

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

**HİNDÎ MAHMUD
HAYATI, ŞAHSİYETİ, ESERLERİ VE
KISAS-I ENBİYÂ'SININ TENKİDLİ METNİ**

Doktora Tezi

AHMET KARATAŞ

İstanbul 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

**HİNDÎ MAHMUD
HAYATI, ŞAHSİYETİ, ESERLERİ VE
KISAS-I ENBİYÂ'SININ TENKİDLİ METNİ**

Doktora Tezi

AHMET KARATAŞ

Danışman:

PROF. DR. HASAN AKSOY

İstanbul 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHIYAT Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Bilim Dalı Doktora öğrencisi AHMET KARATAŞ'ın HİNDİ MAHMUD HAYATI, ŞAHSİYETİ, ESERLERİ VE KISAS-I ENBIYÂ'SININ TENKİDLİ METNİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 01.12.2011 tarih ve 2011-25/28 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliğiyle Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 9.12.2011

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. HASAN AKSOY

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. MUSTAFA UZUN

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. İSMAİL ERÜNSAL

4) Jüri Üyesi : PROF. DR. ABDÜLKADİR ÖZCAN

5) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ. DR. MELİHA Y. SARIKAYA

İÇİNDEKİLER

Önsöz	XI
Kısaltmalar	XIV
Giriş	1

I. BÖLÜM

Hindî Mahmûd Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri

A. Hayatı	21
1. Âilesi	23
2. Doğum Yeri ve Yılı	25
3. Adı ve Mahlasları	26
4. Resmî Vazifeleri	30
a) Ahkâm-ı Şer'iyeye Kâtipliği	30
b) Divân Kâtipliği	33
c) Müteferrikalık	35
d) Hacla İlgili Vazifeleri	41
e) Kapıcıbaşılık	44
f) Defterdârlık	45
g) Dergâh-ı Âlî Müteferrikalığı	49
5. İnebahtı Deniz Savaşı'nda Hindî Mahmûd	53
6) Esâret Yılları	61
a) Esâret Hâtıraları ve Yaşadığı Bazı Sıkıntılar	65
b) Messina'dan Roma'ya Götürülüşü	76
c) Roma'da Geçirdiği Günler	83
d) Hindî'nin Kaleminden Papa V. Pius'un Ölümü ve XIII. Gregory'nin Papa Seçilmesi	92
e) Esâret Dönemindeki Diğer Gözlemleri	102
f) Esâret Arkadaşları ve Haklarında Bilgi Verdiği Şahsiyetler	107
g) Hindî ve Paşazâde Ahmed-Mahmûd Beyler	109

h) San Pietro Bazilikası ve Kızıl Elma	122
7. Esâretten Kurtulması	127
8. Esâretten Sonraki Yılları	131
9. Kronolojik Hayatı	132
B) Şahsiyeti	134
1. İlmî Şahsiyeti	134
2. Edebî Şahsiyeti	137
3. Dinî Şahsiyeti ve Bunu Oluşturan Temel Unsurlar	147
C) Eserleri	175
1. <i>Sergüzeştname (Hediye)</i>	175
2. <i>Kısas-ı Enbiyâ</i>	190

II. BÖLÜM

HİNDÎ MAHMÛD'UN *KISAS-I ENBİYÂ'SI*

1. Eser Hakkında Genel Bilgiler	191
2. Eserin Adı	197
3. Sebeb-i Te'lîfi	197
4. Yazılış Tarihi ve İstinsâhı	200
5. Eserin Kaynakları	201
6. Beyit Sayısı	213
7. Muhtevâ Özellikleri	213
a) Tertibi	213
b) Konusu	215
c) "Fihrist" Kısmının Hususiyeti	216
d) Bölüm Başlıkları	221
e) Eserde Yer Alan Âyetler	237
f) Hadisler	237
g) Atasözleri ve Deyimler	252

8. <i>Kısas-ı Enbiyâ</i> 'nın Şekil Özellikleri	257
a) Vezin - Kafiye - Redif	257
b) Edebî Sanatlar	273
9. Dil ve Üslup Özellikleri	284
a) Fiil Yapıları	284
b) İkilemeler	287
c) Tekrarlar	288
c) Eski Anadolu Türkçesi'ne Âit Kelimeler	289
d) Eserin İfade Tarzı ve Şiiriyeti	294

III. BÖLÜM

KISAS-I ENBİYÂ METNİ

1. Nüsha Tavsifleri	306
a) British Library Nüshası	306
b) İÜ Merkez Kütüphânesi Nüshası	309
2. Metnin İmlâ Özellikleri	313
3. Metnin Tesisinde Takip Edilen Usûl	316
4. Transkripsiyon Sistemi	319
5. Tenkidli Metin	320
Fihrist-i Kitâb-ı Kıssaş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm	321
Kitâb-ı Kıssaş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm	353
Medh-i Pâdişâh-ı Zıllullâh	354
Bâ'ış-i nazm-ı Kıssaş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm	355
Beyân-ı levh ve'l-kalem	359
Beyân-ı halkü'l-mâ'	361
Beyân-ı halkü'l-'arş	362
Hameletü'l-'arş	364
Beyân-ı Kürsî	365
'Arşî ihâta iden ilan beyân olunur	366

Hadîş-i ibtidâ-i halkı'l-arzi ve'l-cibâl	368
Beyân-ı buhûr-ı heft	368
Beyân-ı zemîn-i heft	369
Beyân-ı Vehb ibn Münebbih rağıyallâhu 'anh	373
Hadîşü'l-'aql	375
Beyânü's-semâvâti ve'l-melâ'iketi ve's-şems ve'l-kamer	375
Şıfat-ı İsrâfil 'aleyhi's-selâm	379
Vaşf-ı Melekü'l-mevt	380
Hadîşü's-şems ve'l-kamer	381
Hadîşü'l-cenneti ve'n-nâri ve mâ fihâ	383
Beyân-ı bâb-ı cennet	385
Vaşf-ı cehennem	386
Hadîşü'l-cinni ve'l-cânni ve mâ kâne min ibtidâ'i emrihim ve 'ibâdet-i İblîs 'aleyhi'l-la'ne	388
Hadîş-i ibtidâ-i Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	395
Vaşf-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	396
Hadîş-i duhûli'r-rûh fî cesedi Âdeme'n-nebî 'aleyhi's-selâm	400
Hadîş-i mâ kâne min sücûdi'l-melâ'ike	404
Âdem 'aleyhi's-selâma esâmî beyânı ilhâm olduğu	407
Şıfat-ı halk-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm	411
'Arzü'l-emâneti 'alâ seyyidinâ Âdem 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm	414
Beyân-ı tâvus	419
Beyânü'l-hayye	421
İhrâc-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm	431
İhrâc-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm	432
İhrâc-ı tâvus	433
İhrâcü'l-hayye	433
Kıssa-i Hârût ve Mârût	436
Su'âl-i İblîs-i pür-telbîs 'aleyhi'l-la'ne	438
Su'âl-i Âdem Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm	440
Hadîşü'n-nesr ve'l-hût	442

Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	446
Beyân-ı 'imâret-i Âdem Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	453
Hadîş-i Hâbîl u Kâbîl	455
Vefât-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	461
Vefât-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm	466
Şît Nebî 'aleyhi's-selâm Kâbîl'i katl eyledügidür	467
Beyân-ı şuhuf	468
Rivâyet-i Vehb bin Münebbih rağıyallâhu Te'âlâ 'anh	471
Kıssa-i İdrîs Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'ât ü ve's-selâm	472
Kıssa-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	477
Nübüvvet-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	481
Beyân-ı fermân-ı sefine 'an kıbeli'r-Raĥmân	489
Nidâ-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi ve 'alâ sâ'iri'l-enbiyâ'i's-selâm	491
Cem'-i vuhûş u tuyûr	492
Her tabakaya giren insân ve ĥayvân bunlardur	492
Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	494
Dühûlü's-sefine	495
Qarâr-ı sefine	499
Binâ-i kırye	500
Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	501
Rivâyet-i Ĥazret-i Ka'b rağıyallâhu Te'âlâ 'anh	503
Kıssa-i Ĥâm	506
Kıssa-i Yâfeş	508
Kıssa-i Sâmb bin Nûh 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm	509
Kıssa-i Hûd Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	511
Kıssa-i mevlûd-ı Hûd Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	514
Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	517
Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	520
Kıssa-i Şâlih Peyġamber 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	523
Vaşf-ı Şanem	525
Mevlûd-ı Şâlih Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi ve 'alâ sâ'iri'l-enbiyâ'i's-selâm ...	528

Hadîs-i evlâd-ı Kûş ve mîlâd-ı Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne ve ol emr-i mâcerâ leh ...	542
Zuhûr-ı Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne	551
Nidâ-ı evvel	557
Nidâ-ı şânî	559
İşâret-i murgân	561
Vâkı’-a-i Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne	562
Vâkı’-a-i uhrâ	563
Vâkı’-a-i diğer	564
Beyân-ı ‘alâmet-i Âzer	568
İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâmuñ kevkeb-i sa’âdetleri toğdı	570
Mîlâd-ı Hâzret-i İbrâhîm Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘alâ sâ’iri’l-enbiyâ’i ve ‘aleyhi’s-selâm	573
Rivâyet-i Vehb bin Münebbih rağıyallâhu Te’âlâ ‘anh	577
Hürûc-ı İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm mine’l-gâr	578
Hâzret-i İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm şehirden gitdiler	584
Beyân-ı dûd	600
Tezevvüc-i İbrâhîm Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm	603
Da’vet-i İbrâhîm Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm	605
Dalâlet-i Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne ve kışsa-i tîr-i merdûd	607
Beyân-ı helâk-i Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne	612
Nemrûd’ıñ yerine geçenüñ beyânındadır	618
İsmâ’îl Nebî ‘aleyhi’s-selâma kurbân geldügidür	624
Nükte [Hz. İbrâhîm’in Hz. İsmâîl’i kurban ederken ağlamasının sebebi]	631
Beyân-ı müjde-i Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm	636
Vilâdet-i İshâk Peygamber ‘aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm	639
Beyân-ı ahvâl-i Hâcer Ana vü Hâzret-i İsmâ’îl Peygamber ‘aleyhi’s-selâm	641
Hâzret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâmın Ka’be-i Şerîf binâsına mübâşeretleridür	650
Tazarru’ât-ı İbrâhîm Peygamber u İsmâ’îl Peygamber u İshâk Peygamber ‘aleyhimü’s-selâm u Hâzret-i Sâre Ana vü Hâcer Ana	652
Emr-i Hâk ile Hâzret-i İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm nidâ eyledügidür	653
Kışsa-i Lût Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-salatü ve’s-selâm	658

KıŖŖa-i Ya'kûb Peygamber 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm	666
KıŖŖa-i Hâzret-i Yûsuf Peygamber 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	667
Beyân-ı ta'bîr-i rü'yâ	671
Bu arada düşer dir çâha Yûsuf	679
Ne görmüş diñle Yûsuf çâh içinde	680
Hâzret-i Yûsuf Nebî'ye 'aleyhi's-selâm hâl dilüyle çâh kelâmıdır	681
Mükâleme-i hâcer be-lisân-ı hâl	681
Beyân-ı âb-ı çâh-ı Ken'ân	683
Beyân-ı telbîs-i ihvân	684
Teveccüh-i MıŖr	693
Beyân-ı Âb-ı Nîl	695
Mülâkât-ı Hâzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm ilâ Zelîhâ	702
Hîle-i 'acûze-i mekkâre	706
İtmâm-ı hîle-i 'acûze	707
Mağall-i firâr-ı Yûsuf	714
Nükte [Allah'ın kıyâmet gününde kullarına merhamet etmesi]	719
Ta'ne-i havâtûn-ı mağmiye-i MıŖr	720
Zînet-i Hâzret-i Yûsuf Nebî 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	722
Nükte [Hz. Yûsuf'un güzelliği karŖısında kadınlar ellerini keserken Züleyhâ'nın kılını bile kesmemesinin hikmeti]	726
BeŖâret [Mü'min olarak vefât eden kiŖinin îmânının kabirde kendisini elbise gibi koruyacağına dâir]	728
VaŖf-ı zindân	729
Hâzret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm zindândan çıkdığıdır	738
BeŖâret [Allah'ın kıyâmet gününde günahkâr kullarına merhamet etmesine dâir]	742
İŖâret-i diğer [Dost yoluna yapılan harcamaların karŖılıksız kalmayacağına dâir]	743
Nükte [Allah'ı gönülden sevenlere verilecek mükâfatlarla ilgili]	744
Hâzret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm zindândan çıkdı	745
BeŖâret-i âher [Allah'ın kıyâmet gününde günahkâr kullarına ihsânı]	753

Hzret-i Haq celle zikruhü cemâl-i Hzret-i Yûsuf Nebî müşâhedesiyle ehl-i Mısr'a gınâ ihsânıdır	754
İşâret [Kıyâmet gününde Allah'ın kullarına lutuf ve in'âmı]	755
Şıfat-ı mu'ciz	756
Beşâret [Kıyâmette Allah'ın cemâlinin müşâhede edilmesine dâir]	757
Ya'kûb Peygamber 'aleyhi's-selâm oğulların buğday almağa Mısr'a gönderdüğüdür	758
Beşâret [Allah'ın afv ve merhametinin sonsuzluğuna dâir]	760
Beşâret [Allah'ın günahkâr kullarına inâyeti]	764
Hücûm-ı ihvân-ı Yûsuf Nebî 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	782
Beşâret [Kıyamette İblis'in günahkâr mü'minlerden yüz çevireceği ancak Allah'ın onları bağışlayacağıyla ilgili]	789
Hzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm zât-ı şerîfin bildürdi	793
Beşâret [Kıyâmet gününde Allah Teâlâ'nın günahkârlar mü'minleri bağışlayacağına dâir]	796
Haberde şöyledür ki [Yûsuf aleyhisselâmın Hz. Yakub'a kardeşleriyle ilgili şefaathâme yazması]	797
Ya'kûb Nebî'ye Yûsuf Nebî'nün 'aleyhime's-selâm müjdesidür	800
Hzret-i Ya'kûb Hzret-i Yûsuf 'aleyhime's-selâm ile buluşdılar	804
Hikâyet-i Zelîhâ	810
Bârî Hudâ Zelîhâ'ya du'â-i Yûsuf Nebî ile yine hüsnini kemâ kân yirine getürüp Zelîhâ müslümân oldu	814
Zuhûr-ı Fir'avn 'aleyhi'l-la'ne	818
Fir'avn'i sulţâna da'vetidür	832
Kışsa-i Hzret-i Mûsâ 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	843
Beşâret [Allah'ın Nekîr'e kabirde mü'min kullarla yumuşak üslupla konuşmasını emretmesi]	868
Hzret-i Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm Fir'avn sarâyına girdüğüdür	872
Hzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm ile câdûlar kışsasıdır	888
Beşâret [Allah'ın kıyâmet gününde kullarını affedeceğine dâir]	897
Burada şöyle dinmişdür haberde [Sâmîrî'nin Cebrâîl'in atının izinden aldığı toprakla buzağı heykelinin başını yapması]	919

Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm kavmi ile 'Amâlîk seferine tevcîhidür	926
Vukûf-ı Mûsâ Peygamber 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	948
Hikâyet [İsrâîloğulları'ndan Âm b. Yahel'e dâir]	956
Hikâyet [İsrâîloğulları'nın sarı öküzle imtihanı]	959
Çıışsa-i Kârûn 'aleyhi'l-la'ne	964
Çazret-i Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm dîdar diledi	973
Hikâyet [Kâbe'de nâ-mahreme bakan birinin Allah tarafından cezalandırılması]	977
Çazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmuñ Çazret-i Hızır Nebî ile mülâkâtıdır	987
Çıışsa-i Yûşa' Peygamber 'aleyhi's-selâm	997
Çıışsa-i Şu'ayb Peygamber 'aleyhi's-selâm	1001
Çıışsa-i Yûnus Peygamber 'aleyhi's-selâm	1005
Nükte [Allah'ı zikredip Peygamber kıssalarını anlatmanın günahlara keffâret olacağı]	1011
Çıışsa-i Eyyûb Peygamber 'aleyhi's-selâm	1016
Çıışsa-i Çazret-i Dâvud Nebî 'aleyhi's-selâm	1029
Hikâyet-i Tâbût	1031
Hikâyet-i Tâlût	1035
Dâvud Peygamber 'aleyhi's-selâmuñ Uryâ Hâtûn'a 'alâkasıdır	1043
Çıışsa-i Süleymân Nebî 'aleyhi's-selâm	1062
Çazret-i Süleymân Nebî 'aleyhi's-selâm çarınca ile mükâlemesidir	1073
Hikâyet-i Belkîs	1080
Vaşf-ı taht-ı Belkîs	1090
Mühr-i Süleymân'ı dîv aldığı mağaldür	1099
Çıışsa-i Zekerıyyâ Peygamber 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm	1104
Çıışsa-i Yahyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm	1107
Bâ'ış-i şehâdet-i Yahyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm	1117
Çıışsa-i İskender-i Zü'l-çarneyn 'aleyhi's-selâm	1121
Beyân-ı Çazret-i İbn 'Abbâs radıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	1123
Zü'l-çarneyn çaranlığa teveccüh eylediğidir	1129
Beşâret [Gaflet ve günahdan uzak durmanın lüzumuna dâir]	1141

Kıssa-i Hzret-i Lokmân 'aleyhi's-selâm	1142
Hikâyet [İyi niyetli olmanın faydasıyla ilgili Lokman aleyhisselâm kıssası]	1143
Hikâyet-i dîger [Yürek ve dilin vücudun hem en iyi hem de en kötü kısımları olduğuna dâir Lokman aleyhisselâm kıssası]	1144
Hikâyet-i uhrâ [Hz. Lokman'ın vergi toplamak için köylere gönderdiği oğlunun başına gelenlerle ilgili]	1145
Kıssa-i Hzret-i Hızır u İlyâs 'aleyhima's-salâtü ve's-selâm	1149
Rivâyet	1150
Kıssa-i Aşhâbü'l-Kehf	1157
Kıssa-i 'Uzeyr Peygamber 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	1165
Kıssa-i Dânyâl Peygamber 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	1169
Kıssa-i 'Îsâ Peygamber vü Meryem Ana 'aleyhime's-selâm	1173
Kıssa-i haml-i Meryem Ana 'aleyhe's-selâm	1176
Nübüvvet-i Hzret-i 'Îsâ Peygamber 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	1187
Hikâyet-i Hzret-i 'Îsâ 'aleyhi's-selâmdan sonra kavmi azduklarıdur	1196
Kıssa-i Hzret-i Resûl-i Ekrem şallallâhu 'aleyhi ve sellem	1201
'Alâmet-i vahy-i Resûlillâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem	1228
Na't-i hatmi'l-enbiyâ 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	1246
Na't-ı dîger	1247
Medh-i pâdişâh-ı zıllullâh	1249
Beyân-ı vağan-ı Hindî Maḥmûd el-fakîr	1252
Münâcât-ı Hindî Maḥmûdül-fakîr ileyhi sübhânehu	1254
Beyân-ı târiḥ-i kitâb	1255
[Ferağ Kaydı]	1257
Sonuç	1258
Kaynakça	1261
Kısas-ı Enbiyâ Nüshalarından Örnek Varaklar	1291

ÖNSÖZ

Peygamberler tarihi din, bilim, kültür, medeniyet, ahlâk, hukuk, san'at, edebiyât, mücâdele gibi unsurları ihtivâ etmesi açısından bir bakıma bütün insanlığın tarihi sayılır. Gerek Kur'ân-ı Kerîm'in tebliğ, hidâyet, terbiye, teselli ve ibret amacıyla peygamber kıssalarına sıklıkla yer vermesi, gerekse Hz. Peygamber'in geçmiş kavimlerin başlarına gelenleri anlattığı hadislerin tedvini vesilesiyle, h. II. asırdan itibaren kısas-ı enbiyâ ile ilgili müstakil kaynakların ilk örnekleri oluşmaya başlamıştır. Bu eserler zaman içinde birtakım rivâyetleri de içine alarak, telif, tercüme ve şerh yoluyla gelişmiş, böylece kısas-ı enbiyâ, ilmî bir disiplin hâline gelmiştir.

Mehazları doğrudan Kur'ân-ı Kerîm, hadis-i şerifler, çeşitli milletlerin yazılı/sözlü mahsulleri, yaradılışından itibaren dünya ve insanlık tarihi olduğu için Türk-İslâm edebiyâtının beslendiği en zengin kaynakların başında kısas-ı enbiyâ gelir. Eski edebiyâtımızın hemen her eserinde bu birikimden izler bulmak mümkündür. Şâir ve müellifler peygamber kıssalarının sayısız motiflerinden ilhâm devşirmiş, iktibas, telmih, istişhâd, hüsn-i ta'lil, mecâz, teşbih gibi birçok edebî san'atın değişmeyen örneklerini buradan elde etmiş, mânâ ve hayâl ufuklarını bu mazmunlarla genişletmişlerdir.

Kısas-ı enbiyâ metinlerinden Türk milletinin gelenek göreneğine, hayat tarzına akseden pek çok yön bulunmaktadır. Türk milleti çocuklarını dini ve vatani için kurban olmaya yollarken onların ellerini kınalamayı Hâcer Ana'dan, "kör şeytana lanet" okumayı İsmâil Peygamber'den, kurbanın gözlerini bağlamayı Hazret-i İbrâhim'den öğrenmiş gibidir. Anadolu'daki evlerin duvarlarını süsleyen Cebrâil'in ak kanatları ve bu kanatların altından süzülen kara gözlü koç kim bilir hangi âlimin padişâha takdim ettiği minyatürlü kısas-ı enbiyâsından taşmıştır? "Mühür kimdeyse Süleymân odur" cümlesi "Her firavunun bir Musa'sı çıkar" sözü,

“Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez” ifadesi, “Halil İbrâhim sofrası” ve “bereket-i Halîlullâh” tabiri kulağa çalınan kıssaların dillere düşüp hikmete bürünmüş hâli olmalıdır. Türk milletinin “Nemrut gibi zalim”leri, “Firavunlaşan” adamları, “Nuh deyip peygamber demeyen” inatçıları “Hazret-i Eyüp sabrı” ile karşılaşması; “Kârun gibi zengin”leri, “Âdem baba gibi” perişan kılıklıları, “ne İsa’ya ne Musa’ya yaranabilen” bahtsızları “Nuh Nebi’den kalma” tabirlerle tavsif etmesi peygamber kıssalarının dikkatlerden kaçan derin izlerinin tezâhürü sayılmalıdır.

İşte, XVI. asrın hüviyeti meçhul kalmış şâirlerinden Hindî Mahmûd, tezimizin konusu olan eserinde kıssalarda anlatılanlar ile kıssalarla anlatılanlar arasındaki bu ince çizgiyi ustalıkla belirlemiş, böylece okuyucusunun kıssalardan hem haberdâr olmasını hem de hisse almasını sağlamıştır.

Doktora tezi olarak hazırladığımız bu çalışma giriş, şâirin hayatı ve şahsiyeti, eser tetkiki, tenkidli neşir, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde kısas kelimesinin lugat ve ıstılah mânâsı aktarılmış, Kur’an kıssalarının hususiyetleri kısaca anlatılarak Türk-İslâm edebiyâtında kısas-ı enbiyâlar hakkında ana hatlarıyla bazı bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde Hindî Mahmûd’un hayatı, şahsiyeti ve eserleri etraflıca incelenmiştir. Bu çerçevede Hindî’nin resmî vazifeleri, İnebahtı Deniz Savaşı’na katılması, bu savaşta Müttefik Kuvvetler’e esir düşmesi, Roma’daki esâret hayatı ve orada yazdığı *Sergüzeştname*’si ele alınmış, eldeki bilgiler ışığında hayatının kronolojisi oluşturulmaya gayret edilmiştir. Yine bu bölümde onun ilmî, edebî, dinî şahsiyetini oluşturan temel unsurlar ve belli başlı özellikler şâirlerinden seçilen örneklerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm *Kısas-ı Enbiyâ* incelemesinden oluşmaktadır. Türk-İslâm edebiyâtının bilinen ilk manzum kısas-ı enbiyâsı olan bu eserle ilgili genel mâlumattan sonra eserin kaynakları, şekil ve muhtevâ özellikleri, burada geçen âyet ve hadisler, atasözleri ve deyimler hakkında bilgi verilmiş, eserdeki edebî san’atlar

ve eski Anadolu Türkçesi'ne âit kelimeler tespit edilmiş, *Kısas-ı Enbiyâ*'nın ifade, şiir ve tasvîr yönleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde nüsha tavsifleri, metnin imlâ özellikleri, metin tesisinde takip edilen usûl ve *Kısas-ı Enbiyâ*'nın transkripsiyon harfleriyle tenkidli neşri yer almaktadır.

Bu vesileyle, yüksek lisans öğrenciliğimden bugüne kadar dâimâ yakın alâkasını gördüğüm, engin tecrübesinden istifâde ettiğim, sabır ve ihtimamla danışmanlığımı yürüten muhterem hocam Prof. Dr. Hasan Aksoy'a sonsuz şükranlarımı arz ederim. İlmî titizliği, derin bilgisi ve birikimiyle bütün talebelerine olduğu gibi bana da rehberlik eden, tezimi okuyup inceleme lutfunda bulunan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Uzun'a teşekkür ederim. Konunun tesbitinden çalışmanın nihâyete ermesine kadar kendilerine danıştığım her konuda kıymetli fikirleriyle beni yönlendiren; telkin, teşvik ve destekleriyle tezin bu safhaya gelmesine vesile olan muhterem hocam Prof. Dr. İsmail E. Erünsal'a teşekkürü borç bilirim. Yapıcı tenkid ve teklifleriyle bu çalışmaya önemli katkılar sağlayan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa Tahralı ve Yrd. Doç. Dr. Meliha Y. Sarıkaya'ya şükranlarımı sunmak isterim.

Ayrıca, vefâtından iki gün önceki son ziyaretimde hasta yatağında tâkatsiz yatarken bile, güçlkle duyurabildiği sesiyle tez konumla ilgili fikirlerini benimle paylaşan, talebesi olma bahtiyarlığına eriştiğim Neclâ Pekolcay Hocamı ve bu çalışma vesilesiyle eserlerinden istifade ettiğim, yazdıklarıyla yolumu aydınlatan merhum Âmil Çelebioğlu'nu minnet ve şükranla anar, kendilerine Cenâb-ı Allah'tan sonsuz rahmet ve mağfiret niyâz ederim.

Kişiyi aınduran dâyim eserdür

Bu devrân bâd-veş durmaz eserdür (Hindî Mahmûd)

Ahmet KARATAŞ

Ataşehir 2011

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	Adı geçen eser
a.mlf.	Adı geçen müellif
aş. bk.	Aşağıya bakınız
b.	Bin, binti
bk.	Bakınız
BL	British Library
blm.	Bölümü
BN	Bibliothèque Nationale (Paris)
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CBL	Chester Beatty Library (Dublin)
<i>DİA</i>	<i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
<i>EI</i>	<i>Encyclopedia of Islam</i>
Ef.	Efendi
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
<i>İA</i>	<i>Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi</i>
İÜ	İstanbul Üniversitesi
Ktp.	Kütüphane, Kütüphanesi
MD	Mühimme Defteri
muht.yer	Muhtelif yerler
MÜ	Marmara Üniversitesi
nr.	Numara
nşr.	Neşreden
NYBM	Brooklyn Museum (New York)
s.	Sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy.	Sayı
TİEM	Türk-İslâm Eserleri Müzesi
thk.	Tahkik
trc.	Tercüme, tercüme eden
TSMK H	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü
TY	Türkçe Yazmalar
ty.	Tarih yok
v.	Vefatı
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
ve dğr.	Ve diğerleri
vr.	Varak
vs.	Vesâire
yk.bk.	Yukarıya bakınız
yy.	Yer yok

GİRİŞ

Kıssa kelimesi lugatlerde fiil ve mastar olarak “bir kimsenin izini sürmek, ardınca takip etmek; haber vermek, bir hâdiseyi ayrıntılarıyla bildirmek, nakletmek, hikâye etmek”; isim olarak da “rivâyet, nakil, haber, mevzu, mesele, söz, sözün bir bölümü, cümle, hikâye (olmuş bir hâdise), vak’a” gibi mânâlarda kullanılmıştır.¹ İstilahta ise peygamberler ve kavimlerle ilgili ibretâmiz haber yahut hâdiselerin anlatım ve aktarımına kıssa denmektedir.²

Kıssa, “yalan ihtimâli ve hayâlin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hâfizalarında varlığını koruyabilmiş hâdiselerin muhataplara âdetâ olaylara yeniden canlılık verilerek anlatılması”,³ “insanların ibret almalarını ve hidâyete ulaşmalarını

---

¹ İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükrim, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut ty., VII, 73-74; Cevherî, İsmâîl b. Hammâd, *es-Sıhah Tâcü'l-lüğa ve sıhâhu'l-Arabiyye*, Kahire 1956, III, 1051-1052; Zebîdî, Muhibbüddîn Ebü'l-feyz Muhammed Murtaşâ, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Kahire 1306, IV, 431-434; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, Kahire 1970, s. 610; Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi (el-Okyânüsü'l-basît fî tercemeti'l-Kâmûsi'l-muhît)*, İstanbul 1272, II, 394. Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın **kıssa-kısas-kasas** tanımlarıyla ilgili “Kaf”ın fethiyle ‘kasas’ esasen masdardır. Ve asl-ı lugatte ma'nâsı bir şeyin izini ta'kib ederek arkasına düşmektir... Sâniyen bundan me'hûz olarak ta'kibe şâyân bir haberi nakl ü hikâye etmek mânâsına gelir ki Türkçe ayıtmak ve ba'zı lehçelerde ayırtmak ta'bir olunur. Sâlisen o anlatılan haber veya hikâyede masdar bi-ma'nâ mef'ûl, yani maksus ma'nâsına kasas yahut kıssa denilir ki, ‘kaf’ın kesri ile ‘kısas’ bunun cem'idir. Kıssa da esasen izi ta'kib olunmağa şâyân hâl ü şân ma'nâsıdır... Demek ki bir haber veya hikâyenin kıssa olabilmesi için şâyân-ı ta'kib ve tahrir bir haysiyyeti ile müteâreftir.” demektedir (*Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1935, IV, 2846).

² Mennâ Halil el-Kettân, *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1993, s. 306.

³ İdris Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, İzmir 1994, s. 46.

sağlamak amacıyla çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleri ile yahut geçmiş toplumlarla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan olaylar⁴ şeklinde de tarif edilmiştir. Kıssanın doğrudan Kur'an'la irtibatlandırılmış daha geniş çerçeveli bir başka tarifi “Kur'an'ın değişik sûrelerinde yer alan ve tahminen yarısını oluşturan, önceki bazı ümmetlerin bâtıl hayatlarıyla onların bu durumunu Allah'ın istediği doğrultuda düzeltmeye çalışan davetçiler ve kavimlerinin isimleri başta olmak üzere, peygamber olmayan bazı zâtların da hayatlarını anlatan; mucizelerle desteklenen elçilere karşı çıkanların feci sonlarını açıklayan, en önemlisi teselli ve ibret için anlatıldığı ifade edilen bölümler” şeklindedir.⁵

Bazı araştırmacılar, “kıssa”nın temel unsurlarıyla Kur'an'da önemli bir yekûn teşkil eden geçmişe âit haberlerin mahiyet ve hakikatini açıkça yansıttığına ve tefsir usûlünde “Kıssasü'l-Kur'ân” terkihiyle ilmî bir disiplin haline geldiğine işâret ederek bu kelimenin Kur'an'la irtibatlandırılmasının zorunlu olduğunu savunurken⁶ bazıları konuyla ilgili birtakım âyetleri yorumlayarak Kur'an'ın anlattıkları dışında da kıssalar olabileceğini ve zamanla bunların da ortaya çıkabileceğini söylemektedirler.⁷

---

⁴ Şehmus Demir, *Mitoloji, Kur'an Kıssaları ve Tarihî Gerçeklik*, İstanbul 2003, s. 73.

⁵ Abdullah Acar, *Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları* (doktora tezi, 2005), Selçuk Üniversitesi SBE, s. 105-106; a.mlf., “Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 9 (İstanbul 2007), s. 103.

⁶ İdris Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, s. 45; Abdullah Acar, *Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları*, s. 101; Suat Yıldırım, “Kur'ân-ı Kerîm'de Kıssalar”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (Ankara 1979), s. 37-39.

⁷ Ali Sayı, “Kur'an'da Kıssa Kavramı Üzerine”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (İzmir 1995), s. 145, 193.

Kur’ân-ı Kerîm’de “kıssa” ve “kısas” kelimeleri bulunmamakla birlikte isim ve masdar kalıbında bu kelimelerin anlamını karşılayan, bir sûrenin de ismi olan “**kasas**” tabiri kullanılmıştır.⁸

“Şüphesiz bu (İsa hakkında söylenenler) doğru **haber**lerdir.”⁹ (Âl-i İmrân 3/62)

“**Kıssayı** anlat, belki düşünürler.” (el-A’râf 7/176)

“(Ey Muhammed!) Biz sana bu Kur’an’ı vahyetmekle **geçmiş milletlerin haberlerini** sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz.” (Yûsuf 12/3)

“Mûsâ ona (Hz. Şuayb’a) gelip **başından geçeni anlatınca...**” (el-Kasas 28/25)

Kur’an’da “k-s-s” kökünün muhtelif iştikakları (kassa, yekussu, nakussu, kasasnâ, uksus vb.) yirmi altı âyette toplam otuz defa geçmektedir.¹⁰ Bu iştikakların geçtiği yerler mânâlarına göre üç ana grupta toplanabilir:

---

⁸ el-Kasas 28/1-88. Enbiyâ sûresi de kıssalara tahsis edilmiş, burada da bazı peygamberlerin hayatlarından ve kavimleriyle olan münasebetlerinden bahsedilmiştir (el-Enbiyâ 21/1-112). Kurân-ı Kerîm’de haklarında geniş malumat ihtivâ ettiği için isimlerini peygamberlerden alan sûreler de bulunmaktadır: Yûnus 10/1-109; Hûd 11/1-123; Yûsuf 12/1-111; İbrâhîm 14/1-52; Muhammed 47/1-38; Nûh 71/1-28. Adını peygamberlerle ilgili kıssalar ve kahramanlarından alan sûreler ise şunlardır: el-Bakara 2/1-286; Âl-i İmrân 3/1-200; el-Mâide 5/1-120; el-İsrâ 17/1-111; el-Kehf 18/1-110; Meryem 19/1-98; en-Neml 27/1-93; Lokman 31/1-34; el-Ahzâb 33/1-73; Sebe’ 34/1-54; el-Fetih 48/1-29; el-Hucurât 49/1-18; et-Tûr 52/1-49; el-Hadîd 57/1-29; el-Mümtehine 60/1-13; et-Tahrîm 66/1-12; el-Cin 72/1-28; el-Müzzemmil 73/1-20; el-Müddessir 74/1-56; en-Nebe’ 78/1-40; Abese 80/1-42; el-İnşirâh 94/1-8; el-Fîl 105/1-5; Kureyş 106/1-4; el-Kâfirûn 109/1-6; Tebbet 111/1-5.

⁹ Bu çalışmada genellikle Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Meâlî (haz. Ali Özek ve dğr.) kullanılmıştır (İstanbul 1990). Farklı meâllerin künyeleri dipnotlarda belirtilmiştir. Elmalılı Hamdi Yazır Meâlî’nde âyetin mânâsı “Doğrusu işte budur o **kıssanın** hak ifadesi.” şeklindedir.

a) Bir şeyin veya kimsenin izini takip edip ardınca gitmek, iz sürmek: el-Kehf 18/64, el-Kasas 28/11.

b) Bir eyleme ona denk bir eylemle karşılık vermek: el-Bakara 2/178, 179, 194, el-Mâide 5/45.

c) Bir olayı hikâye etmek, nakletmek, anlatmak, açıklamak: el-En'âm 6/57, 130, el-A'râf 7/35, en-Nahl 16/118, en-Neml 27/76. Görülen bir rüyayı anlatmak: Yûsuf 12/5. Peygamberlerin veya toplulukların başlarına gelen hâdiseleri hikâye etmek: en-Nisâ 4/164, Hûd 11/100, 120, el-A'râf 7/7, 101, 176, Yûsuf 12/3, el-Kehf 18/13, Tâ Hâ 20/99, Ğâfir (el-Mü'min) 40/78.¹¹

Kaynaklarda kıssa ve iştikakları dışında bu kelimelerle yakın anlamlara gelen, zaman zaman birbirlerinin yerlerine kullanılan ve bir kısmı Kur'ân-ı Kerîm'de de geçen nebe'/enbâ', haber/ahbâr, mesel/emsâl, ustûre/esâtîr, hadîs/ehâdîs, ibret, hikâye, kitâb, sâhife, târîh, hak, destân, efsane, masal, İsrâiliyyât, mit/mitos gibi kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramların her birinin etimolojisi, zaman içerisinde kazandıkları/kaybettikleri anlamlar, mânâ incelikleri, birbirleriyle ve özellikle “kısas-ı enbiyâ” ile irtibatları hakkında çeşitli ilmî araştırmalar yapılmıştır.¹² Buna göre, kıssanın anlam çerçevesi içerisinde öne çıkan

---

¹⁰ bk. Muhammed Fuâd Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, yy., 1994, s. 693-694.

¹¹ “k-s-s” kökünden türeyen ancak Kur'an'da geçmeyen “makas”, göğüs, alın, saç veya tırnağı kısaltmak gibi mânâlara gelen “kasas” ve “kass” ile bunların hadislerdeki örnekleri için bk. Abdullah Acar, *Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları*, s. 99.

¹² Yukarıdaki dipnotlarda künyeleri verilen çalışmalar dışında bk. M. Sait Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, İstanbul 1993, s. 129-156; Hasan Cirit, *Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları: Vaaz ve Kıssacılık*, İstanbul 2002, s. 64-74, 112-126; Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili*, Ankara 2010, s. 11-47; Şinasi Gündüz, *Mitoloji ile İnanç Arasında*, Samsun 1998, s. 26 vd.; Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat*, İstanbul ty., s. 29-63; Hatice K. Arpaguş, “Mitoloji, Kur'ân-ı Kerîm Kıssaları ve Kültürel Miras”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XXV/2 (İstanbul 2003), s. 5-24; Mustafa Öztürk, “Bilge Kul-Musa Kıssası ve İslam Kültüründe Hızır Mitosu”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14-15 (Samsun 2003), s. 245-249; Muhittin Uysal, “Bazı

en önemli ayırıcı hususiyetler “yaşanmış, adım adım takip edilmiş, doğru ve hakiki” olmasıdır. Binâenaleyh, Kur’an kıssaları için, bir hâdisenin gerçekleşmiş olma şartının aranmadığı hikâye, mesel, destân, efsâne esâtîr, masal, mit gibi tabirlerinin kullanılması doğru bulunmamıştır. Hatta müşriklerin bazı âyetleri “esâtîrü’l-evvelîn: öncekilerin masalları, efsaneler” şeklinde değerlendirmelerine bizzat Kur’ân-ı Kerîm karşı çıkmıştır.¹³

Kur’ân-ı Kerîm’in 1328 âyetinde üçü (Zü’l-karneyn, Lokman, Uzeyr) ihtilâflı olmak üzere yirmi sekiz peygamberin kıssası anlatılmıştır. Bu oran Kur’an’ın % 28.84’üne tekabül etmektedir. Bu yekûna kıssalarla alâkalı bazı meselelerin anlatıldığı (kavimlerin helâki ve helâk sebepleri, azab tehditleri vs.) âyetler de ilâve edildiğinde sayı 1678’e çıkmakta, oran ise % 30’ları geçmektedir.¹⁴

Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 22 (Konya 2006), s. 33-58; Tahsin Görgün, “Kur’an Kıssalarının Neliği (Mahiyeti) Üzerine”, *IV. Kur’an Haftası Kur’an Sempozyumu (1998)*, Ankara 1998, s. 19 vd.; Selahattin Sönmezsoy, “İletişim Açısından Kur’an Kıssaları”, *a.g.e.*, s. 97-112; Mehmet Nuri Güler, “Kıssa ve Hukuk”, *a.g.e.*, s. 113-144; Burhanettin Tatar, “Kur’an’da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefî Notlar”, *Milel ve Nihal*, VI/1 (İstanbul 2009), s. 99-111; Dursun Hazer, “Kur’ân-ı Kerîm Kıssalarının Edebî Değeri”, *İslâmî İlimler Dergisi: I. Kur’an Sempozyumu (2006)*, Çorum 2007, s. 205-218; Sadık Kılıç, “Kur’an ve Hadislerde Temsilî Anlatım Örnekleri”, *İslâmî İlimler Dergisi*, V/1 (Çorum 2010), s. 11-40; Osman Eyüpoğlu, “Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları (Sosyolojik ve Pedagojik Açıdan)”, *XI. Kur’an Sempozyumu: Kur’an ve Risalet (2008)*, Ankara 2009, s. 103-109; İdris Şengül, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara 2002, XXV, 498-501; İbrahim Hatiboğlu-Abdülhamit Birışık, “İsrâiliyât”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIII, 195-202.

¹³ el-En’âm 6/25-30; el-Enfâl 8/31; en-Nahl 16/24-27, el-Furkân 25/5-6, el-Ahkâf 46/17-18, el-Kalem 68/15, el-Mutaffîfîn 83/13. Kur’an kıssalarının tarihî hakikatlerinin olmadığını, kısas-ı enbiyâyî “eskilerin masalları” olarak niteleyen müşriklere Kur’an’ın aslında karşı çıkmadığını iddia eden Muhammed Ahmed Halefullah’ın (*el-Fennü’l-kasâfi fi’l-Kur’âni’l-Kerîm: Kur’an’da Anlatım Sanatı* [trc. Şaban Karataş], Ankara 2002, s. 212 vd.) iddiaları ile ilgili tartışmalar için bk. Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili*, s. 77 vd.; M. Said Şimşek, *Kur’an Kıssalarına Giriş*, s. 49 vd.

¹⁴ Bu oranlar ve kısas-ı enbiyânın Kur’an’da dağılımına dâir daha teferruatlı bilgiler için bk. Osman Eyüpoğlu, “Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları (Sosyolojik ve Pedagojik Açıdan)”, s. 105-107.

Kıssas-ı enbiyânın hacim olarak Kur'ân-ı Kerîm'in neredeyse yarısını oluşturmasının temelinde dinî mesaj (tebliğ) ve insanların bu anlatılanlardan dersler almasını sağlamak yatmaktadır. Söz konusu kıssaların hemen tamamında Allah'ın birliği, O'na itâat ve kulluk, O'nun rızası çerçevesinde hayat sürmek, sabır, tevekkül, duâ, âhirete îmân gibi İslâm'ın ana prensiplerinin anlatılması Kur'an'ın indiriliş gâyesi ile de örtüşmektedir.

Kıssas-ı enbiyânın anlatıldığı âyetlerde iyi ve kötü modeller (Âdem/Şeytân, Hâbil/Kâbil, Mûsâ/Firavun, İbrâhîm/Nemrut vs.) ortaya konarak iyiliğe teşvik, kötülükten sakındırma amacı güdülmüştür. Bu âyetlerdeki edebî üslup, canlı, estetik ve etkileyici anlatım tarzı ise peygamber kıssalarının temel hedeflerini san'at ve edebiyât yönüyle de desteklemiştir.¹⁵

Edebî bir tür olan kıssanın tarihi kâinâtın tarihiyle eşdeğerdir. Zira kıssas-ı enbiyalarda ele alınan ilk konu “arş”ın, “kürsî”nin, ayın, güneşin, yerin, göğün yaratılışdır. Bu durumda ilk insan Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar anlatılan peygamberler tarihi de insanlığın tarihi olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm bir tarih kitabı olmadığı için aktardığı kıssalarda tarih bilgisi verme amacı gütmemiştir. Kur'an'daki kıssalarda kronolojik bir sıralama, hiyerarşi, zaman ve mekân vurgusu gibi tarihî teferruat bulunmamakta, hatta bazan tarihî unsurlar bütünüyle hazfedilerek “tebliğ, hidâyet ve ibret” gayeleri çerçevesinde doğrudan kıssadan alınacak hisseye vurgu yapılmaktadır.

Tevrât ve İncil'de anlatılan birçok kıssas-ı enbiyâ, emsâl, ahabâr Kur'an'da da mevcuttur. Ancak yapılan araştırmalar Eski Mısır, Sümer ve Bâbil medeniyetlerinde de varlığına rastlanan kıssanın belli bir disiplin ve sistem

---

¹⁵ İdris Şengül, “Kıssa”, *DİA*, XXV, s. 499. Kur'an kıssaları için yapılan tasnifler, kıssaların gâyeleri, özellikleri, unsurları, anlatım biçimleri, kaynakları, gerçeklikleri hakkında genel değerlendirmeler için bk. Muhammed Abay, *Kur'an Kıssaları*, İstanbul 2007, s. 15-62; ayrıca bk. Remzi Kaya, “Kur'ân-ı Kerîm Kıssaları ve Düşündürdükleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/2 (Bursa 2002), s. 31-58; Ahmet Çelik, “Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur'an Kıssaları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 22 (Erzurum 2004), s. 55-88.

dâhilinde ilk defa Hindistan’da neş’et ettiğini, sonra buradan sırasıyla İran, Arap ülkeleri ve İslâm dünyasına geçtiğini ortaya koymaktadır.¹⁶ Kıssalar bu tarihî süreçte intikal ettiği her milletin kültürel ve dinî mirasından etkilenmiş, onların hikâye, efsane ve masallarından izler taşımış, yer yer mahiyet değiştirmiş, artmış, eksilmiş, anlam kaymalarına maruz kalmıştır.

Câhiliyye devrinde ve İslâm’ın ilk zamanlarında Arap kabileleri arasında cereyan eden, “eyyâmü’l-Arab” diye adlandırılan çatışma ve savaşlardan sonra buralarda vuku bulan hâdiselerin kıssa tarzında anlatılması âdettendi.¹⁷ Mensur örnekleri de olmakla berâber çoğu manzum olan, edebiyât ve belâgat unsurlarıyla süslü, “eyyâm” veya “ahbârü’l-Arab” adı verilen bu kıssalarda savaşın yanısıra yiğitlik, cesâret, düşman kabileyi hicv etme, ahde vefâ, yakınlara yardım, komşuyu koruma, tapınılan putlar, kehânetler, birtakım dinî inançlar, geçmiş kavimler, ataların kahramanlıkları, yolculuklar, kervanlar, baskınlar, gece eğlenceleri vb. konular mübâlağalı bir üslupla kâss/kussâs/kassâs denilen kıssacılar tarafından aktarıldı.¹⁸ Teselli, telkin, öğreticilik, hoşça vakit geçirme gibi hususiyetleri olan bu kıssaların anlatılması özel bir mahâret gerektirdiği için meslek hâline gelmişti. Dolayısıyla her Arap kabilesinin şâir, hatip veya kâhini aynı zamanda birer kâss idi.

---

¹⁶ İdris Şengül, *Kur’an Kıssaları Üzerine*, s. 62.

¹⁷ bk. Mehmet Ali Kapar, “Eyyâmü’l-Arab”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 15.

¹⁸ Abbâs el-Azzâvî, *Târîhu’l-edebi’l-Arabî fi’l-İrâk*, Irak 1960, I, s. 288-290; İbn Abdîrabbîh, *Bedevî Araçların Özdeyiş ve Âdetleri* (çev. Erkan Avşar), İstanbul 2004, s. 9-11; Mücteba Uğur, “Va’z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVIII (Ankara 1986), 294-295; A. A. Duri, “The Iraq School of History to the Ninth Century- a Sketch”, *Historians of the Middle East* (ed. Bernard Lewis), London 1962, s. 46 vd.; Ch. Pellat, “Kıssa”, *EI*, V, 186; Nihad M. Çetin, “Ahbâr”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 486; İbrahim Altunel, “Kıssahan”, *a.g.e.*, XXV, 501. Arap sözlü geleneğinin önemli bir yekûnunu temsil eden bu edebî mahsuller Araplar’da yazı yaygın olmadığı için asırlarca hâfizadan hâfizaya intikal ile muhafaza edilebilmiş, bunların tesbit ve tedvini ancak milâdî sekizinci asırdan itibaren mümkün olabilmiştir (Hüseyin Yazıcı, “Hikâye”, *a.g.e.*, Ankara 2004, XVII, 480).

Hz. Peygamber devrinde müşrik Araplar'ın kısas-ı enbiyâ ile ilgili âyetlere “eskilerin masalları” demeleri bu kıssaların bir bölümüne yabancı olmadıklarının işâreti sayılır. Bunda birlikte yaşadıkları yahudi ve hıristiyan Araplar'ın da etkisinin olduğu muhakkaktır. Gerek Kur'ân-ı Kerîm'in gerekse Hz. Peygamber'in tebliğ, ibret ve terbiye gayesiyle anlattığı kıssalar¹⁹ Hz. Peygamber'in vefâtından sonra “eyyâm/ahbâr” kültürü ve yeni bir hüviyete bürünen kıssacıların da tesiriyle yahudilik ve hıristiyanlığın dinî literatürü (İsrâiliyât) başta olmak üzere Kur'an dışı kaynaklarla genişletilmiştir. Bu süreç içerisinde kıssacılığı kendilerine meslek edinen bazı kimseler Kur'an ve peygamber kıssalarına uydurma hadisleri de ilâve edip bunları esâtîr ve hayâlî malzemelerle harmanlayarak yaklaşık iki asır boyunca anlatmaya devam etmişlerdir. Sayıları gittikçe artan bu kussâsı Hz. Ali mescidlerden uzaklaştırmış, İslâm âlimleri (özellikle muhaddisler) bunlara karşı çıkararak birtakım önlemler almışlardır.²⁰ Ancak Ka'bü'l-Ahbâr (v. 34/654) ve Vehb b. Münebbih (114/732) gibi tâbiîn dönemi âlimleri kanalıyla Ehl-i Kitâb'tan tedvin edilen kısas-ı enbiyâ rivâyetlerinin belli bir sistem dâhilinde târih, tefsir ve bazı hadis kitaplarında yer almasından sonra²¹ kısas-ı enbiyâ başlı başına bir tür olarak

---

¹⁹ Bu kıssaların çeşitleri ve özellikleri için bk. Hasan Cirit, *Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları: Vaaz ve Kıssacılık*, s. 75-88; bazı örnekler için bk. Mücteba Uğur, “Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs”, s. 297-299; Muhittin Uysal, “Bazı Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar”, s. 42-56.

²⁰ İbn Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Alî, *el-Kussâs ve'l-müzekkirîn* (thk. Ebû Hacer Muhammed Zaglul), Beyrut 1986, s. 103-109; D. B. Macdonald, “Kıssa”, *MEB İslâm Ansiklopedisi (İA)*, İstanbul 1977, VI, 773; İdris Şengül, “Kıssa”, *a.g.e.*, XXV, 501; İbrahim Altunel, “Kıssahan”, *a.g.e.*, s. 501-502.

²¹ Bu tür eserler arasında Taberî'nin (v. 310/922) *Câmi'ü'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* adlı tefsiri ve *Târihü'r-rüsül ve'l-mülûk ve ahbârihim* isimli tarihi, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nişâbü'rî eş-Şâfiî'nin (v. 427/1035) *el-Keşf ve'l-beyân an tefsiri'l-Kurân*'ı, Fahreddîn Râzî'nin (v. 606/1209) *et-Tefsîrü'l-Kebîr*'i, İbnü'l-Esîr lakabıyla meşhur Ebü'l-Hasen eş-Şeybânî'nin (v. 629/1232) *el-Kâmil fi'târih*'i, Ebü'l-Hasen el-Hâzin'in (v. 741/1341) *Lübâbü't-te'vîl fi maâni't-Tenzîl*'i, İbn Kesîr'in (v. 774/1373) *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm, el-Bidâye ve'n-nihâye (el-Bidâye*'nin ilk cildi kısas-ı enbiyâya ayrılmıştır) ile *Câmiü'l-mesânid ve's-sünen el-hâdi li akvemi's-senen* adlı hadis külliyyatı sayılabilir. Kaynaklarda Vehb b. Münebbih'in bizzat derlediği *Kitâbü'l-İsrâiliyyât ve Kısasü'l-Enbiyâ (Kısasü'l-Ahbâr)* adlı eserlerinden bahsediliyorsa da bu sahanın ilk

İslâmî literatürdeki yerini almaya başlamış ve müslüman bilginler tarafından bu türün ilk müstakil örnekleri yazılmıştır.

Kâtib Çelebi, Vehb b. Münebbih dışında Ali b. Hamza el-Kisâî (v. 189/805),²² bu zâtın eserinin muhtasarını hazırlayan Sehl b. Abdullâh et-Tüsterî (v. 283/896) ve Muhammed b. Abdülmelik el-Müsebbihî el-Harrânî'nin (v. 420/1029) Arapça; Muhammed b. Hasen ed-Dandurmî (Dîrûmî, v. ?) ve İshak b. İbrâhîm b. Mansûr b. Halef en-Nîsâbûrî'nin (h. II. asır)²³ ise Farsça kısas-ı enbiyâlarından bahsetmektedir.²⁴ Kaynaklarda ayrıca Ebü'n-Nadr Muhammed b. es-Sâib b. Bişr el-Kelbî (v.146/763), İbnü'l-Cebbâb Ebû Amr Ahmed b. Halid b. Yezid el-Kurtubi el-Mâlikî (v. 322/934), Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Mutarrif el-Kinânî et-Tarafî (v. 454/1062), Ebü'l-Hasen b. Heysem (v. 573/1177) gibi âlimlerin de peygamberler tarihi ile ilgili eserler yazdıkları kayıtlıdır.²⁵

Kısas-ı enbiyâ türünün müstakil ilk örneklerini veren ve bu türün gelişmesine önemli katkılar sağlayan müelliflerin başında *Kitâbu Bed'i'd-dünyâ ve kısısi'l-enbiyâ* adlı eseriyle Muhammed b. Abdillâh el-Kisâî (V/XI. asır) ve *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kurân* isimli tefsirindeki kıssaları birtakım rivâyetlerle zenginleştirerek *Kitâbu Arâisü'l-mecâlis fi kısısi'l-enbiyâ* adıyla kitaplaştıran Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî eş-Şâfîî (v. 427/1035) gelmektedir. Bu eserlerin Türkçe'ye tam, muhtasar, ilâveli birçok tercümesinin yapılması ve bunların çeşitli dönemlerde defalarca istinsâh edilmeleri

---

yazılı kaynaklarından sayılan söz konusu eserlerin mahiyeti hakkında bilgi bulunmamaktadır (Hasan Cirit, *Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları: Vaaz ve Kıssacılık*, s. 125).

²² Bazı kaynaklar Kâtib Çelebi'nin meşhur kıraat ve nahiv âlimi Ali b. Hamza el-Kisâî ile Muhammed b. Abdillâh el-Kisâî'yi (h. V/XI. asır) karıştırdığını ileri sürmektedirler (bk. Carl Brockelmann, "Kisâî", *IA*, VI, 823).

²³ Bu iki isim için bk. Omid Safi, *Progressive Muslims*, Oxford 2003, s. 232.

²⁴ Kâtib Çelebi, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, İstanbul 1972, II, 1328.

²⁵ bk. C. Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)*, Leiden 1937, I, 591-593; II, 580.

Anadolu sahasında kazandıkları yaygın şöretin işâreti sayılır. Bunda söz konusu eserlerin kullandıkları rivâyetlerin, ahlâkî telkinlerin, özellikle Sa'lebî'nin eserinde bulunan şiir, menkıbe ve hikâyelerin de etkisi bulunmaktadır.²⁶

Türkçe telif edilmiş ilk mensur kısas-ı enbiyâ Burhanoğlu Kadı Nâsirüddîn Rabgûzî'ye (VII-VIII/XIII-XIV. asır) âittir. Harezmi Türkçesi ile 710 (1310)'da kaleme alınıp Nâsirüddîn Tok Buğra (Tokbuğa) Beg adında bir emire

---

²⁶ Kisâî ve Sa'lebî hakkında daha teferruatlı bilgiler için bk. İsmet Cemiloğlu, *14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Ankara 1994, s. XIII-XXI (Eserde, Aydınoglu Mehmed Bey [v. 735/1334] adına yapılan Anadolu sahasının bilinen en eski *Arâisü'l-mecâlis* tercümelerinden biri ele alınmıştır); Meriç Ökten, *Sa'lebî'nin Kısasü'l-enbiyâsı'nın XIV. Yüzyılda Türkçe Tercümesi Metin-Sözlük* (doktora tezi, 2000), İstanbul Üniversitesi SBE, s. XIII-LI (Bu çalışmada *Arâisü'l-mecâlis*'in Bursa nüshası esas alınmış, eksik kısımlar Ankara nüshasından ikmâl edilmiştir); Nesrin Bayraktar, *Ebu'l-Fazl Musa bin Hacı Hüseyin el-İznikî Kasasü'l-Enbiya Tercümesi (Metin-Dizin)*, Ankara 2008 (bu çalışmada da Sa'lebî'nin *Arâisü'l-mecâlis*'inin tercümesi -esas alınan İznikî nüshalarının ikinci ciltleri bulunmadığı için- yaradılıştan Hz. Mûsâ kıssasının sonuna kadarki kısım bugünkü harflere aktarılmıştır); Kemal Eraslan, "Kisâî'nin Kitâbu bed'id-dünyâ ve kısasî'l-enbiyâ Adlı Eserinin İstanbul'daki Tercümeleleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sy. 18 (İstanbul 1970) s. 125-132; İsmet Cemiloğlu, "Kısas-ı Enbiyâ ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kısas-ı Enbiya Nüshaları", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXVI/2 (Ankara 1988), s. 235-242; Emine Yılmaz- Nurettin Demir, "Bir Sa'lebî Çevirisi: Kısas-ı Enbiya TDK Nüshası", *International Journal of Central Asian Studies (Mustafa Canpolat Armağanı)*, sy. 10/1 (Seoul [Korea] 2005), s. 1-8; a.mlf.ler, "Sa'lebî'nin Kitâbu arâisi'l-mecâlis fi kısasî'l-enbiyâ'sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri", *Journal of Turkish Studies (Cem Dilçin Armağanı)*, XXXIII/II (Cambridge 2009), 357-370; a.mlf.ler, "Özer, Şerife (2008), Die nominale Wortbildung im Altosmanischen. Am Beispiel der Übersetzung von Talabis Qisas al-Anbiya aus dem 14. Jahrhundert (Turcologica 73). Wiesbaden: Harrassowitz-Verlag", *Bilig*, sy. 49 (Ankara 2009), s. 231-240; Günay Tümer, "Bir Türkçe Kasas-ı Enbiya", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII (Ankara 1978), 397-400; a.mlf., "Arâisü'l-Mecâlis" *DİA*, İstanbul 1991, III, 265-266; C. Brockelmann, "Sa'lebî", *İA*, İstanbul 1979, X, 125. *Arâisü'l-mecâlis*'in Ankara: TDK nüshasının transkripsiyonu Emine Yılmaz-Nurettin Demir tarafından yapılmış, eserin diğer nüshaları ile ilgili teferruatlı bir inceleme ve sözlük ilâvesiyle basılmak üzere Türk Dil Kurumu'na teslim edilmiştir (bk. a.mlf.ler, "Kısas-ı Enbiya'dan Eski Anadolu Türkçesinin Sözcüğüne Katkılar I", *International Journal of Central Asian Studies [Talat Tekin Armağanı]*, sy. 13 [Korea 2009], s. 496-497).

sunulan eser *Kıyas-ı Rabgûzî* adıyla meşhur olmuştur. Rabgûzî eserini Tok Buğra Bey'in ricâsı üzerine Moğol hâkimiyetinde yaşayan ve İslâm'la yeni tanışmış Türkler'e başta Hz. Peygamber olmak üzere Kur'an'da geçen peygamberleri "doğru ve yeterli" bir seviyede anlatmak üzere kendi "zimmetinden çıkan, kaleminden akan, akıbeti de ibâreleri de" kendine âit olan bir üslup ve muhtevâ ile yazmıştır.²⁷ Eser Orta Asya Türk dünyasında parlak bir şöhrete ulaşmış, halk kitleleri tarafından asırlarca sevilerek okunmuş, dünyanın çeşitli kütüphanelerinde bulunan birçok yazması üzerinde araştırmalar yapılmış, XIX. asırdan itibaren Taşkent ve Kazan'da defalarca basılmıştır.²⁸

Rabgûzî, halk edebiyâtı hussusiyetlerini taşıyan *Kıyas-ı Enbiyâ*'sında âyetlerden ve ahbârdan çokça istifâde etmiş, mensur parçalar arasına halkın rağbetini arttırmak için etkileyici şiirler yerleştirmiş, yer yer hikâyeler ve menkıbeler aktarmış, öğütler, uyarılar ve soru-cevaplarla eseri zenginleştirmiştir. Her kıssanın başında yazdığı kasideler, aşk, tabiat, burçlar vb. konularla ilgili tasvîrleri nazmındaki çeşitliliği göstermesi bakımından önemlidir. Hatta bazı araştırmacılar, *Kıyas-ı Rabgûzî*'nin, hakkında en teferruatlı bilgileri verdiği, en çok kaside yazdığı Hz. Peygamber'le ilgili kısımlarının, üslubundaki akıcılık ve halk

---

²⁷ Seyfettin Erşahin, "Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarından Kıyas-ı Enbiyalar: Kıyas-ı Rabguzi Örneği", *Diyanet İlmî Dergi (Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayı)*, Ankara 2003, s. 204.

²⁸ Eser ülkemizde Aysun Ata tarafından doktora tezi olarak hazırlandıktan (1995, Ankara Üniversitesi SBE) sonra giriş, tıpkıbasım ve dizin ilâvesiyle neşredilmiştir (*Nâsirüddîn bin Burhânüddîn Rabgûzî, Kıyasü'l-Enbiyâ [Peygamber Kıssaları]*, I-II, Ankara 1997). Eserle ilgili teferruatlı bilgi için ayrıca bk. Naile Hacıyade, "Nasireddin Rabguzi'nin 'Kıyasü'l-Enbiyâ' Adlı Eseri ve Onun Azerbaycan Türkçesi ile Münasebeti", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 1 (Konya 1994), s. 67-77; a.mlf., "Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'i ve Nasireddin Rabguzî'nin Kıyasü'l-Enbiyâ İsimli Eserinin Karşılaştırmalı Dil Özellikleri", *a.g.e.*, sy. 3 (Konya 1997), s. 11-18; Naile Hacıyeva, "Rabguzî'nin Kıyasü'l-Enbiyâ Eserinin Bakü Yazması", *Türk Dili*, sy. 514 (Ankara 1994), s. 292-296; Avni Gözütok, "Rabguzî, Kıyasü'l-enbiyâ: XIX. Yüzyıla Ait Bir Kazan Yazması", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, XV/37 (Erzurum 2008), s. 1-30; Ali Cin, "Rabguzi'nin Kıyasü'l-Enbiya'sının Tahran Nüshası", *Turkish Studies*, V/1 (İstanbul 2010), s. 237-245.

tarafından ilgiyle okunması vesilesiyle Süleyman Çelebi'nin mevlidine kaynaklık ettiğini söylemektedirler.²⁹

Kütüphanelerimizde çoğu Kisâf ve Sa'lebî'nin eserlerinin tercümesi olan müellifi, mütercimi, müstensihî malum/meçhul çok sayıda *Kısas-ı Enbiyâ* nüshası bulunmaktadır. Bu eserlere -farklı isimlerle kaleme alınmış olsalar da- peygamberlerin hayat hikâyelerini ihtivâ eden birçok umûmi/Osmanlı tarih kitabını, bunlara yazılan zeylleri, irili ufaklı mucizât-ı enbiyâ, siyer-i enbiyâ ve bazı siyer/megâzî eserlerini de ilâve etmek gerekir.

Eski Türk edebiyâtında kaleme alınmış kısas-ı enbiyâların birkaç istisnâ dışında tamamı mensurdur. Tespit edebildiğimiz ilk manzum kısas-ı enbiyâ 987 (1579)'de Hindî Mahmûd tarafından nazmedilmiştir. 7852 beyitten oluşan eser tezimizin ikinci bölümünde incelenmiştir.³⁰

---

²⁹ Aysun Ata, "Rabgûzî'nin *Kısasü'l-Enbiyâ*'sında Nazmın Gücü", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, V/2 (Ankara 2008), s. 123-124.

³⁰ Millî Kütüphane katalogunda A5191 arşiv numaralı *Manzûme-i Târih-i Peygamberân* ismiyle kayıtlı 63 varaklık bir eser bulunmaktaysa da yaptığımız incelemede eserin Abdülvâsî Çelebi'nin (XV. asır) Hz. İbrâhim kıssasını anlatan *Halilnâme*'sinin eksik bir nüshası olduğunu tespit ettik. Ahmed b. Ali Uşşâkizâde tarafından 1248 (1832)'de istinsâh edilen nüsha Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye Yazmaları katalogundaki (www.yazmalar.gov.tr) açıklama notunda da "manzum peygamberler tarihi" olarak geçmektedir.

İlâhî ol begün gönline maḥbûb

Görindür iş-bu hûbı eylegil hûb

Budur evşâfî şafâya mâ'il eyle

Şu cismânî havâyı zâ'il eyle (1^b)

mısralarıyla başlayan nüshadan Günay Alpay'ın konuyla ilgili makalesinde ("Abdülvâsî Çelebi'nin Eseri ve Nüshaları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten: 1969*, Ankara 1989, s. 201-226) ve *Halilnâme* ile ilgili yapılmış doktora çalışmasında bahsedilmemektedir (Ayhan Gültaş, *Abdülvasî Çelebi, Halilnâme*, Ankara 1996. Bu çalışmada yukarıdaki mısralar 330-331. beyitlere tekâbüle etmektedir. bk. *a.g.e.*, s. 78).

Osmanlı'nın son dönem dil, kültür ve edebiyât âlimlerinden Manastırlı Mehmed Rif'at (v. 1325/1907) tarafından çocukların istifâde etmesi amacıyla yazılan *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevîsi 377 beyitten müteşekkil olup *Tuhfetü'l-İslâm* adı altında *İlm-i hâl ve Sîre-i Muhammediyye* manzumeleriyle birlikte neşredilmiştir (Şâm 1308).³¹ Bir başka manzum kısas-ı enbiyâ Yenikapı Mevlevîhânesi neyzenlerinden, bestekâr (Mahmut) Dânişzâde Şevket Gavsî [Özdönmez]'in (v. 1954) kaleme aldığı *Manzum Târîh-i Enbiyâ* adlı eseridir. Mesnevî tarzında kaleme alınan eser 46 sayfa olup 1313 (1895)'te İstanbul'da neşredilmiştir. Kâinâtın yaratılışından tûfân kıssasına (Hz. Nûh) kadarki hâdiselerin anlatıldığı kitabın kapağında “Birinci Kısım” ibâresi mevcuttur. Şevket Gavsî “Bed’-i Kelâm” kısmına kaydettiği beyitlerde kendi eseri ile Hakânî'nin *Hilye*'sini kıyaslarken:

Eyledim işte bunu der-'uğde
Nazm-ı târîh-i rüsûl itmekde

Her nebîye yazarak ayrı fuşûl
Minnet Allâh'a merâm buldı huşûl

demekteyse de eserin kütüphanelerde rastlayamadığımız diğer ciltleri hakkında bilgimiz yoktur.

XIX. asırda Ahmed Cevdet Paşa'nın (v. 1312/1895) ömrünün sonlarına doğru kaleme aldığı on iki cüzden oluşan *Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i*

Türkiye Yazmaları katalogunda (www.yazmalar.gov.tr) ayrıca Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, nr. 1578/2'de kayıtlı bir *Manzum Kısas* olduğu da belirtilmektedir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde aslında Ziya Gökalp İhtisas Yazma Eser Kütüphanesi (Diyarbakır)'nde 1587/2 (37^a-159^b) numarada kayıtlı bulunan söz konusu eserin 980 (1572) istinsah tarihli, baş kısmı eksik, müellif ve müstensihî belirsiz, manzum bir *Siyer-i Nebî* olduğu anlaşılmıştır. 124 varaklık bu eserin künyesi Sadettin Özçelik'in “Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmalar Katalogu” başlıklı makalesinde de “114 sayfa”dan müteşekkil *Manzum Kısas* olarak verilmektedir (a.g.m., *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, V/2 [İzmir 2005], s. 250).

³¹ Eser aynı başlık ve muhtevayla İstanbul'da da yayımlanmıştır (Dersâdet 1315).

Hulefâ adlı mensur eser sade ve akıcı üslubu dolayısıyla yaygın bir şöhrete ulaşmıştır. Ancak, eserde Hz. Peygamber, halifeler, Emevî, Abbâsî ve 1439'a kadarki Türk-İslâm tarihi dönemi teferruatlı bir şekilde anlatılmışken yirmi dört peygamberin kıssasını ihtivâ eden bölüm eserin hacmine oranla yok denecek kadar kısadır. Cevdet Paşa eserinin girişinde peygamberlerin hayatına sadece değinmiş, esâtîr, menâkıb ve İsrâiliyyât'a çok az yer vererek Kur'an'daki bilgilerin bir kısmını aktarmakla iktifâ etmiştir. Eser çeşitli baskılar yapmış, bugünkü harflere aktarılmış, sadeleştirilmiş, sadece Hz. Peygamber kısmı alınarak birçok defa yayımlanmıştır.

İrşâdî Bayburdî'nin (v. 1877) yazmaya başladığı, Ağlababa Bayburdî'nin (v. 1958) tamamladığı *Kısas-ı Enbiyâ*,³² Abdullatif Uyan'ın yıllarca *Türkiye Gazetesi*'nde tefrika edildikten sonra şahsî internet sitesinde kitap şeklinde yayımlanan *Şiirlerle Menkıbeler* serisinin ilk üç cildi;³³ Faik Ersöz'ün *Manzum Şekliyle Peygamberler Tarihi ve Ahirete Ait Konular*³⁴ ve M. Âsım Köksal'ın *Peygamberler*³⁵ adlı eserleri ile Nizam Bozkurt'un "Dörtlüklerle Peygamberler Tarihi" başlıklı çalışması³⁶ kısas-ı enbiyâ manzumelerinin çağdaş örnekleri arasında en dikkat çekici olanlarıdır.³⁷

Türk edebiyâtında yukarıda bahsedilen kısas ve tevârfh-i enbiyâ kitapları dışında peygamber/ Kur'an kıssalarının sadece birini veya bir kaçını konu

---

³² İrşâdî Bayburdî- Ağlababa Bayburdî, *Kısas-ı Enbiyâ* (yay. haz. Kalender Battal), Bayburt 2007.

³³ On iki ciltlik bu serinin I. ve II. cildinde Peygamberimiz'in hayatı, III. cildinde de diğer peygamberlerin kıssaları teferruatlı biçimde nazmedilmiştir (bk. www.siirlerlemenkibeler.com).

³⁴ Faik Ersöz, *Manzum Şekliyle Peygamberler Tarihi ve Ahirete Ait Konular*, İzmir 1992.

³⁵ M. Âsım Köksal, *Peygamberler (Manzum)*, İstanbul 1999.

³⁶ Nizam Bozkurt, "Dörtlüklerle Peygamberler Tarihi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sy. 28 (Ankara 2003), s. 193-210.

³⁷ Günümüzde çeşitli isimlerle bir çok mensur kısas-ı enbiyâ neşredilmişse de bu çalışmada daha çok manzum kısas-ı enbiyâlar üzerinde durulduğundan mensur olanların adları zikredilmemiştir.

edinen, çoğu mesnevî tarzında yazılmış telif-tercüme eserler de dikkat çekmektedir. Bunların başında Kur'an'ın "ahsenü'l-kasas: kıssaların en güzeli" diye vasıflandırdığı³⁸ Hz. Yûsuf kıssası gelir. *Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf* lar dışında *Yûsuf u Züleyhâ*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Menâkıb-ı Yûsuf u Züleyhâ*, *Mu'cizât-ı Yûsuf Aleyhisselâm* gibi adlarla manzum/mensur, telif yahut tercüme yüzlerce yazmanın varlığı bu türün zenginliğini göstermesi bakımından kayda değerdir. Hz. İbrâhîm'le ilgili *Menâkıb-ı İbrâhîm Nebî*, *Manzûme-i İbrâhîm Aleyhisselâm*, *Dâstân-ı Hazret-i İbrâhîm*, *Hikâyet-i Nemrûd ü İbrâhîm*, *Kıssa-i İbrâhîm*, *Kitâb-ı İbrâhîm*, *Halilnâme*; Hz. İsmâîl'i ve babasıyla olan irtibatını konu edinen *Dâstân-ı İsmâîl Aleyhisselâm*, *Kıssa-i İsmâîl Peygamber*, *Kıssa-i İsmâîl ü İbrâhîm*, *Hikâyetü İbrâhîm fî zebhi İsmâîl*; Hz. Süleyman ve etrafındaki şahıslarla alâkalı *Süleymânâme*, *Hikâye-i Süleymân Nebî*, *Menâkıb-ı Süleymân Aleyhisselâm*, *Dâstân-ı Süleymân Peygamber*, *Hikâye-i Süleymân ü Belkıs*, *Kıssa-i Hazret-i Süleymân ü Belkıs*, *Vefât-ı Süleymân*, *Hikâyet-i Hazret-i Süleymân Nebî vü Sîmurg* gibi eserlerin; Kur'an-ı Kerîm'de kendilerinden bahsedilen diğer peygamberler, ulu kişiler ve topluluklara dâir *Kıssa-i Dâvûd*, *Kıssa-i İbrâhîm ü Dâvûd*, *Risâle fî hakkı Eyyûb Nebî*, *Hızırnâme*, *Kıssa-i Mûsâ vü Hızır*, *Risâle fî hayâti Hızır ve İlyâs*, *Kitâb-ı Hızır Nebî*, *Dâstân-ı İskender-i Zü'l-karneyn*, *Kıssa-i Hikâye-i İskender-i Zü'l-karneyn*, *Hikâyât-ı Ashâb-ı Kehf*, *Dâstân-ı Ashâb-ı Kehf*, *Hikâye-i Uzeyr Peygamber*, *Hikâye-i Zekeriyâ Aleyhisselâm*, *Hikâye-i Beyân-ı Katl-i Zekeriyâ vü Nübüvvet-i Yahyâ Aleyhisselâm*, *Dâstân-ı Hazret-i Îsâ*, *Hikâye-i Beyân-ı Vefât-ı Meryem* vb. isimlerle kayıtlı yazmaların varlığı Kur'an kıssalarının edebiyâtımız üzerindeki tesirini ve toplumun bu kıssalara olan rağbetini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bütün bu eserler dışında Türk-İslâm edebiyâtının dîvânlar başta olmak üzere, mesnevî, tarih, şehrengiz, hikâye, menâkıb, münşeât gibi hemen her türlü mahsulünde peygamber kıssalarından izler, mazmunlar, remizler, iktibaslar, telmih,

---

³⁸ Yûsuf 12/3.

imaj ve motifler bulmak mümkündür.³⁹ Türk-İslâm edebiyâtı müelliflerinin en önemli bilgi ve ilham kaynaklarından olan kısas-ı enbiyânın, eserlere bu derece yaygın bir kullanımla, büyük bir hayâl gücü ve anlam zenginliği ile yansımaları tevârüs ettiğimiz edebî geleneğin sağlamlığının da önemli işaretlerinden sayılmalıdır.

Peygamberlerin fizikî hususiyetleri, ahlâk ve vasıflarından bahseden hilye-i enbiyâ türü eserler peygamber kıssaları ile ilgili teferruatlı bilgiler vermeseler de onların hayatlarını ihtivâ eden parçalar ve kıssalardan ilhâmı yapılan tasvîrlere dolayısıyla burada zikredilmelidir. Bunlar arasında en meşhuru Neşâtî Ahmed Dede'nin (v. 1085/1674) 187 beyitlik *Hilye-i Enbiyâ*'sıdır.⁴⁰ Dursunzâde Abdülbâki (Bekâyî)'nin (v. 1015/1606) *Evsâf-ı Peygamberân-ı Mürsel* yahut *Hilyetü'l-enbiyâ ve Hilye-i Çehâryâr-ı Güzîn*'i ile, Nûrî mahlaslı bir şâirin *Hilye-i Peygamberân*'ı da bu tür eserler arasında sayılır.⁴¹

Fuzûlî'nin Türk edebî nesrinde hususi bir mevki ve kıymete sahip olan *Hadîkatü's-suedâ* isimli "maktel"i, birinci bölümünde Hz. Âdem, Nûh, İbrâhîm, Ya'kûb, Mûsâ, İsâ, Eyyûb, Zekeriyâ ve Yahyâ'nın uğradığı belâlardan; ikinci bölümünde ise Hz. Peygamber'in çektiği eziyetlerden bahsetmesi bakımından

---

³⁹ Bazı örnekler için bk. Âgah Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul 1984, s. 107-142; Melike Uçar, *Klasik Türk Şiirinde Peygamberler* (yüksek lisans tezi, 2006), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, muht.yerler; İshak Taşdelen, *Peygamber Kıssalarının Klasik Türk Şiirine Yansımaları* (yüksek lisans tezi, 2008), Dumlupınar Üniversitesi SBE, muht.yerler.

⁴⁰ 1312 (1894)'de İstanbul'da basılan eser Sadettin Nüzhet Ergun (*Neşâtî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1933), H. İbrahim Şener ("Neşâtî'nin Hilye-i Enbiyâsı" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 [İzmir 1983], s. 285-301), Mahmut Kaplan ("Neşâtî'nin Hilye-i Enbiyâsı", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/2 [Van 1991], s. 149-166) ve Bayram Ali Kaya (*XVII. Asır Şairlerinden Neşati: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Hilye-i Enbiya'sının Tenkidli Metni* [yüksek lisans tezi, 1991], Trakya Üniversitesi SBE) tarafından çalışılmıştır.

⁴¹ Ayrıca bk. Mustafa Uzun, "Hilye", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 46.

burada ayrıca zikredilmelidir. *Hadikatü's-suedâ*'nın dünyanın çeşitli kütüphanelerinde bulunan birçok nüshasının peygamberlerle alâkalı kıymetli minyatürlerle bezenmiş olması eserin san'at tarihine katkısı bakımından da ehemmiyet arz etmektedir.

Tasavvuf edebiyâtında ise peygamberler, nebevî şahsiyetleri, fizik ötesi mertebe ve hakikatleri (a'yân-ı sâbiteleri), mucizeleri, seyr ü sülûkda manevî birer rehber olarak görülmeleri yönleriyle ele alınmışlardır. Peygamberlerin kıssaları zâhir ve bâtın açısından değerlendirilmiş, gönderilmelerindeki hikmetler birtakım sembollerle ifade edilerek Kur'an'da ismi geçen her peygamber marifetullah, hakikat-i Muhammediyye, ilm-i ledün (ilm-i vehbî), insân-ı kâmil, irşâd, nübüvvet-velâyet vb. açılardan incelenmiştir. Bu tür eserlerin en dikkat çekici olanı şüphesiz Muhyiddîn ibn Arabî'nin (v. 638/1239) üzerinde pek çok şerh, hâşiye ve ta'lik çalışması yapılan *Fusûsü'l-hikem*'dir. Kısas-ı enbiyânın makamlar, hâller, ibâdet ve âdâb bakımından ele alınıp yorumlandığı tasavvufî eserlerin başında ise Mevlânâ'nın (v. 672/1273) *Mesnevî*'si gelir.⁴² Kuşeyrî'nin (v. 465/1072) *er-Risâle*, Hucvirî'nin (v. 465/1072) *Keşfü'l-mahcûb*, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin (v. 386/996) *Kütü'l-kulûb*, İmâm Gazzâlî'nin (505/1111) *İhyâu ulûmi'd-dîn*, Sühreverdî'nin (v.632/1234) *Avârifü'l-maârif*, Ebû Bekir Kelâbâzî'nin (v. 380/991) *et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, Ebû Nasr es-Serrâc'ın (v. 378/988) *el-Luma'*, İsmâil Hakkı Bursevî'nin (v.1137/1725) *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*'ı da bu tür eserler arasında sayılabilir.⁴³

Mutasavvıflar tarafından tasavvufun yapısına uygun yorumlarla derin tahlillere tabi tutulan kıssalar arasında en dikkat çeken Hz. Mûsâ-Hızır kıssasıdır. Tasavvuf edebiyâtında sadece bu kıssayı konu edinen Şemseddîn Sivâsî'nin (v.

⁴² Peygamber kıssalarına dâir *Fusûsü'l-hikem*'deki tasavvufî yorumlarla *Mesnevî*'de verilen mesajlar Dilaver Gürer tarafından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. bk. a.mlf., *Fususü'l-hikem ve Mesnevî'de Peygamberlerin Öyküleri*, İstanbul 2002; a.mlf., *Fususü'l-hikem ve Mesnevî'de Peygamber Öyküleri II*, Konya 2007.

⁴³ Daha teferruatlı bilgi ve zengin örnekler için bk. Sema Özdemir, *Tasavvuf Kültüründe Peygamberler* (yüksek lisans tezi, 2004), Uludağ Üniversitesi SBE, muht.yerler.

1006/1597) *Kıssa-i Mûsâ ve Hızır*'ı, Niyâzî-i Mısrî'nin (v. 1105/1693) *Risâle-i Hidriyye*'si gibi müstakil eserlerin yanısıra, Eşrefoğlu Rûmî'nin (v. 874/1469) *Müzekki'n-nüfûs*'u, Ahmed Bîcân'ın (v. 859/1455) *Envârü'l-âşıkân*'i gibi fasıllarından birini bu kıssaya ayıran kaynaklar da bulunmaktadır.⁴⁴ Bütün bu eserlerin yanında tasavvufî dîvânlarda da kısas-ı enbiyâya âit pek çok kavrama hem bilinen mânâları hem de tasavvufî remizleriyle sıkça yer verilmesi, ictibâs ve telmihlerle bu kıssalardan istifâde edilmesi kısas-ı enbiyânın edebiyâtımızın her sâhasındaki nüfûzunu göstermesi bakımından kayda değerdir.

Peygamber kıssaları, halk/âşık edebiyâtı mahsüllerinde de divân şiirindekilere benzer motiflerle sıklıkla işlenmiştir. Halk şâirleri kaleme aldıkları koşma, semâi, destan, deyiş, türkû vb. eserlerinde aşk, gurbet, hasret, ayrılık, ölüm, sevinç, hüzn gibi duyguları; dine, tabiat ve topluma dâir meseleleri terennüm ederken kısas-ı enbiyânın zengin imaj ve mazmunlarından yararlanmaktan kaçınmamışlardır. Halk edebiyâtının temsilcileri olan âşıklar yazdıkları şiirler vâsıtasıyla bir yandan Anadolu kültürünü yansıtırırken bir yandan da halkın düşünce ve inançlarını kayda geçirmiş olmaktadır. Bu sebeple, onların peygamber kıssalarından izler taşıyan mısraları tarihî birer vesika hükmünde addedilmelidir.⁴⁵

Son olarak, kısas-ı enbiyâ metinlerinin Osmanlı tasvîr san'atına yansımaları hususuna değinmek yerinde olacaktır. Osmanlı'nın ilk devirlerinde metinlerde anlatılan hâdise, hikâye veya bilgilerin minyatür yoluyla resim diline aktarılması pek yaygın değildir. XV. asırdan itibaren doğuya yapılan seferler sırasında İstanbul'a getirilen nakkaşların desteği ve güçlü bir hâmilik geleneğinin oluşması neticesinde gelişen tasvîr san'atıyla birlikte aşk mesnevîlerinin yanında dinî konuların da yaygın bir şekilde resmedildiği görülmektedir. Kısas-ı enbiyâlar

---

⁴⁴ bk. Ahmet Yaşar Ocak, *İslam Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*, İstanbul 2007, s. 34,85-104.

⁴⁵ Konuyla ilgili örnekler için bk. Emine Dalkılıç Gültekin, *Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları*, Isparta 2010, muht. yerler.

Osmanlı tasvîr san'atında her biri birer belgesel mâhiyetinde olan minyatürlerin yer aldığı eserlerin başında gelir. Peygamber hikâyelerindeki zengin muhtevâ, mahâretli musavvirlerin eliyle derinlikli ve çok boyutlu tasvîrlerle canlandırılmış; anlatılan mevzu metin-resim bağlantısıyla bütünleştirilerek hâfizalarda kalıcı kılınmıştır. Nakkaşlar minyatürleri her ne kadar metne bütünüyle bağlı kalarak çizmişlerse de, bazan çizimlerine hünelerinin yanında hayâllerini, bilgi ve kültürlerini, bugün bir kısmı kaybolmuş sözlü geleneğin izlerini de kodlamışlar, bu detaylarla metne yeni zenginlikler ve kendine has açılımlar kazandırmışlardır.

Metinlerde çeşitli sebeplerle açıklanmayan bazı hususların resimler vâsıtasıyla dillendirilmesi Osmanlı tasvîr san'atının en belirgin özelliklerinden sayılır. Kısas-ı enbiyâlardaki bu tür tasvîrlerin doğru bir şekilde yorumlanabilmesi için resmedilen konunun farklı rivâyetlerinin iyi bilinmesi ve mahallî unsurlarla irtibatının isabetli bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Minyatürlü kısas-ı enbiyâlarda dünyânın yaratılışından Hz. Peygamber'in vefâtına kadar peygamberlerin hayatlarına ve mucizelerine dâir kareler resimlere titiz bir işçilikle, ince fırça teknikleri, sınır çizgileri kesin hatlar, canlı ve birbirine karışmayan renklerle yansıtılmıştır. Resmi dolduran figürler ve ayrıntılar ise geçmişte metnin nasıl anlaşıldığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Meselâ Süleymân Peygamber'in anlatıldığı kısma çizilen minyatürlerde Hz. Süleymân tecrübe sâhibi kâmil bir kişi olarak resmedilmiş, yüzüne bilge ve muzaffer bir bakış yerleştirilmiş, adalet ve gücü temsil eden cihânşümûl bir hükümdâr duruşuyla cinler, melekler ve insanlar tarafından tahtının taşınması aktarılmıştır. Resimdeki figüratif öğeler arasında Hz. Süleymân'ın veziri Âsaf, hüdhüd, sîmurg, Belkıs, taht, tahtın yerleştirildiği zeminin suyu hatırlatan maviliği, çeşit çeşit hayvanlar (bilhassa kuşlar), devler, periler, ulu kişiler, şeytan, burçlar, yıldızlar, ordular, savaş âletleri dikkat çekmektedir. Yazılı metinlerde tamamını bir arada göremediğimiz bu detaylar nakkaşların bilgi ve hüneleriyle resme kodlanmış, bütün olay ve şahıs kadrosuyla muazzam bir peygamber tablosu ortaya çıkarılmıştır.

Aynı durum Hz. Âdem'den Hz. Peygamber'e kadar Kur'an'da ismi zikredilen hemen her peygamber için geçerlidir.⁴⁶

Peygamberlerin hayatlarıyla ilgili san'at değeri yüksek tasvirlere kısas-ı enbiyâlar dışında bazı siyerlerde, çeşitli tarih, silsilenâme ve falnâme türü eserlerde de rastlanmaktadır.⁴⁷

Görüldüğü üzere, peygamber kıssalarının ulûm-ı Kur'an başta olmak üzere tefsir, hadis, hukuk, İslâm/ milletler/ dinler tarihi, tasavvuf, felsefe, edebiyât, dilbilimi, folklor, antropoloji, resim ve san'at tarihi gibi bilim dallarıyla doğrudan irtibatı vardır. Kısas-ı enbiyâ çalışmalarında bu sahalardan birinin gözardı edilmesinin söz konusu kıssaları anlama ve yorumlama konusunda ciddî boşluklar meydana getireceği unutulmamalıdır.

---

⁴⁶ Zengin örnekler ve yorumlar için bk. Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, İstanbul 1998, s. 66-109 ("Yaratılış-Türeyiş-Tufan"), s. 110-227 ("Peygamberler ve Mucizeleri"); S. Bağcı, F. Çağman, G. Renda, Z. Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Ankara 2006, s. 46-48. Osmanlı dönemi yazmalarında Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl'in hayatlarıyla ilgili çizilen minyatürler Mustafa Kurul tarafından (*İslâm Resim Sanatında Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl* [yüksek lisans tezi, 2007], Süleyman Demirel Üniversitesi SBE); Mustafa Darîr'in altı ciltlik *Siyer-i Nebî*'sinin TSMK H. 1221 numaralı cildinde bulunanlar Melek Dikmen tarafından incelenmiştir (*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1221 nolu Siyer-i Nebî'de Metin Minyatür İlişkisi* [doktora tezi, 2009], Ankara Üniversitesi SBE).

⁴⁷ Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası* adlı eserinde kısas-ı enbiyâ minyatürlerini Nişâbüri'nin *Kısas-ı Enbiyâ*'sı (Süleymaniye Ktp., Hamidiye Blm., nr. 980), Darîr'in *Siyer-i Nebî*'si (TSMK H. 1221-1223, CBL 419, TİEM 1974 nüshaları), Firdevsi-i Tavîl'in *Süleymânnâme*'si (TSMK H. 1487, 1490, 1546 nüshaları), Ferîdüddîn Attâr'ın *Mantku't-tayr*'ı (TSMK H. 1512), Kalender Paşa'nın *Fâlnâme*'si (TSMK H. 1703), Farsça bir *Fâl-ı Kur'an* nüshası (TSMK H. 1702), Mirhand'ın *Ravzatü's-safâ*'sı (Süleymaniye Ktp. Damad İbrahim Paşa Blm., nr. 906), Hamdî'nin *Yûsuf u Züleyhâ*'sı (CBL 428), Seyyid Lokman Aşurî'nin *Zübdetü't-tevârih*'i (TİEM 1973, TSMK H. 1321, CBL 414 nüshaları) ve Fuzûlî'nin *Hadikatü's-suedâ*'sından (BL Or. 12009, 7301, TİEM 1967, NYBM 70, BN 1088 nüshaları) seçmiştir. Ayrıca bk. a.mlf., *Osmanlı Tasvir Sanatları I: Minyatürler*, İstanbul 2002, s. 295-309.

I. BÖLÜM

Hindî Mahmûd

Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri

A. Hayatı

XVI. asrın unutulmuş simalarından olan Hindî Mahmûd, 1512'den 1595'e kadar en az dört pâdişâh (Yavuz Sultan Selim, Kanûnî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad) dönemini idrâk etmiş, Kanûnî devrinden itibaren Osmanlı'nın merkez ve taşra teşkilâtında çeşitli vazifeler üstlenmiş bir devlet görevlisi ve kaleme aldığı mesnevîleriyle bugün adından söz ettiren bir şâirdir.

Hayatı hakkında devrin tarihlerinde, tezkirelerde ve taradığımız arşiv belgelerinde yeterli bilgi bulunmasa da Hindî Mahmûd, elimize ulaşan eserlerinde söz konusu kaynakların kendisi hakkında verecekleri bilgilerden daha fazla malumat vermiştir. Buna göre o, 919 (1513-1514)'da Afyon'da doğmuş, yirmili yaşlarından itibaren Şehzâde Selim'in (II. Selim) maiyyetine girmiş, Gürcistan'dan Yemen'e, İstanbul'dan İtalya'ya uzanan geniş bir coğrafyada meşakkatli ve çalkantılı bir hayat sürmüştür. 60 yaşındayken katıldığı İnebahtı (Sıngın/Lepanto) Deniz Savaşı'nda (979/1571) esir düşüp dört yıl boyunca önce İspanyol kuvvetlerinin elinde, sonra da Vatikan'da hapis hayatı yaşamak zorunda kalmış, 983 (1575)'te Sultan III. Murad'ın ilgisiyle hürriyetine kavuşmuştur. Geride esâret devresi hakkında tarihî bakımdan önemli bilgiler barındıran *Sergüzeşt-nâme* ile türünün ilk ve en hacimli örneklerinden olan *Kıyas-ı Enbiyâ* adında iki eser bırakan Hindî, hüviyeti meçhul kalmış mesnevî şâirlerinden biridir. *Kıyas-ı Enbiya*'sı dolayısıyla kendisinden bahseden G. M. Meredith-Owens'in 1960'da neşrettiği

tanıtım yazısı⁴⁸ ve bazı araştırmacıların bu yazıdan yaptıkları alıntılar⁴⁹ dışında Hindî Mahmûd herhangi bir çalışmaya konu olmamıştır.

Şâirin hayatıyla ilgili mevcut bilgiler onun eserlerinde anlattıklarıyla sınırlıdır. Ancak o, çocukluğundan, yetişme döneminden, gençlik yıllarından, tahsilinden, hocalarından bahsetmediği için hayatının bu devreleri hakkında malumatımız bulunmamaktadır.

Sergüzeştname'sinde

166. Luğatte vü kitâbda nesnemüz yok
Varağ nîst ü kaçan bulına dîvân (7^b)⁵⁰

---

⁴⁸ G. M. Meredith-Owens, "Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XXIII/3 (London 1960), s. 456-463. Meredith'in bu yazısı Hindî Mahmûd'un *Kıssa-ı Enbiyâ*'da kendisinden bahsettiği bazı beyitlerin (43 beyit) Osmanlı Türkçesi imlâsı ile neşri ve bunların nesre çevrilmesinden oluşmaktadır. Yazar bazı beyitlerde geçen ifadeleri dipnotlarda kısaca izah etmiş, yazısının sonunda da söz konusu beyitlerden elde ettiği ipuçlarından hareketle Hindî'nin kronolojik hayatı üzerine tahmin yürütmüştür.

⁴⁹ Niccolò Capponi, *Victory of the West, The Story of the Battle of Lepanto*, Macmillan 2006, s. xxx, 210, 289; a.mlf., *Lepanto 1571: La Lega Santa Contro L'impero Ottomano*, Milano 2010, s. 242; Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul 2003, s. 328; B. Flemming, "Kıssa (In Older Turkish Literature)", *Encyclopaedia of Islam*, Leiden 1979, V, 193; Cemal Kafadar, "Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First-Person Narratives in Ottoman Literature", *Studia Islamica*, sy. LXIX (Paris 1989), s. 131; adı geçen müellif bu makalesini *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken* adlı kitabında "Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbulu'nda Bir Derviş'in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağızdan Anlatılar" başlığıyla Türkçe'ye aktararak neşretmiştir (s. 39-71; İstanbul 2009) (Meredith-Owens'e atfen Hindî'den bahsettiği kısım, s. 50, 20. dipnot). Cemal Kafadar makalesinde Hindî'nin "Esiri" mahlasını kullanmış olabileceği ihtimalinden bahsediyorsa da bu doğru değildir. Zirâ Hindî Mahmûd hem *Kıssa-ı Enbiyâ*'sında, hem de Meredith-Owens ve onu referans alan araştırmacılar tarafından "kayıp" olarak nitelendirilen *Sergüzeştname*'sinde mahlası hakkında bilgi vermektedir (aş. bk. "Adı ve Mahlasları", s. 26).

diyen Hindî Mahmûd'un hayatına dâir ipuçları bu çalışmada bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

1) Âilesi

Hindî Mahmûd mesnevîlerinde âile büyükleri, soyu sopu hakkında bilgi vermemekte, sadece memleketinden bahsederken anne babasını rahmetle yâd etmektedir.

Sergüzeştname'deki bazı beyitlerden onun evli ve çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır. O, bu beyitlerde yüreğine işleyen hicrânı dile getirirken eşine olan sevgisini ve hasretini de duygulu ifadelerle aktarmakta, ona duâlar etmektedir:

584. Hayâl-i yâri egler deli gönlüm
İder arzû cemâlin görmege cân

585. Göresim geldi cândan seni cânım
Bize ne virdi iy dost seni alan

586. Göñül murğı diler yine yatağın
Ne deñlü uçurlarsa yuvadan

587. Ferağ birle tola hâneñ verâsın
Ola ma'mûr u rûşen u abâdân (*Sergüzeştname*, 23^a)

Hindî Mahmûd'un esâret devresinde çocuklarına olan özlemini anlatırken onları öpüp okşamayı, onlarla oynamayı arzu ettiği beyitler göz önünde bulundurulduğunda çocukların yaşlarının henüz küçük olduğu neticesi çıkarılabilir:

---

⁵⁰ *Sergüzeştname* hakkında teferruatlı bilgi için bu çalışmanın "Eserleri" bölümüne bakınız (s. 175-190). *Sergüzeştname*'nin tezimizde kullandığımız beyitlerinde Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi (Edirne)'nin 2162 numaralı nüshası esas alınmıştır.

588. Hüdâ ulaşdura evlâda bizi
Öpüp oşşana ğabğabla zenehdân (*Sergüzeştname*, 23^a)

Feleğın Hindî’yi “ehl ü ‘ıyâl”inden ayırmasıyla doğan boşluğu ayrılık derdi doldurmuştur. Bu deritten kurtulmak için Allah’a yakarmaktadır:

982. Ayırup ehl-ile ‘ıyâllerden
Hâsret-ile geçürdi bizi zamân

...

988. Her gece yalnız olunmaz hîç
Derd-i hicrân bizüm ile yârân (*Sergüzeştname*, 38^a)

...

647. Ulaşdur bizi İslâm’a ‘inâyet eyle yâ Allâh
Ki göster bize evlâdı hidâyet eyle yâ Allâh (*Sergüzeştname*, 25^b)

Esâretten kurtulduktan sonra kaleme aldığı *Kısas-ı Enbiyâ*’daki şu beyit o günlerin izini taşıması bakımından dikkate değerdir:

2423. Şular ki çekdi evlâdıñ firâkın
Cihânıñ gördi ol kırasın akın

Hindî Mahmûd, *Kısas-ı Enbiyâ*’yı yazdığı esnada hayatta olmayan “Kırasî-zâde”yi akrabası olarak tanıtmakta, onu sitâyîşle anmakta, eşref-i kudât olan bu zâtın “**ulûm-ı enbiyâ**” ile meşgul olduğunu, faziletini avâm, havâs herkesin bildiğini, ardından iyi bir nâm bıraktığını, onun hizmetinde çalışırken Şehzâde Selîm’in maiyyetine girdiğini söylemektedir:

7728. Kırasî-zâde merhûm akrabâmdur
Anuñ fazlın bilenler hâş u ‘âmdur

7729. Kıdâtuñ eşrefi idi o fâzıl
‘Ulûm-ı enbiyâyı kıldı hâşıl

7730. Dehrde eylük ile kaldı nâmı
Du'â ile añılmağ idi kâmı

7731. İrişdüm hıdmetünden Şehr-i yâr'a
Yürütdi sikkesini her diyâra (Kısas-ı Enbiyâ)

Tabakât kitapları, tezkireler, tarihler vb. kaynaklarda “Karaşî-zâde” ismine rastlayamadık. Ancak *Şekâik-i Nu'mâniyye Tercümesi* 'nde Üsküp, Bursa, Trabzon ve Gebze'deki medreselerde müderrislik yaptıktan sonra “kadılık semtine müteveccih olup pâye pâye terfi eyleyerek bu tarikle semt-i kazâda kat'-ı merâtib-i âliyye” eden, 944 (1537-1538)'den itibaren uzun yıllar Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık yapan, azledildikten sonra da yevmî yüz akçe ile bir medresede müderrisken 957 (1550-1551) senesinde vefât eden **Karesili** Hüsâmeddin Hasan Çelebi'den bahsedilmektedir.⁵¹ Bu zâtın İstanbul'da kadılık yaptığı dönem ile Hindî Mahmûd'un ahkâm-ı şer'iyye kaleminde çalıştığı dönem örtüşmekte; *Tercüme-i Şekâik*'de hakkında yazılanlarla Hindî'nin onun faziletine dâir söyledikleri tutarlılık göstermektedir. Bu yüzden Karesili Çelebi'nin Hindî'nin bahsettiği “akrabâ Karaşî-zâde” olması ihtimal dâhilinde görünmektedir.⁵²

2) Doğum Yeri ve Yılı

Hindî Mahmûd “Karaşîzâde-ı Şâhib”de (Afyonkarahisar) doğmuştur. Doğum yılını açıkça belirtmese de *Kısas-ı Enbiyâ*'yı kaleme aldığı yılı ve bu

⁵¹ Mehmed Mecdî, *Tercüme-i Şekâiku'n-nu'mâniyye*, İstanbul 1269, s. 477.

⁵² G. M. Meredith-Owens Hindî'nin ilk olarak Karesizâde'nin yanında göreve başladığını ifade ediyorsa da (“Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selîm II”, s. 462-463) bu bilginin kaynağını vermemektedir. Biz de bunu doğrulayacak bir kayda rastlayamadık. Hindî *Kısas-ı Enbiyâ*'da Karesizâde'nin hizmetindeyken Sultân Selîm'e eriştiğini söylediğine göre, Karesizâde'den önce Kazasker Kutbüddînzâde ve Celâlzâde Mustafâ Çelebi ile çalışmış olmalıdır (aş. bk. “Resmî Vazifeleri”, s. 29; ayrıca bk. *Kısas-ı Enbiyâ* 18-23. beyitler.)

esnadaki yaşını belirttiği beyitlerden doğum tarihini çıkartabilmek mümkün olmaktadır:

37. Yetişdi çünkü altmış sekize yaş
Ecel yaşduğına konulmadın baş

7752. Toğuz yüz dahı seksen yedi târîh
Bu târîhde yazar nazmını râsih

Hindî, *Kısas-ı Enbiyâ*'yı kaleme aldığı 987 (1579)'de 68 yaşında olduğuna göre 919 (1513-1514)'da doğmuştur.

3) Adı ve Mahlasları

Müellif, adının Mahmûd olduğunu *Kısas-ı Enbiyâ*'daki şu beyitlerde söylemektedir:

7727. Kıomışlardur benüm nâmımı **Maħmûd**
Mu'înüm ola âhir demde Ma'bûd

...

7750. Livâsında Resûl'ün eyle hâdim
Ki **Maħmûd** eyledün dünyâda adım

Mahmûd şiir yazmaya başladığında kendisine mahlas olarak “**Ĥamdî**”yi seçmiştir. Ancak Şehzâde Selîm “**Hindî**” mahlasını uygun bulmuş, Mahmûd da bunu memnuniyetle kabul etmiştir:

178. Dimişdi maħlaşın **Ĥamdî** bu **Maħmûd**
Buyurdı **Hindî** olsun Zıll-ı Yezdân (*Sergüzeştname*, 8^a)

7732. Odur Sultân Selîm-i Şânî bil yâr
Anı uħrâda sultân kıla Cebbâr (*Kısas-ı Enbiyâ*)

...

7734. Benüm maḥlaşıma **Hindî** buyurdu
Ma'ârif ehline serdâr kıldı (*Kıyas-ı Enbiyâ*)

Hindî Mahmûd şâirler içinde kimsenin bu mahlasla anılmadığını belirterek bu mahlasın bir bakıma özgünlüğüne işâret etmiş ve bunun kendisine uğur getirdiğine inanmıştır:

179. Taşavvur iderem ben ehl-i nazmı
Ki maḥlaşda kimûñ vardur bu 'unvân

180. Mübârek oldı baña nâm-ı **Hindî**
'Arab ile 'Acem olundı seyrân (*Sergüzeştname*, 8^a)

Hindî Mahmûd'un da ifade ettiği gibi, tezkireler Türk edebiyâtında “Hindî” mahlasını kullanan herhangi bir şâirden bahsetmemektedir. Sultân II. Selîm'in Mahmûd'a niçin bu mahlası uygun gördüğünü bilmiyoruz. Lugatlerde “Hind” için “Hindistân; Ebû Süfyân'ın hanımı, Muâviye'nin anası; fetvâ metinlerinde ve şerîat işlerinde kadını temsîlen kullanılan umumî isimlerden biri; “Hindî / hindi” için “Hint'le, Hindistan'la ilgili, Hintli; gezgin; Amerika'dan dünyaya yayılmış olan parlak esmer renkli, ibikli büyük kümes hayvanı; dürbün; yuvarlak ayna; kılıç; şimdi, hemen; güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi; kitâbet; hattatlarca çok makbul tutulan kamış kalem; siyâh; hâkim rengin siyâh oluşundan ötürü zuhal yıldızı, bekçi, hazînedâr...” mânâları verilmektedir. “Hal, ben” için de “hindû” tabiri uygun görülmüştür. Gerek “Hind, gerekse “hindî-hindû” tabirleriyle oluşturulan terkiplerde yaygın ortak özellik rengin karalığıdır.⁵³

⁵³ Mustafa b. Şemseddin Karahisârî, *Ahterî-i Kebîr*, İstanbul 1242, s. 375-376; Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmânî*, Dersaâdet 1306, II, 1450; Muallim Nâcî, *Lugat-ı Nâcî*, İstanbul 1310, s. 946; Ziyâ Şükûn, *Ferheng-i Ziyâ*, İstanbul 1996, III, 2008; F. Steingass, *Persian-English Dictionary*, London 1977, s. 1513-1514; James W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*; Beirut 1996, s. 2171-2172; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 2008, II, 1293-1294; Türk Dil Kurumu, *Büyük Türkçe Sözlük*, <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/>; Hasan Enverî, *Ferheng-i Füşürde-i Sühan*, Tahran 1382, II, 2626-2627; Gencay Zavotçu, *Divan Edebiyatı: Kişiler, Kişilikler Sözlüğü*,

Hindî'nin mahlas beyitleriyle yukarıdaki mânâları bir arada düşündüğümüzde aralarında bağ kurabileceğimiz hususlar şunlar olabilir:

- Hindî'nin esmer olması. İnebahtı esirleriyle ilgili bir İtalyan arşiv belgesinde Papa'ya takdim edilen “kırk kıymetli adam” arasında “savaşa İstanbul'dan katılan, **esmer**, orta boylu, beyaz sakallı” **Kara Mahmûd** isimli bir zât da vardır.⁵⁴
- Yüzünde dikkat çekici ben veya benlerin varlığı.
- Siyâh renk, Zuhâl irtibatı.
- Dîvân kâtibi olması hasebiyle yazısının güzelliğine işaret; kâmiş kalem ve kitâbet.
- Çeşitli seferlere katılması, gâzî ve serdâr olması ile “kılıç” arasında bağ (kitâbet-seyfiyye irtibâtı).

Aşağıdaki beyitte şâir sekiz bin beyit tutan *Kıyas-ı Enbiyâ*'sını altı ayda bitirdiğini söylerken “zuhâl yıldızı”nı hatırlatırcasına “güneşten zerrelere kaptı”ğını ifade eder:

7754. Bu şeş mâh içre sekiz biñdür ebyât
Güneşden ıapdı **Hindî** bil ki zerrât (*Kıyas-ı Enbiyâ*)

Ankara 2006, s. 222-223. İlm-i felekiyât ve tençimde zuhâl yıldızı sultanın (Güneş) hazinedârı sayılmaktadır. Eski Türk edebiyâtı mahsullerinde bu benzetmeye sıklıkla rastlanır (Örnekler için bk. Haluk İpekten, *Fuzulî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara 1973, s. 159; Ahmet Atilla Şentürk, *Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler [Burçlar]*, İstanbul 1994, s. 134; Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul 1996, s. 427; Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divanı'nın Tahlili*, Ankara 2001, s. 345).

⁵⁴ Söz konusu belgede “Kara Mahmûd”un 66 yaşında olduğu kayıtlıysa da 919 (1513-1514)'da dünyaya gelen Hindî Mahmûd'un esir düştüğü sırada 979 (1571) 60 yaşında olması icâb eder. (Belge ile ilgili bk. M. Rosi'ye atfen [*Alcuni Documenti Relativi Alla Liberazione dei Principali Prigionieri Turchi: Presi a Lepanto*, yy., 1898] Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler* [trc. Betül Parlak], İstanbul 2003, s. 510.)

Kezâ,

- 180.** Mübârek oldı baña nâm-ı **Hindî**
‘Arab ile ‘Acem olundı seyrân (*Sergüzeştname*, 8^a)
- 333.** Seyrân idüp gezüpdürür **Hindî**
‘Arab ile ‘Acem [u] Gürcistân (*Sergüzeştname*, 14^a)
- 496.** Devri seyr eylesün o Zıll-ı Hudâ
Hindî kılıñı pîşkeş itdi zamân (*Sergüzeştname*, 20^a)
- 370.** **Hindî** dolaşdı şimdi ki Efrenc’i seyr ider
Eyle du‘âyı görüne bu düş baña Hızr (*Sergüzeştname*, 15^a)
- 598.** Bu **Hindî** muhlişuña mâ’il olgıl
Bizüm hâneye aq âb-ı revânsın (*Sergüzeştname*, 23^b)

beyitlerinde Hindî’nin mahlasıyla birlikte seyr / seyrân etmek, dolaşmak, akmak tabirlerini kullanması, astrolojide siyâhlığıyla anılan yıldız hatırlatması açısından önemlidir.

Aşağıdaki beyitte ise “kara ben” ile Hindî sanatlı bir söyleyişle bir arada kullanılmıştır:

- 893.** Cân virdügi bu **Hindî** kılıñ hind hâlüne
Toldı efendi ‘âleme şît ü şadâ-ile (*Sergüzeştname*, 34^b)

Son olarak

- 746.** Şol hâl-i siyâhuñ gibi hîç görmedi **Hindî**
Seyr eyledi ‘âlemde Buğârâ vü Semerqand (*Sergüzeştname*, 29^a)

beytinde Hindî Mahmûd'un bu mahlası hem hâl-i siyâh hem de seyr eylemekle birlikte kullanmış olması teninin rengi yahut yüzündeki benden dolayı kendini yıldıza (Zuhal) teşbîh ettiği ihtimâlini güçlendirmektedir.

4) Resmî Vazifeleri

Hindî Mahmûd, 979 (1571)'da İnebahtı Deniz Savaşı'nda esir düşünceye kadar çeşitli vazifelerde çalışmış, terfiler almış, diyar diyar dolaşmış, ömrünü hep pâdişâh hizmetinde geçirmiştir:

17. Neden neye irişdüm sâl u mâhda
Geçirdim 'ömrümi hıdmet-i şâhda (Kıyas-ı Enbiyâ)

Kendisinden bahsettiği beyitler incelendiğinde sırasıyla ahkâm-ı şer'iyeye kâtibi, dîvân kâtibi, müteferrika, elçi, kapıcıbaşı, defterdâr (tîmâr defterdârı), Dergâh-ı Âlî müteferrikası olduğu ve son vazifesindeyken savaşa katılıp esir düştüğü görülür. Hindî, esâretten kurtulduğu altmış dört yaşından sonra (983/1575) resmî bir vazife alıp almadığı hususunda ise bilgi vermemektedir.

a) Ahkâm-ı Şer'iyeye Kâtipliği

Bilindiği kadarıyla Hindî'nin ilk resmî vazifesi Kanûnî Sultân Süleymân dönemindeki (926-974/1520-1566) ahkâm-ı şer'iyeye kâtipliğidir:⁵⁵

175. Bu bende şer'î ahkâm kâtibiydüm
O dem dîvâna kâtib kıldı a'yân (Sergüzeştname, 8^a)

---

⁵⁵ Ahkâm-ı şer'iyeye kâtipliği dîvân kâtipliğinin bir alt birimi olup ileride dîvân kâtibi olacak şâkirdler tarafından yürütülürdü. Dîvândan çıkan emir ve hükümlerin hülâsalarını ve çeşitli meseleler hakkında eyâletlere gönderilen "buyruldu"ları defterlere kaydetmekle görevli olan bu zümre ekseriya çeşitli devlet adamlarının tanıdıklarından ve kâtip evlâtlarından seçilirdi (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1948, s. 82-83; Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lugati*, İstanbul 1986, s. 88; Erhan Afyoncu-Recep Ahıskalı, "Kâtip", *DİA*, Ankara 2002, XV, 53-55).

20. O utb 'd-d n-z de utb-ı Ram n

Yazardum er'  ak mı ol ezm n (Kısas-ı Enbiy )

Hind , Kazasker Kutbudd nz de (v. 957/1551)⁵⁶'nin yanısıra, Tevk 'i Cel lz de (v. 975/1567)⁵⁷ döneminde de bu görevde alımı; bil here,

⁵⁶ Kutbudd nz de'nin tam künyesi Muhammed b. Kutbuddin Muhammed b. Muhammed Kadız de-i R m 'dir. XV. asrın ortalarında vef t eden meur Osmanlı  limlerinden Kadız de-i R m  Musa b. Muhammed ve astronomi ve matematik  limi Ali Kucu'nun soyundan gelen Kutbudd nz de, Bursa, Edirne ve İstanbul'un eitli medreselerinde müderrislik yaptı. Bil here "tay r-i üslup idüp meslek-i kaz ya s l k" eyledi (Mehmed Mecd , *Tercüme-i ek ik 'n-nu'm niyye*, s. 448). Halep ve Edirne kadılıklarından sonra (*Sicill-i Osm n *'de bu iki yerdeki vazife "mollalık" olarak gemektedir. bk. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osm n  Y h d Tezkire-i Me hir-i Osm niyye*, İstanbul 1308, IV, 113) 945 (1538-1539)'da İstanbul Kadısı oldu; azledildii 956 (1549-1550) senesine kadar da Anadolu Kazaskerlii vazifesini üstlendi. Aynı yıl sahn müderrisi sıfatıyla hacca gidip geldikten sonra vef t etti (957/1551). Amcası M rim elebi'nin yanında yetitii iin "M rim K sesi" lakabıyla da tanınan Kutbudd nz de *Tercüme-i ek ik*'de "bütün faziletleri asında toplayan, tasavvuf yolunda yüksek mertebeye n il, kef ve ker met s hibi" bir z t olarak anlatılır. Bu tavsif Hind 'nin yukarıdaki medhini de teyid etmektedir. bk. *a.g.e.*, s. 449; Evliy  elebi, *Seyah tn me*, Dersa det 1314, I, 172.

⁵⁷ Koca Niancı diye bilinen Cel lz de Mustafa elebi, XVI. asırda ilmiye sınıfı tarafından model olarak kabul edilen bir devlet adamı ve müelliftir. Tahminen 896 (1490) yılında Tosya'da dodu. 922 (1516)'de P r  Mehmed Paa ve Niancı Seydi Bey riy setinde d v n k tibi vazifeye baladı. Vezir-i A'zam İbr h m Paa'nın sır k tibi olarak onunla Mısır'a gitti. Döndükten sonra reis 'l-k tt blıa atandı (931/1525). On yıl bu vazifede kaldıktan sonra 941 (1534)'de niancı oldu. 964 (1557)'e kadar aralıksız olarak niancılık hizmetinde bulundu; 964 (1557)'de emekli edildi. M teferrikabaı sıfatıyla katıldıı Zigetvar Seferi'nde Niancı Eri Abdiz de Mehmed'in vef tı üzerine yeniden niancılıa getirildi (974/1566), Sult n II. Sel m döneminde de bir yıl kadar bu görevde kaldıktan sonra vef t etti (975/1567). Tezkirelerin ve tarih kaynaklarının ilmi, devlet adamlıı, yazma kuvveti, eserleri, ahl k ve fazileti bakımından kendisinden sit yile bahsettii Cel lz de Osmanlı bürokrasisine ve siy set anlayıına önemli katkılar salamı, Osmanlı yönetiminde kanun ve adalete vurgu yapan icra tları ile XVII. asrın ortalarına kadar örnek alınmı bir ahsiyettir. Aynı zamanda vel d bir müellif olan Cel lz de'nin eserleri arasında *Tabak t 'l-mem lik ve derec t 'l-mes lik*, *Del il-i Nübüvvet-i Muhammed  ve em il-i F tt vvet-i Ahmed *, *Mev hib 'l-hall k fi mer tibi'l-ahl k* sayılabilir. Daha teferruatlı bilgi iin bk. Mehmed Cem leddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri  yine-i Zuref * (haz. Mehmet Arslan), İstanbul 2003, s. 41-42; Mehmet akir Yılmaz, "Koca Niancı" of Kanuni: Celalzade Mustafa elebi, *Bureaucracy*

akrabası “eşref-i kudât Karaşîzâde”nin hizmetinde⁵⁸ bu vazifeyi icrâ ederken Şehzâde Selîm’in maiyyetine girmiştir:

21. Celâl-zâde idi tevķî’î ol dem

Du’âsunda-durur dâ’im anuñ fem

...

7728. Kıraşî-zâde merhûm akrabâmdur

Anuñ fazlın bilenler hâş u ’âmdur

...

7731. İrişdüm hıdmetünden Şehr-i yâr’a

Yürütdi sikkesini her diyâra (*Kısas-ı Enbiyâ*)

---

and “Kanun” in the Reign of Suleyman the Magnificent (1520-1566) (doktora tezi, 2006), Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University, s. 26-164; İ. Hakkı Uzunçarşılı, “On Altıncı Asır Ortalarında Yaşamış İki Büyük Şahsiyet: Tosyalı Celalzâde Mustafa ve Salih Çelebiler”, *Belleten*, XXII/87 (1958), s. 391-441, M. Tayyib Gökbilgin, “Celal-zâde”, *İA*, İstanbul 1988, III, 61-63; Celia J. Kerslake, “Celalzâde Mustafa Çelebi”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 260-262.

Tevķî’î, Osmanlı’da yüksek bir rütbe olan nişancıların diğeri adıdır. “Muvakki, tuğraî, tuğrakeş, pervâne” gibi adlarla da anılan bu makam sahipleri pâdişâh adına yazılacak fermân ve berâtlara, nâmelere hükümdârın imzâsı olan tuğrasını çekerd. Bu sebeple nişancılığa “tuğra-i şerif hizmeti” adı da verilmiştir. Resmî dâirelerde tevķî’ denilince imza anlaşılırdı. Tuğrakeş-i ahkâm diye de anılan nişancılar, devlet arazi kayıtlarını ihtivâ eden *Tahrîr Defterleri*’ndeki düzeltme ve değışiklikleri yaparlardı. XVI. asırdan itibaren reisü’l-küttâblara devredilinceye kadar pâdişâhların mektuplarını yazma işi de nişancılara âitti. Diplomatik ilişkiler için de görevlendirilen ve salâhiyetleri bakımından birinci derecede memur sınıfından sayılan nişancılar Kanûnî dönemine kadar ilmiye sınıfından kalemi kuvvetli olanlar arasından seçilirdi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 214-217; Yusuf Halaçoğlu, “Klâsik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilâtı”, *Genel Türk Tarihi* (ed. Hasan Celal Güzel-Ali Birinci), Ankara 2002, VI, 156; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1971, III, 484; Yasemin Yayla, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Osmanlı Devleti’nde Bürokratik Yapı (1520-1566)* (yüksek lisans tezi, 2001), Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, s. 111-116; Tayyib Gökbilgin, “Nişancı”, *İA*, İstanbul 1994, IX, 299.

⁵⁸ “Karaşîzâde”nin 944 (1537)’den sonra müderrislikten kadılığa geçiş yapan, Bursa ve Edirne’den sonra İstanbul’da uzun yıllar bu vazifede bulunan Karesili Hüsâmeddin Hasan Çelebi olma ihtimâli için yk.bk. “Âilesi”, s. 23.

Hindî'nin "kutb-ı Rahmân" diye medhettiği Kazasker Kutbüddînzâde 945 (1538)'te İstanbul Kadısı olmuştur. Tevkî'î Celâlzâde ise nişancı olarak 940-963 (1534-1556) ve 973-974 (1566-1567)'de görev yapmıştır. Hindî'nin işâret ettiği dönem Celâlzâde'nin birinci nişancılık devresidir.

b) Divân Kâtipliği

Kâtipler Osmanlı bürokrasi sisteminin en temel unsurları oldukları için kitâbet dâireleri bürokrat zümrenin yetiştiği geleneksel bir okul vazifesi görüyordu. Meselâ, dîvân kâtipleri muhtelif yazı türlerinde, bilhassa tevkii ve ta'likte uzmanlaşmak zorundaydılar. İşlerinin gerektirdiği bu yüksek kültür seviyesi kâtiplerin seçkin bir sınıf olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁵⁹

Henüz yirmili yaşlarındayken ahkâm-ı şer'iyye kâtipliği vazifesiyle bu entelektüel zümreye dâhil olan Hindî Mahmûd, Şehzâde Selîm'in 948 (1541)'de Konya'ya vali olarak atanmasıyla birlikte otuz yaşındayken onun dîvân kâtibi⁶⁰ olmuştur:

⁵⁹ Bilgin Aydın, *Osmanlı Bürokrasisinin Divan-ı Hümâyün Defter Formlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (XV-XVI. Yüzyıl)* (doktora tezi, 2003), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 16.

⁶⁰ Dîvân kâtibi, nişancı, reîsülküttâb ve beylikçi nezâretinde çalışan, bizzat pâdişâh başkanlığında devlet işlerini görüşmek üzere toplanan Dîvân-ı Hümâyûn'da müzâkere edilen evrâkları ilgili yerlere havâle eden, emir ve hükümlerin defterlerini (mühimme) tutan, fermân, berât, tezkire türü belgeleri yazan, her çeşit arz, arzuhal, şikâyet, arazi meseleleri ve muhtelif mevzuları çözümleriyle birlikte kayda geçiren, bu kayıtların doğru olup olmadığını kontrol eden, başka kalemlere verilecek ilmuhaberleri tutan, birtakım defterleri hazırlayan, bu defterlerin sûretlerini çıkaran görevlidir. Bütün bu işler Dîvân-ı Hümâyûn Kalemleri'nin çeşitli birimlerinde görüldü. Dîvân Kalemleri sadâret mektûbî, beylik, sadâret kethüdâsı, tahvîl, ruûs, âmedî, teşrifatçılık, vak'anüvislik, tercümanlık, hazîne-i evrâk (arşiv) gibi bölümlerden oluşurdu. II. Selîm dönemine kadar daha çok medrese eğitimi almış kişilerden seçilen dîvân kâtipleri (kâtibân-ı ahkâm-ı dîvân) genellikle ya ulûfeli yahut tımarlı ve zeâmetli olurlardı. Osmanlı devlet geleneğinin teşekkülünde ve ikâmesinde, bürokratik işlerin yürütülmesinde çok önemli vazifeler icrâ eden, dolayısıyla Osmanlı idâre sisteminin temel unsuru olan bu zümreden birçok müteferrika, nişancı, reîsülküttâb, defterdâr, sadâret kethüdâsı yetişmiş, sadrazamlığa kadar yükselenler bile olmuştur. (Dîvân kâtiplerinin

21. Çıkup Konyâ'ya Şehzâde Selîm Hân
Hakîri itdiler **kâtib-i dîvân** (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Sergüzeştname'de de bu durum şu beyitlerle anlatılır:

174. Ezelde pâdişâh şehzâde iken
Çıkup Konya'ya 'âlem oldu handân
175. Bu bende şer'î aḥkâm kâtibiydüm
O dem dîvâna kâtib kıldı a'yân (8^a)

Hindî bu görevde on bir yıl kalmıştır:

23. Olup on bir yıl ol hıdmetde kâ'im
Re'âya ber-murâd giderdi dâ'im
...
176. Tamâm on yıla irdi dahı bir sâl
Kitâbet eyledüm aḥkâm-ı dîvân (*Sergüzeştname*, 8^a)

948 (1541)'de dîvân kâtibi olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, bu görevi 959 (1552)'a kadar sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Bunun 950 (1543)'ye kadar olan ilk dönemi Şehzâde Selîm'in Konya'daki vâililiği, geri kalanı ise Manisa'daki sancak beyliği zamanlarına denk gelmektedir.

---

yetiştirme şartları, seçilme aşamaları, görev süreleri, sayıları, gelirleri, kalemleri, defterleri vb. hususlar hakkında daha teferruatlı bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 39-110; Bilgin Aydın, "XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Bürokrasisinde Divan-ı Hümayun Katipleri", *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları*, sy. XXXI/I (Cambridge 2007), s. 41-49; a.mlf., *Osmanlı Brokrasisinin Divan-ı Hümayun Defter Formlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (XV-XVI. Yüzyıl)*, s. 9-20; Mesude Çorbacıoğlu, "Osmanlı Devlet Teşkilâtında Mevcut Kalemler ve Görevleri", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 71-84; Halil İnalcık, "Reisülküttab", *İA*, İstanbul 1964, IX, 671-683; B. Lewis, "Diwân-ı Humâyûn", *EF²*, Brill 1991, II, 337-339; Erhan Afyoncu-Recep Ahıskalı, "Kâtip", *DİA*, XV, 53-55.

c) Müteferrikalık

Eserlerinden anlaşıldığına göre Hindî, Konya ve Manisa'daki on bir yıllık dîvân kâtipliğinden sonra kırk bir yaşındayken müteferrikalığa⁶¹ terfi etmiştir.⁶²

177. Müteferrika oldım ba'd-ez-ân ben

Benüm eş'ârımı okurdu 'irfân (*Sergüzeştname*, 8^a)

⁶¹ Osmanlı devlet teşkilâtında ve sarayında çeşitli işler yapmakla görevli hizmet sınıfı olarak tanımlanan müteferrika, başlangıçta saraydaki diğer vazifelilere göre soy ve mevki bakımından “asîl ve mûtemed kimseler”den seçilip pâdişâhın emrine tahsis edilmiş bir sınıftan, sonraları bu tâbir vezirlerin ve diğer bazı görevlilerin maiyyetinde bulunan hizmet erbâbı için de kullanılmıştır. Sarayın en mümtâz ve şerefli görevlilerinden olan hünkâr müteferrikaları -Hindî'nin de kullandığı tâbirle “Dergâh-ı Âli müteferrikaları”-nın (bk. *Sergüzeştname*, 218. beyit, 9^b) bir kısmı sultân ve şehzâdelerin kızlarının çocuklarından, şeyhülislâm, vezir, beylerbeyi, saray ağaları ve diğer önemli devlet erkânının oğullarından seçilmiştir. Dergâh-ı Âli müteferrikaları ulûfeli ve tîmârlı/zeâmetli olmak üzere iki sınıfa ayrılmış, *Fâtih Kanunnâmesi*'ne göre ulûfeli sınıfı daha makbul ve mütemeyyiz kabul edilmiştir. Yine *Fâtih Kanunnâme*'sine göre ulûfeli müteferrika terfi ettiğinde tîmâr defterdârlığına getirilirdi (*Kânun-nâme-i Âl-i Osmân* [haz. Abdülkadir Özcan], İstanbul 2003, s. 11). Bu durumda, *Sergüzeştname*'sinde müteferrikalık ve kısa süren kapıcıbaşılık görevinden sonra “tîmâr defterdârlığı”na atandığını ifade eden Hindî Mahmûd'un (bk. *a.g.e.*, 198. beyit, 9^a) “ulûfeli müteferrika” olduğu anlaşılmaktadır. Müteferrikalık muayyen bir işle meşguliyeti değil, çeşitli hizmetlerde de vazife ifâsını mümkün kıldığı için Hindî Mahmûd bu görevdeyken hem elçilik yapmış hem de muhtelif yerlerde birtakım vazifeler üstlenebilmiştir. (Müteferrikaların vasıfları, maaşları, sayıları; bu zümrenin çeşitleri ve tarihî seyri hakkında teferruatlı bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1945, s. 428-431; M. Tayyib Gökbilgin, “Müteferrika”, *İA*, İstanbul 1979, VIII, 853-865; Erhan Afyoncu, “Müteferrika”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 183-185.)

⁶² G. M. Meredith-Owens Hindî'nin dîvân kâtibiyken aynı zamanda müteferrika ve elçi olduğunu, yine bu dönemde Mekke'ye ve Yemen'e gittiğini yazmaktadır (“Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selîm II”, s. 463). Ancak, XVI. asırda sayısı çok sınırlı olmakla berâber hem dîvân kâtibi hem de müteferrika olanlara rastlanmakla birlikte, Hindî Mahmûd *Sergüzeştname*'de söz konusu vazife ve ziyaretleri kâtiplikten sonraki dönemde, müteferrikayken gerçekleştirdiğini söylemektedir (bk. *a.g.e.*, 177-186. beyitler, 8^{a-b}).

24. Müteferrika kıldı beni sultân
Görüldi ilçilikle şâh-ı şarkân (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Hindî bu vazifede on dört yıl kalmıştır:

186. Geçürdüm sâl on dört dahı bunda
Kıpacıbaşı kıldı Şâh-ı devrân (*Sergüzeştname*, 8^b)

959-973 (1552-1566) arasına denk gelen on dört yıllık bu zaman zarfında Hindî Mahmûd evvelâ “Şâh-ı Şark” olarak bilinen Safevî hükümdârı Tahmâsb’a⁶³ elçi olarak gönderilmiş,⁶⁴ sonra da Mısır, Şâm ve Yemen “mahmil”lerinde yıllarca hizmet etmiştir.

---

⁶³ Tam künyesi Ebü'l-muzaffer Tahmâsb Bahâdır olup Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmâil (892-930/1487-1524)'in büyük oğlu olarak 919 (1514)'da doğmuş, henüz on yaşındayken babasının ölümü üzerine tahta çıkmış, elli üç yılı aşan saltanat hayatında Safevî hânedânının en kudretli hükümdârlarından biri olmayı başarmıştır. Osmanlı Devleti'yle sürekli mücadele içerisine girmiş, Kanûnî idâresindeki Osmanlı ordusunun Bağdat'ı fethetmesine, Tebriz'i ele geçirmesine engel olamamış (940/1534), buna karşılık Osmanlı sınır boylarındaki bazı şehirleri yağmalayarak intikam alma yoluna gitmiştir. Saltanatı boyunca süren bu mücadelelerde Osmanlı'ya karşı çoğunlukla kaybeden ve Kanûnî ile sürtüşmemeye özen gösteren Tahmâsb'ın yaşadığı en önemli siyâsî problemlerden birisi Şehzâde Bâyezid'in İran'a sığınmasıdır. Üç yıl süren müzâkereler ve sıkı pazarlıklar neticesinde kendisine ilticâ eden Bâyezid'i koruyacağına söz verdiği halde sözünü tutmayarak Bâyezid'i Şehzâde Selim'in elçilerine teslim edip Kazvin'de boğdurulmasına göz yumması Safevî Devleti'nin göstermelik de olsa Osmanlı'yla bir sulh dönemine girmesi neticesini doğurmuştur. Osmanlı donanmasının İnebahtı'da uğradığı mağlubiyet (979/1571) dolayısıyla Papa V. Pius'un kendisine iletmiş müttefiklik teklifini reddetmesinde bu sulhün etkisi inkâr edilemez. 984/1576'da veliahd tâyini ile ilgili bir ihtilâf sebebiyle zehirlenerek öldürülen Tahmâsb'ın hükümdârlığı döneminde yaşadığı hâdiseleri kaleme aldığı *Tezkire*'si bulunmaktadır. (Tahmâsb ve dönemi ile ilgili daha teferruatlı bilgi için bk. Emir Mahmud Handmîr, *Târîh-i Şâh İsmâil ü Şâh Tahmâsb-ı Safevî: Zeyl-i Târîh-i Habîbü's-siyer*, Tahran 1375 [ş], s. 125-209; *Âlem-ârâ-yı Şâh Tahmâsb* [nşr. İrec Afşar], Tahran 1370, Muhammed b. Hidâyetullah Natanzî, *Nukâvetü'l-âsâr fi zikri'l-ahyâr der Târîh-i Safeviyye*, Tahran 1373 [ş], s. 30-44; Şah Tahmasb-ı Safevî, *Tezkire* [haz. Hicabi Kırlangıç], İstanbul 2001, s. 9-15; Andrew J. Newman, *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, London-New York 2009, s. 26-40; Remzi Kılıç, *Kanuni Devri Osmanlı - İran Münasebetleri: 1520-1566*, İstanbul 2006, s. 367-372; a.mlf., *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı*

Onun Tahmâsb'a elçi olarak gönderildiği dönem Şehzâde Selîm'in on dört yıllık Manisa idareciliğini müteâkiben 965 (558)'de başlayan ikinci Konya valiliği sırasında kardeşi Bâyezid ile giriştiği mücâdele sonrasına rastlar.⁶⁵ Zira kaynaklarda Şehzâde Selîm'in İran'a ilticâ etmiş olan kardeşini (966-969/ 1559-1562 arası) teslim etmesi için Şâh Tahmâsb'a birbiri ardına elçiler yolladığı kayıtlıdır. Öyle ki Osmanlı tarihinde pâdişâh/şehzâde ve yabancı hükümdârlar arasında bu kadar sık muhâbere görülmemiştir.⁶⁶

Hindî kırk yedi gün elçi sıfatıyla Tahmâsb'ın misâfiri olmuştur:

- 181.** Varup elçilik ile Şâh-ı şarka
Tamâm kırk yedi gün olundı mihmân (*Sergüzeştname*, 8^b)

İran Siyasi Antlaşmaları, İstanbul 2001, s. 31-84; Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı Kaynaklarında ve Modern Türk Tarihçiliğinde Osmanlı-Safevî Münâsebetleri [XVI.-XVII. Yüzyıllar], *TTK Belleten*, LXVI/246 [Ankara 2002], s. 503-516; Bekir Kütükoğlu, "Tahmasp I", *İA*, İstanbul 1979, XI, 637-647.)

⁶⁴ Osmanlı'da elçilerin hangi zümrelerden seçildikleri, vazifeleri, pâyeleri, faaliyetleri, düzenledikleri raporlar ve günlükler (sefâretnâmeler), bu müessesenin tarihî seyri hakkında bk. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1968, s. 14-38; Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, İstanbul 1995, XI, 3-15.

⁶⁵ Şehzâde Bâyezid'in Konya ovasında Şehzâde Selîm ile şavaşa tutuşması (966/1559), Selîm'in gâlibiyeti ve Bâyezid'i Erzurum/Hınıs'a kadar takibi, Bâyezid'in İran'a ilticâsı, Osmanlı ve Safevî hânedanları arasında yaşanan yoğun diplomasi, nihâyet Bâyezid'in ve oğullarının Tahmâsb ile Selîm arasında varılan anlaşma gereğince Kazvin'de öldürülmeleri, na'şlarının Sivas'ta gömülmesi ve bu hâdisenin sonrasında yaşanan kargaşalarla ilgili geniş bilgi için bk. Şerafettin Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, Ankara 1961, s. 105-157; M. Tayyib Gökbilgin, *Kanuni Sultan Süleyman*, Ankara 1992, s. 163-173; Remzi Kılıç, *Kanuni Devri Osmanlı - İran Münasebetleri: 1520-1566*, s. 372-408; Abdi Beg Şirâzî, *Tekmiletü'l-ahbâr* [yay. haz. Abdülhüseyn Nevâî], Tahran 1369 [ş], s. 114-117.

⁶⁶ Şerafettin Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, s. 143.

25. O Tahmâsb şeh idi ol zamânda
Edâ-yı hıdmet kıldı emânda (*Kıyas-ı Enbiyâ*)⁶⁷

İzmir Millî Kütüphanesi’de 899 numarada kayıtlı 79 varaklık *Mecmua-i Ba’zı Münşeât* adlı eserin *Münşeât-ı Atik* başlıklı bölümünde (2^b-44^a) Şâh Tahmâsb ile Kanûnî ve Şehzâde Selîm arasında teâtî olunan, büyük ekseriyeti Şehzâde Bâyezid vak’asıyla alâkalı birtakım mektuplar bulunmaktadır.⁶⁸ Bu mektuplardan biri Şehzâde Selîm’in Şâh Tahmâsb’a kız kardeşinin vefâtı sebebiyle gönderdiği taziye-nâmedir (28^b-29^b).⁶⁹

⁶⁷ Hindî’nin de belirttiği gibi Tahmâsb Kanûnî ve Şehzâde Selîm’in elçiler vâsıtasıyla gönderdiği hediyelere duyarsız kalmamış, Şehzâde Bâyezid’i idam ederek “edâ-yı hizmet” eylediği gibi Selîm’e de çeşitli hediyeler yollamıştır:

127. Hıdmetüñ dâmenin şokup beline
Mîve cem’i içün Şeh-i Şirvân
128. Horasan kavunu Şirâz üzümü
Mîvehâ-yı vilâyet-i Geylân (*Sergüzeştname*, 6^{a-b})

(Osmanlı cenâhından giden hediyeler için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzade Bayezid’in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Tarafından Şah’a Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler”, *TTK Belleten*, XXIV/93 [Ankara 1960], s. 103-110; ayrıca bk. Bekir Kütükoğlu, “Tahmasp I”, *İA*, XI, 645).

⁶⁸ Mecmuanın bu bölümü İsa Şevik tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır (*Şah Tahmasb [1524-1576] ile Osmanlı Sarayı Arasında Teati Edilen Mektupları İçeren “Münşeât-ı Atik” in Edisyon Kritiği ve Değerlendirilmesi* [2008], Dokuz Eylül Üniversitesi SBE).

⁶⁹ Bu mektubun bir sûreti *Düstûrî’l-inşâ* adlı mecmuada bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Es’ad Efendi Blm., nr. 3332, vr. 285^b-287^a). “Şâh’uñ Hemşiresi Fevt Oldukda Şâhib-i Sa’âdet Tâle Bekâhu Hâzretleri Cânib-i A’lâlarundan Şâh’a İrsâl Olinan Ta’ziyye-nâme Şûretidür” başlığını taşıyan mektup oldukça ağdalı bir üslupla kaleme alınmıştır. Mektupta Şehzâde Selîm dünyânın fâniliği, mal ve mülkün geçiciliğinden, ölümün mukadder oluşundan âyet, hadis ve darb-ı mesellerden istişhâdlarla bahsederek Şâh Tahmâsb’a başsağlığı ve sabır dilemektedir. Ayrıca Şâh’ın

Mektupta ne Şâh'ın kız kardeşinin adı, ne de mektubu götüren elçi anılmaktadır. Ancak kaynaklarda ve modern araştırmalarda Şâh Tahmâsb'ın çok sevip saydığı, sözünü dinlediği, başta devletlerarası ilişkiler olmak üzere her konuda kendisine güvendiği Şâhzâde Sultânım Beyim/Begüm (Safevî) nâmıyla bilinen Mehîn Bânû (Mihîn/Mahın Bânû) isimli bir kız kardeşinin olduğu kayıtlıdır.⁷⁰ 947 (1540)'de Tahmâsb'a sığınan Bâbü Şâh'ın oğlu Hümâyün Şâh'a yakınlığı, ikisi arasında aracılık vazifesi üstlenmesi ve Safevî iktidârındaki etkin nüfûzu münâsebetiyle kendisinden söz edilen Şâhzâde Sultânım, 14 Cemâziyelevvel 969 (20 Ocak 1562)'da 44 yaşındayken vefât etmiştir.⁷¹

---

kızkardeşi Sultânım Hanım'ın Belkıs, Hz. Meryem, Hz. Hatice ve Hz. Fâtıma gibi ehl-i iffet olduğunu belirtmekte, onun firdevs cennetlerini mesken tuttuğunu söyleyerek geride kalanlara uzun ömürler dilemek sûretiyle Şâh'ı teselli etmektedir.

⁷⁰ bk. Şeref Hân el-Bidlisî, *Şerefnâme* (Arapça'ya trc. Muhammed Ali Avnî), yy, 1962, II, 191; Gülbeden, *Hümâyunnâme* (Farsça'dan trc. Abdürreb Yelgar, yay. haz. [Y.] Hikmet Bayur), Ankara 1987, s. 93, 188-189, 190, 320; *Calligraphers and Painters (A Treatise By Qâdî Ahmad, Son of Mîr Munshî)* (orj. *Gülistân-ı Hüner*, notlarla trc. V. Minorsky), Washington 1959, s. 147; David J. Roxburgh, *Prefacing the Image: The Writing of Art History in Sixteenth-Century Iran*, Leiden 2001, s. 28 (63 numaralı dipnot); Abolala Soudavar, "A Chinese Dish from the Lost Endowment of Princess Sultanum (925-969/1519-1562)", *Iran and Iranian Studies: Essays in Honor of Iraj Afshar* içinde (ed. Kambiz Eslami), Zagros Press 1998, s. 128-129; Andrew J. Newman, *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, s. 35, 36, 172; E. Eshraghi, "Persia During the Period of the Safavids, the Afshars and the Early Qajars", *History of Civilizations of Central Asias* (ed. Chahryar Adle-İrfan Habib) içinde, Paris 2003, V, 253; Kishwar Rizvi, *The Safavid Dynastic Shrine: Architecture, Religion and Power in Early Modern Iran*, London-New York 2011, s. 175; a.mlf., "Gendered Patronage: Women and Benevolence during the Early Safavid Empire", *Women, Patronage and Self-Representation in Islamic Societies* içinde (ed. D. Fairchild Ruggles), New York 2000, s. 128, 142.

⁷¹ *Şerefnâme*'de Şâhzâde Sultânım'ın Kazvin'de ölüp Meşhed'de defnedildiği, faziletli, cömert, yardımsever, bilim ve san'at erbâbına kıymet veren, hayır kurumları inşâ eden bir hanım olduğu kayıtlıdır (*a.g.e.*, s. 191). Hiç evlenmeyen, kardeşi Tahmâsb'la birlikte kendini devlet işlerine ve saltanatın temellerini güçlendirmeye adanmış Sultânım'ın Safevî hânedânındaki faaliyetleri ve bilhassa uluslararası politikalarda üstlendiği diplomatik roller hususunda ayrıca bk. Kathryn Babayan, *Mystics, Monarchs and Messiahs: Cultural Landscapes of Early Modern Iran*, London

Tahmâsb, cevâbî mektubunda “**Müteferrika Mahmûd Ağa**” ile yolladığı, onun “îrâd etmesiyle mütâlaasından müşerref olduğu” taziye-nâmeden dolayı Şehzâde Selîm’e şükranlarını belirtmekte, teselliye muhtaç olduğu böyle bir zamanda verdiği desteğe duâlarla mukâbele etmektedir (38^b).⁷²

Hindî Mahmûd’un *Sergüzeştname* ve *Kıyas-ı Enbiyâ*’da Tahmâsb’a elçi olarak gönderildiğini söylediği beyitler, Sultânım’ın vefât tarihi ve bu sebeple Şehzâde Selîm ile Tahmâsb arasında teâtî olunan mektuplar göz önünde bulundurulduğunda, cevâbî mektupta adı geçen Müteferrika Mahmûd Ağa’nın⁷³ Hindî Mahmûd olduğu ve 969 (1562)’da (muhtemelen Şubat-Mart aylarında, Şehzâde Bâyezid’in katlinden 4-5 ay önce) İran’a gittiği anlaşılır. Sonuç olarak, Hindî’nin Şâh’a, doğrudan Bâyezid vak’asıyla ilgili pazarlıklar münâsebetiyle değil, geçici de olsa tesis edilmiş dostluğun başsağlığı vesile kılınarak pekiştirilmesi amacıyla gönderildiği âşikârdır.⁷⁴

2002, s. 302; a.mlf., “The ‘Aqâid al-nisâ’: A Glimpse at Safavid Women in Local Isfahani Culture”, *Women in the Medieval Islamic World* içinde (chapter 16) (ed. Gavin R. G. Hambly), New York 1998, pp. 349-381 (özellikle ilk bölüm).

⁷² Mecmuada mektubun tercümesi mevcuttur. “Şâh’uñ Hemşiresinüñ Vefât İtdükde Sultân Selîm Cânibinden ‘Azâsı İçün Gönderilen Nâmenüñ Fârisî Cevâbidur ki Terceme Olunmuşdur” başlığıyla kayıtlı kısa mektupta Tahmâsb Şehzâde Selîm’i “Pâdişâh-zâde-i ‘âlî-ğadr, sipihri menzilet, hurşid-tal’at, keyvân-rif’at, civân-baht, zîbende-i tâc ü taht...” gibi ifadelerle medhettmektedir.

⁷³ Müteferrikalık, kapıcıbaşılık, alay emîni gibi sarayın sivil rütbelerini alan kişi asilzâde ise “bey”, değilse “ağa” olarak tavsif edilirdi (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hânedânlar: Türkiye (1074-1990)*, Ankara 2005, II, 932-933; ayrıca bk. Faruk Sümer, “Ağa”, *DİA*, I, 452).

⁷⁴ İsa Şevik, tezinde Müteferrika Mahmûd Ağa’yı Yemen ve Mısır valiliği yapmış Mahmûd Paşa (v. 975/1568) ile karıştırmıştır (*Şah Tahmasb [1524-1576] ile Osmanlı Sarayı Arasında Teati Edilen Mektupları İçeren “Münşeât-ı ‘Atik”in Edisyon Kritiği ve Değerlendirilmesi*, s. 38). Şevik’in referans gösterdiği *Sicill-i Osmâni*’nin ilgili kısmında Mahmûd Paşa’nın “ağa”lığından bahsedilmemekte, bir dönem Mısır müteferrikası, 968 (1561)’den itibaren Yemen, ardından da Mısır vâlisi olduğu bilgisi yer almaktadır. Şehzâde Selîm taziyenâmesini Tahmâsb’a 969 (1562)’da

Hindî, *Sergüzeştname*'de Semerkand ve Buharâ'yı gördüğünü, Gürcistan'ı gezdiğini de söylemektedir:

333. Seyrân idüp gezüpdürür Hindî
‘Arab ile ‘Acem [u] Gürcistân (14^a)

746. Şol hâl-i siyâhuñ gibi hîç görmedi Hindî
Seyr eyledi ‘âlemde Buḥârâ vü Semerḳand (29^a)

Buraları ziyaret sebebi ve zamanı hakkında bilgi vermese de Gürcistan'ı II. Selim'in lalası Mustafa Paşa'nın (v. 988/1580) Erzurum Beylerbeyliği döneminde (968-969/1561-1562) onun maiyyetinde iken, Buhâra ve Semerkand'ı da Tahmâsb'a elçi olarak gönderildiğinde (969/1562) gezme imkânı bulduğunu söyleyebiliriz.

d) Hacla İlgili Vazifeleri

Hindî Mahmûd, elçilik vazifesinden sonra Osmanlı hac yolunun üç önemli merkezi olan Şâm, Mısır ve Yemen'de üç yıl görev yapmıştır. Bu hizmetlerin türü ve şekli hakkında teferruatlı bilgi bulunmamaktadır. Ancak Hindî'nin söz konusu merkezlerden “mahmil”⁷⁵ diye bahsedip hacı kabileleriyle

---

gönderdiğine göre elçi “Müteferrika Mahmûd Ağa” Mahmûd Paşa değildir (Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, IV, 312-313).

⁷⁵ Kelime anlamı deve üzerine konulan sepet (mahfe) olan mahmil, XIII. asırdan itibaren bazı İslâm devletlerinin hükümdârları tarafından hac kervanlarıyla birlikte Hicaz'a gönderilen, içine birtakım hediyelerin (surre) yerleştirildiği süslü tahtırevana verilen isimdir. Bu mahfeyi taşıyan deveye “mahmil devesi” denir.

Hicaz bölgesine en büyük kervanlar Irak, Suriye, Mısır ve Yemen istikâmetinden giderdi. Bu merkezlerin her biri hac mevsiminde kendi hac kervanlarının başındaki deveye mahmili yükler, bayram havasını andıran “surre merâsimleri”nden sonra surre alayı da denilen hac kabileleri yola koyulurdu. Her merkezin mahmili kendi adıyla anılırdı (Mahmil-i Şâmî, Mahmil-i Mısırî vb.). Bunlar Mekke'de de devlet erkânı ve halkın katıldığı büyük “hoş-âmedî” törenleriyle karşılanırdı. Pâdişâhlar surre alaylarını siyâsî kudretlerinin remzi ve hâmiliklerinin tezâhürü olarak gördükleri

Yemen'e, oradan da hacca gittiğini ifade etmesi bu hizmetlerin doğrudan hacla ilgili olduğunu göstermektedir. Müteferrikanlık dolayısıyla çevresine verdiği güven göz önünde bulundurulduğunda Hindî Mahmûd'un mahmil bölgelerindeki Haremeyn yahut evkâf muhâsebelerinde görevlendirilmiş olabileceği gibi kâtiplik tecrübesi esas alınarak bu alanda bir vazifeye (birinci / ikinci kâtip, hac emirliği kâtibi vb.)

---

için çok önemserlerdi. Pâdişâh tarafından her merkez (mahmil) için emîrî'l-hac tâyin edilir, Haremeyn vakıflarından da sorumlu olan Dârü's-saâde ağası ve surre emîni, surre alaylarının selâmetle Mekke'ye ulaşmasından mes'ul tutulurdu. Mahmiller, buralarda görev alanlar, surre alayları ve Haremeyn'e gönderilen hediyeler hakkında teferruatlı bilgi için Eyüp Sabri Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, İstanbul 1301, 1/2, 670-720; İbrahim Rif'at Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn er-rihleti'l-Hicaziyye ve'l-hac*, Kahire 1344, II, 304-308; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri*, Ankara 1972, s. 35-45, 57-61; Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Ankara 1999, s. 215-221; *Belgelerle Osmanlı Devrinde Hicaz* (ed. Mustafa Güler), İstanbul 2008, II, 318-386; *Dersâadet'ten Haremeyn'e Surre-i Hümayun* (Yusuf Çağlar-Salih Güven), İstanbul 2008, 123-134, 142-147; *Osmanlı Belgelerinde Surre Alayları* (proje yön. Yusuf Sarıncay), Ankara 2010, s. 352-388; Seyyid Muhammed es-Seyyid Mahmud, *XVI. Asırda Mısır Eyâleti*, İstanbul 1990, s. 263-275; M. Arif ibn Ahmed Müneyyir-Jacob M. Landau, *The Hejaz Railway and the Muslim Pilgrimage*, Wayne State University Press 1971, s. 77-87; Şit Tufan Buzpınar, "Surre", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 567-569; Fr. Buhl, "Mahmel", *İA*, Ankara 1988, VII, 151-152; a.mlf.-J.Jomier, "Mahmal", *EF*², Leiden 1991, VI, 44-46.

Hindî Mahmûd'un hacla ilgili hizmetlerde görev aldığı dönemlerde (970/1562 civarı) Şam Baylerbeyliği'nde Lala Mustafa Paşa bulunmaktadır. Erzurum Beylerbeyi olduğu dönemden itibaren onun maiyyetinde bulunan Hindî, Mustafa Paşa'nın Şam Beylerbeyliği devresinde de onunla Şam'a geçmiş olmalıdır. Mısır'la irtibât halinde bulunan, bilâhare Yemen serdârlığına da atanan (975/1567) Lala Mustafa Paşa kaynaklarda bu bölgeye, bilhassa Haremeyn'e yaptığı hizmetler ve buralarda tesis ettiği hayrât ile de zikredilir. Hindî Mahmûd'un buralardaki mahmil hizmetlerini "Alî-sîret, ferîd-i devrân, merd-i merdân" diye medhettiği (*Sergüzeştname*, 142-144. beyitler, 7^a) Mustafa Paşa'nın maiyyetinde yerine getirdiği kanaatindeyiz. (bk. Şerafettin Turan, "Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar", *TTK Belleten*, XXII/88 [1958], s. 551-593; Bekir Kütükoğlu, "Lala Mustafa Paşa", *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 73-74; Hulusi Yavuz, *Kâbe ve Haremeyn İçin Yemen'de Osmanlı Hâkimiyeti*, İstanbul 1984, s. 83-88.)

gönderildiği de düşünülebilir.⁷⁶ Hindî, *Sergüzeştname*'de hayatının bu devresiyle ilgili şu bilgileri verir:

182. Yemen mülkin dağı itdüm temâşâ
Ve üç kez giydüm ihrâm cisme 'uryân
183. Şafâ-yıla ki hacda eyledüm sa'y
Merve haqqı üzre nûrına cân
184. Şeref ile müşerref oldum üç sâl
Du'â-yı hayrun alup gördüm ihsân
185. Mısr Şâm Yemen maħmillerine
Baña hıdmet müyesser itdi Yezdân (*Sergüzeştname*, 8^b)

Kıyas-ı Enbiyâ'da da benzer ifadeler mevcuttur:

26. Dağı üç def'a hac oldı müyesser
Görüpdür bu sa'âdeti dağı ser
27. Yemen iline huccâc ile vardum
O yerlerde niçe çerâğ uyardum
28. İdüp üç maħmile hıdmet cihânda
Ola âşârı umaram cinânda

Hindî Mahmûd, hacla ilgili bu vazifelerden sonra Şehzâde Selîm'in Kütahya'daki valiliğinin son döneminde (973/1565-1566) Kütahya'ya dönmüştür:

---

⁷⁶ Mahmillerde yer alan görevliler hakkında bk. İbrahim Rif'at Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn er-rıhleti'l-Hicaziyye ve'l-hac*, II, 44-46.

29. **Kütâhiyyâ**'ya geldük Şehr-i yâr'la
Müşerref eyledi ol gül-'izârla (*Kısas-ı Enbiyâ*)⁷⁷

e) **Kapıcıbaşılık**

Hindî Mahmûd'un on dört yıllık müteferrikalık vazifesinden sonra 973 (1565-1566)'te **kapıcıbaşı**⁷⁸ olduğu *Sergüzeştname*'deki

186. Geçürdüm sâl on dört dahı bunda
Ķapucıbaşı kıldı Şâh-ı devrân (*Sergüzeştname*, 8^b)

beytinden anlaşılmaktadır. Kapıcıbaşı olduğu gün “şeker kellesini ezdiği”ni söylemesi bu terfiye ne kadar sevindiğini göstermektedir:

---

⁷⁷ “Kütâhiyyâ'ya geldük Şehr-i yâr'la” mısraından şâirin Şehzâde Selim'in Kütahya'ya vali olarak atandığı 968 (1561) yılında onunla birlikte Kütahya'ya geçtiği neticesini çıkaramayız. Zira bu durum Hindî'nin eserlerinde bahsettiği görev tarihleriyle uyuşmamaktadır. Ayrıca bahsi geçen “Şehr-i yâr”ın Şehzâde Selîm mi, o sıralar Saruhan Sancak Beyi olan Şehzâde III. Murâd mı olduğu da belli değildir.

⁷⁸ Osmanlı sarayının sivil mülkiye rütbelerinden olan kapıcıbaşılık ümerâ sınıfının alt basamağını teşkil eder. Bu rütbe sarayın binbaşı, sâlise, kibâr-ı müderrisîn, alay emîni gibi rütbelerine denktir. Fâtih Kânûnnâmesi'ne göre “ağa”lardan sayılan kapıcıbaşılar kapıcıların ikinci büyük âmirleri olup (birincisi kapıcılar kethüdâsı) sarayın muteber hizmetlilerinden idiler. Dîvân-ı Hümâyûn'un umûmî toplantılarına ayakta kalmak şartıyla iştirâk edebilirler, devlet işlerinin müzâkere edildiği ve karara bağlandığı toplantılara katılamazlardı. Elçi kabul törenlerinde iki kapıcıbaşı elçinin koltuklarına girip onu huzura çıkarır ve yer öptürürlerdi. Kapıcıbaşılar diplomatik görevler için elçi olarak gönderilebildikleri gibi vergi toplamak, orduya para ve erzak götürmek, teftiş ve mübâşirlik, surre eminliği gibi hizmetlerde de bulunurlardı. Beylerbeyi veya taşrada görevli vezirlere önemli tebliğler bunlar vâsıtasıyla yapılır; vali, vezir vesâir devlet adamlarının öldürülmelerine bunlar memur edilirdi. Dış hizmetlere sancak beyi, eyâlet valisi hattâ vezir olarak da çıkabilen kapıcıbaşılar XVI. asrın sonlarında on dokuzbin akçelik tîmârları vardı. (Bir çeşit mülkiye rütbesi olarak kapıcıbaşılık, kapıcıbaşılardan tayin ve terfileri, sayıları, kıyâfetleri, maaşları vs. hakkında teferruatlı bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 404-407; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1971, II, 167-169; Abdülkadir Özcan, “Kapıcı”, *DİA*, Ankara 2001, XXIV, 345-347.)

30. Kıpucıbaşı kıldı bendesini

O gün ezdimdi sükker kellesini (*Kıtas-ı Enbiyâ*)⁷⁹

f) Defterdârlık

Sultân Selîm'in şehzâdeliğinin son döneminde kıpucıbaşı olan Hindî Mahmûd, Selîm pâdişâh olduktan sonra yeniden terfi alarak Kara Âmid'e (Diyarbakır) **tîmâr defterdârı**⁸⁰ olmuştur.

⁷⁹ “Şeker ezmek” argoda halvet olmak mânâsına da gelen bir deyimdir (bk. Filiz Bingölçe, *Kadın Argosu Sözlüğü*, İstanbul 2001, s. 141). Hindî'nin *Kıtas-ı Enbiyâ*'nın 29. beytinde “Müşerref eyledi ol gül-'izârla” deyip bir sonraki beyitte “O gün ezdimdi sükker kellesini” mısraını yazması o “gülizâr”ın Selîm tarafından bahşedilen bir hanım olduğu ihtimalini de akla getirmektedir. Necâtî Bey (914/1509)'in “Gerçi kim Pervîzüñ ezdi ağzına Şîrîn şeker” mısraı da Hüsrev'in Şîrin'le vuslatını ifade ediyor gibidir (*Necati Beg Divanı* [haz. Ali Nihat Tarlan], İstanbul 1997, s. 553). Mehmet Çavuşoğlu şeker ezmeyi “tatlı sözle kandırmak” olarak izâh etmekteyse de bu anlam Hindî'nin mısraına uymamaktadır (a.mlf., *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul 2001, s. 203).

⁸⁰ Tîmâr defterdârı bir nevi mal memurudur. Gönderildiği vilâyetlerde tîmâr ve tîmârlıların defterlerini tutar, bunlara âit işleri yürütürdü. Tahrirlerde (nüfus ve vergi sayımlarında) da vazife alan tîmâr defterdârının seçimine özen gösterilir, dürüst, namuslu, güvenilir ve tok gözlü olmasına dikkat edilirdi. Genel teâmüle göre, dirliklere bakan tîmâr defterdârları ulûfeli müteferrikalıktan yetişirlerdi. Fâtih Kanunnâmesi'ne göre tîmâr defterdârı terfi ettiğinde defter kethüdası olabilir, sonra da eyalet defterdarlığına yükselebilirdi. Defter emînlerine tâbi olan tîmâr defterdârları tîmârlara âit özet bilgilerin bulunduğu icmâl, tîmâr sahiplerinin adları, künyeleri, tîmâr miktarları, görev ve sorumlulukları vb. bilgileri içeren mufassal adı verilen defterler ile berat ve fermanları yazdıkları ruznâmçeleri tutmakla mükellefler. Bu defterlerin birer kopyasını da beylerbeyine gönderirlerdi, beylerbeyi bunları esas alarak tîmârları dağıtırdı. (Daha geniş bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1988, II, 582; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, 420; III, 507; Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lugati*, s. 338-339; Coşkun Üçok, “Osmanlı Devleti Teşkilâtında Tımarlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, II/1 [Ankara 1944], s. 82; Bilgin Aydın-Rıfat Günalan, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyalet Defterdarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXX [İstanbul 2007], s. 159; Ömer Lütfi Barkan, “Tımar”, *İA*, İstanbul 1979, XII/1, 309 vd.; Mübahat S. Kütükoğlu, “Defterdâr”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 96.)

O, defterdârlığa atandığı süreci *Sergüzeştname*'de hikâye etmektedir. Buna göre, Sultân Selîm İstanbul'a gelip 10 Rebûlevvel 974 (25 Eylül 1566)'te tahta oturmuş,⁸¹ o gün dîvân kurulmuş, Müftü (Ebussuûd Efendi) ve diğer erkân-ı dîvân, genç-yaşlı herkes Sultân'ın cülûsunu kutlamışlardır. Sonra Sultân Selîm, Eyüp'e geçerek duâ etmiş, ecdâdının kabirlerini ziyarette bulunmuş, kurban kesmiştir. Orduyu ve babasının cenâzesini karşılamak üzere Belgrad'a giden Sultân Selîm'in maiyyetinde "a'yân-ı Şâh-ı devrân"dan Hindî Mahmûd da vardır. Bu sefer esnasında kırk gün pâdişâh hizmetinde bulunan Hindî, Lala Hüseyin Paşa ile berâber İstanbul'a dönmüştür.⁸²

⁸¹ Tarihçiler Sultân II. Selîm'in cülûs tarihinde mutabık değillerdir. Kaynaklarda 6, 8, 9, 15 Rebûlevvel tarihleri İstanbul'a muvâlat ve cülûs günü olarak zikredilmekte ise de (bk. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1948, II, 361-362; Feridun Emecen, "Selim II", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 416) Pâdişâh'ın maiyyetinden olan ve günlere şahitlik eden Hindî Mahmûd onun cülûsunu 10 Rebûlevvel olarak vermiş ve şu tarihi düşmüştür:

131. Ona irdi Rebî'ü'l-evvel'de
Geçdi tahta vü eyledi dîvân

133. Bir eksüklî didi ol günde târîh
Selîm Şâh'da bugün mühr-i Süleymân (sene 974) (*Sergüzeştname*, 6^b)

Hindî iki yerde ise Hicrî takvimde "üçüncü ay" olan Rebûlevvel'e işâretle II. Selîm'in cülûsunu kaydeder:

187. Üçüncü ayda oldı bilüñ ol şâh
Yedi iklîme ol dem itdi fermân (*Sergüzeştname*, 8^b)

31. Üçüncü ayda oldı şehr-i yârî
Müsaḥḥar kıldı Yezdân her diyârı (*Kıyas-ı Enbiyâ*)

⁸² Sultân II. Selîm Begrad'da orduyu ve babasının na'sını karşılayıp, cenâze namazını kıldıktan sonra Yeniçeriler cülûs bahşişi ve terakki istemişler, pâdişâh onların isteklerini yerine getirmeyince birtakım karışıklıklar yaşanmıştır (11 Rebûlâhir 974/26 Ekim 1566). Yeniçerilerin II. Selîm'le birlikte Belgrad'a gelmiş olan "yevmlü" Anadolu askerlerine tepki gösterip saldırması üzerine II. Selîm durumun daha vahim bir hâl almaması için Lala Hüseyin Paşa'yı Anadolu askerlerini alıp İstanbul'a götürmeye memur etmiştir. Hindî Mahmûd'un ayrıntılarından bahsetmeden

Yine Hindî'nin anlattığına göre Sultân II. Selîm dönüş yolunda Filibe'de konakladığında kendisine yeni atamalar arz olunmuş, Hindî de bu atama ile Kara Âmid tîmâr defterdârlığına gönderilmiştir (974/1566).⁸³

---

196. İcâzet oldı döndük Lala ile
Sitambul yolunu dutduķ şitâbân (*Sergüzeştnâme*, 9^a)

beytiyle dile getirdiği dönüş meselesinin aslı budur (Daha teferruatlı bilgi için bk. Selânikî, *Târîh-i Selânikî*, 62-71).

⁸³ Hindî Mahmûd'un Diyarbakır'da tîmâr defterdârı olduğu dönemdeki bazı emirleri ihtivâ eden *7 Numaralı Mühimme Defteri*'nde (975-976/1567-1569) doğrudan ona gönderilen hükümler mevcuttur. Seçtiğimiz birkaç örnek şöyledir:

“Yazıldı. Defterdâr âdemisi Hacı Alf'ye virildi. Diyârbekir beglerbegisine hüküm ki: **Diyârbekir Tîmârları Defterdârı Mahmûd** mektûb gönderüp ‘Siird sancağı begi Mehmed dâme izzühû babası Alâeddîn Beg'ün otuz bin filorisin sirka itdüği şâyi' iken yanına ba'zı ehl-i mey cem' idüp kendünün yanında olan Mahmûd nâm hıdmetkârın ayardup defe'ât-ile tenbîh olunup ba'dehû beş nefer âdemîsiyle âlet-i harb-ile evinden iki boğça esbâb ve bir kılıç ve bir hançeri ile alup gidüp sonra çavuşlar varup oğlan evinde bulunup murâfa'a-i şer'-i şerîf oldukda esbâbı âşikâr idüp birkaç gündün sonra esbâbı bi't-tamâm teslîm idüp sicil olmuşdur' diyü bildürmegin buyurdum ki: Vardukda, mîr-i müşârün-ileyhden mûmâ-ileyhün bi-hasebi'ş-şer' zâhir ü sâbit olan hakkın alıvırüp bir dahı bu asıl vaz' iderse yazup bildüresin.” (2314) (*7 Numaralı Mühimme Defteri* [yay. haz. H. Osman Yıldırım ve đđr.], Ankara 1999, II, 31.)

“Yazıldı. Âdemisi Bâlî'ye virildi. Fî ğurre-i Cümâde'l-ülâ. Diyârbekir beglerbegisine hüküm ki: **Diyârbekir Tîmârları Defterdârı olan kıdvetü'l-emâcid Mahmûd dâme mecdühû** Dergâh-ı [Mu'allâm'a] mektûb gönderüp yevmî yigirmi akçe ile Âmid kullarından Ahmed nâm kimesne için; ‘ehl-i hevâ olup bir müdebber kulını idlâl eyledüğin’ bildürmegin merkûmun ulûfesi kat' olunmasın emridüp buyurdum ki: Vusûl buldukda, emrüm üzre Ahmed'ün ulûfesin kat' eylesesin ki, hazînede kala; şöyle bilesin.” (2332) (*a.g.e.*, III, 189)

“Yazıldı. Diyârbekir beglerbegisine ve kâdisine hüküm ki: **Vilâyet-i Diyârbekir Tîmârları Defterdârı Mahmûd dâme mecdühû** bundan akdem Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp Diyârbekir gönüllülerinden Sâlih oğlı Ahmed için; ‘Hıdmetkârım ayardup Harput Sancağı Begi İbrâhîm dâme izzühû'nun yanına iletüp te'addî eylemişdür, ehl-i fesâddur' diyü bildürmegin mezkûrun ulûfesi kat' olunmag-içün hükm-i şerîfüm gönderilmiş idi. Hâlâ mezkûrun ahvâli görölüp tefîş olunup vukû'ı üzre arz olunmasın emridüp buyurdum ki: Göresiz; fi'l-vâkı' mûmâ-ileyh arz-itdüği üzre hıdmetkârın ayardup ehl-i fesâd olduğı vâkı' mıdur, nicedür; görüp vukû'ı üzre yazup arz-eylesesüz.” (2477) (*a.g.e.*, III, 261-262)

Yukarıdaki süreç *Sergüzeştname*'de şöyle anlatılır:

188. Gelüp İstanbul'a itdi cülûsı
Türup karşusına kuruldı dîvân
189. Mübârek bâda geldi müftî ol gün
Dağı cümle mevâlî ehl-i dîvân
190. Uyarlar ol tarîkıında çün anlar
Müşerref oldılar pîr ü civânân
191. Varup Eyyûb'a Şâh [itdi] du'âyı
Ziyâret oldı ecdâd-ı mezârân
192. Kesüp kurbân ider ihsân bî-ğad
O gün âzâd olurlar kız u oğlan
193. Teveccüh eylediler devlet-ile
Rikâbunda bile hıdmetde ihvân
194. Belğrâd'a varunca oldı hıdmet
Orada hıdmete geldiler erkân
195. Cülûsdan soñra kırk gün hıdmet i[t]dük
Ki oldık a'yân-ı Şâh-ı devrân
196. İcâzet oldı döndük lala ile
Sitanbul yolunu dutduk şitâbân
197. Dönüb geldükde Hünkâr Filibe'ye
Menâşıb halli 'arz olunmuş ol an

198. Baña tîmâr defterdârlığını
Kara Âmid'de itmiş ol gün ihsân (8^b-9^a)

Diyarbakır'daki defterdârlık vazifesi iki sene süren Hindî Mahmûd, 976 (1568-1569)'da aynı vazifeyle Zü'l-kadir (Dulkadir/Maraş)'e atanmıştır:

199. İki yıl geçdi anda mâcerâmız
Oradan Zü'l-kadir'de içdim ayran (Sergüzeştname, 9^a)

Hindî'nin Maraş'taki vazifesinin de defterdârlık olduğunu *Kıyas-ı Enbiyâ*'da bu konudan bahsettiği tek beytinden anlıyoruz:

32. Açup Âmid'de vü Mar'aş'da defter
Çerâğum oldu 'âlemde hezâr er

g) Dergâh-ı Âlî Müteferrikalığı

Hindî Mahmûd Maraş'taki görevine devam ederken 978 (1570)'de Dergâh-ı Âlî müteferrikalığına getirilmiştir.⁸⁴ Onun İstanbul'daki bu son vazifesi hayatının en önemli dönüm noktasını teşkil eder. Zira bu vazife ona mihnet kapılarını açacak ve onu -aşağıda anlatılacağı üzere- esâretle neticelenen çileli bir yolculuğa çıkaracaktır:

200. Müteferrika oldum vahdet itdüm
Bu hâller olmak imiş emr-i Rabbân (Sergüzeştname, 9^a)

---

⁸⁴ Hindî müteferrika olduğunu söylediği beyitten hemen sonra “Alındı Kıbrıs'ıñ ol dem hişârî” mısraını yazmış ve Leftari, Girne, Lefkoşa gibi Kıbrıs'taki bazı muhkem kalelerin alınmasına târih düşmüştür:

204. Hindî erçâm idüben didi bir eksik târih
Sâye-i Yezdân'a müjde aldı 'asker Kıbrıs'ı (sene 978) (Sergüzeştname, 9^a).

“Ol dem” ifadesinden hareketle 978 (1570)'in aynı zamanda onun müteferrikalığa atandığı tarih olduğunu kabul etmek gerekir.

33. Müteferrika oldum vahdet için
Baña açıldı kapu miñnet için (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Sergüzeştname'de anlattığına göre Sultân Selîm Hindî'yi önce saray müteferrikası yapmış, sonra da dîvân defterdârlığına getireceğini belirtmiştir. Buna göre, o sırada ser-defterdâr olan Hasan (Çelebi)⁸⁵ azledilecek, devlet erkânı Hindî Mahmûd'a yer açacak; bir silsile dâhilinde Hindî önce müteferrikalığa, ardından "Defterdâr" sıfatıyla Dîvân-ı Hümâyûn üyeliğine getirilecek, günü geldiğinde de belki ser-defterdârlığa atanacaktır. Nitekim bu terfilerin ilkinin gerçekleşmesiyle dünyâlar Hindî'nin olmuştur:

205. Hudâvend-i cihân maqbûl gördi
Kulı için mansıbı hal itdi Sultân
206. Ki ser-defterde defterdâr Hasan'dur
O ma'zûl ola yir açalar erkân
207. İrişe silsileyle intihâya
Ola tâ Hindî defterdâr-ı dîvân
208. Geçürdi ni'met-i şadre halîli
Bu bâbda **Hindî** mañzûn oldu lerzân
209. Baña bu luñfi itmek ile Hünkâr
Şanasın kim benüm oldu bu devrân (9^{a-b})

---

⁸⁵ *Sicill-i Osmâni*'de belirtildiğine göre Hasan Çelebi maliyeden yetmişmiş, 974 (1566)'te Anadolu Defterdârı olmuş, Hindî'nin Maraş defterdârı ve "müteferrika defteri" olduğu dönemlerde başdefterdârlık yapmıştır. 980 (1572-1573) civarında ayrılıp müteferrika olarak emekli edilmiş, 995 (1587)'de vefât etmiştir (*a.g.e.*, II, 123).

Ancak 208. beyitte de anlattığı gibi, işler Hindî'nin beklediği şekilde neticelenmemiş, Akdeniz'de yaşanan hareketlilik üzerine II. Selîm'in hemen her bölgeye gönderilen hüküm ve fermanlarıyla⁸⁶ bahar gelir gelmez, hattâ mu'tâd vaktinden de önce, Vezir Mustafa Paşa, Müezzinzâde Ali Paşa, Dergâh-ı Âlî müteferrikaları, eyâlet ve sancaklarda görevli yüksek seviyedeki devlet erkânı, onların maiyyetinde bulunan beyler, ağalar, "elde avuçta olan herkes", Donanma-yı Hümâyûn'a iştirâkle mükellef kılınmışlardır. Hindî Mahmûd bu "sefer-ber"liğe katılma hususunda gönülsüzdür, ama emre uymak mecburiyetindedir:

218. Müteferrika-i Dergâh-ı 'Âlî
Bile gitmegi ma'kûl gördi erkân
219. Egerçi olmamışdur bu ezelde
Yanından ayıra evlâdı sulţân
220. Meger serde yazılan tâ ezelde
Geliserdür başa irişdi ezmân
221. Dağı fermân olundı bildiler halk
Ru'ûsunda yazupdur ehl-i dîvân
222. Müteferrika olan defterîler
Bile gidüp temâşâ ide 'ummân

---

⁸⁶ bk. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Mühimme Defteri (BOA, MD), 10, 9/12, 10/13, 12/14, 14/16, 19/22, 310/500; 12, 98/211; 12, 187/396; 12, 185/394; 12, 124/269; 14, 921/1363; 14, 623/896; 14, 848/1236; 14, 858/1247. Mühimme defterlerinde bu konuyla alakalı yer alan emir ve hükümlerin önemli bir kısmının transkripsiyonlu metni için bk. Feriât Ballı, *İnebahtı Deniz Seferi'nin Akdeniz Dünyasındaki Önemi* (yüksek lisans tezi, 2004), İstanbul Üniversitesi SBE, s. 105-247. (YÖK'te erişim izni bulunmayan bu teze ulaşmamı sağlayan tez danışmanı Prof. Dr. İdris Bostan Hocam'a teşekkür ederim.)

223. Biri dimiş beni anda tut iy dost
Kılurlar ittifâkla bir kaç a'yân (*Sergüzeştname*, 9^b-10^a)

O, yine de “lutfu ile vîrânı ma'mûr eden” pâdişâhtan ümidini kesmemiştir. Mahpusken yazdığı beyitlerde bir gün Roma'nın fethedileceğini ve kendisinin oraya defterdâr olarak atanacağını düşünmekten geri kalmayacaktır:

210. Hüdâ dâyim anuñ göñlüni yapsun
Olur ma'mûr anuñ luţfiyla vîrân
211. Muğarrerdür yine fermân Şâh'uß
Perişân olma dil çok geçmez ezmân
212. Hüdâ rehber ola Roma virüle
Baña manşib hemân dîdâr-ı Sultân (*Sergüzeştname*, 9^a-9^b)

5) İnebahtı Deniz Savaşı'nda Hindî Mahmûd

Kıbrıs'ın birtakım kalelerini fethedip Magosa'yı kuşatan Piyâle Paşa komutasındaki Donanma-yı Hümâyûn deniz mevsimi geçip kış yaklaştığı için İstanbul'a dönmüş; burada Sultân II. Selîm'in emriyle 978 (1570-1571) baharında başta Girit olmak üzere Akdeniz adalarını fethetmek için sefer hazırlıklarına başlamıştır:

213. Fütûhât bâbı çünkim oldı meftûh
Adalar fethine rây itdi ol Hân

214. Donanma hâzır ola gire 'asker
Girid Adası'na girişe gürkân (*Sergüzeştname*, 9^b)

Buna göre, kubbe vezirliğine atanan Piyâle Paşa yerine ikinci vezir Pertev Paşa donanma komutanı (serdâr-ı asker-i Rûm) yapılmış, Müezzinzâde Ali Paşa da Kaptân-ı Deryâ olarak Pertev Paşa'nın emrine verilmiştir:

228. Âşaf-ı Pâdişâhîdür Pertev
'Asker-i Rûm'a oldı serdârân

229. Bile idi yanınca serdârûñ
Nâmına dinilürdi kâpudân

230. 'Ali Paşa-durur ol ehl-i kerem
Merdlik-ile dutup-durur meydân (*Sergüzeştname*, 10^a)⁸⁷

---

⁸⁷ Bu donanmadan bahseden bütün kaynaklar tecrübeli bir denizci olan Piyâle Paşa yerine denizcilikten yetişmeyen Pertev Paşa'nın Donanma-yı Hümâyûn serdârlığına, denizcilikle alakası olmayan Yeniçeri Ağası Müezzinzâde Ali Paşa'nın da kaptân-ı deryâlığına atanmasını Osmanlı'nın Akdeniz'de uğradığı büyük felâketin en önemli sebeplerinden biri olarak sayarlar (söz konusu kaynaklar için aş. bk. s. 56, 89. dipnot).

Nihâyet bahar günleri gelmiş, güller açılmış, sefer hazırlıkları tamamlanmıştır, yiğitlerin coşma, kanların kaynama vaktidir. Kenarda oturup, olan biteni seyretmek mertliğe yakışmaz; “asker-i dîn” toplanarak Girit Adası’nı fethetmek üzere yola koyulurlar:

224. Bahâr eyyâmı irdi gül açıldı
Ve merdler cûşa geldi kaynadı kan
225. Şecâ’at gösterür ‘âlemde merdi
Odur nâ-merd kenârdan ide seyrân
226. Şâh-ı devrân buyurdı deryâdan
Hâzır ola yürüye keştîbân
227. ‘Askere emr olundu cem’ oldı
Hâzır oldı sipâhî ile mîrân
- ...
231. Cem’ oluban yürüdi ‘asker-i dîn
Girid üzre yine olundu revân (Sergüzeştname, 10^a)

Bir cuma günü seher vakti (21 Muharrem 979/15 Haziran 1571) Girit’e çıkılır.⁸⁸ Buradaki kaleler, saraylar yıkılır, insanlar esir alınır; bağlar, bahçeler, meyve ağaçları kesilir, ada yağmalanır:

233. Uruban yıkdılar kılâ’ u sarây
Alı[n]uban esîr ider efgân

---

⁸⁸ İdris Bostan bu tarihi, çeşitli kaynakları değerlendirip Pazartesi gününe denk gelen 24 Muharrem 979 olarak kaydetmektedir (“İnebahtı Deniz Savaşı”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 287). Hindî Mahmûd’a göre ise günlerden Cuma’dır:

232. İrişüp cum’a gün seher vakti
Çıkdı her bir kenâra gâziyân (Sergüzeştname, 10^a)

234.   Kaṭ' idüp cümle mîve eşcârun
          Bâğları oldu fi'l-meşel orman   (*Sergüzeştnâme*, 10^a)

Yaz ayları boyunca da Venedik hâkimiyetindeki diğer adalar, Hindî'nin sıralamasına göre Cuka, Manya, Zaklise, Kefalya, Sobut, Ülgün, Bar, Budva ele geçirilir ve İnebahtı'ya ulaşılır (13 Cemâziyelevvel 979/3 Ekim 1571). Yaz geçip “Kasım günleri” geldiği için altı ay süren deniz hârekâtında yorgun düşen donanmanın burada kışlaması uygun görülür. Askerlerin bir kısmı izin isteyerek donanmadan ayrılır,⁸⁹ bir kısmı hastalıktan vefât eder, kalanı da tâkatsiz bir şekilde İnebahtı'ya çekilip olan biteni gözlemeye başlar:

237.   Rûz-ı kâsım daḥı gelüp irdi
          Gitdi 'asker dağıldı bî-pâyân
238.   Ḥastalıktan zebûn oldu 'asker
          Ḥasret ile nicesi virdi cân
239.   Oturup İnebahtı'da 'asker
          Gözedürler ne lu'b ider devrân   (*Sergüzeştnâme*, 10^b)

---

⁸⁹ Osmanlı orudusu ve donanmasındaki sipâhiler ilkbahardan yaz sonlarına kadar hesaplanan sefer mevsiminde hizmetle yükümlü idiler. Sonbahar geldiğinde terhis olurlar, yeniçeriler de kışlarına çekilirlerdi. İnebahtı'da da kışlamak için limana çekilen donanmada askerler serdarlarından çeşitli bahanelerle (erzak tedârîki, sıla ziyâreti vs.) izin alıp ayrılmışlardı (Selânikî Mustafa Efendi, *Târih-i Selânikî*, İstanbul 1281, s. 105; İbrâhîm Peçevî, *Târih-i Peçevî*, İstanbul 1283, I, 496). Haçlılar Osmanlı'nın sonbahar ve kış aylarında savaşmadığını bildikleri için öteden beri stratejilerini buna göre geliştirmiş, onların bu “yetersizliklerinden” faydalanarak bu mevsimlerde saldırıya geçmişlerdir (Halil İnalçık, “Osmanlı Deniz Egemenliği”, *Türk Denizcilik Tarihi*, Ankara 2002, s. 62; a.mf., “Mühimmelere Göre İnebahtı Deniz Savaşı: Osmanlı Belgelerinde İnebahtı [Lepanto]”, *Türk Denizcilik Tarihi*, s. 148; Gábor Ágoston, “Avrupa'da Osmanlı Savaşları 1453-1826”, *Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815* [ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan], s. 144).

Osmanlı donanması bu durumdayken müttefik kuvvetlerin gelmekte olduğu haberi alınır. Bunun üzerine donanma komutanı Pertev Paşa, Kaptân-ı Deryâ Müezzinzâde Ali Paşa, Cezâyir-i Garb Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Trablusgarp Beylerbeyi Cafer Paşa, Hayreddin Paşazâde Hasan ve Mehmed Paşalar (Barbaroszâde), Salihpaşazâde Mehmed Bey, bahriyeden yetişme on beş sancak beyi ve tecrübeli reislerden oluşan “a’yân meclisi” toplanır. Sert tartışmaların ve itirazların yaşandığı uzun müzakerelerden sonra⁹⁰ altı ay boyunca sefer halinde olan donanmanın asker ve mühimmat bakımından eksik, esir ve ganimet bakımından dolu; gemilerin de ciddî tamire muhtaç olduğunu ileri sürerek savaşılmaması gerektiğini söyleyen donanma serdârı Pertev Paşa ve Uluç Ali Paşa’ya Kaptân-ı Deryâ Müezzinzâde Ali Paşa’nın bizzat Sultân II. Selîm’den aldığı emir gereği savaşılmaması gerektiğini söylemesi, pâdişâhın emirlerini çıkarıp göstererek “Gayret-i İslâm ve ırz-ı Pâdişâhî yok mudur? Her sefineden beşer onar âdem nâkıs olmağla ne lâzım gelür? Elbette küffârın donanması her kanda ise üzerine varup mukâbil olasız ve illâ muâteb olursuz!” şeklinde emir vermesi üzerine Don Juan komutasındaki Kutsal İttifak’la savaşa tutuşma kararı alınır.⁹¹ Hindî Mahmûd bu durumu şu beyitlerle özetlemektedir:

---

⁹⁰ Hindî tek tek isim vermemekte “Hüsni-i tedbîre geldiler a’yân” demektedir (*Sergüzeştname*, 241. beyit, 10^b). Donanma-yı Hümâyûn serdârı Pertev Paşa başkanlığında toplanan harp meclisine iştirâk edenler ve burada tartışılan hususlar hakkında teferruatlı bilgi için bk. Selânikî, *Târîh-i Selânikî*, s. 106-108; İbrâhîm Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, I, 496-498; Kâtip Çelebi, *Tuhfetü’l-kibâr fi esfâri’l-bihâr*, Matbaa-i Bahriyye 1329, s. 93.

⁹¹ Kutsal İttifak (Holy League 1571/ Lega Contro il Turco: Türklere Karşı İttifak), Kıbrıs’ın fethinden (1571) sonra Papa V. Pius’un (1504-1572) öncülüğünde İspanya, Napoli ve Sicilya Krallıkları, Venedik ve Ceneviz Cumhuriyetleri, Toskana, Savoja (Savoy), Ferrara, Parma Dükalıkları, Malta Şovalyeleri ve Akdeniz’deki diğer irili ufaklı topluluk, beylik ve şehir devletlerinin katılımıyla oluşturulmuştur. İnebahtı Savaşı için yapılan hazırlıklar, her iki donanmanın gemi ve mühimmat durumu, asker sayıları, savaş düzenleri, savaşın cereyan şekli, savaş öncesi ve sonrası yaşananlar hakkında geniş bilgi için bk. Feriât Ballı, *İnebahtı Deniz Seferi’nin Akdeniz Dünyasındaki Önemi*, s. 26-55.

240. İstimâ' olundu ki 'asker ile
Geldi donanma-i Hıristiyân
241. Çünkü tahkîka irdi bu aḥbâr
Hüsn-i tedbîre geldiler a'yân
242. Söyledi cümlesine ḳapudân
Ol 'Ali'dür sîreti ḳaplan
243. Didi serdârıdur ol Efrencüñ
Nesl-i şâhî vü ismi Ṭon Cuvan
244. Dutuşuram anuñla meydânda
Dîn yolunda mu'în ola Sübhân
245. Emrine râm olup ol ân 'asker
Yürüdiler gazâ yolına hemân (Sergüzeştname, 10^b)

İki donanma arasında 17 Cemâziyelevvel 979 (7 Ekim 1571) Pazar günü⁹² öğleye doğru başlayan şiddetli ve kanlı savaş akşam üstü başta Kaptân-ı

---

⁹² Hindî Mahmûd Kaptân-ı Deryâ Ali Paşa'nın şehâdetini haber verdiği beyitlerde aynı zamanda savaşın da tarihini belirtir. Ona göre savaş 19 Cemâziyelevvel 979 Pazar günü olmuştur. Ancak bu mevzudan bahseden ana kaynaklar 17 Cemâziyelevvel tarihinde mutabıktır (söz konusu kaynaklar ve daha teferruatlı bilgi için bk. İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 287-289). Savaşın, Hindî'nin de belirttiği gibi Pazar günü cereyan etmiş olması aslında 17 Cemâziyelevvel'i kesinleştirmektedir. Zira ayın 19'u Salı'ya denk gelir. Şâirin konuya dâir beyitleri ise şöyledir:

277. On toḳuzı Cemâziye'l-evvel
Rûz-ı yekşenbe idi ḳapudân
278. Dîn yolunda fedâ-yı cân itdi
Rûhı-çün du'â okı[ya] yârân

Deryâ Müezzinzâde Ali Paşa, on bir sancak beyi, alay beyleri, tecrübeli reisler olmak üzere yirmi binden fazla Osmanlı askerinin hayatını kaybetmesi⁹³ ve altın sırma işlemeli kırmızı ipekten yapılmış Osmanlı Sancağı'nın Don Juan'ın eline geçmesiyle⁹⁴ sona erdi. Osmanlı Donanma Komutanı Pertev Paşa batırılan

---

279. Sene idi toköz yüz ü yetmiş
Žamm-ı toköz ile bilür 'irfân (11^b-12^a)

⁹³ Ölümlerin çoğu askerlerin denize atlayarak karaya ulaşma çabası içindeyken boğulmaları veya bu esnâda hedef olmalarından kaynaklanmıştır.

⁹⁴ Don Juan'ın Müezzinzâde Ali Paşa'nın kesik başıyla birlikte gemisine astığı, savaştan sonra da günlerce Roma sokaklarında zafer nişânı olarak sergilenen bu sancak yaklaşık dört yüz yıl aradan sonra 05.03.1965 yılında Papa VI. Paul tarafından "Hıristiyan ve müslüman dünyalar arasında bu deniz savaşının sebep olduğu övünme ve ta'rizlere son vermek" gâyesiyle Türkiye Cumhuriyeti'ne iâde edilmiştir. Ankara'da Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan resmî törende sancak Papa VI. Paul'un temsilcisi Lardone tarafından Dışişleri Bakanı Hasan Işık'a verilmiştir (bk. "İade Edilen Sancak", *Milliyet*, 06. 03. 1965, 1. sayfa). *Milliyet*'in 29.01.1965 tarihli nüshasının 1. sayfasında Anadolu Ajansı'na dayandırılarak verilen "İnebahtı Savaşında Kaybettiğimiz Bayrağı Papa İade Edecek" başlıklı haberin detayında İnebahtı Deniz Savaşı'nda Prens Marcantonio Colonna tarafından ele geçirilen sancağın Roma'daki Büyük Mary Kilisesi'nde muhafaza edildiği ve yarın [30.01.1965] özel bir törenle Türkiye'nin Vatikan Büyükelçisine [İhsan Kızıloğlu] verileceği yazmaktadır. Refii Cevad Ulunay 19.02.1965 tarihli *Milliyet*'teki "İade Edilen Bayrak" başlıklı bir yazısında [3. sayfa] Vatikan'ın sancağı "bugün direktten indirilmiş gibi" sağlam bir şekilde koruduğundan sitayişle bahsederek bizde müze ve muhafaza kültürü bulunmadığı için iâde olunan sancağı "çürütüp mahv"edeceğimizden kaygılanmaktadır.)

Papa'nın 06.08.1978'de vefâtı üzerine Burhan Felek 12.08.1978'de yazdığı fıkrada Papa'nın "kâmil ve hürmete lâyük bir adam" oluşuna "meşhur deniz mağlubiyetinin ganimeti olarak Papalık Müzesi'nde bulunan Osmanlı donanması sancağını Türkiye'ye bir cemile olarak iâde etmesi" mevzuunu da örnek gösterir (a.mlf., "Papa VI. Paul Öldü!", *Milliyet*, 12.08.1978, 2. sayfa). Bu sancak şimdi Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'nde sergilenmektedir.

VI. Paul'un sancağı bir nezâket göstergesi olarak iâde ettiği yıllarda bütün Avrupa'da İnebahtı Deniz Muharebesi'nin 400. yıldönümü münasebetiyle "tes'îd programları" için hazırlıklara başlanmış, Portekiz'in ön ayak olduğu "milletler arası tes'îd komitesi" kurulmuş, dönemin CHP milletvekili Cihat Baban TBMM'ye hükûmetin hıristiyan dünyasının bu kararı karşısında nasıl bir tavır takınacağıyla ilgili soru önergesi vermişti. (bk. "Batılılar İnebahtı Yıldönümünü Büyük Törenle Kutlayacak", *Milliyet*, 22. 11. 1968, 3. sayfa)

gemisinden denize atlayarak kurtuldu.⁹⁵ Uluç Ali Paşa müttefik gemilerine verdiği kısmî zarardan sonra otuz/kırk gemilik filosuyla savaş mahallinden uzaklaştı. “Dünyânın yaratılışından ve Hazret-i Nûh’un gemisini yapmasından bu yana tarihin kaydettiği en büyük felâket olan” bu savaşta⁹⁶ Hindî Mahmûd, Müezzinzâde’nin Ahmed ve Mahmûd adlı iki oğlu ve ordunun önde gelen beylerinin de aralarında bulunduğu yaklaşık üç bin beş yüz kişi⁹⁷ esir düştü.⁹⁸

⁹⁵ Hindî Mahmûd, Uluç Ali, Müezzinzâde ve Pertev Paşalar’ın savaş esnâsındaki durumunu şöyle aktarır:

268. Mîr-i mîrân Uluc ‘Ali ol şîr-merd
Girdi âlây içine ol merdân
269. Aldı aqdırdı bir nice gemiler
Yuddı bir kaçını dahi ‘ummân
270. Kapudân anlardan aldı nicesin
Çekildi ol kenâre nice mîrân
271. Serin kırtarmağa cân itdi Pertev
Yaluñuz başı ile kırtarur cân (*Sergüzeştname*, 11^b)

⁹⁶ “... niçe bin müslimîn ü müsellemin maktûl ü mecrûh ve gark-ı hûn bir hasâret-i kıyâmet-eser vâki’ oldu ki, **mâ lâ aynün reet ve lâ üzünün semi’at ve lâ hatara ‘alâ kalbi beşer** [“Gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hiç kimsenin gönlünden bile geçirmedığı” kıyâmet gibi bir hüsrân. Tırnak içinde mânâsını verdiğimiz Arapça ibâre Hz. Peygamber’in bir hadisinden iktibastır. bk. Buhârî, “Bed’ü’l-halk”, 8; “Tefsîr, Secde”, 1; Müslim, “Cennet”, 2; Tirmizî, “Tefsîr”, 3195]. Ma’lûm degildür ki dünyâ turalı ve Hazret-i Nûh Nebî sefîneyi îcâd idüp (rûy-ı) deryâda merâkib ü (sefâyin) nakl ü hareket ideli ol gûne musîbet-i uzmâ ve fetret-i garîbe-i kübrâ vukû bulmuş degildür...” Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü’l-ahbâr (Gelibolulu Mustafa Ali ve Künhü’l-Ahbarı’nda II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, haz. Faris Çerçi, Kayseri 2000, II, 81-82); “... Bu muhârebe-i gayr-ı mübâreke Devlet-i İslâmiyye’de degil belki Hazret-i Nûh Nebî ‘aleyhi’s-selâm sefîneyi ihdâs ve îcâd ideli bihâr-ı arzda olmamışdur.” (İbrâhîm Peçevî, *Târih-i Peçevî*, I, 498).

⁹⁷ Batı kaynaklarında yedi bin iki yüz müslüman esirin Müttefik Kuvvetler arasında resmen paylaştırıldığı, bir o kadarının da yakalayanlar tarafından resmî kayıtlardan kaçırıldığı kaydedilmektedir. (“Resmî” rakamlar ve paylaşım ile ilgili teferruatlı bilgiler için bk. Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler*, s. 77-78.)

Osmanlı tarihi kaynaklarında Cafer Çelebi, Sâlih Paşazâde, Gâvur Ali gibi birkaç ismin dışında esirlerin adından bahsedilmez, “müteaddid ağalar”⁹⁹ ve Müezzinzâde’nin iki oğlunun da esir alınanlar arasında olduğu vurgulanır ama onların da isimleri anılmaz. Batı kaynaklarında ise Kutsal İttifak’ın elindeki önemli rütbelere sahip Osmanlılar bir bir kaydedilmiştir. İsimleri ve künyeleri kayıtlı bu

---

⁹⁸ Osmanlı’nın kaybettiği en büyük deniz savaşı olan bu mağlubiyet Hıristiyan dünyasının asırlarca her yılın 3-7 Ekim tarihlerinde kutlamalar yapmasına yol açacaktır. Zirâ Hıristiyan dünyası Osmanlı’nın yenilmesiyle İstanbul’un müdâfaasız kaldığını, Akdeniz’in Türk gölü hâline artık gelemeyeceğini, duraklama ve gerileme devrinin başlayacağını görmüş; o günün hâtırasını canlı tutmak gâyesiyse sanatçıları harekete geçirerek birçok şehirde bu galibiyeti sergileyen müzeler, binâlar, âbideler, heykeller, dev tablolar yaptırmış, kilise ve saray duvarlarını bu galibiyetin remizleriyle donatmış, şükran bayramları ihdas etmiş, “Lepanto ruhunun ölmemesi” için tarihî, mimârî, edebî türlü türlü eserler meydana getirmiştir. Avrupalı yetkililer bugün bile çeşitli yerlerde gerek 3-7 Ekim tarihlerinde düzenledikleri törenler vâsıtasıyla gerekse Türkiye ile diplomatik ilişkileri vesile kılarak Batı dünyasını İslâm âlemine karşı diri tutmak için İnebahtı Deniz Muharebesi’ni gündemlerinden düşürmemektedirler. (Meselâ bk. Dönemin Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostis Stefanopulos’un İnebahtı’nın 433. yıldönümü (2004) dolayısıyla düzenlene törende yaptığı konuşma: *Hürriyet*, 12.10.2004, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=264204>, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=100214&keyfield=696E6562616874C4B1>; İtalya Reformlar Bakanı Roberto Calderoli’nin Papa XVI. Benediktus’a çağrısı *Hürriyet*, 08.02.2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=3906155>, İtalya Merkez Sağ Koalisyonu’nun resmî yayın organı La Padania Gazetesi’nin 29.12.2009 sayısındaki “İslâm’ı Durdurmak İçin Yeni Bir İnebahtı” başyazısı: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=13338308>; 05.03.1998’de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e resmî davetli olarak gittiği İspanya’da Kral Juan Carlos tarafından “İnebahtı” marka şarap ikram edilmesi: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-8692>; yine bu ziyâret esnasında öğle yemeği için ağırlandığı tarihî salonda diğer davetlilerle birlikte duvarı boydan boya kaplayan “İnebahtı” isimli tablonun karşısına oturtulması: Hulusi Turgut, “İspanya’daki Davette İnebahtı Savaşına Ait Bir Tabloyu Görünce Demirel’in Boğazında Yemek Dügümlendi”, *Sabah*, 10.08.2002, 4. sayfa; İspanya Hükümeti’nin İnebahtı anısına bastırıldığı pullar için bk. http://www.prdd.org/index.php?option=com_content&view=article&id=216:sea-power-nebahti-savai&catid=45:denizcilik-kulturukategorisi&Itemid=37).

⁹⁹ bk. Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, *Devlet-i Osmaniye Tarihi* [trc. Mehmed Atâ], İstanbul 1332, VI, 271.

“kıymetli savaşçılar” arasında Muezzinzâde’nin çocukları “Ahmed ve ‘Mehmed’ Bey” ile “**Mahmûd Ağa**” da vardır.¹⁰⁰

6) Esâret Yılları

Hindî Mahmûd *Sergüzeştname*’de “Vaşf-ı Cenk” başlığı altında savaşın şiddetini aktarırken topların her birinin ejdere dönüşüp ateş saçtığını, ecel okunun savaşanların üzerinde uçtuğunu, tüfeklerin findıklarının değdiği sinelerde koca koca deliklerin açıldığını, denizin kanla kızıla boyandığını, gazilerin kılıç şakırtılarının feleğin kubbesini gümlettiğini, yerin göğün titrediğini, Osmanlı donanmasında birçok askerin ya kâfirler tarafından vurularak yahut denize düşüp boğulmak sûretiyle şehîd düştüğünü, kiminin yaralanıp canını kurtarmaya çalıştığını söyler:

252. Birbiriyle kavuşdılar ‘asker
Yir u gök eyle olur revân lerzân
253. İrdi tîğ-i ecel serine kimüñ
Tîr ider kimi üstüne perrân
254. Dilün uzadubanı yalmandı
Kıanlar içüp sinân olur mestân
255. Oğ yılanı gibi atılurdu
İki cânibde gözgöze peykân
256. Tîğ u tîr eyle doğunur meşelâ
Kırpiye dönmüşdi şol kıalkın

---

¹⁰⁰ Jean Pierre Edmond Jurien de la Gravière, *La Guerre de Chypre et la Bataille de Lépante*, Paris 1888, II, 220-221; Salvatore Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler*, s. 78, 510.

257. Çün ecel topı atılır nâgâh
Nicesin eyledi o dem bî cân
258. Tüfegüñ finduķı kime ıokınur
Açdı ol sînelerde çok revzân
259. Kimi şehîd oldu kimisi mecrûh
Kimün öldürürdi derd-ile hicrân
260. Kıudret ıssı Kerîm ü Kıâdir'sün
Şefkatüñ kapusunda yok derbân
261. Hâcetün dünyede revâ kılduñ
Kâfirüñ iy Müheymin ü Mennân
262. Emrüñe râm olup o kapudân
Dîn yolunda cânın ider kıurbân
263. İki cânibden oldu ceng-i 'azîm
Kıanla lâle-gûn oldu 'ummân
264. Dîn yolunda şehîd olanlar için
Cennetüñ kıapusın açar Rıdvân
265. Ba'zı deryâya düşdi ğarķ oldu
Ba'zısın devşirüp alur gebrân
266. Felegüñ kıubbesini gümletdi
Çâķ çâķ-ı seyfiyle ğâziyân

267. Kırdılar gâzîler niçe küffâr
Kimi mecrûh olup ider efgân (*Sergüzeştname*, 11^a-11^b).

Hindî Mahmûd, kahramanca savaştıklarını ancak kendisinin de dâhil olduğu bir kısım askerın hıristıyan donanması tarafından esir alındığını anlatır. Yaralananlar arasında sadece müslümanlar yoktur:

273. Bi-ḥamdillâh ki yüz döndürmedüm hiç
'Adûdan iy bürâder buña inan

274. Esîr oldık tutuldık emr-i Hâk'la
Hıristiyân kimi de ider efgân

275. Kimi baba kimi kardeş oğul dir
Kimi başum elüm deyüp açar kan

276. Ḥasâret irdi muḥkem ol kilâba
Bizüm cânibde de olurdı nâlân (*Sergüzeştname*, 11^a)

Hindî, İnebahtı'ya bir yeniçeri yahut donanma askeri olarak savaşmak için değil geçmişte dîvân kâtibi, defterdâr gibi görevlerde bulunması hasebiyle kayıt tutmak üzere gönderilmiş olmalıdır. Ama vazifesi ne olursa olsun İnebahtı'da canıyla, malıyla mücâdele ettiğine şüphe yoktur. Nitekim, *Kıyas-ı Enbiyâ*'da “âşıklar” kervanına kendisini de katması için Allah'a duâ ederken

3381. Ḥudâyâ eyle **Hindî**'yi olardan
Ġazâ yolında virdi mâl ile ten

beytiyle İnebahtı'daki savaş sahnelerini hatırlar.

Bu savaşın neticesinde yararlılık gösterenlere birtakım terfi ve terakkiler verilirken¹⁰¹ Hindî'nin payına esâret düşmüş, “küffâr elinde” dört yıl süren (979-983/1571-1575) mahkûmiyetten III. Murâd'ın bizzat ilgilenmesi sayesinde kurtulup vatanına dönebilmiştir. Pâdişâhın bu lutfuna mukabil, kendisi de uğruna “cânını, tenini erittiği” ve adını *Hediye* koyduğu sergüzeştnameini ona sunmuştur:

36. Kıızıl alma'da Papa'nuñ elinde
Olup dört yıl o küffârın ilinde
37. 'İbâdet üzre idük kırk müselmân
Bizi hıfz itdi luğı ile Mennân
38. Ki yazdım anda cümle sergüzeştım
İdüp cüş anda deryâ gibi taştım
39. Sekiz biñ beyt-ile yazdım kitâbum
Naşihat idi yârâna hitâbum
40. *Hediye* didüm adına anuñ ben
Eritdüm ol kitâb-çün cân ile ten
41. Bi-ğamdillâh getürdüm pâdişâha
Anuñ luğı ile bitmişdi yara
42. Bizi küffâr elinden aldı ol yâr
Virüp küffâr bedel luğ ehli hünkâr

---

¹⁰¹ Bunun en önemli örneği Uluç Ali Paşa'nın ünvanının “Kılıç”a çevrilip II. Selim tarafından Kaptân-ı Deryâliğa getirilmesidir. Diğer bazı örnekler için bk. Safvet, “Sığın Donanma Harbi Üzerine Bazı Vesikalar”, *Târîh-i Osmânî Encümeni*, sy. 9 (İstanbul 1329), s. 561-562.

a) Esâret Hâtıraları ve Yaşadığı Bazı Sıkıntılar

Hindî Mahmûd, esâret yıllarını *Sergüzeştname*'de “Vaşf-ı Maḥbûsân” başlığı altında kendi ve esir arkadaşlarının durumunu tasvîr ederek anlatmaya başlar. Kaptân-ı Deryâ Müezzinzâde Şehid Ali Paşa'nın çocukları “gül gibi” iki genç, ayândan Sultân'ın ismen tanıyacak kadar kendilerine yakın olduğu nice kimse, birçok sipâhi, reis ve diğer kademelerden esirler Don Juan'ın emrindeki gemilere doldurulurlar: ¹⁰²

¹⁰² Don Juan d'Autriche (1547-1578), Kutsal Roma Cermen İmparatoru V. Charles Quint (Şarlken)'in oğlu olup savaşa katılan Batılı ülkelerin ortak kararıyla müttefik kuvvetlerin başkomutanlığına getirilmiştir. Osmanlı tarihine âit kaynaklarda ve bunlara dayanılarak yazılan tarihî-edebî eserlerde Don Juan iki açıdan ele alınır. Birincisi onun V. Charles Quint'in “zinâdan hâsıl veledi” ve İspanya Kralı İkinci Philippe'nin “gayr-ı meşrû kardeşi” olması, ikincisi müslümanlara karşı yaptığı korkunç zulümler sebebiyle Katolik dünyasında baş tâci edilmesidir (Bazı örnekler için bk. Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr fi esfâri'l-bihâr*, s. 92; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, 403; Yılmaz Öztuna, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul 1983, IV, 311-312; Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar: 1300-1920 ve Lozan Muahedesi 24 Temmuz 1923*, İstanbul 1934, s. 48; *Tarihçilerin Kutbu Halil İncelik Kitabı* [söyleşi: Emine Çaykara], İstanbul 2005, s. 285; Zuhuri Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul 1965, VII, 255; Halikarnas Balıkcısı, *Uluç Reis*, İstanbul 1962, s. 419; Feridun Fazıl Tülbentçi, *Sultanların Aşkı: Büyük Tarihi Roman*, İstanbul 1950, s. 134; Aptullah Ziya Kozanoğlu, *Kızıl Kadirga*, İstanbul 1965, s. 262-268; Mücteba İlgürel, “Zirveden Dönüş: II. Selim'den III. Mehmed'e”, *Genel Türk Tarihi*, VI, 47; M. Cavid Baysun, “Lepanto”, *İA*, İstanbul ty., VII, 39.) (İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın yukarıdaki tabirleri kullanmak yerine “II. Philip'in **baba bir kardeşi**” demesi kayda değerdir [a.mlf., “Kıbrıs Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devleti ile Venedik ve Müttefiklerinin Faaliyetine Dâir Bazı Hazine-i Evrak Kayıtları”, *Türkiyat Mecmuası*, sy. 3, İstanbul 1935, s. 261.]).

Ancak *Sergüzeştname*'de Don Juan hep yaptığı iyilikler, esirleri kollaması, onları hoş tutması ve onlara kıymet vermesi gibi yönleriyle anılır. Hindî,

243. Didi serdârdur ol Efrencün
Nesl-i şâhî vü ismi Tön Cuvan (10^b)

beytiyle onun hükümdar neslinden geldiğini ve İnebahtı Deniz Savaşı'nda müttefiklerin komutanı olduğunu teyid ettikten sonra, savaşta esir alınan Paşazâdelere karşı tavrını

-
282. 'İzzet idüp virürler esbâbdan
Hoş tutar lu'fî ile Don Cuvan (12^a)

beyti ile anlatır ve çok sıkıntılı geçen İnebahtı-Messina yolculuğundan sonra Messina'da daha iyi şartlara kavuşmalarını da Don Juan'a bağlar (bk. *Sergüzeştname*, 301-304. beyitler, 12^b).

Messina hapishanesine koyduğu esirleri Papa'nın emriyle Roma'ya göndermekte tereddüd eden Don Juan Papa'nın kat'i fermanı karşısında esirleri ona hediye olarak gönderirken korku içindeki esirlere moral verip onları rahatlatmayı da ihmal etmemiştir:

1004. İstimâlet idüp bize didi kim
Havf idüp olmañuz şağın lertzân
1005. Ben mekâtib yazup niyâz itdüm
Hoş tutar lu'f-ıla sizi ruhbân
1006. Kuvvet-i kalb virüp bize merdüm
Kalbimüze getürdi i'tmînân (38^b-39^a)

Esirler Roma'ya götürülürken Napoli'de konakladıklarında da Don Juan, kethüdası Don Dodrigo'dan esirlere iyi cins kumaşlardan yapılmış kaftanlar, kadifeden şapkalar, atlas yenler, sarık için tülbendler almasını istemiştir:

1060. Diñle imdi o merdüm-i tersâ
Nice hil'at ider bu dem ihsân
1061. Kethüdâsı-durur Don Dodrigo
Anı bile қоşup gönderdi ol ân
1062. Aña tenbîh idüp kemâli ile
Aç gözüñi oñat idün iz'ân (devamı için bk. *Sergüzeştname*, "Vaşf-ı Hil'at-ı Don Cuvan", 1059-1068. beyitler, 41^a).

Bütün bunların yanında Hindî Mahmûd'un hayâli Don Juan'ın Sultan Selîm'in kölesi olmasıdır. O günlerin yaklaştığına dâir inancını muhafaza eden Hindî feleğin Don Juan'ın aleyhine neticelenecek hamlesini beklemektedir:

977. Dîn-i İslâm'a ihânet kaçd iden bulur cezâ
Âsitânunûnda şehâ bir bendeñ ola Don Cuvan
978. Vâkı'a görmışdürür bendüñe düşiserdür ol
Ele virür görüle bir lu'b-ıla anı zamân (37^b)

Hindî'nin esâret hâtıralarını hangi şartlar altında kaleme aldığını, bunları nasıl muhafaza ettiğini, bu metinlere müdahale edilip edilmediğini bilmiyoruz. Ancak Papa'ya bile

283. Dutarlar nice kimse a'yândan
İsmi ile anı bilür Sultân
284. Zu'amâdan sipâhîler merdler
Alınup oldu hâk-ıla yeksân
285. Rü'esâdan alındı çok kimse
Dutdılar dağı niçe keştîbân (Sergüzeştname, 12^a)

---

hakaret-âmiz ifadeler kullanırken, Don Juan'ın emriyle gönderildikleri Messina hapisanesini ihsân ve in'âm yeri olarak anlatması, yukarıda görüldüğü gibi İnebahtı'da esir alınırken ve Messina'da mahpusken Don Juan'dan hep "lutfu ile hoş tutan", askerlerine esirlere iyi davranmalarını, onları yedirip içirip giydirmelerini, rahat odalarda yatırmalarını emreden merhametli bir komutan olarak bahsetmesi ve eserlerinde Don Juan'la ilgili olumsuz hiçbir nitelemenin yer almamış olması üzerinde durulması gereken bir husustur.

1 Ekim 1578'de henüz 31 yaşındayken Belçika sınırlarındaki Bouges'de ölen Don Juan Batılılar tarafından muhteşem bir komutan olarak görülür. Papa V. Pius, İnebahtı gâlibiyeti sonrası Don Juan'ı kendisinin "biricik sevgili oğlu" kabul etmiş, İncil'deki "Bu, Yahyâ nâmında, Allah tarafından gönderilmiş bir adam idi (Yuhanna, 6)" âyetinden ilhamla onu adaşı olan Hz. Yahya'ya benzeterek ("Juan"ın Arapça karşılığı Yahyâ'dır) "Tanrı tarafından gönderilen adam" olarak taltif etmiş, Hıristiyanlığı yok olmaktan kurtaran büyük bir kahraman ilan etmiştir (Luis Coloma, *The Story of Don John of Austria* [trs. Lady Moreton], London 1912, s. 341, 428, William Stirling Maxwell, *Don John of Austria or Passagers from the History of the Sixteenth Century 1547-1578*, London 1883, I, 461; Hammer-Purgstall, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, VI, 272.)

Don Juan hakkında onlarca kitap ve makale yazılmış, hayatı ve yaptıkları birçok edebî esere ve tarihî romana konu olmuştur. Yukarıdakiler dışında Don Juan'la ilgili bazı önemli çalışmalar şöyle sıralanabilir: Lorenzo van der Hammen Gómez de Leon, *Don Juan de Austria: Historia*, Madrid 1627; Alexis Dumesnil, *Histoire de Don Juan d'Autriche*, Bruxelles 1827; Don Cayetano Rosell, *Historia del Combate Naval de Lepanto*, Madrid 1853; D. Miguel Sanchez, Presbitero, *Felipe II La Liga de 1571: Contra el Turco*, Madrid 1868; Margeret Routledge Yeo, *Don John of Austria*, London 1934; George Slocombe, *Don John of Austria: The Victor of Lepanto (1547-1578)*, Chicago 1936; Henri Cambon, *Don Juan d'Autriche: le Vainqueur de Lépante*, Paris 1952; Charles Petrie, *Don John of Austria*, London 1967; Jack Beeching, *The Galleys at Lepanto*, Scribner 1983; Gloria Goddard, *The Last Knight of Europe: The Life of Don John of Austria*, Montana 2011.

1025. Lu‘b-ıla devr-i felek bizi düşürdi dâma
Şâh-ı tersâ elüne düşübeni olduk esîr (*Sergüzeştname*, 39^b)

Hindî bu durumu *Kısas-ı Enbiyâsı*’nda da ele alır:

35. Ğazâ yolunda deryâda dutuldum
Çok oynadımdı ol anda ütüldüm

Eski esirlerin de bulunduğu bu gemilerde bütün esirlerin elbiseleri çıkarılır, ayaklarına zincirler vurulur, aç, çıplak, sefil bırakılırlar. Saçlarını sakallarını kesip onları âdetâ yeni yetme oğlanlara çevirirler.

293. Şac ile şakalı tıraş idüp
Bizleri kıldıladı nev-civân (*Sergüzeştname*, 12^b)¹⁰³

Küffâr askerinin kimi bunları teper, kimi döver; kırk gün boyunca türlü zulümlere maruz bırakılırlar. Açlıktan gözlerinde bir parça ekmeğin bile uçuştuğu zamanlarda kıdemli esirler bunlara sabır telkin ederler, yemek verirler, bunları gözler, kollar ve tesellî ederler:

286. Şoydılar her gemide maḥbûsı
İtdiler cemmüñ olar ‘uryân

287. Urdılar pâyımuza zincîri
İşimüz oldu zâr-ıla efgân

---

¹⁰³ Haçlı ordusu askerlerinden meşhur İspanyol yazar Cervantes (1547-1616) İnebahtı Deniz Savaşı’nda sol kolunu kaybetmişti. Hindî Mahmûd’un da sakalları kesilmiştir. Sokullu Mehmed Paşa’nın İnebahtı yenilgisinden sonra müttefik kuvvetler adına elçi Antoina Barbaro’ya söylediği rivâyet edilen “Biz sizden Kıbrıs’ı alarak bir kolunuzu kestik. Siz donanmamızı yenmekle sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kol yerine gelmez. Lâkin tıraş edilen sakal eskisinden daha gür biter.” cümleleri bu tesâdüfle birlikte değerlendirildiğinde ayrı bir değer kazanmaktadır.

288. Açlık ile katı zebûn oldık
Gözümüzde uçardı bir pâre nân

...

294. Kimi deper kimi gelüp urur
Kimi efşân iderdi fâhişân (*Sergüzeştname*, 12^a-12^b)

Hindî Mahmûd, Hz. Peygamber'den şefâat talep eder, Allah'a yakarır, zincirlerden kurtulmayı, bu cefâdan âzâd olmayı diler:

296. Yâ şeffî'a'l-müznibîn yâ güzîn-i enbiyâ
Şefkatüñ nûrın irişdür gül bize yevme'l-cezâ

297. Bir gürûh maḥbûslarun küffâr elünden yâ Resûl
Dîn yolunda eylemiş idük bu cümlemüz gâzâ

...

299. Luṭfiñ-ıla yâ Resûlallâh Ḥudâ'dan dilegil
Bizi bu bendden ḥalâş idüp ide luṭf [u] 'a[t]â
(*Sergüzeştname*, 12^b)

Onun çektiklerini duyanlar hayretlerinden parmaklarını ısırırlar:

324. Yârâ bu sergüzeştimüzi istimâ' iden
Engüşt-i ḥayreti dehene aldı didi âh (*Sergüzeştname*, 13^b)

Kırk yedi gün süren bir yolculuktan sonra Akdeniz'in en büyük adası olan Sicilya'nın (İtalya) kuzeydoğu kıyısında şerit halinde uzanan liman şehri Messina'ya¹⁰⁴ gelirler (Receb'in başları 979/ Kasım 1571).¹⁰⁵ Burada bir

¹⁰⁴ Kaynaklarda Misina, Messina, Messine, Mesina, Misini, Misine şeklinde okunuşlarına rastlanan Messina'yı metinlerin vezin ve harekelerini esas alarak okuduk.

¹⁰⁵ Hindî Mahmûd târih vermemektedir. Eserine kaydettiği İnebahtı Muhârebesi târihini esas alırsak Messina'ya 6 Recep 979 (24 Kasım 1571) Cumartesi günü vardıkları sonucu çıkar. Savaşın diğer kaynaklarda belirtilen tarihinden hareket edersek 4 Recep 979 (22 Kasım 1571) Perşembe günü

hapishaneye yerleştirilen esirlere Don Juan'ın emriyle don, gömlek, kaftan dağıtılır. Etlı, sebzeli, tavuklu güzel yemekler, kuruyemişler, meyvelerle beslenirler. Yakalandıkları ağır hastalıklardan vefât edenler olsa da hastalara yakın ilgi gösterilir, tedavileri yapılır. Mahpusların ayaklarındaki zincirler çözülr. Zindân onlar için âdetâ “dâr-ı ni‘met” olur:

301. Bu cefâdan ħalâřa dermân kıł
Ĥurmeti için Resûlüñ i Yezdân
302. Ĥalbüñe luřfiñ eyledüñ ilhâm
Emr idüp ħullarına Don Cuvan
303. Ol esîrüm olan müselmânı
Ĥon u gömlek virüñ cuĥa ħaftân
304. Ėayrı yerde belâ çekilmişdi
Messine de oldu bu iĥsân
- ...
306. Goşt-i aduz yanınca hem sebze
Her kişiye virile dirid [ü] nân
307. Ĥastalara tavuĥ kıızıl üzüm
Bile tüffâĥ u fındık u rümmân

---

oraya vardıkları anlaşılır. Hindî, İnebahtı'dan Messina'ya süren bu deniz yolculuğunu kaç günde tamamladıklarını *Sergüzeştnâme*'deki iki beyitte zikreder:

295. Erba'ın güne dek bu hicrânı
Çekdi ol 'asker ile ol mîrân (12^b)
1006. Emr-i Rabbânî ile oldık esîr
Kırk yedi gün keştîde kılındı zâr (39^a)

308. H̄asta tavuḡ yiyüp Őaḡı baḡup
Nef'i olmadı anlara endân
309. Va'desi yetmek ile fevt oldu
Mesken oldu olara dâr-ı cinân
310. H̄astalara virüp tabîb Şerbet
Mîl belâsın ekerdi mecrûhân
311. Bize luḡf eyleye o Rabb-ı enâm
Râh aa her kimesne bula mekân
318. Pâyımızdan ki gitdi bend ü belâ
Dâr-ı ni'met olupdur zindân (Sergüzeştnâme, 12^b-13^a)

Ancak anlaŐıldığı kadarıyla bu durum herkes için geçerli deĒildir. “Ulu” diye anılan, çoĒu esir alındıktan sonra müslüman olan ve Osmanlı donanmasına katılan askerler hapisteyken ok ızdırap ekmiŐlerdir. Onlara dinlerinden dönüp yeniden hıristiyan olmaları emredilmiŐ, bu emre uymayanlar türlü iŐkencelere maruz bırakılmıŐlar ve bir keŐiŐin emriyle yakılarak Şehîd edilmiŐlerdir:

968. Uluc deyu alurlar nice müslim
Didiler kim bulardur nesl-i gebrân
969. İledürler oları bir keŐiŐe
Yaḡarum âteşe dimiş o ruhbân
970. Nie gün bend idüp ider cefâyı
Zarûrî söĒerek uymıŐdı uyan

971. Cefâya şabr ile dîn üzre şâdık
Olurlar içleründe bir iki yârân
972. Mu'în ola olara Hıyy [ü] Bâkî
Elüdedür anuñ her hâle fermân
973. Kemâl-i hüzn-ile maḥzûn oldık
Hemân şabr ile olur buña dermân
974. İştüdük şoñra yakmışlar olardan
Niçeler ki ider cennetde cevlân (Sergüzeştname, 37^b)

Hindî Mahmûd, *Sergüzeştname*'den dört yıl sonra kaleme aldığı *Kısas-ı Enbiyâ*'sında esâret devresiyle ilgili teferruatlı bilgi vermemesine rağmen “uluç”ların şehâdetini unutmamış, maruz kaldıkları zulüm ve hakaretlere dikkat çekerek onlara Allah'tan rahmet niyâz etmiştir:

4713. Bilürem yandı dîn yolında mü'min
Cefâ ile yakup küffâr-ı bî-dîn
4714. Olar dîn yolına iḥrâk olundu
Misine adasında bu bilindi
4715. Olar kul aşlı idi dönmediler
O küffârûñ sözine uymadılar
4716. Hüdâ rahmet ide ol şâdıkîne
Diyânet üzre yandı şevk-ı dîne

4717. İdüp **Hindî** de küffâr içre tevâid
İrişüp hâtîme oldı baña 'îd ¹⁰⁶

Hindî *Sergüzeştname*'sini belli bir kronoloji içinde ve düzenli bir şekilde kaleme almamıştır. Elimizdeki nüshanın eksik, kopuk ve varakların yerlerinin karışmış olması esâret hayatını kronolojik bir sıra ile ele almayı zorlaştırmaktadır. Doğrudan esâret hayâtını anlattığı beyitler Hindî'nin içinde bulunduğu fizikî şartlar ve ruh hâli münâsebetiyle eserin değişik varaklarına dağılmış durumdadır. Söz konusu beyitler ışığında hayatının bu devresine dâir şunlar söylenebilir:

Hindî Mahmûd mahpusken, bazı zamanlar ümit kapısını gözetir, ferahlar, esâretten her an kurtulabileceğini düşünür, Hz. Hızır'dan, Emir Sultan'dan, Ahî Evrân'dan istimdâd diler, ricâlû'l-gaybın bir gün gelip kendisini kurtaracağını hayâl eder (361-370. beyitler, **15^a**), Osmanlı donanmasının Roma'yı da içine alacak şekilde bu toprakları fethedeceğini, hayır kapılarının açılacağını, kendisinin de Roma defterdârı olacağını (212. beyit), halkın tebaa hâline getirilip vergi vereceğini söyler (448. beyit, **18^a**); murâdına yine ereceğini, devlet kuşunun yine başına konacağını, Allah'ın lutfedip dostları şâd, düşmânları zelîl kılacağını anlatır:

944. Ğama düşmeñ Hudâ'ya hamd idelüm
Bize luţfin irişdüre Yezdân

945. İrişevüz yine murâdımıza
Vire 'izzet o Kâdir [ü] Sübhân

946. Feth-i bâb ola hâneler açıla
Döşene odalar ile eyvân

---

¹⁰⁶ Batı kaynaklarında esir uluçlara eski dinlerine dönmeleri için yapılan baskılar, İslâm'da karar kılanların uğradıkları zulümler ve bu insanların türlü işkencelerle öldürülmeleri ile ilgili kaydedilen bilgilerle Hindî'nin yukarıdaki beyitleri paralellik göstermektedir (bk. çeşitli klasik kaynaklara atfen Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*, s. 69-71).

947. Yine devlet kuşu kona serüñe
İde ‘izzet ri‘âyetin erkân
948. Dostlaruñ şâd ola vü düşmen ħor
Çevre yanuñ tola gül [ü] reyĥân
949. Gelüp atlar yedile yidekler
Yene ni‘met ü oluna dîvân
950. Umaram ‘an qarîb müyesser ide
Ol Kerîm ü ‘Alîm ü ‘âlemiyân (36^b)

Bazan da daralır, ümidini yitirir, hayâllerinin gerçekleşmeyeceğini düşünür,

938. Bilmezem Hindî ne şayıklarsın
Düşin görürsin meger ĥâbdan uyan (36^a)

der.

Bir “mahbûs-ı za‘îf” olarak feleğin elinden âh eder, “ney gibi nâlân” olur. Yâr ile safâda olup onunla güzel vakitler geçirirken, kadehlerin devredildiği dostlar meclisinde gülüp eğlenirken, bir tarafta hizmetçiler, bir tarafta gulâm ve tâze civânlar karşısında el bağlayıp dîvân dururken, vezirlerin meclisine vardığında erkân onu ayakta karşılar, nice yiğit erlerle birlikte kor kılıçlar kuşanıp yağız atlara binerek Pâdişâh sancağının gölgesinde seferlere çıkarken, çarşnigirler eliyle kendileri için kuzular çevrilip türlü nimetler hazırlanırken, yiyip içip şükür ve duâ ile zamânı doldururken hokkabaz felek yine oyununu oynamış, onu kâfirlere esir etmiştir:

915. Felek ‘âlemde neler işlemişdür
Ne ĥâlden ĥâle gelür diñle insân (35^b)
- ...
1072. Bir qararda kıomaz kişiyi şahîĥ
Gösterür dürlü dürlü bu devrân (41^a)

497. el-Amân el-amân iy devr-i felek
Göre asret gözüm ecelden amân (20^a)
- ...
917. Kimseye rahmı yok cefâdur işi
Yanında bir gedây-ıla mîrân
918. Kâh olur bir gedâyı şâh eyler
Mîrleri hâk-ile eyler yeksân
919. Bir gün eyler bu hânede dil-şâd
İder ol hânede biri efgân
920. Birini getürür cihâna bu dem
Birisi asret-ile virür cân (35^b)

Khne cihân yeni destanlar yazma sırasını kâfirlere vermiş, bir iki gün Hindî'nin yüzüne glp onu yârdan, yârân-ı kadîmden ayırmıştır:

940. Geldi nevbet bu sâlde küffâra
Tla köhne cihâna n destân (36^b)
- ...
761. Yine halkı dâyim çerh-i şu'bede-bâz
Gâhi giryân ider gehi handân
762. Birinüñ yirini zemîn eyler
Birinüñ üstine döner devrân (30^a)
- ...
922. Niçeler yâr ile şafâda iken
Ayırup cevri ider görüñ devrân
923. Kimisi yine 'ıyş u 'işretde
Kimisi bend-ile çeker zindân (35^b)

Hindî esâret bağlarından kurtulup İslâm iline vardığında râhata kavuşacağından emindir. O yüzden sürekli Allah’a niyâz eder:

647. Ulaşdur bizi İslâm’a ‘inâyet eyle yâ Allâh
Ki göster bize evlâdı hidâyet eyle yâ Allâh
...
649. Bizüm küffâr çañundan kulağımız emîn eyle
Ezân nûrî ile toldır ki rahmet eyle yâ Allâh (25^b)

Roma’da bir ramazan bayramı sabâhı tazarru faslında söylenmiş aşağıdaki samimi ifâdeler Hindî’nin çektiği hasreti ve ayrılık acısını bugüne âdetâ sehl-i mümtenî tarzında yansıtmıştır:

986. Ehl-i küfr içre zâr ü ser-gerdân
Çalduk eyle meded bize dermân
987. ‘Iyd günü her kişi neşâtunda
Bize sicn oldı hâne-i aHzân
988. Her gice yalıñuz olunmaz hîç
Derd-i hicrân bizüm ile yârân
989. Görmedüm ben neşâtı ‘âlemde
Ba’zılar dir gehî olur mihmân (38^a)

b) Messina’dan Roma’ya Götürülüşü

Hindî Mahmûd, “Kızıl Elma” diye tabir ettiği Roma’da mukim Papa’nın (V. Pius) Don Juan’a bir mektup yazarak ondan Messina hapisanesindeki “üst tabaka” esirleri kendisine göndermesini istediğini söyler. Don Juan bu talebi hoş karşılamaz ve konuyla alâkalı cevâbî mektuplar gönderir. Ancak Papa’nın fermânı kesindir. Bunun üzerine esirleri Papa’ya göndermekten başka çâresi kalmayan Don Juan -daha önce de zikredildiği üzere- onları teselli eder, gönüllerini

alacak sözler sarfeder, korkmamalarını tenbihler; râhiplerin esirleri güzel karşılması için Papa'ya mektup yazdığını söyler, mahpuslara “kuvvet-i kalp” vererek sakinleştirir: ¹⁰⁷

- 1002.** Vâsıl oldı mekâtib-i Papa
Işrup barmağını açdı dehân
- 1003.** Nice def'a sözine yazdı cevâb
'Âkıbet Papa'nuñ didi fermân
- 1004.** İstimâlet idüp bize didi kim
Havf idüp olmañuz şaķın lertzân
- 1005.** Ben mekâtib yazup niyâz itdüm
Hoş tutar luşf-ıla sizi ruhbân
- 1006.** Kuvvet-i kalb virüp bize merdüm
Kalbimüze getürdi içmînân (*Sergüzeştnâme*, 38^b-39^a).

Ancak aşağıdaki beyitler Don Juan'ın bütün çabalarına rağmen esirlerin gönlünün pek rahat olmadığını gösterir:

- 1011.** El açuñ cümle du'â eyleyelüm
İrgöre maķşûda bizi rûzigâr
- 1012.** Çıķdı maķbûs o anda zindândan
Girdi keştiye yine pîr ü civân

---

¹⁰⁷ Salvatore Bono, M. Rosi'ye atfen (*Alcuni Documenti Relativi Alla Liberazione dei Principali Prigionieri Turchi: Presi a Lepanto*) Müttefik Kuvvetler'in bu “kırk önemli esir”i aralarında nasıl paylaşacakları hususunda mutabakata varamadıklarını, bunun üzerine Papa'nın “gözetim ve muhafazası”na emanet etmeyi kararlaştırdıklarını söylemektedir. (bk. Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*, s. 78.)

1013. Geçdi pâyâ yine o bend-i belâ
Göz yaşı yağdı fi'l-meşel bârân (39^a)

Hindî ve kader arkadaşları kırk yedi gün süren meşakkatli deniz yolculuğundan sonra getirildikleri Messina hapisanesinde yetmiş yedi gün kalırlar. 24 Ramazan 979 (9 Şubat 1572)'da Papa'nın emriyle Don Juan'ın riyâsetinde gemiye bindirilirlen, gemi Ramazan Bayramı günü Roma'ya hareket eder:

1009. Roma şehrine varılmağ emr olup
Çoşdı âdem Don-Cuvan-ı şîvekâr

1010. Çün yigirmi dörde irdi mâh-ı şavm
Cum'a gün keştîye girdi cümle yâr ¹⁰⁸

...

1014. Rûz-ı 'ıydde hava bulup keştî
Açdı yelken o demde keştîbân (39^a)

Messina'dan yüz elli mil (yaklaşık 240 km.) mesafede biri "yanan", diğeri "simsiyâh duman"lar çıkaran iki Yanar Ada'dan geçip¹⁰⁹ üçüncü gün seher vakti "Selânîk şehrinin akrânı, leb-i deryâ beldesi" Anabolu'ya gelirler.¹¹⁰

¹⁰⁸ 24 Ramazan 979 tarihi Cumartesi gününe denk gelmektedir. Hindî ya günleri karıştırmış, yahut hilal bir gün önceden görülmüş, Ramazan erken başlamıştır.

¹⁰⁹ Söz konusu beyitler şöyledir:

1015. Yüridi menzili yüz elli mîl
İki ada da orada oldu 'ayân

1016. Birisi dutuşup yanar par par
Birisi simsiyâh çıkardı duhân

1017. Yanar ada dinilmiş anlara
Hikmet ıssı elindedür imkân (39^a)

Hindî'nin bahsettiği Yanar Adalar Tiren Denizi'nde Sicilya'nın kuzey bölgesinde, Messina açıklarında bulunan Aeolian veya Lipari Adaları diye isimlendirilen volkanik adalar takımı içinde

---

yer alır. Hindî Mahmûd'un Vulcano, Lipari, Salina, Filicudi, Alicudi, Basiluzzo, Panarea ve Stromboli'den oluşan bu takımadaanın hangi iki adasını kastettiğini bilmiyoruz. Ancak Panarea ve Stromboli adalarının Hindî'nin bulunduğu geminin güzergâhı üzerinde bulunduğu ve bu iki adadaki yanardağların yüzyıllardır aktif olduğu, zaman zaman dikkat çekecek ölçüde lav akıttıkları, özellikle Stromboli Adası'ndaki volkanın geceleri ateş püskürttüğü, geçmişten bugüne sık sık faaliyete geçtiği göz önünde bulundurulduğunda (birkaç örnek için bk. "Stromboli İndifa Ediyor", *Milliyet*, 07.12.1954, s. 7; "Stromboli Yanardağı Yeniden Faaliyete Geçti", *Zaman*, 02.03.2007, <http://www.zaman.com.tr/haber.do.haberno=507992>) onun bu iki adayı kastettiği neticesi çıkmaktadır. Kaynaklar 1514'te Hızır ve Oruç resilerin bu takımadaların en büyüğü olan Lipari açıklarında İspanyol kadırgasıyla savaşa tutuşup ganimet elde ettiğini, Barbaros Hayreddin Paşa komutasındaki Osmanlı Donanması'nın da 1543'te kuzeyde Messina, güneyde Reggio Calabria (Kalabri) kalelerini teslim alıp Lipari'yi kuşattığını, adayı yağmalayarak ada halkından 30.000 duka altın ve 400 çocuk istediğini, halkın çocuklarını vermek yerine topluca esir olamayı tercih ettiklerini böylece 6.000-10.000 kişinin esir alındığını kaydeder (bk. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, 237; Jérôme Maurand, *Itinéraire d'Antibes à Constantinople 1544* [ed. Leon Dorez], Paris 1901, s. 129; Roger Crowley, *Empires of the Sea: The Siega of Malta, the Battle of Lepanto and the Contest for the Center of the World*, UK 2009, s. 75-79; Christine Isom-Verhaaren, *Allies With the Infidel: The Ottoman and French Alliance in the Sixteenth Century*, New York 2011, s. 138; a.mlf., "Barbarossa and His Army Who Came to Succor All of Us: Ottoman and French Views of Their Joint Campaign of 1543-1544", *French Historical Studies*, XXX/3 [Durham 2007], s. 395-425).

¹¹⁰ Osmanlı tarihi kaynaklarında "Pulya/Poli, Anapoli, Anaboli" ismiyle anılan (meselâ bk. Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1862, II, 38; Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriye* [ed. Bülent Arı], Ankara 2002, s. 346-367) Anabolu, İtalya'nın batı yakasında, Roma'nın güneyindeki Napoli şehridir. Hindî'nin yaşadığı dönemde İspanyol Krallığı'na bağlı olan bu liman kenti savaş ve ticaret gemilerinin önemli uğrak yerlerinden biriydi. Burası Hindî Mahmûd'un da bahsettiği gibi (*Sergüzeştname*, 1027-1040. beyitler, 39^b-40^b), genelevleri, fahişeleri, hamamları, suları, kilise, lokanta ve çarşılarıyla tarih boyunca seyyâh, tâcir ve denizcilerin ilgisini çekmiştir. Vezüv Yanardağı'nın eteklerinde kurulmuş olan, Pompei ve Herculaneum gibi antik kentleri de içinde barındıran bu şehrin zayıf ticârî münâsebetler dışında 1734'te bağımsız bir devlet haline gelinceye kadar Osmanlı tarihi bakımından esas ehemmiyeti, Fatih Sultân Mehmed'in oğlu Cem Sultan'ın 900 (1495)'de burada vefât etmiş ve na'sının bir müddet burada kalmış olmasıdır. Osmanlı kaynaklarında "Anabolu" olarak adından söz ettiren bir başka şehir de Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusunda yer alan, Batılılar'ın Nauplia/Nauplion/ Romania Napoli dedikleri liman kentidir. İtalya'daki Anabolu, donanma ve ticaret gemileri için önemli bir kışlak ve mühimmât, kıyâfet vb. her türlü ihtiyâç malzemelerinin tedârik edildiği merkez olması yönüyle kendisine benzeyen

Esirlerin zincirleri çözülür, karaya çıkarlar, yemeklerin porsiyonu arttırılır, şehrin çarşısı pazarı gezilir. Gemi tâifesi bir müddet burada oyalanır.

Mart ayı olduğu için havalar henüz ısınmamıştır. Kâh güneşli, kâh bulutlu/yağmurlu geçen günler, dağların başını bürüyen duman ve bahârın müjdecisi badem çiçekleri, gonca güller, yüzünü yerlere süre süre akan sular Hindî'nin gönlünü coşturmuştur. Napoli'nin bahârını tasvîr ettiği aşağıdaki beyitler bu coşkunun tezâhürü sayılır:

- 1046.** Şûret-i serdi var cihâñ yüzünüñ
Tağlaruñ başını büridi duman
- 1047.** Lerze virdi tene o berd-i 'acûz
Âteş-i gam yaqar o dem külhân
- 1048.** Gösterür mart o şekl-i envâ'ı
Geh tolı yağdırur gehî bârân
- 1049.** Gâh havâ açılır geh ebr örter
Gâhi hürşîd toğar ider rahşân
- 1050.** Yilüben yügrîşüp havâ yer yer
Silüben süpürürdi ferrâşân

Mora'daki Anabolu ile karıştırılmamalıdır. Birincisi Osmanlı hâkimiyetine hiçbir zaman girmemişken, diğeri Preveze Deniz Zaferi sonrasında yapılan anlaşma gereği 947 (1540)'de Venedikliler tarafından Osmanlılar'a bırakılmış, önemli bir idârî merkez olmasının yanında cami, medrese, mektep, tekke ve zaviyeleriyle de adından söz ettirmiştir (bk. Bakkalzade Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* [haz. Abdülkadir Özcan], Ankara 1995, s. 206, 207, 545; Nejat Göyünç, "XVIII. Yüzyılda Türk İdaresinde Nauplia [Anabolu] ve Yapıları", *Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, s. 461-485; a.mlf., "Anabolu", *DİA*, İstanbul 1991, III, 105-106; Mahmut H. Şakiroğlu, "Napoli", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 383-385).

1051. Yine devrân otağı gerdûnı
Kırdı hem âsmânı sâye bân
1052. Nağş-ı rengîni görmemiş gözler
Necm-i şâbit-dürür o zer-efşân
1053. Geldi irdi 'asâkir-i ezhâr
Geçdi şadre oturdı nevrûz-hân
1054. Yüzini yerlere sürdi cûlar
Hâk sözi dilleründe âb-ı revân
1055. Çün döşetdi zemîne sebze bisât
'İyş için zeyn ola gül [ü] reyhân
1056. Gonçeler çâk ide yağalarını
Keşf-i râz ide lâle vü nu'mân
1057. Çeşm-i bâdam açıldı ol demde
Sîm nişâr eyledi zemîne zamân
1058. 'İşve idüp gülerdi ol güller
Bülbül âh eyleyüp ider efgân (40^b)

Hindî Mahmûd, Napoli limanına yanaştıklarında gemiye fâhişelerin dolduğunu, hıristiyan gemicilerin onlarla zinâ ettiklerini söyler. Buralarda fuhuş yoluyla hamile kalanların çocuklarının belli kiliselerde vaftiz edilip oraya bağışlandığını ifade eder. Hindî'nin aktardığına göre, öteden beri bu kiliselerde süt anneler ve hizmetçiler gözetiminde büyütülen gayr-ı meşrû çocuklardan erkek olanlar okutulup râhip yapılırken, kız çocuklar annelerinin durumuna dûçâr olmaktadır (1028-1035, 39^b-40^a):

1035. Tâ ezel her kiři bir iře dūřer
Kime dūzah nařıb kimine cinân (40^a)

Hindî'nin arşı pazarı hıristiyanlarla dolu olan Napoli'yle ilgili ilk tasvîrlere göre su başları ve şadırvan kenarları sinekler tarafından istilâ edilmiştir. Napolililer birok binaya yüklü paralar harcayarak şehri son derece mâmur hâle getirmişlerdir. Ancak İslâm ordusu buraları bir gün ele geirecektir:

1041. Nie ma'mûresini küffârũ
Ehl-i İslâm idüp-dürür vîrân (40^a)

Roma'ya hareket etmeden önce Don Juan kâhyasına esirler iin arşıdan akmişe kumaştan kaftanlar, sarık sarmalarına yarayacak tlbendler, sarı ve mor atlas kumaşlar, ak yenler, kadifeden klâhlar almasını emreder. Atlar ve katırlar eyerlenir, herkes gözcüler nezâretinde alışverişini yapar (1060-1069. beyitler, 41^a).

İhtiyalar temin edildikten ve hazırlıklar tamamlandıktan sonra hava şartları da msâit olunca gemi Roma'ya doğru hareket eder. Hindî bu durumu mecâzî bir üslupla ve yine hürriyet ümidini muhafaza ederek anlatır:

1071. Bizi seyr itdürür bu erħ-i felek
Emr-i Ha ma'rifeti ile revân (41^a)

...

1074. Fetħ-i bâba vesîle kıla gibi
Bize Perverdigâr o ruhbânı

1075. Flk-i dil şol havâyı gözler kim
İrişe Roma gee 'ummânı

1076. Bu merâmuñ huşlı mümkindür
Rehbern ola 'avn-i Rabbânî (41^b)

c) Roma’da Geçirdiği Günler

Yedi menzil yol alınır, birçok mâmur konak, bağ, turunç ve limon bahçesi görülür; dağlar, ormanlar geçilir, nihâyet 24 Şevvâl 979 (10 Mart 1572) Cumartesi günü Roma’ya vâsıl olunur.¹¹¹

Papa’nın ikâmet mekânı olması hasebiyle Hıristiyanlığın merkezi sayılan Roma, Osmanlı için “kıızıl elma”dır:

996. Roma şehri dinür kıızıl alma
Anda olur müdâmî pîr-i muğân
997. Papa dirler ismine kamu ‘âlem
Cân virürler yolına hıristiyân (38^b)

Buraya vardıklarında esirleri halk karşılar. Avlusu süslenmiş bir saraya alınırlar. Sarayın demirden yapılmış sütunlarından birine su dolu bakraç asılmış, altına leğeni yerleştirilmiş, sütunun iki tarafına misafirlerin ellerini silmeleri için havlular konulmuştur. Hizmetçiler esirlerin etrafında dört dönerler. Garsonlar gül gibi ekmeklerin dizildiği ak çarşafın üstüne bıçakları, kaşıkları, tuzlukları yerleştirir, çini tabaklara konmuş salata, çorba, yahni, tavuk, peynir, badem, kıızıl üzüm, ceviz, incirden oluşan mükellef bir sofraya hazırlarlar. Sürâhiler su ve gül suyuyla doludur. Esirler büyük lezzet alarak karınlarını doyurur, susuzluklarını giderirler.

Burada kaldıkları sürece el üstünde tutulurlar, kendilerine günde iki öğün yemek ikrâm edilir. İkişer çift “ince, a’lâ ve nâzikî kettân”dan dikilmiş don

---

¹¹¹ 24 Şevvâl 979 Pazartesi gününe denk gelmektedir. Hindî ise o günün Cumartesi olduğunu söyler:

1081. Yigirmi dördü idi Şevvâl’ün
Yevm-i sebtde Roma oldu mekân
1082. Yine târîh toğuz yüz ü yetmiş
İtdi ilhâk toğuz dahı ezmân (Sergüzeştname, 41^b)

ve gömleğin yanında her döşek sahibi için birer iskemle, def-i hâcet için oturak verilir. Altışar kişilik gayet temiz odalarda, on günde bir yenilenen çarşaf, temiz yorgan ve döşeklerde uyutulurlar. Hıristiyan hizmetçi onlara “...yeyüñ içüñ idüñ vaḥdet / Uyuyuñ tâ ki vaḥdet ide cân” der (1109. beyit, 42^b). Hindî Mahmûd, Batı kaynaklarının Saint Angelo Kalesi (Castel Sant’Angelo) olduğunu söyledikleri¹¹² bu yerin tek ana kapıdan girilen ve birbirine bağlanan üç odalı bir bölmesinde mahpustur.

Hindî bir yandan “maksûda irgörüþ kul iken sultân eyle”mesi için Allah’a yakarır, bir yandan olan biteni anlamaya çalışır ve kendini teselli eder:

1099. Hâḫıruñ ḫoş tut şaḫın olma melûl
Ol Kerîm’üñ luḫfına irmez ‘uḫûl

...

1102. Mâ mazâ mâzî ki ḫâle ḫâmid ol ¹¹³
Devr ider eḫvârını cümle uşûl (41^a-42^b)

O, sıradan biri olarak buralara düşse “bir acı soğana” bile muhtaç kalacakken, gördüğü bu izzet ve ikrâmı Sultân’a borçlu olduğunun farkındadır:

---

¹¹² Jean Pierre Edmond Jurien de la Gravière, *La Guerre de Chypre et la Bataille de Lèpante*, II, 221. Kaynaklarda elli sekiz odadan oluştuğu kaydedilen, Papa’nın ikâmet ettiği San Pietro Bazilikası’na yaklaşık bir kilometre mesafedeki bu şato, Ortaçağ’da önemli esirlerin alıkonulduğu bir hapisane olarak kullanılmıştır. Esâret hayatının bir dönemini burada geçirenler arasında dinini değiştirmesi karşılığında Papalık tarafından kendisine padişahlık va’dedilen Cem Sultan da bulunmaktadır. Müezzinzâde’nin oğlu Mahmûd Bey ve berâberindeki esirlerin önüne hürriyet hâricinde Hindî Mahmûd’un yukarıda saydığı güzel imkânları sunup, “**çok insanî bir biçimde ama sıkı kontrol altında** ‘misafir’ ederek” onun/onların din değiştirmelerini sağlamak isteyen Papa V. Pius bu “kıymetli adamlar”ı elde tutmak için Aralık 1571’de İnebahtı Savaşı’nın bütün esirlerini kefâret yahut mübâdele karşılığı serbest bırakmayı yasaklayan kat’î bir fermân yayımlamıştır (Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler*, s. 79).

¹¹³ Aslı “mazâ mâ mazâ” olan bu Arapça tabir “olan oldu, geçen geçti” mânâsına gelmektedir.

1113. Şöyle gelsek yire kim ide nigâh
Yimege virmeye bir acı şoğan
1114. Bendeñ olduğımuza ʻizzetdür
Bulduğımuz burada bu ʻunvân (42^b)
467. Maʻnîde kendü niʻmetüñdür
Kâfir ilinde iy Şeh-i devrân (19^a)¹¹⁴

Hindî ve arkadaşları Roma'ya getirildikten yaklaşık bir ay sonra, nevrusa denk geldiğini söylediği Pazartesi günü Papa V. Pius tarafından huzura davet edilirler.¹¹⁵ Esirler giyinip kuşanır, sarıklarını sararlar. Sokağa çıkarıldıklarında inzibatlar ve atlı askerlerin kendilerini beklediklerini görürler. Roma halkı, özellikle “urba”lar giyinmiş kadınlar bunları “ağzları açık, hayranlıkla” seyretmektedir. Papa'nın bulunduğu yere ayak bastıklarında da vaziyet değişmez. Katedral meydanı “kara kâfir”lerle doludur. Esirler basamakları çıkıp katedralin üst katlarına ulaşırlar. Tavanlarda fevkalâde san'atlı çizilmiş, kişide canlıymış hissi uyandıran resimler vardır. Papa'nın huzura kabul edeceği kapının önü bir yığın askerle doludur. Esirler onların arasından geçip dîvana vâsıl olurlar. Hindî'nin kendisinden “pîr-i mugân” diye bahsettiği Papa o sırada dîvânda değildir. Don Juan'ın gönderdiği kethüdâ Hindî'yi ve arkadaşlarını Papa'nın vezirlerine takdim eder:

481. Bizi pîşkeş deyu çekerler bir bir
Kethüdâ gönderüpdî Don Cuvan

Esirlerin isimleri huzurda tek tek okunur, râhipler toplantı için bir odaya girerler. Kethüdâ hediye ve isimleri arz edip hâzirûna Don Juan'ın “Bu sene

¹¹⁴ Beyitlerin bulunduğu varakların farklılık arzetmesi eserin kopmuş kısımlarının yanlış yere yapıştırılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

¹¹⁵ 21 Mart 1572 tarihi 6 Zilkade 979 Cuma gününe tesâdüf etmekteyse de Hindî'nin bahsettiği gün bu Cuma'dan sonra gelen Pazartesi olmalıdır.

eksik oldu, Papa Hazretleri bana himmet ederse Türk'ü yine basıp bol miktarda esir ve ganimet alırım.” mesajını aktarır. Hindî bu sözleri “lâf ü güzâf” olarak değerlendirir, “Olmadık sözi söylemez ‘irfân” der ve o sırada içinden geçenleri şöylece ifade eder:

489.   ‘Âkıl olan her işi olur şanmaz
Kim bilür kim ne gösterür devrân
490.   Her işüñ râstına sevinme şaşkın
Çomağa râst gelür gehi tavşan
- ...
493.   Ol ki a‘mâl yok hayâle düşer
İder âhîr taşavvurunda ziyân
494.   Umaruz ‘aksi ola murâdlarınıñ
Bize raħm eyleye Ğanî Raħmân (19^b)

Hindî Mahmûd’un aklına orada da hünkârı Sultân Selîm düşer, feleğin elinden âh eder ve

496.   Devri seyr eylesün o Zıll-ı Hudâ
Hindî kuluñı pîşkeş itdi zamân (20^a)

diyerek hâline yanar.

Görüşme bitince râhiplerin emriyle tekrar zindâna götürülürler. Burada esirler birbirlerinin yanına gidip konuşabilmekte, ibâdetlerini cemaatle yerine getirebilmektedir. Bir gün sohbet ederlerken konuşmanın harâreti artar, “bir iki edepsiz arasında” sert tartışmalar yaşanır. Bunun üzerine gözcüler durumu Papa’ya bildirirler. Onun emriyle “hüsn-i tedbîr” amacı güdülerek bütün mahpuslar odalara kilitlenir, yedikleri nimetin kadrini bilip nankörlük yapmamaları için onlara üç gün boyunca sadece su ve bir parça kuru ekmek verilir. Bu cezâ mahpusları yola getirir, zirâ:

533. Kişiyе cû' gibi cefâ olmaz
Meskenesiñ olur aña zindân (20^a)

Üç gün sonra kapılar açılır, tekrar birbirlerine ve güzel yemek sofralarına kavuşurlar.

Sergüzeştname'den öğrendiğimize göre 980 Muharrem'inde (Mayıs-Haziran 1572) Roma'da isyan çıkmış, taşradan gelen hıristiyanlar şehri birbirine katmışlardır. Savaş davullarının çaldığı, tüfekli nice adamın nümâyişler yaparak ortalıkta dolaştığı, “hinzır” hıristiyanların “köpekler gibi kudurarak birbirlerine düştüğü” bu vaziyet karşısında Papa mevzîler kurdurup, buralara toplar yerleştirerek “hisârını” koruma altına alır (729-734. beyitler, 28^b):

732. Buldı ruḥşat kilâb ü ḥanâzîr
İt gibi ḫalaşurdı kelb-i akrân
733. Biri birine düşdiler kudurup
Ḥaşradan şehre ḫaşm olur gebrân
734. Papa ḫişârını ihâta idüp
İştâbur yapıdı ḫop ḫodı 'ayân
735. Çaluban ḫablı ḫolaşur dâyim
Tüfek ile niçe ḫıristiyân (28^b)

Hindî bu durumdan etkilenmediğini düşünürken “feleğin çarkı kendisine yine dokunur.” Papa, isyancılar hapishaneyi de basarlar korkusuyla bazı esirleri farklı bir yere yollar. Hindî'nin yakın arkadaşları Ali Müslim, Muhammed Bey ve Paşazâde Mahmûd Bey de götürülenler arasındadır. Papa'nın “canı tenden ayıran” bu uygulaması Hindî'yi çok üzer. Onlar “burc-ı hısn içre pinhân olmak” için gözden uzaklaştıkça ağlaması ziyâdeleşir, elleri duâya açılır:

731. Roma şehri ḥarâb ola şille
Ehl-i İslâm anı ide tâlân (28^b)

...

741. Kıralar birbirini ol itler
Yine kavuşdura bizi Yezdân (29^a)

Hindî Roma’da hıristiyanların hâl ve hareketlerini izler, râhiplerin vaazlarına şâhit olur. Bu “dâlâlet ehli”, Allah’a “nice bühtân”lar edip “muhtes kitap”larını ellerine alarak “Tanrımız çıplak bir şekilde çarpmıha gerilip öldürülen İsbâ’dır” derler. Senede bir gün mâtem tutar, akşam vakti toplanır, bağışlanmak için vücutlarını kanatıncaya kadar dövünürler, günahlarını râhiplere anlatarak güya dermân bulurlar, kürk giydirdikleri birini “İsbâ budur” diye gezdirirler, on binden fazla mum yakıp¹¹⁶ cehennemini yolunu mumla ararlar:

563. Ğazab kılmış bulara Ḥayy [u] Kâdir
Ḍalâletde kırmış anlar[ı] Sübhân

564. Cehennemde mü’ebbed ola anlar
Yiyeler her zamân zaḳḳûm u kaṭrân (22^a)

Hindî’nin esâret hayatında dikkat çeken önemli bir husus da zindânda ibâdetlerini yerine getirebilmesidir.

444. Dâr-ı küfr içre ol Raḥîm Allâh
Virdi ruḥşat ‘ibâdete Raḥmân

diyerek Allah’a şükreden Hindî, hem Messina ve Napoli’de, hem de Roma’da hapisteyken namazlarını aksatmadığı gibi cemaatle kılmaya özen göstermiştir.

---

¹¹⁶ Hindî

560. Ki her mum bir filoridür bahâsı

Olur dînâr on biñ eyle iz’ân

diyerek harcanan paranın fazlalığına dikkat çeker (22^a).

Orucunu tutmuş, mukâbele dinlemiş, diğer mahpuslarla birlikte terâvihlerini kılmıştır:

356. Şâyim oldu bu cümle maḥbûslar
Hep müdâvim namâzadur zindân (14^b)

...

954. Kılur idük terâvîhi her şeb
Müsebbihler okurdu tesbîhân (37^a)

357. İçimizde var idi bir ‘âlim
Tecvîd üzre okurdu Kur’ân

358. Ol iderdi imâmeti her vaḳt
Nâmına dinilür anuñ ‘Oşmân (14^b).

Esirler Roma zindânlarında ezan bile okumuşlardır:

778. Hâliyâ okur ezân beş vaḳt
Maḥbes içre bu cümle mü’minân (30^b)

12 Rebûlevvel 980 gecesi (23 Temmuz 1572) Roma hapishanesinde mevlid kandili münâsebetiyle Mevlid-i Şerîf ve tevşihler okunmuş, zikirler, tesbihler çekilmiş, bu âna şâhit olan hıristiyanlar hayran kalmışlardır:

449. Olur mevlûd okunmağa iḳdâm
Hâzır itdük ta’âm u hem bile nân

450. Yendi ol ta’âm ne kim hâzırdur
Nân ile bal yağ gibidür hemân

451. Zâkirân cem’ olundu yârândan
Hûb nefesle okur o dem ‘Oşmân

452. Zıkr olunup müveşşah okundu
Diñleyüp ‘âşık oldılar gebrân
453. Hâk Resûli kabûle ola şefî’
İde ihlâş-ıla kabûl Sübhân (*Sergüzeştname*, 18^a)

Bu durumda geriye başta Roma olmak üzere bu diyarların fethedilip “dâr-ı İslâm” yapılması, kiliselerinin camilere çevrilmesi ve buralarda hutbelerin okunması kalmıştır:

436. Şöyle kim kırıla bu yıl küffâr
Berr ü bahri tuta o demde kan
437. Açıla hep kıla’-ıla iller
Çañları ref’ ola oğına ezân (17^b)
- ...
446. İde maqbûl du’âyı Rabb-ı enâm
Ala küffâr ilini şâh-ı cihân
447. Gele ‘asker tola bu illerde
Ola zabt eyleye bir mîr-i mîrân
448. Zebûn olup re’âyâ öle cümle
Vire hârc hârâcın cümle gebrân (18^a)
- ...
777. Dâr-ı İslâm ola Roma şehri
Feth ide luğf-ıla Ğanî Raḥmân
- ...
779. Ola câmi’ bunıñ kilîsâsı
Oğına huṭbe emr ide Sübhân (*Sergüzeştname*, 30^b)

Bu “fetih” onun rüyalarını süslemektedir. 28 Muharrem 980 (10 Haziran 1572) Çarşamba gecesi rüyasında Papa’nın Türk (müslüman) olduğunu ve

İslâm ordusunun Roma'yı fethettiğini görür. Bu rüyadan “ricâlü'l-gayb”ın işaretiyle Allah'ın kendilerine inâyet edeceği neticesini çıkarır:

371. Roma şehrinde taḥkîkdür ki Rûm'dan
Kuş uçmazdı vü yügürmezdi kaplan
372. Muḥarremüñ yigirmi sekiziydi
O çarşanba günü temcîdde uyan
373. Ki tersâ vaz' üzere bir kimesne
Nidâ itdi vü hep işitdi a'yân
374. Bunı dir ki Papa Türk oldu bilüñ
Ve Türk aldı Roma'yı diñle inan
375. İşidüp bunı dem-beste kalurlar
Bu vaz'a oldu ḥayrân cümle gebrân
376. Ricâlü'l-gaybdür itdi işâret
'Inâyet eyleye bize o Raḥmân (Sergüzeştname, 15^b)

Yine bir sabah Roma zindânında hasret gözyaşlarıyla mahzûn ve perişânken Anadolu havasını teneffüs eder gibi olur, gönlü neşeyle dolar. Derken “bir fedâyî yiğit” elinde mektupla çıkagelir. Mektubu Hindî'ye verir vermez hristiyan gözcüler onun üstüne atılır, elinden mektubu alırlar, haberciyi de yakalayarak giderler. Hindî'nin neşesi kaybolur, ağlar. Gözcülerin elinden çekip aldıkları mektup ona ayân olur. Hindî mektupta her bir harfin bir mânâyâ geldiğini; sabrın, ibâdete devâmın, kadere rızânın ve teslimiyetin tavsiye edildiğini hayâl eder, yakın zamanda esâretten kurtulacaklarının müjdesinin kayıtlı olduğunu düşünür, Sultân'ın kendilerini kurtarmak için kâfirlerin ileri sürdüğü şartlara yok demeyeceğinin, buraların fethedilip hristiyanların gazâ kılıcıyla kırılacağına, çektikleri cefâların mükâfatını alacaklarının yazıldığı tasavvuruyla kendini avutur:

389. **Elif** eydür İlâhî yâ Rabbî
Dertlü dillere eylegil dermân
390. **Be** didi ki belâya şabr eyleñ
Şabr ile yine bulasız ‘unvân (16^a)
- ...
399. **Ze** didi zâr idüben âh itmeñ
Râh açıldı sizüñdür meydân
400. **Sin** didi seyr idüñ yakın vaqıtda
Size bende ola kamu gebrân (16^b)
- ...
415. **He** didi her günüñ ola yıl bil
Size şimden-girü yüz duta devrân
416. **Lâ** didi lâ diyemez hergiz
Sizüñ maqşûdıñuz için Sultân (*Sergüzeştname*, 17^a)

d) Hindî'nin Kaleminden Papa V. Pius'un Ölümü ve XIII. Gregory'nin Papa Seçilmesi

Hindî *Sergüzeştname*'de yeri geldikçe Papa hakkında malumat verir. Aktardığı bilgilerden onun iki papa dönemine şahitlik ettiğini, birinin vefât, diğerinin papalık törenlerini izlediğini anlıyoruz. Olabildiğince tafsilatlı bir şekilde aktarılan bu izlenimlerin papalık tarihi açısından önemli bilgiler içerdiği kanaatindeyiz.

Hindî Mahmûd'un da aralarında bulunduğu esirleri Messina'dan Roma'ya getirten Papa, Aziz Pius olarak bilinen V. Pius (Quintus)'dur.¹¹⁷ Hindî

¹¹⁷ Asıl adı Antonio (Michele) Ghislieri olan V. Pius (1504-1572) IV. Pius'un 9 Aralık 1565'te ölümü üzerine 7 Ocak 1566'da Papa olmuştur. IV. Pius tarafından engizisyonun başına getirilen Dominiken tarikatı mensubu V. Pius'un papalık dönemi engizisyonun en fazla can yaktığı dönem olarak bilinir (Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İstanbul 2009, s. 162).

eserinde, Osmanlı tarih kaynaklarının Türk düşmanı mutaassıp bir Katolik kâfir olarak andığı¹¹⁸ Papa V. Pius'un ismini anmaz. Hem Pius'tan hem de Gregory'den ya "papa" yahut "pîr-i muğân" olarak bahseder; Gregory'e bazan "papa-yı cedîd" der.

Hindî Mahmûd, eserinin haccın menâsiki hakkında bilgi verdiği kısmında Arefe günü vesilesiyle, hem esâretten kurtulmak hem de Allah için savaşıyan Osmanlı ordusunun gâlip gelmesi için

- 689.** Meclis içre gâzîler kaldı zeflî
Ne kamer görür ne şems ü ne seher
- 690.** Bize merdlik eyle kaldı pâyımâl
Buñda mı öliceğüz irişür er

Politikasının temelinde şiddet ve yok etmeyi koyan V. Pius'un Türk tarihi bakımından ehemmiyeti Papa olduktan sonra Osmanlılar'a karşı Batılı Devletleri içine alan bir Hıristiyan ittifakı oluşturma gayreti içerisine girmiş olması ve ısrarlı çabaları neticesinde bunu başarmasıdır. Müttefik Kuvvetler'in ana hedefi Osmanlılar'ı Avrupa, Afrika ve Anadolu'dan sürüp Orta Asya'ya göndermek iken V. Pius'un 1 Mayıs 1572'de (Hindî'nin verdiği târih: 18 Zilhicce 979) ölümü ve 1573'te Osmanlı-Venedik Anlaşması ile ittifak dağılmıştır. 6 yıl, 3 ay, 24 gün Papalık makamında oturan V. Pius, son yılına tesâdüf eden İnebahtı Savaşı sonrası, Katolik Duâ Takvimi'nde bu hâdisenin hâtrasını yaşatmak için bir gün ayırmış, sonraki Papa, XIII. Gregory Katolik kiliselerinde bugün hâlâ kutlanan o güne "Tesbih Yortusu" adını vermiştir (Münir Abdurrahman, *Papaların Tarih Boyunca İslâm-Türk Düşmanlığı*, İstanbul 1967, s. 67). V. Pius, birçok vasfı yanında "Saint: Aziz" ünvanı verilen son Papa olması bakımından da Papalık tarihi için kayda değerdir (H. H. Davis, "Pius V, Pope, St.", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, XI, 396-398).

¹¹⁸ Meselâ bk. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, 402. Çok yakın bir tarihte (2006) Malta'da, doğum günü onuruna Papa V. Pius'un geleneksel beyaz renkli zingulum kemeri ve beyaz pileolus kıyafetli heykeli yapılmış, Türkler'e karşı kurduğu Kutsal İttifak'ın kurucusu ve harâretli savunucusu olması hasebiyle, hakaret maksadı güdülerek bu heykelin ayakları altına Türk bayrağı paspas şeklinde serilmişti (bk. 13.07.2006 tarihli *Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi*, <http://www.tercuman.com>).

693. Hindî şabr ile cefâ buldı kemâl
Şabr iden kulların Yezdân sever (Sergüzeştname, 27^a)

beyitleriyle içinde bulunduğu zor şartları anlatıp teselli ararken duâları hedefine çabuk ulaşır, Pâdişâh'ın gazâyâ gönderdiği askerlerden fetih müjdeleri gelir. Kendileri henüz kurtarılmış değillerdir ama, “bu devrân Papa'nın sırtını da yere getirmiştir.” “Vaşf-ı Fevt-i Papa” başlığı altında aktardığı bilgilere göre, Papa V. Pius'un hasta düşüp günlerce “köpekler gibi” cân çekiştiği haberleri şehirde dolaşır. Hıristiyanlar onun elini ayağını öperek ağlaşırlar, “kurtuluşumuz için kendini ateşe atmaya gidiyor” diye feryâd ederler. Nihâyet 18 Zilhicce 979 (1 Mayıs 1572) Perşembe günü o “kelb-i nâdân def” olur, canı cehenneme gider.”

698. Bu devrân arkasın getürdi yire
Öpüp elin ayağın dir ki gebrân

699. Bizüm içün varup bâb-ı cahîme
Ki yanmağa bize eyleye dermân

700. Ve ol dahı dimiş hâl diliyle
Meger hâzırlayam zaqqûm u kaıtrân

701. Niçe gün seg gibi ol çekişür cân
Atup cânun cahîme bulur akrân

702. Olur Zi'l-ıhicce'nün on sekizi çün
O günde def” olur ol kelb-i nâdân ¹¹⁹ (27^b)

...

729. Anlara işâret ola ma'nîde bu târîh
Gör ol Papa ki cehenneme kim nice atdı cân **Sene 979**
(Sergüzeştname, 28^b)

¹¹⁹ Metinde ikinci mısradaki “def” kelimesinin üstünde “fevt” de yazılıdır.

Bu ölümdede Hindî'nin duâ kılıcının da etkisi vardır:

- 703.** Du'â-yı seyf-ile çalduğ biz anı
Kesildi baş u akmadı hiç ıan (27^b)

Hindî'nin dediğine göre, Papa'nın karnını deşerler, iç organları dökülür, "domuz derili o köpeğin leşi" üç gün üç gece sergilenir, hıristiyanlar kalabalık gruplar halinde onu görmeğe gelirler. Her gelen hıristiyan "sıtmaya devâ olur" diye Papa'nın sakalından kıl alır; yolunmaktan yüzünde tüy kalmaz:

- 705.** Yararlar ıarnını içi dökilür
Toñuz cildi şanasın kelbi ol an

- 706.** Leşi yatur anuñ üç gice üç gün
Gürûh-ıla gelür görmeğe gebrân

- 707.** Gelür küffâr bulur tenhâ Papa'yı
Yolarlar şaıalını bir bir inan

- 708.** Ki dirler sıtmaya olur devâ bu
O şûretten şaıal yoldurdı devrân (*Sergüzeştname*, 27^b)

Râhipler putlarını alıp Papa'nın cesedinin etrafında toplanırlar. Defin hazırlıklarına başlarlar. Onu önce soyarlar, sonra ona don, gömlek ve beyaz kaftan giydirirler. Parmağına altın yüzük, boynuna da altın haıtan zincir takarlar. Başına altından taı koyar, ayaklarına zincir vururlar. Râhipler ellerini göğüsleri üzerinde bağlayarak âyinlerini icrâ ederler. Sonra kurşundan tabut yapıp üstüne tahta döşer, Papa'yı onun içine koyarlar. Yanına da şarap ile biraz ekmek bırakırlar. Na'sını, ölen papaların defnedildiği, kapı ve duvarları kemerlerle donatılmış kadîm bir kilise olan meşhur San Pietro Bazilikası'nın kemerlerinden birine koyar, iki mermerle de na'sı gizlerler. Mermerlerin üzerine ve üstü açık bırakılmış tabutun

etrafına gece gündüz yanan kandiller konulur. Râhipler de bu kandiller gibi onun etrafında yanar dururlar (708-724. beyitler, **28^a-28^b**):

726. Cihân yurdına virdi naqd-i 'ömri
Çarâr itmedi kimse bunda bir ân

727. Küffâr çalâlet-ile zulm üzredür müdâm
Çomaz yanına itdüğünü kimsenüñ cihân (*Sergüzeştname*, **28^b**)

Hindî Mahmûd, Papa V. Pius faslını tamamladıktan sonra “Vaşf-ı Papa-yı Cedîd” başlığıyla Papa XIII. Gergory'nin¹²⁰ papa oluşuyla ilgili bilgi vermeye başlar (759-800. beyitler, **29^b-31^b**). Râhipler toplanıp vefat eden Papa'nın yerine “ruhân”dan birini seçerler. Böylece XIII. Gregory 29 Zilhicce 979 (13 Mayıs 1572) Salı günü ikinci vakti Papalık makamına oturur. Hindî, aşağıdaki beyitlerle bu tarihe kayıt düşürür:

768. Rûz-ı se şenbe idi vaqt-i 'aşr
Şadre geçdi o demde pîr-i muğân

---

¹²⁰ Asıl adı Ugo Boncompagni olan XIII. Gregory (Gregorius) (1502-1585), V. Pius'un ölmesiyle 13 Mayıs 1572'de Papa olmuştur. 12 yıl, 10 ay, 28 gün süren Papalık döneminde selefi gibi şiddete başvurmamış, yönetimde eğitim ve diplomasiyi esas almıştır (Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, s. 163). Papa XIII. Gregory'nin dünya tarihi açısından yaptığı en önemli reformlardan biri Jülyen takvimini yeniden düzenleyerek bugün kullandığımız Gregoryen Takvimi'ni (Miladî Takvim) ortaya çıkarmasıdır. 10 Nisan 1585'de 83 yaşındayken ölen XIII. Gregory'nin bir diğer önemli faaliyeti Roma'yı Helenik çalışmaların merkezi haline getirerek Osmanlı topraklarına misyonerler göndermek sûretiyle buralardaki hıristiyan damarların kurumasını engelleme ve İstanbul'daki Helen kültürü hazinelerini koruma gayretine düşmüş olmasıdır. Hindî Mahmûd ve esâret arkadaşları bu Papa ile yapılan müzâkereler neticesinde serbest bırakılmışlardır. (Bu papa hakkında daha teferruatlı bilgi için bk. Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire: 1453-1923*, New York 2006, s. 69-70; Mustafa Soykut, *Papalık ve Venedik Belgelerinde Avrupa Birliği ve Osmanlı Devleti (1453-1683)*, İstanbul 2007, s. 89-90; D. R. Campbell, “Gregory XIII, Pope”, *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, VI, 779-781).

769. Hindî aña hiṭâb idüp didi kim
Râhib oldur gözetmeye ‘unvân

770. Ğurresidür Muḥarremün târiḥ
Papa olduñ iy kıdvetü’l-aḫrân **Sene 980 (30^a)**

Dediğine bakılırsa Papa’ya nasihat etme imkânı bile bulan Hindî, onun ikinci vakti Papalık makamına oturmasını tez vakitte nâm ve nişânının yok olacağına işâret sayar:

771. Papa olması vaḫt-i ‘aşr olmaḫ
Tîz zamânda yoğ ola nâm u nişân **(30^a)**

Papa’dan evvel buraların tasarruf hakkının esasen Osmanlı’da olduğunu, kâfirler Roma’da zulm ile meşgulken Osmanlı askerinin Roma kalelerini zaptettiğini söyleyen Hindî Mahmûd, Papa’nın bu kaleleri gasp yoluyla geri aldığını ifade ederek Sultan’ın buraları yeniden ele geçirip Roma’yı da İslâm şehri yapacağını belirtir; hapisteyken esirlerin günde beş vakit ezan okumalarını da bu fethin müjdesi sayar:

772. Zî’l-yed idük Papa’dan evvel biz
Andan oḫunmağla evvel ezân

773. Ḳal’asına girüp bizüm begler
Zabtın itmişler idi ol mîrân

774. Roma’da zulm-ıla olur küffâr
Sâkin iken ‘asâkir-i ‘Oşmân

775. Şoñra olup Papa alur gaşben
Şer’-ile ḥükm olur eyle iz’ân

776. Şâh-ı devrân ile şikâyetimüz
Haqqımızu alur bizüm Sultân (30^a-30^b)

Papa makamına oturduktan sonra ikâmet ettiği saray mumlarla donatılır, akşamları saray ve çevresi büyük küçük herkesin yaktığı bu mumlarla aydınlatılır. Toplar atılır, tüfekler ateşlenir. Kâfirler ateşle oynayarak âdetâ cehenneme hazırlık yaparlar:

785. Gör oynar dûzahîler âteş-ile
Bugünkü gündün eyler aña idmân (30^b)

Gregoryen, Papa olarak seçilmesinin on üçüncü gününde katedralin dış kapısında hazırlanmış bir taht-ı revâna¹²¹ oturarak tâc giyer, zünnâr kuşanır; eliyle halka işâret eder, onlar da köpekleri andıran halleriyle başlarını açar, Papa'nın selâmına mukâbele ederler:

798. Geyüp Papa tâcı kuşandı zünnâr
Oturur tahta-bend üstünde ruhbân

799. Götürür tahta-bendi birkaç âdem
Şanasın kürt götürür iki hayvân

800. Eli ile ider halka işâret
Başın açup olurlar mişl-i kelbân (31^a)

Papa, seçilişinin on beşinci gününde haziran başlarında, yedeğine birkaç müzeyyen atlı ve katır yeden üç yaya, onların arkasına iki taht-ı revân, onları da takip eden yüz sekiz kızıl hırkalı nefer alıp, kendisi de hepsinin arkasında olarak Roma'yı dolaşmaya çıkar. Papa'nın üstünde kırmızı ipek kumaştan bir elbise ve “ak

---

¹²¹ Papalığın dinî gücü ve dünyevî otoritesini temsil eden önemli sembollerden olan ve “Sedia Gestatoria” diye adlandırılan taht-ı revân I. John Paul'e (1978) kadar kullanılmıştır (Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, s. 206-207, 224).

bayram” cinsi eteklik, göğsünde altından haç, başında kızıl kadifeden şapka vardır. Etrafında atlılar ve yüz yirmi yaya onunla yürümektedir. Elini halka sallayıp parmağını oynatmak sûretiyle âyininini icrâ eder. Yanıbaşına “köpek gibi” iki cellat, onların ardında hepsi kızıl kaftanlara bürünmüş kardinaller ve katıra binmiş Papa adayı kırk kişi, bunlardan sonra da ekserisi papaz olan yetmiş dört kişiden müteşekkil “bayır kulları” hep birlikte bu yürüyüşe eşlik ederler. Hindî Mahmûd bu kuru kalabalığa elli kişilik “er” grubunun kâfi geleceği inancını taşımaktadır:

816. Muḥanneş kimseden dünyâ içinde
Ki erlik gele dirlerse o yalan

817. Bu cem'e girişürse elli atlu
Cemî'isin ider âlân u tâlân (32^a)

Her sene haziran ayı geldiğinde kâfirler Papa'nın sarayının olduğu yerde birtakım törenler yaparlarmış. Muharrem 980 (Haziran 1572)'de de saray yolunun kapıya bakan sokağından yan tarafta bulunan kilise sokağına kadarki uzun ve geniş alana direkler dikilip üstüne tenteler atılarak sokak avlu haline getirilmiş, direkler ayrıca çiçeklerle donatılmıştır. Şehrin ileri gelenleri duvar kısmına “zar tutmuş”, o günü işiten “etrâf ü eknâf, a'yân ü gebrân” burada toplanmışlardır. Kâfûr kokulu mumlar yakılmış, ateş tutuşturulmuş, herkes bu hizmetlere “gerdân uzatmış”tır. Papa, sarayından sokağa çıktığında orada hazır genç yaşlı bütün hıristiyanlar tekrar mumlar yakmışlardır. Hindî Mahmûd bu sık mum yakma mevzuuna değinirken

831. Gör anları ki nice bî-başardur
Güneş rûşen iken mum yaçar ol ân (32^b)

demektedir. Papa iki delikanlının taşıdığı tahta-bendle, ruhban ve ayân sınıfı ile diğer hıristiyanlar ellerinde mumlarla yaya olarak ve zaman zaman ağlayarak, süslenmiş sokaktan geçerler. Papa'nın önünde iki kişi “tâc-ı sülûk” ve “tâc-ı mîrân”ı taşır, onların ardında altın kadehe doldurulmuş şarap, ekme ve çarmıha gerilmiş

Hazret-i İsa temsili taşınır. Papa da üstüne gömlek tutan iki hıristiyanın gözetiminde bunların ardından yürür. Mumlu kâfirlerden oluşan bu kalabalık guruh geze geze kiliseye varırlar. Papa ekmeği yiyerek halka hitâben “İsa bu ekmek benim etim, kadehteki şarap da canımdır, demiştir. Siz de bu ekmekten yiyin, şarabı için ki etiniz etim, canınız canım olsun. Bugün ben bu ekmeği yiyip şarabı içerek size hem veli hem de Papa oldum.” der:

840. Tolaşup vardılar ol bâb-ı deyre
İçine girdi deyrün cümle gebrân
841. Papa ol kuruş yir halk arasında
Ki hâşâ dir ki ol ‘İsâ-i Yezdân
842. Dimiş ol kuruş için benüm etümdür
Kadehdeki şarâb cismümdeki cân
843. Yi bu nânı şarâbı iç şahîh bil
Benümle **lahmüke lahmîsin** iy cân¹²²

---

¹²² “**Lahmüke lahmî**” tabiri Hz. Peygamber’e isnâd edilen “Yâ Ali, cismüke cismî, lahmüke lahmî, demüke demî, rûhuke rûhî.”, “Ey Ali, **etin etim**, canın canım, kanın kanım, ruhun ruhumdur.” sözünden iktibas edilmiştir. Bektâşî edebiyâtında çok yaygın olarak kullanılması yanında, Seyyid Nesîmî, Usûlî, Hayretî, Ümmî Sinan, Esrâr Dede gibi mutasavvıf şâirler tarafından da iktibas edilen bu ibare kaynaklarda farklı rivâyetlerle yer almakla berâber muteber hadis kitaplarında bulunmamaktadır. (Hadisin çeşitli rivâyetleri için bk. Ebü’l-Ferec Cemâleddin Abdurrahmân b. Ali İbnü’l-Cevzî, *el-İlelü’l-mütenâhiye fi’l-ehâdîsi’l-vâhiye*, Beyrut 1403/1983, I, 211; Muhammed b. Tâhir Makdisî, *Zahîretü’l-huffâzi’l-muharric ale’l-hurûfi’l-elfâz* [nşr. Abdurrahmân b. Abdülcebbâr el-Ferivâî], Riyad 1416/1996, II, 776; Süleyman b. İbrahim el-Hüseynî Kundûzî, *Yenâbiu’l-mevedde* [nşr. Alâüddin el-A’lemî], Beyrut 1418/1997, s. 155. Bu hadisin İslâmî Türk edebiyâtındaki kullanımı hakkında geniş bilgi ve zengin örnekler için bk. Meliha Yıldırım Sarıkaya, *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali* [doktora tezi, 2004], MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 51-54). Hindî Mahmûd’un Papa’nın bu ekmek şarap âyini “cismümdeki cân” ve “lahmüke lahmî” ibareleriyle anlatması dinî birikimini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

844. Bugün nâni yidüm içdüm şarâbı
Velî oldım u hem vâli-i gebrân (32^b-33^a)

Sonra da San Pietro Bazilikası'na (Santo Petro Kilisesi) geçerek orada üç gün misâfir kalır, sarayına döner:

845. Oradan Papa Santo kilsesine
Varuban üç gün oldu anda mihmân
846. Velâyet hâşıl oldu ya'nî anda
Gelüp sarâyına girdi o sekrân (33^a)

Hindî “ehl-i küfrün kıssası”nı anlatarak şeytanın onları nasıl kandırdığını gözler önüne serdiğini ifade eder ve kullarının ayıplarına bakmayıp, dalâlet ehli de olsalar onlara rızkını veren Allah'a kendisini Hazret-i Muhammed'in ümmetinden kıldığı için şükreder:

847. Kalmayup kullaruñ 'uyûbına
Gebr ü tersâya rızq viren Sübhân
848. Cümlenüñ hâline senüñ fermân
Kamu hükümüñdedür senüñ Sultân
- ...
850. Bi-ḥamdillâh Muhammed ümmetiyüz
Şefî'ü'l-müznibîn buyurdı Ğufrân
851. İşitdüñ ehl-i küfrüñ kışşasını
Ne işler işledür anlara şeytân
852. Şalâhı koma elden iy qarındaş
Tarîk-ı Hakk'a vâşıl kıldı Sultân (33^a)

e) Esâret Dönemindeki Diğer Gözlemleri

Hindî Mahmûd'un *Sergüzeştname*'sinin bilinen yegâne nüshasında onun dört yıllık esâret döneminin sadece ilk bir buçuk yılından parçalar yer almaktadır. O, eserinde yalnızca başından geçenleri anlatmakla kalmamış, İnebahtı Savaşı'nın kanlı sahnelerinden, esirken kendilerine sunulan yemeklere, uğradıkları şehirlerden o şehrin sokaklarına, papalardan mektepli çocuklara kadar yelpazesi geniş müşâhede ve tasvîrlerde bulunmuştur.

Messina zindânına atıldıkları günlerde eskiden esir düşmüş iki müslüman kadın bunların yanına gelip bir deniz seferi esnasında kâfirlere esir düştüklerini ve otuz yıldır burada tutulduklarını ama metânetlerini koruduklarını, isyân etmediklerini söylerler. Kadınlar, onlara da kadere rızâ göstermeleri, sabr u sebâtlarına devâm etmeleri yönünde tavsiyelerde bulunarak din uğruna mücâdele edenlere elbette Allah'ın yardımcı olacağını belirtirler. Bunun üzerine Hindî Mahmûd esâretlerinin değil îmânlarının müebbed olması için Cenâb-ı Hakk'a duâ eder,

331. Bu şıyânet ki ola hâtûnda
Niçün olmaya gayret-i merdân

der (13^b).

Hindî Mahmûd *Sergüzeştname*'nin “Vaşf-ı Temâşâ-yı Hindî” başlıklı kısmında Arap, Acem, Gürcistân'ı daha önceden gezdiğini, Frengistân'ı ise bu esâret sebebiyle gördüğünü ifade ederek Messina halkına dâir gözlemlerini aktarır. Messinalılar'ı güzel ve yakışıklı bulan Hindî, onların ellerini yüzlerini yıkadıklarını, temizliğe riâyet ettiklerini ancak edepsiz olduklarını söyler. Çünkü onlar köpek gibi ayakta işemekte, domuz gibi uluorta zinâ etmekte, şeytanın aklına gelmeyen hileler yaparak kendilerini ateşe atmaktadırlar:

335. Cümleten halkı bî-edepçilerdür
Seg gibi tıruban ider efşân

336. Yur elini yüzini efsândan
Ya'ni tâhir olupdur ol hayvân
337. Hîlede ol kadar ider hıu' a
Kâdir olmaz o hîleye şeytân
338. Fâhişeyle zinâ ider fâhiş
Biri biri yanında hınzîrân
339. Sâde rûlar u hûb u ra'nâlar
Âteşe 'ışık-ıla atarlar cân¹²³ (*Sergüzeştname*, 14^a)

Bu gözlemlerden hareketle mevzûyu kadere getiren Hindî, dünyânın bir karar üzere olmadığını, türlü türlü sûretler gösterdiğini, o yüzden bazı insanların zengin bazılarının fakir, kiminin müslüman kiminin kâfir olduğunu, İslâm'ı tercih edenlerin âyet, hadis ve ilâhî delillerle azîz kılındığını, diğerlerinin hor ve hakir olduğunu söyler ve kendini teselli eder:

344. Gösterür dürlü dürlü şûretler
Ber-çarâr olmadı cihân bir ân
345. Göñlüni tar tutup belâ çekme
Yazılanı görür şahîh insân (*Sergüzeştname*, 14^a)

Hindî Mahmûd, Zilhicce ayı münâsebetiyle (Zilhicce 979/Nisan-Mayıs 1572) Haremeyn'den, Kâbe'nin tarihinden, menâsik-i hacdan bahseder. Bu vesileyle uzun uzun duâ ve niyâzda bulunur, çan sesinin kulaklarından silinmesini, bu küffâr diyârından İslâm beldesine yollarının açılmasını, pâdişâh ve ordusunun muzaffer, din düşmanlarının kahrolmasını diler ve sözü tekrar esas maksadına getirir:

¹²³ Metinde “ışık-ıla” kelimesi “âşık-ıla” şeklindedir.

650. Muzaffer eylegil Zıll-ı İlâh'ı
Ki sensin pâdişâhlar pâdişâhı
651. 'Adû-yı dîni sen kıahr eyle yâ Rab
Cünûd-ı müslimîne it 'inâyet
652. Bulara luţfîñ-ıla rehber olgıl
Dil ü cânlar hânesine tolgıl
- ...
658. Dağı âzâd kııl hep kıullaruñı
Ki göster bize toğrı yollaruñı
659. Murâdum dâr-ı İslâm'a irişmek
Dağı maķşûdıma hayr ile irmek
660. Müyesser eyle zâtuñ hürmetine
Resûl-i Müctebâ'nuñ şefkıatine (*Sergüzeştname*, 25^b-26^a)

Hindî'nin anlattığına göre Napoli, Roma Kilisesi vakfı imiş. Fransa kralı “Frantis” ile¹²⁴ İspanya'nın bu topraklara sahip olmak için giriştikleri mücadeleden İspanya'nın gâlip çıkması ile buranın Kilise'ye âdiyetinin remzi olarak her yıl San Pietro (Santo Petro) denen günde şehrin ileri gelenleri tarafından Papa'ya bir at gönderilir. Hindî atı “hammal beygiri gibi boz” olarak tanımlar ve hristiyanların onu görmek için toplandıklarını, sevinçten sarhoş olduklarını, önünde ateşler yakıp, toplar atıp, tüfek ateşlediklerini söyler (854-863. beyitler, 33^a-33^b).

---

¹²⁴ Hindî Mahmûd'un bahsettiği Frantis, 24 Şubat 1525'de Kutsal Roma Cermen İmparatoru V. Charles Quint (Şarlken/ Carlos) (d. 1500-ö. 1558) ile Kuzey İtalya'da yaptığı Pavia Savaşı'nda esir düşüp Kanûnî'den yardım isteyen, Kanûnî'nin “Ben ki sultânü's-selâfin...” diye başlayan meşhur mektubunu yazıp Macaristan üzerine yaptığı Mohaç Seferi (1526) ile kurtulmasına vesile olduğu, sonraki yıllarda kendisiyle ittifak kurup ülkesine birtakım ticârî imtiyazlar (kapitulasyon) tanıdığı (1535) I. François (hükümdarlığı 1515-1547)'dir (geniş bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, II, 503-506).

Hindî Mahmûd, *Sergüzeştname*'de Roma'da kilisede ders gören hristiyan çocuklara dâir gözlemlerini de aktarır. “Zinâdan hâsıl olan” bu çocuklar erken saatlerde kalkıp ellerinde putlarla kilisede toplanan râhiplerin gözetiminde sınıflara doluşurlar:

- 865.** Şeherden kalkdılar ehl-i dalâlet
Yine âyînlerince ehl-i buflân
- 866.** Olurlar cem' deyr içinde anlar
Alur put ellerine cümle ruhbân
- 867.** Kilisâlarda oqurlar yazarlar
Zinâdan hâşıl olmuş cümle şıbyân
- 868.** İderler şinf-ıla hep bunları gör
Alay alay olurlar cümle oqlan (*Sergüzeştname*, 33^b)

Sınıflar yaş ortalamasına göre oluşturulmuştur. On, on üç ve on altı yaşındaki çocukların oluşturduğu üç sınıftan Hindî'nin dîvân edebiyâtının mâlûm remizlerini kullanarak uzun uzadıya medh ve tavsif ettiği, son gruptur (34^{a-b}).

Hindî'nin anlattığına göre avluları, kapı önlerini, sokakları, meydanları dolduran altın saçlı, ela gözlü Roma kızlarının güzellikleri de dillere destandır. Elllerinde eldiven, başlarında şapka ve takıştırdıkları türlü süslerle dikkatleri üzerlerinde toplayan bu güzellere Hindî övgüler düzer; onlara “Gazel-i Hübân-ı Efrenc” başlığıyla gazeller yazar, hattâ onlardan birinin kara benine, ceylân bakışına kurban olmayı bile göze alır:

- 889.** Kûh-ı gam içre ben gezer idüm belâ ile
Geldi o çeşmi âhû güzeller alây ile
- 890.** Şaydına mâyil oldu bu dil dil-rubâlaruñ
Aldı birisi gönlümi bir merhabâ ile

891. Yolına eylesem o mehûñ cânımı revân
Cânân ele girer mi ‘aceb cân fedâ ile (34^b)

der. Ama bunun mümkün olmadığı ortadadır:

892. Arzûya düşme olmaz-ıymış iy deli gönül
Mümkün midir ki cem’ ola sultân gedâ-y-ile (34^b)

“Bu deyr içindeki sanem”lerden biri “kendi dilince inciler dizerek” şapkasını çıkarıp Hindî’nin sarığını başına geçirecek kadar yakınlaşır. Bu vaziyet Hindî’nin aklını başından almaya yetmiştir:

904. Gören yüzüñi ‘âşık olur kendüden geçer
Cânlar eritdi ‘işve [vü] nâzla melâhatüñ
...
908. Göz gördi vü dil düşdi zenehdân-ı çâhına
Cân ü dil ile oldı esîri ol âfetüñ (35^a)

Hindî, o güzeli çeşitli ifadelerle tasvîr eder, hayâller kurar ve ona ulaşamadığı için yanıp yakılır; ancak içinde bulunduğu durumun farkındadır; yazdığı mısralarla gönlünü avutur:

899. Elüñde nesne yok aç u uyuzsın
Ki dâne göre dâma düşse murgân¹²⁵
900. Şağın şaydı için sevdâya düşme
Gözüñ aç hâzır iken eyle seyrân (Sergüzeştname, 35^a)

¹²⁵ Hindî’nin “parasız, aç ve uyuz” olduğunu söylediği bu beyit ilk bakışta mecâzî bir mânâ taşıyor gibi görünse de aslında o dönem Batı hapishânelerindeki Türk (müslüman) esir ve mahkûmların içler acısı hâline işâret etmesi bakımından oldukça önemlidir. Batılı kaynaklarda da XVI. asır İtalya ve İspanyası’ndaki tutsakları geceleri tahtakurularının, gündüzleri sineklerin, gece-gündüz ise bit ve pirelerin perişân ettiği; bu insanların pislik, açlık ve hastalıktan kırıldıkları, sağ kalabilenlerin de en ibtidâî şartlarda hayata tutunmaya çalıştıkları kayıtlıdır. (bk. Salvatore Bono, “Yeniçağda İtalya’da Türk-Müslüman Tutsaklar” [trc. Mahmut H. Şakiroğlu], *Erdem*, III/9 [Ankara 1987], s. 843-844)

f) Esâret Arkadaşları ve Haklarında Bilgi Verdiği Şahsiyetler

Daha önce de belirttiğimiz gibi Hindî'yle birlikte esir alınanlar arasında sıradan askerlerin yanısıra beyler, reisler, komutanlar da vardır. Hindî'nin kimlerin yanına düştüğünü tam olarak bilmiyoruz. O *Kıyas-ı Enbiyâ*'da kader arkadaşlarından bahsederken kırk kişi olduklarını söyler:

37. 'İbâdet üzre idük kırk müselmân
Bizi hıfz itdi lu'fî ile Mennân
...
7705. Beni kırk müslümânla kıldı âzâd
Haberimüz irişdürmiş meger bâd

Ancak her iki eserinde de tek tek isim vermez. *Sergüzeştname*'de bahsettiği esirler Ahmed ve Mahmûd Beyler, Muhammed Bey, Osman, Ali Müslim adındaki zatlardır. Ahmed ve Mahmûd Beyler'den aşağıda bahsedileceği üzere değişik varaklarda ayrı ayrı başlıklar altında sitâyîşle bahseder. İnebahtı esirleriyle ilgili, Hindî Mahmûd'un da adının geçtiği bir İtalyan arşiv belgesinde Muhammed Bey "Eğriboz valisi, kırk yaşında, orta boylu, yüzünde belirgin bir iz olmayan, seyrek kestane rengi sakallı, şehlâ bakışlı" biri olarak tavsîf edilmektedir.¹²⁶ Hindî, Muhammed Bey'i içinde bulunduğu zor şartlar hakkında yazdığı bir manzumesini kendisine takdim etmesi dolayısıyla anar:

910. Muḥammed Beg ki maḥbûsdır bizümle
Ayırup ḳul-ıla iltmişdi gebrân
911. İdüp ğurbet anuñ cânına te'sîr
Ciger büryân olmuş çeşmi giryân
912. Ḥarâret ile yazmış vaşf-ı ḥâlin
Aña ne vech-ile lu'b itdi devrân

¹²⁶ bk. Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*, s. 78, 510.

913. Otuz beş beyt-ile dir bir kaşîde
İşidüp diñleyenler oldı hayrân (*Sergüzeştnâme*, 35^b)

Hindî onun yüreğini ferahlatmak gâyesiyle “ney gibi nâlân olup” feleğin cilvelerini, dünyada olup biten işlere akıl sır erdirilemeyeceğini, kendisinin de bir zamanlar Sultân sofralarında iken bugün zindân köşelerine düştüğünü çeşitli örneklerle anlattığı “Der Vaşf-ı Tesellî” başlıklı 37 beyitlik bir manzume kaleme alır (915-951. beyitler, 35^b - 37^a).

Roma’da halkın isyanı esnasında Papa’nın emriyle arkadaşlarından koparılıp farklı bir yere götürülen mahpuslar arasında Muhammed Bey’le birlikte Paşazâde (Mahmûd) ve Ali Müslim adında bir zât vardır. Hindî bu ayrılığı göz yaşları içinde nazma döker, hicrânını dile getirir (yk. bk., s. 87-88; *Sergüzeştnâme*, 737-740. beyitler, 29^a).

Hindî’nin arkadaşları arasında güzel sesiyle “tecvîd üzre” Kur’an tilâvet eden, mahpuslara namaz kıldırın, mevlid, ilâhi ve tevşihler okuyan Osman adında bir “âlim” vardır (357, 358, 451, beyitler 14^b, 18^a). Hindî “Yine bülbül gibi şakır ‘Oşmân” diyerek onu medheder, hayırla anar (456. beyit, 18^b).

Hindî Mahmûd, isimlerini tek tek vermese de, duâlarından arkadaşlarını eksik etmemiş, onlara da dünyâ ve âhîret saâdeti dilemiştir. Esâret hayatı boyunca çektiği sıkıntıları anlatırken çoğul kalıpları tercih etmesi kendisini arkadaşlarından ayırmadığını gösterir:

689. Meclis içre gâzîler kaldı zelîl
Ne kamer görür ne şems ü ne seher
690. Bize merdlik eyle kaldı pâyâmâl
Buñda mı öliceğüz irişür er (27^a)
- ...
646. Bu küffâr içre mañbûsîñ yolın aç
Bulara rahmetüñ bârânını saç (25^b)

853. İlâhî sen bilürsin hâlimüzi
Ya kırtar **bizi** ya al cânımız (33^a)
- ...
332. Yâ İlâhî **bu cümle** maḥbûsa
Mü'ebbed eylegil sen dîn ü îmân (*Sergüzeştname*, 14^a)

g) Hindî ve Paşazâde Ahmed-Mahmûd Beyler

Ahmed ve Mahmûd Beyler İnebahtı Deniz Savaşı'nda şehit düşen Kaptân-ı Deryâ Müezzinzâde Ali Paşa'nın oğullarıdır. Kaynaklarımızda haklarında bir-iki cümle dışında bilgiye rastlanmayan, Selânikî'nin “şehîd olan Ali Paşa'nın küffâr elinde esîr ü giriftâr olan oğulları” diye bahsettiği,¹²⁷ muahhar Osmanlı tarihçilerinin “âkıbetlerinden haberdâr olmadıklarını” söyledikleri,¹²⁸ Batı kaynaklarında isimleri ve yaşları hususunda çelişkili ifadelerin yer aldığı¹²⁹ bu

¹²⁷ Selânikî, *Târih-i Selânikî*, s. 108.

¹²⁸ bk. Server Rifat İskit, *Resimli Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1959, III-1248-1249; Zuhuri Danışman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, VII, 265; M. Cavid Baysun, “Lepanto”, *İA*, VII, 44. İskit ve Danışman, Baysun'a, Baysun da Batılı kaynaklara atfen Müezzinzâde'nin çocuklarının Ahmed (18 yaşında) ve Mehmed (13 yaşında) Beyler olduğunu söylemektedir.

¹²⁹ Luis Coloma, Ahmed Bey'in on sekiz, Mehmed (Mahomet) Bey'in on üç yaşında olduğunu söylerken (*The Story of Don John of Austria*, s. 257), William Stirling Maxwell, kardeşlerin adını Mehmed (Mahomet) ve Said olduğunu iddia eder ve Mehmed'in on yedi, Said'in ise on üç yaşında olduğunu söyler (*Don John of Austria*, I, 417). “Said”in Mahmûd Bey'in ikinci ismi olması da muhtemeldir. Ancak gerek Osmanlı kaynaklarında gerekse ondan çokça bahseden “kader arkadaşı” Hindî'nin eserinde bu ismin hiç geçmemesi bu ismi ihtiyatla karşılamamızı gerektirmektedir. William Stirling eserin farklı yerlerinde Mehmed Bey'in ağabey olduğunu söylerken (*a.g.e.*, I, 428, 467), Luis Coloma ağabeyin Ahmed olduğu iddiasındadır (*The Story of Don John of Austria*, s. 257). Bu çelişki vefât eden kardeşin isminde de bulunmaktadır. Luis Coloma vefat edenin Ahmed olduğunu söylerken William Stirling Maxwell'in eserinde Mehmed ismi kayıtlıdır (*a.g.e.*, I, 467). William H. Prescott da çocukların isimlerini anmadan yaşlarını on üç ve on yedi olarak belirtir, ağabey olanın Napoli'de öldüğünü söyler (bk. *History of the Reign of Philip The Second, King of Spain* [ed. John Foster Kirk], Philadelphia 1891, s. 632). Maria Pia Pedani Fabris tarafından kaleme alınan *Inventory of the 'Lettere e Scrittura Turchesche' of the Venetian State Archives* (Brill 2010)

çocuklar babalarıyla birlikte savaşa iştirâk etmiş, Osmanlı Donanması'nın yenilmesiyle birlikte Don Juan'a esir düşmüşlerdir. Don Juan tarafından esir alınan gâzîler arasında bulunan ve Paşazâdelerle aynı kâfilede yer alan Hindî Mahmûd, *Sergüzeşt-nâme*'sinde onlar hakkında da çeşitli bilgiler vermektedir. Hindî, çocukların isimlerini

420.   Çapudân-zâde ismi Maḥmûd Beg
Hoş kerem-kândur o tâze civân (17^a)

...

1044.   Paşa-zâdedür ol Aḥmed Beg
Mişlini hiç getürmedi devrân (40^a)

beyitleriyle açıklarken, Don Juan'ın onları hoş tuttuğunu, rencide etmediğini de şu beyitlerle belirtir:

280.   Dutulur cengde nûr-ı dîdeleri
Çapudân-zâdeler ol iki civân

281.   Gül gibi açılıp gelirler idi
Dutdı ağızlarun o gönçe dehân

282.   'İzzet idüp virürler esbâbdan
Hoş ıtatar luḫfi ile Don Cuvan (12^a)

---

başlıklı Venedik Devlet Arşivi'ndeki Osmanlı Belgeleri'ne dayanılarak hazırlanan kitapta ise İstanbul'a gönderilen bir mektup hakkında bilgi verilirken Müezzinzâde'nin çocukları -Hindî'nin de açıkça belirttiği şekliyle- Ahmed ve Mahmûd olarak zikredilmektedir (*a.g.e.*, s. 53). Salvatore Bono da M. Rossi'ye atfen, Mahmûd Bey'i on dört yaşında, güzel yüzlü, beyaz tenli, kızıl saçlı bir delikanlı olarak tavsîf eder (bk. a.mlf., *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*, s. 78, 510). Hindî Mahmûd çocukların yaşlarını belirtmemiştir. Ancak, onları tanıttığı beyitlerde kullandığı "tâze civân", "ter ü nâzik", "eytâm-ı sığâr" gibi ibâreler Paşazâdelerin çocuk yaşta veya ilk gençlik dönemlerinde olduklarının işâreti sayılır.

Hindî Mahmûd'un Messina'daki zorlu günlerden sonra Roma'da gördüğü izzet ü ikrâmda bu seçkin kafilede bulunmasının büyük payı olduğu muhakkaktır.

Don Juan ve Papa V. Pius'un bütün esirler arasında özellikle bu gruba ayrı bir değer vermeleri ve onları hoş tutmalarının temelinde burada bulunan Paşazâdelerin annelerinin Kanûnî Sultan Süleyman'ın kızı, Sultan II. Selim'in kızkardeşi olması yatmaktadır.¹³⁰ Roma'ya sağ sâlim ulaştırılabilen Mahmûd Bey'in burada kilisenin himâyesine verilerek din değiştirmesinin hedeflenmesi esâretini rahat şartlarda sürdürmesini sağlayan diğer bir etkidir.¹³¹ Pâdişâh torunu ve yeğeni olmak bir yandan gösterilen kıymetin artmasına vesileyken diğer taraftan pazarlık şartlarının daha da ağırlaşmasına sebep teşkil edecektir.

Hindî Mahmûd, *Sergüzeşt-nâme*'de Ahmed ve Mahmûd Beyler'i dâimâ hayırla yâd eder. Zira özellikle Mahmûd cömert ve iyilik yapmayı seven, esâret arkadaşlarını dâimâ koruyan kollayan, onlara şekerden meyveye çeşit çeşit hediyeler gönderen bir zâttır. Hindî, onun iyiliklerini saymakla bitirmez:

421. Gönderür ta'yîn üzre niçe kitâb
Hem hamâyıl oğuyalar yârân
422. Def'a-i şânîde o merd-i pâk
Gelen adamı ile bî-pâyân
423. Luţf idüp gönderür bize ihsân
Her fakâyir oldı bây sen aña inan
424. Yine gönderdi mîve envâ'dan
Her kişi mîveye virür idi cân (17^a)

¹³⁰ bk. William Stirling Maxwell, *Don John of Austria*, I, 467, II, 3-4.

¹³¹ *a.g.e.*, II, 3.

Mahmûd Bey yaptıklarının karşılığında arkadaşlarından çok duâ alır:

425. İy luţf [u] sehâ ehli mu'înüñ ola Allâh
Hâk-i rehüñe yüz sürüle olına hem-râh
426. Geçmişleriñüñ rûhına degsün olan ihsân
Hayruñ ile iy ker[î]m şâd ola ervâh
427. Devlet kapısı açıla üstüñe efendüm
'İzzetler ide manşıbla saña Şehinşâh
428. Bedr ola cemâlüñ umaram âb-ı vuzûdan
Yüzüñi görüp hasret idüp ire gör mâh (17^b)

Hindî, “Laţife-i Sükker” başlıklı bölümde Roma'dayken Papa'nın Mahmûd Bey ve arkadaşları için şeker gönderdiğini, Mahmûd Bey'in de kendisine bu şekerlerden bir avuç ikrâm ettiğini nükteli ifadelerle anlatır:

591. Şeker nuķlleri gönderdi Papa
Ki Maħmûd Beg yiye hem bile yârân
592. Yedügünce aña ol tatlu gelmiş
Dimiş yârân ırâķdan ide seyrân
593. Hemân-dem medħe yazdum bir ğazel ben
Bilür kim ağzın açmış ķande ħayrân (*Sergüzeştname*, 23^b)

Bu münâsebetle yazdığı gazelde de Mahmûd Bey'i göklere çıkarır:

594. Sen iy şîrîn-keġâm bir 'âlî şânsın
Süħan ehline rehber cisme cânsın

595. Bizi tatlu dilüñle bende itdün
Bu halk içre güneş gibi 'ayânsın
596. Şeker nuqlinden ihsân it kerem kııl
Bugün luḡ u keremle kâmrânsın
597. Bu dil tûtîsi maḥbûs-ı kafesdür
Ġıdâsın vir muḥıbb-i tûtıyânsın
598. Bu Hindî muḥlısuña mâ'il olğıl
Bizüm ḥâneye aḡ âb-ı revânsın
599. Gör ol ehl-i kerem nice şehîdür
Bir avuç sükker itdi baña ihsân (23^b)

Hindî bazan ayrı ayrı, bazan da “Paşazâdegân” diyerek ikisini birden beyitlerine konu eder:

962. 'Alî Paşa oğulları dürreyn
Şadef idi olara ġayrı mekân (37^a)
1020. Keştîden çıḡdı ol iki gevher
Paşazâdeler melek-mişâl ḥandân (39^b)

Kimi beyitlerde ise hangi paşazâdeyi medhettiği belli değildir:

744. 'Aḡlumı şehâ zülf-i siyâh kııldı perîşân
Bu murğ-ı dili bir kılıña eyledi peyvend
745. Bir şûḡ-ı laḡf ter ü nâzıkdür o ġonca
Ġül gibi açıldı ider ol 'âşıḡa diş ḥand (29^a)

1026. **Hindî**'nün saña du'âsı budur iy serv-i hırâm
Göñliñüñ vire murâdını müdâm Rabb-ı Kadîr (39^b)¹³²

Paşazâdeler'in maiyyetinde onlara hizmet eden birkaç kişi ile berâber bir de hocaları bulunmaktadır. Herkesin kendisine hürmet ettiği bu hocaefendi, terâvihleri kıldırıp aşr-ı şerifler, tesbihler okur, Paşazâdeler'in vakitlerini ibâdetle geçirmelerini sağlar:

964. H̄âceleri var idi bir fâzıl
İktidâ eyler idi pîr ü civân
965. Ol terâvîhi kırup okur tesbîh
'Aķebince 'aşr okur ol ân (37^a)

Hindî, Arafat duâlarına bu kardeşleri de katarak onlar vesilesiyle hapisten kurtulmayı niyâz eder:

640. Şol eytâm-ı şığāruñ nâlesi-çün
Rümûzıñdan o 'ârif alası-çün (25^a)

Hapishane şartları icâbı bazan Mahmûd Bey ve kardeşi başka hücrelere alınmışlardır. Hindî bu tür durumlarda ayrılık acısını nazma döker, dertlenir, ağlar:

739. Gözümüzden ırâğ olup anlar
Ağlaşu-ķaldılar ķamû yârân
429. Ayru düşeli Hindî ķulıñ vech-i ķasend[en]
Gün olmaya kim eylemeye derd-ile biñ âh

---

¹³² Luis Coloma bu "talihsiz" çocukları anlatırken Ahmed Bey'i "yakışıklı, güçlü, mert, gururlu"; Mahmûd Bey'i ise "sıcakkanlı, sevimli, şefkate muhtaç" biri olarak tanımlar (*The Story of Don John of Austria*, s. 276). Ancak, L. Coloma'nın isimleri karıştırdığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla yukarıdaki cümle isimlerin yeri değiştirilerek okunduğunda Hindî'nin tavsifleriyle de uyum sağlamış olur.

Aşağıdaki beyitlerden de Paşazâdeler'in Messina'da farklı hücrelerde tutulduklarını anlıyoruz:

963. Tâbi' iyle olar da şâm u seher
Tâ'at üzre geçürürlerdi ezmân

964. İki cânibde ber-namâz u niyâz
Olnur hüzün ile iler'r-Raḥmân (37^a)

Hindî'nin

1044. Paşa-zâdedür ol Aḥmed Beg
Mişlini hiç getürmedi devrân (40^a)

şeklinde medhettiği Ahmed Bey, esir olarak buldukları gemi Napoli'ye uğradığında rahatsızlanır. Hindî, ona nazar değdiği kanaatindedir:

1042. Seyrin ider gelüp zen ü maḥbûb
Nazara uğradı o serv-i revân (40^a)

“Mizacına halel eren” Ahmed Bey'i işinin ehli doktorlar tedâvi etmeye çalışırlar:

1043. Hâlel irdi mizâcına nev'a
El ḳodı nabzına ṭabîb-i cihân

Ancak, Napoli'den ayrılma vakti geldiğinde hastalığın pençesinden kurtulamayan Ahmed Bey hayata gözlerini yumar,¹³³ gemi Roma'ya hareket eder:

1045. Kişiyi şu çeker yâḥûd toprak
Ecel irse bulunmaya dermân (40^a)

---

¹³³ Batı kaynaklarında Ahmed Bey'in “kahrından” öldüğü kayıtlıdır. (bk. M. Cavid Baysun, “Lepanto”, *İA*, VII, 44)

Sergüzeştname'nin elimizdeki nüshasında Ahmed Bey'in vefât yeri ve günü hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak hem yukarıdaki beyitten hem de William Stirling Maxwell'in *Don John of Austria* adlı eserindeki ifadelerden onun Napoli'de 979 Şevvâl'inin ilk günlerinde (Şubat 1572) vefât ettiği anlaşılmaktadır.

Hindî Mahmûd, *Sergüzeştname*'nin "Vaşf-ı Vefât-ı Merhûm Aḥmed Beg" başlıklı kısmında bir yandan feleğin elinden feryâd edip Ahmed Bey'e ağlar, bir yandan Mahmûd Bey'in muammer ve devletli olması için duâ eder:

500. Âh elüñden senüñ felek feryâd
Bizi ney gibi eyledüñ nâlân
501. Ayıruban bizi o gül-ruḥdan
Oldı bülbül gibi işüm efgân
502. Görüñ ol şemsi kim zevâle irer
Koydı anı zemîn içinde zamân
503. Qanı ol serv-ķâmet Aḥmed Beg
Mâre mi ķoçulur ol ince miyân
- ...
506. Yerde yatdukça Aḥmed Ğâzî
Yüz duta Maḥmûd'a bu rûy-ı cihâñ
507. Ola ol rif'at-ile ber-ḥurdâr
Düşe öñine atlu vü yayan
508. İre maķşûd u devlete o nihâl
İde 'izzet ķavâ'id den erkân (20^a)

“Mersiyye-i Merhûm Nevverallâhu Merķadehu” başlıklı manzumesinde de Ahmed Bey’in yokluğuna yanan, onun hayâliyle avunan, gözleri kan çanağına dönmüş bir Hindî Mahmûd vardır. Bu ölüm yeri göğü mâteme bürümüş, insanların aklını başından almıştır:

512.   Kanı o nergis-i mestân kanı ol lebleri mül
            Kanı ol âfet-müjgân kanı ol kaşı kemân
513.   Kanı ol saçları sünbül kanı ol ruĥları gül
            Kanı ol çâh-ı zeneĥdân kanı ol gonçe-dehân
514.   Kanı ol ĥande-‘ızâr u kanı ol ĥâl-i siyâĥ
            Kanı ol kebg-i ĥırâm u kanı o ince miyân
515.   Kanı ol ‘işve-‘izâr u kanı o mihr[-i] vefâ
            Kanı o sâ‘id ü sîmîn kanı o mûnis-i cân
516.   Kanı ol şems-i münîrüm kânı o Aĥmed Beg
            Kanı o ferr-i celâlet zevâle irdi bu ân
517.   İlâhî merķadün anuñ sen eylegil pür-nûr
            Refîķi ĥûr-ıla ĥılmân mekânun eyle cinân   (*Sergüzeştnâme*,
            20^b)

Hindî, mersiyesini dünyânın fâniliğine vurgu yapan, ömrün gelip geçiciliğini göz ardı etmeden akıllı ve dolu bir hayat sürmeyi tavsiye eden mısralarla bitirir.

Osmanlı kaynaklarında Paşazâdeler’in âkıbetleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca Selânikî Mustafa Efendi, Sultân II. Selîm’in bu

çocukların “kendi malları” mukabilinde kurtarılmaları için fermân çıkarttığını söylemektedir.¹³⁴

Batı kaynaklarında ise Paşazâdeler’in Ahmed veya Mehmed (Alhamet/ Mahomet) adında bir hocalarının olduğu, bu hocanın çocukların durumunu bildirip esâretten kurtulmaları için pazarlık yapmak gayesiyle Don Juan tarafından serbest bırakılarak Korfu’dan İstanbul’a gönderildiği, bu zâtın Müezzinzâde’nin kızı Fâtıma Hanım ile Don Juan arasında çocukların kurtarılması için aracı olduğu, mektup ve bir yığın hediye getirip götürdüğü kayıtlıdır.¹³⁵ Hattâ Batılı bazı tarihçilere göre Sultân II. Selim Osmanlı’yı hezimete uğratan ilk komutan olduğunu vurguladığı Don Juan’a “Şark’a mahsus abartılı ifadeler” içeren bir mektup yollamıştır. Mektupla birlikte çeşitli hediyeler de göndererek Don Juan’ı kendisiyle neredeyse aynı konumda gördüğünü ve muhatap olarak varlığını tanıdığını ifade etmiştir. Don Juan ise cevâbî mektupta oldukça mağrur bir tavır takınmış, mektupla birlikte casusluk için kendisine gönderilen ama yakalanan bir Türk’ü, öldürmek yerine Selim’e karşı yapılması planlanan savaş hazırlıklarını ve stratejilerini izlemesine izin verdikten sonra, İstanbul’a göndermiştir. Bu iki mektup dönemin elçilik raporlarına dayanılarak aktarılmakla birlikte Batılı tarihçilerin bir kısmı bunların gerçekliği hususunda şüpheye düşmüşlerdir.¹³⁶ Ancak Müezzinzâde’nin kızı Fâtıma Hanım’ın kardeşlerini kurtarmak için yolladığı hediyeler ve mektupların varlığından kuşku duyulmamaktadır.

Bu kaynaklara göre Mart 1573’ün sonlarına doğru içinde Don Juan’a verilmek üzere yazılmış mektubu taşıyan Hoca Mehmed’in bulunduğu bir Türk gemisi Napoli’ye gelmiştir. Gemide ayrıca sekiz Türk’le birlikte Acem işi kürkler, paha biçilmez kumaşlar, kıymetli mücevherlerle işlenmiş Şam kılıçları ve hançerleri, porselenler, Osmanlı usûlü altın işlemeli ipek havlular ve mendiller, altın

---

¹³⁴ Selânikî, *Târih-i Selânikî*, 108.

¹³⁵ bk. William Stirling Maxwell, *Don John of Austria*, II,1-2; Luis Coloma, *The Story of Don John of Austria*, s. 280.

¹³⁶ Konuyla ilgili tartışmalar için bk. William Stirling Maxwell, *a.g.e.*, II, 2, 1. dipnot.

kaplama yaylar ve oklar, Sakız Adası'nın kaliteli toprağından yapılmış şişeler, testiler, gümüş ve yakut kakmalı hançerler, Acem halıları, Sultan Süleyman'a âit gümüş bir yay, okluk ve kemer; güzel kokular, "Şark kültür, zevk ve becerisine mahsus" diğler hediyeler bulunmaktadır. Fâtıma Hanım'ın, Batılılar'ın tarihî değler atfettikleri mektubu şöyledir:¹³⁷

Yüce Lord! Öncelikle fakirlerin ve zavallı yetimlerin ilticâ ettiği zât-ı âlinizin ayak bastığı toprağı öper; sonra da yapmış olduğunuz iyilik için size ne kadar minnettar olduğumu belirtmek isterim. Siz ki hizmetkârımız Mehmet'e özgürlüğünü bahşetmekle kalmadınız aynı zamanda babamın ölümü ve donanmamızın hezimetinden sonra benim zavallı yetim kardeşlerimin haşmetmeâb efendimizin kanatlarının gölgesi altında hayatta oldukları haberini getirmesi için onu (Mehmet) bize gönderdiniz. Binâenaleyh, zât-ı devletlerinin daha uzun yıllar yaşaması için Allah'a duâ etmekteyim.

Yüce Lordum! Şimdi bana ve aileme düşen Hz. İsa'nın ruhu, zât-ı şahânelerinizin saltanatının devamı, annenizin başı, imparator babanızın ruhu ve kardeşiniz majesteleri kralınızın ruhu için size yalvarmak ve bu zavallı yetimlerin özgürlüğünü bahşetme lütuf ve merhametini istirham etmektir. Onların anaları yok, babaları da haşmetlimizle yaptıkları savaşta öldü. Sadece zât-ı âlilerinin muhafaza ve merhametine tabidirler. Herkesin sizden bahsettiği gibi nazik bir beyefendi, dindar ve cömert bir prens olarak kardeşlerimin eleminden ötürü döktüğüm gözyaşlarına acıyınız ve bana bu lutfu bahşediniz. Ülkemin nimetlerinden toplayabildiğim hediyeleri size gönderiyorum; yalvarırım kabul buyurunuz. Sizin ulviyetiniz karşısında son derece yetersiz kalır, lâkin imkânlarım kısıtlıdır. Sizden ricam hediye azlığını değil, gönderilişindeki iyi niyeti nazar-ı dikkate almanız ve onları cömert bir şekilde kabul buyurmanızdır.

Lordum! Hz. İsa'nın ruhu için kardeşlerimi serbest bırakma lutfunu bize bahşetmenizi tekrar istihâm ediyorum; çünkü bu hayrı işleyerek düşmanlarınızın gözünde bile özgür ve merhametli birisi olarak yer alacaksınız. Ayrıca kardeşlerimin sağ olduğu haberini getirmesi için Mehmet'i bize gönderdiğiniz gibi (o çocukların) akıttıkları gözyaşlarını görerek onlara hürriyetlerini de bahşediniz, bu ihsânı bize çok

¹³⁷ Mektuplar birebir çeviriyle değil, Türkçe'ye uygun ifade ve anlatım metoduyla aktarılmaya çalışılmıştır. Mektuplarda Ahmed Bey "Mehmet", Mahmûd Bey "Said" olarak kayıtlıdır. Bu isim karışıklığı *Sergüzeştname*'deki bilgiler esas alınarak köşeli parantez içinde "Ahmed" ve "Mahmûd"la değiştirilmiştir.

görmeyiniz. Bütün bu iyilikleriniz sarayımız tarafından büyük bir lutuf olarak değerlendirilmekte, yüceliğiniz ve âlicenâplığınız takdir edilmektedir.

Zât-ı devletlerinin kölesi ve Ali Paşa'nın evlatlarının zavallı kız kardeşi ayaklarınızdan öper. "Fatıma Cadem."

Bu kaynaklarda yer alan bilgilere göre Don Juan mektubu okumuş, hediyeleri inceledikten sonra paketlemiş ve olduğu gibi Roma'ya Müezzinzâde'nin oğlu Mahmûd Bey'e yollamıştır. Don Juan, daha önceden Venedik ve Cenova Dükaları, İspanya Kralı ve kendisini çok seven Papa'dan Mahmûd Bey'le kendi usulünce pazarlık yapma izni almıştı. Nihayet Mayıs 1573'ün sonlarında Mahmûd Bey Roma'dan Napoli'ye gelmiş, Don Juan birkaç gün içinde onu ve berâberindeki mahpusları "fidye istemeden" hürriyetlerine kavuşturarak, üstelik Mahmûd Bey'e pahalı bir altın kolye de takdim edip bakımlı atlar ve deniz yolculuğu için gerekli çeşitli malzemeleri de yüklediği bir gemiyle İstanbul'a göndermiştir. Don Juan'ın Fâtıma Hanım'a verilmek üzere Mahmûd Bey'e teslim ettiği cevâbî mektup ise şöyledir:

Asîl ve faziletli hanımefendi! Kardeşleriniz [Ahmed] ve [Mahmûd] Beyler Türk donanmasının mağlubiyetinden sonra gemime getirildiklerinde rütbelerine uygun şekilde muamelede bulunmakla kalmamış, fırsat bulduğumda onları hürriyetlerine kavuşturmaya da karar vermiştim. Bunun sebebi insanoğlunun her zaman maruz kalabileceği zayıflık, düşkünlük, mal mülk kaybı gibi talihsizliklerin yanı sıra bu gençlerin bize karşı herhangi bir kötü amaçla değil sadece eğlence ve babalarına eşlik etmek gâyesiyle donanmada bulunmalarındır. Kardeşleriniz için hissettiğiniz elem ve merhamet ile onların hürriyeti için beslediğiniz kuvvetli ümidi ifade eden mektubunuz benim onları serbest bırakma yönündeki niyetimi bir kat daha arttırdı. İçimde her ikisini de hürriyetlerine kavuşturma arzusu varken insanoğlunun en derin ve nihâî acısı olan ölümün [Ahmed] Bey'i bulması beni derinden üzmüştür. Şimdi [Mahmûd] Bey'i ve **onun istediği** diğer esirleri serbest bırakıyorum. Bu niyetim, hayatta olsaydı [Ahmed] Bey için de geçerli olacaktı.

İnanın kıymetli hanımefendi, zât-ı şahânelerinizin bu isteğini kısmen de olsa yerine getirebilmek benim için özel bir mutluluk kaynağı olmuştur. Göndermiş olduğunuz hediyeleri kabul etmeyip [Mahmûd] Bey'e teslim ettim. Bundaki maksadım asla sizden gelen hediyelere değer vermemiş gibi görünmek değildir; bilakis hem yüce

eccâdımın âdeti olan kendilerinden yardım dileyenden hediye kabul etmeme prensibine riâyet etmek, hem de (bir adım daha atarak) -kardeşiniz ve berâberindekilerin gördüğü muamelede olduğu gibi- onlara iyilik ve ihsanda bulunmaktır. Ayrıca şundan emin olabilirsiniz ki; bundan sonra herhangi bir savaşta kardeşiniz veya sizden biri benim esirim olursa onlar da aynı şekilde iyi muamele görecektir, hürriyetleri iâde edilecek ve sizce uygun görülen tarzda ağırlanacaklardır.

15 Mayıs 1573. Napoli'den Don Juan.¹³⁸

William Stirling Maxwell, Fâtıma Hanım'ın hediyelerinin geri çevrilmesi hususunda öne sürülen mazeretlerin Fâtıma Hanım'ı ne kadar tatmin ettiğini bilmediğini, Mahmûd'un Don Juan'ın açık bir şekilde yeniden bir savaş ihtimalini dile getirmesini dayısı Sultan Selim'e iletip iletmediğinden haberdâr olmadığını söyler ve esirlerin Don Juan'ın Türk diline ve Osmanlı Sarayı'nın âdetlerine vâkıf olan elçisi Antonio Abellen eşliğinde Napoli'den ayrılarak deniz yoluyla Ragusa'ya, oradan da İstanbul'a geçtiklerini kaydeder. Hürriyetlerine kavuşturulan zevâtın Don Juan'ın nezâket ve kibârlığıyla ilgili anlattıkları İstanbul'da prensle ilgili çok olumlu düşüncelerin yayılmasına vesile olduğunu da ilâve eder.¹³⁹

Mektuplardaki üslup, kaynaklarımızın Müezzinzâde'nin kızıdan bahsetmiyor oluşu, isim ve tarihlerdeki karışıklık gibi hususlar konuya ihtiyatla yaklaşmayı zaruri kılmakla birlikte Hindî'nin Don Juan hakkındaki kanaatleri ile William Stirling Maxwell'in onun "nezâket ve kibârlığı"na dâir söyledikleri uyumaktadır. Mektupta söylendiğine göre Mahmûd Bey "istediği esirlerle berâber" 1573 Mayıs'ında hürriyetine kavuşmuşsa da bu esirler arasında Hindî yoktur. Zira o *Kıyas-ı Enbiyâ*'sında esâret hayatının dört yıl sürdüğünü; Mahmûd Bey gibi karşılıksız değil, Sultân III. Murad'ın bizzat ilgilenmesi neticesinde "mübâdele" yoluyla serbest kaldığını ifade etmiştir.

¹³⁸ Mektuplar ve değerlendirmeler için bk. William Stirling Maxwell, *Don John of Austria*, II, 2-4; Luis Coloma, *The Story of Don John of Austria*, s. 277-282,

¹³⁹ William Stirling Maxwell, *Don John of Austria*, II, 4. Ayrıca bk. William H. Prescott, *History of the Reign of Philip The Second, King of Spain* (ed. John Foster Kirk), s. 632.

h) San Pietro Bazilikası ve Kızıl Elma

Hindî Mahmûd, *Sergüzeştname*'de V. Pius'un yerine seçilen Papa XIII. Gergory'den bahsederken "Seyr-i Kilîsâ-yı Nâ-tamâm" başlığıyla dünyanın en büyük kiliselerinden olan San Pietro Bazilikası'nın (Saint Peter / Aziz Petrus) o günkü durumu hakkında bilgi verir. İnanişâ göre Hz. İsa'nın havâfîlerinden olan San Pietro'nun mezarının bulunduğu mekâna m.s. IV. asırda kurulmuş olan Bazilika, 1506'da Papa II. Julius zamanında yeniden 23.000 m²'lik bir alana inşa edilmeye başlanmış, inşaat dönem dönem inkıtalara uğrayarak 1626'da Papa VIII. Urban döneminde tamamlanmıştır.¹⁴⁰ Hindî bu durumu şu beyitlerle aktarır:

787. Sarây kırbında vardur bir kilîsâ
Henüz irgörmemiş itmâma bünyân
788. Didi ehl-i vukûf altmış yıl oldı
Ki ta'mîrün Papa kılmışdı fermân (30^b)

San Pietro'nun tarihçesine de değinerek zaman içerisinde aktarılan gelirlerle kardinallerin ve papaların geçimlerini sağlayan bir vakıf haline de geldiğini söyler:

---

¹⁴⁰ Katolik Hıristiyanlığı'nın merkezi olan San Pietro Bazilikası'nın iç dekorasyonu, süslemeleri, resim ve heykelleri ile onu çevreleyen büyük meydan, yeniden inşa edildiği XVI ve XVII. asrın en önde gelen mimar, heykeltıraş ve ressamlarından Raphael (ö. 1520), Antonio da Sangallo ("Genç" lakaplı olanı, ö. 1546), Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni (ö. 1564) ve Giovanni Lorenzo Bernini (ö. 1680)'ye yaptırılmıştır. Bazilika bu yüzden dünyanın önde gelen dinî mekânlarından biri olmasının yanında Michelangelo'nun Pietà tasviri, Kutsal Kapı (ve diğer kapılar), ölen son papa II. Ioannes Paulus (Jean Paul, ö. 2005)'e kadarki papaların mezarları, şapeller, salonlar, kabartmalar, mozaikler, birçok figür, heykel ve "kutsal emânet"i barındırması ile arkeoloji ve sanat tarihi bakımından da büyük önem arz etmektedir. Tarih boyunca Papaların toplantı ve mesaj verme mekânı olan Bazilika günümüzde de Papa'nın (XVI. Benedict) Noel vb. dinî günler ile dünyayı ilgilendiren meselelerde konuşma yapmak için tercih ettiği yer olma özelliğini sürdürmektedir (daha geniş bilgi için bk. <http://saintpetersbasilica.org/index.htm>).

789.   Kadîmden nâmı imiş Santo Petro
            O Petro vakf idüp geçmiş çok ezmân
790.   Dinilür Petro'yı aşhâb-ı 'Îsâ
            Binâ âşâr kalmış ancak
791.   Olan papalara meşrû o evkâf
            Dağı ilhâk ider evkâfa a'yân
792.   Ve cümle kadnaruñ papalaruñ
            Vazîfesi ol evkâfdandır inan (31^a)

Hindî Mahmûd, Papa V. Pius'un cenâze törenini anlatırken Pius'un na'sının da diğer Papalar gibi San Pietro Bazilikası'na defnedildiğini söyler ve bu töreni bütün teferruatıyla anlatır: ¹⁴¹

720.   Kadîmden bir kilisa vaz' olunmuş
            Der ü divâr kemerler üzre bünyân
721.   Kaçan-kim papaları fevt olalar
            Müdâm defn olur imiş anda a'yân (28^a)

Hindî, bazilikanın inşaatının bir türlü tamamlanamamasını dikkat çekici bir gerekçeye bağlayarak Osmanlı'nın "kızıl elma"sının ana merkezine vurgu yapar ve hedef noktasını gösterir:

793.   Binâ itmâm bulmamağa bâ'îş
            Tevârîh ehli dirler dağı ruhbân
794.   Kaçan itmâma ire Santo Petro
            Anı elbetde alır Âl-i 'Oşmân

---

¹⁴¹ yk. bk. "Hindî'nin Kaleminden Papa V. Pius'un Ölümü ve XIII. Gregory'nin Papa Seçilmesi", s. 92.

795. Gelüp kubbeye irmişdür binâsı
Hudâ emri ile zabt ide Sultân (31^a)

San Pietro'nun bakır renkli kubbесinin veya mihrabındaki altın topun görünümüleriyle “kızıl elma”ya benzemesi bir yana Hindî hem *Kıtas-ı Enbiyâ*'da hem de *Sergüzeştname*'de Roma'yı ulaşılması gereken ana mefkûre ve hedef sayar, “kızıl elma” kabul eder:

996. Roma şehri dinür **kızıl alma**
Anda olur müdâmî pîr-i muğân (*Sergüzeştname*, 38^b)
36. **Kızıl almada** Papa'nuñ elinde
Olup dört yıl o küffârîñ ilinde (*Kıtas-ı Enbiyâ*, 2^b)

Yıldırım Bâyezid'den itibaren II. Selim'e kadar Osmanlı pâdişâhlarının, bilhassa Fâtih ve Kanûnî'nin rüyalarını Roma'nın fethi süslemiştir. Araştırmacılar her yeni sultânın yeniçerilere “Kızıl Elma'da (Roma) buluşalım” dediğini kaydederler.¹⁴² Bu fetih idealinin temelinde Hz. Peygamber'in Roma'nın mü'minler tarafından fethedilmeden kıyâmetin kopmayacağına dâir müjdesi kadar¹⁴³ Hıristiyanlığın en önemli iki merkezinden biri olan İstanbul'un alınıp

¹⁴² Meselâ bk. Hammer'den naklen Hans Pfeffermann, *Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği* (çev. Kemal Beydilli), İstanbul 2003, s. 228.

¹⁴³ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i, Hâkim'in *el-Müstedrek*'i, İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef*'i, Dârimî'nin *Sünen*'i, İbn Ebî Âsım ve Tâberânî'nin *el-Evâil* adlı eserleri ile diğer bazı hadis ve mev'ıza kitaplarında Roma'nın fethiyle ilgili birkaç rivâyet vardır. Ebû Bekr → Yahyâ b. İshâk → Yahyâ b. Eyyûb yoluyla Ebû Kabîl (Kubeyl)'den gelen rivâyet şöyledir: “Biz ashâbdan Abdullah b. Amr'in bulunduğu bir mecliste Kostantiniyye ve Roma'nın fethi mevzuunu müzâkere ediyorduk. Bu esnada Abdullah b. Amr hadis notlarını sakladığı, kulpları da olan sandığı istetti. Sandığın kapağını açtı ve içinden bir evrak çıkararak şöyle dedi: ‘Biz Resûlullâh'ın huzurunda bulunur, söylediklerini yazardık. Bir defasında içimizden biri ‘Yâ Resûlallâh! Hangi şehir önce fethedilecektir? Kostantiniyye mi Roma mı?’ diye sordu. Resûlullâh şöyle buyurdu: ‘Önce Herakliyüs'ün şehri (Kostantiniyye) fethedilecek.’” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul 1982, II, 176; Hâkim en-Nisâburî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn fi'l-hadîs*, Haydarâbâd 1342, IV, 508; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr* [thk. Kemâl Yûsuf el-Hût], Beyrut 1989, V, 329-330;

Ayasofya'nın camiye çevrilmesi neticesinde geriye kalan yegane merkez Roma'nın ele geçirilip Santo Pietro'nun da camiye dönüştürülerek "îlâ-yı kelimetullâh"ın bütün dünyaya hâkim kılınması mefkûresinin yattığı söylenebilir.¹⁴⁴ Bu fetih düşüncesi "kızıl elma"yı hayâlî bir unsur olmaktan çıkarıp somut hedef hâline getirmiştir.

Hindî Mahmûd'un yukarıdaki beyitte "Anı elbette alur Âl-i 'Osmân" demesi ve "Hudâ emri ile zabt ide Sultân" temennisini dile getirip

796. Hudâ maqbûle ırgöre du'âmız
Dehen açup budur Haqq'a şenâmuz (31^a)

şeklinde duâ etmesi "kızıl elma"nın uçuk bir hayâl olmadığını gösterir. Yahya Kemâl Fâtih döneminde Otranto Kalesini zapteden (Cemâziyelevvel 885/Temmuz

---

Taberânî, *el-Evâil* [Suyûtî'nin *el-Vesail fî müsamereti'l-evail*'i içinde], Beyrut 1986, s. 152; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl ed-Dârimî, *Sünen*, Beyrut 1987, I, 126; İbn Ebî Âsım, *el-Evâil* [thk. Ebû Hacer Muhammed Zaglul], Beyrut 1987, s. 42).

Bir başka rivâyette "Allah, mü'min kullarına tesbih ve tekbirle Kostantiniyye-i Rûmiyye fethini nasip etmedikçe kıyâmet kopmaz." (Deylemî, Ebû Şücâ' Şîreveyh b. Şehredâr b. Şîreveyh, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb* [thk. Muhammed Zaglul], Beyrut 1986, V, 82 (7524); Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, *Râmûzü'l-ehâdis* (trc. Abdülaziz Bekkine), İstanbul 1982, II, 478/5) İstanbul'un fethini müjdeleyen meşhur hadisi göz önünde bulunduran şârihler yukarıdaki hadiste geçen Kostantiniyye-i Rûmiyye'nin Araplar'ın er-Rûmiyyetü'l-kübrâ dedikleri Roma şehri olduğunu söylerler (meselâ bk. İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîrü Rûhu'l-Beyân*, İstanbul 1389, IX, 41). Bursevî, İbn Abbas'dan naklen Hz. Peygamber'in Şam, İstanbul ve Roma şehirlerinin fethini haber verdiğini belirtir (*a.g.e.*, s. 41). (Konuyla ilgili ayrıca bk. Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-avâlim* [haz. Mahmut Ak], Ankara 2007, III, 1076; Ali Yardım, "Türk'ün Şeref Madalyası: Fetih Hadisi", *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, VIII/3 [İstanbul 1979], s. 63-64; Bünyamin Temirtaş, *Evâil ile İlgili Hadislerin Tespit ve Tenkidi* [yüksek lisans tezi, 2008], Çukurova Üniversitesi SBE, s. 19-20.)

¹⁴⁴ XVI. asrın müelliflerinden Âşık Mehmed İslâm dünyası için çok önemli olan merkezleri sayarken İstanbul'la birlikte Roma'yı zikreder ve "Allah o şehrin fethini müslümanlara kolaylaştırsın" diye duâ eder: "... biri memleket-i Kostantîniyye'dür -hamâhallâhu 'ani'l-âfât- ve biri memleket-i Rûmiyye'dür -yesserallâhu fethahâ li'l-müslimîn- ..." (Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-avâlim*, II, 706.)

1480) Gedik Ahmed Paşa'ya¹⁴⁵ ithafen yazdığı şiirinde Roma hapisanelerinde ezan okuduklarını büyük bir gururla söyleyen ve

777. Dâr-ı İslâm ola Roma şehri
Feth ide luğf-ıla Ganî Raḥmân
...
779. Ola câmi' bunıñ kilisâsı
Oḡına huṭbe emr ide Sübhân (30^b)

diyen Hindî'nin temennisini duymuşcasına söz konusu kiliseyi de anıp

Çıktı Otranto'ya pür-velvele Ahmet Paşa
Tuğlar varsa gerektir Kızıl Elma'ya kadar

Ra'd-ı tekbîr kopup gitmelidir bank-i ezân
Dar-ı küffarda **meşhûr kenîsâya** kadar

diyerek “kızıl elma” mefkûresinin son ucuna işâret eder.¹⁴⁶

Ne var ki Osmanlı zayıflamaya yüz tuttukça “kızıl elma” mefkûresi de unutulmuş, Hindî Mahmûd'un yaşadığı ve şâhid olduğu dönemde bu “son uc”a ezan sesleri ulaşmışken, XX. yüzyılın ediplerinin dilinde bu tarihî hakikat yeni dünyanın çizdiği sınırlara yenilerek “masal”a dönüşmüştür:

Kızılelma yok mu? Şüphesiz vardır
Fakat onun semti başka diyardır

---

¹⁴⁵ Bu kuşatmadan 527 yıl sonra, 7 Temmuz 2007'de Papa XVI. Benediktus'un orada Osmanlı kuvvetlerine direniş göstererek hayatlarını kaybeden hıristiyanları azîz ilan ettiğine dâir dünya haber ajanslarına düşen bilgi dikkatlerden kaçmamalıdır (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/413403.asp>; <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haberler.aspx?id=2161&tarih=2007-07-08>).

¹⁴⁶ Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul 1999, s. 71.

Zemini mefkûre, seması hayâl

Bir gün gerçek, fakat şimdilik masal...¹⁴⁷

7) Esâretten Kurtulması

Hindî Mahmûd Papalığın elinde esirken akşamın sabahın belli olmadığı; güneşin ve ayın yüzünü göstermediği günlerde zaman zaman ümitsizliğe düşmüş,

690. Bize merdlik eyle kalduk pâymâl
Buñda mı öliceğüz irişür er (*Sergüzeştnâme*, 27^a)

...

853. İlâhî sen bilürsin hâlimüzi
Ya kırtar bizi ya al cânımızı (*Sergüzeştnâme*, 33^a)

gibi beyitlerle meded dilemiştir. Hattâ bir beytinde

1073. Kırtarursak bu vartadan cânı
Keselüm cüfte cüfte kırbânı (*Sergüzeştnâme*, 41^a)

diyerek adaklar nezretmiş, kimi zaman da küffâra esir olmayı rahmete vesile ve günâhlarına keffâret sayarak sarsılmayan itikâdıyla Allah'ın inâyetini beklemiştir:

1076. Bu merâmuñ huşûlı mümkindür
Rehberüñ ola 'avn-i Rabbânî

1077. Hindî tîr-i du'â nişâna irer
Kavs-i kudret atarsa peykânı (*Sergüzeştnâme*, 41^b)

---

¹⁴⁷ Ziya Gökalp, *Kızılelma*, İstanbul 1941, s. 22. XX. yüzyılda Kızılelma'nın Osmanlı tarihinden bağımsız olarak ele alınması ve hayâlî bir sembol olarak düşünülmesi hususunda ayrıca bk. Fatih Özdemir, "Kızıl Elma'yı Arayan Üç Yazar: Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ragıp Şevki Yeşim", *Turkish Studies*, III/5 (2008), s. 503-515.

Taradığımız Osmanlı arşiv belgelerinde onun ve arkadaşlarının Papa'nın elinden hangi şartlarla kurtarıldığına dâir bir bilgiye rastlayamadık. Ancak esâret ve kölelikle ilgili çalışmalarıyla tanınan İtalyan tarihçi Salvatore Bono, Papa XIII. Gregory'nin söz konusu esirleri besleyip barındırma külfetinden kurtulmak için 1575 başlarında Osmanlı ile pazarlık yaptığını; buna göre, 1573 yılındaki Türk-Venedik antlaşmasından yararlanamayan 38 Venedikli esir karşılığında¹⁴⁸ elindeki 34 Türk esiri serbest bırakmayı kabul ettiğini söylemektedir.¹⁴⁹

İspanya Kralı İkinci Philippe'nin karşı çıkmasına rağmen Papa XIII. Gregory Türk yetkililerle görüşmelerini sürdürerek antlaşmayı tamamlamış; mübâdele, Temmuz 1575'te, Türk esirlerin birkaç ay süren meşakkatli ve uzun molalar verilen yolculuklarından sonra konakladıkları İtalya'nın güney bölgesi şehirlerinden Ragusa'da gerçekleşmiştir. Tunus kalesinde ve Kıbrıs'ta mahpus olan “hepsi çok seçkin ve soylu” hıristiyan esirler Ragusa'ya Türkler'den önce getirilmişlerdi. Salvatore Bono, “Ragusalı bir tarihçi”nin bu mübâdele törenini şu şekilde anlattığını kaydeder:

---

¹⁴⁸ İnebahtı Savaşı'ndan sonra Venedikliler'in Papalık'tan daha erken davranıp Osmanlılar'la yaptıkları -neredeyse bütün maddeleriyle Osmanlı'nın lehinde olan ve âdetâ Osmanlı'yı galip sayan-barış antlaşmasınının (7 Mart 1573) temelinde askerî ve ticârî kaygı yatmaktaydı (Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans*, s. 69). Antlaşma her ne kadar Osmanlı için avantajlı gibi görünse de Venedikliler başta olmak üzere Batı ülkeleri mağlubiyetle sarsılan Osmanlı'yı artık “muhteşem Türk” olarak görmeyecekler; Osmanlı onların gözünde tedricen “yenilebilir Türk”, “zararsız Türk” ve nihâyet “hasta adam”a dönüşecektir (bk. Mustafa Soykut, *Papalık ve Venedik Belgelerinde Avrupa Birliği ve Osmanlı Devleti*, s. 203). Öte yandan, Venedikliler'in bu erken hamlesi Papalığı çok kızdırmış, Papa V. Pius onları “hain ve din sapkını” ilan etmiştir. Salvatore Bono, buna rağmen Papa XIII. Gregory'nin 38 Venedikli için Osmanlı'yla pazarlığı kabul etmesini onun “evrensel baba merhameti”ne bağlamaktadır (Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*, s. 511).

¹⁴⁹ *a.g.e.*, s. 511. S. Bono, XIII. Gregory'nin esirleri mâlî külfet yanında “tutsakların yürek yakan ısrarlarıyla acıma duygularına kapılıp” serbest bırakmaya karar verdiğini ifade etmekteyse de devrin katı şartları ve oradaki hapishanelerde, kadırgalarda, tarla ve çiftliklerde türlü eziyetlerle alıkonulup köleleştirilerek acımasızca çalıştırılan binlerce müslüman esir göz önünde bulundurulduğunda Papa'ya atfedilen bu “merhamet”in yakıştırmadan öte bir anlam ifade etmediği görülecektir.

Söz konusu köleler ve Kıbrıs'takiler Ragusa'ya getirildiler. O sıralar Ragusa rektörü olan Giorgio Bobali huzurunda yüce divan salonuna götürüldüler. Bütün senato oradaydı, töreni görmek için halktan bir sürü kişi gelmişti. Cumhuriyetin sekreteri ortaya çıkıp yüksek sesle onların özgürlüklerini ilan etti. Bir tarafta pek çok başka hıristiyan ile birlikte Milanolu Gabrio Cerbelone vardı, öte tarafta ise bir sancak beyi ve pek çok **önemli Türk** vardı.¹⁵⁰

Hindî Mahmûd'un aralarında bulunduğu kırk kişilik esir kafilesinden birkaçı vefât etmişti, Müezzinzâde'nin oğlu Mahmûd Bey ve bazı arkadaşları da daha önce bırakılmıştı. Geriye kalan otuz dört kişi ise Sultân III. Murad'ın bizzat ilgilenip mübâdele şartlarını kabul etmesiyle¹⁵¹ serbest kalmış oluyorlardı. İtalya zindânlarındaki dört yıllık esâret çilesi 64 yaşındayken nihâyete eren Hindî Mahmûd dört yıl sonra (987/1579) kaleme aldığı *Kıyas-ı Enbiyâ*'sında hayatının bu meşakkatli devresini ve yeniden hürriyetine kavuşmasının “devlet ve saâdet”ini şu beyitlerle anlatmaktadır:

¹⁵⁰ Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler*, s. 511.

¹⁵¹ Fâtih'ten III. Murad'a kadarki Osmanlı-Papalık ilişkilerini dikkate aldığımızda aradaki bağın inançtan öte siyâsî sebeplere ve karşılıklı menfaate dayandığını söylemek yanlış olmaz (bk. Charles A. Frazee, *Catholics and Sultans*, s. 24-30, 36-38, 70-73). Bu münâsebetlerin sürdürülmesinde ekonomi ve korku faktörlerinin varlığı önemli bir gerçek olarak görünmekle birlikte Osmanlı'nın yükselme devri boyunca papaların sultanlara karşı ikilem içerisinde oldukları da dikkat çekmektedir. Bu paradoks XIV- XVI. asırlar boyunca hıristiyan mezheplerin üst tabaka mensuplarının Osmanlılarla ilgili açıklamalarına da yansımıştır. Aralarındaki münâferet zaman zaman onları, “Tanrı'nın kılıcı” Osmanlı'dan yana tavır almaya bile itmiştir (bazı örnekler için bk. Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, s. 151-153; Hikmet Tanyu, “Martin Luther'in Türkler Hakkındaki Sözleri”, *A.Ü. İlahiyât Fakültesi Dergisi*, XXIV [Ankara 1981], s. 157-161). Onların bir yandan Osmanlı'ya karşı Avrupa'yı örgütlemeye çalışırken bir yandan da Avrupalı dindaşlarına karşı Osmanlı'dan sık sık yardım istemeleri (bk. Hans Pfeffermann, *Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği*, s. 71-86; 217-228) bu ikilemin en bâriz örneğini oluşturur. Buna karşılık Osmanlı da Papa ve güçlerine karşı genellikle temkinli hareket etmeyi yeğlemiştir. Fâtih'in ve Kanûnî'nin Roma kapılarına dayanmışken bir adım daha atıp oraları fethetmemeleri bu ölçülü hareket tarzıyla açıklanabilir. Bütün bu bilgiler ışığında mevzuya eğilecek olursak Sultân III. Murad'ın Hindî Mahmûd ve arkadaşlarını çok büyük ve sıkı pazarlıklar neticesinde kurtardığını söylememiz pek mümkün görünmemektedir. Papa'nın Sultân'la karşılıklı çıkarları Hindî ve berâberindekilere hürriyet kapılarını açmış gibidir.

7. Bi-ḥamdillâh irişdüm devlete ben
Murâd Ḥân devri içre vech-i aḥsen
...
42. Bizi küffâr elinden aldı ol yâr
Virüp küffâr bedel luṭf ehli ḥünkâr
...
7704. Anuñ devrinde ḳalb irdi neşâta
Ki bağlu ḳapular oldu küşâde

7705. Beni kırḳ müslümânla ḳıldı âzâd
Ḥaberimüz irişdürmiş meger bâd

7706. Süleymân şavlet ol şâh-ı cihâna
Meger ister imiş luṭfa bahâne

7707. Bizi küffâr elinden aldı ol ân
Mu'în ola müdâmî aña Yezdân

Hindî Mahmûd, yukarıdaki beyitlerle pâdişâha teşekkürünü arz ederken, ona hürriyet kapılarını açan Allah'a şükr etmeyi de ihmâl etmemiş, *Kısas-ı Enbiyâ*'nın Hz. Yûsuf bahsinde sözü kendisine getirip:

2881. Ḥudâ-yı Rabb-ı 'izzet her ḳulunu
Belâ içre ḳomaz açar yolunu

2882. Ki ben de çekmiş-idim derd u miḥnet
'Înâyet ḳıldı yine Rabb-i 'izzet

diyerek Allah'a olan itimâdını okuyucuya aktarmıştır.

Son olarak, Hindî'nin *Kısas-ı Enbiyâ*'yı nazmetmesinin temelinde hayırla anılacak bir eser bırakma gayesi yanında esâret zincirinden kurtulmanın sevincinin de etkili olduğunu ayrıca vurgulamak gerekir:

7708. Sürûr irişdi albe Ha'a ma'lûm
ısaş-ı enbiyâ gösterdi mefhûm

7709. Ki nazma eyledi dil murgı cevlan
Diledüm medh ola Sultân Murâd Hân

8) Esâretten Sonraki Yılları

Hindî Mahmûd'un hürriyetine kavuştuktan sonraki yılları hakkında elimizde sarîh bilgiler bulunmamaktadır. Ancak, Sultân III. Murâd'ın kendisini esâretten kurtarıp İstanbul'a getirttiğini, Hindî'nin de Pâdişâh'ın bu himmetine mukabil *Sergüzeştname*'sini ona takdim ettiğini biliyoruz:

41. Bi-amdillâh getürdüm pâdişâha
Anuñ lufi ile bitmişdi yara

Hindî birkaç yıl sonra da, 68 yaşındayken, yine Sultân III. Murâd'a takdim etmek üzere *Kısaş-ı Enbiyâ*'yı kaleme almıştır. Artık tek gâyesi “ecel yastığına baş koymadan önce” gayret edip bu eseri bitirmektir:

14. Bu hâl üzre du'âda **Hindî** şâha
Hediyesi bu-durur pâdişâha (“Fihrist” kısmı)

Hindî Mahmûd'un *Kısaş-ı Enbiyâ*'da Hz. Peygamber'in hicretini anlattığı bölümde Ebû Eyyûb el-Ensârî'den bahsederken onun İstanbul toprağına misâfir olduğunu şükürle ifade etmesi, kıyamette de birlikte haşr olmayı arzuladığını dile getirmesi bu eserini yazdığı süre zarfında İstanbul'da ikâmet ettiğini bize göstermektedir:

7669. Bi-amdillâh ki Enşârî-i Sultân
Olupdur hâke İslâmbol'da mihmân

7670. Livâ-ı amd'de **bile** haşr olavuz
Bize uhrâda ol azret ulavuz

Hindî'nin yetmiş merdiven dayadığı bu dönemden sonraki hayatı ve vefât tarihi hakkında ise herhangi bir bilgiye sâhip değiliz.

9) Kronolojik Hayatı

Hindî Mahmûd'un *Sergüzeştname* ve *Kıyas-ı Enbiyâ*'sında hayatıyla ilgili bölümleri esas alarak hazırladığımız takribî kronoloji şu şekildedir:

- 919 (1513-1514)** Afyonkarahisar'da doğdu.
- 940-949 (1534-1542)** Kazasker Kutbüddinzâde ve Tevkiî Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin emrinde Ahkâm-ı Şer'iyeye kâtipliği yaptı.
- 948-959 (1541-1552)** Şehzâde Selîm'in emrinde dîvân kâtipliğinde bulundu (30-41 yaş).
- 959-973 (1552-1566)** Şehzâde Selîm'in maiyyetinde müteferrikalık yaptı (41-55 yaş).
- 968 (1561)** Lala Mustafa Paşa'nın Erzurum Beylerbeyliği sırasında Gürcistan'ı görme imkânı buldu.
- 969 (1562)** Safevî hükümdârı Şâh Tahmâsb'a Şehzâde Selîm adına elçi olarak gönderildi.
- 969-973 (1562-1565)** Şâm, Mısır ve Yemen'de hacla ilgili birtakım vazifeler aldı.
- 973 (1565-1566)** Kütahya'ya Şehzâde Selîm'in yanına geldi ve kapıcıbaşı oldu.
- 974 (1566)** II. Selîm sultân olunca (10 Rebîülevvel -25 Eylül) onunla berâber "a'yân-ı Şâh-ı devrân"dan biri olarak Belgrad'a orduyu ve

	Kanûnî'nin cenâzesini karşılamaya gitti, 40 günlük seferden sonra İstanbul'a döndü.
974-976 (1566-1568)	İstanbul'dayken Sultân II. Selîm'in emriyle Kara Âmid'e (Diyarbakır) tîmâr defterdârı olarak atandı ve iki yıl bu vazifede bulundu.
976 (1568-1569)	Aynı vazifeyle Zü'l-kadir'e (Kahramanmaraş) tayin edildi.
978 (1570)	Dergâh-ı Âlî müteferrikası oldu.
17 Cemâziyelevvel 979 (7 Ekim 1571)	Bu görevdeyken Pâdişâh II. Selîm'in emriyle İnebahtı Deniz Savaşı'na iştirâk etti, savaşta Haçlı Kuvvetleri'ne esir düştü (60 yaşında).
Recep 979 (Kasım 1571)	Messina'da esâret (üç ay).
24 Ramazan 979 (9 Şubat 1572)	Napoli güzergâhından Roma zindânlarına hareket.
24 Şevvâl 979 (10 Mart 1572)	Roma'ya varış. Takribî dört yıl sürecektir esâret hayâtı.
979-983 (1571-1575)	Esâret yılları boyunca başından geçenleri anlattığı <i>Sergüzeştname</i> 'yi peyderpey kaleme aldı.
Rebîu'l-âhir 983 (Temmuz 1575)	Hürriyetine kavuştu (64 yaşında).
Muharrem 987 (Mart 1579)	"Âhir ömründe" İstanbul'da <i>Kısas-ı Enbiyâ</i> 'yı yazmaya başladı (68 yaşında).
Cemâziyelâhir 987 (1579 Ağustos)	Eserini altı ayda tamamladı.

B. Şahsiyeti

1. İlmî Şahsiyeti

Hindî Mahmûd, eğitimi hakkında bilgi vermemektedir. Üstlenmiş olduğu ahkâm-ı şer'iyeye ve dîvân kâtiplikleri, defterdârlık, müteferrikalık gibi resmî vazifeler ve binlerce beyitlik *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevisi göz önünde bulundurulduğunda Hindî'nin ciddî bir eğitim-öğretim disiplininden geçtiği ve yüksek kültür seviyesine sâhip olduğu söylenebilir. Kalem ehli olarak yetişmesinde, devlet hizmetinde tecrübe kazanarak terfiler almasında Karesizâde, Kutbüddinzâde Mehmed ve Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin himâyesinde bulunmasının tesiri olduğu muhakkaktır. O, *Kısas-ı Enbiyâ*'sında gençliğinden bahsederken bu zevâtı rahmetle anar ve onlara duâ eder. Rahmet diledikleri arasında -isimlerini anmasa da- yetişmesinde emekleri olan diğer hocaları da bulunmaktadır:

7747. İre üstâdlaruma rahmetüñden
Ola şâd âşinâlar izzetüñden

Bilhassa Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin devlet adamlığı yanında büyük bir âlim oluşu Hindî'nin ilmî şahsiyetinin tekâmül etmesine katkı sağlamıştır.

Afyonkarahisar'da doğan Hindî'nin ilk eğitimini burada almış olması muhtemeldir. Ancak onun, çocukluğundan yirmili yaşlarına kadarki gençlik devresinde kimlerden ders aldığını, hangi şartlar altında ve nerelerde eğitimini tamamladığını bilmiyoruz. Tahsil hayatının bir bölümünü dahi olsa ilim ve kültür merkezi olan İstanbul'da geçirip geçirmediği hususunda da herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Onun yirmili yaşlarının sonlarına doğru, İstanbul kadılığı da yapan Anadolu Kazaskeri Kutbüddinzâde'nin himâyesinde şer'î ahkâm kâtipliği ile devlet vazifesine atılması, ilk görev yerinin İstanbul olduğuna dâir bize ipucu vermektedir.

Anlattıklarından hareketle hayatı boyunca hep devlet işlerini öncelediğini; eserlerinde, aldığı vazife ve terfileri nazma döktüğünü, ilmî

şahsiyetini ise ancak ömrünün sonlarında yazabildiği *Kıyas-ı Enbiyâ* ile ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Kıyas-ı Enbiyâ'sında kullandığı dinî terminoloji onun, siyer, dinler tarihi, kelâm, tefsir gibi ilim dallarındaki birikimini; konuların muhtevasına göre sık sık âyetlerden iktibâslar yapması da Kur'ân- Kerîm'i çok iyi bildiğini gösterir. Eserlerinde Hz. Peygamber'in sözlerinden iktibaslar yapması, onlara telmihlerde bulunması hadis birikiminin de geniş olduğuna işâret sayılır. *Sergüzeştname*'sinde Zilhicce ayı vesilesiyle Kâbe tarihi ve menâsik-i hac hakkında mâlumât vermesi dinî bilgisinin derinliğini yansıtmaya bakımdan ayrıca kayda değerdir.

Hindî'nin okuyucuya yol gösterdiği, çeşitli nasihatlerde bulunduğu beyitlerde edebî zevkini ilmî birikimi ve hayat tecrübesi ile buluşturmuş olması onu hem kuru bir öğreticilikten hem de basmakalıp anlatım tarzından kurtarmıştır:

- 1634.** Ve cömerdler gelür Yâfeş belinden
Odur âdem gele hayrât elinden
- 2767.** Kazâ gelse başîret bağlanur bil
Anı def idemez cem' olsa ger il (*Kıyas-ı Enbiyâ*)
- 490.** Her işüñ râstına sevinme şaşın
Çomağa râst gelür gehi tavşan (*Sergüzeştname*, 19^b)
- ...
- 567.** Sükût it kimseye sen râz virme
Dehen açma ki görünmeye dendân
- 568.** Olagör hüsni hulk-ile müdâm sen
Çıkar tatlu söz-ile inden ilan (*Sergüzeştname*, 22^b)

572. Cihân ger döndüre yüzünü senden
Yüzi döndürme sen cevrine katlan
573. Ki sen girdâba düşseñ gam degildür
Kişinüñ kaydını görür Yaradan
574. Deñer şabrını kılların Ğudâvend
Ķazâya vir rızâ luşf ide Yezdân
575. Yıķıldıñ ise sen meydân içinde
'Aceb olmaz dürişüp yine atlan
- ...
581. Hüner baħr içre keşfî zabt itmek
Ķolaydur âlet uñarmaķ Ķaradan
- ...
571. Bu esrâr ile ħayrân oldu Hindî
Sen igne yurdusından eyle seyrân (*Sergüzeştnâme*, 22^b-23^a)

Kısas-ı Enbiyâ'nın İstanbul Üniversitesi nüshasının istinsâh kaydında Hindî'den "ârif, kâmil, âlim, fâzıl" bir zât olarak bahsedilmektedir. Eserde Taberî'nin *Târih*'i başta olmak üzere isim vermeden andığı diğerk târih kitaplarından aktardığı bilgilere; Vehb ibn Münebbih, Abdullah ibn Selâm, İbn Abbâs ve Ka'bü'l-Ahbâr'dan naklettiği rivâyetlere ve konular arasına serpiştirdiği ahbâr ve hikâyelere bakıldığında bu tavsiflerin medihten ziyâde bir hakikate işâret ettiğine şüphe yoktur. *Kısas-ı Enbiyâ*'da Cem, Cemşid, Dârâ, Keykubâd, Feridûn gibi İran'ın önde gelen isimlerine atıflarda bulunması vesilesiyle onun Fars kültürüne de âşına olduğunu ayrıca belirtmek gerekir.

Hindî Mahmûd, dinî ilimlerin yanısıra kuvvetli bir Osmanlı tarihi ve coğrafya bilgisi ile tarih düşürme yeteneğine de sahiptir. Harflere birtakım anlamlar yüklemesi, gördüğü rüyaları yorumlaması dolayısıyla "ulûm-ı hafiyye"ye dâir bilgilerden de haberdâr olduğunu söylemek yanlış olmaz. Eserlerine yansıtığı

üslup, şiir tekniği, ustalıklı kurduğu terkipler, arûzu umumiyetle başarılı kullanması, belâgat ilmine ve dil bilimi kurallarına olan vukufunun derecesini göstermesi açısından zikredilmelidir.

2. Edebî Şahsiyeti

Türk-İslâm edebiyâtında kısas-ı enbiyâ türünün ilk ve en seçkin manzum örneği olan *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevîsi ile yine türünün ilk örnekleri arasında sayabileceğimiz *Sergüzeşt-nâme*'nin bugüne kadar ilim ve edebiyât dünyasında söz konusu edilmemiş olması ilginçtir. Bu durum tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız Hindî Mahmûd için de söz konusudur. Halbuki bizzat kendisi İslâm edebiyâtında o döneme kadar henüz kimsenin kısas-ı enbiyâyı nazmetmediğini söylemekte ve böyle bir mesneviyi kaleme alan ilk kişi olduğu için Allah'a şükretmektedir:

7710. Kısaş-ı enbiyâ nazmına Rûm'da
Dehen açılmamış meger ki Kıum'da

...

7713. Kısaş-ı enbiyâ nazmını Yezdân
Zamânında baña fetî itdi Sübhân

...

7717. Şalavât ü selâm olsun Resûl'e
Naşb oldı hikâyâtı bu kıula

Edebiyâtımızda manzum sergüzeşt-nâmelerin sayısının diğer mesnevi türlerine nazaran sayıca az olduğu göz önünde bulundurulduğunda¹⁵² içinde çok kıymetli bilgiler bulunduran Hindî'nin *Sergüzeşt-nâme*'sinin ehemmiyeti anlaşılabilir olur.

---

¹⁵² Manzum sergüzeşt-nâmeler hakkında geniş bilgi için bk. Haluk Gökalp, *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*, İstanbul 2009, s. 1-12.

7762. Kişiyi aňduran dâyim eşerdür
Bu devrân bâd-veş durmaz eserdür

beytiyle ismini ebedileştirmenin yolunun eser bırakmaktan geçtiğini vurgulayan Hindî Mahmûd şahsiyetinin çeşitli yönlerini yansıttığı mesnevileri vâsıtasıyla kıyâmete kadar iyilikle ve duâyla anılmasını niyâz etmiştir.

Devlet teşkilâtının çeşitli kademelerinde vazife almasına rağmen Hindî'nin şahsiyetinin en belirgin yönünü şüphesiz edebî kimliği oluşturmaktadır. O, önceleri Hamdî mahlasını kullanmışken, sonra Sultân II. Selîm'in isteğiyle "Hindî"yi tahallus etmiş, bugüne kadar ulaşabilen eserlerini bu mahlas ile kaleme almıştır. Hindî'ye mahlasını bizzat Sultân'ın vermesi, zaman zaman onun takdirlerine mazhar olması, şiiirlerinin edebiyâta vâkıf "ehl-i irfân" tarafından okunduğunu söylemesi,¹⁵³ onun bu sâhadaki kudretinin en bâriz işâretleri sayılır. Günümüze ulaşan bir dîvânı bulunmasa da o, mesnevilerinde kullandığı dil tekniği, edebî üslup, başta Türkçe olmak üzere Farsça ve Arapça'ya hâkimiyeti ile devrinin edebiyât atmosferini de yansıtmaktadır.

Hindî Mahmûd, mesnevîlerini sade bir dille kaleme almıştır. XVI. yüzyıl Anadolu Türkçesi'nin hususiyetlerini barındıran bu mesnevîlerde bugün artık kullanılmayan bazı Türkçe kelimeler sıklıkla yer alır. *Kısas-ı Enbiyâ*'da muhtevâ icâbı Arapça kelimeler daha çok göze çarparken her iki mesnevide de halk tarafından anlaşılın Arapça ve Farsça kelimelere -mümkün olduğunca terkipler yapılmaksızın- yer verilmiştir. Bunda müellifin, eserlerinin saray erkânının yanısıra halk tarafından da okunmasını arzulaması yatmaktadır. Özellikle *Kısas-ı Enbiyâ* doğrudan Kur'an kıssalarını anlatması itibariyle her türlü "izzet ve devlet"e lâyıktır. Bir beytinde:

¹⁵³ 177. Müteferrika oldım ba'd-ez-ân ben
Benüm eş'ârımı oğurdı 'irfân (*Sergüzeştname*, 8^a)

24. Sen 'azîz kııl halk içinde nazmumu
'Âşık olup sâmi'în şevk ala cân

şeklinde Allah'a tazarruda bulunan Hindî, bu eserinin Pâdişâh'ın da himmetiyle Yazıcıoğlu'nun *Muhammediyye*'si gibi geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesi temennî eder:

7719. Bula *Muhammediyye* gibi 'izzet
Buña 'izzet iden başında devlet

7721. Şehinşâhum irişdür her diyâra
Ki her vech-ile lâyıq i'tibâra

7722. Oğuyup müslimîn ide du'âyı
Kâbül ide Hudâ olan şenâyı

Hindî Mahmûd derin dinî bilgisini edebî gücüyle birleştirerek eserlerinde âyet ve hadislere telmihlerde bulunmuş, bunlardan yaptığı iktibasları vezne uydurmak sûretiyle de beyitlerindeki mânâ zenginliğini ve ifâde gücünü arttırmayı başarmıştır. *Sergüzeştname*'de "Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarmanız selâmete kavuşursunuz" hadisini¹⁵⁴ lafzen iktibasla kalıba koyduğu aşağıdaki beyit buna örnektir:

86. Resûlullâh buyurmuşlar ki encüm
Bi-eyyi iktedeytüm ihtedeytüm (*Sergüzeştname*, 4^b)

Hindî Mahmûd, mesnevîlerinde kullandığı ıstılâhlar, ifâde kalıpları, mecâzlar, teşbihler, atasözleri ve deyimler ile Türkçe'ye katkı sağlamıştır. Eserlerinde yer alan "acı kavun misâli", "tuz ekmek hakkı", "bülbul gibi şakımak", "kar yağdığıında iz örtülür" gibi deyim ve tabirler bugün de dilimizde kullanılmaktaysa da "ocaktan od kapmak", "ne sansan başına san yoldaşına",

¹⁵⁴ el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, Beyrut 1988, I, 147.

“domuzun ölüsü köpeğe düğün”, “şer iş tehirlle olur hayra tebdil”, “cân bostanda bitmez” gibi unutulmaya yüz tutmuş deyişlerin Hindî'nin mesnevilerinde yer almış olması o dönemin Türkçe'sini bugüne yansıtması bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

Geniş bir coğrafyada üstlendiği vazifeler ve devrin şartları icabı zor geçen altmış yıllık bir ömürden sonra, Türk tarihinin en ağır deniz savaşı yenilgisinden sağ kurtulup yıllarca zindânlarda mahpus kalmanın da tecrübesiyle bütün hayatını “Neden neye irişdüm sâl u mâhda” mısraıyla özetleyen Hindî'nin yaşadıklarını

- 586.** Göñül murğı diler yine yatağın
Ne deñlü uçurlarsa yuvadan (*Sergüzeştnâme, 23^a*)
- ...
- 915.** Felek 'âlemde neler işlemiştir
Ne hâlden hâle gelür diñle insân (*Sergüzeştnâme, 35^b*)
- 575.** Yıkıldıñ ise sen meydân içinde
'Aceb olmaz dürişüp yine atlan (*Sergüzeştnâme, 22^b*)
- ...
- 47.** Kâlem urdum şığındum ben Hudâ'ya
Bahâne ister ol Yezdân 'atâya (*Kıyas-ı Enbiyâ*)
- ...
- 577.** Emânete hıyânet itme zinhâr
İder ma'mûre-i dâruñı vîrân (*Sergüzeştnâme, 23^a*)
- ...
- 583.** Murâdına vâsıl olur ol er kim
Buradan izn-ile kaldura daban (*Sergüzeştnâme, 23^a*)
- ...
- 671.** İninde kuyruğın toğrıtdı dilki
Belürmez oldı qarda izi tavşan

674. Kulağ dut baña işitgil kelâmum
Yine bağladı devrân tâze destân (*Sergüzeştnâme*, 26^b)

beyitlerinde olduğu gibi Türkçe'nin ifâde güzelliği ve anlam derinliğini ortaya çıkaracak akıcılıkta aktarması onun edebî şahsiyeti hakkında bize önemli ipuçları vermektedir.

O, *Kısas-ı Enbiyâ*'da peygamberlerin hayatını, *Sergüzeştnâme*'de kendi başından geçenleri içten duygularla, kendine has tarz ve tavırla aktarırken okuyucuyu da duygulandırır, hâdiselerin içine çeker. Bu üslubun temelinde şüphesiz onun şâir ruhunun ve san'atkâr hassasiyetinin izleri vardır. Türk edebiyâtında *Muhammediyye*'nin şöhreti çağları aşmışken benzer motiflerle kaleme alınan *Kısas-ı Enbiyâ*'nın tarihin karanlığında kaybolması kaderin cilvesi olsa gerektir. Halbuki Hindî, samimi söyleyişi, eserlerinde halkın âşinası olduğu akıcı bir dil kullanması, muhitinin/devrinin dinî ve maddî kültürü ile edebî ve sosyal yapısını yansıtması gibi yönleriyle önemli bir ayna vazifesi görmüştür.

Günümüze ulaşan eserleri mesnevî nazım şekliyle yazılmasına rağmen Hindî'nin bu eserlerde yer yer kullandığı teşbihlerde divan edebiyâtının akisleri görülür. Aşağıdaki beyitler barındırdığı zengin tabiat tasvîriyle bir bahâriyye yahut nevrûziyyenin teşbib bölümünden alınmış gibidir:

1046. Şûret-i serdi var cihân yüzünü
Tađlarıñ başını büridi duman

1047. Lerze virdi tene o berd-i 'acûz
Âteş-i ğam yağar o dem külhân

...

1052. Nağş-ı rengîni görmemiş gözler
Necm-i şâbit-dürür o zer-efşân

1053. Geldi irdi 'asâkir-i ezhâr
Geçdi şadre oturdı nevrûz-hân
1054. Yüzini yerlere sürdi cûlar
Hâk sözi dilleründe âb-ı revân
1055. Çün döşetdi zemîne sebze bisât
'Iyş için zeyn ola gül-i reyhân
1056. Gonçeler çâk ide yağalarını
Keşf-i râz ide lâle vü nu'mân
1057. Çeşm-i bâdam açıldı ol demde
Sîm nişâr eyledi zemîne zamân
1058. 'İşve idüp gülerdi ol güller
Bülbül âh eyleyüp ider efgân (*Sergüzeştname*, 40^b)

Hindî Mahmûd'un Peygamberlerin hikâyelerini anlatırken sık sık mahallî unsurlara mürâcaat etmesi, zaman zaman tekrara düşse de dâimâ Türkçe söyleyişi esas alması, bugün artık kullanılmayan yilmek, yügürmek, derilmek, karımak, sımak, igen, yund, çetük, yabuk, yagı, yeygü, göynüklü, çokal gibi yüzlerce kelimeye yer vermesi ve devrin kültür dilini bütün zenginlikleriyle içine alıp şâirâne bir üslupla yansıtması eserlerinin kıymetini bir kat daha arttırmaktadır. O, hikâyesinin kahramanına

4153. Göñüle irişür şefkat kulağdan
Davul âvâzı gerekdür ırâğdan

beytini söyletirken; bir kıssanın arasına

2423. Şular ki çekdi evlâduñ firâkın
Cihâniñ gördi ol kırasın akın

beytini yerleştiren; Hz. Yûsuf bahsinde

2785. Kazâ irmezden evvel ca'li şâdî
Kulûba irüben virür neşâtı

mısralarını, Hz. Mûsâ'da

4449. Senüñ üstüñde Fir'avn haqqı vardur
Tuz etmek bilmemek ulu günâhdur

...

5197. Tama' kişiyi zillate bırağur
Meşeldür taş yerinde olur ağır

beyitlerini, İsmâil Nebî kısmında

2443. Uyanup Hâcer'i uyarur anda
Olundık da'vet olavuz düğünde

mısralarını, Hz. Sâlih'de

1611. Deve de çekdi küffârîñ belâsın
Cihânın kim görüp-dürür vefâsın

beytini yazarken aslında bugüne hem şahsî tecrübelerinin izlerini hem de Türkçe'nin kendine mahsus tabir ve hususiyetlerini taşımıştır. Bu yönüyle *Kısas-ı Enbiyâ* sadece peygamber kıssalarını hâvi bir metin olmaktan öte halk tasavvurunu, irfânını ve devrin sosyal hayatını aktaran bir belge hüviyetindedir. Hindî Mahmûd'un Hz. Âdem aksırınca meleklere “yerhamükellâh” dedirtmesini (413-415. beyitler), ekin ekmek için Hz. Âdem'e öküz koşturup, sabanla tarla sürdürmesini (824-826. beyitler), Hz. Havvâ'ya koyun kırktırıp yün eğirtmesini (821-822. beyitler), Hz. Mûsâ devrinde yaşayan şahısların ellerine tesbih

tutuşturmasını (5214. beyit), Hz. Yûsuf'un güzelliğini görenlere kelime-i şehâdet getirtmesini (2988-2989. beyitler), kömürün tarihini Hz. Âdem'e kadar götürüp (810. beyit) Hızır aleyhisselâma

6689. Virür Hızır'a dinür bir cevher-i hâş
Oğudur üzerine üçer İhlâş

beytiyle “üç kulhüvallâh” okutmasını bu bakış açısıyla değerlendirmek gerekir.

Sergüzeştname, Hindî'nin şahsî tecrübelerini aktardığı mesnevisi olduğu için bu eserin her beytinde onun hayatından izler bulmak tabiidir. Ancak o, *Kıyas-ı Enbiyâ*'sında hayatını anlattığı ana bölümler dışında da yer yer sözü kendisine getirmekte, ya o anı aktarmakta yahut bir beyitle de olsa başından geçenlere atıf yapmaktadır. Meselâ, Hz. İbrâhîm'in oğlu İsmâîl aleyhisselâmı boğazlaması mevzuunu anlatırken söylediği

2423. Şular ki çekdi evlâduñ firâkın
Cihâmñ gördi ol çarasın aķın

beyti okuyucuda onun da vaktiyle evlat acısı yaşadığı izlenimi uyandırmaktadır. Hâcer ile Hz. İsmâîl'in su bulma hikâyesini anlattığı bölümde Zemzem'in faydalarına işâret edip

2510. Ne niyyet üzre içse bir kimesne
Hudâ virür murâdın ulu nesne

2511. Şular içüp anuñ kim bildi dadın
Hudâ virmiş-dürür cümle murâdın

beyitleriyle bu suyun kudsiyyetini ve lezzetini vurgularken yine hâtıraları gözünde canlanmakta,

2512. Bi-ğamdillâh müyesser oldı baña
Şafâlar irdi luğf-ı Hâķ'la câna

diyerek hacca gittiği, “lebbeyk” nidâlarıyla tavâflar yaptığı, Zemzem’i içme saâdetine eriştiği için şükretmekte ve

2516. Yine eyle müyesser bu gedâya
Kulağ dutmuş olam tekrâr şadâya

beytiyle de hem bu suya hem de hacıların bir ağızdan seslendirdikleri telbiye nidâlarına duyduğu tahassürü dile getirmektedir. Sonra da

2517. Gelelüm yine İsmâ’îl hâzret
Ne luğf üzre virür Hâk aña ni’met

beytiyle hâtıralarını bir yana bırakıp tekrar esas konuya dönmektedir. Bu anlatım tarzı Hindî Mahmûd’un eserine şüphesiz ayrı bir âhenk ve ifâde gücü katmıştır. Bedenine can üflenince aksıran Hz. Âdem’in hamdetmesi hâdisesini anlatırken aksırana “yerhamükellâh” denmesi gerektiğine işâret edip,

418. Kaçan aksırsa bir mü’min dir iy cân
Deyeler yerhamükallâhu yârân

419. Yazarken bu mağalli aksıruram
Kaçan elhamdülillâh ki direm

420. Didi yârânlarum yerhamükallâh
Hudânîñ luğfidur bu bârekallâh

beyitleriyle yaşadığı anı nükteli üslubuyla kaydetmesi edebî zevkinin farklı bir yönünü göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Hindî Mahmûd, mesnevîlerini tahkiye metoduyla ve umumiyetle Türkçe kelime kullanmayı tercih ederek yazdığı için aruzu mısralara tatbik etmekte yer yer zorlanmıştır. Mesnevîlerinin uzunluğu ve konuları zemininden kaydirmama endişesi Hindî’yi bazan şiiriyetten uzaklaştırmış; kafiye tutturmakta ve kelime

bulmakta sıkıntıya düşürmüştür. O, *Sergüzeştname*'yi kaleme alırken beyitleri kendi aralarında kafiyelememiş, metni “-ân” sesiyle biten kelimelerle inşâ etmiştir. Eserin 8000 beyit olduğu düşünülürse tek sese bağlı kalmanın şâiri kafiye bulmakta ne kadar zorladığı daha iyi anlaşılır. Gerek bu eserinde sıkça görünen tekrârlar, gerek *Kısas-ı Enbiyâ*'da çokça rastlanan “dimiş, dinilmiş, dir, bu, şol, ol, ol dem, ve, gör, bil, bilgil, bile, anı, anun, ki, idüp, hemân, kıldı, itdi, eyledi” gibi ifadeler yukarıda sözü edilen vezin ve kafiye kaygılarının tezâhürü sayılmalıdır. Ancak şâirin umumiyetle cinasları kullanma, -istisnâları olmakla birlikte- kafiye ve redifleri belirleme hususunda belli bir zevk-i selime sahip olduğu gözlerden irak tutulmamalıdır. Aynı yapı (isimle isim, sıfatla sıfat, fiille fiil) ve dildeki (Türkçe'yle Türkçe, Arapça'yla Arapça) kelimeleri birlikte kafiyelemesi, çeşitli kelimelerle farklı terkipler oluşturması, *Sergüzeştname*'de metni yeknesâklıktan kurtarmak için farklı vezinlerle tegazzüller yazıp tarihler düşmesi edebî seviyesi kadar bu mevzulardaki bilgisinin sağlamlığına da işârettir.

Hindî, esas itibâriyle şâirlik dâvâsı gütmeyeceği ve eserlerini yazarken doğrudan doğruya san'at kaygısı taşımadığı için onun mesnevîlerini dîvân ve hamse sahibi şöhretli şâirlerin eserleriyle mukayese etmek doğru değildir. O, veznin ve şeklin kayıtlarına bağlı kalmanın getirdiği bütün zorluk ve aksaklıklara rağmen kurduğu ince hayâller, kelime tasarrufu, kendine mahsus üslup, ifâdelerindeki sadelik ve akıcılıkla bunların üstesinden gelebilmiş başarılı bir mesnevî şâiridir.

3. Dinî Şahsiyeti ve Bunu Oluşturan Temel Unsurlar

Eserleri göz önünde bulundurulduğunda Hindî Mahmûd'un şeriate bağlı, şer'î hükümleri çok iyi bilen, kalbi Allah ve Hz. Peygamber sevgisiyle dolu, dindâr ve hakikatli bir müslüman olduğu görülür. Kâtiplerde aranan en önemli şartlar arasında "müstakim ve dindar" olmaları gerektiği hususu dikkate alındığında¹⁵⁵ uzun yıllar ahkâm-ı şer'iyye ve dîvân kâtipliği de dâhil devletin itimâd, istikâmet, hak ve adâlet gerektiren çeşitli kademelerinde mühim vazifeler üstlenen Hindî'nin kuvvetli bir dinî şahsiyete sahip olduğuna şüphe yoktur. Her iki eserine tevhid ve na'tlerle başlayan Hindî'nin mesnevîlerinin baştan sona dinî motiflerle örülü olması da gayet tabiidir. *Zirâ Kısas-ı Enbiyâ*'nın ana kaynağı Kur'an'dır. *Sergüzeştname* ise Allah yolunda savaşırken vuku bulan esâret dolayısıyla kaleme alındığı için daha başlangıçta dinî bir sebep barındırır.

a) Allah ve Peygamber Sevgisi

Hindî Mahmûd, her iki dünyâda saâdete ermenin, affa mazhar olup, Allah'ın cemâlini görebilmenin yegane yolunun kelime-i tevhidî ve salavâtı sık sık tekrarlamaktan geçtiğini belirtir. Çünkü "ol" emriyle her şeyi yoktan var eden, kâinatı muhteşem bir nizâmla yöneten, herkesin rızkının kefilisi olan, kudretiyle cihânı dolduran, san'atını ve büyüklüğünü aklın ihâta edemediği Allah Teâlâ gece gündüz övgüyle zikredilmeye lâyıktır. Güneşi ve ayı döndüren, gökleri yıldızlarla donatan, dört unsurdan insanı yaratıp onu eşref-i mahlukât kılan, her organına ayrı bir vazife yükleyen, her şeyi belli bir kaderle programlayıp bozulmayan bir intizam sağlayan O'dur:

21. Kudretüñledür bular iy pâdişâh
İbretiñden oldu bu kıddüm kemân

¹⁵⁵ bk. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri*, İstanbul 1996, IX, 257.

66. İlâhâ halk idensin ins u cânı
Ne mümkün luḫfiñuñ ola beyânı (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Allah'ın hikmetinden suâl olunmaz, O'nun kullarına ihsân ettiği nimetler sayılara sığmaz. İnsanın vazifesi bu saymakla bitmeyecek nimetlere şükretmek, O'nun çizdiği istikâmetten sapmamaktır:

18. Dehen içre bu maḫlûḫ ni'metüñe
'Uḫûl irgörmediler hikmetüñe (*Sergüzeştname, 2^a*)

7. Ki zerre naḫl oluna ḫudretullâh
Beyân olmaḫ ne mümkün ḫikmetullâh

66. İlâhâ halk idensin ins u cânı
Ne mümkün luḫfiñuñ ola beyânı

4631. İdegör iy müselmân Ḥaḫḫ'a tâ'at
Ḥudâ emrine dâ'im it itâ'at (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Allah kendisini seven, buyruklarından ayrılmayan kullarını âteşte yakmaz, cenneti ve cemâliyle sevindirir:

3246. Ḳomazam mü'mini ḫıḫm-ıla sine
Ḥalâşdur İblîs'üñ vesvesesine

3248. Girü almaḫ muḫâldür 'izzetümden
Ḳıyâmetde ḫoyaram ḫudretümden

3249. 'Azametle ḫıḫaram sinleründen
Cemâlüm göreler mü'minlerümden (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Allah'ın “Habîbim” diyerek “öz nurundan” yaratıp “âlemlere rahmet, ümmete şefaât kaynağı” olarak gönderdiği “sultânlar sultânı”, “iki cihân güneşi”, Hz. Peygamber salavâtlarla anılmalıdır. Yüzündeki nûr ile mü'minleri azîz, kâfirleri zelîl kılan, bütün enbiyâ ve evliyânın kendisine uymakla iftihâr ettiği, güneşin, ayın yüzüne müştâk, hûrilerin kokusuna meftûn olduğu Hz. Peygamber'in bir zerrelük lutfu ile cehennem ateşleri söner, hastalar iyileşir, günahkârlar affolur. İnsanlar onun eşîğini tavâf etmekle safâ bulur, onun şeriatine hizmet etmekle saâdet tâcını giyebilirler. Bendesî olmakla övünen Hindî Mahmûd Ravza'ya varıp onun eşîğine yüz sürmekle bu dünyadaki nasibini almıştır:

7694. Varup riyâz-ı cennete yüz sür gubârına

Hindî irişdi sürdi yüzün buldı kîmyâ (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Onun en büyük dileği kıyâmette de Hz. Peygamber'in şefâatine nâil olarak sâlihler zümresine katılabilmektir:

466. Yok-durur bir zerre a' mâlüm ola lâyıķ-ı Hâķ

Hindî'ye eyle şefâ'at ola el-hâķ şâlihîn (*Sergüzeştnâme*, 18^b)

7685. **Hindî** bendeñ kışşadan hişşe umar iy şâh-ı dîn

Zerre şefķat kılasın ire sa'âdete seri (“Na't”, *Kısas-ı Enbiyâ*)

O hâlde yapılması gereken şey ona dâimâ salât ü selâm getirmektir:

5. Şalavât virelüm rûh-ı Resûl'e

Melâ'ik hıdmet eylerler vuşûle

6. Çehâr yâre vü etbâ' u âle

Şalavât ü selâm el ur maķâle (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Hindî esâretin ağır yükü altındayken Hz. Peygamber'den sürekli meded dilemiş,

301. Bu cefâdan hâlâşa dermân kı1
Hürmeti için Resûlüñ i Yezdân (Sergüzeştname, 12^b)

diyerek Allah'a yalvarmış, hürriyete kavuşmanın ancak Peygamber'in yardımı ve tavassutu ile mümkün olacağını dile getiren na't ve recanâmeler yazmıştır. Cemaâtle kılınan namazlar sonrasında, bayram, kandil gibi mübârek gün ve gecelerde diğer esirlerle birlikte duâ edip, salavât getirmiş, gözyaşı dökmüştür:

458. Yâ Resûl-i fâhr-ı 'âlem yâ şefi'a'l-müznibîn
Hî'âce-i kevn ü mekân maḥbûb-ı Rabbi'l-'âlemîn
459. Ol münevver vechinüñ müştâkıdur şems [ü] kamer
Şol mu'anber zülfiñüñ dîvânesidür hûr-ı 'în
460. Nûriñüñ şevkı ile tıldı zemîn ü âsumân
Yiridür tâ kim semâ üstine fâhr itse zemîn
461. Yir nice fâhr itmeye kim iki şak oldu kamer
Bu zemînde saña vahy indirdi Cibrîl-i Emîn
462. Baş açup ağlaşalum gel gel berû maḥbûslar
Ol Resûl hürmetine ide ıtlâk ol Mu'în
463. Bu gâzâ yolunda maḥbûslar du'âya el açup
İtdiler Hakk'a tazarru' ide âmîn sâmi'în
464. Bizi küffârüñ elinden sen hâlâş it yâ İlâh
Hürmeti-çün 'arş [ü] kürs ü 'âbidîn ü ḥâmidîn
465. Luṭfiñ-ıla yâ Resûlallâh münakkaşdur tamâm
Ḳalbimüñ âyinesünde ravza-i huld-ı berîn

466. Yoğ-durur bir zerre a'mâlüm ola lâyıq-ı Hâk
Hindî'ye eyle şefâ'at ola el-hâk şâlihîn (Sergüzeştnâme, 18^b)

“Recâ-yı Şefâ'at bâ Muhammed 'aleyhi's-selâm” başlıklı na'tinde tazarrûunu şöyle dile getirmiştir:

296. Yâ şefî'a'l-müznibîn yâ güzîn-i enbiyâ
Şefkatün nûrın irişdür gül bize yevme'l-cezâ
297. Bir kere maħbûsların küffâr elünden yâ Resûl
Dîn yolunda eylemiş idük bu cümlemüz gazâ
298. Yüzümüz kara günâhuñ haddi vü pâyânı yoğ
Çalmışuz hicrân elünden çekerüz derd ü belâ
299. Luṭfiñ-ıla yâ Resûlallâh Hudâ'dan dilegil
Bizi bu bendden ħalâş idüp ide luṭf u 'a[ṭ]â
300. Açıcağ yevme'l-kıyâmet sen livâ-ı ħamdüñi
Hindî'yi eyle ħabûl kim ola ħuddâm-ı livâ
(Sergüzeştnâme, 12^b)

Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*'sında Hz. Peygamber sevgisini diğere peygamberleri anlatırken de sık sık dile getirmektedir. Mesnevisinde hemen her peygambere Hz. Muhammed'in ismini telaffuz ettirmesi dikkat çekicidir. Hindî'ye göre Hz. Âdem'den Hz. İsâ'ya kadar hayatları anlatılan bütün peygamberler Peygamberimiz'i merak etmiş, onu Allah'a sormuş, onun ne zaman dünyaya gönderileceğini öğrenmek istemişlerdir. Buna göre, Allah Teâlâ Hz. Âdem'e kelime-i tevhidi öğretmiş, sonra da bunu dilinden düşürmemesini emretmiştir:

721. Budur tevḥîd zikrüm bil iy Âdem
Diliñden eksik olmasın dem-â-dem
Lâilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh

Hindî Mahmûd'un aktarıp yorumladığı bir rivâyete göre Hz. Havvâ'nın ilk üç hâmileliğinden doğma çocukları vefât etmişler. Hz. Havvâ, sonraki hâmileliğinden olan ikizlerine Allah'ın emriyle Abdullah ve Âmine isimlerini vermiş; bu sâyede çocuklar büyümüş, Hz. Âdem'in zürriyeti çoğalmıştır:

872. Üçüncide ikişer toğmış oğlan
Biri erkek u biri kızmış ol an
873. Virilmiş adı 'Abdullâh bil anuñ
Ve kıza Âmine Allâh dir inanuñ

Hz. Âdem Hz. Peygamber hürmetine güzel bir ölüm temennî etmiş ve vefâtı esnâsında Şît aleyhisselâma O'nun dini üzere sâbit-kadem olmasını istemiştir:

929. Hüdâyâ hâtimemde ḥayra irgir
Muḥammed hürmetine itme dilgîr
...
940. Ecel geldükde Âdem Şît'e eydür
Muḥammed dîni taḥkîk ulu dîndür
941. Ben anı 'arşda mestûr gördüm oğul
Sen anuñ dîni üzre şâbit olgîl

Hz. Nûh da oğlu Sâm'a kelime-i şehâdeti çokça tekrar etmesini vasiyyet etmiştir:

1305. Kelîme-i şehâdetdür bilesin
Aña meşgûl olup dâyim diyesin
Lâilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh

Hz. Sâlih'e emredilen de kelime-i tevhiddir. Hz. İbrâhîm ise Hz. Muhammed'in ümmeti için Kâbe'yi yeniden yapmıştır:

2595. Çağırup yâ Muḥammed ümmeti di
İdüñ hac itmege siz niyyeti di

Allah Teâlâ, İbrâhîm aleyhisselâma, Hz. Muhammed'in onun soyundan geleceğini söylediğinde İbrâhîm Peygamber şükür ve sevincinin nişanesi olarak biner deve ve öküz kurbân etmiştir:

2614. Getürürsin çü aşımdan Resûl'i
Bulalar ḥalk-ı 'âlem toğrı yolu

Hz. İsmâîl'de beliren Hz. Muhammed'in nûru, Hz. Mûsâ'ya medhedilen Hz. Muhammed'in ümmetidir:

2326. Belürdi cephesinde nûr-ı Aḥmed
Dinildi Muşafâ aña Muḥammed

...

5122. Münâcât ider iken Mûsâ Yezdân
Muḥammed ümmetin medḥ itmiş ol an

Hattâ Cenâb-ı Allah Hz. Mûsâ'ya Peygamberimiz'i o derece medhetmiştir ki Mûsâ "âh" ederek Peygamberimiz'in cemâlini görmeyi arzulamıştır:

5400. Baña göster cemâlin dir Ḥudâ'ya
Eşer eyledi 'ışkı ben gedâya

Yûsuf Peygamber'in simasına yansıyan güzellik de aslında Hz. Peygamber'in nûrudur:

3387. Çıkup zindân kapusına ider hamd
Yüzinde berķ urur dir nûr-ı Aħmed

Hindî Mahmûd, *Kısas-ı Enbiyâ*'da Peygamber sevgisini yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere sadece diğer peygamberlerin diliyle aktarmakla kalmamış, Hz. Âdem ve Hz. Havvâ'yı cennetten çıkaran yılan, Hz. Süleymân'ın yolunu kesen karıncaya, hicrette mağaranın kapısına ağ ören örümceğe, yumurtasını bırakan güvercine bile bu muhabbeti söyletmiştir:

121. Resûl hazretine mi'râcda ol mâr
Selâm viridi daħı ol açdı aħbâr

122. Dimiş-kim sendedür hayr ümmetünde
Sa'âdetde olurlar şefkatünde

123. Resûl-i Hakk'a mâr itdi şehâdet
O şükrâneye lâzımdur 'ibâdet

...

6221. Süleymân dir ki ol nice kişidür
Dimiş âħir zamânun serveridür

6222. Anun nâmı **Muħammed Muştafâ**'dur
Anun aşhâbı bil ehl-i şafâdur

6223. Bu cümle peygamberün o mihri
Ki memhûrdur anun taħkik zahrı

6224. Anun 'ışkına halk oldu bu maħlûk
Anun muħabbetine az ile çok

...

7614. O ğār ağızına örümcek çeker ağı
Yumurtlayup gögercin yaptı turağı

Bütün bu örnekler Hindî Mahmûd'un Hz. Peygamber'e olan sevgisini ortaya koyduğu gibi, onun okuyucuya da bu sevgiyi aşılama istek ve gayretini de göstermektedir. Eserinde her fırsatta salavât getirerek Hz. Peygamber'e duyduğu sevgiyle şöhet bulmak isteyen Hindî,¹⁵⁶ muhatabını da bu sevgiye ortak olmaya çağırmaktadır:

2618. Şalavât ü selâm Aḥmed'e olsun
Ḳubûr-ı müslimîn nûr-ile dolsun

2619. Deye her sâmi'în burada âmîn
Muḥammed şefḳatine ire yarın

...

407. Ḳadîmdür cümlesinden nûr-ı Aḥmed
Yazar 'arşda resûlüm dir Muḥammed

408. Resûl'e virelim dâ'im şalavât
Anuñ luṭfiyla farz oldı 'ibâdât

b) Kadere İmân ve Teslimiyet

Kaderin hükmü karşısında zaman zaman karamsarlığa kapılsa da aslında Hindî Mahmûd, Allah'ın takdirine teslim olmuştur. O, eserlerinde, bu teslimiyetini her vesileyle dile getiren, yaşadığı bütün zorluklara ve ağır şartlara rağmen Allah'tan ümidini kesmeyen, beşer olmanın zaafıyla başına gelenleri bazan sorgulasa da "kuvvet ve kudret sahibi Allah"ın kendisini görüp gözettiğinden şüphe

---

¹⁵⁶ 23. Şalavât ile **Hindî** ola benâm
Deyeler lâilâhe illallâh
Muḥammedün Resûlullâh

duymayan, bu vesileyle zindân arkadaşlarına sürekli sabrı tavsiye eden, sarsılmaz îmân ve itikâda sahip bir mü'min olarak karşımıza çıkar:

1099. Hâtırûñ hoş tut şaķın olma melûl
Ol Kerîm'üñ luţfına irmez 'uķûl (*Sergüzeştname*, 42^a)

...

1101. Ol Kerîm ü Kâdir ü Perverdigâr
Aza şükr eyle ki ni'met vire bol

1102. Mâ mazâ mâzî ki hâle hâmid ol
Devr ider eţvârını cümle uşûl

1103. Kesme sen Hâķ'dan ümîdüñ Hindiyâ
Kullaruñ yine tırısar şağ u şol (*Sergüzeştname*, 42^b)

...

499. Gözedürüz müdâm ümîd kapusın
Feth-i bâb eyleye bize Yezdân (*Sergüzeştname*, 20^a)

...

951. Yüzimüz karasını 'afv idüben
İde maķbûl du'âmuz ol Mennân

952. Şübhe itme du'â olur maķbûl
Deye âmîn şafâ-yıla ihvân (*Sergüzeştname*, 36^b)

Allah Teâlâ kullarının kaderini tâ ezelde planlamış ve olacakları onların alınlarına yazmıştır, vakit geldiğinde insan kaderini yaşar:

5. Eyledüñ çün ezel kaçâ vü kader
Sâ'atiyle olısar iy Mennân

6. Cebhemüzde yazıldı şol evvel
Hayr eger şer anı görür insân (*Sergüzeştname*, 1^b)

Öyleyse, insanoğlu Hz. Yûsuf gibi kardeşleri tarafından kuyuya atılıp binbir cefâyla zindânlarda ömür geçirse bile sabır ve kadere teslimiyetin mükâfatını alır, Mısır'a sultân olur; Hz. İbrâhîm gibi âteşlere atılsa da yangın yeri gülzâra döner, onu yakmaya çalışan Nemrûd bir sinek vızıltısıyla can verir; Fir'avun'un zulmüne sabreden Mûsâ'ya Allah yolları açar, Fir'avun'a denizi mezar yapar:

10. Şabr idüben cefâyâ hamd itdi
'Âkıbet Mısır'a eyledüñ sultân
11. Büt-şikest Halîl İbrâhîm
Kıavm-i Nemrûd'a dîn kıldı beyân
12. Atıcak âteşe anı Nemrûd
Âteşi eyledüñdi bâğ-ı cinân
13. Emrûñ ile havâle oldı mekes
'Âkıbet eyledi anı bî-cân
- ...
15. Da'vet-i dîn iderdi Fir'avn'ı
Mu'cize gösterürdi ol her ân
16. Râh açıldı vü girdi deryâya
Kıavmi-ile boğuldu iy Sübhân (*Sergüzeştname*, 1^b-2^a)

Netice itibariyle irfân sahibi herkesin peygamberlerin bu ibretli hayatından ders alması gerekmektedir:

17. Kıudret ıssı Kerîm ü Raĥmân'sın
Buradan 'ibretüñ alur 'irfân (*Sergüzeştname*, 2^a)

O, yaşadığı zorlu imtihanlar karşısında gizleyemediği hayretini *Sergüzeştname*'sindeki şu hakîmâne beyitlerle dile getirmektedir:

915. Felek 'âlemde neler işlemişdür
Ne hâlden hâle gelür diñle insân
916. Bu felek devr idelden iy yârân
Hud'adan hâlî olmadı devrân
917. Kimseye rahmı yok cefâdur işi
Yanında bir gedâ-y-ıla mîrân
918. Kâh olur bir gedâyı şâh eyler
Mîrleri hâk-ile eyler yeksân
919. Bir gün eyler bu hânede dilşâd
İder ol hânede biri efgân
920. Birini getirür cihâna bu dem
Birisi hasret-ile virür cân
- ...
922. Niçeler yâr ile şafâda iken
Ayırup cevır ider görüñ devrân
923. Kimisi yine 'ıyş u 'işretde
Kimisi bend-ile çeker zindân (*Sergüzeştname*, 35^b)

Bütün bu başına gelen dertlere rağmen Hindî Mahmûd “kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine” îmân eden, kişinin *Levh-i Mahfûz*'da yazılanı günü geldiğinde yaşayacağına inanan ve kaderin hükmüne isyan etmekten Allah'a sığınan bir mü'mindir:

220. Meger serde yazılan tâ ezelde
Geliserdür başa irişdi ezmân (Sergüzeştname, 10^a)
329. Dîn yolunda şıyânet üzre olup
Hâşa lillâh ki idevüz 'işyân (Sergüzeştname, 13^b)

c) Âhîret İnanıcı

Hindî Mahmûd sağlam bir âhîret inancına sâhiptir. Allah'a yakarırken, okuyucuya sabrı tavsiye ederken âhîreti hatırından çıkarmaz. Ona göre biz günâhkâr kullara Hz. Peygamber şefkat elini uzatırsa “cezâ günü” “sa'âdet günü”ne dönüşecektir:

4. Şefâ'at eyleye yevme'l-kıyâmet
Günehkâr ümmete ire sa'âdet (Kıyas-ı Enbiyâ)

Hindî, Allah Teâlâ'nın kıyâmet gününde kendisine inanan günahkâr kullarını affedeceği ümidini taşımakta ve insanın günâhla, Allah'ın ise afla meşhur olduğunu şu şiiriyet derecesi yüksek, âhenkli beyitlerle aktarmaktadır:

3825. Hudâ mü'minlere yevme'l-kıyâmet
Günâh itmek olupdur size 'âdet
3826. Deyu kıla hitâb Cebbâr-ı 'âlem
Günâhkârdı deye atamız Âdem
3827. Günâhlar işledük dine Hudâ'ya
Yüzümüz tutmışuz luţf u 'atâya
3828. Muķırr u mu'teriflerüz günâha
Ne ma'lûm olmaya sen pâdişâha

3829. Ümîd-varuz bu demde rahmetüñe
Olunmaz hadd ü gâyet şefkatüñe
3830. Bizi yarlığa Settârü'l-'uyüb'sın
Günâhkârlara Ğaffârü'z-zünûb'sın
3831. Deyeler deye ol dem Hıyy ü Mennân
Kulım Yûsuf bilür eşrâf u a'yân
3832. Ol ihvânımı 'afv itdi günâhdan
Revâ oldur bugün ben pâdişâhdan
3833. Çün ikrâr itdüñüz cümle günâha
Bilüñ 'afv eyledüm girüñ bu râha
3834. Deyu fermân ide gir cennetüme
Sizi gördüm sezâ dir 'izzetüme
3835. Hudâyâ eyle **Hindî**'yi olardan
Günâha mu'terifdür cân u dilden (Kısas-ı Enbiyâ)

d) Duâ

Hindî Mahmûd Allah'a dâimâ duâ eden, O'nu ululayan, hamdini ve şükrünü esirgemeyen, her vesileyle aczini ve noksanını itiraf etmekten sakınmayan bir "kul"dur:

173. Muqırr u mu'terifvem ben haţâma
Ki insânun işi sehv-ile noqsân (Sergüzeştname, 8^a)
994. Cürm ü noqsân iledür Hindî za'îfüñ hâli
Kıl hidâyet kerem it 'aybımı setre yâ Rab
(Sergüzeştname, 38^b)

İnsan günahlarının Allah tarafından affedilmesiyle sultân olur. Öyleyse bu yolda çaba göstermeli, aczini itirâf, günâhlarını kabul etmeli, O'ndan yüz çevirmemeli, lutfundan ve merhametinden ümidini kesmemeli O'nun gizli-âşikâr her şeyden hâberdâr olduğunu unutmamalıdır:

23. Dilerüm yâ Rab haţâmı 'afv idüp
Zıkr u  amdũñ yâd ide dâyim dehân (Kısas-ı Enbiyâ)
985. Kâdir ü 'Âlim ü Ra ım Allâh
Kıl 'inâyet bize eyâ Sũbhân (Sergũze tnâme, 38^a)
1096. Keremũñ 'âmdur iy Kerîm Hudâ
Sa a ma'lûm bu cümle râz-ı nihân
1097. K albimüzde ne var bilürsin sen
Lâzım olmaz ola lisânda beyân
1098. Bizi ma şûda irgör iy Mevlâ
Kul iken eylegil bizi sultân (Sergũze tnâme, 42^a)
- ...
322. Gerçi günâhı bî 'add ü bî haddür  ulıñ
Lu fiñ  apusını idinür her kişi penâh
323. Cürm ü günâha mu'terif[l]erüz rûyımız siyâh
Bâb-ı keremũñ açılıban gösterile râh (Sergũze tnâme, 13^b)

Hindî Mahmûd *Sergũze tnâme*'sinde başına gelenlerin de etkisiyle o kadar duâ eder ki eser neredeyse bir niyâznâme yahut tazarrunâme hüviyetine bürünür. Hindî'nin göklere el açmadığı varak, gözyaşı dökmediği bölüm yok gibidir. Namaz kılarken, oruç tutarken, Kur'an tilâvetinde, gece ibâdetinde, mübârek aylarda, arefede, bayramda, her anda her ortamda duâya durmuş vaziyettedir. Esâretin hükmü altında günlerini geçirirken Türk-İslâm ordusunun

muzaffer olması, fetihler gerçekleştirmesi ve kendilerini kâfirlerin boyunduruğundan kurtarması onun temel dileğidir:

326. El açuban du'â idelüm Hindî derd-ile
Şemşîr-i Aḥmedî ile ola küffâr tebâh (13^b)
- ...
446. İde maḳbûl du'âyı Rabb-ı enâm
Ala küffâr ilini Şâh-ı cihân (18^a)
- ...
509. Eyle maḳbûl du'âmuzı yâ Rab
Cümleye kıl 'inâyet ü ihsân (20^a)
- ...
590. Ḥudâyâ eylegil maḳbûl du'âmı
Murâda irgören sensin enâmı (22^a)
- ...
796. Ḥudâ maḳbûle irgöre du'âmız
Dehen açup budur Ḥaḳḳ'a şenâmuz (*Sergüzeştname*, 31^a)

Görüldüğü üzere bu eserdeki duâlarında ana konular sabır ve esâretten kurtuluşken, *Kısas-ı Enbiyâ*'da -âhir ömürde yazılmış olması sebebiyle kelime-i tevhîd ve salavâtla neticelenecek güzel bir ölüm, günahların affı, âhiret saâdeti, Hz. Peygamber'in şefâatini dilemek ön plandadır:

7743. Dilerem senden iy luṭf ıssı Hâdî
Üzerimde olan ḥaḳḳ-ı 'ibâdı
7744. Mükâfâtunla 'afv olmaḳ recâdur
Müdâm 'abdüñ işi sehv u ḥaṭâdur
7745. Beni şermende kıлма luṭfa irgir
Olur şâd luṭfiñ ile niçe dilgîr

7746. Resûl'üñ hürmetine eyle ihsân
Hudâyâ luṭfiñ ile zinde insân
...
4718. Dem-i âhîrde tevḥîd üzre ḥatm it
Günâhın **Hindî'**nüñ luṭfiñla 'afv it
...
7749. Benüm âhîr demümde it 'inâyet
Beni ḥıfz itmede senden hidâyet
7750. Livâsında Resûl'üñ eyle ḥâdim
Ki Maḥmûd eyledüñ dünyâda adım
7751. Beni kıl dü cihân içinde maḥmûd
Du'âm kıl müstecâb iy Ḥayy Ma'bûd
...
7436. Odır mühr-i nübüvvet mühr-i 'izzet
'Ukkâşe gördügi an buldı devlet
7437. İlâhâ **Hindî'**nüñ âhîr deminde
O mührüñ ḥaṭṭın oḡutdur dilünde
...
7761. Dilümde eyle âhîr demde Raḥmân
Tezekkür üzerine virile cân
Lâ ilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Hindî, küffâra karşı berâber savaştığı arkadaşlarını hiçbir zaman unutmamış, eserlerinde onları dâimâ hayırla anmış, kıyâmet gününde yeniden onlarla berâber olabilmek için de Allah'a duâ etmiştir. Zirâ duâ ve ibâdet Hindî'yi şehid arkadaşlarına ulaştıracak yegâne vâsıtaadır:

7741. Ğazâ üzre mücidd oldı o ḥâkân
Ki fetḥ-i dîn üzere virdiler cân

5810. Du'âdır lâzım olan bil gidişte
Olara irmedeyüz biz de işte
5811. Du'â olsun müdâmî saña 'âdet
Refîkuñ ola du'â vü 'ibâdet (Kısas-ı Enbiyâ)

Hindî Mahmûd yaptığı bu ısrarlı ve samimi duâlarının karşılık bulacağından şüphe etmemiştir:

1011. El açuñ cümle du'â eyleyelüm
İrgöre maqşûda bizi rûzigâr (Sergüzeştname, 39^a)
- ...
352. Bizi âzâd ide Hâk kıla du'âmuz maqbûl
Her kişi itmededür buñca hayr u hasenât
(Sergüzeştname, 14^b)
952. Şübhe itme du'â olur maqbûl
Diye âmîn şafâ-yıla ihvân (Sergüzeştname, 36^b)

e) Cihâd

Hindî Mahmûd ömrünü, canını ve malını Allah yolunda sarfeden, O'nun rızası için yollara düşen, Türk-İslâm târihinin en kanlı deniz savaşına katılıp, "küffâr elinde" yıllarca "mihnet-i derd ü belâda" esârete mahkûm olan bir gâzidir. O, Allah yolunda savaşmaktan kaçılmaması gerektiği, bu uğurda cânı kurban etmenin müslümânlığın şiârından olduğu kanaatindedir. Bu yüzden de kahramanca savaştığını vurgulamaktan çekinmemiştir:

273. Bi-ḥamdillâh ki yüz döndürmedüm hiç
'Adûdan iy bürâder buña inan (11^b)
- ...
225. Şecâ'at gösterür 'âlemde merdi
Odur nâmerd kenârdan ide seyrân (Sergüzeştname, 10^a)

Hindî, *Kıyas-ı Enbiyâ*'da Hak âşığı olanlara Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini göstereceğini belirtirken kendisini de o kervana katması için tazarruda bulunur. Zirâ o da gazâ yolunda mâlını ve nefsinin sarfetmiştir:

3381.   Hudâyâ eyle **Hindî**'yi olardan
              Ġazâ yolunda virdi mâl ile ten

Sergüzeştname'sini yazmasının ana sebebi de bizzat katıldığı cihâd meydanını insanlara anlatıp ibret almalarını sağlamaktır:

100.   Dîn-i İslâm ehlinüñ **Hindî** ġazâsın kıl beyân
              Vaşfına açğıl zebân meydâna girsün gel berî   (5^a)

...

159.   Ġazâ yolunda ġazîler ne çekdi
              Ne oldı bu arada emr-i Sübhân

160.   Beyân ola cihânda sergüzeştım
              Bu hâlden hişşe ala nice insân   (7^b)

f) Namaz ve Oruç

Hindî Mahmûd, İtalya'nın çeşitli hapisanelerinde Papa kuvvetlerinin gözetiminde olmasına rağmen, namazlarını aksatmamıştır. Ramazan oruçlarını tutmuş, mukâbele okumuş/dinlemiş, arkadaşlarıyla berâber fırsat düşürdükçe kendi aralarında gizlice okudukları ezanlardan sonra cemâatle namazlarını kılmış, tesbihlerini çekmiş, hep birlikte ümmet-i Muhammed'in selâmeti, kendilerinin hürriyeti için tazarruda bulunmuş, aşr-ı şerifler tilâvet etmişlerdir. Böylece zindân onlara âdetâ ibâdetgâh olmuştur:

355.   Şâyim oldı bu cümle maġbûslar
              Hep müdâvim namâzadur zindân   (*Sergüzeştname*, 14^b)

...

953.   Oķunurdı ezân ġafî anda
              Hem cemâ'at olur idi yârân

954. Kılur idük terâvîhi her şeb
Müsebbihler okurdı tesbîhân
955. Döşenür pâk haşîr namâz için
Ma'bed-i müslimîn olurdı zindân
956. Her namâz vaqtiyle edâ olunur
Şâh-ı İslâm du'âsına her cân
957. El açup derd-ile tazarru' ider
Ola nâşır o Kâdir ü Raḥmân
- ...
980. 'Iyd idi şavm-ıla bize her rûz
Buldu itmâm görüñ meh-ı ramazân (*Sergüzeştname*, 38^a)

Namaz Allah'ın Mi'râc gecesi mü'minlere gönderdiği hediyelerden biridir, binâenaleyh, namaz kılınan ev devletli bir evdir:

625. Beş vaqt namâz bu cihânda netîce-i Mi'râc
Devletlü ḥânedür ol kim kıla namâzı ezvâc (24^b)

Namaz bütün peygamberlerin ortak ibâdetidir; Hz. Âdem ve Hz. Havvâ'ya da, Hz. Nûh'a da, Mûsâ ve Dâvûd Peygamberler'e de farz kılınmış, Hz. İbrâhîm ve Hâcer Ana da namaz kılmışlardır:

847. Muḳaddem ki namâz kılmışlar anlar
Dimiş öyle namâzıdur kılanlar
- ...
4391. Namâz kııl buyurur Mûsâ'ya Yezdân
Kılur dinür namâzı ḥâzret ol an (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Hindî *Kısas-ı Enbiyâ*'da namazla birlikte birçok kavmin oruçla da mükellef olduğunu anlatır:

4753. Dimişler Hazret-i Mûsâ'ya kavmi
Bize farz itdi Haq taḥkîk şavmı

...
5682. Taleb eyledi Yûnus'ı o kavmi
Bize bildirsün ol secdeyi şavmı

Yûsuf aleyhisselâmın Züleyhâ'ya verdiği öğütler arasında tevbeyle
berâber namaz ve oruç da vardır:

3149. Zelfîhâ'ya dir 'afv oldı şuçuñ
Namâzı kııl u dutğıl sen orucuñ (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Kıyâmet günü Allah namaz kılanlara cennetin kapılarını açacakken
Cahîm adlı cehennemini de namazsızlara ayırmıştır:

275. Gire beş vaqt namâz kılan dü derden
Üçünciden zekât virici erden

...
288. Beşinci şamunıñ adı **Cahîm**'dür
Namâz kılmayanı koyan Raḥîm'dür (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Görüldüğü gibi Hindî Mahmûd, bütün zor şartlara rağmen hem
ibâdetlerini aksatmamaya dikkat etmiş hem de neredeyse her peygamberin
hayatından örnekler vererek okuyucuyu namaz ve oruca müdâvim olması yönünde
uyarmıştır.

g) Zekât / Sadaka ve Hac

Hindî Mahmûd'un muhatabına ısrarla tavsiye ettiği ibâdetlerden
biri de zekâttır. O, Kârûn'u felâkete sürükleyen hususun kibirlenip zekât vermemesi
olduğunu söyler:

5264. Hazâ'ın doldurur mâl ile dâ'im
Ne virdi dir zekât ne oldı şâ'im (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Halbuki zekât malı bereketlendirir, insanın adının bir ömür iyilikle anılmasına vesile olur. İnsanı Allah'ın azâbından kurtaracak olan da sadaka ve tevbedir:

5267. Mübâşir oldı Kārûn dir zekâta
Anı bilmez ki virse mâlı arta
- ...
5305. Bu an tevbeye gel virgil zekâtuñ
Cihânda yâd ola eylûkle aduñ
- ...
5324. Ve mâl u câha aldanmaya anlar
Bula 'izzet zekât viren erenler
- ...
3102. 'Azâbından Hudâ'nuñ kanı havfüñ
Şadağa tevbedür bâ'ışı def'üñ (Kısas-ı Enbiyâ)

Hindî Mahmûd, daha önce de ifade edildiği gibi, hac farızasını yerine getirmiş, üç yıl o civarda kalarak Mısır, Şam ve Yemen mahmillerine hizmet etmiştir:

26. Dağı üç def'a hac oldı müyesser
Görüpdür bu sa'âdeti dağı ser (Kısas-ı Enbiyâ)

Sergüzeştname'de "Vaşf-ı Edâ-i Hacc-ı Şerîf" başlığıyla haccın menâsik ve erkânına dâir bilgiler vermesi, hacı adaylarına oralardaki ziyâret mahallerine dâir bazı tavsiyelerde bulunması onun o muhiti de iyi bildiğini göstermektedir (23^b-26^b):

618. Mu'ayyendür ki İsmâ'il Mağâmı
İki rek'at namâzı kıla cândan
619. İde nûş ol arada âb-ı Zemzem
Şarâb-ı Zemzem iç[e]n ola mestân

620. Şafâyı bula anda Merve hakkı
O sa'y içinde şalına hırâsân
621. İre Zî'l-ħicce'nüñ rûzı toķuza
'Arafât tağına 'azm eyle yayan
622. Varup mescidde anda diñle ĥuţbe
İki vaķti kılurlar anda bir ân
623. Biri öyle biri ikindi anuñ
Oradan vaķfeye yüriye 'irfân (23^b)

Hindî Mahmûd, Hz. İbrâhîm'in dilinden hac ibâdetinin affa, mağfirete ve rahmete vesîle olduğunu söyler:

2600. Gelüp hac eyleñüz rahmet bulasız
O Raĥmân luţfıla yarlığanasız (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Hindî'nin "Tazarru'ât-ı İbrâhîm Peygamber u İsmâ'îl Peygamber u İshâķ Peygamber 'aleyhimü's-selâm u Ĥazret-i Sâra Ana vü Hâcer Ana" başlığı altında aktardığına göre Hz. İbrâhîm, Hz. İshâķ, Hz. İsmâîl, Sâre ve Hâce Analar hac için Kâbe yollarına düşenlere şefâatçi olmayı dilemişler, Allah da onların bu dileklerini kabul etmiştir (2585-2593. beyitler).

Hindî, *Sergüzeştname*'de menâsik-i hac hakkında bilgi verirken muhatabını hacca teşvik eder ve gücü yeten kişinin iki defa hac yapması karşılığında üç hac sevâbı alacağını söyler:

605. İki hac ideni taĥķik bilgil
İder üç kerre hac uyķudan uyan

606. Eger hac ide iki fevt olur ol
Virür bir hac sevâbın dahı Rahmân
607. İnan bu kavle sen kavlı-i şahîhdür
Ehâdîşde bulundı buña burhân (24^a)

Hindî'ye göre hac nasib işi olmakla berâber Sevgili'ye ulaşmak için niyyet ve gayret eden bu saâdete er geç vâsıl olacaktır:

667. Zihî devlet sa'âdet hac edâsı
Olur maḥbûba vâşıl mübtelâsı (*Sergüzeştname*, 25^a)

h) Tasavvufa Bakışı

Hindî Mahmûd'un, eserlerinde yer yer "ricâlü'l-ğayb, velâyet, evliyâ, meşâyih, kerâmet, semâ', dervîş, kırklar, yediler" gibi tasavvufî istilahları kullanması mutasavvıf olmasa da tasavvufî zevk ve tecrübeye sahip bir şâir olduğunu bize göstermektedir. *Sergüzeştname*'sinde "ricâlü'l-ğayb" dediği Hızır aleyhisselâm, Emir Sultan, Ahî Evrân başta olmak üzere kendini gizleyen veya âşikâr kılan bütün "erenler"den istimdâd diler. Düştüğü belâ ve mihnet girdâbında tâkatinin tükendiğini, bu derdin canına kâr ettiğini söyleyerek onlardan meded ister. Zirâ onların velâyeti zâhirdir, zaman ve mekân onlar için engel oluşturmaz:

361. Bir gün ola gele ricâlü'l-ğayb
Ḥâyil olmaz olara kevn [ü] mekân
...
364. Bu cihâna gelen erenler hep
Eger zâhirdendür eger pinhân
365. Vaqitdür irişün meded lillâh
Sizi bâ'ış kıla bize Sübhân (*Sergüzeştname*, 15^a)

“Gazel-i meded-kerden-i Hızır” başlıklı şiirinde Hızır aleyhisselâmı şu ifadelerle imdâda çağırır:

366. Düşdüm belâ vü miñnete yetiş bana Hızır
Kaldum ayakda al elüm iriş baña Hızır
367. Küffâr elünden almağa himmet gerek meded
Yâd iller içre luğf-ıla biliş baña Hızır
368. Sırr-ı guyûbe ‘ilmi viridi çün Hudâ saña
Kâr eyledi bu derd-ile teşvîş baña Hızır
369. Girdâba düşdi derd ü gam içre döner bu dil
İlyâs ile çalış u duruş baña Hızır (Sergüzeştname, 15^a)

Arafat’ta hacıların diliyle Allah’a yakarırken vesile kıldığı zevâtın arasında “evliyâ” ve “meşâyih” da vardır:

634. Cemî’-i evliyâ vü enbiyânuñ
Gicede gözi açık bî-riyânuñ (Sergüzeştname, 25^a)
- ...
638. Meşâyih itdügi takvâ haqı-çün
Şerâyi’ virdügi fetvâ haqı-çün (Sergüzeştname, 25^a)

Hz. Peygamber mi’râca yükselirken Kudüs’te kıldırıldığı namaza katılanlar arasında velîler de vardır:

4. Ol gice Beytü’l-Mukaddes’de idüpdür cümleten
Enbiyâ vü evliyâ zâtıña kıldı iktidâ
(Kısas-ı Enbiyâ, Fihrist’teki na’tten)
24. Beyt-i Mağdis’de idüpdür iktidâ
Enbiyâ vü evliyâ vü şâdikân (Sergüzeştname, 2^a)

O, *Kıyas-ı Enbiyâ*'yı nazma başlarken peygamberlerin hayatının kendisine dost ve rehber, evliyâ-yı kirâmın da ahab olmasını Allah'tan diler:

46. Kıyas-ı enbiyâ ola enîsüm
Meşâyıh-ı ızâm ola celîsüm

Eserini bitirdiğinde şükür duâsında saydıkları arasında evliyâullah da vardır:

7738. Bu cümle enbiyâ vü evliyânûñ
Tevâbi'-ile cümle etkıyânûñ

Okuyucudan ruhları için duâ ve Fâtiha talep ettiği zevât arasında da velîler bulunmaktadır:

1623. O cümle enbiyâ vü etkıyânûñ
Du'â kıl rûhlarına evliyânûñ

Hz. Âdem yaratıldığında melekler enbiyâ ile birlikte evliyânın makamlarını ona arzetmişlerdi:

465. Maqâmları dağı her evliyânûñ
Bile olmuş didümdi enbiyânûñ

Hz. Âdem'in tabutunun üzerinde peygamber ve meleklerle birlikte velîlerin de adı yazılıydı:

943. O tâbûtta yazılmış enbiyâlar
Ve ferîştehler ile evliyâlar

Hattâ “kırklar ve yediler” Hz. Mûsâ ve Hz. İsbânın duâlarına “âmîn” demişler, Dâvûd aleyhisselâma ise yoldaş olmuşlardı:

4756. Du'âya açdı el Mûsâ didiler
Dimiş âmîn bile kırklar yediler

7179. Du'â kıılır 'Îsâ âmîn didiler
Bile hâzır olur kırklar yediler

...

5865. Karındaşları sen gitme didiler
Dimiş yoldaş ola kırklar yediler

Hindî'nin dileklerinden biri de *Kıtas-ı Enbiyâ*'sının dervîşler tarafından kabul görülmesidir:

1171. İrer ol dem du'â tîri nişâna
Bu nazmum ola maqbûl dervîşâna

Son olarak, Hindî Mahmûd Hz. Mûsâ'nın Allah'ı görmek istemesiyle ilgili kıssasını anlatırken ilk dönem sûflerinden Şeyh Ebûbekir eş-Şiblî'den (v. 334/945) bir hikâye aktarmakta ve Cüneyd-i Bağdâdî'nin (v. 297/909) halifesi, “sâhibü'l-kerâmât ve kibâr-ı evliyâullâh”tan olan bu zâtı rahmetle yâd etmektedir: ¹⁵⁷

5362. Hudâ Mûsâ'ya görmezsin dimekden
Hikâyet nakl ider Şeyh Şiblî Hâk'dan

5363. Deyelüm evvelâ kim rahmetullâh
O şeyhüñ üzerine ola iy şâh

Bu örnekler bize Hindî Mahmûd'un tasavvufî kültür ve literatüre âşinâ olduğunu, bu tür rivâyetlere itibâr ettiğini ve yeri geldiğinde bunları eserlerine yansıttığını göstermektedir.

---

¹⁵⁷ Şeyh Şiblî hakkında teferruatlı bilgi için bk. Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul 2006, I, 49-50.

Netice itibariyle, Hindî Mahmûd İslâm dininin bir müntesibi ve Hz. Peygamber'in ümmetinin bir ferdi olduğu için bahtiyârdır. Esâret yıllarında kâfirlerin şirke bulaşmış hâllerini görmesi ve bir müddet onlarla birlikte yaşamak zorunda kalması İslâm'a sımsıkı bağlanmasına vesile olmuştur. Eserlerinde hem kendine hem de kitaplarını okuyanlara nasihat ederken kelime-i tevhid, salavât ve istigfârı dillerinden eksik etmemek, hangi şartlar altında olursa olsun Allah'a hamdden geri kalmamak gerektiğini söyler ve ancak şerîat yolundan gidenlerin sapmadan menzile varabileceğini belirtir. Âhir ömründe yazdığı *Kısas-ı Enbiyâ*'da

3916. Hüdâyâ **Hindî**'nün irdi zamânı

İrişdür hâtimedede hayra anı

beytiyle artık bu ızdıraplı hayatının sonlarına yaklaştığını belirtip “îmân ile göçmeyi” niyâz ederken eserini

7761. Dilümde eyle âhir demde Raḥmân

Tezekkür üzerine virile cân

beyti ve “Lâ ilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh” cümlesiyle bitirmesi dinî şahsiyetini de tamamlayan bir örnek olarak zikredilmelidir.

C. Eserleri

1. *Sergüzeştname (Hediye)* ¹⁵⁸

Hindî Mahmûd'un bilinen ilk eseri olan *Sergüzeştname*, elimizde bulunan tek nüshasında *Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd* adıyla anılmaktadır.¹⁵⁹ 979 (1571)'daki İnebahtı Deniz Savaşı'nı takip eden yıllarda, Sicilya/İtalya zindânlarında yazılan eserin 42 varaklık bu yegâne nüshası eksik olup kasideler, gazeller, tarih beyitleri, müfredlerle birlikte 1114 beyit tutmaktadır. Nüsha cetvelsiz, çift sütun hâlinde, her sayfaya ortalama 15 satır gelecek şekilde, yer yer harekeli düzgün bir nesihle, bölüm başlıkları kırmızı, metin kısmı siyah mürekkeble yazılmıştır. Tamirden geçmiş gibi görünmekle birlikte dağılmış vaziyettedir; kopan bazı varaklar ise yanlış yerlere yapıştırılmıştır. Bazı varaklarda Osmanlı'nın son dönemlerine âit olduğu anlaşılan mühürler vardır. **18^b**'nin derkenârındaki mühürde nüshanın "**Merhum Ahmed Bâdî Efendi'nin vakfiyesi**" olduğuna dâir kayıt mevcuttur.

Osmanlı'ya esir düşen Batılılar'ın hâtıralarını ve gözlemlerini kaleme almaları yaygın bir âdetken Osmanlı'nın özellikle XVI. asra kadarki döneminde bu tür eserlerin sayısı yok denecek kadar azdır. Savaş ve esâret hâtıraları bir yana, Osmanlı edebiyâtında XVIII. asra kadar hâtırat türünün yeterince geliştiği bile söylenemez. Bu durumu klasik edebiyâtımızda nesrin türlü sebeplerle şiir kadar inkişâf etmemesine bağlayabileceğimiz gibi eli kalem tutan zevâtın kendi hayatlarından öte ya vekâyi, tarih, şehrengiz, gazavâtnâme, sefernâme ve

---

¹⁵⁸ *Sergüzeştname*'nin tanıtıldığı bu kısım birtakım ilâveler ve zenginleştirilmiş örneklerle makale olarak yayımlanmıştır (bk. Ahmet Karataş, "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: *Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd*", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. 37 [İstanbul 2011], s. 17-48)

¹⁵⁹ Eser, Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi'nde (nr. 2162) bulunmaktadır. Kütüphane restorasyon çalışmaları sebebiyle kapalı olduğundan Edirne'ye gitmemize rağmen eseri görüp teferruatlı bir şekilde tavsif etme imkânı bulamadık. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yaptığımız yazışmalar neticesinde ancak CD'sine ulaşabildiğimiz eser hakkında vereceğimiz malûmât bu CD'ye dayanmaktadır.

fetihnâmeler gibi kısmen de olsa umumu ilgilendiren hâdiseleri veya Selîmnâme, Süleymânnâme, şehnâme, surnâme, menâkıbnâme, tezkireler, tabakatlar, terceme-i hâller gibi başkalarının hayat ve hâtıratını yazmayı tercih etmelerine de bağlayabiliriz. Bu türün gelişmemesinin sebepleri arasında sayısız hayat, hâdisât ve hâtıratın kaydının dinî, siyâsî, kültürel vesâir endişelerle uygun bulunmaması da sayılabilir. Sebebi ne olursa olsun Osmanlı insanının bizzat başından geçenleri aktarmayı tercih etmeyişi, sonraki nesilleri çoğu zaman olan biteni “görünen” hâliyle öğrenmekle yetinmek zorunda bırakmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı tarihinin - şimdilik- ilk manzum esâretnâme örneği olarak kabul edebileceğimiz Hindî’nin *Sergüzeştname*’si birçok açıdan büyük önem arz etmektedir.

Sebepler ve sonuçlarıyla İnebahtı Deniz Savaşı’nı konu edinmesi, müellifinin savaşta esir düşerek Sicilya/İtalya bölgesindeki Messina, Napoli ve Roma hapishanelerinde görüp yaşadıklarından bahsetmesi, kâfirlerin yaşayış tarzına dâir müşâhedeleri, Papalar ve Papalık müessesesine bakışı, onların cenâze ve cülûs merâsimleri, savaş esirlerinin dinî hayatı, hapishane şartları ve benzeri konular hakkında kıymetli bilgiler vermesi bakımından tarih araştırmacılarına ışık tutacağına inandığımız *Sergüzeştname*’ye ilk defa G. M. Meredith-Owens dikkat çekmiştir.¹⁶⁰ *Kıyas-ı Enbiyâ*’nın British Library’deki nüshasını tanıtmak için kaleme aldığı yazısına *Sergüzeştname*’yi kastederek “II. Selim’in Maiyyetinden Birinin Kayıp Otobiyografik Çalışmasının İzleri” başlığını koyan G. M. Meredith-Owens, burada Hindî’nin *Kıyas-ı Enbiyâ*’sında *Sergüzeştname*’den bahsettiği bölümü öne çıkarmış, bu “kayıp” eserin günışığına çıkması hâlinde ilginç bilgilere ulaşılabileceğini büyük bir heyecanla söylemiştir.¹⁶¹

Âmil Çelebioğlu *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı* adlı çalışmasının “Mesnevî Edebiyatı” bölümünde Hindî’nin *Sergüzeştname*’sini bu

---

¹⁶⁰ G. M. Meredith-Owens, “Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II”, s. 456-463.

¹⁶¹ a.g.m., s. 463.

türe örnek olarak zikretmiş ve eserin Edirne Ahmed Bâdi Efendi Koleksiyonu'nda (nr. 2162) bulunduğunu belirtmiştir.¹⁶²

Ancak, *Sergüzeştname*'nin “kayıp olduğu” bilgisi Cemal Kafadar'ın çalışmalarında da G. M. Meredith-Owens'in makalesine atıfla tekrar edilmiştir.¹⁶³

Doğrudan sergüzeştname türünü veya seyahatname, sefername, gazavâtname, firakname/firkatname, esâretname, gurbetname, hecrname, hâlname, hasbihâl gibi sergüzeştname ile bağlantılı türleri inceleyen kitaplar,¹⁶⁴ doktora ve

---

¹⁶² Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul 1994, s. 104. Elimizdeki nüshanın varak 18^b'deki vakıf mührü, bu yazmanın Âmil Çelebioğlu merhumun işâret ettiği eser olduğunu göstermektedir.

Sergüzeştname, Ahmed Bâdi Efendi Kütüphânesi'ndeki kitapların Edirne Türk Ocağı Kütüphânesi'ne nakli sırasında hazırlanmış 28.03.1927 tarihli tespit katalogunda da “noksan bir yazma” olarak kaydedilmiştir. Katalogda esere dâir başka bir bilgi yoktur (bk. *Edirne Bâdi Ahmed Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Fihristi* [fotokopi nüsha], İSAM Ktp.,Yazmalar, nr. 11954, s. 84).

¹⁶³ Cemal Kafadar, “Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First-Person Narratives in Ottoman Literature”, s. 131. Müellif “Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbulu'nda Bir Derviş'in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağızdan Anlatılar” başlığıyla Türkçe'ye aktardığı bu makalesinde *Sergüzeştname*'yi “bildiğimiz en eski tarihli esâret anı”sı olarak belirtmekteyse de (s. 50) bundan yaklaşık altmış yıl önce -muhtemelen Haydar Çelebi tarafından- yazılmış olan *Vâkıât-ı Cem Sultân*'ın şimdiki bilgilerimize göre ilk esâretname örneği olduğu unutulmamalıdır (Eser hakkında genel bilgi için bk. H. Mustafa Eravcı, “Kitâb-ı Cem Sultan ve Güneybatı Avrupa [Frengistan]”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, IX/1 [Afyonkarahisar 2007], s. 2-3). Ancak, Cem Sultan'ın vefatından (900/1495) yaklaşık yirmi yıl sonra 919 (1513-1514)'da yazılan, onun on üç yıllık sürgün hayatının anlatıldığı bu eserin mensur ve başka biri tarafından yazılmış olması Hindî'nin *Sergüzeştname*'sini “**Osmanlı döneminde şahsî tecrübelerin birinci elden aktarıldığı ilk manzum esâretname**” olarak tanımlamamıza imkân sağlamaktadır.

¹⁶⁴ Meselâ bk. Cemil Çiftçi, *Macuncuzâde Mustafa Efendi: Malta Esirleri*, s. 14 (Cemil Çiftçi Hindî'nin eserinden herhalde habersiz olduğu için Macuncuzâde'nin 1597-1599'da yıllarını anlatan eserini “Osmanlılar döneminde yazılan ilk esâret anısı” olarak tanıtmaktadır.); Harun Tolasa, *Kendi*

yüksek lisans tezleri¹⁶⁵ ile konuya dâir makale ve maddelerde¹⁶⁶ ise ne Hindî Mahmûd'dan ne de *Sergüzeşt-nâme*'sinden bahsedilmektedir.

Hindî Mahmûd *Sergüzeşt-nâme*'den birkaç yıl sonra 987 (1579)'de kaleme aldığı *Kıyas-ı Enbiyâ*'sında bu ilk eseri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre *Sergüzeşt-nâme*, *Kıyas-ı Enbiyâ* gibi yaklaşık sekiz bin beyitten oluşan, şâirin Kızıl Elma'da (Roma) Papa'nın elinde tutukluyken başından geçenleri anlattığı, sevdiklerine çeşitli nasihatlerde bulunduğu ve faydalı dinî bilgiler verdiği hacimli bir mesnevidir:

38. Ki yazdım anda cümle sergüzeştim
İdüp cûş anda deryâ gibi taşтым

Kalemiyle Temeşvarlı Osman Ağa: Bir Osmanlı Türk Sipahisinin Hayatı ve Esirlik Hatıraları, Ankara 1986; Mehmet Kiremit, *Seydi Ali Reis: Mir'atü'l-memâlik*, Ankara 1999; Necati Sungur, *Tâcizâde Câfer Çelebi, Hevesnâme*, Ankara 2006; Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, *Bir Sürgün Şaheseri Mihnet-keşân*, İstanbul 2007; Mehmet Kırbıyık, *Filibeli Avnî: Tuhfetü'l-Hükkâm*, Konya 2008.

¹⁶⁵ İbrahim Şirin, *Osmanlı Seyahatnâmelerinde Avrupa* (doktora tezi, 2004), Ankara Üniversitesi SBE; Haluk Gökalp, *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler* (doktora tezi, 2006), Çukurova Üniversitesi SBE (eser 2009'da İstanbul'da aynı isimle yayımlanmıştır); Betül Demirayak Özsoy, *Sergüzeşt-nâme-i Zihni* (yüksek lisans tezi, 1997), Pamukkale Üniversitesi SBE; Mehmet Ali Üzümcü, *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Zaîfî* (yüksek lisans tezi, 2008), Kocaeli Üniversitesi SBE.

¹⁶⁶ bk. İsmet Parmaksızoğlu, "Bir Türk Kadısının Esâret Hatıraları", *İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, V/8 (İstanbul 1953), s. 77-84; Fahir İz, "Macuncuzâde Mustafa'nın Malta Anıları: Sergüzeşt-i Esiri-i Malta", *TDAY Belleten* (1970), s. 69-122; a.mlf., "Makale-i Zindancı Mahmud Kapudan", *Türkiyat Mecmuası*, XIV (İstanbul 1965), s. 111-150; Günay Kut, "Esirî ve Sergüzeşt-nâmesi", *Hürriyet Gösteri*, sy. 24 (İstanbul 1982), s. 79; Ali Emre Özyıldırım, "Sergüzeşt-nâmeler Üzerine Hasbihâl veya Hasbihâlin Sergüzeşti", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4: Nazımdan Nesire Edebî Türler*, İstanbul 2009, s. 135-165; Selim S. Kuru, "Mesnevi Biçiminde Aşk Hali: Birinci Tekil Şahıs Anlatılar Olarak Fûrkat-nâme, Heves-nâme Üzerinden Bir Değerlendirme", *a.g.e.*, s. 169-183; Hanife Dilek Batıslam, "Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Haller", *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, sy. 22 (Niğde 2007), s. 29-42; Orhan Kemal Tavukçu, "Ayrılığın Terennümü: Türk Edebiyatında Firâknâmeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/10 (İstanbul 2007), s. 197-220; a.mlf., "Sergüzeşt-nâme", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 559-560.

39. Sekiz biñ beyt ile yazdım kitâbum
Naşîhat idi yârâna hiţâbum (*Kısas-ı Enbiyâ*, 2^b)

Hindî Mahmûd, esâretin ağır şartları altında yazdığı eserini kendilerini kâfirlerin elinden kurtaran Sultân III. Murad’a takdim etmiştir. Konuyla ilgili beyitlerden anlaşıldığına göre o, mesnevisine birkaç isim vermiştir. Edirne Selimiye nüshasının ilk varağında, ser-levhada “**Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd**” ibaresi mevcuttur. *Kısas-ı Enbiyâ*’da ise kitabına *Hediyye* adını koyduğunu söylemektedir:

40. **Hediyye** didüm adına anuñ ben
Eritdüm ol kitâb-çün cân ile ten (*Kısas-ı Enbiyâ*)

Hindî, “bilgi hazinesini ele geçirme gâyesiyle” ser-levhaya yazdığı **Hüve’l-Fettâh** ibâresini ise eserine “Besmele” gibi unvan yapmıştır:

165. Hazâ’in-i ma’ârif fetğ olunur
Hüve’l-Fettâh ismi ola ‘unvân (*Sergüzeştname*, 7^b)

Bilindiği gibi, Osmanlı inşâ ve kitâbet geleneğinde mektup, arzihâl, arîzâ, tezkire vs. yazmanın usul ve kaidelerinden biri de yazılacak metnin başına muhâtabtan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olması için “Hüve” lafzı ile birlikte Allah’ın isimlerinden birini bitiştirerek isim koymaktı. Meselâ maddî bir ihsan talebinde “Hüve’l-Kerîm”, “Hüve’l-Mu’tî” veya “Hüve’l-Muhsin”, istiânede “Hüve’l-Mu’în”, sığınma yahut yardım isteğinde “Hüve’l-Mugîs”, seferde ve gazâda “Hüve’l-Melik”, “Hüve’l-Fettâh”, “Hüve’l-Mu’în” yazılırdı.¹⁶⁷ İnebahtı Savaşı’na iştirâk edip burada esir düşen Hindî’nin *Sergüzeştname*’yi kaleme almasındaki maksatlardan biri de Pâdişâh’a sesini duyurma arzusudur. Binâenaleyh, uzun yıllar maiyyetinde bulunduğu ve ona bağlılığını her fırsatta dile getirdiği

¹⁶⁷ bk. Bekir Kütükoğlu, “Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler* (ed. Mübahat S. Kütükoğlu), İstanbul 1988, s. 174.

Pâdişâh'ın himmet buyurup kendisini küffârın elinden kurtarması için yazdığı bir istirhâm-nâme gibi düşünölebilecek bu mesnevîye şâirin “Hüve'l-Fettâh” ibâresiyle “*Hediyye*” adını verdiğini ifade etmesi metnin hem muhtevâsına hem de yazılış maksadına uygun görünmektedir. Nitekim o, Allah'ın Pâdişâh'a yeni fetihler müyesser kılıp bu vesileyle kendilerine hürriyet kapılarını açması için dâimâ duâ etmiştir:

- 682.** Berr ü baħrũñ ħâkimi Zıll-ı Hudâ
Saña rehber Hızr u İlyâs cümle er
- 683.** Uğuruñ ħayr ola iy şâh-ı cihân
Seyf-i kâti' ile ref' oluna şer
- 684.** Bile 'âlem nicedür tab'-ı Selîm
Ur kılcı düşmene göster hüner (27^a)

Hindî'nin *Sergüzeşt-nâme*'yi yazarken gözettiği esas maksat, gazilerin çektiği sıkıntıları, kendi başından geçenleri ve gazâ yolunda olan biteni okuyucuların ibret alması için anlatmaktır. O, yazıya aktardığı bu tecrübelerden insanların paylarına düşeni alacakları ümidini taşımaktadır:

- 160.** Beyân ola cihânda sergüzeştim
Bu ħâlden ħişşe ala nice insân (7^b)

Deniz, ayrılık belâsıyla onu âdetâ boğuyorken; zikri, fikri ve gönüyle dâimâ Pâdişâh'ın (II. Selim) hayâline sığınarak ferahlayan şâir, bu eserini nazmetmekle bir yandan edebiyât bahçesine güller, reyhanlar döktüğünü, bunlardan yayılacak muhabbet kokusuyla gönüllerdeki sıkıntıları dağıtacağını; bir yandan da Sultân'a karşı artık gizleyemediği hasretini ortaya koymayı düşünmektedir:

- 155.** Dilümde zikrüm u gönülümde fikrüm
Ola dâyim ħayâl-i Zıll-ı Yezdân

158. Çalina tabl-ı 'ışkım âşikâra
Muḥâldür ḥâlet-i 'ışk ola pinhân (7^b)

Hindî, mesnevisini “maârif hazinesi”nden kaptığı incilerle tespih gibi dizip tamamlamak için de Allah'tan yardım ister:

161. Dizem dürri cevâhir ola tesbîḥ
Muḳârin olur ise 'avn-i Deyyân
162. Teveccüh kıldı dil dergâh-ı Ḥaḳḳ'a
Ne ilhâm ide ḳalbe Ḥayy [ü] Mennân (7^b)

Nihâyet Allah duâsını kabul eder ve O'nun inâyetiyle eserini oluşturmaya başlar:

163. Tûlû' itdi o an luṭf-ı Ḥudâ'dan
Ḥiṭâb-ı müsteṭâb-ı Ḥayy [ü] Raḥmân
164. Aşıl maḳşûda el ur **Hindî** merd ol
Hüner göster er isen işte meydân (7^b)

Klasik tertib hususiyetlerini ihtiva eden bir üslupla yazılmış olan *Sergüzeştnâme* tevhidle başlamaktadır (1^b-2^a):

1. Bismillâhi'l-Meliki'l-Müste'ân
Feth ider bâbı bu miftâḥ-ı cihân
2. İy Kerîm [ü] Raḥîm-i 'âlemiyân
Yoğ iken 'arş u kürs [ü] kevn [ü] mekân
3. **Kün** buyurduñ o demde itdi zuhûr
Oldı mevcûd bu ḳubbe-i devrân (1^b)

“Na‘t-i mevlûd-i Resûl ‘aleyhi’s-selâm” ve “Medh-i nûr-ı Nebî ‘aleyhi’s-selâm” manzumelerinden sonra (2^a-3^a) “Vaşf-ı Hâzret-i Ebû Bekir rağıyallâhu ‘anh”, “Vaşf-ı Hâzret-i ‘Ömer rağıyallâhu ‘anh”, “Vaşf-ı Hâzret-i ‘Oşmân rağıyallâhu ‘anh”, “Vaşf-ı Hâzret-i ‘Alî rağıyallâhu ‘anh” başlıklarıyla dört halife için yazılmış na’tler bulunmaktadır (3^a-4^b). Herbiri birkaç beyit tutan “Der şân-ı aşhâb” ve “Vaşf-ı Hâzret-i Dürreyn” başlıklı sahabe ve Hz. Hasan-Hz. Hüseyin na’tlerini (4^b-5^a) üç beyitlik “İzhâr-ı ezân” ile Hz. Peygamber na’ti takip etmektedir (5^a-5^b). Na’tin sonunda yer alan

112. Salţanat emrünü virüp Yezdân
Açdı râyâtı Ğâzî ‘Oşmân

beytiyle “Vaşf-ı cülûs-ı salţanat-ı Âl-i ‘Oşmân” başlıklı medhiyyeye giriş yapan Hindî, Osman Gazi, Orhan Han ve Fâtih Sultan Mehmed’in isimlerini anıp genel olarak Osmanlı Pâdişâhlarını (5^b-6^a); “Medh-i Pâdişâh-ı Zıllullâh” başlıklı uzunca bir şiirle de II. Selim’i medhetmektedir (6^a-7^b). Eseri nazmettiği yıllarda pâdişâh olan II. Selim şânı yüce, Peygamber ahlâklı, Ali görünüşlü, İnan’dan Turan’a, oradan Yunan’a bir yığın beyi, paşayı, şâhı kendine kul eden, doğuda batıda, Horasan’da Şirvan’da, Şiraz ve Geylân’da hüküm süren, nâmına hutbelerin okunduğu, uğruna şehirlerin zaptedildiği, saltanatına canların fedâ olduğu bir “pâdişâh-ı heft iklim”, “sultân-ı cihân”, “şâh-ı devrân”dır:

135. Tâc ü devlet baht ü rif’at pâydâr
Tapuña yüz süre mîrân şad hezâr (6^b)

130. Nice cân virmeye o hizmetüñe
Virdi tâcı ile tahtı o Yezdân (6^b)

Hindî Mahmûd, mesnevisini esâret yıllarında yazmış olmakla birlikte İnebahtı Savaşı’ndan önceki döneme dâir de bazı bilgiler verir. Bunlar arasında, şâhid olduğu birtakım hâdiseler ve kendi hayatıyla ilgili malumat olduğu gibi Osmanlı tarihiyle alâkalı bilgiler de mevcuttur. Buna dâir örneklerden biri Hindî’nin, II. Selim’in tahta çıktığı günü belirtmesi ve bu güne tarih düşmesidir:

131. Ona irdi Rebî'ü'l-evvel de
Geçdi tahta vü eyledi dîvân
132. Resûlullâh mevlûdından oldı
Şer'-i Aḥmed bulur tamâm 'unvân
133. Bir eksükli didi ol günde târiḥ
Selîm Şâh'da bugün mühr-i Süleymân (Sene 974) (6^b)

Hindî Mahmûd, Sultân Selîm medhiyyesinde sözü Kıbrıs'ın fethine (978/1571) de getirmekte ve “Kıbrıs Fâtihî” Lala Mustafa Paşa'nın cesâretini överek adanın fethine de târiḥ düşmektedir (7^a). Bu bölümden sonra

153. 'Aceb seyr itdürür gör rûzigârı
İder Efrenc ilinde Hindî zârı (7^b)

beytiyle mesnevîsinin ana konusuna giriş yapan Hindî, önce “**Vaşf-ı bâ'îş-i nazm**” ve “**Vaşf-ı Pâdişâh-ı 'âlem-penâh medde zılluh**” başlıklı şiirleriyle Sultân Selim'le irtibatlı olarak kendisi hakkında bilgi vermekte, Pâdişâh'ın cûlus merâsimini ve onun emriyle atandığı vazifeleri anlatmakta (7^b-9^a), sonra sözü yeniden Kıbrıs'ın Fethi'ne getirerek “**Vaşf-ı Donanma-i Hümâyûn**” kısmı ile İnebahtı mağlubiyetiyle sonuçlanacak serüveni anlatmaya geçmektedir (9^b-10^b).

“**Vaşf-ı âlât-ı harb**” başlığı altında savaş âletlerinden, “**Vaşf-ı cenk**”de ise 17 Cemâziyelevvel 979 (7 Ekim 1571) Pazar günü vuku bulan savaşın kanlı sahnelerinden ve ağır bilançosundan bahsetmekte, “**Vaşf-ı maḥbûsân**” ile de eserin geri kalan kısmında hep yer vereceği esâret hayatını aktarmaya başlamaktadır (10^b-12^b).

Hindî, esir alındıktan hemen sonra karşılaştığı zorlukları anlattığı bu kısmı müteâkib Peygamberimiz'den şefâat dilediği bir gazelin ardından “**Tazarru'-kerden be-cânib-i Ḥazret-i Sübhân**” başlığı altında Allah'a niyâzda bulunmaktadır (12^b-13^b). 13^b'de yeni esirlere sabrı ve sebâtı tavsiye eden eskiden

esir düşmüş iki müslüman kadının sözleri “**Naşîhat-i zenân-ı şâlihân**” başlığıyla aktarılmakta, **14^a**’daki “**Vaşf-ı temâşâ-yı Hindî**” kısmında müellifin Messina’daki yaşayışa dâir gözlemleri bulunmaktadır.

14^b’de yer alan “**Der Leyle-i Berât tazarru’ şoden**” bölümünde Berât gecesi münâsebetiyle tevbe, istigfâr ve bu dünyâda esâretten, âhirette ateşten kurtulması için yaptığı duâ, devâmında ise Ramazan ayına dâir (muhtemelen 979/1572 Ramazan’ı) müşâhedeleri, oruç tutan mahpusların durumu, zindânda okunan mukâbeleler, kılınan terâvihler anlatılmaktadır. Bundan sonra gelen varak “**15^a**” diye numaralandırılmışsa da anlatılan konunun devâmının “**36^a**”da bulunması dağılan yaprakların muhtevaya bakılmaksızın yapıştırıldığını göstermektedir. **15^a**’da Emir Sultan, Ahî Evrân, Hızır aleyhisselâmdan istimdâd, **15^b-17^a**’da Anadolu’dan gelen bir mektubun farkına varan hıristiyan gözlemcilerin onu açtırmadan Hindî’nin elinden almaları, bunun üzerine Hindî’nin ebced harflerine birtakım mânâlar yükleyerek arkadaşlarına yaptığı nasihatler yer almaktadır.

“**Vaşf-ı Maḥmûd Beg**” manzumesinde Kaptân-ı Deryâ Müezzinzâde Ali Paşa’nın oğullarından Maḥmûd Bey’den sitâyîşle bahseden Hindî (**17^{a-b}**) “**Vaşf-ı şehri rebî’ü’l-evvel**” ve “**Vaşf-ı mevlûd-ı Nebî ‘aleyhi’s-selâm**” bölümlerinde bu ayın fazileti, hapisanede yaptıkları ibâdetler, ettikleri duâlar, Peygamberimiz’in doğumu vesilesiyle okunan mevlid hakkında bilgi verir (**17^b-18^b**).

Peygamber Efendimiz için yazılan na’tin olduğu **18^b**’den sonra **19^a** olarak numaralandırılmış olan varakta bahsedilenler dikkate alındığında bu kısımda da yaprakların koştığı anlaşılakta, nüshanın en sonuna yapıştırılan varağın mânâ bütünlüğünü sağlamak amacıyla buraya yerleştirilmesi gerekmektedir. **19^a**’da Hindî, “**Vaşf-ı da’vet-i Papa**” başlığı altında Papa V. Pius’un esirleri huzûruna davet edişini anlatmakta, müttefik kuvvetlerin komutanı Don Juan’ın kendilerini Papa’ya takdim edişini etkileyici bir üslupla aktarmaktadır (**19^a-20^a**).

Müezzinzâde Ali Paşa'nın diğer oğlu Ahmed Bey'in vefâtının ve Hindî'nin onunla ilgili mersiyesinin yer aldığı **20^a-20^b** varağından sonra “**Vaşf-ı terbiye-i Papa**” ile Papa'nın aralarında anlaşmazlığa düşen esirlere uyguladığı cezâ hakkında bilgi verilmektedir (**21^a**).

Hindî, “**Vaşf-ı şeref-i İslâm**” kısmında yegâne hak dinin İslâm olduğunu söylemekte, arkadaşlarına Hz. Peygamber'in ümmetinden oldukları için şükretmeleri gerektiğini belirterek İslâm, cennet-cehennem hakkında kısa bilgiler vermektedir (**21^b**). “**Vaşf-ı kefare-i bed-nâm**” bölümünde ise Roma hıristiyanları hakkındaki gözlem ve kanaatlerini paylaşmakta, bunların dinlerinin bâtıl olduğunu söyleyerek “**Vaşf-ı pend-i Hindî**” ile birtakım nasihatlerde bulunmaktadır (**22^a-23^b**).

Paşazâde Mahmûd Bey'le aralarında geçen bir nükteyi aktardıktan sonra (**23^b**) Zilhicce ayı münâsebetiyle “**Vaşf-ı edâ-i hacc-ı şerîf**” başlığı altında, üç kere yerine getirerek tecrübe kazandığı hac ibâdeti ve menâsiki hakkında bilgi vermekte, bu kısmın içine yerleştirdiği bir kaside ile Pâdişâh II. Selim'i ve ordusunu medhetmekte; tavaf esnasında, Arafat'ta hacıların diliyle duâlar edip, küffâr beldesindeki bu içler acısı hâlden kurtarması için Allah'a yakarmaktadır (**24^a-27^b**):

637.   Seni zıkr eyleyen diller hâkı-çün
            Ma'ârif açduğı güller hâkı-çün
638.   Senüñ 'ilmüñ bilen 'âlimler için
            O 'ilm-ile olan 'âmiller için
639.   Meşâyiḥ itdügi taqvâ hâkı-çün
            Şerâyi' virdügi fetvâ hâkı-çün   (**25^a**)
- ...
643.   Bugün dūrda olan huccâc hâkı-çün
            Senüñ iḥsânuña muhtâc hâkı-çün

...

646. Bu küffâr içre maḥbûsîñ yolın aç
Bulara raḥmetüñ bârânını şaç (25^b)

“**Vaşf-ı fevt-i Papa**” başlıklı bölümde Hindî Mahmûd, Arefe günü yaptığı duâların kabul olduğunu söyleyerek büyük bir sevinçle Papa V. Pius’un ölümünü haber vermekte ve cenâze merâsimini anlatmaktadır (27^b-28^b). “**Vaşf-ı müfâraḳat-i yârân**” başlığı ile Roma’da meydana gelen halk isyanı sebebiyle Papa kuvvetlerinin hapisteki bazı arkadaşlarını yanlarından alıp tedbiren başka bir yere naklettiklerini aktarmakta (28^b-29^a); “**Vaşf-ı Papa-yı cedîd**” kısmında Papa XIII. Gregory’nin papalık töreni, sonra da San Pietro Bazilikası’nın tarihçesi ve o günkü durumu hakkında bilgi vermektedir (29^b-31^b). Dediğine bakılırsa Hindî, Papa’ya nasihat etme imkânı bile bulmuştur:

767. Fevt olan Papa’nuñ yirine birin
İhtiyâr itdiler bugün gebrân
768. Rûz-ı se şenbe idi vaḳt-i ‘aşr
Şadre geçdi o demde pîr-i muḡân
769. **Hindî** aña ḥiṭâb idüp didi kim
Râhib oldur gözetmeye ‘unvân
770. Ğurresidür Muḥarremün târîḥ
Papa olduñ iy kıdvetü’l-aḳrân (Sene 980) (30^a)

Hindî, “**Vaşf-ı şöret-i Papa**” ve “**Vaşf-ı ḥazîrân**” başlığını koyduğu bölümlerde Roma’nın merâsim için süslenmiş sokaklarını, Papa’nın gezintisini, gerçekleştirilen ihtişamlı töreni ve Romalılar’ın Papa sevgisini anlatmaktadır (31^b-33^b):

830. Çıkup Papa sarâyından şoḳaḡa
Yaḳupdur mumunu pîr ü civânân

831. Gör anları ki nice bî-başardur
Güneş rûşen iken mum yaqar ol an
832. Müzeyyen şoqağa yüridi bunlar
Papaslar yir yir olur idi nâlân
833. Bu vaz' üzre geçerler mumlar ile
Kamu bed-nâm ü a'yân cümle yayan (32^b)

Hindî Mahmûd, “**Vaşf-ı esb-i pişkeş ü seyr-i hûbân**” başlığı altında Napoli'nin Vatikan'ın vakfı olduğunu söylemekte ve her yıl buna işâreten o dönemlerde İspanya'ya bağlı olan bu vilâyetten Roma Kilisesi'ne bir at gönderildiği bilgisini vermektedir. Metnin “**Seyr-i hûbân**” kısmında ise Hindî'nin gördüğü kilise müdâvimi genç talebeleri övmesi yer almaktadır (33^a-34^b). Bu kısmı “**Gazel-i hûbân-ı Efrenc**” ve “**Gazel-i diğer şanem-i tersâ-yı pür-şîve**” başlıklı gazeller tâkip etmektedir.

“**Der vaşf-ı tesellî**” başlıklı bölümde Hindî, felekten şikâyet ederek gönlünü avutmaya, olan biteni anlamlandırmaya çalışmaktadır (35^b-37^a). Yine bu bölümde, İnebahtı'da esir düşmeden önceki dönemlerini, vezir ve beylerin meclisindeki saygın konumunu anlatırken, otağların kurulup kuzu kebablarının yendiği günleri, kadehlerin döndüğü dost sofralarını hasretle anmakta, bugünkü hâline bakarak gözyaşlarını nazma dökmektedir:

938. Bilmezem Hindî ne şayıqlarsın
Düşin görürsün meger hûbdan uyan
939. İtdi lu'bı bu çerh-i şu'bede-bâz
Seni maḥbesde ḥabs ider gebrân (36^{a-b})

Bu bölümün sonu ile “**Vaşf-ı tazarru’ ile’r-Rahmân**” başlıklı kısım Hindî’nin duâ ve ilticâlarından oluşmaktadır. Ancak “37^a” olarak numaralandırılmış varakta duâ yerine müellifin hapisteki vaziyeti ve zindân arkadaşlarını anlattığı beyitlerin yer alması bu kısmın da buraya ale’l-usul yapıştırıldığını göstermektedir.

37^b’de Hindî, “**Vaşf-ı uluc**” başlığıyla sonradan müslüman olmuş bazı esirlerin eski dinlerine dönmeleri için işkence gördüklerini, dönmeyenlerin yakılarak şehid edildiklerini söylemektedir.

Sergüzeştname’de pâdişâh için yazılmış bir gazeli müteakib “**Vedâ’-ı ramazân-ı mübârek**” ve “**Der haqq-ı Leyle-i Kâdr**” başlıkları altında Ramazân ayı ve Kadir gecesi vesilesiyle esirlerin ruh hâli ve hep berâber yapılan duâlar bulunmaktadır (37^b-38^b). Bu bölümlerle birlikte eserin başlarında yer alması gereken manzumelerden olan “**Vaşf-ı mektûb-ı Papa**” ve “**Vaşf-ı sefer-i Roma**”da Papa V. Pius’un emri üzerine Don Juan’ın elinde tuttuğu esirleri Messina’dan Roma’ya göndermesi, bu sebeple yapılan hazırlıklar, Napoli’ye varış, Napoli halkı ve iklim şartları anlatılmakta, ayrıca Müezzinzâde’nin oğulları için yazılmış bir gazel yer almaktadır (38^b-41^a).

Don Juan’ın esirleri Napoli çarşısından giydirmesi, Müezzinzâde’nin oğlu Ahmed’in hastalığı ve Roma’ya hareketle ilgili beyitlerin bulunduğu 41^a’daki “**Vaşf-ı hil’at-ı Don Cuvan**” bölümünden sonra, Roma’ya varış ve Roma zindânına yerleştirilme macerasının anlatıldığı “**Vaşf-ı Roma**” kısmıyla nüsha son bulmaktadır. (41^a-42^b)

Eserde hâkim vezinler “**fâ’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün**” ve “**mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün**” ise de “**mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün**”, “**fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün**” kalıplarıyla yazılmış kısımlar da mevcuttur. Hindî eserini yazarken her beyti kendi içinde kafiyelememiş, mesnevî nazım şeklinin bilinen kaidelerine uymayarak beyitlerin sonunu tek sese ircâ etmiş, “-ân” hecesiyle kafiye oluşturmuştur.

Gerek tertibi gerekse muhtevası ile orijinal bir eser olan *Sergüzeştnâme* açık, akıcı ve anlaşılır bir üslupla yazılmıştır. Eserin dili devrinin hususiyetlerini pek taşımamaktadır. Klasik Osmanlı Türkçesi devresi olarak tanımlanan XVI. asırda eserlerin dili genellikle ağırlaşmaya başlamış ve belli ölçüde ortak kalıpları olan imlâ ve gramer yapısıyla yazılmış olmalarına rağmen *Sergüzeştnâme* bir asır öncesinin dil özelliklerini barındırır gibidir. Hindî, bizzat yaşadığı veya şâhit olduğu hâdiseleri anlatırken kullandığı hemen tamamı Türkçe olan fiillerde, tahkiye metoduyla yazılan bu tarz mesnevilerin üslubu icabınca “görülen geçmiş zaman” siygasına yer vermiştir. Eserde, gelecek zaman eki “-ısar, -iser” ve emir kipi “-gil”in kullanımı da dikkat çekmektedir. Bu kiplerin çekimlerinde yer yer Eski Anadolu Türkçesi’ne âit çekim özellikleri kendini göstermektedir.

Nüshada imlâ bütünlüğü bulunmamaktadır. Kelimelerin sonunda bulunması gereken nisbet “y”leri çoğu zaman yazılmazken, bazı terkiplerde ilk kelimenin sonuna “y” konulmuş, bazılarında araya “vav” yerleştirilmiştir. Bağlaç vazifesi gören bu harfin konulması gereken yerlerde ise kelimeler terkipli okunmaya sebep olacak şekilde yazılmıştır. Seyrek de olsa kimi harflerin unutulduğu, kimilerine noktalarının konulmadığı görülmektedir. Kelimelerin aslı imlâlarına çok kere dikkat edilmişse de bazan aynı kelime birkaç türlü yazılmıştır. Bazı kelimeler ise konuşma dili ve telaffuz imlâsı esas alınarak yazılmış ve harekelenmiştir. İmlâda birliğin olmamasında şüphesiz müellifin / müstensihinin tercihinin de etkisi vardır.

Sonuç olarak Hindî Mahmûd *Sergüzeştnâme*’sinde, mesnevilere has estetik ölçüleri canlı bir Türkçe, düzgün ve sağlam ifadelerle ortaya koymuş; o devrin genel edebî çerçevesinin dışına çıkarak kendi şahsî hayatını, özellikle esâret yıllarını, müşâhedelerini, başından geçen acı tatlı hâtırâtı, içinde bulunduğu ağır şartlara rağmen nazmetmeyi başarmıştır. Tam bir nüshası henüz bulunamamış olsa bile *Sergüzeştnâme* bu hâliyle de tarih, edebiyât ve kültür dünyası için değerli bir vesika niteliği taşımaktadır.

2. *Kısas-ı Enbiyâ*

Eser hakkında geniş bilgi tezimizin ikinci bölümünde yer almaktadır.

II. BÖLÜM

HİNDÎ MAHMÛD'UN *KISAS-I ENBİYÂ'SI*

1. Eser Hakkında Genel Bilgiler

Kıyas-ı Enbiyâ, Hindî Mahmûd'un ömrünün sonlarında (987/1579) yazdığı toplam 7852 beyitlik mesnevîsidir. Eser konusu itibariyle şimdilik İslâmî Türk edebiyâtının ilk manzum kıyas-ı enbiyâsı özelliğini taşımaktadır. Hindî, eserinin sonlarında bu durumu şu beyitlerle ifade etmektedir:

7710. Kıyas-ı enbiyâ nazmına Rûm'da
Dehen açılmamış meger ki Qum'da

...

7713. Kıyas-ı enbiyâ nazmını Yezdân
Zamânında baña fetî itdi Sübhân

G. M. Meredith-Ovens'in tanıtım yazısıyla¹⁶⁸ ilim dünyasının haberdâr olduğu *Kıyas-ı Enbiyâ* altı ayda yazılmıştır. Klasik kitap tertibi esas alınarak besmele, hamdele ve salveyle başlayan eserin ilk bölümünü eserin fihristi oluşturmaktadır. Burada Hindî Mahmûd mesnevisine konu ettiği peygamberler hakkında mensur olarak kısa bilgiler vermektedir. Hacimli mesneviler kaleme almanın zorluğunu bildiği için kitabının yine baş kısmında "... noqşânını âşâr-ı luţfları ile taşhîh iden 'irfân şevâb ve ecir hâşıl ideler inşâ'allâhu Te'âlâ" (1^b) demekte ve

48. Umaram şaklaya sehv u haţâdan
Dirîg itmeye luţfını gedâdan

¹⁶⁸ G. M. Meredith-Ovens, "Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II", s. 456-463.

beytiyle kitabını yanlışlardan koruması için Allah'a el açarken, birkaç yerde de eserinin kusursuz olmadığını belirtip onu baştan sona okuyan, hataları görüp örten veya düzelten okuyuculara ve dinleyicilere duâ etmekte, onların da duâlarını beklemektedir:

26. Oğyanlar bunı vü hem sâmi'în
Bula rahmet her ki deye âmîn

...

7755. 'Uyûbın setr idenler bula devlet
Eger taşhîh oluna ulu 'izzet

7756. Şular ki ibtidâdan intihâya
Nazar kıla *Kıssaş-ı enbiyâ'*ya

7757. İrişe cismine vü qalbine nûr
Ola âşâr-ı ervâh ile mesrûr

7758. Bula dünyâda vü uhrâda i'zâz
Aña mekşûf ola pinhân niçe râz

7759. Du'â ile idenler **Hindî'**yi yâd
Hudâ eyleye anlar göñlin âbâd

7760. Şular ki bu du'âda deye âmîn
Hudâ ihsânına irişe yarın

Kıssaş-ı Enbiyâ''nın son beytini de Hindî'nin okuyucuya duâsı oluşturmaktadır:

7764. Oğyup hatm idenler bu kitâbı
Bula her harfine yüz biñ şevâbı

O, böyle bir eserin nazmını kendisine nasip ettiği için Allah'a şükretmektedir:

22. Enbiyâ vaşfin baña kılduñ naşîb
Luţfiñ ile zerre olundı nişân

Yine O'nun inâyetiyle Kur'an'ın hikâyelerini açıklayan bu eser Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediyye*'si gibi şöhret bulacak, halkın takdirini kazanacaktır:

24. Sen 'azîz kııl halk içinde nazmumı
'Âşık olup sâmi'in şevk ala cân

...

7718. Bular mefhûm-ı Kur'an-ı 'Azîm'dür
Beyân iden hikâyâtı Kerîm'dür

7719. Bula *Muhammediyye* gibi 'izzet
Buña 'izzet iden başında devlet

Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*'yı Sultân III. Murâd'a takdim etmek üzere kaleme almıştır. Zirâ kendisi onun sâyesinde "devlete" erişmiş, kalbi huzûra ermiş, kapalı kapılar Sultân'ın lutfuyla kendisi için ardına kadar açılmıştır:

14. Bu hâl üzre du'âda **Hindî** şâha
Hediyyesi bu-durur pâdişâha

7704. Anuñ devrinde kalb irdi neşâta
Ki baĝlu kapular oldu küşâde

Eserinin şöhret bulup her diyara ulaşması, her dilde okunması da ancak Pâdişâh'ın himmetiyle mümkündür:

7721. Şehinşâhum irişdür her diyâra
Ki her vech-ile lâyıķ i'tibâra
7722. Oğuyup müslimîn ide du'âyı
K̄abûl ide H̄udâ olan şenâyı
7723. Devâm-ı devletünde oldı zâhir
Buña her kim yapışur ise t̄ahir
7724. Bula âşârını ol dü cihânda
Mekânına irişe ol cinânda
7725. 'Azîz eyler 'azîzi ulu 'izzet
Ziyâde ola şâhım 'ömr ü devlet

Hindî, *Kısas-ı Enbiyâ*'yı okuyup Peygamberlerin hayatlarını anlamaya çalışanların gözlerinden perdeyi kaldırması, böylece sırların âşikâr olması, kalplerine feyz müyesser etmesi ve onları peygamberlerle dost kılması için Allah'a niyâzda bulunur:

10. Kısaş-ı enbiyâyı kim oğuya
H̄udâ 'ibretlerini anda duya
11. Kulûba luţfını feyz ide Raħmân
Müyesser ide kullarına Sübhân
12. Göre zâhirde vü bātında âşâr
Aña ervâh-ı enbiyâ ola yâr
13. Hicâbı ref' ide gözden o Settâr
Aña mekşûf oluna gizlü esrâr

Bir beytinde ise yazdığı bu eserden dolayı peygamberlerin ruhları ile “refik” olduğunu söyleyerek hamdeder:

Nazma getürdi kışşaların ‘abd-i bî-riyâ
Oldı refik Һamd aña ervâh-ı enbiyâ
(“Beyt”, Fihrist kısmı, 18^b)

Kıyas-ı Enbiyâ mesnevisi peygamberlerin hikâyelerinden oluşmasına rağmen Hindî Mahmûd eserde hayatının önemli bulduğu dönemlerine âit bazı bilgiler aktarmış, yazdığı diğer eser (*Sergüzeştname*) hakkında malûmât vermiş, yer yer pâdişâhtan da bahsederek devrine bağımsız kalmadığını göstermiştir. Peygamberlerin başından geçenleri hikâye ettiği bazı beyitlerde kendi tecrübelerinden de izler görülebilmektedir. Musâ ile Firavun bahsinde Firavun’un zulmünden bahsederken

4066. Kimüñ ki kudreti var zulme mâ’il
Olunmaya anuñ zulmına Һâ’il

beytini kaleme alması, Hz. Yûsuf kısmında

3804. Dinür Һâin olur Һavf üzre dâim
Gider zulm ile milk küfr-ile dâim

demesi, Sâlih aleyhisselâmın devesini anlatırken

1611. Deve de çekdi küffârın belâsın
Cihânın kim görüp-dürür vefâsın

beytini kaydetmesi, Hazret-i Eyyûb kısmında yazdığı

5712. Ne kim yazıldı bu ser görecekdür
mısraı buna misâl verilebilir.

Kıyas-ı Enbiyâ'da Kur'an'da ismi geçen hemen her peygamber hakkında bilgi verilmekle birlikte bazılarıyla ilgili bilgiler teferruatlıyken bazıları muhtasar tutulmuştur. Eserin Hazret-i Peygamber'le ilgili kısmının kısa olması dikkat çekicidir. Hindî, Peygamberimiz'in hayatını hicrete kadar özet olarak anlatır, sonra da

7672. Resûl'ün mu'cizi şerhi ne mümkün
O mu'ciz ile bil dîn dutdı temkîn
7673. Anuñdur cümle âşâr dü cihânda
Kodı âşârı Hâk âhir zamânda
7674. Şalavât ile hatm olsun kitâbum
Şalavât vire işiden hitâbum

diyerek bitiriverir. Bu âni bitirişe ilerleyen yaşından ötürü kitâbını yarım bırakmama endişesinin mi, manzum bir siyer kaleme alarak Hazret-i Peygamber'in hayatını ayrı bir mesnevîde bütün teferruatıyla anlatma arzusunun mu yoksa başka şartların mı sebep olduğunu bilemiyoruz. Öte yandan, incelediğimiz bazı kıyas-ı enbiyâ nüshaları kâinâtın yaradılışıyla başlayıp Hz. Peygamber'le bitmektedir.¹⁶⁹ Bu geleneğe Hindî Mahmûd'un da uyduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira aşağıdaki beyitlerden onun eserini zaten Hazret-i Peygamber'in hayâtına kadar yazmayı hedeflediği anlaşılmaktadır:

7715. Zuhûr itdi Hudâ'nuñ vâridâtı
Niçe halk itdi evvel kâ'inâtı
7716. Oradan ibtidâsı intihâya
İrişdi tâ ki hatm-i enbiyâyâ

¹⁶⁹ Bunun sebebi Hz. Peygamber'in hayatının müstakil olarak "siyer" ve "megâzi" eserlerinde anlatılması olmalıdır.

2. Eserin Adı

Hindî Mahmûd mesnevîsine *Kısas-ı Enbiyâ* adını vermiştir. Kitâbın ana başlığı “Hâzâ Kitâbü Kısas-ı Enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm”dır. Ara başlıklarda ve yukarıda çeşitli vesilelerle örnekleri verilen beyitlerde de bu terkiib kullanılmıştır:

2. Ola nazmum **kışaş-ı enbiyâ**dan
Şular ki naql olundı etkıyâdan
...
10. **Kışaş-ı enbiyâ**’yı kim okuya
Hudâ ‘ibretlerini anda duya

Eserin ferâğ kaydında “...hâzihi’n-nuşhati’ş-şerîfeti’l-laţîfeti’l-mevsûmeti bi-**kışaşi’l-enbiyâ**’i’l-‘ızâm ‘aleyhim şalavâtü’l-meliki’l-‘allâm...” denilerek mesnevinin adının *Kısas-ı Enbiyâ* olduğuna vurgu yapılmıştır.

3. Sebeb-i Te’lifi

Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*’yı kaleme almasını birkaç sebebe bağlamaktadır. Birincisi iki cihân saâdetini elde etme gâyesidir. Eserin baş kısmındaki “...peygamberân-ı mürselîn ‘aleyhimü’s-selâm hikâyâtından Qur’ân-ı ‘Azîm’de mestûr olan fehvâ-yı şerîf üzre neşr ile beyân iden fuzalâ tahrîründen bu bende-i qalîlü’l-biğâ’a Hindî Maḥmûd dü cihânda maḥmûd olmaḫ ümmîdine tazarru’ ile nazma getürüp...” ifadelerinden onun bu eseri meydana getirirken dünyâ ve âhiret mutluluğunu hedeflediğini anlıyoruz.

İkincisi, başta Hazret-i Peygamber olmak üzere bütün peygamberlerin şefâatine mazhar olarak affedilme arzusudur:

3. Ola luţf-ıla rehber şer’-i Aḫmed
Resûl-i müctebâ Maḥmûd Muḥammed

4. Şefâ'at eyleye yevme'l-kıyâmet
Günehkâr ümmete ire sa'âdet
...
49. Resûlullâh'dan umaram şefâ'at
Livâsında kıpam yevme'l-kıyâmet
...
46. Kışas-ı enbiyâ ola enîsüm
Meşâyıh-ı ızâm ola celisüm

Üçüncüsü, çalkantılarla ve iniş çıkışlarla süren bir ömürden sonra geriye onun adını yaşatacak eser bırakma, hayır ile yâd olunma isteğidir:

16. Sebeb bu nazma ne eyledi Allâh
Kimesneye degil bâkî güzergâh
...
17. Neden neye irişdüm sâl u mâhda
Geçirdim 'ömrümi hıdmet-i şâhda
...
44. Yetiştirdi çünkü altmış sekize yaş
Ecel yaşduğına konulmadın baş
...
45. Şalâh ile oluna bir 'amelde
Sirişt olam anuñla hâtimemde
...
47. Kalem urdum şıgındum ben Hudâ'ya
Bahâne ister ol Yezdân 'atâya
...
7708. Sürûr iriştirdi kalbe Haqq'a ma'lûm
Kışas-ı enbiyâ gösterdi mefhûm
...
7762. Kişiyi aınduran dâyim eşerdür
Bu devrân bâd-veş durmaz eserdür

Eserin fihrist kısmında müellifin “Tâ ki muhtaşar müfid ile ‘âmil olan ihvân-ı ehl-i ‘irfân bu hâlden istifâde idüp bu haķır hayr ile yâd olunup şevâb-ı dü cihânı hâşıl ideler” cümlesi, iyilikle anılma isteğini açıkça ifade etmektedir.

Dördüncü sebep ise kendisini esâretten kurtaran, âhir ömründe rahat bir nefes almasını sağlayan Sultân III. Murad’a armağan sunma arzusudur. Zirâ o, bu “Pâdişâh-ı heft-iklîm sâyesinde” eserini kaleme alma imkânı bulmuştur. Yine adalet ve lutfuyla dünyânın yüzünü güldüren, güneşin ve ayın saltanatı etrafında döndüğü bu Sultân’ın himmetiyle eseri her diyâra ulaşacaktır:

5. Ki Şâh-ı kâm-kâr devrinde bu ân
Kısaş-ı enbiyâ nazmını ihsân

6. O dem kalbime ilhâm kıldı Kâdir
Dilümden luḫf-ı Raḫmân oldu şâdir

7. Bi-ḫamdillâh irişdüm devlete ben
Murâd Hân devri içre vech-i aḫsen

...

7709. Ki nazma eyledi dil murgı cevân
Diledüm medḫ ola Sultân Murâd Hân

...

7711. Hudâvend-i ‘azîmü’ş-şân-ı ‘âdil
Ki şâhlarda aña olmaz mu‘âdil

7712. Şalâḫ ü zühd ü taḫvâ virmiş Allâh
Dolanur taḫtgâhun mihr ile mâh

...

7714. Zâ‘ifüñ nesne yok sermâyesinde
Bu şâh-ı heft iklîm sâyesinde

...

14. Bu hâl üzre du'âda **Hindî** şâha
Hediyyesi bu-durur pâdişâha

4. Yazılış Tarihi ve İstinsâhı

Hindî Mahmûd eserinin son kısmında “**Beyân-ı Târîh-i Kitâb**” başlığı altında eseri kaleme aldığı tarihi vermiştir. Buna göre mesnevisini 987 Muharrem’inin ilk günlerinde (Mart 1579) yazmaya başlamış, altı ay içinde, 987 Cemâziyelâhir’in sonlarına doğru (Ağustos 1579) bitirmiştir:

7752. Toğuz yüz dahı seksen yedi târîh
Bu târîhde yazar nazmını râsih
7753. Muharrem guresidür ibtidâsı
Evâhîr-i Cümâzeyn intihâsı
7754. Bu şeş mâh içre sekiz biñdür ebyât
Güneşden kapdı **Hindî** bil ki zerrât

Taradığımız katalog ve kayıtlarda *Kısas-ı Enbiyâ*’nın müellif nüshasına ulaşamadık. Çalışmamıza esas aldığımız British Library nüshası 993 (1585)’te yazılmış olup müstensihî belli değildir. İstanbul Üniversitesi nüshasında ise iki tarih dikkat çekmektedir. Eserin mensur şekilde hazırlanmış özeti olan “Fihrist”in ferâğ kısmında fihristin tamamlandığı tarih olarak 1009 (1600) kaydedilmişken (vr. 5^b) eserin sonunda müstensih Ahmed b. Nebi tarafından 10 Muharrem 1010 (11 Temmuz 1601) tarihi not düşülmüştür (201^b).

5. Eserin Kaynakları

Hindî Mahmûd'un istifâde ettiği kaynakların başında Kur'ân-ı Kerîm gelmektedir. Müellif, *Kıyas-ı Enbiyâ*'da bahsettiği konularla alâkalı 440 âyete yer vermiştir. O, bir kıssayı anlatırken mevzuyu muhakkak ilgili âyetlerden birine getirmekte ve söz konusu âyetin ya tamamını yahut bir kısmını metne dâhil etmektedir:

311. Olara emr olunmuş kıl 'ibâdet
İder taşdîk kelâmı bunda âyet
Ve mâ halektü'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'büdûn

637. Nitekim buyurur Qur'ân'da Ğufrân
Ri'âyet olunur fermân-ı Deyyân
Ve kâsemehümâ innî lekümâ lemîne'n-nâşihîn

1212. Gemide eyledükde dir ku'ûdı
Bu âyet-i kerîmeyi oğudı
Bismillâhi mecrâhâ ve mürsâhâ inne Rabbî legafûrûn raḥîm

537. Biner Âdem ata bâ emr-i Sübhân
Oğur Âdem o dem âyât-ı Qur'ân
Sübhâne'l-lezî seḥḥare lenâ hâzâ ve mâ künnâ lehû muḥrinîn

3195. Biraz dembeste vü ḥayrân olurlar
Maḥallidür bu âyeti oğurlar
Mâ hâzâ beşeren in hâzâ illâ melekün kerîm

Bazan âyeti zikrettikten sonra ondan çıkardığı neticeyi kıssanın arasına bir beyitle yazmaktadır. Yukarıda kayıtlı olan "**Bismillâhi mecrâhâ...**" âyetinden iki beyit sonra yazdığı şu beyit söylediğimiz hususa misâldir:

539. Kaçan-kim bir kimesne ata binse
Oğuya âyeti râm ola ünse

Hindî, bazan da âyeti müteakip onun manzum meâlini vermektedir:

Fe'innellâhe ye'tî bi's-şemsi mine'l-meşriki fe'ti bihâ mine'l-mağrib

2186. Benüm tañrım güneşi şarka ğarba
İledür hem ba'îd olanı ħurba

2187. Senüñ de ħudretüñ var ise göster
Olur 'âciz bu sözlerden ol ebter

...

2720. Dimiş rü'yâsını ħazret-i pîre
Bu âyet ma'nisi gözine ire

**İnnî ra'eytü eħade 'aşere kevkeben ve's-şemse ve'l-ħamere
ra'eytühüm lî sâcidîn**

2721. Dir on bir yıldız u güneş ile ay
Baña secde iderler nedürür re'y

Hindî kimi zaman da âyetin meâlini iki beyte yaymış, beyitlerin arasına ise âyeti yerleştirmiştir:

2722. İşidicek dimiş Ya'ķüb şaķın sen
Bu ihvânuña dimemekdür aħsen

Lâ taķşuş rü'yâke 'alâ ihvetike fe-yekîdü leke keydâ

2723. Saña mekr itmeyeler bil ħasedden
Ola ki çıķmayalar idi ħadden

Netice itibariyle müellif, kıssaları aktaran âyetlerin tamamını bir bütün hâlinde alıp bunlar üzerinden mevzuyu anlatmak yerine doğrudan kısas-ı enbiyâ eserlerinden faydalanmış, yeri geldikçe de ilgili âyetlerden iktibaslar yapmak sûretiyle Kur'ân-ı Kerîm'i kaynak olarak kullanmıştır.

Hindî Mahmûd'un Kur'ân-ı Kerîm'den sonraki kaynağı hadislerdir. O, hadislerden İsrâilî rivâyetleri aktarmakla şöhret bulmuş aşağıda isimleri bahsedilen râvîler yoluyla genişçe istifâde etmiştir. Ancak ekseriyetle esâtîr ile karışmış bu hadisler sahih kaynaklarda bulunmamaktadır. Bu nakilleri nazma çeken Hindî, bazan aldığı rivâyeti “hadis” olarak nitelerken bazan da “haber, haberde şöyle gelmiş, dinür, nakledilür” gibi ibarelerle aktarmıştır:

Hadîs-i ibtidâ-i halkı'l-arzi ve'l-cibâl:

124. Resûl'den Ka'b kılmışdur rivâyet
Selâm olsun eyâ ehl-i şefâ'at

Hadîsü'l-cenneti ve'n-nâri ve mâ fihâ:

250. Rivâyet İbn 'Abbâs'dan olundu
Sekiz yaratdı Hâk uçağı dindi

Hadîsü'l-cinni ve'l-cânni ve mâ kâne min ibtidâ'i emrihim ve 'ibâdet-i İblîs 'aleyhi'l-la'ne:

296. Beyân ider Vehb ibn Münebbih
Şalavât virmege olundu tenbîh

...

7212. **Hadîs** naqlince naql olundu dinür
Lebistân cebeline defn olunur

İsrâilî rivâyetlere geniş yer vermesi bakımından Kur'an dışındaki mukaddes kitaplardan da istifâde ettiğini düşündüğümüz Hindî Mahmûd eserinde yer yer hem Tevrât'tan ve İncil'den hem de bazı peygamberlere nâzil olan suhûftan bahseder, muhtevâları hakkında bilgiler verir, bu kaynaklardan nakiller yapar:

81. Kitâb-ı enbiyâda 'arş beyânın
Ki her birinde yazmışlar 'ayânın

5266. Dimiş Mûsâ zekât vir mâlîñ için
Ki Tevrât'da buyurdı anı bî-çûn

Ancak onun bu nakilleri doğrudan mukaddes kitaplardan değil, bunlardan istifâde ile rivâyetlerde bulunan râvîlerden ve tarih kitaplarından yaptığı kanaatindeyiz. Zira o, eski ümmetlerden ve onlara indirilen kitaplardan bahsederken ekseriyetle “dinür, dinmişdür, rivâyet eyledi, ehl-i târîh” gibi ibâreler kullanarak o râvi ve eserlere atıfta bulunmaktadır:

239. Vehb ibn Münebbih'den rivâyet
Beyân oluna Hâk kıla 'inâyet

↓

243. Dimişler ehl-i Tevrât halk-ı 'âlem
Yazılmışdur o gün Allâhu a'lem

Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*'yı yazarken istifade ettiği eserlerin tamamının isimlerini vermemektedir. “Kitâb-ı enbiyâda 'arş beyânın” (81), “yazar haç” (277), “Neye iş'âr-durur görüñ kitâbda” (1894), “Dimişlerdür kitâb içre erenler” (2086) “Dimişlerdür kitâb içre bu sözi” (2182), “Haberde şöyle yazmış deyu gelmiş” (2341), “Dimiş bu vech-ile yazan sühanver” (2531), “Bu tafşîl üzre yazarlar bu faşlı” (3448), “Tevârîhüñ kitâblarında yazar” (4025), “Dimişler ehl-i târîh her kitâbda” (4173), “Kitâb yazan kitâbda böyle didi” (6483), “Bunu böyle yazar bilgil kitâbda” (6497), “Bu vech-ile beyân olmuş kitâbda” (6768), “Kitâblarda yazılmışdur mufaşşal” (7530) gibi mısralarla eser ve müellif ismi vermek yerine “kitap, râvî” gibi kalıplara ve “dinür, dinilmiş, dinmiş haberde” gibi ifadelerle vurgu yapan Hindî'nin kitabını hazırlarken muhtelif mensur tarih kaynaklarından ve kısas-ı enbiyâ râvilerinin rivâyetlerinden yararlandığı anlaşılmaktadır. Eserinin girişinde bulunan “Kur'ân-ı 'Azîm'de mestûr olan fehvâ-yı şerîf üzre neşr ile beyân iden fuзалâ tahrîründen bu bende-i qalîlü'l-bidâ'a Hindî Mahmûd dü cihânda maħmûd olmağ ümmîdine tazarru' ile nazma getürüp...” ibaresi ve çeşitli yerlerde geçen “râvî, etkîyâ nakli, ehl-i târîh, ehl-i ahbâr, ehl-i hikmet” gibi ifadeleri ile de

kaynaklara genel olarak gönderme yapmaktadır. Aşağıdaki beyitte de aynı durum daha açık ifadelerle dile getirilmiştir:

53. Egerçi neşr-ile olmuşdı kışşa
Faķire nazm üzere ire hışşa

Hindî'nin esas aldığı kaynaklar arasında zikrettiği tek isim Taberî'nin (v. 310/922) *Târihu'r-rusül ve'l-mülûk ve ahbârihim* adlı eseridir.¹⁷⁰ Kitabının fihrist kısmında Firavun'dan bahsederken “***Tevârîh-i Taberî taḥrîri üzre sebeb-i zuhûrı tafşîlen nazm olunmuşdır***” ibaresi (9^a) ve

4022. ***Tevârîh-i Taberiyye***'de meşûr
Bilinmesine şarf olundu maḳdûr

beytiyle bu eseri zikretmesi bu kaynağa verdiği ehemmiyeti göstermesi bakımından kayda değerdir. Ancak, Hindî'nin sadece Taberî'den istifâde etmediği, çeşitli kısas-ı

---

¹⁷⁰ Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesîr b. Gâlib Ebû Cafer et-Taberî, İslâm ilimler târihinde adından müfessir, muhaddis, fakih ve tarihçi olması yönüyle söz ettiren büyük bir bilgidir. Aynı zamanda kıraat âlimi de olan Taberî dil, edebiyât, şiir felsefe, mantık, tıp ve matematik de mütebahhir kabul edilmiştir. *Târihu'r-rusül ve'l-mülûk ve ahbârihim* (*Târihu'r-rusül ve'l-enbiyâ ve'l-mulûk ve'l-hulefâ*) adlı eseri münâsebetiyle Hindî Mahmûd'un zikrettiği Taberî'nin *Câmi'ü'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'ân, Tehzîbü'l-âsâr, İhtilâfü'l-fukahâ, Kitâbü Sarihi's-sünne* gibi eserleri de sahalarının en önemli kaynakları arasında sayılmaktadır. İslâm târihinin en mühim eseri olarak kabul edilen ve pek çok zeyli bulunan *Târihu'r-rusül ve'l-mülûk*'un temel özelliği -Şemsettin Günaltay gibi bazı araştırmacıların İslâm dünyasının Herodot'u kabul ettikleri- Taberî'nin kâinâtın yaratılışından itibaren İslâm tarihiyle alâkalı ulaşabildiği yazılı ve şifâhî malumatı bir araya getirmek sûretiyle burada te'lif etmesidir. (Taberî'nin hayatı, eserleri ve İslâm ilimler tarihindeki önemi ve tarihçiliği hakkında geniş bilgi için bk. Ahmed Muhammed Hûfî, *et-Taberî*, Kahire 1970, s. 180-232; Muhammed Zuhayli, *el-İmâm et-Taberî*, Dimaşk 1990, s. 198-245; M. Şemseddin Günaltay, *İslâm Tarihinin Kaynakları*, İstanbul 1991, s. 17-50; Fatma Akdokur, *Tahzîbü'l-âsâr Bağlamında et-Taberî'nin Hadisçiliği* [doktora tezi, 2010], Ankara Üniversitesi SBE, s. 6-45; Hasan Kurt, *Taberî'nin Hayatı ve Tarihçiliği* [yüksek lisans tezi, 1991], Ondokuz Mayıs üniversitesi SBE, muht.yerler; a.mlf., “Taberî'nin Tarih Anlayışı”, *İslâmî İlimler Dergisi*, sy. 2 [Çorum 2008], s. 89-103; Fikret İşıltan, “Taberî”, *İA*, İstanbul 1979, XI, 594-598.)

enbiyâ metinleri ile rivâyetleri de kaynak olarak kullandığı kanaatindeyiz. Zira o, değindiği bazı mevzular ve aktardığı birtakım bilgilerde *Taberî Tarihi*'nde bulunmayan rivâyetleri tercih etmiştir. Mukayese imkânı vermesi açısından seçtiğimiz bir kıssanın her iki eserde yer alış şekli aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir: ¹⁷¹

Hiz. İbrâhîm'in İsmâîl'i Kurban Etmesi Kıssasında Hindî Mahmûd'da Olmayan Taberî Rivâyetleri
Hiz. İbrâhîm'in Allah'a "Bana bir oğul veririsen onu Senin aşkına kurban ederim" demesi.
Hiz. İbrâhîm İsmâîl'i kurban etmeye götürürken gökteki meleklerin ağlaması ve Allah'a "Ya Rabbi, İbrâhîm ne büyük bir kul ki, ateşe attılar Sen'den yüz çevirmedi, 'en sevdiğini kes' dedin yine sana güvenmedi." diyerek hayretlerini dile getirmeleri.
Hiz. İbrâhîm, İsmâîl'i kurban için dağa çıkardığında dağın "Bu nasıl bir gün! Bir peygamber oğlunu benim üzerimde kesecek!" deyip titremesi, İsmâîl aleyhisselâmin korkup "Baba, bu dağ neden titredi?" sorusuna "Allah ne dilemişse o olur" şeklinde cevap vermesi.
Hâcer ve İsmâîl'den ümit kesen şeytanın Hiz. İbrâhîm'e gelip "rüyada sana görünüp 'oğlunu kes' diyen İblîs'di, Allah 'oğul kes' der mi, İsmâîl'i öldürürsen O'na âsî olursun" demesi.
Oğlunu kurban etmeye hazırlanan İbrâhîm aleyhisselâma Hiz. İsmâîl'in "Baba, n'olaydı, bunu evde söyleseydin de annemle helalleşebilseydim" demesi ve baba-oğulun birbirlerine sarılıp ağlaması. Bu şefkatin isyan mânâsı taşımadığının " el-kalbü yahzen ve'l-aynü tedma ", (gönül mahzun olur, göz yaşarır) hadis-i şerifiyle izah edilmesi.

¹⁷¹ Mukayese yaparken *Târîh-i Taberî-i Kebîr Tercümesi* ile (İstanbul 1292, II, 153-161) *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk: Milletler ve Hükümdârlar Târîhi* (trc. Zâkir Kadîrî Ugan-Ahmet Temir, Ankara 1954, I, 400-412)'nden istifâde ettik.

**Hız. İbrâhîm'in İsmâîl'i Kurban Etmesi Kıssasında
Hindî Mahmûd'un Taberî Dışındaki Kaynaklardan Aktardığı Rivâyetler**

Hız. İsmâîl sekiz yaşına gelince alnında Hız. Peygamber'in nûrunun belirmesi.

Ümitsizlik içinde kıvranan “kör şeytan” için istiâzenin okunması.

Hız. İbrâhîm'in yere yatırdığı İsmâîl'ine kıyamayıp ağlaması, baba-oğul arasında gelişen muhâvere.

Hız. İbrâhîm ağlarken İsmâîl'in metânetini muhâfaza etmesindeki hikmetin sorulması ve cevabının nazmı. Buna göre İbrâhîm evlâdından ayrılacağı için ağlamakta, İsmâîl Dost'a kavuşacağından dolayı sevinmektedir.

Oğlunu fedâ eden İbrâhîm'in mi, cânını bağışlayan İsmâîl'in mi cömert olduğu sorusuna birtakım akıl yürütmelerle cevap aranması ve Hız. İbrâhîm'in daha cömert olduğu neticesine varılması.

Cebrâîl koçu getirdikten sonra “ayağının bağı çözülen” İsmâîl aleyhisselâmın koşa koşa annesine sarılmaya gitmesi.

**Hz. İbrâhîm'in İsmâîl'i Kurban Etmesi Kıssasında
Hindî Mahmûd'un Aktardığı Rivâyetlerle Taberî'nin Rivâyetleri Arasındaki
Farklılıklar**

Taberî'de	Hindî'de
<p>Hiz. İbrâhîm'in Hâcer'e "İsmâîl artık büyüdü, onu benimle gönder de berâber çalışalım, odun keselim." demektedir.</p>	<p>Hiz. İbrâhîm Hâcer'e "Çok kıymetli bir dostun düğünü var, davet edildim, İsmâîl'i giyidir, saçlarını tara, onu da götürüyüm." demektedir.</p>
<p>Şeytan Hiz. İbrâhîm'in İsmâîl'i aslında kurban için götürdüğünü önce Hâcer'e söylüyor. Taberî bir başka rivâyeti de aktararak, şeytanın önce Hiz. İbrâhîm'in karşısına çıktığını kaydetmektedir.</p>	<p>Şeytan bu durumu önce Hiz. İsmâîl'e söylemektedir.</p>
<p>Hiz. İbrâhîm Cebrâîl aleyhisselâmla sık sık görüştüğü hâlde Allah'ın kurban emrini onun vâsıtasıyla değil de rüya yoluyla bildirmesinin hikmeti olarak bunun mutlak emir değil "sözünü tutması yönünde ihtar" olduğu rivâyeti aktarılmaktadır.</p>	<p>Hindî'nin aktardığı rivâyete göre Allah, acıların en büyüğü olan oğul acısını Cebrâîl'in bildirmesini istememiştir. O, zaten hiç kimsenin ölüm haberini Cebrâîl vâsıtasıyla göndermemiştir.</p>
<p>Hiz. İsmâîl'in babasına âsîlerden olmamak için Allah'ın emrini çabucak yerine getirmesini istemesi. Ayrıca, annesi Hâcer'in vaziyetten haberdâr olması hâlinde gelip kendisini İbrâhîm'in elinden alacağı rivayeti kayıtlıdır.</p>	<p>Hiz. İsmâîl'in elini ağır tutan İbrâhîm'e çabuk davranmasını istemesi. Zirâ Allah'ın emri ne kadar çabuk yerine getirilirse şeytandan o kadar hızlı uzaklaşılacağına dâir rivâyet kaydedilmiştir.</p>

<p>Hz. İsmâîl'in ağlayan babasından iki isteği vardır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yüzünü ya bir bezle örtmesi yahut yüzükoyun yatırması. 2. Annesi Hâcer'e "âhiret hakkı"nı bağışlamasını söylemesi. <p>Taberî, Hz. İsmâîl'in boğazlanma esnasında can havliyle hareket edip Hz. İbrâhîm'in üstüne kan sıçratmamak için babasından kendisini sıkıca bağlamasını istediğine dâir rivâyeti de aktarır.</p>	<p>Hz. İsmâîl'in gözü yaşlı babasına üç "vasiyet"i vardır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elini ayağını sıkı bağlaması, can acısıyla ona dokunursa etkilenmemesi. 2. Onun ağlamaklı yüzünü görmemesi için kendisini yüzükoyun yere yatırması. 3. Annesi Hâcer'e selâmını iletmesi, "uhrevî hakkı"nı helâl etmesini istemesi ve oğlu için ağlamamasını söylemesi.
<p>Hz. İbrâhîm'in oğlunun boğazına bıçağı iki defa çalmasına rağmen bıçağın kesmemesi. Üçüncüyü çalmadan Cebrâîl aleyhisselâmın gelmesi.</p>	<p>Hz. İbrâhîm'in bıçağı İsmâîl'in boğazına yetmiş kere çalması. Her defasında yeniden bileyip, var gücüyle hamle etmesine rağmen bıçağın kesmemesi. Yetmiş defadan sonra Cenâb-ı Hak'tan nidâ erişmesi: "Tamam İbrâhîm! Rüyân yerine geldi!" Cebrâîl'in nidâdan sonra gelmesi.</p>
<p>Cebrâîl'in, kulağına yapışıp cennetten getirdiği gözleri, ayakları ve boynuzları kara, gerisi ak koçu "Allâhu ekber Allâhu ekber" nidâsıyla İbrâhîm'e vermesi, İbrâhîm aleyhisselâmın onu "Lâilâhe illallâhu vallâhu ekber" diyerek alması, olan bitene şahit olan İsmâîl aleyhisselâmın "Allâhu ekber ve lillâhi'l-hamd" demesi.</p>	<p>Cebraîl'in koçu "Allâhu ekber" diyerek getirmesi, Hz. İbrâhîm'in "Allâhu ekber" diye alması. Hindî Mahmûd, tekbirin üç kişi arasında tamamlandığına değinmeden tamamını mensur olarak yazmıştır.</p>
<p>Cebrâîl'in getirdiği koçla ilgili üç rivayet aktarılmıştır: Cennetten herhangi bir koç, Hâbil'in Alah'a kurban olarak verdiği koç, herhangi bir dağda otlayan koç.</p>	<p>Hindî Hâbil'in kurbanı rivâyetini tercih etmiştir.</p>

Hindî'nin faydalandığı râviler İslâm öncesi dönemlere âit kıssa, efsâne, hikâye vb. rivâyetleri (İsrâiliyât) büyük ölçüde Tevrat ve İncil'den istifâde ile nakletmekle şöhret bulmuş Abdullah ibn Selâm (v. 43/663-664),¹⁷² Abdullah ibn Abbâs,¹⁷³ Ka'bü'l-Ahbâr (v. 34/654) ve Vehb b. Münebbih (114/732)'dir.¹⁷⁴ Eserde nâdirende de olsa Hazret-i Âişe (v. 59/678)¹⁷⁵ ve Cafer-i Sâdık (v. 148/765)¹⁷⁶,tan da rivâyet bulunmaktadır. Hindî *Kısas-ı Enbiyâ*'da bu isimleri “radıyallâhu anh, hazret” gibi saygı ifadeleriyle birlikte sık sık zikretmektedir:

**57. Rivâyet eyledi dir İbn ‘Abbâs
Rağıyallâhu ‘anhu deye her nâs**

---

¹⁷² Hayatı, rivâyetleri ve tesirleri için bk. Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (doktora tezi, 2006), Ankara Üniversitesi SBE, s. 125-131; Mustafa Fayda, “Abdullah b. Selâm”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 134-135.

¹⁷³ Abdullah b. Abbâs'ın hayatı, ilmî-siyâsî kişiliği ve tesirleri hakkında bk. Ali Akbıyık, *Abdullah b. Abbâs Hayatı ve Şahsiyeti* (yüksek lisans tezi, 2007), Selçuk Üniversitesi SBE, s. 4 vd.; Mehmet Bilgen, *Abdullah İbn-i Abbas'ın Siyasi Hayatı* (yüksek lisans tezi, 2007), Cumhuriyet Üniversitesi SBE, s. 9 vd.

¹⁷⁴ Ka'bü'l-Ahbâr ve Vehb b. Münebbih'in hayatları, tarih ilmi ve İsrâilî rivâyetler bakımından ehemmiyetleri, kaynakları, râvileri, eserleri, şahsiyetleri ve metodları hakkında ana kaynaklar ve güncel ilmî araştırmalar esas alınarak yapılan etraflı değerlendirmeler için bk. Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 119-125, 131-142; Halil İsmâil İlyâs, *Ka'bü'l-Ahbâr ve eseruhu fi't-tefsîr*, Beyrut 2007, muht.yer.; Veli Atmaca, “Hadisde İsrâiliyâta Bakış II: Ka'bü'l-Ahbâr”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (Şanlıurfa 1997), s. 163-180; Saliha Ünal, *Hemmâm b. Münebbih ve Vehb b. Münebbih'in Hadis İlmindeki Yeri* (yüksek lisans tezi, 2008), Selçuk Üniversitesi SBE, s. 17-30.

¹⁷⁵ Hz. Âişe'nin rivâyetçiliğiyle ilgili bk. Hatice Görmez, *Hz. Âişe'nin Tefsir Rivâyetleri* (yüksek lisans tezi, 2006), Ankara Üniversitesi, SBE, s. 34 vd.; Sevgi Tütün, “Taberî Tefsiri'nde Hz. Âişe'nin Rivâyetleri ve Tefsir Metodu”, *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi*, VIII/16 (Konya 2010), s. 99-111.

¹⁷⁶ Cafer Sâdık'ın hayatı, ilmî şahsiyeti ve rivâyet ettiği hadisler hakkında teferruatlı bilgi için bk. Yunus Emre Gördük, *İmam Cafer es-Sâdık'a İsnat Edilen Tasavvufî Tefsir ve Metodu* (doktora tezi 2010), Harran Üniversitesi SBE, s. 37-106.

155. K anatlari var anlaruğ dinildi
Bular hep İbn ‘Abb as’ dan bilindi
...
209. Bil ‘Abdull ah kim İbnü’s-sel m’a
Olardan açalum  gaz kel ma
...
218. Riv yet kıldı ‘ y  e anamuz
 ef ’at ehli zevc-i m cteb muz
...
399. Vehb ibn Münebbih dindi r vi
Olar olmuş riv yetde mes ’i
...
427. Cum’a gün zev linde dinilmiş
Riv yet Ca’fer-i  adık’ dan olmuş
...
577. Riv yet eylemiş dir Ka’b ’l-A b r
Rağıyall hu ‘anh  deyelüm y r
...
2740. Ve bir niceleri kılmış riv yet
Din r ‘ i e Ana’ dan hik yet
...
4023. Vehb ibn Münebbih Ka’b ’l-A b r
Ve ‘Abdull h-ı h zret nakli yazar

Hind  Mahm d Hz. M s ’nın Cen b-ı Hakk’ı görmek istemesiyle ilgili kıssasını anlatırken  eyh  ibl ’den aktardığı bir hik yeyi de kaynak olarak kullanmıştır (bk. 5362-5375. beyitler).

Hindî, *Kısas-ı Enbiyâ*'da kelâm-ı kibârdan ve halk arasında doğruluğuna inanılan kimi sözlerden de istifâde etmiştir:

2767.   Kazâ gelse başîret bağlanur bil
              Anı def idemez cem' olsa ger il

Yukarıdaki beytin ilk mısraı “izâ câ'e'l-kazâ 'amiye'l-başaru” şeklindeki Arapça darb-ı meselin Türkçe'ye aktarımından ibârettir. Aşağıdaki beyit ise halk arasındaki “kişide (özellikle ağır hastalarda) ölmeden önce bir rahatlama, ferahlama meydana geldiği” inanışına atıf vardır:

2785.   Kazâ irmezden evvel ca'lî şâdî
              Kulûba irüben virür neşâtı

Aşağıdaki beytin ikinci mısramında da “bir sadaka bin belâyı def eder” atasözünün izlerini görmek mümkündür:

3102.   'Azâbından Hudâ'nuñ kanı havfüñ
              Sadaka tevbedür bâ'îşi def üñ

Netice itibariyle Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*'yı farklı kaynaklardan faydalanarak nazmetmişse de onun esas kaynakları Kur'an ve Hz. Peygamber'e dayandırılarak rivâyet edilen bilgiler ve esâtîrdir. Eser baştan sona bu kaynaklardan yapılan iktibaslar, tercüme ve telmihlerle doludur. Hindî, Türkçe'yi ve şiirin âhenk unsurlarını muvaffakiyetle kullanarak oluşturduğu tercüme ve tasannu' hissi barındırmayan akıcı üslubuyla zaman zaman atıflarla, çoğu kere de herhangi bir işârette bulunmayarak söz konusu kaynaklardan derlediği bilgilerle eserini meydana getirmiştir.

6. Beyit Sayısı

Eserin tenkidli neşrinin toplam beyit sayısı 7852'dir. Eserin başında bulunan “**Fihrist-i Kitâb-ı Kıṣaṣ-ı Enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm**” kısmında Kıṣas-ı Enbiyâ mesnevisine dâhil olmayan tevhid, na't ve pâdişâh medhiyesini muhtevi 88 beyit mevcuttur. “**Kitâb-ı Kıṣaṣ-ı Enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm bi-naẓm-ı Hindî Maḥmûd el-fakîr**” başlığı ve Besmele'den sonra

1. Deyelüm besmeleyle el-ḥamdülillâh
Ola tâ dilde şâbit lafzatullâh

beytiyle başlayan metnin ana kısmı ise 7764 beyit tutmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi Hindî'nin

7754. Bu şeş mâh içre sekiz biñdür ebyât
Güneşden ƣapdı **Hindî** bil ki zerrât

beytinde söylediği “sekiz bin” rakamı takribî olsa gerektir. 7764 beyitlik ana metin içinde Hindî toplamı 39 beyit tutan iki bölümde (8+31) pâdişâhı medhmetmekte, 66 beyitlik üç bölümde kendisi hakkında bilgi vererek Allah'tan af ve merhamet dilemekte (40+17+9), sondaki 13 beyitle de eserini yazdığı tarihi belirterek kitabını bitirmektedir. Bütün bu beyitlerle birlikte Hindî'nin peygamberleri anlattığı bölümlerde nadiren de olsa sözü kendisine getirdiği beyitler çıkarıldığında kâinâtın yaradılışından itibâren doğrudan doğruya peygamberler tarihinin anlatıldığı beyitlerin sayısı 7630 civarındadır.

7. Muhtevâ Özellikleri

a) Tertibi

Kıṣas-ı Enbiyâ, klasik bir mesnevî planına göre tertîb edilmiştir. Eserin baş kısmında “**Fihrist-i Kitâb-ı Kıṣaṣ-ı Enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm**” başlığıyla manzum kısımda hikâyesi anlatılan peygamberlerin hayatı ana hatlarıyla aktarılmıştır. Eserin “giriş”ini oluşturan bu fihrist kısmında 23 ve 26 beyitlik iki

tevhid ile 21 beyitlik bir na't ve eserini takdim ettiği 14 beyitlik Sultan III. Murad medhiyesi bulunmaktadır. “**Kitâb-ı Kıṣaṣ-ı Enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm**” başlığından sonra besmele, hamdele ve salveyle mesnevisine başlayan Hindî Mahmûd yine Sultan III. Murad’ı medhette ve kendisi hakkında bilgi vermektedir. Sebeb-i te’lifin de bulunduğu bu bölüm duâ ile bitmekte ve “**Beyân-ı levh ve’l-ḳalem**” başlığı ile mesnevinin ana kısmına geçilmektedir. Vr. 277^b’de bulunan

7674. Şalavât ile ḥatm olsun kitâbum
Şalavât vire işiden ḥiṭâbum

beyti ile biten bu ana bölümden sonra birbirini takip eden iki na't ve Pâdişâh medhi ile eserin hâtimesine geçilmektedir. Eser Hindî'nin kendi hayatı hakkında bilgi verdiği “**Beyân-ı Vaṭan-ı Hindî Maḥmûd el-Faḳîr**”, “**Münâcât**” ve “**Beyân-ı Târîḥ-i Kitâb**” ile son bulmaktadır.

Eserin bölüm başlıklarında dil birliği yoktur. Bazı başlıklar Arapça'yken bazılarında Farsça ve Türkçe tercih edilmiştir. Şâir her kıssadan sonra okuyucuyu kıssasını anlattığı peygamber için duâya ve Fâtiha okumaya davet eder. Zirâ peygambere duâ etmek aslında kişinin kendisine duâ etmesidir:

5524. Du'â oḳuyalum rûḥına anuñ
Du'âya iresin sevine cânuñ

...

6461. Zekeriyâ için oḳı du'âyı
Saña da raḥmet eyleye o Bârî

Hindî Mahmûd bu hacimli mesnevisinin ana metnini tek vezinle oluşturmasına rağmen beyitlerin arasına yerleştirdiği âyetler ve üslubundaki akıcılık sayesinde monotonluğa düşmemiş, mesnevi boyunca okuyucunun merak ve dikkatini konuya teksif etmesini sağlayabilmiştir. *Kıṣas-ı Enbiyâ*'nın ana planı şu şekildedir:

Ana Bölüm	Ana Bölümü Oluşturan Unsurlar	Varakları ve Beyit Aralıkları	Beyit Sayısı
Giriş	Fihrist, Tevhid, Na't, Medh-i Pâdişâh	1 ^b -19 ^a	88
Konunun İşlendiği Esas Kısım	Besmele, Medh-i Pâdişâh, Hindî'nin Hayatından Bir Bölüm, Sebeb-i Te'lif, Kısas-ı Enbiyâ Metni	1 ^b -277 ^b 1-7674	7674
Hâtime	Na't, Medh-i Pâdişâh, Hindî'nin Hayatından Bir Bölüm, Münâcât, Eserin Yazılış Tarihi	277 ^b -280 ^b 7675-7764	89

b) Konusu

Kısas-ı Enbiyâ mesnevisi, âyet ve İsrâiliyât'a dayalı rivâyetlerden hareketle Kur'an'da isimleri zikredilen yirmi beş peygamberden¹⁷⁷ Hz. Elyesâ ve Hz. Zülkifl dışındaki yirmi üç peygamberin, isimleri Kur'an'da geçtiği hâlde peygamberlikleri ihtilâflı olan Hz. Lokmân, Hz. Uzeyr, Hz. Zülkarneyn'in ve Kur'an'da isimleri anılmayan Hz. Şît, Hz. Hızır ile Hz. Dânyâl'in kıssalarından bahsetmektedir.

Klasik tarih kitaplarında olduğu gibi burada da eser "Levh ve kalem"ın, "suyun, arşın, yerin göğün yaratılışı"nın anlatılması ile başlamaktadır. Müellif bazı peygamberlerin hayatlarına çok kısa değinirken, bazılarını teferruatlı tutmuş, onların kavimleriyle olan mücadelelerini, çektikleri sıkıntıları, zaferlerini, mağlubiyetlerini, Hakk'a tazarrularını, evlâd ü ıyâllerini ayrıntılı bir şekilde

¹⁷⁷ O peygamberler şunlardır: Hz. Âdem, Hz. İdris, Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. İbrâhîm, Hz. İshâk, Hz. İsmâil, Hz. Lût, Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf, Hz. Eyyûb, Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ, Hz. Hârûn, Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân, Hz. Yûnus, Hz. İlyâs, Hz. Elyesâ, Hz. Zülkifl, Hz. Zekeriyâ, Hz. Yahyâ, Hz. İsâ, Hz. Muhammed.

nazmetmiştir. Peygamberlerin irtibatlı oldukları şahsiyetler (Âzer, Nemrûd, Firavun, Hâmân, Kârûn, Belkıs, Züleyha vb.) hakkında da bilgiler veren Hindî Mahmûd Hz. Peygamber'in hayatının ise sadece hicrete kadar olan devresini aktarmıştır.

Kıyas-ı Enbiyâ'da dikkat çeken bir başka husus Hindî'nin eserini nazmederken yaşadığı dönemden bağımsız kalamamasıdır. Hindî, eserin yaklaşık altmış beytinde pâdişâhı medhette, yetmiş beytinde ise kendi hayatından bahsetmektedir. Peygamber kıssalarını aktarırken de yer yer sözü kendi dönemine getirerek duygu ve düşüncelerini açıklamaktadır. Meselâ, Firavun'un hanımı Âsiye'nin uğradığı eziyeti anlatırken Messina'da yakılarak şehid edilen esir arkadaşlarını hatırlamakta,¹⁷⁸ Hz. Nûh'un oğlu Yâfes hakkında bilgi verirken Farslılar'a bedduâ etmektedir:

1346. Yesâf'dan geldi Ye'cûc deyu mestûr
Menâşîh'den 'Acem hâkimi mağhûr

1347. Olar Hâk'dan dilerem yok olalar
'Acem milkini 'Oşmânlu alalar

1348. Du'âmı müstecâb eyle İlâhâ
Murâd viricisin sen pâdişâha

c) "Fihrist" Kısmının Hususiyeti

Kıyas-ı Enbiyâ'nın fihrist kısmının kendine mahsus bazı özellikleri bulunmaktadır. İçindeki manzum tevhid, na't ve pâdişâh medhi dışında mensur olan ve British Library nüshasında 19 varak, İÜ nüshasında 5 varak tutan bu kısım *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın ana metninin bölüm başlıklarını ihtivâ etmesinden öte, eserin özeti niteliği taşımaktadır.

¹⁷⁸ Söz konusu beyitler için bk. "Esâret Hâtıraları ve Yaşadığı Bazı Sıkıntılar", s. 65.

Hindî bu özeti hazırlamasının sebebini kısa ve faydalı malumatla yetinmek isteyen ve bununla âmil olan “irfân ehli” okuyucunun istifâde etmesi için hazırladığını belirtmektedir:

“Tâ ki muhtaşar müfid ile ‘âmil olan ihvân-ı ehl-i ‘irfân bu hâlden istifâde idüp...” (1^b)

Hindî’nin bu bilgili okuyuculardan isteği, himmet edip eserin varsa eksik taraflarını tamamlamaları ve kendisini hayırla yâd etmeleridir:

“...bu haķır hayr ile yâd olunup şevâb-ı dü cihânı hâşıl ideler ve noķşânını âşâr-ı luţfları ile taşhîh iden ‘irfân şevâb ve ecir hâşıl ideler inşâ’ allâhu Te‘âlâ.” (1^b)

Fihrist kısmı ana metin gibi klasik eser tertibine göre oluşturulmuştur. Besmele, hamdele ve salveleden sonra faslû’l-hitâbla hem fihrist hem de *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevisi hakkında bilgi veren Hindî Mahmûd manzum tevhid ve na’ti müteakip ana metnin özetini vermeye başlamaktadır. Özeti verilen kısımların manzum metindeki yerlerinin sayfa numaraları derkenâr olarak eserin British Library nüshasında yer almaktadır. İÜ nüshasında ise sayfa numaraları yoktur.

Hindî bu kısımda zaman zaman “tafsîli nazmda ma’lûm olur”, “tafsîli nazmda meşrûhdur”, “sebeb-i zuhûrı tafşîlen nazm olunmuşdır” gibi notlarla manzum metne gönderme yapmakta, bazı yerlerde ise “kıssadan hisse” kapması için okuyucuya tavsiyelerde bulunmaktadır.¹⁷⁹ Peygamberlere duâ ve Allah’a hamd ettikten sonra da “**Kıssaş-ı Enbiyâ**’nuñ ‘aleyhimü’s-şalâtu ve’s-selâm fihristi

---

¹⁷⁹ Meselâ, Yûşâ aleyhisselâmın bin ay oruç tuttuğu ve bu oruçlu hâliyle gazâ ettiğini anlattığı bölümde Hz. Peygamber’in “keşke benim ümmetimde de Yûşâ gibi erler olsaydı.” temennisine Cenâb-ı Hakk’ın “Senin ümmetinden Kadir gecesini ihyâ eden herkes Yûşâ’nın bin ay boyunca oruçlu olarak yaptığı gazâların sevâbını kazanır.” müjdesiyle mukâbele ettiğini söyler ve okuyucuyu tenbihlemeyi ihmâl etmez: “Ol gice ihyâsından gâfil olunmaya.” (vr. 10^b)

tamâm oldı bi-‘avnillâhi Te‘âlâ ve hüsne tevfiķhi” ibareleriyle fihrist bölümünü tamamlamaktadır.

Hindî Mahmûd nazımda olduğu gibi nesirde de akıcı ve sağlam bir üsluba sahiptir. Eserinde, Lokman aleyhisselâmın hayatından bir kıssayı aktardığı mensur kısım ve aynı kıssanın ana metindeki manzum kısmını, konuları aktarma ve ifade etme tarzı hususunda karşılaştırma imkânı vermesi için aşağıya alıyoruz:

Hazret-i Loķmân ‘aleyhi’s-selâm Hâbeşî kıl imiş. Mevlâsı âzâd eylemiş. Üç biñ beş yüz yıl ‘ömür sürmiş. Hazret-i Hâķ celle zikruhu Loķmân’a iki melek göndermişler. Ve buyurmuşlar ki rızâsı elünde olsun dilerse nübüvvet ve dilerse hikmet kabûl eylesün deyu fermân olınuķda hikmet kabûl eylemişler. Müdâmî hikmet naķl iderler imiş. Bir kimesne Loķmân’a su‘âl idüp bu kerâmete ne fi’lden irişdiñüz didükde şıyânet ile toğrı sözde bulduķ buyurmuşlar.

...

- 6769.** Dinür Loķmân’ı Hâbeşî kıl imiş
Anı mevlâsı bil âzâd kılmış
- 6770.** Olur üç biñ ü beş yüz yıl ‘ömri
Bilürmiş yine ol Zeyd ile ‘Amr’i
- 6771.** İki ferişte gönderdi Hudâ dir
Buyurmuş ola elinde rızâ dir
- 6772.** Nübüvvet ile hikmet ihtiyârı
Dimiş kabûlüne mevķûf o Bârî
- 6773.** Kabûl itmiş dinür hikmeti Loķmân
Dimişler ehl-i hikmet bile yârân
- 6774.** Dinür Loķmân’ı hikmet naķl idermiş
Biri dir bu kerâmet neden irmiş

6775. Dimiş Loqmân iki hâlden irdüm
Şıyânet ile toğrı sözde buldum

Fihrist'teki konu başlıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Sıra Nr.	Konu Başlığı	Varak Nr.	Beyit/Satır Sayısı
1.	Fihrist-i Kitâb-ı Kıssa-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm	1 ^b	11 satır
2.	Kaşîde-i tevhid-i Zü'l-celâl lâilâhe illâ hû	2 ^a -3 ^a	23 beyit
3.	Tevhid-i Bârî Hudâ 'Azze ve cell	3 ^a -3 ^b	26 beyit
4.	İbtidâ-i levh ve'l-kalem	3 ^b -4 ^a	2 satır
5.	Kıssa-i Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	4 ^a	3 satır
6.	Kıssa-i Şit Nebî 'aleyhi's-selâm	4 ^a	3 satır
7.	Kıssa-i İdrîs Nebî 'aleyhi's-selâm	4 ^a	3 satır
8.	Kıssa-i Nûh Nebî 'aleyhi's-selâm	4 ^a -4 ^b	4 satır
9.	Kıssa-i Hûd Nebî 'aleyhi's-selâm	4 ^b	5 satır
10.	Kıssa-i Şâlih 'aleyhi's-selâm	4 ^b -5 ^a	19 satır
11.	Hâzret-i Nûh 'aleyhi's-selâm oğullarından Kûş	5 ^a -6 ^a	29 satır
12.	Kıssa-i İbrâhîm Peygamber 'aleyhi's-selâm	6 ^a -7 ^a	19 satır
13.	Kıssa-i İsmâ'îl Peygamber 'aleyhi's-selâm	7 ^a	8 satır
14.	Kıssa-i İshâk Peygamber 'aleyhi's-selâm	7 ^a -7 ^b	8 satır

15.	ꞘıŖŖa-i Lût Nebî 'aleyhi's-selâm	7 ^b -8 ^a	12 satır
16.	ꞘıŖŖa-i Ya'küb Nebî 'aleyhi's-selâm	8 ^a -8 ^b	12 satır
17.	ꞘıŖŖa-i Hâzret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm	8 ^b -9 ^a	15 satır
18.	ꞘıŖŖa-i Hâzret-i Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm	9 ^a -10 ^a	40 satır
19.	ꞘıŖŖa-i YûŖa' 'aleyhi's-selâm	10 ^a -10 ^b	10 satır
20.	ꞘıŖŖa-i Ŗu'ayb Peygamber 'aleyhi's-selâm	10 ^b -11 ^a	6 satır
21.	ꞘıŖŖa-i Yûnus Peygamber 'aleyhi's-selâm	11 ^a	11 satır
22.	ꞘıŖŖa-i Eyyûb Peygamber 'aleyhi's-selâm	11 ^a -11 ^b	9 satır
23.	ꞘıŖŖa-i Dâvud Nebî 'aleyhi's-selâm	11 ^b -12 ^b	21 satır
24.	ꞘıŖŖa-i Süleymân 'aleyhi's-selâm	12 ^b	13 satır
25.	ꞘıŖŖa-i Zekeriyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm	13 ^a	4 satır
26.	ꞘıŖŖa-i Yahyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm	13 ^a	5 satır
27.	ꞘıŖŖa-i İskender-i Zü'l-ķarneyn 'aleyhi's-selâm	13 ^a -13 ^b	4 satır
28.	ꞘıŖŖa-i Hâzret-i Lokmân 'aleyhi's-selâm	13 ^b	7 satır
29.	ꞘıŖŖa-i Hâzret-i Hızır ve İlyâs 'aleyhime's-selâm	13 ^b -14 ^a	7 satır
30.	ꞘıŖŖa-i AŖhâb-ı Kehf	14 ^a -14 ^b	15 satır
31.	ꞘıŖŖa-i 'Uzeyr Peygamber 'aleyhi's-selâm	14 ^b -15 ^a	12 satır
32.	ꞘıŖŖa-i Dânyâl Peygamber 'aleyhi's-selâm	15 ^a -15 ^b	19 satır
33.	ꞘıŖŖa-i Hâzret-i 'Îsâ-yı Nebî ve Meryem Ana 'aleyhime's-selâm	15 ^b -16 ^a	18 satır

34.	[Beyt]	16 ^a	1 beyit
35.	[Beyt]	16 ^a	1 beyit
36.	Kışşa-i Resûl-i Ekrem şallallâhu 'aleyhi ve sellem	16 ^a -17 ^b	38 satır
37.	Na't-i Resûl-i Zü'l-celâl	17 ^b -18 ^b	21 beyit
38.	Beyt	18 ^b	1 beyit
39.	Beyt	18 ^b	1 beyit
40.	Nazm [Pâdişâh medhiyesi]	18 ^b -19 ^a	14 beyit
41.	[Ferâğ Kaydı]	[İÜ, 5 ^b]	4 satır

d) Bölüm Başlıkları

Metinde yaklaşık 215 başlık bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere başlıkların bir kısmı Arapça ise de büyük çoğunluğu Osmanlı grameri esas alınarak tertib edilmiştir. Eserde Farsça başlık bulunmamaktadır. Müellif bazı başlıkları ise vezne uydurmuştur:

107. başlık: **Bu arada düşer dir çâha Yûsuf** [Fâilâtün Mefâîlün Feûlün]

108. başlık: **Ne görmüş diñle Yûsuf çâh içinde** [Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

146. başlık: **Haberde şöyledür ki** [Mefâîlün Feûlün]

160. başlık: **Burada şöyle dinmişdür haberde** [Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

Bazı bölüm başlıkları anlatılan konunun tamamını kapsamamakta, müellif mevzuu geniş tuttuğundan başlık yetersiz kalmaktadır. Bazan ise başlığın

işâret ettiği konu bittiği halde müellif yeni meseleye başlık koymadan devam etmektedir. Meselâ “**Beyân-ı Âb-ı Nîl**” başlığı altında Hz. Yûsuf’un Nil Nehri’nde yıkanması bir varakta (107^{a-b}) anlatılıp başka bir mevzuya geçilmesine rağmen 109^a’ya kadar yeni başlık konulmamıştır. Kezâ, “**Ḥazret-i Yûsuf Peygamber ‘aleyhi’s-selâm zindândan çıktı**” başlıklı kısımda Hazret-i Yûsuf’un zindândan çıkışı ve melikin huzuruna varışı kısaca anlatıldıktan sonra (122^b) melike tarımla ilgili meselelerde yardımcı tayin edilmesi (anbardârlık) hususu ve Yûsuf Peygamber bu görevdeyken memleketin ahvâli aktarılmaktaysa da (123^a-125^a) bu son kısım başlığa yansımamıştır. Bu durum sadece başlıkları nazar-ı dikkate alarak konuları takip eden okuyucuyu yanıltabilmektedir.

Kısas-ı Enbiyâ’da yer alan bölüm başlıkları, bu başlıklar altında işlenen konuların varak numaraları ve kaç beyitten oluştuğu “Bölüm Başlıkları” tablosunda belirtilmiştir. *Kısas-ı Enbiyâ*’da beyitlerin ana hatlarıyla dağılımı ise şu şekildedir:

Bölüm	Beyit / Satır
Fihrist, giriş, eserin başında ve sonunda yer alan kasideler	108 beyit, 392 satır
Kendinden, pâdişâhtan ve yaşadığı dönemden bahsettiği bölümler	125 beyit
Kâinâtın yaratılışı, arş, levh, kürsî, güneş, ay, melekler, cennet, cehennem gibi konuları anlattığı bölümler	297 beyit
Hz. Âdem-Hz. Havvâ, İblis, Hâbil-Kâbil, Hârut-Mârut	629 beyit
Hz. Şît	36 beyit
Hz. İdris	49 beyit
Hz. Nuh, Hâm, Sâm, Yâfes	293 beyit
Hz. Hûd	115 beyit
Hz. Sâlih	154 beyit

Hız. İbrâhîm, Âzer, Nemrûd	712 beyit
Hız. İsmâîl, Hız. İshâk	296 beyit
Hız. Lût	61 beyit
Hız. Ya'kûb, Hız. Yûsuf, Züleyhâ	1283 beyit
Hız. Mûsâ, Hız. Hârûn, Firavun, Kârûn	1505 beyit
Hız. Yûşâ	38 beyit
Hız. Şuayb	38 beyit
Hız. Yûnus	90 beyit
Hız. Eyyûb	121 beyit
Hız. Dâvud	272 beyit
Hız. Süleymân, Belkıs	354 beyit
Hız. Zekerıyyâ	24 beyit
Hız. Yahyâ	122 beyit
Zülkarneyn	184 beyit
Hız. Lokmân	63 beyit
Hız. Hızır-Hız. İlyâs	68 beyit
Ashâb-ı Kehf	65 beyit
Hız. Uzeyr	33 beyit
Hız. Dânyâl	39 beyit
Hız. İsâ, Hız. Meryem	224 beyit
Hız. Muhammed	315 beyit
Târîh-i kitâb	10 beyit

Görüldüğü üzere Hindî Mahmûd en teferruatlı bilgiyi 1505 beyitle Hz. Mûsa ve 1283 beyitle Hz. Yûsuf hakkında vermekte, bu peygamberleri 712 beyitle Hz. İbrâhîm ve 629 beyitle Hz. Âdem takip etmektedir. Bu sıralamada en dikkat çekici husus eserde Hz. Peygamber'in anlatıldığı kısmın sadece 315 beyit tutmasıdır. Müellifin hakkında en az bilgi verdiği peygamber ise 24 beyitle Hz. Zekeriyâ aleyhisselâmdir.

Kıyas-ı Enbiyâ mesnevisinin bölüm başlıkları varak numaraları ve beyit sayılarıyla birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Sıra Nr.	Bölüm Başlığı*	Varak Nr.	Beyit Sayısı
1.	Kitâb-ı Kışâş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm	1 ^b	7 beyit
2.	Medh-i Pâdişâh-ı Zıllullâh	1 ^b -2 ^a	8 beyit
3.	Bâ'ış-i nazm-ı Kışâş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm	2 ^a -3 ^b	40 beyit
4.	Beyân-ı levh ve'l-kalem	3 ^b -4 ^a	10 beyit
5.	Beyt	4 ^a	1 beyit
6.	Beyân-ı halkü'l-mâ'	4 ^a	12 beyit
7.	Beyân-ı halkü'l-'arş	4 ^a -4 ^b	14 beyit
8.	Ĥameletü'l-'arş	5 ^a	12 beyit
9.	Beyân-ı kürsî	5 ^a -5 ^b	7 beyit
10.	'Arşî ihâta iden ilan beyân olunur	5 ^b -6 ^a	11 beyit

* Köşeli parantez içindeki başlıklar eserin tertibini daha iyi göstermesi için bizim tarafımızdan ilâve edilmiştir.

11.	Beyt	6 ^a	1 beyit
12.	Ḥadîş-i ibtidâ-i halkı'l-arzi ve'l-cibâl	6 ^a	5 beyit
13.	Beyân-ı buḥûr-ı heft	6 ^a	8 beyit
14.	Beyân-ı zemîn-i heft	6 ^b -7 ^b	30 beyit
15.	Mıṣrâ'	7 ^b	1 mısra
16.	Beyân-ı Vehb ibn Münebbih raḍiyallâhu 'anhü	7 ^b -8 ^a	16 beyit
17.	Ḥadîşü'l-'aql	8 ^a	4 beyit
18.	Beyânü's-semâvâti ve'l-melâ'iketi ve's-şemsî ve'l- kamer	8 ^b -9 ^b	31 beyit
19.	Şıfat-ı İsrâfil 'aleyhi's-selâm	9 ^b	9 beyit
20.	Vaşf-ı melekü'l-mevt	9 ^b -10 ^a	12 beyit
21.	Ḥadîşü's-şems ve'l-kamer	10 ^a -10 ^b	11 beyit
22.	Ḥadîşü'l-cenneti ve'n-nâri ve mâ fihâ	10 ^b -11 ^b	24 beyit
23.	Beyân-ı bâb-ı cennet	11 ^b	5 beyit
24.	Vaşf-ı cehennem	11 ^b -12 ^b	17 beyit
25.	Ḥadîşü'l-cinni ve'l-cânni ve mâ kâne min ibtidâ'i emrihim ve 'ibâdet-i İblîs 'aleyhi'l-la'ne	12 ^b -14 ^b	56 beyit
26.	Ḥadîş-i ibtidâ-i Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	14 ^b	7 beyit
27.	Vaşf-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	14 ^b -16 ^a	40 beyit
28.	Ḥadîş-i duḥûli'r-rûḥ fi cesedi Âdeme'n-nebiyyi 'aleyhi's-selâm	16 ^a -17 ^a	31 beyit

29.	Hadîş-i mâ kâne min sücûdi'l-melâ'ike	17 ^a -18 ^a	25 beyit
30.	Âdem 'aleyhi's-selâma esâmî beyânı ilhâm olduğı	18 ^a -19 ^a	34 beyit
31.	Şıfat-ı halk-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm	19 ^a -20 ^a	25 beyit
32.	'Arzû'l-emâneti 'alâ seyyidinâ Âdem 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm	20 ^a -21 ^b	45 beyit
33.	Beyân-ı tâvus	21 ^b -22 ^a	15 beyit
34.	Beyânü'l-hayye	22 ^a -25 ^b	93 beyit
35.	İhrâc-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm	25 ^b	6 beyit
36.	İhrâc-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm	25 ^b	12 beyit
37.	İhrâc-ı tâvus	26 ^a	3 beyit
38.	İhrâcü'l-hayye	26 ^a -27 ^a	20 beyit
39.	Kıssa-i Hârût ve Mârût	27 ^a -27 ^b	18 beyit
40.	Su'âl-i İblîs-i pür-telbîs 'aleyhi'l-la'ne	27 ^b -28 ^a	15 beyit
41.	Su'âl-i Âdem Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm	28 ^a -29 ^a	23 beyit
42.	Hadîşü'n-nesr ve'l-hût	29 ^a -30 ^a	34 beyit
43.	Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	30 ^a -32 ^a	58 beyit
44.	Beyân-ı imâret-i Âdem Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm	32 ^a -33 ^a	22 beyit
45.	Hadîş-i Hâbîl u Kâbîl	33 ^a -34 ^b	47 beyit
46.	Vefât-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm	34 ^b -36 ^a	44 beyit

47.	Vefât-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm	36 ^a	12 beyit
48.	Şît Nebî 'aleyhi's-selâm Kâbil'i katl eyledügidür	36 ^a -36 ^b	11 beyit
49.	Beyân-ı şuhuf	36 ^b -37 ^a	18 beyit
50.	Rivâyet-i Vehb bin Münebbih rağıyallâhu Te'âlâ 'anh	37 ^a -37 ^b	7 beyit
51.	Kıssa-i İdrîs Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	37 ^b -39 ^a	49 beyit
52.	Kıssa-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	39 ^a -40 ^b	32 beyit
53.	Nübüvvet-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	40 ^b -43 ^a	73 beyit
54.	Beyân-ı fermân-ı sefine 'an kıbeli'r-Raĥmân	43 ^a -43 ^b	20 beyit
55.	Nidâ-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi ve 'alâ sâ'iri'l-enbiyâ'i's-selâm	43 ^b -44 ^a	9 beyit
56.	Cem'-i vuhûş u tıyûr	44 ^a	1 beyit
57.	Her tabakaya giren insân ve ĥayvân bunlardur	44 ^a -44 ^b	11 beyit
58.	Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	44 ^b -45 ^a	12 beyit
59.	Düĥûlü's-sefine	45 ^a -46 ^a	35 beyit
60.	Ķarâr-ı sefine	46 ^a -46 ^b	15 beyit
61.	Binâ-i kırye	46 ^b -47 ^a	7 beyit
62.	Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ	47 ^a -47 ^b	15 beyit
63.	Rivâyet-i Ĥazret-i Ķa'b rağıyallâhu Te'âlâ 'anh	47 ^b -48 ^b	27 beyit
64.	Kıssa-i Ĥâm	48 ^b -49 ^a	18 beyit

65.	Qışsa-i Yâfeş	49 ^a	8 beyit
66.	Qıssa-i Sâm bin Nûh ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-selâm	49 ^a -49 ^b	10 beyit
67.	Qışsa-i Hûd Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şal’âtü ve’s-selâm	49 ^b -50 ^b	25 beyit
68.	Qışsa-i Mevlûd-ı Hûd Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şal’âtü ve’s-selâm	50 ^b -51 ^b	31 beyit
69.	Rivâyet-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu Te‘âlâ ‘anhümâ	51 ^b -52 ^b	31 beyit
70.	Rivâyet-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu Te‘âlâ ‘anhümâ	52 ^b -53 ^b	28 beyit
71.	Qışsa-i Şâlih Peygamber ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şal’âtü ve’s-selâm	53 ^b -54 ^a	16 beyit
72.	Vaşf-ı Şanem	54 ^a -55 ^a	26 beyit
73.	Mevlûd-ı Şâlih Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi ve ‘alâ sâ’iri’l-enbiyâ’i’s-selâm	55 ^a -56 ^a	26 beyit
74.	Beyt	56 ^a	1 beyit
75.	[Nazm]	56 ^a -59 ^a	85 beyit
76.	Hadîş-i evlâd-ı Kûş ve mîlâd-ı Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne ve ol emr-i mâcerâ leh	59 ^a -62 ^a	84 beyit
77.	Zuhûr-ı Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne	62 ^a -64 ^a	61 beyit
78.	Nidâ-ı evvel	64 ^a -64 ^b	10 beyit
79.	Nidâ-ı şânî	64 ^b -65 ^a	19 beyit
80.	İşâret-i murğân	65 ^a -65 ^b	14 beyit
81.	Vâkı’a-i Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne	65 ^b -66 ^a	10 beyit
82.	Vâkı’a-i uhrâ	66 ^a	9 beyit

83.	Vâkı‘a-i dîger	66 ^a -67 ^b	35 beyit
84.	Beyân-ı ‘alâmet-i Âzer	67 ^b -68 ^a	17 beyit
85.	İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâmuñ kevkeb-i sa‘âdetleri toğdı	68 ^a -69 ^a	28 beyit
86.	Mîlâd-ı Hâzret-i İbrâhîm Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘alâ sâ‘iri’l-enbiyâ‘i ve ‘aleyhi’s-selâm	69 ^a -70 ^a	29 beyit
87.	Rivâyet-i Vehb bin Münebbih rağıyallâhu Te‘âlâ ‘anh	70 ^a -70 ^b	11 beyit
88.	Hurûc-ı İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm mine’l-gâr	70 ^b -72 ^b	45 beyit
89.	Hâzret-i İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm şehirden gitdiler	72 ^b -77 ^a	132 beyit
90.	Beyân-ı dûd	77 ^a -78 ^a	25 beyit
91.	Tezevvüc-i İbrâhîm Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şal‘âtü ve’s-selâm	78 ^a -78 ^b	15 beyit
92.	Da‘vet-i İbrâhîm Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şal‘âtü ve’s-selâm	78 ^b -79 ^b	21 beyit
93.	Đalâlet-i Nemrûd ‘aleyhi’l-la‘ne ve kışsa-i tîr-i merdûd	79 ^b -81 ^a	44 beyit
94.	Beyân-ı helâk-i Nemrûd ‘aleyhi’l-la‘ne	81 ^a -82 ^b	53 beyit
95.	Nemrûd’ıñ yerine geçenüñ beyânındadır	82 ^b -84 ^b	50 beyit
96.	İsmâ‘îl Nebî ‘aleyhi’s-selâma qurbân geldügidür	84 ^b -86 ^b	63 beyit
97.	Nükte	86 ^b -88 ^a	42 beyit
98.	Beyân-ı müjde-i Cembrâ‘îl ‘aleyhi’s-şal‘âtü ve’s-selâm	88 ^a -89 ^a	28 beyit
99.	Vilâdet-i İshâk Peygamber ‘aleyhi’s-şal‘âtü ve’s-selâm	89 ^a -90 ^a	18 beyit
100.	Beyân-ı ahvâl-i Hâcer Ana vü Hâzret-i İsmâ‘îl Peygamber ‘aleyhi’s-selâm	90 ^a -92 ^b	74 beyit

101.	Ḥazret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâmın Ka’be-i Şerîf binâsına mübâşeretleridür	92 ^b -93 ^a	18 beyit
102.	Tazarru’ât-ı İbrâhîm Peyğamber u İsmâ’îl Peyğamber u İshâk Peyğamber ‘aleyhimü’s-selâm u Ḥazret-i Sâre Ana vü Hâcer Ana	93 ^a -93 ^b	9 beyit
103.	Emr-i Ḥaḡ ile Ḥazret-i İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm nidâ eyledügidür	93 ^b -95 ^a	44 beyit
104.	Ḳıṣṣa-i Lût Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’ş-şalatü ve’s-selâm	95 ^a -97 ^b	61 beyit
105.	Ḳıṣṣa-i Ya’kûb Peyğamber ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-selâm	97 ^b -98 ^a	11 beyit
106.	Ḳıṣṣa-i Ḥazret-i Yûsuf Peyğamber ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’ş-şal’âtü ve’s-selâm	98 ^a -99 ^a	35 beyit
107.	Beyân-ı ta’bîr-i rü’yâ	99 ^a -101 ^b	64 beyit
108.	Bu arada düşer dir çâha Yûsuf	101 ^b -102 ^a	8 beyit
109.	Ne görmüş diñle Yûsuf çâh içinde	102 ^a	7 beyit
110.	Ḥazret-i Yûsuf Nebî’ye ‘aleyhi’s-selâm hâl dilüyle çâh kelâmıdır	102 ^a -102 ^b	7 beyit
111.	Mükâleme-i hâcer be-lisân-ı hâl	102 ^b -103 ^a	11 beyit
112.	Beyân-ı âb-ı çâh-ı Ken’ân	103 ^a	10 beyit
113.	Beyân-ı telbîs-i ihvân	103 ^a -106 ^a	77 beyit
114.	Teveccüh-i Mıṣr	106 ^a -106 ^b	24 beyit
115.	Beyân-ı Âb-ı Nîl	106 ^b -109 ^a	65 beyit
116.	Mülâkât-ı Ḥazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm ilâ Zeliḡâ	109 ^a -110 ^a	35 beyit
117.	Hîle-i ‘acûze-i mekkâre	110 ^a -110 ^b	9 beyit

118.	İtmâm-ı hîle-i 'acûze	110 ^b -112 ^b	56 beyit
119.	Maḥall-i firâr-ı Yûsuf	112 ^b -114 ^a	43 beyit
120.	Nükte	114 ^a -114 ^b	22 beyit
121.	Ṭa'ne-i ḥavâtûn-ı maḥmiye-i Mıŝr	114 ^b -115 ^a	17 beyit
122.	Zînet-i Ḥazret-i Yûsuf Nebî 'aleyhi'ş-şal'âtü ve's-selâm	115 ^a -116 ^b	34 beyit
123.	Nükte	116 ^b -117 ^a	22 beyit
124.	Beşâret	117 ^a -117 ^b	11 beyit
125.	Vaşf-ı zindân	117 ^b -120 ^a	74 beyit
126.	Ḥazret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm zindândan çıktığıdır	120 ^a -121 ^b	31 beyit
127.	Beşâret	121 ^b -122 ^a	14 beyit
128.	İşâret-i diğer	122 ^a	5 beyit
129.	Nükte	122 ^a -122 ^b	7 beyit
130.	Ḥazret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm zindândan çıktı	122 ^b -125 ^a	77 beyit
131.	Beşâret-i âḥer	125 ^a	4 beyit
132.	Ḥazret-i Ḥaḳ celle zikruhû cemâl-i Ḥazret-i Yûsuf Nebî müşâhedeyle ehl-i Mıŝr'a ğmâ iḥsâmıdır	125 ^a -125 ^b	7 beyit
133.	Beyt	125 ^b	1 beyit
134.	Nazm	125 ^b	4 beyit
135.	İşâret	125 ^b -126 ^a	8 beyit

136.	Şıfat-ı mu'ciz	126 ^a	7 beyit
137.	Beşâret	126 ^a -126 ^b	4 beyit
138.	Ya'kûb Peygamber 'aleyhi's-selâm oğulların buğday almağa Mısr'a gönderdügidür	126 ^b -127 ^a	22 beyit
139.	Beşâret	127 ^a -128 ^b	38 beyit
140.	Beşâret	128 ^b -134 ^a	96 beyit
141.	Beyt	132 ^a	1 beyit
142.	[Nazm]	132 ^a -134 ^a	55 beyit
143.	Hücûm-ı ihvân-ı Yûsuf Nebî 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	134 ^a -136 ^a	56 beyit
144.	Beşâret	136 ^a	2 beyit
145.	[Nazm]	136 ^a -137 ^b	39 beyit
146.	Hzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm zât-ı şerîfin bildürdi	137 ^b -138 ^b	22 beyit
147.	Beşâret	138 ^b -139 ^a	11 beyit
148.	Haberde şöyledür ki	139 ^a -139 ^b	25 beyit
149.	Ya'kûb Nebî'ye Yûsuf Nebî'nün 'aleyhime's-selâm müjdesidür	139 ^b -141 ^a	36 beyit
150.	Hzret-i Ya'kûb Hzret-i Yûsuf 'aleyhime's-selâm ile buluşdılar	141 ^a -141 ^b	8 beyit
151.	Beyt	141 ^b	1 beyit
152.	[Nazm]	141 ^b -143 ^a	47 beyit
153.	Hikâyet-i Zelihâ	143 ^a -144 ^a	36 beyit

154.	Bârî Hudâ Zelîhâ'ya du'â-i Yûsuf Nebî ile yine hüsniyi kemâ kân yirine getirüp Zelîhâ müslümân oldu	144 ^a -145 ^a	33 beyit
155.	Zuhûr-ı Fir'avn 'aleyhi'l-la'ne	145 ^a -149 ^b	125 beyit
156.	Fir'avn'î sultâna da'vetidür	149 ^b -153 ^a	97 beyit
157.	Kıssa-i Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	153 ^a -160 ^b	202 beyit
158.	Beşâret	160 ^b -162 ^a	35 beyit
159.	Hâzret-i Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm Fir'avn sarâyına girdügidür	162 ^a -166 ^b	126 beyit
160.	Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm ile câdûlar kıssasıdır	166 ^b -169 ^b	75 beyit
161.	Beşâret	169 ^b	5 beyit
162.	[Nazm]	169 ^b -176 ^b	196 beyit
163.	Burada şöyle dinmişdür haberde	176 ^b	5 beyit
164.	[Nazm]	176 ^b -178 ^b	52 beyit
165.	Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm kavmi ile 'Amâlîk seferine tevcîhidür	178 ^b -185 ^b	184 beyit
166.	Vukûf-ı Mûsâ Peygamber 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm	185 ^b -188 ^a	66 beyit
167.	Hikâyet	188 ^a -189 ^a	21 beyit
168.	Hikâyet	189 ^a -190 ^b	46 beyit
169.	Kıssa-i Kârûn 'aleyhi'l-la'ne	190 ^b -193 ^a	77 beyit
170.	Hâzret-i Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm dîdâr diledi	193 ^a -194 ^b	31 beyit
171.	Hikâyet	194 ^b -195 ^a	15 beyit

172.	[Nazm]	195 ^a -197 ^b	74 beyit
173.	Hażret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmuñ Hażret-i Hızır Nebî ile mülâkâtlarıdır	197 ^b -200 ^b	73 beyit
174.	QıŖŖa-i YûŖa' Peygamber 'aleyhi's-selâm	200 ^b -202 ^a	38 beyit
175.	QıŖŖa-i Ŗu'ayb Peygamber 'aleyhi's-selâm	202 ^a -203 ^a	38 beyit
176.	QıŖŖa-i Yûnus Peygamber 'aleyhi's-selâm	203 ^a -205 ^a	52 beyit
177.	Nûkte	205 ^a -205 ^b	10 beyit
178.	[Nazm]	205 ^b -206 ^b	28 beyit
179.	QıŖŖa-i Eyyûb Peygamber 'aleyhi's-selâm	206 ^b -210 ^b	121 beyit
180.	QıŖŖa-i Hażret-i Dâvud Nebî 'aleyhi's-selâm	210 ^b -211 ^a	13 beyit
181.	Hikâyet-i Tâbût	211 ^a -212 ^b	38 beyit
182.	Hikâyet-i Tâlût	212 ^b -215 ^a	66 beyit
183.	Dâvud Peygamber 'aleyhi's-selâmuñ Uryâ Hâtûn'a 'alâkasıdır	215 ^a -220 ^b	154 beyit
184.	Beyt	220 ^b	1 beyit
185.	QıŖŖa-i Süleymân Nebî 'aleyhi's-selâm	220 ^b -224 ^a	99 beyit
186.	Hażret-i Süleymân Nebî 'aleyhi's-selâm qarınca ile mükâlemesidir	224 ^a -226 ^a	57 beyit
187.	Hikâyet-i Belkîs	226 ^a -229 ^b	90 beyit
188.	VaŖf-ı taht-ı Belkîs	229 ^b -232 ^a	68 beyit
189.	Mühr-i Süleymân'ı dîv aldığı maħaldür	232 ^a -233 ^b	40 beyit

190.	QıŖŖa-i Zekerıyyâ Peyğamber ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal‘âtü ve’s-selâm	233 ^b -234 ^b	24 beyit
191.	QıŖŖa-i Yahyâ Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm	234 ^b -237 ^b	86 beyit
192.	Bâ’iŖ-i Ŗehâdet-i Yahyâ Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm	237 ^b -239 ^a	36 beyit
193.	QıŖŖa-i İskender-i Zü’l-ğarneyn ‘aleyhi’s-selâm	239 ^a -239 ^b	11 beyit
194.	Beyân-ı Hâzret-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu Te‘âlâ ‘anhümâ	239 ^b -241 ^a	49 beyit
195.	Zü’l-ğarneyn qaranlığa teveccüh eyledügidür	241 ^a -245 ^a	114 beyit
196.	BeŖâret	245 ^a -245 ^b	6 beyit
197.	[Nazm]	245 ^b	4 beyit
198.	QıŖŖa-i Hâzret-i Loğmân ‘aleyhi’s-selâm	245 ^b	7 beyit
199.	Hikâyet	245 ^b -246 ^a	10 beyit
200.	Hikâyet-i diğeri	246 ^a -246 ^b	7 beyit
201.	Hikâyet-i uğrâ	246 ^b -247 ^b	39 beyit
202.	QıŖŖa-i Hâzret-i Hıızr u İlyâs ‘aleyhima’Ŗ-Ŗal‘âtü ve’s-selâm	247 ^b -248 ^a	6 beyit
203.	Rivâyet	248 ^a -250 ^a	62 beyit
204.	QıŖŖa-i AŖhâbü’l-Kehf	250 ^a -252 ^b	65 beyit
205.	QıŖŖa-i ‘Uzeyr Peyğamber ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal‘âtü ve’s-selâm	252 ^b -253 ^b	33 beyit
206.	QıŖŖa-i Dânyâl Peyğamber ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal‘âtü ve’s-selâm	253 ^b -255 ^a	39 beyit
207.	QıŖŖa-i ‘İŖâ Peyğamber vü Meryem Ana ‘aleyhime’s-selâm	255 ^a -256 ^a	23 beyit

208.	QıŖŖa-i ħaml-i Meryem Ana ‘aleyhe’s-selâm	256 ^a -259 ^a	82 beyit
209.	Nübüvvet-i Ĥazret-i ‘Îsâ Peygamber ‘aleyhi’s-Ŗal’âtü ve’s-selâm	259 ^a -262 ^a	80 beyit
210.	Ĥikâyet-i Ĥazret-i ‘Îsâ ‘aleyhi’s-selâmdan Ŗoñra kavmi azduklarıdur	262 ^a -263 ^b	39 beyit
211.	QıŖŖa-i Ĥazret-i Resûl-i Ekrem Ŗallallâhu ‘aleyhi ve sellem	263 ^b -272 ^a	249 beyit
212.	‘Alâmet-i vaĥy-i Resûlillâh Ŗallallâhu ‘aleyhi ve sellem	272 ^a -277 ^b	66 beyit
213.	Na’t-i ħatmi’l-enbiyâ ‘aleyhi’s-Ŗal’âtü ve’s-selâm	277 ^b -278 ^a	11 beyit
214.	Na’t-i diğer	278 ^a	9 beyit
215.	Medĥ-i pâdiŖâh-ı zıllullâh	278 ^b -279 ^b	31 beyit
216.	Beyân-ı vaĥan-ı Hindî Maĥmûd el-faķır	279 ^b -280 ^a	17 beyit
217.	Münâcât-ı Hindî Maĥmûdü’l-faķır ileyi sübĥânehu	280 ^a -280 ^b	9 beyit
218.	Beyân-ı târiĥ-i kitâb	280 ^b	10 beyit
219.	Beyt	280 ^b	1 beyit
220.	Beyt	280 ^b	1 beyit
221.	Beyt-i diğer	280 ^b	1 beyit
222.	[Ferağ Kaydı]	201 [iÜ]	14 satır

e) Eserde Yer Alan Âyetler

Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*'sında hemen tamamı peygamberlerin kıssalarına dâir 440 âyete yer vermiştir. Eserde tam yahut kısmî iktibâslarla yer alan âyetler kırmızı mürekkeple yazılmış, mânâları çoğunlukla ya kısmen veya yaklaşık olarak nazmedilmiştir. Eserin British Library nüshasında âyetler yer yer yanlış harekelenmiş, kelimeler yanlış ve eksik yazılmıştır. Tezimizin metin kısmında bütün âyetler doğru bir şekilde yazılarak yanlış ve eksik kısımlar belirtilmiş, âyetlerin buldukları sûreler ve numaraları tespit edilmiş, dipnotlara meâlleri kaydedilmiştir. Eserini âyet, hadis ve râvilerin İsrâîlî rivâyetlerine dayandırarak oluşturan Hindî Mahmûd'un başta Kur'an olmak üzere bu kaynaklardan nasıl istifâde ettiği hakkında tezin "**Eserin Kaynakları**" başlığı altında teferruatlı bilgi verilmiştir.¹⁸⁰

f) Hadisler

Kısas-ı Enbiyâ'da nadiren de olsa ya bazı bölüm başlıklarına "Hadîş-i..." ibâresi ilâve ederek¹⁸¹ yahut beyitlere "hadîşde nakl olunmuş..."¹⁸² "hadîş naklınce..."¹⁸³ ifadelerini koyarak aktaracağı rivâyetin hadis olduğunu beyân eden Hindî Mahmûd eserinde çoğunlukla İbn Abbâs, Vehb ibn Münebbih, Ka'bû'l-Ahbâr gibi râvilerin rivâyetlerini kullanmış, ancak bunların hadis olduğunu vurgulamamıştır. Yaptığımız araştırmalar bize rivâyet tefsirlerinde ve mensur kısas-ı enbiyâlarda bolca yer verilen ancak sahih hadis kaynaklarında

---

¹⁸⁰ yk. bk. s. 201.

¹⁸¹ bk. **6**^a "Hadîş-i ibtidâ-i halkı'l-arzi ve'l-cibâl", **8**^a "Hadîşü'l-'aql", **10**^a "Hadîşü'ş-şems ve'l-kamer", **8**^a "Hadîş-i Hâbîl u Qâbîl".

¹⁸² bk. 692. beyit: Hadîşde nakl olunmuş dir yılı
Dinilmiş kim ki öldürürse anı

¹⁸³ bk. 7217. beyit: Hadîş naklınce nakl olundu dinür
Lebistân cebelinde defn olunur

rastlamadığımız söz konusu rivâyetlerin Hz. Peygamber’e dayanmadığı, Tevrât ve İncil kaynaklı esâtîr olduğunu göstermektedir. Adı geçen râvilerin rivâyetlerinin yanında Hindî’nin doğrudan “hadîs” kaydıyla yer verdiği rivâyetlerin önemli bir kısmının da sahih hadis kaynaklarında bulunmadığını ayrıca zikretmemiz gerekir. Öte yandan metinde geçen sahih hadislerin tahrirleri mümkün olduğunca yapılmaya çalışılmıştır.

Hindî’nin aktardığı bazı hadisler sahih kaynaklarda farklı rivâyetlerle yer almaktayken bir kısmı kaynaklarla örtüşmektedir. Meselâ, *Kıyas-ı Enbiyâ*’da Hz. Âdem’in yaratılışı bahsinde Peygamberimiz’in şöyle buyurduğu ifade edilmektedir:

245. Resûlullâh buyurmuş cum’a günü
Ulu gündür dönüñ Yezdân’a yönü
246. Bu cümle günleriñ ol ulusıdur
Şevâblı günleriñ ol tolusıdur
247. Ve beş haşlet muhaqqıkdur o günde
O gün halk oldu dir Âdem’e ten de
248. Ve cum’a gün hulûl eyledi rûhı
O gün fevt oldu yazılmış şürûhı
249. Ve cum’a günde bir sâ’at muhaqqıq
Olur hâcet revâ buyurdu dir Hâk

Bu hadis İbn Mâce’de şu şekilde yer almaktadır: “Resûlullâh aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki: ‘Cuma günü, günlerin efendisidir. Allah katında da en mühim olanıdır. Cuma, Allah katında, Kurban ve Ramazan bayramı günlerinden daha mühimdir. Bu günün beş hasleti vardır: Allah, Âdem’i bugünde yarattı. Onu bu günde yeryüzüne indirdi. Ruhunu o gün kabzetti. O günde bir saat

vardır ki, kul o saatte Allah'tan haram bir şey talep etmedikçe her ne isterse mutlaka kendisine talebi verilir. Kıyamet de o gün kopacaktır. Bütün mukarreb melekler, sema, arz, rüzgar, dağ, deniz hepsi o günden korkarlar.”¹⁸⁴

Yukarıdaki son beyit bazı hadis kaynaklarında müstakil olarak bulunmaktadır: “Resûlullâh aleyhissââtü vesselâm cuma gününden bahis açıp buyurdu ki: ‘Onda bir saat vardır; müslüman bir kul namaz kılarken o saate eriştiğinde Allah'tan her ne istemişse Allah onu kendisine muhakkak verir.’ Allah'ın Resûlü bunu söylerken eliyle o vaktin azlığına işâret ediyordu.”¹⁸⁵

Bedenine rûh üflenince Hz. Âdem'in aksırması hâdisesi *Kıyas-ı Enbiyâ*'da şöyle anlatılır:

413. Kaçan cân Âdem'ün gögsine irdi
Didilerdi-kim Âdem aşırdı
414. O dem içre ki Âdem aşırdı
O küllî hâline hamd itmiş idi
415. İrüp yerhamüke Rabbük nidâsı
Nice ta'zîm ider görüñ Hudâsı

Hadis kaynaklarında Hz. Âdem'le ilgili uzun bir rivâyetin baş kısmı şöyledir: “Allah Teâlâ Hz. Âdem'i yarattığı ve ona ruh üflediği zaman Âdem hapşırdı ve ‘elhamdülillâh’ diyerek Allah'a hamdetti.”¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ İbn Mâce, “Cum'a”, 79 (1084). (Bu hadisin farklı şekillerdeki rivâyetleri için bk. Ebû Dâvûd, “Salât”, 207; Nesâî, “Cum'a”, 5.)

¹⁸⁵ Buhârî, “Cum'a”, 37, “Talâk”, 24, “Daavât”, 61; Müslim, “Cum'a”, 13; İmâm Mâlik, “Cum'a”, 15; Nesâî, “Cum'a”, 45.

¹⁸⁶ Tirmizî, “Tefsîr, Muavvizeteyn”, 3368. Ayrıca bk. Buhârî, “İsti'zân” 1; Müslim, “Cennet”, 28.

Hindî Mahmûd Hz. Âdem'in Cenâb-ı Allah'la bir mükâlemesini şu şekilde aktarmaktadır:

930. Buyurmuş İbn 'Abbâs Hazret-i Hağ
Ne kim dünyâya gelecekdi mutlağ
931. Olarıñ rûhını görmüşdi Âdem
Görür bir cânı nurlı Âdem ol dem
932. Dimiş Âdem İlâhâ bu ne cândur
Bu cânâ Dâvud oğluñ ulutandur
933. Benüm biñ yıllık 'ömrümden İlâhî
Buña kırk yılı virdüm dut güvâhı
934. Ferişteleri şâhid dutdı Raḥmân
Kaçan ölümün Âdem kıldı iz'ân
935. Dimiş kırk yıl daḥı var 'ömre ezmân
Buyurmuş Dâvud'a virdüñ o Mennân
936. Ferişteler buña şâhid dir Allâh
Utanur Âdem Allâh'dan ol âgah
937. Hudâ emr eylemiş bu hâle şâhid
Olundı fi'l-i Âdem'de müşâhid
938. Virür Âdem'e biñ yıl 'ömr-i kâmil
Ve yüz yıl 'ömri Dâvud'a sâ'il
939. Hudâ'nuñ luḥf u iḥsânı firâvân
Ola mı luḥf-ı Hağğ'a ḥadd ü pâyân

Tirmizî’de Ebû Hureyre kanalıyla rivâyet edilen yukarıdaki hadisin devamında Hz. Peygamber’in bu konuyu şu şekilde anlattığı aktarılmaktadır:

“Allah Teâla, elleri kapalı olduğu halde Âdem’e: ‘Dilediğini seç!’ dedi. Hz. Âdem ‘Rabbimin sağ elini seçtim! Rabbimin iki eli de sağdır, mübarektir’ dedi. Sonra Allah Teâlâ sağ elini açtı. İçinde Hz. Âdem ve onun zürriyeti(nin emsâlleri) vardı. Hz. Âdem, ‘Rabbim, bunlar nedir?’ dedi. Allah Teâla ‘Bunlar senin zürriyetindir’ buyurdu. Her insanın iki gözünün arasında ömrü yazılıydı. Aralarında biri hepsinden daha nurlu idi. Hz. Âdem ‘Yâ Rabbi! Bu kimdir?’ dedi. Allah Teâlâ ‘Bu senin oğlun Dâvud’dur. Ona kırk yıllık ömür takdir ettim’ buyurdu. Âdem aleyhisselam, ‘Yâ Rabbi onun ömrünü uzat!’ talebinde bulundu. Allah Teâla, ‘Bu ona takdir edilmiş olandır!’ deyince, Âdem ‘Ey Rabbim, ben ona kendi ömrümden altmış sene bağışladım’ diye ısrar etti. Bunun üzerine Allah, ‘Sen ve bu (talebin) berâbersiniz.’ buyurdu. Sonra Âdem cennete yerleştirildi. Allah’ın dilediği kadar orada kaldı. Sonra cennetten indirildi. Âdem burada kendi ecelini yıl yıl sayıp hesaplıyordu. Derken ölüm meleği geldi. Hz. Âdem ona, ‘Acele ettin, erken geldin. Bana bin yıl ömür takdir edilmişti!’ dedi. Melek, ‘İyi ama sen oğlun Dâvud a altmış senesini verdin’ dedi. Ne var ki Âdem bunu unuttu, zürriyeti (ümmeti) de unuttu. Âdem hatâ işledi, zürriyeti de hatâ işledi.” Resûlullâh ilâve etti: “O günden itibaren yazma ve şahidlik emredilmiştir.”¹⁸⁷

Hindî Mahmûd, Hz. İbrâhîm’in hanımı Sâre ile bir şehrin yöneticisi arasında geçen hâdiseyi şöyle anlatmaktadır:

2295. Sâre ana ziyâde hûbe imiş
Ki Havvâ Ana akrânı öğülmüş

2296. Diler şehirden alup gitmek anı
Bilür elinde degildür ‘ınânı

¹⁸⁷ Tirmizî, “Tefsîr, Muavvizeteyn”, 3368. (Hadis “hasen-garib” kaydıyla rivâyet edilmiştir. Ayrıca bk. Tirmizî, “Tefsîr, A’râf”, 3078)

2297. Diler Hazret-i İbrâhîm icâzet
Hudâ'dan gitmege olur irâdet
2298. Koyar şanduga Sâre Anamız'ı
Giderek bir maħalle irer izi
2299. Bâc alurlar imiş dir ol maħalde
İrer bâd-ı hevâ daħı seħerde
2300. Dimiş bâcdâr ne hâl şandukda ne var
Dimişler bâcın al şandukda neñ var
2301. Dimiş şâh emridür şandugı açmak
Bize lâzım olan açmak u bakmak
2302. Açar şandugı nâgâh anı görür
Melek-sîmâ perî-ruh anı bilür
2303. Kamaşur gözleri dünyâyı görmez
Gider 'aklı o dem kendüye gelmez
2304. Giderek gözin açar dir ki sultân
Bunın gibi yolında hod virür cân
2305. Alur şanduk-ıla Sâre'yi gider
Hudâ İbrâhîm'e gör kim ne ider
2306. Gözinden ref' ider perdeyi Yezdân
Görinür âşikâre aña pinhân

2307. Ğaraz bile Ğudâ hıfz eyledüğün
O kelb Sâre'ye ne söz söyledüğün
2308. İledürler sarâya Sâre'yi yâr
Görüp kelbüñ dinür kellesi kızar
2309. Yakın varmağ diler kim el ide ol
Dimiş Sâre yürü benden ırâğ ol
2310. Zevâl irer saña gelme yanuma
Tayanuram şahîh bilgil dînüme
2311. 'Înâd idüp yürür ki el uzada
Eli a'zâsı kurumış orada
2312. Dimiş Tañrı'nî için baña meded kıl
Bağışlayam saña câriye vü kul
2313. Saña ni'met virüp olam karındaş
Meded eyle bu derdden kırtıla baş
2314. Tazarru' Ğakk'a kılmış Sâre Ana
Bayağı gibi olmuş dir tüvânâ
2315. Şuçım bağışla kardaş ol benümle
Barışduğımız ecli-çün senüñle
2316. Hâcer'dür câriyem sizüñ nesilden
O Şâlih peygamber aşlından

2317. Bağışladım saña câriyeñ olsun
Senüñle 'ömri olduğunca dursun
2318. Varur İbrâhîm'üñ yanına Sârâ
O kelb ne vech-ile kıldı müdârâ
2319. İdüp taqrîr dir İbrâhîm görürem
Ne kim vâқи' olupdur hep bilürem
2320. Hudâ perdeyi ref' itdi gözümden
Haber şihhatını bilgil sözümden

Sahih hadis kaynaklarına göre Hz. Peygamber bu mevzuyu şu şekilde anlatmıştır: “Resûlullâh aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: ‘İbrâhîm aleyhisselâm sadece üç defa yalan söylemiştir: Bunlardan ikisi Allah’ın zâtı ve rızâsı içindir. Biri, puta tapanlara “ben hastayım” demesi, diğeri “Belki şu büyük put kırma işini yapmıştır.” demesidir. Bir tanesi de Sâre hakkındadır. Hz. İbrâhîm günün birinde azılı bir zalimin memleketine Sâre ile berâber gelmişti. Sâre güzel bir kadındı. Zâlim yöneticinin adamları Hz. İbrâhîm ve Sâre’yi görüp ona haber verdiler: ‘Senin memleketine öyle güzel bir kadın geldi ki, senden başkasının olması münasib değildir’ dediler. Zâlim derhal adamlarıyla İbrâhîm’e haber gönderdi. Hz. İbrâhîm geldiğinde ‘O kadın kimdir?’ diye dordu. Hz. İbrâhîm ‘Kızkardeşim’ dedi. Sonra İbrâhîm Sâre’nin yanına gelip ‘Yeryüzünde senden benden başka îmân eden kimse yok. Bu melik bana seni sordu. Ben de ona kızkardeşim olduğunu söyledim. Sakın beni yalancı çıkarma.’ dedi. Bir süre sonra zâlim melik Sâre’yi çağırttı, yanına getirtti. Sâre adamın yanına girince, adam eliyle Sâre’ye uzanmaya davrandı. Ama eli şiddetli şekilde tutuldu, adam boğulacak gibi oldu. Sâre’ye: ‘Elimi salması için Allah’a duâ et! Sana zarar vermeyeceğim!’ dedi. Sâre duâ etti. Adam rahatladı, ama tekrar Sâre’ye sataşmak istedi. Eli, öncekinden daha şiddetle tutulup kaldı. Sâre’ye yine rica etti. Sâre duâ etti, adam eski hâline döndü. Fakat tekrar rahat durmadı. Eli önceki iki seferden daha şiddetli şekilde tutuldu. Sâre’ye yalvardı: ‘Allah’a duâ et, elimi salsın, sana zarar vermeyeceğim!’

dedi. Sâre duâ etti, adamın elleri açıldı. Adam kapıcılarını çağırdı, ‘Siz bana insan değil şeytan getirmişsiniz. Bunu diyarımdan çıkarın!’ dedi. Sonra Sâre’ye, Hâcer’i hizmetçi olarak bağışladı. Sâre Hz. İbrâhîm’in yanına geldi. Hz. İbrâhîm namaz kılıyordu. Onu görünce: ‘Nasılsın, ne haber?’ dedi. Sâre: ‘Hayır var. Allah o zâlimin (fâcirin) elini tuttu ve bana bir hizmetçi verdi.’ dedi.”¹⁸⁸

Hindî Mahmûd, Hz. İbrâhîm’in İsmâîl aleyhisselâmı Mekke’de ziyâret edişini şu beyitlerle anlatmaktadır:

- 2538.** Hâcer İsmâ’îl’i diler everür
Kâbîle-i ‘Arab’dan bir kız alur
- 2539.** Yapar evler ğınâ üzre geçer hâl
Biraz bu nev’-ile eyledi bâzâr
- 2540.** Dir İbrâhîm oları göre-gelür
Oları anda bulamaz yerinür
- 2541.** Olar da ğayrı yire gitmiş imiş
Deve üstünden İbrâhîm ki şormuş
- 2542.** Dimiş hâtûn İsmâ’îl’i n’idersin
Degiller bunda görmedin gidersin
- 2543.** Dinür İbrâhîm’e şovuk söz eyler
Ne bağar yüzine ne hıdmet eyler

---

¹⁸⁸ Buhârî, “Enbiyâ”, 9; “Büyû”, 100; “Hibe”, 36; “Nikâh” 12; “İkrâh” 6; Müslim, “Fezâil”, 154; Ebû Dâvûd, “Talâk”, 16; Tirmizî, “Tefsîr, Enbiyâ”, 3165. (İlgili yerlerde bazı rivâyet farklılıkları bulunmaktadır.)

2544. Dimiş İbrâhîm ol hâtûna bunı
O dem dönmiş dinür Şâm'a yüzünü

Ḳāle İbrâhîm în vaḳt "ve câ'e İsmâ'îl kellimû redde'l-bâb" *

2545. Gidüp İbrâhîm anlar eve geldi
Babañ gelmişdi sizi bulamadı

2546. Didi İsmâ'îl'e sen di o ḳosın
Ve tebdîl eylesün evi ḳapusın

2547. Dir İsmâ'îl ki 'izzet eyledüñ mi
Aña eyüce sözler söyledüñ mi

2548. Bilür ki 'izzet ikrâm eylememiş
Dir ol 'avradı ol anda boşamış

2549. Alur bir ḡayri hâtûn dindi anda
Gelür İbrâhîm anda ol zamânda

2550. Yine bulunmaz oḒlı ile Hâcer
O hâtûn ḥazrete dir ḳapu açar

2551. Şafâ geldüñ deyu eylemiş ikrâm
Olar ḳanda idügin ider i'lâm

2552. Yoluñ tozunı silker üzerinden
Başın yuyup ḳonuklar ol dilinden

---

* "Hz. İbrâhîm o zaman, 'İsmâîl geldiğinde söyleyin kapıyı kapasın' dedi" anlamına gelen bu ibare hadis-i şerifte "ve ḳülî lehu yugayyirü 'atebete bâbihi" şeklinde olup "(İsmâîl'e) söyle, kapısının eşiğini deḒiştirsin" mânâsındadır. (Buhârî, "Enbiyâ", 38)

2553. Deveden inmeyüp di oğluma dir
Bu ev apusın itmiş eyü tedbîr

Buhârî’de ise Peygamberimiz’in bu hâdiseyi şöyle anlattığı rivâyet edilmektedir:

“...İsmâîl Mekke’de gençlik ağına erince, Cürhümlüler kendilerinden bir kızla onu evlendirdiler. İsmâîl’in annesi vefât etti. Sonra İbrâhîm, İsmâîl’i ve hanımını ziyârete geldi. İsmâîl o sırada evde yoktu, hanımına onu sorduğunda ‘Rızkımızı tedârik etmeye gitti.’ cevabını aldı. Sonra İbrâhîm ‘Maîşetiniz, vaziyetiniz nasıl?’ diye sordu. Hanım: ‘Çok kötü durumdayız, darlık içindeyiz.’ dedi, hâlinden şikâyetçi oldu. İbrâhîm, ‘Kocan geldiğinde selâmımı söyle; de ki, ‘kapısının eşiğini değıştirsin.’ dedi. İsmâîl eve geldiğinde birilerinin gelip gittiğini sezer gibi oldu, hanımına ‘Eve biri mi geldi?’ diye sordu. Hanım, ‘Evet, şöyle şöyle bir ihtiyâr geldi, seni sordu, (dışarı çıktığını) söyledim; vaziyetimizi sordu, darlık içinde, zor durumda olduğumuzu söyledim.’ İsmâîl, ‘Başka bir şey söyledi mi?’ dedi. Hanımı, ‘Evet, sana selâmı var, ‘kapının eşiğini değıştirmeni’ tenbih etti.’ şeklinde cevap verdi. Sonra İsmâîl, ‘O gelen babammış. Senden ayrılmamı tenbihlemiş. Artık kendi âilenin evine gidebilirsin.’ dedi. İsmâîl ondan boşanarak Cürhümlüler’den başka bir kadınla evlendi. İbrâhîm Allah’ın dilediğı bir müddetten sonra bir daha geldi. İsmâîl yine evde yoktu. Hanımına onu sordu. Hanım, ‘Maîşetimizi tedârik etmeye gitti.’ dedi. İbrâhîm, ‘Nasılsınız, vaziyetiniz nasıl?’ diye sordu. Hanım, ‘Şükür, elhamdülillâh. İyiyiz, durumumuz iyi.’ dedi. İbrâhîm, ‘Ne yer, ne içersiniz?’ dedi. Hanım: ‘Et yeriz, su içemiz.’ diye cevapladı. İbrâhîm, ‘Yâ Rabbi, bunların etini, suyunu bereketlendir.’ diye duâ etti. ... ve ‘Kocan geldiğinde ona selâmımı söyle; kapısının eşiğini sağlam tutmasını tenbihlediğimi ilet.’ dedi. İsmâîl eve geldiğinde hanımına ‘Gelen giden oldu mu?’ diye sordu. Hanımı, ‘Evet, güzel yüzlü bir ihtiyâr geldi (İbrâhîm’den övgüyle söz etti), seni sordu, ben de rızkımızı tedârik etmeye gitti, dedim. Geçimimizi sordu, hayır ve saâdet içerisinde olduğumuzu söyledim.’ dedi. İsmâîl, ‘Başka bir şey söylemedi mi?’ deyince, hanımının cevâbı ‘Evet, sana selâm söyledi ve ‘söyle ona,

kapısının eşiğini sağlam tutsun' dedi.' şeklinde oldu. Bunun üzerine İsmâîl, 'O gelen babamdır. Sen de evimin eşiğisin. Babam seni hoş tutmamı emretmiş.' dedi...¹⁸⁹

Görüldüğü üzere, Hindî Mahmûd hadis-i şeriflerden istifâde etmiş, ancak kısas-ı enbiyâ kaynaklarındaki farklı rivâyetleri de eklemek, hattâ bazan onları tercih etmek sûretiyle kendi üslub ve tavrıyla bunları aktarmıştır.

Hindî, Hz. Uzeyr'in peygamber olduğuyula ilgili İsrâîlî rivâyetleri tercih etmişken, sahih kaynaklarda Hz. Peygamber'in Uzeyr'in peygamberliği meselesini bilmediğine dâir rivâyet kayıtlıdır:

6965. 'Uzeyr peygamber-i aslı imiş
O Tevrât'ı dinür ezber okumuş

“Resûlullâh aleyhissalâtü vesselâm buyurdular: Tubba' mel'ûn mudur bilemiyorum, Uzeyr peygamber midir onu da bilemiyorum.”¹⁹⁰

Hindî, Yûşâ aleyhisselâmın bin ay boyunca gündüzleri sâim, geceleri kâim iken kâfirlerle savaştığını anlatır. Sonra da Hz. Peygamber'in Hz. Yûşâ'ya gıpta ettiğini söyler ve mevzuun devamını şu beyitlerle aktarır:

5532. Resûlullâh buyurmuş ümmetümde
Yûşa' gibi er ola himmetünde

5333. Olar da kılalar biñ ay ğazâlar
Şevâb bula-y-ıdı bay u gedâlar

5334. Gelüp Cibrîl selâm getürdi Hâk'dan
Hâbîbüm yâ Muhammed al sebağdan

---

¹⁸⁹ Buhârî, “Enbiyâ”, 38. (Zübeydî'nin *Muhtasar*'ında hadis nr. 1415)

¹⁹⁰ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 14 (4674).

5335. Şakın ğam çekme biñ aylık şevâbdan
Senüñ ümmetüñe bir gice andan
5336. Şevâblı ola bil sen yâ Muḥammed
Ḳadir gicesidür ol bilgil Aḥmed
5337. Kim ihyâ eylese ol gice bilgil
Dimiş Yûşa' şevâbun anda bulğıl

Sahih kaynaklarda bulunmayan bu hadis tefsirlerde Ali b. Urve ve Mücâhid'e dayandırılmış ve Kadir sûresinin sebab-i nüzulü olarak kaydedilmiştir.¹⁹¹

Kısas-ı Enbiyâ' da dikkat çeken bir başka husus, eserin ilk bin beytinde hadislere vurgu yapılırken sonraki yerlerde hadis lafzının kullanılmaması, doğrudan râvilerin anılarak kıssaların aktarılmasıdır. Birçok konu ise hadis veya râvilere atıflar yapılmadan anlatılmıştır. Meselâ, Hindî Hz. Nûh'un oğullarının isimlerini verirken kaynak belirtmemiştir:

1130. Oğullaruñ biri Ḥâm u biri Sâm
Biri Yâfeş-dürür bil anlara nâm
- ...
1279. Virür Sâm'a Ḥicâz ile Yemen dir
Dimiş Ḥâm da nire varam ya ben dir
1280. Aña mağribdeki siyâh 'Araplar
Ve zamîmesidür Hindî erenler

¹⁹¹ Meselâ bk. İbn Kesîr, *Muhtasarı Tefsîri İbn Kesîr* (ihtisar ve tahkik Muhammed Ali es-Sâbûnî), Beyrut 1981, III, 659; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 5972.

- 1281.** Ve o dem Yâfeş'e meşrıkı virmiş
O demden Türk atası Yâfeş olmuş

Tirmizî'deki bir rivâyete göre sahâbîlerden Semûre b. Cündeb "Biz Nuh'un zürriyyetini kalıcı kıldık" (Sâffât 37/77) meâlindeki âyetle ilgili şu rivâyeti nakletmiştir: "Bunlar Hâm, Sâm ve Rûm'un atası Yâfes'tir... Rasûlullâh buyurdu ki: 'Sâm Araplar'ın babasıdır. Yâfes Rumlar'ın babasıdır. Hâm Habeşîler'in babasıdır.'"¹⁹²

Hindî, aşağıdaki rivâyeti ise "dinür" ibaresiyle aktarmaktadır:

- 6774.** Dinür Loqmân'ı hikmet nakl idermiş
Biri dir bu kerâmet neden irmiş
- 6775.** Dimiş Loqmân iki hâlden irdüm
Şıyânet ile doğru sözde buldum

İmâm Mâlik, *Muvatta*'da konuyla ilgili şu rivâyeti nakletmektedir: "Lokman'a 'Sende gördüğümüz bu fazîletin kaynağı nedir?' diye sorulduğunda şu cevâbı verdi: 'Doğru sözlülük, emâneti yerine getirmek, gereksiz işleri terketmek.' Bir rivâyette 'Sözümde durmak.' ziyâdesi de vardır."¹⁹³

Hindî, Mûsâ aleyhisselâmın kıssasını anlattığı kısımda Allah'ın Hz. Mûsâ'ya oruç tutmayı emrettiğini ve ona şöyle buyurduğunu söyler:

- 5038.** Baña şâ'imlerüñ ağzı koğusu
Ki miskden yeg gelür dir hoş bûsı

Kaynaklarda bu ifade Peygamberimiz'in dilinden kudsî hadis olarak nakledilmiştir: "Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun

¹⁹² Tirmizî, "Tefsîr, Sâffât", 3228-3229.

¹⁹³ İmâm Mâlik, "Kelâm", 17.

ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.”¹⁹⁴ Hâris el-Eş’arî’nin Hz. Peygamber’den naklettiği bir başka rivâyete göre ise, Allah Yahyâ aleyhisselâmın kavmine orucu emretmiş ve Hz. Yahyâ’ya kendi katında oruçlunun ağız kokusunun miskten daha hoş olduğunu söylemiştir.¹⁹⁵

Son örnek olarak, Hindî Mahmûd’un “Resûlullâh kelâmı” tabiriyle aktardığı aşağıdaki rivâyeti verebiliriz:

- 4179.**   H̱ayırlusı nisânuñ çâr ẖâtûn
              Buyurmuşlar beyân anlaruñ adın
- 4180.**   Biri Meryem u H̱adîce-i Kübrâ
              Birisi dahı Fâtıma-i Zehrâ
- 4181.**   Ferâhîm kıızı Âsiye-i ebkâr
              Rağıyallâhu ‘anhünne di iy yâr

Bu rivâyet hadis kaynaklarında farklı ifadelerle yer almaktadır. İbn Abbâs’ın anlattığına göre Hz. Peygamber bir defasında yere dört çizgi çizerek “Bunları niye çizdiğimi biliyor musunuz?” diye sorar. Sahâbîler, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” derler. Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Cennet kadınlarının en faziletlieleri Hadîce binti Huveylid, Fâtıma binti Muhammed, Meryem binti İmrân ve Firavun’un hanımı Âsiye binti Muzâhim’dir.”¹⁹⁶ Başka bir rivâyette, “Yeryüzü kadınları arasında (faziletleri bakımından) Meryem, Hadîce, Fâtıma ve Âsiye’yi bilmen sana kâfidir.” buyurulmuştur.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Buhârî, “Savm”, 9; Müslim, “Sıyâm”, 164.

¹⁹⁵ Tirmizî, “Emsâl”, 3.

¹⁹⁶ Hâkim, *Müstedrekü’s-Sahîhayn*, II, 497; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 293.

¹⁹⁷ Tirmizi, “Menâkıb”, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 64, 80, 135. Benzer rivâyetler için ayrıca bk. Buhârî, “Enbiyâ”, 32, 45-46; “Menâkıbü’l-Ensâr”, 20; Müslim, “Fezâilü’s-sahâbe”, 70.

f) Atasözleri ve Deyimler

Hindî'nin edebî şahsiyetinin incelendiği bölümde *Kısas-ı Enbiyâ*'nın dili ve üslup özellikleri hakkında genişçe bilgi verilmişti. Hindî Mahmûd'un halk arasında yaygın olarak bilinenlerin yanında bugün birçoğu kullanımdan düşmüş atasözleri, tabir ve deyimleri aruza başarıyla tanzim ederek kullanmış olması kanaatimizce eserin üslubuyla ve tarihî/edebî kıymetiyle alâkalı en önemli hususiyetlerden biri sayılabilir. Eserde bununla ilgili dikkat çeken örnekler şunlardır:

27. Yemen iline huccâc ile vardum
O yerlerde niçe **çerâğ uyardum**
30. Kıpucıbaşı kıldı bendesini
O gün **ezdimdi sükker kellesini**
1288. Kaşuyup Hâm'a beddu'â ider dir
Yüziñ kara ola hemân senüñ dir
1375. O huddâmuñ var imiş bir ulusı
Anuñ Hülûd adı **'âlem delüsi**
1485. Ve tağlar oyaruz evler yaparuz
İki etmeklinüñ birin kıparuz
1486. Melek kuvveti bize eşer itmez
Şahîh sözdür ki **cân bostânda bitmez**
1689. **Çalar yire acı kıavun mişâli**
Helâkine irer sözüñ me'âli

1853. Belâ çeker görürler anı hâbda
Yaraşur didiler şeytân 'azâbda
2068. Ol oda kimse dir yakın varamaz
Od ile seyle dir kimse duramaz
2085. Zinâ ızhâr ile itmiş o kelbler
Ƙara geymiş bu mâtem ile şebler
2132. Bizüm ecdâdımız oda taparmış
Oğulları ocağdan od kaparmış
2202. Çıkarlar âsumâna ol kadar yir
Degirmen taşı gibi görünür yir
2333. Anuñ dir 'ışkı İsmâ'il'e düşdi
O balñ arısı başına üşdi
2343. Uyanup Hâcer'i uyarur anda
Olundıq da'vet olavuz düğünde
2357. Bu sözi işidüp **güci Ƙurudı**
Köpek dinür biraz durup uludı
2423. Buradan dindi İbrâhîm'e cömerd
Ƙıyağ gerek dinilür dünyede merd
2677. Olar gide Ƙalavuz biz senüñle
Belâyı başuña aldñ elüñle

2811. **Hudâ öldürmedügi öldürülmez**
O Yezdân taqđîri sırrı bilinmez
3665. Var imiş bir mücevher kîle zerden
Ƙadîmdendür dinilür hîle erden
3724. Dimişler Yûsuf olsa öldürürdi
Şamanı derimüze doldururdi
3773. Yitirmişdüm bir oğlum bundan esbak
İşirmişdum anuñ fikriyle barmaq
3804. **Dinür hâin olur havf üzre dâim**
Gider zulm ile milk küfr-ile dâim
4153. Göñüle irişür şefkat kulağdan
Davul âvâzı gerekdür irâğdan
4322. Buradan **ğaldır ayağı** hemân sen
Kişide baş gerekdür ola esen
4435. **Göñül dardur** dilüm peltek İlâhî
O Hârûn'dur sühanver Hağ güvâhi
4449. Senüñ üstüñde Fir'avn hağğı vardur
Duz etmek bilmemek ulu günâhdur
4568. Dimiş Fir'avn ü Hâmân bilmezüz biz
Ki qar yağdığda dinür örtülür iz

4591. Dutup eyle 'aşâ ejderi dermân
O **ni'met hâkķı** eyle yine ihsân
4699. Dinür kırķ gün aç u susuz ķomuşlar
Dinür **engüşte ķamış doķumuşlar**
4739. Ne kim elden gelür itme dirîģi
Gözüñe bil sıdırmazam ķoruģı
4865. Leb-i deryâya irdi ķavm-i Mûsâ
Yazılandur gelen dinmiş ru'ûsa
5113. **Delü itmez bu sizün itdigünüz**
Ķabûl itmez bir oğlan didigünüz
5197. Tama' ķişiyi zillate birağur
Meşeldür taş yerinde olur ağır
5272. Geçer bir niçe gün dinür o hâlde
Yaramazlar olur dâ'im yamanda
5479. Hızır dimiş işime şabr olunmaz
Ki sır bilmezün ihtiyârı ķalmaz
5677. Bu hayvânlar yüzi şuyına 'afv it
Kemâl-ile irişdi bize te'kîd
5874. Çağırup dir ki cenge gir beru gel
Ħaberi yok ki **el üzre olur el**

6619. Olar tûfânda tağ ardına düşer
Aç arı gibi ilimüze üşer
6679. Dimişler at u kısrak eyü görür
Ve aygır görmemiş kısrak ne görür
6824. Yaramaz niyyeti irer başına
Ne şansañ başña şan yoldaşña
7011. Dimiş Buhtnaşr **gülmek şakala**
Köpege yal dökmezdür sıfâle
7110. Dalâlete düşüp şirk üzre ola
Anuñ gözleri toprak ile dola
7224. Ziyâde hîle-kâr kâfirdi mel'ûn
Degirmensüz öğidür didiler un
7231. Kavm içinde yuvalanur o üç gün
Doñuzuñ ölüsü köpege düğün
7305. Olur günden güne **gün gibi rûşen**
Münevver nûr ile ol vech-i ahsen
7574. Resûl'i göricek kuvvet kesilür
Göricek er eri nazarda bilür
7629. Dimiş ki kudret Allâh'ın-durur bil
Şer iş te'hîrle olur hayra tebdil
7664. Bu hâli göricek şâd oldı Câbir
Murâdına irer elbette şâbir

8. Şekil Özellikleri

a) Vezin - Kafiye - Redif

1. Vezin

Hacimli bazı mesnevilerde olduğu gibi *Kıyas-ı Enbiyâ*'da da birkaç vezin kullanılmıştır. *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın mesnevî kısmının vezni, bu nazım şekliyle yazılmış uzun hikâyelerin de vezni olan Hezec bahrinin **Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün** kalıbıdır. Hezec'in bu müseddes kalıbının Hindî Mahmûd'un medhettiği Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sinin de hâkim vezni olduğu göz önünde bulundurulduğunda Hindî'nin bu kalıbı kullanmasında *Muhammediye*'nin etkili olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Ancak Türk edebiyâtının bu tarz mesnevilerinde kısalığı, Türkçe'ye rahat uygulanması ve sıklıkla kullanılması sebebiyle kazandığı işleklikten dolayı şâirlerin söz konusu kalıbı tercih ettiğini de gözardı etmemek gerekir. Hindî Mahmûd *Kıyas-ı Enbiyâ*'daki kasîdelerde ise Remel bahrinin **Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün** ve **Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün** kalıpları ile Hezec bahrinin **Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ilün** kalıbını kullanmıştır. Eserde kullanılan kalıplar ve bunların uygulandığı beyit numaraları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Aruz Kalıbı	Uygulandığı Beyit Aralığı
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	Na't-i Resûl-i Zü'l-celâl: 1-21 Na't-i hatmi'l-enbiyâ: 7675-7685
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	Tevhîd-i Bârî Hudâ: 1-26
Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ülün	Kaşîde-i Tevhîd-i Zü'l-celâl: 1-23
Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ilün	Na't-i Dîger: 7686-7694
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	Nazm: 1-14 Kitâb-ı Kışâş-ı Enbiyâ: 1-7674 Medh-i Pâdişâh-ı Zıllullâh: 7695-7762

Hindî Mahmûd şâirlik iddiâsında bulunmamasına ve doğrudan san'at dâvâsı gütmemesine rağmen aruzu Türkçe'ye başarı ile uygulamıştır. Bu tarz tahkiyeli ve hacimli mesnevîlerde gazellerdeki gibi şiiriyet ve kusursuz vezin tatbiki aranmamalıdır. Binâenaleyh, Hindî'nin eseri nazmetme gâyesi de göz önüne alındığında eserde yer yer mevcut, çoğu vezin zarûretinden kaynaklanan kusurlar, uyumsuzluk ve aksaklıklar nisbeten tabîî karşılanabilir. Nitekim o, gâyet mütevâzî ifadelerle eserinde bazı hataların bulunabileceğini belirterek, okuyuculardan bu hataları hoş görmelerini dilemiş, bunları düzeltecek, eksiklikleri giderip kusurları örteceklere de duâlar etmiştir:

50. Bu nazmuñ kim haţâsın ide taşhîh
Odur insân cihân içinde taşrîh
51. 'Uyûbın anlaruñ setr ide Deyyân
Benüm 'aybumı setr eyleye ol cân
52. Ki ya'nî ide noķşânını tekmîl
İki cihân şevâbın ide taşşîl
7755. 'Uyûbın setr idenler bula devlet
Eger taşhîh oluna ulu 'izzet

1.1) İmâle

Türkçe bir kelimedede kısa heceyi vezne uydurmak için uzun okumak mânâsına gelen imâle *Kıyas-ı Enbiyâ*'da en çok karşılaşılan aruz kusurudur. Ancak aruzu kullanan hemen her klasik Türk edebiyâtı şâirinin eserinde tesâdüf edilen imâle, bazı edebiyât bilginleri tarafından kusur değil, söze kuvvet ve güzellik veren bir âhenk unsuru olarak kabul edilmiştir.¹⁹⁸ *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın

¹⁹⁸

bk. Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1998, I, 178.

hemen her beytinde rastladığımız imâle için seçtiğimiz birkaç örnek aşağıdadır.
(İmâle yapılan heceler koyu harflerle yazılmıştır.)

115.   Başı ak incüden gev**desi** zerdür
            Gözü yâküt**dan dahı** güzeldür
973.   Deyüp **gelür** bulamaz Âdem'i ol
            Arayuban gö**zedür** sağ ile şol
1293.   Cihânda eylik üzre **olagör** yâr
            İdegör vâlideyn **hakkını** ızhâr
1294.   Du'âsın **alasin** tâ vâlideynüñ
            Olaruñ **hakkı** tâ **olmaya** deynüñ
4450.   Be-her-**hâl** **sözün** üstündür senün bil
            Revâdur ki **yumuşak** söyleye dil
5242.   Alup **öküzi** **gelür** evlerine
            Ta'accüb **kıl** cihânuñ revlerine
6788.   Yine **boğazla** dir **getür** keminden
            Getürür yine **yürekle** dilünden

Eserde aşağıdaki beyitlerde olduğu gibi, Arapça ve Farsça kelimelerde uzatılmaması gereken hecelerin uzatılmasıyla meydana gelen kusurlar da mevcuttur. Bu tür imâleler belâgat âlimleri tarafından hoş karşılanmamıştır:

702.   Ve Havvâ Anamuz dir bir taş almış
            Hacerü'l-esved'ün aşı**ndan** imiş

2447. Cehâr ferîşteh ile Cebre'îl bil
İder kendülerin insâna tebdîl
6436. Zekerıyyâ'yı peygamber ider Hâk
Olar üstine ta'yîn kıldı el-hâk

1.2) Zihaf

Arapça veya Farsça kelimelerde uzun okunması gereken bir hecenin vezin zaruretiyle kısa okunması demek olan zihaf *Kıtas-ı Enbiyâ'* da yer yer karşımıza çıkan aruz kusurlarından biridir. Aşağıdaki örnek beyitlerde koyu harflerle yazılan hecelerde zihaf vardır.

299. Canuñ adına Mâric dinmiş ol ân
Dişisin Mârîce halk itdi Yezdân
805. Yunus Şâlih u İdrîs dindi hayyât
Şorarsañ igne luğatını hayyât
1921. Virür İbrâhîm'i anasına ol
Dutar Hâzret-i Cibrîl per ile yol
2780. Dimiş Cebra'il'e 'Azrâ'il'e şor
Dirîğ itmez cevâbda bize maqdûr
4216. Dimişler Beni İsrâ'îl'i cümle
Sarâya da'vet eyleñ hîle ile
4314. Musâ eli ile Fir'avn'i urmuş
Elini anuñ içün Hâk şakinmiş

5812. Davud İsrâ'îl'den nesl-i Hûd'dan
Olalar dört bürâder cümle Hûd'dan
6133. Divânda bağladı şaf dört biñ âdem
Olar ardında dört biñ dir çeker dem

1.3) Vasl

Sessiz harfle biten bir kelimeyi sesli harfle başlayan kelimeye bağlayarak okumak anlamına gelen vasl *Kıyas-ı Enbiyâ*'da göze çarpan kusurlardan biri gibi görünmekteyse de bunu eski şiirin âhenk unsurlarından saymak da mümkündür. Zirâ eski Türk edebiyâtında birçok şâir bu tarz söyleyişi mahzurlu görmemiştir.

158. O yir kavminüñ adın Maḥle yazmış
Ve çoḡluḡın Hudâ bilmekde ḡalmış
242. Gice gündüz dolanur şems ile mâh
Hudâ Qur'ân'da buyurur ol âḡâh
253. Üçünci Cennetü'l-me'vâ'dür ihvân
Zebercedden yeşil ḡalk itdi Mennân
1204. Dinür her bir 'aşâ bir mürsel için
Yazılmış nâmları bilür o bî-çün
4450. Be-her-ḡâl sözüñ üstündür senüñ bil
Revâdur ki yumuşaḡ söyleye dil
5749. Hudâyâ Eyyub aḡdur sen bilürsin
Yilerüm yıl gibi durmam bilürsin

5784. Girüp Eyyub 9 şuya yundı dinmiş
Gidüp emrâz tamâm şıh̄hate irmiş

Kısas-ı Enbiyâ'da bu tür vasıllar yanında vezin icabı iki kelime arasında hece düşürülmesiyle yapılması gereken vasıllar da vardır. Metinde bu kelimeler vasledilmediği için vezin aksamaktadır:

974. Bulamaz Âdem'i feryâd ider dir
Ve ağlar zâr idüp nice oldı dir pîr

(“Nice oldı” ifadesi “nic’oldı” şeklinde okunmalıdır.)

3004. Hâķır gördi çü Yûsuf kendüsini
Ki şaydı hîçe ol dem kendü özini

(İkinci mısradaki “kendi özünü” kelimelerini “kend’özünü” şeklinde bitiştiğimizde vezin düzelmektedir.)

4640. Muḳaddem sen mi idersin biz mi idelüm
Tarḳımızu birbirin güdelüm

(Birinci mısradaki “mi idersin”i “m’idersin”, “mi idelüm”ü “m’idelüm” yaptığımızda vezin düzelmektedir.)

1.4) Arapça ve Farsça Kelimelerde Ses Türemesi

Kısas-ı Enbiyâ'da kelimeyi vezne uydurmak için zaman zaman ses türetildiğini görmekteyiz. Meselâ, “Vehb” kelimesi çoğu yerde “Veheb” olarak harekelenmiştir:

239. Veheb ibn Münebbih'den rivâyet
Beyân oluna Hâķ kıla 'inâyet

352. Veheb ibn Münebbih itdi naqlı
Kim irişdüre bu hikmete ‘aklı

“Akl”, “fıkr”, “şükür”, “şehir”, “zırh”, “aşl” gibi kelimelerde veznin zorladığı yerlerde ya iki sessiz arasına sesli ilâve edilmiş yahut hareke konulmuştur. Bu durum *Kıyas-ı Enbiyâ*’ya münhasır olmayıp, kusurdan ziyâde İslâmî Türk edebiyâtının hemen her mesnevisinde karşılaşılabilen tabiî bir dilbilgisi konusudur:

2296. Diler şehirden alup gitmek anı
Bilür elinde degildür ‘inânı

1588. ‘Akl itmez ihâta kudretüni
Ki şâni’sin bilürsin şan’atüni

803. Ki meşhûr Dâvud’ı ziri bilürsin
Süleymân Nebî’yi işidürsin

1418. Olup ‘âş getürmediler îmân
‘Azâbda yaraşır dir ol aşıl cân

2255. Hâlâş bula siñekden anda ya’nî
Nice fâsid fikirde mâlâya’nî

7090. Gıdâ idüp şükür itdi Hudâ’ya
Gelüp Cibrîl haber virdi ‘aşaya

1.5) Diğer Sebeplerden Kaynaklanan Kusurlar

Kıyas-ı Enbiyâ'da yer yer hece yahut kelime fazlalığı / eksikliğinden kaynaklanan kusurlar olduğu gibi, büsbütün vezni bozuk mısralar da bulunmaktadır:

784. Ki **'arefe** günü maqbûldür du'âlar
İder huccâc o gün içre şenâlar

(Birinci mısradaki “arefe” kelimesini “arfe” şeklinde okursak vezin düzelir.)

1. Şular ki vird idineler müdâm şubḥ u şâm
Deyeler lâilâhe illallâh

(Birinci mısradaki “müdâm” kelimesi vezni bozmaktadır. İkinci mısrada da hayli zorlamalar mevcut.)

273. Kelime-i şehâdet yazmış Allâh
Lâ'ilâhe illallâh Muḥammed Resûlullâh

(İkinci mısrada vezin bozuktur.)

431. Buyurdı Ḥaḳ ferîşteye sücûdı
Muḳaddem secde iden Cebre'îl-idi

(“Cebre'îl-idi” ibaresi vezin icabı “Cibrîl-idi” şeklinde okunmalıdır.)

897. Ḥudâ'nuñ emri Hâbîl'e olundu
O ḳoç göge çıḳup dört biñ yıl durdı

(İkinci mısrada vezin aksamaktadır.)

1581. Ḍalâletlerini arturdı küffâr
Naşîhat'mi ḳabûl eyleye fî'n-nâr

(İkinci mısradaki “Naşîhatümi” kelimesini “Naşîhat'mi” şeklinde okuduğumuzda vezin düzelmektedir.)

1881. Emânetüñi beliñde ilet yerine
Gelür Âzer o putlaruñ evine

(Birinci mısranın vezni bozuktur.)

3940. Melik dir bunlar açsun çevre ili
Olaruñ ol il ola beli

(İkinci mısranın vezni kelime eksikliğinden dolayı bozuktur.)

2. Kafiye ve Redif

Hindî Mahmûd *Kısas-ı Enbiyâ*'sındaki kafiye tanziminde genel olarak başarılıdır. Eski Türk edebiyâtının estetik ölçülerine ve klasik yapısına bağlı olan şâir, aruzdaki hâkimiyetini kafiyede de gösterirken mısra sonlarında oluşturduğu âhenk ve zaman zaman başvurduğu cinaslarla eserin hem akıcılığını sağlamış, hem de edebî kıymetini arttırmıştır.

Kısas-ı Enbiyâ'da kafiyeler Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle oluşturulmuşsa da eserin konusu ve istifâde ettiği kaynaklar icâbı Arapça kelimeler ağırlık kazanmaktadır. Eserde tam ve zengin kafiyeye daha çok yer verilmiş, yarım kafiye nisbeten az kullanılmıştır.

Eserde kullanılan kafiye çeşitleri bazı örneklerle şöyle sıralanabilir:

2.1) Türkçe Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

624. Eger vechin şorarsañ naql ideyin
Sizüñ aḥvâliñizi de güdeyin

855. 'Azîz devrinde noḥud kadar olur
Kişi elbetde itdüğini bulur

1032. Bir oğul vire Hâk bağışlaya dir
Kitâbım okuya ḥâk işleye dir

2773. Göñüllerine kırd re' yin düşürdi
Olaruñ çig kelâmını bişürdi
3006. Bu demde kendüñi sen ħor gördüñ
Ĥazâ' in-i sa' âdetüme irdüñ
3691. Deyelüm bu sözi biz size doğrı
Var idi bir kıarındaşı da uğrı
6143. Ve Kıtır'dan bakır kıalay aķardı
Aķar altun deyu maĥlûķ bakardı

2.2) Türkçe-Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyele

472. Zemîn ile semâda her ne kim var
Olupdur Âdem 'ışķına bu âşâr
511. Ferişteler şaçarlar şaçı gökden
Ki emr olmuş imiş şâĥib-i milkden
1530. Görür bir murĥı kıonar ĥânesine
Başı aķ kıarnı kıara arķası ne
2597. Dimiş senden çağırmaķlıķdur ancak
İrişdürmek benümdür didi pes Ĥaķ
2690. Ĥoros âvâzını gökde melekler
İşidüp çekdi Cibrîl dir emekler
3694. Deyu virdi cevâbı anlara dir
Tulû' itmiş olara özge tedbîr

4907. Mükâfât neler itdi Hâk Te'âlâ
Kişinüñ eyledügi şanma kıala

2.3) Türkçe-Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyele

294. Ve her başında yedi ağızı var bil
Ve her ağızında yedişer-dürür dil

475. Beyân itmiş ferişteherüñ adın
Bile yâd eylemiş gamla küşâdın

5555. Hüdâ ref' eylemiş ol kızlığı dir
Koma şer'üñ yolını elden iy pîr

5595. Şu'ayb dimiş ilâhâ kıanda varam
Buyurılmış varup kııl yine ârâm

5750. Ne hâl ile varam dir ki elüm boş
İder gayret hamıyyet sîneden cûş

6064. Dâvud esenleşüben döndi giri
Hüdâ gerek kişinüñ destgîri

6072. Kı yâd kişiyile ben söyleşmedüm hîç
Buraya geldigüñ gelür baña güç

2.4) Arapça Kelimelerle Yapılmış Kafiyele

856. Olur tağyîr dir hırş u hasedle
Yinür şimdiki hâldeki cesedle

1031. Yigirmi oğlı oldu dir nebînüñ
Diler dünyâya gelmesin şabînüñ
2795. Sürerler yire yir ider terahhüm
Ėubâr olur ider a'dâ tebessüm
3027. Kemâl-i rağbet ile 'izzet itdi
Muraşsa' donlar ile zînet itdi
5093. Zarâfet ile cem' eylemiş ol mâl
Neye irişdürür diñle ol a'mâl
6147. Süleymân dir İlâhâ hazretüñden
Tazarru' olunur ki 'izzetüñden
7628. O târı kırmağa olmadı kâdir
O demde Cebre'îl'den oldu şâdir

2.5) Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyeler

102. Alup boynuna 'arşı dört ferişte
Ayağ üzre durup olar sirişte
939. Ėudâ'nuñ luř u ihsânı firâvân
Ola mı luş-ı ĖaĖk'a Ėadd ü pâvân
1157. Dinür beş yüz yılı geÇer ider ceng
Ururlarmış müdâm dinür aña seng
1497. Yaparlar puta Ėâne sîm u zerden
Murassa' eylemişler anı dürden

6715. Ne şorarsın şor imdi dimiş ol şâh
Kiremidle kireç yir üzre iy mâh
6992. Ki ben pîrüm civânsın iy tüvânâ
Bunı ma'kûl görür mi ola dâna
7102. Beni peygamber itdi Meryem'i pâk
Buña inanmayanlar gözine hâk

2.6) Arapça-Farsça Kelimelerle Yapılmış Kafiyele

104. İder kudretlerin Yezdân ziyâde
Olurlar lutf-ı Hâk ile küşâde
1414. Ki Hâk peygamberüm itmeñ gümânı
'Azâbuñ yoħsa yaklaşdı zamânı
2072. O Kâdir kudretini ider ızhâr
Eşer itdüremez ol güle bir hâr
2085. Zinâ ızhâr ile itmiş o kelbler
Kara geymiş bu mâtem ile şebler
2539. Yapar evler ğinâ üzre geçer hâl
Biraz bu nev'-ile eyledi bâzâr
2783. Çıkar Ken'an'dan taşraya ihvân
Olar içinde Yûsuf şâd u handân
6320. Anuñ dînine girmekdür şavâbı
Gider sen dîdeden ğafletle hâbı

2.7) Cinâslı Kafiyeler

494. Aña mahşûş-durur cennetde ol saç
Buyurmuş Hâk havârîye saçı saç
781. Virür Havvâ'yı anda Hâk Te'âlâ
Görüben Âdem'i dir ki te'âlâ
1186. Temâşâ geldi küffâra bu işler
Hudâ bilür ki bunlara ne işler
3519. Günâh 'afv idici benven bile halk
Ki cömerdleri de ben eyledüm halk
3698. Müdâm ihsânıñuz kılmışdı bende
Revâ görme bizi luğ it bu bende
3736. Dir iken geldi toğuz oğlı ol dem
Dökerler gözleründen yaş ile dem
5027. Murâd olduğda ağıdurdı çeşme
Nihâyet bulsa görünmezdi çeşme
5090. Ki Kıbtî mâlı vardur cümle sizde
O mâlı çıkaralum biz de siz de
6070. Ne kişisin neye geldiñ buraya
Kelâmuñ hoş gelür dostum bu râya
6457. İrişür bir ağaca dir beni al
Yarılır ağaç alur gör nedür âl

6948. Biri bir altun ile sūka gitmiş
Eteklerin beline şoğagitmiş

7205. Vaşiyetüm budur size işidüñ
Benüm sözüme göre siz iş idüñ

2.8) Âhengin Redifle Sağlandığı Beyitler

Kıyas-ı Enbiyâ'nın bazı beyitlerinde kafiye oluşturulmamış, âhenk redifle sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durum eserin edebî kıymetini gölgeliyormuş gibi görünse de eski şiirimizde şâirlerin zaman zaman “kafiyeyi redifin sağladığı sese emânet ettikleri”, kafiyenin bozuk olduğu bu tür beyitlerde âhenk görevini redifin üstlenmiş olduğunu dikkatlerden kaçırmamak gerekir.¹⁹⁹ Bilhassa hacimli mesnevilerde kafiye oluşturmakta zorlanan şâirler anlattıkları konunun akıcılığını bozmamak ve sözü gereksiz yere uzatmamak için redifi kafiyeeye tercih etmişlerdir.

469. Ve rahmet hâtemi engüşti üzre
Feriştehler müdâmî hıdmet üzre

1024. Hüdâ'ya ol kadar tevhîd ider dir
'Ubûdiyyetini taşrîh ider dir

1875. Kesilüp hâl dem hiç görmez idüm
Ben evlâd ümmîdin idinmez idüm

3488. Hemân açar cemâlin hâzret anda
Şu'â'ndan kamaşur dîde anda

4576. Dimiş Fir'avn sizi peygamber iden
Deli midür ol öli diri iden

¹⁹⁹ Salahaddin Bekki, “Anadolu Sahası Halk Şiirinde Kafiye: Tespitler ve Öneriler”, *Millî Folklor*, sy. 78 (Ankara 2008), s. 63.

5336. Tazarru' eylemiş Perverdigâr'a
Gelür hoş nâlişi Perverdigâr'a

6784. Yine Loqmân biñini aña virür
Şuda bulduğunu hem deyu virür

Eserin tamamı göz önünde bulundurulduğunda Hindî Mahmûd'un kafiyeyi zenginleştirici bir unsur olarak redife geniş yer verdiği, redifi hem ek hem de kelime ve kelime grubu olarak başarıyla kullandığı görülür.

91. Ki durdı 'arş şu üzre şu yıl üzre
Döner bu çerh her mâh u yıl üzre

625. Dimiş Havvâ ki bâ' işin beyân kıl
Ne kim vâki' kılınmışdur 'ayân kıl

1051. Oğul acısını çok çekmişem ben
Olar acısı ile çökmişem ben

1055. Dururken gökde İdrîs dir Hudâ'ya
Taħammül idemedim ben cüdâya

2909. Kişi gence irişür kadre irer
Şadef de dür olur bir kaçre irer

5673. Açarlar başların nâliş idüben
O cümle gözlerini yaş idüben

7674. Şalavât ile ħatm olsun kitâbum
Şalavât vire işiden ħiħâbum

Eserde nâdiren de olsa kafiyesi bozuk, redifi olmayan beyitler mevcuttur:

1543. İ kudret ıssı Kâdir kudretiñ çok
Vücûda geldi **kün** lafzıyla mevcûd

b) Edebî Sanatlar

Dinî / hikemî tarzda yazılmış hacimli bir mesnevi olan *Kıyas-ı Enbiyâ*'da, şiiriyetten ziyâde öğreticilik esas kabul edildiği için şiirin şekil, ses ve âhenk unsurları ile belâgatın temel esaslarının eksiksiz bir biçimde yer aldığı söylenemez. Bununla birlikte çeşitli vezinlerle yazılmış sekiz bin civarı beyitten oluşan, Arapça, Farsça ve Türkçe binlerce kelime ve terkiib ile yapılmış renkli tasvîrlere ihtivâ eden, kaynağını âyetlerden ve diğer kutsal metinlerden almış peygamber hikâyelerini anlatan bir eserde edebî sanatlardan istifâde edilmemesi de düşünülemez. Eser muhtevâsı itibâriyle âyetlerden yapılmış iktibâslar, hadis ve çeşitli rivâyetlere telmihler, peygamberlerle alâkalı özgün teşbih ve mecâzlarla doludur. Hindî Mahmûd'un san'atkâr yapısının tasarrufuyla, tasannua düşmeden oluşturduğu edebî sanatlardan sıkça karşımıza çıkan bazılarını birkaç örnekle göstermek istiyoruz:

1. İktibâs

783. Nemûz vardır bizüm sizüñ orada
Muğadderdür bular **qâlû belâda**²⁰⁰
1937. Bilüñ Hâfız-durur hıfz iden anı
O **kün** lafzıyla var itdi cihânı²⁰¹

²⁰⁰ **qâlû belâ**: "Evet, dediler." (el-A'râf 7/172) (Âyetin tam meâli şöyle: "Kıyâmet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin [ezelde] Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı. Onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Onlar da 'evet, [buna] şahit olduk' dediler.")

5387. Hüdâ da buyurur ki **len terânî**²⁰²

Ki şeytân sözi ile didüñ anı

7518. Dimiş Cibrîl **ıkra'** ya'nî oқы

Buyurdı oқumaқlıқ Hıyy ü Bâķî²⁰³

2. Telmîh

200. Müvekkellerine Mâ'ide dindi

Bu cümlemüze **esmâ gökden indi**²⁰⁴

486. 'Aceb ölmüş mi ola dinmiş Âdem

Qarındaşıdur uyķu ölümüñ hem²⁰⁵

---

²⁰¹ **Kün:** Kur'ân-ı Kerîm'de el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47, 59; el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsin 36/82; Ğâfir 40/68'de geçmekte olup Allâh'ın "Ol!" emrini ifade etmektedir.

²⁰² **len terânî:** "Beni aslâ göremezsin!" (el-A'râf 7/143) (Âyetin tam meâli: Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte [Tûr'a] gelip de Rabbi onunla konuşunca 'Rabbim! Bana kendini göster, seni göreyim.' dedi. [Rabbi], 'Sen beni göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!' buyurdu. Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.")

²⁰³ **ıkra':** "Oku!" (el-Alak 96/1)

²⁰⁴ İkinci mısradaki "el-esmâu te'tî mine's-semâ", "el-esmâ tenezzelü mine's-semâ" veya "tenezzelü'l-esmâu min savbi's-semâ" şeklindeki Arapça hikmetli söze telmih vardır. Daha ziyâde tasavvufî eserlerde yer alan söz konusu ibare "isimler gökten iner" mânâsına gelmektedir (meselâ bk. İsmail Rusûhî Ankaravî, *Minhâcû'l-fukarâ* [haz. Safî Arpaguş], İstanbul 2008, s. 33; Şerâfeddîn Dağüstânî, *Menâkıb-ı Şerefiyye* [haz. H. Hasan Burkay], Ankara 1995, I, 17).

²⁰⁵ İkinci mısra Hz. Peygamber'in "en-Nevmü ehu'l-mevt" hadisinin tercümesidir (bk. Ebü'l-Fidâ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 329).

784. Ki 'arfe günü maqbûldür du'âlar
İder huccâc o gün içre şenâlar ²⁰⁶
5267. Mübâşir oldı Qârûn dir zekâta
Anı bilmez ki **virse mâlı arta** ²⁰⁷
7036. Qazâ irse kimesne mâni' olmaz
Ṭama'lu göz turâb girmeye doymaz ²⁰⁸
7682. Tâc-ı rif'atle **Burâk getürdi ol dem Cebre'il**
Leyle-i mi'râcda ehl-i semâ açdı deri ²⁰⁹

3. Mecâz

2869. 'Îtâb-ı Haqq'ı işitdükde Ya'kûb
Ol âteşle dahı kül oldı yanup

²⁰⁶ Beyitte Arefe günü yapılacak duâların kabul edileceğine dâir Hz. Peygamber'in hadislerine telmih vardır. (bk. Müslim, "Hac", 436; Tirmizi, "Daavât", 133; İmam Mâlik, *Muvatta*, "Hac", 246, "Kur'an" 32; Muhammed b. Ali eş-Şevkanî, *Neylû'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr min ehâdis-i seyyidi'l-ahyâr*, Kahire 1391, IV, 70; Muhibbüddin et-Taberî, *el-Kırâ li kâsidi Ümmi'l-kurâ* [nşr. Mustafa es-Sekkâ], Kahire 1390, s. 392)

²⁰⁷ İkinci mısradaki aşağıdaki âyetlere telmih vardır:

"Allah, faiz malını mahveder, sadakaları (zekâtı) ise arttırır (berekletlendirir)." (el-Bakara 2/276)

"İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır." (er-Rûm 30/39)

²⁰⁸ İkinci mısradaki Hz. Peygamber'in "İnsanoğlunun gözünü ancak toprak doyurur." hadisine telmih vardır (bk. Buhârî, "Rikâk", 10).

²⁰⁹ Bu beyitte Peygamberimiz'in mi'râc gecesi karşılaştığı hâdiselere telmih vardır (bk. Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 6; "Enbiyâ", 22, 43; "Salât" 1; "Menâkıbü'l-Ensâr" 42; Müslim, "İmân", 263-265; Tirmizî, "Tefsir", 3343, "Nesâî, "Salât", 1).

4323. Mûsâ **tağlara düşüben** yürümiş
Medîne semtine gitsem der-imiş

6040. Dâvud uykuya meşgûl oldu ol şeb
Süleymân **dutdı İbrâhîmî mezheb**

7473. **Alup menzili** Ka'be'ye irerler
Dimiş ol kûl Resûl'e ki i server

4. Teşbîh

38. Ki yazdım anda cümle sergüzeştim
İdüp cûş anda **deryâ gibi taşım**

1188. Başın **tâvûs-veş** düzmiş geminüñ
Horos kuyruğı mişli kıçı bilüñ

2992. Atar hallâc cânın **penbe-veş** dir
Kalem ham oldu vaşf olmada taḥrîr

6712. Yuḡaru iki ayak baş aṡaḡa
Dutulmuş şanki ol murḡdur duzaḡa

5. Tevriye

32. **Açup Âmid**'de vü Mar'aş'da **defter**
Çerâḡum oldu 'âlemde hezâr er²¹⁰

---

²¹⁰ Hindî Mahmûd “Âmid ve Maraş'ta defter aç”tığını söylemekle hem oralara askerî bir vazifeyle değil hesap-kitap işiyle meşgul olmak üzere gönderildiğine vurgu yapmakta hem de “defterdâr” olarak atandığına işâret etmektedir.

7188. Zamân geçer bunıñ üzerine bil
Bu devrân geçmededür nitekim **yil**²¹¹
7702. **Murâd**ıdur Hudâ’nuñ şehr-i yârî
Müsa^hhar eylemişdür her diyârı²¹²
7751. Beni kıl dü cihân içinde **ma^hmûd**
Du’âm kıl müstecâb iy Hayy Ma’bûd

6. Mübâlağa

1385. Kâdem başdı cihâna Hûd dindi
Ṭuyûr-ıla vuhûş cümle sevindi
1639. Gözi gök levni gendüm-gûn o merdiñ
Ve **yırtıcı mişâl tırnağı serdiñ**
2510. Ne niyyet üzre içse bir kimesne
Hudâ virür murâdın ulu nesne
2689. Yer altından yedi şehri alur dir
Hava yüzine yaklaşur gelür dir

7. Tekrîr

226. Deyelüm **bârekallâh bârekallâh**
Ne kudretle yürürler şems ile mâh

---

²¹¹ “yil” kelimesi hem “rüzgâr” hem de “sene” anlamını çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

²¹² Hindî Mahmûd, “Murâd” kelimesini sözlük anlamıyla birlikte, eserini takdîm ettiği Sultân III. Murâd ismini de kastederek kullanılmıştır.

284. **Ve her köşküñde yetmiş biñ ev oddan**
Ve her evde olur yetmiş ‘azâbdan
294. **Ve her başında yedi ağızı var bil**
Ve her ağızında yedişer-dürür dil
753. **Ĥudâ’niñ luğfına yok ĥadd ü gâyet**
‘Înâyet eyle sultânım ‘inâyet
778. **Ne ĥikmetdür ne ĥikmetdür ne ĥikmet**
Ki sendedür Kerîmâ ulu ĥikmet

8. Hüsn-i Ta’lîl

74. **Gice gündüz müdâm çağlamada âb**
Anuñçün gözyaşın dökmede dolâb
2528. **Nice şu cennet ırmağı-durur ol**
Ĥudâ dünyâya luğf ile virür yol
3186. **Kemer-bendinde biñ cân olunur bend**
Ezilür leblerin gördüğü an ĥand

9. Tecâhül-i Ârif

1672. **‘Adû talğîfine aldanma zinhâr**
Ĥavî düşmen saña hiç ola mı yâr
545. **Olan maĥlûğda beñzer saña var mı**
Saña ĥüsn ü cemâlleri uyar mı

5968. Yine Dâvud dilettdi anı tekrâr
Ki 'ışk erine perde ola mı 'âr

3158. O dost dostına eyler mi cefâyı
İdüpdür âşikâr ol dem hafâyı

10. Nidâ

317. Hıfâb irüp Hudâ'dan yire dindi
Eyâ yir sâkin ol bu anda imdi

504. Dimiş Âdem ki yâ Rab ben ideyim
Ki Havvâ'sız cinânı ben n'ideyim

830. Nidâ irmiş ki iy Âdem muqadder
Olanı görse gerek dişi vü er

929. Hudâyâ hâtimemde hayra irgir
Muhammed hürmetine itme dilgîr

11. İstiâre

1892. İdüp secde o mel'ûna o kelbler
Ne şora deyu yalmanırdı lebler

3094. Dimiş ki iy benüm nâz ehli guncem
Yüzi mehtâb miyânı mûdan incem

4703. Görürler çâre yok Fir'avn'e dirler
O gül çehreyi çârmîhe gererler

7498. Muhaşşal 'ağd olur o şemse o mâh
Revâ görür biri birine Allâh

12. Tezâd

68. Yedi kat **yir** u **gök**ce ululuğı
Kemâliyle bilen **var** itdi **yoğu**
5713. Dimiş el bağlamış tâ'at için ol
Görür **eylük yavuzluk bay u yohsul**
1871. İrer Âzer kulağına nidâ dir
Olur **sultân** niçe ki bir **gedâ** dir
2788. Serâsîme olup dir nedür aşlı
Deli misüz şanurdım sizi **uşlı**

13. Teşhîs ve İntâk

658. **Kaçar** Âdem'den ol vaqtde **şecerler**
Dağı kaçsa gerek hâkla hâcerler
1587. Hemân ol **tağ iniler hâmile-var**
Yarılır tağ içinden deve çıkar
1591. Çıkup **deve nidâ kılmış** o halka
Dimiş ki râzı oluñ cümle Haqq'a
2222. O **balık hâzrete dir ki İlâhî**
Dutuldı Nemrûd oğına bu mâhî
2840. Zamânda **ben hâcer de hâzretüñle**
Añılam dü cihânda 'izzetüñle
7620. **Örümcek dir za'ifliğime bakma**
Firâk-ile yürecigimi yakma

14. Tenâsüp

2776. **ĶoĶ**ayın gerdenüñ gel iy yüzi **göl**
Görme mi gül ruĶıñda yine **sünböl**
4031. O **bir yaşında oĶlan** dir **beşikde**
Bulur ol Ķâzır oĶlanı eşikte
6535. Ve ammâ dilerüm destûr bu **taĶdan**
Bu **Ķayvânlar** yeridür **bend** u **bâĶdan**
7356. Cüdâ olduĶda ol râ'î refiĶden
Olar **nâlân** olur dir **ayrılıĶdan**

15. Leff ü Neşr

2960. O **sünböl**den Ķopar bu 'anber-i Ķâm
Dil-i **şûrîde** nice ide **ârâm**
2961. Dutunur biline ol **göl Ķicâbı**
Gözedür göz **aĶup** dindi **Ķabâbı**
2976. **Göz** açmış nice **a'mâ** görmek için
O görmez **Ķeşmine fer** irmek için
4909. **Helâk** olur Ķamû **putlar** muĶaĶĶaĶ
'**Azâb** ider **puta Ķapanlara ĶaĶ**

16. İrsâl-ı Mesel (yk. bk. "Atasözleri ve Deyimler")

17. Cinâs (yk. bk. "Cinâslı Kafiyeler")

18. İştikak

2030. Görüp bu hâleti **küffâr**-ı ekber
Oğumışlar o demde **küfri** ezber
3866. Olupdur dir **beşîr** ile **beşâret**
Bu ahvâlden Hudâ kılmış işâret
4151. Tedârük ile şâhâne olur **hâl**
Görüp anlar geçürmiş nice **ahvâl**
4538. Mûsâ **câdûlîk** öğrenmiş gidelden
Ki biz de **câdû** aryalum ilden

19. Aliterasyon

212. Var altı yüz **kanadı** Cebre'îl'ün
Ve her **kanatda** yüz **kanadı** bilün
888. Hudâ emri-dürür didüğim **oğul**
Hudâ emrini dutğıl olmağıl **göl**
926. O vakt yüz yaşına irmiş imiş **Şît**
Bu hikâyeyi diñle hoşca **işit**
7506. Risâlet on beşine irmiş imiş
İrişmiş ol nihâlden niçe yemiş

20. İstihrâc

7136. Ki ebced harfî dördür ma'nî'i al
Elif Allâh'ün ululuguna dâl

7137. **Be bâkîliğidür ol Muste'ân' uñ**
Ki **cim** celâletün gösterdi anuñ
7138. Ve **dâl** dâyimliğinedür işâret
Dimiş Meryem'e hâ'ce zî sa'âdet

21. İstifhâm

939. Hudâ'nuñ luţf u ihsânı firâvân
Ola mı luţf-ı Hâkķ'a hadd ü pâyân
3172. **Ķula 'âşık olur mı 'aklı olan**
Anuñ 'ışkında 'aklı yavi kılan
7578. Gözüm kamaşdı nûrîndan Muħammed
Senüñ âşâruña hiç ola mı 'ad
7672. **Resûl'üñ mu'cizi şerhi ne mümkün**
O mu'ciz ile bil dîn dutdı temkîn

22. Sehl-i Mümtenî

508. Olur îcâb kabûl ol iki yârdan
Neler zuhûr ider iki helâldan
493. Yedi bölük saçı Havvâ Ana'nuñ
Sekiz cennet içinde yok inanuñ
1672. 'Adû taltîfine aldanma zinhâr
Ķavî düşmen saña hiç ola mı yâr

3953. Zelîhâ ayru düşdükde talâkla
Taramaz oldu zülfini taraqla
3956. Oturur on sekiz yıl dâyim ağlar
Dem-i hasret anuñ cismini bağlar
7213. Virür 'Îsâ'ya Hâk nûrdan kanatlar
Melâ'ikle olalar kat kat anlar
7311. Kişi evlâdı geldükde cihâne
Olur gayruñ ma'âşına bahâne
7762. Kişiyi aınduran dâyim eşerdür
Bu devrân bâd-veş durmaz eserdür

9. Dil ve Üslup Özellikleri

a) Fiil Yapıları

Kıyas-ı Enbiyâ, hem baştan sona dinî muhtevâlî bir mesnevi olması hem de XVI. asrın son çeyreğinde yazılmasına rağmen, kullanılan kelimeler ve bazı dil özellikleri itibariyle Eski Anadolu Türkçesi'nin izlerini taşımaktadır. Fikir vermesi bakımından bu hususiyetlerin bir kısmını bazı örneklerle birlikte şu şekilde sıralayabiliriz:

a.1. Gelecek zaman ekleri -sa gerek / -se gerek; -ısar / -iser:

830. Nidâ irmiş ki iy Âdem muqadder
Olanı görse **gerek** dişi vü er
949. Vefâtım cum'a gün olsa **gerekdür**
Gelüp Cibrîl beni yusa **gerekdür**

832. Ki dirlikleri bunıñla olı**sar**
Eyü yavuz nice nesne gör**iser**

1228. O tennûrdan şu çıkı**sar**-durur bil
Bu yerler olı**sardur** mâya tebdîl

a.2. Teklik birinci şahıs bildirme eki -ven:

3519. Günâh 'afv idici benven bile h**alk**
Ki cömerdleri de ben eyledüm h**alk**

4462. Gelişüñ nireden kıandan gelürsin
Çalabum'dan gelüp Mı**şır'a** giderven

4517. Aña 'ömrin viren**ven** dört yüz sâl
Geçirdi 'ömrini ol fâriğü'l-bâl

a.3. Teklik ikinci şahıs emir eki -ğıl / -gil:

610. H**elâl** ile h**arâm** nedür deyeyim
Dimiş H**avvâ** ki söyle**gil** bileyim

1063. Beni da**hı** olarla ol ma**kâma**
İrişdü**gil** u buyur**ğıl** be**kâma**

4835. H**aber** virmiş H**udâ** M**ûsâ**'ya bil**gil**
Benî İsrâ'îl'e di**gil** yür**igil**

a.4. Bildirme eki -durur, -dürür:

374. Ve baş barma**ğ** süñüklerün iki dir
Neyi neye gerek-**dürür** O bilir

3606. Varurlar Mısr'a anlar şağ u sâlim
Hudâ-**durur** o cümle sırra 'âlim

3780. Alurlar menzili leyl u nehârda
Sefer a'lâ-**durur** evvel bahârda

**a.5. İstek kipinin birinci ve ikinci çokluk ekleri -avuz / -evüz, -
asız / -esiz:**

590. Oğuyam ol du'âyı ben o anda
Ol**avuz** ikimiz dağı nihânda

4601. Bularuñ cādûlıkların yeñ**evüz**
Belâsından olarıñ kırtıl**avuz**

4958. Hudâ emr itdi ol beyti **alasız**
Peyğamberlerüm yirin bulas**ız**

5604. Dimişler pâre pâre ol**avuz** biz
Ki söz te'sîrin itdürmeyes**iz** siz

a.6. Yeterlilik fiilinin olumsuzuna getirilen zarf fiil eki -ı / -i:

1928. Ğayûrdur Ğâdir u Ğayy u tûvâna
'Uğûl irgöri**mez** dir aña dâna

4948. Kırarum cümleñüz bâ emr-i Sübhân
Elümden kimsene kırtarı**maz** cân

7382. Ğalîme naql ider ol mâcerâyı
Arayup bulı**mazlar** dir yarayı

a.7. Zarf fiil ekleri -uban / -üben, -ıcak / -icek, -aldan / -elden:

127.   Karâr dutmay**uban** oynadı yirler
            Komış Hâk tağları yir üzre dirler
1317.   İşid**üben** tağayyür buldı levni
            Dili dutuldu söylemedi hayli
4614.   Havâşşı zîbaküñ ıssı gör**icek**
            İder dir hareket te'sîr iricek
4988.   Bu vaz'ı işid**icek** ol kabâ'il
            Dimişler olamazuz buña kâ'il
3991.   Saña 'âşık ol**aldan** müslümânım
            Baña telkîn-i îmân eyle cânım
4538.   Mûsâ câdûlık öğrenmiş gid**elden**
            Ki biz de câdû aryalum ilden

b) İkilemeler

Hindî Mahmûd, Arapça/ Farsça kelime ve terkipler kullanmak sûretiyle anlatımını kuvvetlendirdiği gibi, eserinde farklı dil ve şekillerde ikilemelere de yer vererek ifadelerine zenginlik, beyitlerine ses ve âhenk kazandırmıştır:

411.   Gelüp **şaf şaf** ferîştehler dururlar
            Bu halle rûh girür durmaz görürler
1576.   O Qâdir kudretin bildirdi **bir bir**
            Beyân-ı Qur'ân'da işitgil ki ne dir

2441. Gelür İbrâhîm İsmâ'îl'le eve
Kocarı oğlını Hâcer **ive ive**
3677. Bu kavlı üzere kullar râzî olur
Eyü kem itdüğünü kişi bulur
4106. At eyerledüben hâyı u hâşemle
Ol efkâra düşer **kat kat** elemle
4292. Virüp memesin alup emdi oğlı
Olur Âsiye ile **ballı yağlı**
4846. Dimiş Mûsâ **bölük bölük** geçiñüz
Hudâ 'afv eyledi cümle şuçuñuz
5422. Görür tağı ki Mûsâ **pâre pâre**
Yüreginde açılır nice yare
5627. Gemi halkı **birer birer** görünün
Kime hamle iderse anı virün
7607. Binüp deveye **başa başa** geçer
Yatur küffâr şanasın yirlü hâcer

c) Tekrarlar

Hindî Mahmûd, *Kıyas-ı Enbiyâ*'da az da olsa bazı beyit ve mısraları tekrârlamıştır. Tespit edebildiğimiz birkaç örnek aşağıdadır:

Muhammed Mustafâ Ahmed ü Mahmûd

Resûl-i müctebâ maḥbûb-ı Ma'bûd (Fihrist: vr. 16^a ve 7261. beyit)

- 3650.** Gerçi firkat ağlaması yatludur
Lîk vuşlat ağlaması şatludur (ayrıca **3905.** beyit)
- 1623.** O cümle enbiyâ vü etkıyânuñ
Du'â kıl rûhlarına evliyânuñ
- 2637.** O cümle enbiyâ vü evliyânuñ
Oğunsun ruhlarına etkıyânuñ
- 7738.** Bu cümle enbiyâ vü evliyânuñ
Tevâbi'-ile cümle etkıyânuñ
- 112.** Rivâyet olunur Hâzret-i Ka'b'den
1299. Rivâyet olunur Ka'b hâzretinden
239. Vehb ibn Münebbih'den rivâyet (ayrıca **279, 312, 879.** beyitlerin ilk mısraları)
57. Rivâyet eyledi dir İbn 'Abbâs (ayrıca **86** ve **187.** beyitlerin ilk mısraı)

d) Eski Anadolu Türkçesi'ne Âit Kelimeler

*Kıyas-ı Enbiyâ'*da Eski Anadolu Türkçesi devresine âit yüzlerce kelime ve kelime grubu bulunmaktadır. Bunların bir kısmı mânâları ve beyit numaralarıyla birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir: ²¹³

---

²¹³ Kelimelerin mânâları verilirken şu sözlüklerden istifâde edilmiştir: *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* (haz. Türk Dil Kurumu), I-VIII, Ankara 1963-1977; Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983; Tomris Tunç, *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini*, I-III, Ankara 1995; Ahmet Bican Ercilasun, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, I-II, Ankara 1992; James W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, Beirut 1996.

Kelime ve Mânâsı	Beyit Numarası	Kelime ve Mânâsı	Beyit Numarası
ağırmak: anırmak	308	oñatca: güzelce, dikkatlice	2416
alım: vergi	6793, 6796, 6805, 6818, 6823, 6825	şayru: hasta	1564, 5649, 5789, 6229, 6425, 7184
arba: dara, ağırlık	6135	şayruluk: hastalık	5503
ardıradan: arkadan, geriden	3122	seren: sırık, uzun ağaç, gönder	5485
bilemek: bulamak, bulaştırmak	2084	seti: kova	3309
bililü: bilgili, âlim	5860	şıdırmak: sıdırmak	4739
begetmek/bügetmek: kapatmak, örtmek	2508, 5835	sıkılcım: korku	7649
bügemek: suyun önüne bent yapmak	2507	şımak: bozmak	772, 5041, 5913
bişmiş: yemek	5022, 5464	şınamak: korkutmak, yoklamak, tecrübe etmek	14, 1563, 3568, 6829
buñ: zaruret, sıkıntı, ihtiyaç	2500	şındı: makas	821
çetük: kedi, kedi yavrusu	5026	şınılmak: mağlup edilmek	6534
çığsamak: ekşimek, bozulmak	6754	şınmak: korkmak, kırmak, kırılmak	19, 2029, 2258, 3946, 5823
çoçal: zırh	5883, 5884	sinirlemek: Hayvanın arka ayaklarını kılıçla kesmek	1613
çölmek: çömlük	6157	şoğulmak: sütü kesilmek, suyun çekilmesi	7327
derilmek: toplanmak	5183	şorutmak: somurtmak	7002
dirgürmek: diriltmek	2178	sövünmek: sonmek	7296
dirmek: toplamak	1389, 4606, 5162	suci/ süci: şarap	738, 3258, 3269,

dolunmak: ay veya güneşin batması	2102, 6591, 7565	şuvat: Derelerde su alınacak ve hayvan sulanacak yer	2533
döymek: dayanmak, tahammül etmek	1699	sügü / süñü: mızrak, süngü	147, 152
dürüşmek: çalışmak	4350, 6468, 6607	süñük: kemik	371, 372, 373, 374, 376, 6979, 6982, 6983, 7151
eslemek: önem vermek, aldırış etmek	5114, 6174	şeşmek: çözmek (kuşağı, ipi vs.)	2802, 2958, 3595, 3846, 2438, 7487
estek: elbise	3790	talbınmak/ talabımak: çabalamak, çırpınmak	501, 1313, 3090, 4268, 4297, 7381
eyin: vücut, beden	2990	tamurmak: kanamak	5723
gelik: çocuk ayakkabısı	1659	tañlamak: şaşmak, şaşırarak, kınamak, ayıplamak	2854, 3256, 3299, 3814, 5637, 6519
geyirmek: giydirmek	3055	toylamak: ağırlamak	1033, 3009, 3467, 3473, 3554, 6156
givürmek: koymak, sokmak	4602	tüskürmek: geri çevirmek, püskürtmek	4056
göçek: deve yavrusu	1615	tütütme: duman çıkarmak	6810
görklü: mübârek, güzel, iyi	2726	ulalmak: çoğalmak, uzayıp gitmek, sıralanmak; yetişmek, yaşlanmak	1357, 5424
götürü: büsbütün, tamam, toptan, bütün	3333	uşandurmak: ufaltmak, parçalamak	2044
göymek: izin vermek, tahammül etmek, beklemek, sabretmek	2687, 4046, 5193	uyan: atın yuları, gem, dizgin gibi takımları	535, 6298
göynüklü: yanık	6527	üründülemek: seçmek, ayıklamak	4388

göyündürmek: yakmak	2093, 6006	üşendirmek: rahatsız etmek, tedirgin etmek	1167, 4550, 5675, 7372
göyünmek: yanmak	334, 2170, 3346	üşmek: bir yere toplanmak, üşüşmek	5711, 5712
günülemek: kıskanmak	2468	yabuğ: kekeme	5417
güveygi/güvegi: güveyi, damat	5877	yağı: düşman	5095
ılkı: sürü (at, koyun, keçi vs. sürüsü)	5015	yal: köpek, sığır gibi hayvanlar için hazırlanan yiyecek	7011
ıralamak: sallamak	7089	yalmanmak: dili dudakta dolaştırmak, bir şey istemek, yalanmak	1892
ısıcağ: sıcak	1267	yap yap: usul usul	4994
igen: pek ziyâde, çok fazla	4422	yarağ: azık, silah, levâzım, hazırlık	3886, 5884, 5899
iley: ön taraf, karşı, huzur	5940	yarındası: yarın, ertesi gün	3273
ilgen: leğen	7364	yatlu: kötü	347, 3650, 3905, 4231
irgirmek / irürmek: ulaştırmak, eriştirmek	733, 929, 1066, 1169, 1525, 1703, 1814, 2844, 3480, 3572, 3767, 5496, 5609, 5757, 6134, 7602, 7745	yavu kılmak: yitirmek	2652, 5849
iş: eş	3629, 3630	yedmek: çekerek peşinden götürmek	5227, 6297
kalıça: halı	4775	yegin: kuvvetli	7070
karavaş: odalık, câriye	2591, 6325	yekrek/ yigrek: çok fazla, çok iyi	401, 2727, 3532, 3824
kâzür: ağartan	7169	yelemek: dolaşmak	2145

kendir: ip, urgan	2268	yeltmek: özendirmek, teşvik etmek	3100
ığırmaq: çağırmaq, davet etmek	1189, 1727, 1831, 1891, 2462, 3614, 5303, 5850, 5952, 6022, 6257, 7489	yeñile: yeni, pek yeni	2195
kırlık: kıtlık	3304	yetürmek: yetiştirmek, ulaştırmak	5464
kiçi: küçük	3567, 4428, 4604	yeygü: yiyecek, yem	5015, 5497
kiñlik: genişlik, enlilik	280	yığlındırmak: men etmek, sakındırmak	2660
qoparmak: diriltmek, haşretmek	21, 3097, 4012, 4013, 4016	yiylemek / yilemek: koklamak	5754
qocmak: kucaklamak, sarılmak	2441, 2775, 2932, 5150, 5794, 5992	yonmak: yontmak	1179, 1183
qurdamak: kurcalamak, karıştırmak	697	yörenmek: dolaşmak	2536
nacaq: balta, hançer	4119	yund: beygir	2533, 4882, 4883, 5098, 5784
od / ot: barut, ateş	15, 444, 810, 812, 814, 895, 902, 2060, 2066, 2068, 2132, 2144, 2147, 2149, 3125, 4313, 4382, 4910, 5061, 5716, 5948, 6810	yügrük: güçlü, kuvvetli	3532, 3824
oñat: iyi, güzel, düzgün	116, 391, 881, 1029, 1215, 1877, 4006, 5491, 6935, 7541	yügmek: koşmak	1178, 2435, 2524, 2873, 3819, 5793, 7482

e) Eserin İfâde Tarzı ve Şiiriyeti

Kısas-ı Enbiyâ'daki bazı ifâdelerden Hindî Mahmûd'un etrafının kalabalık olduğu zamanlarda ve dost meclislerinde de eserini yazmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Eserini yazdığı bir esnâda aksırıp "elhamdülillâh" dediğinde çevresindekilerin "yerhamükellâh" diye mukâbelede bulunmaları bu düşüncemizi desteklemektedir:

419. Yazarken bu maḥalli aksıruram
Kaçan elḥamdülillâh ki direm
420. Didi yârânlarum yerḥamükallâh
Ḥudâniñ luṭfidur bu bârekallâh

O, etrafında insanların olması hasebiyle konuları bazan doğrudan onlara vaaz eder gibi anlatmış, onların dikkatlerini anlattığı mevzuya çekmeye çalışmıştır:

219. Rivâyet kıldı Ḥazret-i Resûl'den
Şalavât virelüm şağ ile şoldan
220. **Bilün** İsrâfil'i olur ferişte
Ki dört kınadı her biri bir işte

Hattâ aşağıdaki beyitlerden anlaşılacağı üzere onlara danışıp, fikirlerini almayı da ihmâl etmemiştir:

2415. Su'âl olur ki İsmâ'il mi cömerd
Ya İbrâhîm o ḥâlde oldu mı merd
2416. Cevâb İbrâhîm'i cömerd dirüz biz
Burayı bir oñatca diñleñüz siz

2417. Dir İbrâhîm virür oğlunu nâçâr
İder cân korkusu İsmâ'îl'e kâr

2418. Odur cömerd vire Hâk yolına cân
Burada dahı takrîr kıldı yârân

Eserde sıklıkla karşımıza çıkan “dinle, dinlegil sen, diñleñüz siz, bilgil, bak, gör, işit, işitgil, kulak tut, imdi, iy yâr, yârâ, iy yârân, iy cân, inan, buña inan” gibi ibâreler bazan mısraları vezne uydurma amacıyla yazılmış gibi görünse de Hindî Mahmûd’un bu tür ifadeleri kullanmasında yukarıda bahsedilen üslubunun etkili olduğu unutulmamalıdır. O, gıbtayla andığı Yazıcıoğlu’nun *Muhammediyye*’deki ifade tarzını benimsemiş, eserini muhatabıyla sohbet ediyormuşcasına kaleme almaktan çekinmemiştir.²¹⁴ Eserin geneline yayılan bu sohbet havası, Hindî’nin kullandığı kelimeleri de ihtimamla seçmesine, uzun Arapça ve Farsça terkipler yerine konuşma dilini tercih edip yer yer halk ağzıyla konuları basit ve pürüzsüz bir şekilde aktarmasına vesile olmuştur:

1384. H̱ulûd’dan geldi Hûd **sen eyle iz’ân**
Ne olmuş kışşa **diñlegil** ol ezmân

1487. Olaruñ evlerinüñ **ğaddin işit**
Yüz arşun dinilür ne gör ne işit

2019. Gidüp küffâr o putlar **ğaldı hâlî**
Buradan **diñlegil imdi** me’âli

2358. İdelüm isti’âze bunda **iy cân**
Müdâmî ‘acz ile kör ola şeytân

²¹⁴ Yazıcıoğlu’nun *Muhammediyye*’deki üslubu hakkında bk. Âmil Çelebioğlu, *Muhammediye*, İstanbul 1996, s. 128.

3489. İrer fer oğlanuñ görmez gözine
ƘulaƘ dut şimdi Yezdân' uñ sözine
3788. İrişmiş nâme Ya'küb'a bil **iy yâr**
Bilür kimdür anı yazanı Cebbâr
5526. Ve Şemsûn Ya'küb oğlıdur **i yârân**
Bu sözi işidenler oldı hayrân
5787. Geyüp Ƙuşanup Eyyûb eylemiş hamd
Ƙulağında ola yârâ bular pend

Hindî, bu samimi üslubunu renkli tasvîrler, canlı çizgiler ve dinî / edebî motiflerle süsleyerek muhatabının hem konudan kopmamasına hem de anlatılan meseleyi bütünüyle anlamasına katkıda bulunmuştur. Hz. Peygamber Hz. Ebûbekir'le hicret esnasında mağaradayken burada vuku bulan bazı hâdiselerin anlatıldığı bölümü buna örnek verebiliriz:

7613. Ebâ Bekir'le girürler o ğâra
Olur nûr-ıla pür ol dem mağara
7614. O ğâr ağzına örümcek çeker ağ
Yumurtlayup gögercin yaptı turağ
7615. Bular bil emr-i HâƘ'la durur ihvân
O 'ankebûtla kebûteri yârân
7616. Hüdâ Ƙılmış hitâb Cebrâ'il'e dir
İriş maħbûbıma olmaya taƘşîr
7617. İrer peyk-i Hüdâ ğâr Ƙapusına
Örümcek hâzır olur tapusına

7618. Dimiş Cebrâ'îl'e sen neye geldüñ
Resûlullâh'ı dir gözedi geldüñ
7619. apusunda duram fahr-ı cihânuñ
'Adû gelse kesem başını anuñ
7620. Örumcek dir za'îfligime bakma
Firâk-ile yürecigimi yakma
7621. Girü dur ki benümdür perde-dârlık
Bu sözden çekmeñüz dir şimdi darlık
7622. Hudâ emri ile ben perde-dârem
Bu hizmet üzerinde ber-devâmem
7623. Dimiş Cibrîl senüñ ne kudretüñ var
Burada gösteresin zerre âşâr
7624. Hudâ'nuñ kudretine kıl nazar sen
Bu perdeyi ki yapdum emriyle ben
7625. Ki senüñ zûrbâzuñ yok cihânda
Bilem tâ kudretüñi bunda ben de
7626. Bu perdenüñ yapış bir târına kır
Burada zâhir olur emr-i taqdîr
7627. Yapışur Cebre'îl yek târına dir
Kemâl-i kudretün şarf itdi dir pîr

7628. O târı kıрмаğa olmadı kâdir
O demde Cebre'îl'den oldu şâdir
7629. Dimiş ki kudret Allâh'ın-durur bil
Şer iş te'hîrle olur hayra tebdîl
7630. Gelür küffâr dinür gâr kapısına
Örümcek ağ ile germişdi sîne
7631. Dönerler bunda yok deyu o küffâr
Olur mesken Resûl'e üç gün ol gâr
7632. Mübârek başını komış dizine
Resûl bakmış Ebû Bekr'ün yüzine
7633. Uyumuş dir Resûl-i Ekrem anda
Çıkar ilan mağaradan o anda
7634. Yine girür delüğe mâr-ı ef'î
Umar yılan göre ol demde nef'i
7635. Ebâ Bekir dutar ökçe delüğe
Şoçar yılan bakar dir yire göge
7636. Ebâ Bekr'ün dökilür dîdeden yaş
Resûl vechine irer kaldırur baş
7637. Buyururlar bükâ itmek ne hâlden
Yılan şoçduğı açılır su'âlden
7638. Mübârek ağzı yarından sürerler
Vece'i ân vakitte gitdi dirler

Kısas-ı Enbiyâ'nın Hz. Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesinden alıntıladığımız aşağıdaki bölümü de Hindî Mahmûd'un yukarıda bahsedilen ifade tarzı ve eserin üslubu hakkında fikir vermesi bakımından kayda değerdir:

3092. Yedinci hâne naķşında o meh-rû
Zelîhâ yüzine baķar dinür o
3093. Zelîhâ şâd olur o bir nazardan
Şanur maķşûdına irişdi andan
3094. Dimiş ki iy benüm nâz ehli goncem
Yüzi mehtâb miyânı mûdan incem
3095. Benüm rûyıma baķmaduñ yedi yıl
O arada ğamuñ vaşf idemez dil
3096. Nazar kıldıñ bugün elĥamdülillâh
Sebebin luţf idüben kıluñ âĝah
3097. Ĥudâ'dan ķorķaram iy cân-pâre
Ĥıyâmetde beni gözsüz ķopara
3098. Niçün bir olmayasın yâr benümle
İki vechin deyem saña dilümle
3099. Biri ĥavf-ı Ĥudâ'dur birisi mîr
Zelîhâ dimiş aña var a tedbîr
3100. Zehir virem aña uĥrâyı bula
Dimiş ki yelteme beni o yola
3101. Seni yirine 'azîz eyleyem ben
Bula birliĝi dâyim cân ile ten

Hindî, anlatım tarzıyla zaman zaman muhatabını da bahsettiği konunun içine çeker, içli deyişlerle onu duygulandırır, hakîmâne üslubuyla aydınlatır, irşâd eder, yerli yerine koyduğu âyetlerle de ifade gücüne belirgin bir tat katar. Hz. Eyyûb'un hastalığa yakalandığı dönemi anlattığı beyitlerde bu etkileyici anlatımı ve hakîmâne tavrı bulmak mümkündür:

...

- 5725.** Ve şişmiş gevdesi cümleden anuñ
İbâdet idememiş siz inanuñ
- 5726.** Müdâm tesbîh idermiş Haqq'a şâkir
Dili her demde oldu dindi zâkir
- 5727.** Döşege düşüben dört yıl yatur dir
Teninden kırd düşe yine getür dir
- 5728.** Olan dostları yüz çevirmiş andan
Kimesne gelmemiş ihsân yüzinden
- 5729.** Ve hem menkûhası üç dindi anuñ
İkisi boşanur ol bî-vefânuñ
- 5730.** Raḥîme durup aña kulluk itdi
Ev düzetmek haqqını özge gütdi
- 5731.** O Yûsuf peygamber kızlarından
Hudâ şâkir ola deyelüm andan
- 5732.** Dimiş döndürmezem senden yüzümi
Senüñ hıdmetiñe kıdum özümü

5733. Ki ni'metünde bile hâzır idüm
Sa'âdetüñ günine nâzır idüm
5734. Bugün miñnet güninde bil i yoldaş
Şadâkat üzre hıdmetde-dürür baş
5735. Müdâm Eyyûb'a dermâna çaluşır
Anuñ hıdmetine dâ'im duruşur
5736. Dinür ki on sekiz yıl şöyle kalmış
Teninde laħmi cümleten dökülmüş
5737. Yemiş kırtlar etini bilüñ anuñ
Muķarrer hâli yoķ-durur zamânuñ
5738. Kıvarlar durduğı köy halkı anı
İki şâkirdi gelür gör zamânı
5739. Kıoyup bir zenbile dir götürürler
Anı bir ğayri köye yitürürler
5740. Raħıme ağladı dir muħkem anda
Kıanı ol gün ki 'izzetle cihânda
5741. 'Aziz olup iderdük bezl-i ni'met
Virildi bâda dir ol cümle devlet
5742. Kıovarlar-idi köye dek oları
Bu devrân gör nice eyler buları

5743. O şâkirdler dahı ‘âciz olurlar
Beyâbân içre bir gölge bulurlar
5744. O gölge içre koyuban giderler
Raḥîme ile Eyyûb gör n’iderler
5745. Dimiş Eyyûb’a senden dönmeye yüz
Meger hıdmet iderken yumıla göz
5746. Varup köylülerüñ işin görürdi
Ol Eyyûb’a nafağa getürirdi
5747. Aşıldan aydını gör hâtûnı sen
Eyü hûlı olur bil nesl-i aḥsen

Hz. Süleymân’ın hüdhüde olan muhâveresinin anlatıldığı
aşağıdaki beyitler ise Hindî’nin âyetlerle zenginleştirdiği anlatım üslubuna örnektir:

6240. Süleymân Nebî dir sefer itdi
O cümle murğ kınadın açdı durdı
6241. Süleymân kondı gördi hüdhüdi yok
Anı dört yaña bakup gözledi çok

Feḳâle mâliye lâ ere’l-hüdhüde em kâne mine’l-ğâ’ibîn²¹⁵

6242. Dimiş ki ne ola hüdhüd görünmez
Ki hüdhüd olmasa dir şu bulunmaz

---

²¹⁵ “(Süleymân kuşları gözden geçirdi ve) ‘Hüdhüdü niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?’ dedi.” (en-Neml 27/20)

6243. O hüdhüdde iki haşlet var imiş
Süleymân'a iderdi gölge dinmiş
6244. Şu kanda var ise bulur imiş ol
Nazar ile yer altına irer yol
6245. Süleymân'a şu hâcet olmuş ol ân
Bulunmamış aranmış hüdhüd iy cân
6246. Süleymân kaçımış ol anda aña
Görelüm hâl-i hüdhüd ne bu yaña

Le-ü'azzibennehu 'azâben şedîden ev le-ezbeħannehu²¹⁶

6247. 'Azâb idem ben aña gâyet ile
O hâl içinde kendin oda bile

Femekeşe ğayre ba'îd²¹⁷

6248. Birazdan geldi hüdhüd durdı karşı
Süleymân dir ki kıandayduñ yaman hû
6249. Dilemiş ki 'azâb eyleye fevrî
Dimiş ki eyledüm 'âlemde devri
6250. Ki bir nesneyi bildüm bilmedüñ sen
Kağıdı görmedi bu sözi aħsen

---

²¹⁶ “Ya onun canını iyice yakacağım, yahut onu boğazlayacağım!” (en-Neml 27/21)

²¹⁷ “(Hüdhüd) çok geçmeden geldi.” (en-Neml 27/22)

Ve ci'tüke min Sebe'in bi-nebe'in yakîn²¹⁸

6251. Dimiş hüdhüd bilüñ melik seyrden
Gelürem biliñüz yahşi haberden

6252. Getürdüm size bir dostuñ selâmun
İşit imdi bu ednânuñ kelâmun

Ve ci'tüke min Sebe'in bi-nebe'in yakîn. İnnî vecedtü'mre'eten²¹⁹

6253. İrişdüm bir zene kim pâdişâhdur
Ve ni'metlü şanuram kendü mâhdur

6254. Tapar çerîsi ile ol güneşe
Görüben qalmışam hayrân bu işe

6255. Süleymân işidüp durdı yerinden
Tamâm hâz eyledi hüdhüd dilünden

Qâle senenzuru e şadaqte em kunte mine'l-kâzibîn²²⁰

6256. Süleymân didi göreyin kelâmuñ
Eger doğruysañ añıla nâmuñ

---

²¹⁸ “Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim.” (en-Neml 27/22)

²¹⁹ “Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim. Bir kadınla karşılaştım...” (en-Neml 27/22-23)

²²⁰ “(Süleymân Hüdhüd'e dedi ki): Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız.” (en-Neml 27/27)

Hindî Mahmûd'un anlatım tarzında dikkat çeken başka bir husus da zaman zaman nükteli bir dil kullanmasıdır. Meselâ, Hazret-i Îsâ'yı anlattığı bölümde bir hocanın gûyâ Îsâ aleyhisselâma ebcedi öğretmeye çalıştığını, Hazret-i Îsâ öğrenmede zorluk çekince ona dayak attığını, bunun üzerine Îsâ Peygamber'in durumu annesi Hazret-i Meryem'e anlattığını, sonra annesiyle hocanın yanına gittiklerini, burada Îsâ aleyhisselâmın Allah'ın lutfuyla hocaya ebcedin hikmetini öğrettiğini, hocanın mahcub bir edâyla Hazret-i Meryem'i tebrik ettiğini okuyucuyu gülümseten bir üslupla aktarır ve:

7139. Ki bu ma'sûm beyân kıldı ma'ânî

Hudâ gönderdi müşkil keşfe anı

der.

Son olarak vurgulamak gerekirse, Hindî Mahmûd'un edebî şahsiyetinin incelendiği bölümde de ifade edildiği gibi, *Kısas-ı Enbiyâ*'da “ve, bu, şol, ol, ol dem, dir, dimiş, dinilmiş, gör, bil, bile, idüp, hemân, anı, anun, ki, kıldı, itdi, eyledi” gibi kelimelerin sıkça tekrarlanması müellifin mısraları vezne uydurma ve kafiye oluşturma endişelerine bağlanabilir; ancak mısra başlarında bulunan “ve, ol, şol, ol dem” gibi kelimelerin vezin zaruretinden ziyâde devamlılığı göstermek ve okuyucunun yeni mısraya geçince konudan kopmamasını sağlamak için bu kadar sık tekrarlandığı kanaatindeyiz.

III. BÖLÜM

KISAS-I ENBIYÂ METNİ

1. Nüsha Tavsifleri

Hindî Mahmûd'un yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde şimdiye kadar tespit edebildiğimiz iki nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar ve bunlara dâir özellikler aşağıda belirtilmiştir.

a) British Library Nüshası

Kısas-ı Enbiyâ'nın transkripsiyonlu metnini oluştururken esas aldığımız bu nüsha İngiltere Millî Kütüphânesi'nin (British Library) Türkçe Yazmalar Bölümü'nde bulunmakta olup Or. 12173 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. G. M. Meredith-Owens *Kısas-ı Enbiyâ*'yı tanıttığı yazısında bu **müstakil** nüsha hakkında genel değerlendirmeler yapmaktadır.²²¹ Bu değerlendirmeler yanında British Library yetkilileriyle yaptığımız yazışmalar ve elimizdeki CD ışığında söz konusu nüsha hakkında şu bilgileri kaydedebiliriz:

Ad: Zahriyede “**Hâzâ Kitâbü Kısaşı'l-Enbiyâ**” olduğunu düşündüğümüz harflerinin çoğu silinmiş bir yazı mevcut. Ünvan sayfasındaki serlevhada ise kitabın künyesi “**Kitâbü Kısaşı'l-Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm bi-naẓmi Hindî Mahmûd el-fakîr**” şeklinde kayıtlı.

Cilt: Nüsha, Owens'e göre “devrinin hususiyetlerini gösteren kabartmalı” bir cilde sahiptir. Bu “kabartma”nın süsleme tekniğinden (şemse, köşebend, yekşâh, zerdûz, çâr-kûşe vs.) mi cildin malzemesinden (meşin, lake,

---

²²¹ G. M. Meredith-Owens, “Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XXIII/3 (London 1960), s. 456.

mukavva, murassa vs.) mi kaynaklandığını bilmiyoruz. Nüshanın -varsa- şîrâzesi, cilbendi, mıklep ve ser-tâbı hakkında da bilgimiz bulunmamaktadır.

Varak / Kâğıd: 299 varak. Nüshanın başındaki kasideler ve fihrist olarak adlandırılan eserin özet kısmı ile *Kısas-ı Enbiyâ*'nın ana metninin olduğu kısım Arap rakamlarıyla ayrı ayrı numaralandırılmıştır (19+280). Nüsha ayrıca bugün kullandığımız rakamlarla da numarandırılmış bulunmaktadır. Varaklarda karışıklık, eksiklik, kopukluk bulunmamaktadır. Vikâye yaprakları yenilediğinden dolayı diğer varaklara nisbeten daha temiz ve açık renklidir.

Kâğıtlar 28 x 21 cm. ebadında, âharlı. Özensiz bir tamirden geçtiği anlaşılan yazmada varakların tamamı rutubetten etkilenmiş; orijinal görünüm ve rengini kaybetmiş, kirli, lekeli, kahverengi bir hâl almış durumdadır. Bazı varakların kenârları tahrip olmuş, kıvrılmış; yırtılan bazı varaklar yapıştırılmış, bazıları yırtık bırakılmıştır.

Cedvel: Nüshanın başındaki varaklar ve ana metnin başladığı varakta iki kalın cedvel çekilidir. Nüshanın geri kalanı tek ince cedvellidir. Cedveller altınla değil, siyah mürekkeple çekilmiştir.

Sütun / Satır: Nüsha çift sütunlu olup her sayfada sütunların arası ortadan iki düz çizgiyle ayrılmıştır. Sayfalar 15'er satırdan oluşmaktadır. Âyetler ve konu başlıkları siyah mürekkep çizgilerle çerçevenmiştir.

Yazı: Yaldızsız, harekeli düzgün nesih, siyah mürekkep. Âyetler, konu başlıkları, kelime-i tevhid vb. bazı Arapça ibareler kırmızı mürekkeplidir. Varaklardaki nem ve oksitlenme yazının yer yer bozulmasına, lekelenmesine, nadiren de olsa mürekkebin dağılmasına ve silinmesine sebebiyet vermiştir. Bazı varaklarda yazı izi yaprağın diğer yüzüne geçmiş bulunmaktadır. Unutulmuş birkaç beytin derkenâr olarak kaydedilmesi ve fihrist kısmındaki sayfa numaraları dışında sayfa kenârlarında konuları açıklayan herhangi bir not, talik, haşiye mevcut değildir. Varakların "b" yüzünün sol alt köşesinde bulunan ayakların (reddâde/müşîr) çoğu tamir esnasında kesilmiştir.

Tezhip: Nüshada birbirinin aynı basit tezhipli iki ser-levha vardır. Biri ilk varakta, diğeri kısas-ı enbiyâ metninin başladığı yerde bulunan bu ser-levhalar mihrâb yahut kubbeyi andırmaktadır. Sayfanın enince uzanan uzun dikdörtgen, çiçek başlarıyla bezeli olup bu dikdörtgenin üstünde sayfanın boyuna doğru uzanan ince tığlar, kıvrımlı motifler mevcuttur. İlk varaktaki ser-levha rutubetten zarar görmüştür. İçinde türlü geçişlerin olduğu her iki ser-levhadan ilkinin dikdörtgen kaidesinde “**Fihrist-i Kitâb-ı Kaşâşî'l-Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm**” ibâresi, ikincisinde ise (ünvân sayfası) eserin künyesi yer almaktadır. Konu başlıklarının bulunduğu kısımlara yapılan basit süs ve motifler dışında nüshada minyatür, figüratif resim, nakış vb. unsurlar bulunmamaktadır.

Kayıtlar: Nüshanın zahriye veya hâtimesinde herhangi bir mukâbele, mütâlaa, kırâat, semâ, tashih, vakıf, temellük/ tesâhüp kaydı ve Osmanlı dönemine âit mühür bulunmamaktadır. Fevâid kayıtları da yoktur. Hâtimedede bugün kullandığımız harfler ve rakamlarla nüshanın kütüphane kayıt numarası (Or. 12173), varak sayısı (299 folios), kayıt tarihi (21.11.'57) ve British Müzesi'nin (B.M) kraliyet tâcı şeklindeki damgası mevcuttur. Bu damga ilk ve sondan önceki varakta da bulunmaktadır. Owens'in yazısından anlaşıldığına göre nüsha British Müzesi yetkilileri tarafından “çok yakın bir tarihte” elde edilip kayıt altına alınmış, Owens bu nüshadan haberdâr edilmiştir.²²²

İstinsâh Târîhi: Nüshanın ferağ kaydında eserin istinsâhının tamamlandığını belirten “Bi-'avnillâhi Te'âlâ” ibâresi ve istinsah tarihi vardır: “Sene 993” (1585). Müstensihin adı, ünvanı, imzası, istinsah yeri bulunmamaktadır.

Başı:

“Bismillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

el-Ḥamdülillâhi Rabbi'l-'âlemîn. Ve'l-'âķibetü li'l-müttaķîn. Ve lâ 'udvâne illâ 'ale'z-zâlimîn. Ve's-şal'âtü ve's-selâmu 'alâ seyyidinâ Muḥammedin

²²² G. M. Meredith-Owens, “Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II”, s. 456.

ve âlihi ecma'în. **Emmâ ba'd** peygamberân-ı mürselîn 'aleyhimü's-selâm hikâyâtından Qur'ân-ı 'Azîm'de mestûr olan fehvâ-yı şerîf üzre neşr ile beyân iden fuзалâ tahtîründen bu bende-i kalîlü'l-biğâ'a **Hindî Mahmûd** dü cihânda maħmûd olmağ ümmîdine tazarru' ile nazma getürüp esâmî-i şerîflerin âşâr-ı kudretlerinden fihrist-vâr beyâna içdâm olınmışdur. Tâ ki muhtaşar müfid ile 'âmil olan ihvân-ı ehl-i 'irfân bu hâlden istifâde idüp bu hağîr hayr ile yâd olınup şevâb-ı dü cihânı hâşıl ideler...”

Sonu:

Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh

Beyt

Kişiyi aınduran dâyim eşerdür

Bu devrân bâd-veş durmaz eserdür

Ĥatm-i kitâbda luğf ideler cümle etkîyâ

İde şefâ'atün bu kula Ĥatem-i Enbiyâ

Oğuyup Ĥatm idenler bu kitâbı

Bula her Ĥarfine yüz biñ şevâbı

(Bu son beytin her iki kenârında “[Hz.] Muhammed” ismi yazılıdır.)

b) İÜ Merkez Kütüphanesi Nüshası

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü'nde 1417 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu **müstakil** nüshanın tavsifi şu şekildedir:

Ad: Nüshanın adı zahriyeye “**Ĥışaş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm**” şeklinde kaydedilmiş. Mürekkebin cinsi, parlaklığı ve yazının karakterine bakıldığında bu kaydın zahriyeye sonradan düşüldüğü anlaşılmaktadır.

Cilt: Ser-tâblı ve miklepli, şîrâzeli, vişne çürüğü renginde 20x18 cm ölçülerinde, lake bir cilde sahiptir. Koyu kahverengi sırtı (dip kösteği) tahrip

olmuş durumdadır. Kapaklar ve miklep köşebendli (altın yıldızlı motiflerle bezeli), dıştan ve içten ikişer sıra altın cedvel arasında kalın zencireklerle çevrili, şemsesizdir. Ser-tâb altûnî ince çift dikdörtgen cedvelle çerçevelenmiştir. Cildin pervazları ve dudak kısımları yıpranmıştır. Nüshanın cilbendi yoktur.

Varak / Kâğıd: Nüsha 206 varak olup ilk varaklarda bulunan kasideler (tevhid, na't, pâdişâh medhiyesi) ve fihrist kısmı ile *Kısas-ı Enbiyâ'*nın ana metninin olduğu bölüm ayrı ayrı numaralandırılmıştır (5+201). Varaklarda kopukluk, karışıklık, eksiklik bulunmamaktadır. Nüshanın baş tarafında iki vikâye varağı mevcuttur. Birinci varakta "Sahib Monla Kütüphânesi" mührü, ikinci varakta sonradan yazıldığı anlaşılan, mısra ve beyitleri belirginleştirilmemiş ve kötü bir nesihle yazılıp harekelenmiş "İlâhî-i Mekteb" başlıklı bir manzume vardır. Bu varaklar tamir gördüğü için manzumenin derkenâr olarak yazılan kısmı kesilmiştir. İkinci vikâye varağının üst sağ kısmında ayrıca "Ta'mîr 100" ibâresi dikkat çekmektedir.

Karanfil pembesi ince mukavvadan olan zahriyede eserin künyesi ve kayıt numarası dışında birkaç rakam, Sâhib Monla Kütüphânesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi'nin mühürleri bulunmaktadır. Zahriyenin cilde bağlanan kısmı tamamen yırtılmış olup nüshanın sırtına tekabül eden cüz dipleri (forma) ve bunları birbirine bağlayan ipler meydana çıkmış vaziyettedir.

Kâğıtlar ince âharlı olup buğday rengindedir. Ancak varaklar rutubetten etkilendiği için orijinal görünümünü kaybetmiş, kirlenmiş, yer yer pas lekeleriyle kaplanmış, bakır rengi bir hâl almış durumdadır. Bazı varaklarda nem yazıya da sirâyet etmişse de nüshanın yarısından sonraki varakları daha temiz görünmektedir. Yazmanın yeniden tamire ihtiyâcı vardır.

Cedvel / Sütun / Satır: Nüsha cedvelsiz olup çift sütunludur. Sütunların arasında (sayfa ortası) takribî bir mesâfe vardır; ancak âyet ve bölüm başlıklarının yazıldığı satırlar sütunsuzdur. Her sayfa 21 satırdan oluşmaktadır.

Yazma cedvelsiz olduğu için müstensih'in bazı varaklarda satırları kaydırđıđı görölmektedir.

Yazı: Yaldızsız, harekesiz nesih, siyah mürekkep. Âyetler, konu başlıkları, kelime-i tevhid, “Fâtihâ”lar vb. bazı Arapça ibareler kırmızı mürekkeplidir. Hindî Mahmûd’un isminin üst kısmı kırmızı kalemle çizilmiştir. Varaklardaki nem ve oksitlenme yazının yer yer lekelenmesine ve mürekkebin dağılmasına sebep olmuştur. Koyu kahverengi lekeler bazı varaklarda yazıyı okunamaz hâle getirmiştir. Nüshada yazı izi yaprağın diğer yüzüne geçmiş durumdadır. Müstensih sütuna sığdıramadığı kelimeleri bazı yerlerde kânara taşırılmış, bazan da bir üst satırarasına sıkıştırılmıştır. Sayfa kenârlarında eserin gözden geçirildiğini gösteren kayıtlar bulunmaktadır. Beyitlerde yanlış yazılan bazı kelimelerin doğru şekli derkenâr olarak not edilmiştir. Varakların “b” yüzünün sol alt köşesinde bulunduğu anlaşılan ayakların hemen tamamı ise tamir esnasında kesilmiştir.

Tezhip: Ciltteki motifler dışında nüshada herhangi bir tezhip, nakış, minyatür vb. görsel ögeler bulunmamaktadır. Yazmada ser-levha da yoktur. Eser, diğer başlıkların aksine siyah mürekkeple yazılmış besmeyle başlamaktadır.

Kayıtlar: Yukarıda da ifâde edildiği gibi, zahriyede nüshanın Sâhib Monla ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerine âit olduğunu gösteren temellük kayıtları bulunmaktadır. Sayfa kenârlarında eserin gözden geçirildiğini gösteren tashihli ibâreler varsa da eserin herhangi bir yerinde bu kırâat ve tashih işleminin tarih kaydı mevcut değildir. Nüshada, bahsi daha önce geçen “İlâhî-i Mekteb” dışında fevâid kaydı da yoktur.

Müstensih ve İstinsâh Târihi: Ferağ kaydında adının “Ahmed b. Nebî” olduğunu söyleyerek “İbn Seyfullâh b. Dâvûd b. Muhammed”in halîfesi olduğuna işâret eden müstensih, eserin istinsâhını 10 Muharrem 1010 (11 Temmuz 1601) gibi önemli bir günde öğleden önce tamamladığını belirtmiştir. *Kısas-ı Enbiyâ*’nın özetini teşkil eden, aynı zamanda “fihrist” olarak adlandırılan kısmın

sonunda ise “**Kısaş-ı Enbiyâ**”nuñ ‘aleyhimü’s-şal’âtü ve’s-selâm fihristi tamâm oldu bi-‘avnillâhi Te’âlâ ve hüsne tevfiķihi fi 1009” (1600) şeklinde kayıt düşürülmüştür.

Başı:

“Bismillâhi’r-raĥmâni’r-raĥîm

el-Ĥamdülillâhi Rabbi’l-‘âlemîn. Ve’l-‘âķibetu li’l-müttaķîn. Ve lâ ‘udvâne illâ ‘ale’z-zâlimîn. Ve’s-şal’âtü ve’s-selâmu ‘alâ seyyidinâ Muĥammedin ve âlihi ecma’în. **Emmâ ba’d** peygamberân-ı mürselîn ‘aleyhimü’s-selâm hikâyâtından Qur’ân-ı ‘Azîm’de mestûr olan feĥvâ-yı şerîf üzre neşr ile beyân iden fużalâ taĥrîründen bu bende-i kalîlü’l-biđâ’a **Hindî Mahmûd** dü cihânda maĥmûd olmaķ ümmîdine tazarru’ ile nazma getürüp esâmî-i şerîflerin âşâr-ı kudretlerinden fihrist-vâr beyâna iķdâm olunmuşdur. Tâ ki muĥtaşar müfid ile ‘âmil olan ihvân-ı ehl-i ‘irfân bu ĥâlden istifâde idüp bu ĥaķiri ĥayr ile yâd idüp şevâb-ı dü cihânı ĥâşıl ideler...”

Sonu:

Beyt-i dîger

Oķuyup ĥatm idenler bu kitâbı

Bula her ĥarfine yüz biñ şevâbı

Ķad vaķa’a’l-ferâġu min taĥrîri ĥâzihi’n-nuşĥati’s-şerîfeti’l-laķîfeti’l-mevsûmeti bi-ķışaşı’l-enbiyâ’i’l-‘izâm ‘aleyhim şalavâtü’l-meliki’l-‘allâm elletî nazzamaha el-‘ârifü’l-kâmilü ve’l-‘âlimü’l-fâğilu mevlânâ Maĥmûd eş-şehîr bi-Hindî Maĥmûd teġammedehüllâhu bi-ġufrânihi ve eskenehu fi ferâğisi cinânihi ma’a’n-nebiyyîne ve’s-şiddîķîne ve’s-şühedâ’i ve’s-şâlihîn ‘alâ yedi’l-‘abdi’l-faķîrü’s-seyr sübhânehu Aĥmed bin Nebî ĥalîfetü ibn Seyfullâh ibn Dâvud bin Muĥammed setterrallâhu Te’âlâ bi-fazlihi ‘uyûbehu ve ġafere bi keremihi zünûbehu Ķable zuhri’l-erba’a’l-ĥâmis ve’l-‘aşer min şehri muĥarremi’l-ĥarâm ba’dehu ‘aşer sene elf

2. Metnin İmlâ Özellikleri

Kıyas-ı Enbiyâ'nın her iki nüshası farklı imlâ özelliklerine sahiptir. Kendi içinde de imlâ bakımından bütünlük arz etmeyen bu nüshalarda göze çarpan farklılıklar ana hatlarıyla aşağıda belirtilmiştir:

- İÜ nüshasında “peygamber” kelimesi vezne göre farklılık arz etmektedir. Müstensih kalıba uydurmak için kelimeyi çoğu yerde “peğamber” olarak yazmıştır. BL’de ise sadece “peygamber” imlâsı vardır.

- Her iki nüshada “giderek, eyleyem, idelüm, idecek, eteğinde, bileler, dimedi, göremez, tamar, seksen” gibi kelimelerin ortasına zaman zaman imâlîye işâret etmek üzere (ı) konmuştur: “giderek, eylayem, idalüm, idacek, etaginde, bilalar, dimadi, göramez, tâmar, seksan”

- BL’de “Âzer” kelimesindeki “z” “z” olarak, Hızır, Hızır; Dânyâl, Dâniyâl şeklinde yazılmış; Sâre’nin son harfi olarak bazan (•) tercih edilmiş bazan (ı) konmuştur (Sâre, Sâra). “Buhtnaşır” ise “Puhte Naşır” “Puhtnaşır” “Puht-ı Naşır” gibi şekillerde yazılmıştır.

- BL’de müstensihin aynı kelimeyi farklı şekillerde harekelediği dikkat çekmektedir. Meselâ “bel” kelimesi hem üstün hem de esreyle harekelenmiştir: bel, bil. Bu tarz harekelenişte beyti kafiyeye uydurma endişesi hâkimdir.

- BL nüshasında kelimelerin yer yer yanlış harekelenişi, harekelerin bazan süs amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Kelimelerin yanlış harekelenmesi bazı mısralarda vezni de bozmuştur. (“evvel”in “ol” şeklinde harekelenmesi, “o ıssı”nın “ev ıssı” okunması gibi.)

- İÜ nüshasında “put” “büt”, “puthâne” “büthâne” şeklinde yazılmışken BL’de ekseriyâ “put” ve “puthâne” tercih edilmiştir.

- BL’de âyetler birçok yerde yanlış ve eksik yazılmıştır.

- BL nüshasında Arapça kelimelerin yazımında da birtakım yanlışlıklar görülmektedir. (‘anhünne: ‘anhüye, sebt: şebt, şefkat: şef’at, zürriyet: zürriyet gibi)

• Nüshalarda seyrek de olsa harf ve noktaların yazılmadığı vâkidir. Bu tür eksiklikler BL’de daha fazladır.

• Her iki nüshada da müstensihler bazı kelimelerin baş ve sonlarındaki sessizleri yumuşak ve sert oluşlarına göre değiştirerek yazmışlardır. Aynı nüshada davar/ tavar, gelüp/ gelüb, idüp/ idüb, duran/ turan, barmak/ parmak, tırnak/ dırnak, bıñar/ pıñar, tükenmez/ dükenmez, tar/ dar, tırmayüp/ durmayüp, tolı/ dolı, doğmak/ toğmak, dayısı/ tayısı, tamar/damar, duz/tuz, paşa/başa gibi t;d; b>p vb. sessiz değişmelerine sıkça rastlanmaktadır.

• Nüshalarda niçe/ nice; câdû/ câzû, şütür/ üstür, mancınık/ mancılık, rây/ re’y, aksırdı/ ahsırdı, hıdmet/ hızmet gibi iki şekilde de yazılan kelimeler karşımıza çıkmaktadır.

• BL’de on sekiz yerde “Vehb” ismi “Veheb” şeklinde harekelenmiştir.

• Eserin yazıldığı devrin genel imlâ hususiyetleri esas alındığında yuvarlak okunması gereken vokaller BL’de ya (ع) harfi veya harekeyle dar okunmuştur. (inciden, gösterir, itdirir, hikmetini, kendini)

• “Yılan” kelimesi iki nüshada da vezin gözetilerek hem “yılan” hem de vasla imkân tanıyacak şekilde, “ılan” olarak yazılmıştır. “Cebrail” kelimesi de -birkaç istisna dışında- vezin endişesiyle “Cebrâ’îl”, “Cebre’îl” ve “Cibrîl” şeklinde kaydedilmiştir.

• BL’de müstensih içinde hemze olan kelimeleri (ع) ile yazmayı tercih etmiştir: dâim/ dâyim, kâim/ kâyim, kebâ’ir/ kebâyir, halâ’ik/ halâyık, ‘acâ’ib/ ‘acâyib, şâ’im: şâyim, tâ’ife: tâyife, sâ’ir: sâyir...

• BL’de müstensihin bazan atıf vâv’ını tercih etmediği görülmektedir. Bu tür durumlarda vâv yerine hareke koyduğu da vâkidir: misk ü kâfûr: misk-i kâfûr, şeb u rûz: şeb rûz, derd u miḥnet: derd-i miḥnet, kalb ü cân: kalb-i cân, fehm ü idrâk: fehm idrâk...

• Her iki nüshada da zamirde ablatif (mef’ûlün anh) ekinden önce yardımcı ses kullanılmamıştır: kendüden (kendinden)

• Yardımcı sessiz olarak “n” yerine “y” kullanılmıştır: kendüyi

- “-madan, -meden” zarf fiili “-madın, -medin” şeklinde yazılmıştır: düşmedin, olmadın, gelmedin, konulmadın.
- “-ınca, -ince” zarf fiili yerine ise bazan “-ıcağ, -iceğ” kullanılmıştır: geliceğ, olıcağ, göriceğ
- Birinci teklik şahıs eki “-ayım, -eyim” ekleri yerine yer yer “-ayın, -eyin” yazılmıştır: azdurayın, oğudayın, ideyin, öldüreyin
- İkinci teklik şahıs emir eki olarak “-mayın, -meyin” yerine “-mañ, -meñ” tercih edilmiştir: varmañ, itmeñ, urmañ, kırmañ
- “ile” edatının yazılışında da birlik yoktur. Bazan bitişik (añunla, kendle, vech-ile), sonu ünlü ile biten kimi kelimelerde araya kaynaştırma harfi konularak (suyıla), bu tür kelimelerde bazan ünlünün düşürülmesiyle (sihri-le), bazan da ayrı olarak yazılmıştır (pendüm ile, luğfiñ ile, oğlı ile)
- İstisnâları olmakla birlikte BL nüshasında belirtme (akuzatif) eki, (٤) yerine (٥) ile gösterilmiştir: kıssaı, aqçei, kîsei, nâmei, mürdei, şüphei
- Her iki nüshada da bazı kelimelerin bitişik yazıldığı vâkidir: hâlden-şoñra, biraz-dem, Mûsâ’dan-şoñra, hâtûn-içün, ol-dem

3. Metnin Tesisinde Takip Edilen Usûl

1. Bugün elimizde *Kısas-ı Enbiyâ*'nın iki nüshası mevcut olup bunların hiçbiri müellif nüshası değildir. *Kısas-ı Enbiyâ* metnini kurarken itinâ ile tertib edilmiş, harekelenmiş, eserin yazılış tarihine (987/1579) daha yakın bir zamanda istinsah edilmiş (993/1585) olan BL nüshasını esas almakla berâber, İÜ nüshası ile karşılaştırıp mümkün olduğunca müellifin kaleminden çıkmış (orijinal) metni oluşturmaya gayret ettik. Binâenaleyh, bir ibâre İÜ'de doğru yazılmışsa onu tercih edip BL'deki kullanımını dipnota indirdik.

2. “Kısaş” kelimesi BL'de masdar konumunda “kaşaş” olarak harekelenmişse de bu kelime hem “kıssa”nın cem'i olması hem de Türk-İslâm edebiyâtındaki yaygın kullanımını sebebiyle “kısas” şeklinde okunmuştur.

3. Nüshalarda (özellikle BL'de) bazı kelimeleri yanlış harekelenen veya yazılan âyetler doğru bir şekilde transkripsiyonlu olarak yazılmış, metinde geçen bütün âyetlerin meâlleri, sûre adları ve âyet numaraları dipnotlarda verilmiştir.

4. Metinde kırmızı mürekkeple yazılmış olan ibâreler (konu başlıkları, âyetler, Hz. Peygamber'in ismi vs.) **kalın siyah** karakterlerle dizilmiştir.

5. Bâriz hatalar ve dipnotlarda belirtilen birtakım istisnalar hâricinde genel olarak BL müstensihinin yazım tercihi ve harekelerine sâdik kalınmıştır.

6. Nüshalarda farklı biçimleriyle mevcut olan hıdmet-hızmet, dâim-dâyim, kâim-kâyim, kebâ'ir-kebâyir gibi kelimeler Arapça asıllarına uygun olarak yazılmakla birlikte her iki nüshada da imlâ birliği bulunan bu tür kelimelere dokunulmamıştır.

7. İmlâ hatâları, hareke yanlışları, vezin bozuklukları, harf düşüklükleri gibi hususlara dipnotlarda işâret edilmiştir.

8. “Veheb” gibi yanlış harekelenen yahut “inkâl” gibi eksik/yanlış yazılan kelimeler düzeltilmiş, farklılıklar dipnotlarda belirtilmiştir.

9. “Peygamber” kelimesi vezne göre “peğamber”; “iy” hitâbı “i” şeklinde de okunmuştur.

10. Gerektiği zaman metne yapılan ilâveler (âyetlerdeki eksik kelime veya harfler, vezinler, yazımı unutulmuş harfler vs.) köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

11. Her mısradaki birden fazla nüsha farklılığı dipnotlarda noktalı virgülle ayrılmış, diğer mısradaki farklılıklara geçilirken “//” işareti kullanılmıştır. Farklılıklar belirtildikten sonra açıklama yapmanın gerektiği durumlarda da aynı işaret kullanılmıştır.

12. Metnin mensur kısmının varak numaraları, nüsha adlarıyla birlikte köşeli parantez içinde kaydedilmiştir: [3^b İÜ],[16^a BL]

13. Kafiye zarureti dışında Türkçe kelimelerin okunuşunda XVI. asrın dil özellikleri gözetilmiştir. Buna göre, metinde farklı imlâlarla yer alan “anıñ, seniñ, benim” gibi kelimeler “anuñ, senüñ, benüm” şeklinde kaydedilmiş; “-ınca, -ince, -unca, -ünce” zaman eklerinin dar ve yuvarlak biçimleri tercih edilmiştir: diyince, olinca, yirince.

14. “Müslümân” kelimesi veznin durumuna göre “müselmân”, “feriştah” kelimesi vezin ve kafiye göre “ferište” olarak da okunmuştur.

15. Nüshalarda “Sâre” “Sârâ” şeklinde yazılan kelime kafiye zarureti dışında “Sâre” olarak okunmuştur. “Züleyhâ” kelimesi ise nüshaların hareketleri dikkate alınarak “Zelîhâ” şeklinde kaydedilmiştir.

16. “avret” kelimesi “kadın” mânâsına gelen yerlerde “avrat” olarak okunmuş, ek aldığı durumlarda da sesli uyumu ve yumuşama gözonünde bulundurulmuştur: avradını, avraduna, avradundan...

17. “ğudretullâh, hikmetullâh, inşâallâh, bârekallâh, yerğamükallâh, illallâh, rağıyallâh, Te’âlallâh, nebiyyallâh, şallallâh, setterallâh, elğamdülillâh” vb. ibarelerde “Allâh” lafzının önüne kesme işareti veya kısa çizgi konmamış, bu kelime yukarıdaki örneklerde olduğu gibi bitişik yazılmıştır.

18. “nâ” ve “bî” gibi Farsça ön ekler kelimeye “-” ile bağlanmış (nâ-ğak, bî-iğtiyâr), “derğah, nağargâh” gibi kelimelerde ise son ekler ise bitişik yazılmıştır. “-veş, -âsâ, -vâr” gibi benzetme edatlarıyla, nüshalarda bitişik yazılmış olan “ile, ıla” edatı ve birleşik sıfat ve tamlama oluşturan kelimeler, “-” ile ayrılmıştır: perî-veş, gül-’izâr, ħûn-rîz, pür-ğûn, gendüm-ğûn, hikmet-âsâ.

19. Bildirme eki olan “-durur, dūrūr” “-” ile ayrılmıştır: düşmen-dūrūr, anlar-durur.
20. Bitişik yazılan “çün” edatı “-” ile ayrılmıştır: anuñ-çün, benüm-çün, ʻizzetüm-çün.
21. “bî-çün”, “duruşmak” gibi kelimeler kafiyenin gerektirdiği yerlerde “bî-çün”, “dūrüşmek” şeklinde yazılmıştır.
22. Vâv-ı maʻdûleler “˘” simgesiyle gösterilmiştir.
23. Nüshalarda genellikle ayrı yazılmış olan -imek fiilinin bu tarz yazımına sâdık kalınmıştır, bitişik yazıldığı yerlerde ise kelime “-” işâreti ile ayrılmıştır: olmaz-ısa, var-ise, oğlan-iken, ıor-ımuş.
24. Bütün eklerin yazımında ses uyumu gözetilmeye çalışılmıştır: görüben, koyuban, aluban, var-ımuş, âh-ıla, şavm-ıla.
25. “-madan, -meden” eki nüshalardaki harekelere göre hem bu şekliyle hem de “-madın, -medin” kullanımıyla yazılmıştır: şalmadan, olmadın, görmedin, virmeden.
26. Yön belirten kelimelerde de nüshalardaki hareke ve harflere sâdık kalınmıştır: “beri, berü; geri, gerü; ileri, ilerü”

4. Transkripsiyon Sistemi

Osmanlı imlâsında mevcut olup, bugün kullanılmayan harfler için aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ا ء	' A a / E e	ص	Ş ş
ب	B b	ض	Đ đ; Ž ž
پ	P p	ط	Ṭ ṭ
ت ء	T t	ظ	Z z
ث	Ṣ ṣ	ع	'
ج	C c	غ	Ġ ġ
چ	Ç ç	ف	F f
ح	Ḥ ḥ	ق	Ḷ ḷ
خ	Ḫ ḫ	ك	K k / ñ / G g
د	D d	ل	L l
ذ	Z z	م	M m
ر	R r	ن	N n
ز	Z z	ه	H h / a / e
س	S s	و	u ü / vu, vü / ve/ ~
ش	Ş ş	ى	Y y

TENKİDLİ METİN

Hâzâ Kitâbü Kışâş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm

1^{b*}

Fihrist-i Kitâb-ı Kışâş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm

Bi'smillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

el-Ḥamdülillâhi Rabbi'l-'âlemîn. Ve'l-'âkıbetü li'l-müttakîn. Ve lâ
'udvâne illâ 'ale'z-zâlimîn. Ve's-şalâtü ve's-selâmu 'alâ seyyidinâ
Muḥammedin ve âlihi ecma'în.

---

* İÜ nüshasının zahriyyesinde (1^a) farklı bir el tarafından “fâ'ilâtün fâ'ilâtün
fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış “İlâhî-i Mekteb” başlıklı şu şiir var:

İy Kerîm ü Kâdir-i Perverdigâr
Luṭfiñ irişdür bize leyl ü nehâr

İy cihânı yoğ iken var eyleyen
Şad hezârân yoluña cânlar nisâr

Dünyâ uḥrâ toğrı yolda ırmağıl
Tâ kim andan olmayavuz ḥor u zâr

Hocamuzı eyleğil otdan âzâd
Ağlamasun nâr içinde zâr zâr

Ḳalfamuzı rûzî kııl 'ömri ṭavîl
Duralar tâ durduğınca rûzigâr

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Biñ günâhı def' ider bir şalavât

Oқuyanı dinleyeni yazanı
Raḥmetüñle yarlıgagıl yâ Ğanî

Sayfa tamir esnasında kesildiği için derkenâr çıkmamıştır.

Emmâ ba'd peygamberân-ı mürselîn 'aleyhimü's-selâm hikâyâtından Kur'ân-ı 'Azîm'de mestûr olan fehvâ-yı şerîf üzre neşr ile beyân iden fuzalâ tahrîründen bu bende-i alîlü'l-bidâ'a **Hindî Mahmûd** dü cihânda mahmûd olmak ümmîdine tazarru' ile nazma getirüp esâmî-i şerîflerin âşâr-ı kudretlerinden fihrist-vâr beyâna idâm olınmışdur. Tâ ki muhtaşar müfid ile 'âmil olan ihvân-ı ehl-i 'irfân bu hâlden istifâde idüp bu haır hayr ile yâd olınup¹ şevâb-ı dü cihânı hâşıl ideler. Ve noşânını âşâr-ı lufları ile taşhîh iden 'irfân şevâb ve ecir hâşıl ideler² inşâallâhu Te'âlâ.

2^a BL

aşide-i Tevhîd-i Zü'l-celâl lâilâhe illâ Hû*

1. şular ki vird idineler müdâm şubh u şâm
Deyeler lâilâhe illallâh
2. Nûr-ı tevhîdi yüzde göre enâm
Deyeler lâilâhe illallâh
3. Câzibe irişe hâş ile 'âma
Deyeler lâilâhe illallâh
4. Her kimûñ ki dilünde ola bu nâm
Deyeler lâilâhe illallâh
5. Kendüye eyleye dü 'âlemi râm
Deyeler lâilâhe illallâh

¹ bu haır hayr ile yâd olınup: bu hairi hayr ile yâd idüp (**İÜ**)

² **İÜ**'de "ve noşânını..." diye başlayan cümle yoktur.

* Bu kasîdenin vezni "Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün" gibi görünmekteyse de manzumedeki bir hayli zorlama mevcuttur.

1 Birinci mısraın vezni bozuktur.

6. Olmaya belki bundan ilerü kâm
Deyeler lâilâhe illallâh
7. Zîkr ideler cemâ'at ile imâm
Deyeler lâilâhe illallâh
8. Dileyenler ki hâşıl ide merâm
Deyeler lâilâhe illallâh
9. Şol ki vire Resûl'e bile selâm
Deyeler lâilâhe illallâh
10. Ola yarın şefâ'ate bu kelâm
Deyeler lâilâhe illallâh
11. Şefkat ide Resûl-ı hayr-ı enâm
Deyeler lâilâhe illallâh
12. Cennet içre virile 'âlî maqâm
Deyeler lâilâhe illallâh
13. [Vi]rile hûrîler aña huddâm
Deyeler lâilâhe illallâh

2^b BL

14. Selsebîl pür olup şunula câm
Deyeler lâilâhe illallâh

---

10 Bu beyitten itibaren “Kışsa-i Hazret-i Loqmân”a kadar (BL: 13^b) olan kısım İÜ nüshasında eksiktir.

15. Yaquila 'od ile o 'anber-i h am
Deyeler l il he illall h
16. Muntazım ola h ali bula niz m
Deyeler l il he illall h
17. ' mr ni eyleye bunu la tam m
Deyeler l il he illall h
18. Cennet ire o yarın ide h r m
Deyeler l il he illall h
19. G steriser cem l-i Rabbi'l-en m
Deyeler l il he illall h
20.  ar ola n ra zümre-i  sl m
Deyeler l il he illall h
21. Umaram H  kab l ide bu  en m
Deyeler l il he illall h
22.  alav t virile buni la m d m
Deyeler l il he illall h
23.  alav t ile **Hind ** ola benüm
Deyeler l il he illall h

Muhammedün Res lull h

3^a BL

Tevhîd-i Bârî Hudâ 'Azze ve Cell [Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1. İy kemâl-i kudretiñ günden 'ayân
Lafz-ı künle oldı bu kevn ü mekân
2. 'Aql ihâta idemez 'ibretlerüñ
Kudretiñle topdolu-durur cihân
3. Gice gündüz dönmede mâh ile şems
Necm-ile olmuş müzeyyen âsumân
4. Çâr 'unşurdan idüp insânı halk
Göz görüp gûş işidüp söyler zebân
5. El dutar ayak yürür emrûñ ile
Tâ'at-i fermân kılasın bî-gümân
6. Emrûñ üzre tâ'ata tâkat mı var
Naş ile maqbûl ola iy Müste'ân
7. Kaatre bahr içre şadefde oldı dür
Raħme irdükde kalan insân o ân

---

1 “Kün”, Kur’ân-ı Kerîm’de el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47, 59; el-En’âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsin 36/82; Gâfir 40/68’de geçen Allâh’ın “Ol!” emrini ifade etmektedir.

4 İkinci mısradaki “işidüp söyler” ibaresi “işidüp u söyler” şeklindedir. Ancak bu söyleyiş vezni bozmaktadır.

8. Sensin iy Hıyy-ı kadîm-i bî-zevâl
Emrũñ ile toğuz ayda yuda şan
9. Rızķını yetmiş yıl evvel ĥalk idüp
Râzık u Rezzâķ řamũdan mihr-bân
10. Cũmle-i maĥbũbıñ içũn eyledũñ
Buña řâhiddũr zemîn ile zamân
11. Ol resũlũñ ĥurmeti-çũn yâ İlâĥ
Ümmete eyle mekân bâĥ-ı cinân
12. Ka'be bünyâd kıldırup İbrâĥîm'e
Emrũñ ile ol nidâ kıldı hemân
13. Ol resũlũñũñ nidâsın cũmleten
İrgirüp ervâĥa ol demde o an
14. Didiler lebbeyk olar bî-iřtibâĥ
Kıldılar Ka'be şavâfın 'âşıkân

3^b BL

15. Ol nidâ emrũñ edâda sâl-be-sâl
Şıdķ-ile sa'yin ider ol 'âşıkân
16. Nũĥ'a evvel emr idüp i'lân ide
Cũmle ĥayvânât tuyũr ciftle hemân
17. Gemiye girmege girdi işidüp
Emrũñi bildi olar iy bî-gũmân

18. Kıudretüñle raħme irdükde Mesîħ
Üç gün içre böyle olunmuş ‘ayân
19. Ben kimem deyu nidâ irer aña
Beni ħalk iden iy Ĥallâķ-i cihân
20. Sensin ol Kıâdir deyu secde ider
Ana raħminde saña iy Müste‘ân
21. Kıudretüñledür bular iy pâdişâħ
‘İbretiñden oldı bu kıaddüm kemân
22. Enbiyâ vaşfin baña kılduñ naşıb
Luţfiñ ile zerre olundı nişân
23. Dilerüm yâ Rab ħaţâmı ‘afv idüp
Zıkr u ħamdüñ yâd ide dâyim dehân
24. Sen ‘azîz kıl ħalk içinde nazmumu
‘Âşık olup sâmi‘în şevķ ala cân
25. Şefķat eyleye Resûl-i ber-kemâl
Hindî maķbûlüñ oluna dü cihân
26. Oķuyanlar bunu vü hem sâmi‘în
Bula raħmet her ki deye âmîn

İbtidâ-i levĥ ve’l-kalem

‘Arş ve’l-kürsî ve’l-mâ’ ve’l-arz ve’s-semâvât [4^a BL] ve’ş-şems
ve’l-kamer ve’l-buĥûr ve’l-cibâl ve sâyiri’l-maĥlûķât.

ıŖŖa-i Âdem Nebî ‘aleyhi’s-selâm³

ılat-i Âdem ve avvâ ‘aleyhime’s-selâm ve i‘zâz-ı ve ikrâm-ı udâ ve il‘at ve seyr-i cennet ve ud‘a-i Ŗeytân ‘aleyhi’l-la‘ne ve ıŖŖa-i tãvûs ve yılan ve ıŖŖa-i Hâbîl ve âbîl ve ıŖŖa-i Hârût ve Mârût.

ıŖŖa-i ŖîŖ Nebî ‘aleyhi’s-selâm⁴

Emr-i a ile âbîl üzerine varup mukem cenk idüp âirü’l-emr oulları ile âbîl’i dutup ferîŖtehler eliyle gûneŖe dutturup helâk eyledi ve Ŗît Nebî ‘aleyhi’s-selâm yedi yüzyıl ‘ömür sürmüŖler.

ıŖŖa-i İdrîs Nebî ‘aleyhi’s-selâm⁵

azret-i İdrîs Nebî ‘aleyhi’s-selâm gâyet-ile ‘âbid ve zâhid ve müsebbih peygamber imiŖ melâ’ike tesbîhin diñlerler imiŖ ve yazı yazmağı bunlar ibtidâ itmiŖler ve üçüncü göge çkmıŖlardur deyu naql olunur.

ıŖŖa-i Nûh Nebî ‘aleyhi’s-selâm⁶

azret-i İdrîs olı MûteveŖlah ile aynaŖ âtûn’dan azret-i Nûh [4^b BL] ‘aleyhi’s-selâm dünyâya gelmiŖler. Touz yüz yıl bir kavilde biñ üç yüz yıl küffârı dîne da‘vet itmede mücid olmiŖlardur. Ol âk-sârlara itâ‘at itmeyüp du‘â-yı Ŗerîfleri ile sefine bünyâdına fermân olunmuŖdur.

³ Kenarda varak numarasını gösteren “14” rakamı var.

⁴ Kenarda “36” rakamı var.

⁵ Kenarda “37” rakamı yazılı.

⁶ Kenarda “39” rakamı bulunmakta.

Ƙışsa-i Hûd Nebî 'aleyhi's-selâm⁷

Hulûd isimlü bir merd putlar huddâmınıñ ulusu imiş. Bir gün isti'ânet dileyü büthâneye müteveccih olur. Büthâne kapusına vardıkda dili dutulur. Güftâra mecâli olmaz. Bir nidâ işidür ki bilüñden peygamber gelicek zamândur. 'Ammuñ kızın al git dinür. Hûd Nebî 'aleyhi's-selâm dünyâya geldikde cümle keferi inçkırık zaħmetine mübtelâ olup ve nice âşâr-ı garîbe zâhir olmış.

Ƙışsa-i Şâlih 'aleyhi's-selâm⁸

Kâfûh bütlere hıdmet ider imiş. Bir gün belinden nûr çıqıp ziyâsı 'âlemi rûşen ider. Ve kulağına ve **kul câ'e'l-ħaħku ve zehaħa'l-bâtil**⁹ kelâmı irer. Kâfûh bu hâle vâkıf olıcak hıdmet eyledüğü şanem yanına varup görür ki şanem yüzi üzerine düşmiş yatur. Kâfûh şanemüñ başın dizi üzerine alup şanem Hudâ emri ile Kâfûh'a **[5^a BL]** söyler. Dir ki senüñ beliniden peygamber gelür. Anuñ havfından yüzüm üzerine düşdüm dir. O kelâmdan Kâfûh'ın 'aħlı gidüp yatur. Bi-emrillâh feriştehler Kâfûh'ı bir dereye bırağurlar. Kâfûh uyanup kendüyi anda buldukdâ ta'accübe varup kalkup ol arada bir mağara bulup içine girüp yatup yüz yıl tamâmen uyur. Kimse nice olduğın bilmez. Kâfûh'ın Ęüm adlu hâtûnı Kâfûh için yüz yıl ağladı dir. Bir gün emr-i Ęaħ ile bir pür-naħş kuş gelüp Kâfûh'a hâtûnınıñ yanına konup bi-emrillâh söyleyüp eydür Kâfûh'a mülâkât murâd ise ben uçdukdâ altımdan yüri seni Kâfûh'a irgörem dir. Bu minvâl üzre giderler. Kâfûh yatduğı mağaraya irerler. Hâtûn Kâfûh'ı görür ki uyur. "Ęum bi-emrillâh" dir. Hemân-dem Kâfûh kalkup hâtûnın yanında görüp cem' olurlar. O maħalde Şâlih peygambere hâmile olup andan zuhûra gelmişler.

⁷ Kenarda "49" rakamı mevcut.

⁸ Kenarda varak numarasını gösteren "52" rakamı yazılı.

⁹ "Yine de ki: Hak geldi, bâtil yıkılıp gitti." meâlindeki âyet (el-İsrâ 17/81).

Şâlih Peyğamberden İbrâhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâma gelince mâbeynde vâkı’ olan evlâd-ı Kûş ve mîlâd-ı Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne zuhûrı beyân olur.

Hâzret-i Nûh ‘aleyhi’s-selâm oğullarından Kûş Hâm neslinden olup **[5^b BL]** kuvvetlü ve şecî’ ve yırtıcı hayvân tırnaqlı kimesne imiş. Şarkı ve ğarbı görmüş kimesne muķâbele olamamış bir maħalde ‘âlf mekân bağlayup fevt olmuş. Hâş ve Ken’ân nâm iki oğulları kalmış. Hâş babası yerine geçüp pâdişâh olmuş ve Ken’ân kuvvetlü ve cihân pehlevân avcı kişi koptmış bir gün şikâr üzre gezerken şığırlar güder bir ‘avrat görüp ol ‘avrata ‘âşık olup ‘avrat ile söyleşürken ‘avratuñ eri gelüp meger bir tûvânâ şahış imiş ‘avratum ile ne söyleşürsün deyu hemân Ken’ân’ı altına alup gögsüne çıkup başın kesmege muķayyed iken Ken’ân’a merħamet kılup şalıvirdükde hemân Ken’ân fevrî ol herîfe şarı lup yıķup altına alup hemân mecâl virmeyüp başın kesüp ‘avratın alup evine gelüp karındaşı Hâş ile de nizâ’ları olup Hâş’uñ ayağıñdan yapışup yire çalup helâk eyleyüp yerine geçüp pâdişâh olduğı günüñ gicesi ol ‘avrata cimâ’ idüp ‘avrat hemân hâmile olup Nemrûd ‘aleyhi’l-la’ne[y]i toğurur. Görür ki bir gözi egri ve burnınuñ deligine bir yılan girüp çıkar. **[6^a BL]** Bu oğlanıñ hâlin Ken’ân’a beyân eyledükde ol oğlan şûmdur helâk eyle didükde ‘avrat öldürmege iķdâm idemeyüp bir yere bıraķdırur. Bir kimse bulup bu hâlde görüp bir ırmağa atar. Hudâ emriyle rûzgâr Ken’ân’ı¹⁰ çıkarup bir peleng gelüp emzirür. Şoñra bir kabîle şuya gelüp Nemrûd’ı bulup evlerine getürüp besleyüp hâşıl olduķda Nemrûd-ı la’în ħarâmî olup yanına çokluk ħarâmzâde cem’ olup eķrâfi şerşûr ile doldurup Ken’ân bunuñ ħurûcın işidüp ammâ oğlı olduğın bilmeyüp Nemrûd’a ħaber göndermiş ki ne kişisin. Nemrûd la’în daħı dimiş ki üzerüñe varıyürürem ne kişi idüğümü bilesin deyu üzerine varur. Muħkem cenk

¹⁰ Hikâyenin akışı gereğı Ken’ân yerine “Nemrûd” denilmeli.

idüp Ken'ân'ı helâk idüp yerine geçüp pâdişâh olup 'askerin 'askere ilhâk eyleyüp günden güne küfri dâlâleti artup 'âkıbet sivrisiñek ile Hudâ-yı Rabbü'l-'âlemîn helâk kıldı.

Kışsa-i İbrâhîm Peygamber 'aleyhi's-selâm¹¹

Hzret-i İbrâhîm peygamber 'aleyhi's-selâm dahı dünyâya gelüp zuhûr itmedin [**6^b BL**] ve ana rahmine düşmedin Nemrûd 'aleyhi'l-la'neye vâkı'a ile ve nidâ ile İbrâhîm Nebî'nüñ zuhûr itmesi kıbel-i Hâk'dan iş'âr olunduğda Nemrûd mel'ûn envâ'-ı infi'âl ve ıztırâb üzere olup bî-had 'azâb çeküp ve uyku uyumaz olur. Ve Hzret-i İbrâhîm Nebî 'aleyhi's-selâm kadem-i mübârekleri dünyâya başdığda mübârek ağızlarından bu kelâm-ı şerîf şâdir olmuş ki **lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh** buyurmuşlar ve âteş-i Nemrûd 'aleyhi'l-la'ne Hzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâma gülistân olduğdan sonra hazretüñ 'ammisi olan Târûh-ı habîş Nemrûd'a dimiş ki bizüm aşlımız oda tapagelmışlerdür. İbrâhîm'i ol sebebden od yakmamışdur. Buyuruñ ben anı duhâna boğdırup helâk ideyim didükde Nemrûd izin virüp Târûh-ı mel'ûn bir kuyu kazdırup Hzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâmı ol kuyu içine koyup üzerine otluk ve şaman kudukda âteş birağup ol âteş emr-i Hâk ile şıçrayup Târûh'ın şakalına düşüp köpek cümle esbâbı ile muhkem düşüp yanup kimesne hâlâşına kâdir olmayup yana yana kül olduğda [**7^a BL**] külüni bād anda hâzır olan küffâruñ gözlerine koyup cümlesi kör oldılar. Ve Hzret-i İbrâhîm Nebî 'aleyhi's-selâm selâmet üzere kuyudan çıkup cemâl-i şerîfinüñ nûrı 'âlemi münevver kıilup günden güne kemâlde olmuşlar.

¹¹ Kenarda varak numarasını gösteren "68" rakamı var.

Kışsa-i İsmâ'îl Peyğamber 'aleyhi's-selâm¹²

Ĥazret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâma vâkı'ada İsmâ'îl'i kırbân eyle deyu fermân olunduğda düğüne giderüz deyu alup giderken şeytân 'aleyhi'l-la'ne âdem şüretünde Ĥazret-i İsmâ'îl peygambere yanaŝup eydür ki babañ seni boğazlamağa alup gider didükde Ĥazret ne sebeb ile boğazlar buyurduklarında Mevlâsı eyle dimiş deyu cevâb virdükde ol ki emr-i Ĥağ'dur be-her-ğâl olacağdur deyu buyurmiŝlar. Racîmüñ güci üzülp bârî varayın ola ki Hâcer Ana'[y]ı azdıram deyu ana da varup bu edâ[y]ı itdükde emr-i Ĥağ olması muğarrerdür ammâ sen eyü kimesne degilsün deyüp **e'üzü bi'l-lâhi mine'ŝ-şeytâni'r-racîm** dimişler.

Kışsa-i İŝhâğ Peyğamber 'aleyhi's-selâm¹³

Ĥazret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm pîr ve Sâre Ana pîre olup emr-i Ĥağ ile Ĥazret-i Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm dört nefer melek ile âdem şüretinde [**7^b BL**] gelüp konuğ olurlar. Ammâ yemek yemezler. Bu ĥâlden Ĥazret-i İbrâhîm'e ĥavf düşer. Ol anda buyururlar ki **lâ teħaf¹⁴** biz meleklerüz. Size oğul muŝtutamağa geldük. Sâre Ana ile sizden İŝhâğ adlu bir oğul olacağdur. Ol oğluñuzuñ bilinden biñ peygamber gelse gerekdür. Bu kelâmı Sâre Ana eŝitdükde ta'accüb ile gülerler. **Ĥâlû e ta'cebîne min emrillâh¹⁵** dirler. Ĥağ emri ile ikisi dağı tâze ĥükmine girüp Ĥazret-i İŝhâğ Peyğamber dünyâya gelür.

¹² Kenarda varak numarasını gösteren "84" rakamı bulunmakta.

¹³ Kenarda varak numarasını gösteren "92" rakamı mevcut.

¹⁴ "Korkma!" (Hûd 11/70)

¹⁵ **BL**'de sehven "kâle" şeklinde yazılan bu âyet "(Melekler) dediler ki: Allâh'ın emrine şaşıyor musun?" meâlinedir (Hûd 11/73)

Kıssa-i Lût Nebî 'aleyhi's-selâm¹⁶

Çavm-i Lût nâ-ma'kûl fi'le tañanup men'-ile memnû' olmayup Hâzret-i Lût 'aleyhi's-selâm anlara beddu'â idüp Hâzret-i Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm dört melek ile gâyet ile mañbûb şûretinde ve insân sîretinde Lût Peygamber'e konuk olurlar. Meger Hâzret-i Lût'ın hâtûnı kâfire imiş. Lût çavmine mañbûblar geldi deyu haber virüp ol çavm Lût hâzretinün çavusına yığılup ol mañbûbları bize vir deyu itâle ile ikdâmlar eyleyüp çavusını yıkmağa hüçûm eylediklerinde Hâzret-i Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm mübârek çanadı ile anları çarpup orada hâzır olanların cümlesi a'mâ oldılar. Ve Lût [8^a BL] hâzretine tenbîh idüp saña tâbi'leri mâl ve tavarları ile alup ta'cilen bunların arasından çıkup Şâm tarafına müteveccih ol. Anlar dañı çıkup ol tarafa müteveccih olduklarında Cebrâ'îl Hâzretleri bir çanadın yer altına şokup yedi pâre şehri gök yüzüne yakın iltüp altın üstüne getürüp cümlesin helâk eyledi.

Kıssa-i Ya'kûb Nebî 'aleyhi's-selâm¹⁷

Hâzret-i Ya'kûb 'aleyhi's-selâm İshâk peygamber oğludur. Lût peygamber çarından olmışdur. Ya'kûb hâzretlerinün yedi hâtûndan on iki oğlı olmışdur. Vilâyet-i Ken'ân'da olurlar imiş. Ve yedi 'aded kızları dañı var imiş. Bunlardan yüz yigirmi biñ er zâhir olmuş. Hâzret-i Ya'kûb sünnetin dutarlar imiş. İbrâhîm 'aleyhi's-selâm nesline Benî İsrâ'îl denmişdür. Hâzret-i Ya'kûb şuhuf-i İbrâhîm okuyup sünnet-i İbrâhîm Nebî üzre imiş. Ve oğullarından Yûsuf 'aleyhi's-selâmı artıcağ sevmek ile çarındaşlarınun çasedi sebebi ile Yûsuf'dan ayru düşmüşler. Ve dâyimâ firâk-ı Yûsuf ile dârü'l-hüznde ağlamak ile mübârek gözleri görmez olup ve Yûsuf hâzretleri Mısr'a

¹⁶ Kenarda "95" rakamı yazılı.

¹⁷ Kenarda "97" rakamı var.

‘azîz olunca yigirmi beş yıl müfâraḳat ile geḳüp bi-emrillâh [8^b BL] MıŒı’da mülâḳî olduḳda Ḥazret-i Ya’ḳûb yigirmi yıl daḳı mülâḳât üzere ‘ömür sürmiŒler. Andan-Œoñra âḫirete intikâl eylemiŒler.

ḲıŒŒa-i Ḥazret-i Yûsuf Peyḳamber ‘aleyhi’s-selâm¹⁸

Ḥazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâma Ya’ḳûb Peyḳamber ‘aleyhi’s-selâmuñ kemâl-i muḫabbetleri olmaḳ-ıla sâyir ḳarındaŒlarınıñ ḫasedleri vâḳı’ olup Yûsuf Peyḳamber’i ḳuyuya bıraḳdıklarında Ḥaḳ Te’âlâ ḳuyudan yol aḳup ba’dehû maḫmiyye-i MıŒı’a varup ḫîle-i zenân ile zindâna girüp melik vâḳı’ası ta’bîri bâ’iŒ olup ḫabsden ıtlâḳ olunup melik ḳatında ‘azîz ve anbârdâr olup ḳaḫt-ı kemâle irüp ḡallâtdan ḫabbe ḳalmayup yeñi ḫaŒâda ḳırḳ gün ḳaldıḳda ḫalk feryâd ü fiḡân itmege mecâlleri ḳalmayup Ḥazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm dergâh-ı Ḥaḳḳ’a nâliŒ eyledükde Rabb-ı ‘İzzet’den nidâ irmiŒ ki yâ Yûsuf cemâliñ müŒâhedesin ‘izzetüm ḫaḳḳı anlara ni’met-i ‘azîm ḳıldım. Bir yüce yere ḳıḳup niḳâbıñ yüzüñden ref’ eyle. Fermânım ile cemâliñ görenler ni’met-i mâ lâ nihâyeye irüp muḡtenim olup ḡıdâ-yı rûḫânî ḫaŒıl ideler deyu buyurılıp fermân-ı İlâhî üzere [9^a BL] ‘arz-ı cemâl-i ber-kemâl eyledükde bi-‘inâyetillâh aḳlar doyup ve niḳe a’mâlaruñ gözlerine Œuâ’-ı nûr-ı cemâlden Œu’le iriŒüp gözleri aḳılıp Œad u ḫandân olup ḫamd-i firâvân ḳılmıŒlar ve’s-selâm.

ḲıŒŒa-i Ḥazret-i Mûsâ Nebî ‘aleyhi’s-selâm¹⁹

Ḥazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm zamânından Ḥazret-i Mûsâ Peyḳamber ‘aleyhi’s-selâm arasında Fir’avn-i bî-‘avn zuhûr idüp *Tevârîḫ-i Ṭaberî* taḫrîri üzere sebeb-i zuhûrı tafŒîlen nazm olunmuŒdır. Ve **Ḥazret-i Mûsâ** ‘aleyhi’s-selâm dünyâya gelmedin ve raḫme dūŒmedin Fir’avn-ı bî-‘avne vâḳı’a ile ve nidâ ile ve iŒâret-i ḡarîbe ile Mûsâ ‘aleyhi’s-

¹⁸ Kenarda “98” rakamı mevcut.

¹⁹ Kenarda “153” rakamı yazılı.

selâm dünyâya gelicek Fir'avn-i merdûdîñ taht u rahtın dağıdıp kendü helâk olması iş'ârından dâyimâ gamda olup müneccimler cem' idüp bu vâkı'âtuñ vürûdın niredendür kitâblarıñuzdan tettebbü' ile ve ehl-i vuķûf aħbârı ile vuķûf hâşıl idüp şahîh haber virüñ deyu ikdâm eyledükde kırk güne mehl alup tefahhuşda olup **Hazret-i Resûl şallallâhu 'aleyhi ve sellem** zamân-ı şerîflerine gelince şeytân-ı 'aleyhi'l-la'ne gökyüzine çıkıp **[9^b BL]** melâ'ike kelimâtın işidüp inüp yerde haber virür imiş ittifâk Mûsâ 'aleyhi's-selâmuñ İskenderiyye şehrinde şehr-i Şa'bân'da cum'a gicesi ana rahmine düşmesin tahkîka irgörüp Fir'avn-i la'ine haber virdüklerinde buña mâni' olmağa tedbîr cümle İskenderiyye halkın kal'a içinden çıkarup hâtûnların kal'ada komağ ile ricâlden ayrılup mâni' olmağ mümkündür deyu kal'adan cümle ricâli taşra sürüp bir yire cem' eyleyüp anlara istimâlet virüp bir kaç gün hâtûnlarıñuz yanına varmañ deyu tenbîh olunur. Ve Hâmân'ı serdâr ta'yîn idüp Fir'avn kal'aya gelüp Hazret-i 'İmrân o kal'anuñ miftâhdârı imiş. Fir'avn miftâhları andan alup var sen de taşrada anlar ile ol didükde 'İmrân n'ola deyüp ammâ devletlü pâdişâha bir kelâmım vardur. Nice zamândur ki pâdişâhsın nice eyü yavuz olmışdur. İhtimâldür ki bir ehl-i fesâd şaklanup sizi tenhâ bulup zarar irgöre deyu hâtıramdur didükde Fir'avn bu kelâmdan haz idüp sen benüm hayr-h'âhımsın taşra varmayup benim sarâyım **[10^a BL]** kapusunda yat deyu tenbîh idüp 'İmrân varup sarây eşiginde yatur. 'İmrân hâtûnı sarây eşigine gelüp 'İmrân ile cem' olup 'İmrân hâtûnına eydür bunda hikmetullâh vardur. Hemân yerüñe varup kimse[ye] râz açma deyu tenbîh ider. Ve 'İmrân kemâ kân eşikte yatur. Ol ân bi-emr-i Hudâ hâtûn hâmile olup **Hazret Mûsâ 'aleyhi's-selâmuñ** kevkeb-i sa'âdetleri toğup taşrada olan halk anı görüp ve müneccimler henûz ana rahmine düşdi devleti yıldızı toğdı deyu feryâd ile şadâ idüp Fir'avn feryâdların işidüp sarây kapusına gelüp 'İmrân'ı anda bulup taşrada bu hây u hüy nedür didükde taşrada olan halk sulţânıma du'â iderler deyu tesellî virür. Seher irdükde halkuñ

feryâdı Mûsâ ‘aleyhi’s-selâmuñ kevkeb-i sa‘âdetleri zuhûrı için olduğın Fir‘avn bilüp ol şehrde ne-deñlü hâmile hâtûn var ise üzerine havâle birer âdem kodırup erkek toğanları helâk itdirdi dir.

Qışsa-i Yûşa‘ ‘aleyhi’s-selâm²⁰

[10^b BL] Hâzret-i Yûşa‘ Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm Nûn oğlı ve Nûn Şemsûn oğlı ve Şemsûn Ya‘kûb Peyğamber oğlıdur. Mûsâ-yı Nebî’nûñ ‘aleyhi’s-selâm ‘ammusı oğlıdur. Yûşa‘ Hâzretleri Mûsâ-yı Kelîmullâh yerine geçüp peyğamber olup gâyetle ‘âlim kimesne imiş. Ve kılıç yüzünde dağı dilâver kişi olup biñ ay şavm üzre küffâra kılıç şalup Resûlullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşlar ki ne olaydı bizüm ümmetlerimizden de Yûşa‘ gibi bir er olaydı deyu buyurduğlarında Hâzret-i Cebrâ‘il ‘aleyhi’s-selâm kıbel-i Hâk‘dan risâlet hâzretine selâm getürüp yâ Hâbîbüm Muhammed seniñ ümmetiñden her kim Qadir Gicesi’n ihyâ ide Yûşa‘’uñ şavmı ile biñ ay eyledüği ğazâ şevâbın bula buyurmuşlar. Ol gice ihyâsından gâfil olunmaya.

Qışsa-i Şu‘ayb Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm²¹

Şu‘ayb Peyğamber Şâlih Peyğamber kıızı oğullarındandır ve vâlidesi Lût Nebî kıızlarındandır. Bunlar dağı haylî ‘âbid ve zâhid peyğamber olup küffârı dâyimâ dîne da‘vet iderlerdi. Küffâr itâ‘at itmeyüp küfr ve đalâletlerin dağı ziyâde itmeg-ile Şu‘ayb ‘aleyhi’s-selâm helâklerine du‘â idüp **[11^a BL]** bir seher Cebrâ‘il ‘aleyhi’s-selâm emr-i Hâk ile helâkleri için nidâ eyledükde cümle küffâr ol nidâ ile helâk olmuşlar deyu beyân olmuşdur.

²⁰ Kenarda “200” rakamı bulunmakta.

²¹ Kenarda “202” rakamı var.

Kıssa-i Yûnus Peygamber 'aleyhi's-selâm²²

Yûnus Peygamber 'aleyhi's-selâm Hûd Nebî oğullarından imiş. Şemûd kavmini dîne da'vete emr olunmuş. Nice zamân dîne da'vet eylemiş. İnkiyâd itmemişler. Hudâ'ya el açup küffârın helâkine du'â eylediklerinde Cebrâ'îl Emîn küffâra 'azâb gelmesin haber virdükde Yûnus izin olmadın kendüsi küffâr içinden çıkduğı için Hudâ Yûnus'ı balığa yutdurup kırk günden-şoñra bi-emrillâh balık karnından çıkdı. Şemûd kavmine gökden bir bulut mişâl-i âteş âheste küffâr üzerine inmek üzre iken cümle kefere Şemûd bu 'alâmet-i dilsûzı gördüklerinde feryâd ile Hazret-i Hak' a nâliş idüp min ba'd Yûnus'a muhâlefet itmeyelüm deyu yüzlerin yere sürüp tazarru' eyledüklerinde Hudâ 'Azze ve Cell 'afv idüp âteşi ref' eyleyüp ol kavm Yûnus 'aleyhi's-selâmı bulup anlara ta'lîm-i dîn idüp cümle Yûnus Hazretleri âyini üzre olmuşlar.

Kıssa-i Eyyûb Peygamber 'aleyhi's-selâm²³

[11^b BL] Eyyûb Peygamber 'aleyhi's-selâm Ya'kûb Peygamber oğullarından olmuşlar. Ziyâde 'âbid ve zâhid ve mün'im ehl-i hayr kimesne imiş. Aclar doyurmadın kendüsi ta'âm yemez ve dâyimâ çıplaklar geydirür imiş. Ferişteler 'ibâdetin görüp hayrân olurlar. Ve bunıñ 'ibâdeti kemâl-i kudretindür dirler. Hak sübhânehû ve Te'âlâ buyurmuş ki cümle ğınâsın elinden alayım görüñ ki 'ibâdetinden fâriğ olur mı? Ve derde mübtelâ ideyim tâ ki hamd ü şükürin göresiz deyu buyurup cümle varı hebâ olup derde mübtelâ olduğda Hudâ'ya hamdin ziyâde idüp şükür u 'ibâdet üzre olduğda Hak Te'âlâ zâyi'âtın yerine getürüp kemâl-i 'ibâdet ile 'ömür âhîr iderler. Rûhî-çün Fâtiha.

²² Kenarda varak numarasını gösteren "203" rakamı yazılı.

²³ Kenarda "206" rakamı mevcut.

Ƙıŝŝa-i Dâvud Nebî ‘aleyhi’s-selâm²⁴

Dâvud Nebî ‘aleyhi’s-selâm Benî İsrâ’îl ƙavminden nesl-i Hûd Nebî’den dört ƙarındaŝ ƙalurlar. Hâzret-i Dâvud Nebî ƙarındaŝlarınıñ ƙoyunun güder imiş. Hâzret-i Tâlût ‘askeri ile Câlût cengine müteveccih olduklarında Dâvud Nebî bile gitmege ƙarındaŝları mâni’ olduklarında tağ tarafından ƙarındaŝları görmedin cenk mağhallinde ‘askere **[12^a BL]** ƙoŝılup yolda bir tağda mıƙnâtıŝ râst gelüp emr-i Hâƙ ile ol taş Dâvud Nebî’ye söyleyüp al benden seniñ eliñ ile Câlût’ıñ helâki benmledr deyu üç taş almış idi. Fâl-i mbârekdr deyu ‘askere ƙarıŝup iki ‘asker şâf dutup Câlût mel’n meydâna girüp er diler idi. Mhmelât söyler imiş. Dilâver mel’n olmağ-ıla kimesne meydânına giremeyp Tâlût’ı hayret alup her kim ki Câlût meydânına gire milkimñ üç bađŝde biri anuñ olup ve ƙızım virüp gveygm ola dir. Ve nidâ itdirr kimesne ihtiyâr itmez. Hâzret ol vaƙte irişmiş olur ki **bismi’llâhi’r-rağmâni’r-rağım** deyu meydâna girdükde şapanın eline alup mübârek taŝuñ birin ŝapana ƙoyup Hüdâ-yı Rabb-i ‘izzet’i yâd idüp mel’nıñ başın gzleyp şapan taşı ile bi-‘inâyetillâh başına urup beynisin tağıdup mel’nı helâk eyleyüp ‘asker-i Tâlût mağhr Câlût’ıñ ‘askerine ƙoyılup ‘avn-ı Hâƙ ile cümle ‘ad helâke irüp Tâlût va‘desi üzere milkten hişşe ile **[12^b BL]** ƙızımı Hâzret-i Dâvud Nebî’ye virüp mu‘azzez ve mkerrem olurlar.

Ƙıŝŝa-i Süleymân ‘aleyhi’s-selâm²⁵

Hâƙ Sbhâneh ve Te‘âlâ Süleymân Nebî ‘aleyhi’s-selâma insi ve cinni ve dvi perî ve cemî‘î murđı ve yeli hkminde idüp aña virilen saltanat bir eğada dağı virilmeyp hüdhüd bir gün Belĳis’ñ haberin getürüp ağvâli bilindikde Belĳis’e hüdhüd ile nâme gönderilüp dne da‘vet olunduğda Belĳis’ñ Süleymân-ı Nebî’ye ilĳisi gelüp mehâbet-i

²⁴ Kenarda varak numarasını gösteren “210” rakamı var.

²⁵ Kenarda “220” rakamı yazılı.

Süleymân anlara kemâl-i dehşet virüp Belkîs'e haber virdüklerinde Süleymân Peygamber üzerine gelmek hâtırasından Belkîs Süleymân Nebî'ye gelmesi muqarrer²⁶ olduğda hüdhüd Belkîs'ün tahtı vaşfını Süleymân hazretlerine haber virdükde Belkîs gelmedin tahtı gelmesin murâd idinüp Âşaf yâ nebiyyallâh mübârek gözlerün yumuñ deyüp hazret dahı yumduğı an aç deyüp açdıkdâ Belkîs tahtın gelmiş bulup Âşaf'a envâ'-ı ta'zîm ve ikrâm eylemişler. Taht-ı Belkîs'i temâşâ eyleyüp Belkîs'ün kudreti Nemrûd ve Fir'avn'den ziyâdedür deyu buyurmışlar. Tafşîli nazmda ma'lûm olur.

[13^a BL] Kışsa-i Zekerıyyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm²⁷

Hazret-i Zekerıyyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm Dâvud Nebî karından olmuşlar. Gâyet ile 'âbid ve zâhid ve vâ'iz ve nâşih peygamber imiş. Kendüleri pîr ve hâtûnları pîre hâtûn imiş. Dergâh-ı Haqq'a el açup bir 'âbid ve zâhid oğul dilemişler. Hudâ-yı Rabb-i 'izzet du'âların kabûl kılup Hazret-i Yahyâ Peygamber'i müyesser kılmış.

Kışsa-i Yahyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm²⁸

Hazret-i Yahyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm Kur'an-ı 'Azîm'de ve seyyiden ve haşûran ve nebiyyen mine's-şâlihîn buyurmışlar.²⁹ Ve Hazret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâmdan Yahyâ peygambere gelince Benî İsrâ'îl'den seksen biñ peygamber gelmişlerdür deyu meşrûhdur. Ve Yahyâ Peygamber'den şağiri gelmemişdür ki peygamberlik dört yaşında virilmişdür. Zühd ve taqvâsı hâdden bîrûn imiş ki tafşîli nazmda meşrûhdur.

²⁶ Metinde "muqarrer" kelimesi peşpeşe iki defa geçiyor.

²⁷ Varak numarasını gösteren "233" rakamı derkenâr olarak bulunmakta.

²⁸ Kenarda "234" rakamı var.

²⁹ "...efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak..." (Âl-i İmrân 3/39)

Kışsa-i İskender-i Zü'l-ı-karneyn 'aleyhi's-selâm³⁰

Hâzret-i Zü'l-ı-karneyn mağrib ve meşrıkı gezüp çoklık 'acâyib ve garâyib seyr idüp ve Ye'cüc'a sed yapup 'âkıbet âb-ı hayât arzûsı ile bir miqdâr 'askeri ile karanlığa girüp yine çıkup **[13^b BL]** âb-ı hayât aña müyesser olmayup fevt olmuşlar. Rahmetullâhi 'aleyhi.

Kışsa-i Hâzret-i Loqmân 'aleyhi's-selâm³¹

Hâzret-i Loqmân 'aleyhi's-selâm Habeşî kul imiş. Mevlâsı âzâd eylemiş. Üç biñ beş yüz yıl 'ömür sürmiş. Hâzret-i Hâk celle zikruhu Loqmân'a iki melek göndermişler. **[2^a İÜ]** Ve buyurmuşlar ki rızâsı elünde olsun dilerse nübüvvet ve dilerse hikmet kabûl eylesün deyu³² fermân olınuğda hikmet kabûl eylemişler. Müdâmî hikmet nakl iderler imiş. Bir kimesne Loqmân'a su'âl idüp bu kerâmete ne fi'lden irişdiñüz didükde şıyânet ile toğrı sözde bulduğ buyurmuşlar.³³

Kışsa-i Hâzret-i Hızır ve İlyâs 'aleyhime's-selâm³⁴

Hâzret-i Hızır 'aleyhisselâm ism-i kadîmleri Yese' imiş. Ermiyân bin Hâlfıya³⁵ dahı dinmiş. Hızır demek zarûretde olanlara hâzır olup müşkil işlerde bulunur dimişler. Hızır Peyğamber ile Hâzret-i İlyâs âb-ı hayât içmişler tâ kıyâmete dek zinde olup buñarlarına emr-i Hudâ-y-ıla³⁶ irişüp Hızır deryâda ve İlyâs hâzretleri **[14^a BL]** kıruca

³⁰ Kenarda "239" rakamı mevcut.

³¹ Kenarda "245" rakamı yazılı.

³² İÜ'de "deyu" yok.

³³ ne fi'lden irişdiñüz didükde şıyânet ile toğrı sözde bulduğ buyurmuşlar: ne fi'lden irişdiñüz? Anlar dahı buyurmuşlar ki şıyânet ile doğrı sözde buldum. **(BL)**

³⁴ **BL**'nin sayda kenarında varak numarasını gösteren "247" rakamı var.

³⁵ Hâlfıya: Hâlfıye (İÜ)

³⁶ Hudâ-y-ıla: Hudâ ile (İÜ)

yürürler imiş ve dâyimâ emr-i Hâk ile buñarlarına irişürler imiş.³⁷
Gice olduğda ikisi dañı³⁸ sedd-i İskender'de mülâkî olup 'ibâdet
iderler imiş.

Qışsa-i Aşhâb-ı Kehf³⁹

Anatoli yakasında Taqyânus⁴⁰ adlu bir pâdişâh var imiş. Üzerine bir
ğayrı pâdişâh 'asker çeküp cenk eylediklerinde üzerine gelen beg
münhezim olup altı nefer oğlı Taqyânus eline düşüp meger Taqyânus
lahm şâhibi semîz kimesne imiş. Bunların birin tahâret hıdmetüne
koyup ve Taqyânus cebbârluk nâmun çıkarup kendüye secde
itmeyenleri öldürdükde bu qarındaşlar şahîh Tañrı arayup bulalum
deyu ittifâk-ıla kaçup giderken⁴¹ bir çoban râst gelüp cümle 'âlemi
halk iden Hudâ kâdadur dirler bilmezem ammâ ben de sizünle
bilice⁴² arayu giderem deyu bile gidüp⁴³ çobanuñ bir köpecüğü bilice⁴⁴
uyup giderken⁴⁵ koduklarında Hâk Te'âlâ dil virüp ben de sizün ile
Hâk'ı arayu giderem deyu söyleyüp beni söyledeni isterüm deyürek⁴⁶
bile gidüp bir mağaraya irişüp ol maħalde [2^b İÜ] Taqyânus
tarafından bunları arayu bir kimesne gelüp bunlaruñ aħvâlin bilüp
[14^b BL] cümlesi ol mağaraya girüp yaturlar. Emr-i Hâk ile üç yüz

³⁷ irişürler imiş: irişürler dinmişdür (İÜ)

³⁸ ikisi dañı: Hızır ile İlyâs (İÜ)

³⁹ Qışsa-i Aşhâb-ı Kehf: Der Beyân-ı Qışsa-i Aşhâb-ı'l-Kehf (İÜ). BL'nin
sayfa kenarında varak numarasını gösteren "250" rakamı bulunmakta.

⁴⁰ Sayfadaki bütün "Taqyânus"lar İÜ'de "Tıqyânus" şeklindedir.

⁴¹ giderken: gider iken (İÜ)

⁴² bilice: böylece (İÜ)

⁴³ gidüp: giderler ve (İÜ)

⁴⁴ bilice: böylece (İÜ)

⁴⁵ İÜ'de "giderken" yok.

⁴⁶ deyürek: deyüp (İÜ)

yıl tamâmen ol mağarada uyurlar. Şoñra uyanup bu hâle vâkıf olıcak Hakk’a tazarru’ ve niyâz⁴⁷ ile teslîm-i rûh iderler deyu mestûrdur.⁴⁸

Qışsa-i ‘Uzeyr Peygamber ‘aleyhi’s-selâm⁴⁹

‘Uzeyr Peygamber ‘aleyhi’s-selâm peygamber-i aslî olup Buhtnasr Beytü’l-Muqaddes’i aldıqda ‘Uzeyr’i oğlancık bulup gâyet ile muhabbet üzre olmuşlar. İrişdükde kavmi arasına göndermişler. Anda varup merkebüne binüp bağa varur. Merkebin bağlar. Görür ki bir süñük çürümiş tağılmış ‘acep boyna a’zâsı beriküp hayât⁵⁰ kıbel-i Hakk’dan müyesser olur mı ola deyu hâtıra idinüp bâğda yatup bi-emrillâh⁵¹ tamâmen yüzyıl uyuyup merkep dahı ölüp süñükleri çürüyüp tağılup emr-i Hakk ile ‘Uzeyr uyanıp görür eşek ölmüş süñükleri tağılmış yatur. Bi-emrillâh⁵² merkebün süñükleri bir yere cem’ olup ‘Uzeyr nazar ider iken merkebün a’zâları yerlü yerin bulup derisi bitüp tüyi gelüp cân bulup⁵³ merkep ayağ üzerine durup Hazret-i ‘Uzeyr bu hikmeti görüp ‘ubûdiyyet yüzün **[15^a BL]** yere sürüp günâhına tevbe eyleyüp ‘ibâdet üzre olurlar.⁵⁴

⁴⁷ **İÜ**’de “ve niyâz” yok.

⁴⁸ **BL**’de “deyu mestûrdur” yok.

⁴⁹ Qışsa-i ‘Uzeyr peygamber ‘aleyhi’s-selâm: Qışsa-i Hazret-i ‘Uzeyr Peygamber ‘aleyhi’s-sal’ât ü ve’s-selâm (**İÜ**)

⁵⁰ hayât: hayât virmek (**İÜ**)

⁵¹ bi-emrillâh: emrullâh ile (**İÜ**)

⁵² Bi-emrillâh: Hakk Te’âlâ (**İÜ**)

⁵³ cân bulup: emrullâh ile cân bulup (**İÜ**)

⁵⁴ olurlar: olur (**İÜ**)

Qışsa-i Dânyâl Peygamber 'aleyhi's-selâm⁵⁵

Dânyâl Peygamber 'aleyhi's-selâm 'ilm ile çok nesneye vâkıf olup Buhtnaşır zuhûr idüp⁵⁶ ve Beytü'l-muqaddes'i almasın 'ilm-ile bilüp Buhtnaşır'ın olduğu şehre varup kemâl-i fakr üzre arkası ile odun taşıyup ma'âş idinür fakîr bulup bir iki gün geçecek buña sırrın⁵⁷ açup sen pâdişâh olup⁵⁸ Quds-ı Şerîf'i alup hâkim olmañ baña 'ilm-ile ma'lûm olmağ-ıla maḥzâ **[3^a]** saña bu haberi virüp ve baña emân kâğıdı viresin ki ol zamânda emânuñda olavuz deyu emân kâğıdın⁵⁹ alup imdi ol zamânda bu kâğıdı uzun qamışa⁶⁰ bağlayup baña kendüñ anuñla bildiresin deyu vedâ' idüp ayrılır. Ba'de zamânin⁶¹ Buhtnaşır'a o hâl müyesser olup Beytü'l-muqaddes'i aldıkda bu hâl ile âşinâ olup tamâm maḥbûlı olduḡda sâyir muqarrebleri⁶² hased idüp Dânyâl dâyimâ yerine işer bevlin imsâke qâdir degildür deyu gamz iderler.⁶³ İmtihân için Buhtnaşır cümle eşrâfin **[15^b BL]** cem' idüp ol gice 'îyşe meşgûl olup bevvâblarına tenbîh ider ki zinhâr bu gice bu meclisden taşra kimesne çıkarmayasız çıkanı⁶⁴ öldüresiz ben de çıkarsam öldüresiz⁶⁵ şöyle ki öldürmeyesiz sizi öldürmem muqarrerdür deyüp ittifaq ol gice Haq Te'âlâ Dânyâl Hazretleri'ne

⁵⁵ Qışsa-i Dânyâl Peygamber 'aleyhi's-selâm: Qışsa-ı Dânyâl Peygamber 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm (İÜ). **BL**'de sayfa kenarında "253" rakamı var.

⁵⁶ zuhûr idüp: zuhûrın (İÜ)

⁵⁷ sırrın: sırrı (İÜ)

⁵⁸ olup: olup ve (İÜ)

⁵⁹ kâğıdın: kâğıdı (İÜ)

⁶⁰ uzun qamışa: bir uzun qamışa (İÜ)

⁶¹ vedâ' idüp ayrılır. Ba'de zamânin: vedâ' ile ayrılup zamân ile (İÜ)

⁶² muqarrebleri: muqarrebler (İÜ)

⁶³ deyu gamz iderler: dirler (İÜ)

⁶⁴ İÜ'de "çıkanı" yok.

⁶⁵ öldüresiz: beni de öldüresiz (İÜ)

imsâk-ı bevl müyesser idüp ve Buhtnaşr'a idrâr-ı bevl tarı olup bî-ih̄tiyâr taşra çıkup bevvâblar taşrada gördükde tenbîh üzere Buhtnaşr'ı katlı iderler deyu mestûrdur.⁶⁶

Kışsa-i Hâzret-i 'Îsâ-yı Nebî⁶⁷ ve Meryem Ana 'aleyhime's-selâm⁶⁸

Meryem Ana bir gün bir tenhâ yerde varup mübârek başın yuyup libâsın geyüp etrâfa bakdıklarında mübârek gözlerine bir güzel şekil görünür. Ol anda **e'ûzü bi'r-rahmâni minke in künte taqiyyâ⁶⁹** buyururlar. Meger ki emr-i Hâk ile Cebre'îl 'aleyhisselâm güzel insân şüretünde görünmüşler ve buyurmuşlar ki⁷⁰ **innemâ⁷¹ ene resûlü rabbiki li-ehebe leki gûlâmen zekiyyâ.⁷²** Ve dahı⁷³ buyururlar ki Rabb-ı 'izzet 'azze şânuhû size oğul virde ve beni muştıcı gönderdiler didüklerinde Meryem Ana dimişler ki ben er görmedüm niçe oğlan olur didükde Hudâ'ya ersiz oğlan virmek âsândur buyurup **[3^b İÜ]** ve⁷⁴ ol **[16^a BL]** oğlan 'Ibrî olup niçe dertlülerüñ derdine dermân irgirüp ve mübârek nefesiyle mürdeler ihyâ eyleyicekdür deyüp emr-i Hâk ile Cebre'îl Emîn Meryem Ana'nuñ yeñlerine yapışup üfürür. Ol⁷⁵ nefesden Meryem Ana hâmile olur. Mağall-i hamlden⁷⁶ üç gün

⁶⁶ **İÜ**'de "Nazmda tamâm tafşîl olunmuşdur." ibaresi var.

⁶⁷ Hâzret-i 'Îsâ-yı nebî: 'Îsâ Nebî (**İÜ**)

⁶⁸ 'aleyhime's-selâm: 'aleyhime's-şal'âtü ve's-selâm (**İÜ**). **BL**'de varak numarasını gösteren "255" rakamı bulunmakta.

⁶⁹ "Senden, çok esirgeyici olan Allâh'a sığınırım. Eğer Allâh'tan sakınan bir kimse isen..." (Meryem 19/18)

⁷⁰ buyurmuşlar ki: buyururlar ki (**İÜ**)

⁷¹ **BL**'de "innemâ" yok.

⁷² "Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim..." (Meryem 19/19)

⁷³ **İÜ**'de "ve dahı" yok.

⁷⁴ **İÜ**'de "ve" yok.

⁷⁵ Ol: O (**İÜ**)

⁷⁶ **İÜ**'de bu ibareden önce "emr-i Hâk ile" ifadeleri var.

geçdikde Hudâ-yı Rabbi'l-âlemîn yâ 'Îsâ ben kimem deyu buyurdıklarında⁷⁷ 'âlemi halk iden hallâksın deyüp ana rahminde secde eylemişler.⁷⁸ **İnnellâhe'stafâki ve tahhareki ve'stafâki 'alâ nisâ'i'l-âlemîn.**⁷⁹ Havâtûn cinsinde⁸⁰ Haq seni yegledi ve pâk kıldı muṭlaq Meryem Ana şâd olup 'ibâdete meşgûl olduğda Hazret-i Cebrâîl 'aleyhi's-selâm tâ'atun ziyâde olup Hudâ dâ'im⁸¹ ve kâim eyleye deyu du'â eylemişler.⁸²

[Beyt]

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Muḥammed Muṣtafa Aḥmed ü Maḥmûd
Resûl-i müctebâ maḥbûb-ı Ma'bûd

[Beyt]

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Selâmum irgöre ḥayrû'l-enâmı
Saña kıble kılan Beytü'l-Harâm'ı

Kıssa-i Resûl-i Ekrem şallallâhu 'aleyhi ve sellem⁸³

Hudâ-yı Rabbi'l-âlemîn nûr-i Hazret-i Muḥammed'i 'aleyhi's-selâm cümleden **[16^b BL]** muḥaddem halk idüp ve cümle maḥlûkâtı Muḥammed Muṣtafa yüzi şuyına yaratdı deyu 'ulemâ-i 'ızâm beyân

⁷⁷ buyurdıklarında: buyuduklarında (BL)

⁷⁸ İÜ'de bundan sonra "deyu naql olunmuşdur dinilür" ibaresi bulunmakta.

⁷⁹ "Allâh seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünyâ kadınlarına tercih etti." (Âl-i İmrân 3/42)

⁸⁰ Havâtûn cinsinde: Havâtûndan (İÜ)

⁸¹ dâ'im: dâyim (BL)

⁸² İÜ'de "deyu mestûrdur" yazılı.

⁸³ şallallâhu 'aleyhi ve sellem: şallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve şaḥbihi ve sellem (İÜ). BL'de varak numarasını gösteren "263" rakamı mevcut.

kılmışlardır. Ol nûr-ı Muştafâ ‘aleyhi’ş-şalavât ü ve’s-selâm muqaddemâ Âdem Nebî ‘aleyhi’s-selâm alnına intikâl ile⁸⁴ ‘Abdülmüttalib oğlu ‘Abdullah alnına irişüp andan hâtûn-ı mu‘azzamaları⁸⁵ Âmîne anamız alnına irüp **risâlet-penâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem** dünyâyı mübârek ve şerîf kademleri ile müşerref buyurduklarında envâr-ı İlâhî ile ‘âlem münevver olup cümle maḥlûkât ki melâ’ik ü ins ü cinn ü tıyûr u ḥayvânât ve eşcâr u nebâtât âgâh olup **maḥbûb-ı Haḫ Muhammed Muştafâ şallallâhu ‘aleyhi ve sellem**⁸⁶ dünyâya geldi deyu birbirine muştılayup melâ’ike fermân-ı Raḥmân ile **[4^a İÜ]** maḥbûb-ı Hudâ Muhammed Muştafâ ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm dünyâya geldi deyu nidâ idüp⁸⁷ berr u baḥr maḥlûkı âgâh olup neşâta irüp Âmîne Hâtûn raḫıyallâhu ‘anhâ Resûlü’ş-şekaleyn sa‘âdet ile dünyâya kadem başdıḫda ol ân Bârî Te‘âlâ ‘azze şânuhû’ya secde idüp mübârek arḫalarında yazılmış ol maḫalde gördüm **lâilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh** yazılmış **[17^a BL]** ol âsmâne bir direk mişâl-i nûr-ı ‘azîm çıḫup şu‘âından ‘âlem münevver olup Faris şehri ol gice yere geḫüp ve İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm için Nemrûd-ı merdûd yaḫduḫı âteş henûz ol gicede sönmüş ol mübârek gicede ‘âlemde olan putlar cümlesi yüzleri üzerine düşmişler ve kilîsâlar çatlayup biñ ‘aded kilîsâ yere geḫüp ve cümle seḫḫârlaruñ sihirleri bâtıl olup âşâr-ı luḫf-ı İlâhî’nüñ ve mu‘cizât-ı Resûl-i Ekrem’üñ ḫadd ü⁸⁸ kıyâsı yoḫdur. Ve taḫrîr ve taḫrîr ile beyâna gelmek mümteni’ idüḫi günden rûşendür. Ve sa‘âdet-ile Maḫbûb-ı İlâh Muhammed Resûlullâh irişüp ḫalkı dîne da’vet üzre olduklarında Ka’be müşrikleri arasında şikâḫ-ı ‘azîm vâḫi’ olduḫda Medîne-i

⁸⁴ intikâl ile: inḫâl ile (BL)

⁸⁵ mu‘azzamaları: ‘ızâmları (İÜ)

⁸⁶ İÜ’de “şallallâhu ‘aleyhi ve sellem” ibaresi iki defa yer almaktadır.

⁸⁷ İÜ’de bundan sonra “ol nidâdan” ifadesi yazılı.

⁸⁸ ḫadd ü: ḫaddi ve (İÜ)

Münevvere'ye hicret fermân olundukda Hâzret-i Ebâ Bekr radıyallâhu 'anh ile ğâra girdüklerinde Hâk Sübhânehu ve Te'âlâ emri ile örümcek ğâr ağzına perde çeküp ve gögercin yuva yapup fevri yumurdlayup⁸⁹ ol ân Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem⁹⁰ hıfz için Hudâ-yı Rabbi'l-âlemîn Cebrâîl 'aleyhi's-selâm Hâzretleri'ne fermân idüp buyurduklarında [17^b BL] ğâr kapısına geldiklerinde örümcek demiş ki yâ Cebrâ'îl Hâzretleri girü dur bugün perde-dârlık emr-i Hâk ile bu za'ife fermân olunmuşdur didükde senüñ ne kudretüñ vardur ki baña mâni' olasın deyüp örümcek [4^b İÜ] demiş ki benüm yek târına kuvvet eyle eger kıarsañ bu hıdmetden giru durayın deyüp Cebrâ'îl⁹¹ örümcek perdesinüñ yek târına yapışup kemâl-i kudret ile içdâm idüp ve bir târın kırmağa kâdir olmayup emr-i Hâk⁹² ve mu'ciz-i Resûl-i Ekrem'dür deyu fâriğ olmuşlar.⁹³

---

⁸⁹ Yumurdlayup: murdlayup (BL)

⁹⁰ ve sellem: ve sellemi (İÜ)

⁹¹ Cebrâ'îl: Hâzret-i Cebrâ'îl (İÜ)

⁹² emr-i Hâk: emr-i Hâk'dur (İÜ)

⁹³ olmuşlar: olmuşlardur deyu mestürdur (İÜ)

Na't-i Resûl-i Zü'l-celâl

Mahbûb-ı Hâk'dur ber-kemâl *

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

1. İy Resûl-i Zü'l-celâl ism-i şerîfün Muştafâ
İşigün kıldı tavâf anlar-durur ehl-i şafâ
2. Emr-i Hâk'la Merve hâkkı sa'yim oldur medhiñe
Ol Kerîm kudret virüp luftiña kılam ıştıfâ
3. Cebheñe nûr-ı kadîm irdi vü eyledi qarâr
Ehl-i İslâm'a sa'âdet irdi küffâra cefâ
4. Ol gice Beytü'l-Muqaddes'de idüpdür cümleten
Enbiyâ vü evliyâ zâtıña kıldı iktidâ
5. Eyledün mi'râca Cibrîl Hazreti ile 'urûc
Zâhir olmuş idi zât-ı pâkiñe cümle hafâ
6. Almayuban 'aynuña Hâkk'ın vişâlin istedün
Âferîn hamdin okurdu cümle-i ehl-i vefâ

18^a BL

7. İsmün Aḥmed yâ Muhammed ola maḥmûd ümmetün
Zerre şefkatün irişe iy Resûl-i müctebâ
8. Ayak üzre biñ ayak gele o gün ola hisâb
İztırâbdan beyni kaynada ol demde kafâ

---

* Kenarda varak numarasını gösteren "277" rakamı yazılı.

6 okurdu: okudu (İÜ)

9. Âb-ı şefkatüñ ire ref' olına cümle 'ataş
Zerre lutfiñ ile buyura Hudâ emr-i 'afâ
10. Şer'iniñ icrâsına hâdim olan sultân olur
Müşkilât hastaları şer'üñ ile bulur şifâ
11. Yâr Ebâ Bekr 'Ömer 'Oşmân 'Aliyyü'l-Murtażâ
Oldılar âşaf saña sultân-ı şâh-ı enbiyâ
12. Oldı ol dem perde-dâr gâr ağzına ol 'ankebût
Gârda oldı refik ol şâdık-ı şıdk-ı şafâ
13. Emr irişüp Cebre'îl geldikde ol gâr ağzına
'Ankebût dir girü dur uğrayamaz yâd âşinâ
14. 'İbret almaçlık dilerseñ kuvvet it yek târımâ
Bu za'îfüñ târınıñ muhkemligiñ sen de şına
15. Eylemiş kuvvet tamâmen târı kıрмаç olmamış
Emr-i Hâk'la mu'cizüñ oldı o târa âşinâ
16. İbtidâ zâhirde oğutdı ezânuñı 'Ömer
Ref' olındı ol şeci'üñ kuvvetiyle ihtifâ

5^a İÜ

17. Ol şerîf 'Oşmân'ı gör kim cem'-i Qur'ân eyledi
'Âkil olan ol Qur'ân'la iderler iktifâ

---

14 'İbret almaçlık dilerseñ: 'İbret almak dilerseñ sen (İÜ)

16 Kuvvetiyle: kuvvet-ile (BL)

17 iderler: ider (BL)

18. İrdi arslân-ı Hudâ oldur 'Aliyyü'l-Murtażâ
Pençe urdı 'âleme dîn açmadadur reh-nümâ
19. Ödi şındı Zü'l-fikâr'ın göricek kâfırleruñ
Heybetinden gökyüzünde uçamaz idi hümâ
20. Oldılar anlar hâlef bu demde cümle deyelüm
Rıdvânullâhi 'aleyhim ecma'în'i muṭlaḳâ
21. Sen ḳopar yâ Rabbenâ bendeñ livâ-i ḳamd ile
Ol Resûl-i çâr-yâre oldı **Hindî** mübtelâ

[18^b BL] Ve şallallâhu 'alâ cemî'-i'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve'l-ḳamdü lillâhi Rabbi'l-'âlemîn

Beyt

Nazma getürdi ḳışşaların 'abd-i bî-riyâ
Oldı refîḳ ḳamd aña ervâḳ-ı enbiyâ
***

Beyt

Dilâ medḳ eylegil Zıll-ı İlâh'ı
Ki oldur rub'-ı meskûn pâdişâhı

Nazm*

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

1. Ḳalîfe-i İlâh sultân-ı a'zam
Mübârek dilleri Allâhu a'lem

---

20 anlar: ḳamle (İÜ) // ecma'îni: ecma'în (İÜ)

* Başlık İÜ'de yok.

2. Şalâh u zühd ü takvâ ile me'nûs
Bu haşlet luţf-ı Hâk'la şâha maşşûş
3. Bulur yol kalb-i 'irfâna o haşlet
Müyesser olana key ulu devlet
4. İrişüp zerre şemme bu gedâya
Hudâ görmüş sezâ zerre 'atâya
5. Ki Şâh-ı kâm-kâr devrinde bu ân
Kışaş-ı enbiyâ nazmını ihsân
6. O dem kalbime ilhâm kıldı Kâdir
Dilümden luţf-ı Raḥmân oldu şâdır

19^a BL

7. Bi-ḥamdillâh irişdüm devlete ben
Murâd Hân devri içre vech-i aḥsen
8. Hudâ-yı Rabb-i 'izzet pâdişâhı
Sere tâc-ı edeb nûr-ı İlâhî
9. Ziyâsı 'âleme fer virdi taḥkîk
'Adl-i nûrı anı eyledi taşdık
10. Kışaş-ı enbiyâyı kim okuya
Hudâ 'ibretlerini anda duya

---

6 O dem kalbime: Kılup kalbüme (iÜ) // oldı: kıldı (iÜ)

11. ulûba lufını feyz ide Ramân
Müyesser ide ullarına Sûbhân

5^b İÜ

12. Göre zâhirde vü bâtında âşâr
Aña ervâh-ı enbiyâ ola yâr
13. Hicâbı ref` ide gözden o Settâr
Aña mekşûf oluna gizlü esrâr
14. Bu hâl üzre du`âda **Hindî** şâha
Hediyyesi bu-durur pâdişâha

ışaş-ı Enbiyâ'nuñ `aleyhimü's-şal`âtü ve's-selâm fihristi tamâm
oldı bi-'avnillâhi Te`âlâ ve hüsne tevfiıhi fî 1009*

---

* Bu kayıt **BL**'de yok. **BL** nüshasının 18^b-20^b arası boş.

1^b İÜ

**Kitâb-ı Kışâş-ı Enbiyâ 'aleyhimü's-selâm
bi-naẓm-ı Hindî Maḥmûd el-fakîr**

Bi'smillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün]

1. Deyelüm besmeyle'l-ḥamdülillâh
Ola tâ dilde şâbit lafzatullâh
2. Ola naẓmum kışâş-ı enbiyâdan
Şular ki naql olundı etkıyâdan
3. Ola luḫf-ıla rehber şer'-i Aḥmed
Resûl-i müctebâ Maḥmûd Muḥammed
4. Şefâ'at eyeye yevme'l-kıyâmet
Günehkâr ümmete ire sa'âdet
5. Şalavât virelüm rûḫ-ı Resûl'e
Melâ'ik ḫıdmet eylerler vuşûle
6. Çehâr-ı yâre vü etbâ' u âle
Şalavât ü selâm el ur maḫâle
7. Ki zerre naql oluna ḫudretullâh
Beyân olmaḫ ne mümkin ḫikmetullâh

---

1 “besmeyleyle elḥamdülillâh” ibareleri vezin icâbı birleştirildi.

Medh-i Pâdişâh-ı Zıllullâh

8. Hâlife-i İlâh İslâm'a sultân
Bedendür halk-ı 'âlem oldurur cân
9. Sezâ-vâr gördi Yezdân taht u tâcı
Virür küffâr emân ile harâcı
10. 'Adl-küsterdür ol hurşîd-i himmet
Anuñ-çün virdi Raḥmân aña rif'at

2^a BL

11. Hudâvende Hudâ ola nigeḥbân
Cihân rûyı anuñ 'adliyle ḥandân
12. Du'a farz oldı ol şâhib-kırâna
Ḳomışdur anca âşâr 'âkılane
13. Murâd Hân-ı cihân ḥâḳân-ı a'zam
Ferîdi 'âlemüñ zât-ı müfehḥam
14. Hudâ var eylesün ol tâcdârı
Cihân ḥatmine dek kılsun ḳarârı
15. İşidenler bu taḥrîrden ḥitâbı
Oḳuya devlete Ümmü'l-Kitâb'ı

**Bâ'îş-i nazm-ı kışaş-ı enbiyâ-i 'ızâm 'aleyhimü's-sal'âtü
ve's-selâm ***

16. Sebeb bu nazma ne eyledi Allâh
Kimesneye degil bâkî güzergâh
17. Neden neye irişdüm sâl u mâhda
Geçirdim 'ömrümi hıdmet-i şâhda
18. Cihânda şâh idi Sultân Süleymân
Anuñ rûhını şâd eyleye Raḥmân
19. Zamânında olupdı kâdî-'asker
İrişdi devlete luḫfi ile ser

2^a İÜ

20. O Kıtübü'd-dîn-zâde kıtüb-ı Raḥmân
Yazardum şer'î ahkâmı ol ezmân
21. Celâl-zâde idi Tevkî'î ol dem
Du'âsunda-durur dâ'im anuñ fem
22. Çıkup Konyâ'ya Şehzâde Selîm Hân
Ḥakîri itdiler kâtib-i dîvân

---

* nazm-ı kışaş-ı enbiyâ-i 'ızâm 'aleyhimü's-sal'âtü ve's-selâm: nazm-ı kışaş-ı
enbiyâ 'aleyhimü's-selâm (BL)

17 sâl u mâhda: sâl-ı mâhda (BL)

19 olupdu: ol-idi (İÜ)

21 dâ'im: dâyim (BL)

23. Olup on bir yıl ol hıdmetde kâ'im
Re'âya ber-murâd giderdi dâ'im

24. Müteferrika kıldı beni sultân
Görüldi ilçilikle şâh-ı şarkân

2^b BL

25. O Tahmâsb şeh idi ol zamânda
Edâ-yı hıdmet kıldı emânda

26. Dahı üç def'a hac oldu müyesser
Görüpdür bu sa'âdeti dahı ser

27. Yemen iline huccâc ile vardum
O yerlerde niçe çerâğ uyardum

28. İdüp üç maħmile hıdmet cihânda
Ola âşârı umaram cinânda

29. Kütâhiyyâ'ya geldük Şehriyâr'la
Müşerref eyledi ol gül-'izârla

30. Kapucıbaşı kıldı bendesini
O gün ezdimdi sükker kellesini

31. Üçünci ayda oldu şehir-i yârî
Müsaħħar kıldı Yezdân her diyârı

---

23 kâ'im: kâyim (BL) // dâ'im: dâyim (BL)

25 Edâ-yı: Edâ-ı (BL)

28 İdüp: Olup (İÜ)

32. Aup Âmid'de vü Mar'aş'da defter
Çerâgum oldu 'âlemde hezâr er
33. Mütferriķa oldum vaħdet için
Baña açıldı ķapu miħnet için
34. Cihânda sikke ķodı Şâh Selîm Hân
İde rahmet aña luřf ıssı Yezdân
35. Ğazâ yolunda deryâda dutuldum
Çok oynadımdı ol anda ütüldüm
36. Kıızıl alma'da Papa'nuñ elinde
Olup dört yıl o küffârıñ ilinde
37. 'İbâdet üzre idük kırķ müselmân
Bizi hıfz itdi luşfi ile Mennân
38. Ki yazdım anda cümle sergüzeştim
İdüp cüş anda deryâ gibi şaştım
39. Sekiz biñ beyt-ile yazdım kitâbum
Naşihat idi yârâna ģıřâbum

3^a BL

40. **Hediye** didüm adına anuñ ben
Eritdüm ol kitâb-çün cân ile ten

---

34 Yezdân: Sübhân (İÜ)

35 oynadımdı: oynadum idi (İÜ)

2^b İÜ

41. Bi-ḥamdillâh getürdüm pâdişâha
Anuñ luṭfi ile bitmişdi yara
42. Bizi küffâr elinden aldı ol yâr
Virüp küffâr bedel luṭf ehli ḥünkâr
43. Mükâfât eyleye Ḥaḳ kâm-kâra
Nizâm ‘adl-ile virür rûzigâra
44. Yetişdi çünki altmış sekize yaş
Ecel yaşduğına konulmadın baş
45. Şalâḥ ile oluna bir ‘amelde
Sirişt olam anuñla ḥâtimemde
46. Kışas-ı enbiyâ ola enîsüm
Meşâyih-ı ‘ızâm ola celîsüm
47. Kalem urdum şıgındum ben Ḥudâ’ya
Bahâne ister ol Yezdân ‘aṭâya
48. Umaram şaklaya sehv u ḥaṭâdan
Dirîğ itmeye luṭfını gedâdan
49. Resûlullâh’dan umaram şefâ’at
Livâsında kıpam yevme’l-kıyâmet

---

42 ehli ḥünkâr: ehl-i ḥünkâr (İÜ)

48 sehv u ḥaṭâdan: sehv-i ḥaṭâdan (BL)

50. Bu nazmuñ kim haťâsın ide taşhîh
Odur insân cihân içinde taşrîh
51. ‘Uyûbın anlaruñ setr ide Deyyân
Benüm ‘aybumı setr eyleye ol cân
52. Ki ya’nî ide noķşânını tekmîl
İki cihân şevâbın ide taşsîl
53. Egerçi neşr-ile olmışdı kışsa
Faķire nazm üzere ire hışsa
54. İlâhâ eyle âsân bu kitâbı
Oķuyanlara irişdür şevâbı

3^b BL

55. Dağı nâzımına vü kâtibine
Şevâblar hâşıl eyle sâmi’îne

Beyân-ı levh ve’l-ķalem*

56. İdelim emr-i Hâķ’la ibtidâyı
Müdâm zıkr idelim Bârî Hudâ’yı
57. Rivâyet eyledi dir İbn ‘Abbâs
Rağıyallâhu ‘anhu deye her nâs

---

51 ‘aybumı: ‘aybum (İÜ)

52 cihân: dünyâ (İÜ)

* Beyân-ı levh: Beyânü’l-levh (İÜ)

58. Yaratdı didi evvel Hâk Te'âlâ
Ki oldur levh-i mahfûz tûl u bâlâ

59. Yaratdı ne kim oldı olacağur
Anı hâk üzre bilen yine Hâk'dur

60. Kıızıl yâkût levhüñ çevre yanı
Beyân eyliyemez insân zübânı

3^a İÜ

61. Kalem halk oldı cevherden muhakkak
Uzunluğını beş yüz yıl didi Hâk

62. Kalem şak oldı nûr çıkardı her bâr
Ne kim emr itdi Hâk levh üzre yazar

63. Ne kim olmuş-durur u olacağur
Yazusın her kimesne görecekdür

64. O tahrîrde kimi nîk-baht oldı
Şekâvetle kimi bed-baht oldı

65. Dir ol levh doldı vü kalem kurudı
Koma elden rükû' ile sücûdı

Beyt

66. İlâhâ halk idensin ins u cânı
Ne mümkün luđfiñuñ ola beyânı

---

63 olmuşdurur u olacağur : olmuşdurur olacağur (İÜ)

Beyân-ı halkü'l-mâ'

4^a BL

67. Yaratdı Hâk bir ak inci müdevver
Ziyâsından olur 'âlem münevver
68. Yedi kat yir u gökce ululuğı
Kemâliyle bilen var itdi yoğı
69. O yetmiş biñ dil ile Hâk' a tesbîh
Ve yetmiş biñ lügatle kıldı taşrîh
70. İder hamd ol Kerîm-i Zü'l-celâl'e
Lisân buldıķda ol gevher-maķâle
71. Nidâ kıldıķda ol gevhere Yezdân
Olur gevher nidâ irdükde lertzân
72. Eriyüp şu olur gevher nidâdan
Kim utanmaz u korkmaz ol Hudâ'dan
73. Olup âb mevc urur ol gevher-i pâk
Müşerrefdür görüñ ol âb ile hâk
74. Gice gündüz müdâm çağlamada âb
Anuñ-çün gözyaşın dökmede dolâb
75. Müdâmî zıkr-i Hâk'da âb-ı cârî
Cemâlin gösterüpdür aña Bârî
76. Şuda olan fazîlet gayride yok
Hudâ'nun 'ibret-âmîz işleri çok

77. Hâyâtı külli şey'ün şü-y-ıladur
Şular memdûhdur eyü hûy-ıladur

Ve ce'alnâ mine'l-mâ'i külle şey'in hayy*

78. Şu gibi çağlamakda pâk-dil ol
Gül ile hem-nişîn olmakda kil ol

3^b İÜ

Beyân-ı halkü'l-'arş

79. Yeşil cevherden itdi 'arşı Allâh
Melâ'ik gördi didi ahsenellâh

4^b BL

80. Ululuğı o 'arşuñ vaşf olunur
Ki ol 'arş şu üzerine konulur
81. Kitâb-ı enbiyâda 'arş beyânın
Ki her birinde yazmışlar 'ayânın
82. Dimişler 'arşı yetmiş biñ seri var
Ki her serinde yetmiş biñ femi var
83. Ve her ağzında yetmiş biñ lisânı
Ve yetmiş biñ lûgatle her zübânı
84. İderler Hakk'a tesbîh ile tebcîl
'İbâdet ile sen de eyle taḥşîl

---

* "Her canlıyı da sudan meydana getirdik." (el-Enbiyâ 21/30) (Bekir Sadak, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlatımı*, İstanbul 2009)

84 'İbâdet ile: 'İbâdet eyle (BL)

85. Hüdâ emriyle ‘arş şu üzre durdı
Ve kâne’l-‘arş ‘ale’l-mâ’i buyurdu
86. Rivâyet eylediler İbn ‘Abbâs
Binâya başladıkda cümle-’i nâs
87. Muqaddem ol temel urur zemîne
Direk urur yesâr-ile yemîne
88. Düzeldür saḳfı andan cümle üstâd
Bu nev’a urılı gelindi bünyâd
89. Hüdâ-yı Rabb-ı ‘izzet ‘azze ve cell
Muqaddem ‘arşı saḳf itdi muḥaṣṣal
90. Bil andan ḥalk idüp arz u semâyı
Yaratdı yili ol götüre mâyı
91. Ki durdı ‘arş şu üzre şu yıl üzre
Döner bu çerḥ her mâh u yıl üzre
92. Kelâmında buyurur Ḥaḳ Te‘âlâ
Kimüñ ne zehresi vardur deye lâ

---

85 Hüd Sûresi’ndeki âyette geçen ilgili yerin aslı şöyledir: “**Ve kâne ‘arşuhu ‘ale’l-mâ’i**” “Arşı da su üzerinde idi...” (Hüd 11/7) (Bekir Sadak Meâli)

88 gelindi: geldi (İÜ)

89 Hüdâ-yı: Hüdâ-ı (BL)

Ve yahmilü 'arşa rabbike fevkahüm yevme'izin şemâniyeh*

Ĥameletü'l-'arş

5^a BL

93. Yaratdı dört ferişte Rabb-i 'izzet
Olar 'arşı götüre virdi kudret
94. Kıyâmet kopduğı dem dört ferişte
Ölüben dirilüp olurlar işte
95. O dört ferişte dört cins şüret-ile
Añılur her biri bir sîret ile
96. Birinüñ şekli âdem âdem için
Şefâ'at her dem eyler ol dem için

4^a İÜ

97. Diler rızqını âdem oğlanınıñ
Görüñ ihsânını siz ol Ğanî'nüñ
98. Birinüñ şüreti öküz-mişâldür
Şefâ'ati anuñ hayvâna dâldür
99. Olaruñ rızqını ister Kerîm'den
Bu cümleñüñ ğıdâsı ol Raĥîm'den

---

* "O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir." (el-Hâkka 69/17)

100. Biri yırtıcı hayvân şeklidür bil
Olaruñ rızkım istemekdedür dil
101. Birinüñ şeklidür dir murğ-ı kerkes
Olar murğlar ğıdâsına açar re's
102. Alup boynuna 'arşı dört ferişte
Ayağ üzre durup olar sirişte
103. Zâ'if olduğı eyyâmda melâ'ik
İderler Hakk'a tesbîh ol-mesâlik
104. İder kudretlerin Yezdân ziyâde
Olurlar luğf-ı Hağ ile küşâde

Beyân-ı Kürsî

105. Şorarsañ kürsiyi 'arşuñ öñünde
Beyân budur Ebû Ğaffâr dilünde
106. Dimiş şordum Resûl-i Zü'l-celâlden
Ki kankı âyet efđaldür kelâmdan

5^b BL

107. Buyurmuş âyete'l-kürsî risâlet
Aña meşğül olan bulur sa'âdet
108. Buyurmuşlar dahı maħbûb-ı Hallâğ
Yedi kat yir u gökle kürsiye bağ

---

102 olar: olur (iÜ)

105 kürsî: kürsî'i (iÜ)

109.   Kātında kürsînüñ bir hālka gōk yir
            Ve hālka ‘arş yanında kürsîdür dir

110.   O Kādir kudretin kim ide taqrîr
            Anuñ yüzbiñde biri ola taqrîr

111.   Yine noqşân iledür bil muḥaqqāq
            Kemâliyle bilür ancaq anı Hāq

Resûlullâh’a ma’lûm cümle esrâr

‘Arşî ihâta iden ilan beyân olunur*

112.   Rivâyet olunur Hâzret-i Ka‘b’den
            Ne ulular gelüpdür diñle ‘abdden

113.   Yaratdı bir ilan dir Hāq Te‘âlâ
            Anuñ qaddini kıldı tûl u bâlâ

114.   Bu ‘arşî cümleten tolan buyurdı
            Tolandı ‘arşî kendüyi kıvırdı

4^b İÜ

115.   Başı aq incüden gevdesi zerdür
            Gözü yâkutdan daḥı güzeldür

---

109   hālka: hālka (İÜ) // Ve: O (İÜ)

*   ilan: yılan (İÜ)

113   ilan: yılan (İÜ)

114   tolan: dolan (İÜ) // Tolandı: Doladı (İÜ). BL’de beytin sonunda “ilan”
kelimesi var.

116. Ol ilanuñ ululuğın bilen Hakk
Gözün aç 'ibret-i Hakk'a oñat bak
117. Ve kırk biñ kanadı vardur ilanuñ
Cevâhirden kanadı dindi anuñ
118. Ve her kanadınıñ her bir yükünde
Ferişteh oturur tesbîh dilünde
119. Ne vaqtin-kim ol ilan ide tesbîh
Feriştehler ziyâde kıldı taşrîh

6^a BL

120. Kaçan ol mâr dir ağzını açar
Dimâğlar pür ider nûrını saçar
121. Resûl hazretine mi'râcda ol mâr
Selâm virdi dahı ol açdı aḥbâr
122. Dimiş-kim sendedür hayr ümmetüñde
Sa'âdetde olurlar şefkatüñde

Beyt*

123. Resûl-i Hakk'a mâr itdi şehâdet
O şükrâneye lâzımdur 'ibâdet

---

116 Ol: O (İÜ); ilan: yılan (İÜ)

117 ilanuñ: yılanuñ (İÜ) // Cevâhirden: Cevâhirdür (İÜ)

119 vaqtin-kim: vaḳti-kim (İÜ)

120 ağzını: ağzın (BL) // Dimâğlar: Tımâğlar (BL)

* Bu başlık BL'de yok.

Hadîs-i ibtidâ-i halkı'l-arzi ve'l-cibâl

124. Resûl'den Ka'b kılmışdur rivâyet
Selâm olsun eyâ ehl-i şefâ'at
125. Buyurmışlar ki Hâk emri ile bil
Şuyı kıldı muharrik dem-be-dem yıl
126. Şu mevc urmağ-ıla çalkandı ol an
Köpüğünden yaratdı yiri Sübhân
127. Qarâr dutmayuban oynadı yirler
Qomış Hâk tağları yir üzre dirler
128. Ulaşık Qâf'a dir tağlar tamarı
Ne hikmet üzre gör halk itdi Bârî

Beyân-ı buhûr-ı heft

129. Yaratdı ol Kerîm yedi deñizi
Biri birinden eyledi temizi
130. Muqaddem halk ider evvelki bahri
İhâta kıldı Qâf tağını nehri
131. Anuñ adına Bantış didi Raḥmân
İkinci deñiz adı Qayd'dur iy cân
132. Dinür Âşam üçünci deñize yâr
Muzalmi'dür biliñüz deñiz-i çâr

---

127 dutmayuban: tutmayuban (İÜ)

129 eyledi: eyladı (BL)

132 Âşam: Aşam (BL)

6^b BL; 5^a İÜ

133. Beşinci bahruñ adı oldı Mermâs
Dinür altıncıya Sâkin bile nâs
134. Deyeler cümle yedinciye Pâkî
Bularla gör müşerref kıldı hâki
135. Ve deryâda olan maḥlûkı Raḥmân
Yaratdı üç gün içre dindi Deyyân
136. İdüp ḥalk rızıklarını Ḥayy u dâna
Ġıdâsını bulur zaîf tûvânâ

Beyân-ı zemîn-i heft

137. Rivâyet İbn ‘Abbâs’dan olunur
Yedi kat yir ki meşhûrdur añılır
138. Dinür evvelki yir adına Rengâ
‘Aķîm yili olupdur anda ‘anķâ
139. Anuñ bendleri yetmiş biñ dinildi
Ve yetmiş biñ melâ’ik dutdı bendi
140. Dutar her bendini bekci melâ’ik
Helâk itdürdi ‘Âd kavmini Mâlik
141. Ḥudâ’dur bil muḥaķķaķ Mâlikü’l-mülk
Anuñ emriyle deryâda yürür fülk

---

134 cümle: cümleye (İÜ)

136 Ġıdâsını: ‘Azâbını (İÜ)

142. O arz sâkinlerine dindi Bûsem
‘Azâbıyla yuda ba‘zıları sem
143. İrişe ba‘zıları dir şevâba
‘Amelde hâzır olgıl sen cevâba
144. İkinci arza Dârü’l-huld olup nâm
Tamu ehli dem ile çekeler câm
145. O yir kavmine bilgil nâm Tamas’dur
Ta‘âmları kilâb bir ‘ucbe nâsdur
146. Üçünci yire nâm ‘Adka dinilmiş
O arz üzere ‘ağrebler konulmuş

7^a BL

147. Kâtır şûret dişi sügüye beñzer
Olarıñ cümlesine dindi yek-ser
148. Dinür kim üç yüz altmış dürlü zehri
Olarıñ kuyruğı ucunda kahrı
149. Ki bir zerresi yir üzre konaydı
O zehr-ile yirüñ ehli yanaydı
150. O yir ehlinüñ adına Kâbes dir
Hudâ halk eylemişdür bir ‘aceb yir

---

147 dindi: didi (İÜ)

151. Didi dördüncü yir adına Hayyâ
O arz üzre yılanlardur müheyyâ

152. Olarıñ cüssesi tağlar gibidür
Ve dişlerini şanursın sügidür

5^b İÜ

153. Olar dişiyile tağları uraydı
O darb-ıla yerinden ayrılardı

154. O yer kavminüñ adına di Cülhâ
Olarıñ gözi yokdur cümle a'mâ

155. Kananları var anlarıñ dinildi
Bular hep İbn 'Abbâs'dan bilindi

156. Biliñ Melşâ beşinci yirüñ adı
Kömüş kibrît taşın anda o Hâdî

157. Anuñla olısar küffâr 'azâbı
Göriser-durur anlar ol 'ıķâbı

Ve kûdühe'n-nâsu ve'l-ħicâretü*

158. O yir kavminüñ adın Maħle yazmış
Ve çoķluğın Ĥudâ bilmekde kalmış

---

152 cüssesi: cüşsesi (İÜ)

156 Melşâ: Meleşâ (İÜ) // taşın anda o Hâdî: taşını anda Hâdî (İÜ)

* "Yakıtı insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının." (el-Bakara 2/24)

158 adın: adına (İÜ) // Ve çoķluğın: Di çoķluğın (İÜ)

159. Olup altıncı yirüñ adı Siccîn
Müdâm kalmaz didi dutan şahîh dîn

160. Dutar dîvânı anda tamu ehli
Olardur cümleten habîş ‘amelli

7^b BL

161. Buyurmuşdur kelâmında o Cebbâr
Ne yirde olısar-durur o füccâr

Kellâ inne kitâbe’l-füccâri lefî siccîn *

162. Kaţâţ’dur anda olan kavmüñ adı
Olar murğ şûretinde var kanâdı

163. İderler Hazret-i Haqq’a ‘ibâdet
Zihî devletlü başlar ide tâ‘at

164. Yedinci yirüñ adına ‘Ucub dir
Olupdur ol yir içre İblîs’e yir

165. Cüsûm adlu olur dir bir gürûh er
Çeñesi yırtıcı hayvâna beñzer

166. Havâledür olar Ye’cüc’a dindi
Yedinci yir burada hatme irdi

---

160 dîvânı: dîvân (BL)

* “Doğrusu günâhkârların yazısı muhakkak Siccîn’de olmaktadır.” (el-Mutaffifin 83/7)

164 ‘Ucb: ‘Aceb (İÜ)

Mısrâ'

Kerîmâ kudret ıssı pâdişâhsın

Beyân-ı Vehb ibn Münebbih rağıyallâhu 'anh*

167. Te'âlallâh yaratdı bir ferişte
Buyurdı aña kim ola bir işte

168. Girüp yir altına omzuna aldı
Elin mağrible meşriqda çıkardı

6^a İÜ

169. Biri muhkem dutup buldı qarârı
Yaratdı dindi yaşıl taşu Bârî

170. Toğuz biñ deligi vardur o taşuñ
Aña şâhid-durur göz ile taşuñ

171. Taşuñ her delügi deryâ olup dir
Anuñ vaşfın yine Hallâk bilür [dir]

172. Feriştenüñ ayağı altına taş
Çadem başdı ferişte oldu yoldaş

8^a BL

173. Çarâr itmedi taş emr itdi Yezdân
Yaratdı bir öküz ol demde Raħmân

---

* ibn: bin (İÜ); rağıyallâhu 'anh: rağıyallâhu Te'âlâ 'anh (İÜ)

170 deligi: delügi (İÜ)

171 olup dir: olupdur (İÜ) // bilir: bilür (İÜ)

174. Öküzüñ boynuzı kırk biñ dinildi
Ki her boynuz arasını bil imdi
175. Dinür beş yüz yıllıkdur arası
Güvâhdur aña göz ağı kararı
176. Konuldı dir öküz alınına taşuñ
Beyân olındı hod boynuzı başuñ
177. Karâr dutmadı öküzüñ ayağı
Yaratdı balığı ol demde Bârî
178. O balıguñ Bühûs konuldı adı
Anuñ cinsinde ma'lûm oldı tadı
179. Balıguñ burnına bu cümle deryâ
Girürse doymaya didiler âyâ
180. Balık ayağı öküz pâyı gibi
Cinânda balık insân pâyı gibi
181. Durur balık şu üzre şu havâda
Havâ da zulmet üzredür rızâda
182. Buradan ötesini bilür Allâh
Bilinmez 'ilm-ile dir olğıl âgâh

Hadîsü'l-'aql

183. Bulardan-şoñra Hıağ 'aqlı yarattı
Gelüp emr-ile hem girüye gitdi
184. Te'âlallâh buyurmuş 'izzetim-çün
Şevâb senüñle ola dindi bî-çün
185. 'Azâb ki anlara oluna ol ân
Senüñle oluna buyurdı Yezdân
186. Şerefi bunda 'aqlıñ oldu zâhir
Bu 'aqlı kullananlar oldu mâhir

8^b BL

Beyânü's-semâvâti ve'l-melâ'iketi ve's-şemsi ve'l- kâmer

187. Rivâyet eyledi dir İbn 'Abbâs
Ne buyurur görüñ ol zübde-i nâs

6^b İÜ

188. Yarattı yerleri gökleri Raḥmân
Köpükden eyledi anları yeksân
189. Nidâ kıldıkda heybetle o Cebbâr
Yer u gök ayrılır bâ emr-i Settâr

---

184 dindi: didi (İÜ)

186 mâhir: bâhir (BL)

188 İÜ nüshasında bu ve devâmındaki üç beyitte “yer”ler “yir” şeklindedir.

190. Nidânın heybetinden ayrılırlar
Yer u gök yirlü yerine varurlar
191. Yedi kat gök olur u yedi kat yir
Bu nev' üzerine ayrıldılar dir
192. Şolar ki yir u gögi bilmediler
Olar insân libâsın geymediler
193. Kelâmında Hudâ kılmış beyânı
Güneşden rûşen olmuşdur ma'ânî
- Evelem yere'l-lezîne keferû enne's-semâvâti ve'l-
arza kânetâ retқан fe-fetaқnâhümâ***
194. Dinür Berfıka evvel gögün adı
Yeşil zümürüd itdi âni Hâdi
195. Öküz şüretlü feriştehleri var
Müvekkel bir ferişteh anı bil yâr
196. Anuñ adına İsmâ'îl dinilür
Gök ehlinde o nâm ile bilinür
197. İkinci gögi yâkıtdan yaratdı
Anuñ nâmını bil Qayyûm itdi
198. Feriştehleri 'aқreb şüretinde
Müvekkelleri Bâbîl'dür bil anda

---

* “İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim onları birbirinden kopardığımızı bilmiyorlar mı?” (el-Enbiyâ 21/30)

199. Üçüncü gök dahı yâķūtdan olmuş
Feriştehleri kerkes şekli dolmuş

9^a BL

200. Müvekkellerine Mâ`ide dindi
Bu cümlemüze esmâ gökden indi
201. Dinür dördüncü gögi aķ gümüşden
Yaratdı gör münezzeh iken işden
202. Adı Şalşâ`il idi ol semânuñ
Ṭabaķātını gözle âsmânuñ
203. Beşinci gögi altundan idüp halk
Anuñ adına Retķā deyeler halk
204. Feriştelerine Melkâ müvekkel
Biri birine beñzemez muḥaşşal
205. Bil altıncı gögi aķ incidendür
Adı Ref`â dine bilgil ki odur
206. Ferişteleri hûrî şûretinde
Müvekkelleri Semḥâ`il ķatında
207. Yedinci gök adı-durur `Acîbâ
O nûrdan yaratılmışdır ğarîbâ

---

202 Şalşâ`il: Şalşâyil (BL) // âsmânuñ: ol semânuñ (İÜ)

205 incidendür: incüdüdüdü (İÜ)

206 Semḥâ`il: Semḥâyil (BL)

7^a İÜ

208.   Çarâbîl'dür müvekkel ol semâda
            Ki insân şeklidür ferîşteh anda

Yüsebbihûne'l-leyle ve'n-nehâre lâ yeftürûn *

209.   Bil 'Abdullâh kim İbnü's-selâm'a
            Olardan açalum âgaz kelâma
210.   Ferîştehler müdâm tesbîh iderler
            Olar tevhîdlerin taşrîh iderler
211.   Uludur Cebre'îl dir cümlesinden
            Dinür Rûhu'l-emîn bilgil ki benden
212.   Var altıyüz kanadı Cebre'îl'ün
            Ve her kanatda yüz kanadı bilün
213.   Ki dört kanadı var bundan ziyâde
            Mağallinde olur dir ol küşâde

9^b BL

214.   İkisini yeşil dir ol kanadıñ
            Çadr gicesi vaqtidür küşâdıñ
215.   İkisini açar dir emr-i Hâk'la
            Ki bir kavm için emr ola helâkla

---

* Onlar bıkıp usanmaksızın, gece gündüz (Allâh'ı) tesbih ederler." (el-Enbiyâ 21/20)

209 âgaz: ağır (BL)

216. Dinür kaşları açık gevdesi ak
İki ayakları nûr ile berrâk
217. Nice vaşf oluna Cibrîl-i Raḥmân
Ki maḥbûbına vahy indürdi Sübhân

Şıfat-ı İsrâfil 'aleyhi's-selâm

218. Rivâyet kıldı 'Âyişe anamuz
Şefâ'at ehli zevc-i müctebâmuz
219. Rivâyet kıldı Ḥâzret-i Resûl'den
Şalavât virelüm sağ ile soldan
220. Bilün İsrâfil'i olur ferişte
Ki dört kanadı her biri bir işte
221. Dutuptur her kanadı mağribi dir
Ve bir kanadı daḥı meşriḳı dir
222. Ve bir kanadı kaplamış semâyı
Uçurmasa olur gökde hümâyı
223. Açar bir kanadın bâ emr-i Settâr
Helâke emr oluna ehl-i mekkâr
224. İripdür pâları tahte'ş-şerâya
Ve başı 'arşa degmiş düşme râya

---

223 bâ emr-i: ber emr-i (İÜ)

225. İki gözinüñ arasına girmiş
Biliñüz Levh-i Maḥfûz'a nice irmiş

226. Deyelüm bârekallâh bârekallâh
Ne kudretle yürürler şems ile mâh

7^b İÜ

Vaşf-ı Melekü'l-mevt

10^a BL

227. Nice ḥalk itdi 'Azrâ'îl'i bil Ḥaḳ
Ḥudâ'nuñ kudret u 'ibretine bak

228. Durur evvelki gökde ol melek yâr
Aña ḥuddâm yaratmışdur o Settâr

229. Cihân maḥlûkınuñ bil sağışınca
Beyân kıлмақ anı bir kıldan ince

230. İki pâyı yedi kat yire irmiş
Başı yedinci göklere irişmiş

231. Durur ol Levh-i Maḥfûz karşusunda
Ki üç yüz altmış altı göz başında

232. Ve her gözünde üç gözü dahı var
Görünür aña 'âlemde ne kim var

233. Ve üç yüz altmış altı dili vardur
Ve ol miqdârda bilgil eli vardur

---

225 İkinci mısırda vezin aksamaktadır.

234. Ve her elinde üçer eli dahı
Anuñ-çün mi olur evlâd nûvâhî
235. Dinür kim üç yüz altmışdur ayağı
Ve dört kanadı dutmuş deşt u dağı
236. Kanadı meşrıka mağribe irmiş
Olaruñ vaşfi içre şöyle dinmiş
237. Gezer ol emr-i Hâk'la hâne hâne
İşâret eyleyüp çık dir o câne
238. Ayırur oğlı anadan atadan
Emir böyle olup-durur Hudâ'dan

Hadîsü's-şems ve'l-kamer

239. Vehb ibn Münebbih'den rivâyet
Beyân oluna Hâk kıla 'inâyet
240. Yaratdı nûr-ı 'arşdan şems u mâhı
Ne hikmet gösteripdür gör İlâh'ı

10^b BL

241. Ferişteler konulmuşdur müvekkel
Bile yürür olar ile muhaşşal
242. Gice gündüz dolanur şems ile mâh
Hudâ Qur'an'da buyurur ol âgâh

---

234 olur: olar (İÜ)

235 dağı: tağı (İÜ)

237 çık dir: çık-dir (BL)

239 Vehb: Veheb (BL)

**Yûlicü'l-leyle fi'n-nehâri ve yûlicü'n-nehâre fi'l-
leyl***

243. Dimişler ehl-i Tevrât halk-ı 'âlem
Yazılmışdur o gün Allâhu a'lem

244. Binâ günine yekşenbe dimişler
Ve sebt güninde tamâm oldu işler

8^a İÜ

245. Resûlullâh buyurmuş cum'a günü
Ulu gündür dönüñ Yezdân'a yönü

246. Bu cümle günleriñ ol ulusudur
Şevâblı günleriñ ol tolusudur

247. Ve beş haşlet muhakkağdur o günde
O gün halk oldu dir Âdem'e ten de

248. Ve cum'a gün hulûl eyledi rûhı
O gün fevt oldu yazılmış şürûhı

249. Ve cum'a günde bir sâ'at muhakkağ
Olur hâcet revâ buyurdu dir Hâğ

Şadağa Resûlullâh ve şadağa Habîbullâh*

---

* "Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar." (el-Hadîd 57/6)

243 Tevrât: Tevrât'a (BL)

245 dönüñ: dutuñ (İÜ)

246 tolusudur: dolisudur (İÜ)

* BL'de "ve şadağa habîbullâh" ibaresi yok.

Hadîsü'l-cenneti ve'n-nâri ve mâ fihâ*

250. Rivâyet İbn 'Abbâs'dan olundu
Sekiz yarattı Hâk uçmağı dindi
251. Ki Dârü'l-huld'dür ol uçmağ adı
Ağ inciden olunmuşdur nihâdı
252. İkinci cenneti Dârü's-selâm bil
Kızıl yâkütüdan yâd eyleye dil
253. Üçüncü Cennetü'l-me'vâ'dür ihvân
Zebercedden yeşil halk itdi Mennân

11^a BL

254. Di dördüncisine sen Cennet-i Huld
Kızıl mercân ile olmuş o maḥlûṭ
255. Na'im'dür bil beşinci cennete nâm
Bil ağ gümüşden olmuş cümleten ḥâm
256. Di altıncıya nâm Firdevs olupdur
Hudâ altından anı yaradıpdur
257. Yedincisine nâm Dârü'l-ḳarâr'dur
Muḥammed ümmetine i'tibârdur

---

* BL'de başlık yok.

251 inciden: incüden (İÜ)

258. Anı da inciden halk itdi Raḥmân
Neler yaratdı kullarına Sübhân
259. Sekizincisi Cennât-ı ‘Adn’dur
Ana girenleri bil ehl-i dîndür
260. Anı miskden yaratmış Ḥayy-ı Qayyûm
Şalât ile i mü’min gözünü yum
261. İlâhâ aña lâyıq eyle a’mâl
Senüñ luṭfuña lâyıq cümle aḥvâl
262. ‘Adn’dür yekregi cümle cinânuñ
‘İbâdet eyle ol ola mekânuñ
263. İki kapusu vardır dir muraşsa’
Anı sen şanma kim ola murabba’

8^b İÜ

264. Aralıklarına dinmişdür anuñ
Şaḥîḥ mağrible meşrıkdur inanuñ
265. Nedür kerpiçleri dîvârınuñ bil
Biri altun biri gümüş degil kil
266. Şıvası misk ü kâfûrdandır anuñ
‘Alâkası biledür za’ferânuñ

---

258 inciden: incüden (İÜ)

261 lâyıq eyle: lâ’ik eyle (İÜ) // luṭfuña lâyıq: luṭfiña lâ’ik (İÜ)

267. Didi ırmaqlarını İbn 'Abbâs
Ne vech-ile idügin yazalar nâs

268. Birine rahmet ırmağı dinilmiş
İçinde taşları hep inci imiş

11^b BL

269. Şuyunu südden aq baldan lezîz dir
Cinânda ne ola andan 'azîz dir

270. Dinülür nehr-i ter birine kâfûr
Birine selsebîl görse gerek nûr

271. Dir ırmaqları yıldız şağışınca
Cihânda nice çokdur gül u gönca

272. Ol uçmağuş kapusunda yazılmış
Hürûfi cümle dür gibi dizilmiş

273. Kelime-i şehâdet yazmış Allâh
Lâ' ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh

Beyân-ı bâb-ı cennet

274. Girür evvel kapudan ehl-i tâ'at
Gerekdür emr-i Yezdân'a itâ'at

---

268 inci: incü (BL)

271 ırmaqları: ırmaqlar (BL)

273 İkinci mısırada vezin bozuk.

274 evvel: ol (BL)

275. Gire beş vakt namâz kılan dü derden
Üçünciden zekâat virici erden
276. Ve dördüncü kapudan gire huccâc
Olan emr ehli beşinci deri aç
277. Girür altıncıdan nefsin iden zâbt
Girür yedinciden guzât yazar haç
278. Harâmdan şaķınan girür sekizden
Er iseñ çıkma şer' urdıǵı izden

Vaşf-ı cehennem

279. Vehb ibn Münebbih'den rivâyet
Cehennem kapularundan hikâyet
280. Olupdur yedi kapusı caħîmüñ
Ve her kapusı kiñligini bilüñ

12^a BL

281. Ve yetmiş biñ yıllık her kapunıñ
Arası dir ola bu söz kabûlüñ
282. Ve her kapuda yetmiş biñ taǵı var
Bilüñ oddandur ol taǵları iy yâr

---

275 zekâat: zekât (BL)

279 Vehb: Veheb (BL)

280 Olupdur: İdüp dir (İÜ); caħîmüñ: cahîmüñ (BL)

282 oddandur: otandur (BL)

9^a İÜ

283. Ve her ağında yetmiş biñ dere var
Ve her derede yetmiş biñ aşr-ı nâr
284. Ve her köşküñde yetmiş biñ ev oddan
Ve her evde olur yetmiş ‘azâbdan
285. Dinür evvelki amuya Cehennem
Kebâ’ir işleyenler gireler hem

İkinci amunıñ vaşfı olunmaz

286. Üçünci amuya Hâṭme dinilür
Aña Ye’cüc ile Me’cüc girür
287. Sağar dördünci amuya dinildi
Aña girür mübtedi’ler bil imdi
288. Beşinci amunıñ adı Caḥîm’dür
Namâz kılmayanı koyan Raḥîm’dür
289. Didiler Hâviye altıncısına
Cühûd naşrânîler yedincisine
290. Münâfıklar mecûsîler de anda
Yazılmış böyle bilgil Hâḡ kelâmda

---

284 oddan: otdan (BL)

285 kebâ’ir: kebâyir (BL)

286 Hâṭme: Hâṭme (BL) Aslı “Ḥuṭame” olan (bk. el-Hümeze 104/5-9) bu kelime vezin icabı “ḥaṭme” şeklinde yazılmış.

287 mübtedi’ler: mübdi’ler (İÜ)

289 Cühûd naşrânîler: Cühûd u naşrânîler (İÜ)

İnne'l-münâfikîne fi'd-derki'l-esfeli mine'n-nâr*

291. Buyurur İbn 'Abbâs diñle uçmaq
Göresin anda 'arşuñ şağına bak
292. Tamu şolunda 'arşuñ halk olunmuş
Rivâyetinde eyle buyurulmuş
293. Yedi tabaka tamu buyurur Ka'b
Yedi kapusunuñ da başı var hep

12^b BL

294. Ve her başında yedi ağzı var bil
Ve her ağzında yedişer-dürür dil
295. Ve her bir dil ile tesbîh kılurlar
Müdâmî hazrete tebcîl kılurlar

**Hadîşü'l-cinni ve'l-cânni ve mâ kâne min ibtidâ'i
emrihim ve 'ibâdet-i İblîs 'aleyhi'l-la'ne**

296. Beyân ider Vehb ibn Münebbih
Şalavât virmege olundu tenbîh
297. Semûm nârı degil ıssı tütünsüz
Ki cân kavmi yaradıldı belürsüz

---

* “Şüphe yok ki münâfiklar cehennemın en alt katındadırlar.” (en-Nisâ 4/145)

292 İÜ nüshasında ikinci mısra “Göresin anda 'arşuñ yanı dolmuş” şeklinde.

297 tütünsüz: tütensiz (İÜ) // yaradıldı: yeri oldu bilürsüz (İÜ)

298. H̱udâ halḵ itdi cân kavmini andan
Şahîhdür bil anı şimdi beyândan

Ve'l-cânne haleknâhu min qablü min nâri's-semûm*

299. Cânun adına Mâric dinmiş ol ân
Dişisin Mârice halḵ itdi Yezdân

9^b İÜ

300. Cimâ' kılmış olar cin hâşıl olmuş
Ve İblîs dahı ol kavm-ile doğmuş

301. Toğar cândan müdâm irkek ü diş
İkiz toğurmaḵ olmuş cinnî işi

302. Alur İblîs dir cân kızını
Açar Celsâ`il oğlıyla sözünü

303. Toğar Belkîs'la Fûtûnâ ikizler
Toğar Şu'lâ da Şu'lî ile dirler

304. Dahı Zehrâ vü Zühre ile toğmuş
Ve Taqtıs bil ki Naqtıs ile olmuş

305. Üreyüp çoğalur İblîs 'ayâli
Bâzâr yerlerini dutdı şerârı

---

* "Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık." (el-Hicr 15/27)

301 Toğar: Doğar (İÜ) // toğurmaḵ: doğurmaḵ (İÜ)

302 cân: Deccân (BL)

304 Naqtıs: Taqtıs-ıla (BL)

305 Bâzâr: Bâzar (İÜ)

306. Olar insân şekline girürler
Ağaçlarıñ dibinde otururlar

13^a BL

307. Girürler dahı hayvân şûretine
Şıgar koyun u deve sîretine
308. Eşek şekline de girürmiş ol har
Ağıрмаğ fennini eylemiş ezber
309. Çoğalmış İblîs'ün zürriyeti cin
Çıkar cân kavmi havâya bil ol gün
310. Ve cinler çıkdılar dünyâ gögine
Göz açup durdılar Hâk buyruğına
311. Olara emr olunmuş kıl 'ibâdet
İder taşdığ kelâmı bunda âyet

Ve mâ halektü'l-cinne ve'l-inse illâ li ya'büdün*

312. Vehb ibn Münebbih'den rivâyet
Görüñ ne buyurur ehl-i vilâyet
313. Fahrlandı yirüñ üzerine gök
Beni yüceltdi senden şâhib-i milk

---

309 zürriyeti cin: zürriyetini çün (İÜ)

* "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (ez-Zâriyât 51/56)

312 Vehb: Veheb (BL)

313 senden: sinden (BL)

314. Ki 'arş kürsiyle vü şems u kamer levh
Kalem bende yürüdi olunur şerh
315. Tazarru' eyledi dir yir Hudâ'ya
Benüm üstümde bir halk kıl şadâya
316. Saña zıkr-ile tesbîh ide anlar
Üzerimde ola cümle erenler
317. Hiţâb irüp Hudâ'dan yire dindi
Eyâ yir sâkin ol bu anda imdi
318. Ki senden yaradam âdem bil iy hâk
Anı bir kimsene itmeye idrâk
319. Anuñ olmaya mişli cinde gökde
Aña huddâm ola niçe melek de

10^a İÜ

320. Virem 'aql-ile idrâk anlara ben
Bileler 'ilmi ol cân ile ten

13^b BL

321. Anuñla dolasın olup müşerref
Habîb ile olursın gökden eşref
322. İşitdi yer Hudâ'dan bu nidâyı
Yere itdi Hudâ ol-dem 'atâyı

---

322 İÜ'de bulunmayan bu beyit BL'de derkenar olarak yazılmış. Hangi beyitten sonra okunacağı da noktalarla gösterilmiş.

323. Gezer Cibrîl dir Mîkâ'îl ile
Rümûz-ı 'âlemi hikmetle bile
324. Geçerler İblîs üzerinden anlar
'İbâdetin görüp taña kalurlar
325. Zihî kuvvet ki buña virmiş Allâh
Güvâhdur tâ'atine mihr ile mâh
326. Dimiş Hâk Cebre'îl'e buyruğa bak
İnüp yerden getir bir kabza toprak
327. O toprak ile dir Âdem yaradam
Halâ'îk efdali ola ol Âdem
328. O dem İblîs işidür bu nidâyı
Hemân ol demde eyledi haţâyı
329. Yirüñ ortasına İblîs iner dir
Saña pend itmege geldim eyâ yir
330. Hudâ diler ki senden yarada halk
İner Cibrîl ki senden ala toprak
331. Olalar korqaram 'âşî o maḥlûk
Ola yirüñ yüzinde şerr u şûr çok
332. Olalar müsteḥâk anlar cezâyâ
Düşesin Hâk katında sen fezâyâ

---

327 Halâ'îk: Halâyık (BL)

331 şerr u şûr: şer şûr (İÜ)

333. Gelüp Cibrîl bu dem indükde saña
Ki toprak alma deyu and vir aña
334. Yir işitdi çü İblîs'den bu sözi
Acıyuban o dem göyüندی özi
335. O anda Cebre'îl indi zemîne
Zemîn and virdi ol VaHyü'l-emîn'e
336. Hudâ-yı Rabb-i 'izzet hakkı için
Yaratmışdur seni ol ulu bî-çûn

14^a BL

337. Ki benden almağıl sen zerrece hâk
Anuñ hakkı ki devr itdürür eflâk
338. Döner Cebre'il almaz toprak andan
Diler tazarru'ı arzı Hudâ'dan
339. İder Mîkâ'il'e emri o Yezdân
Getür toprağı yerden didi Raĥmân
340. Virür and aña da toprağı almaz
HuZûr-ı Haĥk'a toprağı getirmez
341. Bilürsin and virüpdür yir i Qâdir
O anda hâkdan ne oldı şâdir

---

334 Acıyuban: Acuyuban (BL)

337 itdürür: itdürdi (İÜ)

338 tazarru'ı: tazarru'u (hareke ile) (BL)

10^b İÜ

342. Dir İsrâfil'e var sen al türâbı
İden benven kamû ma'mûr harâbı
343. Virür İsrâfil'e dahı yemîni
O arz yemînle ditretti zemîni
344. 'Ayândır hod Hudâ'ya cümle işler
Bu iş 'Azrâ'îl'e düşdi dimişler
345. Zemîne indi 'Azrâ'îl hemân ân
Alur toprak zemîne virmez emân
346. Yemîniñden emr dutmaq revâdur
Kula buyruk şımaq 'ayn-ı hatâdur
347. Alur bir kabza toprak acı tatlu
Didiler ol türâbı eyü yatlu
348. Kõdı kırk yıl türâbı söylemedi
Ve ne oldu vü olmadı dimedi
349. Nidâ kıldı Melekü'l-mevt'e Yezdân
Di and virdüğini bilür o Sübhân
350. Dimiş 'izzüm celâlüm haqqı için
O yire çünki şefkat itmedüñ çün

---

345 toprak: torak (BL)

350 şefkat: şef'at (BL)

351. Anuñla halk olan maḥlûḳ-ı cânın
Saña aldurayın ben bî-emânın

14^b BL

Ḥadîs-i ibtidâ-i Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm

352. Vehb ibn Münebbih itdi nakli
Kim irişdüre bu hikmete 'aqlı
353. Yaratdı Haḳ Te'âlâ Âdem'i dir
Başı evvelki yirdendür nedür sır
354. Yaradur gerdeni ikinci yerden
Ve gögsi dirler üçüncüsinden
355. Daḥı elleri dördüncü yerindür
Ve karnı ardısı beşincinüñdür
356. Ayaklarını altıncı zemînden
Ve inciklerini yedinci yirden
357. İdüpdür halk o Ḥallâḳ bil muḥaḳḳaḳ
'Aceb 'ibretle halk olmışdur el-ḥaḳ
358. Didiler Âdem'e âdem anuñ-çün
Yaratdı yeryüzünde anı bî-çün

---

351 bî-emânın: bî-emân (İÜ)

352 Vehb: Veheb (BL)

355 ardısı: arkası (İÜ)

Vaşf-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm*

359. Vehb ibn Münebbih kıldı taqrîr
Anuñ vaşfi ile olındı taqrîr
360. Toğuz kapu qodı Âdem'de Mennân
Yedisin başda qodı Rabb-ı Deyyân

11^a İÜ

361. Biri burun iki qulaq iki göz
Ağız delügi ile bellüdür yüz
362. İki gâ'it yolu dağı bedende
Hisâbın bil ki bu cümlesi sende
363. Göze görmek qodı qulaq işitmek
Saña lâzım olan eyü iş itmek
364. Virüp ağızına dad diliñe güftâr
Hezârân hamd ola Yezdân'a iy yâr

15^a BL

365. Otuz iki dişi terkîb kıldı
Bu nev' üzere Haq tertîb kıldı
366. Buyurdı el duta ayak yürüye
Seni şanma ki şaldılar ürüye

---

* 'aleyhi's-selâm: 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm (İÜ)

359 Vehb: Vehb (BL)

361 Ağız: Ağır (İÜ)

362 gâ'it yolu: gâ'id bevli (BL)

367. Sekiz oñurğa qodı dir boyunda
Saña kılam beyân kıatlan bu bende
368. Qodı arqa oñurkasını on dört
Vece' olur ise arqaña yağ dürt
369. Qodı on altı eyegüyi anda
Sekiz qodı sağında vü şolında
370. Birisini gör egri qodı Mennân
Ki Havvâ Ana'yı halk ide Sübhân
371. Yaratdı yüregi bir iki bögrek
Qodı arqada bir süñük dura bek
372. Bâzûda bir süñük bilekde iki
Beşi pençede dizlerde de iki
373. Tabanda bir süñük ayaqda on dir
Üçer süñük her engüştde ider yir
374. Ve baş barmaq süñüklerün iki dir
Neyi neye gerek-dürür O bilir
375. Qodı bir bögreği yürek üzere
Birin talaqda qodı n'ola gözle

---

368 olur ise: olursa (İÜ)

369 eyegüyi: eygüyi (BL) // Mısra İÜ'de "Sekizer qodı sağında şolında"
şeklinde.

375 bögreği yürek üzere: bögregini yürek üzre (İÜ)

376. K̇odı bögrekler arasında perde
Süñükleri yaratmışdur ol erde
377. Tamarları yaratdı kâdir Allâh
Boyun tamarıdur aşlı ol âgâh
378. Yayılır bedene kan ol tamaran
Şuvarur gerden-i tamar câdan
379. Şuvarur dört tamar iki gözini
Ve burnı dört tamar diñle sözünü

15^b BL

380. Dudağın iki tamaran şuvarur
İki tamar da dişlerine yürür
381. Yedişer tamarı bedenle gögsi
Ve on tamaruñ arka ile ünsi

11^b İÜ

382. Ne kim gevdede dağı şol ki vardur
Anuñ a'dâdını bilen Hudâ'dur
383. Vehb ibn Münebbih ki buyurur
O anda kâlib-ı Âdem ki olur
384. Kemâl-i a'zam şûretde idi
'Acâ'ib hey'et u sîretde idi

---

376 perde: bir de (BL)

380 Dudağın: Tuğağın (BL)

383 Vehb: Veheb (BL)

384 'Acâ'ib: 'Acâyib (BL); hey'et u: hey'et-i (BL)

385. Hemân kalıp imiş kil imiş ol ân
Yatırmış cism-i kil virilmedin cân

386. Feriştelerle emr ile götürdür
Anı cennet kapısına getürdür

387. Yatur cennet kapusunda o bî-cân
Kelâmında buyurur Hayy u Rahmân

**Hel etâ 'ale'l-insâni hînün mine'd-dehri lem yekün
şey'en mezkûrâ***

388. Ferişteler görür Âdem'de hey'et
Hudâ virmiş aña bir hüsn-i hey'et

389. 'Aceblediler Âdem şûretini
Temâşâ eylediler sîretini

390. Feriştelerle bile geldi İblîs
'Aleyhi'l-la'ne didi cin ile ins

391. Hudâ bir iş için yaratdı anı
Oñat yoklayayım ben didi anı

392. Dehen-i Âdem'e girdi vü çıkdı
Tetebbü' ile dört yanına bakdı

---

385 Yatırmış: Tâ turmış

* "İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?" (el-İnsân 76/1)

393. Zâ'if maḥlûḳ olacaḳdur didi bu
Mücevvfedür içi diler yimeḳ şu

16^a BL

394. Ve ḥâkdan ḥalk olunmuş yoḳ gümânım
Buniñ-çün ger zemîn ola mekânım
395. Muṭî' olmayam aña ben idem ceng
Ḳatl idem aña nâm ile neng
396. Kekezdür bunı azdırmaḳ dir İblîs
Zer u sîm âteş ile nerm olur mis
397. Buña secde buyurırsa bize Ḥaḳ
Ben aña itmezem secde-i muṭlaḳ
398. Ferişteler dimiş Ḥaḳ emrine biz
Ḳamûmız cân u dil ile muṭî'iz

Ḥadıŝ-i duḥûli'r-rûḥ fî cesedi Âdeme'n-nebî 'aleyhi's-selâm*

399. Vehb ibn Münebbih dindi râvi
Olar olmuş rivâyetde mesâ'î
400. Yaratmış Âdem'ün cânını Raḥmân
Dilemiş nûra bandura o Yezdân

---

* Başlık **BL**'de "Ḥadıŝ-i duḥûl-i rûḥ-ı Âdem Nebî ilâ cesedihi 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

399 Vehb: Veheb (**BL**)

400 nûra: nûrna (İÜ)

12^a İÜ

401. Ferişteler cânından cân-ı Âdem
Olur yekrek bil anı çeşm-i badem
402. Buyurmuş cism-i Âdem'e gire cân
Dimiş cân buña girmek degil âsân
403. Güç ile gir dağı güç ile çıkğıl
Hemân bu nev'-ile emrümi dutğıl
404. Deyu irmiş nidâ Hâk'dan iy 'âkıll
Beyân kılmış bu nev' üzere nâkıll
405. Dimâgundan girüp cân çeşme irmiş
Gözin açup görür özi kil imiş
406. Baçar 'arşa o dem Âdem yazılmış
Kelîme-'i şehâdet naql olunmuş

Lâ ilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh

16^b BL

407. Kadîmdür cümlesinden nûr-ı Aḥmed
Yazar 'arşda resûlüm dir Muḥammed
408. Resûl'e virelim dâ'im şalavât
Anuñ luḫfiyla farz oldı 'ibâdât

---

403 dutğıl: tutğıl (BL)

405 Dimâgundan: Tımûgundan (BL)

409. Kulağına iricek Âdem'ün rûh
Feriştehler okur tesbîh-i sübbûh
410. İşidür tesbîhin ferîştelerün
Ne yire irdi rûhı şimdi görüñ
411. Gelüp şaf şaf ferîştehler dururlar
Bu halle rûh girür durmaz görürler
412. Ne vakt emr olma secde idevüz
Hudâ emriyle tesbîhe gidevüz
413. Kaçan cân Âdem'ün gögsine irdi
Didilerdi-kim Âdem aqsırdı
414. O dem içre ki Âdem aqsırdı
O küllî hâline hamd itmiş idi
415. İrüp yerhamüke Rabbük nidâsı
Nice ta'zîm ider görüñ Hudâsı
416. Seni zürriyetüñle rahmetim-çün
Yaratdum Âdem'e dir kudretüm-çün
417. Burada buyururlar İbn 'Abbâs
Çeker güç şurada İblîs-i hannâs

---

413 aqsırdı: ahsırdı (İÜ)

414 aqsırdı: ahsırdı (İÜ)

416 zürriyetüñle: zürriyetüñle (BL)

418. Kaçan aqsırta bir mü'min dir iy cân
Deyeler yerhamükallâhu yârân

419. Yazarken bu maḥalli aqsıruram
Kaçan elḥamdülillâh ki direm

420. Didi yârânlarum yerhamükallâh
Ḥudânıñ luṭfidur bu bârekallâh

12^b İÜ

421. Dinür İblîs'e bu demrenlü oğdur
Ḥudâ'nuñ 'ibreti 'âlemde çoğdur

17^a BL

422. İrişdi gevdesine cân-ı Âdem
'Urûkına gire başladı dir dem

423. Diledi uru dura duramadı
Ayakları daḥı ol dem kil idi

424. Buña şâhid-durur âyât-ı Qur'ân
Beyân eyledi bu arada Furqân

Ḥalâqe'l-insâne min 'alak*

425. Kaçan pâyına Âdem'ün irer cân
Rivâyet bir kaç olmuş idin iz'ân

---

418 aqsırta: aqsırta (İÜ)

419 aqsıruram: aqsıruram (İÜ)

423 uru: urı (İÜ)

* "O, insanı bir aşlanmış yumurtadan yarattı." (el-Alak 96/2)

426. Hemân demde dir Âdem urı durdı
Ve beş yüz yılda cân ayağa geldi
427. Cum'a gün zevâlinde dinilmiş
Rivâyet Ca'fer-i Şâdık'dan olmuş
428. Serinde Âdem'ün yüz yıl durur cân
Gögüsle arkasında bil ol ezmân
429. Ve karnında ayağında yüzer yıl
Durupdur rûh didiler eylece bil

Hadîş-i mâ kâne min sücûdi'l-melâ'ike

430. Tamâm oldu kaçan hilkat-i Âdem
Ve cismi aq gümüş gibi idi hem
431. Buyurdu Hâk ferîşteye sücûdi
Muqaddem secd'iden Cebre'il-idi
432. İder Mîkâ'il İsrâfil ile
İder ol demde 'Azrâ'il de bile
433. İder secde aña kamu ferîşte
Sücûd itmedi İblîs diñle işte
434. Buyurur İbn 'Abbâs rûz-ı secde
Cum'a günü idi varma vecde

---

431 İkinci mısradâ "secde iden" ibaresi vezin icabı "secd'iden" şeklinde okunmuştur.

17^b BL

435. Güneş zevâle varmağ üzre idi
Hudâ-yı Rabb-i 'izzet gör buyurdı
436. Kamû vaqtlerden ol vaqti şerîf bil
Şevâbını anuñ vaşf idemez dil
437. O vaqtde bil du'âyı müstecâbdur
Bunı bil cânib-i Haq'dan hişâbdur
438. Yigirmi dört sâ'at gice gündüz
Dönerler şems kamerle bile yıldız
439. O her sâ'atde dir yetmiş biñ Âdem
Olur âzâd şamudan dindi ol dem

13^a İÜ

440. Çü secde itmedi Âdem'e İblîs
Hased kıldı o dem ol ehl-i telbîs
441. Buyurmuş Haq Te'âlâ ol la'îne
Ki secde itmedüñ sen ehl-i dîne
442. Hudâ İblîs'e secde itmedüñ dir
Dimiş ki ben anuñla degülem bir
443. Beni halk eyledüñ oddan muqaddem
Anı hâkdan idüp kılduñ mükerrerem

---

443 oddan: otdan (BL)

444. Ki hâki od yer iken benden anı
Mükerrem eyledüñ itdün gümânı
445. ‘İbâdet üzreyem bunca zamândur
Müdâm tâ’atde hod kıaddüm kemândur
446. Buyurmuş Hâk Te’âlâ ‘ilm-i sâbık
Beher hâl olacağ-durur muţâbık
447. Feriştelerle virmişdüm ‘ibâdet
Saña ma’şiyet itmek ola ‘âdet
448. Muţî’ olmadıñ emrüne bu dem sen
Racîm kıldum seni iy şeyţanet ten
449. Kaçan İblîs bu emri-kim işidür
Bilür kendüyi kim şeyţân beşidür

18^a BL

450. Ferişteler okur la’net racîme
İderler serzenîşi ol le’îme
451. Kaçar ol serzenişden dir o şeyţân
Varup baır-i hüçûma düşdi ol ân
452. Su’âldür secde Tañrı’ya gerekdür
Cevâbdur bu ki ne mağall-i şekdür

---

444 od: ot (İÜ)

449 kendüyi kim: kendü bigi (BL); beşidür: şidür (BL)

453. Bu hizmet secdesi değil 'ibâdet
Gerektür emr-i Yezdân'a itâ'at

454. Kula buyruğı dutmak ola 'âdet
'İbâdet buyruğı dutmak sa'âdet

Âdem 'aleyhi's-selâma esâmî beyânı ilhâm olduğu

455. Hudâ bildürdi Âdem'e esâmî
Ne maḥlûḳ kim olupdur cümle nâmı

456. Beyân eyledi emr-i Hâḳ'la Âdem
Luḡat üzere söylemişdi ol dem

457. Beyân olur nice nev'üñ lisânı
'Arab dili-dürür taḥḳîḳ 'ayânı

458. Olupdur İbn 'Abbâs'dan rivâyet
Beyân kılam ola Hâḳ'dan 'inâyet

459. Ferişteler emr itdi o Mennân
Getürüñ Âdem'i deyu o Deyyân

13^b İÜ

460. Götürüp Âdem'i omuzlarında
Semâyı gezdirürler idi anda

461. Feriştah şâf-ıla virür selâmı
Dimiş Âdem 'aleykümü's-selâmı

462. Didi ve rahmetullâhi tamâmen
Ve berekâtühu anlara 'âmen

463. Kızıl yâkût kubbeye hemân dem
Feriştehler eliyle girdi Âdem

18^b BL

464. Oturdu bir nefes anda dinildi
Maķâmât-ı nebîler ‘arz olundu

465. Maķâmları dahı her evliyânuñ
Bile olmuş didümdi enbiyânuñ

466. Getürdiler huzûr-ı Hâķķ’a andan
İki bölük saçı boyunca tenden

467. Saçında Âdem’üñ cevher dizilmiş
Ne göz görmüş u ne kulaķ işitmiş

468. Muraşsa’ tâc başında ‘izzet ile
Kerâmet hüllesi egninde bile

469. Ve rahmet hâtemi engüşti üzre
Feriştehler müdâmî hıdmet üzre

470. Feriştehler ayıtmış yâ İlâhî
Ki bundan ğayrı hîç sevgüli var mı

471. Buyurmuş Hâķ Te’âlâ yâ melekler
Yaratdım ‘arş u kürs baħr u semekler

---

465 didümdi: didümdem (İÜ)

469 müdâmî hıdmet: müdâm hıdmeti (İÜ)

470 ayıtmış: dimişler (İÜ)

471 kürs: kürs u (İÜ)

472. Zemîn ile semâda her ne kim var
Olupdur Âdem 'ışkına bu âşâr
473. Dimişler ol melekler sen Hâkîm'sin
Kerîm'sin hem Raḥîm'sin hem 'Alîm'sin
474. Dimiş Hâḫ Âdem'e ol dem iy Âdem
Feriştehler adını söyle bu dem
475. Beyân itmiş feriştehlerüñ adın
Bile yâd eylemiş ğamla küşâdın
476. Ne kim Hâḫ halk idüpdür nâmlarını
İder ta'yîn daḫı eyyâmıların
477. Ta'accübe kalur cümle ferişte
Ol esmâ ile oldılar sirişte
478. Kelâm-ı Ḥayy-ı Raḥmân kıldı rûşen
Ki İbrâhîm'e âteş oldu gülşen

19^a BL

**Ḳâle elem eḫul leküm innî a'lemü ğaybe's-semâvâti
ve'l-arzi ve a'lemü mâ tübdûne ve mâ küntüm
tektümûn***

---

* "Ben size, 'muhakkak semâvat ve arzda görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim; bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim, dememiş miydim?' dedi." (el-Bakara 2/33)

479. Kaçan uçmağa Âdem dir gireydi
Ağ üzümü görüp ol ân yeyeydi

14^a İÜ

480. Dimiş elhamdülillâh ol maħalde
Müdâmî ħamd-i Yezdân ola dilde

481. Ta'âmdan-şoñra kim elhamdülillâh
Dimek sünnet ola dir olğıl âgâh

482. Saña da dağı zürriyâtña da
Bunı mü'min müselmân cümle ide

483. Yeyüp üzümü Âdem içdi şuyı
Buradan remzi bil var-ise duyı

484. Yeyüp içmekle gelür uyku taħkik
O dem Âdem uyur söz buldı taşdik

485. O an uyuyıcağ korkmış ferişte
Dimişler böyle olur ölüm işte

486. 'Aceb ölmüş mi ola dinmiş Âdem
Karındaşındur uyku ölümünñ hem

487. İşidür İblîs Âdem yedi yemek
Dimiş azdırmağa çekilmez emek

488. Olur şer işe şâd gör ol la'îni
Ol ıdlâl itmededür ehl-i dîni

---

479 yeyeydi: yeteydi (BL)

486 ölmüş mi ola: ölmüş ola (İÜ)

Şıfat-ı halk-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm *

489. Uyurken Âdem ol hîn içre Kâdir
Şol eyegüde Havvâ'yı yaradır
490. Di Havvâ'ya niçün Havvâ dinildi
O şol eyegüden dir yaradıldı
491. O Havvâ Anamuz'uñ kâmetinde
Hemân Âdem gibi kılmışdı tende

19^b BL

492. Cemâl-i pür-kemâli vaşf olunmaz
Bilür Raḥmân ki insân anı kılmaz
493. Yedi bölük saçı Havvâ Ana'nuñ
Sekiz cennet içinde yoḡ inanuñ
494. Aña maḥşûş-durur cennetde ol saç
Buyurmuş Hâk havârîye saçı saç
495. Bezenmiş dir cevâhırle o saçlar
Ki bir kılına yüz biñ yıl ḥarâclar
496. Virilse ele girmez mûyı anuñ
Anuñ şun'ı-durur luḫfi İlâh'uñ
497. Başına tâc-ı 'izzet egne ḫulle
Ḥudâ kudreti ile ola ḫilye

---

* **BL**'de başlık “Şıfat-ı ḫilkat-i Havvâ Ana 'aleyhime's-selâm” şeklinde.

495 yıl: biñ (**BL**)

496 şun'idurur: saçıdurur (**BL**)

498. O hüsniñ 'aql idemez vaşfin idrâk
Maḥallidür oḡuna **mâ 'arefnâk**

499. Otur başı ucında Âdem'ün dir
O Ḳâdir itdi ta'yîn orada yir

14^b İÜ

500. Oturdu emr-i Yezdân ile Ḥavvâ
O dem Âdem görüp düş dir ki eyvâ

501. Uyanup baş ucında gördi anı
Ṭalabır şayd içün cisminde cânı

502. İlâhâ bunı kime ḥalk idüpsün
Su'âl eyledün iy Âdem baña çün

503. Yaratdım aña kim emrim duta ol
Ve ni'metlerüme şükr eyleye bol

504. Dimiş Âdem ki yâ Rab ben ideyim
Ki Ḥavvâ'sız cinânı ben n'ideyim

---

498 idemez: ide mi (BL) // **mâ 'arefnâk**: "Mâ 'arefnâke ḥaḡḡa ma'rifetike yâ Ma'rûf" hadisi-i kudsîsinden iktibâsdır. Sahih hadis kitaplarında bulunmayan, bazı eserlerde Hz. Ebûbekir'e de isnâd edilen bu söz "Ey bilinen, her şeyden daha ayân olan! Seni hakkıyla tanıyamadık!" mânasına gelir. (bk. İsmail Güleç, "İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhü'l-Mesnevî*'sinde Geçen Hadisler Üzerine Bir Değerlendirme", *Mevlana Araştırmaları Dergisi*, I/1 [Konya 2007], s. 137.)

499 Otur: Oturur (BL)

505. Virür Havvâ'yı Âdem'e o Raḥmân
Birer altun kürsî gelmiş ol ân

506. Birer kürsiye oturmuş birer yâr
Nidâ idüp didi Cibrîl'e Cebbâr

20^a BL

507. Ki ḥuṭbe oḡına bâ emr-i Settâr
Biri birini eylediler aḥyâr

508. Olur îcâb ḡabûl ol iki yârdan
Neler zuḥûr ider iki ḡelâldan

509. Feriṣteḡler olur Şâhid îcâba
Ḡabûl ile girür ol Şer'î bâba

510. Virürler Âdem'e Havvâ Ana'yı
Dir Âdem anda bulmuşdur ḡinâyı

511. Feriṣteḡler Şaçarlar Şaçı gökden
Ki emr olmuş imiş Őâḡib-i milkden

512. Buyurmuş Ḥaḡ Te'âlâ sünnet olsun
Saña zürriyetüñe himmet olsun

513. Ḡıyâmete deḡin sürile âyîn
Buniñla tâ ki iḡyâ oluna dîn

**‘Arzü’l-emâneti ‘alâ seyyidînâ Âdem ‘alâ nebiyyînâ
ve ‘aleyhi’s-selâm***

514. Hüdâ buyurdu ki ola emânet
Yavuzlığa ide eylügeni ‘âdet
515. Qabûl itmez ferîşteh gök ile yir
Dinür Âdem qabûl eylemişem dir
516. Dimez inşâ’ allâh bil ki Âdem
Cihânda çekme ansız yâr-ı cân dem
517. Ferîştehler ta’accüb eylediler
Emânetüñ qabûlin söylediler

**İnnâ ‘arâzne’l-emânete ‘ale’s-semâvâti ve’l-arzi
ve’l-cibâli fe-ebeyne en yaħmilnehâ****

518. Rivâyet İbn ‘Abbâs’dan olunur
Cihân dâ’im degil bil gün tölünür

15^a İÜ

519. Emâneti qabûl eyleyüp Âdem
Beşeriyetle ‘âşî olduğı dem

20^b BL

520. Dir öyleden ikindi vaqtine dek
Bir iş eyle ki şoñra geçe dilek

---

* Başlık **BL**’de “‘Arzü’l-emâne ilâ Âdem ‘aleyhi’s-selâm” şeklinde.

516 ansız: ansır (**BL**)

** “Biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler...” (el-Ahzâb 33/72)

518 dâ’im: dâyim (**BL**)

521. Gelür İblîs görür Âdem'le Havvâ
Civârlarında durur nice havrâ
522. Buyurmuş Hâk Te'âlâ kim iy Âdem
Şu düşmendür size hîç urmağıl dem
523. Şaķın-kim 'âşî kılmaya sizi bu
Anuñ fitnessi ile bil uyur şu
524. Buyurmuş dir Hudâ cennet ta'âmı
Helâl olsun vü illâ yime anı
525. Ki buğday ağacıdur ol didigüm
Yiter baña di ğayrıdan yidügüm
526. Şaķın sen kendüñe zûlm itme zinhâr
Saña mekrin irişdürmeye mekkâr
527. Emânetleri Âdem kıldı maķbûl
Aña tâķat mi getüre idi ķul
528. Bilür hikmetini ol ehl-i hikmet
Ķula ihsânını itmedi minnet
529. Didi Rıdvan'a var Cebrâ'il'e Hâk
Ol ata kim olupdur cennet otlak
530. Ben Âdem'den anı beş yüz yıl evvel
Yaratdum didi Allâh 'azze ve cell

---

522 Şu: O (BL)

530 İÜ nüshasında bu ve önceki beyit bulunmamaktadır.

531. Mürekkebe misk u kâfûr-ıla za'frân
Bular gevdesi-durur başı mercân
532. Ayak yâkût olup tırnağ zeberced
Virilmişdür ol ata özge hey'et
533. Varup cennete Cebrâ'îl çağırdı
Te'âlî yâ mübârek at didi
534. Ol at tesbîh ide Cibrîl'e geldi
Edeble Cebre'îl öñünde durdı

21^a BL

535. Urıldı dir muraşsa' eyer uyan
Meleklerdür muhakkak anı soyan
536. Getürdi Cebre'îl Âdem'e atı
Tağayyüre varur gördükde zâtı
537. Biner Âdem ata bâ emr-i Sübhân
Oğur Âdem o dem âyât-ı Kur'ân

**Sübhâne'l-lezî sehhare lenâ hâzâ ve mâ künnâ lehû
muğrinîn ***

---

531 misk ü kâfûr: misk-i kâfûr (BL)

532 tırnağ: dırnağ (BL)

535 eyer: eger (BL)

* “Bunu bizim hizmetimize vereni tesbîh ve takdîs ederiz; yoksa biz bunlara güç yetiremezdik.” (ez-Zuhuruf 43/13)

538. Dimiş Âdem'e ahsent esb-i devlet
Revâdur luţf-ı Hakk'a ola 'izzet
539. Kaçan-kim bir kimesne ata binse
Okuya âyeti râm ola ünse
540. Deveyi yaradur ol kâdir Allâh
'Azîm sîrettedir sen olgıl âgâh

15^b İÜ

541. Ata Âdem biner deveye Havvâ
Feriştehler ile yanınca havrâ
542. Yürürler sağ u solda şaf oluban
Dururlar hikmet-i Hakk'la doluban
543. Bu 'izz u haşmet ile götürürler
İkisi bâb-ı cenneti görürler
544. Hiţâb kı lup o Mennân Âdem'e dir
Temâşâ eyledüñ gökler ile yir
545. Olan maḥlûkda beñzer saña var mı
Saña ḥüsn ü cemâlleri uyar mı
546. Dimiş dir Âdem iy fâ'il-i muhtâr
Bu dem Havvâ'yı ki itdün baña yâr
547. Bize beñzer yaratmaduñ eḥad dir
Bize irişdi luţfiñ iy Şamed dir

548. Olan ihsânıñuñ yokdur hisâbı
Ki tahrîr olsa yazılmaz kitâbı

21^b BL

549. ‘Azîzsin dir Hudâ bu cümleden sen
Emânetleri gözle dine ahsen
550. Deyu buyurmuş ol demde o Yezdân
Neler olacağın bilür o sultân
551. Emânetleri Âdem uhdesine
Alup kerem-le ol dem gerdi sine
552. Ferişteleri ‘ahde dutdı tanık
Dem-i ‘ahde kişi gerek uyanık
553. Girür cennete Havvâ ile Âdem
Cihânda çekeceklerdür nice gam
554. Dimiş Raḥmân size cennet ta‘âmı
Ḥelâl olsun vü illâ yimeñ anı
555. Ki buğdaydur didüğim eyle iz‘ân
Yiyüp eyleme zinhâr baña ‘işyân
556. O dem İblîs ki bu sözi işitdi
Olup şâd anlara gör ne iş itdi

---

551 Emânetleri: Emânenleri (BL)

556 anlara: anlar (BL)

557. Buniñla ben zafer bulam olara
Yüreklerine uram özge yara
558. Çıkaram cennet içinden oları
İdeler yeryüzinde âh u zârı
559. Gör İblis'üñ olar haqqında re'yin
Nice şeytanetüñ bilür kolayın

Beyân-ı tâvus

560. Gelür uçmağ kapusına gör İblis
Ne şûretten ider gör anda telbîs

16^a İÜ

561. Görür cennet kapusu içre tâvus
Giderür şeytanet 'âr ile nâmûs
562. Tâvusa rıfğ-ıla söyler o şeytân
Senüñ cilveñle gülşen oldı meydân

22^a BL

563. Ne hûb şûretlü gökcek murğ olursın
Ki mürgânda ne nâmla söylenürsin
564. Dimiş tâvus dimekle nâm-dâram
Çılup cevlânı iderem müdâram
565. Dimiş şeytâna tâvus ne kişisin
Bu aralarda kimüñ bilişisin

566. Dimiş Һannâs ki kerrûbî-dilem ben
Feriştehlerdenüm iy sevgüli ten
567. Maķâmum 'arş müřtâķum cinâna
Teferrücle şafâ irerdi cânâ
568. Beni uçmaĝa ķoyup ber-murâd it
Alup üç kelimem Һayr ile yâd it
569. O kelimelerüñ bil Һâřsasını
Deyen ölmez u görmez Һastasını
570. řaĝaldur bu kelimeler řaĝıñ bil
Müdâm kelimeyi ki söyleye dil
571. Dimiş kim ķorķaram Rıdvan'dan ben
Seni cennete alup gidemezven
572. Alup gitmege ķâdir seni ilan
Getüreyim ben anı yüri dolan
573. Һaberüñ vireyüm ilana şimdi
Tevakķuf eyle bu arada imdi
574. Һazînedârı-durur uçmaĝıñ ol
Murâdıña senüñ ol açısar yol

---

570 řaĝaldur: řaĝalur (BL)

572 ben anı yüri dolan: anı burayı dolan (İÜ)

Beyânü'l-ḥayye

575. Dimiş tāvus varup yılana ḥâli
Yılan kim diñlemiş bilmiş me'âli
576. Dimiş tāvus kefil oldum cinâna
Ḳoyasın bugün anı bu mekâna

22^b BL

577. Rivâyet eylemiş dir Ka'bü'l-Aḥbâr
Raḍıyallâhu 'anhü deyelüm yâr
578. Yılan ol vaḳtde deve-sîret idi
Ve pâları da şütür-hey'et idi
579. Yılan âlûde misk 'anberle kâfûr
Tenin cevherle müzeyyen yaradur
580. Muḳaddem Âdem iḥyâsından anı
Yaratmış iki biñ yıl dir yılânı

16^b İÜ

581. Kelâm-ı tāvus ile durmuş ilan
Gelüp cennet ḳapusına dir inan
582. Görüp İblîs yılânı söylemiş ol
Baña luḳfiñla açgıl cennete yol
583. Gireyim cennete luḳf eyle baña
Diyeyim üç kelime ben de saña

---

576 bugün anı: anı bugün (İÜ)

584. Teferrüc ideyim uçmağı bir an
Dimiş yılan aña kim eyle seyrân
585. Seni ne lu'b-ıla iltem cinâna
Ki Rıdvân ta'nı irişmeye câna
586. Dimiş dendânuñ arasında var yir
Şıgaram ol araya beni ço dir
587. Buyurur İbn 'Abbâs dimiş ilan
Benüm ağızumda sen giderken ol an
588. Eger Rıdvân görüben söz açarsa
Senüñ ağızımda olduğun seçerse
589. Dimiş İblîs ki gam çekme anuñ-çün
Bilürem bir ism-i Yezdân haqı-çün
590. Okuyam ol du'âyı ben o anda
Olavuz ikimiz dağı nihânda
591. Ne seni görebile ne beni ol
Al ağızuña şıgacak yirimiz bol

23^a BL

592. Girür İblîs çün ağızına yılanuñ
Görüñ bu arada hud'asın anuñ

---

588 ağızımda olduğun: ağızında olduğum (İÜ)

592 Görüñ: Bilüñ (İÜ)

593. Muşâhib imiş ilan-ile Havvâ
Gör İblîs'i nice bişire helvâ
594. Diler Havvâ yılanı ol maḥal dir
Yılan dir İblîs'e çık cennete gir
595. Seni görmeye Rıdvân key şaşın sen
Dimiş İblîs ki Havvâ görmegi ben
596. Dilerem cennet içre görem anı
Ḥaberim vardur anlara nihânı
597. Baña Havvâ ile Âdem'i göster
Açayım üç kelimedden saña der
598. Ki benden öğrenesin üç kelâmı
Müsaḥḥar eyleyesin ḥâş u 'âmı
599. İnanır siḥrine İblîs'ün ilan
Cemî'i fitne sırrı dindi yalan
600. Dimiş Âdem'le Havvâ taḥtı işte
Hemân ḥarc eyle neñ var-ise işde
601. Senün ağzuñda eylesem kelâmum
Olar daḥı bilürler idi nâmum
- 17^a İÜ
602. Görüp ol demde Havvâ ol yılanı
Aña güftâra açdı dir dehânı

---

600 işde: işte (BL)

601 ağzuñda eylesem: ağzuñdan eylesem (İÜ) // bilürler: bileler (İÜ)

603. Gelüp öñüne dir Havvâ'nuñ ilan
Ki İblîs başlayup söyledi yalan
604. Şanur Havvâ hitâb iden yılandur
O dir gereklü 'ömr-i câvidândur
605. Sizüñle dostlıg itdüm hayli müddet
Şadâkat üzre gerekdür meveddet
606. Size göstermişem cennette varın
Baña incinmeyesiz tâ ki yarın

23^b BL

607. Size pend u naşîhat ideyim dir
Buradan şimdi andan gideyim dir
608. Dimiş Havvâ yılana hûb kelâmsın
Dimezven sözlerüñden kim yalansın
609. İşitdi bu sözi Havvâ'dan İblîs
Yeridür dir idem bunlara telbîs
610. Helâl ile harâm nedür deyeyim
Dimiş Havvâ ki söylegil bileyim
611. Hudâ yimeñ didi buğday ağacın
Müdâm hod doyurır anuñla acın

---

605 dostlıg: dostlık (İÜ)

608 sözlerüñden: sözleründe (İÜ)

612. Yaratmışdur Hudâ ağac dibinde
Ki bir pîrdür ki senden ilerüde
613. Ol üç biñ yıl ilerü halk olupdur
Henüz ağac dibinde pîr durupdur
614. O buğday ağacından kim ki yise
Mü'ebbede nişân-durur bu dise
615. Cinân içre mü'ebbed kıla Deyyân
Alup pîrden cevâbı baña inan
616. O pîr gör ki durur cennetde dâ'im
O pîr hoş pîr-durur sözi mülâyim
617. Bu buğdaydan yeseñüz sizi Yezdân
O pîr gibi mü'ebbed kıla Raḥmân
618. Dinür Havvâ işitdi bu hiṭâbı
İner tahtından almağa cevâbı
619. Dimiş-kim kıanı ol pîr kıandadır dir
Yılan ağzından İblîs çıkuban dir
620. Girüp pîr şekline ağaç dibinde
Görür Havvâ pîri kıâ'id yirinde

---

612 senden: sizden (İÜ)

616 dâ'im: dâyim (BL) // mülâyim: mülâ'im (İÜ)

621. Dimiş Hıvvâ Aña kim ne kişisin
Yalıñuzca mısın kimüñ eşisin

24^a BL

622. Dimiş İblıs Hudâ bendeleründen
Dir üç biñ yıl ki sizden ilerüden

17^b İÜ

623. Yaradılmış kılam elhamdü lillâh
Beni bunda mü'ebbed kıldı Allâh

624. Eger vechin řorarsañ naql ideyin
Sizüñ ařvâliñizi de güdeyin

625. Dimiř Hıvvâ ki bâ' iřin beyân kıł
Ne kim vâķi' kılınmıřdur 'ayân kıł

626. Yeme buğday deyu emr itdi Rabbim
Yemek sevdâsına düşmedi cismim

627. Feriştehler baña secde iderdi
Ziyârâtüm idüp andan giderdi

628. Feriřtehden biri baña naşîhat
İdüben didi elüñdeki fırsat

629. Müdâm girmez ele buğdayı yisen
Ola bařıñ müdâm cennetde esen

---

622 üçbiñ: üç yüz (İÜ); BL'de "ki" yoktur.

630. Anı yeyen müdâm çıkmaz cinândan
Yemek oldu müyesser hamd ki andan
631. Mü'ebbed kodı beni Hâk cinânda
Yeseñ buğday alunır idi bunda
632. Dönüp Havvâ yılana bunca eyyâm
Bunu baña dimemekden nedür kâm
633. Sükût idüp yılan virmez cevâbı
İde Rıqvân baña deyu 'ıtâbı
634. Gelüp Âdem'e Havvâ şâd u handân
İder taqrîr ne kim olundu andan
635. Yılanuñ haberin Âdem'e didi
Kelâm-ı İblîs'i taqrîr kıldı
636. O pîr burada bize oldu nâşih
'İbâdetle geçürmiş 'ömri şâlih

24^b BL

637. Nitekim buyurur ur'ân'da Ğufrân
Ri'âyet olunur fermân-ı Deyyân
Ve āsemehümâ innî lekümâ lemîne'n-nâşihîn *
638. Vehb İbn Münebbih'den rivâyet
Vay aña Hâdî itmeye hidâyet

---

631 alunır idi: alunırdı (İÜ)

* "Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti." (el-A'râf 7/21)

638 Vehb: Veheb (BL)

639. O dem Havvâ ki hîleye inanur
Şecer-i gendüme ol dem el urur
640. Kõparur bir budagın dir ağaçdan
Şorarsañ ol budak dânesi kaçdan
641. Yedi dâne o gendüm dânesi dir
Hemân Havvâ anuñ bir dânesin yir
642. Birin şaqlar beşin de Âdem'e dir
Getürüp Âdem'e al sen de ye dir

18^a İÜ

643. Deve kuşu yumurdası kadar var
Ki her dânesi buğdayñ dir iy yâr
644. O südden aķ u 'aselden lezîz dir
O dem Âdem aluban dâne[y]i yir
645. Unudur 'ahdi Âdem gör ne görür
Nitekim ol Kerîm Allâh buyurır

Fe-nesiye ve-lem necid lehu 'azmâ*

646. Bu mervî İbn 'Abbâs Hâzretinden
Beyân budur Hudâ'nuñ cennetinden

---

642 beşin de: başın da (BL)

* BL'de "necid" kelimesi "tecid" olarak kayıtlı. // "Ne var ki o [Âdem], (ahdi) unuttu. Onda azim de bulmadık." (Tâ Hâ 20/115)

647. Yedi buğdayı Âdem ile Havvâ
Kırılıp bir tamar Havvâ dimiş vâ
648. Olur idrâr-ı dem Havvâ'dan ol dem
Nisâda mâhda akmada ol dem
649. Gidüp Âdem serinden tâc o anda
Ve egninden libâce ol zamânda

25^a BL

650. Enîs olan yaramazla olur şûm
Kelâmında buyurır Hayy u Kayyûm

**Felemmâ zâka's-şecerete bedet lehümâ sev'âtühumâ
ve tafikâ yahşifâni 'aleyhimâ min varâki'l-cenneti***

651. Yalıncağ kaldı ol an içre Âdem
Gider andan arâyış dindi ol dem
652. Dinilmiş Âdem'e kayguñ uzundur
Ki itdüñ ma'siyet sen buradan tur
653. Dir Âdem bu nidâyı kim işitdi
Hemân tahtından aşağaya düşdi

---

649 egninden: egninde (İÜ)

* BL'de "yahşifâni" kelimesi "yahşimâni" şeklinde yazılmış. // "Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar." (el-A'râf 7/22)

651 ol an: ol dem (İÜ)

653 Hemân tahtından: Hemân-dem tahtdan (İÜ)

654. Feriştelerle gavğa irmiş ol an
Dimişler Âdem'i azdurdı şeytân
655. Ki Âdem eylemiş bu hâlde 'isyân
Görürler Âdem'i ol hâlde 'uryân
656. Yüzün dönderdi dir cümle ferişte
Bizüm 'alâkamuz yokdur bu işde
657. Diler yaprak ağaçlardan dir Âdem
Ki örte ol açık sırrını ol dem
658. Kaçar Âdem'den ol vaktde şecerler
Dağı kaçsa gerek hâkla hâcerler
659. Didiler Hakk'a isyân eyledün sen
Nicesi örtelim yaprakla biz ten
660. Dimiş gökde feriştehler İlâhî
Emir şıyuban işledi günâhı
661. Bize koñşulığa olmaya lâyıq
O işlemedi iş 'ahde muţâbıq

18^b İÜ

662. Gelüp hürmâ dibine dindi Âdem
Amân deyüp dökerdi gözleri nem
663. Diler Havvâ saç-ıla örte cismin
Nidâ ile beyân kıldılar ismin

---

656 işde: işte (BL)

661 lâyıq: lâ'ıq (İÜ) // O: Ol (İÜ)

25^b BL

664. Buyurmuş cismiñi ki açmışam ben
Nice örtersin ola cân ile ten
665. Dimiş Âdem'e Raḥmân kanı 'ahdüñ
Değişdüñ bu felâketlere bahtuñ
666. Dimişdüm sizlere şeytânı düşmen
Anuñ şerrinden olmışdıñuz eymen
667. Dimiş nefsüme zulm eyledüm Âdem
Yalan yemînine inandığum dem

İhrâc-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm *

668. İzid dir Âdem'e çık cennetümden
Nice kurtulasın sen miḥnetümden
669. Yapışgıl çignine dir Cebre'îl'e
Yapuşup çekmiş anı ḥiddet ile
670. Dimiş Cibrîl'e Âdem dut yumuşak
Cezâya müsteḥakḳam dimiş el-ḥak
671. Dimiş 'âşîye itmezem şefâ'at
Cinândan çıkarur itmez ḥimâyet
672. Dimiş Cibrîl'e Yezdân ḥakḳı bir dem
Baḳayım cennete dimiş dir Âdem

---

664 ki: kim (İÜ)

* 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

673. Hıfâb-ı 'İzzet irişmiş ko baksın
Fırâkla çeşmi yaşını akıtsın

İhrâc-ı Havvâ Ana 'aleyha's-selâm

674. Buyurmuş İbn 'Abbâs Hâk Te'âlâ
Anuñ emrine kimse deyemez lâ

675. Nazar kılmış buyurmuş Hâk ki Havvâ
Dimiş lebbeyk u sa'deyk yâ Kerîmâ

676. Günâhlar işledim kıldım hâfâyı
Raḥîm'den umaram yine 'aḫâyı

26^a BL

677. Bizi azdurdı İblîs saña ma'lûm
Yemînler eyledi ol dem o mezmûm

678. Senüñ birlügiñe itdi yemîni
Yemînüñ anı biz şandıķ emîni

679. Meger kezzâb imiş kizb itdi İblîs
Bize mekrin irişdürdi o telbîs

680. Buyurmuş Hâk Te'âlâ kim i Havvâ
Cinânımdan çıkup di âh-ıla vâ

19^a İÜ

681. Seni nâķışatü'l-'aql eyledüm bil
Şehâdetde vü mîrâşda bile il

---

681 bil: dir (BL)

682. Bileler hep seni noqşânlık ile
Müdâm oğlan doğurmak ile bile
683. Dağı peygamberüm gelmeye senden
Hemân çıkğıl bu dem sen cennetümden
684. Alup Cibrîl giderken didi Havvâ
Göreyim bir dağı cennet-i me'vâ
685. O dem Âdem ile Havvâ cinâna
Vedâ' ile bakup hüzn irdi câna

İhrâc-ı tâvus

686. Getürmege tâvusı emr olundu
Feriştehler eliyle götürüldi
687. Dimiş Cibrîl o tâvusa iy 'âşî
Ki fi'lüñle bu dem itdün ma'âşî
688. Ki kıanda durur-iseñ şûm olasın
Ki vîrân bekleyici bûm olasın

İhrâcü'l-hayye

689. Feriştehler getürdi dir yılanı
Çeke çeke sürürler bî-zübânı

---

683 peygamberüm: peygamber (İÜ)

684 cennet-i: cenneti (BL)

687 itdün: oldı (İÜ)

26^b BL

690. Ayaksız dahı dilsiz dindi ol mâr
Uyup İblîs'e olduğı için yâr
691. Ferişteler dimiş hiç bulma rahmet
Ve rahmet bulmasun kim ide şefkat
692. Hadîsde nakl olunmuş dir yılanı
Dinilmiş kim ki öldürürse anı
693. Hudâ rahmet ide ol kişiye dir
Gerek irkek u eger dişiye dir
694. Ve şerrinden kaçup katl itmeyenler
Günehkâr ola dimişler erenler
695. Haberde şöyle gelmiş hâş ile 'âm
İdeler Âdem'e ta'zîm u ikrâm
696. Cinândan çıkdı beş nesneyle ol an
Biri mersin ağacı dindi ihvân
697. Dişin kurdar imiş ol ağac ile
'Aşâ olmuş o Mûsâ-yı Kelîm'e
698. Ve incir yaprağın dahı çıkarmış
O yaprağıñ birazın âhû yemiş

---

696 mersin: mersîn (İÜ)

699. Göbeginden anuñ misk hâşıl olmış
Sa'âdetlü ol o nâfeyle durmuş

19^b İÜ

700. Ve öküz de yimiş yaprak ol eyyâm
Öküzden hâşıl olmış 'anber-i hâm
701. Yimiş yaprağı aru eylemiş bal
Alunır balı anuñ her meh u sâl
702. Ve Havvâ Anamuz dir bir taş almış
Hacerü'l-esved'üñ aşlından imiş
703. Bırağup ağzına anı çıkarmış
Süleymân Nebî'ye hâtem olmış
704. O dem Âdem'le tâvus ile ilan
Çıkar cennetden anlar cümle 'uryân

27^a BL

705. Bir eli ile başın örter Âdem
Bir eli ile öd yerini ol dem
706. Ferişteler iderler serzenîşi
Başıña aldıñ eliñle bu işi
707. Şıyup 'ahdüñi sen olup melâmet
Çekersin derd u miñnet tâ kıyâmet

---

699 ol o nâfeyle: ol nâfe-yile (İÜ)

703 ağzına: ağına (BL)

704 ilan: yılan (İÜ)

707 derd u miñnet: derd-i miñnet (BL)

708. Dimiş Âdem muqadder kıldı Yezdân
Anuñ emri ile hep virirüz cân

Qışsa-i Hârût ve Mârût

709. İderler Hârût u Mârût 'itâbı
Feriştehler işidür bu hıfâbı

710. Olar da mübtelâ olur 'itâba
Mükâfât Haq'dan irişür cevâba

711. Ol İdrîs Nebî eyyâmı imiş
Gelür Hârût u Mârût başına iş

712. Haâ itdük dimişler o nebîye
Du'âñuz müstecâbdur dir velîye

713. Dilerüz suçumuz 'afv ide Allâh
Du'â kıl sen bize lillâh billâh

714. Dimiş Hazret-i İdrîs siz ki 'işyân
İdüp size ğazap kıldı o Ğufrân

715. 'Itâb dünyâda olur-ise maqşûd
Kıyâmetde 'iğâb kılmaya ma'bûd

716. Olar Bâbil kıyusındadur el-ân
Başı aşğa aşılmışdur inan

---

708 Anuñ: Ayuñ (İÜ)

710 'itâba: 'iğâba (İÜ)

716 kıyusındadur: kıpusındadur (İÜ)

717. Görüp sâ'ir ferîştehler oları
Dimişler hikmetin bilür o Bârî

718. Çıķup cennetden Âdem dir İlâhî
Ol İblîs yeryüzine açdı râhı

27^b BL

719. Nice emîn olam şerrinden anuñ
Görüñ Âdem'e luţfını İlâh'uñ

20^a İÜ

720. Benüm zikrümle tevĥîdüm iden yâr
Saña şeytân şerri eylemez kâr

721. Budur tevĥîd zikrüm bil iy Âdem
Diliñden eksik olmasın dem-â-dem

Lâilâhe illallâh Muĥammedün Resûlullâh

722. Bu tevĥîdim dem-â-dem sen oķursın
Anı temrenlü oķ ile urursın

723. Senüñ yanuña gelmez ayruk İblîs
Varur te'sîr idecek yire telbîs

724. Ferîştehler seni şaķlaya dâ'im
Olalar ĥıfzınuñ emründe ķâ'im

---

722 temrenlü: demrenlü (İÜ)

725. Ve zürriyyâtına kona ferîşte
Gözedeler oları cümle işde

726. Seni yarlıgayam zürriyyetüñle
Bu cümle halk-ı 'âlem bunı bile

Su'âl-i İblîs-i pür-telbîs 'aleyhi'l-la'ne*

727. Beyân eyledi bunı Ka'bû'l-Aḥbâr
Açayım diñlegil bir gizlü esrâr

728. Su'âl itmiş İblîs Zü'l-celâl'e
İrer her kişi fenninde kemâle

729. Beni dir eyledüñ İblîs ezelde
Kıyâmete degin kıl beni zinde

730. Benüm azdırdığımı baña virgil
Ne işler işleyem ben aña görgil

731. Buyurır ol la'îne Ḥaḳ Te'âlâ
Senüñ fi'lüñle her kim ki o yola

28^a BL

732. Gider ise senüñ olsun iy İblîs
Ḳabûl itmiş sevinmiş ehl-i telbîs

733. Baña uyanları da ben bilürem
Nice iḥsânlaruma irgirürem

---

725 işde: işte (BL)

* BL'de başlık "Su'âl-i İblîs 'aleyhi'l-la'ne" şeklinde.

734. Turağum ne yir olsun dir o ħannâs
Ulu şular kenârı bil i vesvâs
735. Kitâbımda ne olsun didüğünde
Şi'irler okuyasın her düğünde
736. Ta'âmum dir neden olsun İlâhî
Ki bismillâhsız yinürse mâhi
737. Dağı besmelesiz yinen ta'âmlar
Senüñ olsun buyurulmuş dir anlar
738. Şarâbum ne ola dimiş la'în gör
Sucı olsun dinilmiş Ħaqq'a münker

20^b İÜ

739. Duzağım ne ola 'avratlar olsun
Kıyâmete degin la'netler olsun
740. Çık uçmağdan i mel'ûn didi Mennân
Racîm oldu o günden beru şeytân
741. Anuñ olup-durur dir âgah uyan
Beyân eyler bu kavli şimdi Kur'ân

**Fe'hrüc minhâ fe'inneke racîm ve inne 'aleyke'l-
la'nete ilâ yevmi'd-dîn***

---

741 Bu beyit BL'de yok.

* "Allâh şöyle buyurdu: Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun! Muhakkak ki kıyâmet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır." (el-Hicr 15/34-35)

**Su'âl-i Âdem Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-
şal'âtü ve's-selâm***

742. Tazarru' eylemiş Âdem Hudâ'ya
Muḥâl olundı şeytândan cüdâya
743. Kıyâmete degin 'ömr aña virdüñ
Ve zürriyyâtımı nite kayırduñ
744. Oları şerr-i şeytândan berî it
Müdâmî eyleyeler saña tevḥîd
745. Nidâ irüp dinür üç nesne ḥaşlet
Saña vâcibdür işle bul sa'âdet

28^b BL

746. Birisi benüm içündür bil anı
Ki şirkden ḥâliş eyle ḳalb ü cânı
747. Birisi de senüñ-çündür bilesin
Ki az çok ḥâsenât üzre olasın
748. Birine on virem onuna bil yüz
Yüzine biñ virem cümleye düpdüz
749. Biñine gösterem dîdârımı ben
Olagör ḥâsenât ıssı hemân sen

---

* **BL**'de başlık "Su'âl-i Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

744 it: id (**BL**)

745 dinür: dene (**BL**)

746 ḳalb ü : ḳalb-i (**BL**)

747 Birisi de: Birisin de (**İÜ**)

749 sen: dem (**BL**)

750. Günâh işlene yazam birine bir
Ki istiğfâr oluna ‘afv idem dir
751. Senüñle benüm aramda olan ‘ahd
Du‘â kılmğa senden oluna cehd
752. Qabûl kılop u rahmet eyleyem ben
Benüm virmek talebüñ eylegil sen
753. Hudâ’nıñ luğfına yok hadd ü gâyet
‘Înâyet eyle sultânım ‘inâyet
754. Çü Âdem bu su’âlden fâriğ oldı
Görür qarşudan yılanı gelürdi
755. Dimiş yâ Rabbenâ yılan ucından
Çekerüm bunca belâyı gücünden
756. Getürdi bu benüm üstüme haşmım
Buniñla ol sebep üzere haşmım
757. Buyurmuş Haq Te‘âlâ ol yılanuñ
Qarañılık kılandı yiri anuñ

21^a İÜ

758. Gıdâsı toprak oldı yir zemînde
Hemân öldür bulursañ anı qanda

---

754 yılanı: yılan (İÜ)

757 Qarañılık: Qarañılık (BL)

759. Yılanuñ dişi arasında âgû
Çomişdur bilesiz taḥkîk o bâgû

760. Dimiş yılan şokam anları ben de
Helâkine sebep bendeki sem de

29^a BL

761. Buyurmuş Ḥaḳ şokup öldürdüğüñi
Çoyam cennetime dutğıl dilüñi

762. Görüp tâvusı Âdem dir ki bu da
Baña düşmen-dürür yâ Rabbi şu da

763. Güzellügi ile âvâzın aldım
Anı öldürmeden âzâd kıldım

764. Buyurmuş Ḥaḳ Te'âlâ ol maḥalde
Tâvus öldürmesinden ol ḥazerde

Ḥadîşü'n-nesr ve'l-ḥût*

765. Vehb ibn Münebbih naḳl idüp dir
Müşerref oldu Âdem'le kaçan yir

766. Muḳaddem gördi kerkes Âdem'i dir
Göricegiz o demde oldu dilgîr

767. Deñiz kenârına irmişdi kerkes
Ki bir balık çıqup dir ki sesi kes

---

* “nesr” kelimesi BL’de “şir”, İÜ’de “nesîr” okunacak şekilde yazılmıştır.

765 Vehb: Vehb (BL)

768. Bugün gördüm hâlâyık yeryüzinde
Ol Âdem ise ola bunda zinde

769. Kõmaz havâda beni seni şuda
Gerekdür kim duravuz biz puşuda

770. Vehb eydür inüp Âdem zemîne
Durur meşgûl olup kendü gamına

771. Yüce âvâz-ıla dir bir ferişte
Nidâ idüp dir Âdem indi işte

772. Şıdı 'ahdini Raḥmân'ũñ o bed-'ahd
Ki şerrinden şaşınmağa kılıñ cehd

773. Eyâ yeryüzinũñ vahş u tuyûrı
Giderũñ cümleñüz başdan gurûrı

774. Nidâyı kerkes işidür o anda
Vedâ' idüp balıga oldu gamda

29^b BL

775. Di Havvâ ile Âdem yeryüzinde
Biri birinũñ uçardı gözünde

776. İkiyüz yılda ağlaşup yürürler
Şeb içre bir taş ardınd'otururlar

---

768 hâlâyık: hâlâ'ik (İÜ)

769 puşuda: buşuda (BL)

770 Vehb: Veheb (BL)

776 İkinci mısradaki "ardında otururlar" ibaresi vezin icabı "ardınd'otururlar" şeklinde okundu..

777. Biribirini görmez gör ki anlar
Biri birine müştâkdur o cânlar

21^b İÜ

778. Ne hikmetdür ne hikmetdür ne hikmet
Ki sendedür Kerîmâ ulu hikmet
779. İki yüzyıl geçer bu nev'a yârâ
Gözi yaş-ıla yüzde oldı yara
780. Gelür Ka'be yerine bir gün Âdem
O gün 'arfe günü gözden döker nem
781. İder Yezdân o dem ihsân-ı 'âlî
Görür Âdem'i Havvâ dir te'âlî
782. Buluşur iki müştâk ol arada
El açuban olur anlar şenâda
783. Nemüz vardır bizüm sizüñ arada
Muqadderdür bular **qālû belâda**

---

777 Biribirini: Birbirini (İÜ) // müştâkdur o: müştâk iki (İÜ)

781 Beyit BL'de şu şekilde: Virür Havvâ'yı anda Haq Te'âlâ // Görüben
Âdem'i dir ki te'âlâ

782 El açuban olur anlar şenâda: Muqadderdür bular qālû belâda (BL)

783 Bu beyit BL'de yok. İÜ'de "bizüm sizüñ" ifadeleri "sizüñ bizüm" şeklinde yazılı. "Sizüñ" kelimesinin altında "م" (mukaddem) "bizüm" kelimesinin altında "ح" (muahhar) harfleri var. // **qālû belâ**: "Evet, dediler." (el-A'râf 7/172)

784. Ki 'arfe günü maqbûldür du'âlar
İder huccâc o gün içre şenâlar
785. Ferişteye ider fermân o Deyyân
Alup Havvâ'yı Âdem ile bu ân
786. İlet Zemzem kuyusına oları
'Înâyet itmede anlara Bârî
787. Alup ferîsteh iledür oraya
Ki dep ayağûñı koyup buraya
788. Şu çıka bu arada mişl-i şîrî
İdüp tekbîri Âdem depti yiri
789. Çıkup âb-ı revân hamd eylediler
Şuyı içdükde şan sükker yediler
790. Ve gısl eylemiş Âdem ile Havvâ
Görüp reşk eylemiş İblîs dimiş vâ

30^a BL

791. O dem vahy eylemiş Âdem'e Sübhân
Bu yeryüzinde bünyâd ko hemân an
792. Yapa zürriyyetüñ dahı binâlar
Bu emrüm olduğına inanalar

---

784 içre: üzre (İÜ)

786 İlet: Elet (BL)

788 tekbîri: tekbîr (İÜ) // depti yiri: didi bizi (BL)

790 Ve gısl eylemiş Âdem ile Havvâ: Ve gısl eyledi dir Âdem'le Havvâ (BL)

793. Yapar Âdem bir ev bâ emr-i Yezdân
Ol evi idinür Havvâ'yla evtân
794. Getürmiş Cebre'îl bir dâne buğday
İki öküz dağı birbirine tay
795. Ve bir şaban demüri bile gelmiş
Dimiş Âdem başuma düşdi bu iş
796. Bağup Âdem görüp bunları dir ki
Bular çün eyledüm cennâtı terki
797. Neye getürdüñ iy Cibrîl bunı sen
Dimiş eküp biçüben bunı yi sen
798. Senüñ oğullarıñuñ rızkıdur bu
Eküp biçüp şu şudan eliñi yu

22^a İÜ

Rivâyet-i İbn 'Abbâs radıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ

799. Nebîlerüñ dimiş şan'atları var
Bil Âdem şan'atı ikinci iy yâr
800. Dir İsmâ'îl peygamberi avcı
Olup İshâk çoban dir koyuncı
801. Melikdür Hâzret-i Yûsuf dinilmiş
Ve Şu'ayb da dağı çoban olmuş

---

793 Havvâ'yla: Havvâ ile (İÜ)

795 "başuma" kelimesindeki "baş" BL'de elifsiz yazılı.

801 Şu'ayb da: Şu'ayb (İÜ)

802. Ve Mûsâ dahı çoban idi taḥkîk
İder İlyâs cüllâhlığı taşdıḳ
803. Ki meşhûr Dâvud'ı zirih bilürsin
Süleymân Nebî'yi işidürsin
804. Anuñ taḥtını götürür idi yıl
Dinilmiş rûzigâra durmayup yıl

30^b BL

805. Yûnus Şâlih u İdrîs dindi ḥayyât
Şorarsañ igne luġatını ḥayyât
806. Dinilmiş Ḥazret-i 'Îsâ'ya seyyâh
Bi-ḥamdillâh aña luḡf itdi Allâh
807. **Ġazâ yolunda meşhûrdur Muḥammed
Odur maḥbûb-ı Ḥaḳ Maḥmûd u Aḥmed**
808. Bularla zâhir oldı cümle âyîn
Bularla dîn u dünyâ dutdı temkîn
809. Çehâr-yâr-ı aḥyâr kâşifü'd-dîn
Di rıdvânullâh 'aleyhim ecma'în

---

802 taşdıḳ: taḥkîk (İÜ)

804 İkinci mısram sonundaki “yıl” İÜ’de “bil” şeklinde.

809 İkinci mısram vezni bozuk.

810. Getürmiş Cebre'îl od taş demürle
Bularla hâşıl olur hem kömürle
811. Dir Âdem'e bularla olur işüñ
Demüri taşu urmağa dürişüñ
812. Çıkar od taş u demürden görürsin
Tamudan çıkmış otdur bu bilürsin
813. O yetmiş kez yunup rahmet şuyıyla
Getürdim saña Allâh buyruğıyla
814. Urur Âdem demüri taşu ol dem
Çıkar od ço yakar gözi döker nem
815. Düzer evvel bıçağ Âdem Nebî dir
Bıçağçılara oldu biliñüz pîr
816. Düzeldür baltayı şaban demürin
Gedâ eyler Hudâ görüñ emîrin
817. Vehb ibn Münebbih'den mesâ'il
Muğaddem çekic u kısacdı kâil
818. Kısacdan-şoñra 'örs andan şaban dir
Giriftârdur bilüñ yoldan şapan dir

22^b İÜ

819. Getürmiş Cebre'îl bir çoç Hudâ'dan
Gözedür Âdem'i Yezdân 'atâdan

---

817 Vehb: Vehab (BL) // çekic u: çekic (İÜ); kısacdı: kısac di (BL)

31^a BL

820. Boğazlar çoçı Âdem zıkr iderler
Yeyüp Havvâ Ana'yla şükr iderler
821. Ve andan-şoñra şındı düzmiş Âdem
Koyundan yün kırarlar idi ol dem
822. Kıırıldı yün u Havvâ dir egirdi
Ve Âdem doqıyup dezgâha gerdi
823. Ve yeñsiz geyecek itmişler anı
Geyüp ağladılar añup cinânı
824. Ekin ekmege öküz koşdı Âdem
İder ta'lîm Cibrîl aña ol dem
825. Şaban kolın eline aldı sürdi
Didiler kim o dem Âdem yoruldı
826. Bırağup şabanı ağlamış Âdem
Gözünden yaş yerine dökülür dem
827. Añar uçmağıñ ol dem ni'metini
Feriştehlerüñ olan 'izzetini
828. İdüp feryâd u zârı ol dem Âdem
Gidüp 'aqlı gelür dinür dem-â-dem

---

822 gerdi: girdi (BL)

826 dem: nem (İÜ)

829. İlähâ bu ne işdür baña virdüñ
Ki hâkdan halk idüp âdemî kılduñ
830. Nidâ irmiş ki iy Âdem muqadder
Olanı görse gerek dişi vü er
831. Ezel 'ilimde saña oldu taqđır
Senüñ zürriyyetüñ tâze eger pîr
832. Ki dirlikleri bunıñla olısar
Eyü yavuz nice nesne göriser
833. Hudâ emriyle gaflet gömlegini
Geyer Âdem unudur ol demini
834. Geyüp gömlegi mâzîyi unutdı
Şabanın aluban çift üzre gitdi

31^b BL

835. Gelen buğdayı cennetden ekerdi
Hemân an içre buğdayı biterdi
836. Anuñ kepegini saçdıqda yire
Bitüp arpa o dem başladı dire
837. Haşâd ekdügi günde bitdi ânî
İkinci günde dökdü oldu şânî
838. Üçünci günde şavurmuş şahîh bil
Virür aḥbârını şorar iseñ yıl

---

829 âdemî: âdem (İÜ)

834 aluban: aldı vü (İÜ)

839. Dinür dördüncü gün öğündü buğday
Ve beşinci günü yendüğünü şay

23^a İÜ

840. Gelüp Cibrîl degirmen öğredür dir
Eküp biçüp öğüdüp ekmegin yir

841. Kazâ-yı hâcete irgördi yemek
Yabâna varmağa çekdiler emek

842. Ferişteye buyurur Kâdir Allâh
Yabâna varmağa gösterdi dir râh

843. O hâle mübtelâ olduğda anlar
Kemâl-i hüzn üzere ağlaşırlar

844. Bu irdi bize şeytân horluğundan
Olan günâhımızîñ şûmluğundan

845. O dem Âdem'le Havvâ gusl iderler
Geyesilerini de gâsl iderler

846. Hudâ bildürdi âbdest u 'ibâdet
Ki anlar bileler nedür diyânet

847. Muqaddem ki namâz kılmışlar anlar
Dimiş öyle namâzıdur kılanlar

---

839 yendüğünü: bitdüğünü (BL)

840 ekmegin: etmegin (İÜ)

848. Virür bir aḳ bednusı o Mennân
Anuñla vaḳtleri ideler iz'ân
849. Çü bednus âvâzın işitse ḥannâs
Hemân demrenlü oḳ yir dir o vesvâs

32^a BL

850. Ki ḳanḳı evde aḳ bednus ḳonula
Güzer eylemeye İblis o yola
851. Ekine ibtidâ buḡday şaçılmış
Deve ḳuşı yumurdasınca varmış
852. Zamân-ı Hazret-i Şît'de o gendüm
Tavuḳ yumurdasınca vardı gördüm
853. Ve Yahyâ-yı Nebî'nün âḫirinde
Biter buḡday ḳoz ḳadar yerinde
854. Yine miḳdâr-ı cevz Buḥtnaşr'da
Yinür buḡdây o miḳdâr ol 'aşırda
855. 'Azîz devrinde noḡud ḳadar olur
Kişi elbetde itdüğini bulur
856. Olur taḡyîr dir hırş u ḥasedle
Yinür şimdiki ḥâldeki cesedle

---

849 Çü bednus âvâzın işitse ḥannâs: İşitse bednus âvâzını ḥannâs (İÜ)

855 'Azîz: 'Uzeyr (BL)

**Beyân-ı ‘imâret-i Âdem Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve
‘aleyhi’s-şalâtu ve’s-selâm***

857. İder Âdem zemînde bâğ u bustân
Diker eşcâr-ı mîve vü gülîstân

858. ‘Imâretler idüp ma’mûr ider yir
Ki bundan-şoñra cum‘a gicesi dir

859. O Havvâ ile Âdem cem‘ olurlar
O Havvâ Ana hâmile qalurlar

23^b İÜ

860. Sekiz ay olıcağ oğlan düşürür
Ve bir dağı düşüp kendin şaşurır

861. Üçünci hâmile oldıqda Havvâ
Du‘âlar eyleyüp dimiş i Mevlâ

862. Bu def‘a vir görelüm sâlim oğul
Hudâ luğfını ister dâimâ kul

863. Olur maqbûl du‘âları olaruñ
Sözi red ola mı ol ulularuñ

32^b BL

864. Gelüp Havvâ’ya İblîs dir ki bir gün
Hudâ virmiş saña bu gûne düzgün

---

* BL’de başlık “Beyân-ı ‘imâret-i Âdem nebî ‘aleyhi’s-selâm” şeklinde.

857 Diker: Diger (İÜ)

861 eyleyüp: eylemiş (İÜ)

864 bir gün: bugün (İÜ)

865. Dilerseñ şağ selâmet toğa oğlan
Di ‘abdü’l-hâriş aña nâmı iy cân
866. Dimiş ol Hıyy u Kıyyûm sen i Havvâ
Uyup İblîs’e hod dimişdüñ eyvâ
867. Ki İblîs nâmına ortak olasın
Bu hâlde yine oğlan bulmayasın
868. Bunı işitdi Havvâ kıldı feryâd
Bizi İblîs-i mekkârdan kıl âzâd
869. İlâhâ birliğüñ haqqı i Sübhân
Bağışla yine virgil bize oğlan
870. Üçünci hamli dağı düşmiş anuñ
Akar yaş gözlerinden dir olaruñ
871. Biri düşmiş u biri toğmış ölmüş
Hudâ emriyle yine yüklü olmuş
872. Üçüncide ikişer toğmış oğlan
Biri erkek u biri kızmış ol an
873. Virilmiş adı ‘Abdullâh bil anuñ
Ve kıza Âmine Allâh dir inanuñ

---

866 dimişdüñ: dimiş ki (İÜ)

873 dir inanuñ: dir anuñ (İÜ) İkinci mısradaki aksaklık mısra “Ve kıza Âmine’llâh dir inanuñ” şeklinde okunduğunda düzelmektedir.

874. Toğar yine bir oğlan ile bir kıız
Toğar bu ĥâl ile durmayıp ikiz
875. Virür nâm erkeğine ‘Abdurrahmân
Ve kııza Âmine Raĥîm dir ol an
876. Yigirmi karın oğlan toğmış âĥir
Dinür Hâbîl’le bir kıız oldu zâhir
877. Ve Kâbîl’le dağı bir kıız toğar dir
Olar ağzına Ĥavvâ sũd Őađar dir
878. Bulardan-Őoñra zũrriyyât-ı Âdem
Çoğalmağ ũzre olmuşdur dem-â-dem

33^a BL

ĤadîŐ-i Hâbîl u Kâbîl

879. Vehb ibn Mũnebbih’den rivâyet
Olunur diñlegil yine ĥikâyet

24^a İÜ

880. Dir Âdem Hâbîl ũ Kâbîl’e bir gũn
Sizi çiftlendirũp oluna dũgũn
881. Dimişler siz bilũrsiz it didũgũñ
Tedârikũñ oñat gũr dirgil øgũñ
882. Ĥudâ’ya nâliş itmiş Âdem Ata
Sebeb-i evlâd olmağa Şebâta

---

877 ağzına: yũzine (İÜ)

880 Hâbîl ũ Kâbîl: Hâbîl Kâbîl (BL)

883. Nidâ irüp Hudâ'dan dinmiş Âdem
İrişsün sem'ine bu hâl bu dem
884. O Kâbil'le toğanı Hâbil'e vir
Ve Hâbil'le toğanı Kâbil'e dir
885. Bu emri bunlara eyledi i'lâm
O kızlardan aluna 'aks-ile kâm
886. Dimiş Kâbil eşümi virmezem ben
Baña vir eşümi başıñ kıl eymen
887. Seversin Hâbil'i benden ziyâde
Şaķın-kim emegüñ varmaya bâde
888. Hudâ emri-dürür didüğim oğul
Hudâ emrini dutğıl olmağıl gül
889. 'Înâd eyler muhaşşal râzı olmaz
'Înâd ehli bilüñ maķşûdı bulmaz
890. Düşer Hâbil'le Kâbil'e 'adâvet
Görelim neye irişür nihâyet
891. Görür Âdem huşûmete irer hâl
Gerekmez dir bu aralıkda ihmâl

---

884 dir: vir (İÜ)

889 BL'de "bulmaz"ın "be"si noktasız.

892. İkisine de urbân eyleñüz dir
abûl-ı Ha nice ola dimiş pîr

33^b BL

893. İkinci idi abîl deste urbân
Hâbîl çoban imiş oç almış ol ân
894. Depede iki urbân or arındaş
Görelim nice âteşle bişer aş
895. Bir od iner havâdan bî-duhân dir
apup oçı alur ol-dem hemân dir
896. alur urbân-ı abîl şöyle hâlî
Buradan añlamıř Âdem me'âli
897. Hudâ'nuñ emri Hâbîl'e olundu
O oç göge ıkup dört biñ yıl durdı
898. İnen İsmâ'îl'e dinür o oçdur
Rızâ-yı Ha'da olma ula hoşdur
899. Helâk itmek diler Hâbîl'i abîl
Kelâm-ı Ha'da meştûr didi â'il

---

895 od: ot (BL)

897 göge ıkup: gökde (BL) İkinci mısradâ her iki okuyuş da vezni aksatmaktadır.

V'etlü 'aleyhim nebee'bney Âdeme bi'l-ḥaḳḳi iz
ḳarrebâ ḳurbânen fetüḳubbile min eḥâdihimâ velem
yüteḳabbel mine'l-âḥer*

24^b İÜ

900. Çıḳar ḳurbân ile Hâbîl u Ḳâbîl
Su'âl iderse bunda bize sâ'il
901. O ḳurbân ne maḥalde 'arz olundu
Ḳoçı yaḳmamaḳ od ne ḥâlden oldu
902. Ol od ıssı degildür bî-duḥândır
Bilür ḥikmetini ol Yaradan dir
903. Mina taḡına ḳurbân iledürler
O taḡ üzerine ḳurbânı ḳorlar
904. Muḳaddem naḳl olan ḳoç ki semâya
Çıḳup ihvân per açdılar hümâyâ
905. Gelürken Hâbîl'e Ḳâbîl urup taş
O dem öldürdi ḳardaşı ḳarındaş
906. Ki bir nev'a daḥı vardur rivâyet
Sögüt dibinde Hâbîl oldu râḥat

34^a BL

---

* “Onlara, Âdem'in iki oḡlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğlerinden ise kabul edilmemişti...” (el-Mâide 5/37)

901 od: ot (BL)

902 od: ot (BL); degildür bî-duḥândır: degildi bir bî-duḥândır (İÜ)

904 ihvân per açdılar: ḳurbân per açdı (İÜ)

907. Uyurken taş urup öldürdi Qābîl
Cihân içinde meşhûr oldı kâtil
908. Sögüt virmez yemiş yir yutmadı kan
Bu hikmetler Hudâ'dan-durur inan
909. O Hâbîl meyyitin götürdi Qābîl
Atasına varup olmaz muqābil
910. O meyyit hâline olmuşdı hayrân
O Yezdân luḡfını sen eyle seyrân
911. İki ferişte virmiş ol Ğanî Haḡ
Ğurâb şeklinde dinür kudrete baḡ
912. Ğurâbuñ biri öldürür eşini
Biri kazup gömer ol dem eşini
913. Gömer hâke görür Qābîl gurâbı
Hemân ol da eşe başlar turâbı
914. Hemân kazup yeri ḡor Hâbîl'i yâr
Bu hâli giderek Âdem de duyar
915. Ğurâb vaz'ını Qur'ân-ı 'Azîm'de
Beyân eyledi diñle ol Kerîm de

---

907 **BL**'de ikinci mısra "Atasına varup olmaz muqābil" şeklinde. (Bu mısra **İÜ**'de 909. beyitte mevcut.)

908 Bu ve sonraki beyit **BL**'de yok.

911 şeklinde: şekline (**BL**)

913 ol da: o da (**İÜ**)

914 kazup: yarup (**İÜ**); Hâbil'î: Qābil'i (**BL**)

Fe-be‘aşellâhu ğurâben yebħaşü fi’l-arzi*

916. Görür Âdem ki eglendi oğullar
Gözedürdi gele deyu o yollar
917. Görür gelmez gider görmege Âdem
Şehâdet virdi Qâbil dökdügi dem
918. Bilür Hâbil’i ki öldürdi Qâbil
Âdem feryâdına tağ oldı qā’il
919. Bile ağladı tağ taş mürğ u mâhî
Dutar gökyüzünü Âdem’ün âhı

25^a İÜ

920. Nidâ-yı Hağ irer Âdem’e ol dem
‘Ivaž virile dîde dökmeye nem
921. Ola Hâbil şeklinde bir oğluñ
Anuñ taşşiline oluna şuğluñ
922. Toğar bir oğlı dir Hâbil’e beñzer
Adın vir Hibetullâh tâ ola er

34^b BL

923. Anuñ bir adı meşhûrdur dinür Şît
Cihânda oldı bir kâmil-i mürşîd

---

* “Sonra Allâh, yeri eşeleyen bir karga gönderdi ona...” (el-Mâide 5/31)
(Bekir Sadak meâli)

922 vir: dir (İÜ); Hibetullâh: Hibetullâh (BL)

924. Sever oğullarında Şît'i Âdem
İrişür Âdem'e çün âhir-i dem

925. Vaşiyet kıldı Şît'e Âdem ata
İrişdüm dir oğul bu dem memâta

Vefât-ı Âdem Nebî 'aleyhi's-selâm

926. O vakt yüz yaşına irmiş imiş Şît
Bu hikâyeyi diñle hoşca işit

927. Ferişteler dimiş fevtüñ yakındur
Bu hâl evlâdıña bil ki aqındur

928. Dimiş Âdem ölüm nedür İlâhî
Geçer dünyâya gelenler o râhı

929. Hudâyâ hâtimemde hayra irgir
Muhammed hürmetine itme dilgîr

930. Buyurmuş İbn 'Abbâs Hazret-i Haq
Ne kim dünyâya gelecekdi mutlak

931. Olarıñ rûhını görmüşdi Âdem
Görür bir cânı nurlı Âdem ol dem

932. Dimiş Âdem İlâhâ bu ne cândur
Bu câna Dâvud oğluñ ulutandur

933. Benüm biñ yıllık ‘ömrümden İlâhî
Buña kırk yılı virdüm dut güvâhî
934. Ferişteleri şâhid dutdı Raḥmân
Kaçan ölümün Âdem kıldı iz’ân
935. Dimiş kırk yıl daḥı var ‘ömre ezmân
Buyurmuş Dâvud’a virdüñ o Mennân
936. Ferişteler buña şâhid dir Allâh
Utanur Âdem Allâh’dan ol âgah
937. Hudâ emr eylemiş bu hâle şâhid
Olundı fi’l-i Âdem’de müşâhid
938. Virür Âdem’e biñ yıl ‘ömr-i kâmil
Ve yüz yıl ‘ömri Dâvud’a sâ’il
939. Hudâ’nuñ luṭf u iḥsânı firâvân
Ola mı luṭf-ı Haḳḳ’a ḥadd ü pâyan

25^b İÜ

940. Ecel geldükde Âdem Şît’e eydür
Muḥammed dîni taḥḳîḳ ulu dîndür

35^a BL

941. Ben anı ‘arşda mestûr gördüm oğul
Sen anuñ dîni üzre şâbit olgıl

---

935 İkinci mısra **BL**’de “Ola mı luṭf-ı Haḳḳ’a ḥadd ü pâyan” şeklinde. **BL**’deki bu mısra **İÜ**’de 939. beyitte mevcut.

936 936-939. beyitler **BL**’de yok.

942. Cinândan virdi tâbût dir aña Hâk
Ve bir kefen bezi dahı muhakkak
943. O tâbûtta yazılmış enbiyâlar
Ve ferîstehler ile evliyâlar
944. Muqaddem Şît âhîrde Muhammed
Aña ümmet olanlar oldı es'ad
945. Şakalından virür birkaç kıl Âdem
Qoñ ol tâbût içine anı dir hem
946. Buyurmuş Şît'e dir Âdem bu kıllar
Qara bulına tâbûtta bil anlar
947. Muzaffer olasin düşmenlerüñe
Ve aq gire bu kıllar dir elüñe
948. Bilesin yaklaşupsın sen ölüme
Ki söyledüm geleni ben dilüme
949. Vefâtım cum'a gün olsa gerekdür
Gelüp Cibrîl beni yusa gerekdür
950. Beni yuduğımı sen öğrenesin
Ola sünnet yuna meyyit dola sin
951. Dimiş Şît'e gazâmuzdin vire Hâk
Şavaş kıl Qâbîl ile sen muhakkak

---

950 dola sin: dalasın (BL)

952. O kâfirdür şavaş eyle müdâmî
Bu âhir demde işitgil şadâmî
953. Vaşiyet itdi Âdem bi't-tamâmî
Virür öñünde 'Azrâ'îl selâmî
954. Bile gelür yanınca çok melâ'ik
Ki 'Azrâ'îl'e hıdmet üzre sâlik
955. Bilür misin beni dir Âdem'e ol
Dimiş uhrâya göstericisin yol

35^b BL

956. Neye geldüñ haber vir baña dimiş
Şarâb-ı mevt getürdüm saña dimiş
957. Dimiş dir merhabâ iy melekü'l-mevt
Hudâ'dan dilerüm ki ide raḥmet
958. Muṭî'am emrine ol Zü'l-celâl'üñ
İçirdi şerbetini ber-kemâlüñ
959. Cihândan ol cinâna gitmiş ol dem
Hudâ raḥmetine ulaşmış Âdem
960. Oķuñ pâk rûḥına Ümmü'l-Kitâb'ı
Yaza dîvânıña Yezdân şevâbı

26^a İÜ

961. ‘Azâ eylediler Şît Nebî’ye
Şağ ol evlâd-ıla dinmiş velîye

962. Oğumış bu maħalde Şît âyet
Edâ olmağda tâ yevme’l-kıyâmet

Fâtiħa*

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci’ûn**

963. Dimiş aħsente ol dem Şît’e Cibrîl
Saña tevfiğ virür Tañrı dimiş bil

964. Muşîbet iricek her kim oğuya
Dimiş Tañrı aña raħmet kıla

965. Yudı dir Cebre’îl Âdem’i ol vağt
Namâzın kıldı defne itdi diğğat

966. Feriştelerle defn eyledi anı
Dinür Hind’de mezârınuñ nişânı

967. Ĥudâ’ya rıħlet eyledi atamız
Dağı rıħlet ider Ĥavvâ Anamız

---

961 BL’de “‘Azâ”nın elifi yok. Şağ ol evlâd-ıla: Şağ evlâd ile (BL)

* BL’de yok.

** “Bizim bütün varlığımız Allâh’ındır, sonunda da O’na döneceğiz!” (el-Bakara 2/156, Bekir Sadak meâli)

963 Cibrîl: Cebre’îl (BL)

965 itdi: kıldı (İÜ)

966 Feriştelerle: Ferişteler (BL)

968. Oларуñ yüzi şuyına i Raḥmân
Ölümi cümlemüze eyle âsân

969. Refîk kı l cümleye tevbe vü tevfiķ
Ki sensin fâ'il-i muḥtâr taḥķîk

36^a BL

Vefât-ı Ḥavvâ Ana 'aleyha's-selâm

970. Dinür ḥâzıra degil idi Ḥavvâ
Ki Âdem rûḥına pişire ḥelvâ

971. Bükâsın dir tuyûr ile vuḥûşîñ
Olur mesmû'ı ol ḥîn içre gûşîñ

972. Görür Ḥavvâ ki gün daḥı tütulmuş
Varayın Âdem'e görem ne olmuş

973. Deyüp gelür bulamaz Âdem'i ol
Arayuban gözedür şağ ile şol

974. Bulamaz Âdem'i feryâd ider dir
Ve ağlar zâr idüp nic'oldı dir pîr

975. Gelüp Şît ağlama dimiş bu ḥâle
Ḥudâ emriyle gün vardı zevâle

976. Ḥudâ raḥmetine gitdi atam dir
İşidüp anı Ḥavvâ oldu dilgîr

---

968 Raḥmân: Yezdân (İÜ)

974 "Nice oldı" ifadesi vezin icabı "nic'oldı" şeklinde okundu.

977. Dir ınçkırık dutup Havvâ Ana'yı
Şarâb-ı vahdet ile viridi cânı
978. Gelür kefen cennetden o hâlde
Yunup defn oldu Havvâ ol mekânda
979. Olupdur hem-civâr Âdem'e Havvâ
Olara oldu cennet mülki me'vâ

26^b İÜ

980. Bu nev'-ile rivâyet itdi râvî
İkisi dir yaturlarmış müsâvî
981. Anamız rûhına eyleñ du'âyı
Hudâ maqbûl kılıcıdur şenâyı

Fâtiha*

Şît Nebî 'aleyhi's-selâm Kâbîl'i katl eyledügidür

982. Buyurmuş Rabb-ı Yezdân Şît'e ol dem
Var öldür Kâbîl'i dir dökdi ol dem

36^b BL

983. O dem Kâbîl oğullarıyla kaçar
Anı komağa dir Şît kanat açar
984. Yürür Şît üstüne oğullarıyla
Ve dahı cümle tâbi'leri bile

---

977 BL'de "Ana"nın ilk "elif"i yok.

979 mülki: bil ki (BL)

* BL'de "Fâtiha" yok

984 tâbi'leri: nâyipleri (İÜ)

985. Ol İblîs Kâbîl'e virdi haber dir
O kıata varmasından bî-haber dir
986. İrüp Kâbîl'e Şît anı buluşur
O Kâbîl ü oğulları duruşur
987. İderler ceng-i muhkem anda dindi
Oğulları ile Kâbîl dutuldu
988. Dimiş Şît niçün itdüñ hûn-ı nâ-ħaķ
Kıoya mı intikâmı yanına Ĥaķ
989. Kı evvel yiryüzinde ceng-i Âdem
Bu olmuşdur u olmaķda dem-â-dem
990. Feriştelerle virür Şît oları
Güneşe dutdı ferişteh buları
991. O Kâbîl'dür güneşe dutılan bil
Güneşde kâfir oldu kâfirî dil
992. Oğullarını esîr eylemiş Şît
Burada bir hikâye daħı işit

Beyân-ı şuhuf

993. Virür elli şuhuf Yezdân Şît'e
Oķuyup doğrı yol üzere gide

---

986 Kâbîl ü: Kâbîlüñ (İÜ)

988 intikâmı: intikâmıñ (İÜ)

994. Ta'allukâtı ile okur imiş
Ve yañlış okuyana kaçır imiş

995. Biri biri ile dostlıkda anlar
Şadâkatde kılı kıldan yararlar

996. İder dostluklarına ħased İblîs
Diler anlara ide mekr u telbîs

37^a BL

997. Güzel 'avrat donına girdi vesvâs
Göründi Şît'e ol şekl-ile ħannâs

27^a İÜ

998. Kemâl-i ħüsn ile gösterdi kendin
O Şît'e geçmek ister-idi fennin

999. Dimiş Şît ne kişisin ne murâduñ
Benüm dir emr-i Ħağ'la nâmezâduñ

1000. Degilem bint-i Âdem sen bilesin
Dilerüm kim beni bu dem alasin

1001. Dimiş Şît ben seni bilmezim iy zen
Şanuram seni ħannâs-ı la'însen

1002. Güler şeytân bu sözi işidicek
Gelüp Şît ħalbine düşer o dem şek

---

997 donna: tonna (İÜ)

1003. Dimiş cennet zeniyem ala beni
Dimiş almağa emr olmadı seni
1004. Muhaşşal az kalur azdura Şît'i
Feriştehler hazer yâ Şît didi
1005. Bu İblis'dür şaķın uyma sen aña
Ne dev geçdi işitdüñ ol ataña
1006. Çıkardı cennetümden Âdem'i ol
Harâmzâde-durur durmaz urur yol
1007. Dutup öldüreyin şeytânı dir Şît
Cihândan eksik olsun didi bu it
1008. Dimiş şeytân ben ölmezem cihânda
Hudâ va' deyle kıldı beni zinde
1009. Ve emmâ gelmeyem ben saña artık
Daħı söylemezem eksik u artık
1010. Şalıvirmiş o dem dir Şît racîmi
Gezer durmaz müdâm 'âlem nedîmi

1004 İkinci mısra İÜ' de "Baña emr olmadı almağa seni" şeklinde.

1004 hazer yâ Şît: Hudâ dir Şît'e (İÜ)

1005 işitdüñ ol: işitdüñe (BL)

1006 cennetümden: cennetden (BL)

1007 Cihândan: cihânda (BL)

**Rivâyet-i Vehb ibn Münebbih rağıyallâhu Te'âlâ
'anh ***

37^b BL

1011. Toğar Enûş dir Şît-i Nebî'den
Şûretde fark olunmaz idi Şît'den
1012. Kõmiş yerine anı ol zamânda
Vaşıyyet eyledi dir aña anda
1013. Eger Kâbîl oğulların bulasın
Mecâl virmeyüp anları kırasın
1014. Yedi yüz yıl 'ömür sürmişdi dir Şît
Anuñ fevtini dahı bu dem işit
1015. Ğazâ kıldılar Enûş'a olanlar
Olur müheyyâ Uñnûh ile anlar
1016. Zuhûr itdi dinür İdrîs zamânı
Buradan başlayalım diñle anı
1017. Oğuna Şît rûhına du'âlar
Revâdur kim du'âda añılalar

27^b İÜ

Fâtiha**

---

* Vehb: Vehb (BL); BL'de "Te'âlâ" yok.

1011 Şûretde: Şuverde (İÜ)

1015 Ğazâ: 'Azâ (İÜ)

** BL'de "Fâtiha" yok.

**ıŖŖa-i İdrİs Nebİ ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal’âtü
ve’s-selâm ***

- 1018.** ıyâfetde dir İdrİs Ŗİt’e beŖzer
alem ehli idi dinür o server
- 1019.** alemi ibtidâ iden odur dir
alem ehline olmıŖlar olar pİR
- 1020.** Bilün dir nesl-i Hâbİl’ dendi İdrİs
‘İbâdet ehlidür dir ehl-i tedrİs
- 1021.** O seksen yıl ‘ibâdet üzre olmıŖ
O halkı puta apmağ-ıla bulmıŖ
- 1022.** Kemâl-i mertebe azmıŖ halâyık
Ki bir zerre iŖi yok Hakk’a lâyıık
- 1023.** Yüz altmıŖ yıl İdrİs Nebİ dir
Dİne da’vet ider pİR ü Ŗabİ dir
- 1024.** Hudâ’ya ol adar tevĥİd ider dir
‘Ubûdiyyetini taŖrİĖ ider dir

38^a BL

- 1025.** Melâ’ik oldı tesbİĞine ‘âŖık
Gelüp meclİsine diğlerdi Ŗâdıık

---

* BL’de “ıŖŖa-i İdrİs Nebİ ‘aleyhi’s-selâm” Ŗeklinde.

1018 dir: di (İÜ)

1021 puta: büte (İÜ)

1022 halâyık: halâ’ik (İÜ) // lâyıık: lâ’ik (İÜ)

1023 pİR ü Ŗabİ: pİR Ŗabİ (İÜ)

1026. Aña î mân getürmişlerdi çok halk
Karındaş oldu Azrâ'îl'le el-ħak
1027. Dimiş bir gün karındaş cânımı al
Burada var-durur dir kıl ile kâl
1028. Hikâyet olunur Ĥazret-i İdrîs
Okuyup tesbîhi iderdi taqđîs
1029. Ve ĥayyâtlık idüp diker geyesi
Oñat diñle o ĥulle[y]i geyesi
1030. Gelür dir dünyeye evlâdı ĥayli
Olaruñ âĥirete oldu meyli
1031. Yigirmi oğlı oldu dir nebînüñ
Diler dünyâya gelmesin şabînüñ
1032. Bir oğıl vire Ĥak bağışlaya dir
Kitâbım okuya ĥak işleye dir
1033. Yüz öküzümi ĥurbân ideyim dir
Ve yüz yetîm de dağı toylayam dir
1034. Deyu 'ahd eylemiş İdrîs o demde
Düşer raĥme oğul dağı 'ademde

1026 Azrâ'îl'le: Azrâ'îl ile (BL)

1030 dünyeye: dünyâya (BL)

1033 öküzümi: öküzi (İÜ) // toylayam: doylayam (İÜ)

1035. Gelür dir oğlı İdrîs'ün cihâna
Hudâ'nın luşfına vardur bahâne

1036. İder kurbân u yetîmler doyurur
Şuhufını okur oğlunu görür

28^a İÜ

1037. İrer on yaşına fevt olur oğlan
Orada eyle olur emr-i Yezdân

1038. Muşî'am emrüne yâ Rabbi dir ol
Benüm şoñumda luřf it ço bir oğul

1039. Kitâbum hükmüni ümmete deye
Gerekdür sen bilürsin neyi neye

38^b BL

1040. Münâcâtda iken Cibrîl gelür tîz
Teveccüh eylemiş Cibrîl'e İdrîs

1041. Buyurdı Hâk Te'âlâ yine oğlın
Diri kılam okuyup kıla şuğlın

1042. Baña kendüsi çoğ tesbîh kılsun
O dem içinde oğlı zinde olsun

1043. İdüp yüz biñ tesbîh cân u dilden
Görür oğlunu zinde tâze gülden

1044. Hudâ-yı Rabb-ı 'izzet kudretin gör
Açar gözünü luşfila nice kör

1045. İder mürdeyi zinde bir nefesde
Kodı rûhı cesed gibi kafesde
1046. Taşarruf cümle anuñ yoq şerîki
Odur kâfir ki deye bire iki
1047. İlâhâ didi oğlum anda İdrîs
Ki benden soñra kıla kıla taqdîs
1048. Ki dîne da'vet ide halkı dâ'im
Niçe müddet ola dir 'ömri kâ'im
1049. Gelüp Cibrîl dimiş ki o cânuñ
Hudâ yanında mertebesi anuñ
1050. Dinilmez belki ol maqbûl-ı Haq'dur
Bu taqrîrüm benüm özge sebaqdur
1051. Oğul acısını çok çekmişem ben
Olar acısı ile çökmüşem ben
1052. Diler ben de olarla bile olam
Hudâ'nuñ luftı âşârıyla dolam
1053. Du'â kılmış bu maqşûdı icâba
İrişmiş dir du'âsı müstecâba

1048 dâ'im: dâyim (BL) // kâ'im: kâyim (BL)

1051 acısını: acısı (İÜ)

1052 dolam: tolam (İÜ)

1054. Çıkar üçüncü göge dindi İdrîs
Hudâ emriyle itmiş gögi teşhîs

39^a BL

1055. Dururken gökde İdrîs dir Hudâ'ya
Taḥammül idemedim ben cüdâya
1056. Benüm cinsüm degil taḥkîk melâ'ik
Dilerüm rûḥ-ı evlâd ola sâlik
1057. Getürd evlâdımüñ rûḥın yanuma
İre emrûñle râḥatlık cânuma

28^b İÜ

1058. Gelür evlâd rûḥı emr-i Yezdân
Atâsı yanına ol rûḥ-ı iḥvân
1059. Olurlar cem' ol iḥvân peder-ile
Olar da dilemiş varmak yerine
1060. Dimişler ki cinânda niçe yârân
Uçup anlar ki 'arş olurdı seyrân
1061. Yine anları isterüz duravuz
Olarla per açup pervâz kılavuz
1062. Tazarru' eylemiş Raḥmân'a yine
Olar yerlerine varup sevine

1058 Gelür: Gelü (BL)

1059 yerine: ber-ile (İÜ)

1063. Beni dahı olarla ol maķāma
İrişdürgil u buyurğıl beķāma
1064. Du'āsını ķabûl itmiş o Mennân
İledür ol maķāma anı sultân
1065. Ķalur bâķi cinân ni'metlerinde
İlâ yevmi'l-ķıyâme oldu zinde
1066. Kerîmsin luţfa irgir Ķādir Allâh
Ola bu ķullaruñ maķbûl-ı dergâh

**Ķıřřa-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-sal'âtü
ve's-selâm***

1067. Ķalur İdrîs'ün oğlı Müteveşşih
Ki diñle bu hikâyeti dahı řih
1068. Muķāha adlu bir hâtûn alur ol
Olardan hâşıl olur dir bir oğul

39^b BL

1069. Ķomişlar Yemlik adını oğulñ
Var idi ķuvveti dir anda ķolñ
1070. Yerinden ķoparur dir köklü eşcâr
Diler bir zen ki kendüye ola yâr

---

* BL'de "Ķıřřa-i Nûh Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

1068 Muķāha: Maķā' (BL)

1071. Çıkar bir günde dir şahrâya gider
Görür bir zen ki ol koyunu güder
1072. Adın şormağa ol zenûñ çeker baş
Şorar adını dir ol dahı Kıaynâş
1073. Dimiş kaç yaşına irmişsin imdi
Yaşım irişdi yüz seksene şimdi
1074. Resîde olmuş olsañ alur idüm
Sizûñ ile burada kalur idüm
1075. İki yüz yaşına iren resîde
Olurmuş ol zamân iy nûr-ı dîde
1076. Yigirmi yıl geçer bu mâcerâdan
Naşîb kılmış imiş ol Yaradan
1077. Bülûğa iricek Kıaynâş'ı Yemlik
Atâsından dileyüp kıldı temlik

29^a İÜ

1078. Olurlar birbiriyle niçe eyyâm
Alurlar dünyeden anlar niçe kâm
1079. Bulardan Nûh gelür dünyâ yüzine
Görünmesin deyu dünyâ gözine
1080. Mağarada komış anası Nûh'ı
Yücelir ol mağara içre rûhı

1071 koyunu: koyun (BL)

1081. Gelüp evkâtda anı emzirürmiş
Mağara içre girüben görürmiş
1082. Durup kırk gün mağarada o gevher
Kerâmetle maqâle irdi söyler
1083. Dimiş ki beni halk eyledi Yezdân
Beni hıfz iden ol hâfızdur inan

40^a BL

1084. Müdâm rızqum virür baña o Rezzâk
Şebi kıllur siyâh gündüzi berrâk
1085. Alur anası yanına oğulın
Hudâ bekleyicidür didi kılın
1086. Beqâya degişür fânîyi Yemlik
Cihân kimesneye virilmedi milk
1087. İrişüp Hazret-i Nûh kâmil olur
Okumış 'ilmi üzre 'âmil olur
1088. Güderdi 'akrabâsınuñ koyunun
İşitgil ehl-i küfr ile oyunın
1089. Dağı neccârlığı tekmîl itmiş
Biraz tağlarda da koyunu gütmiş

1089 koyunu: koyun (BL)

1090. Ol eyyâm kavmi şaneme tapar dir
Olarıñ gönlüni şeytân kapar dir
1091. Ol eyyâm şâhı Müseyl bin ‘Avl-imiş
Ki evvel şürb-i hamr iden zelifmiş
1092. Cihân rûyında ol olmuş-durur bil
O dem ref’ ola başı kesile dil
1093. O şâhuñ biñ yedi yüz şanemi var
Olarıñ ne sözi var ne demi var
1094. Şanemler cesedi Âdem kadar dir
Muqadderdür kazâ ile kader dir
1095. Yapar bir hâne biñ arşun eni var
Ve biñ arşun uzunın virür aḥbâr
1096. Bezer ol evi altun ḥal ile kelb
Şanemler gerdenine oluna şalb
1097. Gelür ol şâh şanemler hânesine
Anuñ gayret ḥamiyyet ya nesine
1098. Şanemlere nazar itmiş o bî dîn
Dimiş Nûḥ ayrıla ki bâṭıl âyîn

1091 İÜ’de ikinci mısra “Ki ol şürb-i hamr iden zelif imiş” şeklinde.

40^b BL; 29^b İÜ

Nübüvvet-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-
şal'âtü ve's-selâm*

1099. Nübüvvet geldi yüz seksen yaşında
Sa'âdet tâcı konulmuş başında
1100. Nebî kıldı anı Hâk çünki bildi
Durup dir pâdişâh katına geldi
1101. O gün kâfirlerün küfri günüydü
Bil ol günü ki anlar düğüniydü
1102. Çıkarmışlardı dir ol bütlerini
Bezemişlerdi dir zînetlerini
1103. Kõmışlar putları kürsîler üzre
Kemâl-i 'izzet-i 'örfiler üzre
1104. İderler ol kilâb leyl ü nehârda
Bir âteş yakdı dirler hark-ı 'âde
1105. Bırakmış âteşe kurbânıñ anlar
Nice kurbân ider oda yananlar
1106. Şarâb içerler imiş oda karşı
Ne fi'iller iderler diñle bed-hû

---

* BL'de başlık "Nübüvvet-i Nûh Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

1101 anlar: itler (İÜ)

1107. Zinâ itmiş biri biri yanında
Zenin âher dutar eri yanında
1108. İderler bütlerine secde dirler
Ne işler diñle ol kelb-i kebîrler
1109. Varup Nûh Nebî ol kavme söyler
Beni Hâk sizlere peygamber eyler
1110. Sizi da'vet-i dîne gelmişem ben
Muñî' oluñ ğazabdan bulıñ eymen
1111. Kulağuz olayım ben toĝrı yola
Bu kullandıĝıñuz fi'l ne ola
1112. Ğazabdan korkuñ utanıñ Hudâ'dan
Baña uyuñ ħalâş oluñ belâdan

41^a BL

1113. İrişürsüz belâya uymayasız
Arayuban beni de bulmayasız
1114. Bu sözleri ki Nûh taqrîr kılmış
O bütler yüzi üstine yıkılmış
1115. Kelâm-ı Hâk ider bâtılı ibtâl
Görelüm buradan neye irer hâl
1116. Göricek ol kavim bu hâleti hep
Ne kişisin bozasın ulu mezheb

1110 da'vet-i dîne: da'vete dîne (BL)

1117. Dimiş ba'zıları dîvânedür bu
Bu sözler buña olmuş didiler hu

1118. Varup şâhlarına söylendi bu hâl
Sarâyına getürdür Nûh'ı fi'l-hâl

30^a İÜ

1119. Dimiş ki ne kişisin nedür işüñ
Süfehâ vaz'ı-durur bu revîşüñ

1120. Dimiş Hakk'ıñ resûli Yemlik oğlu
Baña Hakk da'vete emr itdi şuglı

1121. Resûlem size geldüm da'vet için
Beni bu hizmete gönderdi bî-çün

1122. Şaneme tapmañuz terk eyleñ anı
Bulasız kahr-ı Yezdân'dan emânı

1123. Size îmân nedür ben bildüreyin
Kelîme-i şehâdeti deyeyin

1124. Deyesiz bu kelâmı şıdk-ıla siz
Zafer bulmaya ol İblîs-i fersiz

Lâilâhe illallâh Nûhün resûlullâh

1125. Şâh işitdükde Nûh'dan bu kelâmı
Senüñle korkudurdum hâş u 'âmı

1119 vaz'idurur bu revîşüñ: vaz'idur buyurısuñ (İÜ)

1125 korkudurdum: korkuduram (İÜ)

1126. Bugün bed-nâmımızdur saña hürmet
Burada durma görürsin hasâret

41^b BL

1127. Olur Nûh da'vete meşgûl müdâmî
İder da'veti Allâh'a enâmı
1128. Girür dînine bir hâtûn muqaddem
Helâllığa alur hâtûnı ol dem
1129. O hâtûndan üç oğlı olmuş anuñ
Bu oldı ibtidâsı dir inanuñ
1130. Oğullaruñ biri Hâm u biri Sâm
Biri Yâfeş-dürür bil anlara nâm
1131. Olur üç kıızı dağı dir özünden
Hużûre Seyyide Maḥbûre andan
1132. Getürür ehl-i beyti aña îmân
Ve yetmiş kişi dağı buña uyan

Ki dirler lâilâhe illallâh Nûh nebiyyullâh

1133. Gelür îmâna bir hâtûn dağı yâr
Belürmek üzre emr-i Hâk'la âşâr
1134. İder tezvîc anı dağı dinür Nûh
Şadâya dindi luğat üzre Yenbûh

1134 Yenbûh: Nebûh (BL)

1135. İki oğlı da andan oldu dindi
Didiler Sâmu Ken'ân nâm qondu

1136. Dinür hâtûn rücû' eyledi dînden
Başı kırtulmamış anuñ elemenden

1137. İder dir dîne da'vet Nûh oları
Dögerler Nûh'ı kâfir uluları

30^b İÜ

1138. Ne çekmiş dîn yolunda bil nebîler
Büyükleri degil döger şabîler

1139. Geçer dir kendüden Nûh sürür itler
Yine kılkup oları dir ögütler

1140. Girüñ haq dîne görmeñüz kazâyı
Ki ben Haq yolına virdüm rızâyı

42^a BL

1141. Sizi ben şaqlaram derd ü belâdan
Muqadderdür bular qâlû belâdan

1142. Dögermiş yine anlar ol 'azîzi
Şoñundadır kelâmımuñ lezîzi

1143. Bu hâli çekdi üç yüz yıl tamâmı
Olup fevt pâdişahî qaldı nâmı

1138 Büyükleri: Bu begleri (BL)

1139 itler: anlar (BL)

1144. Gelüben şâh olur oğlı yerine
Varup Nûh aña dir saña derine
1145. Gele î mân getir ola müselmân
Saña ta' lîm ideyim dîn u î mân
1146. Qabûl kılmayuban cem' oldı küffâr
Er u 'avrat kız u oğlan ne kim var
1147. Döğerler hâzreti taş u ağaçla
Olaruñ hod 'amelleriydi hâcle
1148. Gidüp 'ağlı vü kendün bilmez olur
Namâz vağtı ki ola yine durur
1149. Alup âbdest ü eylerdi 'ibâdet
Birâder eyle olsa Hakk'a tâ'at
1150. Yine meşğül olur da'vetine ol
Olara gösterür idi şahîh yol
1151. Ki dört yüz yıl geçer bu nev'a hâlde
Dîne girmek o küffârda muhâlde
1152. O pâdişâhları dağı olur dir
Aña da Hâzret-i Nûh'ı varur dir

1144 Gelüben: Yerine (İÜ)

1149 âbdest ü eylerdi: âbdest eylerdi (İÜ)

1151 küffârda: küffârsa (BL)

1153. Gözüñ aç gitdi cehenneme babañ
Benüm sözüñ bu dem saña gelür tañ
1154. Gele îmana gir sen ol müselmân
Saña 'arz ideyim ben dîn u îman
1155. Dimiş iy câdû sehhâre ne dirsın
Bu def'a halk elünde hod ölürsın

42^b BL

1156. Saña biz uymazuz var hâliñe git
Hele dimiş saña eyledim ögüt
1157. Dinür beş yüz yılı geçer ider ceng
Ururlarmış müdâm dinür aña seng
1158. Cañime gitdi dir ol şâhları da
Bir oğlını kodılar dir yerinde

31^a İÜ

1159. Varur dîn da'vetine Nûh aña da
Mü'ebbed olmasun başıñ belâda
1160. Gele İslâm'a telqîn ideyin dîn
Nice kûh yir görüñ anda o hodbîn

1156 eyledim: eyñedüm (İÜ)

1158 Cañime: Cehîme (BL) // yerinde: yerine (BL)

1161. Dimiş iy Nûh cezâñ bizden kötekdür
Niçe bir dögilür gele tek dur
1162. Saña biz uymaz oğlı uymazuz bil
Geçer dir bunuñ üstine hezâr yıl
1163. Toğuz yüz yıl da dinmiş bir kavilde
Biñ üç yüz yıl da dinmiş kâl u kâlde
1164. Bu deñlü müddet eyler dîne da'vet
Aña râm olmamış dir er u 'avrat
1165. Fesâdâtların arturmuş kilâblar
Kör itsün gözlerini dir turâblar
1166. Arasında oturmuş Nûh olaruñ
Dir oğluna birisi ol hımâruñ
1167. Bu Nûh'ı urup üşendür şevâbdur
Ol oğlan avcı dir dolu turâbdur
1168. Urur gözine ol Nûh Nebî'nüñ
Cehennemdür yeri bil ol şabînüñ
1169. Kemâl-i mertebe çekmiş vece' dir
Ne hâle irgirür diñle ki taqdîr
1170. Olara beddu'â eyledi dir Nûh
Hudâ gök kapuların kıldı meftûh

1161 dögilür gele: dögilürsin gele (İÜ)

1163 Toğuz yüz yıl: Toğuz yıl (BL)

43^a BL

1171. İrer ol dem du'â tîri nişâna
Bu nazmum ola maqbûl dervîşâna

Beyân-ı fermân-ı sefîne 'an kıbeli'r-Raḥmân *

1172. Ḥudâ'dan emr olınur Nûḥ gemi yap
Benüm emrim ile deryâ ola âb

1173. Saña tâbi'i koy sen ol gemiye
Zahîreden de koñ ki anda yeye

1174. İşitdi bu nidâyı Ḥaḳ Resûl'i
Gemiye yapmağa şıgadı kolu

1175. Biñ arşun uzunı dinmiş gemînüñ
Eni de beş yüz arşun anı bilüñ

1176. Ve yüksekliğı üç yüz arşun ola
Ve yüz yigirmi dört biñ taḥta gele

1177. Ve her taḥtada bir peygamber adı
Yazılsun eyleme iy Nûḥ 'inâdı

1178. Dimiş ol deñlü peygamber ne bilem
Cihânı yil gibi yilüp yügürem

1171 tîri: tîr-i (İÜ)

* kıbeli'r-Raḥmân: kıbeli Raḥmân (BL)

1173 koñ ki: kona (İÜ)

1174 Ḥaḳ: ol (BL)

1175 Eni de: Eni (BL)

31^b İÜ

1179. Dimiş Hâk tahtayı yonmağ senüñdür
Nebîler adını yazmağ benümdür
1180. Ve yüz yigirmi mîhler hâzır eyle
Mübâşeret it imdi geçdi öyle
1181. Müheyyâ eylemiş tahtaları Nûh
Nice ki yuğaruda oldu meşrûh
1182. Ve dört tahtası eksik gelmiş anuñ
Görüñ siz kudretini ol Hudâ'nuñ
1183. Çehâr yâr içün dört tahta yonar
O tahtalarla taħkîk gemi dolar
1184. Gemi ma'mûr olup bulmuş nihâyet
Dimiş küffâr 'acep bu ħarğ-ı 'âdet

43^b BL

1185. İçecek şu bulunmaz kanı deryâ
Olarıñ sözüni Nûh itmez ışğâ
1186. Temâşâ geldi küffâra bu işler
Hudâ bilür ki bunlara ne işler
1187. Dimiş Nûh dir geliñüz baña şimdi
Size bilüñ kazâ irişdi imdi

1179 yonmağ: yapmağ (İÜ)

1188. Başın t̄avûs-veş düzmiş geminüñ
Horos kıyruğı mişli kıçı bilüñ
1189. Yedi tabağa imiş içi anuñ
Buyurmuş Hâk kığır murğın cihânuñ
1190. Ve hayvânâta dahı it şadâyı
İşidür anlaruñ varı nidâyı
1191. Oları al gemiye cifti ile
Benüm kudretümi anlar da bile

**Nidâ-i Nûh Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi ve 'alâ
sâ'iri'l-enbiyâ'i's-selâm***

1192. Çıkar yüksek yire dir Nûh nidâya
Tuyûr ile vuhûş gûşı şadâya
1193. Dutuñuz şark u garbda siz ki varsız
Eger murğsız u hayvânât-ı tağsız
1194. Geliñüz ciftiñüzle her biriñüz
Hudâ emriyle gemiye giriñüz
1195. Nidâsını işidür murğ u hayvân
Nidâ yerine gelmege atar cân
1196. Hudâyâ Kâdir u Kayyûm u Settâr
Ki sensin cümleye fâ'il-i muhtâr

---

* BL'de başlık "Nidâ-i Nûh Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

1196 Kayyûm u Settâr: Kayyûm Settâr (BL)

1197. Nebînüñ sen şadâsın şark u garba
İrişdirdüñ olara geldi kırba
1198. Tuyûr ile vuhûş emrünü bildi
Senüñ fermânuñ ile cümle geldi

44^a BL; 32^a İÜ

1199. Bu cem'î halk iden Hallâk sensin
Kerîm u Kâdir u Rezzâk sensin
1200. 'Ukûl irmez Hudâyâ vaşfuña hîç
Muqadderüñ irişir ir eger geç

Cem'-i vuhûş u tuyûr*

1201. Tuyûr ile vuhûş çiftiyle gelmiş
Oları çift-ile gemiye koymış

Her tabakaya giren insân ve hayvân bunlardır

1202. Kır evvelki tabakasına insân
Buyurmuş cümle tertîbi o Mennân
1203. Dağı konmuş dinür tâbût-ı Âdem
'Aşâ da üç yüz onüç konmuş ol dem
1204. Dinür her bir 'aşâ bir mürsel için
Yazılmış nâmları bilür o bî-cûn

---

* Cem'-i: Cemî'-i (İÜ)

1201 çift-ile: çiftiyle (İÜ)

1204 Yazılmış nâmları: Nâmları yazılmış (İÜ)

1205. ‘Aşâda mürselüñ nâmı yazılmış
Ġubârî haţ ile a’lâ kazılmış
1206. İkinci tabakaya emr-i Sübhân
Girüp ‘avratla kızlar ola mihmân
1207. Ve Havvâ Ana’nuñ tâbûtı bile
Nisâ kısmıyla fülke konulına
1208. Üçünci tabaka hayvân-ı tâġî
Ve dördünciye murġân-ı duzâġî
1209. Ve beşincisine yırtıcı hayvân
Ve altıncısına yılan u çıyan
1210. Ve ‘akrepler olarla ola dinmiş
Ve yedinciye arslanlar konulmuş
1211. Geminüñ şadrına dir Ĥazret-i Nûĥ
Oturmuş dir oġur esmâ-i sübbûĥ

44^b BL

1212. Gemide eyledükde dir ku’ûdı
Bu âyet-i kerîmeyi oġudı

**Bismillâhi mecrâhâ ve mürsâhâ inne Rabbî
leġafûrün raĥîm***

1205 Ġubârî haţ: Ġubâr-ı haţ (BL)

1208 hayvân-ı: havân-ı (BL)

* “Onun [geminin] yüzüp gitmesi de, durması da Allâh’ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok baġışlayan, pek esirgeyendir.” (Hüd 11/41)

Rivâyet-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu Te‘âlâ ‘anhümâ*

1213. Dinür Nûh gemiyi tekmiî kıldı
Tavâf-ı Ka‘be şevkı kalbi doldı
1214. Teveccüh kıldı Ka‘be’ye ol eyyâm
Şerîf hacere yüz sürmek imiş kâm
1215. Gidüp Nûh gemi anda kıaldı hâlî
Oñat diñle burada sen me‘âli

32^b İÜ

1216. Diler küffâr ki yaqalar gemiyi
Ne kudret gösterür görüñ Ğanî’yi
1217. Resensiz u direksiz âsümâna
Gemi çekildi düşdiler gümâna
1218. Feriştelerce çekdürmiş o Kâhâr
Gemiyi yaqamamış cümle fi’n-nâr
1219. Mu‘allaq durdı gemi gördi küffâr
Dimişler bunda Nûh’ın sihri ızhâr
1220. ‘Acep sehhârdur sihrini görüñ
Nice kişi-dürür Nûh özge bilüñ
1221. Gelüp Nûh Ka‘be’den görür gemiyi
Tazarru’ ile yâd eyler Ğanî’yi

---

* BL’de başlık “Rivâyet-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu ‘anh” şeklinde.

1217 direksiz: digreksiz (İÜ)

1222. Gemi yirine iner Nûh gelicek
Ta'accübe varur küffâr göricek

1223. Nidâ irer Hudâ'dan Nûh'a dinmiş
Ki vaqt irişdi gir gemiye gör iş

1224. Ki diñle kudret-i Haqq'ı burada
Kimesne dahli yok-durur arada

45^a BL

Düñlü's-sefîne

1225. Girür mâh-ı Receb'de gemiye Nûh
Gemiye girmiş idi cümle zî rûh

1226. Demürden var imiş tennûr-ı Âdem
Bişürmiş nân o tennûr içre ol dem

1227. Dimiş Nûh'a Hudâ-yı Rabb-ı 'izzet
Belürir bil 'azâb için 'alâmet

1228. O tennûrdan şu çıkısar-durur bil
Bu yerler olısdur mâya tebdil

1229. Rivâyet olunur Ka'b hazretinden
Ki diñlegil Hudâ'nuñ kudretinden

1230. Gemiye girmege merkeb çekinmiş
Yapışmış kuyruğa İblîs dinmiş

1231. Dimiş Nûh merkebe dir gir i şeytân
Bu lafzı işidüp girdi dir ol an

1232. Görüp şeytânı Nûh dimiş i mel'ûn
Nice girdüñ u kılduñ beni maḥzûn
1233. Eşek kıuyruğına yapışmış idüm
Ki gir şeytân didüñ ol anda girdüm
1234. Bile girmem benüm muḳadder idi
Ḥudâ uḥrâya deñli zinde kıldı
1235. Dimiş Nûh dir gemide sen iy İblîs
Kimesne itme ıdlâl kıılma telbîs

33^a İÜ

1236. Dimiş taşra çıkınca itmeyeyin
Gemide kimseyi incitmeyeyin
1237. Dir ol şeytân Nûh'a kııl du'âyı
Ḥudâ tevbemi maḳbûl kııla ânî
1238. Nidâ kıılmış o Yezdân dindi Nûh'a
Ṭarîḳ ister ise şeytân fütûḥa

45^b BL

1239. Di Âdem'e bu demde secde kıılsun
Anuñ tevbesi de maḳbûla irsün

1232 Görüp şeytânı: Giren şeytâna (BL) // Nice: Niçün (BL)

1237 maḳbûl: ḳabûl (İÜ)

1238 kıılmış: kııldı (BL)

1240. Dimiş şeytân ki ben cennetde aña
Ki secde itmedüm ma'lûm a saña
1241. Bu yirde kendü hâzır degil imdi
Aña ben secde mi idemdi şimdi
1242. O tennûrdan çıkar kırk güne dek şu
Dimiş kâfirlere sağlıktan el yu
1243. Ve gökden meşk ağarından açar dir
O yağmur rengine ki Nûh bakar dir
1244. Yağan yağmur şuyı levni yeşil bil
Ve tennûrdan çıkan şuyı sarı kil
1245. Buyurmuş Kâdir Allâh Ka'betullâh
Feriştehler göge çeke ol agâh
1246. Burada bir kavilde naql olunmuş
Ve Ka'be taşı dört yerden gelinmiş
1247. O taşlarla yapıldı dindi Ka'be
Şahîhdür bu kavı yok bunda şu'be
1248. O taşlar vardı dinür yerlerine
Buyurmuş dir Hudâ meleklerine
1249. Şu çıkmış taşları kılmış ihâta
Ve taşlarda olan irişdi bâda

1240 ma'lûm a: ma'lûm

1250. Helâk olmuş o küffâr cümle tahkîk
İrişmişler belâlarına zındîk
1251. Dinür kırk arşun olur şu ki bahrâ
Şuy-ıla dolmuş imiş kûh u şahrâ
1252. Dutar şu mağrib ile meşrîkı yâr
Ne kudret gösterübdür diñle Cebbâr
1253. Durur şu üzre gemi altı ay dir
Ve on gün dahı artuk bile şay dir

46^a BL

1254. Muhaşşal altı ay on gün gemi bil
Yürür deryâ yüzinde dir eser yıl
1255. Dinür tağlarda Yezdân Cûdî tağın
O geminüñ o tağ kılmış durağın
1256. O tağ küçük dinildi cümle tağdan
Aña ne ‘izzet itmiş ol Yaradan

33^b İÜ

1257. Dinür ol tağ görür uzunu alçaq
Anuñ-çün eylemiş hürmet aña Hâk
1258. Er iseñ dünyede çekme gurûrı
Özüñ alçaq görüp sürgil sürûrı
1259. İrer ‘âşûre ‘îdinde sefine
O tağ bâğ olmuş ol dem ehl-i dîne

1253 on gün dahı artuk bile: on günü de dahı bile (BL)

Ḳarâr-ı sefine

1260. Ḳarâr kılmış o tağda dir sefine
Var ise ol cebelledür defîne
1261. Gemi ḳapusını fetḥ eylemiş Nûḥ
Şafâ kesb eylemişler cümle zî-rûḥ
1262. Nazar olundı dinmiş yire ol an
Şu almış yiryüzini cümle yeksân
1263. Çıḳarmış ḳarğayı göre ḳuruyı
Gör imdi neylemiş ol ḳara rûyı
1264. O ḳarğa leş bulup yimege başlar
Anuñ-çün urılır başına taşlar
1265. Gögercin uçurur görmek için Nûḥ
Şuya girüp gögercin buldı nüşûḥ
1266. Nüşûḥıñ luğati mâ-i ḳalîldür
Gögercin ḥûbdur ḳarğa zelîldür
1267. Gögercin baldırın ḥaşladı dir şu
Isıcak idi yirden çıkıcak o
- 46^b BL**
1268. Gögercin baldırınıñ tüyi yokdur
Ḳızıldur baldırı gör ki yanıkdur

1266 Nüşûḥıñ: Neşûḥıñ (BL)

1267 Isıcak: Isıcak (İÜ)

1269. Gögercine du'â eyledi Nûh bil
Anuñ-çün hürmet üzre dutdılar il
1270. 'Aşır 'îdi günü çıkdı gemiden
Ne kim qonmuşdı hayvân u âdemîden
1271. Bir araya gelüp cem' oldılar hep
Yeyecek kısmı-çün arandı merkeb
1272. Ne kim bulundu-ise cem' olunur
Pişirüben ta'âm olup yenülür
1273. Hudâ'ya hamd idüp şükr eylediler
Şalıvirdi o kuşları didiler
1274. Dağı ne deñlü kim vardur canavâr
Olanın çıkarup taşraya şalar

Binâ-i qarye

1275. Buyurmuş qavmine Nûh dindi anda
Yapalar qarye[y]i bu tağ dibinde

34^a İÜ

1276. Ki Cûdî tağıdur ol didigüm tağ
Binâ olundu kendle bâğçe vü bâğ
1277. Qarye-i Şemâne nâm virilmiş
O seksen kişi kûyı dimek olmuş

1269 dutdılar: döndiler (İÜ)

1270 İkinci mısırâda vezin bozuk.

1275 Yapalar qarye[y]i bu tağ: Yapıla bir qarye tağ (İÜ)

1277 Qarye-i: Qaryet-i (İÜ)

1278. İder Nûh orada dünyâyı üç bahş
Üç oğluna virüp nice geçer nakş
1279. Virür Sâm'a Hicâz ile Yemen dir
Dimiş Hâm da nire varam ya ben dir
1280. Aña mağribdeki siyâh 'Araplar
Ve zamîmesidür Hindî erenler
1281. Ve o dem Yâfeş'e meşriki virmiş
O demden Türk atası Yâfeş olmuş

47^a BL

Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ*

1282. Dimiş Nûh oğlu Hâm'a iy oğul bil
Gemiye gireli râhat degil dil
1283. Diziñe başımı koyup yatayım
Ki bir miqdârca ben de uyuyayım
1284. O dem dir Hâm dizine başını kor
Dinilmiş anda dir Nûh kaçan uyr
1285. Eser dir bâd açar serini Nûh'uñ
Ki seyri 'âlem-i hâbdandı rûhuñ

1281 Yâfeş: Yâsef (İÜ)

* BL'de başlık "Rivâyet-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu 'anh" şeklinde.

1285 serini: sırrını (İÜ) // 'âlem-i hâbdandı: 'âlemi hâbdandı (BL)

1286. Görüp serini Nûh'ın Hâm güler dir
Ve Yâfeş çağırıp şayha ider dir
1287. Ve Sâm Nûh'ın o dem serini örter
Uyandıqda bu hali ki bilür er
1288. Kaşuyup Hâm'a beddu'â ider dir
Yüzün kara ola hemân senün dir
1289. Yüzi kara olur Hâm'un o demde
Yavuz iş itme yârâ ol keremde
1290. Dimiş Nûh Yâfeş'e senden gelenler
Ola cebbârlar u fir'avunlar
1291. Dimiş Sâm'a ki oğlum serim örtün
Hudâ lufti ola 'aybına örtün
1292. Gele peygamber aşıından müdâmî
Hudâ maqbûl ide bu dem du'âmı
1293. Cihânda eylik üzre olagör yâr
İdegör vâlideyn hakkını ızhâr
1294. Du'âsın alasin tâ vâlideynün
Olarun hakkı tâ olmaya deynün

1286 serini: sırrını (İÜ) // Yâfeş: Yâşef (İÜ)

1287 serini: sırrını (İÜ)

1290 Yâfeş'e: Yâşef'e (İÜ)

1294 hakkı tâ: hakkı ki (İÜ)

1295. Velîni' metlerüñ üstâdlaruñla
Ri'âyet vechile ol anlaruñla

47^b BL; 34^b İÜ

1296. 'Uyûb açıcı olma şakla zinhâr
Hezârân 'aybımız setrinde Ğaffâr

Rivâyet-i Hâzret-i Ka'b radıyallâhu Te'âlâ 'anh*

1297. Hudâ bir günde vahy eyledi Nûh'a
Ola kavmi içinde dir fütûha

1298. İkiyüz elli yaşda idi Nûh dir
Toquzyüz elli yıl kavmiyle tedbîr

1299. Üzere olmuş ol ehl-i diyânet
Hudâ luftıyla kılmışdur şıyânet

1300. Tavâfdan-şoñra dahı iki yüzyıl
Ve bir rivâyetinde özge tebdîl

1301. Dimişler üç yüz elli yıl sağ oldu
O zindegânesiyle bal yağ oldu

1302. İder Nûh oğlu Sâm'a dir vaşiyet
İki nesneyi dâ'im eyle 'âdet

1303. Ve iki nesneden de ictinâb it
Cihânda didüğüm pendüm ile git

---

* BL'de "Te'âlâ" yok.

1304. İki ol didüğimi diñle evvel
Tamâm iz'ân idinüp gönlüñe al

1305. Kelîme-i şehâdetdür bilesin
Aña meşgûl olup dâyim diyesin

Lâilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh

1306. Şehâdet kelimesin çok diyesin
Bu vaşiyet-i Âdem'dür bilesin

1307. İkincisi budur ki bu du'âyı
Yazılmış 'arşda görmüşlerdür anı

1308. Müdâm bunı dahı durma oğul
Benüm sözüme oğlum iseñ uyğıl

48^a BL

Sübhânallâhi ve'l-ğamdülillâhi ve lâilâhe illallâhu vallâhu ekber

1309. Ol iki işi kim işleme didüm
Senüñ kayğunı gör ki nice yidüm

1310. Hudâ'ya şirk getürme key şağın sen
Naşîhatımı saña eyledüm ben

1311. Biri dahı Hudâ'nın kullarını
Ri'âyet üzre gözle illerini

1304 didüğimi: didüğim (İÜ)

1312. Şaķın nâ-ħaķ yire incitme zinhâr
Saña gereklüsin didüm ne kim var

1313. Tamâm itmiş vaşiyetin o dem Nûħ
Cesedden çıķmaĝa ıalab-ı mış rûħ

35^a İÜ

1314. Melekü'l-mevt virür Nûħ'a selâmı
İder 'Azrâ'il'e Nûħ da kelâmı

1315. Seni gördükde ķorķdum ne kişisin
Şanuram rûħumı ķabz idicisin

1316. Dimiş ki bildigüñem sen bilürsin
Ki Âdem Ata görgüsin görürsin

1317. İşidüben taĝayyür buldı levni
Dili dutuldı söylemedi ħayli

1318. Güci yetmez o demde söylemege
Ne söz ķalür o demlerde dimege

1319. Şehâdet kelimesini o demde
Ĥudâyâ luıfıñ ile eyle dilde

1320. Şorar ol demde Nûħ'a melekü'l-mevt
Ne ķorķarsın ölümden bunca müddet

1321. Cihânda şağ olup virdüñ ü alduñ
Haber vire cihân içre ne bulduñ

1322. İki kapulı bir kervânsarâydur
Girüben çıkdığım bir iki aydur

48^b BL

1323. Şarâb şunmış ki iç korkuñ gider dir
İçüp Nûh Nebî teslîm ider dir

Fâtiha*

Kālû innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ün**

Kışşa-i Hâm***

1324. Buyurmuşdur rivâyet Ka'bü'l-Ahbâr
Ne sırlar keşf ider diñle o cebbâr

1325. Dinür ki fevt-i Nûh'dan soñra ol Hâm
Cimâ' idüp o hâtûndan alur kâm

1326. Olur hâmile hâtûn Hâm'dan dir
İki ikiz oğul hâtûndan dir

1321 virdüñ ü alduñ: alduñ u virdüñ (BL)

1322 kervânsarâydur: kârbânsarâydur (İÜ) // İkinci mısra İÜ'de "Girüp çıkdığım oldu bir iki aydur" şeklinde.

* BL'de yok.

** "Bizim bütün varlığımız Allâh'ındır, sonunda da O'na döneceğiz!' derler."
(el-Bakara 2/156) (Bekir Sadak meâli)

*** Hâm: Hâm (BL)

1324 Ka'bü'l-Ahbâr: Ka'bü'l-Ahbâr (BL)

1326 hâmile: hâmile (BL)

1327. Siyâh dir ikisi de ol veledüñ
Dimiş hâtûn babasına iledüñ
1328. Dimiş Hâm bu veled benden degildür
Dimiş hâtûn da gayriden degildür
1329. Babañ saña idüpdür beddu'âyı
Hudâ bunıñla def' itsün belâyı
1330. Du'âsıyla olur oğlıñ siyâhlar
Çeker hâtûn o demde nice âhlar
1331. O hâtûn ile cem' olur yine er
Siyâh rû zâhir olur dir iki ser

35^b İÜ

1332. O Hâm terk eyledi dir hâtûnını
Eli ile bozar ol Hâm inini
1333. Alup hâtûn oğulların gider dir
Görüñ hikmet-i İlâhî n'ider dir
1334. Ol evlâd irişüp kâmil olurlar
Anaları ile yola girürler
1335. Kenâr-ı bahre irerler giderek
Biri birisi ile lu'b iderek

1331 hâtûn ile: hâtûnıyla (İÜ)

1332 Hâm: Hâm (İÜ)

1336. Dişisine cimâ' ider ricâli
Çoğalırlar zuhûr ider 'ayâli

49^a BL

1337. Ol arada yaparlar bir kırye
Olur dir orada bellü beliyye
1338. Ğıdâsı balık olur dir olaruñ
Kelâmı oldurur ol ulularuñ
1339. Siyâhlardur olar evlâdı ile
Geçinürler imiş aşhâbı ile
1340. Olardur nesl-i Hâm tahkîk bilesin
Olaruñ diñleme aşla gelesin
1341. Burada hatme irdi kışşa-i Hâm
Helâk oldu muğaddem ehl-i aşnâm

Kışşa-i Yâfeş

1342. Burada oldu râvî Ka'bü'l-Ahbâr
Ki Yâfeş neyledi meşriqda âşâr
1343. Beş oğlı irişür ol Yâfeş'üñ bil
Biri Cevher biri Nîreş di gil

1337 kırye: kıryye (BL)

1338 Ğıdâsı: Ğıtâsı (BL)

1341 Hâm: Hâm (İÜ)

1342 Ka'bü'l-Ahbâr: Ka'bü'l-Ahbâr (BL)

1343 biri Nîreş: biri biri Nîreş (İÜ). BL'de de "biri biri" yazılmış olmakla berâber ilkinin üstü karalanmış.

1344. Biri Yâsef biri Sefvîl Menâşih
Buların yâdına dil ola râsih
1345. O cevher neslini Rûm yazmış inan
Ve Nîreş'den gelür Türk didi ihvân
1346. Yesâf'dan geldi Ye'cûc deyu mestûr
Menâşih'den 'Acem hâkimi mağhûr
1347. Olar Hâk'dan dilerem yok olalar
'Acem milkini 'Oşmânlu alalar
1348. Du'âmı müstecâb eyle Îlâhâ
Murâd viricisin sen pâdişâha
1349. Sefvîl'den dir Ermenîler olmuş
Bu minvâl üzre taħrîr kılınmış

Ḳıssa-i Sâm bin Nûh 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm *

49^b BL

1350. Beş oğlı daħı Sâm'uhn oldu dindi
Esâmîleri de ta'yîn olundu

36^a İÜ

1351. Birinûn adı Faħş evlâdı A'râb
Anı gâyetle ulu bilmiş aħbâb

1344 Yâsef: Yesâf (İÜ)

1345 didi: dindi (İÜ)

1348 viricisin sen: virici sensin (İÜ)

* BL'de başlık: "Ḳıssa-i Sâm bin Nûh 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

1352. Yemen birinũñ adı Hâşimîler
Yemen'den hâşıl olmışdur didiler
1353. Dinilmiş Belbîs bigi adına
Kureyşîler mekânıdur Medîne
1354. Kureyşîler Belbîs'den hâşıl olur
Ulu nâm-ıla 'âlemde añılır
1355. Birinũñ adı Esved'dür bil anı
O Nesnâs atası Yemen mekânı
1356. 'Uveylim birinũñ adı işitgil
O 'Âd ile Şemûd atasıdur bil
1357. Bulardan hâşıl olan halk çoğaldı
İrişüp her kabâyıl dir ulaldı
1358. Kimi puta tapar kimi güneşe
Kimi yıldızla meşgûl olmuş işe
1359. Hudâ Hûd Nebî'yi virmiş ol dem
O hazret kışşasından uralım dem

1353 Belbîs: Belbelîs (BL)

1354 Belbîs: Belîs (BL) // Ulu: Olar (BL)

1355 atası: ünâsı (BL)

1356 'Uveylim: 'Avîlem (İÜ)

1357 hâşıl: soñra (İÜ)

1358 yıldızla: yıldıza (İÜ)

**KıŖŖa-i Hûd Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal‘âtü
 ve’s-selâm ***

1360. Ka‘b’dan bil su‘âl olunmuş aqdem
Cevâb virmiş imiş bundan muqaddem
1361. ‘Ivaz oğlu dinilür biline ‘Âd
Ve ‘Ivaz Âdem oğlı olmur yâd
1362. Ve Sâm oğlı dinilür Âdem’e de
Dimiş Âdem de Nûh diñ dedeme de
1363. Vehb ibn Münebbih kıldı taqrîr
İdeyim buñda naqlini taqrîr

50^a BL

1364. Hırac adlu bir atı vardı ‘Âd’uñ
Bir âvâzı niŖânıydı niŖâtuñ
1365. Ve bir âvâzı bulmağa ħalâŖı
Buña mu’tâd kılmıŖlardı nâsı
1366. Dü ŖayĖa itmiş ol esb-i sa‘âdet
İdermiş bu Ŗadâlarla iŖâret
1367. Ol at qalmıŖ dinilmiş idi Nûh’dan
Niçe eŖer zuhûr itmiş o ŖûĖdan

---

* BL’de baŖlık: “KıŖŖa-i Hûd Nebî ‘aleyhi’Ŗ-selâm”

1363 Vehb: Veheb (BL)

1366 itmiş: eylemiş (İÜ)

1368. Var imiş kavm-i 'Âd'da üç şanem dir
Ne atam var dir anlar ne anam dir

1369. Düzerler u taparlar puta anlar
Cehennem içre vağan duta anlar

1370. Ol üç aşnâmuñ adlarını işit
Bilüp bâtılları Hâk yola sen git

36^b İÜ

1371. Şanemüñ birinüñ adı Şadî dir
Birinüñ de hedîyeñdür Gedî dir

1372. Şamûd dir birinüñ adına anlar
İnanur mı aña 'âkil olanlar

1373. Cevâhirle muraşşa' ol şanemler
Nice tapar aña gör ol Yemenler

1374. İder hıdmet dir üç yüz altmış âdem
Biri hıdmet ider her günde her dem

1375. O huddâmuñ var imiş bir ulusu
Anuñ Hülûd adı 'âlem delüsi

1376. Hülûd'a hüsni hulk virmiş o Mennân
Sühan-ver merd imiş ol merd-i merdân

1370 işit: işid (BL) // git: gid (BL)

1372 Şamûd: Şûd (İÜ)

1376 "Sühan-ver" olduğunu düşündüğümüz kelime her iki nüshada da "Sehünver" şeklinde harekelenmiş.

1377. Şecî' u kuvvet ehli merd-i kâmil
Hudâ emri ile ol oldı 'âmil

1378. Hülûd eyledi dir aşnâma niyyet
Varuban dileyeydi isti'ânet

50^b BL

1379. Varur büthâne kapısına ol merd
Dutulup dili dir çekmiş o dem derd

1380. Mecâli kalmamış güftâra anuñ
Görüñ luţfını ol merde İlâh'uñ

1381. Nidâ irişdi sem'ine o demden
İrer vaqt gele peygamber beliñden

1382. Al 'ammuñ kızını terk eyle aşnâm
Bilesin sen dahı nedürür İslâm

1383. Hülûd hemân alur 'ammusı kızın
Şanem hânede göstermemiş izin

1384. Hülûd'dan geldi Hûd sen eyle iz'ân
Ne olmuş kışşa diñlegil ol ezmân

1380 merde: merd-i (İÜ)

**Qışsa-i mevlûd-ı Hûd Nebî 'alâ nebiyyinâ ve
'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm***

1385. Qadem başdı cihâna Hûd dindi
Tuyûr-ıla vuhûş cümle sevindi
1386. Biri birine dir muştulamışlar
Bu dem Hûd Nebî toğdı dimişler
1387. Düşer 'Âd kavmine qorqu tamâmen
'Alâyimden bilürler hâş u 'âmen
1388. Qış imiş geldüği 'âleme çıplaq
Quru ağac dir ol dem virdi yapraq
1389. Virür eşcâr-ı mîve mîvesini
Direr tâze civânlar ayvasını
1390. Qurumuşca bınarlardan şu çıkmış
Revân olup o yeryüzine aqmış

37^a İÜ

1391. Cum 'a günde toğmış ol nebî bil
Olurlar ıncırırığa mübtelâ il
1392. Belânıñ hikmetin şormış o tayfa
Bu hâlât ile anlar düşdi havfa

51^a BL

---

* BL'de başlık "Qışsa-i Mevlûd-ı Hûd Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

1385 vuhûş: vuhûş (BL)

1392 tayfe: tâ'ife (İÜ) // İkinci mısra BL'de şöyle: "Kilâbuñ ta'mı taħkikdür ki
çıqa"

1393. H̱ulûd'ın oğlı ıoğdı dir birisi
H̱udâ'nuñ ol olacağdur nebîsi
1394. Őađınmađ gerek andan cümlemüz dir
Olurlar dir olarıñ varı dilgîr
1395. Dimiş H̱ud nâmına atası Ğâbir
'Acele ehlini yeñmiŐdi Şâbir
1396. İrişmiş H̱ud nûrânî müşekkel
'İbâdet üzre olmiş dir muĥaŐŐal
1397. 'İbâdetde görür atası anı
Su'âl içün aña açmiŐ zübânı
1398. Dimiş ki tâ'atüñ kime idersin
Beni ĥalk idene dir ki bilesin
1399. Bu cümle 'âlemi ĥalk itdi Allâh
Beni peygamber eyler olđıl âgâh
1400. Şanemlere Şapan yaman kişidür
Biliñ taĥķik anı Şeytân işidür
1401. Dimiş vâlidesi de ĥâmileyken
'Acâ'ib görünüpdür baña mesken
1402. Yatardum bir kıru ağac dibinde
Ol ağac virdi yaprağ mîvesinde

1401 ĥâmileyken: ĥâmile iken (İÜ) // 'Acâ'ib: 'Acâyib (BL)

1402 Yatardum: Yatırdım (BL)

1403. Ve sen dünyâyâ geldüñ sevgüli baş
Müdâmî Hâk olupdur saña yoldaş
1404. Seni bir kara taş üstine kodum
Ağ oldu ol kara taş anı gördüm
1405. İrişmiş kırk yaşına Hûd o demde
Nübüvvet irdi Hâk'dan olma gamda
1406. Buyurmuş Hâk Te'âlâ Hûd'a da'vet
İder Hûd dahı ızhâr-ı nübüvvet
1407. Varup ol kavmi içre dir ki gelüñ
Hudâ'yı bir beni resûli bilüñ

51^b BL

1408. Bu bâtıldan çekinüz siz elinüz
Benüm peygamber-i Hâk siz biliñüz
1409. Tarîk-i Hâk'â kılavuz olayın
Size öğredegim işüñ kolayın
1410. Bu dem kim bâtil işlerden dönesiz
Sa'âdet menziline irişesiz
1411. Hicâb-ı küfri dilden gideresiz
Sa'âdet nûrını ol dem göresiz

37^b İÜ

1412. Dimiş küffâr ki iy Hûd sen delisin
Dimezüz biz saña aşlâ velisin

1413. Yazılmış aña kezzâb didiler dir
Bilür kezzâbı Yezdân dimiş ol pîr

1414. Ki Hâk peygamberüm itmeñ gümânı
‘Azâbuñ yoḥsa yaklaşdı zamânı

1415. ‘Azâbdan sizi kırtarmaḳ murâdım
Benüm bu dem deli ḳoduñuz adım

Rivâyet-i İbn ‘Abbâs raḳıyallâhu Te‘âlâ ‘anhümâ*

1416. O ḳavmüñ ḳâmeti yüzer zirâ’ dir
Ve en küçüginüñ seksen zirâ’ pîr

1417. Getürmemişler îmân Hûd’a ḳavmi
Başîretlerini bağladı nevmi

1418. Olup ‘âşî getürmediler îmân
‘Azâbda yaraşır dir ol aşıl cân

1419. Dimişler ki seni biz imtiḥâna
Çekelüm bu degildür dir bahâne

1420. Bize virgil ‘azâb Hâk ise sözüñ
Bilevüz seni peygamberdir özüñ

1421. Hûdâ-yı Zü’l-celâl’e maḥfî esrâr
Olur mı aña ma’lûm her ne kim var

52^a BL

---

* BL’de başlık “Rivâyet-i İbn ‘Abbâs raḳıyallâhu ‘anh” şeklinde.

1417 Hûd’a: Hût’a (BL)

1422. İrer at ehl-i küfre görür anlar
Acıguban biri birin yir anlar
1423. Bel dan gayrı hibir imtianı
Bulamayup bel  isteye anı
1424. Nice idr k ola  alemde bu kim
Bel  isteye bula anı u kim
1425. Bel dan urtula mı hi o k ff r
Cehennemde yeridür anlaru n r
1426. Din r   yıl m d m  yadı yamur
O atda gözlerini yedi dir m r
1427. O at ile zeb n olur o k ff r
İder alık olaru c nına k r
1428. Dimi H d id  istif r olara
Ve tevbe ılıuz buluna  re
1429. Dimiler Ka'be'ye  dem alalum
Ki at derdine biz derm n bulalum
1430. O k ff r  adet idinmiler evvel
Aar h c ta Ka'be'de biri el
1431. Olar dir g nder rlar altı kimse
Varurlar Ka'be'ye anlar kim-ise

1422 İkinci mısra İÜ'de "Taayy l ile bile bitmedi otlar" eklinde.

1427 ile: iled (BL)

38^a İÜ

1432. İkisi Ka'be'de olur müselmân
Ki Hûd kavmi helâk oluna yeksân
1433. Biz anlardan degilüz saña ma'lûm
Virüp İslâm kılduñ bizi ma'sûm
1434. Bizüm hâcâtımızı eyle maqbûl
Efendisinden ister hâcetin kul
1435. Sem'lerine nidâ irdi dindi
Du'âñuz biliñüz maqbûla irdi
1436. Murâdıñuz dağı ne ise dileñ
Bizüm 'ömrümüzi kerkezce eyleñ

52^b BL

1437. Nidâ ider olara Rabb-ı 'izzet
Virildi dilegüñiz üzre ruḥşat
1438. Ol altınuñ ki dördi kâfir idi
Uluları adına Qayd dindi
1439. Ol iki müslümân anlara dimiş
Dileñ hâcâtıñuzı bite tâ iş
1440. Dimiş anlar İlâhî 'Âd kavmi
Şusuzluğdan olar görmedi nevmi

1440 Şusuzluğdan: Şu şerrinden (İÜ)

1441. ‘Înâyet eyle yağmur vir olara
Bulalar emrũñ ile қаһта çâre
1442. Һudâ virmiş olara üç bulut dir
Aқ u қара қızıl itdi şu‘ûd dir
1443. İrişmiş anlaruñ sem‘ine bir ün
Bulardan iste birin girũñe dön
1444. Dimiş ol Қayd қара bulut virũlsün
Neye irer қара yazulı görsün
1445. Buyurmuş yil һazînedârına Һақ
Dinür şarşar yilinden zerreye бақ
1446. Ki zerre һалқasına şığacaқ yil
Virũlsün kim bileler neydügin il

Rivâyet-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu Te‘âlâ ‘anhümâ*

1447. O bâda bil ki yetmiş biñ ferişte
İder һıdmet müdâm anlar ol işte
1448. Olara bir ferişte olur serdâr
O һıdmetde o bilür her ne kim var
1449. O baş ferişte dimiş yâ İlähî
Ne deñlü yiledür emrũñ İlähî

1441 yağmur vir: yağmurdan (İÜ)

1443 girũñe: girüye (İÜ)

* BL’de “Rivâyet-i İbn ‘Abbâs rağıyallâhu ‘anh” şeklinde.

1450. Buyurır Qādir u Qayyûm u Qahhâr
O zerre halkası kadar ider kâr

53^a BL

1451. İlâhâ çok-durur 'ilmüñ muhîtdür
Şadefde kaçre âb kıldıñ müdâmdür

38^b İÜ

1452. Bir igne yurdusı miqdârı kâfi
Rızâñla dinilür cevâba şâfi
1453. Olunmuş ol kadar yile işâret
İrer ol demde küffâra hasâret
1454. Görürler bir kara bulut süzülmiş
Uçar kuş gibi üstlerine gelmiş
1455. Dimişler ki gelen yağmur buludı
Görürler ol dem içinde de Hûd'ı
1456. Dimiş anlara irdüñüz belâya
Gelüñ tevbeyle yalvaruñ Hûdâ'ya
1457. İmâna gelüben oluñ müselmân
Belâ def' oluban kırtarasız cân
1458. Dimişler Hûd'a ki maqşûda irdüñ
Bu bârân buludı gelmekde gördüñ

1450 halka: halka (BL)

1452 cevâba: cevâb-ı (BL)

1455 yağmur: maqşûd (İÜ)

1458 bârân: kara (İÜ)

1459. Saña ne ihtiyâc kaldı burada
Senüñ hod medhaliñ yoğdur arada
1460. Hudâ bir yıl virür küffâr iline
Kemâl-i kudreti anda biline
1461. Yerinden köklü ağaçları yıkdı
Yedi biñ kişi dir tağlara çıkdı
1462. Biri birine yapışmışlar anlar
Ki Hûd kıanda deyu bakup ararlar
1463. Bilürler ki belâ irişdi taħkık
Kelâm-ı Hûd'ı kıılmışlardı taşdıķ
1464. Belâ geldi didügi gerçek imiş
Başımuza gelüpdür şimdi bu iş
1465. Yedi biñ kimse dir bâd şiddetünden
Deperler yiri şayha hiddetünden

53^b BL

1466. Yudar yir dizlerine dek oları
Helâk olmuş olarıñ cümle varı
1467. Harâb olmuş var ise her ne olsun
Ögütüdi âsiyâbda oldu dir un
1468. Havâya şavurur tozını devrân
İşidenler bu sırrı kaldı hayrân

1459 arada: burada (İÜ)

1469. Dinür ol anda Hûd dâ'ire çizdi
Kâbîlesiyle dâ'ireye girdi
1470. Olar peygamber ile kurtulurlar
Cihân içre sa'âdetde olurlar
1471. Yigirmi yıl geçicek bu aradan
Yiter va'de-i Hûd dinür Hudâ'dan
1472. Şular dir tâbi' olmuşlardı Hûd'a
'Acem iklîmine irmiş ku'ûda

39^a İÜ

1473. Olurlar Sâm katında dindi anlar
Kâlurlar 'âm katında ol erenler
1474. İki yüz yıl geçicek Hâk Te'âlâ
Buyurur Şâlih'i peygamber ola

Kıssa-i Şâlih Peygamber 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtu ve's-selâm*

1475. Rivâyet Ka'bü'l-Ahbâr'dan olundu
O Yezdân kavm-i 'Âd'ı yok kıldı
1476. Şemûd kavmi cihânı kıldı ma'mûr
'Adûlarına olmuşlardı manşûr

---

* Başlık BL'de "Kıssa-i Şâlih Peygamber 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

1475 Ka'bü'l-Ahbâr: Ka'bü'l-Ahbâr (BL)

1476 manşûr: makşûr (İÜ)

1477. Olar olmuşlar imiş on kabîle
Görelim 'âkıbet anlar ne kıla
1478. Ve her kabîle yetmiş biñ er imiş
Olardan gayrısı cümle zen imiş
1479. Olar kuvvetlü cebbâr çok cemâ't
Hicâz'la Şâm miyânında ikâmet

54^a BL

1480. Üzre olunurdu dinmiş hikâyet
Bunuñ üzerine olmuş rivâyet
1481. Olara pâdişâh 'İmrân Kayd bin
Şemûd bin 'Âd bin 'Ivaz ħodbîn
1482. Ki Sâm'a irişür evlâd u ecdâd
Olaruñ her birine böyledür ad
1483. Dimişler kavm-i Hûd'a ol kabâ'il
Bu tevcîhe görüñ kim ola kabîl
1484. Bizüm kuvvetimüz sizden ziyâde
Ve mâlımızla kalbimiz küşâde
1485. Ve tağlar oyaruz evler yaparuz
İki etmeklinüñ birin kıparuz

1477 Olar: Ulu (BL)

1480 olunurdu: olunur (BL)

1483 kabîl: kâ'il (İÜ)

1486. Melek kuvveti bize eşer itmez
Şahîh sözdür ki cân bostânda bitmez
1487. Olaruñ evlerinüñ kıddin işit
Yüz arşun dinilür ne gör ne işit
1488. Yüz arşun dağı uzunı dinilmiş
Eve adamlar egilür girürmiş
1489. Kapuları da âhendendi cümle
Kimesne idemez anlara hamle
1490. Olaruñ kalmadı nâm u nişânı
Cehennem oldı anlaruñ mekânı

Vaşf-ı Şanem*

1491. Dimiş şâhları bir şanem düzüle
O ‘Âd kavmi şaneminden yeg ola

39^b İÜ

1492. Gelüp bir seng tıraş yonar o dem taş
Yüzi âdem yüzinden gösterür baş
1493. Ve gerden ile gögsü öküz endâm
Ayakları it ayağı degil râm

54^b BL

1494. Tamâm oldıkdâ ol putı bezerler
O kelpler gör ki kendüler düzerler

1486 bostânda: bostânunda (İÜ)

* İÜ’de başlık “Vaşf-ı Cehennem”

1492 yüzinden: yüzinde (BL)

1495. Cevâhîrle muraşsa' eylemişler
Şehe seyr eylemege gel demişler
1496. Görüp üstâdına bir hâne yap dir
Muraşsa' hâne içre halkı tapdır
1497. Yaparlar puta hâne sîm u zerden
Murassa' eylemişler anı dürden
1498. Komişlar putı ol hâne içine
Yapışurlar dinür baş u kıçına
1499. Yürümege şu kim olmaya kâdir
Kelâm bundan dahı olmaya şâdir
1500. Düzeler kendüler anı hâcerden
Ve ba'zılarını dahı şecerden
1501. O bî-dînler tapalar yine aña
Nice kalmasun âdem bunda taña
1502. Hudâ dûzahı anlara yaratmış
Olara âteş içinde yer itmiş
1503. İlâhâ hikmetüñ pür 'ibretiñdür
Bu cümle halk olan hep kudretiñdür
1504. O kâfir pâdişâhı kavmi ile
Gözündeki o ğaflet nevmi ile

1505. Varup her günde ol puta taparmış
Ki bilmezler o taşda ol ne görmüş
1506. Dimiş ol şâh bir eyü kişi bulıñ
Eyi bile o hizmetini yoluñ
1507. Şaneme hizmet ide ol müdâmî
Eda-i hizmet ile duta câmı
1508. Şemûd kavminde Kâfûh adlu bir er
Aña açılsa lâyıq hizmete der

55^a BL

1509. Dimişler cümle küffârûñ kebîri
O hizmete konulsun ol dilîri
1510. Şanem kulluğın aña bildürürler
Anuñ neslin şaneme güldürürler
1511. İder Kâfûh şaneme özge kulluğ
Dimişlerdür ki kulluğdan ululuğ
1512. Şemûd kavmi ki taparlardı puta
Olar inkâr kılmışlardı Hûd'a

40^a İÜ

1513. Hûdâ rızklarını kesmez olaruñ
İkiz oğulları toğar olaruñ

1509 konulsun: kosunlar (İÜ)

1510 neslin: neslini (İÜ)

1512 Hûd'a: Hût'a (BL)

1514. Ağalar mîve virür iki kerre
Kimûñ ‘ağlı irişür dir bu sırra
1515. O küffâr dir bu ni‘met ol şanemden
Olarıñ başı urtulmaz elemden
1516. Götürürler iki def‘a aşâdı
Ĝanî olmişlar eylerler fesâdı

**Mevlûd-ı şâlih Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi ve ‘alâ
sâ‘iri‘l-enbiyâ‘i‘s-selâm***

1517. Dinür Kâfûh o idmet üzre durur
Bilinden nûr ıkar ol anı görür
1518. şu‘â‘ı dutdı dünyâyı o nûruñ
Nidâ irmiş ulağına ki görüñ

Ve ul câ‘e‘l-ağğı ve zehağı‘l-bâtil
Elâ bu‘den ve suğğan li-şemûd*****

1516 iki def‘a: idi anlar (BL)

* BL‘de başlık ‘‘Mevlûd-ı şâlih Nebî ‘aleyhi‘s-selâm’’ şeklinde.

** ‘‘Yine de ki: Hak geldi, bâtil yıkılıp gitti. Zaten bâtil yıkılmaya mahkûmdur.’’ (el-İsrâ 17/81)

*** ‘‘Semûd kavmi (Allah‘ın rahmetinden) uzak kılındı.’’ mânâsına gelen bu ifâde yukarıdaki şekliyle Kur‘an‘da yer almamakta; aynı mânâyaya gelen ‘‘Elâ bu‘den li-şemûd’’ âyeti bulunmaktadır (Hûd 11/68). (‘‘suğğan’’ ve ‘‘bu‘den’’ kelimelerinin aynı anlamı taşıdığına dâir bk. İbn Abbas‘ın Buhârî, ‘‘Rikak’’, 164. hadise yaptığı izah. Ayrıca bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur‘an Dili*, VII, 5219.)

Ve hâzâ Şâlih

1519. Burada Hâk Te'âlâ kim buyurur
Gelür Hâk bâtıl ol dem bâtıl olur

1520. Bu hâle iricek Kâfûh durdı
O demde o şanem yanına geldi

1521. Ki düşmüş ol şanem dir yüzi üzre
Alur Kâfûh başını dizi üzre

55^b BL

1522. Hüdâ emriyle şanem söylemiş dir
Bilüнден bil ki peygamber gelür pîr

1523. Anuñ havfiyle düşdüm yüzüm üzre
Anuñ buyruğı iki gözüm üzre

1524. Didükde düşdi Kâfûh ol arada
Uyanup buldı kendin bir derede

1525. Hüdâ irgirmiş idi anı anda
Feriştehlerle kıomadı yabanda

1526. Bulur Kâfûh orada bir mağara
Hemân-dem girdi didiler o ğāra

1527. Hüdâ bir uyku virmiş Kâfûh'a bil
Tamâmen uyudu dir anda yüzyıl

1528. Arayup Kâfûh'ı bulamadılar
Nice olduğunu hiç bilmediler

1529. Anuñ hâtûnı Ğum aĝlardı dâ'im
Oĝurmuş dâ'imâ ol ism-i kâ'im

1530. Görür bir murĝı konar hânesine
Başı aĝ karnı kara arķası ne

40^b İÜ

1531. Yeşil arķası vü ayaĝı kızıl
Cevâhirlle müzeyyen görmemiş il

1532. Görüp hâtûn anı 'acebe ğaldı
Durup ol anda murĝ yanına geldi

1533. Dimiş murĝa cinân murĝı mısın sen
Senüñ gibi cihânda görmedüm ben

1534. Hudâ emriyle ğüftâra gelür kuş
Ki cennet kuşıyam boyım-durur hoş

1535. Ya sen ne içün aĝlarsın haber vir
Ki yüzyıldır erim-çün aĝlarum dir

1536. Bulamazam anuñ nâm u nişânın
Deyu virür anuñ murĝa nişânın

56^a BL

1537. Dimiş murĝ ister-isen anı bulmak
Yaraşmaz imdi şimdi burda durmak

1529 kâ'im: dâ'im (İÜ)

1535 ne içün: niçün (İÜ)

1536 Bulamazam: Bulamaz (İÜ)

1538. Ben uçam altıma sen yüriyesin
Anı gâr içre sen uyur bulasın
1539. Uçar murğ yürür altından o hâtûn
Erini şatsalar alurdı şatun
1540. Giderek irişürler dir o gâra
Eri cüşsesi görünmiş nigâra
1541. Dimiş murğ dur i Kâfûh geldi hâtûn
Uyanmış Kâfûh ol dilemiş odun
1542. Görüşüp hâtûna cem'iyet itmiş
O hâtûn oradan hâmile gitmiş

Beyt*

1543. İ kudret ıssı Kâdir kudretiñ çok
Vücûda geldi kün lafzıyla mevcûd
1544. Muharremde cum'a gicesi yâr
Toğar Şâlih açayın saña aḥbâr

1539 altından: altında (İÜ)

1541 dur: tur (BL) // İÜ'de "ol" yok.

1542 hâmile: hâmile (BL)

* BL'de başlık yok. Ancak beyit çerçeve içinde.

1543 mevcûd: maḥlûk (İÜ) // Kün: Kur'ân-ı Kerîm'de el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47, 59; el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsin 36/82; Gâfir 40/68'de geçen Allâh'ın "Ol!" emrini ifade etmektedir.

1545. Ne deñlü var ise aşnâm u putân
Yüzi üzere düşer anlar ol an
1546. Varur büthâneye secdeye ol şâh
Görür putları düşmiş eylemiş âh
1547. Neden düşdi bular deyu şorar ol
Büt içine ider şeytân o dem yol
1548. Girüp büt içine söyler o mel'ûn
Dimiş bu cümleñüz oluna mañzûn
1549. Bir oğlan toğdı Şâlih'dür aña nâm
Kudûmından düşüpdür cümle aşnâm
1550. O peygamber olısdur şahîh bil
Aña tâbi' olısdur kamû il

56^b BL; 41^a İÜ

1551. Şu demde siz anı katl itmeyesiz
Küfür üzerine dîn dutmayasız
1552. Düşer küffâra dir havf ile haşyet
Göñüllerine düşmüş derd u miñnet
1553. Dinür Şâlih yedi yaşına yitdi
O dem Kâfûh da dir uhrâya gitdi
1554. Anası dahı ölmüş Şâlih'üñ dir
Kamumuzıñ olacağdur yeri yir

1551 Şu: Bu (İÜ)

1555. Gire-başladı Şâlih kavmi içre
İrişe da'vetüm dir kavm-i cîne
1556. Girüp büthâneye bir günde Şâlih
Ne yüzden el virür görüñ meşâlih
1557. Kâdem başdıkda büthâneye ol şîr
Ve bâtil ref olup haqqı işidir
1558. Nidâ dergâh-ı Haq'dan işidüpdür
Ki Şâlih sem'ine anda irüpdür
1559. O putlar yüzi üstine yıkıldı
Görüp küffâr anı mefkûd oldu
1560. Dimiş peygamber olacak-durur bu
Yâhûd sihr-ile buña dine cādû
1561. İrişür kırkına Şâlih cihânda
Olur Şâlih peygamber o anda
1562. Gelüp Cibrîl dimiş ki seni Sübhân
Peygamber idüpdür idin iz'ân
1563. Şemûd kavmini da'vet eyle dîne
Şaneme tapma di anları şına

1555 kavm-i cîne: kavm u cîne (BL)

1561 kırkına: firqate (İÜ)

1563 tapma di: tapmadı (BL)

1564. Gireler haq dîne ni'met vire Haq
Ve sayrı olmayalar dir muhaqqak

1565. Ve ikişer götüreler haşadı
İki kez vire dir mîveyi Hâdî

57^a BL

1566. Getürmiş Şâlih'e bir hulle Cibrîl
Ve Âdem'ün 'aşâsın al ele bil

1567. Geyüp sen hulleyi dutgıl 'aşâyı
İşitdün hod muqaddem sen nidâyı

1568. Var imdi da'vete Haq emri ile
Ne kim fermân-ı Haq'dur eyle eyle

1569. O gün Şâlih ider küffârı da'vet
İder bed-nâmların ol ehl-i nekbet

1570. Olar cem'iyet ile büt evine
Girüp puta tapar ol girü gine

1571. Görüp peygamberi anlar demişler
Büte kıl secde fi'liñi bağışlar

41^b İÜ

1572. Dimiş Şâlih ki bilün iy kabâ'il
Resûl kıldı beni her kim ki kâ'il

1565 götüreler: götüre dir (İÜ)

1570 girü: kibr u (BL)

1573. Olursa doğru yolu gösterürem
Ve 'azâbdan sizi dir kurtaruram
1574. Dimiş dir şâhları seni bilürüz
Hasebüñ aşlı ile işidirüz
1575. Risâlâtıña senüñ i'timâd yok
Dimiş Şâlih ki halk eyledi maḥlûḳ
1576. O Qâdir kudretin bildirdi bir bir
Beyân Qur'ân'da işitgil ki ne dir

**Fe't-teḳullâhe ve eḫî'ûn ve mâ es'elüküm 'aleyhi min
ecrin in ecriye illâ 'alâ Rabbi'l-'âlemîn***

1577. Hudâ'dan korkubanı baña uyıñ
Bu şer işden bugünden eli yuyıñ
1578. Dimişler Şâlih'e anlar delisin
Eyü sehḫârsın dinmez velîsin
1579. Dimiş peygamberüm sözümi diñleñ
Şehâdet getürüp ḫaḳ sözi söyleñ

57^b BL

Lâ 'ilâhe illallâh Şâlih Resûlullâh

---

* eḫî'ûn: eḫî'ûnî (BL) // "Artık Allâh'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan ancak âlemlerin Rabbidir." (eş-Şuarâ 26/126-127)

1579 Dimiş peygamberüm: Dimiş ḫaḳ peygamberüm (İÜ). BL'de "ḫaḳ" kelimesinin harfleri vezne riâyet zaruretiyle silinmiş, nokta ve harekeler ise duruyor.

1580. Ne-deñlü da'vet itdiyise halkı
Olara gösterürdi hüs-n-i hulkı
1581. Dalâletlerini arturdı küffâr
Naşîhat mi kabûl eyleye fi'n-nâr
1582. Dimişler 'âkıbet nebî iseñ sen
Du'â eyle deve toğa bu tağdan
1583. El açmış Hazret-i Şâlih du'âya
Dimiş Cibrîl kulağ dutğıl nidâya
1584. Cebel karşısına el aç du'â kıl
O dem içinde maşşûdîñi bulğıl
1585. Tağa karşı açup destini Şâlih
Olur kalbine ol anda o lâyiğ
1586. İlâhâ dertlüye viren devâyı
Bu anda eylegil maqbûl du'âyı
1587. Hemân ol tağ iniler hâmile-var
Yarılır tağ içinden deve çıkar
1588. 'Aqıl itmez ihâta kudretüñi
Ki şâni'sin bilürsin şan'atüñi
1589. Devenüñ örgücünden boynına dek
Yedi yüz arşun oldu didi ölçmek

1590. Ve iki ayagınıñ aralıǵı
Dinür beş yüz arşun iriliǵı

42^a İÜ

1591. Çıķup deve nidâ kılmış o halka
Dimiş ki râzı oluñ cümle Haķķ'a

Lâ'ilâhe illallâh Muħammedün Resûlullâh

1592. Deveye iy Kerîm virdüñ şehâdet
Ki takrîr kıldı bu nev'a 'ibâdet

58^a BL

1593. Dimiş Cibrîl şıǵa ķarnın devenüñ
Şıǵamıř ķarnını dir Şâlih anuñ

1594. Toǵurmıř bir köşek ol deve ol an
Ki şâhid iki olmış buña inan

1595. Tüyi anası tüyine müťâbıķ
İkisi biribirine muvâfıķ

1596. Var imiş dir o ķavmiñ bir ķuyusı
Şulanurmış țavarıyla ķamusı

1597. İderler ittifâķı ol ķabîle
Ĥudâ bilür ki anlara ne kıla

1598. Dimişler deve bir gün şuyı içsün
Ve bir gün ġayrı ġayvâna irişsün

1599. Belâsın istedirsın iy Hudâyâ
Dalâlet ehli müsteḥak belâyâ
1600. Geçer bu ḥâl ile bir niçe eyyâm
Şu kılllet buluban alınmamış kâm
1601. Şusuz kalmış tavarları kilâbun
Kemâl-i teşnesi olmuşlar âbun
1602. Cevâb-ı Ḥaḳḳ'ı Şâlih Nebî dir
İrişür ol ki olmuş ola taḳdîr

**Hâzihî nâḳatün lehâ şirbün ve leküm şirbü yevmin
ma'lûm***

1603. Hudâ buyurdı bir gün deve içsün
Ve bir gün gayrı ḥayvâna irişsün
1604. Kaçan nevbet deveye gelse ol gün
Kamu ḥalkuñ evi ni'metle pür-ḥûn
1605. Ve her ev süd ile memlû olurmuş
Ve her kapları dinür südle dolmuş
1606. Ni'amlâ muḡtenem olmuşdı küffâr
Niçe mekr irgörür şeyṭân-ı mekkâr

1599 istedirsın: isdedirsın (BL)

* BL'de "Hâzihî nâḳatün" kısmı yok. // "[Sâlih:] İşte (mucize) bu dişi devedir. Onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir [dedi]." (eş-Şuarâ 26/155)

58^b BL

1607. Dimiş deve südiyle oldıñuz bay
Anuñ etin yiseñüz andadur rây

1608. Tükenmez ni'mete mâlik olursız
Benüm sözüm ile eylik bulursız

1609. O şeytân vesvesesiyle deveyi
İder küffâr öldürmege râyı

42^b İÜ

1610. O küffâr ulusına dirdi Ğazvî
Deve ölmesine kılmış o rezmi

**Fekezzebûhu fe'aķarûhâ fedemdeme 'aleyhim
rabbühüm bi-zenbihim fesevâhâ ve-lâ yeĥâfu
'uķbâha***

1611. Deve de çekdi küffârîñ belâsın
Cihânın kim görüp-dürür vefâsın

1612. Şu içmege serin egdikde üştür
Yazusını öñünde o da görür

1607 Dimiş: Düşmüş (İÜ)

1608 Tükenmez: Dükenmez (İÜ)

* “Ama onlar onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri günahları sebebiyle onlara büyük bir felâket gönderdi de hepsini helâk etti. (Allâh bu şekilde azâb etmenin) âkıbetinden korkacak değil ya!” (eş-Şems 91/14-15)

1612 üştür: şütür: (İÜ)

1613. Sinirlerler ayağını o küffâr
Şütür pâ-bend ile dir eyledi zâr
1614. Çeker üç gün cefâ deve olardan
Başı çâr günde kırtulmuş yulardan
1615. Göçegi kaçuban girmiş taşa dir
Felekde çok belâ gelür başa dir
1616. Gelüp Cibrîl dir Şâlih Nebî'ye
'Azâb gelür kebîr ile şağîre

**Fe'aķarûhâ feķale temette'û fî dâriküm şelâsete
eyyâmin zâlike va'dün ğayrû mekzûb***

1617. Dir üç gün geçicek Cibrîl geldi
Ėazap var emr-i Hâķ'la şayha kıldı
1618. Helâk olmuş o küffâr ol şadâdan
'Azâb irmiş o nev'ile Hüdâ'dan
1619. Davarları bile olmuş helâk dir
Kıalur hâlî biraz eyyâm dir ol pîr

59^a BL

1620. Göçer Şâlih tevâbi'iyile Şâm'a
O nâfi' düşdi dir hâş ile 'âma

---

* va'dün: va'din (BL) // "Fakat [Semûd kavmi] o deveyi ayaklarını keserek öldürdü. [Şâlih] dedi ki: 'Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helâk olacaksınız)!' Bu söz yalanlanamayan bir tehdit idi." (Hûd 11/65)

1619 pîr: bir (BL)

1621. Olup Şâm içre 'ömri on sekiz yıl
Şanasın kim eser sür'at ile yıl

1622. İrişmiş hâtimeye Şâm'da Şâlih
Cinânuñ kapusın fetḥ itdi fâtiḥ

1623. O cümle enbiyâ vü etkıyânuñ
Du'â kıl rûḥlarına evliyânuñ

Fâtiḥa*

1624. Ve nesli qalmamış Şâlih Nebî'nüñ
Vücûdı ḥayr-ı maḥz olur şabînuñ

1625. Bu târiḥden irer İbrâhîm'e yol
Nedir olsun beyân burada medlûl

1626. Arada gelmemiş mürsel nebî der
Peğamber oluban ḥaber virür pîr

1627. Geçer çokluk zamân bu ḥâl ile yâr
Nice lu'b eylemiş bu çerḥ-i gaddâr

43^a İÜ

1628. Azar ḥalk put-perest olur ziyâde
Bu sırrı fehm iden olmaz küşâde

---

* BL'de yok.

1626 oluban: olur (İÜ)

**Ḥadîs-i evlâd-ı Kûş ve mîlâd-ı Nemrûd ‘aleyhi’l-
la’ne ve ol emr-i mâcerâ leh ***

Rivâyet-i Ka’bü’l-Aḥbâr raḍıyallâhu Te’âlâ ‘anh **

- 1629.** ‘Azâb Nûḥ kavmine tûfânla olmuş
Ve ‘Âd kavmine yil ile buyurmuş
- 1630.** Şemûd kavmi helâki zemzemeyle
Helâk olmuş olar dir velveyle
- 1631.** Zuhûr itmiş yine nice kabâ’il
Fesâda ekşeriya ḥalk mâ’il
- 1632.** Gelür dir Ḥâm u Sâm Yâfeş’den evlâd
İder dir anlaruñ neslinden irşâd

59^b BL

- 1633.** Gelür peygamberân evlâd-ı Sâm’dan
Ve pâdişâh olupdur nesl-i Ḥâm’dan
- 1634.** Ve cömerdler gelür Yâfeş belinden
Odur âdem gele ḥayrât elinden
- 1635.** Yemen ile Ḥicâz Şâm birlik idi
Ve meşrîk Yâfeş’e dir dirlik idi
- 1636.** Ve mağrib daḥı Ḥâm neslinde imiş
Bir oğlınuñ adına Kûş dinmiş

---

* Kûş: Kûs (İÜ)

** Ka’bü’l-Aḥbâr: Ka’bü’l-Aḥbâr (BL) // BL’de “Te’âlâ” yok.

1631 kabâ’il: kabâyil (BL)

1637. Anuñ bir kız karındaşı añılur
Adı Dâ'î dinilür işidilür
1638. İkisi dahı cebbâr kimseler dir
O Kûş öñüne gelen oldu dilgîr
1639. Gözi gök levni gendüm-gûn o merdiñ
Ve yırtıcı mişâl tırnağı serdiñ
1640. Kemâl-i kuvvet ile añılurdu
Aña karşı duranlar yañılurdu
1641. 'Asâkir ile gezmiş şark u garbı
Muqâbele olan görmüşdi harbi
1642. Gelür bir menzile eşcârı vâfir
Anuñ âb u hevâsında müsâfir
1643. Şafâ kesb eyleyüp vahdet iderler
Olar her demde dir şöhet iderler
1644. Ekâtî imiş ism-i menzili bil
Diler anda mekân cem' eyleye il
1645. Müneccimler getürüp dir ki bunda
Mekân içün binâ urmağ gönülde
1646. Kitâbıñuz görüñ ne olacağdur
Ve 'âkıller nice kılmışdı mestûr

1645 Müneccimler: Müneccimle (BL)

43^b İÜ

1647. Dimişler ‘âleme bir şeh geliser
O mağrib ile meşrîkı dutisar

60^a BL

1648. Gölüp şâh benven o şâhib-kırân dir
Bu nâm ile olam ben kâmurân dir
1649. Binâ itmişler anda köşk u hâne
Anuñ yüksekliğı şâyi’ cihâne
1650. İçi misk ile kâfûrla şıvanmış
Cevâhirle muraşsa’ nakş kılınmış
1651. Pınar ihrâc olup âb oldu cârî
Anuñ bâğ bâğçe olmuş çevre yanı
1652. Toğar bir oğlı Kûş’ın Hâş konur nâm
Ve bir oğluna Ken’ân ehl-i in’âm
1653. O Ken’ân avcı imiş hem mehîb şavt
Şadâsın işiden vahşî olur fevt
1654. Yüregi yarılır şıdar odı dir
Yürüdüğünde anuñ şarşılır yir

1650 kılınmış: kılmış (İÜ)

1651 olup âb oldu: olunup oldu (BL) // bâğçe: bakça (BL) İki nüshada da “bâğ bâğçe” arasında vezni bozan (ج) var.

1653 imiş: çopmış (BL)

1655. İrişmiş Kûş gûşına ölüm yâr
Cân acısından ol eyledi dir zâr
1656. Yirin ışmarladı dir oğlı Hâş'a
Ve Ken'ân cânına düşmüşdi taşa
1657. Şikâr itmekde Ken'ân deşt u tağı
Görür bir 'avradı güder buzağı
1658. Olur 'âşık dinür 'avrada Ken'ân
Taşarruf eyleyüp delmek diler kân
1659. Ne kân delsün ki ol eski delikdür
Ayağındağı geydüği gelikdür
1660. Dimiş 'avrat bahâdır bir erüm var
Olamaz đarb u zorda kimsene yâr
1661. Dimiş Ken'ân ki bil ben İbn-i Kûş'em
Benüm hükümünde-dürtür çâr kûšem
1662. Cihânuñ şehr-i yârı kâmkârı
Benüm 'âlemde şimdi nâmdarı

60^b BL

1663. Aña 'avrat dimiş bir avcısın sen
Girü yüri buradan şağ u esen

1660 đarb u zorda: đarb-ı zorda (İÜ)

1661 bil ben: ben de (İÜ)

1663 İÜ'de "bir" yok.

1664. Bu güft u gûda iken eri gelür
İkisin orada söyleşü-görür
1665. Tabancayla urur Ken'ân'ı şöyle
Dimiş ki 'avradımla şöyle böyle
1666. Ne sözüñ var ki sen söyleşesin dir
Çıkar Ken'ân gögsüne o dilgîr
1667. Dilemiş ki kese başını anuñ
Dimiş Ken'ân gel iy merdi cihânıñ

44^a İÜ

1668. Mürüvvet eyle kıyma ben gedâya
Senüñ mağlûbuñam ma'lûm Hudâ'ya
1669. Beni 'afv it mürüvvet eyle luğf it
Kulıñ âzâd kıl luğf ehli yigit
1670. Şalıvirmiş o an Ken'ân'ı ânî
Hemân Ken'ân dağı kucaqlar anı
1671. Yıkar Ken'ân herîfi şırtı üzre
Keser başın hemân hey'eti üzre
1672. 'Adû talğîfine aldanma zinhâr
Kavî düşmen saña hiç ola mı yâr

1664 söyleşügörür: söyleşür görür (İÜ)

1672 Kavî: Karı (İÜ)

1673. Amân virme şaķın sen düşmenüñe
O senüñ teşnedür bilgil demüñe
1674. Alup ´avradı menziline gelmiş
Bu vaz´a ķamû er ´avratla gülmiş
1675. Gülünc olma şaķın ´âlemde ħalka
İrer olmaz cihânda ħüsn-i ħulķa
1676. O Ĥâş´la Yâfeş oğlı cenge düşmiş
İki ´asker o demlerde dutuşmış
1677. O Ĥâş ģâlib olur dir ol birine
Biri maĥzûn varur dinür yirine

61^a BL

1678. O Ken´ân´a yazar evlâd-ı Yâfeş
Aña cehd eyle taĥt ola saña feş
1679. Bize olđıl mu´în sen dâdımız al
Şaķın-kim Ĥâş saña eylemeye âl
1680. Yazar nâme olara daĥı Ken´ân
Kemâl-i i´tibârla yazdı ´ünvân
1681. Mu´âvenete bâ´iş ola ber-ĥâl
´Alâķa eyleyüp baña kıızım al
1682. Dimişler sen şikâr ehli kişisin
Revâ mı şâĥlar ala dişisin

1678 feş: fes (İÜ)

1683. Bu nâme gelicek Ken'ân'a hiddet
Kemâle irdi varduğınca şiddet
1684. Varup Hâş'a diler 'askeri Ken'ân
Ola evlâd-ı Yâfeş ili vîrân
1685. Dimiş Hâş bil birâder Yâfeş oğlu
O cevherdür ki 'asker ile şuglı
1686. Anuñla başa çıkmazsın şahîh bil
Gülerler saña taḥkîk bilesin il
1687. Kelâm-ı Hâş'ı gûş itdükde Ken'ân
Kızır kellesi ol dem darılır cân
1688. Ayak üzre durup gâzapla ol an
Yapışur Hâş ayağına o merdân

44^b İÜ

1689. Çalar yire acı kavun mişâli
Helâkine irer sözüñ me'âli
1690. Geçüben tahtına Ken'ân olur şâh
Anuñ evlâd u ehli kıldılar âh
1691. Müşâvere idene sen qarındaş
Aña ye's-ile aḥbâr eyleme fâş

1687 Hâş'ı: Hâş (BL) // darılır: tarılır (İÜ)

1690 evlâd u ehli: evlâdı ehli (İÜ)

1692. İre iqdâm ile şâyed murâda
Burûdet hâşıl olmaya arada

61^b BL

1693. Mukâbil olmamış Ken'ân'a bir ferd
Şehinşâh tahtı aña ulu mesned
1694. Erin öldürüp alduğı zen ile
Yağın olmuş o Ken'ân izni ile
1695. Olur hâmile hâtûn ol maħalde
Yiter müddet toğar oğlan o hinde
1696. Görür oğlanı hâtûn gözi egri
Buca burnuna mâr girürdi toğrı
1697. Girüp çıkmakda dâ'im burnına ol
Ol oğlan burnına mâr eylemiş yol
1698. Bu sırrı deyicek Ken'ân'a hâtûn
O şûmdur öldürüben aña adın
1699. Dimiş öldürmege döymez yüregim
Bırağum bir yere alursa her kim
1700. Bırağurlar anı şahrâya dinmiş
Dinür ki bir şığirtmaç anı görmiş

1694 izni: izin (BL)

1696 Buca: Yüce (İÜ)

1701. Alur yanına şığırlar görürler
Kaçuban ol aradan tağılurlar
1702. Şığırtmaç da dimiş şümdür bu oğlan
Atar ırmağa belürmez boğulan
1703. Şu mevcî irgirür anı kenâra
Bu olusar atan Hâlif'i nâra
1704. Hudâ emriyle anı bir peleng dir
Memesini virür anı neheng dir
1705. Geçer bir nice ay bu hâlet ile
Görür bir 'avrat anı şu yoluyla
1706. Oba halkına haber eylemiş dir
Büyük u küçügi naşîbini yir
1707. Getürür kende ol hâtûnlar anı
Aña Nemrûd deyu virildi nâmı

62^a BL

1708. Peleng südi ile perveriş oldı
Anuñ-çün nâmı dir Nemrûd kondı
1709. İrişür ol bülûğa şerri işler
Mağall-i şalbden kaçmış dimişler

45^a İÜ

1710. Harâmiliğe durmuş yolu kesmiş
Harâmzâde olan başına üşmiş

1711. Yanına cem' ider ehl-i fesâdı
Bu cem'iyet ile çıkarur adı

1712. İşidüp bunu Ken'ân anı ister
Dimiş varuram aña hâzıram er

Zuhûr-ı Nemrûd 'aleyhi'l-la'ne

1713. Çerîsin cem' idüp Nemrûd yürümiş
Ne görmışdür atasını ne bilmiş

1714. Muqâbele olıcağ iki 'asker
Babasınıñ başın ol anda keser

1715. Ve Ken'ân dahı bilmez oğlı ola
Kesüp başını dahı yirin ala

1716. Bilen ol Qâdir ü Hayy ü Şamed'dür
Şerki yoğ vezîri yoğ Ehad'dür

1717. Atası 'askeriyle kendüsinüñ
Olur yetmiş hezâr dir küllisinüñ

1718. Dinürmiş bir 'Arab şâhına Bersûş
Qazâ-yı nâgehâniye olur dûş

1719. Anuñ üstine Nemrûd çekdi 'asker
Muqâbele olup dutuşmış erler

1716 Hayy ü: Hayy (BL)

1720. Olup gâlib keser Berşûş başın
Alur emlâk u esbâbla kumâşın

1721. ‘Asâkir birbirine mülhak olur
Görüñ Nemrûd bu arada ne kıılır

62^b BL

1722. Var imiş meşrıka sultân Ğarâdir
Bu adlu kimse vâki’ ola nâdir

1723. Yürür meşrıka Nemrûd ‘askeriyle
Eli irişdügi gibi ol ile

1724. Keser başını cengde şâh-ı şarkuñ
Yürür üstine andan soñra ğarbuñ

1725. Muhaşşal şark u ğarbi zabt ider dir
Cihânda kômamış ol urmadık yir

1726. Diler Nemrûd koya bünyâd cihânda
Neler gelmiş u gitmişdür zamânda

1727. Kığırur beglerin cem’iyyet eyler
Binâ aĥvâlini anlara söyler

1728. Dimişler var-durur bu fende mâhir
Dinilür aña Âzer ibn Mâĥûr

1723 ‘askeriyle: ‘asker ile (İÜ)

1725 yir: il (BL)

1728 Mâĥûr: Mâcûr (BL)

1729. Nazîri gelmemiş dünyâ yüzine
İnanup i'tikâd eyleñ sözine

45^b İÜ

1730. Getürtmiş Âzer'i Nemrûd katına
Bağar Âzer de Nemrûd diğkâtine
1731. Baña kıl bir binâ 'âlemde şâhân
Ne itmiş ola ne eyleye insân
1732. Bu fennüñ ile Şeddâd'ı unuttur
Gerekdür viresin sen bâzuña zor
1733. Kılur mel'ûn aña ta'zîm u tekrîm
Kulağ dut ki ma'ânî ola tefhîm
1734. Düzeldem pâdişâh emriyle anı
Yüceligi bula tâ âsumânı
1735. Aña hendese 'ilmince şanâyî'
Kılam ki 'âleme ol ola şâyî'
1736. Virür mâl-ı firâvân aña Nemrûd
Bülend kılmağ binâyı oldı mağşûd

63^a BL

1737. Urur temel o dem bünyâda Âzer
Anuñ ħarcını kâtib nice yazar

1734 Düzeldem: Dimiş ki (BL)

1736 mâl-ı firâvân: mâlı firâvân (BL)

1738. Binânuñ kıaddini biñ arşun eyler
Ve enin dahı ol miqdârda söyler
1739. Yapılan kerpicün birini zer dir
Ve birin sîm dimek üzere taqrîr
1740. Ve ferşi aķ gümüşden dir döşenmiş
O kâfûr ile misk ile şıvanmış
1741. Kıapularını ‘âcdan âbnûsdan
Ve mihlarını altun bil nuhûsdan
1742. Ve etrâfını bâĝ u bâĝçe kılmış
İçi eşcâr-ı mîve ile tölmiş
1743. İder cârî bâĝa âb-ı revânı
Eridür Âzer ol hıdmetde cânı
1744. İder a‘lâ havuzlar cânibeyne
Süd ile şııcı aķmış her birine
1745. Göre küffâr-ı mel‘ûn âyinini
İdinür pîr o şeytân-ı la‘îni
1746. Ve dünyâda ne şûret var ise hep
İçine yazmış anı dir müretteb

1740 döşenmiş: döşemiş (İÜ)

1741 mihlarını: binilerini (BL), nuhûsdan: hûsdan (BL))

1742 baĝçe: baķça (BL) // eşcâr-ı mîve: eşcâr u mîve (İÜ)

1747. Yazar Nemrûd şeklin yüce yirde
Anı mı buldı şarf itmek hünerde
1748. Tamâm itdükde hınzîr hânesini
Ki añmaz ol cahîmde yana sini
1749. İder Nemrûd'ı da'vet gör binâyı
Yapar mı 'âkil olanlar fenâyı
1750. Biner Nemrûd tamâm 'askerler ile
Varurlar ol binâ olduğu yire

46^a İÜ

1751. Girüp gördükde şekl-i mühmelini
Çor Âzer arkasına dir elini

63^b BL

1752. Ğarîb hey'etle göstermişdi üstâd
Aña dir İblîs eylemişdi irşâd
1753. Görüp küfrini artırmışdı Nemrûd
Aña virmiş ğurûrı necdi merdûd
1754. İder dir Tañrılık da'vâsını ol
Kemâl-ile virür şeytâna ol yol
1755. Bilür 'ilm-i nücûmdan dindi Nemrûd
O şeytân hud'asın dimekdi maşşûd

1748 cahîmde: cahîme (İÜ)

1755 Nemrûd: merdûd (İÜ)

1756. Girür şeyh şûretine dindi şeytân
Gelür Nemrûd yanına diñle ol an
1757. Nücûmdan özge bir fen bilürem ben
Nedür deyu şorar Nemrûd şeyhden
1758. Dimiş 'ilm-i kehânet özge fendür
Anı bilen şahîh ehl-i sühandür
1759. İder ta'lîm Nemrûd'a o şeytân
Gurûrıyla helâk eyleye Mennân
1760. Dimiş hannâs ki şâhân-ı muqaddem
Putâ tapmışlar idi bundan aqdem
1761. Saña da yapıra bir büt i Nemrûd
Yapılmasın dir itdürmişdi ma'hûd
1762. Ve kendü şekliñe ola müşâbih
Ki üstâdına eyle ola tenbîh
1763. Yine Âzer'i istemiş o mel'ûn
Benüm şeklimde dimiş bir şanem yun
1764. Olan şan'atunı harc eyle aña
Ki 'âlem halkı cümle qala taña
1765. Yapar Âzer o kelp şeklinde putı
Zer u zîverle var ammâ sükûfî

1762 tenbîh: tenbih (BL)

1766. Girür şeytân-ı mel'ûn içine dir
Ne söylense cevâbın anı virür

64^a BL

1767. Bu telbîs ile İblîs itdi ıdlâl
O Nemrûd'a kamû il itdi iqbâl
1768. Kemâl-i küfri geçdi dir o zâlim
Maraz yok dâyima olmuş o sâlim
1769. Dinür kim yir u gök şems u kamerle
Kevâkib yirde eşcâr-ı şemerle
1770. Tazarru' kıldılar Hakk'a dinilmiş
Kemâl-ile iderler Hakk'a nâliş
1771. Hudâyâ ni'metüñ yir şirk ider ol
Helâk eyle anı ki oldı medlûl

46^b İÜ

1772. Hudâ dir şabr idüñ vardur 'iğâbum
İşidüñ cümleñüz benüm hiğâbum
1773. Oluñ sâkin ki yakındur helâki
İdem tâhir küfürden arz-ı pâki

Nidâ-ı evvel

1774. Dinür taht üzre Nemrûd'ı sürûrda
Oturup bâtıl iş ile gurûrda

1771 ki: kim (İÜ)

1775. İrişür gûşına heybetlü âvâz
Dinür olsun helâk u keşf ola râz
1776. Ol İbrâhîm tañrısına tapmaz
O kim Hâk'dan utanmaz dağı korkmaz
1777. Dimiş Âzer'e Nemrûd şol nidâyı
İşitdün mi baña gelen şadâyı
1778. Ol İbrâhîm kimdür ne kişidür
Nidâyı bunda dağı kim işidür
1779. Dimiş Âzer ki İbrâhîm'i bilmem
Nidâ aḥvâline de açmazam fem
1780. Bunuñ üstine geçmiş niçe eyyâm
Ne hikmet gösterür sen diñle Yezdân

64^b BL

1781. O köşkde dindi Nemrûd 'izz ü câhın
Temâşâ eyleyüp iclâl-ı râhın
1782. Ğurûr-ıla celâlet gösterürken
Tamâmen kibr u kîn tutmuşdı mesken
1783. Nidâ irer o demde sem'ine dir
İ Nemrûd olma mağrûr 'aqlıñı dir

1779 fem: dem (BL)

182 tutmuşdı: virmişdi (İÜ)

1783 mağrûr: gâfil (İÜ)

Nidâ-ı şânî

1784. Gelür bir kimse yıkar köşkünü bil
Senün hükmiñ yedinden kurtulur il
1785. Sen anuñ kurtulamazsın elinden
Kelâm-ı Haq gelür anuñ dilinden
1786. Nidâyı işidicegiz o hodbîn
Gama düşmekle unutmuş o kendin
1787. Müneccim cem' idüp söyler nidâyı
Kitâbîñuzda yoqlañ bu şadâyı
1788. Dimişler yok-durur mestûr kitâbda
'Acep hikmet görünür bu hitâbda
1789. Nidâ te'sîri yüregini tağlar
Sarây eţrâfına filleri bağlar
1790. Diler def' ide fillerle belâyı
Çıkarmaz idi göñlünden şadâyı

47^a İÜ

1791. Şanem-hâneye Âzer ile varur
O kelp ol demde puta secde kıılır
1792. Dimiş puta ki ma'bûdım haber vir
Nidâ irer baña her demde kim dir

1791 ol demde: o demde (İÜ)

1793. Yıkar sarâyıñı İbrâhîm'i bil
Bu ğamdan hiç açılmaz oldu bu dil

1794. Baña İbrâhîm'i di ne kişidür
Şadâyı kulağum nerden işidür

65^a BL

1795. Hıfâb gelmiş şanemden dindi anda
Helâklik var bu dem cân ile tende

1796. Ol İbrâhîm dînine girmez iseñ
Ve tañrısına anuñ tapmaz iseñ

1797. Belâ başıña gelmesi şahîhdür
Bu bâtıl fi'liñüñ defterini dür

1798. Nice fâ'îl-i muhtârdur o Kâdir
Ki bâtıldan şahîh söz kıldı şadır

1799. Vücûda gelmemiş İbrâhîm ol dem
Ana rahminde dahı em[me]miş dem

1800. Bu işlerden olur Nemrûd dilgîr
Dimiş ol Âzer'e ne ola tedbîr

1801. Dimiş qurbân idüp açlar doyurgıl
Ve qalbiñden şer işüñ terkin urgıl

1802. O Nemrûd yüz öküz qurbân keser dir
Sarâyda neketi yili eser dir

1798 fâ'îl-i muhtârdur: fâ'îl ü muhtârd (iÜ)

İşâret-i murgân

1803. İki kuş per açup iner havâdan
Şadâya başlamış anlar nevâdan
1804. Dimiş Nemrûd'a birisi i Nemrûd
Sen oldiñ emr-i Hâk üzere merdûd
1805. Gider mülkiñ helâke irisersin
Bu iş üzre serseri gezisersin
1806. İki murgız birimiz şarkda olur
Ve birimiz de bil ki garbda olur
1807. Hudâ muştucu gönderdi bizi bil
Gelür dünyâya İbrâhîm-i muşbil
1808. Hâk' uñ peygamberidür gir dînine
Ki oñmaz kelb ürer ise inine

65^b BL

1809. Anuñ tañrısına tap Hâk'ı bilgil
Cihânı göre gözüñ açıla dil
1810. Ki sen olmayasun taḥkîk dînde
Helâk eyler seni anuñ yedinde

47^b İÜ

1811. Bil İbrâhîm'i ki taḥkîk nebîdür
Ne toğmışdur henüz ol ne şabîdür

1805 üzre: üzere; gezisersin: gezersin (BL)

1808 urursa: urur ise; inine: dînine (İÜ)

1811 İbrâhîm'i: İbrâhîm (BL) // ol ne: ne ol (İÜ)

1812. O murġān virüp aĥbār açdılar per
Dimiş Nemrûd ki ta'cîl gelsün Âzer
1813. Gelür Âzer dimiş aĥvâli Nemrûd
Bu sırdan ĥaber almak ise maĥşûd
1814. Ulu şâhsın ĥasedde dîv u perî
Dilerler saña irġüreydi şerri
1815. Görünürler niçe eşkâlle anlar
Virürler ĥâtîruña sû-i zanlar
1816. Bu tesellî ile geçer niçe gün
Ķazâ def'i bunîñ ile ne mümkün
- Vâkı'a-i Nemrûd 'aleyhi'l-la'ne**
1817. O Nemrûd taĥt üzere yatır iken
Görür düş nâgehân ĥoş ĥâtîr iken
1818. Uyanup getürüñ ta'cîl mu'abbir
Düşün söyleye ehl eyleye ta'bîr
1819. Görürem bir kişi şâdân u mesrûr
İki gözi arasından çıkar nûr

1815 “eşkâlle” kelimesi iki nüshada da “eşkâl ile” şeklinde. Ancak bu okuyuş
vezni bozmaktadır.

1818 ehl: il (İÜ)

1820. Beyâz donla kara kamçı elinde
Kelâmı böyle olmuşdı dilinde
1821. Tap İbrâhîm tañrısına Nemrûd
Seni helâk iderem şimdi yâhûd
1822. Sükût itdüm beni kamçıyla urdı
Benüm sağ gözümü ol an çıkardı

66^a BL

1823. Deyu taqrîr kılmış anda Nemrûd
Dimişler ki havâdan iricek dûd
1824. Hayâl ider zuhûr hâbda kişiye
Olur vâkı' bu merde vü dişiye
1825. Çıkup taşra biri birine dirler
Gider şâhlığı dimişler o pîrler
1826. Bu remz-ile geçer bir niçe eyyâm
Ġam u endîşede Nemrûd çeker câm

Vâkı'a-i uhrâ*

1827. Yine Nemrûd görür düş korkusından
Çıkar nûr Âzer'ün dir arkasından
1828. Ziyâsı rûşen ider 'âlemi dir
Uyanur gör ki n'ider emr-i taqdîr

1826 Ġam u: Ġam-ı (BL)

* uhrâ: âher (BL)

1829. Nidâ irer yine Nemrûd işidür
Gelür peygamber-i Hâk bil kişidür

48^a İÜ

1830. Olur bâtıl bu bütler ol gelicek
Ki tap Hâk Tañrı'ya sen de bilicek
1831. O Nemrûd düş görüp bildi şadâyı
Kıgırdı Âzer'i didi nidâyı
1832. Dimiş Âzer ki arkamdan çıkan nûr
Şanemler hıdmetine şarfe maqđûr
1833. O âşârdur ki gördüñüz o h'âbda
Tesellî itmiş Âzer bu cevâbda
1834. Varur büthâneye Âzer dinilmiş
O bütler yüzi üstine yıkılmış
1835. Görür Nemrûd'a dimez kışşayı ol
Oları kaldıruban açmadı yol

Vâkı'a-i dıger

66^b BL

1836. O Nemrûd'ı dinür yine görür düş
O cümle beglerini devşirür hoş

1829 peygamber-i: peygamberi (İÜ)

1830 BL'de "bu" yok.

1833 gördüñüz: gördüğünüz (İÜ)

1837. Dimiş beglerine düşmendür Âzer
Beni ta'bîr-i düşle gerçi yazar
1838. Baña çok hıdmet eyler gerçi dâyim
Huşûmet görünür tab'a mülâyim
1839. Dimiş beglerine düş gördüñüz mi
Kemâli ile düşi bildiñüz mi
1840. Yeşil budak o Âzer arkasından
Çıkar envâ'-ı mîve her kısımdan
1841. Yayılup 'âlemi dutar o budak
İrişür şark u garba dinmiş el-ıhak
1842. Semâya irişür dir yücelikte
Kamû begler aña eyledi secde
1843. İşidür düşi Nemrûd'dan o begler
Cevâblarıyla Nemrûd gönlin egler
1844. Dimişler pâdişâhım bil ki Âzer
Büte hıdmet ider Âzer birâder
1845. O hıdmet şerefidür şâh görmüş
Şanemler luftı irdügi görünmüş
1846. Düşüñ ta'bîri budır şâh dimişler
Şehüñ âşârı-durur ol yemişler

1847. Görür Nemrûd müdâmî kara düşi
Bilür düşvâr olısar-durur işi

1848. Geçer cânına te'sîri o hâbuñ
İder cem'iyetin anda kilâbuñ

1849. Müneccimlere dimiş ni'metümle
Mu'azzezsiz müdâmî 'izzetümle

48^b İÜ

1850. Benüm bu müşkilimi halle iqdâm
İdiñüz olıñuz siz emrûme râm

67^a BL

1851. Müneccim gördi Nemrûd ıztırâbın
O düş görmemege terk itdi hâbın

1852. Nidâ dahı dolardı gûşı içre
Zehir katılur idi nûşı içre

1853. Belâ çeker görürler anı hâbda
Yaraşur didiler şeytân 'azâbda

1854. Dimişler üç güne mühlet virilsün
Kitâb bu günler içinde görülsün

1855. Dimişler soñra zâhir oldı ahvâl
Şaha dimekde vardır korkulu hâl

1847 düşvâr: rüsvây (İÜ)

1854 içinde: içind (BL)

1856. Dimiş k rkmañ ne ise s yleñ z dir
Aña göre oluna aña tedb r
1857. Veled zuh r ide dir akrab dan
Çıkara seni dirler bu diy rdan
1858. Dimiş Nemr d  zer'd r yaķın m
Vez rimd r um rda m staķim m
1859. Anuñ h t nı p rezen-dürür kim
Veled getüre deyu aña dir kim
1860. Ne deñlü var ise h mile h t n
Gerek c riye ola ol ya kadun
1861. Birer kimse g zede her birini
Kıralar dir toĝanuñ erkeĝini
1862. Bu minv l üzre kırarlar toĝanı
Göge çıkardı analar fiĝanı
1863. Yedi yıl dir tam men böyle ider
Görelüm Rabb-ı Yezd n'ı ne ider
1864. Müneccimlere ŐormıŐ dindi Nemr d
Ol oĝlan dünyede oldu mı mevc d
1865. Dimişler daĝı gelmedi cih ne
Gelür elbette ol daĝı zam ne

1864 dünyede: d ny da (i )

67^b BL

1866. Atasınıñ belindedür henüz ol
İrişür sâ'ati bir gün bulur yol
1867. Nice uludur İbrâhîm-i Âzer
Vücûda gelmedin irişdi eşer
1868. İşidür nâm-ı İbrâhîm'i Nemrûd
Depesinden çıkardı âh ile dûd
1869. İşârât-ı garîbe kıldı sersem
Uyumaz olmuş imiş vehm-ile hem
1870. 'Adû-yı dîn müdâm olsun belâda
'Aqıl itmez Hudâ luḡfin ihâḡa

49^a İÜ

Beyân-ı 'alâmet-i Âzer

1871. İrer Âzer kulağına nidâ dir
Olur sulḡân niçe ki bir gedâ dir
1872. Dinür Haḡ geldi ref' olundı bâḡıl
Yıḡar putları yüzi üzre ol bil
1873. Görür putlar yıkılmış yüzi üzre
Gelür evine yürür izi üzre

1866 Atasınıñ: Anasınıñ (BL)

1872 ol bil: 'âdil (İÜ)

1874. Bu sırrı keşf ider hâtûna Âzer
Dimiş hâtûn ki çok harc eyledüm zer
1875. Kesilüp hâl dem hiç görmez idüm
Ben evlâd ümmîdin idinmez idüm
1876. Bu demde hâl irişdi baña şimdi
Dimiş Âzer dime kimseye imdi
1877. Bunı Nemrûd işitmesin şaşkın sen
Oñat şaşkla ki başıñ ola esen
1878. İrer bir gün nidâ Âzer'e yine
Ki oldı tâze hâtûnıñ sevine
1879. Yakınlık eyle emrümle aña sen
Beliñden çıka ol nûr dindi ahsen

68^a BL

1880. Şanem-hâneye gider iken Âzer
O yolda bir ferîşteh aña dir er
1881. Emânetüñi beliñde ilet yerine
Gelür Âzer o putlaruñ evine
1882. Görür putlar başı aşğa olmış
O hânenüñ içi nûr ile dolmış

1875 hâl dem: hâlden (BL)

1881 Emânetüñi: Emânetüñe (BL) // Birinci mısradâ vezin bozuk.

1883. Gelüp puthâneye hâtûn-ı Âzer
O gice cem' olur hâtûn ile er
1884. Hudâ İbrâhîm'i rahme düşürür
Ne deñlü put ki var secdeye varur
1885. Hudâ emriyle putlar söyledi dir
Kelâm-ı Hakk'ı takrîr eyledi dir

Lâ'ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh

1886. Kelâm-ı putları Âzer işitdi
O putlar dir yüzi üstine düşdi
1887. Cihân âşâr ile pür hikmet ancak
Dimiş Âzer bu ulu kudret ancak

**İbrâhîm 'aleyhi's-selâmuñ kevkib-i sa'âdetleri
toğdı***

1888. Toğar kevkib-i İbrâhîm dir ol şeb
Anı dir halk-i 'âlem gördiler hep

49^b İÜ

1889. Var imiş iki başı yıldızuñ yâr
Biri mağribde meşriqda biri var
1890. Şu'â'ı meh gibi dahı ziyâde
Kara giceyi itmişdür küşâde

---

* BL'de başlık şu şekilde: "İbrâhîm Nebî'nün 'aleyhi's-selâm kevkib-i sa'âdeti toğdı"

1891. amû halk göricek Nemrd da görür
Müneccimleri ol anda kıgırur

1892. dp secde o mel'na o kelbler
Ne ora deyu yalmanurdı lebler

68^b BL

1893. ki balu bu eb toğdı bir ıldız
u'â'ı eyledi gıceyi gündüz

1894. Serinn biri arkda biri ğarbda
Neye i'âr-durur grn kitâbda

1895. Dimiler bir ulu zât gelecekdr
Anun hükmi ahh yriyecekdr

1896. O krkulan kimesne ol olısar
Aña tâbi' olanlar krtulısar

1897. Dimi Nemrd toğan oğlanı kırun
Kimesne hud'a eylemeye grn

1898. Dimi Âzer'e İbrâhm anası
İridi dört aya ğamlım atası

1899. Görürem d degildür ğa inanur
Ayağum badığım yerden ıkar nr

1900. Zıyâsı dutdı dünyâyı ser-â-ser
Grndi kevn-i 'âlem günden ağhar

1899 ğa inanur: teh olmur (İ)

1901. Dimiş Âzer düşüñ ta'bîri iy hûr
Biliñden gele peygamber i mestûr
1902. Duta mağrible meşrîkı şahîh bil
Aña tâbi' olalar dir kamû il
1903. Toğuz aya iricek haml-i hâtûn
Diler puthâneye varmaq o qadun
1904. Dileye isti'ânet ol şanemden
Ne hâl görür işit kim ol 'ademden
1905. Görür putları yüzi üzre düşmiş
O hâtûnıñ o hâlde 'aklı şaşmış
1906. Girü dönmiş gelürken yolda Nemrûd
Görür hâtûnı kimsin dir o merdûd
1907. Dimiş hâtûn-ı Âzer câriyeñem
Diler öldür deye olmuş dir ebkem

69^a BL

1908. Zübânın bağlamış Yezdân o kelbüñ
Gör imdi sen şehâdetini qalbüñ
1909. Hemân ayrılıcaq dutar birüsi
Aña dir bir ferîşteh buldı pusı

1901 i hûr: olur (İÜ)

1908 Zübânın: Zebânun (İÜ)

50^a İÜ

1910. İledür dir mağaraya o demde
Ki toğmış Nûh peygamber de anda
1911. O ğāruñ adıdur dir Ğār-ı Tennûr
Zuhûr ider dinür ol ğārda ol nûr
1912. Senüñ hıfzıña geldim emr-i Hâk'la
Buyuruldı bu mağarada şakla
1913. Girür mağaraya görür döşekler
Bu cümle hâzır olunmış gerekler
1914. Gelüp dünyâya âsân ol nebî bil
Hudâ ol anda aña virdi dir dil
1915. Telaffuz eyledi ol demde dir şâh
Ne kudret ıssı-durur diñle Allâh

Lâ'ilâhe illallâhu vaḥdehû lâ şerîke leh

**Mîlâd-ı Hâzret-i İbrâhîm Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'alâ
sâ'iri'l-enbiyâ'i ve 'aleyhi's-selâm***

1916. Zübâna getüre toğduğı anda
O vaḥdâniyyetin evvel zübânda
1917. İde taqrîr u itdüre o Qâdir
O vaḥdâniyyetün itdürde şâdır

1913 İÜ'de "girür" kelimesinden sonra ziyâde bir "re" var.

* BL'de başlık: "Mîlâd-ı Hâzret-i İbrâhîm nebî 'aleyhi's-selâm"

1918. Gelüpdür cum'a gicesi cihâne
Şafâ dolar zemîn u âsumâne
1919. Getürür Cebre'îl anı cinândan
Dutar yumağa anı özge cândan
1920. Beyâz donı getürüp geydürür bil
Kulağına ezân oğudı Cibrîl

69^b BL

1921. Virür İbrâhîm'i anasına ol
Dutar Hâzret-i Cibrîl per ile yol
1922. Emermiş barmağın İbrâhîm anda
Bal u yağ süd u şerbet her birinde
1923. Bir engüştünde de şu oldı zâhir
Anadan toğduğı anda o tâhir
1924. Feriştah mâderin ilter evine
Nice nazm eyleye anı kemîne
1925. Qalur İbrâhîm anda gâr içinde
Dimiş ferişte gâruñ mâh içinde

1917 itdürde: itdüre (İÜ)

1918 dolar: tolar (İÜ)

1920 Cibrîl: Cebre'îl (İÜ)

1921 Cibrîl: Cebre'îl (BL)

1923 engüştünde de: ikisinde de (İÜ)

1926. Ferişteleri Hâfız gönderür yâr
Muḥâfaẓa ola anuñ ile gâr
1927. Ğidâ vireler anda ol Ḥalîl'e
Yeyüben ḥamd idermiş ol Celîl'e
1928. Ğayûrdur Qâdir u Ḥayy u tûvâna
'Uḳûl irgörimez dir aña dâna

50^b İÜ

1929. Virür Nemrûd'a ğaflet dir o Qahhâr
Bil İbrâhîm'i unutdurdı Cebbâr
1930. Gelür üç gün geçicek ğâra mâder
Görür ki vaḥşî ḥayvânât dolı der
1931. Kimi ḳurd kimi arslan kimi ḳaplan
Ne mümkindür olardan ḳurtula cân
1932. Görür anası İbrâhîm'üñ anı
Yüregi oynadı daraldı cânı
1933. O ḥayvânlar o ḥâtûnı göricek
O ḳapudan olar o an gidicek
1934. Ḥudâ luṭfiyla baḳar içerüye
Yatur taḥt üzre çekilür girüye

1927 Ḥalîl'e: Kelîm'e (İÜ) // Celîl'e: Raḥîm'e (İÜ)

1928 Ğayûrdur: Ḳayurdur (İÜ) // irgörimez: irgirmez (İÜ)

1930 dolı: ṭolı (İÜ)

1932 daraldı: ṭaraldı (İÜ)

1935. Ferişteler civârında oturmuş
Gelüp bu sırrı ol Âzer'e demiş

70^a BL

1936. Dimiş ol key şağın duymaya Nemrûd
Cihânda anı bulmağ aña maşşûd

1937. Bilûñ Hâfız-durur hıfz iden anı
O **kün** lafzıyla var itdi cihânı

1938. Varur mâderi dir üç günde bir gün
İki yaşına irişdikde ol gün

1939. Ta'âm getürdi İbrâhîm'e Cibrîl
Ta'âm yidürdi öğretti anı bil

1940. Geçer dir mağaradan dir İblîs
Görür 'alemleri nûrı o telbîs

1941. Taḥayyüre varur gördükde mel'ûn
Buniñ gibi oğul ḥod dürr-i meknûn

1942. Bunuñ bir ḥikmeti vardur nideyim
Bunu teşḥîş idüp andan gideyim

1943. Nidâ irer o mel'ûna o demde
İrağ yüri olursın dir 'ademde

1936 key: ki (BL)

1937 **Kün:** Kur'ân-ı Kerîm'de el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47, 59; el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsin 36/82; Ğâfir 40/68'de geçen Allâh'ın "Ol!" emrini ifade etmektedir.

1942 nideyim: ideyim (İÜ)

1944. Hâlılũmdũr zâfer bulmazsın aña
İşidũp bu nidâyı ¼aldı taña

**Rivâyet-i Vehb ibn Mũnebbih rağıyallâhu Te'âlâ
'anh***

1945. O hãnnâs azdırup-durur nice nâs
Çehâr merd ile dũrt hâtũna vesvâs

1946. İrişmesine eli irmedi dir
Deyeyim anları ben saña bir bir

1947. Biri İbrâhĩm u birisi Mũsâ
Olardur ikisi birisi 'İsâ

1948. Biri maħbũb-ı Hã¼ Maħmũd u Aħmed
Şefâ'at kânidur taħķĩķ Muħammed

51^a İÜ

Şalavâtullâhi Te'âlâ 'aleyhim ecma'in**

70^b BL

1949. Havâtũn-ı 'ızâmdan daħı bunlar
Emĩndũr şerr-i şeytândan dir anlar

1950. Biri Âsiye Meryem u Hãdıce
Biliñ Fâtıma anamız netĩce

---

* BL'de "Te'âlâ" yok.

1947 İbrâhĩm u: İbrâhĩm'e (BL)

** BL'de "Te'âlâ" yok.

1951. Olardur dü cihânda mu'teberler
Şefâ'at dileye 'avratla erler

1952. Olar ile olur kâ'im müdâm dîn
Raḥmetullâhi 'aleyhim ecma'în

1953. İrer İbrâhîm çün dört yaşına
Sa'âdet kındı ol anda başına

1954. Getürmiş hulle aña Cebre'îl dir
Geyüp İbrâhîm anda itdi tekbîr

1955. Dimiş vaqt irdi gel taşraya çıkğıl
Buları ḥaḳ dîne sen da'vet kııl

Ḥurûc-ı İbrâhîm Nebî 'aleyhi's-selâm mine'l-gâr*

1956. Giceyle çıkdı mağâradan evvel
Zemîn üzre semâya uzadur el

1957. Buniñ ḥâlîkı vardır şüphe yoḳdur
Buniñ ḥâlîkınuñ maḥlûkı çoḳdur

1958. Buları ḥalk idendür ḥâlîkum dir
Benüm taḥkîḳ O'durur râzîkum dir

1959. Semâyı seyr iderken gördi kevkeb
Budır ola buları ḥalk iden hep

1951 'avratla erler: 'avrat ile er (İÜ)

1954 Geyüp İbrâhîm: Ve İbrâhîm de (BL)

* mine'l-gâr: mine'l-mağâra (İÜ)

1956 Giceyle: Gice ile (İÜ); evvel: ol (İÜ)

**Felemmâ cenne 'aleyhi'l-leylü re'â kevkeben kâle
hâzâ rabbî felemmâ efele kâle lâ uhibbü'l-âfilîn ***

1960. Budır tañrı tapayım didi tapdı
Müteħarrık görüp 'ibret kapdı

1961. Bu degildür bunıñ şâni'i vardur
Tamâm bilmekligüñ mâni'i vardur

71^a BL

1962. Zuhûr ider bu şabr-ile görelüm
Kemâli ile ğavrine irelüm

**Felemmâ re'a'l-ķamere bâziġan kâle hâzâ rabbî
felemmâ efele kâle le'in lem yehdinî rabbî le-
ekûnenne mine'l-ķavmi'đ-dâllîn ****

1963. Görür İbrâhîm ibn Âzer ayı
O virmiş gice içinde ziyâyı

1964. Dimiş İbrâhîm anda tañrı budur
Görür mâhı döner anı unudur

1965. İlâhâ toġrı yol göster baña dir
Neler ħalk eylemiş dimiş o Ķâdir

---

* **BL:** “Ķâle hâzâ rabbî felemmâ efele kâle lâ uhibbü'l-âfilîn” // “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi.” (el-En'âm 6/76)

1961 bilmekligüñ: bilmeklige (İÜ)

** **BL:** “Felemmâ re'a'l-ķamere bâziġan kâle hâzâ rabbî felemmâ efele kâle yâ ķavmi innî berî'un mimmâ tüşrikûn” // “Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi.” (el-En'âm 6/77)

1963 ibn: bin (İÜ) // içinde: içine (İÜ)

51^b İÜ

1966. Bular hiç tañrılığa dir yaramaz
Hak' uñ kudretine dir 'aqlım irmez

**Felemmâ re'e's-şemse bâzigâten kâle hâzâ rabbî
hâzâ ekberu felemmâ efelet kâle yâ kavmi innî
berî'ün mimmâ tüşrikûn***

1967. Seher irişdi vü gün toğdı gördi
Güneş 'âlemi rüşen kılmış idi

1968. Görür İbrâhîm anı dir meger bu
Ola tañrı bu cümlesinden ulu

1969. Güneşe kıldı tapu öyle oldı
Devâm bulmadı güneş dahı döndi

1970. Dimiş İbrâhîm andan dahı döndüm
O Tañrı bunları halk itdi bildüm

1971. Bu demde müslümânım aña tapdum
Ki Hak'ı sevmeyenden kapu yapdum

**İnnî veccehtü vechiye li'llezî feţare's-semâvâti ve'l-
arza hanîfen vemâ ene mine'l-müşrikîn****

---

* **BL**'de “kâle yâ kavmi innî berî'ün mimmâ tüşrikûn” kısmı yok. // “Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zirâ bu daha büyük, dedi. O da batınca dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allâh'a) ortak koştüğunuz şeylerden uzağım.” (el-En'âm 6/78)

1969 döndi: tolandı (İÜ)

** **BL**'de “vemâ ene mine'l-müşrikîn” kısmı yok. // “Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allâh'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.” (el-En'âm 6/79)

1972. O halkuñ kimi aya kimi güne
Tapar her birisi dir güne güne

1973. Dimiş anlara ta'nen hazret anı
Ki teşhîş idüp eyüden yamanı

71^b BL

1974. O tağyîr olana tapmaq hatâdur
Hatâ kula vü Yezdân'a 'atâdur

1975. Getürdi anası evine anı
Anı gözlediler halkdan nihânî

1976. İrişdi yedi yaşına Halîl'i
Aña ne luğ idiser gör Celîl'i

1977. Şanem-hâneye oğlın ilti Âzer
O büthâne içine girdi güzer

1978. Dir İbrâhîm'e hıdmet eyle puta
Olısdur buña ol oldı hûta

1979. Dimiş kimdür buña hıdmet oluna
Dimiş hıdmet olur Tañrı yoluna

1980. Bular ma'bûdımızdur bil iy oğul
Dimiş baba yañılmıssın şahîh yol

1981. Çıkup gider bulara tapmazam dir
Büte tapmañ eger şıbyân eger pîr

1979 buña: bular (İÜ)

1981 eger şıbyân: dir ol şıbyân (İÜ)

1982. Tapuñ Tañrı'ya ki hallâk oldur
Size ben didüğim bil toğrı yoldur

1983. Dimişler Âzer'e oğluñ müdâmî
Dîne da'vet ider ol hâş u 'âmı

1984. Büte tapmañ olardur hîçden hîç
Eyülige gidüñ anı bilüñ pîç

52^a İÜ

1985. Ki Tañrı Hâlîk o perverdigârdur
Size ben didigüm âhîr-i kârdur

1986. İşidüp Âzer İbrâhîm'e kaçır
Niçün idersin altun işi baqır

1987. Neden ötüri dirsın sen bu sözi
Cihân 'ibretine baq aç a gözi

**Yâ ebeti innî kad câ'enî mine'l-'ilmi mâlem ye'tike
fe't-tebi'nî ehdike şırâten seviyyâ***

72^a BL

1988. 'İlm gelmiş-dürür baña i baba
Hudâ bildürmemiş bu yolu saña

1985 BL'de "o" yok.

* BL'de "Yâ ebeti" yok. // "Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım." (Meryem 19/43)

1989. Gele ben didüğim tut doğru yol bul
Büti terk eylegil Yezdân'a uyğıl

1990. Bunı işidüp Âzer baqdı göge
Murâd idindi İbrâhîm'i döge

Yâ ebeti lâ ta'büdi's-şeytân*

1991. İy ata tapma İblîs'e ol İblîs
Olupdur Tañrı'ya 'âşî o telbîs

1992. Kaçımış Âzer İbrâhîm'e muhkem
Dilemiş öldüre İbrâhîm'i hem

1993. İ baba sen gâzap eyleme didi
Dir âyâtı bu maħalde oqıdı

Yâ ebeti innî eħâfu en yemesseke 'azâbün mine'r-rahmân**

1994. Ayıtdı Âzer'e pendim budur ki
'Azâb gelür size qorqum odur ki

1995. O şeytâna ki siz uyduñız ol dem
Ol itdi sizlerüñ işini mübhem

1989 tut: dut (BL)

* "Babacığım! Şeytana kulluk etme!" (Meryem 19/44)

1991 ol: o (İÜ)

1993 âyâtı: âyet (İÜ) // oqıdı: oqur idi (İÜ)

** "Babacığım! Allâh tarafından sana azabın dokunmasından korkuyorum."
(Meryem 19/45)

Ķāle erāġibün ente ‘an ālihethi yā İbrāhîm*

1996. Dimiş yüzüni dönderdüñ mi bizden
Eşer görünmedi mi tañrımızdan

1997. Dağı bu sözi yine söyler iseñ
Yine bu işleri sen eyler iseñ

1998. Direm taş ile seni öldürürler
Yâhûd seni şehirden sürdürürler

**Ve a‘tezilüküm ve mâ ted‘üne min dūnillâhi ve ed‘û
rabbî****

72^b BL

1999. Dimiş bizârem İbrāhîm şanemden
Şahîh Tañrı’ya tap kırtul elemden

2000. Benüm Tañrım odur kıldı yoğı var
Sizüñ hep kıldığıñuz bâtil efkâr

52^b İÜ

**Ĥazret-i İbrāhîm Nebî ‘aleyhi’s-selâm şehirden
gïtdiler**

2001. Bil İbrāhîm çıkar kavm arasından
Ķaçar dir anlaruñ putĥânesinden

---

* BL’de “Ķāle” yok. // “(Babası) Ey İbrāhim! Dedi, Sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun?” (Meryem 19/46)

** BL’de âyet yerine “leküm vemâ ta‘budûn” ifadesi mevcut. // “Sizden de, Allâh’ın dışında taptıġınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum.” (Meryem 19/48)

- 2002.** Varur anda ki evvel anda idi
Yedi yıl bilmediler kıanda idi
- 2003.** Düşerler birbirine vâlideyni
Ana oğul ħod gözleme dñi
- 2004.** Baña oğlumı buldur dir o ħâtûn
Yüzüñ şuyını alğıl durma şatun
- 2005.** Şalar eṭrâfa adamlar o Âzer
Ol âdemler bulur eṭrâfı gezer
- 2006.** Bulup İbrâhîm’i getürdiler dir
Olup Âzer anı götürdiler dir
- 2007.** Durup İbrâhîm Âzer ile üç yıl
Ölür üç yıl içinde Âzer’i bil
- 2008.** Ölür Âzer kıalur puthâne ħâlî
İder Târûḥ yerinde kıil u kıali
- 2009.** O Târûḥ ibn Yâḥûr’dur birâder
Anuñ büyük birâderidür Âzer
- 2010.** Dir İbrâhîm müdâm gözlerdi fırsat
O putları kırabulaydı ruḥşat

2003 Ana: Ata (İÜ)

2008 yerinde: bunda (BL)

2009 Yâḥûr: Bâḥûr (BL) // birâderidür: birâderiydi (İÜ)

2011. Var imiş âyîn-i küffâr da bir gün
Çıkarmış cümlesi taşraya ol gün

**Ve tallâhi leekîdenne aşnâmeküm ba'de en tüvellû
müdbirîn***

73^a BL

2012. Yemîn itmişdi İbrâhîm dinilür
Kıram putlarıñuz andan bilinür

2013. Başın kırtarmayan ğayrıñ elinden
Ve güftâr gelmeye anuñ dilinden

2014. Ki tañrılığa lâyıq olmaz anlar
Bileler bâtılu puta tapınlar

2015. Düzesin eliñ ile sen i mel'ûn
Tapasın aña tañrı deyu meftûn

2016. Dinür aldanmışa meftûn luğatde
O kâfir kavmine ta'zîr bu hadde

2017. Seyr güninde İbrâhîm'e dirler
O seyr içün tamam iqdâm iderler

2011 âyîn-i: âyîni (BL)

* Ve tallâhi: Vallâhi (BL) // “Allâh'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!” (el-Enbiyâ 21/57)

2014 lâyıq: lâ'ik (İÜ)

2016 ta'zîr: taqrîr (İÜ)

2017 İbrâhîm'e: İbrâhîm (İÜ)

2018. Bile gitmez başum ağrır bugün dir
Anuñ kalbinde vardur özge tedbîr

Feḳāle innî saḳīm *

53^a İÜ

2019. Gidüp küffâr o putlar ḳaldı ḥâlî
Buradan diñlegil imdi me'âli

2020. Eline baltayı İbrâhîm almış
Şanemlerini pâre pâre ḳılmış

2021. Büyük put boynına baltayı aşmış
Oḳun atubanı yayını yaşmış

Fece'alehüm cüzâzen illâ kebîren lehüm **

2022. İder ta'nen o küffâra bu işi
Şu kim ḳurtarmaya yâd elde başı

2023. Nedür mânî ola ğayrûñ başına
Eger 'aḳluñ var ise bir düşine

2024. Seyrden dönicek dinmiş o küffâr
Gelür puthâneye dir cümle fi'n-nâr

73^b BL

2025. O putlara iderler secde dinür
O ḥuddâmına çok 'â'ide gelür

---

* Feḳāle: Ḳāle (BL) // “Ben hastayım, dedi.” (es-Sâffât 37/89)

2019 Buradan: Burada (İÜ)

** BL'de “lehüm” yok. // “Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı...” (el-Enbiyâ 21/58)

2025 'â'ide: 'âyide (BL)

2026. İdüp bed-nâm seyrin döndiler dir
Gelüp puthâneye hep girdiler dir
2027. Kādîmden ‘âdet olan eyle imiş
Görürler cümle putları kırılmış
2028. Olaruñ secde itmekdi murâdı
Görürler bu me’âli hark-ı ‘âdî
2029. Göricek putları şındı olaruñ
Ki diñle sözlerini ulularuñ
2030. Görüp bu hâleti küffâr-ı ekber
Oğumışlar o demde küfri ezber
- Men fe’ale hâzâ bi âlihedinâ***
2031. Bu işi tañrımıza kimler itdi
O cümle cümleten Nemrûd’a gitdi
2032. Dimişler ki şanemler evlerine
Girüp bir kimse diñle revleri ne
2033. Uşatmışlar kamû putları anda
Hemân helâke varmalı bu gamda
2034. Dimiş buluñ helâk ideyim anı
Gözüne görmez ideyim cihânı

---

* “Bunu tanrılarımıza kim yaptı, dediler.” (el-Enbiyâ 21/59)

**Ḳālû semi'nâ feten yezkürühüm yüḳälü lehu
İbrâhîm***

2035. Dimiş küffâr ki bunda bir yigit var
Söger tañrılarimuza o her bâr

2036. Anuñ nâmına İbrâhîm dinilür
Aranur ise ol bunda bulunur

53^b İÜ

Ḳālû fe'tû bihî 'alâ a'yüni'n-nâs**

74^a BL

2037. Bulñ anı getürin göreyin tîz
Görelim ne yire irişe bu iz

2038. O mı eyledi yâḥûd gayr mi itdi
Biraz küffâr anı arayı gitdi

2039. O Nemrûd gerçi kâfir[-i] 'âdil imiş
Burada bir 'acep nükte dinilmiş

2040. Yaşar 'âlemde dir küffâr-ı 'âdil
Daḫı bir nesne yok 'adle mu'âdil

2041. Şular ki zâlim ola 'ömri azdur
Nişâne-i murğ ki nâmı bâzdur

---

* BL'de "Ḳäle semi'nâ fetâ bi-zikrihim ve ḳäle lehu İbrâhîm" şeklinde. // "Bunları [putları] diline dolayan bir genç duyduk, kendisine İbrahim denilirmiş, dediler." (el-Enbiyâ 21/60)

** "O halde, dediler, onu hemen insanların gözü önüne getirin." (el-Enbiyâ 21/61)

2038 gayr mi: gayrı (İÜ)

2042. Dimiş Nemrûd anı öldürmezem ben
Ya ikrâr u ya şâhidle mübeyyen

2043. Olinca şabr iderem ben aña dir
O kelbden bu cevâb olmuşdı şâdir

2044. Bulup İbrâhîm'i iltmişler aña
Putı uşandurandur dindi saña

2045. Uluları uşatdı bütleriñüz
Ki balta aşılı boynunda henüz

Fe's'elûhüm in kânû yençikün *

2046. Dimişler tahkîr için putları ol
'Aceb bulmuş anı uşatmağa yol

2047. Niçün bilmezler anlar uşadanı
Ya söyleseler a nâm u nişâni

2048. Bular çün söylemek bilmez n'idersüz
Niçün bunuñ gibiye tañrı dirsüz

2049. Olar İbrâhîm'ün sözini diñler
Baş aşğa şalup her biri iñler

2050. Cevâbda 'âciz olup kaldılar teng
Olur hayrân o kelpler yimedini nek

2042 Dimiş: Dinmiş (İÜ)

* "Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa!" (el-Enbiyâ 21/63)

74^b BL

Şümme nükisû 'alâ ru'ûsihim lekad 'alimte*

2051. Bilürsin sen ki bunlar söylemezler
Ki aşlâ daḥı nesne eylemezler

Fereca'û ilâ enfüsihim feḳâlû**

2052. Dimişler kendülerine o küffâr
Güç itdün kendimize deyu iḳrâr
2053. Bilür putlarınıñ buḫlânın anlar
Dir İbrâhîm bu putlara uyanlar

54^a İÜ

2054. Ne aşsı gördiñüz siz ol şanemden
Ne ḥâşıl ola 'âlemde 'ademden
2055. O küffâr meyl ider İbrâhîm'e dir
Ki ḥaḳ söz eyledi anlara te'sîr
2056. Teveccüh-i ḳulûbdan ḳorḳdı Nemrûd
Beni öldürmege irer bu maḳşûd
2057. Ola İbrâhîm'e tâbi' bu aşḥâb
Ki benden döndere yüz cümle aḥbâb
2058. Buña âteş ile oluna dermân
Ne eksik ola yanmaḳla bir insân

---

* “Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler, sen pekâlâ biliyorsun [dediler]...” (el-Enbiyâ 21/65)

** “Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp... dediler.” (el-Enbiyâ 21/64)

2055 eyledi anlara: anlara eyledi (İÜ)

Ḥarriḳūhu ve'nşurū âlihetekūm*

- 2059.** Dimiş Nemrūd ki İbrâhîm'i yaḳam
Anuñ yanduşına gözümle baḳam
- 2060.** 'Asâkirîne odun getüriñ dir
Dir od yanmağa ḳâbil görüñüz yir
- 2061.** Yaḳam İbrâhîm'ün tañrısı göre
Ki tañrısından anuñ çâre ire
- 2062.** Göreyim nice dermân ide aña
Bir iş idem ki ol da ḳala taña

75^a BL

- 2063.** Birer ḳucaḳ odun getüre her şahş
Odun yığıla vü ola muşahḥaş
- 2064.** Bu re'yi fehmiñüz bu şadedde
Odun taşındı dir dört ay 'adedde
- 2065.** Yıgar şahrâya odunı tamâmı
Gelür eṭrâfına ḥaş ile 'âmı
- 2066.** Od urur her ṭarafdan aña mel'ûn
Ḳoparur fitneyi ol kelb-i meftûn

---

* "Yakın onu da tanrılarınıza yardım edin, dediler." (el-Enbiyâ 21/68)

2059 yanduşına: yaḳduşına (BL)

2060 ḳâbil: ḳabil (BL)

2067. Oduñ ıssısı üç ferseng yire dek
‘Alevi dağı olmuş göge direk
2068. Ol oda kimse dir yakın varamaz
Od ile seyle dir kimse duramaz
2069. Ol âteşle cefâ İbrâhîm’e dir
Ki Nemrûd eyledi şeytânıdır pîr
2070. Dimiş İbrâhîm anlara ki Yezdân
‘Azâb eyler size âteşle her an
2071. O rağme âteş ile itdi tedbîr
Görelüm ki neye irgöre taqdir
2072. O Qâdir kudretini ider ızhâr
Eşer itdüremez ol güle bir hâr
2073. Yüzi kara olırdur olaruñ
Görürler neketin küfr u dalâlûñ

54^b İÜ

2074. Dir âteş sevretinden kimse varmaz
Pes İbrâhîm âteşe atılmaz

2067 ferseng: fersah (İÜ)

2069 pîr: bil (BL)

2071 rağme: za’me (BL)

2072 BL’de “Qâdir”in “dal”ı yok.

2074 Pes: Bil (İÜ)

2075. Olur ‘âciz bu tedbîrinde Nemrûd
Gelür ol anda dir şeytân-ı merdûd
2076. O mancılığı ilkâ ider aña
Dimiş halk la’net ide saña baña
2077. Düzerler mancılığı bi’t-tamâmı
Yıgarlar üstüne anca enâmı

75^b BL

2078. Hudâ Cibrîl’e dut dir mancılığı
O Nemrûd’uñ yok ikdâmda dirîgi
2079. Muhal olur o mancılık yürimez
O bir zerrece yerinden irilmez
2080. Gelüp şeytân yine ider fesâdı
Feriştehlere tutdurur o Hâdî
2081. Ki tañrısı-durur İbrâhîm’uñ ol
Çomaz İbrâhîm’e ol âteşe yol
2082. Zinâ olına bunda âşikâre
Melekler durmayup kaçar kenâre

2077 mancılığı: mancınıkı (İÜ)

2078 mancılığı: mancınığı (İÜ)

2079 mancılık: mancınık (İÜ)

2080 tutdurur: dutdurur (BL)

2082 durmayup: turmayup (İÜ)

2083. Yürür ol anda taḥkîk mancılık bil
Gerekmez burada taḫrîr taṭvîl
2084. Zinâ olmak biler erden dişiden
Gelüp yıgıldılar dinmiş işiden
2085. Zinâ ızhâr ile itmiş o kelbler
Ḳara geymiş bu mâtem ile şebler
2086. Olardan ḥâşıl olmuş cingenler
Dimişlerdür kitâb içre erenler
2087. Bu ḥâlde mancılık yüridi dinmiş
Hemân an içre ki havaya ağmış
2088. O anda Cebre'îl İbrâhîm'e dir
Di ḥâcâtını itmem anda taḫşîr
2089. Benüm dir ḥâcetüm Allâh'dandur
Duḥânı şanmağıl kim âhdandur
2090. Dimiş sen bencileyin bir gulâmsın
Ne kim buyurıla emrine râmsın
2091. Ḥıṭâb ider o an âteşe Yezdân
Selâmet üzre dut dimiş o Mennân

2083 mancılık: mancınık (İÜ) // taḫrîr: taḫrîri (İÜ)

2087 mancılık: mancınık (İÜ)

2091 dut: tüt (İÜ)

**Ķulnâ yâ nâru kûnî berden ve selâmen ‘alâ
İbrâhîm. Ve erâdû bihî keyden fece‘alnâhümü’l-
ahserîn***

76^a BL

2092. Şovuk ol dimiş oda Rabb-ı Yezdân
Ne serd ol u ne ıssı didi Mennân

2093. Selâmet üzre dut İbrâhîm’i sen
Göyündürme vücûdı ola esen

55^a İÜ

2094. Nidâ-yı Hakk’ı işitdükde dir od
Oluban mu‘tedil göstermedi dûd

2095. O nâruñ içi dir oldı gülistân
Açar cûlar olur bâğ-ile bustân

2096. Açılmış güller ol sünbüller ile
Anuñ şerhi olunmaz diller ile

2097. Cinânda taht kurulmuş anda ol an
Açılmış yâsemen nergis u nu‘mân

2098. Çemenler sebz-i atlas-var döşenmiş
Olup la‘lin buhurdâr lâle yetmiş

---

* “Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol! dedik. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.” (el-Enbiyâ 21/69-70)

2093 dut: tut (İÜ)

2098 yetmiş: yenmiş (İÜ)

2099. Ol âteş bir gülistân-ı cinândur
Zuhûrî bunlarıñ günden ‘ayândur

2100. Sa‘âdet ile İbrâhîm oturmuş
Elini Hâk niyâzına götürmüş

2101. O deñlü Hâk‘a itmiş i‘tizârı
Kızarmış idi gül gibi ‘izârı

2102. Dolundırmış günüñ şevkını nûrı
Kılur âteşi nûr nûrîñ zuhûrî

2103. Oturur ferr u iclâl ile tahtda
Getürür Cebre‘il hulleyi bahtda

2104. Tamâm İbrâhîm’üñ dir artdı fahri
Hudâ İbrâhîm’e akıtdı nehri

2105. Sa‘âdetde geçiser sâl u şehri
Hudâ Nemrûd’a özge kıla kahrı

2106. Bu hâlüñ dir geçer üstine üç gün
Vezîrlere dir Nemrûd ki kaç gün

76^b BL

2107. Olupdur yanmada İbrâhîm otda
Eşer var mı ola tende kemikde

2108. Vezîrleri dimiş demür de olsa
Erirdi mûm gibi bir günde kalsa

2102 Dolundırmış: Tolundırmış (İÜ)

2109. O ĥod dördinci gündür yanmadadır
Anuñ külini bâd şavurmadadır
2110. O Nemrûd yüce köşk yaptırmış anda
Çıkup seyr ide İbrâhîm yananda
2111. Çıkup köşke bakar âteşe Nemrûd
Görür kim gülsitân olmuş yanan od
2112. Oturmuş tahta vü egninde ĥulle
Görür İbrâhîm'i bu nev'a ĥilye
2113. Bakar âb-ı revâna bûsitâna
Umar idi ki ol âteşe yana
2114. Görüp İbrâhîm'i çağırdı Nemrûd
Ne gökçeksin ki seni yakmadı od

55^b İÜ

2115. Dimiş luţf-ıla İbrâhîm i Nemrûd
O yanmaz ĥalbi dolmuş ola Ma'bûd
2116. Ve 'ışk-ı Hakk-ıla olan keşîde
Kerâmet eksik olmazdur işide
2117. Dimiş Nemrûd senüñ dîniñe girsem
Ve senüñ tapduğıñ Tañrı'ya tapsam

2110 yapdirmiş: yapdirmişdi (BL)

2112 tahta: tahtda (İÜ)

2115 dolmuş: tolmış (İÜ)

2118. abl ider mi beni dir demişler
abl ider dağı milkn bağışlar
2119. Deyu virür cevb İbrhm aña
Dimiş gel taşra uyam ben de saña
2120. Saña tbi' olup İmn getrem
Ve tañrıña tapup işüm bitrem
2121. 'İbdet eyleyem lyık-durur ağ
alyık tapmadadur bundan esbağ

77^a BL

2122. şaf üzre ıkar İbrhm otdan
Ayağ üzre gelür ol dem u'ddan
2123. Alurlar dir yine tağtı cinna
Ne mümkindür ud sevduği yana
2124. Vezrler yanına vardıkda Nemrd
Dir İbrhm kermtın o merdd
2125. Dimiş tañrısına İbrhm'n ben
İnandım birliği od günden 'a'yen
2126. Vezrler didiler biri birine
Bu girür-ise İbrhm dnine

2120 getrem: getürdüm (BL)

2121 ağ: el-ağ (BL) // alyık: al`ik (İ)

2126 biri birine: birbirisine (İ)

2127. Bize olmaz dir anuñ i'tibârı
Anuñ İbrâhîm olur râz-dârı
2128. Dir ittifâk-ıla Nemrûd'a anlar
Seni tañrı deyu bu halk añarlar
2129. Tenezzül idüben kul mı olursın
Bu hâlde ne ki dilerseñ bulursın
2130. Ol İbrâhîm'i dirseñ bil ki câdû
Ki andan zâhir olur bir niçe rû
2131. Anuñ 'ammûsı dimedi mi âteş
Anı yakmaz ki câdûdır bu serkeş
2132. Bizüm ecdâdımız oda taparmış
Oğulları ocağdan od kaparmış

Beyân-ı dûd

2133. Anuñ-çün yanmadı İbrâhîm oda
Biz anı boğduralum dindi dûda
2134. Dimiş Nemrûd helâk olmağ gerek bu
Durursa halk aña açar kamû rû

56^a İÜ

2135. Gider milk elimüzden çâre eyleñ
Bu İbrâhîm helâkine di söyleñ

2131 BL'de "ki" yok.

2133 boğduralum: yandıralum (BL)

77^b BL

2136. Dimiş ‘ammûsı Târûh tütün ile
Helâk eyleyelüm çıkmaz o Nil’e
2137. Dimiş Nemrûd Hazen’de var hazîne
Anı sürûñ helâki maşrafına
2138. Vezîri adıdur bilgil Hazen sen
Olar sa’y üzre zâyi’ ideler ten
2139. Kuyu kazdırdı Târûh ol arada
Büyükce kaz kuyu dindi burada
2140. Tutup ol hazreti qorlar kuyuya
Ne dirseñ işler ol şeytâna uya
2141. Hudâ’dur şaklayan cümle belâdan
Neler irer gör anlara kazâdan
2142. İki peygamberi Yezdân kuyudan
Çıkardı nûr şu’â’ virürdi rûdan
2143. Biri İbrâhîm u birisi Yûsuf
İder ihvânı dir soñra te’essüf

2136 Nil’e: neyle (İÜ)

2138 ideler: ide (İÜ)

2140 Tutup: Dutup (BL)

2143 BL’de “u” yok.

2144. Getürmiş od şaman Târûh dinilmiş
Duḥân kışşası ḥalk içre bilinmiş
2145. Yıgılmış kuyı etrâfına dir nâs
Yeler arada meymûn gibi ḥannâs
2146. Diler Târûh dir İbrâhîm’i boğa
Bu anda irişür kendüsi yoğa
2147. Şamana od kıomış Târûh eliyle
Ḥudâ emr eylemiş ol dem yel ile
2148. İrer şakalına Târûh’uñ âteş
Söyünmege urulmuş ağac u taş
2149. Dimişler Târûh’a od seni yakdı
Dir idüñ ceddîmüz âteşe tapdı
2150. Didüñdi neslimüzi yakmaz âteş
Maḥalliñdür yidüñ ağac ile taş

78^a BL

2151. Yağar donunı âteş o la’îñüñ
Kemâl-i düşmeni imiş o dînüñ
2152. Vücûdın cümleten kapğara yakmış
O cümle ḥalk o Târûh üzre bakmış

2144 Getürmiş: Getürdi (İÜ)

2145 Yeler: Yiylar (BL)

2148 BL’de “dağ ağac u taş” şeklinde.

2153. Külünü gözlerine koydı dir bâd
Kör olup anda küffâr kıldı feryâd
2154. Hemîşe yok ola küffâr cihânda
Kör ola Hakk'ı görmeyen zamânda
2155. Kuyudan çıkmış İbrâhîm selâmet
Hudâ'nuñ luftı-durur bu 'alâmet

56^b İÜ

2156. Görür İbrâhîm Nebî'yi küffâr
Mübârek vechini kaplamış envâr
2157. Ta'accüb kıldılar luft-ı Hudâ'ya
Kulağ dutmuş dinür küffâr şadâya

Tezevvüc-i İbrâhîm Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's- şal'âtü ve's-selâm *

2158. Var imiş nâ'ib-i Nemrûd meşhûr
Dinür adına Hârâ ibn-i Bâhûr
2159. Anuñ varmış kıızı dir ismi Sârâ
Anuñ mûyına degmez bint-i Dârâ
2160. Anuñ hüsni ile hulkı müşâhid
Kabûl-ı Hakk'ı oldu ulu şâhid

---

* BL'de başlık "Tezevvüc-i İbrâhîm Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

2158 Bâhûr: Bâhûr (İÜ)

2159 varmış: var imiş (İÜ)

2161. Gelüp İbrâhîm'e Sâre dimiş dir
Senüñ Tañrıñ-durur taḥkîḳdur bir
2162. Senüñ ḥaḳḳıñda ızhâr kıldı ḳudret
Senüñ dîñüñdedür taḥkîḳ ḳuvvet
2163. İşinde 'aczi yok bildügin işler
Dilerüm aña tapmaḳ dir dimişler
2164. Ḳabûl ider mi İbrâhîm beni Ḥaḳ
Senüñle bile olam ben de muṭlak

78^b BL

2165. Saña Ḥaḳ eylemiş Sâre 'inâyet
İrişmiş ḳalbe Hâdî'den hidâyet
2166. İder Sâre'ye İbrâhîm telḳîn
O gevher buldıḳı demde şaḥîḥ dîn
2167. Ḍalâlet küfri ref' olur gözinden
Olur nûr âşikâr Sâre yüzinden
2168. İder Sâre o anda ḥüsn-i tedbîr
Ḳabûl eyle ḥelâllığa beni dir
2169. Ḥelâllığa alur İbrâhîm anı
İderler âşikâre bil nihânı
2170. Bulurlar birbirini iki cânân
Göyinsün dir ḥasedden oda yanan

2161 taḥkîḳdur: taḥkîḳ (İÜ)

2171. Dinür emr eylemiş İbrâhîm'e Hâk
Dîne da'vet ola Nemrûd-ı aḥmak

2172. İtâ'at itmeye virem 'azâbı
Bu vech-ile olur Yezdân ḥiṭâbı

**Da'vet-i İbrâhîm Nebî 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-
şal'âtü ve's-selâm***

2173. Çü İbrâhîm varup Nemrûd'a dir gel
Müselmân ol ola işlerüñ eshel

2174. Ki Tañrı'ya inan yokdur şerîki
Girüp taḥkîk dîne terk eyle şirki

57^a İÜ

2175. Dimiş Nemrûd senüñ tañrıñ ne işler
Yanında var mıdur dir ḥayli 'asker

2176. Dir İbrâhîm benüm tañrım ölüyi
Diri kılar viren ḥalka belîyi

2177. Kıırılsa bir kıluñ bitürmeyesin
Muṭî' ol kendüñi yitirmeyesin

2178. Öli dirgürürem dimiş o Nemrûd
Nice aḥmak köpekdür gör o merdûd

79^a BL

2179. Dir İbrâhîm aña göster görelim
Seni öldürmege şart olsun elim

---

* BL'de başlık "Da'vet-i İbrâhîm Nebî 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

2180. Eger sen bu işi idebilirseñ
Yeg idi sen ki didügimi diseñ
2181. Getürmiş habsden iki kimse der în
Birin şalıvirüp öldürdi birin
2182. Dimişlerdür kitâb içre bu sözi
Şalıvirdüm diri kılındı özi
2183. Ölecek idi öldürmedüm anı
Buyurdım kaldı gevdesinde cânı
2184. O seg Nemrûd virür böyle cevâbı
Maḥaldür öldürüñ taşla kilâbı
2185. Resûl gösterdi âyet-ile burhân
O an içinde ol zübde-i insân

**Fe'innellâhe ye'tî bi'ş-şemsi mine'l-meşriki fe'ti
bihâ mine'l-mağrib***

2186. Benüm tañrım güneşi şarka ğarba
İledür hem ba'îd olanı ğurba
2187. Senüñ de ğudretüñ var ise göster
Olur 'âciz bu sözlerden ol ebter

2180 sen ki: sen (İÜ); didügimi: didügimi ki (İÜ)

* İÜ'de "mine'l-meşriki" yok. // "[İbrahim:] Allâh güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir, dedi." (el-Bakara 2/258)

2188. Şol öldürdüğüni dir görür iseñ
Yeridür iy semiz hınzır er iseñ
2189. Dilemek nesneyi câhil kişiden
Anuñ dişlerin itmekdür keşiden
2190. Dimiş İbrâhîm aña tîz i mel'ûn
Gele îmâna bu dem himmeti dûn
2191. 'Azâb irer Hudâ'dan bil i Nemrûd
Şakınmağdur 'azâbdan seni mağşûd
2192. Dimiş Nemrûd saña itdüm 'azâbı
Elümden sen benüm çekdüñ 'ıķābı

79^b BL

2193. Senüñle yok sözüm benüm i nâşî
Senüñ tañrıñla iderem şavaşı

**Đalâlet-i Nemrûd 'aleyhi'l-la'ne ve kışşa-i tîr-i
merdûd***

57^b İÜ

2194. Komiş gitmiş o kelbi fi'li ile
Gör imdî şeytaneti ne ile
2195. O Nemrûd düzdürür bir taht yeñile
İder îcâd şeytân ile bile

2188 Şol: Şu (İÜ)

2190 himmeti: himmet-i (İÜ)

2191 Nemrûd: Nemrû (BL)

* BL'de “‘aleyhi'l-la'ne” yok.

2196. O tahtuñ taşrasından her tarafından
Şırıqlar bend ider hadîdi mîhdan
2197. O şırıqlara bağlar pâre etler
Ne tedbîr eylemişler görüñ itler
2198. Ve dört kerkes kuşın açıkdırur dir
Eli irse olar biribirin yir
2199. Yuqaru bağlu et kuşlar aşğa
Hücûm itdükce ete göge ağa
2200. Girür bir vezîr ile tahta Nemrûd
Oğun yayın komış yanına merdûd
2201. Qanad açdıqça et için o kuşlar
O şandugı havaya tökdürürler
2202. Çıkarlar âsumâna ol kadar yir
Degirmen taşu gibi görünür yir
2203. Dağı gitmek gerek dir anda Nemrûd
Viricidür Hudâ 'âlemde maqşûd
2204. Vezîre baq zemîne dir baqar ol
Dimiş ki hâşıl ola bunda medlûl
2205. Şavaş yerine geldük deyu yayın
Eline almış ol demde o hâyın

2206. Oğunı gezlemiş dutmış yüzünü
Tazarru'la niyâz itmiş özünü

80^a BL

2207. İlâhâ sen Kerîm'sin hem Raḥîm'sin
Beni bu yolda koyucu 'Alîm'sin

2208. Bu hâlde beni maḥzûn itme iy Hâk
Ki sensin cümleye fâ'il-i mutlak

2209. Kemâl-ile bilürem kudretüni
Bu demde yine göster 'ibretüni

2210. Deyüp atar oğunı âsumâna
Hudâ ḥod luṭfına ister bahâne

2211. İder kudretin ızhâr gûne gûne
Ne 'ibret göriser Nemrûd şoñuna

2212. Ki diñle şimdi ne ızhâr ider gör
Bilürler kudretini görmedin kör

2213. Gör imdi Zü'l-celâl'ün kudretini
Buradan 'âkil ala 'ibretini

2214. Buyurur Cebre'îl'e balığı dut
Buradan gitmeye maḥrûm o merdûd

2207 'alîmsin: raḥîmsin (BL)

2213 Buradan: Burada (İÜ)

2214 dut: dud (BL)

58^a İÜ

2215. Baña lâyıq olan virmek murâdı
Neyi neye gerek bilür o Hâdî
2216. Balığı Cebre'îl Nemrûd oquna
Tutar tâ oq o balığa doquna
2217. Balığa doqunur Nemrûd' uñ oqı
Bulaşır qanına merdûduñ oqı
2218. Ol oq Hâq emriyle Nemrûd'a iner
Oradan gör başı ne oda irer
2219. Oqun qan-ıla görür dindi Nemrûd
Vezîre dir ki hâşıl oldı maqşûd
2220. Gögüñ tañrısını öldürmüşüm ben
Eti aşğa bağla dir vezîr sen
2221. Eti aşğa bağlarlar o quşlar
Aşğaya uçar quşlar dimişler

80^b BL

2222. O balıq hazrete dir ki İlâhî
Dutuldı Nemrûd oqına bu mâhî
2223. Beni qarşuya dutdıñ düşmenüñe
Senüñ hikmet irecekdür demüñe

2216 Tutar: Dutar (BL); doquna: toquna (İÜ)

2218 İÜ'de "Hâq" yok; emriyle: emriyle ki (İÜ) // başı ne: başına ne (BL)

2220 vezîr: vezîre (İÜ)

2224. Buyurmuş Cebre'îl'e şakla kanı
İledüp cennete şaklamış anı
2225. Bıçak olsun harâm dir balığa Hâk
Deminden yaradam bir nesne muṭlak
2226. O demden ola Nemrûd'uhn 'azâbı
Za'îf nesneyle eyleyem 'ikâbı
2227. Helâk ola anuñ ile o Nemrûd
Gülistân ola İbrâhîm'e de dûd
2228. Yire inüp o Nemrûd çıkdı tahta
Ġurûr itdi kemâli ile bahta
2229. Dir uğraşdım gögüñ tañrısı ile
Henüz kanı daḡı oğumda bile
2230. Ol oğı gösterür kavmine Nemrûd
O rev ile niçe ḡalkı o merdûd
2231. Dir İbrâhîm dînine ṭapandan
Biliñ beş yüz kişi yolu şapandan

2227 ola: oldı (İÜ); İbrâhîm'e: İbrâhîm'e de (İÜ)

2228 itdi: çekdi (İÜ)

2229 kanı daḡı oğumda: kanı oğumda daḡı (İÜ)

2230 "O rev" BL'de önce "Urur" şeklinde yazılmış, sonra kelimenin son harfi silinerek, harfler harekelenmiştir.

2232. Olup mürted döner Nemrûd'a anlar
Cehennemî-durur aña uyanlar

2233. Varur Nemrûd'a İbrâhîm Hâzret
İ mel'ûn kizb-ile olur mı da'vet

2234. Ne kelbsin Tañrı'ya dil uzadasın
Ne mümkindür ki sen anı göresin

2235. Bu telbîs ile halkı kılduñ ıdlâl
Müdâm senüñ işiñdür hud'a vü âl

58^b İÜ

2236. Dimiş Nemrûd ben aña cenge vardım
Ne olduğımı cümle halka didüm

81^a BL

2237. O tañrıñ dañı 'askeriyle gelsün
Benüm 'askerüm ile karşı dursun

Beyân-ı helâk-i Nemrûd 'aleyhi'l-la'ne

2238. Geçer kırk gün bu tañrîr üzre yine
Yazılmışdur bu tañrîr üzerine

2239. Olur da'vet-i dîn Nemrûd-ı zâlim
Dinilmiş boynuña ola mezâlim

2240. İtâ'at eylemez Hakk'a o bedbaht
Yog olur kendüsiyle tâc u taht

2238 üzre yine: üzerine (İÜ)

2240 kendüsiyle: kendü ile (İÜ)

2241. Gelüp Cebrâ'îl İbrâhîm'e didi
Te'âlallâh bu dem saña buyurdu
2242. Di Nemrûd'a ki çerisini dirsün
Hudâ çerisi gelür anı bilsün
2243. Varup İbrâhîm ol dem dir ki Nemrûd
Hudâ çerisi gelür bil i merdûd
2244. Dimiş Nemrûd nice çeri gelicek
Bilürsin geldügi anda göricek
2245. O Yezdân halkınuñ key za'îfidür
Adı sivrisiñekdür nañîfidür
2246. Dimiş sivrisiñek de çerisi mi
Bütün 'askeri midür yarısı mı
2247. Geçer kırk gün ne ider diñle Kâdir
O kandan sivrisiñegi yaradır
2248. Varuñ Nemrûd çerisini tamâmen
Kıruñ anları cümle hâş u 'âmen
2249. Yeñüz beyinlerini ol kilâbuñ
Görelər şiddetin anlar 'azâbuñ

2241 Cebrâ'îl: Cibrîl'e (BL)

2242 çerisini: çarısını (BL)

2249 Yeñüz: Yiyüñ (İÜ)

2250. Deyu fermân ider dir Zü'l-celâl'i
İrişdi 'asker-i Nemrûd zevâli

81^b BL

2251. Siñek çokluğı dinür hâdden aşar
Dinür yüzbiñi bir kişiye üşer
2252. O Nemrûd'la çerisi kalmış 'âciz
Siñekler üşüben dimişler acız
2253. Yemişler beyinlerin ol la'înüñ
'Adûsı idi anlar ehl-i dînüñ
2254. Bağırdan düzdiler dir bir ev anda
Girüp Nemrûd aña ola nihânda
2255. Hâlâş bula siñekden anda ya'nî
Nice fâsid fikirde mâlâya'nî

59^a İÜ

2256. Girüp Nemrûd o bağır ev içine
Siñegüñ katlanamamış gücine
2257. Hâvâle oldı bir uyuz siñek dir
Bağır kapu yanında sekerek dir
2258. Girür sürtünerek içerüye ol
Şınar bir kanadı dar olmağın yol

2252 kalmış: kaldı (İÜ)

2257 Bağır: Bağar (BL); sekerek: siñerek (İÜ)

2259. Başır evde uçup taht üzere ҡonmiř
Başup Nemrûd siņegi anda ęormiř
2260. Dilermiş öldüre siņegi Nemrûd
Uçup burnına ҡonmiřdı meger ĥod
2261. Hemân-dem ol girür burnuna anuñ
Dimiş Nemrûd benümlödür zevâlüñ
2262. O ĥallâqsın ki sivrisiņek ile
‘Adû ҡıldıñ helâk it dimek ile
2263. Siņek Nemrûd beynisine irmiş
Gice gündüz anı üç günde yimiş
2264. Meges vızıldısından oldu ‘âciz
Ķaba şurnâ düzeldiñ dimiş ol tîz
2265. Ķulađına çalarlar ҡaba şurnâ
Dilermiş âteşe düşe o yana
2266. Geçer kırk güne dek Nemrûd bu ĥâlde
Ķarârı yok geçer ‘ömri zevâlde

82^a BL

2267. Siņek dir büyüyüp ҡuvveti artdı
‘Azâbda ol itüñ şiddeti artdı

2259 Bu beyit **BL**’de derkenâr olarak yazılmış.

2260 Dilermiş: Dilemiş (**İÜ**)

2262 it: ir (**BL**)

2264 şurnâ: sürnâ (**İÜ**)

2265 şurnâ: sürna (**İÜ**)

2268. Dimiş Nemrûd bükük kendir turalar
Tüvâna kimse başıma uralar
2269. Dinür on güne dek başın dögerler
Turalar ile cem' oluban erler
2270. Uşandılar anı dögmekte begler
O Nemrûd'a 'azâb itmekte segler
2271. 'Acep Kâdir Kerîm Perverdigâr'sın
'Adûya derdi dermân egledensin
2272. Naķâre çaldırur kulağına it
Geçer bir günü anuñ ile işit
2273. Bular urduķça artar derdi anuñ
Ne deñlü var ise dir merdi anuñ
2274. Kâmpçılar-ıla dögerler başını
Görürler dertlü-dürür cünbüşini
2275. Dinür yef' alledür kendüyi hâşâ
Tutulsa yiridür ol kelb şaşa
2276. Bu fi'l-ile olan Nemrûdîlerdür
Kulađıñuzda bu pendim ola dür

2268 başıma: başımı (İÜ)

2270 segler: siñekler (İÜ)

2273 urduķça: olduķça (İÜ)

2274 Kâmpçılar-ıla: Kâmpçılarla (İÜ)

59^b İÜ

2277. Durup artmağda dindi renc-i Nemrûd
Hemân öldürmesi olmuşdı maqşûd
2278. Dimiş çomağlar ile bâşire ur
Bu cümle derdleri-kim oldu mezkûr
2279. Kamû halk oldu 'âciz ol köpekden
Ne hâşıl buña çekilen emekden
2280. Añılur kuvvet ile bir yigit dir
Aña cümlesi virmişler ögüt dir
2281. Ki nevbet saña gele kellesine
Çomağı eyle ur-kim ilte sîne

82^b BL

2282. O merdân eyle urur çomağı dir
O halk şanmışlar anda şarşılur yir
2283. İki şağ oldu dir kellesi kelbüñ
Doluydı şeytanetle dindi qalbüñ
2284. Cehennem çâhına dek gitti mel'ün
Cağimde katrân-ile durmayup yun
2285. Çıkar dir kellesinden sivrisiñek
Ki serçe qadar olmuş büyüyürek

2280 virmişler: virdiler (İÜ)

2283 Doluydı: Dolupdı (İÜ); şeytanetle: şetanetle (BL)

2284 Cağimde: Cehennemde (İÜ) ("Cağim" sehven "Cağim" yazılmış); katrân-ile: qatirânla (İÜ)

2286. anadı bütün olmiş Şağ u slim
O Nemrd beynisinden oldu đnim

2287. Helke irgörür Yezdn ‘adyı
Büyükce az cihnda sen uyuyı

2288. oma elden er iseñ eyi hyı
Arayup bul er iseñ yađŐi Şuyı

2289. Olup Nemrd yeri đayrıya degdi
O İbrhm peyđambere uydı

2290. Nice uymaya ol gördi ‘azbı
Bile ekmiŐdi ol demde ‘ıķbı

Nemrd’ın yerine geenn beynındadır*

2291. Geen Nemrd yerine zn imiş
Zen-i đasn ile Őođbet ılurmiŐ

2292. İŞitse bir güzel ‘avrat hemn dir
Anı getürdür idi dir ol dilđr

2293. Anuñla gerr ‘mrin o kelb de
Görüpdür var ise fi‘lin o kelbde

2294. Anuñ fi‘lini İbrhm işidür
Bilür kim ol köpek yaman kişidür

2288 hyı: hbı (BL)

* Nemrd’ın: Nemrd (İ); beynındadır: beynın ider (İ)

2295. Sâre ana ziyâde hûbe imiş
Ki Havvâ Ana akrânı ögülmüş

83^a BL

2296. Diler şehirden alup gitmek anı
Bilür elinde degildür 'inânı

60^a İÜ

2297. Diler Hazret-i İbrâhîm icâzet
Hudâ'dan gitmege olur irâdet

2298. Koyar şanduga Sâre Anamız'ı
Giderek bir maħalle irer izi

2299. Bâc alurlar imiş dir ol maħalde
İrer bâd-ı hevâ dahı seherde

2300. Dimiş bâcdâr ne hâl şandukda ne var
Dimişler bâcın al şandukda neñ var

2301. Dimiş şâh emridür şandugı açmak
Bize lâzım olan açmak u bakmak

2302. Açar şandugı nâgâh anı görür
Melek-sîmâ perî-ruh anı bilür

2303. Kamaşur gözleri dünyâyı görmez
Gider 'aklı o dem kendüye gelmez

2304. Giderek gözin açar dir ki sultân
Bunıñ gibi yolında hod virür cân

2305. Alur şanduk-ıla Sâre'yi gider
Hudâ İbrâhîm'e gör kim ne ider
2306. Gözinden ref' ider perdeyi Yezdân
Görinür âşikâre aña pinhân
2307. Ğaraž bile Hudâ hıfz eyledügin
O kelb Sâre'ye ne söz söyledügin
2308. İledürler sarâya Sâre'yi yâr
Görüp kelbün dinür kellesi kızar
2309. Yakın varmak diler kim el ide ol
Dimiş Sâre yüri benden ırâğ ol
2310. Zevâl irer saña gelme yanuma
Tayanuram şahîh bilgil dînüme

83^b BL

2311. 'Înâd idüp yürür ki el uzada
Eli a'zâsı kurumış orada
2312. Dimiş Tañrı'n için baña meded kıl
Bağışlayam saña câriye vü kul
2313. Saña ni'met virüp olam qarındaş
Meded eyle bu derdden kırtıla baş
2314. Tažarru' Hakk'a kılmış Sâre Ana
Bayağı gibi olmuş dir tuvânâ

2311 idüp: ider (İÜ)

2313 derdden: dertden (BL)

2315. Şuçım bağışla kardaş ol benümle
Barışduğımız ecli-çün senüñle
2316. Hâcer'dür câriyem sizüñ nesilden
O Şâlih peygamber aşlından
2317. Bağışladım saña câriyeñ olsun
Senüñle 'ömri olduğunca dursun

60^b İÜ

2318. Varur İbrâhîm'üñ yanına Sârâ
O kelb ne vech-ile kıldı müdârâ
2319. İdüp takrîr dir İbrâhîm görürem
Ne kim vâқи' olupdur hep bilürem
2320. Hudâ perdeyi ref' itdi gözümden
Haber şihhatını bilgil sözümden
2321. Hâcer'i Sâre İbrâhîm'e virür
Ki ya'nî şer' üzere âyîn olur
2322. Taşarruf eyle bir oğlancık olsun
O şenlik ile evimiz içi dolsun
2323. Yakın olduğda olur hâmile ol
Hâcer Ana'dan İsmâ'îl bulur yol

2317 'ömri: 'ömrüñ (İÜ)

2319 görürem: bilürem (İÜ) // bilürem: görürem (İÜ)

2321 şer' üzere: şer'a üzre (BL)

2324. Toĝar İsmâ'îl Nebî anadan
Hasebdür hem anadan hem atadan

2325. Sekiz yaşına irişdükte ol mâh
Aña luţf ile ihsân ider Allâh

84^a BL

2326. Belürdi cephesinde nûr-ı Aĥmed
Dinildi Muştafâ aña Muhammed

2327. Ki ol maĥbûb-ı Ĥaĥ'dur nûrîdur ol
Anuñ dînine mü'min oldılar ħul

2328. Şalavât ü selâm olsun müdâmî
Ĥarâm oldu anı sevene ħamı

2329. Dir İbrâhîm sevgüsini bildi
O sevgüsini İsmâ'îl'e virdi

2330. İrüp İbrâhîm ol dem toĝsanına
Pîr olmışdı alur oĝlın yanına

Elĥamdülillâhi'l-lezî vehebe lî 'ale'l-kiberi İsmâ'île ve İshâĥ*

2331. Dimiş şükür Ĥudâ'ya pîrligümde
İki oĝul baĝışlar saĝlıgumda

2330 Pîr olmışdı: Büyük olmuş (İÜ)

* "İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lutfeden Allâh'a hamdolsun."
(İbrâhîm 14/39)

2332. Sever İbrâhîm İsmâ'îl'i dâ'im
Anı sevmekde olmuş idi kâ'im
2333. Anuñ dir 'ışkı İsmâ'îl'e düşdi
O balıñ arısı başına üşdi
2334. 'Itâb idüp Hudâ İbrâhîm'e dir
Benümle dostluğın taḥkîk bilinir
2335. Götürgil tîz bu aradan hicâbı
Getür sevdüğini kurbân ḥiṭâbı
2336. Muḥakkakdur bu kim naş ile şâbit
Nice kim seyrin eylerler şevâbit
2337. 'Ulemâ dindi itmiş iḥtilâfi
Dinür İsmâ'îl'ün bunda ḥilâfi

61^a İÜ

2338. O dem kurbân gelen dir ola İŝhâk
Dimişler ba'zılar anlara ıtlâk
2339. Dimişler ba'zılar İsmâ'îl ola
Fedâ kaşd ide kendüyi o yola

84^b BL

2340. Resûlullâh işâretiyle ma'lûm
O ḥâl İsmâ'îl'e olmağdı mefhûm

İsmâ'îl Nebî 'aleyhi's-selâma kıurbân geldügidür*

2341. Haberde şöyle yazmış deyu gelmiş
Dir İbrâhîm h'âbda anı görmiş
2342. Hudâ 'azze ve cell ođluñı kıurbân
Getür deyu buyurur Rabb-ı Deyyân
2343. Uyanup Hâcer'i uyarur anda
Olundık da'vet olavuz düğünde
2344. Gereklü dost-durur da'vet iden dir
Saçın tara vü İsmâ'îl'i giydir
2345. Dutar Hâcer dir İbrâhîm sözini
Öper evvel ol İsmâ'îl gözini
2346. Gidersin düğüne dir geydirir ol
Babası ip bıçaqla dutdı dir yol
2347. Gider dir babası İsmâ'îl ile
Gelür şeytân aña igvâsı ile
2348. Girer İblîs dir âdem şûretine
La'inüñ şekline tu şûretine
2349. Dir İsmâ'îl'e atañ seni bilgil
Boğazlar öldürür 'aqluñı dirgil

---

* İsmâ'îl Nebî 'aleyhi's-selâma: İsmâ'îl Nebî'ye 'aleyhi's-selâm (İÜ)

2344 tara vü: taradur (İÜ)

2345 ol İsmâ'îl: dir İbrâhîm (BL)

2350. Niçün öldüre babam deyu şorar
Anı Hâk didi dir dilini burar
2351. Dimiş çün Hâk' uñ işidür ne çâre
Muî'am emr-i Hâk'a yok müdâra
2352. İdemedüm dir İsmâ'il'i ıdlâl
Anasına varayım eyleyem âl
2353. Varup Hâcer'e eydür oğluñı bil
Boğazlar babası vü kesilür dil

85^a BL

2354. Dimiş Hâcer niçün boğazlar anı
O Tañrısı dimiş itme gümânı
2355. Çü Tañrı buyrığıdur ider anı
Hudâ yolına oğlum vire cânı
2356. Sen eyü kişiye hîç beñzemezsin
Bu sözi sen kolayına dimezsın
2357. Bu sözi işidüp güci kuruğı
Köpek dinür biraz durup uluğı

61^b İÜ

2358. İdelüm isti'âze bunda iy cân
Müdâmî 'acz ile kör ola şeytân

E'üzü billâhi mine's-şeytâni'r-racîm

2359. Dir İbrâhîm çıkup tağa dimiş kim
Ben İsmâ'îl'e görmışdüm düşüm kim

İnnî erâ fi'l-menâmi ennî ezbeħuke*

2360. Seni kurbân idem düşümde gördüm
Seni buraya kurbân-çün getürdüm

2361. Dimiş İsmâ'îl eyle iy baba dur
İtâ'at itmege Hâk kıl yaradur

Yâ ebeti'f-'al mâ tü'mer**

2362. Dimiş fi'liñi işle şabr idem ben
Fedâ Hâk yolına bu cân-ıla ten

Setecidünî inşâallâhu mine'ş-şâbirîn***

2363. Su'âl olur ne hikmetdür hemîşe
Gelürdi Cebre'îl gelmez bu işe

2364. Cevâbdur kim oğul guşşası gâyet
Bulur guşşa vü gam anda nihâyet

85^b BL

2365. Dilemez ki Hudâ Cibrîl'e deye
Oğulñ ölmesin Cibrîl bile

2359 İsmâ'îl'e: İsmâ'îl (BL)

* erâ: erânî (BL) // "Rüyada seni boğazladığımı görüyorum..." (es-Sâffât 37/102)

** "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap." (es-Sâffât 37/102)

*** "İnşaaallah beni sabredenlerden bulacaksın." (es-Sâffât 37/102) (Bekir Sadak meâli)

2364 kim: ki (İÜ)

2366. Risâlete müdâm inerdi Cibrîl
Maḥall-i intikâlde gelmemiş bil
2367. İşâret gayri ḥâlle oldu ma'lûm
O dem ki âḥir itdi rızķı maḥsûm
2368. Me'âl budur ki dir ḥaber-i mevti
Ḥudâ kimseye Cibrîl'le dimedi
2369. Dir İbrâhîm zebḥde itdi te'ḥîr
Meded ola Ḥudâ'dan ola ki dir
2370. Dimiş İsmâ'îl iy baba seri' ol
Edâ'-ı ḥıdmete çabük gerek ḳul
2371. Dimiş İbrâhîm ölmege iversin
Dimiş bu pendimi ḥalka deyesin
2372. Kişi ki ola İblîs sâyesinde
İver olmağa Yezdân ḥânesinde
2373. Dir İbrâhîm bu sözi işidüp ḥoş
İder bend dest u pâsın ḳalmaya boş
2374. Çıķarmış bıçağın boğazlamağa
Dimiş baba rızâm yok ağlamağa

62^a İÜ

2367 ḥâlle: ḥâl-ıla (İÜ) // rızķı: rızķ (İÜ)

2368 Cibrîl'le: Cibrîl'e (BL)

2375. Ve ammâ üç vaşıyyet iderem ben
Edâ itmekde luḫf eyleyesin sen
2376. Biri bu bendimi muḫkem kılasın
Size ben doḫınam ġāfil olasın
2377. Ḥudâ yanında odlu olmayam ben
Cân acıġında beni gözlegil sen
2378. Feriṣteḫler baḫarlar vaż'ıma hep
İṣimiz ola âsân olmaya ş'ab
2379. İkinci topraġa baş şöyle yüzüm
Senüñ Őefḫatüñi görmeye gözüm

86^a BL

2380. Günahkâr olmayam Raḫmân yanında
Şefâ'at gözdedür it diḫḫatiñde
2381. Ki bu fi'linde âşim olmayasın
Muḫf'-i Ḥaḫ olup müjdin bulasın
2382. Üçünci anama ilet selâmum
Benüm-çün ağlamasın bu kelâmum
2383. Ḥelâl itsün baña uḫrevî ḫaḫḫı
Ki bende ḫalmaya tâ Tañrı ḫaḫḫı
2384. Ne kim dimiṣdi İsmâ'îl o demde
Dili İbrâḫîm'üñ olmiş ni'amde

2381 fi'linde: fi'lümde (İÜ) // müjdin: mezdin (İÜ)

2385. Başar İbrâhîm oğlın yüzi koyı
Zemînüñdür Simâ'îl yüzi şuyı
2386. Alur İbrâhîm eline bıçağın
Görüp ağladı didi tâze çağın
2387. Dir İsmâ'îl niçün ağlarsın iy pîr
Kerem kıl benüm için olma dilgîr
2388. Çalaram gül boğaza bu bıçağı
'Acele eyle olunmaya bâğî
2389. Hudâ sevgiye virmiş saña göñli
Baña kıldı müyesser şabr-ı küllî
2390. Gider sevgüñi benden iy peder dir
Ki şabr ile açam bu demde der dir
2391. Getür tizcek Hudâ emrin yerine
Dimiş dir iy baba saña derine
2392. Görür İbrâhîm anuñ i'tikâdın
Velâyet iledür bilür ki hâlin
2393. Çalar boğazına bıçağı muhkem
Kılın kesmedi dinür zerrece hem
2394. Çalar tekrâr bıçağı boğazına
Yine kesmez zarar gelmez kılına

2388 bâğî: yağı (İÜ)

86^b BL

2395. Biler bıçağı tekrâr yine çalar
Gedik olmuş mı deyu yüzün arar

62^b İÜ

2396. Ayagın yire muhkem başarı idi
Eger taşā çalınsa keser idi
2397. Dir İsmâ'îl bıçağı bile tekrâr
Biler bıçağ olur dir ef'i-i mâr
2398. Dinür yetmiş keret bıçağı çalar
Anuñ kesdürmesine çâre arar
2399. Nidâ İbrâhîm'e irişdi dinür
Bu âyet ma'nisi ile bilinür

**Ve nedeynâhu en yâ İbrâhîm. Kad şaddekte'r-rü'yâ
innâ kezâlike neczi'l-muhsinîn***

2400. Buyurulmuş ki düş yerine geldi
Murâdımız ne idüğün bil imdi
2401. Selâm getürdi Hâğ'dan Cebre'îl tiz
O dem kırbân eyle didüğimiz
2402. Bize İsmâ'îl'ün bil sevgüsini
Nice dutar o i'tikâdla dîni

2397 ef'i-i: ef'i (İÜ)

* BL'de "Ve nedeynâhu en" yok. // "Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız, diye seslendik." (es-Sâffât 37/104-105)

2403. Görübeni bilesin sen tamâmı
Ararsañ dahı bulunmaz enâmı
2404. Muḥammed nûrı kim alnında ola
Benüm dostluğım ile albi dola
- Nükte**
2405. Dinür İsmâ‘îl‘i boğazlanurdı
Dir İbrâhîm‘i neden ağlar idi
2406. Cevâb İbrâhîm ayrılır oğuldan
Ve İsmâ‘îl irer dosta şüğüldan
2407. Yaraşur eyle gülmek İsmâ‘îl‘e
Ve ağlamak revâdur İbrâhîm‘e
2408. açan İbrâhîm İsmâ‘îl‘e bıçak
oyuban boğazına alınıcağ

87^a BL

2409. udâ udreti nûrın gösterür dir
Unutdurdı ölümi aña tadîr
2410. Mışır bânûları Yûsuf‘ı gördi
Bıçakla ellerin doğramış idi
2411. Olar dir şev-ı Yûsuf-ıla doldı
Olar da bilmediler nice oldı

2405 İbrâhîm‘i: İbrâhîm (İÜ)

2408 oyuban: oyup (İÜ). BL‘de “boğazına” kelimesinin üstünde “ol an” ibaresi var. Ancak bu ziyade vezni bozmaktadır.

2412. Unutdurdı bıçağı hüsni şevkı
Dem-ile oldu hınnâ deste yağı
2413. Hudâ mü'mîne dinür âhirî dem
O nûrın göstere cümleden a'lem
2414. O mü'min cân acığın duymaya dir
İrişevüz o lufta tâze vü pîr

63^a İÜ

2415. Su'âl olur ki İsmâ'îl mi cömerd
Ya İbrâhîm o hâlde oldu mı merd
2416. Cevâb İbrâhîm'i cömerd dirüz biz
Burayı bir oñatca diñleñüz siz
2417. Dir İbrâhîm virür oğlunu nâçâr
İder cân korkusu İsmâ'îl'e kâr
2418. Odur cömerd vire Hâk yolına cân
Burada dahı taqrîr kıldı yârân
2419. Dimişler bir niceler bunda esrâr
Oğıl firâkı cânâ idiser kâr
2420. Kişi cân virmeden işid firâkı
Olan qalur şahîh uhrâda bâkı

2412 yağı: bâkî (İÜ)

2416 İbrâhîm'i: İsmâ'îl'i (BL)

2421. Eger İbrâhîm olmasaydı cömerd
Hudâ boğazla dimez idi es'ad
2422. Buradan dindi İbrâhîm'e cömerd
Kıyak gerek dinilür dünyede merd
2423. Şular ki çekdi evlâdın firâkın
Cihânın gördi ol karasın akın

87^b BL

2424. Ne vârid oldı diñlegil Hudâ'dan
Ki İbrâhîm sevine bu 'a'âdan

Ve fedeynâhu bi-zibhin 'azîm*

2425. Buyurmuş Cebre'îl'e Hazret-i Hak
Getür Hâbîl kurbânını mu'lak
2426. Kabûl itdük ilet İsmâ'îl'e sen
Dinür Cebra'îl anı getirirken
2427. Henüz boğaza bıçak çalmadıydı
O anda Hazret-i Cebra'îl irdi
2428. Koçı getürdi didi işte kurbân
Hudâ-yı Rabb-ı 'izzet kıldı ihsân
2429. Didi **Allâhu ekber** koçı kodı
Koma elden rükû' ile sücûdı

2422 dünyede: dinde (İÜ)

* "Biz oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik." (es-Sâffât 37/107)

2427 Cebra'îl: Cibrîl (BL)

2428 işte: işde (BL)

2430. Dimiş ol anda İbrâhîm server
İder tekbîr o dem **Allâhu ekber**

**Lâ'ilâhe illallâhu v'allâhu ekber Allâhu ekber ve
lillâhi'l-ḥamd**

2431. Olur sünnet bu tekbîr ḥâcılara
Kılıç gerek cihânda gâzîlere

2432. Selâm virür dinür Cebrâ'îl anda
Kõmiş dir қоçı İbrâhîm õñünde

2433. Bunı İsmâ'îl için eyle қurbân
Ḥudâ'dan böyle oldu dindi fermân

63^b İÜ

2434. 'Înâyet eylemiş luḫf-ıla Raḫmân
Dilemiş kese ol қurbânı ol an

2435. Dinür қоç қоçdı İbrâhîm қоdı
O қоç ardınca taş atup yügürdi

2436. Taş atmaқ sünnet oldu dir orada
Atar ḥuccâc şaḫîḫ şimdi Minâ'da

88^a BL

2437. Қоçı dutup boғazladı dimişler
Buradan işit imdi kim ne işler

2432 Cebrâ'îl: Cibrîl (BL)

2437 işit: işid (BL); İÜ'de "kim" yok.

2438. Eli ayağı bağıñ İsmâ'îl'üñ
Şeşer ol anda dindi ol nebînün
2439. Olur oğul u ata şâd u ħandân
Anasın görmege iver idi cân
2440. Anam ğuşşadadur irişem añâ
Gerek tîzce yürümeğ şimdi baña
2441. Gelür İbrâhîm İsmâ'îl'le eve
Kocarı oğlını Hâcer ive ive
2442. Ĥudâ'ya ħamd ile şükr eylediler
Racîmüñ ħud'asını söylediler
2443. İdici ol ħarındaş sen de ħurbân
Nişâne ħo oğullar alnına ħan
2444. Ķazâya ħarşu gelür dinür anı
Degil 'ilm ehline bunlar nihânî
2445. Müşâhiddür burada ħikmetullâĥ
Beyâna gelme mi ħiç ħudretullâĥ
2446. Yine diñle o Hâdî'den hidâyet
Olur İbrâhîm'e yine 'inâyet

2440 ğuşşadadur: ğuşşada dir (İÜ)

2441 İsmâ'îl'le: İsmâ'îl ile (BL)

Beyân-ı müjde-i Cebrâ'îl 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm *

2447. Cehâr ferîşteh ile Cebre'îl bil
İder kendülerin insâna tebdîl
2448. Gelürler hâne-i İbrâhîm'e dir
Ri'âyet ider imiş konuğa pîr
2449. Buları bilmemiş ol kim melekdür
Konuğa lâzım olan ħod yemekdür
2450. Buzacı besler İbrâhîm dinilür
Boğazlar ħâcet olduħca yinilür

88^b BL

2451. Olara da boğazlar bir buzağı
Tava içinde dolmuş dindi yağı
2452. Bişirüp getirür önlerine dir
Görür kim yok bulardan hiç yimek yir
2453. Tağayyür bulmuş İbrâhîm bu ħâlden
Olur dir ħâtıra ħayri me'âlden
2454. Ġazap için bular yemek yemez dir
Burada ne ola 'acabâ tedbîr

64^a İÜ

---

* 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

2451 Olara da: Olar da (İÜ)

2455. Deyu efkâr ider İbrâhîm anda
Görür Cibrîl anı kim sû-i zanda

2456. İder kendüyi dir ol demde ızhâr
Aña keşf olmuş âyât-ile esrâr

Kālû lâ teḥaf ve beşşerûhu bigulâmin ‘alîm *

2457. Dimiş korkma ki oğlan muştularuz
Feriştehler de biz ki ulularuz

2458. Bu ḥaber ile Sâre urı durmuş
Bükülmüş bili dir qarıcıḳ olmuş

2459. Dinür Sâre Ana orada güler
Dimiş ben qarıyam u ḳocadur er

Ve’mra’etuhû ḳâ’imetün fe ḍaḥiket **

2460. Dimiş Tañrı bir oğul rûzî ḳıldı
Anuñ ḳalbi biliñ nûr-ıla doldı

2461. O ‘aḳl ıssı-durur hem adı İshâḳ
Ol olur Sâre’den dir ḳudrete baḳ

2462. Bunı işidicek Sâre çağurdı
Nidâ idüp aḥıbbâyı ḳıgırdı

2456 kendüyi dir ol: kendüyi ol (İÜ)

* ve beşşerûhu bigulâmin ‘alîm: ve beşşirhu bigulâmin ḥalîm (BL) //
“‘Korkma!’ dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler.” (ez-
Zâriyât 51/28)

2459 u ḳocadur: dir ḳocadur (İÜ)

** “O esnada hanımı ayakta idi ve (bu sözleri duyunca) güldü.” (Hûd 11/71)

Feşakket vechehâ ve kâlet 'acûzün 'aķīm *

89^a BL

2463. Dimiş Sâre elin yüzüne dutup
Yemiş virmez ağaç gibi kuruyup

2464. 'Acabâ nice oğlan doğa benden
Dimiş İbrâhîm'e ola mı senden

**Yâ veyletâ e elidü ve ene 'acûzün ve hâzâ ba'li
şeyhâ ****

2465. Dimiş dir kendü kendüsine Sârâ
Karıdum u kocadım ne müdârâ

2466. 'Acep benden yine oğlan olur mı
Benüm akrânım oğlan toğurur mı

Ķālû e ta'cebîne min emrillâh ***

2467. Ħaķ'uñ emrin 'acepleme dimişler
Aña âsân-durur bil müşkil işler

2468. Sorarlarsa dilerdi Sâre oğlan
Günüler Hâcer'i oldur toğıran

2469. O dem ki muştulandı oğlan aña
Didi kendüye karıkoça aña

---

* "Elini yüzüne çarparak: 'Ben kısır bir kocakarıyım!' dedi." (ez-Zâriyât 51/29)

** ene: innâ (BL) // "Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım?" (Hûd 11/72)

*** "(Melekler) dediler ki: Allâh'ın emrine şaşıyor musun?" (Hûd 11/73)

2470. Bilürdi kendü oğlan ıoğıramaz
Diler oğlan müdâm kııurdu namâz

64^b İÜ

2471. Du'âya el açup oğlan dilerdi
O bilür oğlan olmaz ne dilerdi

2472. İşıtdi Sâre oğlan müjdesini
Yigit idindi kendüye eşini

2473. Deyu Hâk yolına açmışdı gönlün
Yigitlik demine ireydi ol gün

2474. Yedi gün geçicek hâmile olmuş
Eyi günü tamâm itmâmı bulmuş

Vilâdet-i İshâk Peygamber 'aleyhi's-salâtu ve's-selâm *

89^b BL

2475. Buñaldı Sâre dir ıoğurmadıydı
Gelüp Hâcer diler hıdmet ideydi

2476. Yanımdan giderüñ Hâcer'le oğlun
Diler tenhâca göre kendü şığlın

2477. Gelür dünyâya İshâk Nebî çün
'Azîm hüsn ile halk itmiş o bî-çün

2470 ıoğıramaz: doğıramaz (BL)

* 'aleyhi's-salâtu ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

2478. Hezâr peygamber İshâk'dan gelür yâr
Benî İsrâ'îl'den olmuş ızhâr
2479. Gelür İshâk'dan anlar vücûda
Olar baş kômîş idi dir sücûda
2480. Dimiş Sâre ki İsmâ'îl'le Hâcer
İlet bir yire kim olmaya şecer
2481. Dağı hiç kimse olmaya o yerde
Ekin şu olmaya dinür haberde
2482. Dimiş İbrâhîm oğlumı yabana
Atam lâyıq görülür mi bu câna
2483. Şabr eyle gele Cibrîl görelim
Hudâ emri nedür bunda bilelim
2484. Gelüp Cebrâ'îl eydür it didügin
Bulur merd olan anda dir gedügin
2485. Ki Sâre Hakk'ı çokdur üzeründe
Gerekdür dir anuñ göñli elünde
2486. Hâcer'le İsmâ'îl gitmege hâzır
Olur Sâre Ana bunlara nâzır

2478 İsrâ'îl'den: İsrâ'îl'den (İÜ)

2482 görülür mi: görünür mi (İÜ)

2484 Cebrâ'îl: Cibrîl (BL) it: rivâyet (İÜ)

2487. Dimiş bunları sen şol yire ilet
Şu vü taḥıl daḥı olmaya ni'met

2488. İletmiş İbrâhîm anları şunda
Ki ot bitmez taḥıl u şu yok anda

2489. Ƙodı Hâcer'le İsmâ'îl'i dindi
Ḥudâ gör anlaruñ kaydın kayırdı

90^a BL

2490. O demde girüsine dönmüş ol merd
Devesinden daḥı inmemiş ol vaḫt

2491. Olar orada ağlaşu ḳalurlar
Fırâḳla dönüben Şâm'a gelürler

65^a İÜ

**Rabbenâ innî eskentü min zürriyyetî bi-vâdin ğayri
zî zer'in 'inde beytike'l-muḫarrem***

2492. Dimiş zürriyyetüm anda iletdüm
Şu ot yok anları anda bıraḳdüm

**Beyân-ı aḫvâl-i Hâcer Ana vü Ḥazret-i İsmâ'îl
Peyğamber 'aleyhi's-selâm**

2493. Kefildür ḳulı rızḳına o Rezzâḳ
Ki diñle ḫikmet ile ḳudrete baḳ

---

* “Ey Rabbimiz! Ben çocuklarımın bir kısmını senin Mukaddes Mâbed'inin yanında ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim.” (İbrâhîm 13/37) (Bekir Sadak meâli)

2494. Dir İsmâ'îl'le anası oturur
'Ataş İsmâ'îl'e te'sîr kıılır
2495. Dimiş ana şuşadum gâyet ile
El açuban Hudâ'dan anı dile
2496. Atañ zılm itdi şusuz yerde kıodı
Hudâ bunda naşîb itmiş ku'ûdı
2497. Ciger köşem el açalım du'âya
Dil el virdi bize Yezdân şenâya
2498. 'Înâyet Hâk'dan ola bize imdi
Tazarru' yüzini sür yire şimdi
2499. Elin açup o yâd kıılmışdı Yezdân
Şu çıkmış ayağı altında ol an
2500. Buñ ile kıulların kıomaz Kerîmsin
Ve cümle sırlara vâkıf 'alîmsin
2501. Şuya olmış emir çık yeryüzine
O dem göründi İsmâ'îl gözine
2502. O şuya didiler bil âb-ı Zemzem
Hudâ emriyle içüp anı kıansam

90^b BL

2503. Görüp şuyı Hudâ'ya şükr iderler
Görüñ imdi ol arada n'iderler

2504. İçüp şu İsmâ'îl buldı hayâtı
Şafâ ile münevver oldı zâtı
2505. Hezârân hamd idüp Yezdân-ı pâke
Yüzünü sürmüş İsmâ'îl o hâke
2506. Dimiş Hâcer bu şu aķup giderse
Nidem düşmen bize hased iderse
2507. Öñüni bügemiş kum-ıla şuyıñ
Şu kalmış şimdi içinde kuyunıñ
2508. Bügetmese şu yer üzre çıkardı
Kıyâmet günine degin aķardı
2509. O Zemzem'e virüp Mennân haşlet
Tıoyurur âdemi bir ulı ni'met
2510. Ne niyyet üzre içse bir kimesne
Hudâ virür murâdın ulu nesne

65^b İÜ

2511. Şular içüp anuñ kim bildi dadın
Hudâ virmiş-dürür cümle murâdın
2512. Bi-ḥamdillâh müyesser oldı baña
Şafâlar irdi luḫf-ı Haķ'la câna
2513. Müyesser oluna ulu sa'âdet
Hudâ'dan irişür taḫkîķ 'inâyet

2508 Bügetmese: Bügenmese (İÜ)

2511 bildi: buldı (BL)

2514. İlâhâ eyle müslime müyesser
Nidâda deye **lebbeyk** ol olısar
2515. Cihânda ni'metiñüñ ħaddi yokdur
Bu Zemzem ħazretinüñ nef'i çokdur
2516. Yine eyle müyesser bu gedâya
Kulak dutmış olam tekrâr şadâya
2517. Gelelüm yine İsmâ'îl ħazret
Ne luħf üzre virür Ħaħ aña ni'met

91^a BL

2518. Geçer üç gün bu ħâl üzere anda
Konup göçmekdedür kervân cihânda
2519. Şu arayı gelür bir kimse dinür
O dem âb-ı ħayâtı anda bulur
2520. Şorar Hâcer'le İsmâ'îl'e ol er
Şu ne yüzden açıp-durur size der
2521. Ħudâ iħşânidur içgil bu şudan
Bize gösterdi yüzünü puşudan
2522. Murâdıñca dimişler iç ü hem al
Dimiş lezzetde beñzemez buña bal

2520 açıpdurur: açıpdur (İÜ)

2521 yüzünü: rûyını (İÜ)

2523. Varup ilter şudan kervân erine
Gelûñ cümle gidelüm şu yerine
2524. Burada zâhir olmuş bu şu gördüm
Haber itmege size ben yügürdüm
2525. Şu şahipleri bir hâtûnla oğlı
Şu gözleme olaruñ şimdi şuglı
2526. Hemân kervân gelüp konar şu üzre
Dimişler hıdmet itmemüz yüz üzre
2527. Şafâ kesb eyler anlar dir o şudan
O şuda gösterür şûret puşudan
2528. Nice şu cennet ırmağı-durur ol
Hudâ dünyâyâ luţf ile virür yol
2529. Olar İsmâ‘îl ü Hâcer Ana’ya
Sebeb olmuşlar ol demde ğınâyâ
2530. Sebeb olan Raĥîm’dür bil muĥakkak
Maĥallinde irişmiş-dürür el-ĥaĥ
2531. İki aylık zevâde virmiş anlar
Dimiş bu vechile yazan süĥanver

66^a İÜ

2530 irişmişdürür: irişimdürür (İÜ)

2531 “süĥanver” kelimesi her iki nüshada da “seĥünver” okunacak şekilde harekelenmiştir.

2532. İşidür halk ki şu çıkmış yakında
Varur çok kimse tavarıyla anda

91^b BL

2533. Koyun deve şığır dir yund ile at
Muhaşşal idinürler anı şuvat
2534. Virürler virgi her tavar başına
Hudâ'nuñ 'ibret ile bak işine
2535. Ganî olur dir İsmâ'îl'le Hâcer
Yürür sürüleri devlet yüz açar
2536. Yedi yıl geçdi bu hâl üzre dinür
İki yılda bir İbrâhîm yörenür
2537. Görüp eyliklerin hamd ider imiş
Deveden inmeyüben gider imiş
2538. Hâcer İsmâ'îl'i diler everür
Kabile-i 'Arab'dan bir kız alır
2539. Yapar evler gınâ üzre geçer hâl
Biraz bu nev'-ile eyledi bâzâr
2540. Dir İbrâhîm oları göre-gelür
Oları anda bulamaz yerinür

2532 tavarıyla: davar ile (BL)

2534 tavar: davar (BL)

2535 İsmâ'îl'le: İsmâ'îl ile (BL)

2541. Olar da ğayrı yire gitmiş imiş
Deve üstünden İbrâhîm ki şormuş

2542. Dimiş hâtûn İsmâ'îl'i n'idersin
Degiller bunda görmedin gidersin

2543. Dinür İbrâhîm'e şovuk söz eyler
Ne baqar yüzine ne hıdmet eyler

2544. Dimiş İbrâhîm ol hâtûna bunı
O dem dönmiş dinür Şâm'a yüzünü

**Ķāle İbrâhîm în vaqt "ve câ'e İsmâ'îl kellimû
redde'l-bâb" ***

2545. Gidüp İbrâhîm anlar eve geldi
Babañ gelmişdi sizi bulamadı

2546. Didi İsmâ'îl'e sen di o qosın
Ve tebdîl eylesün evi qapusın

92^a BL

2547. Dir İsmâ'îl ki 'izzet eyledüñ mi
Aña eyüce sözler söyledüñ mi

2542 hâtûn İsmâ'îl'i: hâtûnı İsmâ'îl (BL)

2543 hıdmet: hürmet (İÜ)

2544 yüzünü: yönünü (İÜ)

* "Hz. İbrâhim o zaman, 'İsmâîl geldiğinde söyleyin kapıyı kapasın' dedi" anlamına gelen bu ibare hadis-i şerifte "ve kûlî lehu yugayyirü 'atebete bâbihi" şeklinde olup "(İsmâîl'e) söyle, kapısının eşîğini değıştirsın" mânâsındadır. (Buhârî, "Enbiyâ", 38)

2546 sen di: di sen (BL)

2548. Bilür ki 'izzet ikrâm eylememiş
Dir ol 'avradı ol anda boşamış

2549. Alur bir gayri hâtûn dindi anda
Gelür İbrâhîm anda ol zamânda

2550. Yine bulunmaz oğlı ile Hâcer
O hâtûn hâzrete dir kapu açar

2551. Şafâ geldüñ deyu eylemiş ikrâm
Olar kıanda idügin ider i'lâm

66^b İÜ

2552. Yolñ tozunı silker üzerinden
Başın yuyup konuqlar ol dilinden

2553. Deveden inmeyüp di oğluma dir
Bu ev kapusın itmiş eyü tedbîr

2554. **Hudâ emr eylemiş benüm-çün ev yap
Sa'âdet dârına fetğ oldu ebvâb**

2555. Haberde şöyle gelmişdür muqaddem
Yapupdı Ka'be'yi Hâzret-i Âdem

2556. Tavâf eyledi dindi Hâzret-i Nûh
Yuğaruda yazılmış idi meşrûh

2557. Tûfân-ı Nûh'dan Ka'be taşlarını
Bulurlar alınan tağda yerini

2554 İÜ'de "emr" yok.

2558. Ferişteh emr-i Hâk'la eyledirler
'İlm ıssı bunı şahîh didiler

2559. Göge ağmağda Ka'be'ye dimişler
Anı 'ilm ehli câ'iz görmemişler

Ve iz bevve'nâ li-İbrâhîme mekâne'l-beyti*

92^b BL

2560. Dimiş Sâre'ye İbrâhîm ki ta'cîl
Hudâ İsmâ'îl'e ta'zîm ü tebcîl

2561. İdüp Ka'be'yi yanında yapuñ dir
Olara varmağa olına tedbîr

2562. Varup hoşnudlaşalum anlar ile
Olar nerm ola tatlu diller ile

2563. İşidüp Sâre dir varmak gerekdür
Hemân durmayuban yol yarağın gör

2564. Gelürler göç ile Ka'be yerine
İder da'vet dir İsmâ'îl evine

2565. İder hıdmet kemâl-ile olara
Olugelindi hıdmet ululara

---

* "Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamıştık..." (el-Hac
22/26)

2563 durmayuban: ıurmayuban (İÜ)

2566. Burûdet ref' olur cümle aradan
Muhabbet virmiş anlara Yaradan

**Ḥazret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâmûn Ka'be-i Şerîf
binâsına mübâşeretleridür***

2567. Dinür başladı İbrâhîm binâya
El açmışlar olar cümle şenâya

2568. Senüñ emrûñ edâsın eyle âsân
Ki cümle halk idensin ins-ile cân

2569. Didüñ **kün** eyledüñ var kâinâtı
Viren sensin resûle mu'cizâtı

2570. Ne kudret var binâya bende yâ Rab
Senüñ luṭfiñla olısar-durur hep

67^a İÜ

2571. Deyu itmiş niyâz Perverdigâr'a
Revâdur yüz dutulmağ i'tizâra

2572. Dimiş yâ Rabbi tûl u 'arz ne-miḳdâr
Müdâm sensin ki yoğı idici var

2573. O Ḳâdir dir bulut göndermiş ol an
Şu bulutdur numûne idin iz'ân

---

* 'aleyhi's-selâmuñ: 'aleyhi's-selâm (**İÜ**)

2569 “**Kün**”, el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47, 59; el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsin 36/82; Ğâfir 40/68'de geçen bir ibâre olup Allâh'ın “Ol!” emrini ifade etmektedir. // kâinâtı: kâyinâtı (**BL, İÜ**)

2572 yâ Rabbi: yâ Rab (**BL**); 'arz: 'arız (**BL**) // Müdâm: Ülâ (**BL**)

93^a BL

2574. Buyurmuş Hâlîk-ı Hallâk-ı 'âlem
Numûnedür cihân içre müselleme
2575. Muqaddem Ka'be'ye taş alınan taş
Biri Tûr biri Mînâ taşları sağ
2576. Ebû Kubeys biri birisi Cûdî
Olaruñ taşıdır Ka'be vücûdî
2577. Ferişteler emre ider o Yezdân
O taşları getürîñ dir o Deyyân
2578. Hacerü'l-esved'i Cibrîl getürmiş
Hudâ emri ile cennetden almış
2579. Konulmuş rükn-i Ka'be'de bil ol taş
Kömüş ol taşı İbrâhîm karındaş
2580. Şa'âdet ol kişiye kim o taşta
Yüzün sürdükde 'ibret ile taşta
2581. Bulur üç yılda itmâm beyt-i Gufrân
Günâhlar 'afv olur buyurdu Raḥmân
2582. Yedi yıl durdı dir İbrâhîm anda
Ki hac erkânın eyledi 'ayânda

2575 alınan: ileten (BL) // sağ: dağ (İÜ)

2581 Raḥmân: Gufrân (BL)

2583. Alup İbrâhîm evlâd-ıla ezvâc
Çıkar țağa dir itmâm bula bu hâc

2584. El açup kıldı dir Hâk'dan temennâ
Dir İbrâhîm'le cümle Sâre Ana

**Tazarru'ât-ı İbrâhîm Peygamber u İsmâ'îl
Peygamber u İshâk Peygamber 'aleyhimü's-selâm u
Hâzret-i Sâre Ana vü Hâcer Ana**

2585. Dir İbrâhîm İlâhâ kim bu beyte
Gele hâc itmege kudreti yite

2586. Olaruñ pîrlerin baña 'atâ it
Du'âmı eyle maqbûl hürmet-i beyt

2587. Dir İsmâ'îl siyeh kır hâcca gele
İlâhâ ben kuluña hibe eyle

93^b BL

2588. Dimiş İshâk yigitlerden geleni
'Înâyet eyle yâ Rab baña anı

2589. Dimiş Sâre Ana yâ Rab havâtûn
Gele hâcca dileye senden ödün

2590. Baña bağışla anları İlâhî
Havâtûn çekeler Ka'be'ye râhı

2584 İbrâhîm'le: İbrâhîm ile (BL)

2587 siyeh: sepe (İÜ)

2590 çekeler: çekilür (BL)

67^b İÜ

2591. Dimiş Hâcer qaravaşı ki yâ Rab
Ne deñlü qaravaş hacca gele hep

2592. Bağışla anları ben câriyeñe
Beni hayr ile anlar dağı aña

2593. Nidâ irgörmüş anlara Hudâ dir
Olındı cümle hâcetler revâ dir

Emr-i Hâk ile Hâzret-i İbrâhîm Nebî 'aleyhi's-selâm nidâ eyledügidür

2594. Nidâ emr itdi İbrâhîm'e Hâdî
Olur İbrâhîm ol dem içre nâdî

2595. Çağırup yâ Muhammed ümmeti di
İdüñ hac itmege siz niyyeti di

2596. Dir İbrâhîm şîtnı şadâmuñ
Kulağına sen irgör hâş u 'âmuñ

2597. Dimiş senden çağırmaqlıkdur ancak
İrişdürmek benümdür didi pes Hâk

2598. Çıkar tağa dir İbrâhîm nidâya
Ve ol dem ağız açuban şadâya

2595 Çağırup: Çağır dir (İÜ)

2597 pes: dir (İÜ)

2598 Ve: Dir (İÜ)

2599. Dimiş İbrâhîm ümmet-i Muhammed
Hudâ yapdurdı Ka'be'yi mücedded

2600. Gelüp hac eyleñüz rahmet bulasız
O Raĥmân luĥfıla yarlıġanasız

2601. O Ķâdir dir ki İbrâhîm avâzın
İşidür maġrib u meşriĶ şadâsın

94^a BL

2602. Ana raĥminde vü ata belinde
Ķıyâmet ġünine dek gelecekte

2603. Ne Ķadar rûĥ u nefis anı işitdi
Gelecekdür olar Ka'be'ye geldi

2604. Dimişler işidenler cümle lebbeyk
Olar Ka'be'ye varurlar bilâ şek

2605. Kerîmsin Ķudretüñ ızhâr idersin
Kimin oġlan kimin ebĶâr idersin

2606. Dimiş İbrâhîm ol Ķayy-ı Ķadîm'e
İdüp İşĥâĶ'a iĥsân-ı 'azîme

2607. Bilinden biñ peyġamberi anuñ
Getürirsin bilür ĥâş ile 'âmuñ

2608. Ya İsmâ'il'e ne eyledüñ iĥsân
Buyurgıl ki anuñla sevine cân

2606 İşĥâĶ'a: İşĥâĶ (İÜ)

2609. Dimiş dir ol Kerîm-i müste'ân bil
Aña olanı ta'bîr itmeye dil

2610. Belinden getürem peygamber anuñ
Ola serveri cümle enbiyânuñ

68^a İÜ

2611. Bu cümle halk uma andan şefâ'at
Olalar behremend yevme'l-kıyâmet

2612. Hâlîlümsin bugün 'âlemde sen ki
Şefâ'atine muhtâcsız bilüñ ki

2613. Dimiş elhamdülillâh işidicek
O Hatmü'l-enbiyâ'ı dir bilicek

2614. Getürürsin çü aşımdan Resûl'i
Bulalar halk-ı 'âlem toğrı yolu

2615. Anuñ şükrânesi İbrâhîm ider
Biñer deve koyun kırbânı gider

2616. Ve biñ öküz dağı yanınca kesmiş
Kimin çigle virür kimini pişmiş

94^b BL

2617. Nice kırbân fedâ cânın ider merd
Habîb-i Hağ-durur tağkîk Muhammed

2616 Kimin: Kiminin (İÜ)

2618. Şalavât ü selâm Aḥmed'e olsun
Ḳubûr-ı müslimîn nûr-ile dolsun

2619. Deye her sâmi'în burada âmîn
Muḥammed şefḳatine ire yarın

2620. İder endîşe İbrâhîm dinilür
Dimiş mevtânuñ emri nice olur

2621. Yine dirilmege çâre olur mı
'Acep bu ḥâl ile bunlar ḳalur mı

Ḳeyfe tüḫyi'l-mevtâ ḳäle evelem tü'min *

2622. Ḥudâ-yı Zü'l-celâl İbrâhîm'e dir
Bu ḫikmet ḳalbiñe itmedi mi yir

2623. Velî ḫikmetüñe yokdur nihâyet
Yine görmek diler ol taze 'ibret

Ḳäle feḫüz erbe'aten mine't-ḫayri feşurhünne ileyk **

2624. Buyurmuş orada İbrâhîm'e Ḥaḳ
Boğazla dört ḳuşı ḳudretime baḳ

2625. Parala etlerin ḳarışdur elle
Olarıñ cümlesin dört ḫişşe eyle

2618 dolsun: ḫolsun (İÜ)

* “[İbrahim Rabbine] Ölüyü nasıl dirilt[iyorsun] (demişti). Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı, dedi. (el-Bakara 2/260)

** “Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al... buyurdu.” (el-Bakara 2/260)

2625 elle: el ile (İÜ)

2626. Ve her hişşeyi ҡo bir ağa ol dem
Benüm ҡudretime sen ačasın fem
2627. Dir İbrâhîm ҡaz u âvus orosi
Ve ҡaręa ile kesilmiş revâsı
2628. udâ emrince dir dört hişşe ider
Birin ağ depesine ҡor da gider
2629. Irâќdan baќuban gözledi ҡudret
O ҡuşlar şağ olup uçar ne hikmet

95^a BL; 68^b İÜ

2630. Dimiş muręlar dinür faşîh zübânla
Şehâdet kelimesin zinde hâlle

Lâ'ilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh

2631. Su'âl İbrâhîm'e câ'iz olupdur
Cihân muręında bunları bulupdur
2632. Cevâp bunlarda hâşa söylemekde
Dinür ҡazı arîş rızķ istemekde
2633. Ve âvus cilve ıssı ҡaręa 'ayyâr
oros cimâ' müdâmî eylemez 'âr

2627 âvus: âvûs u (İÜ) // kesilmiş: gelmiş (İÜ)

2628 depesine: depesinde (BL)

2630 faşîh zübânla: şahîh zebânla (İÜ)

2632 ҡazı arîş: ҡaz arîsi (BL)

2634. Bu hallerde olunur ise bilgil
Beķā yokdur olursın hāk ile kil
2635. Bulardan soñra İbrâhîm hāzret
Yigirmi üç sene ‘ömründe müddet
2636. Bulup âhîr beķāya kıldı rıhlet
Hudâ itmiş ola ‘izzetle hürmet
2637. O cümle enbiyâ vü evliyânuñ
Okunsun ruhlarına etkıyânuñ

Fâtiha*

Kışşa-i Lût Nebî ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’ş-şala’tü ve’s-selâm**

2638. Şâm etrâfına gelmiş Lût-ı hāzret
İder hālkı müdâmî dîne da’vet
2639. Nice kavm aña îmân getürürler
Ki tahkîk Lût pegamberdür bilürler
2640. Olaruñ bâğ u bostânına yolcu
Olardur dir hārâbı bâğ idici
2641. Bu hâlden ‘âciz olmuşlar imiş hālk
Belâ çekerler imiş bundan esbağ

---

* BL’de “Fâtiha” yok.

** BL’de başlık “Kışşa-i Lût Nebî ‘aleyhi’ş-selâm” şeklinde.

2642. Olara vesvese virür dir İblîs
Olara öğredür mekr-ile telbîs

95^b BL

2643. Bağa gireni yef'alleyiñüz dir
İder ilqā bu fi'li dir o ħınzîr
2644. Bu fi'le dir tañandırmış o şeytân
Yaramaz işlere mâyıldür insân
2645. İşidür Lût peygamber bu işi
Bunu itmez biliñüz eyü kişi
2646. Er oğlana olınmaz bu aşl-ı hâl
Sizi şeytân biliñüz itmiş idlâl
2647. Nikâhsız 'avrada varmak ħaťâdur
Üzeriñüze ħod nâzır Ĥudâ'dur

69^a İÜ

2648. Ĥudâ'dan kórķ u peygamberden utan
Bu fi'li işleyendür oda yanan
2649. Dimişler Lût'a peygamberimüzsün
Ne didük dimişüz sen de bilürsün
2650. Bu sözi söyleme sözüñ tutulmaz
Senüñ sözüñe min ba'd uyulmaz

2642 öğredür: öğrede (BL)

2643 yef'alleyiñüz: yef'alliñüz (İÜ)

2648 kórķ u: kórķu (BL)

2651. Dimişler Tañrı'dan senden de bezdük
Biz işimüz biribirimizle düzdük

2652. Olar kâfir olurlar cümle yeksân
Yavu kılmışlar anlar dîn u îmân

2653. Yedi yıl geçdi dir bu nev' ile hep
Dir imiş Lût olara haq dîne tap

2654. Şehirden sürdiler dir Lût'ı anlar
Olur dînsiz o şeytâna uyanlar

Femâ vecednâ fihâ ğayre beytin *

2655. Du'â eyler o kavm için dinür Lût
Olur dir orada Cibrîl mevcûd

2656. Ve dört ferişte bile geldiler dir
Melek-sîmâ vü maḥbûb yüzlüler dir

96^a BL

2657. Olar tebdîl-i şûret itdiler dir
Bu dem diñle ki neye vara taqđîr

2658. Dinür Lût ḥâtûnı kâfire zendür
Ḥayırlu işleri dâ'im bozandır

2659. Dimiş ol kavme konuk geldi ḥûblar
Ne ḥûblar belki anlardur melekler

2651 Biz işimüz: İşimüz (İÜ)

* "Zaten orada bir ev halkından başka kimse bulmadık." (ez-Zâriyât 51/36)

2659 belki anlardur: her birisi bir (İÜ)

2660. Sizi yıgındırup kendüsi işler
Gelüben görinüz yâd u bilişler
2661. İşidüp Lût kâpusına gelürler
Şanurlar ki konukları alurlar
2662. Dimişler vir konuklarıñı bize
Yâhûd olursın işte rîze rîze
2663. Bizi yığup sen işlersin ol işi
Bilür işledigün irkekle dişi
2664. Dimiş hâşâ ki benden gele bu iş
Dimiş konuğıma gelmeye teşvîş
2665. Vireyim kızlarum şer'-ile aluñ
Ola tâ kızlarımdan dir 'ayâluñ
2666. Ğarîbdür degme konuklara zinhâr
Aқан yaş dir gözümnden oldı enhâr

Yâ kavmi hâ'ülâ'i benâti hünne eṭharü leküm*

69^b İÜ

2667. Nikâh ile vireyim kızlarımı
Tek incitmeñ dimiş konuklarımı

---

* “Ey kavmim, işte şunlar kızlarımdır (onlarla evlenin), sizin için onlar daha temizdir.” (Hûd 11/78)

Ķālû leĶad ‘alimte mâ lenâ fî benâlike min ĶaĶ*

2668. Dimişler nidelüm Ķızlaruñı biz
Hemân virgil bize Ķonukları tiz

2669. Kelâm-ı Lût’ı anlar diñlemezler
Ķonuk almaĶa ârâm eylemezler

96^b BL

2670. Bükâya başladı dir Ķazret-i Lût
Olardan olmadı dir zerre Ķořnûd

2671. Dimiş dir Cebre’îl aĶlama aña
Ķaber getürmege gelindi saña

İnnâ rüsülü Rabbike**

2672. Feriştehlerüz imdi bil bizi sen
Senüñ iřüñ olupdur saña aĶsen

2673. ‘Azâb irişdi ĶaĶ’dan bunlara bil
Ķanadın Ķayamıř Ķapuya Cibrîl

2674. Ķapuyı yıĶup almaĶa Ķücümü
İderler ol Ķabîle-i nücümü

---

* “Dediler ki: Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun.”
(Ķûd 11/79)

2670 Ķořnûd: Ķořnût (BL)

** İnnâ rüsülü Rabbike: Ene resûlü Rabbiki (İÜ) // “Biz Rabbinin elçileriyiz.”
(Ķûd 11/81) İÜ’deki âyetin meâli: “Ben Rabbinin bir elçisiyim.” (Meryem
19/19)

2675. K̄anadıyla urur Cibrîl duranı
Olur a'mâ dir orada olanı
2676. Dimişler Lût'a sen bizi kör itdün
Sihr ile bize sen ki ne itdün
2677. Olar gide k̄alavuz biz senünle
Belâyı başuña aldıñ elünle
2678. Seher irdükde seni öldürevüz
Dimişler kızlaruñ esîr idevüz
2679. Dimiş Lût Cebre'il'e eyle ta'cîl
Bular yaman kişilerdür şahîh bil
2680. Dimiş ivme 'azâb vardur bulara
Bulamaz dir bular bir zerre çâre

İnne mev'idehümü's-şubhu eleyse's-şubhu bi-karîb*

2681. Gice geçdi vü çünkim irte oldı
Seherden Cibre'il Lût'a buyurdı

**Feesri bi-ehlike bi-kıt'in mine'l-leyli ve't-tebi'
edbârehüm velâ yeltefit minküm ehadün ve emđü
hayşü tü'merûn****

---

* "Onlara va'dolunan (helâk) zamanı, sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?"
(Hûd 11/81)

** "Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü.
Sizden hiç kimse sakın dönüp de ardına bakmasın; istenen yere gidin." (el-
Hicr 15/65)

97^a BL

2682. Dimiş Cibrîl kimi dilerseñ iy Lût
Mâl u 'ayâli ile oldı meşrût
2683. Alup ol kavmüñi sen Şâm'a gitgil
Helâk olur bularla 'avraduñ bil

70^a İÜ

2684. İdüp tenbîh o kavme didi zinhâr
Girüye bakmağı idinmegil kâr
2685. Hudâ'nun emri budur ki didüm ben
Yoluña yüri durma burada sen
2686. O şehrüñ kapusından Cebre'îl dir
Oları çıkarur olmuşdı taqdîr

Vemđû hayşü tü'merûn*

2687. Hudâ kanda buyurdı sen git anda
Göyer Cibrîl irişe vaqt şu demde

Felemmâ câ'e âle Lûtini'l-mürselûn**

2688. İrişdi dindi buyruk Cebre'îl'e
Çanadın şokdı Cibrîl dindi yire
2689. Yer altından yedi şehri alur dir
Hava yüzine yaklaşur gelür dir

2684 idinmegil: idinmeye (İÜ)

* "İstene yere gidin." (el-Hicr 15/65)

** mürselûn: mürselîn (BL) // "Elçiler Lût âilesine gelince..." (el-Hicr 15/61)

2690. H̱oros âvâzunı gökde melekler
İşidüp  ekdi Cibr l dir emekler
2691. Aşağasın yukaruya getirmiş
Oları bir gezin cümle yitirmiş
2692. Hel k oldu  am sı dir olaru n
 omişdur Ha  eli nde ihtiy aru n
2693. Tar k-i Ha k 'a s lik ol i mü'min
Mübeyyen eyledi sa a Hud  d n
2694. Varur L t kavmi ile ş m'a dinür
Yedi yıl 'ömri dahı ş m'da olur

97^b BL

2695. Dir İbr h m neslinden alurlar
O L t kızlarına nik h k lurlar
2696. İder d r 'l-be  aya L t r hlet
O da d n yolına  ekmişdi za met
2697. Cez kell h ki ol d ne çalışdı
Ta amm llik cef sı başdan açdı
2698. O L t r hına da  mm 'l-Kit b'ı
O uyup bulasın b -had şev bı

F ti a*

2697 Ta amm llik: Ta amm lli n (  )

* BL'de "F ti a" yok.

**ıŒŒa-i Ya'kũb Peygamber 'alâ nebiyyinâ ve
'aleyhi's-selâm ***

2699. Di Ya'kũb ibn İŒhâk Lût kızından
Olur Ya'kũb bil İŒhâk özinden

2700. Bilũn Ya'kũb demek İbrî dilince
Tetebbu' eyledũm bunı bulınca

70^b İÜ

2701. Aña Tañrı kulı demek dinilũr
Ki Ya'kũb adı bunıñla bilinũr

2702. açan fevt oldı İŒhâk Nebî dir
Olur Ya'kũb peygamber dinũr pîr

2703. Olur Ken'an'da dir Hâzret-i Ya'kũb
Anuñ evzâ' u eţvârıydı mergũb

2704. Yedi hâtũnı var imiŒ didiler
On iki oğlı varmıŒ mu'teberler

2705. Yedi kıızı da olmuŒ ol nebĩnũn
Olardan ne zuhũr eyledi bilũn

2706. Ve yũz yigirmi biñ er oldı zâhir
O Ya'kũb sũnnetin dutardı tâhir

---

* **BL**'de baŒlık "ıŒŒa-i Ya'kũb peygamber 'aleyhi's-selâm" Œeklinde.

2699 ibn: bin (**İÜ**)

2703 eţvârıydı mergũb: eţvârıdur hũb (**İÜ**)

2704 varmıŒ: var imiŒ (**İÜ**)

2705 nebĩnũn: velĩnũn (**BL**)

2707. Dimişler aşı-ı İbrâhîm'e tahkîk
Benî İsrâ'îl evşâfiyla taşdîk

2708. Dutar sünnet-i İbrâhîm'i Ya'kûb
Oğumış şuhf-i İbrâhîm'i ol hûb

98^a BL

2709. Müdâm evlâd-ı Ya'kûb 'ilme meşgûl
Sa'âdetdür 'ilim ögrene oğul

Qışsa-i Hâzret-i Yûsuf Peygamber 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtu ve's-selâm*

2710. Dinür Yûsuf kemâl-i 'ilme tâlib
Olur 'ilmiyle cümleye o ğâlib

2711. Sever Yûsuf'ı Ya'kûb cân u dilden
Şakınurdu müdâm anı elemden

2712. İdermiş rûz u şeb Yûsuf'a 'izzet
Olup mâderi dahı artdı şefkat

2713. Dinür Ya'kûb'da mâl tavar çoğ idi
Mükemmel idi eksügi yog idi

2714. Üçer biñ koyun oğullarına dir
Virür Yûsuf'a altı biñ bilinir

2708 Oğumış: Oğurmuş (İÜ)

* BL'de başlık "Qışsa-i Hâzret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

2713 tavar: davar (BL)

2715. Hased kıpar buradan dinmiş anda
Olurlar cümlesi dir bir mekânda
2716. Kıoyun seyrine gitse ğayrı oğlı
İderdi Yûsuf'ı 'ilm üzre şuğlı
2717. Ayırmaz gözüni Yûsuf yüzinden
Şaķınur anı dir kendü özinden
2718. Perîşân-hâtır olur ğayrı ferzend
Dilerler göstereler Yûsuf'a fend
2719. Şu vakte irdi dir düş ğördi Yûsuf
Ziyâde oldu ihvânda te'essüf
2720. Dimiş rü'yâsını hâzret-i pîre
Bu âyet ma'nisi gözine ire

71^a İÜ

**İnnî ra'eytü eħade 'aşere kevkeben ve's-şemse ve'l-
ķamere ra'eytühüm lî sâcidîn***

2721. Dir on bir yıldız u ğüneş ile ay
Baña secde iderler nedürür re'y

98^b BL

2722. İşidicek dimiş Ya'ķüb řaķın sen
Bu ihvânuña dimemekdür aħsen

2718 göstereler Yûsuf'a: Yûsuf'a göstereler (İÜ)

2720 gözine: görüne (İÜ)

* "Ben (rüyamda) on bir yıldızla ğüneşi ve ayı ğördüm; onları bana secde ederlerken ğördüm." (Yûsuf 12/4)

2721 Dir on bir yıldız: Dimiş on yıldız (BL)

**Lâ takşuş rü'yâke 'alâ ihvetike fe-yekîdü leke
keydâ***

2723. Saña mekr itmeyeler bil hasedden
Ola ki çıkmayalar idi hâdden

2724. Bu sûreyi Hudâ virmiş resûle
Muhammed'dür ki bâ'ışdür vüşûle

2725. Şalavât âline evlâdına hem
Çehâr yâri bile bunda müdgam

2726. Buyurmuş ol Raḥîm bu kışşa için
Bu kışşa görklüdür dir o bî-çûn

Nahnü naķuşşu 'aleyke aḥsene'l-ķaşaş**

2727. Dimiş Yezdân Resûl'e yâ Muhammed
Saña yekrek hikâyet didük Aḥmed

**Bimâ evḥaynâ ileyke hâze'l-Ḳur'âne ve in kün-te
min ḳablihi lemine'l-ġāfilîn*****

2728. Buyurmuşlar ki evvel ġāfil idüñ
O sûreyi bu dem içinde gördüñ

---

* **BL**'de sadece "Lâ takşuş rü'yâke 'alâ ihvetike" kısmı var. // "Rüyamı sakın kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar!" (Yûsuf 12/5)

** "(Ey Muhammed!) Biz sana geçmiş milletlerin haberlerini en güzel şekilde anlatıyoruz." (Yûsuf 12/3)

*** min ḳablihi: min ḳablü (**BL**) // "Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle [geçmiş milletlerin haberlerini en güzel bir şekilde anlatıyoruz]. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin." (Yûsuf 12/3)

2729. Dinür Hazret-i 'Ömer kapusunda
Otururdu gelüp anda yehûda
2730. Mübâheße iderler hazret ile
Hikâyet âyeti dir bizde bile
2731. Hikâyet Yûsuf'ın var bizde meştûr
Size de geldi mi dir ola ma'zûr
2732. 'Ömer işitdi dir geldi Resûl'e
Yehûda haberi irdi vüşûle
2733. Melûl oldu Resûlullâh dimişler
Hudâ'yı gör ki in'âm ne bağışlar

99^a BL

2734. Bu sûre nâzil oldu dirler ol an
Bu hikâyeyi diñleñ didi Sübhân
2735. Ve bir kavilde dahı oldu taqrîr
Olur hicret-i nebevîde taqrîr
2736. Nice kavm uyuban gelmiş bile dir
Resûl'e eylemişler şöyle ta'bîr
2737. Hikâyet ile Kur'an nâzil olsa
İşitmedüğümüz nesne bilinse
2738. Resûlullâh du'â itmişdi fi'l-hâl
O anda Cebre'îl açar dinür bâl

2731 Size de geldi mi: Size diñle diyem (İÜ)

71^b İÜ

2739. Getürür Sûre-i Yûsuf'ı dindi
Bu hikâye o sûrede bilindi
2740. Ve bir niceleri kılmış rivâyet
Dinür 'Âişe Ana'dan hikâyet
2741. Resûlullâh'la gitmişler sefere
İrişmişler o seferde zafere
2742. Dimiş dir ol rağıyallâhu 'anhâ
Otururmuş Resûlullâh tenhâ
2743. Göñül darlığın açmağa hikâye
'Înâyet umaram Hâk'dan 'aţâya
2744. Teveccüh eyledi dindi Resûl'i
Müyesser oldu sûrenüñ vüşûlî
- Beyân-ı ta'bîr-i rü'yâ**
2745. İder ta'bîr o demde pîr-i rü'yâ
Dimiş ki anca kişi saña uya
2746. Peygamber olup 'âlim olasın
Merâtîbimi benüm sen bulasın
2747. Karındaşları Yûsuf'ın işitdi
Görüñ ihvânını aña ne itdi

2743 darlığın: tarlığın (İÜ)

2747 ihvânını: ihvânın (İÜ); ne itdi: ne iş itdi (İÜ)

99^b BL

2748. Gelürler bir araya cümle ihvân
Bize Yûsuf urupdur nice peykân

2749. Bu hicrânı nice bir çekelüm biz
Anı öldürelüm ki örtüle iz

Üqtülû Yûsufe evi't-rahûhü arđâ*

2750. Bırağalım kıuyuya katl idüben
Babamızıñ etegini dutuban

2751. İdelüm ĥidmeti ol pîre bî-ħad
O deñlü ola ki olınmaya 'ad

2752. Bizi maķbûl göre yanında ol pîr
Olur günâha tevbe ile tedbîr

Kâle kâ'ilün minhüm lâ taķtülû Yûsufe**

2753. Kıuyuya bırağuß katl itmeñ anı
Dimiş birisi katl itmek gümânı

2754. Bize düşmeye itmeklik anı dir
Görelüm burada ne ola taķdîr

---

* Üqtülû: Ev üqtülû (BL); evi't-rahûhü: evi't-rahûhü (İÜ) // “(Aralarında dediler ki): Yûsuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın.” (Yûsuf 12/9)

2750 dutuban: tütuban (İÜ)

2751 ĥidmeti: ĥidmet (İÜ)

** “Onlardan biri: Yûsuf'u öldürmeyin... dedi.” (Yûsuf 12/10)

2754 itmeklik: itmeñ siz (İÜ)

Yeltekiñhü ba'dü's-seyyâreti *

2755. Kuyuda ölmeyüp diri çıka ol
Birisi alubanı idine kul

72^a İÜ

2756. Bu kavli eyleyüp Ya'küb'a dirler
Cemî'i aqraba seyre giderler

2757. Bize de vir icâzet Yûsuf ile
O da seyr ide bizüm ile bile

2758. Dimiş Ya'küb varuñ siz seyriñüze
Koyuñ Yûsuf'ı yoldaş ola bize

2759. Görürler ki icâzet virmez ol pîr
Ol ihvân yüridiler Yûsuf'a dir

100^a BL

2760. Dimişler iy bizüm nevrestemüz gül
Senüñ şevkuña olduq cümle bülbül

2761. Gidelüm gel bile şahrâya seyre
Cihândan bir nefes aluna behre

2762. Senüñ meyliñ ola peder açar râh
Ki biz yıldızlar içre sen de iy mâh

2763. Bile ol fahrimizsin cânımızsın
Qarındaşlar içinde varımızsın

---

* "...Geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün)..." (Yûsuf 12/10)

2756 Cemî'i: Cemî'an (İÜ)

2764. Koyun kuzu yiyüben zevk idelüm
Babaña söylegil bile gidelüm

2765. Olaruñ aldanur tatlu diline
Tevak্কuf eyle ki bu râz biline

2766. Varurlar Hâzret-i Ya'küb'a anlar
Aña ma'lûmdı eyüyle yamanlar

2767. Kazâ gelse başîret bağlanur bil
Anı def' idemez cem' olsa ger il

2768. Temellük eylemiş Yûsuf o demde
Olaruñ sözi şınmaya o demde

2769. Dimişler iy peder çün Yûsuf ister
İcâzete niçün açmayasın der

Lâ te'mennâ 'alâ Yûsufe*

2770. Bize Yûsuf'ı inanmaz mısız siz
Bihamdillâh ki qarındaşlaruz biz

Ersilhü ma'anâ ğaden**

2771. İcâzet vir teferrüce çıkalum
Yiyüp içmekde anı şaklayalum

2766 ma'lûmdı: ma'lûm idi (İÜ)

* te'mennâ: te'menünâ: (İÜ) // “[Ey babamız! Sana ne oluyor da] Yûsuf hakkında bize güvenmiyorsun?” (Yûsuf 12/11)

** Ersilhü: Ersil (BL) // “Yarın onu bizimle berâber (kıra) gönder...” (Yûsuf 12/12)

2772. Dimiş Ya'kûb ki siz gâfil olasız
Benüm kızumı kurdı kapdırasız

100^b BL

Ḳālû le'in ekelehü'z-zi'bü*

2773. Göñüllerine kurd re'yin düşürdi
Olaruñ çig kelâmını bişürdi

72^b İÜ

2774. Dimişler kurd gelemez kordusından
Ki biz kuvvetliyüz bilürsin andan

2775. İcâzet virüben Yûsuf'a dimiş
Kocayın gel seni boyuma iriş

2776. Kocayın gerdenuñ gel iy yüzi gül
Görme mi gül ruhında yine sünbül

2777. Seni bir dağı kim bilür görem mi
'Aceb seni görem mi görmeyem mi

2778. Dimiş oğullarına bunu baña
Getürüñ ki bil işmarlandı saña

2779. Oğulları n'ola olsun dimişler
O hud'a râhına dir yürümişler

2780. Bozar tedbîri taqdîr şüphe yokdur
Bu râhda söylenecek kışsa çokdur

---

* "Dediler ki: eğer onu kurt yerse..." (Yûsuf 12/14)

2773 çig: çin (İÜ)

2781. Kızalar kuyuyu ardınca yârân
Sen anı dost bilüp olına seyrân

2782. Muşbetdür güler düşmen kişiye
Hudâ hâfız ola merde dişiye

Felemmâ zehebû bihî ve ecme'û*

2783. Çıkar Ken'an'dan taşraya ihvân
Olar içinde Yûsuf şâd u handân

2784. Hırâm eyler çemende serv-kâmet
Hırâmına anuñ kopar kıyâmet

2785. Kazâ irmezden evvel ca'lı şâdî
Kulûba irüben virür neşâtı

101^a BL

2786. O refât ile Yûsuf gider iken
O gülün pâyine dir batdı diken

2787. Gelür ef'î yılan gibi ol ihvân
Şoqarlar her taraftan çıkarup kan

2788. Serâsîme olup dir nedür aşlı
Deli misüz şanurdım sizi uşlı

---

* Onu götürüp de [kuyunun dibine atmaya] ittifakla [karar verdikleri zaman]..." (Yûsuf 12/15)

2785 şâdî: şâzî (BL)

2786 refât ile: refâtıyla (İÜ)

2787 Gelür: Gelüp (İÜ)

2789. Günâhum ne beni neye urursız
Bu uruş ile beni öldürsüz
2790. Dimişler sağ mı koruz ya seni biz
İrişdürdük hele saña elimiz
2791. Babamızı idüp sen kendüñe râm
Senüñ ile olurdu şubh-ile şâm
2792. Elümüzden alasin babamuzı
Görecek gözi kalmamışdı bizi
2793. Yalan düş söyleyüp inandururdıñ
Bugünkü gün cezâñı işte buldıñ

73^a İÜ

2794. Deyüp urur o gül yüze şabanca
Yir itmışdür o meh ruhsâra pençe
2795. Sürerler yire yir ider terahhüm
Ġubâr ulur ider a'dâ tebessüm
2796. Dimiş Yûsuf ki siz Hâk'dan utanuñ
Eliñüzle oda atmağa cânuñ
2797. Urursız bu ne hikmet iy birâder
Beni sizüñle beslemişdi mâder

2793 inandururdıñ: inandurdıñ (İÜ) // işte: uşda (BL)

2794 meh: gül (BL)

2795 Ġubâr: Ġıbâr (İÜ)

2798. Deyu ağlar dökülür dîdeden dür
Ne çâre bu da bana emr-i Hâk' dur

2799. Deyu virür kazâyâ ol rızâyı
Seri ile anuñ açığıdı pâyı

2800. Dilerler öldüreler anı ihvân
Revâ degil bize eyleyevüz kan

101^b BL

2801. Yehûda dir bıraguñ çâha diri
Çıkarsa ala gide anı biri

2802. Şeşerler dindi muqaddem kuşağın
Söyündürmezler İbrâhîm çerâğın

2803. Çıkarurlar kabâ vü pîrehenden
Berî kılurlar anlar ol elemden

2804. Durur 'uryân dinür ol serv şimşâd
İder dir ney gibi zârı vü feryâd

2805. Resen bağlandı miyânına anuñ
Göre cevr ü cefâsını zamânuñ

2806. Görünmezdi anuñ ol mû miyânı
Dutar âhı zemîn u âsumânı

2807. Var imiş bir kuyı ol râh içinde
Bulamaz çıkmağa yir mâh içinde

2795 dîdeden: dîden (İÜ)

2808. Dimiş dir iy pederüm sen esen al
Kişiyi buñda omaz eyü a'mâl

Bu arada düşer dir âha Yûsuf *

2809. Şalarlar âha ol Yûsuf cemâli
alur atası göñlünde ayâli

2810. Dinür Şem'ün hemân ipini kesdi
Anı ölsün dimek olmışdı aşdı

2811. udâ öldürmedügi öldürülmez
O Yezdân tadîri sırrı bilinmez

2812. udâ Cebrâ'il'e dir Yûsuf'ı dut
anâ'atdür bu âhda aña dir üt

2813. Vücûdına veca' gelmesün anuñ
Göre eylüğini râz-ı nihânuñ

73^b İÜ

2814. Dinür uyu dibinde var imiş taş
udâ emri ile yüceldür ol baş

102^a BL

2815. Şu üzre eylemiş ol taş arârı
odurmuş Yûsuf'ı taş üzre Bârî

---

* Bu arada: Burada (İÜ)

2812 dut: tut (İÜ)

- 2816.** Dimiş Yûsuf o dem elḥamdülillâh
Beni düşmen elinden aldı Allâh
- Ne görmüş diñle Yûsuf çâh içinde**
- 2817.** Dimiş kışşa-i Yûsuf nazm idenler
Tarîk-i nazm üzerine gidenler
- 2818.** Dinür İbrâhîm'e âteşde ḥulle
Ki cennetden gelüpdi Cebre'il'le
- 2819.** O ḥulle[y]i dinür tavḳ bükdi Ya'kûb
O tavḳı gerden-i Yûsuf'a taḳup
- 2820.** Dururmuş gerdenünde görmemişler
Nedür aşlını anuñ bilmemişler
- 2821.** Gelüp çâha dinür Hazret-i Cibrîl
O tavḳı açuban geydürdi dir bil
- 2822.** Yine ol tâze ḥulle oldı dinmiş
Anı Yûsuf o çâh içinde geymiş
- 2823.** Virür çâha cemâli Yûsuf'ıñ fer
Açılmış ḥulle ile gül-i aḥmer

2818 gelüpdi: gelüpdür (İÜ)

2819 taḳup: daḳup (BL)

**Ḥazret-i Yûsuf Nebî'ye 'aleyhi's-selâm hâl dilüyle
çâh kelâmıdır**

2824. Lisân-ı hâl ile çâh Yûsuf'a dir
Ki peygamber olursın olma dilgîr
2825. Bu çâhdan irgöre Ḥaḫ seni câha
Hezârân ḥamd ü şükr eyle İlah'a
2826. Burada muntazırduḫ luḫf ide Ḥaḫ
Müşerref eylediñüz bizi el-ḥaḫ
2827. Virüldi ceddüñ İsmâ'il'e zemzem
İder ta'zîm o çâha ḥaḫ-ı 'âlem

102^b BL

2828. Dilerdüm ben de yâd olam cihânda
Du'âm maḫbûle irmişdür bu ḥâlde
2829. Ki düşmenler elinden bunda düşdiñ
O an içinde Cibrîl'e irişdiñ
2830. Sa'âdete nişândur saña baña
Senüñle ḥaḫ-ı 'âlem beni aña

Mükâleme-i ḥacer be-lisân-ı hâl

2831. Dimiş taş ḥâl dili ile maḫâli
Ve taḫrîr eylemiş dir ḥasb-i ḥâli

74^a İÜ

2827 İsmâ'il'e: İbrâhîm'e (BL)

2832. O taş bağırlılar çün çekdiler baş
‘Adû itmedügin itdi qarındaş
2833. Hüdâ yâr olıcağ ne gam ‘adûdan
Saña luḫfin irişdürdi puşudan
2834. Yüceltdi beni senüñ-çün o Yezdân
‘Adû ğamda ola sen ola ḫandân
2835. Yaradılalı dünyâ bunda ben de
Yatardum derd u hicrân-ile bunda
2836. Sa‘âdete irişdüm ḫamdülillâh
Bahaneñle ḫiḫâb eyledi Allâh
2837. İrişdüm sen gül-endâma burada
Olupdum ben muḫaddem dir burada
2838. Hâcerü’l-esved’i kıldı ‘azîz Ḥaḫ
Ḳodı Ka‘be’de ceddüñ bundan esbak
2839. Cihân ḫalkı yüzün sürmege muḫtâc
Ziyârâtına giderler şusuz aç
2840. Zamânda ben ḫacer de ḫazretüñle
Añılam dü cihânda ‘izzetüñle

2839 sürmege: görmege (İÜ)

2841. İrişdüm hamdülillâh Zü'l-celâl'ün
İnâyetiyle görmişem cemâlün

103^a BL

Beyân-ı âb-ı çâh-ı Ken'ân *

2842. Bu dem içinde nevbet irdi şuya
İrer olmaz dinilmiş yahşi hûya
2843. Bu cümle âb cihânda çağlamakda
Olup cârî müdâmî ağlamakda
2844. Beni çâh dibine ırgirdi devrân
Cihân âyînesi çeşmüme pinhân
2845. Hüdâya hamd ile çâh içre kaldım
Bihamdillâh ki sen meh-rûya irdüm
2846. Sürer dinür o Yûsuf pâyine yüz
Hâbâbı ol arada açdı dir göz
2847. Senüñle yâd olam zemzem-mişâl ben
Ki yu cismiñi benden iy melek-ten
2848. 'Azîz olam nice ki âb-ı zemzem
Beni ki içe marzâ ola emsem
2849. Olarıñ ünsi ile eglenür dir
O bi'r içinde kılmış hüsni tedbîr

---

* İÜ'de başlık "Beyân-ı âb-ı çâh" şeklinde.

2844 devrân: deverân (BL)

2848 marzâ: merzî (BL)

2850. Raşad 'ilmün de taşşıl itmiş anda
Kevâkib seyri olunmuş 'amelde

2851. Olur seyyâre-i seb'a o câhdan
Açalım buradan kapuyı rehden

74^b İÜ

Beyân-ı telbîs-i ihvân

2852. Fesâdı eyleyüp gitmiş ol ihvân
Boğazlar oğlağı dir akıdur kan

2853. Yûsuf'ın gömlegine kan sürerler
Bu hâl üzere Ya'kûb'a irerler

2854. Bükâ şeklinde anlar ağlaşurlar
Kamû 'âlem bu hâli tañlaşurlar

103^b BL

2855. Yalan söyleyüben ağlana yalan
İder şeytân o gönülleri talan

2856. Dimişler düzme haberleri anda
Ururlarmış olar kendüyi anda

**İnnâ zehebnâ nestebiķu ve tereknâ Yûsufe 'inde
metâ'inâ fe'ekelehü'z-zî'bü***

2856 haberleri: haberler (BL)

* “Biz yarışmak üzere uzaklaştık, Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık.
(Ne yazık ki) onu kurt yemiş!” (Yûsuf 12/17)

2857. Oyun oynayı segirdük ilerü
Yûsuf esbâb-ile kalmışdı girü
2858. Gelüp kurd parelemiş Yûsuf'ı dir
Bu sözi işidicek babası pîr
2859. İnanmazsız bilürüz bize bunda
Bu dem şâhid-dürür dem gönleginde

Ve câ'û 'alâ kamîşihî bi-demin kezib*

2860. Görür gönlekde taze kanı Ya'kûb
Dem-i hayvân oları kıldı ma'yûb
2861. Dimiş ayırdıñuz Yûsuf'ı benden
Hasedle olduğı rûşen bu günden
2862. Hudâ şabr-ile vuşlat vire bize
Kıla rüsvâyılığınuz bunda size
2863. Sürüp yüzüne kanlı gönlegini
Cihânı dutmış-idi anca iñi
2864. Gözi bıñarlarından nehr aqardı
Fırâkı Yûsuf'ın gözden çıkardı

2859 bize: bire (BL) // gönleginde: gömleginde(İÜ)

* BL'de "bi-demin kezibin" yok. // "Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler." (Yûsuf 12/18)

2860 gönlekde: gömlekde (İÜ)

2863 gönlegini: gömlegünü (İÜ)

2865. Şorar Ya'küb dir geldükde Cibrîl
Hudâ bilür anı taḥkîk bilgil
2866. Dimiş Yûsuf'ımı şaklasa Yazdân
Beni gama düşürmese o Ğufrân
2867. İder peygâm Hudâ'dan peyk-i Raḥmân
Baña ıŝmarlamadı anı ol an

104^a BL

2868. Oğullarına ıŝmarladı anı
Açılır şabr ile râz-ı nihânı
2869. 'Îtâb-ı Haḫḫ'ı ıŝitdükde Ya'küb
Ol âteşle daḫı kül oldu yanup

75^a İÜ

2870. Dimiş Cebra'il'e 'Azrâ'il'e şor
Dirîĝ itmez cevâbda bize maḫdûr
2871. O Yûsuf rûḫını ḫabz eylemiş mi
Aña ol dem içinde söylemiş mi
2872. Haber getürdi dir ol peyk-i ḫudsî
Baña emr itmemişdür ḫudret ıssı
2873. Anuñ cânını almadum o bilsün
Anı bulmaḫda yil gibi yügürsün
2874. Dimiş oğullarına ḫurdı bulıñ
Açılır 'âḫıbet doĝrusı yoluñ

2875. Varup bir urd buluban getirürler
O Ya'küb hazretine işte dirler

Hâzâ zî'bü ekele Yûsuf*

2876. Niçün yidüñ dimiş Yûsuf'ı iy urd
Dimiş ol urd bilür bu işi Ma'bûd

2877. O urdı söyledür ol kâdir Allâh
Yimedüñ görmedüñ Yûsuf'ı vallâh

2878. Benüm cinsüm dağı yimedi anı
Aña degmedi hayvânât dehânı

2879. Çeker bil iftirâ hayvân u insân
'Uyûbı setr idicidür o Sübhân

2880. Bu hüzn ile geçürür günü Ya'küb
Deyelüm ki nice olındı maqlûb

2881. Hüdâ-yı Rabb-i 'izzet her ulunı
Belâ içre omaz açar yolunı

104^b BL

2882. Ki ben de çekmiş-idim derd u miñnet
'Inâyet ıldı yine Rabb-ı 'izzet

2883. O Yûsuf çâh içinde âh iderdi
Semâ yüzine âhı râh iderdi

---

* İşte Yûsuf'u yiyen kurt!

2884. İrişür sâ'ati burc-ı şerefden
Çıkara Kâdir Allâh mâh-ı çâhdan

2885. Konar kârbân yakınından o çâhîñ
Delv burcı imiş dir seyri mâhîñ

2886. Gelür bir şahş oraya âb arayı
Ne hikmet gösterür diñle o Bârî

2887. Görür çâhı ol arada o teşne
Kova şalar o çâha dañı iş ne

2888. O dem habli görür inmekde Yûsuf
Hilâl itmişdi o mâhı te'essüf

2889. Za'f gelmişdi açlıkla kuvâyâ
Yapışur emr-i Hâk ile kovaya

75^b İÜ

2890. Vedâ' itmişdi Yûsuf ehl-i çâha
Çekildi emr-i Hâk ile o râha

2891. Çeker ol teşne de şevk-ile âbı
Anuñ olur o dem dünyâ şevâbı

2892. Çıkar çâhdan kamer-veş nûr-ı Yezdân
Şaşurır 'aqlını ol demde hayrân

2885 seyri: seyr-i (BL)

2886 gösterür: ıssıdur (İÜ)

2888 O dem: 'Adl-i (İÜ) // Hilâl: Helâk (BL)

2893. Görürler şun'-ı Hakk'ı ehl-i kervân
Melekdür bu degil peri vü insân

2894. Şalavât getürüp handân olurlar
Cemâl-i Yûsuf'a hayrân olurlar

2895. Şu mâliki ola dimiş kimisi
İdemezler bu insândan temizi

2896. Dimiş Yûsuf ki insânam za'îfem
Belâ endîşesi ile naîfem

105^a BL

2897. Bu güft u gûda nâgehân ol ihvân
Tefahhuşa gelürler cümle ol an

2898. Görürler Yûsuf'ı anlarla sözde
Selâmet gördiler anı o gözde

2899. Dimişler bu kulumız kaçdı bizden
Ne ister bu arada şimdi sizden

2900. Diler Yûsuf ki deye kul degülem
Dimiş Şem'un işâretle di kulam

2901. Sükût ider o dem içinde 'âkil
Dimiş 'İbrî dilünce dindi nâqıl

2893 degil peri vü: degildürür bu (İÜ)

2896 insânum: insândan (İÜ)

2902. Üşendük biz bu kıldan şataruz dir
Bahâsını yabana ataruz dir

2903. Dinür birine Melik ibn Tuğrây
Nişânlayup orada eylemiş rây

2904. Şatuñ 'aybı ile bu kılı baña
Degil hâzır virecek nesne aña

2905. Benümle on yedi Mısr aqçesi var
Qabûlñuz olursa ola bâzâr

**Ve şerevhu bi-şemenin baħsin derâhime
ma'dûdetin ***

2906. Ol aqçeye olar anı virürler
Yûsuf qalur olar yola yürürler

2907. Melik mâlik olur o mehlikâya
Güneşe ta'ne ider daħı aya

2908. Toğar devlet güneşi mâlik üzre
Şükürler eylemiş ol Hâlık üzre

2909. Kişi gence irişür kadre irer
Şadef de dür olur bir qatre irer

76^a İÜ

2902 bu kıldan şataruz: kıldan şatarum (İÜ) // atarum: ataruz (İÜ)

* “(Kafle Mısır’a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar.” (Yûsuf 12/20)

2908 Toğar: Doğar (İÜ)

2910. O adrũn dir gerek adrini bilmek
ula lâzım olan Őukrin dilemek

105^b BL

2911. ul olur hikmetullâh ile ol an
O Yûsuf ibn Ya'ub ile seyrân
2912. Sebeb ne ola Yûsuf'a ul olmak
Su'âl ile dilerler anı bulmak
2913. Dinür Yûsuf ki bir ulunu dögmiŐ
Bile Hâzret-i Ya'ub hâzır imiş
2914. Şefâ'at ılmamıŐlar ol gulâma
Gerekdür merhamet bil hâş u 'âma
2915. Bile ul adrini ul ıldı Yezdân
Raĥımdür ullarına bil ki Raĥmân
2916. Dinür Yûsuf ĥüsünin âyîneye
Muâbele ider gör ayı neye
2917. Kemâl-i ĥüsününi gördükde hâver
ul olsam misk-i 'anber sîm ile zer
2918. Ne midâr virileydi baňa kıymet
Cihân ĥalkı baňa ideydi ragbet
2919. Göñülden geçirür ol bed ĥayâli
ul olduğına budır dir me'âli

2912 anı: bunu (iü)

2920. Şu içse dindi Yûsuf gerdeninde
Görünür imiş âb taşra teninde
2921. Hudâ şatdurdı dir ednâ bahâya
O hâl içinde şükr ide Hudâ'ya
2922. Şükr itmedi hüsni için Hudâ'ya
Sebeb budur pederünden cüdâya
2923. Dimiş dir Hâk Te'âlâ 'izzetüm-çün
Kul eyleyem seni dir gayretüm-çün
2924. Bilesin kullaruñ qadrin tamâmı
Ri'âyet üzre olasın gulâmı
2925. Virecek idi Yezdân pâdişâhlık
Mukaddem hıdmet için ide kulluk

106^a BL

2926. Mukadder olınan elbette olur
Kişi şabr-ıla maqşûdını bulur
2927. Sifâriş eylemiş kavmine mâlik
Şaķınuñ olmañuz siz zulme sâlik
2928. Ri'âyet üzre gözleñ bu civânı
O ne kimse-dürür bilürem anı

2922 hüsni: hüsni (BL)

2923 gayretüm-çün: 'ibretüm-çün (İÜ)

2927 Sifâriş: Sipâriş (İÜ) // Şaķınuñ: Şaķınup (İÜ); siz zulme: şer işe (İÜ)

Teveccüh-i MıŖ

2929. Deve üzre oturur hüzn-ile ol
O kârbân ehli ile yürinür yol
- 76^b İÜ
2930. Ğam-ı yârân müdâmî hüzn-i ihvân
Mezâr-ı mâderine irdügi an
2931. Deveden inüben düşer mezâra
Açıldı dir yürekde tâze yara
2932. Kocup mâder mezârın kıldı zârı
Beni kul eyledi gör rûzigârı
2933. Beni ayırdı ihvân pîr babamdan
Kılupdur beni bîzâr tatlu cândan
2934. Ziyâretüñle göñlüm eglenürdi
Dil-i nâlân burada diñlenürdi
2935. Bu hâlden dağı mağrûm eylediler
Pederümle de bilmem neylediler
2936. Deyu ağlar iken kervân gider dir
Girü kalmıŖ bir âdem gör n'ider dir
2937. Görür Yûsuf'ı kalmıŖ kârbândan
DimiŖ ki sen niçün ayrıldıñ andan

2931 inüben düşer: düşüben iner (BL)

2933 cândan: cânımdan (İÜ)

2936 n'ider: nedir (BL)

2938. Meger kaçmağ ümîdin eyledüñ sen
Saña bildüreyin dir kaçmağı ben

2939. Cefâ ile urur Yûsuf-cemâli
Cefâ ise bulur anda kemâli

106^b BL

2940. İder Yûsuf o demde derd-ile âh
O kavme hışm ider ol demde Allâh

2941. Gelüp dir bir bulut kaplar oları
Kıparur başlarına rûzigârı

2942. Ra'd u berķ ile çatladur ırâķa
İrişdürür şadâsını 'ırâķa

2943. Helâka yakın olduğda o kârbân
Aramızda kim ola ide tuğyân

2944. Tefahhuş ile bilinür o bedbaht
Ki Yûsuf kalbi andan oldu dir saht

2945. Hemân cem' oluban varur ulular
Sürerler Yûsuf'ın pâyine rûlar

2946. Dimişler iy melik itmiş hatâyı
Umaruz cümlemüz luğ u 'atâyı

2947. Bağışla cümlemüze ol günâhı
Açıl gül gibi luğ it itme âhı

2948. Muşîbet ref` ola tâ üstümüzden
Hâfâdur olmamışdur kaçdımızdan

2949. Açarlar gönlüni ol gönçenüñ çün
Açar ol dem kârañlığı da bî-çün

2950. Hüdâ'ya hamd iderler ehl-i kervân
Eridürler Yûsuf'ın yoluna cân

77^a İÜ

2951. Dimiş mâlik ki sen sulţânımızsın
Degilsin kıl efendi cânımızsın

2952. Kemâl-i 'izzet u ikrâm iderler
Şafâya irişüp Mısr'a giderler

Beyân-ı Âb-ı Nîl

2953. Mısr yakınına geldükde kârbân
Olur etrâf-ı Nîl orada seyrân

107^a BL

2954. Dimiş mâlik ki iy serv-i hırâmum
'Ömür sermâyesi sevgülü cânım

2955. Yoluñ gerdi keder virmiş vücûda
Senüñ şevkuñ için çağladı cû da

2949 ol: o (İÜ)

2950 Yûsuf'ın: o Yûsuf (İÜ)

2952 'izzet u ikrâm: 'izzet-i ikrâm (BL)

2953 kârbân: kervân (İÜ)

2954 ki: gel (İÜ)

2956. Girüp bu âba yun iy gül-beden sen
O gerd ref^o oluban râhat ola ten
2957. Alur pendini gûşa nitekim dür
Sözi red eylememek kişi hoşdur
2958. Miyân bendini şeşmiş mû-miyândan
O tîri ayırur ol dem kemândan
2959. Kabâyı ref^o idüp açılır ol gül
Ser-i devlet açup tağıldı sünbül
2960. O sünbülde kopar bu 'anber-i hâm
Dil-i şûrîde nice ide ârâm
2961. Dutunur biline ol gül hicâbı
Gözedür göz açup dindi habâbı
2962. Gidicek pîrehan mişâl şehâbı
Güneş şevkı dutar dir rûy-ı âbı
2963. Mehûñ ferini döndermiş o mehtâb
Kadem başdıqda Yûsuf ditremiş âb
2964. Güneş kılmış perîşân kendüsini
Ne miqdârdür o bilmiş kend-özini

2959 Ser-i: Seri (BL)

2962 mişâl şehâbı: mişl-i şahâbi (BL)

2964 kend-özini: kendü özini (BL)

2965. O günde dindi hâver baħr u berre
Ziyâ göstermemiş miqdâr-ı zerre
2966. Alup koynına âb şemsi bulur fer
Durur âb içre ol güneşden aħhar
2967. Koyunduħca ol âbı cism-i pâke
Revân olup aħar ol âb-ı hâke
2968. Alur lezzet ol âbdan ney-şeker dir
Şıkılur ney-şeker âbı aħar dir

107^b BL

2969. Şararur beñzi Yûsuf ħasretünden
Ki cismine eşer irdi tenünden
2970. Nazar eyledi Yûsuf çünki aña
Olurlar müncemid ħalındı taña

77^b İÜ

2971. O Yûsuf nazarı eyledi kelle
Nice çok başlular dutmışdı ħalle
2972. Olur dir ħardan aħ baldan lezîzler
Bilüñ te'sîr-i Yûsuf'dır 'azîzler
2973. Henüz ol kelleler gördükçe âbı
Ezilür göz göz olur dir ħabâbı

2967 âb-ı hâke: âb ki hâke (BL)

2969 Şararur: Şarar (İÜ)

2974. Yine görünse Yûsuf deyu özler
Hâbâb arzu üzere anı gözler
2975. Çıkup âbdan göründi cism-i pâki
Münevver eyledi nûrıyla hâki
2976. Göz açmış nice a'mâ görmek için
O görmez çeşmine fer irmek için
2977. Şakınup bed nazardan mâlik anı
Geyüp gül pîrehen ol rûh-ı şânî
2978. Şarınur şemsî dülbendleri ol şâh
Libâs-ı fâhîri geymişdür ol mâh
2979. Dutar bir hâne mâlik Yûsuf için
Döşer harîr bisâtle eviñ için
2980. Gümüş iskemle kırmış anda mâlik
O Yûsuf seyrine ehl-i memâlik
2981. Çıkup etrâf-ı şehre şâf ber şâf
Kimi ehl-i şanâyi' kimi şarrâf
2982. Kimi kavlinde şâdıķ kimi 'âşık
Bulur yârân yârânın muvâfık
2983. İşitmiş Yûsuf'ıñ vaşfını anlar
Anı görmesine iverdi cânlar

2974 Hâbâb: Hübâb (İÜ)

2976 açmış: açup (İÜ)

108^a BL

2984. Binüp bir esb-i gül-gûna o dem tîz
Anuñ pâyine irmez idi şebdîz
2985. Öñünce mîr-vâr mâlik yürür dir
Anuñ-çün eylemişdi hüsn-i tebdîr
2986. Girürler şehre bu hâl ile anlar
Hemân dem-beste kaldı dir görenler
2987. Diler gebrân ala engüşt dehâna
Hudâ'nuñ luţfına gerek bahâne
2988. O kaldırduğı dem engüşt-i hayret
Dilinden şadır olmuş dir şehâdet
2989. Gören kâfir müselmân olmuş anı
Şehâdet lafzın okumış zebânı
2990. O Yûsuf aynını ol anda gören
Cihânda belki odur kadre iren
2991. Gören kaçşâb dir kesmiş elini
Ve hayyât doğramış barmaqlarını

78^a İÜ

2992. Atar hallâc cânın penbe-veş dir
Kalem ham oldu vaşf olmada tahtîr

2985 eylemişdi: eylemişdir (BL)

2993. Anuñ vaşfi beyân olmağ ne mümkin
Mekâna girüben kıldı temekkün
2994. Gümüş kürsîye şâhâne oturmuş
Ġulâmı mâliküñ hep karşı durmuş
2995. Çekilüp ni'met-i şâhâne yenmiş
Nidâ idüñ münâdilere dinmiş
2996. Deyiñüz bir Ġulâm-ı hûr-peyker
Melek-manzar perî-veş kim açar der
2997. Harîdâr her kim ise görsün anı
Dutuşa 'ışkı âteşine cânı
2998. Anuñ yek mûyına dünyâ virilse
O mûyiñ boyuna her kim ki irse

108^b BL

2999. Bula cennet şafâsını o bûdan
Edeb ögrene göre yahşi hûdan
3000. Dimiş Yûsuf bu merd dîvâne olmuş
Beni alduğını meger unutmuş
3001. Beni Mısr aqçesiyle on yediye
Alupdı şimdi bunda böyle diye

2994 Ġulâmı: Ġulâm-ı (BL)

2995 yenmiş: yeni (İÜ) // dinmiş: dindi (İÜ)

2996 Deyiñüz: Diñüz (İÜ)

3002. İlimdeydüm o dem ihvân kıtımnda
Bahâ itsem o dem câ'iz şatımnda
3003. Mu'ayyen olmuş iken baña kıymet
Bu ğurbetde baña kim ide rağbet
3004. Hâķır ğördi çü Yûsuf kendüsini
Ki şaydı hîçe ol dem kend'özini
3005. Çü Yûsuf ğöñli alçaķlığa irdi
Hudâ ol anda dinür ki buyurdı
3006. Bu demde kendüñi sen ğor ğördüñ
Hâzâ'in-i sa'âdetüme irdüñ
3007. Bugün kıymet virem saña cihânda
Saña tâlib olanlar ğaş u 'âmnda
3008. Olanca ğudretün saña vireler
Duyınca sen mehüñ yüzün ğöreler
3009. Şu kimse kim ğöre özünü alçaķ
Anı luğfi ile toylaya dir Hâķ
3010. Ğurûrdan key şaķın 'âlemde kendüñ
Bulursın eylügen pendüm begendüñ
3011. Gelüben müşterîler ğördi anı
Başın egmiş idi ol gül-nihâli

3004 "kendi özünü" olan ibare vezin icabı "kend'özünü" şeklinde okundu.

3009 toylaya: doylaya (İÜ)

3012. Virür birisi dir gördükde ol an
Hezâr vaqıyye zer u sîmde yeksân

78^b İÜ

3013. Ve biñ vaqıyye de la'l ü cevâhir
Ve biñ vaqıyye de dür düzdi zâhir

109^a BL

3014. Ve biñ vaqıyye misk hezâr da kemhâ
Ve biñ deve vü at ki yanı tamğa

3015. Ve biñ koyun u şıgır kınde şıgar
Davarı oraya kemhâyı yıgar

3016. Bahâyı bilüben eşrâf u a'yân
Bunı alur veled dir İbn Reyyân

3017. Zelfîhâ adlu hâtûnına ilter
O demde hâtûnı havâyâ yilter

'Asâ en yenfe'anâ ev netteḥizehû veledâ*

**Mülâkât-ı Hâzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm ilâ
Zelfîhâ****

3018. Dimiş oğul yerine kı'im ola
Şevâb ile gönül hânesi dola

* BL'de sadece "'Asâ en yenfe'anâ" ibaresi var. // "Umulur ki bize faydası olur veya onu evlat ediniriz." (Yûsuf 12/21)

** ilâ Zelfîhâ: u Zelfîhâ (İÜ)

3019. Zelîhâ Yûsuf'ı göricek ol an
Sever cân ile dilden buña inan
3020. Bu kışşayı ezelden nazm idenler
Buniñ aşlını fer'ini güdenler
3021. Cemâl-i Yûsuf'ı rü'yâda görmiş
Anuñ remzi ile dir Mısr'a gelmiş
3022. Anuñ 'ışkı ile şeydâ idi ol
Anuñ-çün Yûsuf'ı Yezdân kıllur kul
3023. O an gördükde ma'şûkını buldı
Gidüben kendüden Yûsuf'la taldı
3024. Düşünde gördüğün zâhirde bula
Dağı arzu cihân içre ne kala
3025. Kime olmuş ola bu iş müyesser
Ki ma'şûkını eliyle getüre er
3026. Naşb olmuş imiş rûz-ı ezelde
Bulınur an dinildi gözde elde

109^b BL

3027. Kemâl-i rağbet ile 'izzet itdi
Muraşsa' donlar ile zînet itdi
3028. Hâyâl-i hâb-ıla arardı cânı
Severdi görmedin rûyın 'ayânı

3020 güdenler: görenler (iü)

3029. Vuşûlında olan hub dinmek olmaz
Dime sen 'ışk hâlini duyulmaz
3030. Dinilmiş rûşen olur 'ışkı müşki
Ruḥı zerdinde 'ışk bûyında miski
3031. Olur 'izzetle Yûsuf dir sarâyda
Zerrîn çevgân u top oynardı anda

79^a İÜ

3032. Dinür Yûsuf'ı anda bâliğ olur
Kemâl-i edeb üzre şâlih olur
3033. Zelîhâ Yûsuf'a eyledi hıdmet
Nihâyete irişdi dindi 'izzet
3034. Murâdı vâşıl olmağdı murâda
Ne hud'a zâhir olur gör arada
3035. Şanur Yûsuf o hıdmet haq içündür
Görür çeşm-i Zelîhâ dökmede dür
3036. Hicâbını niķâb itmiş özine
Dinür bakmaz Zelîhâ'nuñ yüzine
3037. Zelîhâ pota-i 'ışkda erimiş
Ruḥı levni hemân hâliş zer imiş

3031 Zerrîn: Zer (İÜ); çevgân u top: çevgân top (İÜ)

3034 olmağdı: olmağdur (BL)

3035 dökmede dür: degmededür (BL)

3037 pota: bota (BL)

3038. İder dir ney gibi zârı dem-â-dem
Olur dir saz beñizli güzel âdem
3039. O güle bağıdığınca ‘andelîb-vâr
Hezârân âh ile eyler idi zâr
3040. Teraĥĥüm bulmadı Yûsuf’dan aşlâ
‘İbâdet üzre oldu çekdi aşla
3041. Dimiş dir Yûsuf’a birlik kılalum
Senüñle serv-kâmet şarılalum

110^a BL

3042. Dimiş ĥâşâ ĥıyânet gele benden
Daĥı gelmedi ceddümle atamdan
3043. Olur ‘âciz Zelîĥâ ‘ışķ elünden
İşidür bu kelâmı yâr dilünden
3044. Meded yoķ ģördi derdi çâresine
Fitîl soķmaz oñulmaz yaresine
3045. Var imiş bir ‘acûze dostı anuñ
Ĥîlede yolın alur rûzigâruñ
3046. Dimiş râzın Zelîĥâ cümle aña
İşidüp pîre-zen ģalmışdı taña

3041 serv-kâmet: servi kâmet (BL)

3045 Ĥîlede: Ĥiyelde (BL)

3047. Dimiş dünyâda senden hûb olmaz
Seni görende hod ârâm kalmaz
3048. Dimiş yüzüme bakmaz beni bilmez
Anuñ-çün derd-i hicre çâre olmaz
3049. Yedi yıldır yelerüm yolına ben
Şaçım cârûb rehine cân ile ten
3050. Nigâh eylemedi bir gün yüzüme
Ki râst gele idi gözi gözüme
3051. Ne sihr ideydi çeşmüm baña baksa
Olurdu baña ol şu gibi aksa
3052. Yüzüme bakmaduğıdur belâlar
Bileler bu belâyı mübtelâlar

79^b İÜ

3053. İdeyüm aña hîle mâla kıy sen
Murâdıñı bulasın vech-i ahsen

Hîle-i 'acûze-i mekkâre

3054. Deyu 'avrat ider da'vâ-yı merdî
Devâ eyle didüm dir saña derdi
3055. Virür 'avrada bî-ğad mâl Zelîhâ
Ser-â-ser geyirür içine kemhâ

3049 ile: bile (BL)

3052 Bileler: Bilürler (İÜ)

3053 İdeyüm: İdelüm (BL)

3055 geyirür: girür (BL)

110^b BL

3056. Temel ҡomıř o Һud'a Һanesine
Ki dām ҡurar deyeyüm dānesine
3057. O dürdānesi-dürür dānesi bil
Zelîĥâ gözi yaşı oldu dir sil
3058. Yapar bir Һâne ol 'avrat muşavver
O cümle ev muşavver bile bil der
3059. Zemîn u saĥf u dîvârlar mükemmel
Olan naĥşı ikisidür muĥařsal
3060. Biri Yûsuf Zelîĥâ biri anuñ
Ferîdidür olar devr-i zamānuñ
3061. Cihâna ne gelür Yûsuf cemâli
Zelîĥâ da Һavâtûnda kemâli
3062. Bulup olmaz daĥı anlara aĥrân
Olar arzûsına döner bu devrân
- İtmâm-ı ĥîle-i 'acûze**
3063. Murâdınca ider Һud'a muşavvir
Kemâl-i Һud'ayı eylemiş ezber
3064. O ĥâtûn ĥîlesin bir bir maĥalde
Edâ eyleyeyim vaĥt-i sehilde

3059 saĥf u: saĥf-ı (BL) // ikisidür: ikisidürür (BL)

3065. Tamâm idüp Zelîhâ'ya gelür ol
İrişdirüñ sarâya buyuruñ yol
3066. Zer u zîverle Zelîhâ olur pür
Dizilür câmesine niçe biñ dür
3067. Yağalar la'l yâkütü yağalar
Cevâhir dürle gerdâna dağalar
3068. Şular ki cümle ârâyış-i zendür
O hâne Yûsuf'a beytü'l-hazendür
3069. Geyürür Yûsuf'a da hî'at-i hâş
Muraşsa' tâc serine virür ihlâş

111^a BL

3070. Kemer-bend ile hançer hep muraşsa'
Diler ki otura yârla murabba'
3071. İder Yûsuf dir õñünce hırâmı
Zelîhâ'nuñ şalınur şayda cânı

80^a İÜ

3072. Harem kapısına Yûsuf ki başdı
Bilür ki şayd içün ider o kaçdı
3073. Olur qalbine hîle âşikâre
Rızâ virmem olursam pâre pâre
3074. Dimiş Yûsuf u añmamış Hudâ'yı
Unutdurmış olaruñ egri râyı

3075. Hüdâ görmedi lâıyık Yûsuf'a bil
O yâd itmekte iken ay ile yıl

**Velekad hemmet bihi ve hemme bihâ levlâ en re'â
burhâne rabbihi***

3076. Orada ğaflet üzere buluna
Müdâmî zıkr-i Hâk ile oluna

3077. Girür Yûsuf yedi evüñ birine
Bağar evvel dir ol beytüñ yerine

3078. Görür sîm ile zer tahtlar kurulmuş
İki havz âb-ı cârî ile dolmuş

3079. Civârında muraşşa' zerdî mürġân
Şanâyi'le ider anlar hoş elhân

3080. Zemînde dir görür gül çehresini
Zelfhâ oğşar imiş ğabğabını

3081. Yüzünü dönderüp bağar divâra
Ne divâr bağıdı ol dem rûy-ı yâra

3082. Zelfhâ şekli-dürür görmemiş göz
Biribirine karşı gözlenür yüz

---

* “Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işâretini ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti.” (Yûsuf 12/24)

3079 anlar: olar (İÜ)

3083. Zenehdân çâhını gözler Zelîhâ
Ki düşdüm çâhıña bu demde tenhâ

111^b BL

3084. Beri cânibe bakar ki ne görür
Zelîhâ Yûsuf-ı yâre şarılur
3085. Yuğaru bakıcak gerdân koğular
Çıkarur başdan adamı o hûlar
3086. Zelîhâ orada eyler temellük
Niyâzla yârine eyler teşevvük
3087. İkinci hâneye girürler andan
İkisidür kimesne yok yabandan
3088. Görürler havza girmiş iki cânân
İkisi dahı bir havz içre 'üryân
3089. Perîşân görünür âb içre kâkül
Dökülmüş gül ruğ üzerine sünbül
3090. Perîler cismi beñzer şeb-çerâğa
Talabır mâhi-veş düşmişler ağa
3091. Yedinci hâneye dek dir muhaşşal
Dinürse her biri olur mufaşşal

3083 çâhını: câhını (İÜ)

3086 temellük: temellü' (BL) // teşevvük: tazarru' (BL)

3089 görünür: görinüp (İÜ)

80^b İÜ

3092. Yedinci hâne nakşında o meh-rû
Zelîhâ yüzine bakar dinür o
3093. Zelîhâ şâd olur o bir nazardan
Şanur maqşûdına irişdi andan
3094. Dimiş ki iy benüm nâz ehli goncem
Yüzi mehtâb miyânı mûdan incem
3095. Benüm rûyıma bakmaduñ yedi yıl
O arada gamuñ vaşf idemez dil
3096. Nazar kıldıñ bugün elhamdülillâh
Sebebin luţf idüben kıluñ âgah
3097. Hudâ'dan korqaram iy cân-pâre
Kıyâmetde beni gözsüz qopara
3098. Niçün bir olmayasın yâr benümle
İki vechin deyem saña dilümle

112^a BL

3099. Biri havf-ı Hudâ'dur birisi mîr
Zelîhâ dimiş aña vara tedbîr
3100. Zehir virem aña uhrâyı bula
Dimiş ki yelteme beni o yola
3101. Seni yirine 'azîz eyleyem ben
Bula birligi dâyim cân ile ten

3102. ‘Azâbından Hudâ’nuñ kanı havfüñ
Şadaka tevbedür bâ’işi def’üñ
3103. Bürimiş şevk Zelîhâ’yı hemân dem
Bekâret zâyî’ olup dökülür dem
3104. Aña el kıomamış dinildi merdi
O hâlden dahı artmış idi derdi
3105. Zinâ efkârı Zelîhâ’yı aldı
Ve Yûsuf kaçmak efkârına taldı
3106. Yedi yirde yedi bâb oldu dir bend
Diler kılın ide gerdâna peyvend
3107. Dinür Yûsuf’da zer câmesi bendin
Yedi yerde döker gör aña fendin
3108. Vişâle dir Zelîhâ ider iqdâm
Çözem zer câme bendin dir o gül-fâm
3109. Halâş bulmak idi maşşûd kelâmdan
Hudâ’dan dahı korçar hem enâmdan
3110. Zelîhâ şâd olur vuşlat sözünden
Gele hâşâ ki Yûsuf’ın özünden

3103 dökülür: döküle (İÜ)

3107 Yûsuf’da zer: Yûsuf’dadır (İÜ)

3108 câme: hâme (BL)

3111. Nidâ irmişdi sem'-i Yûsuf'a dir
İden peygamberi nâmını tedbîr

3112. Ve bir kavlı üzere yarıldı dîvâr
İder Ya'kûb aña engüştin ızhâr

81^a İÜ

3113. Yedi aylık bir oğlancık da anda
Bile iltüp komışlar ol mekânda

112^b BL

3114. Dimiş oğlan Hudâ peygamberi hiç
Zinâ itdi mi itme yoluñı pîç

3115. Didi dirler bu kavli mu'teberler
Qabûl eyledi dinilür erenler

3116. Zelîhâ'nuñ dinilür putı vardı
Ne yire varsa bile ilter idi

3117. Zelîhâ örter ol arada putı
Dimiş Yûsuf ki örtüldi bu qutu

3118. Zelîhâ dir ki tañrımdur utandum
Şefâ'at iderüm dir şimdi kendüm

3118 Şefâ'at: Şenâ'at (İÜ)

Maħall-i firâr-ı Yûsuf *

3119. Dimiş Yûsuf ki sen hîçden utandıñ
Beni tañrımdan utanmaz mı şandıñ
3120. Dinür ol demde eyledi firârı
Çapular fetħ ider luţfiyla Bârî
3121. Zelîhâ da segirdür seri açık
Yüzi üzerine saçları saçık
3122. Yapışur ardıradan dâmenine
Gelür gömlegi pâresi eline
3123. Ĥudâ ol anda fetħ ider-idi bâb
Çovalar biribirin dir iki şâb
3124. Seri açık ikisinüñ de anuñ
Perîşân saçları ol iki cânuñ
3125. ‘Azîz-i Mış gelmişdi Şikârdan
Zelîhâ gördi od saçdı dehândan
3126. Dimiş Yûsuf yapışdı baña bu dem
Buniñ zulumünde dem dökmeke dîdem

---

* İÜ’de “Maħall-i firâr” şeklinde.

3119 hîçden: ĥacdan (BL)

3121 segirdür: seker dir (İÜ)

3125 ‘Azîz-i Mış: Mış ‘azîzi (İÜ)

Ḳālet mâ cezâ' u men erâde bi-ehlike sũâ*

113^a BL

3127. Cezâsını nedür diñ ol kişinũñ
Eteğine yapışa ben dişinũñ
3128. Ḳo zindâna 'azâb eyle ki bilsün
Efendisi rızâsı üzre olsun
3129. 'Azâb añdı vü korḳdı ol helâkdan
Sözin dolaşdırur ol dem ırâḳdan
3130. 'Azîz ider be Yûsuf seni maḥrem
Dutup oḡıl yerine ben seni hem
3131. 'Ivâz budır mı sen böyle idesin
Yaramazlar yolu üzre gidesin

81^b İÜ

3132. Dimiş ḥâşâ ki ben eyleyem anı
O maḳşûd idinür fi'l-i yamanı
3133. 'Azîzi dindi ki efkâra varur
Dimiş Yûsuf'a ki 'aḳlum dayanur
3134. Bu suç senden midür veyâḥûd andan
Şaḥîḥin di beni ḳurtar gümândan

---

* BL'de "sũâ" yok, İÜ'de "sũ" şeklinde.// "Kadın dedi ki: Senin âilene kötülük etmek isteyen cezası [zindâna atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka] ne olabilir?" (Yûsuf 12/25)

3130 be: i (İÜ)

3134 beni: bunıñ (İÜ)

3135. Vuķū'ın Őor Őu ma'Őm anda idi
'Aziz işidüben incindi didi

3136. Baķa Şaşkın Őözin Őöylersin işte
Yedi aylık olan oğlan bu işte

3137. Ne bilür u ne Őöyler bre Şaşkın
Çıķar Şimdi kılıçdan durmayup kın

3138. Dimiş Yûsuf bu âsândur Ĥudâ'ya
Őehâdetle tıfl gele Şadâya

3139. O Yezdân virdi dil ma'Őuma ol dem
Beyândur âyet-i Ĥur'ân-ile hem

İn kâne ķamîŐuhu ķudde min ķubulin*

3140. Dilerseñ Őuçluyı Őuçsuzı bilmek
Őehâdetün virür Yûsuf'da gömlek

113^b BL

3141. Eger öñünde ise yırtık anuñ
Ola dir Yûsuf üstünde gümânuñ

Ve in kâne ķamîŐuhû ķudde min dübürin**

3142. Eger ardında ise bil muķaķķaķ
Zelîhâ'dur fesâdı iden el-ķaķ

3136 işte: işde (BL)

* "Eğer gömleği önden yırtılmıŐsa..." (Yûsuf 12/26)

** "Eğer gömleği arkadan yırtılmıŐsa..." (Yûsuf 12/27)

3142 ardında: ardından (İÜ)

3143. ‘Azîz oğlandan işitdi şahîhin
Şanasın dir ‘azîzi dutdı dir cin

Felemmâ re’â kamîşahû kudde min dübürin *

3144. Görür pîrâhenüñ çâkin geriden
Bağup ol zene dimiş budır iden

3145. Zelîhâ’ya dimiş dir suç senüñdür
O dem maḥremine dir bunu öldür

3146. Dimiş oğlan ‘azîze itme anı
Çekilür burada ḥalkuñ zübânı

3147. Dimiş Yûsuf’a ‘azîz geç bu ḥâlden
Bize ma’nâ irişdi bu me’âlden

A’rız ‘an hâzâ ve’stağfirî **

3148. Zelîhâ’ya dir bu râzı açma
Şaḳın fitne şuyın araya şaçma

82^a İÜ

Ve’stağfirî li zenbikî inneki künti mine’l-ḥatı’în ***

3149. Zelîhâ’ya dir ‘afv oldı şuçuñ
Namâzı kııl u dutğıl sen orucuñ

---

* Bu âyet **BL**’de yok. // “(Kocası, Yûsuf’un gömleğinin) arkadan yırtılmış olduğunu görünce...” (Yûsuf 12/28)

** “[Ey Yûsuf!] Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! (Ey kadın!) Sen de günâhının affını dile!” (Yûsuf 12/29)

*** “(Ey kadın!) Sen de günâhının affını dile! Çünkü sen günâhkârlardan oldun.” (Yûsuf 12/29)

3150. Günâha eyle tevbe ola maqbûl
Günâh idicidensin ola ma'zûr
3151. Unuduldu bu evzâ' geçdi eyyâm
Zelîhâ Yûsuf için oldu bed-nâm
3152. Dilemiş Yûsuf'ı bir gün Zelîhâ
Dimiş Yûsuf baña yapışdı tenhâ

114^a BL

Hiye râvedetnî 'an nefsi *

3153. Zelîhâ yirinür bu söz olıcağ
O te'sîr kalb-i Yûsuf'da kalıcağ
3154. Gelüp Cibrîl ider Yûsuf'a hânde
Zelîhâ 'ışk da'vâsında sende
3155. Sen anuñ perdesin yırtmağ revâ mı
Ki 'ışk hâlâtı içre bu ola mı
3156. Bu sözde 'âciz oldu didi Yûsuf
Yâ Cibrîl dir Zelîhâ da te'essüf
3157. Ki çekdüm görmedüm gayrde anı
İdüben iftirâ kıldı figânı
3158. O dost dostına eyler mi cefâyı
İdüpdür âşikâr ol dem hafâyı

3150 idicidensin: icidenden (İÜ); ola ma'zûr: oldu ma'dûr (İÜ)

* "Yûsuf: 'Asıl kendisi benim nefsimden murad almak istedi.' dedi." (Yûsuf 12/26)

3159. Buyurdi Hâk ki Yûsuf'a 'itâbı
Zelfhâ perdesin yırttı o şâfi

3160. Zelfhâ gerçi dirler kâfir idi
Ki 'ışk yolunda ol kıddini egdi

3161. Ki bir kâfire 'avrat didi dostum
Ki Yûsuf'a deye irmedi destüm

Nükte

3162. Hüdâ dir kıllarum rûz-ı kıyâmet
Gele maşşer yerine pür harâret

3163. O halk içre olaruñ perdesini
Ki yırtup itmezem maşzûn birini

3164. Olara rahmet idüp yarlıgayam
Olaruñ kemligin eylüge şayam

3165. Dimiş Yûsuf zinâya kızbe 'ahdüm
Oları gözlemekde oldı cehdüm

114^b BL

3166. Dimiş Yûsuf'a cömerdlügiñi sen
Yedi aylık şol oğlancıkdan öğren

3166 Yûsuf'a: Cibril (İÜ)

82^b İÜ

Ṭa'ne-i ḥavâtûn-ı maḥmiyye-i Mıṣr

3167. Üç ay geçer bu kışsa üzerine
Urur ḥalk ṭa'ne ṭaşın her birine
3168. Ulular ḥâtûnından dir ki beş zen
Kelâmı rişteye dür gibi dizen
3169. Zelîḥâ'nuñ ḥuzûrına gelürler
Etegin öpübeni otururlar
3170. Dimişler bânûlar içinde sultân
Yüziñ görmeklige kim virmeye cân
3171. Revâ mı kul için bed-nâm olasin
Bu şehri içinde 'ışkla yayılasın
3172. Kula 'âşık olur mı 'aklı olan
Anuñ 'ışkında 'aklı yavi kılan
3173. Muḥaşşal serzeniş ḥadden ziyâde
Ḥicâbı viresin 'âr ile bâde
3174. Olur şermende bundan ol gül-endâm
Olar bed-nâmlıgını idinür kâm
3175. O ḥâtûnları da'vetle ziyâfet
Diler anlara geçmeklik zarâfet

3175 zarâfet: ṭarâfet (İÜ)

Felemmâ semi'at bi-mekrihinne erselet ileyhinne *

3176. Döşendi hâneler yandı buhûrlar
Dimişler cem' olunur bunda hûrlar
3177. Birer sîm kürsî konmuş her birine
Oturmuşlar olar yerlü yerine
3178. Birer bıçakla turunc ellerinde
O Yûsuf sözleridür dillerinde

115^a BL

Ve âtet külle vâhidetin minhünne sikkînen **

3179. Zelfhâ Yûsuf'a eyler tazarru'
Kelâmda harc ider aña taşannu'
3180. Dir iy serv-i hırâmum Hâk Yezdân
Seni hüsn iline eyledi sultân
3181. O Raḥmân hürmetine eyle şefkat
Havâtûn meclisine ola rağbet
3182. Göricek anı ki ol anda anlar
Yolña cümlesi terk ide cânlar
3183. Kelâmına olur râm ol cihângîr
Zelfhâ hıdmetine kıldı tehbîr

---

* “Kadın onların dedikodusunu duyunca onlara dâvetçi gönderdi.” (Yûsuf 12/31)

** “Onlardan her birine bir bıçak verdi.” (Yûsuf 12/31)

3182 anı ki: etegi (İÜ)

Zînet-i Hâzret-i Yûsuf Nebî 'aleyhi's-sal'âtü ve's-selâm *

83^a İÜ

3184. Serine zer muraşsa' tâcın urur
Cemâli şevkı ile gün dolınur
3185. Geyirür câme-i al ol güle ol
O hâtûnlara irer al ile yol
3186. Kemer-bendinde biñ cân olunur bend
Ezilür leblerin gördüğü an kıand
3187. Alur âdemleri çeşm-i mükehhâl
Kitâb-ı hüsni eyler müşkili hâl
3188. Muhaşşal vaşf olunmaz hüsni hulkı
Müsaħħar eylemişdür cümle halkı
3189. Virür destine muraşsa' gülâbdân
Hayât-ı câvidân buluna andan
3190. Çıkar Yûsuf turunc keserken anlar
'Akıll zâyi' kıılır anı görenler

Ve kıâleti'hrüc 'aleyhinne felemmâ re'eynehû
ekbernehû ve kıatıa'ne eydiyehünne **

* BL'de başlık "Zînet-i Hâzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm" şeklinde.

3184 ile gün dolınur: nûrından tölünür (BL)

3188 hüsni: hüsni ü (İÜ)

** re'eynehû ekbernehû: re'eytehû ekberne (BL) // "(Kadınlar meyveleri soyarken Yûsuf'a): 'Çık karşılarına!' dedi. Kadınlar onu görünce, onun büyüklüğünü anladılar. (Şaşkınlıklarından) ellerini kestiler." (Yûsuf 12/31)

115^b BL

3191. Keser ellerini turunc yerine
O anda görmeyen anı yerine
3192. Görür Yûsuf olaruñ 'aqlı zâyi'
Taḥayyür ile söylerler bedâyi'
3193. Şaçar ol an gülâbdândan gülâbı
Ḥayât virür olara Yûsuf âbı
3194. Açarlar gözlerin gör ne görürler
Eli kanlarını hınna şanurlar
3195. Biraz dembeste vü ḥayrân olurlar
Maḥallidür bu âyeti oqurlar
- Mâ hâzâ beşeren in hâzâ illâ melekün kerîm ***
3196. Dimişler ki bu ḥâşâ âdem ola
Bu elimüzde bizüm ne dem ola
3197. Cemâlin göricek doğramışuz el
Ne el toğrandı yürekler muḥaşşal
3198. Ferişteldür degil taḥkîk bu insân
Bunu hîç görmemişdür ins ile cân

---

* "Bu bir beşer değil! Bu ancak üstün bir melektir! [dediler]" (Yûsuf 12/31)

3196 elimüzde: elimüze (iü)

Ḳālet feẓâlikünne'l-lezî lümtünnenî fihî*

3199. Zelîhâ dir melâmet eyledüñüz
Nedür bu kim eliñüz toğraduñuz
3200. Anı sevmege lâyıķ gördüñüz mi
Ne imiş hâveri hîç bildiñüz mi
3201. O hâtûnlar dimiş bu şun'-ı Cebbâr
Niçün olmayasın mehtâb-ıla yâr

83^b İÜ

3202. O deñlü itmişimdür cidd ü cehdi
Baña itmedi o zerrece 'ahdi
3203. Çıķar Yûsuf'ı tatlu dil dökөлüm
Ḳılur râm serkeşi bil bu tekellüm

116^a BL

3204. Ğarazları yine görmek cemâlin
Kelâmunda da bileler kemâlin
3205. Çü çıķdı taşraya yine o hürşîd
O hâtûnlara ol gün oldu dir 'îd
3206. Muraşşa' kürsi-i zere oturdı
Ḥavâtûn aldı atrâfını tırdı

---

* Ḳālet feẓâlikünne: Ḳālet hâzâ feẓâlikünne (BL) // "Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur." (Yûsuf 12/32)

3202 itmişimdür: itmemişdür (BL)

3203 bu tekellüm: mütekellim (İÜ)

3206 kürsi-i zere: kürsî zerre (BL) // tırdı: durdı (BL)

3207. Dimişler bu cihâna şevka geldün
Ki bir mihr ü şıfatla zevka geldün
3208. Saña hod ol Hudâ virmiş cemâli
Senün-çün halk kılmış bu nigârı
3209. Saña ancak bu akrân-durur el-ħak
Elün gögsiñe ko inşâf ile bak
3210. Revâ midur kaçarsın bu güzelden
Ki korkmazsın ki nâgâh çıka elden
3211. Firâk-ı yâr müşkildür şağın sen
Bir ol bânû ile ser ola esen
3212. Ki serdlik eyü olmaz yumuşarsın
Zenehdân çâhı zindâna düşersin
3213. Devâ olmaz saña müşkil olur hâl
Şafâda ol beri gel fâriğü'l-bâl
- es-Sicnü eħabbü ileyye mimmâ yed'ünenî ileyhi***
3214. Dimiş Yûsuf ki zindân yegdür andan
Ki siz umarsız ol işleri benden
3215. Tazarru' eylemiş Yûsuf Hudâ'ya
Havâtûn aralarından cüdâya

3212 çâhı: câh-ı (BL)

* BL'de "ileyhi" yok. // "(Yûsuf) 'Bana zindân, bunların benden istediklerinden daha iyidir.' [dedi]" (Yûsuf 12/33)

3216. Beni şakla olaruñ hîlesinden
Olarla durmadan yeg baña zindân

3217. Utanurım i Yezdân hazretüñden
Beni kırtar bularuñ nekbetünden

116^b BL

Nükte

3218. Su'âldür ki havâtûn kesdi elin
Zelîhâ'nuñ niçün kesmeye kıln

3219. Cevâbdur ki Zelîhâ Yûsuf ile
Bir olmuşdı tamâm te'essüf ile

3220. Yoğ idi zerre hâlî yir ki anda
Bıçak kesmege yir bulaydı tende

84^a İÜ

3221. Hüdâ muhabbeti ile dolasın
Mazarrat-ı 'adûdan kırtulasın

3222. Duḥûl itmege yer bulmaya şeytân
Seni hıfz eyleye tevḥîd-i Sübhân

3223. Zelîhâ görmek ile öğrenüpdî
Hüdâ-yı Rabb-ı 'izzet daḥı 'abdi

3224. 'Azâb ferîştehine gösterür dir
Olaruñ gözlerin işlendürür dir

3219 Bir: Pür (İÜ)

3223 öğrenüpdî: öğreneydi (BL)

3225. Ki k rkulmaya dir c n acısında
Ve Münker   Nek r ile de sinde
3226. Zeb n ler de yevm 'l-kıy met
Ba up k rkmamak ola  ula ' det
3227. Res l-i Z 'l-cel l mi'racda gördi
Olardan k rkmaya u r da dindi
3228. Őef 'atde ola ümmetlerine
H d 'nu  'admi var 'izzetlerine
3229. G r rl r n r-ı Y suf'ı o zenler
Acısın duymaya elin kesenler
3230. O k dir k dreti n rın o demde
Göre m 'minler ol n rı o  amda
3231. C n acısın duyurmaya H d  bil
M d m tev  dine meŐ l ola dil

117^a BL

3232. Gelelüm h d' -i zene burada
Bu re'yi buldılar Y suf'a r da
3233. Nice ele gele Y suf didiler
Olaru  her biri bir  am yediler

3229 duymaya: duymayup (BL)

3232 re'yi: r yı (  )

3234. Zelîhâ ellerinden niçe alam
Bular gide mehtâbum-ıla kıalam
3235. Deyu efkârda iken cümle begler
Bu kışşayı tamâmen hep bilürler
3236. ‘Azîz-i Mısr anı zindâna kıoyar
Görür zindâncı şanur anı şoyar
3237. Başında tâc muraşşa’ ü kemer-bend
Libâceyle gelür bir tâze dülbend
3238. Diler şoya Zelîhâ şoyma didi
Şakın ğayrı sözine uyma didi
3239. Kıaçardum ğayriden bunda getürdüm
Süleymân hâtemin şankim yitürdim

Beşâret

3240. Kıaçan mü’min ölüm vaqtine gelse
Îmân tâcı serinde bile olsa

84^b İÜ

3241. Ve İslâm hil’ati egninde hâzır
Ve tâ’at kemerin virmişdi Kıadır
3242. ‘İbâdet na’lini ayakda iken
Müvekkel dir şoyam açık kıala ten
3243. Hıtâb-ı ‘İzzet irüp dine şoyma
Mezârına anı ‘üryân kıoyma

3244. O cümle hil'ati ile ko anı
İşitgil bu maħalde sen ma'ânî

3245. Zeliħâ câriyem şoymadı hil'at
Kaçırdum ğayriden it didi ħürmet

117^b BL

3246. Komazam mü'mini ħıřm-ıla sine
Halâşdur İblis'ũñ vesvesesine

3247. Ve ħâşâ keremümden dir o Mennân
O hil'at virmişimdür didi Deyyân

3248. Girü almak muħâldür 'izzetümden
Kıyâmetde koyaram kudretümden

3249. 'Azametle çıkaram sinleründen
Cemâlüm göreler mü'minlerümden

3250. Müyesser eyle anlardan olavuz
Kelâm-ı Ħaķ ola bize kulavuz

Vaşf-ı zindân

3251. İderler pâk zindânı dinilmiş
Döşenmiş kâliçe buħûr da yanmış

3252. Gümüş iskemle konmuş Yûsuf için
Kodı zindâna anı çünkü bî-çûn

3248 koyaram: koparam (İÜ)

Ve deḥale ma‘ahü’s-sicne feteyân*

3253. Bulur Yûsuf o ḥabsde iki ‘abdi
Dimiş bunda yoluñuz niçe şapdı
3254. Dimişler ki melik kullarıyuz biz
Birimüz sâķī maṭbaḥdâr birimüz
3255. Olar da hışm-ıla zindâna girmiş
Ve zindân içre ol şeb kadre irmiş
3256. Celîs olmuş olar Yûsuf’la dindi
Zekâ vü ‘aķlını tañlarlar idi
3257. Geçer üç gün gelür dördünci gice
Görürler düş deyeyüm anı nice

Ḳāle eḥadühümâ innî erânî a‘şirü ḥamren**

118^a BL

3258. Biri dimiş üzümde sucı şıķdum
Uyandum ol dem içre yine yatdum

85^a İÜ

**Ve ḳāle’l-âḥerü innî erânî aḥmilü fevķa re’sî ḥubzen
te’külü’ṭ-ṭayrû minhü*****

---

* **BL**’de “Ve” yok. // “Onunla birlikte zindâna iki delikanlı daha girdi.”
(Yûsuf 12/36)

3253 Bulur: Bular (**BL**) // yoluñuz: buluñuz (**BL**); şapdı: şaydı (**BL**)

3254 Dimişler ki melik: Dimişler meliküñ (**İÜ**)

** “Onlardan biri dedi ki: ‘Ben (rüyamda) şarap sıktığımı gördüm.’” (Yûsuf
12/36)

*** re’sî: re’si (**BL**) // “Diğerdi de: ‘Ben de başımın üstünde kuşların yemekte
olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm.’ [dedi]” (Yûsuf 12/36)

3259. Biri dimiş başımda sellede nân
Başımdan yedi kuşlar buña inan
Nebbi' nâ bi-te' vîlihi *
3260. Dimişler Yûsuf'a düşden haber vir
Ta'âm yemedən olur düşde te'sîr
3261. Baña düş ta'bîrin Allâh virüpdür
Sizi dağı o Yezdân yaradıpdur
3262. Görür anları 'âkil merd yigitler
İder dîn da'vetine vü öğütler
3263. Dimişler ki senüñ dînüñ ne dîndür
Dimiş Ya'küb peygamber dînidür
3264. Atam Ya'küb'dur peygamber oğlu
Çekerüm Hâk yola ben sizi toğrı
3265. O putlar hîç nesnedür biliñüz
Ki birdür Hâk taḥḳîkdür yalıñuz
3266. Bu cümle 'âlemi halk iden O'dur
Ki didüm ben size Hâk yol ki budur
Emere ellâ ta'büdû illâ iyyâhü **

---

* “Bunun yorumunu bize haber ver.” (Yûsuf 12/36)

3262 vü: o (İÜ)

3263 dînidür: dîndür (İÜ)

** “O size kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir.” (Yûsuf 12/40)

3267. İder anlar o dem putdan ferâgat
Olar müslim oluban oldu râhat
3268. Düşün ta'bîrin ider dindi hâzret
Aña kudret virüpdür Rabb-ı 'izzet
3269. Sucı şıkan buradan irte çıkar
Olur sağa yine bâ emr-i Settâr

118^b BL

Yâ şahibeyi's-sicni emmâ ehadükümâ*

3270. Başından kuşlar etmek yidi anuñ
Aşarlar bil ki az kaldı zamânuñ
3271. Yeye beynisini kuşlar bu merdüñ
Ki hamd eyle devâ bulmuşdı derdüñ
3272. Dimiş ol kimse görmedüm bu düşü
Nefes çıkduğı demde bitdi işi
3273. Ki yarındası aşarlar kişiyi
Hudâ hıfz ide erkegi dişiyi
3274. Çıkarurlar o sakķâyı giderken
Dimiş Yûsuf di şâha vech-i ahsen
3275. Ki suçsuz bî-günâh zindânda bir er
Gözedür luţf ire her demde ol der

---

* “Ey zindân arkadaşlarım! (Rüyalarınıza gelince), biriniz...” (Yûsuf 12/41)

3274 sakķâyı: şakķâyı (BL)

3275 Bu beyit İÜ'de yok.

3276. Deyesin deyu eylemiş vaşiyet
Kişide dir gerekdür hayra niyyet

85^b İÜ

3277. Unutdurmış Hudâ ol merde anı
İdiser âşikâr râz-ı nihânı
3278. Kula ısmarladı Yûsuf işini
Felegüñ gör sen imdi cünbüşini
3279. Hudâ itdi 'ikâb Yûsuf'a dindi
Koduñ Deyyân'ı reyyândan mı umdı
3280. Celâlüm haqqı yedi yıl tamâmı
Saña zindân eyledüm maqâmı
3281. İşidüp ağlamış Yûsuf yazılmış
Dimiş Cibrîl ezel gerekdi bu iş
3282. Koduñ Hâlîk'ı maḥlûḳdan diledüñ
Şahîḥ bil ki yedi yıl bunda ḳalduñ
3283. Hudâ 'afv ide cürmüm yedi yılda
Kerem Haqq'ıñ vü nesne yok 'amelde

119^a BL

3284. Dimiş Cebrâ'il'e zindân nâ-pâk
Gelürsüz bunda dâ'im cüst u çâlâk

3279 'ikâb: 'itâb (İÜ)

3280 zindân: zindânı (BL)

3285. Dimiş Cibrîl arz nâ-pâk degildür
Hak'ı bir bilmeyen idrâk degildür
3286. Dimiş babam ne hâldedür haber vir
İki gözleri görmez oldu bil dir
3287. Niçün ayırdı Raḥmân beni andan
Seni sevdiği için tatlu cândan
3288. Maḥabbet baña maḥşûşdur didi Hak
Sebeb bu oldu dir taḥkîk muḥakkak
3289. Yedi yıl geçdi bunuñ üzerine
Gelelüm biz Zelîhâ'nuñ ğamına
3290. Ziyâde oldu 'ışkı vardıgınca
Dutuşur nâr-ı 'ışka durdugınca
3291. O beş hâtûn da Yûsuf'ı severler
Müdâm zindâna ta'âm gönderürler
3292. Yimez Yûsuf ta'âmını olaruñ
Ta'âmın ol melek yir mi o hâruñ
3293. Ulaşdururdu zindân halkına ol
Hudâ cümleñüze fetḥ ide dir yol
3294. Müdâm Yûsuf 'ibâdet üzre imiş
Ki düş 'ilmini Cibrîl öğredürmiş

3285 Cibrîl: Cebre'îl (İÜ) // bir bilmeyen: birlemeyen (İÜ)

3295. Hüdâ emriyle va'de bulur itmâm
O zindândan irer vaqt çıka ol cân

3296. Mısr sultânı Velîd ibn Reyyân
Görür düş kim ola dir bunı yoran

Ve kıale'l-melikü innî erâ seb'a baķarâtin simânin*

86^a İÜ

3297. Vezîrlerini cem' itmiş o sultân
Olar düş ta'bîrinde kıaldı ħayrân

119^b BL

3298. O sâķî dir olara ol an içre
Ki vardur bir yigit zindân içre

3299. Olan vâķı'ayı kıılır 'ayân ol
İşidüp tañladılar sağ ile şol

3300. Bu düş ta'bîrini ol merd ider dir
Dimiş sultân bu düşe gör o ne dir

3301. Gelür Yûsuf'a sâķî i'tizârla
Buluşur ħabsde dir ol gül-'izârla

3302. İder 'özrin unutmuşam deyu ol
Dimiş nedür ya şimdi bunda medlûl

---

* "Kral dedi ki: Rüyamda yedi semiz inek gördüm..." (Yûsuf 12/43)

3298 sâķî: şâķî (BL)

3299 tañladılar: tañladılar (BL)

3301 sâķî: şâķî (BL)

3303. Dimiş sultân-ı Mışr'uhn vâkı'asın
Dimiş Yûsuf ki sen benden deyesin
3304. Yedi yıl içre ola dir ucuzluk
Ki Őoñra yedi yıl da ola kıızlık
3305. Bu ta'bîrin dir ol sultâna sâkı
Dimiş hıdmet deyesin aña bâkı
3306. Bu hâle nice tedbîrdür münâsib
Haber virsün bize dir ol muhâsib
3307. Gelüp Yûsuf'a sâkı kıldı takrîr
Dimiş Yûsuf buña budur ki tedbîr
3308. Yedi yılda ziyâde ola ğallât
Anı başı ile Şaklaya her zât
3309. Döke bir setiye tohm ekmek için
Kalanı başlu dura etmek için
3310. Gelüp sâkı dimiş aħbârı bir bir
Dimiş sultân ki ol 'âkıil kişidür
3311. Vezîrüm olmağa lâyıķ-durur ol
Dimiş sâkıye nice kişidür ol

3305 sâkı: şâkı (BL)

3307 sâkı: řakķā (BL)

3309 etmek: ekmek (İÜ)

3310 sâkı: şâkı (BL)

3311 sâkıye: şâkıye (BL)

3312. Dimiş sâķi ki ol bir hoş yigitdür
‘İbâdet üzredür sözi öğütdür

120^a BL

3313. Dil ile olmaya vaşfi civânuñ
Ferîdidür bu cümle halk olanuñ
3314. ‘Azîz-i Mısr’uñ ol dinür kuludur
Degildür kul bilüñ aşlı uludur
3315. Karındaşlarınıuñ mekri hasedden
Ayırmış bunu hasebden nesebden
3316. Melik zindâncıyı getürdür anda
Nice bilürsin ol yigidi sen de
3317. Dimiş zindâncı bir ‘âbid yigitdür
Yüzi nûriyle bil zindân sa’iddür

86^b İÜ

3318. ‘İbâdetde ider kıaddin kemân ol
Fesâddan zerre virmez nefesine yol
3319. Gelen ni‘metleri virür ğarîbe
Yemez bir loķma bu emr-i ğarîbe
3320. Zelîhâ ile beş hâtûn ta‘âmı
Getürürler doyurur hâş u ‘âmı

3312 sâķi: şâķi (BL)

3313 vaşfi: vaşf-ı (BL)

3321. Zelîhâ habsine bâ'ışdür anuñ
Çeker cevrini haylîden zamânuñ
3322. 'Azîz-i Mısr'ı getürtmiş melik dir
Neden habs ola zindânda melek dir
3323. Şatun aldım oğul idindüm anı
Ziyân eylemedi ol rûh-ı şânî
3324. Anı zindâna koydum şuçı yokdur
Açılur bu arada kışşa çokdur

**Hzret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm
zindândan çıkdığıdur***

3325. İrişdi sâ'ati bâ emr-i Yezdân
Bu yolda Yûsuf eyü çekdi zindân
3326. Melik dir anı zindândan getürüñ
Dimiş ki bu işi ta'cîl bitürüñ

120^b BL

3327. Melik ister seni buyur dimişler
Dimiş Yûsuf müşevveşdür bu işler
3328. Melik toğrılığum bilsün bu demde
Olar mevcûd-durur degil 'ademde
3329. O beş hâtûn ki kesdi ellerini
Sebeb ne idi açsun dillerini

---

* zindândan çıkdığıdur: çıkdı zindân (İÜ)
3326 zindândan: zindân (İÜ)

3330. Orada zâhir olur haq ne ise
Zelîhâ dahı vâkı'ini dise
3331. 'Azîzüñ haqqı çokdur üzerimde
Ri'âyet bulması melik katında
3332. Murâdımdur bular olduqda zâhir
Melik huzûrına varıla tâhir
3333. Melike bu kelâmı naql iderler
O beş hâtûnı götürüñe dirler

Felemmâ câ'ehü'r-resûlü kıale'r-ci' ilâ rabbike *

3334. Yine sâkı gelüp Yûsuf'a çün dir
Dimiş Yûsuf olara eli şor dir
3335. Neye kaç' eylemiş ellerin anlar
Ola zâhir baña bühtân kılanlar

**Fes'elhu mâ bâlü'n-nisveti'l-lâtî kaçta'ne
eydiyhünne ****

87^a İÜ

3336. Melik hâtûnlara şorar ki zenler
Görüp Yûsuf'ı ellerin kesenler

---

* câ'ehü'r-resûlü: câ'e'r-rüsülü (BL) // "Elçi, Yûsuf'a geldiği zaman (Yûsuf) dedi ki: Efendine dön!" (Yûsuf 12/50)

3334 sâkı: şâkı (BL); İÜ'de "çün" yok.

** bâlü'n-nisveti: bâli'n-nisveti (İÜ) // "Ona 'Ellerini kesen o kadınların zoru neydi' diye sor." (Yûsuf 12/50)

3337. Turuncı kesmeyüp siz elleriñüz
Neye kesmişdiñüz baña deyiñüz
3338. Dimişler ki hîç anuñ mişli âdem
Cihâna gelmedi halkı oldı Âdem
3339. Anı gördükde unutup özümüz
Turunc şanduk u kesdik ellerimiz

121^a BL

3340. Zelîhâ işidicek bu kelâmı
O terk itmiş-idi 'âr-ile nâmı
3341. Zelîhâ açdı 'ışk ile dehânın
Beyân eyledi birbir anda hâlin
3342. Ne itdüm ise Yûsuf'a ben itdüm
Beni 'ışk buraya getürdi gütdüm
3343. Ki yokdur zerrece Yûsuf günâhı
Yedi aylık şabî oldı güvâhı
3344. 'Azîze ben anı habs eyle didüm
O dem kendü dilümle zehri yidüm
3345. O Yûsuf 'ışkı ile sîne pürdür
Bu çeşmüm dökdügi la'l-ile dürdür
3346. Zelîhâ'ya özi göyündi halkuñ
Bilün te'sîridür bu hüsn-i hulkuñ

3347. ‘Azîz şermende oldu ser-zemînde
Ciger pür-hûn Zelfîhâ’nuñ gamında

3348. Gelüp Yûsuf’a dindi oldu zâhir
Senüñ toğrulıguñ gün gibi tâhir

Zâlîke li-ya’leme ennî lem eñunhu bi’l-ğayb*

3349. Dimiş Yûsuf suçım yok didigümden
Hıyânet gelmemişdür dir özümden

3350. Hacı’l olmak ‘azîz maqşûd degildür
Murâd olan diken degildi güldür

Ve mâ überri’ü nefsi**

3351. Dinür ol anda Cebrâ’îl geldi
Bükâ eyledi Yûsuf anda dindi

3352. Dimiş eylemişem nefsum günâhsız
Ki nefsüme iderüm bil ki perhîz

121^b BL

3353. Zelfîhâ ‘ışkî mecâzîydi evvel
Olur soñra haqîqate mübeddel

3354. Dimiş evvel günâh olmuşdı şâdir
Anı lutf-ıla ‘afv eyledi Qâdir

* li-ya’leme: li-ya’lemhû (BL) // “(Yûsuf dedi ki): Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi (herkesin) bilmesi içindir.” (Yûsuf 12/52)

** “(Bununla berâber) nefsimi temize çıkarmıyorum.” (Yûsuf 12/53)

3351 dindi: didi (İÜ)

3352 bil ki: belki (BL)

3354 ‘afv: halk: (İÜ)

87^b İÜ

3355. Ma'âşîden berîdür ol melek dir
Bozar tevbîrleri taḥkîk taḳdîr

Beşâret

3356. Buyurur Ḥaḳ Te'âlâ kullarına
İrirür gûşmâl kulaḳlarına

3357. Buyurmuş dostlığıum sizüñle ḥaḳdur
Kelâmuñ her birisi bir sebaḳdur

3358. İdingil kendüñe eylügeni 'âdet
Olacaḳdur olur rûz-ı kıyâmet

3359. Geliser bir ayaḳ üzre biñ ayaḳ
Su'âl olunur anda ḥâl-i muṭlaḳ

3360. Göreler ḥaḳ günâhlar ḥaddi bî-'ad
Kılalar şefḳati kendülere sed

3361. Deyeler lâyıḳuz cümle cezâya
Düşelüm biz ṭamu içre fizâya

3362. Deye Bârî Ḥudâ nevmîd olmañ
Günah deryâsı efkârına ṭalmañ

3363. Bağışladum size bu dem günâhı
Anı itdürmege emr-i İlâhî

3359 Geliser: Gelürsüz (BL)

3364. İrişüp eylemişdüm ben muḳadder
Yazusını görür 'avrat-ıla er
3365. Bu an 'afvımla girüñ cennetüme
İrişüñ luḫfım ile raḫmetüme
3366. Zihî luḫf-ı İlâhî zî-sa'âdet
İde cümlemüze Hâdî hidâyet

122^a BL

3367. Gelelüm yine 'azîz kışşasına
Ne düşmüşdür Zelîḫâ ḫişşesine
3368. Talâḫ virür Zelîḫâ'ya 'azîz dir
O demde ayrılır ol iki dilgîr
3369. Zelîḫâ'yı gider dir ḫânesine
Geçer on yıl şabırda yana sîne

İşâret-i dîger

3370. Şular kim eyledi da'vâ-yı dostlık
Bahâ ile olına dindi ḫulluḫ
3371. Ki Ya'ḫûb sevdi Yûsuf'ı bahâne
İki gözin virür baḫmaz cihâna
3372. Ki şoñra Yûsuf'ı bulduḫda Ya'ḫûb
Gözi virildi ḫâşıl oldu maḫlûb

3370 Şular kim: Şular ki (İÜ)

3373. Zelîhâ dahı Yûsuf'ı severdi
Bahâ dinildi varın cümle viridi

88^a İÜ

3374. İki gözün de viridi dost yolına
Gelür Yûsuf'la cümlesi eline

Nükte

3375. Hudâ-yı Zü'l-celâl bil buyurur dir
Şu mü'min beni sevmekde olur dir

3376. Vireler gönlünü 'ışkıma anlar
Ve cânın vire 'Azrâ'îl'e şunlar

3377. Vireler mâlların miskinlere dost
Tenün tâ'atüme şarfe yiter post

3378. Bulalar beni ol 'âşıklarum dir
Ola fânî tenüñ bâķî dimiş pîr

3379. Nażargâhum ola gönüllerüñüz
Ve mâliñuz yerine uçmağımız

122^b BL

3380. Dimiş virile âhîr demde Bârî
Cemâlüm gösterem dir Zü'l-celâl'i

3381. Hudâyâ eyle **Hindî**'yi olardan
Ġazâ yolında viridi mâl ile ten

3377 tâ'atüme: tâ'ate (BL)

3379 uçmağımız: uçmağıñuz (BL)

**Ḥazret-i Yûsuf Peygamber 'aleyhi's-selâm
zindândan çıktı ***

3382. Zamânı irdi kim bâ emr-i Sübhân
İre pâyâna bugün ḥabs-i zindân
3383. Melik bindügi atı zerle zîver
İder muraşşa' eyer ile dirler
3384. Ve kendü ḥil'atünden nice câme
Düşer gülgüle ol dem ḥâş u 'âma
3385. Dolar zindân eṭrâfına âdem
Cemâl-i Yûsuf için dökülür dem
3386. Giyer gülgün kabâ başına dülbend
İki bölük saçına oldu dilbend
3387. Çıkup zindân ḳapusına ider ḥamd
Yüzinde berḳ urur dir nûr-ı Aḥmed
3388. İder zindânun ehline ol iḥsân
Süvâr olur ol esbe dinür ol an
3389. Yüzin gören yitürür kendüsini
Diremez nice eyyâm kend'özünü

---

* zindândan: zindân (iÜ)

3385 Dolar: Ṭolar (iÜ)

3389 kend'özünü: kendi özünü (iÜ)

3390. Olur dîvâne bir nice kişiler
Öñünce niceler yıl gibi yiler

3391. Sarâya girmedin Yûsuf o bevvâb
Şaçar der-i şarây içine ol âb

3392. Ğubâr irmeye pâ-yı Yûsuf'a dir
O 'aklı irdügince kıldı tebdîr

88^b İÜ

3393. Sarâya girdi Yûsuf 'izzet-ile
Melik karşı gelür dir hürmet ile

123^a BL

3394. Başar bağına anı idüp iqbâl
Mübârek ola dinmiş ferr u iclâl

3395. Seni görmegi Hâk kıldı 'inâyet
Kudûmuñda-durur senüñ sa'âdet

3396. Melik 'azîze bakup dir ki bu zât
'Ubûdiyyetden âşâr var mı zerrât

3397. Bu peygamber nesebi şüphe yokdur
Bunıñ endîşesinde kışşa çokdur

3398. Baña vir bu yigidi iy 'azîz sen
Dimiş ki yolıñuza cân ile ten

3391 der-i şarây: deri şarây (BL)

3397 nesebi: nesli (İÜ) // endîşesinde: enşdişesinde (İÜ)

3399. Şatun alup dururam olsun âzâd
Buña bende olalar yüz biñ âzâd

3400. odılar bir gümüş kürsî oturdı
Lisân-ı ‘Ibrîce du‘âyı kıldı

3401. Ne dildür bu ki sen kıldun du‘âyı
Dimiş ‘Ibrî dilidür şâh-ı ‘âlî

3402. Bilür dinürdi Yûsuf kırk lisânı
Mağalli düşicek söylendi anı

**Felemmâ kellemeñû âle inneke’l-yevme ledeynâ
mekînün emîn***

3403. Melik yanımda dir Yûsuf ‘azîzsin
Kelâmuñ ile sükkerden lezîzsin

3404. Ve dâñasın vezîrüm ol benüm sen
Bu ğamlarda bu dem alduñ elem sen

3405. udâ olsun müdâmî dest-ĝirüñ
Bu bende aqqına yodur dirîĝüñ

3406. uluñ urâyı virmem bu cihâna
Revâ mı bendeñüz âteşe yana

3399 alup dururam: alup dururdum (İÜ) // olalar: olupdur (İÜ)

* inneke: enneke (BL) “Onunla konuşunca: Bugün sen yanımda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin, dedi.” (Yûsuf 12/54)

3404 Bu: Yu (İÜ); elem: elüm (İÜ)

3407. Melik eydür 'azîz ol şehr-i Mısr'a
'Azîz gibi kişi gelür mi 'aşra

123^b BL

3408. 'Azîz olsun 'azîz dutdı beni ol
Hudâ virsün 'ıvâz dîdâruna yol
3409. Kemâ kân ol 'azîz olsun bu şehre
Vire 'adliyle behre dir bu dehre
3410. Dimiş melik ne istersin di hıdmet
Baña anbardârlık ola himmet
3411. Zamân-ı kaht ire 'adl ola işim
Ri'âyet olına yâd u bilişim

Ḳālec' 'alnî 'alâ ḥazâ'ini'l-arzi innî ḥafızun 'alîm*

89^a İÜ

3412. Nısf-ı ḥâşıl re'âyâdan alınur
Anuñ ile bu ḥalka zulm olunur
3413. Re'âyâyı sıfâriş kııl baña dir
Olar ḥaḳḳında ola ḥüsn-i tedbîr
3414. Dimiş virdüm geyürmiş yine ḥil'at
Kişide aşıl gerek dindi ḥilḳat

3408 'azîz dutdı; 'arîz dutdı (BL) // 'ıvâz: 'avz (İÜ)

* İÜ nüshasında âyet yok. BL'de "alâ" yazılmamış. // "Ben ülkenin hazinelerine tâyin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim, dedi." (Yûsuf 12/55)

3414 aşıl: aşlı (İÜ)

3415. Sarây emreyledi Yûsuf için bil
Bu 'izzetleri cümle bildiler il
3416. Virilmiş Yûsuf'a kıl u karavâş
Olur 'adl-ile Yûsuf 'âleme fâş
3417. Re'âyaya o deñlü 'adl ider ki
Dimişler cümle 'âlem halkı ney ki
3418. Geçer üç yıl bu hâlde 'azîz ölür
Yerine dindi Yûsuf 'azîz olur
3419. Melik Yûsuf'a ol deñlü maḥabbet
İdüpdür cân u dil ile o 'izzet
3420. Görür her günde üç def'ada anı
Aña teslîm ider milk-i cihâmı
3421. Dimiş rûḥum sen eyle cümle emri
Senüñ hükmiñde olsun il ü çeri

124^a BL

3422. Zâhîre yağdı Yûsuf yedi yılda
Hisâb olunmaz miqdârı dilde
3423. Yedi yıl geçecek irişdi dir қаһт
'Adl ola burada bu-durur şart

3417 ki: kim (İÜ) // İkinci mısra İÜ'de "Dimişler buña akrân dinile kim" şeklinde.

3421 rûḥum: pîrem (İÜ)

3424. Melik hânesine begler evine
Taḥıl virürdi Yûsuf her birine
3425. Re'âyâyâ şadaķa bezl iderdi
Olaruñ ḥâlini dâ'im güderdi
3426. Mış batmanı nân bir zerre olmuş
Bahâ-i ḥıñtadan ḥazîne dolmuş
3427. Vilâyet ehli eṭrâfdan gelürler
O ḥazretten müdâm ğalle alurlar
3428. Şehir kavmi dimiş taşraya virme
Dimiş Yûsuf yeter cümleye ivme
3429. Bu tedbîr cümle için olınuşdur
Dirîĝ olmaz bu cümle ḥalka maķdûr
3430. İder taḥşîl-i mâl bî-ḥad dimişler
Niçeler ḥased ile ğam yemişler
3431. Kıpası Yûsuf'ın olup küşâde
Kıpucıları kırk biñden ziyâde
3432. Ve kırk biñ kulu maḥşûş kendüsine
Sa'âdet üzere ḥazret gerdi sîne

89^b İÜ

3433. Ve begler eli altındaydı anuñ
Ferîdi idi Yûsuf bu cihânuñ

3426 zerre: zerre (BL)

3429 cümle için olınuşdur: cümleñ için oluşdur (İÜ)

3434. Geçer bir yılı қаһтуñ şânisinde
Viren malların itmek satısında
3435. Muḥaşşal beş yıla emvâl ü emlâk
Virürler Yûsuf'a var eyle idrâk
3436. Yine irişdi ḥâli her nüfûsuñ
Yazusın gördiler anlar rü'ûsun

124^b BL

3437. Melikle Yûsuf'ın olmuşdı қavli
O beş yıl maḥşûlîñ melike meyli
3438. İki yıl daḥı yedi ola anı
Ala Yûsuf iki yılda қalanı
3439. Dinür ol iki yılda қаḥт kemâle
İrişüp irdi çok kimse zevâle
3440. Қırılmış açlıғından niçe kimse
Та'âmla çok тама' eyleme ünse
3441. Ahâlî-i Mısr dirler dimişler
Zamânı gör o ḥalka neler işler
3442. 'Ayâl ü ehlimiz қul olsa ḥazret
Bize virse gıdâ itsek қanâ'at

3435 yıla: bele (BL)

3443. Dimiş Yûsuf seher şahrâya çıkun
Bile evlâdîñuz yüzine baķuñ
3444. Ne ise orada maķşûd bulasız
Umaram 'ibret-i Hâķ'la dolasız
3445. Çıķar şahrâya hâķ evlâdı ile
Cihâmı doldurur feryâdı ile
3446. Görüp Yûsuf olara şefķat itdi
Kul idüp ide âzâd niyyet itdi
3447. Ki kendi kulluğın añmıř orada
Gelür Cibrîl'e aķbâr dir burada
3448. Muhaşşal 'abd ider çok hürri'l-aşlı
Bu tafşil üzre yazarlar bu faşlı
3449. O şahrâya çıķar evlâd u ensâb
Ta'allukât ile ezvâc u aşhâb
3450. Muķırlar her biri biz 'abdiñuz dir
Havâtûn cümle kenîzeklerüz dir
3451. Virür Yûsuf o cümlesine gendüm
şular ki teşne idi didi ķandum

3445 doldurur: ıoldurur (İÜ)

3446 ide: anda (İÜ)

3448 çok: cû' (BL)

125^a BL

3452. Aluban galleyi döner giryeye
Nidâ olur ki geliñüz berüye
3453. Dönerler cümle maḥzûn oldu nâdim
Elümüzden alınur mı bu gendüm

90^a İÜ

3454. Dimiş Yûsuf bu cümle beni bilsün
Ki peygamber oğluyam inansun
3455. Ve sizler ‘abdüm oldıñuz şaḥîḥdir
Ḳamûsı cümle evlâd-iledür dir
3456. Dimiş âzâd olıñ bugün ḳamûñuz
Mekânıñuza siz ḥandân dönüñüz
3457. Baş açuban du‘â kılmışlar anlar
O açlık âteşi ile yananlar
3458. Bilürler ḥalk ki bu dost-ı Ḥudâ’dur
Bu ta‘bîr cümle ḥalk içre şadâdur

Beşâret-i âḥer

3459. Sürüle niçeler yevme’l-ḳıyâmet
Ola cennete ḥamuya ‘azîmet
3460. Dönüñ deyu nidâ irişe Ḥaḳ’dan
Alñuz ‘ibreti siz bu sebaḳdan

3453 oldu: u (BL)

3455 evlâd-iledür: evlâd biledür (İÜ)

3461. MıŖ kavmini Yûsuf kıldı âzâd
Sizi âzâd kıldım olıñuz Ŗâd

3462. Deyu cennete emr eyleye Mennân
Günahkâr kullara eyleye ihsân

**Ĥazret-i Ĥak celle zikruhû cemâl-i Ĥazret-i Yûsuf
Nebî müşâhedesiyle ehl-i MıŖ'a ġınâ ihsânıdur***

3463. Yeñi haŖâda kırk gün kalmıŖ idi
O cümle ġalle anbardan tükendi

3464. Kemâl-ile acıkmıŖ ehl-i MıŖ'uñ
Bu Ĥikmet üzere barmak ıŖırun

125^b BL

3465. Tazarru' eylemiŖ Yûsuf Ĥudâ'dan
Acıkdı kullaruñ irġor 'atâdan

3466. Nidâ irmiŖ ki vechüñ eyledüm Ĥûn
Cemâlüñle doyalar olma maĤzûn

3467. Niġâbüñ ġötürüp 'arz-ı cemâl kııl
Ki toyla Ĥalkı dinmiŖ bil iy 'âkııl

3468. Bu emr üzre niġâbuñ açup ol ġün
Cemâlün ġorene olmiŖdı düġün

---

* BL'de "nebî" yok.

3463 haŖâda: ĤâŖâda (BL)

3469. O deñlü Hâk Te'âlâ virdi tokluk
Cihânda olmaya öyle konukluk

Beyt

3470. Cemâl-i Yûsuf'ı görmekle nice teşne avcı
Doyurduñ yek nazarla sen gîdâ-yı nefse muhtâcı

Nazm *

90^b İÜ

3471. Cemâl-i Yûsuf'a 'izzet kıllurlar
Gîdâ idinüben kuvvet bulurlar
3472. Kulağdan 'âşık olur aña insân
'Acep görme görenler virdügin cân
3473. Zelfîhâ nice sevmeye diñ anı
Cemâli ile toylaya cihânı
3474. Bunu an bilme mu'ciz bil iy 'âkil
Anuñ vaşfin nice naql ide nâkil

İşâret

3475. Hudâ dir vech-i Yûsuf oldu ni'met
Kıyâmetde ne ola diñle 'izzet
3476. Ola halk teşne aç rûz-ı eleste
Günâh emrâzı ile cümle haste

3470 Birinci mısırâda vezin mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün fâ'îlün; ikinci mısırâda mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün şeklinde.

* BL'de başlık yok.

3473 toylaya: doylaya (BL)

3477. Zebûn hayretde hayrân durur iken
Dimâg u dil ağızda qurur iken

3478. Şu'â-ı nûr-ı Raḥmân ide işrâk
Nazar eyleye aña cümle müştâk

126^a BL

3479. İreler teşneler âb-ı hayâta
Ve açlar tok olup ire şebâta

3480. Ḥudâ-yı Rabb-ı ʿizzet kıllarına
Hidâyet irgire dir dillerine

3481. Cemâl-i Yûsuf'ı dünyâda şâhid
İdüp idesiz uḥrâda müşâhid

3482. ʿÎnâyet senden iy Ḥayy-ı tüvâna
ʿAqıl irgörmeye luḫfiña dâna

Şıfat-ı mu'ciz

3483. Dinür Yûsuf'a bir a'mâca oqlan
Getürürler idin mu'cizi iz'ân

3484. İder Ḥazret-i Yûsuf dir münâcât
Revâ olur o an içinde ḫacât

3485. Açılur çeşmi ol a'mânuñ anda
Ḥudâ luḫfını diñle imdi bunda

3477 Dimâg: Tımâg (BL)

3480 irgire: irgöre (İÜ)

3486. Gelür Yûsuf'a Cibrîl dinmiş ol an
Nikâbuñ aç cemâliñ görsün oğlan
3487. Yüzüñ nûrıyla gözi ola rûşen
Zihî luţf-ı İlâhî vech-i aḥsen
3488. Hemân açar cemâlin ḥazret anda
Şu'â'ndan kamaşur dîde anda
3489. İrer fer oğlanuñ görmez gözine
Kulak dut şimdi Yezdân'uñ sözine

91^a İÜ

Beşâret

3490. Te'âlallâh buyurmuş kudretünden
Müşâhede olına 'ibretünden
3491. Kıyâmetde dinür kudreti nûrın
Kulûb-ı 'âşîye kıla zuhûrın

126^b BL

3492. Açıla gönli gözi dir olaruñ
Cemâlin göreler Perverdigâr'uñ
3493. Müyesser eyle iy Kâdir müyesser
Senüñ luţfiñi gözler 'avrat u er

3488 kamaşur: kıpranur (İÜ)

**Ya'küb Peygamber 'aleyhi's-selâm oğulların
buğday almağa Mısr'a gönderdügüdür***

3494. Yigirmi yıl tamâma irdi Ya'küb
Çıkardı gözden anı rûy-ı ma'lûb
3495. İrişür kaht dir Ken'ân iline
Düşer tahşîl-i buğday halk diline
3496. İşidür Hâzret-i Ya'küb Mısr'da
Şatılur dindi buğday ol 'aşrda
3497. Dimiş oğullarına Mısr'a varuñ
İkişer yükle buğday siz de aluñ
3498. Ve hem yollarda Yûsuf'ımı yoklañ
Bu sözüm şimdi size hod gelür tañ
3499. Dimişler nice añarsın sen anı
Yigirmi yıl ki geçmişdür zamânı
3500. Ol oğullar olurlar yola hâzır
Melike olmañuz hıdmetde kâşır
3501. Deyu Ya'küb sıfâriş eylemiş dir
Görelüm nice ola emr-i taqdîr
3502. Gelürler Mısr'a dir evlâd-ı Ya'küb
Cefâ kıldıklarıdur hâkim-i hûb

---

* BL'de "...buğday almağa oğulların Mısr'a gönderdügüdür" şeklinde.

3503. Olunmuş idi tenbîh her apuya
apucular azîz izniyle oya
3504. Dimişler Yûsuf'a Ken'ân ilinden
Nice ihvân gelüpdür dindi dilden
3505. İşidüp şâd olur dinildi azret
Getürüñ bunda deyu oldı izzet

127^a BL

3506. Cefâ ehli saña muhtâc olalar
Hudâ avni ile apu ılalar
3507. Olar bilmeye seni ıla ta'zîm
Adûlar eyleyeler saña tekrîm
3508. Haberde naql olunur elli def'a
Mekâtib gönderür irişe yâra

91^b İÜ

3509. Hudâ-yı Rabb-ı izzet hükmi olmaz
Yûsuf kâğıdlarınıñ biri varmaz
3510. O Raḥmân hikmeti var kudreti var
Anuñ emri ile görünür âşâr
3511. Huzûr-ı Yûsuf'a girür ol ihvân
Uḥuvvet amarından aynamış an

3506 apu: apub (İÜ)

3508 irişe yâra: ol hüzn-i def'e (İÜ)

Felemmâ dehalû 'alâ Yûsufe*

3512. Görüp Yûsuf bilür cümlesin anuñ
Bilürdi âşinâ olduğı cânuñ
3513. O anda kendüyi bildürmedi dir
Bulara luţfila olına tedbîr
3514. Murâda geldiler maqşûd bulalar
Acıkmışlar-durur buğday alalar
3515. Hicâba düşmeyeler âşinâdan
Atama sâ'ati var rûşenâdan

Beşâret

3516. Hudâ kâdı ola vara günehkâr
O Yezdân deye bunlar diler âşâr
3517. Günâhları urlursa yüzine
Hicâb düşe olaruñ dir özine
3518. Bular rahmet umagelmişler iken
Revâ olmaz ki dûzağ ola mesken

127^b BL

3519. Günâh 'afv idici benven bile halk
Ki cömerdleri de ben eyledüm halk

---

* "Yûsuf'un yanına girdikleri zaman..." (Yûsuf 12/99)

3515 rûşenâdan: rûşinâdan (BL)

3520. Deyu ihsân ide ol demde Raḥmân
Zünûbdan ictinâb eyleye insân
3521. Görür Yûsuf ğubâr-ı rehde anlar
Dururlardı huzûr-ı şehde anlar
3522. Şorar Yûsuf kişiler niredensiz
Müşekkel merdümânsız zinde tensiz
3523. Ne nâm-ile añılırsız zamânda
Ne maṭlab üzre geldiñüz ya bunda
3524. Dimişler gelürüz Ken'ân ilinden
Selâm getürürüz Ya'küb dilinden
3525. Dimiş Ya'küb kimdür ü ne işler
O peygamberdür oğlıyuz dimişler
3526. Atamız diri Hâk peygamberidür
O tâ'at üzre gayriden berîdür
3527. Dimiş dir kime peygamber-dürür ol
O Tañrı kıllarına gösterür yol

92^a İÜ

3528. Mışır kıvmi de Tañrı kıllarıdur
Niçün gelmeye bunda anda olur

3520 eyleye: idesin (İÜ)

3522 Şorar: Şorur (BL)

2523 üzre geldiñüz ya: üzere gelindi (İÜ)

3529. Anı Ken'ân iline virdi Mennân
Ziyâde pîr-dürürler aña inan
3530. Ve hem gözleri görmez oldu a'mâ
Ne sebep ile görmez indi mi mâ
3531. Bir oğlu vardı Yûsuf adlu anuñ
Kemâl-i hüsni var idi civânuñ
3532. Kamumuzdan anı yekrek görürdi
Müdâm anuñla durup otururdu
3533. Ol oğlu nâgehânî zâyi' oldu
Gözinüñ görmesine mâni' oldu

128^a BL

3534. Döker göz yaşı anuñ hasretünden
Çadi hamdür cihânuñ miñnetünden
3535. Müdâmî ağlar ol dârü'l-hazende
Ve yokdur zerrece nûrı gözünde
3536. Niğâb altında Yûsuf ağladı dir
Göñülden sız'dan ağlamışdur ol pîr
3537. Dimiş vara sizüñ gibi oğullar
Bir oğul gitmek ile niçün ağlar
3538. Dimişler hûb idi ol nevcivânı
Deli olurlar idi gören anı

3536 “sızudan” kelimesi vezin icabı “sız'dan” şeklinde okundu.

3539. İki hemşîresi kalmışdur anuñ
Añup derdini arturur babanuñ
3540. Bir ev yapmış-durur dârü'l-ḥazen dir
Müdâm ol ev içinde ğuşşasın yir
3541. Gice vü gündüzin Yûsuf dir ağlar
Şadâsından gelür güftâra tağlar
3542. Dimiş Yûsuf meger sizden ziyâde
Hünerver ola ol qalbi küşâde
3543. Dimişler âferin fehmiñe şâhum
Ḥuzûra irdi Ḥaḳ emriyle râhum
3544. Anuñ 'aqlı ziyâde fehmi ğâlib
Şalâḥ üzre idi hem 'ilme tâlib
3545. Ve zâhid idi ol kaşı hilâl bil
Anuñ evşâfını naql idemez dil
3546. Çü Yûsuf işidür vaşfin olardan
Dimiş yamanluğ eylük şulardan
3547. Yüzüme karşı yamanluğ idenler
Benüm ardımca eylügimi söyler
3548. Bağışlayam bulara suçlarını
Görüñ luḡf-ile siz ol din erini

3544 üzre idi hem: üzere idi (İÜ)

128^b BL; 92^b İÜ

3549. Kim olursa ider eylüge eylik
Kişi eylükle bulur dindi beglik
3550. Ziyâfet ideyüm konuklarum ben
Ola tâ kışşalarda kışşam ahsen
3551. Dimiş Yûsuf gulâmlarına bunlar
Ġarîblerdür ola yakında anlar
3552. Burada bir oda virüñ duralar
Murâd olduĠda hâzır bulınalar
3553. Ġarîblerdür bular yol azmayalar
Olur olmaz kişiyle gezmeyeler

Beşâret

3554. Yûsuf ihvânınıñ çekdi belâsın
Oları eylük ile toylayasın
3555. Ve kendüden ırâĠ komadı anı
Eyü gözledi eylükde yamanı
3556. İ mü'min sen ki işledüñ günâhı
İrişdirdüñ huzûr-ı Hakk'a râhı
3557. O Yezdân hâşa kulların ırâĠa
Koya mı hiç oları bâĠ u râĠa
3558. Günâh gerdini a'zândan gidere
Rızâ vermeye zerrece kedere

3559. ‘Înâyet nûrî ile eyleye pâk
Anuñ luţfına irişmeye idrâk
3560. Gelelüm yine Yûsuf ihvetine
Tazarru’la Hudâ’ya minnetine
3561. O şeb geçdi seher getürtdi yine
Gelüp cem’ oldılar anlar öñine
3562. Nedür maqşûd buraya gelmeñüzden
Zarar var mı bizümle durmañuzdan

129^a BL

3563. Dimişler kaht irişdi ilimüze
Gelüp cû’-ile noqşân bilümüze
3564. Dilerüz luţf-ıla buğday viresiz
Bu az nesnemüzi çoğa göresiz
3565. Ziyâde kaht virmişdür zebûnluq
Ola luţfiñ ile iller ucuzluq

Ķālû yâ eyyühe’l-‘azîzu messenâ ve ehlene’đ-đurru*

3566. Birer yük virdi buğday her birine
İderlerdi du’âyı luţf erine
3567. Dimiş Yûsuf yine gelürseñüz siz
Kiçi qarındaşıñuz getürüñiz

93^a İÜ

---

* “Ey aziz! Bizi ve âlemizi kıtlık bastı... dediler.” (Yûsuf 12/88)

3568. Sizi bir yirde görmekdür murâdum
‘Azîz neslisiñüz sizi şınadum

3569. Aña dahı idem hayli ri‘âyet
Bula eylük ile ‘ömri nihâyet

**[Kâle]’tûnî bi-ehin leküm min ebîküm elâ terevne
ennî ûfi’l-keyle***

3570. Atamız vire destûr getürelüm
Getürmek emri üzre sa’y idelüm

Biğâ’atehüm fî riğâlihîm**

3571. İder Yûsuf sıfâriş kıllarına
Getürdüklerini koñ yüklerine

3572. Bu sırdan kendüler olmaya âğâh
Ve illâ illerine irgire râh

3573. Bulalar yükleri içinde anda
Olalar her birisi bir gümânda

3574. ‘Azîziñdür dimişler emr ü fermân
İderler emrin icrâ ol gulâmân

129^b BL

3575. Ol ihvân ber-murâd oldu revâne
Tulû’ eyledi ihvân içre câna

---

* [Kâle]’tûnî: îtûnî (BL, İÜ) // “Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum... dedi.” (Yûsuf 12/59)

** “Sermayelerini yüklerinin içine [koyun]” (Yûsuf 12/62)

3576. Kimisi didi Yûsuf'dur bu merdân
Kimi dir olsa ol dökmez midi kan
3577. Kimi dimiş sa'âdet ehlidür ol
Bizi zaḥmetle gördi çekmişüz yol
3578. İdüben merḥamet eyledi 'izzet
İderler şefḳati ehl-i mürüvvet
3579. Yehûdâ dir ki o kûçek birâder
Togurmuş-durur ikisini mâder
3580. Anı maḳşûd idindügi nişândur
Teşebbüh şadâsı bî-gümândur
3581. Bu güftârla alurlar menzil anlar
Şafâ üzere Ken'ân'a o cânlar
3582. İrişdügin bilüp Ya'kûb u a'yân
O dem karşı çıkanla doldı meydân
3583. Öper oğulları Ya'kûb elini
Açarlar vaşf-ı Yûsuf'a dilini
3584. 'Azîz hoş gördi 'izzet kıldı bize
Getürdük luḫ u iḥsânımı size
3585. Dimiş Ya'kûb 'azîz yanına da'vet
İdüp eyledi mi dir size 'izzet

3578 şefḳati: şefḳat (BL)

3582 doldı: tıldı (İÜ)

3586. Ne taqrîr vâki' olmuş idi anda
Kuşûr itmediler anı beyânda

93^b İÜ

3587. Didi kûçek qarındaşıñuzu
Getürüñ bile olmuş idi sözi
3588. Ziyâde virile buğday o demde
Rızâ virürse peder didi bende
3589. Dimiş Ya'qûb ki ol Yûsuf olisar
Sa'âdete ire gibi yine ser

130^a BL

3590. Didi peygamber imiş dindi ol pîr
Siz oğulları cümle göreyin dir

**Qālû yâ ebânâ münî'a minne'l-keylü fe-ersil ma'anâ
eĥânâ***

3591. Bizümle İbnyâmin'i bile hoş
'Azîzüñ emri dutılmak-durur hoş
3592. Vire buğday murâdımızca ol şîr
Buyur emrûñle yola ola tedbîr
3593. Sağ esen bile gele İbnyâmin
Ve taqşîr olmaya dutmağda dâmen

---

* BL'de "eĥânâ" yok. // "Dediler ki: 'Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimizi bizimle berâber gönder...'" (Yûsuf 12/63)

3591 İÜ'de ikinci mısra "'Azîz emri dutılmadan olur hoş" şeklinde.

3594. Dimiş ışmarladum Allâh'a anı
Bile alup gidüñ gözleñ o cânı

**Velemmâ fetehû metâ'ahüm vecedû biğâ'atehüm
rüddet ileyhim***

3595. Şeşerler yüklerin açup görürler
İletdüklerini yükde bulurlar

3596. Dimişler İbnyâmin'e bu şâhid
Bahâ buğday için yükde müşâhid

3597. İletdügümüzü yüke kıomişlar
Bize luşf-ıla ihsân eylemişler

3598. Dimiş Ya'küb oğullarına and iç
Zarar getürmeyesiz buña da hîç

3599. Güvâh ola Hudâ olmaya taķşır
Göresiz cümlemüziñ yüzünü dir

3600. Dimiş Ya'küb bu yükde bulunanı
Yine iltüñ ki olmaya gümânı

3601. Hağa mı imtiĥân mı kim ne bilsün
Ĥayırlısı odur sizüñle olsun

---

* rüddet ileyhim: fî riĥâlihim (BL, İÜ) // "Eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler." (Yûsuf 12/5)

3595 Şeşerler yüklerin: Şeşer yüklerini (İÜ)

**Yâ beniyye lâ tedhulû min bâbin vâhidin ve'dhulû
min ebvâbin müteferrikin ***

130^b BL

- 3602.** Oğullarım Mısr'da bir kapudan
Şakınuñ girmeyesiz cümle andan
- 3603.** Müteferriķ giriñüz kapulardan
Hudâ şaklaya sizi bed nazardan
- 3604.** Sizi Yezdân kavuşdura baña dir
Olısdur şu kim olmışdı taķdır

94^a İÜ

- 3605.** Yürürler yola cümle onbir ihvân
Olaruñ her biri bir merd-i merdân
- 3606.** Varurlar Mısr'a anlar sağ u sâlim
Hudâ-durur o cümle sırra 'âlim
- 3607.** İkişer her kapudan şehre girür
Sarây yanında cümlesi birikür
- 3608.** Yehûdâ ile Yâmin bir kapudan
Habîr kılmışdı Yâmin'i tapudan
- 3609.** Mübeşşir Yûsuf'a peygâm iderler
Haber viriciye in'âm iderler

---

* "Oğullarım! (Şehre) hepimiz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin." (Yûsuf 12/67)

3610. Olur şâd ol haberden hande ruhsâr
İde düşmenlere dostlukla bâzâr
3611. Şorup dir kaç kimesnedür gelenler
Dimiş on bir kimesnedür görenler
3612. Bilür ki İbnyâmin bile geldi
Yitürdüğini ol dem bulageldi
3613. Oları kondırupdur yakınında
Bıçakları yanındadır kınında
3614. Kığırmış anları Yûsuf huzûra
Keder-i rehden irerler huzûra
3615. Gelürler karşısına cümle ihvân
Du'â ile iderler 'arz-ı şükrân
3616. Virürler nâme-i Ya'küb'ı ol dem
Ve İbrâhîm 'amâmesiydi ekrem

131^a BL

3617. Selâm itdi atamız size didi
Virenler anları girüye döndi
3618. Öpüp nâmeyi Yûsuf açdı gördi
Dir İbrâhîm dülbendi virildi

3613 yanındadır: yanında dir (İÜ)

3614 Keder-i: Kederi (İÜ)

3616 'amâmesiydi: 'amâmesi de (İÜ)

3619. İşâretdür ki peygamber olursın
Maķâm-i ceddüni taḥķik bulursın
3620. Dimek eş'ârı fehm olundu andan
Şehâdet remzini añladı cândan
3621. Ve yük içinde konulanı bile
Virürler almadı eyle biline
3622. Aña yoķdur benüm dir ihtiyâcum
Ḥazâ'in dolıdur bâc u ḥarâcum
3623. Sevindi ğâyet ile ol ḥaberden
Ḥaber virdi o dem bâd baḥr u berden
3624. Mübârek bâd peygamberî destâr
Senüñ-çün keşf olur bu gizlü esrâr
3625. Görüldi ḥatt-ı Ya'ķüb aña yâķüt
Şehâdet barmağıdur şanki mektûb

94^b İÜ

3626. Göñül itdi şehâdet maḥlabımsın
Cihân rûyında olan maḥşadımsın
3627. Rümûz-ı enbiyâ mefhûmı ma'lûm
Olar-çün Ḥazret-i Ḥaķ kıldı maḥsûm

3620 eş'ârı fehm olundu: eş'ârıdur fehm oldı (BL)

3622 Ḥazâ'in: Ḥazâyin (BL)

3627 Olar-çün: Olur-çün (BL)

3628. Neşât üzre buyurmuş getürüñ hûn
İki kişiye dir bir sini kınsun
3629. Ki her sinide ikişer birâder
Otururlar bulur işini her er
3630. Yalıñuz İbnyâmin aña yok iş
Bağışdılar dir aña yâd u biliş
3631. Ağıdur İbnyâmin gözi yaşın
Zemîne şaldı hayret ile başın

131^b BL

3632. Dimiş Yûsuf niçün hüzn üzresin sen
Yitürmişem eşim yalıñuzam ben
3633. Ana bir bir kıarındaşum var idi
Kevâkib içre ol meh ülker idi
3634. O ğâ'ib oldı kıaldım yalıñuz ben
Bular şöhetde ğuşşa yimedede ben
3635. İkişer oturur bunlar benüm yok
Bulunmaz ol birâder ararum çok

3629 eşini: işini (BL)

3630 dir aña: aña dir (İÜ)

3633 Ana: Ata (BL) // ülker: ürker (İÜ)

3634 ğâ'ib: ğâyib (BL); bir bir: bir (İÜ) // şöhetde: vahdetde (İÜ); ben: ten (İÜ)

3636. Deyüben ağlamış derd-i derûnın
O ğam içre yalıñuzca dururun
3637. Dimiş Yûsuf bu çekmiş derd u miñnet
Benümle yimege virüñ icâzet
3638. Ta'âm yimek sizüñle özge ni'met
Serine irdi anuñ 'izz u rif'at
3639. Ta'âm tenhâda gelür baña dâ'im
Buniñla bile yimek oldı râyım
3640. Deyüben İbnyâmin ile gider
Gör aña âşinâluğ nice ider
3641. Çıkarur burqa'ın açar cemâlin
Görüp Yâmin şaşırdı dindi hâlin
3642. O demde haykıruban oldı lerzân
Gider 'aklı perîşân hâlde mihmân
3643. Gülâb şaçar gelür başına 'aklı
İder dir Hâzret-i Yûsuf'a naqli

Qāle yâ İbnyâmin ente eş re'eyte*

3636 içre: üzer (İÜ)

3639 râyım: re'yim (İÜ)

3640 âşinâluğ: âşinâlığı (BL)

* İÜ'de "Qāle İbnyâmin ente eş re'eyte" şeklinde. "Ne gördün ey Bünyamin?" dedi." mânâsına gelen bu ibare âyet değildir.

3644. Sizi görüp qarındaşımı şandum
O Yûsuf tal'atun hicriyle yandum

3645. Şadâ kıldum u 'aqlım oldı zâyi'
Şanuram söylemişem ben bedâyi'

132^a BL; 95^a İÜ

3646. O demde Hâzret-i Yûsuf dimiş dir
Qarındaşun benüm dir 'aqlunı dir

3647. Gider dir İbnyâmin 'aqlı tekrâr
Aña ol demde te'sîr itdi esrâr

3648. Gülâb-ı ter ile açar gözünü
Görür dir Yûsuf'ın ol gül yüzünü

3649. Şarı lup ağlaşurlar birbirine
Akıdur dîde eşki sînesine

Beyt*

3650. Gerçi firqat ağlaması yatlıdur
Lîk vuşlat ağlaması tatludur

3651. Şorar ahvâlini Ya'qûb-ı pîrûn
Ve cümle olan şıgâr u kebîrûn

3645 kıldum u: kıldum (İÜ)

3647 İÜ'de "te'sîr" kelimesinin başında ziyade bir elif var.

3649 sînesine: sünbüline (İÜ)

* BL'de başlık yok. İÜ'de başlığın yanibaşında "Gerçi" kelimesi yazılmış.

3650 tatludur: datlıdur (BL)

3651 şıgâr: aşgâr (BL)

3652. Gidicek ben babam ne kıldı a'mâl
O günden dir dige-gûn oldu ahvâl
3653. Yapup bir ev aña dârü'l-hazen dir
Şeb u rûz ağlayup derd u gamuñ yir
3654. Siziñ-çün ağlamakdan oldu a'mâ
Anuñ derd-i derûnın şorup aña
3655. Dilinde zıkrı Yûsuf fikri Yûsuf
Çerâğ yandırsalar ol demde dir üf
3656. Karañu bucağ içre zâr u giryân
Fırâkuñ ile dâyim gezdürür cân
3657. Dimiş Hazret-i Yûsuf sergüzeştin
Bu ihvân eyledi itmeye yâd din
3658. Kuyuya bıragup dögdüklerini
Şoyuban orada sögdüklerini
3659. Ve zindân çekdiğin yıllarla dimiş
Ve şabr ile ağacdan hurma yimiş

132^b BL

3660. Dökerler ortaya derd-i derûnı
Añarlar hicr-ile devrân-ı dûnı

3655 Çerâğ: Çırâğ (BL)

3661. Dimiş bu sırrı dime ihvetüñe
Bihamdillâh girüp maqşûd elüñe

3662. Olarla ol yine sen bir niçe gün
Yana bağırlarında niçe düğün

3663. İder üç gün ziyâfet anlar-içün
İrer bu an zarâfet bunlar için

3664. Virür buğday olara 'izzet eyler
Olar da cân u dilden minnet eyler

3665. Var imiş bir mücevher kîle zerden
Kadîmdendür dinilür hîle erden

95^b İÜ

3666. Kõdurur İbnyâmin yüki içre
Anı almaq diler ihvânı içre

3667. Vedâ' idüp çıkarlar şehri anlar
İrişür ardlarınca dir gulâmlar

3668. Melik kîlesi uğurlandı bugün
Ki yoqlañ dindi küçükle büyüğün

**Şümme ezzene mü'ezzinün eyyetühe'l-îru inneküm
lesâriqün ***

3662 bağırlarında: bağırlarına (İÜ)

* “(Kafîle hareket ettikten) sonra bir tellal: Ey kafîle! Siz hırsızsınız! diye seslendi.” (Yûsuf 12/70)

3669. Dimişler iy kavm siz uğrılırsız
Dağı biz bilmezüz ki doğrılırsız

3670. Neñüz uğrıladağ biz doğrılıruz
Ve egriye de olmaduğ kulavuz

Ḳālû nefḳidü şuvâ'a'l-melik *

3671. Anı kim almış ise yine virsün
'Azâb olunmaya buğday dirilsün

3672. Dimiş ḥâşâ o dem ihvân-ı Yûsuf
Dutar cânlarını ol dem te'essüf

133^a BL

**Ḳālû tallâhi leḳad 'alimtüm mâ ci'nâ linüfside fi'l-
arż****

3673. Bilürsüz siz de biz uğrı degilüz
Ve dağı uğrılığa gelmemişüz

Ḳālû femâ cezâ'uhû in küntüm kâzibîn ***

3674. Dimişler sizden almış çıkar ise
Ne hüküm itmek gerekdür anda size

---

* şuvâ'a'l: şavâ'a'l (BL) // "Kralın su kabını arıyoruz... dediler." (Yûsuf 12/72)

3671 dirilsün: virilsün (BL)

** "Allâh'a andolsun ki bizim yeryüzünde fesad çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz... dediler." (Yûsuf 12/73)

*** "(Yûsuf'un adamları) dediler ki: Peki siz yalancysanız bunun cezası nedir?" (Yûsuf 12/74)

3675. Kileyi alanı kul eylesün mi
O demde doğru sözi söylesün mi

3676. Dimişler kulı olsun kim ki almış
Bu arada kılıñuz anı teftiş

3677. Bu kavlı üzere kullar râzı olur
Eyü kem itdügini kişi bulur

Fe bedee bi'ev'iyetihim kable vi'â'i ehlîhi *

3678. Dökerler yüklerini her kişinüñ
Arı gerek-dürür merdân işinüñ

Şümme's-tahregehâ min vi'â'i ehlîhi **

3679. Çıka yüküñ birinden kile ol dem
O İbnyâmin'üñ yüki imiş hem

3680. Dutuban İbnyâmin'i o kullar
Karındaşları söylemez dururlar

96^a İÜ

3681. Ki kendüler muqaddem itdi hükmi
Olaruñ zerre kadar 'aqlı yok mı

3682. Olar düşmüş hicâba hayret üzre
Ciger pür-hûn olurlar miñnet üzre

3675 doğru: toğrı (İÜ)

* “Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini (aramaya) başladı.” (Yûsuf 12/76)

** “Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı.” (Yûsuf 12/76)

3683. Danışup didiler dönüp varalum
‘Azîze cümlemüz dir yalvaralum

133^b BL

3684. Birimüz alıķoyup virüñ anı
Babamuz itmeye bizden gümânı
3685. O pîrûñ alıñuz Һayır du‘âsın
İki cihân şevâbını bulasın
3686. Deyelüm ola ki kıla şefâ‘at
Umulmaz idi Yâmin‘den şenâ‘at
3687. Deyuben döndiler girüye anlar
‘Urûķ dir gerilüp darıldı cânlar
3688. Gönül âyînesin dönderdi jengâr
İder cev-r-i zamân cânlarına kâr
3689. Gelürler Yûsuf‘a idüp niyâzı
Bize vir luḡ idüp bu Һilebâzı
3690. Dimiş peygamber oğlı kişilersiz
Niçün yaramaz işler işlenürsiz
3691. Deyelüm bu sözi biz size doğrı
Var idi bir ҡarındaşı da uğrı

3687 Deyuban: Dönüben (BL)

3690 işlenürsiz: işlersüz (İÜ)

Ḳālû in yesriḳ feḳad seraḳa eḥun lehu min ḳablû *

3692. ‘Acep olmaya ki bu almış ola
Virüp luḫfiñla bizi eyle yola
3693. Göñülden Yûsuf eydür bu da yalan
Uğruluk işleyendür bunda ḳalan
3694. Deyu virdi cevâbı anlara dir
Ṭulû’ itmiş olara özge tedbîr
3695. Bunıñ babası a’ mâ derd-keşide
Bu dem bunıñ da aḥvâlin işide
3696. Helâk olur ğam ile şüphe yokdur
Bunı virüñ bize ki müzdi çokdur
3697. Birimüz yirine algıl duralum
Ne kim buyurılır ḥıdmet ḳılalum

134^a BL

İnnâ nerâke mine’l-muḥsinîn **

3698. Müdâm iḥsânıñuz ḳılmışdı bende
Revâ görme bizi luḫ it bu bende
3699. Rızâ virmez dinür Yûsuf bu ḥâle
Ḥavâle eyler anları muḥâle

---

* BL’de “min ḳablû” yok. // “(Kardeşleri) dediler ki: Eğer o çaldıysa daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı...” (Yûsuf 12/77)

** “Biz seni iyilik edenlerden görüyoruz.” (Yûsuf 12/78)

96^b İÜ

Felemma's-tey'esû minhu hâleşû neciyyâ *

3700. Çıkup taşra danışmış cümle ihvân
Güc-ile almada dökmek gerek kan
3701. Bihamdillâh ki Yezdân viridi kudret
Umaruz bu maħalde vire fırsat
3702. Mısr kavmine virevüz cevâbı
Gidere dir 'azîz yüzden niķâbı
3703. Yehûdâ didi emlâküñ helâki
Ki doldura bu dem bu arz-ı pâki
3704. Varup her rûz tazarru' kılmadansa
Şadâmuz hûd yeter cin ile inse
3705. Deyu kavlı u qarâr itdiler anlar
Kulaķ aç diñle ki n'itdiler anlar

Hücûm-ı ihvân-ı Yûsuf Nebî 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm **

3706. Yürümiş dört tarafından on karındaş
Bilürler 'abd-i Yûsuf ola şavaş
3707. Olur kırķ biñ kulı kapuda hâzır
Olur Yûsuf işâretine nâzır

---

* BL'de "neciyyâ" yok. // "Ondan ümitlerini kesince (meseleyi) gizli görüşmek üzere ayrılıp (bir kenara) çekildiler." (Yûsuf 12/80)

** 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

3708. Melik işitdi Ken'ânî fesâdın
Çeriyle Yûsuf itsün dir murâdın

3709. Dimiş Yûsuf olara ben yiterem
Melik aşlâ bunıñ-çün çekmeye gam

134^b BL

3710. Yehûdâ cenk içinde çağırur dir
O demde biñ kimesne cân virür dir

3711. Ve Şem'ûn na'rasından ehli Mısr'uñ
Serâsime olur merdi o 'aşruñ

3712. Şıyup 'askeri kapuya yürürler
O kullar cümle kapuda dururlar

3713. Yehûdâ bir taş urur dir sarâya
Yıkar bir köşesin doymaz kuvâya

3714. Kaçar kırk biñ kulu ol hazretüñ dir
'Amâmesini dinür karşı virür

3715. Olar cediti 'amâmesin göricek
Üzülür güçleri te'sîr iricek

3716. Olurlar bî-mecâl ol demde anlar
Buyurur Yûsuf anları dutarlar

3709 olara: bulara (İÜ)

3711 olur merdi o: olurlar merdi (BL)

3717. Melik şâd oldu dindi bu haberden
Belürdi kudret-i Yûsuf eşerden

3718. Dimiş ihvânuna Yûsuf Mısr'da
Ki merd yok zan idersiz bu 'aşırda

97^a İÜ

3719. Dimişler dir kazâ irişdi bize
Hudâ ihsânı irdi şimdi size

3720. Muḥâldür bize kimse karşı durmak
Bizümdi dir cihân içinde urmak

3721. 'Acep hâle irişdük biz bu hâlde
Ki gördük kudreti biz gayri elde

3722. Biri biriyle dirler on karındaş
Bize aşl ola ol eyledi şavaş

3723. Yehûdâ dir ki Yûsuf'dur bu merdân
Bizümle eyledi gör lu'b-i meydân

3724. Dimişler Yûsuf olsa öldürürdi
Şamanı derimüze doldururdi

135^a BL

3725. İder Yûsuf oları habse fermân
Ki halkuñ keşreti def' ola ol an

3726. Getürdüp yine dir ki sizi mâlik
Helâk itmeklige olmuşdı sâlik

3720 Muḥâldür: Maḥâldür (BL)

3727. omadam ben sizi eyledüm âzâd
Varuban eyligümüz eyleñüz yâd

İrci'û ilâ ebîküm feķulû yâ ebânâ inne'bneke seraķ*

3728. Varup babañuza diñüz bir oğluñ
Uğruluķ nâmına irgördi şüğliñ

3729. Yehûdâ dir ki ben bunda alayın
Tetebbü' ideyim işüñ alayın

3730. Bu avli eyleyüp tokuzu gitdi
Görüñ devrânı ki anlara n'itdi

3731. Ğam u guşşada idi hâl-i Ya'ķüb
Baña yüz gösterür mi rû-yı maţlûb

3732. Deyu aħbâra gûşın dutmuş-idi
O fikr-ile özin unutmuş-idi

3733. O hâlde bir kişi dir geldi evlâd
Ğudâ 'avni ile bu dem oluñ şâd

3727 eyleñüz: eylegil (BL)

* “Babanıza dönün ve deyin ki: Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti.”
(Yûsuf 12/81)

3728 diñüz: diyüñ: (İÜ)

3729 alayın: alayım (BL)

3730 n'itdi: ne itdi (İÜ)

3731 gösterür mi: göstere mi (İÜ)

3733 'avni: emri (BL)

3734. Gelürler tokuz oğluñ ikisi yok
Bu sözüm gelmesün hazrete şovuk
3735. Şoñi hayre irişür şa'b ola iş
Getürme luř idüp kalbüñe teşvîş
3736. Dir iken geldi tokuz oğlu ol dem
Dökerler gözleründen yaş ile dem
3737. Şorar Yâmin ile ol Yehûdâ'yı
Olar ol demde yâd itmiş Hûdâ'yı
3738. İdüp takrîr o cümle mâcerâyı
Yehûdâ darb-ile yıkdı sarâyı

135^b BL; 97^b İÜ

Ve's'eli'l-ķaryete'l-lefî künnâ fihâ ve'l-'îre'l-lefî
aķbelnâ fihâ*

3739. Güvâhdür ehl-i kervân mâcerâyâ
Ki bizden hûd'a girmedi araya
3740. Dimiş Ya'ķüb şaħîh-dürür bu aħvâl
Bize şabr-ile yüz göstere bu sâl
3741. Hûdâ ķavuşdura maķşûda bizi
Açıñ olan cidâldan yaña sözi

3734 tokuz oğluñ ikisi: tokuzı oğluñ birisi (İÜ)

* BL'de "aķbelnâ fihâ" yok. // "(İstersen) içinde bulunduğumuz şehire (Mısır halkına) ve aralarında geldiğimiz kabileye de sor." (Yûsuf 12/82)

3742. Zebûn olduklarını işidüben
Ve Yûsuf dutduğunu da bilüben

3743. Dimiş Yûsuf-durur ol şüphe yokdur
Bu tafşîl üzre dahı kışşa çokdur

3744. Ümîdi artdı Yûsuf vuşlatına
Havâle itdi Hakk'ın kudretine

**Ve tevellâ 'anhüm ve kâle yâ esefâ 'alâ Yûsufe
v'ebyağdet 'aynâhu mine'l-hüzni fehüve kazîm***

3745. Yüzini dönderüp Ya'küb olardan
Döker Yûsuf deyu ol dîdeden kan

3746. Yumup dünyaya bakmağdan gözünü
Bilini bükdi yitürdi özünü

3747. Görüp bu hâli ağlaşur oğullar
Belâ kendülerinden-dügin ağlar

3748. Dimişler Yûsuf'ı unutmayasın
Anuñ-çün sen niçe bir ağlayasın

3749. Helâke iresin korkumuz oldur
Dimiş didüğüñüz cümleye yoldur

3750. Şorar Ya'küb'a dinmiş bir kimesne
Gözünüñ nûrı gitmege sebab ne

3742 dutduğını da: dutduğını ol (İÜ)

* "Onlardan yüz çevirdi. 'Ah Yûsufum ah!' diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine boz geldi." (Yûsuf 12/84)

3751. Dimiş Yûsuf-çün ağlamakla Ya'kûb
Bilûñ neden büküldi oldı ma'yûb

136^a BL

3752. Yehûdâ guşşasından bil büküldi
'İzârum şorar iseñ kanda güldi
3753. Şolupdur İbnyâmin'den 'izârum
Olaruñ derdi-dürür âh u zârum
3754. Yigirmi beş yıl ağlamış dimişler
Gice gündüz müdâmî gam yimişler
3755. Gelüp Cibrîl dimiş ağlama zinhâr
Müdâm Yûsuf deyüben eyleme zâr
3756. Hûdâ yuyar seni peygamberiden
Şaķıñgıl kendüñi âh u enînden
3757. Su'âl olur ki taķķık İbnyâmin
Du'âya el açılup dine âmîn

98^a İÜ

3758. Şaķıñgıl iftirâdan dirken insân
Niçün uğruluķ adın buldı mihmân
3759. Ki Yûsuf cân ile severdi anı
Anuñ añdurdı uğruluķla nâmı

3752 'İzârum: 'İzârurum (BL)

3759 añdurdı: añıldı (İÜ)

3760. Murâdı İbnyâmin kalmak idi
Hemân ol iftirâda bir ad idi

3761. Göñül uğrılmış meger ki anı
Anuñ-çün itmeñüz ğayrı gümânı

Beşâret

3762. Deye mü'mîne Yezdân saña mü'min
Günâhkâr adını daqmışdum ol gün

3763. Yüzünü döndere İblîs senden
Qalasin benüm ile vech-i ahsen

Yâ beniyye'zhebû feteħassesû min Yûsufe ve eħîhi*

3764. Dimiş Ya'kûb oğullarına varuñ
Niçe bir yaş döke gözi bıñaruñ

136^b BL

3765. Ümîdi kesmeñüz Bârî Hudâ'dan
Ümîd kesen bulur küfri rızâdan

3766. Qarındaşlarıñuz isteñ 'azîzden
Görüñ maqşûdları ne ola sizden

3767. Selâmum irgirüñ benüm civâna
Diñ evlâdum firâkı geçdi câna

3768. Oğulları dimişler ki varalum
Kemâli ile aña yalvaralum

---

* "Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf'u ve kardeşini iyie araştırın!" (Yûsuf 12/87)
3767 İkinci mısram ilk kelimesi olan "Diyüñ" vezin icabı "Diñ" şeklinde okundu.

3769. Kerem ehli vü cömerddür o merdüm
Niçe def'a anuñ luţfına irdüm
3770. Aña ta'zîm ile mektûb yazıñ siz
Yola teveccüh üzre hâzıruz biz
3771. Dimiş Ya'kûb ki benven İbn İshâk
Ki İbrâhîm ceddüm nûrı berrak
3772. Bugün Mısr içre devletle 'azîzsin
Kelâmla kand ü sükkerden lezîzsin
3773. Yitirmişdüm bir oğlum bundan esbak
İşirmişdüm anuñ fikriyle barmak
3774. Var idi bir qarındaşcığı anuñ
Anuñ ile idi ârâmı cânuñ
3775. Serîka töhmet olmuş habs olunmuş
Uğruluk töhmet idenler yakılmış
3776. Bilesiz ki beni sâriq degülem
Ve oğlum dahı degildür 'alîmem

98^b İÜ

3777. Kerem idüp baña oğlum viresiz
Dü kevnüñ müzdini ol dem bulasız

3772 devletle: devletde (İÜ) // kand ü sükkerden: kand-i sükkerden (İÜ)

3777 ol dem: ol an (İÜ)

3778. Çü nâme buldı itmâm aldı evlâd
Oları h ayr iŖe p r itdi irŖâd

3779. MıŖr r hın dutup gitmiŖ ol ihv n
‘Az z efk rı ile mest u h ayr n

137^a BL

3780. Alurlar menzili leyl u neh rda
Sefer a‘l -durur evvel bah rda

3781. İriŖ p MıŖr’a varurlar ‘az ze
Virürler n meyi aŖlı tem ze

3782. Okudukda ni b altında a lar
Y rekte t zelenmiŖ dindi ta lar

3783. Cev b yazmıŖ o anda n me i n
Ne  am ‘am me ile c me i n

3784. DimiŖ Ya‘k b peyg mbersin iy p r
Ol İbr h m aŖlı p k tedb r

3785. Ki benden dilemiŖsin o lu nı sen
İdüp Ŗabrı bulasın vech-i a sen

3786. Cef  çekmiŖdi Nemr d’dan o cedd n
Mur d n bulna ol Ŗabr itdün

3787. Ki Ŗabr ile iriŖdi ol mur da
Bilün var h kmetull h bu arada

3788. İrişmiş nâme Ya'küb'a bil iy yâr
Bilür kimdür anı yazanı Cebbâr
3789. Bu reyyân sözi degil diñle iy er
Buña direm kelâm-ı peygamber
3790. Dimiş Yûsuf'ım estek bûyı geldi
O şun'-ı Lâ Yezâl'üñ hûyı geldi
3791. Oğullarına yazmış nâme tekrâr
Tazarru'dan 'azîze itmeñüz 'âr
3792. Vire eylükle İbnyâmin'i dir
Acı söz ile itmeñ anı dilgîr
3793. Ve kahtdan halk helâke irdi bilüñ
Bizi hınçayla ta'cîl zinde kıluñ
3794. O Ya'küb nâmesi evlâda geldi
Yehûdâ nâmeyi 'azîze viridi

137^b BL

3795. Ve cümlesi tazarru' eylediler
'Azîze rıfķ üzere söylediler
3796. Babamız pîr u a'mâ anda maḥzûn
Ki cû' halkı dimişler kıldı maḡbûn
3797. 'Înâyet eyle Yezdân hürmetine
Sebeb ola 'azîzüñ 'izzetine

3790 estek: istek (BL)

99^a İÜ

3798. Ne buyruk buyurula dir ‘ale’r-re’s
Ki hâşâ luṭfiñuzdan olına ye’s
3799. O pîri vaḳtidür luṭf eyle şâd it
‘Uyûbı setr idüp ḥayr ile yâd it
3800. Olar ḥüzn-ile itmişler tazarru’
Kelâmlarında kılmışlar taşannu’
3801. Teraḥḥüm eylemiş Yûsuf dir el-ḥaḳ
Ḥudâ’dur bunlara dir benden eşfaḳ
3802. İrişdi ḳalbime bu demde ilhâm
Bileler Yûsuf’ım ben ḥâş ile ‘âm
- Ḥazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm zât-ı şerîfin bildürdi**
3803. Birâderlerine dir ḳorḳu düşdi
O dem ḳuyuya anlar kendü düşdi
3804. Dinür ḥâin olur ḥavf üzre dâim
Gider zulm ile milk küfr-ile dâim
3805. Kimisi dir ki Yûsuf’dur hünerver
Ol olsa dir ḳııardı bizi bu er
3806. Muraşşa’ tâc ile dir İbnyâmin
Eger Yûsuf ola ola mı zâmin

3804 ḥâin: ḥâyin (BL); dâim: dâyim (BL) // milk: mülk (İÜ)

3807. Bizi ‘afv itdüre ‘iŷyânımızdan
Ayırmaya bu kuşca cânımızdan

3808. Görür Yûsuf olara korku düşdi
Belâ zenbûrı başlarına üşdi

138^a BL

Ḳāle hel ‘alimtüm mâ fe‘altüm bi Yûsufe ve eḥîhi*

3809. Dimiş Yûsuf’a n’itdüñüz bilürsüz
Ne itmiş iseñüz lâbüd bulursüz

3810. Dimişler yoḥsa Yûsuf mısın iy dost
Buyurmışlar ki ma‘lûm idinüñ ost

**Ḳālû e’inneke le’ente Yûsufu ḳāle ene Yûsufu ve
hâzâ eḥî****

3811. Dimiş ben Yûsuf’ım bu kardaşımdur
Sa‘âdet üzerine ḥâldeşımdur

3812. Ḳazâ-yı Ḥaḳḳ’a râzı ola şunlar
‘Aḫâ-yı Ḥaḳḳ’a irişür o cânlar

3813. Mükâfât idicidür Ḥayy ü Ḳayyûm
Ḳalur fi’li ile ‘âlemde her şûm

3807 itdüre: idere (BL)

* “Yûsuf dedi ki: Yûsuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?” (Yûsuf 12/89)

** “Yoksa sen gerçekten Yûsuf musun, dediler. O da ‘(Evet) ben Yûsuf’um, bu da kardeşim’ dedi.” (Yûsuf 12/90)

3814. Dizin çöküp ol ihvân ağlaşurlar
Kamû halk gûş idüben tañlaşurlar

3815. Sürerler i'tizâr yüzini pîre
Siper olur olar her gûne tîre

99^b İÜ

3816. Hudâ bu dem bizi rüsvây kıldı
Seni i'zâz üzre bay kıldı

3817. Bizi eyledi bu dem saña muhtâc
Tapuñdan luğf umaruz çıplağ u aç

3818. Ezelden size meşûrmış sa'âdet
Yazılmış bizüm alnumıza nekbet

3819. Firâkıñuz ile yildük yügürdük
Bihamdillâh sizi 'izzetde gördük

3820. Bugün 'afv it mukırruz biz günâha
Düşürdük biz babamuz âh vâha

3821. Bağışla luğf idüp bize günâhı
Mükâfât ide şehler pâdişâhı

138^b BL

**Qāle lâ teşrîbe 'aleykümü'l-yevme yağfirullâhu
leküm ve hüve erhamü'r-râhimîn ***

3815 pîre: yire (BL)

3818 Ezelden: Ezelde (İÜ); meşûrmış: meşûr-imiş (İÜ)

* “(Yûsuf) dedi ki: Bugün size kınama yok. Allâh sizi affetsin. O merhametlilerin en merhametlisidir.” (Yûsuf 12/92)

3822. Dimiş Yûsuf size yokdur nedâmet
Bihamdillâh ki cümleye selâmet
3823. Virüp Yezdân mülâkât kıldı bu dem
Ki 'afv itdüm anuñ-çün çekmeñüz gam
3824. Dağı yigrek-dürür 'afv iden Allâh
Dilerse bir gedâyı eyler ol şâh

Beşâret

3825. Hudâ mü'minlere yevme'l-kıyâmet
Günâh itmek olupdur size 'âdet
3826. Deyu kıla hiţâb Cebbâr-ı 'âlem
Günâhkârdı deye atamız Âdem
3827. Günâhlar işledük dine Hudâ'ya
Yüzümüz tutmuşuz luţf u 'aţâya
3828. Muķırr u mu'teriflerüz günâha
Ne ma'lûm olmaya sen pâdişâha
3829. Ümîdvaruz bu demde rahmetüñe
Olunmaz hadd ü gâyet şefkatüñe
3830. Bizi yarlığa Settârü'l-'uyûb'sın
Günâhkârlara Ğaffârü'z-zünûb'sın

3822 BL'de "ki" yok.

3826 deye: dine (İÜ)

3831. Deyeler deye ol dem Hıy ü Mennân
Kulım Yûsuf bilür eşrâf u a'yân
3832. Ol ihvânını 'afv itdi günâhdan
Revâ oldur bugün ben pâdişâhdan
3833. Çün ikrâr itdünüz cümle günâha
Bilün 'afv eyledüm girün bu râha
3834. Deyu fermân ide gir cennetüme
Sizi gördüm sezâ dir 'izzetüme

139^a BL; 100^a İÜ

3835. Hüdâyâ eyle **Hindî**'yi olardan
Günâha mu'terifdür cân u dilden

Haberde şöyledür ki*

3836. Dinilür İbnyâmin'i o hâzret
Muraşsa' hil'at ile kıldı zînet
3837. Ve 'izzet ile gösterür olara
Urur ihvânınıñ bağrına yara
3838. İder Yûsuf oları hûna da'vet
Ta'âm üstünde gösterür muhâbbet
3839. Varup babama beni muştulañ dir
Gâmı terk eyleyüp şâd ola ol pîr

---

* İÜ'de "ki" yok.

3839 ol pîr: dilgîr (İÜ)

3840. Anuñ görmege müştâķum yüzünü
İzid rûşen ide anuñ gözünü
3841. Benümle bunda dursun İbnyâmin
Dilünden gidere babam gümânın
3842. Şefâ'at-nâme yazuñ babamuza
Şefâ'at kılduđıñuz bile bize
3843. Bize ol dağı eyleye şefâ'at
Cezâ çekmeyevüz rûz-ı kıyâmet
3844. Şefâ'at-nâme yazmış Yûsuf ol dem
Cefâ çekmiş idüñüz bundan aķdem
3845. Olup ĥayra mübeddel şükr-i Yezdân
Buları eyle 'afv dir ĥaķķ-ı Sübhân
3846. Virür pîrahenün ol gül bedenden
'Amâmesin şeşer ol demde serden
3847. İledüñ dir babama buni benden
Meşâmına ki ire bûy bedenden
3848. Neşâta irişüp açıla gözi
Ĥudâ emri ile şâd ola özi

139^b BL

3849. Umarum ol Kerîm-i Zü'l-celâl'den
Bula fer dâdesi nûr-ı cemâlden

3850. arındaşlarını gönderdi gitdi
Grn kemliklerine eylük itdi
3851. Vedâ' idüp yürür ihvâni yola
Ve kırk gün ire menzil âhir ola
3852. Deyu alurlar imiş menzil anlar
İrişür anda kim geri yalanlar
3853. O Ken'ân'a yağın geldikde yolda
Görürler bir yigit gitmekde anda
3854. Dimişler ne yigitsin anda 'azmn
Beyân eyle bu rehde bize bezmn

100^b İÜ

3855. Dimiş Ken'ân-durur mağşd bu rehden
Vaşandur ol açup gelrm âhdan
3856. Kime mensbsın Ken'ân'da dinmiş
Çıkar ol demde anlar ile biliş
3857. O Ya'b Nebî câriyesinn
Ben oğluyam uluyam hânesiniñ
3858. İder cânuma te'şir âh-ı mâder
şılaya giderem bilün birâder
3859. Dimişler merhabâ iy hâne-perver
İrişdn bu maħalde bize iy er

3850 Grn kemliklerine: Grn ki kemlige ol (İÜ)

3860. Bil imdi Ya'kūb oğullarıyuz biz
İriş imdi bu dem babamuza tîz

**Ya'kūb Nebî'ye Yûsuf Nebî'nün 'aleyhime's-selâm
müjdesidür***

3861. Yağın geldikde dir şehre Yehûdâ
Açar pîrâhen-i Yûsuf'ı anda

3862. Hudâ Ya'kūb'a bûyn ırgörür dir
Dimiş ki bû-yı Yûsuf geldi ol pîr

140^a BL

3863. Beşîre dimiş anlar ol mübeşşir
İriş durma babamuza sen iy şîr

3864. De ki oğullaruñ Yûsuf'ı buldı
Saña hayırlu haber ile geldi

3865. Deyu eyle beşâret iy beşîr sen
Oğullaruñ gelüpdür şağ u esen

3866. Olupdur dir beşîr ile beşâret
Bu ahvâlden Hudâ kılmış işâret

3867. Sebeb olmuşdı Ya'kūb dir cüdâya
Kavuşdı ol mukaddem dir anaya

---

* BL'de başlık "Ya'kūb Nebî'ye 'aleyhi's-selâm Yûsuf Nebî'nün müjdesidür" şeklinde.

3863 durma: turma (İÜ)

3864 De ki: Diñüz (BL)

3865 beşîr sen: mübeşşir // gelüpdür şağ u esen: gelüpdürtür bil iy şîr (İÜ)

3868. Şaķıngıl kimseyi rencide itme
Hudâ buyurmaduğı yola gitme
3869. Beşîr geldi dinilür anasına
İşitdükde dinür çâk itdi sîne
3870. Şarılup birbirine ağlaşırar
Hudâ'ya olur âsân müşkil işler
3871. Beşîr ol aradan gelüp irişür
O Ya'ķüb'ıñ elin öpüp görişür
3872. Beşîrden işidür Ya'ķüb cevâbı
Bulur ol demde tahķik teşne âbı
3873. Dimiş ki Yûsuf olmuş Mısr'a sultân
Neşât üzre irişdi işte ihvân
3874. İşidicek gider 'aķlı hemân dem
Ahibbâsı olurlar şâd u hurrem

101^a İÜ

3875. Oğullarını istikbâl iderler
O Ya'ķüb 'aķlı geldi gör n'iderler
3876. Yehûdâ virdi 'amâmeyle gömlek
Hudâ virdi o an Ya'ķüb'a gülmek

3871 aradan: arada (İÜ)

3873 işte: işde (BL)

3877. Yüzine sürdi dir Ya'küb oları
'Înâyet eylemiş ol demde Bârî

140^b BL

3878. Açılmış gözleri bâ emr-i Sübhân
Urur evlâd hikâyesine bünyân

3879. Kileyi İbnyâmin'in yükine
Çodurmuş Yûsuf ide bize kîne

3880. Murâdı İbnyâmin kalmag imiş
Bile kendüsi ile durmag imiş

**Çāle elem eçul leküm innî a'lemü minallâhi mâ lâ
ta'lemûn***

3881. Oğulları elin öpüp dururlar
Tazarru' eyleyüben yalvarurlar

**Çālû yâ ebâna'stağfir lenâ zünûbenâ innâ künnâ
hâti'in****

3882. Şuç itdük Yûsuf için dile Hâç'dan
Bize ma'nî göster bu sebaçdan

3883. Şorayım Yûsuf'a şâkir mi sizden
Du'â eyleyeyim size o yüzden

3880 kalmag: kalmag (İÜ) // durmag: durmag (İÜ)

* "(Yakub) 'Ben size, Allâh tarafından (vahiy ile) sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim, demedim mi?' dedi." (Yûsuf 12/96)

** "(Oğulları) dediler ki: Ey babamız! (Allâh'tan) bizim günahlarımızın affını dile. Çünkü biz gerçekten günâhkârlar idik." (Yûsuf 12/97)

3882 ma'nî: ma'nî (İÜ)

3883 eyleyeyim: eyleyem (İÜ)

3884. Çü Ya'küb izn-i Hakk'a muntazırdı
Gelüp Cibrîl dir ki emr olundu
3885. Varasın Mısr'a Yûsuf'ı göresin
Hudâ emri ile mesrûr olasın
3886. Yarağ gördürme git Mısr'a hemân dir
İder Ya'küb o dem içinde tedbîr
3887. O Mennân emriyle olur revâne
Gele başladı kuvvet cism u câna
3888. Karîb olduğda Mısr'a dir ki Ya'küb
Yehûdâ'ya dimiş ki püser-i hûb
3889. Varup Yûsuf'ımı sen eyle âgâh
Bihamdillâh ki itmâm buldı bu râh
3890. İder Yûsuf'a peygâmi Yehûdâ
Olurlar asker ile şûh u şeydâ

141^a BL

3891. Melikle Yûsuf ile cümle begler
O pîre karşı üç menzil giderler
3892. Muraşsa' tâcla Yûsuf hil'at-i hâş
Yazılmış tâc etrâfına **İhlâş**

3893. Görür 'askeri zâhir oldı Ya'küb
Ne nişân üzre görünür ki ma'plûb

101^b İÜ

3894. Şorar Yûsuf'ı Ya'küb kankısıdur
Kızıl atlas sâyebânlusıdur

3895. Ne hoşdur iki müştâk buluşalar
Şarılup birbirine kavuşalar

3896. Görür Yûsuf dağı Ya'küb'ı ol dem
Cihân içre bulunmaz dağı ol dem

Ĥazret-i Ya'küb Ĥazret-i Yûsuf 'aleyhime's-selâm ile buluşdılar

3897. İner Yûsuf atından cümle begler
İnüben Ĥazrete karşı yürürler

3898. Deveden indi dinmiş anda Ya'küb
Yürür karşı biri birine ma'plûb

3899. Görür ol Yûsuf'ın serv-i Ĥırâmın
Görür Yûsuf peder Ĥaddi kemânın

3900. Varur biri birini seyr iderek
İrişür birbirisine giderek

3901. Şarılır birbirine iki 'âşık
Ata oğula şarıla yaraşık

3893 Ne nişân: Ne şân (BL)

3901 Şarılır: Şarılurlar (İÜ)

3902. Koçar gerdânını Ya'kûb civânuñ
Belürür âşinâlıqları cânuñ
3903. Sürer Yûsuf da yüze lihyesini
Öper tekrâr-be-tekrâr dir elini
3904. Bulur dir cism-i Ya'kûb câmı ol dem
Dökilür gözleründen yirlere nem

141^b BL

Beyt

3905. Gerçi firkat ağlaması yatludur
Lîk vuşlat ağlaması tatludur
3906. Öper melik o dem peygamber elin
O dem Ya'kûb açar du'âya dilin
3907. Dimiş iy Hayy [ü] Kayyûm Ferd [ü] Vâhid
Ki vaḥdâniyyetüñe ulu şâhid
3908. Yaratduñ nûrını maḥbûbıñuñ sen
Muḳaddem cümle-i kevn-i mekândan
3909. Emânet durdı nice enbiyâda
Şu'â'ına irişdi etkıyâda

3904 Dökilür: Dökerler (BL)

3906 dilin: elin (BL)

3909 durdı: tırdı (İÜ)

3910. Benüm Yûsuf'uma da hisşe virdüñ
Kelâm-ı kudretüñle kışsa virdüñ

3911. Firâkum irgörüp bu dem vişâle
Du'â için el açdum hasb-i hâle

3912. İlâhâ cümle müştâkına vuşlat
Müyesser eyle baña oldı 'izzet

102^a İÜ

3913. Ve cümle hâcet-i hayrı revâ kııl
Hemîşe kullara luţf u 'atâ kııl

3914. Dimişler cümle hâzır anda âmîn
Öper ol demde elin İbnyâmin

3915. İrişür yine ber-tekrâr murâda
Süvâr olurlar anlar ol arada

3916. Hüdâyâ **Hindî**'nüñ irdi zamânı
İrişdür hâtimedede hayra anı

3917. İki oğlın görüben peygamber
İdüp tekbîr dimiş Allâhu ekber

3918. Sarâyına gelürler şevket ile
Geçer tahtına Yûsuf devlet ile

3919. Babasın kondurup ikrâm kııldı
Nice kullarına in'âm kııldı

142^a BL

3920. Durup karşısına cümle oğullar
Elin kavşuruban dururdu kullar
3921. Sorar oğulların melik o pîrden
Vireyin açmağa iller bu yirden
3922. Dimiş ki şâkirem ben Yûsuf'umdan
Şaķınuram ben anı dir gözümnden
3923. Aña teslîm kıldum cümle varı
O zabt idüp gözedür her diyârı
3924. Hüdâ dir râzı ola hâzretünden
Utanmışdur kamû il 'izzetünden
3925. İder Hâzret-i Ya'kûb da du'âyı
Müzeyyen gördi karşusunda ayı
3926. Yûsuf sarâyı içinde yedi taş
Zer imiş bilesin anı qarındaş
3927. Degirmen taşı mikdârı o taşlar
Ziyâfet ecline pişmekde aşlar
3928. Melik kendü sarâyına çeker baş
Ayagına doķunur yâd olan taş
3929. Yapışur taşa Yûsuf kaldıruban
Atar taşı havâyâ töñdürüben

3921 açmağa: uçmağa (BL)

3930. Melik gördükde Yûsuf kudretini
O dem fehm itdi Hakk'ın 'ibretini

3931. Ve Yûsuf kudret-i ihvânı dimiş
Melik dir anlara buyruğ gerek iş

3932. Dimişler imtiḥân olunsa anlar
Dinür zâhir olur ol dem hüneler

3933. Varuñ melik katına siz birâder
Hüner ile hünerver yâd olur er

102^b İÜ

3934. İdün ızhâr orada kudretiñüz
Melik artura sizün 'izzetiñüz

142^b BL

3935. Melik diler oları kıla seyrân
Huzûr-ı melike varur ol ihvân

3936. Dutar Şem'ün dinmiş men hacet dir
Havâya töñdürür inerken er dir

3937. Yehûdâ tutar inerken o taş
Keserle dide şîrden anda baş

3938. Dutar arslanı kıparur serini
Sürür meydâne arslanun tenini

3937 Keserle dide: Keserlevin (BL)

3938 Dutar: Dutup (İÜ)

3939. Dağı her biri bir lu'b ider ızhâr
Olara yüz dutar bu lu'b-ile kâr
3940. Melik dir bunlar açsun çevre ili
Olaruñ ol il ola beli
3941. Bu emri işidicek ol karındaş
Du'â için o demde açdılar baş
3942. Melikle var ola Yûsuf cihânda
Eşer biz dağı kıoyalum zamânda
3943. Deyu etrâfa olurlar perîşân
Kişiyе cür'et ile irişür şân
3944. Alur küffâr elinden yedi kal'a
Çeker seyfini küffârını kam'a
3945. On iki biñ ere olur muqâbil
Birisi iy birâder olma sâ'il
3946. Şınar ol 'asker ol merdüñ elinden
Hüner artık gerek elde dilünden
3947. Olar da hâkim olurlar o yerde
Neler yatur işit cânâ bu yerde

3939 dutar: tutar (İÜ)

3940 İkinci mısradâ vezin bozuk.

3944 yedi: biri (İÜ)

3945 ere olur: er olurlar (BL)

3946 elinden: elinde (İÜ) // elde dilünden: elinde dilden (BL)

3948. Melik Yûsuf'a virür cümle mülkin
Kemâli ile şerh olmak ne mümkün

3949. Yigirmi yedi yıl 'ömri bu hâlde
Sürer dir Hazret-i Ya'kûb cihânda

143^a BL

3950. İdüp rihlet irer bâg-ı cinâna
Du'â kıl rûhı için 'âşıkâne

Fâtiha*

3951. Sekiz yıl sonra Ya'kûb'dan melik dir
Mekân olmuş aña da bilesin yir

3952. Melikün Maşşab adlu oğlu kalur
Dinür Fir'avn-ı la'în andan olur

Hikâyet-i Zelîhâ

103^a İÜ

3953. Zelîhâ ayru düşdükde talâkla
Taramaz oldu zülfini taraqla

3954. Nice kimseler olmuş aña tâlib
El irgörmemiş dir aña râgıb

3955. Zelîhâ 'ışk-ı Yûsuf ile şeydâ
Bir ev itmiş dinilür anda peydâ

---

* BL'de "Fâtiha" yok.

3952 Maşşab: Maşşib (BL) // Fir'avn-ı la'în: Fir'avn la'îni (İÜ)

3954 İkinci mısradaki "irgörememiş" kelimesi vezin icabı "irgörmemiş" şeklinde okundu.

3956. Oturur on sekiz yıl dâyim ağlar
Dem-i hasret anuñ cismini bağlar
3957. Oğur dir Yûsuf'ın vaşfını ezber
Haber-i Yûsuf'a virürdi biñ zer
3958. Göñülde naqş olmuş naqş-ı Yûsuf
Alurdı biñ zeri Yûsuf-ı mevşûf
3959. Gözi görmez olup bili bükül-di
Olan dostları cümle yüz çevirdi
3960. Gelür Yûsuf şikârdan didiler dir
Zelîhâ ider anda hüsn-i tedbîr
3961. Çıkaruñ Yûsuf'ın râhına beni
Dimişler qorqaruz öldüre seni
3962. Dimiş hâşâ Zelîhâ ol nebîden
Ki bir kıla degüben incide ten
3963. Yakın geldikde Yûsuf kıldı zârı
Nidâsını işitdürmiş o Bârî

143^b BL

3964. Dimiş şabr eyleyüp şaklayan özin
Harâma nazar itdürmedi gözin

3958 naqş olmuş: naqşı olmuş (İÜ)

3962 nebîden: velîden (İÜ)

3965. Anı luṭfıyla Yezdân kıldı sultân
Revâdur şimdi saña luṭf u ihsân
3966. Şu ki sultân idi nefis arzûsından
Cihân yokluḡla aña oldu zindân
3967. İrişür gûş-ı Yûsuf'a şadâsı
İder te'sîr Yûsuf'a edâsı
3968. Dimiş Yûsuf ki kim-dürür bu nâdî
Ne kişidür görüñ nedür murâdî
3969. Dimişler ki Zelîhâ'dur i sultân
Olupdur derd-i hicrân-ıla nâlân
3970. Çeküp at başını dir nitesin sen
Zelîhâ işidüp terk itdi cân u ten
3971. Gider 'aḡlı gelür başına tekrâr
Ki 'ışk ehli bilürsin eylemez 'âr
3972. Zelîhâ'ya dimiş ki n'oldı saña
Ne olmuş ise 'ışkuñ itdi baña
3973. Şehâ 'ışkuñla gözsüz ıarî oldum
Virüp yoluña varı 'ârî oldum

3965 BL'de ikinci mısra "Olupdur derd ü hicrân-ıla nâlân" şeklindedir. Bu mısra 3969. beyitte kayıtlıdır. BL'de bu beyit (3965) ile 3970. arası beyitler bulunmamaktadır.

3970 cân u ten: cân ten (BL)

3972 n'oldı: ne oldu (BL)

103^b İÜ

3974. Dimiş ki ne dilersin dilegil sen
Yüzüñ görmege gözüm dilerem ben
3975. Ta'accüb eyleyüp Yûsuf dimiş dir
Dağı 'ışkımla mısın oldun a pîr
3976. Zelîhâ dir ki 'ışkıımı bilesin
Kamuçüñ ucını baña viresin
3977. Virür Yûsuf kamuçı ucın aña
Nigâh eyle i şâhum şimdi baña
3978. Kamuçı ucın ağzına alur âh
İder derd-i derûnından ol âgâh
3979. Yanar kamuçı âhı âteşinden
Şaçı Yûsuf'ın ürperür başından
3980. Zelîhâ'yı sarâyına getirir
Hemân Hâzret-i Cibrîl gelüben dir
3981. Zelîhâ'ya şoruñuz ki ne diler
Anuñ âhı-ıla zârı bağı deler
3982. Dimişler ne dilersin söyle bu dem
Baña yine irişe tâzelik dem

144^a BL

-
- 3977 Nigâh: Nikâh (BL)
3980 getirir: getür dir (İÜ)
3981 deler: diler (BL)

3983. Hüdâ rûzî kıla ben tâze olam
Ezelki hüsni u hulkı yine bulam
3984. Helâlüm olasin iy şâh-ı ‘âlem
Giresin koynuma iy mâh-ı ‘âlem
3985. Du‘âya el açup Yûsuf o anda
Tazarru‘ eyledi hayli zamânda
3986. Qabûl eyledi hâcâtını Yezdân
Zelîhâ hüsni virildi kemâ kân
3987. O kâdir kudretin ızhâr kıldı
‘Ubûdiyyete halk ıkrâr kıldı
3988. Zelîhâ görünür evvelki hâlde
Yine hâşıl olur hüsni kemâlde
**Bârî Hüdâ Zelîhâ’ya du‘â-i Yûsuf Nebî ile yine
hüsni kemâ kân yirine getürüp Zelîhâ müslümân
oldı***
3989. Dimiş Yûsuf Zelîhâ’ya şığa kul
Helâl olmak dilerseñ müslümân ol
3990. Dimiş ma‘şûk ne dînde ise ‘âşık
Olur anuñ dîni üzre muvâfık
3991. Saña ‘âşık olaldan müslümânım
Baña telkîn-i îmân eyle cânım

---

* hüsni: hüsni (BL); getürüp: gelüp (BL)

3991 “eyle cânım” ibaresi BL’de “eyle iy cân”, İÜ’de “eyle iy cânım” şeklinde.
BL’de kafiye, İÜ’de vezin tutmuyor.

3992. Zelîhâ dikdi engüşt-i şehâdet
İder Yûsuf aña ta'lim 'ibâdet

3993. Nikâh idüp şerî'at râhın açdı
Zelîhâ'ya muhabbet âbı saçdı

104^a İÜ

3994. Zelîhâ lutf-ı Yezdân'a iricek
Dinilmiş aña ol dem ifteḥ 'aynek

3995. Göñül gözünü rûşen eylemiş Hâk
Hudâ muhabbetine düşürür şevk

3996. 'İbâdetde olur gice vü gündüz
Gicesi kâdr idi 'îd idi her rûz

144^b BL

3997. Zelîhâ şevkı düşer Yûsuf'a dir
Bu nev' üzere olur emr-i taqdîr

3998. Kaçan Yûsuf ki 'ışk hâlin açardı
Zelîhâ durmayup ol an kaçardı

3999. Dimişler oldı tebdîl 'ışk-bâzı
Bize sen ider olduñ cevri u nâzı

4000. Zelîhâ dir ki Hâlık sevgisiyle
Muhabbet baña olmışdur vesîle

3996 kâdr idi: kâdirdi (İÜ)

4001. Derûnum dopdoludur ğayre yer yok
Günâhı eyledüm evvelde ben çok
4002. Yine Yûsuf ider ʻışk üzre ikdâm
Zelfhâ götürür ol demde aqdâm
4003. Kaçar Yûsuf düşer pâyine anuñ
Yapışur etegine yâr-ı cânuñ
4004. İder çâk dâmenün ardından anuñ
Gör indi hikmetini sen Hudâ'nuñ
4005. Zelfhâ dir ki gömlegimi iy cân
Senüñ gömlek-ile eyledüñ akrân
4006. Zelfhâ ile Yûsuf on sekiz yıl
Geçürürler bu devrânı oñat bil
4007. Olur beş oğlı iki kıızı andan
Alurlar kâmı bu hâlde cihândan
4008. İrer peygamberî Yûsuf'a bilgil
Ki Ya'kûb ile hem-nişîn idi-gil

4001 dopdoludur: topludur (İÜ)

4002 ʻışk: ʻıyş (BL) // İÜ'de ikinci mısradaki "götürür ol demde" ibareleri "ol demde götürür" şeklinde yazılmıştır. Ancak kelimelerin altında "takdim" ve "tehir"i işaret eden (ρ) ve (ç) harfleri var.

4004 indi: imdi (İÜ)

4005 gömlegimi: gülegimi (BL)

4007 hâlde: hâl-ile (BL)

4009. Virür sultânlığı Mağşab'a ol dem
Yürüdür hükmini Allâhu a'lem

4010. İrişür 'ömr-i Yûsuf hâtimeye
Sa'âdetlü kişi kim bunı deye

**Rabbi kad âteytenî mine'l-mülki ve 'allemtenî min
te'vîli'l-eḥâdiş***

145^a BL

4011. Dimiş virdüñ İlâhâ pâdişâhlık
Ve düş 'ilmini bildirdüñ i Hâlık

Teveffenî müslimen ve elḥıknî bi'ş-şâlihîn**

4012. İrişdür hâtimeyi hayre ol dem
Kopargıl beni peygamberle ol dem

104^b İÜ

4013. Murâd bundan birâderleri dirler
Bular uḥrâda sultânla koparlar

4014. Ki müslim nesl-i İbrâhîm dinilür
Bu Qur'an ma'nisi üzre bilinür

Ḥanîfen müslimen***

4010 kim: ki (İÜ)

* "Rabbim! Mülkden bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin." (Yûsuf 12/101)

** "Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat." (Yûsuf 12/101)

4012 İrişdür: İrişdi (BL)

** "[İbrâhîm] Allâh'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman [idi]." (Âl-i İmrân 3/67)

4015. Murâd bundan dinür İbrâhîm olmuş
Bu ma'nîyi bulanlar böyle bulmuş
4016. Dimiş Yûsuf İlâhâ yevmü'l-ekber
Beni İbrâhîm aşlı ile kopar
4017. Hudâ eyleye rahmet cümlesine
Girürüz cümle insân ile sine
4018. Cihân içinde anlar sikke kıoya
Bu maħal içre **Fâtiha** okuya
4019. Dinür ihvân-ı Yûsuf-çün ol erler
Olurlar cümle anlar peygamberler
4020. Zamân Mûsâ'ya irer nihâyet
Ululardan olunmuşdur rivâyet
4021. Olurlar on iki şaf soñra andan
İrer Fir'avn eyyâmı zamândan
- Zuhûr-ı Fir'avn 'aleyhi'l-la'ne**
4022. *Tevârîh-i Taberiyye*'de mestûr
Bilinmesine şarf olundı mağdûr
- 145^b BL**
4023. Vehb ibn Münebbih Ka'bû'l-Aħbâr
Ve 'Abdullâh-ı ħazret naqli yazar

4021 şaf: şımf (İÜ)

4023 Vehb: Vehb (BL); Ka'bû'l-Aħbâr: Ka'bû'l-Aħbâr (BL) // naqli: naql (BL)

4024. Velîd bin Mağşab'a Fir'avn dinilür
Ve Kur'ân-ı 'Azîm'de de añılur

4025. Tevârîhüñ kitâblarında yazar
Pegamber 'ağabince o bedkâr

4026. Benî İsrâ'îl'e o dört yüz yıl
Olur dir pâdişâh dinmiş bunu bil

4027. Rivâyet-i 'Arab'dan geldi dinmiş
Ve Kur'ân içre dir adı añılmış

Ve Fir'avne zi'l-evtâd*

4028. Dimişler ba'zılar Fir'avn'ũñ aşlı
Horâsân'dan zuhûr itmiş o nesli

4029. Babası tâcir imiş şehr-i Hum'dan
Ticârete gider dirler ilinden

4030. Dinür dört yıl ticâret üzre yürür
Gelüp Fir'avn'i dir beşikde bulur

105^a İÜ

4031. O bir yaşında oğlan dir beşikde
Bulur ol hâzır oğlanı eşikte

4032. Dimiş hâtûnına oğlan kimiñdür
O hâtûn dağı dimişdür senüñdür

4024 Mağşab'a: Mağşab (BL)

4027 Rivâyet-i: Rivâyeti (İÜ)

* "Kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a." (el-Fecr 89/10)

4033. Bilür ki ol arada mâcerâ var
O mazlûm dahı halkdan eylemiş 'âr
4034. Sükût ile geçürür sâl u mâhı
Görelüm neye irgörür günâhı
4035. Ol oğlan irişür dir beş yaşına
Ki diñlegil o dem anuñ işi ne
4036. Ol oğlancıklar ile oyun eyler
O kendüsin beg itmek âyîn eyler

146^a BL

4037. Müdâmî aynı tavrı hükûmet
Dimişler var bunıñ hâlinde hikmet
4038. İrer Fir'avn yigirmi yaşına çün
İrer babalığına emr-i bî-çün
4039. Qalur mâl u menâl Fir'avn'e ol dem
Çürüdüp cümlesini dir çeker gam
4040. İrişür faqra üç gün aç oturur
İder terk-i diyâr ayak götürür
4041. Gelür Merv'e vü Serhas adlu şehre
Düşürür anı açlık qahrı qahra

4038 çün: hûn (BL)

4041 adlu: atlu (BL)

4042. Gezer şehir içre dir bir mankırı yok
Hâmân adlu kişinüñ luḫfı dir çok
4043. O Hâmân'ın oturur yanına yâr
Aña açlıqdan açdı dindi esrâr
4044. Ta'âm getürüben eyler ziyâfet
O Hâmân'a müdâm ol idi 'âdet
4045. Şorar kıandan gelüp kıanda gidersin
Nedür hâliñ ne hâl üzere ersin
4046. Gelişüm Hüm'dan u Mısr'a giderem
Dimiş ol daḫı refıka göyerem
4047. Murâdımdur benüm Mısr'a yürüyem
Erenlerine yüzümü sürüyem
4048. Senüñ gibi dilâver yâra irdüm
Hudâ virdi seni ben eyü bildüm
4049. Görür yol yarağın Hâmân dimişler
İkisi daḫı Mısr'a yürümişler
4050. Varuban Mısr'a irişdükte anlar
Görüñ anları Mısr içre neyler
4051. Kıavun çekirdegin divşürdi ḫasdan
Götürmüşler imiş ol anda andan

4051 divşürdi: dirseri (BL)

146^b BL; 105^b İÜ

4052. Mışr apusınıñ dir aşrasında
Harâb yire harem eker o hinde
4053. ekirdegi eküp bustân iderler
avunı irişüp Őatmak dilerler
4054. Mışr'da ol aşıl avun bulunmaz
Kim ola ol avunı gürüp almaz
4055. Alur Hâmân açesiyle bir har
Dutar bir yük avun Hâmân diyen er
4056. Yürür Mışr'ıñ apusına ki gire
apucıları tükürür girüye
4057. Dimişler vir bâcuñı gir ierüye
Ve vir onda birin apucı yeye
4058. Dimiş Hâmân bu turfanda avundur
Bunıñ onda birin almak zulümdür
4059. apucı dir ki onda ikisin vir
O da temerrüd ider virmezem dir
4060. Üşüp apucılar yağma iderler
Görüñ Fir'avn'ı Hâmân'ı n'iderler

4059 virmezem: virmez (BL)

4061. Gelüp Fir'avn'e Hâmân kıldı taqrîr
O dem Fir'avn'i nâm kıldı taqrîr
4062. Dimiş sultânı Mısr'uñ anı bilmez
Ne hoş zulmını bu şehruñ o görmez
4063. Yazar vaşfını zulmüñ nâmede ol
Dutar sultân kapusına o dem yol
4064. Yürür dinür o sultân kapusına
Varup irişdügi dem tapusına
4065. Virür dir 'arz-ı hâlin ol dem içre
Yazar sultân dağı dir nâme içre
4066. Kimüñ ki kudreti var zulme mâ'il
Olunmaya anuñ zulmına hâ'il

147^a BL

4067. Virürler kâğıdı Fir'avn'e alur
Aña mefhûm-ı kâğıd zâhir olur
4068. Gelüp Hâmân'a dir fetḥ oldı ebvâb
Açıldı üstümüze bir ulu bâb
4069. Bize sultân izin virdi gör işte
Murâd idindigüñ işigi işle

4062 anı: bunı (İÜ)

4063 zulmüñ nâmede: Hâmân'uñ o dem (İÜ)

4066 mâ'il: mâyil (BL) // hâ'il: hâyil (BL)

4069 işte: işde (BL) // işigi işle: hâlde ol işte (İÜ)

4070. Hemân bustânı bozup şehre girür
Mezârâtuñ bir ulusını bulur
4071. Harem çeker mezârâtı ider zabt
Çapu yapar üzerine yazar haç
4072. Yapar çapu öñünde iki dükkân
Delerler kân orada iki yârân

106^a İÜ

4073. İki kürsi koyup geçüp oturur
Dimişler dir çapuya kilid urur
4074. O gün meyyit getürdiler dir anda
Muçaffel bâb dinür miftâhı çanda
4075. Görürler kim iki heybetlü âdem
Otururlar o kürsîlerde ebsem
4076. Dimişler anlara açıñ bu bâbı
Çoyalum meyyiti bulıñ şevâbı
4077. Dimiş Fir'avn aña virgil on aqçe
Niçün didükçe ister dahı çokça
4078. Muhaşşal söyledükçe arturur ol
Giderek elli aqçeye irer yol
4079. Olup nâçâr virürler elliyi dir
O meyyiti alur çoynuna dir pîr

4080. avun bâcında apuda olanı
Bular da âyîn idinmişler anı
4081. anurlar halk buni sultânun emri
Beher hâl dutulur hûkkâmın emri

147^b BL

4082. Olur şâyi' ki meyyit bâcı vardur
Ulusına göre bâcın eledür
4083. Bilürler meyyite açe alurlar
Kâgıda oyubanı getirürler
4084. Bile meyyitle getirüp virürler
Aup apuyı meyyiti alurlar
4085. Mezârına iledüp defn iderler
Bu nev' üzerine âyîn güderler
4086. Bunın üzerine bir hayli ezmân
Geer mâl cem' olunur dir firâvân
4087. ıyâsa gelmez olmuş cem' olan mâl
Şecî' eyler kişiyi bil ki emvâl
4088. Dinür Fir'avn'i vâfir ullar alur
Siyâh aftanlar ile dir geyürür

4082 eledür: iledür (İÜ)

4084 Bu beyit İÜ'de derkenârda kayıtlıdır.

4085 iledüp: iletüp (İÜ)

4089. O zer dökme ider serde külâhı
Dutar bu hâl ile âyîn-i şâhı
4090. Kuşadur zer kemer-bendlü kılıçlar
Müdâmî gösterür 'ucbe kılınçlar
4091. Ve kendü için itdürmiş o bir taht
Oturup taht üzere sürmede baht
4092. Durur ayağ üzere iki korkul
Şecâ'at gösterürler sağ ile şol
4093. Bir altun kürsîde Hâmân oturur
Anuñ da karşusunda kulı durur
4094. Mehâbet gösterürler iki merdân
Oları eyle gören oldu lertzân

106^b İÜ

4095. Bu hâl üzre yine geçer nice sâl
Kolaydur tertîb itmek olıcağ mâl
4096. Var imiş sultânıñ ulu vezîri
Anuñ kızlarınıuñ dir öldi biri

148^a BL

4097. Figân u nâle ile getürürler
Kûristân kapısı önünde qorlar

4093 Anuñ da: Anuñ (İÜ)

4095 üzre yine geçer: üzerine geçer (İÜ)

4098. O 'âdetden habîr degil olar hîç
Görüp âyîn-i Fir'avn'î olur pîç
4099. Tevâzu'la vezîrûñ bir kûlî dir
Kerem eyleyüben kapuyı açdır
4100. Dimiş Hâmân ki biñ aqçe gerekdür
Dimişler çekdigüñ zâyid emekdür
4101. Bu sulţânûñ vezîrinüñ kıızıdur
Cevâbla dir iki biñ de azıdur
4102. Kûl ayıtmış ki niçün eyle dirsün
Dimiş Hâmân ki aqçe üç biñ olsun
4103. Olar söyledügince biñer artar
Söz uzar aqçe de on biñe yiter
4104. Vezîre varuban naql olmuş aḥbâr
Ölüyi unudur vezîr çeker 'âr
4105. İşidür anlaruñ kudretlerini
Tamâm iz'ân ider heybetlerini
4106. At eyerledüben ḥayl u ḥaşemle
Ol efkâra düşer kat kat elemle
4107. Gelüp kapuya görür ṭavr u tedbîr
O ḥâlden oldı âşaf dindi dilgîr

4098 olur: olar (BL)

4099 açdır: aç dir (İÜ)

4108. Ta'accüb eyledi ol ıavrı gördi
Atın maħmuzlayup ilerü sürdi
4109. Dimiş Fir'avn'e niçün bâb açılmaz
Bu meyyit haqqına niçün konulmaz
4110. Dimiş fethe gerekdür on biñ aqçe
Niçün dimiş yigirmi biñ bulunca
4111. Vezîr görür ki iş işden ziyâde
Yigirmi biñle bâb oldı küşâde

148^b BL

4112. Yerine defn iderler meyyiti dir
Vezîr bunlar için itmede tedbîr
4113. Seherden irişür sultâna âşaf
Yanına cem' olur a'yân u eşref
4114. Dimiş bir kimse gelmiş şehr-i Mısr'a
O heybetlü kişi gelmeye 'aşra
4115. Harem çekmiş mezâra kilid aşmış
Öli bâcı ile ol kişi azmış

107^a İÜ

4116. Öliden diledükce bâc alur ol
Durur karşıda kullar sağ ile şol

4108 ıavrı: durı (BL)

4111 biñle: biñ ile (İÜ)

4117. Siyâh kaftanlu zer kemerlü kullar
Ve zer dökme siyâh külâh giyerler
4118. Ve kendü taht üzere kâmurânî
Oturmuşdur çekilmiş sâyebânî
4119. Ve kulları dutar altun degenek
Nacağ bıçağ dahı harbe ne gerek
4120. Anuñ altında altun kürsî üzre
Oturur bir kimesne 'ırzî üzre
4121. Anuñ da kulları durmuş kemâ kân
Bu hâl üzre müzeyyen kılmış eyvân
4122. Benüm kızım qodurmamış mezâra
Şu deñlü eylemiş hüddâm müdâra
4123. Muḥâl olmuş haber virildi kendüm
Aña şevket ile varup göründüm
4124. Baña itmedi aşlâ iltifâtı
Şecâ'at üzre gördüm ben o zâtı
4125. Yigirmi biñi aldı çarbı benden
Mezâr çapusını fetḥ itdi andan

4117 külâh: külâh (BL)

4119 harbe ne gerek: harbe gerek (BL)

4123 Muḥâl: Maḥâl (BL)

4126. Dimiş sultân vezîre getür anı
Vezîr varmadı dir kôrquda cânı

149^a BL

4127. Var-ı mış bir sühanver merd-i 'aķıl
Olur sultân bu sırrı aña nâķil
4128. Varagör ol kişiyi ne kişidür
Bu fi'li söylenür anuñ işidür
4129. Aña ta'zîm mi lâzım yoħsa taħķîr
Orada eylegil sen ħüsn-i tedbîr
4130. Getürüñ ol kişiyi baña bunda
Seni gördüm revâ bunda bu demde
4131. O kişi elli sultân kullarından
Bili kemerlinüñ eyüleründen
4132. Bile alup yürür Fir'avn'e doğrı
Görür bî-ħad ħulâm külâhı egri
4133. Ve zer kemerlü zer kuşaklı merdler
Olur pür âlet-i ħarb-ile serdler
4134. Şecâ'at ile Fir'avn taħt üzre
Oturmuş şâhvârî baħt üzre

4126 kôrquda: kôrķutdı (BL)

4132 doğrı: toğrı (İÜ)

4134 ile: üzre (BL)

4135. Yaraşık şevket üzre var mehâbet
Çavuşlar karşı durur pür şecâ'at

4136. Görür Hâmân'ı tahtdan aşağıda
Oturmuş zerdî kürsîde küşâde

107^b İÜ

4137. Anuñ da kılları eţrâfa durmuş
Mehâbet ol varan kişiyi almış

4138. Bilür Hâmân ki sultândan gelür ol
Varur karşı buyurun ne ola medlül

4139. Murâd Fir'avn'e bulaşmak-durur dir
Çıkup ol anda Fir'avn'e danuşır

4140. N'ola dir vir icâzet bunda gelsün
Ne buyurmuş ise sultân bilinsün

4141. Çıkar yukaru Fir'avn ider iqbâl
Dimiş ki olıñuz luţf-ile hoş hâl

149^b BL

4142. Şafâ geldüñ deyu ikrâm eyler
Nedür hizmet buyuruñ deyu söyler

4143. Diler hazret-i sultân sizi görmek
Sizüñle dost olup maşşûd bilişmek

4136 Hâmân'ı tahtdan: Hâmân tahtından (İÜ)

4138 İkinci mısradaki vezin bozuk.

4144. N'ola dir biz de müştâkız görelüm
Ġubâr-ı pâylerine yüz sürelüm

4145. Bize i'zâz u ikrâm muştıladıñ
Bizi peygâm ile dir ululadıñ

4146. Geyirüp hil'ati dir ider i'zâz
Buyuruñ biz de varduğ açıla râz

Fir'avn'i sultâna da'vetidür

4147. Eyerlenür hemân-dem esb-i devlet
Geyerler ikisi fâhirî hil'at

4148. Müzeyyen kulları hâzır öñünce
Kimisi nâzik u kimisi bunca

4149. Yürümişler sarây-ı pâdişâha
Düşündiler yürürler ulu râha

4150. Varup hâcip muqaddem vaşfi söyler
Vağârlu muhteşem ma'kül erler

4151. Tedârük ile şâhâne olur hâl
Görüp anlar geçürmiş nice ahvâl

4152. Tamâm maqbûl evzâ' ile eṭvâr
Şaha ma'lûm olur şimdi ne kim var

4144 Ġubâr-ı: Ġubârı (İÜ) BL'de “Ġubâr”ın sonuna önce “ع” konmuş, sonra üstü çizilmiş.

4153. Göñüle irişür şefkat kulağdan
Davul âvâzı gerekdür ırâğdan

4154. Varuban bâb-ı şâhîye inerler
Hemân an ağaları karşılarlar

4155. Huzûr-ı pâdişâhîye giricek
Edeple hâk-pâye yüz süricek

150^a BL

4156. İder i'zâz u ikrâm pâdişâh da
Oları hoş görür sulţân nigâhda

108^a İÜ

4157. Ayağ üzre edeb-ile dururlar
Açar haber şehinşâhda görürler

4158. Buyurur baña niçün gelmediñüz
Fuzûlf bunca işler işlediñüz

4159. Tevâzu' eyleyüp Fir'avn u Hâmân
Bize devletlü şâh eyledi fermân

4160. Deyu kâğıdı virmişler ol âgâh
Nazar ider o kâğıda o nâgâh

4161. Görür haţ kendünüñ mefhûm-ı taḥkîk
Şehinşâh eylemiş anları taşdik

4153 Davul: Tavul (İÜ)

4154 Hemân an ağaları: Hemân ağaları (BL)

4159 Tevâzu': Tevazzu' (İÜ)

4162. Vezîre dir bular şöhbete lâyıq
Nazarım ile bunlar ola fâik
4163. ‘Aţalar eylemiş hürmetler itmiş
Huzûr-ı şâhdan mesrûr gitmiş
4164. Gelüp her gün şaha olundı maqbûl
Vezîre de ecel bulmuş dinür yol
4165. Vezîr idindi Fir‘avn’i dimiş şâh
Zuhûr ider be-her hâl hikmetullâh
4166. O şadre geçicek şehrüñ harâcın
Bu bende vireyüm bu sâl bâcın
4167. Re‘âya devletüñde ola râhat
Şehinşâh ‘izzet-ile bula vaḥdet
4168. N’ola dir kendü mâlından virür dir
Ve üç yıl kendü virüp itdi tedbîr
4169. Vilâyet ehlinüñ aldı du‘âsın
Ri‘âyet itdi ricâl ü ünâşın
4170. Muḥabbet itdiler Fir‘avn’e dir ḥalk
Aña nice mükâfât itdi dir Ḥaḳ

150^b BL

4171. Dinür dört sâlda sultân fevte irmiş
Ve Fir‘avn’üñ şehâsı ḥod bilinmiş

4172. Yerine pâdişâh olur o Mısr'a
Anuñ gibi köpek gelmedi 'asra
4173. Dimişler ehl-i târif her kitâbda
O hâzırdur hitâb ile cevâbda
4174. Benî İsrâ'îl'e kılmış cefâyı
Ve Kıbtî tayfası sürmiş şafâyı
4175. Benî İsrâ'îl aşlı Âsiye'yi
Alup hâtûn idinmiş dir ol ayı
4176. Mısr'da yok imiş hüsnine akrân
Peygamber nesli şâh-ı hûbân
4177. Sever Fir'avn aña eyler ri'âyet
Kılup hürmet ider 'arzın şıyânet

108^b İÜ

4178. Hayırlısı imiş anlar nisânuñ
Resûlullâh kelâmı ile anuñ
4179. Hayırlısı nisânuñ çâr hâtûn
Buyurmuşlar beyân anlaruñ adın
4180. Biri Meryem u Hadîce-i Kübrâ
Birisi dağı Fâtıma-i Zehrâ

4174 tayfası: tã'ifesi (İÜ)

4177 aña: aña (İÜ)

4181. Ferâhîm kıızı Âsiye-i ebkâr
Rağıyallâhu ‘anhünne di iy yâr
4182. Buyurmuşlar Resûl-i zü’l-celâli
Görelüm neye irer bu me’âli
4183. Benî İsrâ’îli kavmi cefâda
Du’â iderdi Âsiye hafâda
4184. Ve Kıbtîler beg olup râhat oldı
Felek İsrâ’îli âhıyla doldı
4185. Ve Fir’avn Nîl üzere bağlamış taht
Aña dutdı dinilür nice gün baht

151^a BL

**Ve dârebellâhu meşelen li’l-lezîne âmenü’mre’ete
Fir’avne***

4186. O taht üzre oturur şâhvâri
İderler ehl-i sâz nağmeyle kârı
4187. Ve tahtdan aşğa a’yân u eşrâf
Kimisi oturur kimi dutar şâf
4188. Ta’âmı yalıñuz yimek olur kâr
O halk ile yemekden eylemiş ‘âr

4181 ‘anhünne: ‘anhüye (BL)

4183 İsrâ’îli: İsrâ’îl (BL)

* “Allâh, inananlara da Firavun’un karısını misâl gösterdi.” (et-Tahrîm
66/11)

4189. Öñünden çekilür erkâna ni'met
Yaқındur irişür Fir'avn'e nekbet

4190. Virür vesvâs vesvese la'îne
Ġurûr çeker ne gelür gör serine

4191. Ulûhiyyet rümûzın gösterür ol
Olur tâbi' dinür aña niçe ğul

**Yâ kavmi eleyse li mülkü Mışra ve hâzihi'l-enhâru
tecrî min tahtî efelâ tübşirûn ***

4192. Musahhar cümle 'âlem baña tâbi'
İşitsün bu haberi cümle sâmi'

4193. Bu cümle milk benümdür mâliküm ben
Benüm 'adlümle 'âlem buldı eyemen

İnne hâze'l-mülke'l-'azîm **

4194. Görür şeytân gibi kendü özini
Ġurûr demi ile bağlar gözini

4195. Görür kavmini ħor 'ucb ehli anda
Olur şeytân ğurûr-ıla 'amelde

109^a İÜ

---

* hâzihi'l: hâze'l (BL) // "Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ görmüyor musunuz?" (ez-Zuhruf 43/51)

** Kur'an'da bulunmayan bu ifade "Şüphesiz bu mülk çok büyük!" mânâsına gelmektedir.

Fe'steħaffe avmehû fe-eâ'ûhu innejüm kânû
avmen fâsikîn *

4196. Ve câhil avmi dimiş aña Tañrı
Ki ħâřâ toğrıla dine o egri

151^b BL

Ene rabbükümü'l-a'lâ **

4197. Aña uyanlar aña secde itmiş
Cehennem râhını dutmiş u gitmiş
4198. Ve Fir'avn azuban şeytâna uymış
Đalâlet ehli dünyâ ire dolmiş
4199. Đalâlet üzre Fir'avn yatur imiş
O mel'un ol gice vâkı'a görmiş
4200. ağırup bir kimesne dir ki Allâh
Senün 'ömrünü yok eyler ol âgâh
4201. Benî İsrâ'il'den dir bir oğlan
Zuhûr ider i Fir'avn idin iz'an
4202. Senün milkiñ u taħtuñ rûz baħtuñ
Dağılr 'an arîb bil cümle raħtuñ

---

* "Firavun kavmini aldattı. Onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir." (ez-Zuhruf 43/54)

** "(Firavun) Ben sizin en yüce Rabbinizim! [dedi]" (en-Nâziât 79/24)

4199 BL'de "yatur" kelimesinin "te"si noktasız yazılmış; imiş: idi (İÜ) // ol: o (İÜ); görmiş: gördi (İÜ)

4203. Bu cümle kavmiñ ol oğlan elinde
Helâk olur bilũñ anı yakında
4204. Benî İsrâ'îl olan Kıbtî üzre
Muzaffer ola müslim fikri üzre
4205. Görüp bu düşü dir Fir'avn uyanur
Ėam u Ėüzn-ile kendin dolu bulur
4206. Mu'abbirler u câzûlar getürdür
Müneccimleri eṡrâfa oturdur
4207. İder Fir'avn o vâkı'ayı taṡrîr
Mehil ister olar olmağa ta'bîr
4208. Niçe gün her biri iderler iṡdâm
Olur şeyṡân olarıñ mekrine râm
4209. Ol ezmân göge çıkar idi şeyṡân
Melâ'ikden Ėaber iderdi iz'ân
4210. Resûl eyyâmı irüp men' olundu
Racîm ol Ėâl içün Ėayli yolundu

152^a BL

4211. Muᖓaşşal bildiler mevlûd-ı Mûsâ
Olur İskenderiyye'de Ėuşûṡâ

4203 bilũñ anı yakında: bil anı sen yakında (İÜ)

4206 câzûlar: cādûlar (BL)

4207 BL'de "o" yok. Mehil: Maᖓal (BL)

4208 râm: dâm (İÜ)

4212. Ve kırk günde gelür cümlesi anuñ
O Fir'avn'e dinür vaqti zamânuñ

4213. Meh-i Şa'bân'da cum'a gicesinde
Ol oğlan rahme düşer bilesinde

4214. Bunı işitdi Fir'avn oldu medhûş
Şanasın zehr-i kıtil eyledi nûş

109^b İÜ

4215. Tedârük ne gerek buña dimişler
Zuhûr itmeye bu dinilen işler

4216. Dimişler Benî İsrâ'îl'i cümle
Sarâya da'vet eyleñ hîle ile

4217. Bugün anlara eyleñ istimâlet
İderüm cümleñüz dinsün ri'âyet

4218. Size envâ' eylügüm doquna
Şular ki 'ırz-ı şâhîyi şaquina

4219. Cemâlüm görüben olñ müşerref
Size hîç kimseler urmayalar harf

4220. Bir iki gece cümle bunda durıñ
Havâtûn tã'ifesünden ayru oluñ

4221. Dimişler mâh u sâl durmaq müyesser
Senüñ emrünüle 'avrat görmeye er

4213 Meh-i Şa'bân'da: Ve Şa'bân'da (BL)

4222. Sikenderiyye içre hîç ricâlden
Kimesne kalmadı kaldı nisâdan
4223. Dimiş Hâmân'a ol dem içre ol seg
Benî İsrâ'îl'e ta'yîn ola beg
4224. Bu halkı gözedüp zabt eyleyeler
Olara hüsn-i hulkla söyleyeler
4225. Dimiş ben kal'ada bu gice kaldım
Seni ol hizmet üzre anda şaldım

152^b BL

4226. Dinür Mûsâ babası adı 'İmrân
Benî İsrâ'îl içre ulu merdân
4227. Hîşârın kilidin ol zabt idermiş
Anı kendüye Fir'avn dost idermiş
4228. Hîşârda kalmış ol miftâh elinde
Ne şâdır ola dir Fir'avn dilinde
4229. Dimiş 'İmrân'a Fir'avn vir kilidi
Ne söyler diñle gel sen ol pelîdi
4230. Alup miftâhı dir var sen de anda
Benî İsrâ'îl'i durursa kıanda

4223 ola: olan (İÜ)

4231. Dimiş kim iy şehüm çok sâl sürdüñ
Niçe hâl ile eyü yatlu gördüñ

4232. Budur kórķum fedâyî ola şaklı
Olaruñ yok-durur 'âlemde 'aklı

4233. Bulup fırsat şaha uzadalar dest
Kimi hayrân ola vü kimisi mest

4234. Firâset eyleyüp Fir'avn dimiş dir
Senüñdür dir iy 'İmrân hüsni tedbîr

4235. Benümle bunda kal bile i yârim
Senüñle hâşıl ola bunda kârım

110^a İÜ

4236. Bu gice sen sarâyım işiginde
Yatasın niçe oğlan beşiginde

4237. Yatur 'İmrân saray bâbında bil sen
Hudâ emri irişür vech-i ahsen

4238. Gelüp hâtûnı 'İmrân'ı bulur dir
İrişür şadefe dür emri-i takdîr

4239. Dimiş 'İmrân bu hâlde ulu hikmet
Görinür yürü hâtûn çekme zahmet

4237 bâbında: yanında (İÜ) (BL'de ilk "be" noktasız)

4238 İÜ'de "hâtûnı 'İmrân'ı" ibareleri "'İmrân'ı hâtûn" şeklinde yazılmışsa da kelimelerin diplerinde "takdim" "tehir" işâreti var. // dür: dir (BL)

4240. ogar ol anda Mûsâ yıldızı dir
Görenler oldılar hayrân u dilgîr

153^a BL

4241. İder feryâd u zârı cümle eşhâş
Gelüp Fir'avn 'İmrân'a n'ider nâs

4242. Du'â iderler anda devletüñe
Güvenürler kamûsı 'izzetüñe

4243. Hudâ emri olur elbette zâhir
Ne deñlü şeytanet iderse mâhir

İşşa-i Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm*

4244. O Fir'avn'üñ irişdi dir zamânı
 azâ oqlarınüñ geldi kemânı

4245. Müneccimler dimişler ol la'îne
Cihânuñ lu'bı vardur diñle yine

4246. Benî İsrâ'îlî'den dir ogar er
Elinden kırtaramazsın anuñ ser

4247. Eliñden aldırur ol şâhlıgıñı
Bu dünyâ halkına şâh ola yeñi

4241 zârı: zâr ol (İÜ)

4242 Güvenürler: Güveneler (İÜ)

* 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

4244 azâ: Kıdâ (BL)

4247 yeñi: biñi (İÜ)

4248. Helâk olasın anuñ sen elünde
Henûz duradur ol ata belinde
4249. İşidicek bunı olur perîşân
Aña rehber olur ol anda Şeytân
4250. Kıoyuñ âdem ki her yerden duralar
Togán oğlanı ol anda kıralar
4251. Bu emr üzre niçe kıullar dururdu
Togán oğlanı ol dem öldürürdi
4252. İder ‘ilm ehli bunda ihtilâfi
Cevâb olur bu minvâl üzre şâfi
4253. Dinür Mûsâ’ya nesl-i İbnyâmin
Giderdi şüphesi olan gümânın
4254. Mûsâ dinilmege ne ola hikmet
Ağaç içre şu üzre çekdi zahmet

153^b BL

4255. Bu nâm kıonmuşdı dir ‘İbrî dilince
Neler çekdi o kendüyi bilince

110^b İÜ

4256. Anası Mûsâ’ya hâmile olmuş
Ayı günü irişüben toğurmuş
4257. Giceyle imiş ol mâhıñ zuhûrı
Anası ğuşşaya düşmiş oturı

4248 duradur ol ata: durudurur ana (İÜ)

4258. Ne müşkil kim ‘ayâlüm öldürem ben
Ya Fir‘avn’üñ elünde yoğ ola ten

4259. O guşşa ile uyur anda mâder
İrüşdürür Hudâ uykuda eşer

**Ve evḥaynâ ilâ ümmi Mûsâ en arđı‘îhi feizâ ḥıfti
‘aleyhi feelḳîhi fi’l-yemmi***

4260. Dir emzir oğluñı şuya bırak sen
Bulursın yine oğluñı sağ esen

**Ve lâ teḥâfî ve lâ taḥzenî innâ râddûhu ileyki ve
câ‘ilûhu mine’l-mürselîn****

4261. Olur peygamber ol dimiş o Raḥmân
Ki sen şabr eyle tâ irişe ezmân

4262. İşidür mâder-i Mûsâ bu râzı
Olur ol demde Ḥaḳ emrine râzı

4263. Yur emzürür şarar yaprağa dinmiş
Dimiş böyle degil ‘ilm ehli bu iş

4264. Koyuban şanduga Nîl’e atar dir
Dimiş ḳudret senüñ iy Ḥayy u Ḳâdir

---

* **BL**’de “ümmi” yok. feelḳîhi: fe’lḳayhü (**BL**) // Mûsâ’nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakıver... [diye bildirdik]” (el-Kasas 28/7)

** ileyki: ileyke (**BL**) // “Hiç korkup kaygılanma. Çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.” (el-Kasas 28/7)

4264 Ḥayy u Ḳâdir: Ḥayy Ḳâdir (**BL**)

4265. Ol ırmağın birazı ayrılırmış
Şu Fir'avn'ün sarâyına varurmuş
4266. Sürer şandığı kanadıyla Cibrîl
İledür ol la'în sarâyına bil
4267. Görürler şuyı bir şanduk getirür
Aluban birisi anı götürür

154^a BL

4268. Getürür Âsiye Hâtûn'a anı
Talabır içini görmege cânı
4269. Odur Âsiye bil hâtûn-ı Fir'avn
Hudâ irişdürür bu dem aña 'avn
4270. Açarlar şandığı görürler oğlan
Dimişler ki Hudâ eyledi ihsân
4271. Yüzi nûrından Âsiye olur şâd
Getürmiş hoş havâ-y-ile dimiş bâd
4272. Sever cân-ile ol ma'sûm-ı pâki
Sirişt olmuş anuñla şanki hâki
4273. Bugünki gün baña bir oğul irdi
Şahîhdür bunu baña Tañrı virdi

4266 Cibrîl: Cebre'il (iü)

Fe'l-tekaṭahu âlü Fir'avne liyekûne lehüm 'adüvven
ve ḥazenâ*

111^a İÜ

4274. Dinilür Âsiye Şâm iqliminden
O-durur Lût Peygamber aşlından
4275. Kemâl-i hüsn ile mevşûfe imiş
O Fir'avn aluban ḥâtûn idinmiş
4276. Daḥı pâkîze imiş serv-kâmet
Bulur i'zâzı ol yevmü'l-қыyâmet
4277. Otuz yıl oldı dinmiş ol la'îne
Bağarmış aña ol 'ayn-ı 'alîle
4278. Ziyâde ḥürmet üzre Âsiye'yi
'Azîze dutar ol Fir'avn ol ayı
4279. Getürür Âsiye şandığı dinür
İçinde oğlan olduğı dinilür
4280. Dimiş Fir'avn'e devlet irdi başa
Bu oğlancık da bağa göze қаşa
4281. Bizi ḥalk ṭa'n-ile yâd ider idi
Oğul kız yok deyu ad ider idi

154^b BL

---

* “Nihayet Firavun âilesi onu yitik çocuk olarak (nehirden) aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı.” (el-Kasas 28/8)

4274 iqliminden: iqliminden (BL) // O-durur: Odur (İÜ)

4282. Biḥamdillâh oġulcık virdi Yezdân
Ki sulṭân-zâde Şeklin idin iz'ân
4283. Sizüñle bunı oġul idinelüm
Yaḳadan geĉürüp oġul deyelüm
4284. Dimiş bu olmasun ḳorḳulan oġlan
Dimişler cümle müneccimi yalan
4285. Geĉüpdür ol maḫal bu o degildür
Bunı görgil ki dikensizce güldür
4286. Yaḳadan geĉirüp oġul idinür
O Fir'avn eline alup götürür
4287. Düşürür ḳalbine Yezdân muḫabbet
İder Fir'avn aña i'zâz u ḫürmet
4288. Ararlar dâyeler Mûsâ'ya anlar
Ol almaz dir meme virür gelenler
4289. İder nâdî nidâ kim emzirürse
Virile yevmî altun kim gelürse
4290. İŞidür Mûsâ vâlidesi anı
Ol oġula Şehâdet ḳıldı cânı

4282 oġulcık: oġlancık (İÜ)

4285 o: ol (İÜ)

4288 dâyeler: ṭâyalar (BL)

4291. Gelüp görmüş ki kendü oğlıdur ol
Ol oğlı olduğına açmadı yol

4292. Virüp memesin alup emdi oğlı
Olur Âsiye ile ballı yağlı

4293. O hâtûna tamâm 'izzet iderler
Sarâya dâyima gelüp giderler

4294. Virürler mâl u ni'met mâderine
Dimişdür sırrını hâtûn erine

111^b İÜ

4295. Muraşşa' don-ıla Mûsâ bezenmiş
Anasını şafâ üzere emmiş

4296. Muhabbet virür Allâh Mûsâ için
Ki sevdürür anı Fir'avn'e bî-çûn

155^a BL

4297. Eger bir anda dir görmese anı
Beden içre talabır dindi cânı

4298. Alup Mûsâ'yı gögsi üzre oğşar
Şağalına yapışup virür âsâr

4299. Çeker şağalını hîç şalıvirmez
Şağal kılı kalur elinde biraz

4300. Gâzab ile dimiş Fir'avn bu oğlan
Baña düşmen idügin kıldı i'lân

4301. Bu oğlandır baña düşmen olacak
Beni mi buldı şağalın yolacak
4302. Bunı ben öldürürem şüphe yokdur
Bu oğlanuñ soñunda kışsa çokdur
4303. Bilüp eyledi bunı baña oğlan
Başını kesüben dökmek gerek kan
4304. Dimiş Âsiye bilmez bu şabîdür
Bu boncuqla dahı bilmez nedür dür
4305. İdelüm imtiyhân ma'lûm ola dūr
İki tabaqa zerle konıla qor
4306. Eger altuna yapışursa taħkîk
Bilür işledüğini ola taşdîk
4307. Eger oda yapışur-ise bilmez
Anuñ fi'li üzere gam çekilmez
4308. Qonur bir tabaqa zer birine qor
Hudâ emri ile oda yapışur
4309. Alur eline yaqar dılcügezin
Dimişler görinüz kim bilmez özin

4301 şağalun: şağalum (İÜ)

4302 BL'de "ben" yok.

4305 dūr: sır (İÜ)

4310. Dilinde lükneti Mûsâ'nuñ oldur
Elin oda qoduran Cebre'îl'dür

4311. Hudâ emriyle olur cümle işler
Zere meyl eyledi Mûsâ dimişler

155^b BL

4312. Qanadı ile Cibrîl qağdı elin
Oda yapışdıruban yağdı dilin

4313. Su'âldür ki niçün yanmadı eli
Sebeb ne ola ki od yağa dili

4314. Mûsâ eli ile Fir'avn'î urmuş
Elini anuñ için Haq şağınmış

4315. Mûsâ'yı beslemiş Fir'avn tamâmı
İderdi hürmet aña hâş u 'âmı

112^a İÜ

4316. Bülûğa irişür Mûsâ-yı hazret
Muraşsa' tâc ile olurdı hürmet

4317. Şikâra binse dört yüz kul binerdi
İderdi her ne kim gönli dilerdi

4318. Dinür Kıbîlîleruñ öldürdi birin
Şovutdı anuñ için anda yirin

Etürîdü en taqtülenî kemâ qatelte nefsen bi'l-emsî*

---

* bi'l-emsî: bi'l-aşî (BL) // “Ey Mûsâ! Dün bir cana kıydığın gibi bana da mı kıymak istiyorsun?” (el-Kasas 28/19)

4319. İşidüp halk bunu Fir'avn'e söyler
Mûsâ öldürdüğünü hep bilürler

4320. 'Adl gösterdi dir Fir'avn-i kâfir
Aratmış orada Mûsâ'yı vâfir

4321. Dimiş ki öldürem ola deme dem
Dimiş Mûsâ'ya bir kimse hemân dem

**Ve câ'e racülün min aqşel-medîneti yes'â kâle yâ
Mûsâ***

4322. Buradan kaldır ayağı hemân sen
Kişide baş gerekdür ola esen

4323. Mûsâ tağlara düşüben yürümiş
Medîne semtine gitsem der-imiş

**Ve-lemmâ teveccehe tilkâ'e Medyene kâle 'asâ
Rabbî***

156^a BL

4324. Yürüyüp üç gün üç gice gider dir
İşit dördüncü gün içre n'ider dir

4325. Medîne üzerine irdi yolu
İrişdi bir kuyuya içi şulu

4326. Medîne kavmi dinür anda varur
Ki herkes anda tavarın şuarur

---

* "Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. Ey Mûsâ, dedi." (el-Kasas 28/20)

** "Medyen'e doğru yöneldiğinde: Umarım Rabbim... dedi." (el-Kasas 28/22)

Ve vecede min dūnihimümre'eteyni tezûdâni kâle
mâ haṭbükümâ kâletâ lâ nesķi **

4327. Görür Mûsâ niçe er iki 'avrat
Şuda degmez o ḥâtûnlara nevbet
4328. Dimiş ḥâtûnlara Mûsâ niçün siz
Bu davarları siz şuvarmayasız
4329. Şu çekmege bizüm yok tâkatümüz
Zarûriyüz degildür 'âdetimiz
4330. Babamız gâyet ulu pîr olupdur
Yürümekden ḳaluban oturupdur
4331. Esirger bunları Mûsâ dinilmiş
Ḳuyunuñ ağızına bir taş ḳonulmuş
4332. Dinür kırķ kişi götürür o taşu
O taşu ḳalduran ider şavaşı

112^b İÜ

4333. Yapışup taşu Mûsâ didi Yezdân
Atar taşu ḳuyu ağızından ol an
4334. O kırķ kişi gelüp ḳuyuyu çeker
Dimişler böyle toğsa anadan er

---

* nesķi: tesķi (BL) // “Onların gerisinde de (hayvanlarını) engelleyen iki kadın gördü. Onlara, derdiniz nedir, dedi. Şöyle cevap verdiler: [Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulamayız.” (el-Kasas 28/23)

4330 ḳaluban: ḳalupdur (İÜ)

Şümme tevellâ ile'z-zılli **

4335. Varup bir gölgede Mûsâ oturdı
Hudâ'dan nân dileyu el götürdi

**Feķāle Rabbi innî limâ enzelte ileyye min hayrin
faķir ****

156^b BL

4336. Dimiş ki meskenüm yokdur ğarîbem
Nidâ ırmış ki hâlûñe 'alîmem
4337. O kızlar sevinü eve varurlar
Bu aĥvâli babalarına dirler
4338. Şu'ayb diñleyüben vaşfin civânuñ
O peygamber-dürür şaĥîh inanuñ
4339. Varuñ da'vet kıluñ dir anı gelsün
Şoralum cümle aĥvâli bilinsün
4340. Biri Mûsâ'ya gelür iki kızuñ
Babam vaşfiñuz işitdükde sizüñ
4341. Beni da'vet için gönderdi size
Buyuruñ gidelüm luţf-ıla bize

---

* “Sonra gölgeye çekildi.” (el-Kasas 28/24)

** Feķāle: Ķāle (BL); İÜ'de “ileyye” yok. // “Rabbim! Doğrusu bana indireceğın her hayra (lutfuna) muhtacım, dedi.” (el-Kasas 28/24)

4336 yokdur: yok ben (İÜ)

4338 diñleyüben: dinleyüp (BL)

4340 vaşfiñuz: vaż'ıñuz (İÜ)

4341 gönderdi: gösterdi (BL)

4342. Dimiş Mûsâ ki babañ beni neyler
Sizûñ eylügüñüze eylük eyler

**İnne ebî yed'ûke liyecziyeke ecre mâ seķayte lenâ
felemmâ câ'ehû ve ķaķķa 'aleyhi'l-ķaķaķ ***

4343. Mûsâ öñine düşdi kız yürüdi
Kıza Mûsâ yûri ardımca didi

4344. Nazarum irmeye saña giri gel
Yolı ki bilmem baña elüñ şal

4345. Şu'ayb'uñ yanına Mûsâ ki irdi
Olan ķışşalarını eydivirdi

Ķâle lâ teħaf necevt mine'l-ķavmi'z-zâlimîn **

4346. Dimiş dir Şu'ayb Mûsâ'ya ķorkma
Biraz demler sen ol yañaya baķma

4347. Ĥalâş buldıñ o zâlimler elinden
Ol alamaz medînelü elinden

4348. Ta'âm getürdiler Mûsâ'ya yidi
Ta'âmuñ 'aķabince ĥamd ķıldı

157^a BL

---

* “Babam bizim yerimize (hayvanları) sulamanın karşılığını ödemek için seni çağırıyor. Mûsâ, ona (Hazret-i Şuayb'a) gelip başından geçeni anlatınca...” (el-Kasas 28/25)

** “Korkma, o zalim kavimden kurtuldun, dedi.” (el-Kasas 28/25)

4349. Şu'ayb'ün kızını ol babasına dir
Bu yigit haqqına sen eyle tedbîr

113^a İÜ

4350. Çobanlığa dutarsañ lâyıq işdür
Garîbdür cümle işüne dürüşdür

4351. Bizüm de kimsemüz yoqdur kerem it
Ki kapumuzdan ayrılmaya yigit

4352. Emânete dağı lâyıq-durur bu
Buña 'âdet olunmışdur eyü hû

4353. Beni gönderdigün vaqt da'vetine
Ki evvel yürümiş-idüm öñine

4354. Yürütdi beni ardınca o mü'min
Bilinür ki dutub-durur şahîh dîn

4355. Peyğamberdurur bildiler anı
Götürdiler gönülden çün gümânı

4356. Sorar Şu'ayb ider misin 'ibâdet
İderüm aşlum üzerine tâ'at

4357. Dimiş bir kızımı saña vireyüm
O dağı dir ki ya ben ne vireyim

**Ķāle innî ũrũdũ en ũnkiĥake iĥde'bnetyye hāteyni
'alā en te'cüreni ũemāniye ĥicec***

4358. Şu'ayb eydũr sekiz yıl ũoyunum gũt
Daĥı eyledi aña ĥayli ũgũt
4359. Tamām ola sekiz yıl ũızımı al
Bunıñ ũzerine 'aĥd oldu aĥvāl
4360. Sekiz yıl Mũsā gũtmiŐ dir ũoyunı
Nicedũr diñle gel Ĥaĥĥ'ũñ oyunu
4361. Şu'ayb'ũñ Mũsā dir alur ũızını
Mũdām diñlerdi Şu'ayb'ũñ sũzini
4362. İki oĥlı olur Mũsā'nuñ andan
Severdi ikisini daĥı cāndan

157^b BL

4363. Diler Mũsā varup ũavmini gũre
İki yıl daĥı dinũr bunda dura
4364. Başı aĥ gevdesi ũara ũızılar
Şu'ayb dir senũñ olsun yazılar
4365. O sāl ũoyun toĥurır eyle ũızı
Şu'ayb-ıla muĥarrer ũıldı sũzi

---

* 'alā en: 'alā ibn (BL); ũemāniye: ũemāniyete (BL); ĥicec: ĥucec (BL) //
“(Şuayb) dedi ki: Bana sekiz yıl ĥalıŐmana ĥaŐılık Şu iki ũızımdan birini
sana nikāhlamak istiyorum.” (el-Kasas 28/27)

4366. İkinci sene dinmiş başı kara
Ve gevdesi de anuñ aq ola
4367. Senüñ olsun dimiş Şu'ayb kızular
Hudâ emriyle hep eyle kızular
4368. O cümle kızuyı Mûsâ'ya virür
Ve dört yüz re's koyun dağı ayurur
4369. Dinür Hâzret-i Mûsâ aldı merkeb
Alur ehl-i 'ayâlini bile hep

113^b İÜ

4370. Teveccüh eyleyüp Mısr'a yönelmiş
Dinür anuñ içün dört menzil almış
4371. Karañlık irdi dir bir gice muhkem
İrişdi ra'd u berq ol şebde dir hem
4372. Şu'â'-ı yıldırımdan hep koyunlar
Dinür ürküp o anda tağılurlar
4373. Görür Mûsâ giderek yolın azar
Yolın arayuban eţrâfi gezer
4374. Ve hâtûn kış günü gitme dimişmiş
Dimiş çaqmağum ile biter ol iş

4366 dinmiş: dimiş (İÜ)

4372 tağılurlar: dağılurlar (İÜ)

4374 ile: eyle (BL)

4375. Ve hâtûn hamlinüñ irmiş zamânı
O târîk gicede daraldı cânı

4376. Çakar çağmağı Mûsâ odı çıkmaz
Dutar kavını odı anı yakmaz

4377. Alur dir bâd-ı şarşar çağmağını
Göremez oldı şolunı şağını

158^a BL

4378. Cebel-i Tûr'a atar nûr-ı Yezdân
Şanur Mûsâ ki otdur anda yanan

**Ķāle li ehlihî'mküşû innî ânestü nâren le'allî
âtiküm***

4379. Dimiş kavmine Mûsâ bunda duruñ
Görünen otdan alınca oturuñ

4380. Mûsâ kaşd eylemiş ki tağa çıka
Ağaç alur eline odı yağa

4381. Hudâ yirüñ tamarın dürmiş o gün
İrişür Mûsâ anda tayy ile çün

4382. O nûrı od şanup almağ diler ol
O nûr şevkı ile gayre gider yol

4378 BL'de "atar" kelimesinden sonra zâid bir "re" var.

* "Âilesine: Siz (burada) bekleyin; ben bir ateş gördüm. Belki size [oradan bir haber yahut ısınmanız için bir ateş parçası] getiririm [dedi.]" (el-Kasas 28/29)

4381 o gün: ol gün (İÜ)

4382 od: ot (BL)

4383. Olur ‘âciz bu hâlden dindi hâzret
Nidâ eyledi dinmiş Rabb-i ‘İzzet

**Felemmâ etâhâ nûdiye yâ Mûsâ innî ene rabbüke
fe’ḥla’ na’leyke inneke bi’l-vâdi’l-muḳaddesi tuvâ ***

4384. Çıkar na’leyniñi pâk yire geldüñ
Ma’ârif nûrı ile bunda dolduñ

4385. Çıkardı na’lini Mûsâ dimişler
Cihân ‘âlimleri baḥş eylemişler

4386. Çıkar kavmiñuñ efkârın gönülden
Ki kes ḥâtûnuñıñ gamın dilüñden

4387. Maḳâm-ı ḳurbdur bilgil burayı
Görüñ aña ne luṭf eyledi Bârî

Ve ene’ḥtertüke fe’stemi’ limâ yûḥâ **

114^a İÜ

4388. Ḥudâ Mûsâ’ya dir İsrâ’îl içre
Seni üründüledüm düşme hicre

4389. Seni peygamber itdüm Ḥâlîḳ’um ben
Ki ferd-i vâḥidüm taḥḳîḳ bil sen

158^b BL

---

* “Oraya vardığında kendisine (tarafımızdan) ‘Ey Mûsâ!’ diye seslenildi.
‘Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen papuçlarını çıkar!
Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ’dasın!’” (Tâ Hâ 20/11-12)

4385 na’lini: na’lin (BL)

** “Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver.” (Tâ Hâ 20/13)

4390. Bil imdi benden artuğ Tañrı yoğdur
Egerçi Şirk ider ıullarda okdur

Ve eğimi'Ő-Őalâte li-zıkrî *

4391. Namâz kııl buyurur Mûsâ'ya Yezdân
Kıılur dinür namâzı hağret ol an

Ve mâ tilke bi-yemînike yâ Mûsâ kıale hiye 'aşâye **

4392. Şağ elüñdeki nedür Şordı Yezdân
'AŐâmdur didi Mûsâ dinmiş ol an

4393. Su'âldür Hağ bilürken neye Şordı
Cevâbdur anı aña bildürürdi

4394. Benümdür didiğüñ bırağ dimiş Hağ
Bırağdııda buyurmiŐ sen aña bağ

4395. Görür ki ejdehâ olmiş 'aşâsı
Kaçar doğunur ola dir kıazâsı

4396. Benümdür didüğüñden ne kıaçarsın
Eyüyi yavuzı nice Őeçersin

4397. Su'âldür kıaçdı Mûsâ ejdehâdan
Ki kıaçma deyu emr oldu Ğudâ'dan

---

* "Beni anmak için namaz kııl." (Tâ Hâ 20/14)

** 'aşâye: 'aşâyî (BL) // "Şu sağ elindeki nedir ey Mûsâ? O benim asâmdır, dedi." (Tâ Hâ 20/17-18)

4398. Niçün kaçmadı ya İbrâhîm otdan
Yüzün döndermedi otdan u dûddan
4399. Cevâb Nemrûd fi'li idi âteş
Hudâ emriydi ejder iy cefâkeş
4400. Kim ola korkmaya Hağ kudretinden
Er iseñ hisşe algıl 'ibretinden
4401. 'Aşâyı ejder itmekden o Yezdân
Mûsâ'nuñ gözi öğrenmekdi inan
4402. Muqaddem gösterür Mûsâ'ya anı
Ki anuñ ile me'nûs ola cânı

159^a BL

4403. O Fir'avn'ũñ öñünde olduğı an
Mûsâ'dan olmaya havf ide cân

**Ķāle elķihâ yâ Mûsâ fe elķāhâ fe'izâ hiye ħayyetün
tes'â***

4404. Hudâ Mûsâ'ya bırak dir 'aşâyı
Bırakdı işidicegüz nidâyı
4405. O ejder oldı korkma didi Yezdân
Yine dut didi çûpı dutdı ol an

114^b İÜ

4401 Mûsâ'nuñ: Ve Mûsâ'nuñ (İÜ)

* elķihâ: elķāhâ (BL); BL'de "fe elķāhâ" yok; tes'â: yes'â (BL) // "Allâh:
Yere at onu ey Mûsâ, dedi. Onu hemen yere attı. Bir de ne görsün, hızla
sürünen bir yılan değil mi?" (Tâ Hâ 20/19-20)

4405 dut: tut (İÜ)

4406. ‘Aşâ oldı kemâ kân ejder ol dem
Kesildi emr-i Hâk ile o dem dem

İnnî lâ yehâfû ledeyye’l-mürselûn *

4407. Benüm emrüm ki olmaya şu akmaz
Ki benden gayriden hiç kimse korkmaz

4408. Eliñ koynuña şok Mûsâ’ya dinmiş
Şağın korkma ‘aşâñ gibi dinilmiş

4409. Mûsâ koynuna şokmış dir elini
Çıkarur destini ol dem sevini

4410. Görür ki nûrı berķ urur elinde
Şalavât zikri bulunmuş dilinde

4411. Şu’â’ından güneş feri dutulmuş
Cihânuñ içi ol nûr-ile dolmuş

Fezânike burhânâni min Rabbike **

4412. Hüdâ dir Mûsâ’ya bu iki mu’ciz
Kıla müşrikleri eliñde ‘âciz

4413. Dimiş Mûsâ İlâhâ baña fermân
Nedür ki eridem ol yolda ben cân

---

* yehâfû: tehâfû (BL) // “Benim huzurumda peygamberler korkmaz.” (en-Neml 27/10)

4408 dinilmiş: buyurmuş (İÜ)

4411 dutulmuş: tutulmuş (İÜ) // dolmuş: tölmiş (İÜ)

** “İşte bu ikisi [Firavun ve onun adamlarına karşı] Rabbin tarafından iki kesin delildir.” (el-Kasas 28/32)

4414. Varup Fir'avn'ı da'vet eyle dîne
Bu mu'cizleri göster ol la'îne

159^b BL

4415. Dimiş Yezdân'a Mûsâ hâcetüm var
Dile dimiş o anda aña Cebbâr

**Rabbi'srah lî şadrî ve yessir lî emrî va'hlül 'uğdeten
min lisânî yefkahû kavli ***

4416. İlâhâ gönlümi aç hikmetüñe
Göñül darlığı âsân kudretüñe

4417. Refîk eyle baña şabr-ile hîlmi
Benüm kalbüme lâyiğ eyle 'ilmi

4418. Buyurduğunu baña eyle âsân
Degil lüknetde taḥkîk cümle lisân

4419. Dilimüñ lüknetin ref' eyle yâ Rab
Sözümü fehm ideler cümlesi hep

4420. Kavmden Hârûn'ı baña eş eyle
Senüñ luṭfiñi baña yoldaş eyle

---

* "Rabbim! Yüregime genişlik ver. İşimi bana kolaylaştır. Dilimden (şu) bağı
çöz ki sözümü anlasınlar." (Tâ Hâ 20/25-28)

4416 darlığı: tarlığı (BL)

4418 lisân: insân (BL)

4419 cümlesi hep: cümle medhep (İÜ)

**Ķāle Ķad ũtũte sũ'leke yā Mũsā ve laĶad menennā
'aleyke merreten uĶrā***

4421. Te'ālallāh dimiş virdũm murāduñ
Viren maĶřũdını benven 'ibāduñ

4422. Dimiş Mũsā'ya ĦaĶ ũstũnde ĶaĶĶum
İgen ĶoĶdur ki boynuña bıraĶdum

115^a İÜ

4423. Anuñ sen řũkrini eyle tamāmı
Teveccũh ide saña Ķāř u 'āmı

4424. Dũřũrdũm Ķalb-i Fir'avn'e maĶabbet
Seni besleyũben eyledi 'izzet

4425. şu dem Ķařd itdi ũldũrmege seni
Yed-i Ķudretle ref' itdũm ben anı

4426. Mũsā gũnlũnde ehli guşşası var
Ħudā dimiş benũmle eyle bāzār

4427. Oları Ķıfz iden Ķāfız benũm dir
Taşavvur eyleme Ķoyunı Ķurt yir

160^a BL

4428. KiĶi oĶluña āĶũlar virũr sũd
AĶıtdum Ķeřme Ķātũn oldu mes'ũd

---

* "Andolsun ki biz sana bir defa daha lũtufta bulunmuştuk." (Tā Hā 20/37)

4426 ehli: ehl-i (İÜ)

4429. Ve hâtûn başınuñ ucında hâzır
O pişmiş murgla tavuğa nâzır
4430. Hudâ'ya hamd idüp Mûsâ dimiş dir
Ki Fir'avn'e varam bite bu iş dir
4431. Yegenim ile tayımı alayın
Senüñ 'avnüñle nuşret ben bulayın
4432. O Fir'avn'üñ çerisi artık oldı
Ki benüm luţfım ile adam oldı

Ve lehüm 'aleyze zenbün fe-ehâfu en yaqtülün *

4433. Beni öldüre deyu kórşma anı
Yaşın-durur helâkinüñ zamânı

Ķāle lâ tehâfâ innenî me'akümâ esma'û ve erâ **

4434. Senüñleyüm buyurmuş kórşma Mennân
Ne söz qalır ki böyle deye Deyyân

Ve yağıku şadrî ve lâ yentâlıku lisânî ***

4429 tavuğa: tavuğa (BL)

4431 alayın: alayım (İÜ)// bulayın: bulayım (İÜ)

4432 artık: artıg (İÜ)

* yaqtülün: yaqtülünî (BL) // “Onların bana isnâd ettikleri bir suç da var. Bundan ötürü beni öldürmelerinden korkuyorum.” (eş-Şuarâ 26/14)

** tehâfâ: tehâf (BL) // “Buyurdu ki: Korkmayın. Çünkü ben sizinle berâberim. İşitir ve görürüm.” (Tâ Hâ 20/46)

4434 Deyyân: Sultân (BL)

*** yentâlıku: yentâlıku (BL) // “(Bu durumda) içim daralır, dilim dönmez...” (eş-Şuarâ 26/13)

4435. Göñül dardur dilüm peltek İlâhî
O Hârûn'dur sühanver Hağ güvâhi

4436. Baña hoş geldi Mûsâ bu didüğüñ
Ki noğşânuñ bilüben gam yidüğüñ

4437. 'Uyûbıña ki oldıñ mu'terif sen
O demde seni mağbûl eyledüm ben

4438. 'Uyûbına şular ki ide ikrâr
Sa'âdet yüz dutar anlara her bâr

4439. Hudâ Fir'avn'iden sen korkma didi
Mûsâ endîşesinden gam yemedi

160^b BL

4440. O Fir'avn ne kadar yavuz ise dir
Helâk idem anı bâ emr-i tağdîr

115^b İÜ

4441. Gelüp Mûsâ'ya Cebra'il buyurmuş
Kemâl-i hilm ile bitüresin iş

**Feğülâ lehu kavlen leyyinen le'allehu yetezekkeru
ev yehşâ***

4442. Bu endîşe ki itdüñ itme anı
Ola tâ âşikâr râz-ı nihânî

---

* "Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar." (Tâ Hâ 20/44)

4442 Metinde "itmege" olan kelime vezin icabı "itme" şeklinde okundu.

4443. Kerem ehli Kerîm'ün ilçisisin
Keremle söyledüğünü o bilsün
4444. Su'âldür ki 'adûya söyle yumşak
Buyurmuş Cebre'îl'le Mûsâ'ya Hâk
4445. Cevâb mü'min bilüp olmaya nevmîd
Günâhda olmaya Fir'avn gibi id

Beşâret

4446. Yumuşak söyle Fir'avn'e dimiş Hâk
Ne luğf eyler işit fâ'il-i muṭlak
4447. Giricek sine mü'min deye Mennân
Nekîr'i yumşak söylede Deyyân
4448. Şorar Raḥmân'a Mûsâ dir ki yâ Rab
Niçün Fir'avn'e âsân deprene leb
4449. Senün üstünde Fir'avn haḳḳı vardur
Duz etmek bilmemek ulu günâhdur
4450. Be-her-ḥâl sözüñ üstündür senün bil
Revâdur ki yumşak söyleye dil

4445 id: ol (BL)

4446 İÜ'de "eyler" kelimesinin yerine "işler" yazılmış, ancak derkenâra "eyler" ibaresi konulmuştur.

4448 İkinci mısra BL'de "O Fir'avn'e niçün idem şefâ'at" şeklinde.

4449 Duz: Tuz (İÜ)

4450 Bu beyit İÜ'de yok.

4451. Lisânı yumşak halk itdi Deyyân
İşâretdür kelâm nerm ide insân

4452. Hudâ dimiş ki 'ısyânun bilürem
İrer sâ'ati cezâsın kııuram

161^a BL

İnne ahzehu elîmün şedîd*

4453. Hudâ dutduğı yekdür bil i Mûsâ
Kağıma ol seni birkaç urursa

4454. Saña Fir'avn çerîsin eyleyem bâd
Benüm vaşfim ile sen dağı ol şâd

4455. Teveccüh itdi Mûsâ Mısr'a dindi
Ve kârbân varuban dir Mısr'a irdi

4456. Dimiş Hârûn'a kârbân Mûsâ yolda
Gelür Mısr'a dimişler dindi anda

4457. Görür rü'yâda Hârûn Mûsâ geldi
Hemân yola düşüben karşıladı

4458. Giderken râst gelür Mûsâ'yı bilmez
Ve Mûsâ dağı Hârûn'ı tanımaz

4459. 'Abâ geyer 'aşâ dutar gelür er
Dimiş Hârûn nedür okunur ezber

---

* "Şüphesiz O'nun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir." (Hûd 11/102)

4455 varuban dir: dağı varup (İÜ)

116^a İÜ

4460. Dimiş ki ism-i Raḥmân'dur okuram
Anuñla başımı ben yire oram
4461. 'İbâdet iderem ben Tañrım'a dir
Odur Tañrım ki ol her işe âdir
4462. Gelişüñ nireden andan gelürsin
Çalabum'dan gelüp Mış'a giderven
4463. Dimiş Hârûn Çalab'uß adını di
Dimiş Allâh'dur adı anı bildi
4464. Gidüp 'ağlı o Hârûn'ıñ gelür dir
Benüm bir ardaşım var kim bilür dir
4465. şu'ayb'uß oyunun güder bilesin
Kerem idüp bilür-iseñ deyesin
4466. Dimiş Mûsâ benüm bil iy birâder
Ḥayâtda mı ta'alluğât u mâder

161^b BL

4467. Yine 'ağlı gider Hârûn'ıñ anda
Yine cevlân idicek cân bedende
4468. şarılur birbirine iki ihvân
avuşdurmış oları anda Yezdân
4469. anı ehl ü 'ayâlüñ didi Hârûn
Ḥudâ hıfzındadır anlar umarun

4470. Beni peygamber eyledi o Hıllâk
Elümdeki 'aşâda hikmete bak
4471. Elüm koynuma koysam nûr-ı berrâk
O dem elüm içinde ider işrâk
4472. Hudâ beni saña yâr eylemişdür
Diz imdi rişte-i nazmıma sen dür
4473. Gidelüm da'vete Fir'avn'e şimdi
Mukaddem var ta'allükâta imdi
4474. Hudâ emrini Fir'avn'e deyem ben
Haber virüp yüri gel baña dir sen

İnnenâ nehâfu en yefruğa 'aleynâ ev en yetğâ *

4475. Bölük bölük durur Fir'avnî kullar
Mağûfdur anlaruñ şerriyle yollar
4476. Du'â eyledi Mûsâ ile Hârûn
Hiğâb irgördi ol an içre bî-çûn

Kâle lâ tehâfâ innenî me'akümâ esme'u ve erâ **

4471 nûr-ı: nûrı (İÜ)

4472 beni saña: seni baña (İÜ)

4474 deyem ben: diyeyin (İÜ)

* İnnenâ: İnnâ (BL, İÜ) // “Doğrusu biz onun bize aşırı derecede kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz [dediler.]” (Tâ Hâ 20/45)

** “Buyurdu ki: Korkmayın. Çünkü ben sizinle berâberim. İşitir ve görürüm.” (Tâ Hâ 20/46)

4477. Buyurmuş korkmañuz didüğüm idüñ
Anı bir kıl ile 'âlemde idüñ

4478. Dimiş Hârûn ziyâde ola kuvvet
Hudâ virmiş sa'âdet üzre nuşret

116^b İÜ

4479. 'Aşâyı nûrı Mûsâ kıldı taqrîr
İşidüp bildi Hârûn anı bir bir

162^a BL

4480. Yüreklenüp yürüdi Mısr'a anlar
Dimiş Hârûn müşerref kıl mekânlar

**Hâzret-i Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm Fir'avn
sarâyına girdügidür**

4481. Dimiş Mûsâ Hudâ emri-ile ol
Varup Fir'avn'e göster da'vete yol

4482. Varup Hârûn haber virmiş olara
Oñuldu dir yüreklerinde yara

4483. Ayağı tozu ile yürüdi ol
Sarây kapucıları virmemiş yol

4484. Dimiş Ebu'l-velîd'e haber var
Gelüp bevvâb dimiş gayri yire var

4485. Bu yir tañrısınun kapusudur bu
Hemân bu kapuya sen durma sür rû

4486. Çağırup halkaya urmuş 'aşâyı
Kamû bevvâb işidür ol nidâyı
4487. Serâsîme olup yaturlar anlar
İrer Fir'avn yanına Mûsâ cânlar
4488. Ol ırmağ üzre kırk zirâ' imiş taht
Oturmuş anda ol Fir'avn-ı bedbaht
4489. Hezârân nesl-i İsrâ'îl qaravâş
Durup karşı kamûsı egdi dir baş
4490. 'Abâ geyer 'aşâ destünde bir er
Görüp Fir'avn o dem içinde ditrer
4491. Mehîb gösterdi Mûsâ'yı o Kâdir
Göründi gözine Mûsâ bahâdır
4492. Dimiş Mûsâ'ya Fir'avn ne kişisin
Kıpudan nice girdiñ söyleşirsın
4493. Dimiş Mûsâ ki Tañrı dostuyam ben
Saña geldim bilesin Tañrı'yı sen

162^b BL

4494. Çekesin Benî İsrâ'îl'den elüñ
Kesesin kul dimekden aña dilüñ
4495. Dimiş Mûsâ'ya Fir'avn hele kimsin
Dimiş Mûsâ idüğim sen bilürsin

4487 İrer: Atar (İÜ)

4496. Dimiş evimde ni' met yimiş idüñ
Ki bunda bir kişi öldürmiş idüñ

4497. Dimiş Mûsâ ki gerçeksın bu sözde
Ki mu'ciz nûrı vardır şimdi bizde

**Fe-ferartü minküm lemmâ hiftüküm fe vehebe lî
Rabbî hükmen ve ce'alenî mine'l-mürselîn ***

117^a İÜ

4498. O dem korkmuş idim kaçdımdı senden
Cevâbuñ sıhhatin sen diñle benden

4499. Hudâ peygamber itdi virdi hikmet
Bu işlerüñ sañadur 'ayn-ı nekbet

4500. O an kullarına Fir'avn dutıñ dir
Ol âdemüñ yirine öldürüñ dir

4501. Bırağır dindi Mûsâ ol 'aşâyı
Görür Fir'avn o demde ejdehâyı

Fe'elkâ 'aşâhu fe'izâ hiye şü'bânün mübîn **

4502. Başın kaldıruban saçdı dir âteş
Açup ağzını dem urmuş o demkeş

---

* Fe-ferartü: Fe-ferret (BL) // "Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı." (eş-Şuarâ 26/21)

** "Bunun üzerine Mûsâ asâsını atıverdi. Bir de ne görsünler, asâ apaçık koca bir yılan (oluvermiş)!" (eş-Şuarâ 26/32)

4503. Dilemiş yuda tahtı ile anı
O Fir'avn dilemiş kırtara cânı
4504. Götürüp atdı tahtdan kendüyi dir
Ayağından o tahta dir ilişir
4505. Başı aşağı şarkar âb-ı Nîl'e
Tazarru' eylemiş gelmiş o dile
4506. Güler Mûsâ o dem Fir'avn'e dinmiş
O kullar dutmağa dir kaşd kılmış

163^a BL

4507. Elin koynuna şokmış Mûsâ dinmiş
O nûrdan gözi kullarıñ kamaşmış
4508. Mecâli kalmamış kullaruñ ol dem
Kaçarlar oradan cümle eyü kem
4509. O Fir'avn ağlamış itmiş tazarru'
Dutar 'aşâyı Mûsâ hoş taşannu'
4510. Görüp Fir'avn dimiş burhân-ı 'uzmâ
Dimiş Mûsâ bu hâlden imdi azma
4511. Dimiş bu hücceti kimden getürdüñ
Dimiş dir göricek 'akluñ yitirdüñ
4512. Baña ol Kâdir ü Rahmân virüpdür
Anuñ luţfiyla kalbüm nûr dolupdur

4512 Kâdir ü Rahmân: Kâdir Rahmân (İÜ)

4513. Dimiş Fir'avn murâduñ ya ne olsun
Murâd Tañrı'ya dön murâd bulasun
4514. Hudâ didi benüm Hallâk-ı 'âlem
Benüm emrüksüz ol bâd çekmeye dem
4515. Benüm Rezzâk 'ibâda rızq virici
Direksüz âsumânı dorğurucı
4516. Didi Fir'avn za'îfi kıllarımñ
Birin yaratmaya ol kıllarımñ
4517. Aña 'ömrin vireven dört yüz sâl
Geçirdi 'ömrini ol fâriğü'l-bâl

117^b İÜ

4518. Ki tañrıyum deyu gör herze söyler
Bu mu'cizleri göster gör ki neyle
4519. Anı Haq dîne var sen da'vet eyle
Aña her söziñi rıfğ-ile söyle
4520. Deyu gönderdi saña beni Ma'bûd
Senüñ îmâna gelmeñ oldu maqşûd
4521. Gel imdi tevbe eyle sen günâha
Ve ikrâr eyle Cebbâr İlâh'a

4520 îmâna: İslâm'a (BL)

4522. Senüñ 'ömrüñi dileyem Hudâ'dan
Seni sevindire luṭf u 'aṭâdan

163^b BL

4523. Saña bî-ḥad ide in'âm u iḥsân
Cinâmı içre ide seni sultân

4524. İşidüp didi Fir'avn kudreti var
'Aşânda senüñ itdi cümle ızhâr

4525. Bugün dur sen Benî İsrâ'îl'e var
Vezîrler ile ben de kılam efkâr

4526. Seḥerden gelesin ḳavmüñle bunda
Baña telḳîn-i îmân eyle sen de

4527. Senüñ buyruḡıña ben râm olayın
Dönüben Tañrı'ya tevbe kılayın

4528. Benî İsrâ'îl'e Mûsâ ḳavuşdı
O gün içinde ḥasretine düşdi

4529. Dinür Fir'avn vezîrlerin getürmiş
Olara vâḳi' olan işi dimiş

4530. Dimişler Mûsâ siḥr emrini taḥşîl
Kemâli ile itmiş fenni tekmiñ

4531. Size ol siḥr-ile dir ḳorḳu virmiş
Kemâli ile ol kâmile irmiş

4525 dur sen: dursun (İÜ)

4527 kılayın: kılayım (BL)

4532. Dimiş Fir'avn kelâmı haqdur anuñ
Göresin ref' ola ol dem gümânuñ
4533. Virürler yine Fir'avn'e gümânı
'Azâb görmesinüñ irdi zamânı
4534. İnanuram Mûsâ'nuñ tañrısına
Cihân halkı varur emriyle sine
4535. Dimiş Hâmân iderken tañrılık sen
İdesin tañrılıqdan ayrılık sen
4536. Dimiş anuñ 'aşâsı ejdehâdur
Mu'înün bil ki anuñ bir Hudâ'dur
4537. Muhaşşal döndürürler dir o kelbi
Yine görür ayağında o şalbi
4538. Mûsâ câdûlık öğrenmiş gidelden
Ki biz de câdû aryalum ilden

164^a BL; 118^a İÜ

4539. Ve 'ulûfe yeyen var niçe câdû
İdeler siñri kuvvetlene bâzû
4540. Olar dir Mûsâ ile dutuşalar
O câdûlar aña gâlib olalar

4535 Hâmân: Hâmâ (İÜ)

4538 câdû: câzû (BL)

4539 Ve 'ulûfe: 'Alûfe (BL)

4540 câdûlar: câzûlar (BL)

4541. Dutup Mûsâ'yı biz de öldürelüm
Anuñ şer işlerinden kırtulalum
4542. Dimiş îmâna gelmem kavlı olundu
Gelür şimdi kamûñuza dur imdi
4543. Göresiz gördüğümü siz de andan
Şanursız Mûsâ'yı geldi yabandan
4544. O dem Hâzret-i Mûsâ Hârûn ile
Benî İsrâ'îlî'den anca bile
4545. O Fir'avn'e gelürler bula îmân
O dem Fir'avnîler itmişler îmân
4546. Senüñ eyledigüñ şihr-i 'azîmdür
Benüm ta'lîmüm eyleyen Kerîm'dür
4547. Karındaşuñ bu Hârûn da bilür mi
Senüñ söyledigüñ dîne girür mi
4548. Dimiş Mûsâ ki peygamber aşılı
Sihir bilmezler ol pâküñ nesili
4549. Saña geldük ki Hâk dîne giresin
Bu İsrâ'îl benâtını viresin

4542 kamûñuza: kamûñuzda (BL)

4544 İsrâ'îlî'den: İsrâ'îl'den (İÜ)

4550. Üşendürmeyesin hîç sen oları
Budur didüm saña ben emr-i Bârî

Fe-ersil ma'anâ Benî İsrâ'île*

Ûâle Fir'avnü ve mâ rabbü'l-'âlemîn**

4551. Benî İsrâ'îl için Hağ virüpdür
Beni bu hâle hizmetkâr kılpudur

4552. Olaruñ işini anda bitürdüm
Saña ol Tañrı'dan hücçet getürdüm

164^b BL

4553. Dilemiş ki cevâb vireydi Hâmân
Mûsâ haykırıcak dinilmiş amân

4554. Cevâb Fir'avn'üñ ola söylemegil
Hemân Hâmân'da dutuldu dinür dil

4555. Şadâsından Mûsâ'nuñ lerze düşer
Bile hâzır olanlar cümle şaşar

4556. Dimiş Fir'avn selâm virdük i Mûsâ
Emînlige nişândur hikmet-âsâ

4557. Selâmı dünki kavliñ üzre virdüm
Selâm virmege müselmâna irdüm

---

* “İsrâîloğulları'nı hemen bizimle gönder!” (Tâ Hâ 20/47)

** “Fıravun şöyle dedi: Âlemlerin Rabbi dediğin de nedir?” (eş-Şuarâ 26/23)

4551 Beni: Bizi (İÜ)

4557 müselmâna: müslimîne (BL)

Ve's-selâmu 'alâ meni't-tebe'a'l-hüdâ*

118^b İÜ

4558. Selâm toğrı reh üzre olanıñdur
Selâmet kavli üzre duranıñdur

4559. İdersin sen ulûhiyyete da'vâ
O Tañrı birliğine oldu fehvâ

Ğâle femen rabbükümâ yâ Mûsâ**

4560. Dimiş Fir'avn karındaşum beg idi
Sizüñ ecdâdıñuz Yûsuf kul idi

4561. Mûsâ dimiş Ğudâ bilür orayı
Baña ta'n itme sen şimdi burayı

4562. Ğulavuzam tarîķ-i Ğaķķ'a saña
Uyarsıñ burada sen dağı baña

Ğâle femâ bâlü'l-ķurûni'l-ûlâ ğâle 'ilmühâ 'inde
rabbî fi kitâb***

4563. Ğudâ ğaķķ eyledi arz u semâyı
Ğodu yir altına emr-ile mâyı

4564. Semâda ğaķķ idüp niķe melâ'ik
Niķe zühhâd tarîķa oldu sâlik

---

* "Kurtuluş, hidâyete uyanlarındır." (Tâ Hâ 20/47)

** "Firavun, Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ, dedi." (Tâ Hâ 20/49)

4560 ecdâdıñuz: aķvâmıñuz (BL)

*** "Firavun: Öyle ise önceki milletlerin hâli ne olacak, dedi. Mûsâ: Onlar hakkındaki bilgi Rabbinin yanında bir kitapta bulunur... [dedi]" (Tâ Hâ 20/51-52)

165^a BL

4565. Niçe âşâr ider dâ'im o Hâlîk
Biri birine degildür muţâbîk

Minhâ haleknâküm ve fihâ nü'îdüküm*

4566. Yiter hücçet ki maḥlûkuz turâbdan
Daḥı bâd ile âteş ile âbdan

4567. Dimiş Fir'avn ü Hâmân bilmezüz biz
Ki qar yağdıķda dinür örtülür iz

4568. Seni ni'metle besledük şeb u rûz
Yenüpdür senüñ ile nân ile duz

4569. Dimiş Mûsâ niçün añmayasız siz
Benî İsrâ'îl'i kıl itdigüñüz

Ve tilke ni'metün temünnühâ 'aleyye en 'abbedte Benî İsrâ'îl**

4570. Yidiñüz ḥod Benî İsrâ'îl'de ni'met
Kıl itdüñ anlar ider saña ḥidmet

4571. Dimiş Fir'avn Tañrı ne kişidür
Elümdeki 'aşâ anuñ işidür

---

* "Sizi ondan (topraktan) yarattık, yine sizi oraya döndüreceğiz." (Tâ Hâ 20/55)

** "O nimet diye başıma kaktığım ise (aslında) İsrâîloğulları'nı kendine kul köle etmendir." (eş-Şuarâ 26/22)

**Qāle rabbū's-semāvāti ve'l-arđi ve mâ beynehümâ
in küntüm mûkıñîn ***

4572. Bu cümle kâ'inât maḥlûkıllâh
Aña bende-durur taḥkîk kâñû şâh

Qāle femen rabbükümâ yâ Mûsâ **

119^a İÜ

4573. Dimiş Fir'avn yanındağı ol itler
Kimisi koca vü kimi yigitler
4574. Dimişler bilmezüz tañrıñı seni
Dimiş Mûsâ ki ol gönderdi beni

Qāle rabbüküm ve rabbü âbâ'ikümü'l-evvelîn ***

4575. Benüm tañrum sizüñ ü atañuzıñ
Odur tañrısı kes burada sözüñ

165^b BL

**Qāle inne resûlekümü'llezî ürsile ileyküm le-
mecnûñ ******

---

* mûkıñîn: ta'kilûñ (BL, İÜ) // "Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız (itiraf edersiniz ki) O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbi'dir." (eş-Şuarâ 26/24) (ayrıca bk. ed-Duhân 44/7)

4572 maḥlûkıllâh: maḥlûk vallâh (BL)

** Bu âyet BL'de yok. // "(Firavun): Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ, dedi." (Tâ Hâ 20/49)

*** "(Mûsâ dedi ki): O sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir." (eş-Şuarâ 26/26)

**** BL'de "inne" yok. ürsile: ersele (BL); le-mecnûñ: bi-mecnûñ (BL) // "(Firavun): Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir, dedi." (eş-Şuarâ 26/27)

4576. Dimiş Fir'avn sizi peygamber iden
Deli midür ol öli diri iden
4577. Dimiş Fir'avn'e herze söyledün sen
Peygamber nesliyem ben kadîmden
4578. O şemsi kameri devr itdürendür
Nebîlere koyunı gütdürendür
4579. Odur Hâlık anuñdur cümle maḥlûḳ
Anuñ yanında 'âlem zerrece yoḳ
4580. O tañrıyım deyen Fir'avn-i mel'ûn
Benüm 'aşâm elünde oldı maḥzûn
4581. Orada ḥâzır olan ḥalk dimişler
Bu Mûsâ söyledi taḥḳîḳ ol işler
4582. Görür Hâmân ki iş varur ḥarâba
Ki ḥalk teşne-şifat meyl itdi âba
- Ḳāle le'ini't'teḥazte ilâhen ğayrî le-ec'alenneke
mine'l-mescûnîn***
4583. Benüm yanımda añma ğayrıyı sen
Seni zindâna göndermek dilerven

4577 nesliyem ben: nesiliyim (İÜ)

* “(Firavun): Benden başkasını tanrı edinirsen andolsun ki seni zindânlıklardan ederim, dedi.” (eş-Şuarâ 26/29)

4584. Ki sihrũn te's̄iri dâ'im görünmez
Diledügi zamânda her dem olmaz

4585. Dimiş Fir'avn'e Mûsâ haqdur işim
Yine eyleyeyim evvel gelişim

Qāle evelev ci'tüke bişey'in mübîn*

4586. Getür mu'ciz eger sen gerçek iseñ
Yine göster hünelerũn er iseñ

Qāle fe'ti bihî in kunte mine's-şâdikîn**

166^a BL

4587. Bırakdı Mûsâ 'aşâsını tekrâr
Olup ejder qatında yutdurur mâr

4588. Ağız açdı vü âteş saçdı ejder
Helâk oldu orada duran erler

119^b İÜ

4589. Elin koynına şokdı nûr çıkdı
Gözin qamaşdurup küffârı yakdı

4590. Çağırmiş yine Fir'avn haqq-ı ni'met
İderüz cân u dilden size minnet

4584 dâ'im: dâyim (BL)

* ci'tüke: ci'te (BL) // "(Mûsâ): Sana apaçık bir şey getirmiş olsam da mı, dedi." (eş-Şuarâ 26/30)

** "(Firavun): Doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu, diye karşılık verdi." (eş-Şuarâ 26/31)

4587 yutdurur: bu-durur (İÜ)

4591. Dutup eyle 'aşâ ejderi dermân
O ni'met hakkı eyle yine ihsân

4592. Mûsâ ejderi dutdı ol 'aşâyı
Dimiş Fir'avn ref' itdüñ belâyı

4593. Dimiş Mûsâ'ya Hârûn sihr-i Bâbil
Ki insân ne ki eyler ise kâbil

Ķāle limen havlehu elâ testemi'ûn*

4594. O Fir'avn begler ile kôrkdı tekrâr
Ne fikr ider görüñ Fir'avn-ı mekkâr

4595. Bu begler Mûsâ'nuñ gördi 'aşâsın
Gözedürler o Mûsâ'nuñ rızâsın

4596. Dimiş Mûsâ'ya cādûlık işidür
Saña kim uymaya eyü kişidür

4597. Bu İsrâ'îl kıbtîyi kul itmek
Diler bizden buña da diñ ne gerek

4598. Dimiş begleri Hâmân ne ki didi
O söz üzre bâba ur kilidi

4592 ref': red (BL)

4593 Bâbil: bârbil (BL)

* "(Firavun) etrafında bulunanlara, işitiyor musunuz, dedi." (eş-Şuarâ 26/25)

4597 kıbtîyi: kıbtî (İÜ) // gerek: itmek (İÜ)

**Ḳālû ercih ve eḥâhu ve ersil fi'l-medâ'ini ḥâşirîn.
Ye'tûke biküllî sâḥirin 'alîm***

4599. Dimiş Hâmân qarındaşları ile
Ḳoyuñ zindâna kendin tâ ki bile

166^b BL

4600. Ki biz de câdûları cem' idelüm
Bularuñ ile muḥkem cenk idelüm
4601. Bularuñ câdûlıkların yeñevüz
Belâsından olarıñ ḳurtılavuz
4602. Dimiş Fir'avn buları dutabilmek
Gerek andan ki zindâna givürmek
4603. Elünde mu'cize mevcûd ne çâre
Dimiş Hâmân idüñ şimdi müdâra
4604. Dimiş Fir'avn Mûsâ'ya kerem ḳıl
Kiçi bayrâma va'deye ârâm ḳıl
4605. Ki biz de cem' idelüm sâḥirânı
Gidere şüphelü kişi gümânı

---

* **BL**'de "Ḳālû" yok. fi'l-medâ'ini: fi'l-medâyini (**BL**) Sâḥirin: seḥḥârin (**BL**)
// "Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet. Şehirlere toplayıcılar (memurlar)
yolla. Bütün bilgili sihirbâzları sana getirsinler." (el-A'râf 7/111-112)
(Ayrıca bk. eş-Şuarâ 26/36-37)

4601 câdûlıkların: câzûlıkların (**BL**)

4602 givürmek: giyürmek (**İÜ**)

Feceme'a keydehu şümme etâ *

Ķāle ne'am **

4606. Direr cādûlarını dindi Fir'avn
Dilerdi Tañrı'dan Mûsâ daħı 'avn

120^a İÜ

Ĥazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm ile cādûlar kışşasıdur

4607. Dimiş 'askerine Fir'avn geliñüz
İdüben cem'i Mûsâ'yı göriniüz
4608. Umarum qorqa 'asker çoqluğundan
Dir ol Mûsâ kaçına yoqluğundan
4609. Dinür dört biñ u dört yüz cādû kâmil
İderler intiħâb ĥud'ayla 'âmil
4610. Dilerler mu'cizi itmege ibtâl
Burada diñlegil neye irer ĥâl
4611. Dinür her cādûniñ var biñ 'aşası
Ve biñ yük ĥabl dir uzun kışası
4612. 'Aşâlar içini oymış o segler
İdüp zîbaķle pür görgil ki neyler

167^a BL

---

* “(Firavun,) hilesini (sihribâzlarını) topladı, sonra geri geldi.” (Tâ Hâ 20/60)

** İÜ'de “ķāle ne'am” yok. // “(Firavun) cevap verdi: Evet.” (eş-Şuarâ 26/42)

4607 İkinci mısra İÜ'de “İdüp cem'i Mûsâ'ya göriniüz” şeklinde.

4611 İÜ'de “dir” yok.

4613. Şarar yünlerle başlarını anlar
Ki ya'nî göstere anlar hünerler
4614. Havâşşî zîbaķũñ ıssı göricek
İder dir hareket te'sîr iricek
4615. Tamâm câdûlar itmiş fenn-i hîle
Görünür 'asker-i Fir'avnî ile
4616. O gün kırk biñ atlu donlu 'asker
Ve kırk biñ dahı yayan dirilürler
4617. Dutarlar şaf berâber anca 'asker
Hanâzîri gören hayvânlar ürker
4618. Ki zer taht üzre Fir'avn-ile Hâmân
Baķup iderdi eţrâfını seyrân
4619. Benî İsrâ'îl'ũñ kavmi Hudâ'ya
El açup cümlesi anuñ du'âya
4620. Tazarru' eyleyüp dirler Kerîmâ
Teraħħum eyle bize iy Raħîmâ
4621. İdüp Mûsâ'yı gâlib ol la'îne
Mu'în ol luţfiñ-ile ehl-i dîne

4615 'asker-i: 'askerî (BL)

4616 dirilürler: dirilür er (İÜ)

4622. Dimiş cādû eger Mûsâ'ya gâlib
Olursaḡ ne ola ol-dem meṡâlib
4623. Dimiş dir cādûyân biz gâlib olsaḡ
Ne 'izzetle bulurız ola revnaḡ
4624. İşidüp anı Fir'avn dimiş ol-dem
Ḳarînüm oluban oluna secdem
4625. İşitmiş sihr eri bu sözi dimiş
Bizüm başumıza devlet irişmiş
4626. Ki Fir'avn'e idevüz secde[y]i biz
Bize ta'n eyleyemez ol dem İblîs

120^b İÜ

4627. Bile mü'min ki fâsid secde iden
Ṭarîḡ-ı Ḥaḡḡ'ı ḡoyup egri giden

167^b BL

4628. Tefahḡhur eyleye fâsid işine
Deye bu faḡri yâd u bilişine
4629. Ḥudâ-yı Zü'l-celâl'e secde iden
Şerî'at urduḡı râh üzre giden
4630. Tefahḡhür eylese leyl u nehârda
Sa'âdete irişür ol o ḡâlde
4631. İdegör iy müselmân Ḥaḡḡ'a ṡâ'at
Ḥudâ emrine dâ'im it itâ'at

4622 Olursaḡ: Olursa (İÜ)

4632. Çıkup şahrâya cādûyân-ı devrân
Bu hâlde oldı ‘âlem halkı hayrân
4633. Dinür Hâzret-i Mûsâ ile Hârûn
Dağı diñlemedi kışşa-i mârûn
4634. ‘Aşâ destinde Mûsâ çekdi meydân
Hudâ ‘avni ile ol şâd u handân
4635. Görüben cādûlar itdi ta‘accüb
İderüz bunıñ ile şimdi biz lu‘b
4636. Dimişler hâzrete seni yeñerüz
‘Aşâñı hâliyâ senüñ deñerüz
4637. Dimiş Mûsâ beni yeñmek muhâldür
Benüm sözümü diñleñ özge hâldür
4638. Geliñüz bâtıl âyînden geçiñüz
Kelâm-ı Hâkq-ıla hicâb açıñuz
4639. Dimişler kim kelâmuñ vaqti çokdur
Bizüm sihrimizüñ te‘hîri yokdur
4640. Muqaddem sen mi’dersin biz m’idelüm
Tarîkımuzı birbirin güdelüm

4639 te‘hîri: te‘hîr (BL)

4640 “sen mi idersin biz mi idelüm” ibareleri vezin icabı “sen mi’dersin biz m’idelüm” şeklinde okundu.

**Çāle lehüm Mûsâ elkû mâ entüm mülkûn. Fe-elçav
hıbâlehüm ve 'ışıyyehüm***

4641. Mûsâ dimiş ki evvel eyleñüz siz
Bırakmış sihr-i dinmiş sihr-i âmiz

168^a BL

Yühayyelü ileyhi min sihrim**

4642. Güneş te'sîr idicek ol hayâle
Hareket gösterür gelür me'âle

4643. Civâ gün göricek kızar muhakkaç
Anı canlu şanur dir gören ahamak

Fe evcese fî nefsihi hîfeten Mûsâ***

4644. Anı gördükde Mûsâ korkdı dinmiş
Biraz endîşe ile guşşalanmış

121^a İÜ

4645. Su'âl peygamber idi neye korkdı
Mûsâ ol demde İsrâ'îl'e bakdı

4646. Olar inanuban zan ide gerçek
Ki şübhe noktasın itmeyeler hak

---

* Çāle lehüm Mûsâ elkû mâ entüm mülkûn: Çāle bel entüm mülkûn (**BL, İÜ**); Fe elçav: Fe elkû (**BL**) // "Mûsâ onlara, ne atacaksanız atın, dedi. Bunun üzerine iplerini ve değneklerini attılar..." (eş-Şuarâ 26/43-44)

** "Büyüleri sayesinde [ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten koşuyor] gibi görünüyor." (Tâ Hâ 20/66)

4643 Civâ: Jivâ (**İÜ**)

*** "Mûsâ, birden içinde bir korku duydu." (Tâ Hâ 20/67)

4645 neye: yine (**BL**)

Fe'tinâ bimâ te'idünâ in künthe mine'ş-şâdikîn*

4647. Hüdâ Mûsâ'ya kôrķma didi ol an
Bıraķ eliñdekini didi Mennân
4648. Olariñ sihri bâtil ola cümle
Yuda bir dem ile eyleye ĥamle
4649. O dem bâtil ola cümle sihirler
O demde cümle ĥalk Ĥaķķ'ı bilürler
4650. Dimiş Mûsâ ki bismillâhi raĥmân
Bu cümle müşkil işler saña âsân
4651. 'Aşâsını bıraķdı oldu ejder
Aña ĥayrân kâlur 'avrat ile er
4652. Yudar sehĥârlaruñ sihrin tamâmı
Görürler mu'cizi dir ĥâş u 'âmı
4653. Yudar bir loķma nân gibi anı hep
O dem Fir'avn dimiş oldu bu iş şa'b

168^b BL

4654. Şaçup Fir'avnî 'askere ol âteş
Anuñ demine durmaz ağaç u taş
4655. İder ĥamle o 'askere o ejder
Duramaz cümle 'asker dindi kaçar

---

* "Hadi, doğru söyleyenlerden isen bizi tehdit ettiğın şeyi başımıza getir, dediler." (el-Ahkâf 46/22)

4651 kâlur 'avrat ile er: kâlur lar 'avrat ü er

4656. Ayak altında on biñ kimse taḥkîk
Helâk olmuş ki defter oldu taṭbîk
4657. İder Fir'avn'e ḥamle ejder ol dem
Yürüdi üstüne dir açuban fem
4658. Amân deyu o Fir'avn kıldı feryâd
Ḥudâ'dan dut deyu olunmuş irşâd
4659. 'Aşâyı dutdı Mûsâ oldu dir çûb
Uzun kışa degil ki ola ma'yûb
4660. Görüp câdûlar anı didiler ḥaḳ
Ki peygamber-durur Mûsâ muḥaḳḳak
4661. Ḥudâ rahmet virüpdür dillerine
Göñülden kıldı secde rabbisine

**Ḳālû âmennâ bi-rabbi'l-'âlemîn. Rabbi Mûsâ ve
Hârûn***

4662. Dimişler câdûlar îmân getürdük
Ki döndük Ḥaḳḳ'a biz işi bitirdük
4663. Muṭî'lerüz Mûsâ'nuñ tañrısına
Ki la'net dirüz andan ğayrısına

4656 defter: zaḳar (BL)

4660 Ki peygamber-durur: Ki ḥaḳ peygamber-durur (İÜ)

* “Âlemlerin Rabbine, Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine îmân ettik, dediler.” (eş-Şuarâ 26/47-48)

121^b İÜ

4664. Ki Rezzâk u Kerîm oldur cihânda
Niçe âşârı zâhirde nihânda

4665. Dimiş anlar ki cümle vecde yitdük
O Mûsâ tañrısına secde itdük

Ûale Fir'avnü âmentüm bihi ñable en âzene leküm *

4666. Dimiş Fir'avn icâzet virmedin ben
Niçün secde idersin Tañrı'ya sen

169^a BL

4667. Dimiş kâmil imiş Mûsâ bu fende
Dilersin şan'at öğrenmegi anda

**İnne hâzâ le-mekrün mekertümûhu fi'l-medîneti
lituñricû minhâ ehlehâ ****

4668. Dimiş Fir'avn yediñüz ni'metümi
Yüzüme söyledüñüz la'netümi

4669. Murâdıñuz şehirlüyi çıkarmak
Dilersüz şehrimüñ içine dolmak

Fesevfe ta'lemün ***

4664 Rezzâk u Kerîm: Rezzâk-ı Kerîm (BL)

* “Firavun dedi ki: Ben size izin vermeden ona îmân mı ettiniz?” (el-A'râf 7/123)

** “Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır.” (el-A'râf 7/123)

*** “Ama yakında (başınıza gelecekleri) göreceksiniz.” (el-A'râf 7/123)

4670. Dimişlerdür ki ol Fir'avn oları
'Azâb idüp döge söge şuları

**Le-ükaṭṭi'anne eydiyeküm ve ercülekül min hilâfin
şümme le-üşallibenneküm ecma'în ***

4671. Dimiş Fir'avn kesüp el ü ayagın
Aşam hurma ağaçlarına varın

4672. Bileler ki 'azâb kimde ziyâde
Vireyim anları seyl ile bâde

Ḳālû len nü'şireke 'alâ mâ câ'enâ **

4673. Dimişler dönmezüz Yezdân-ı pâkdan
Yaratdı cümlemüzi ol ki hâkdan

4674. Cefâ her ne ise döndürmezüz yüz
Hudâ oldur ki anı görmeye göz

4675. Dimiş sehḥâr ile ne idersek
Olavuz ehl-i İslâm içre biz beg

4676. Ki Mûsâ tañrısından dönmezüz biz
Ki senden dönderürüz cümlemüz yüz

---

* “Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım.” (el-A'râf 7/124)

** nü'şireke: nü'mine şirke (BL) // “Dediler ki: Seni, bize gelen [açık açık mucizelere ve bizi yaradana] tercih edemeyiz.” (Tâ Hâ 20/72)

4675 biz: bir (İÜ)

4676 İÜ'de ikinci mısra “Bize açıldı hâk üzerine iz” şeklinde.

4677. Ne deñlü diler-iseñ it cefâyı
Hudâ'dan dilerüz luţf u 'aţâyı

169^b BL

İnnâ naţma'u en yağfire lenâ rabbünâ haţâyânâ*

4678. Hudâ-yı Rabb-ı 'izzet'den umulur
Bize sihrüñ günâhı 'afv olunur

122^a İÜ

4679. Ki dest u pâların ol sâhirânuñ
O Fir'avn kesdirür buña inanuñ

4680. İdüben bu cefâyı kâni' olmaz
Ki şanmañ kişi itdüğini bulmaz

4681. İder şalb cümle ol müslim olanı
Cinân içinde cevlân ide cânı

Beşâret

4682. 'Aşâyı halk idendür Haq Te'âlâ
Hudâ emrine kimse deyemez lâ

4683. Dimiş dostum elünde oldu ejder
O yutdı sihri di Allâhu ekber

4684. Dimiş Raḥmân ki ol rûz-ı kıyâmet
'Aşâ ejder olup yutduğı hâlet

---

* "Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız." (eş-Şuarâ 26/51)

4683 di: didi (İÜ)

4685. Bir oldı sih'r-ile Mûsâ 'aşâsı
Neye irişdi gör Hakk'ın rızâsı
4686. Hudâ'nun lu'fı yanında hatâlar
Belürmeyüp ide lu'f u 'atâlar
4687. Gelür dinmiş o Fir'avn-ı la'îni
O Âsiye ki uhrânuñ gelini
4688. Yanına oturup eyler o kîni
O sehârlar kabûl itdi o dîni
4689. Dilerem Mûsâ'yı katl itdürem ben
Ne dirsın bu huşûşda söyleyesen
4690. Dimiş Fir'avn'e utanmaz mısın hiç
Ki tañrıyım deyu kılduñ yoluñ pîç

170^a BL

4691. Saña mu'ciz ile dîn kıldı ızhâr
Di tañrı birliğine eyle ikrâr
4692. Günün geçirmiş idiñ küfr içinde
Seni olsun dir ol bu yahşi dînde
4693. Helâk itdün şahîh dîne uyanı
Olarıñ kaldı boynuñ üzre qanı
4694. Dilersin Mûsâ'yı da öldüresin
Ki şanmazsın ki başında göresin

4691 birliğine: birdururdu (BL)

4692 BL'de "bu" yok.

4695. Dimiş Âsiye'ye sen de mi uydın
Mûsâ tañrısınunñ hükmine girdün
4696. Bu işler cümle senden oldu evvel
Sebebünle kırıldı ayağ u el
4697. Mûsâ'yı beslediñ ol oldu ejder
Dîninden saña açmış gibi ol der
4698. İder Âsiye İslâm'ına ikrâr
O kelb Âsiye'yi zindâna koyar

122^b İÜ

4699. Dinür kırık gün aç u susuz kıomışlar
Dinür engüşte kıamış dokıumışlar
4700. Dimişler tâbi' ol Fir'avn'e yine
Dimiş dir cân virürem ben bu dîne
4701. Yine hâtûnı ol gel gir sarâya
Dimiş hiç girmeñüz siz bu araya
4702. Ne mümkündür ki Hâk dînden dönem ben
Olñ siz de müselmân bulñ eymen
4703. Görürler çâre yok Fir'avn'e dirler
O gül çehreyi çârmîhe gererler

4697 Dîninden: O dînden (İÜ)

4704. Doğunur dest u pâyine dinür mîh
Ebed dutmadı dinür anı çârmîh

4705. Hicâb yirini hâşâ açdı dirler
O zâhide o hâl içinde iñler

170^b BL

Rabbi'bni lî 'indeke beyten fi'l-cenneti*

4706. İlâhâ yap cinân içinde bir ev
Beni luţfiñla ihsânuñ ile sev

4707. Hudâ gönderdi nûrdan dindi hâne
Devâ irdi o der içinde câna

4708. Havâya çekdiler dir Âsiye'yi
Di kim dönmez ola emr-i Hudâ'yı

4709. Te'âlallâh dinür rûz-ı kıyâmet
İde Meryem'le Âsiye'ye hürmet

4710. Resûl-i Zü'l-celâl'e 'ağd oluna
Mükâfât-ı cefâ anda buluna

4711. Zihî luţf-ı İlâhî zî sa'âdet
Hudâ maĥbûbına cift ola hürmet

4712. İlâhâ dîn yolında şâdıķına
'İnâyetler irişdür lâyıķına

---

* "Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap." (et-Tahrîm 66/11)

4713. Bilürem yandı dîn yolında mü'min
Cefâ ile yakup küffâr-ı bî-dîn
4714. Olar dîn yolına ihrâk olundu
Misine adasında bu bilindi
4715. Olar kul aşlı idi dönmediler
O küffâruñ sözine uymadılar
4716. Hudâ rahmet ide ol şâdıķîne
Diyânet üzre yandı şevķ-ı dîne
4717. İdüp **Hindî** de küffâr içre tevĥîd
İrişüp ĥâtime oldı baña 'îd
4718. Dem-i âĥirde tevĥîd üzre ĥatm it
Günâhın **Hindî**'nüñ luţfiñla 'afv it

123^a İÜ

4719. Musallaĥ kıldı Kıbtîler'i Fir'avn
Benî İsrâ'îl'e Yezdân ide 'avn

171^a BL

4720. Benî İsrâ'îl'e Kıbtî ulaşdı
'Azâb ile olar kıana bulaşdı
4721. Mûsâ'ya kıldı zârı ol kıabile
Şabr pendini dimiş bağla bile
4722. Deyu virmiş tesellî dindi anda
Neler olmış u geçmişdür zamânda

4713 yakup: bakup (BL)

4723. İder Fir'avn'î dâ'im dîne da'vet
Aña gösterdi âşâr ile heybet
4724. Yedi yıl didiler da'vet olundu
O dönmeyüp dalâlet içre kaldı
4725. Benî İsrâ'îl'ün artdı cefâsı
Cihânuñ yoq-durur bilün beķası
4726. Dimişler Hâzret-i Mûsâ'ya anlar
Umardıķ râhat ola idi cânlar
4727. 'Azâb virmekde bize Kıbtî küffâr
Ki her birisi hûnh'âr merdüm azar
4728. Olaruñ cevri te'sîr itdi câna
Araruz biz de ölmege bahâne
4729. Kerem kıl el açup eyle du'âyı
Ķabûle irgöre Hâķ ol şenâyı
4730. Vire Fir'avnî'ye Yezdân belâyı
Halâş eyleye bu biz mübtelâyı
4731. Cefâsından bu dem âzâd olavuz
Umarız luţf-ı Hâķ'la şâd olavuz

4724 dönmeyüp: dutmayup (İÜ)

4725 yoqdurur bilün beķası: vardurur taĶķik fenâsı (İÜ)

4727 hûnh'âr: hûnhor (BL)

4732. Dimiş şabr ayağını dâmene şar
Umaram ‘an qarîb keşf ola esrâr

4733. Helâk eyleye Qahhâr cümlesini
Alavuz cümlesinden biz de kîni

4734. Varur Fir‘avn’e Mûsâ-yı Kelîm dir
İrişür saña ‘azâb-ı elîm dir

171^b BL

4735. Benî İsrâ’îl’i incitme zinhâr
Olaruñ nâlişi eyler saña kâr

4736. Beni bil peygamber Hakk’a râm ol
Benî İsrâ’îl’i eyleme sen kul

4737. Bu dem saña iderem beddu‘âyı
Nefesdür inleden her demde nâyı

4738. Dimiş Fir‘avn kaçmazam belâñdan
Ki zerrece ayrılmazam kazândan

4739. Ne kim elden gelür itme dirîgi
Gözüne bil şıdırmazam qoruğı

123^b İÜ

4740. Mûsâ kavmine gelüp açmış elin
Tazarru‘a Hudâ’ya dutdı yönün

4734 İÜ’de “Fir‘avn’e Mûsâ-yı” ibareleri “Mûsâ’ya Fir‘avn” şeklinde dizilmişse de altında takdim-tehir işareti var.

4738 kaçmazam: korkmazam (İÜ)

4741. Tazarru' eylemiş kırk gün tamâmı
Benî İsrâ'îl'ün dir hâş u 'âmı
4742. Dimişler cümlesi hüzün-ile âmîn
Virür ol cümle kullarına kâmın
4743. Gelüp Cibrîl dimiş gelür 'azâbı
Görür ol Hâzret-i Hâk'dan 'ikâbı
4744. Dimiş bu haberi kavmine Mûsâ
'Adûya gam ire ref' ola tasa
4745. Olur hurrem dinür ol kavm-i mazlûm
Dilerler üstlerinden ref' ola şûm
4746. Dinür Hâmân tâbi'inden eşrâf
Gelüben bir araya urdı dir lâf
4747. Benî İsrâ'îl'e ruḥşat virile
Öli iken olar bu dem dirile
4748. Bizüm bütlerimiz cümle kıralar
Bize anlar nice hîle kıralar
4749. Revâdur anlar evlâdı kırıla
Ve ataları da bundan sürile

172^a BL

Ve innâ fevḳahüm ḳâhirûn*

4746 tâbi'inden eşrâf: tâbi'inden nice eşrâf (BL)

* "Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz." (el-A'râf 7/127)

4750. Bulara ahr idici olalum biz
Cefâdan hâlî olunmaya hergîz

âle Mûsâ li-avmihi's-te'înû billâhi va'sbirû*

4751. Mûsâ yardımcı Tañrı'dur bize dir
Gelûñ siz de yürûñ bizüm ize dir

4752. İder dir nesl-i İsrâ'ilî feryâd
O ıbtîler elünden eyledi dâd

4753. Dimişler Hâzret-i Mûsâ'ya avmi
Bize farz itdi Hâ taî şavmı

4754. Olalum cümlemüz şâ'im u â'im
Du'âya elûñ aç lu eyle dâ'im

4755. Bize zûlm ü cefâ gelmez kıyâsa
Du'â ile ola derdden hâlâsa

4756. Du'âya açdı el Mûsâ didiler
Dimiş âmîn bile kırlar yediler

4757. 'Azâb irdi dimiş Fir'avn'e Mûsâ
Dimiş eker miyim ben aña tasa

Ve âlû mehmâ te'tinâ bihî min âyetin**

---

* âle Mûsâ: âlû yâ Mûsâ (BL) // "Mûsâ kavmine dedi ki: Allâh'tan yardım isteyin ve sabredin." (el-A'râf 7/128)

** "Ve dediler ki: [Bizi büyülemek için] ne mucize getirirsen getir..." (el-A'râf 7/132)

124^a İÜ

4758. Senüñ sihrüñ ile eyledigüñ hep
Dutar mıyuz senüñ sözüñle mezheb

**Fe-erselnâ 'aleyhimü't-tûfâne ve'l-cerâde ve'l-
kummele ve'd-defâdi'a ve'd-deme** *

4759. Hudâ tûfân virmiş ol kilâba
Nice müstağrak oldı görüñ âba

4760. Dinür sebt gün yağar tâ septe yağmur
Mısr şu içre kalmış Kıbtî maḫhûr

172^b BL

4761. Yıkılup evleri varur ḫarâba
Düşer mâhî gibi küffâr o âba

4762. Şudan ḫurtulanı şahrâya düşmüş
Şular ol demde de şahrâya taşmış

4763. Gelüp Fir'avn'e dimişler o küffâr
Mûsâ'nuñ Tañrısınıñdur bu âşâr

4764. Dimiş yalvarmağa Mûsâ'ya varuñ
Anuñ elindedür def'i bu kârüñ

4765. Bunı def' ide bu anda görelüm
O anda saña îmân getürelüm

---

* BL'de "ve'd-deme" yok. // "Biz de [ayrı ayrı mucizeler olarak] onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik." (el-A'râf 7/133)

4762 taşmış: daşmış (BL)

4766. Gelürler Mûsâ'ya ol cümle aqvâm
Cemî'i efkârı vü hâş ile 'âm
4767. İdüben nâliş anlar ağlaşurlar
İdüben cümle zârı iñleşürler
4768. Mûsâ anları gördi oldı şâdân
Getürürler şanur anları î mân
4769. Du'â itmiş u ref' olmuş muşîbet
Güneş toğup zemînden bitdi ni'met
4770. Dimiş Mûsâ gelüñ î mânâ imdi
Bu demdür âhîri ni'mete irdi
4771. Bize ni'met içün yağmış bu yağış
Bize ni'met imiş bilindi bu iş
4772. Saña î mân getürmek ne sebebden
Hemân kôrķumuz elüñdeki çûbdan
4773. Yine eyler du'â Mûsâ dinilür
Çekirge 'askeri ile bilinür
4774. Mışır'da vü nevâhî-i Mışır'da
Kômamış çûb hâşılta vü hâşırda
4775. Yemege başlamış espâblarını
Kalıçalar tüyini iplerini

173^a BL

4776. Gelüp feryâd ider Fir'avn'e Kıbtî
Dimiş müşkil-dürür çekirge zabtı

4777. Varuñ Mûsâ'ya şehri a'yânı ile
İdüñ çekirgeden Mûsâ'ya gîle

124^b İÜ

4778. Bunı def' eyle îmâna girelüm
Bu def'a saña hud'a itmeyelüm

4779. Deyu 'ahd eyleñüz yalvaruñ aña
Terahhüm ile dermân ide aña

4780. Bu def'a dağı def' it bu belâyı
Anuñ Hakk'ı yarattı günü ayı

4781. Virelüm Benî İsrâ'il'i saña
Dağı söz dimeyelüm biz bu yaña

4782. Gelüp bu vech-ile nâliş kıurlar
Büyük u küçegi hep ağlaşurlar

4783. Seni tahkik peygamberliyelüm
Benî İsrâ'il'i saña virelüm

4784. Terahhüm eyle Tañrıñ hürmetine
Bilürüz cümle saña hürmeti ne

4785. El açup Tañrı'ya kılmış niyâzı
Geçer dergâh-ı Hakk'a bil ki nâzı

4779 'ahd: cehd (İÜ) // ide aña: eyle buña (İÜ)

4780 günü ayı: gün ü ayı (İÜ)

4786. Hüdâ bir ıssı yıl virmiş hüdâvend
Çekirge kırkını dir Kûh-ı Elvend
4787. Mişâlinde yığarlar kırkını
Yine dutmaz olar dîn-i metfîni
4788. Dinür bir yıl zevâda var düketdi
Degirmenler dönübeni öğütüdi
4789. Dimiş Mûsâ girün îmâna imdi
Dimişler bu sene vardur yeyindi
4790. Getürmezüz saña îmân bilesin
Bizüm için nice bir gam yiyessin

173^b BL

4791. Diyicek bî-ğuzûr olur o hazret
Virür kırk gün yine anlara ruşşat
4792. Du'â itdükde Mûsâ geldi kene
Bağıyye kaldı dinmişdi o sene
4793. Olan bağıyye[y]i yemiş kene dir
Çomamış anlara dir bir dane dir
4794. O kavm ağlaşarak Fir'avn'e varmış
O anda yine Fir'avn fikre dalmış

4788 düketdi: dükendi (İÜ) // öğütüdi: öğüندی (İÜ)

4791 Diyicek: Dinicek (İÜ)

4794 dalmış: talmış (BL)

4795. Mûsâ'ya varñuz beglerle dinmiş
Bu def'a anlar ile bitire iş

4796. Dimiş begleri Mûsâ hazretine
Girürüz cümlemüz taḥḳîḳ dîne

4797. Bu def'a daḥı def' it bu belâyı
Anuñ Ḥaḳḳ'ı yürütdi gün ü ayı

4798. Virelüm Benî İsrâ'il'i saña
Daḥı söz dimeyelüm biz o yaña

125^a İÜ

4799. Du'â kılmış kene ref'ine inan
Yil esdürmiş kene ref'ine Mennân

4800. Keneyi deñize sürmüş o dem yıl
Yine olmadı müselmân olar bil

4801. Dimişler yiyecek bizde ne kaldı
Belân ile kazân cümlesin aldı

4802. Belân-ile irişdi bize yoḳluḳ
Cefâ itdüñ bize 'âlemde çoḳluḳ

4803. Bizi dîniñe gire mi şanursın
Olur bir gün ki bizden uşanursın

4804. Dinür Mûsâ du'âya dutdı yüzün
Yaş ile dopdolı eyledi gözün

4797 gün ü ayı: günü vü ayı (İÜ)

4804 dopdolı: toḳtoḳlı (İÜ)

4805. Hüdâ kurbaga virmiş bî-kıyâs bil
Anuñ a'dâdını vaşf itmeye dil

174^a BL

4806. Mısr şehrini aldı kurbaga bil
Şadâsından duramaz oldı dir il

4807. Urur ağızların kulaqlarına
Ne mümkindür haberleri biline

4808. Gelüp Fir'avn'e dirler eyle hîle
Dimişler sed olur kurbaga seyle

4809. Gelür Mûsâ'ya Fir'avn kendüsi dir
Kerem luğf eyle eyle yine tedbîr

4810. Bu def'a saña tâbi' olalım yâr
Bu söz üzere âhîr ola bâzâr

4811. Du'â ile gider kurbaga dindi
Sesi kesildi anuñla bilindi

4812. Mûsâ Fir'avn'e 'arz eyledi îmân
Rücû' itmiş sözünden buña inan

4813. İderüm tañrılık da'vâsını ben
Beni kul eylemek ister misin sen

4809 Gelür: Gelüp (İÜ)

4814. Benî İsrâ'îl'i cümle virelüm
Aña lâzım ne ise de görelüm
4815. Dinür râzı olur bu kavle Mûsâ
O dem dimiş ki Kıbtî'den ayırsa
4816. Gelüp Cebrâ'îl âdem şûretünde
'Arab vaz'ında Hindî hey'etünde
4817. Dimiş bir kul ola Mevlâ'ya 'âşî
Nedür ol kulıñ emriyle cezâsı
4818. Dimiş Fir'avn ki şuya gark iderdüm
Bu üslûbda bu da'vâyı güderdüm
4819. Dimiş Cibrîl temessük vir baña dir
Temessükin alur bâ emr-i taqdîr

125^b İÜ

4820. Dimiş Mûsâ o Fir'avn'e davarın
Benî İsrâ'îl'üñ vir cümle varın

174^b BL

4821. Dimiş Fir'avn virmezem davarın
Dilerseñ şöylece al cümle varın
4822. Nizâ' olursa virmem ben kulımdur
Cihân varlığınıñ soñı ölümdür
4823. Mûsâ meşgûl olur dört gün du'âya
İrer nef'i o dem efkar u bâya

4817 cezâsı: belâsı (İÜ)

4824. Hüdâ emr itmiş İsrâ'îl'i al git
Mûsâ serdârlarına kıldı te'kîd
4825. Dimiş Hâk emridür duruñ gidelüm
Benî İsrâ'îlî zenler n'idelüm
4826. Deyu Kıbtîler'üñ evine varur
Yaқındur 'îd deyu donların alur
4827. Olaruñ eyü donların alurlar
Ol esbâbı tamâmen boğçalarlar
4828. Gice içinde çıkarlar Mısr'dan
Ne buldılarsa aldılar davardan
4829. Benî İsrâ'îlî yüz kırk biñ er dir
İki bölük olup ayrıldılar dir
4830. Seher irdükde Kıbtîler görürler
Benî İsrâ'îlî Mûsâ yürürler
4831. Tavarlarımızı alup kaçarlar
Şanursın ki olar murğdur uçarlar
4832. Bilür Fir'avn bu aḥvâlin olaruñ
Dimiş 'askerine ardınca varuñ

4824 git: gid (İÜ) // te'kîd: te'kît (BL)

4825 duruñ: turuñ (İÜ)

4828 çıkarlar Mısr'dan: Mısr'dan çıkarlar (İÜ) // aldılar davardan: davarın aldılar
(derkenâr: "davardan alurlar") (İÜ)

4833. Biner Fir'avn aygura dir ol gün
Olar beş gün giderler bular üç gün

4834. Dinür Kıbî'i üç yüz biñ tamâmı
Atı donı ile hâş ile 'âmı

**Ve lekad evhaynâ ilâ Mûsâ en esri bi'ibâdî fe'drib
lehüm***

175^a BL

4835. Haber virmiş Hudâ Mûsâ'ya bilgil
Benî İsrâ'îl'e digil yürigil

4836. İrişdi ardıñuzdan geldi 'asker
Varurlar garğa dir cümle gelenler

4837. Dimiş Fir'avn Benî İsrâ'îl azdur
Şikâr olmağa ördek ile kazdur

4838. Mûsâ'nuñ yedi günlük menzilini
Alur üç günde Fir'avn-ı la'îni

İnne hâ'ülâ'i mütebberün mâ hüm fihi ve bâtlün**

126^a İÜ

4839. İrişdi çünkü Fir'avn'ün çerisi
Şaşar dir Benî İsrâ'îl belîsi

4833 aygura: aygur (İÜ)

* Ve lekad evhaynâ: Ve evhaynâ (BL, İÜ); “Andolsun ki biz Mûsâ'ya: Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da... onlara [denizde kuru bir yol] aç, diye vahyetmiştik.” (Tâ Hâ 20/77) (Ayrıca bk. eş-Şuarâ 26/52)

** “Şüphesiz bunların içinde buldukları (dîn) yıkılmıştır, [yapmakta oldukları da] batıldır.” (el-A'râf 7/139)

**Felemmâ terâe'l-cem'âni kâle aşhâbu Mûsâ innâ le-
müdrekûn ***

4840. Dimişler Mûsâ'ya irdüñ helâke
Tevekkül eyleñüz İzid-i pâke

Ķâle kellâ inne ma'ie rabbî seyhedîn **

4841. Ĥudâ seyr itdürici mihr ü mâhı
İrişür nâgehân deryâya râhı
4842. Gelür Fir'avnı 'asker dir hışm-nâk
Dönerek seyr ider anları eflâk
4843. Mûsâ'ya Cebre'îl gelmiş dimiş dur
Elüñdeki 'aşâyı deñize ur
4844. Göresin kudretullâhı burada
Mûsâ urmuş 'aşâsını orada
4845. İki şak oldu deryâ dindi anda
Deñiz dibindeki olmuş 'ayânda
4846. Dimiş Mûsâ bölük bölük geçiñüz
Ĥudâ 'afv eyledi cümle şuçuñuz

175^b BL

4847. Arañuzda açıla revzeneler
Biri birin göre tâ geçen erler

* BL'de "innâ le-müdrekûn" kısmı yok. // "İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ'nın adamları: İşte yakalandık, dediler." (eş-Şuarâ 26/61)

** BL'de "kâle" yok. seyhedîn: seyhedîni (BL) // "Mûsâ: Aslâ, dedi. Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir." (eş-Şuarâ 26/62)

4848. Biri birin görerek geçmiş anlar
Halâş bulur o Mûsâ'ya uyanlar
4849. Gelüp Fir'avn irer deryâya ol dem
Görür deryâ paralanmış-durur hem
4850. Bilür Fir'avn Mûsâ mu'cizidür
Dimiş askerine heybetimi gör
4851. Benüm havfümle deryâ parelendi
Bilür kim halkınuñ ol yüzi döndi
4852. Diler Fir'avn döne dir girüsine
Dimez deryâya girüñ birisine
4853. Arab tarzında Cebrâ'îl-i Raḥmân
Biner bir kısrğa dinilmiş ol an
4854. Girür Fir'avn'ün öñünce deñize
Dimiş Fir'avn delîl-dürür bu bize
4855. Bir aygura biner Fir'avn o gün dir
Çekinür kısrğa dinmiş ol aygır
4856. Çeküp aygır başın alamamış ol
O deryânuñ içine açılır yol
4857. Ferişteler o dem âdem mişâl dir
Nidâ eylemiş anda tâze vü pîr

4851 yüzi: yönü (İÜ)

126^b İÜ

4858. Deñize girdi melik siz de girüñ
Girüde olanı dahı kığıruñ
4859. Dinür ol cümle 'asker girdi baħre
İrişmiş cümlesi bilgil ki ħahra
4860. Deñiz ortasına varduħda anlar
Bitişür emr-i Ĥaħ ile yarıħlar
4861. İrer üç yüz biñ Ĥıbĥi helâke
Mûsâ ħavmiyle çıĥmış arz-ı pâke

176^a BL

4862. Çıħar bir depeye cümle ħabîle
Baħar deryâya erenler şabîle
4863. İşidürlerdi deryânuñ ĥurûşın
Nedendür didiler baħrûñ bu cûşın
4864. Mûsâ ĥamd eyleyüp dir gitdi düşmen
Leb-i deryâya inüñ oldu eymen
4865. Leb-i deryâya irdi ħavm-i Mûsâ
Yazılandur gelen dinmiş ru'ûsa
4866. Gelüp Cebrâ'il Ĥaħ ur 'aşâyı
Deyu taħrîk kıldı dir Mûsâ'yı

4867. Mûsâ urmuş 'aşâsın bahre o dem
Yol açılıp görünür kırılan hem

4868. Benî İsrâ'îl itmiş şükr-i Yezdân
'Adûlar kahr idicidür o Mennân

Feenceynâhu ve men ma'ahu *

4869. Hudâ buyurmuş ol dem kavm-i Mûsâ
İrişdi bahrûñ içinden halâşa

4870. 'Adûları boğuldu baħr içinde
Mûsâ kavmi içinde kaldı zinde

4871. Haberde naql olunur râviyândan
O Fir'avn boğulır iken kelâmdan

4872. Bile hâzır imiş peyk-i ilâhî
Ne ki ol söylemiş Yezdân güvâhî

Âl'âne ve kad 'aşeyte qablü **

4873. Benî İsrâ'îl inandığına ben
İnanırım dir iken o la'în ten

4874. Bir avuç kil alup Cibrîl deñizden
O sözüni çıkarmadın ağızdan

176^b BL

4867 o: ol (İÜ)

* "Bunun üzerine biz onu ve berâberindekileri kurtardık." (eş-Şuarâ 26/119)

** "Şimdi mi (imân ettin)? Halbuki daha önce isyan etmiştin!" (Yûnus 10/91)

4875. Kil ile ağzını Fir'avn'ün ol dem
Şıvayup anı ol dem kıldı ebkem

4876. O Fir'avn atdı cânını cahîme
Hezârân hamd o Yezdân-ı Kerîm'e

127^a İÜ

Âmenet bihî Benû İsrâ'ile*

4877. Dimiş Cibrîl olursın şimdi müslim
Ki oldın 'âşîlik üzere teslîm

4878. Hîtâb irdi dimişler Cebre'îl'e
Kıomadın kulumı İslâm'a gire

4879. İlâhâ bunca 'işyân eyledi ol
O dem korkdım cinâna bula ol yol

4880. Anuñ-çün itmişem Yezdân'a ma'lûm
Cehennem içre yanmağ gerek ol şûm

Burada şöyle dinmişdür haberde

4881. Mûsâ dayısı oğlı Sâmirî'ydi
Bu nâm ile añılur idi adı

4882. O yundla Cebre'îl bahre giricek
Alur iz toprağın yund yürüyecek

4876 cahîme: cehîme (BL)

* BL'de "Âmentü Benî İsrâ'il" şeklinde. // "İsrâîloğulları'nın inandığı Tanrı'dan [başka tanrı olmadığına ben de îmân ettim.]" (Yûnus 10/90)

4877 'âşîlik: 'âşılık (BL)

4883. O Sâmir yund izinüñ toprağını
Buzağı başı yapar gör la'îni
4884. Benî İsrâ'îl azmış dir anuñla
Mezâhibi qarışdırmış bunıñla
4885. Buniñ kışşası dursun bu arada
Hudâ dağı ne kulların yarada
4886. Dinür Fir'avn'i bahre garķ olundu
Baħr yanında Mûsâ otururdu
4887. Benî İsrâ'îl ister Mısr'a vara
O yir Kıbtîleründen öcin ala

177^a BL

4888. Hudâ emr eylemiş Şâm'a gideler
Mûsâ kavmi ile Şâm'a giderler
4889. Dinür Hâmân Mısr'da qalmış idi
Yedi yıl dağı olmış diri dindi
4890. Ve kırķ üç yıl Mısr'da hâkim olmış
O Hâmân'ın oğulları dinilmiş
4891. Mûsâ üç gün gider Şâm râhı üzre
İrer bir şehre sâlik mâhı üzre

4885 bu arada: burada (BL) Bu beyit her iki nüshada da kırmızı mürekkeple yazılmış.

4887 O yir: O pîr (BL)

4892. O şehriñ halkı dir puta taparlar
Olar keç tab' olanları kaparlar
4893. Benî İsrâ'il'e hoş gelmiş âyîn
Dimişler biz dînüñ bulduq kolayın
4894. Bizüm de içimüzde put olaydı
Bu âyîn üzre olaydıq n'olaydı
4895. Gelüp Mûsâ'ya dirler nice eylük
Bize itdüñ u sürdüñ nice beglik

127^b İÜ

4896. Bize bir büt şefâ'ati olaydı
'İbâdet eyleyeydük biz n'olaydı
4897. Ta'accüb eyledi Mûsâ bu sözi
Ġama düşdi o dem acıdı özi
4898. Ġudâ-yı Rabb-ı 'izzet'e dutar yüz
Bu sırlar saña ma'lûm gice gündüz
4899. Bulara eyledüñ bunca 'inâyet
İrişdüdüñ zebûn iken hidâyet
4900. Seni koyup dilerler puta tapmaq
Tarîq-i Ġakk'ı koyup Ġayre şapmaq
4901. Dilerler sen bilürsin iy RaĠîmâ
Yine dermâñ senüñdür iy Kerîmâ

4894 olaydıq: olaydı (BL)

4896 şefâ'ati: şefâ'atçı (İÜ)

4902. Gelüp Mûsâ'ya dir Hâzret-i Cibrîl
Olara rıfık-ıla dermân olur bil

177^b BL

4903. Buyurmuş Mûsâ halk taşra çıkarlar
Mûsâ ne işledüğine bakarlar

4904. Çıkuban kürsiye va'z eyledi dir
İdüp vahdâniyyetden hakkı takrîr

4905. İdüp taşdîk kılmış her kelâmı
'Azametle ululığın tamâmı

4906. Beyân kılmış o peygamber-i mâzî
Neler çekmiş-dururlar 'âm u hâsı

4907. Mükâfât neler itdi Hâk Te'âlâ
Kişinüñ eyledüğü şanma kıla

4908. Büte tapanlaruñ yarın cezâsın
Beyân idüp dimiş beni añasın

**İnneküm kavmün techelûn. İne hâ'ülâ'i
mütebberün mâ hüm fihi***

4909. Helâk olur kamû putlar muhakkağ
'Azâb ider puta tapanlara Hâk

4902 BL'de "dir" yok.

* "(Mûsâ): Gerçekten siz câhil bir toplumsunuz [dedi.] Şüphesiz bunların içinde buldukları (dîn) yıkılmıştır..." (el-A'râf 7/138-139)

4909 pular: bütler (İÜ) // puta: büte (İÜ)

4910. Tāmu içinde ziftle kaynadurlar
Oları otlar ile oynadurlar
4911. İşidüp bunı ol kavm ağlaşurlar
Hużûr-ı Mûsâ'da 'özürleşürler
4912. Bizi Hâk'dan dile 'afv ide dinür
Bize Yezdân ne 'inâyet buyurrı
4913. 'İbâdet idevüz Perverdigâr'a
Yüzümüz dutdık uşda i'tizâra
4914. Du'â kıldıkda Mûsâ geldi Cibrîl
Benî İsrâ'îl'e Şâm ilidür il
4915. Alup Şâm'a ilet sen bunları dir
O Şâm'da olısar anlar için yir

128^a İÜ

4916. Şâm'a girdükde fermân geldi Hâk'dan
Kelâmum diñle söyleşme ırâkdan

178^a BL

Ve'dhulû'l-bâbe sücceden*

4917. Şehir kapularında secde eyleñ
Bükâ eyleñ müdâmî 'özri dileñ
4918. Günâhlarıñızı tâ yarlıgayam
Ki 'afv idem günâhı çekmeñüz gam

4912 'inâyet: 'ibâdet (BL)

4914 Cibrîl: Cebre'îl (İÜ)

* "Ve kapılardan eğilerek girin..." (el-A'râf 7/161)

4919. omiş secdeye ol avm yüzlerini
İderler i'tizâr ol sözlerini
4920. Olaruñ zârısın Şehr ehli diñler
Yanınca ney-mişâl anlar da iñler
4921. Ğaraż 'ibret ala ğayrısı andan
Őaına ğayrlarını yamandan
4922. Benî İsrâ'îl'ün eşrâfi geldi
O ğazret yanına anlar oturdu
4923. Dimişler Msâ'ya bize 'ibâdet
Ki İbrâhîmîler'den ğayrı 'âdet
4924. Buyuruñ olalum biz aña meřĝl
Ĥudâ eyleye añı tâ ki mabl
4925. Cebel-i Tr'a varup dileyeym
Ne emr olursa ben size deyeyüm
4926. Deyu Msâ ıar Tr taĝına dir
Gelür bir n o dem ulaĝına dir
4927. Dimiş yâ Msâ gel mablmzsın
Bizüm evvelde sen me'nsmzsın
4928. Benî İsrâ'îl'i bil bekledim ben
Ki Ĥa peyĝamberisin anlaruñ sen

4919 İkinici mısra İ'de "İ'tizâr ol sözlerini" Şeklinde.

4929. Virür Tevrât'ı Mûsâ'ya o Yezdân
‘Amel eyleñ bunıñla didi Sübhân

4930. Olaruñ düşmenün virdüm helâke
Sizüñ-çün deñiz irmiş idi çâke

178^b BL

4931. Geçirdüm bahri İsrâ'îl'i bildüñ
O Fir'av'üñ helâkine de gördüñ

4932. Oluban düşmen üzre ben sizüñle
Müşerrefsüz bu an içre sözümle

4933. Şükürler eyleñüz ihsânlaruma
Ġazâlar eyleñüz düşmenlerüme

4934. ‘Amâlîk size düşmendür şahîh bil
Olarıñ üstüne varup ġazâ kııl

4935. Mu'în olıcıyam ben size dâ'im
‘İbâdet üzre kavmüñ ola kâ'im

128^b İÜ

4936. İşidüp bu sözi Mûsâ olur şâd
Gelüben eyledi halkını irşâd

4937. Muñî'lerüz dimişler Hakk'a anlar
Ġazâya eyledi tedbîr erenler

4932 Müşerrefsüz: Müşerrefsin (İÜ)

4935 dâ'im: dâyim // kâ'im: kâyim (BL)

**Mûsâ Nebî 'aleyhi's-selâm kavmi ile 'Amâlîk
seferine tevcîhidür ***

4938. Şehrden çıkdılar kaçd-ı gazâyâ
Boyun virdiler ol emr-i rızâyâ
4939. İşidür Mûsâ varmasın 'Amâlîk
İder ol dem muhâl işlere ta'lîk
4940. Bilür Mûsâ o Fir'avn'e ne itdi
Huşûmetde o nice yola gitdi
4941. 'Amâlîk'ün yüregi korçar andan
O dem gönderdi dindi adamından
4942. İki kimse gelür Mûsâ katına
Bulunmaz dir aqrân kudretine
4943. Dimişler çerîsi çokdur dilâver
Yıkar dinmiş-dürür er devleti er
4944. Anuñ 'askeri hîç-durur katımda
Degildür zerre Yezdân kudretinde

179^a BL

4945. Mu'îndür Hâk baña bâtıldur anlar
Halâş bulur bu dem müslim olanlar
4946. Beni peygamber eyledi size Hâk
Baña tâbi' olasız siz ki muṭlak

---

* İÜ'de "Nebî" kelimesi yok.

4947. Sa'âdetde olursız dü cihânda
Kabûl itmezseñüz virmem emânda
4948. Kırarum cümleñüz bâ emr-i Sübhân
Elümden kimsene kırtarımaz cân
4949. Gelenler havf-ıla döner girüye
Geçinicek gerekdür dir diriye
4950. Görür dir Benî İsrâ'îl oları
Kad ü kâmetde kuvvetde buları
4951. Dimişler birbirine biz bulara
Muqâbele idemezüz şulara
4952. Mûsâ'nuñ bu-durur maqşûdı bizden
Bizi kırdıruban kırtula yüzden
4953. Büte tapılmada var intikâmı
Ata itdüğü oğula kıla mı
4954. Dimişler ittifâkla varmayalum
Selâmet üzre girüye dönölüm
4955. Mûsâ tañrısı ile anı alur
Cihân içinde yahşı adı kıalur

129^a İÜ

4956. Dimişler varmazuz Mûsâ'ya anlar
O şahrâda bilüñ kırık yıl gezerler

4952 bu-durur: budur (İÜ)

4953 tapılmada: tapıldığa (İÜ)

4957. Mukâdδες beyti dir ‘Amâlîk almış
Niçe eyyâm imiş ki anda kalmış

4958. Hudâ emr itdi ol beyti alasız
Peygamberlerüm yirin bulasız

4959. Kavm-i Mûsâ’ya varmazuz didiler
Görüñ şöñunda ne gamlar yediler

179^b BL

4960. Mûsâ Beytü’l-mukâdδες’e varalum
Hudâ emrine cümle râm olalum

4961. Eger varmazsañuz size ziyândur
Dimişler kudreti günden ‘ayândur

İnne fihâ kavmen cebbârîn *

4962. Olar kuvvetlüdür çokluk kavimdür
Yalıñuz bu baña ehlüm evimdür

Kâle recülâni mine’llezîne yehâfûn **

4963. Benî İsrâ’îlî’den iki kişi
Var imiş tâ’at üzre imiş işi

4964. Hudâ sever imiş ol iki merdi
Olar söylememiş dir güft-i serdi

---

* BL’de “kavmen” yok. // “Orada zorba bir toplum var.” (el-Mâide 5/22)

4962 baña: yaña (BL)

** “Korkanların içinden iki kişi şöyle dedi...” (el-Mâide 5/23)

4965. Birisi Yûşa' ibn Nûn idi dir
Ve biri Ẓâlût bin Baqa iy pîr

4966. İki İbnyâmin oğlu idi
Kalanı nesl-i âharden bil imdi

Ve innâ len nedhulehâ ebedâ*

4967. Dimişler Mûsâ'ya sözi uzatma
Bize içdâmı dâ'im 'âdet itme

4968. İşidüp bu sözi Mûsâ da didi
Bulardan keselim ümmîdi imdi

Rabbi innî lâ emlikü illâ nefsi ve ehî**

4969. İlâhâ geçmedi sözüm bu kavme
'Înâyet eylegil baña bu rağme

4970. Kuliñ Mûsâ-durur kardaşı Hârûn
İrişe luḫfiñuz bize umarun

180^a BL

4971. Bize olmadı tâbi' cümle kavmüm
Budur fikr ü firâset içre za'mum

4965 ibn: bin (İÜ)

* BL'de "ebedâ" yok. // "Biz oraya asla girmeyiz." (el-Mâide 5/24)

4967 dâ'im: dâyim (BL)

4968 Mûsâ da didi: Mûsâ didi (İÜ)

** "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hâkim olamıyorum."
(el-Mâide 5/25)

4971 İÜ nüshasında "olmadı tâbi'" ibaresi "tâbi' olmadı" şeklinde yazılmış ama kelimelerin altında takdim tehir işâretleri (خ / ڤ) var. // fikr ü firâset: fikr-i firâset (İÜ)

4972. Eger emrũn olursa arasından
Çıķam ben anlarũn müdârasından

129^b İÜ

4973. Buyurmuş Mûsâ'ya dir Hâzret-i Hâķ
Oları ķomayam 'ibretũme baķ

4974. Olarũn çıķamazsın içlerinden
Murâd budur girũye göçlerinden

4975. Varalar ehli ile oturalar
Benũm emrũm budur bunda duralar

4976. Olara virmezem yol gidemezler
Olar didüklerini idemezler

**Fe-innehâ muħarremetũn 'aleyhim erba'îne seneten
yetfhũne fi'l-arzi ***

4977. Olar itdũgini bu dem bulalar
Yazu-yı Tĩh'de kırķ yıl duralar

4978. Ve sen ğam çekme ayrılma olardan
Ne 'ibret göresin Mûsâ şulardan

4979. Benî İsrâ'ĩlĩ diler Mûsâ'dan
Kitâbı isterüz şimdi Hudâ'dan

---

* "Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırķ yıl yasaklanmıştır. (Bu müddet içinde) yeryüzünde řaşķın řaşķın dolaşacaklar." (el-Mâide 5/26)

4977 Yazu-yı: Yazu (İÜ)

4980. Yedi gün şâ'im oluñ şâlihîn dir
Olaruñla 'ibâdet eyledi pîr
4981. Hudâ'dan diledi şer'ûñ kitâbın
İşitdi Cebre'il'ûñ ol hitâbın
4982. Getürmiş Tevrât'ı 'Ibrî dilünce
Sevinmişler o kavm anı görünce
4983. Mûsâ va'z eylemiş yir yüksekinde
Kamû halk cem' olup diñlemiş anda
4984. Dimiş Mûsâ ki Tevrât geldi işte
Buniñ mefhûmını yârân işide

180^b BL

4985. Bu Tevrât'da yedi biñ vardur emri
Beyân olur anuñ hikmeti sırrı
4986. Yedi biñi de bil tevbe içündür
Yedi biñi de nehyi bildirüpdür
4987. Yedi biñi de dañı mev'ıza bil
Anuñ vechile naqlin ide kâ'il
4988. Bu vaż'ı işidicek ol kabâ'il
Dimişler olamazuz buña kâ'il

Semi'nâ ve 'aşaynâ ve üşribû*

4988 vaż'ı: vaşfi (İÜ) // kâ'il: kâyil (BL)

* üşribû: üşrebû (BL) // "İşittik ve isyân ettik [dediler.] [İnkârları sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi] dolduruldu." (el-Bakara 2/93)

4989. Bu sözi işidüp Mûsâ kaçımış
Bu sizün itdigünüz nicesi iş
4990. Kitâb didiñüz işte geldi Tevrât
Anuñ hükmin işidüp didi heyhât
4991. Buları inkıyâdda ola şandum
İlâhâ bu kavmden ben uşandum

130^a İÜ

**Ve iz netakne'l-cebele fevkahüm keennehu zulletün
ve zannû***

4992. Hüdâ buyurdı dir Cebrâ'il'e tağ
Olar üzerine âheste birağ
4993. Tağun inmesi zıl inmek mişâli
İde ol tâ'ife anca hayâli
4994. Deyu fermân ider Cibrîl'e Yezdân
O tağı yap yap indürürler inan
4995. Şanur kavm tağı üstlerine düşe
İdüñ Tevrât ile şabri bu işe

4990 didi: dindi (BL)

4991 inkıyâdda ola: inkıyât ola (BL)

* netakne'l-cebele: tetakne'l-cebele (BL); zulletün: zıllün (BL) // “Bir zamanlar dağı İsrâîloğulları'nın üzerine gölge gibi kaldırdık da [üstlerine düşecek] sandılar.” (el-A'râf 7/171)

4993 anca: ince (BL)

4996. Görür tağı yakın gelmekde her dem
Olar secdeye baş indirmiş ol dem

4997. Ki bir yüzi göziyle yirdedür dir
Öbür yüziyle gözi gökdedür dir

181^a BL

4998. Baqup bir göziyle ol tağı gözler
Düşer üstümüze dimekte sözler

4999. Cühûdlar secdeyi eyle iderler
Qadîmden dir ol âyîni güderler

5000. Dirilmiş kavm-i İsrâ'îl dinilmiş
Qamûsı cem' olup Mûsâ'ya gelmiş

5001. Dimişdüñ Tañrı cümleñüzi sever
Size lutf ile bahşâyîşi irer

5002. Güzîde olasız siz cümle halkdan
Kerem idüp dile bu hâli Hâq'dan

5003. Mûsâ idüp du'â halk didi âmîn
Du'â maqbûlına olundu zâmin

5004. Münâcâtda baña söyledi dir Hâq
Kelâm-ı Hâqq'ı işitmek diler halk

4996 Olar: Olur (İÜ)

5004 halk: Hâq (BL)

5005. Peygamberler aşlından alupdur
Vesîle ola idi bize de Tûr

5006. Du'â kıldı dinür Mûsâ-yı azret
ıâb irgördi dir ol Rabb-ı 'izzet

5007. abileñden eyüsin intiâb it
Bile gelmege anlara ıâb it

**Ve'târe Mûsâ avmehu seb'ine recülen li-
mîâtinâ***

5008. Dinür yetmiş kişi alur Mûsâ yâr
Tûr'a vardıkda diñle nide Cebbâr

5009. Mûnâcât-ı Mûsâ da işidilmiş
Kemâl-i şıatin anlar da bilmiş

5010. Dimişler azrete alk cem' oluban
Ne işlerüz burada biz duruban

130^b İÜ

5011. Nice iderseñüz burada itdük
Ki senden ayrılup ev[i]müze gitdük

181^b BL

5012. Deyüp ayrıldılar Mûsâ'dan ol gün
Giceye dek gidüp yatdılar ol dún

5005 Peygamberler: Peygamber (İÜ); alupdur: alupdur (İÜ)

* li-mîâtinâ: bi-mîâtinâ (BL) // "Mûsâ tâyin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti." (el-A'râf 7/155)

5008 Dinür: Dimiş (İÜ)

5013. Şabâh oldukda gelmişler yirine
Haber eylediler biri birine
5014. Olar dört aya dek gündüz yürürler
Seherde eski yurtda bulunurlar
5015. Olar bu hâlde yimiş yeygüsini
Boğazlamış olanca ılkısını
5016. Kõomamışlar zevâdâdan eşer hîç
Dükenmiş tâkat ile kalmamış güç
5017. Kålup ‘âciz yürürler hayret ile
Zarûrete irerler kılet ile
5018. Hudâ emrine muñî‘ olmadıñuz
Dimiş Mûsâ ki hîç oldu işiñüz
5019. Du‘â idüp ayıtmış eyle ihsân
Bular açlık ile cümle virür cân
5020. Cihândan kesile Ya‘kûb nesli
‘İbâdet itmege kalmaya aşlı
- Rabbenâ enzil ‘aleynâ mâ’ideten mine’s-semâ’i***
5021. Bulara rızık ‘atâ eyle İlâhî
Olara açıcısın toğrı râhı

5016 Dükenmiş: Tüketmiş (BL)

5018 hîç: pîç (İÜ)

* “Rabbimiz! Bize gökten bir sofrâ indir...” (el-Mâide 5/114)

el-Menne ve's-selvâ *

5022. Hudâ bildircını bişmişle virmiş
O şahrâda olar kırk yıl oturmuş

5023. Şu da dilemiş anlara o hazret
‘Aşâñı taşa ur dir Rabb-ı ‘izzet

Eni’drıb bi’aşâke’l-ħacere **

182^a BL

5024. O taşda mu‘cize göstermiş âdem
‘Aşâ ile urur ol taş ol dem

5025. Aķar çeşme o taşdan emr ider Hâķ
İ merdüm bu kelâm-ı ‘ibrete bak

5026. Çetük başı kadar dir cüşşede taş
Götürüp Mûsâ idinürdi yoldaş

5027. Murâd olduķda aķıdurdı çeşme
Nihâyet bulsa görünmezdi çeşme

5028. O teşneler duyup tavar şıvarur
O hâl üzere anlar anda kalur

131^a İÜ

---

* el-Menne: Bi'l-menni (**BL, İÜ**) // “...Kudret helvası ile bildircın eti indirdik.” (el-A’râf 7/160) (Ayrıca bk. el-Bakara 2/57, Tâ Hâ 20/80)

5022 oturmuş: yürümiş (**İÜ**)

** “Asâni taşa vur!” (el-A’râf 7/160)

5028 duyup: tıyup (**İÜ**)

5029. Güneş te'sîri cânlarına geçer
Du'âya Hâzret-i Mûsâ el açar

5030. Diler sâye Hudâ'dan kavmi için
Kâbûl eyler du'âsını o bî-çûn

Ve zallelnâ 'aleykümü'l-gamâme*

5031. O halk miqdârı bulut virdi Yezdân
Olar râhat olur gündüz kıl iz'ân

5032. Muqaddem yâd olupdur Tûr'a varmak
Ve yetmiş kişi anda hâzır olmak

**Ve vâ'adnâ Mûsâ şelâşîne leyleten ve etmemnâhâ bi
'aşrin fetemme mîkâtü rabbihî erbe'îne leyleten****

5033. Mûsâ'ya emr olur kırk gün oruç dut
Edâ oluna şükrâne-i maşşûd

5034. Su'âldür gündüzün şâ'im olunur
Gice lafzı ile beyân kılınur

5035. Cevâbdur gicedür ekliñ zamânı
Ri'âyet üzre añmışdur o anı

5029 te'sîri: te'sîr (BL)

* "Ve sizi bulutla gölgeledik..." (el-Bakara 2/57)

** "(Bana ibâdet etmesi için) Mûsâ'ya otuz gece vâde verdik ve ona on gece daha ilâve ettik. Böylece Rabbinin tâyin ettiği vakit kırk geceyi buldu." (el-A'râf 7/142)

5034 şâ'im: şâyim (BL)

5036. Su'âl on gün dahı buyurdı Rezzâk
Sebeb olmuş orucu şıya varmak

182^b BL

5037. Niçün şavm-ıla gelmedüñ dimiş Hak
Hicâb oldu nefis korkusu varmak

5038. Baña şâ'imlerüñ ağzı koķusı
Ki miskden yeg gelür dir hoş bûsı

5039. Bozup geldügiñ için şavmıñı sen
Saña on gün dahı emr eyledüm ben

5040. Ve bir nice kavilde dahı dinmiş
Oruç dinildi emr-ile dutulmuş

5041. Şımaķda emr olunmadın şımışdı
Anuñ-çün dahı on gün buyuruldı

5042. Mûsâ zi'l-ķa'de evvelünde şâ'im
Ve zi'l-ħicce onuna oldu ķâ'im

5043. Bu şavmüñ bil şevâbı bî-nihâye
Mübâşir gerek insân ibtidâya

5044. O yetmiş kişi ile dindi Mûsâ
Yürür Tûr tağına destinde 'aşâ

5038 şâ'imlerüñ: şâyimlerüñ (BL)

5042 şâ'im: şâyim (BL) // ķâ'im: ķâyim (BL)

5045. Dimiş anlara siz âheste gelün
Mukaddem ben varayın siz de bilün

5046. Mûsâ ive ive dir ağa vardı
Kulağına o anda bir ün irdi

Ve mâ a'celeke 'an kavmike yâ Mûsâ*

131^b İÜ

5047. Mûsâ'ya ne iversin didi Sübhân
Rızân bulmak için dimiş i Mennân

5048. Gelüp yetmiş kişi dahı irişmiş
Ki diñle burada nice biter iş

5049. Hitâb itmiş Hudâ Mûsâ'ya anda
O yetmiş kişi işidür o anda

5050. Buyurmuş dir Hudâ dikgil 'aşânı
O yetmiş kişi arasında anı

183^a BL

5051. O yetmiş kişiye vesvese İblîs
Virür ol anda dir ol ehl-i telbîs

5052. Dimişler bu sözi Tañrı mı söyler
Bize 'ilm irmege Yezdân-ı ekber

5053. Görünse görsevüz biz de cemâlin
Bilür idik o dem sözüñ kelâmın

5045 bilün: gelün (BL)

* a'celeke: aceleke (BL) // "Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevkeden nedir ey Mûsâ?" (Tâ Hâ 20/83)

5054. Kelâm-ı Hâk ile insân kelâmı
Bilürler ‘aql-ile her hâş u ‘âmı
5055. Gelür âdem şadâsı bir taraftan
Kelâm-ı Hâk gelür hûd her cihetden
5056. Ve insân hûd kelâmı kese söyler
Kelâm-ı Hâk kesilmez hey delü er
5057. Hâk’uñ heybetlûdür taḥkîk kelâmı
Ol insân sözi hîç taṭbîk ola mı
5058. Olara virdi Mûsâ bu cevâbı
Ne şâdir diñle anlardan cevâbı

Len nü’ mine leke ḥattâ nerallâhe cehreten*

5059. İnanmazuz Hudâ’yı görmeyince
İ Mûsâ biz merâma irmeyince

Fe-eḥzetkümü’ş-şâ’ikatü**

5060. Münâcât itdi Mûsâ Hâk’a ol dem
Bularuñ işlerinden gözlerim nem
5061. Hudâ ol anda bir od virdi dindi
O yetmiş kişi cümlesi göyüñdi

5055 her: çâr (İÜ)

* “Biz Allâh’ı açıkça görmedikçe aslâ sana inanmayız!” (el-Bakara 2/55)

** “Hemen sizi yıldırım çarpmıştı.” (el-Bakara 2/55)

5061 od: ot (BL)

5062. Mûsâ bu hâli görüp didi yâ Rab
Bular ümmetimüñ eyüsidür hep

5063. Bularuñ ehli vü evlâdı vardur
Kâbâ' il içre yahşi adı vardur

183^b BL

5064. Hüdâ'dan söz işitmege atamız
Gider Tûr'a Mûsâ'yla eyü yavuz

5065. Helâk eyledi anda cümlesini
Görür misüz bu Mûsâ'nuñ işini

132^a İÜ

5066. Deyüben cümlesi yüz döndürürler
Bu cümle dîn yolın zâyi' kıllurlar

Şümme be'aşnâküm min ba'di mevtiküm*

5067. Dirî kılmış oları kâdir Allâh
Dimiş Mûsâ ki ref' oldu mı eşbâh

5068. Dimişler Mûsâ'ya taḥkîk kelâmsın
Kâbîlemüzde sen ḥayrû'l-enâmsın

5069. Sözüñden dönmezüz emrüñe râmuz
Şehâdet itmede şaḥîḥ kelâmuz

5062 görüp: gördi (İÜ)

5064 Mûsâ'yla: Mûsâ ile (İÜ)

5066 zâyi': zâi' (İÜ)

* "Sonra ölümünüzün ardından sizi dirilttik." (el-Bakara 2/56)

5070. Mûsâ diledi Yezdân'dan 'alâmet
Recâ eyledi anlara kerâmet
5071. Varalum kavm içine 'izzet ile
Görelüm kavmüm ol-dem hürmet ile
5072. Hâlifeye eyledüm dimiş o Mennân
Ve peygamberlikde kıldum ihsân
5073. Bulara dağı fehm ü idr âk virdüm
'Ulûm taşşîline ıtlâk virdüm
5074. Olar handân gelür kavmi içine
Düşer sevdâ-yı 'ilm anlar içine
5075. Benî İsrâ'îl'ün 'âlimlerinden
Nice cem' olur ol dîn erinden
5076. Mûsâ'ya va'de olmuşdı kerâmet
Bize Yezdân anı ide 'inâyet
5077. Naşîhat itdi ol kavm içre Mûsâ
O pendden eyledi cümle rû'esâ

184^a BL

5078. Gidüp Tûr'a kodı Hârûn'ı anda
Şalâha da'vet it bunları sen de

5073 fehm ü: fehm (BL)

5077 rû'esâ: rû'usâ (BL)

Ḳāle Mûsâ li-ehîhi Hârûne'hlüfnî fi ḳavmî *

- 5079.** Dimiş ḥalîfe ol Hârûn'a anda
Sifâriş eylemiş ola maḳâmda
- 5080.** Bu tenbîh ile Mûsâ gitdi Ṭûr'a
Mübâşir oldı Sâmir şerr ü şûra
- 5081.** Dinür Sâmir Mûsâ'nuñ dayısıdur
Ya oğlıdur babası dayısıdur
- 5082.** Ve şâkirdi imiş ol ḥazretüñ ol
Şenâ'at ehli olup azdı dir yol
- 5083.** Ḳaçan Fir'avn öñünce peyk-i Raḥmân
Atın eşdükde bahre Sâmir ol an
- 5084.** Beyân olmuş idi almışdı toprak
Bilürdi fitne ideceğini Ḥaḳ

132^b İÜ

- 5085.** Her işde ḳudret anuñ ḥikmet anuñ
Ḳayırmış-durur ehlini cinânuñ
- 5086.** O toprağı o andan berü şaḳlar
Cihânda doludur ḳaralar aḳlar

---

* “Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: Kavmimin içinde benim yerime geç...”
(el-A'râf 7/142)

5081 dayısıdur: tayısıdur (İÜ)

5082 İÜ'de “Şenâ'at” yerine “Şefâ'at” yazılmış, derkenârda “Şenâ'at” olarak düzeltilmiş.

5084 almışdı: almış idi (İÜ)

5087. Benî İsrâ'îl'e dir tañrı görmek
Diler misiz o devlete irişmek
5088. Benüm sözüme tutıñ siz kulağı
Temâşâ eylesüz bâğ u râğı
5089. Hudâ görünmedüğine sebep var
Habîş mâl var idügin bildi Cebbâr
5090. Ki Kıbtî mâlı vardur cümle sizde
O mâlı çıkaralum biz de siz de
5091. Hicâb oldır anı görmememize
Çıkaruñ mâlı Hâk görine size

184^b BL

5092. Çıkarırlar o cümle Kıbtî mâlın
Virürler Sâmirî'ye hep olanın
5093. Zarâfet ile cem' eylemiş ol mâl
Neye irişdürür diñle ol a' mâl
5094. Olar ki cevheri-dür taşın aldı
Bakır gümüş ne kim var ise kaldı
5095. Eritdi anı eyledi buzağı
Diler halkı ide anuñla yağı

5094 aldı: almış (İÜ) // kaldı: kalmış (İÜ)

5096. Kuyumcılıkda mâhirmiş o Sâmir
Anuñ te'sîrûn idemedi sâhir

5097. Buzağınuñ içini boş komış ol
O hâlât-ıla şeytân buldı dir yol

5098. O Cibrîl yundınuñ izinden aldı
O toprağı buzağı içre şaldı

5099. O demde cân bulup buzağı malar
Nice ahmağ o hâlden aldanalar

Feehreçe lehüm 'iclen ceseden lehu huvârün *

5100. O hâlde Benî İsrâ'îl'e dimiş
O demde Sâmirî dir neler itmiş

Hâzâ ilâhüküm ve ilâhu Mûsâ **

5101. Dimiş anlara işte tañrı budur
Ve Mûsâ'nuñ dağı bu tañrısıdur

5102. Deyelüm cümlemüz hâşâ ve kellâ
O Sâmirî yeri diñ dûzağ ola

5103. Toğuz bölük aña inandılar dir
Buzağıya o tayfa tapdılar dir

5098 şaldı: koydı (İÜ)

* huvârün: huvâran (BL) // "Bu adam onlar için, böğürebilen bir buzağı heykeli icat etti." (Tâ Hâ 20/88)

** "İşte, dediler. Bu, sizin de Mûsâ'nın da tanrısıdır." (Tâ Hâ 20/88)

5101 BL'de ikinci mısra "Sizüñ ü Mûsâ'nuñ tañrısı budur" şeklinde.

5103 tayfa: tâ'ife (İÜ)

133^a İÜ

5104. Dimişler Sâmirî'ye Tañrı'ya di
Müdâmî olmasın bu yirden ayrı

185^a BL

5105. Şu vaqt ola ki Mûsâ bunda gele
Du'âsıyla bilündüğini bile

5106. Mûsâ geldükde bu görünmez aña
Göricek Mûsâ bunu kıala taña

Elem yerev ennehu lâ yükellimuhüm*

5107. Olar bî 'akl-ımiş buña inanmış
Buzağı başını ol tañrı şanmış

5108. Ne emr eyler ne nehy idebilür
Ol aşıl şekle nice tañrı dinür

Ellâ yerci'u ileyhim kıavlen**

5109. Buzağıdan kelâm şâdır ola mı
Meger yâd tana gibi malaya mı

5110. İşidüp bunu Hârûn guşşalandı
O merd içün halîm kışi dinildi

5111. Girü kıalan iki buçuq bunuñla
Gelüp dir anlara dîniñi şaqla

---

* Elem: Evelem (BL) // "Görmedilermi ki o, onlarla konuşmuyor?" (el-A'râf 7/148)

** "O şeyin, kendilerine hiçbir sözle mukabele edemeyeceğini [görmezler mi?] (Tâ Hâ 20/89)

5112. Buzağı tañrı olmaz bil i gâfil
Bunı teşhîşe mâlik ola 'âkil

5113. Delü itmez bu sizüñ itdigüñüz
Çabûl itmez bir oğlan didigüñüz

5114. Olar Hârûn kelâmın eslememiş
'Înâd üzre olurlar yâd u biliş

Çâlû len nebraha 'aleyhi 'âkifn*

5115. Dimişler biz bu resme olısaruz
Çıyâmet günine dek çalısaruz

5116. Degildür fikrimüz Mûsâ gelince
Bu hâlde oluruz biz tâ ölünce

185^b BL

5117. Tapuñ dirse taparuz cümle aña
Eger men' ide biz uymazuz aña

5118. Çalur 'âciz bular işinde Hârûn
Bu işi itdiler ol himmet-i dûn

5119. Dimiş biz Tañrı'ya baçıcılaruz
Çudâ'nuñ emrini dutucılaruz

5114 olurlar: olarla (BL)

* "Onlar: Biz, dediler, buna tapmaktan aslâ vazgeçmeyeceğiz." (Tâ Hâ 20/91)

5115 günine: rûzına (İÜ)

5119 dutucılaruz: çutucılaruz (İÜ)

5120. İki buçuk nesil dir nesl-i Yûsuf
Ve İbnyâmin evlâdı-durur küf

5121. Ve ol tokuz buçuk kavmi didiler
Sâ'ir ihvân-ı Yûsuf'dandur anlar

133^b İÜ

Vuķûf-ı Mûsâ Peygamber 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm *

5122. Münâcât ider iken Mûsâ Yezdân
Muhammed ümmetin medh itmiş ol an

5123. Dimiş Mûsâ benüm ümmetüm iy Hâk
Eyü ümmet-dürür anlar da el-hâk

Ķâle fe'innâ Ķad fetennâ Ķavmeke min ba'dike ve eğallehümü's-Sâmiriyyü **

5124. Dimiş yâ Mûsâ Ķavmüñ döndi dinden
Olara irdi Ķud'a Sâmirî'den

5125. İşitdi Mûsâ Hâk'dan guşşalandı
İcâzet aluban girüye döndi

5126. İve ive gelüp Ķavmine irdi
Buzağıya tıparlar anda gördi

5121 Sâ'ir: Sâyir (BL)

* 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

** "Allah buyurdu: Senden sonra biz kavmini (Hârûn ile kalan İsrâîloğulları'nı) imtihân ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı. (Tâ Hâ 20/85)

5127. Bu işe Mûsâ gâyet kaçıldı dir
Elündekini yire urdı dinir
5128. O Tevrât tahtlarıdı ki yire
Urup çıkmış idi ba'zısı göge
5129. O tahtadan ki ol dem kaldı yirde
Muhammed vaşfi vü na'tı olarda

186^a BL

5130. Ve hayr ü şer yazılmışdı olara
Tarîk açılmış-idi ululara

**În hiye illâ fitnetüke tuğillü bihâ men teşâ' u ve tehdi
men teşâ' ***

5131. Dimiş bu cümle işler hep senüñdür
Kim işlemege kâdir ya kimüñdür
5132. Kimini azdurursın hikmet ile
Kimini güldürürsin şefkat ile
5133. Deyüp Mûsâ o dem olmuş gazab-nâk
Yapışmış Hârûn'a dir cüst ü çâlâk

Ve eħaze bi re'si eħîhi **

5128 tahtlarıdı ki: tahtları idi ki (İÜ) // yire: bire (BL)

* “Bu iş senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırın, dilediğini de doğru yola iletirsin.” (el-A'râf 7/155)

5132 azdurursın: azdurursın (BL)

** “Ve kardeşinin (Hârûn'un) başını tuttu...” (el-A'râf 7/150)

5134. Şaçına Hârûn'ın yapışdı çekdi
Harâret Mûsâ'yı ol demde yakdı

5135. Neye çıkdıñ bularuñ arasından
Didügüm yire niçün varmaduñ sen

5136. Dimiş kavme niçün tapıla puta
Olar dir vardılar ol dem sükûta

5137. Ravâ mıdur ki siz kâfir olasız
Dilerdüm ben ki ululuk bulasız

Elem ye'idküm rabbüküm va'den hasenen*

134^a İÜ

5138. Hudâ va'dine şabr itmediñüz siz
Neye irerdi söylenmişdi ol söz

Em eradtüm en yeñille 'aleyküm**

5139. Dimişler kim uzadı va'de gördük
Anuñ-çün biz dağı bu hâle döndük

5140. Dimiş Mûsâ ki Kahhâr hışmı vardur
Olara serzeniş için haberdür

186^b BL

Feahleftüm mev'idî***

** “Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı?” (Tâ Hâ 20/86)

** “... üstünüze [Rabbinizin gazâbının] inmesini mi istediniz?” (Tâ Hâ 20/86)

*** “... bana olan va'dinizden döndünüz.” (Tâ Hâ 20/86)

5141. Dir anlara niçün döndürdiñüz yüz
Sizüñle böyle mi olmuş idi söz

Ye'bne ümme lâ te'hüz bi-lihyeti ve lâ bi-re'sî *

5142. Dimiş Hârûn Mûsâ'ya iy qarındaş
Şaçalum şalıvir eyleme şavaş

5143. Bularuñ arasından çıkmadum ben
Ki kórkdum deyesin ayrılmağı sen

5144. Ne vech-ile revâ gördüñ dîn ile
Bilürdüm cümle ahevâli biline

Ûâle'bne ümme inne'l-kavme's-tağ'afûñi **

5145. Beni za'f üzre gördiler birâder
Olarda açılır çokluk ile der

5146. Beni öldüriyazdı bil ki bunlar
Revâ mı şimdi güle bana anlar

5147. Kakıyup baña düşmen şâd idersin
Beni kendü özünñden yâd idersin

5148. Bu sözden dindi Mûsâ nerme irdi
Bunuñ taqşîri olmamışdı bildi

5141 niçün: nice (İÜ)

* “Ey annemin oğlu! Saçımı sakalımı yolma!” (Tâ Hâ 20/94)

** İÜ’de “ümme” yok. // “Annemin oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördü...” (el-A'râf 7/150)

5148 irdi: indi (İÜ)

Ķāle Rabbi'ġfirlî ve li ehî*

5149. İlâhâ yarlıġa ikimizi de
Dinür Mûsâ bükâ eyledi anda

5150. O dem ağlayırak Hârûn'ı ıocmuş
Bilür olmadı Hârûn'dan yaman iş

İnne'l-lezîne't-tehazü'l-'icle seyenâlühüm ġađabün**

187^a BL

5151. Buzaġıya şular ki tañrı dimiş
Olara Tañrı'dan bir hışm irişmiş

5152. O bâtl iş idüġin cümle bildi
Mûsâ ol anda Sâmirî'ye didi

134^b İÜ

Ķāle femâ haţbüke yâ Sâmiriyyü***

5153. Dimiş Sâmirî'ye bu iş ne işdür
Dimiş ki kışşası bunıñ öküşdür

5154. Dimiş dünyâda halkuñ haddi mi var
Varup bir ġayri yirde idem ızhâr

---

* İÜ'de "ġāle" yok. // "Rabbim! Beni ve kardeşimi baġısla dedi..." (el-A'râf 7/151)

5149 Dinür: Dimiş (İÜ)

** "Buzaġıyı (tanrı) edinenler var ya, işte onlara mutlaka [Rablerinden] bir gazâb erişecektir." (el-A'râf 7/152)

*** "(Mûsâ): Senin zorun nedir ey Sâmirî, dedi." (Tâ Hâ 20/95)

5155. Baña da 'izzet idüp uylar halk
Cihân rûyında vardur nice aħmak
5156. Dimiş Mûsâ tazarru'da bunı seç
Gelüp Cibrîl dimiş özgeye el aç
5157. Du'âñ maķbûl olup sürsün anı dir
Aña virildi renc olmaya tedbîr
5158. Anuñla halk oturup durmayalar
Aralarında anı kıomayalar
5159. Anı bildükde Mûsâ Sâmirî'ye
Seni reddeyledüm halk anı bile
5160. O Sâmirî'yi artuķ cinn ü insân
Getürmemiş yanına ehl-i edyân
5161. Mûsâ taħtalar için çekdi guşşâ
Ki Tivrât'dan alınur idi hişşe
5162. İki buçuķ bölükle Mûsâ Hârûn
Direrler taħtalaruñ anda varın
5163. O taħtaları şandûĝa kıoyarlar
Buzaĝı şeklini ol dem kıırarlar

5162 Mûsâ Hârûn: Mûsâ vü Hârûn (İÜ)

5163 şandûĝa: şandûķa (İÜ)

5164. Potaya koyuban Mûsâ eridür
O hazret bil ki işinüñ eridür

187^b BL

5165. Benî İsrâ'îlî bu hâli görür
Mûsâ öñünde dir yüz yire sürür

5166. Biz andan bezüben hep tevbe kılduk
Kabûl olmaz-ısa yabanda kalduk

5167. Du'â eyle ire tevbe kabûle
'Înâyet itmede Hâk yahşi kula

5168. Gelüp Mûsâ'ya Cebrâ'îl dimiş ki
Hudâ tevbe için emr eylemiş ki

5169. O tevbe eyleyen şahrâya çıksun
Benüm cümlesi buyruğuma baksun

5170. Çıkasın sen de Hârûn-ıla bile
Bile gelsün iki buçuk kabîle

5171. Kılıçlarıñuzı cümle çıkarup
O tâ'ife boyunlarını urup

5172. Ve başların koyasız dizlerine
Ola maqbûl du'â üzerlerine

5164 Potaya: Botaya (BL)

5165 yire: yir (BL)

5166 olmaz-ısa: olmaz ise (İÜ)

5168 Mûsâ'ya: Mûsâ (İÜ)

5171 tâ'ife: tâyife (BL)

135^a İÜ

5173. Buña kim râzî olmaz tevbe bulmaz
O kim Tañrı'yı ister câna qalmaz
5174. Bu sırrı keşf ider Mûsâ olara
Ne emr ider Hüdâ gör ululara
5175. O cümle qavm aña râzî olurlar
Olar uhrâ sa'âdetin bulurlar
5176. 'Azâb uhrâda çekmekden bu yegdir
Bize hayırludur dir emr-i taqdîr
5177. Olar Mûsâ'yla şahrâya çıkarlar
Qamû kabîle qarşu oturlar
5178. İki bucuq kabîle Mûsâ Hârûn
Mükâfât olmaya emvâl-i Qârûn
5179. Qılıçların çıkarup cümle anlar
Olaruñ başını kesüp kırarlar

188^a BL

5180. Şabâhdan vaqt-i 'aşra irişince
Ururlar kılıcı dir hây diyince
5181. O şahrâ kan ile dolmuş dimişler
Hüdâ emrine hiç incinmemişler

5176 yegdir: yeg dir (İÜ)

5177 Mûsâ'yla: Mûsâ ile (İÜ)

5178 Mûsâ Hârûn: Mûsâ vü Hârûn (İÜ)

5182. Kılıç şalmadan anlar 'âciz olmuş
Ne kim itmişdi anlar da bulmuş

5183. Benî İsrâ'îl'ün 'âlimleri dir
Olar ağlaşuban anda derilir

5184. Olar zârı ile feryâd kıllurlar
O cümle yüzlerin yire ururlar

Şümme 'afevnâ 'anküm min ba'di zâlîke *

5185. Dimiş Cibrîl götürün başıñuzu
Bitirdüñüz bu cümle işiñüzi

5186. Hudâ râzı olupdur cümlesinden
Ki di yetmiş hezâr cümlesinden

5187. Hudâ yolına cân virmek sa'âdet
O Yezdân cümlesine ide rahmet

Hikâyet

5188. Benî İsrâ'îlî'den dindi bir er
Aña 'Âm ibn Yâhel dir kıl ezber

5189. O kimse mün'im imiş gâyet ile
O kalb-i şâfi bilmez idi hîle

5184 yire ururlar: yir üzre qorlar (İÜ)

* "O davranışlarınızdan sonra [şükredersiniz diye] sizi affettik." (el-Bakara 2/52)

5188 İsrâ'îlî'den: İsrâ'îl'den (İÜ)

5190. Yoğ imiş oğlı kıızı ol ferîdüñ
Bilür dilini dir ol er kilidüñ

5191. Karındaşı ogulları var imiş
O 'ammuñ ölmesini gözler imiş

135^b İÜ

5192. Garaz mîrâşın almağ ol kişinüñ
Şoñın fikr itmemiş gör ol işinüñ

188^b BL

5193. Görürler ölmege va'desi irmez
Olar dağı kişi ölünce göymez

5194. Aña fırsat buluban öldürürler
Bu hâle irdi iş çünki görürler

5195. Bırağurlar iki köy arasında
Diyet düşe o meyyit sâyesinde

5196. Anuñ mâlı ile kanâ'at itmez
Şer' urduğı yol üzere gitmez

5197. Tama' kişiyi zillate bırağur
Meşeldür taş yerinde olur ağır

5198. Ağır tutmağ kişi kendüsini yâr
Vağâr ile bulur ol nice âşâr

5199. Tama' ehli olur bed-nâm cihânda
Olar kâr alamazlar hîç zamânda

5196 İÜ'de birinci mısra "Kanâ'at kişi mâlı ile itmez" şeklinde.

5200. İki kıyeden da'vâ iderler
Görelüm âhîr kârı n'iderler

Ve elķāhu beyne'l-kāryeteyni *

5201. Dutup bir kûyî ister kıan bahâyı
Dimişler virsene kıārye-i şānî

5202. Biri birine düşüp cenk iderler
O cem'iyetle Mûsâ'ya giderler

5203. Varup Mûsâ'ya 'arz-ı hâl olunur
Ta'accüb ile efkâra t alınur

5204. Dimişler hāzrete eyle du'âyı
Hudâ keşf eyleye açā me'âli

5205. Du'âya el açup Mûsâ-yı hāzret
Dimiş Cibrîl ile ol Rabb-i 'izzet

5206. Buyurmuş bir öküz boğazlayalar
O maktûle eti ile uralar

189^a BL

5207. Hāyât bulup deye kim itdüğini
Olaruñ neyleyüben nitdüğini

---

* Kur'an'da bulunmayan bu ibare "Onu iki köy arasına gönderdi." mânâsına gelmektedir.

5207 nitdüğini: ne itdüğini (İÜ)

5208. Murâd bundan biri bire sebebdür
Ki sehv-ile haţâ üzere 'abddür

Hikâyet

5209. O kavm içinde bir şâlih var imiş
O şırtı ile odun götürürmüş

5210. Şatarmış odunu her rûz dâ'im
Bahâsın üç bölük ider o kâ'im

136^a İÜ

5211. İder bir bahşını şadaқа her rûz
Ve bir bahşı anasınaydı maşşûş

5212. Ve bir bahşını ekl ider o 'âbid
Olurmuş yine ol hâline hâmid

5213. Giceyi dahı üç bahş ider imiş
O bahşlarda işit ki n'ider imiş

5214. Oturur anasıyla bahş-ı evvel
Olar tevîd ider tesbîhdedür el

5215. Ve bir bahşında eyler dir 'ibâdet
Kişiyi 'âbid eyler bil ki tâ'at

5216. Ve bir bahşında evlâdıyla oynar
Bu minvâl geçürür hâlini ol er

5210 dâ'im: dâyim (BL) // kâ'im: kâyim (BL)

5211 anasınaydı: anasma idi (İÜ)

5217. Dimiş anası zaḥmetlü bu ḥâlîñ
Faķîrsin gerçi var-durur vaķârîñ
5218. Fülân çayırdı babañ senüñ için
Bir öküz ḳodı gözler anı bî-çûn
5219. Şaru tülüdür ol öküz bil oğlum
Dimiş ma'lûm olupdur baña mefhûm
5220. Ol öküzi gören sever muḥaḳḳaḳ
Ḥavâş ta'yîn kılup-durur aña Ḥaḳ

189^b BL

5221. Yanına varıcaḳ sen ol öküzüñ
Üzerine aç anuñ iki gözüñ
5222. Di aña sen ki ḥayvân enbiyâlar
Peygamber u daḥı hem etḳıyâlar
5223. Şerefi ḥürmetine baña râm ol
Senüñle ḥânemüze açalum yol
5224. Deyesin deyu tenbîh eylemiş dir
Öküz dutmağa eyle böyle tedbîr
5225. Gider üç gün o merd çayıra varur
Görür şarı öküz otlayı yürür

5220 gören: güden (İÜ)

5221 İÜ'de "ol" yok.

5222 İÜ'de "hem" yok.

5226. Öküz yigidi görüp geldi fi'l-hâl
Dimiş baña mı geldüñ nedürür hâl
5227. Dimiş ki saña geldüm gel gidelüm
İpi boynuña taquban yedelüm
5228. Gelür İblîs 'aleyhi'l-la'ne ol an
Görinür ol arada şekl-i insân
5229. Dimiş ol yigide bin bu öküze
Dimiş uyma didiler gayrı söze
5230. Baña vir şehre dek aña bineyüm
Saña ne dir iseñ ücret vireyüm
5231. Buları itme didi baña anam
Anuñ sözün şıyam ben oda yanam

136^b İÜ

5232. Eger İblîs sözine uya idi
Yazılan hâşşasını yuya idi
5233. Anası yanına öküzle geldi
İkisin göricek hâtûn sevindi
5234. Dimiş anası bâzâra ilet şat
Bu öküz sâ'irini eyleye mat
5235. Üç altuna viresin anı oğul
Cinâne seni ilter toğrica yol

5227 taquban: daquban (İÜ)

5234 "anası" kelimesi İÜ'de iki defa yazılı. // sâ'irini: sâyirini (BL)

190^a BL

5236. Virür bâzârda üç altını bir merd
Anama danışayım dimiş emred
5237. Dimiş anası melekdür o kimse
Vireyim tâ kabûlîñuz kim ise
5238. Deyu eyle cevâb oğlum aña sen
Deyeler cümle halk tâ saña ahsen
5239. Gelüp dir bu cevâbı tâlîbîne
Dimiş vir anı Hâk peygamberine
5240. Ki Mûsâ'dur didüğüm bilesin sen
Aña şat tâ ki başıñ ola esen
5241. İki derisi dolu altuna vir
Şaķın sen virme anı eksüğe dir
5242. Alup öküzi gelür evlerine
Ta'accüb kııl cihânuñ revlerine
5243. Mûsâ didüğü öküz bulmadılar
Mûsâ'ya hîç bulamaduk didiler

Üd'u lenâ Rabbeke yübeyyin lenâ mâ hiye*

5243 öküz: öküzi (İÜ)

* "Bizim adımıza Rabbine duâ et, bize onun ne olduğunu açıklasın." (el-Bakara 2/68)

5244. Du'â kıl didiler Mûsâ'ya anlar
Öküz hakkına olına beyânlar

**Qāle innehu yeḡulū innehâ baḡaratūñ ṡafrâ'ü
fâḡi'ün***

5245. Şaru öküz ola deyu buyurur
Seve ol öküzi her kim ki görür

**Levnühâ tesürrü'n-nâzirîn. Qālū'd'u lenâ rabbeke
yübeyyin lenâ mâ hiye****

5246. Çü bildi bu kelâm Hakk'uß kelâmı
Bulunmaḡ oldu çün Hakk'uß merâmı

5247. Öküzi isteyüp buldılar anda
İki derisi dolı zeri ḡanda

190^b BL

5248. Olursa buldılar verdiler aña
Boḡazlamaḡa meşguller bu yaña

5249. Anuß etiyle ururlar ölüyi
Ol etle ḡılmış ölmüşken diriyi

137^a İÜ

---

* “(Mûsâ): O diyor ki, sarı renkli, [parlak] tüylü bir inehtir, dedi.” (el-Bakara 2/69)

5245 deyu: dir u (İÜ) // Seve ol: Sever ola (İÜ)

** BL'de “mâ hiye” yok. // “... rengi bakanların içini açan [bir inehtir.] (Ey Mûsâ!) Bizim için Rabbine duâ et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın.” (el-Bakara 2/69-70)

5246 Çü bildi: Bilindi (İÜ)

5249 etiyle: eti ile (İÜ)

5250. Beni öldürdi dir evlâd-ı ‘ammum
Olar olmuş ol aralıkda mezmûm

5251. Olar meşhûr Benî İsrâ’îl imiş
Olur ref’ aralarında bu teşvîş

5252. Tarîk-ı şer’-ile bulur cezâsın
Hudâ viricidür fi’lûñ revâsın

Ve iz kateltüm nefsen fe’ddâre’tüm fihâ*

5253. Hudâ dir depelenüp gizleneni
İderem âşikâra ben de anı

5254. Çeker zahmet peygamber olanlar
Dîni zahmetle bildirmişdür anlar

Qışsa-i Qârûn ‘aleyhi’l-la’ne

5255. Dinür Qârûn Mûsâ’nuñ iy ihvân
O hemşîresi oğlı-yımış inan

5256. Mûsâ şefkat idermiş Qârûn’a dir
Ve ta’lîm-i ‘ulûm idermiş ol pîr

5257. Ve kîmyâ ‘ilmini taşşîl kılmış
O fenni Mûsâ’dan aşlıyla bilmiş

---

* Ve iz: Ve izâ (BL); BL’de “fihâ” yok. // “Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız.” (el-Bakara 2/72)

5254 “Dîni” her iki nüshada da “Dini” şeklinde kayıtlı.

5255 BL’de “iy” yok.

5258. Sebeb Mûsâ bu 'ilmi bilmesine
Ve Kârûn'a anı göstermesine

5259. Mûsâ fakr üzere imiş tamâmen
İşitmiş bilmiş olsun hâş u 'âmen

5260. Hüdâ emriyle ot kökün Mûsâ bil
Getürmüş Mûsâ'ya dir anı Cibrîl

191^a BL

5261. Bu kîmyâdur saña virdi o Kâdir
Neye sürseñ zer olur kîmyâdur

5262. 'Amel itmemiş anuñ ile Mûsâ
Gınam vardur eger mâlım az ise

5263. Deyu Kârûn'a virmişdür o köki
O zer ile müdâm bağladı yüki

5264. Hazâ'in doldurur mâl ile dâ'im
Ne virdi dir zekât ne oldı şâ'im

5265. Çoğalmış şöyle miftâh-ı hazîne
Götürüp merd getürmezdi dizine

5266. Dimiş Mûsâ zekât vir mâlın için
Ki Tevrât'da buyurdu anı bî-çün

5264 Hazâ'in: Hazâyîn (BL); dâ'im: dâyim (BL) // şâ'im: şâyim (BL)

5266 buyurdu: buyurı (BL)

5267. Mübâşir oldı Qārûn dir zekâta
Anı bilmez ki virse mâlı arta

5268. Görür çok mâl gitmek lâzım olur
O çıkardığı mâlı yerine qor

137^b İÜ

5269. Mûsâ iqdâm idüp vir didi aña
Hışım irer şağın dimişdi saña

5270. Dimiş senden de Tevrât'dan da geçdüm
Niçe demdür ki kendüm yidüm içdüm

5271. Bu gûne herze söylemiş o nârî
Qoyar bâd gözine anuñ gubârı

5272. Geçer bir niçe gün dinür o hâlde
Yaramazlar olur dâ'im yamanda

5273. Çıkar Hâzret-i Mûsâ va'za bir gün
Naşîhat alana devletdür ol gün

5274. O meclisde kırar zer taht Qārûn
Getürür çengi oğlanları mel'ûn

5275. Hezâr beli kemerli yahşi kıllar
Olar şaf bağlayup karşı dururlar

5272 dâ'im: dâyim (BL)

5274 Getürür: Getürdür (İÜ)

191^b BL

5276. Olar saz ile ider dürlü nağme
O Mûsâ hazreti va'zına rağme
5277. İşidilmeye va'z-ı Mûsâ dir ol
O şeytân-ı la'ındür ki urur yol
5278. Müdâm va'z eyledükçe böyle itmiş
Bu iş aña degil kendüye itmiş
5279. Diler Mûsâ kaçıya dir bu işden
Ne sır almak eşer göre mi dışdan
5280. Kaçılmaz Mûsâ hilm üzre dâ'im
O kavmi içre va'z itmede kâ'im
5281. Dinür var idi bir fâhişe 'avrat
Getürdüp Qārûn anı itdi hürmet
5282. Yüz altun virmiş aña söyle deyu
Mûsâ va'zında sen ilerü yürü
5283. Bu halkı men' idübeni n'idersin
Beni dâ'im ki taşarruf idersin
5284. Riyâ itmek revâ mıdur saña di
Zinâyı eyledüñ sen hüd baña di

5276 saz ile: sazla (İÜ); dürlü nağme: envâ'-ı nağme (İÜ)

5279 işden: işde (İÜ) // dışdan: dışında (İÜ)

5280 hilm: 'ilm (İÜ); dâ'im: dâyim (BL) // kâ'im: kâyim (BL)

5285. Deyu 'avrada tenbîh itmiş ol kelb
Görelüm 'avradı ne depredür leb
5286. Burada işit imdi hikmetullâh
Ne yüzden fetḥ ider gör kudretullâh
5287. Mûsâ va'zında ḥâtûn varur anda
Ayağ üzre durur efkâr lisânda
5288. Murâdı 'avraduñ ta'lîm itmek
O meclis içre bulduğın öğütmek
5289. Ḥudâ kalbine ilhâm kılmış anuñ
Kıla takrîr şaḥîhin ol kelâmuñ

138^a İÜ

5290. Dimiş dir bilüñ iy ehl-i cemâ'at
Benüm fi'lüm-dürür dâ'im şenâ'at

192^a BL

5291. Yüz altun virdi dir baña bu Kârûn
Varup Mûsâ'ya deyesin umaruñ
5292. O va'z ider iken irişgil aña
Bu yüz altun ḥelâlüm ola saña
5293. Bulara söyleyüben va'z idersin
Bularuñ itmedügin sen idersin

5285 depredür: dire der (BL)

5286 işit: işid (İÜ)

5290 dâ'im: dâyim (BL)

5291 dir baña: baña dir (İÜ)

5294. Baña kılduñ zinâ dün gice dir sen
Anuñ va'zını bu söz ola kesen
5295. Deyu Qārûn baña eyledi ta'lîm
Umarum Tañrı'dan kim baña fi'lim
5296. Bağışlayup 'inâyet ide Yezdân
Mûsâ peygamberüñ luţfiyla ihsân
5297. İde bu toğrı sözüm haqqına haq
Ola bed-nâm o Qārûn deyen ahmaq
5298. Deyu taqrîr ider hâtûn kelâmı
İder Qārûn'a la'net hâş u 'âmı
5299. Mûsâ gâyetde maħzûn oldu bundan
Bükâ idüp elin açmışdı andan
5300. Tazarru' eylemiş Yezdân-ı pâke
Gözi yaşı dökülmüş idi hâke
5301. İzid Cibrîl'i göndermiş ki dursun
Qabâ'il ile Qārûn üzre varsun
5302. Mûsâ hükmüne râm itdüm yeri ben
Qārûn'a ne dilersen eylegil sen
5303. Bu emr-ile Mûsâ kavmiyle varur
O Qārûn'ı yine dîne kığırur

5301 Cibrîl'i: Cibrîl (İÜ) // Qabâ'il: Qabâyil (BL)

5304. Niçe bir bu dalâletde yürürsin
Bu fi'liñüñ cezâsını görürsin

5305. Bu an tevbeye gel virgil zekâtuñ
Cihânda yâd ola eyelükle aduñ

192^b BL

5306. Dimiş ki tevbe itmeme saña uymam
Zekât didüğüne bir habbe virmem

5307. Dimiş o dem Mûsâ dutğıl eyâ yir
O demde Qârûn'ı dutdı dinür yir

5308. Muqaddem Qârûn'ın tahtını yutdı
O tahtuñ dört ayağı yire batdı

5309. O hâli göricek Qârûn kaçımış
Mûsâ dut Qârûn'ı ya yir dimiş

5310. Yudar yir Qârûn'ı dizine degin
O dem başlamış itmege dilegin

138^b İÜ

5311. Ğazab kılmış Mûsâ dut dizine dek
Dimiş Qârûn vireyim kurtaruñ tek

5312. Ve yetmiş kez ider bu nev'a feryâd
Mûsâ nerm olmayup itmedi âzâd

5313. Mûsâ'yı muhkem incitmişdi Qârûn
Temâşâ eyledi bu hâli Hârûn

Ve'btegi fîmâ âtâkellâhu'd-dâre'l-âhirete*

5314. Mûsâ dimiş neden döndüñ bu dînden
Köpek ħod urmadı kendü ininden

5315. Saña Yezdân bu deñlü virđi mâlı
O Tañrı virmedi dir baña anı

5316. Ve kendü kârum ile ħaşıl itdüm
Bile kendümle işte alıgıtdüm

Feĥarece 'alâ kavmihi**

5317. Müzeyyen görünürdi ħalka Kârûn
'Azîz ola mı cihân içre mârûn

5318. Ğurûr virür müdâmî ol özine
Yedügi nân durur anuñ gözine

193^a BL

5319. İder şek ba'zısı ħalkuñ o ħâle
Nażar itdiler âĥir bu me'âle

5320. Olar ħamd eylemişler ħâllerine
Olurlar râzılar aĥvâllerine

Feĥasefnâ bihi ve bidârihi'l-arđ***

---

* “Allâh'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) âhiret yurdunu iste.” (el-Kasas 28/77)

5316 kendümle: kendüm ile (BL)

** “... kavminin karşısına çıktı.” (el-Kasas 28/79)

*** Feĥasefnâ: Feĥasefe (BL) // “Nihayet biz onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik.” (el-Kasas 28/81)

5321. Hüdâ maḥbûbına virdi ḥaber dir
Buyurmuş yâ **Muḥammed** bil bir er dir
5322. Bulunmadı dileye Qārûn'ı dir
Anı emr üzere yutdı dir yir
5323. Deyesin yâ **Muḥammed** ümmetüñe
Ġurûr eylemeyeler ḥürmetüñe
5324. Ve mâl u câha aldanmaya anlar
Bula 'izzet zekât viren erenler
5325. Benî İsrâ'îlî'den bir niçeler
Mezemmet için anlar çekdiler ser
5326. Dimişler Mûsâ Qārûn'ı yutdurdı
Anuñ mâlını baña qala didi
5327. Mûsâ işidicek dir bu gümânı
Du'âsıyla yere yutdurdı anı
5328. 'İtâb ile ḥiṭâb olmuş Mûsâ'ya
Rızâ virmiş-idük biz saña râya

139^a İÜ

5329. Niçün olmadı Qārûn'a emânuñ
O yetmiş kez dilemişdi devâmuñ
5330. Aña zerrece şefkat kılmaduñ sen
Eger bir kerre dilese idi ben

5326 yutdurdı: yedürdi (İÜ)

5330 dilese idi: dilemiş ise (İÜ)

5331. Anı luşfım ile ‘afv ide idüm
O ikrârını dağı güde idüm

Ĥazret-i Mûsâ Nebî ‘aleyhi’s-selâm dîdâr diledi

193^b BL

5332. Benî İsrâ’îlî’den dindi bir er
Oğumış mev’ize Mûsâ’ya ezber

5333. Ĥudâ eyledi saña niçe ihsân
Cemâlin dağı gösterseydi bir an

5334. Bulurduñ sâ’ir akrân üzre rüçhân
Tecellî nûrı sende ide lem’ân

5335. Mûsâ Tûr tağına çıkmış hemân-dem
Döker dir çeşmi Ĥakk’uñ ‘ışkına nem

5336. Tazarru’ eylemiş Perverdigâr’a
Gelür hoş nâlişi Perverdigâr’a

Rabbi erinî enzur ileyke *

5337. Cemâlüñ görmek isterem İlâhî
Ki baş göz-ile görem pâdişâhı

5338. Dimiş Raĥmân i Mûsâ göremezsın
Göricek sen aña hiç doyamazsın

5333 bir: bu (BL)

5334 Bulurduñ: Bulurduđ (İÜ); sâ’ir: sâyir (BL); rüçhân: rüchân (BL)

* “Rabbim! Bana (kendini) göster, seni göreyim.” (el-A’râf 7/143)

Ḳāle len terânî *

5339. Beni gören şağ olmaz ol dem ölür
Cihân terkin uranlar beni bulur
5340. Buyurmuş tağdağı taş üzre otur
Benüm ‘ibretüme nazâr kılpur dur
5341. Mûsâ emr ile taş üzre oturmuş
Feriştehlere Allâh emr kılmış
5342. Ḳamûñuz Mûsâ’ya varıñ görinüñ
Gerekdir ol ola eri sözünüñ
5343. Görür Mûsâ gürüldi ḳopdı muḥkem
Mûsâ ḳorḳup o demde oldı ebkem
5344. Başın şalup aşğa oldı nâdim
Dimiş arzû-yı dîdâr itmeyeydim

194^a BL

5345. Gelür ikinci gök feriştesi hep
Olar arslan-şifat ḥayvânî mezḥep

139^b İÜ

5346. Üçünci gök feriştehlere kerkes
Şifatur bileler anları herkes

---

* “Sen beni aslâ göremezsın, buyurdu.” (el-A’râf 7/143)

5339 uranlar: bulanlar (İÜ)

5340 İÜ’de bu beyitten önce üstü çizilmiş şu iki mısra var: “Buyurmuş tağdağı taş üzre otur / Feriştehlere Allâh emr kılmış”

5341 ile: üzre (İÜ)

5347. Ve dördüncü semâ ferîştehin bil
Olar şamt üzre tesbîhde-durur dil
5348. Beşinci gök ferîştesi şaçar nâr
İder te'şîr Mûsâ cânına kâr
5349. Ve altıncı gök ehli la'î çomak
Dutar dir olaruñ heybetine bak
5350. Yedinci gök ahâlisinüñ iy yâr
Dinür her birinüñ dörder yüzi var
5351. Oları Mûsâ bu hâl ile görür
Ümîdin kaţ' idüp hayretde durur
5352. Kesüp evlâd ümidün itdi tevbe
Diler 'üryân ola girmeye şevbe
5353. Hüdâ bırağdı tağa nûr-ı kudret
Olur tağ pâre pâre bu ne hikmet
5354. Mûsâ gördükde dinmiş uşu gitmiş
Kemâl-ile o kendüyi unutmuş

5347 tesbîhde-durur: tesbîhdedür (BL)

5348 ferîştesi: ferîştehi (İÜ)

5349 olaruñ: anlaruñ (İÜ)

5353 tağ: dağ (BL)

5354 dinmiş: dinür (İÜ) // unutmuş: şaşurmuş (İÜ)

**Velâkini'nzur ile'l-cebeli fe-ini'stekarre mekânehu
fe-sevfe terânî ***

5355. Hıfâb ırmış ki Mûsâ dur ıağa bak
Dilemiřdüñ murâdıñ bundan esbak
5356. Eger ıağı yerinde görür isek
Olasın 'âlem içre sen de bir beg
5357. Tiz aç gözüñi bir dağı göresin
Kemâli ile hikmet añlayasın
5358. Su'âldür ki kulağ hak söz işide
Revâdur ki cemâli dağı göre

194^b BL

5359. Cevâbdur ki söz Allâh'ıñ murâdı
Cemâl maqşûd-ı Mûsâ didi Hâdî
5360. Hudâ maqşûdıdur olan hudâvend
Anuñ-çün zâhir oldı şer'-i Aħmed
5361. Kelâm-ı Hâk'dadur taħķik fevâ'id
Olupdur **len terânî** buña şâhid

---

* "Fakat şu dağa bak. Eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" (el-A'râf 7/143)

5355 dur: şu (İÜ)

5361 fevâ'id: fevâ'id (BL) // **len terânî**: "Beni aslâ göremezsın!" (el-A'râf 7/143)

5362. Һudâ Mûsâ'ya görmezsin dimekden
Һikâyet naql ider Şeyh Şiblî Hâk'dan

Һikâyet

5363. Deyelüm evvelâ kim raħmetullâh
O şeyhüñ üzerine ola iy şâh
5364. Tavâf-ı Ka'be'de gördüm dimiş şeyh
Tavâf ider idi yek gözli şeyh

140^a İÜ

5365. Tavâfda dir ki pîr otlara yandım
Saña ayrılığ odından şıgındım
5366. Su'âl itdüm bu pîrden bu kelâmı
Di hikmetin didüm algıl du'âmı
5367. Dimiş tavâf iderken Ka'be'yi ben
Gelür bir hâtûn anda diñlegil sen
5368. Nazar eylemişüm bir gözle aña
Һikâyet eyleyem diñle ki saña
5369. Uruldı ol gözüm tîr-ile ol dem
Elümle demrenin çekdüm hemân-dem

5362 Mûsâ'ya: Mûsâ'yı (BL)

5365 şıgındım: şakındım (İÜ)

5369 İkinci mısra İÜ'de "Elümle çekdüm ol dem içre demren" şeklinde.

5370. Yazılmış demren üzre idün iz'ân
Ki benden şorduñ işbu hâli iy cân

5371. Nazaruñ şehvet üzerine bulduk
Edeb okı ile gözüñi urduk

5372. Göñül gözüyle baksañ ol zene sen
Ururdım ayrılık okı ile ben

195^a BL

5373. Deyu taħrîr olunmuş demren üzre
Tarîkden çıķmağıl sen yolu gözle

5374. Mûsâ görmek dilerken Hâķ cemâlin
Gözetmiş bir gözi kendü kolayın

5375. Hudâ buyurmuş ol an göremezsın
Ve göricek muħakķak doyamazsın

5376. Niçeler de dimiş göreydi Mûsâ
Du'â ile irişeydi ru'ûsa

5377. Mûsâ akrânı kim ola ki göre
Hudâ'ya ķurb taħşîline ire

5378. Münâcâtta iken Mûsâ dinilmiş
Dir İblîs ol maħal yanına irmiş

5379. Dimiş Mûsâ'ya kimüñle kelâmuñ
Dimiş Hâķ iledür merdûdı anuñ

5380. Neden bildüñ ki ol Hâk sözi ola
Niçün haml itmeyesin gayrıñ ola

5381. Mûsâ iqdâmın anuñ için itdi
Cemâlin görmek arzûsını gütdi

Rabbi erinî enzur ileyke*

5382. Hudâ da buyurur ki **len terânî**
Ki şeytân sözi ile didüñ anı

5383. Su'âl şeytân oraya niçe irdi
Bunuñ için Resûlullâh buyurdı

5384. 'İbâdetde olanlar Hâk' a söyler
Ol araya o şeytân güzër eyler

140^b İÜ

5385. Nice oraya gelür anda varur
Hâk işlerüñ ol arasına girür

5386. Su'âl niçün buyurdı **len terânî**
Cevâb on iki nesne için anı

195^b BL

5387. Budur evveli vahtsiz diledi dir
O 'uzmâ ni'meti tiz diledi dir

5380 gayrıñ: gayrı (BL)

* "Rabbim! Bana (kendini) göster, seni göreyim!" (el-A'râf 7/143)

5382 **len terânî**: "Beni aslâ göremezsın!" (el-A'râf 7/143)

5386 niçün: niçe (İÜ)

5388. İkinci Mûsâ'nuñ çeşmi fenâda
Nazar hiç olabilür mi beķâda
5389. Üçünci baķdı ol İblîs'e dir
Dönüp Hakk'a cemâlin diledi pîr
5390. Baķan düşmen yüzine dostı görmez
O naħs-şûret gören maķşûda irmez
5391. Dimiş dördünci Hakk görsün ħabîbüm
Ve ümmeti ile derde tabîbüm
5392. Saña da fetħ ola dîdâr göresin
O minvâl üzre maķşûdı bulasın
5393. Su'âl ider Mûsâ'ya ķanda idüñ
İlâhî anda idüm sen buyurduñ
5394. Bilürsin ħidmet eyledüm Şu'ayb'e
Ki sen nâzır degilsin cümle 'aybe
5395. Buyurmuş ne iş işler idüñ anda
Sekiz yıl koyunun gütdürdi taĝda
5396. Mükâfât ya ne eyledi o saña
Şer' emriyle kızın virdi baña

5389 pîr: dir (BL)

5390 dostı: dost (BL)

5396 o: ol (İÜ)

5397. Sekiz yıl nefis için koyun güdesin
Ki bir sâ'atde görmeklik idesin
5398. Bu hâlât ile imdi görünilmez
Vişâlûñ kadri böylece bilinmez
5399. Ve altıncı Muḥammed vaşfin Allâh
O deñli didi Mûsâ'ya dimiş âh
5400. Baña göster cemâlin dir Hudâ'ya
Eşer eyledi 'ışkı ben gedâya
5401. Hudâ va'de ider göstermege gör
Bunuñ kışşası şimdi ola mezkûr

196^a BL

5402. Ne vaḳti-kim Mûsâ didâr dilemiş
Hudâ Mûsâ'ya unuttun mı dimiş
5403. Ḥabîbimüñ cemâlin görmek itdün
Ya anı sen nice tizcek unuttuñ
5404. Göre bir 'aşkı Hâlık cemâlin
Bula ol şoñradan maḥlûḳ vişâlin
5405. O maḥlûḳıñ vişâli ḥor görünür
Bu vaşfinda senüñ taḥķir bulunur

141^a İÜ

5400 ben: biz (İÜ)

5402 vaḳti-kim: vaḳtin-kim (İÜ)

5406. Hâbîbüm hâşâ tahkîr gösterem ben
Mukaddem gör cemâl-i hâbîbi sen
5407. Ve soñra gösterem saña cemâlüm
Bilüben añlayasın tâ kemâlüm
5408. Yedinci Hâk Te'âlâ kim buyurur
Beni her kim ki görür bâkî kalur
5409. Ki ben va'd itmişüm bâkîde saña
Cemâlim gösterem kalına taña
5410. Sekizinci de 'arz-ı peygamber
Cemâl görmek dilerler o erenler
5411. Ki sen ki göresin mañrûm olalar
Bu vech-ile olar guşşa bulalar
5412. Saña şabır gerek yarın dirile
Ki cümleyle cemâlime erile
5413. Toğuzuncı ziyâfet itse cömerd
Gelüp cem' olmadın meclise her merd
5414. Onuñcı Mûsâ didükde göreydi
Mûsâ sözi ile olmuş olaydı

5408 BL'de "Te'âlâ"nın "lâ"sı düşmüş.

5409 "va'd itmişüm" ibaresi her iki nüshada "va'de itmişüm" şeklinde ise de bu okuyuş vezni bozmaktadır. // taña: daña (BL)

5412 cümleyle: cümle ile (İÜ)

5415. ‘Azîz dîdâr ‘azîz olur o vaqt-kim
Ki ‘ışk da‘vâsın ide bile hâkim

5416. Göre ‘uŝŝâk cemâlin anda Hakk’uñ
Aña sa’y eylegil var-ise ‘akluñ

196^b BL

5417. Mûsâ dîdâr diler Hakk tağa bak dir
Bağar Mûsâ tağa Yezdân yabuğ dir

5418. Cemâlüm ola idi dir murâduñ
Bu dem içünde tağa bakmayaduñ

5419. Risâlet hâzretine ‘arz-ı cennet
Ve envâ’-ı kaşır içinde ni‘met

5420. Dinildükde dimiş Hakk isterüm ben
Dimiş Hakk cümleden sevgülüsün sen

5421. Girelüm yine Mûsâ kışşasına
Kişi râzı gerekdür hişşesine

5422. Görür tağı ki Mûsâ pâre pâre
Yüreginde açılır nice yare

5423. Düşüp ‘aklı gider ol anda anuñ
Ki var-durur mağâlî her mağâmuñ

5424. Münâcâtta ulalmış kalb-i Mûsâ
Benüm gibi kula irmeye tasa

5415 BL’de “o vaqt-kim” ibaresinde bir “vav” eksik.

5423 vardurur: vardur (İÜ)

5425. Revâ görmedi kendin gördüğünü
Diledi ulu kılmayaydı göñli

5426. Hudâ 'arş nûrî ile kendü nûrın
Göründi tağda ol nûrîñ zuhûrın

141^b İÜ

5427. Mûsâ çün tağa bakmış gör ne görmüş
O dem her taşda yüz biñ Mûsâ görmüş

5428. 'Aşâsı elde dirler **rabbî erinî**
Görür Mûsâ bu hâlde her birini

5429. Utanmış Mûsâ gördükde buları
Tazarru' eylemiş dimiş i Bârî

5430. Mûsâ her taş dibinde şayılınmaz
Olaruñ 'addi hîç hesâba gelmez

5431. Günâha tevbe deyu secde eyler
Başın yire koyuban gör ne eyler

197^a BL

5432. Müdâmî secdede ağladı dinmiş
Başın kaldır deyu hitâb irişmiş

5425 kılmayaydı: kılmaydı (BL)

5428 **rabbî erinî**: “Rabbim! Bana (kendini) göster!” (el-A'râf 7/143) Birinci mısradaki aksayan vezin, sondaki ibare “rabbî er'nî” diye okunursa düzeltilmektedir.

5429 Utanmış: Unutmuş (İÜ)

5430 İÜ'de “şayılınmaz” derkenâra yazılmıştır. Mısradaki “şayılmaz” kayıtlı.

5433. Dimiş Mûsâ'ya senden ğayrı Mûsâm
Yoğ idügin bilesin şubḥ ile şâm
5434. O gördüĝiñ senüñ nûrîñ-durur bil
Senüñ nûrîñdan oldu cümle taḥşîl
5435. Bunı göstermeden maḳşûd budur ki
Bile 'âlimlerüm 'ilmüm odur ki
5436. Ki kul benlik ğurûrın itmeyeler
Ĝurûr dâmı üzere gitmeyeler
5437. Kula ḥüsn virici meskenetdür
Kişiyे ol şıfat özge seneddür
5438. Kişiyi âdem ider ḥüsn-i ḥulḳı
Müsaḥḥar ide kendüsine ḥalkı
5439. Dimişler bir niçeler bu me'âli
Mûsâ idicegüz secdeye ḥâli
5440. Dimiş bencileyin müştâḳ-ı Ḥaḳ yok
Dimiş Yezdân ki müştâḳım benüm çok
5441. Ḥudâ ḳudretle itdi dir nidâyı
Muḥammed ümmeti ḳılmış şadâyı

5437 seneddür: sünnetdür (BL)

5439 ḥâli: ḥayâli (İÜ)

5442. İşiden er u 'avrat dir ki lebbeyk
Cihân doldı didiler cümle sa'deyk

5443. Cemâlüni Hudâ göster didiler
Ki müştâkıız dimiş kırklar yediler

5444. Şadâsın bunlaruñ Mûsâ'ya Yezdân
İşidüp Mûsâ lertzân oldu ol an

Ve harre Mûsâ şa'ika*

5445. Dinür medhûş olur ol secde içre
Neler vardur cihânda ümmet içre

197^b BL

5446. Mûsâ dimiş ki ben kendüm şanurdım
Kemâl-i kudretüni şimdi bildüm

142^a İÜ

5447. Yüzün secdeye kıomış tevbe itmiş
Bilür orada yañlış yola gitmiş

5448. Dimişler burada üç nesne bâ'ış
Deyu bahş eylemiş bir nice bâhiş

5449. Eger dünyâda Mûsâ göre idi
Ve uhrâda da küffâr deye idi

5450. İnandılar olar dîdâr göricek
Dönerdük haq dîne böyle bilicek

---

* "Mûsâ da baygın düştü." (el-A'râf 7/143)

5445 içre: için (BL)

5451. Getürür idük îmân biz de ol dem
Deyelerdi bu hâl oldu cehennem

**Ĥazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâmuñ Ĥazret-i Ĥızır Nebî
ile mülâķātlarıdır**

5452. Mûsâ peygamberüñ düşmenleri yâr
Helâke irdiler bâ emr-i Cebbâr

5453. Yürüdi 'âleme dir şer'-i Mûsâ
De'âvide Ĥucec olundu imzâ

5454. Benî İsrâ'îl'den ulu kişi
Su'âl itdi Mûsâ'dan dir bu işi

5455. Cihânda şimdi senden özge 'âlim
Bulunur mı ola dimiş şoralım

5456. Ĥudâ-yı Rabb-i 'izzet bilür anı
Aña ma'lûm-durur râz-ı nihânî

5457. Mûsâ Cibrîl gelicek şordı dînmiş
O an Yezdân'a varup yine gelmiş

5458. Dimiş Mûsâ'ya di ki bir kulum var
O 'âlimdür Mûsâ'dan bilür esrâr

5459. Mûsâ dimiş Ĥudâ peygamberi mi
Şerî'atüñ dutar birler RaĤîm'i

5453 Yürüdi 'âleme: Bürüdi 'âlemi (İÜ)

198^a BL

5460. İder Hâk'dan tazarru' baña göster
Göreyin kuliñ anı nicesi er
5461. 'İlim okuyam andan emrũñ ile
Benüm noqşânımı ol dağı bile
5462. Kenâr-ı bahre var anda göresin
Benüm 'ilmüm buğûrına tılasın
5463. Mûsâ şâkirdi Yûşa' ibn Nûn'ı
Yanına aluban sen diñle bunı
5464. Biraz bişmiş balıqla nân götürür
Yürüdükleri râh bahre yetürür
5465. Kenârında deñizũñ otururlar
Oradan kalğuban yola yürürler

Ve iz kâle Mûsâ lifetâhü lâ ebrahu *

142^b İÜ

5466. Dimiş Yûşa''a Mûsâ şol azıqdan
Yeyelüm kalmayalum yine yoldan

Ereeyte iz eveynâ ile'sşahrati **

5462 göresin: görürsin (İÜ)

* lifetâhü lâ ebrahu: lifetâhü leebrahu (BL) // "Bir vakit Mûsâ genç adamına demişti ki: Durup dinlenmeyeceğim..." (el-Kehf 18/60)

** "(Genç adam): Gördün mü, dedi, kayaya sığındığımız sırada [balığı unuttum.]" (el-Kehf 18/63)

5467. Dimiş Yûşa' ki menzil içre almış
Yine varmaĝa mevķūf oldu bu iř
5468. Dönüben yine ol yire varurlar
Hızır ĥazretlerin anda bulurlar
5469. Namâz kılar imiş te'ĥır iderler
Namâz 'aķabine görüñ n'iderler
5470. Selâm virür Mûsâ dir Hızr'a ol dem
'Aleykümü's-selâm yâ Mûsâ her dem
5471. Mûsâ dimiş ki beni nice bildüñ
O bildürici Hâķ emri ile geldüñ
5472. Dimiş Mûsâ dir maķřûdı bildür
Dimiş ol daĥı maķřûdım 'ilimdür

198^b BL

5473. Diledüm 'ilmüñ ile 'âmil olam
Saña şâkird oluban kâmil olam
5474. Su'âlüñ her ne ise eylegil tîz
Ki ben ĥidmet üzere iderüm ĥız
5475. Hemân maķřûdıñı luķ it 'ayân it
Hâķ'uñ peygamberisin sen beyân it
5476. Egerçi ki merâm olmaya ĥâřıl
Murâda olmayasız bunda vâşıl

5474 iderüm: eylerüm (İÜ)

5477. 'Îtâbdan ḥavf iderüm ol Kerîm'den
Murâduñ di şefâ'at kııl Raḥîm'den

**Hel ettebi'uke 'alâ en tü'allimeni mimmâ 'ullimte
rüşdâ***

5478. Mûsâ dimiş ki dönmem 'ilm okuyam
Elüme girdi dâmen kanda koyam

Ḳāle inneke len testeḫî'a ma'ie şabrâ**

5479. Hızır dimiş işime şabr olunmaz
Ki sır bilmezüñ ihtiyârı kıalmaz

Setecidünî inşâallâhu şâbiren ve lâ a'şî leke emrâ***

5480. Mûsâ dir şabr idem emrüñi güdem
Ne buyursañ ben anı eyle idem

Fe-ini'tteba'tenî felâ tes'elnî 'an şey'in****

5481. Dimiş Hızır benümle sen olasın
Ne fi'lüm olur ise şormayasın

143^a İÜ

---

* **BL**'de "rüşdâ" yok. // "Sana öğretilenden, bana doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı?" (el-Kehf 18/66)

** "Dedi ki: Doğrusu sen benimle berâberliğe sabredemezsin." (el-Kehf 18/67)

*** "İnşâallâh beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem." (el-Kehf 18/69)

**** Fe-ini'tteba'tenî: Fe-in yettebi'nî (**BL**) // "Bana tâbi olursan hiçbir şey hakkında bana soru sorma(yacaksın!)" (el-Kehf 18/70)

5482. Meger kendü özümden saña deyem
Dimezsem şorasın ben guşsa yeyem

5483. Mûsâ bu kavlı üzre râzı olmış
Yûşa'a oradan izin virilmiş

199^a BL

5484. Varup ta'lim-i 'ilm ide o hâlka
Oları kıla mu'tâd hüsni-i hulka

5485. Leb-i deryâya gelür Hızır u Mûsâ
Görürler dir ki mellâh seren-âsâ

5486. İki de girürler bir gemiye
Gönüllerinde himmet-i 'aliyye

Fe'ntalekâ hattâ izâ rekibâ fi's-seffineti harekahâ*

5487. Giderken dir Hızır gemiyi delmiş
Ve ol gemiyi deldüğünü bilmiş

5488. Gemi delmeden nedür murâduñ
Dimiş Mûsâ ki Hızır dinmiş aduñ

5489. Bizi gemide olanla helâke
Sebeb nedür çıkar dir bizi hâke

5485 seren-âsâ: sırrın âsâ (BL)

* Fe'ntalekâ: Fein talekâ (BL) // "Bunun üzerine yürüdüler, nihâyet gemiy bindikleri zaman o (Hızır) gemiyi deldi." (el-Kehf 18/71)

Ķāle elem ekul inneke len testeĶī'a ma'īye ŧabren *

5490. Hızır didüm saña ŧabr idemezsin
Mûsâ dimiŧ ħaĶâ itdüm ne dirsın
5491. Gemiden çıĶuban yolca giderler
Oñat diñle ikisi gör n'iderler
5492. Biraz ŧıbyân görürler oyun oynar
Hızır birisin alup gör ki neyler
5493. ÇıĶarup bir kenâra öldürür dir
O demde Ħazret-i Mûsâ görür dir
5494. Niçün öldüresin sen bî-günâhı
Seni dutmaz mı ŧanduñ anuñ âhı
5495. Didümdi fi'lüme ŧabr idemezsin
Senüñle Ķavlümüzi güdemezsin

**Ķāle in se'eltüke 'an ŧey'in ba'dehâ fe-lâ tüŧâhibnî
Ķad belagte ****

199^b BL

5496. Dimiŧ Mûsâ ħaĶâmı 'afve irgir
Bu vaż'ımdan ben oldım ŧimdi dilgîr

---

* “(Hızır): Ben sana benimle berâberliğe sabredemezsin demedim mi, dedi.”
(el-Kehf 18/72)

** “Mûsâ: Eğer, dedi, bundan sonra sana bir ŧey sorarsam artık bana akadaŧlık etme. Hakikaten [benim tarafımdan mazeretin sonuna] ulaŧtın.” (el-Kehf 18/76)

**Ḥattâ izâ eteyâ ehle ḡaryetini's-teḡ'amâ ehlehâ fe-
ehev en yuḡayyifûhümâ ***

5497. İki anlarıñ bir küya irer
O küy ehlünden anlar yeygü diler

5498. Konuḡ aluñ bizi dirler olara
Olar hîç hürmet itmemiş bulara

143^b İÜ

Fe-vecedâ fihâ cidâren **

5499. Hızır ol küyda yıkık buldı dîvâr
Dimiş Mûsâ'ya şu getür yürü var

5500. Çamur ḡarup Mûsâ dîvârı yapar
Mûsâ deyüp bunu Hızır üzre baḡar

Lev ŧi'te le'tteḡazte 'aleyhi ecren ***

5501. Cidârı çünki yapduñ dile ücret
Ḥa'âm getür yeyelüm ola minnet

5502. Hızır dimiş zamânıdur firâḡuñ
Göñülden çikmaya dir iŧtiyâḡuñ

---

* “Nihâyet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındı.” (el-Kehf 18/77)

** “Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar.” (el-Kehf 18/77)

5500 ḡarup: ḡazup (BL) // Hızır: Hızır'a (İÜ)

*** “Dileseydin elbet buna karşı bir ücret alırdın.” (el-Kehf 18/77)

**Hâzâ firâku beynî ve beynike seünebbi'üke bi-te'vîli
mâlem testeṭi' 'aleyhi şabrâ ***

5503. Mûsâ'ya didi Hızır ayrılıkdur
Ki şağluğın şoñunda şayrılıkdur

5504. Benüm fi'lüme kimse şabr idemez
Me'âlin Hâk'dan artuğ kimse bilmez

5505. Mûsâ dimiş ki ayrılma zamânı
Beyân eyle bize bu ḥasb-i ḥâli

**Emme's-sefînetü fekânet limesâkîne ya'melûne fi'l-
bahri fe-eredtü en e'îbehâ ****

200^a BL

5506. Dimiş Mûsâ'ya gemi vaşfi budur
Cihân sermâyesi bil yaḥşi ḥûdur

5507. O gemi bir faḳîrûñ mülkidür bil
Ki Loḳmân şehrine ilter anı yıl

5508. O şehrûñ ḥâkimi zâlim kişidür
Şağ olan gemiyi almağ işidür

5509. Gemiye deldüm almaya o zâlim
Vara ol gemicik üssine sâlim

---

* **BL**'de "seünebbi'üke" yok. testeṭi': testeṭi' (**BL**) // "(Hızır) şöyle dedi: İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim." (el-Kehf 18/78)

** **BL**'de "fe-eredtü"nün "dâl"ı yok. // "Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim." (el-Kehf 18/79)

5509 üssine: ıssına (**BL**)

**Ve emme'l-gulâmü fekâne ebevâhü mü'mineyni
fehaşînâ en yürhiķahümâ tuġyânen ***

5510. Dimiş Hızır ki ķatl olundu oġlan
O kâfir idi Şanma ki müselmân
5511. Babası anası müslimdür anuñ
Bu sözde olmaya aşlâ gümânuñ
5512. Dilerdi öldüreydi vâlideyni
Edâ eyledüm ol dem ben de deyni
5513. Hudâ emri ile öldürdüm anı
Olardan geçdi bil Şer zamânı
5514. Virür Yezdân olara bir oġul yâr
Koya 'âlemde niķe nev'a âşâr

144^a İÜ

**Ve emme'l-cidârü fe-kâne li-gulâmeyni yetîmeyni
fi'l-medîneti ****

5515. Senüñle ol cidârı yapmış idük
Ki Şâlih ķomış idi anda mâl çok
5516. O Şâlih fevt olup evlâdı ķaldı
O dîvâr kim o an iķre yıķıldı

---

* “Erkek çocuġuna gelince, onun ana-babası mü'min kimselerdi. Bunun iķin (çocuġun) onları azgınlıġa boġmasından korktuk.” (el-Kehf 18/80)

** “Duvara gelince, Şehirde iki yetim çocuġun idi.” (el-Kehf 18/82)

5517. Eger ben yapmasam mâl zâhir olup
Yetîme zulm olup gayrılar alup

5518. Hudâ emri iledür cümle işüm
Berâberdür benüm yâd u bilişüm

200^b BL

5519. Görüp Mûsâ'yı kavmi oldılar şâd
Ġam-ı Mûsâ'dan onlar oldı âzâd

5520. Mûsâ Hızır ile oldı on sekiz gün
Ol İsrâ'îlîler'e kıldı sükûn

5521. Bu hâlden-şoñra otuz yıl sekiz ay
'Ömür sürmiş Mûsâ dir eylegil rây

5522. Cihân bâķi degil fânî muhakkak
Çalışdı dîn yoluna Mûsâ el-hak

5523. Hudâ dârü'l-cinâna kıldı vâşıl
Dü cihân müzdini eyledi hâşıl

5524. Du'â okuyalum rûhına anuñ
Du'âya iresin sevine cânuñ

Fâtiha*

---

* BL'de yok.

ıŒa-i YûŒa' Peygamber 'aleyhi's-selâm

5525. Bilûñ bu YûŒa''a Nûn oğlı dindi
Ve Nûn da Œemsûn oğlıdur bilindi
5526. Ve Œemsûn Ya'kûb oğlıdur i yârân
Bu sözi iŒidenler oldı hayrân
5527. Mûsâ 'ammûsı oğlı YûŒa''ı bil
YûŒa' Mûsâ yerine oldı tebdîl
5528. On iki ħalîfesi ħalmıŒ idi
YûŒa' Mûsâ yerine durmuŒ-idi
5529. 'İlim bâbında YûŒa' fâzıl imiŒ
ılıç yüzinde dağı ħâŒıl imiŒ
5530. Biñ ay Œavm üzre ılıç Œaldı dirler
O kâfir üzerine bilûñ erler
5531. Gice Œubĥa deĒin eyler 'ibâdet
KiŒi böyle ola zihî sa'âdet
5532. Resûlullâĥ buyurmıŒ ümmetümde
YûŒa' gibi er ola himmetünde

201^a BL; 144^b İÜ

5533. Olar da ılalar biñ ay Ēazâlar
Œevâb bula-y-ıdı bay u gedâlar

5525 Bilûñ: Bil ki (BL)

5534. Gelüp Cibrîl selâm getürdi Hâk'dan
Hâbîbüm yâ Muḥammed al sebaḳdan
5535. Şaḳın ğam çekme biñ aylık şevâbdan
Senüñ ümmetüñe bir gice andan
5536. Şevâblı ola bil sen yâ Muḥammed
Ḳadir gicesidür ol bilgil Aḥmed
5537. Kim ihyâ eylese ol gice bilgil
Dimiş Yûşa' şevâbun anda bulğıl
5538. Hâk'uñ ihşânına ḥamd eyleyelüm
Yûşa' 'adlin biraz-dem söyleyelüm
5539. Dimişler Yûşa''a yâd erle 'avrat
Bir evde biri birin kıldı da'vet
5540. Girüp Yûşa' görür evde yaturlar
İkisin bile kılıçla ururlar
5541. Olaruñ meyyitin ata sürüdür
Bileler ḥalk şecâ'atüñ eridür
5542. Müdâm ğazâ içün ata binerdi
Ele girdükde kâfiri kııardı
5543. O ḳavm içinde Tivrât okudurdi
Mûsâ şerî'ati üzre yürürdi

5534 sebaḳdan: şebaḳdan (BL)

5544. Dinür bir kerre kâfir Yûşa'ı sır
Ne ola buña deyu şordılar sır
5545. Dimiş kavmine 'işyân kimden oldı
Gelüp dir bir yigit-kim benden oldı
5546. Dimiş ol kimse için neylemiş bu
Dimişler anuñ için budur uğru
5547. Bu yüz dirhem gümüş uğrılmış dir
O Mûsâ şer'i üzre yak dimiş dir

201^b BL

5548. Yakuban anı dir ata binerler
O an içre o küffâra irerler
5549. Kırarlar kâfiri gâlib olurlar
Ġazâ itmeklikle tâlib olurlar
5550. Benî İsrâ'îl içre kaht irişmiş
Yûşa' ol halk içine va'za çıkmış
5551. Günâh iden kişi disün günâhın
Bu halkuñ ol kişi almasun âhın
5552. Bu kaht bil ol günâhuñ nekbetidür
Ucuzlık ol Hudâ'nuñ ni'metidür
5553. Zinâ itdüm dimiş bir kimse gelmiş
Zinâ eyledügi ol işi dimiş

5544 deyu: dir (İÜ)

5548 Yakuban: Yakup (BL)

145^a İÜ

5554. Şerî'at emri üzre taşlamışlar
Hudâ buyurduğumı işlemişler
5555. Hudâ ref' eylemiş ol kızlığı dir
Koma şer'ûñ yolını elden iy pîr
5556. Var imiş dört biñ ü dört yüz 'âlim
Benî İsrâ'îl içre cümle sâlim
5557. Yûşa' peygamber imiş anlar içre
Virürmiş ehl-i 'ilm olana hücre
5558. Mûsâ'dan-şoñra yetmiş dört bölük dir
Benî İsrâ'îl içre oldı dinür
5559. Birer mezheb dutar her biri anuñ
'Acâ'ibdür tağayyüri zamânuñ
5560. Şavaş düşer olaruñ arasına
Niçesin iltidiler dinildi sine
5561. Hudâ Dâvud'ı dir kıldı halîfe
Meded irgöre emriyle za'ife
5562. Gelüpdür Mûsâ'dan Dâvud gelince
Ve yüz yigirmi peygamber şayınca

202^a BL

5556 dört biñ ü dört yüz: dört biñ dört yüz (BL)

5558 içre: içün (İÜ)

5559 'Acâ'ibdür: 'Acâyibdür (BL)

ıŒa-i Œu'ayb Peygamber 'aleyhi's-selâm

- 5563.** Œu'ayb dindi Œâlih peygamber
ızı oğullarından dinilür er
- 5564.** Didi Œâlih'den Œu'ayb'e irince
Biñ üç yüzden yigirmi beŒ olunca
- 5565.** Anası Lût peygamber ızından
Beyân olur müfessirler sözünden
- 5566.** Bu ma'nî bil ki ur'ân'da bulundu
Œu'ayb kâfirlere ardaŒ aıldı

Ve ilâ Medyene eâhüm Œu'ayben*

- 5567.** Buyurmuş bunu dirler İbn 'Abbâs
Yeminler içinde söylemiş nâs
- 5568.** Luatde oñŒıya aî dimiŒler
Ve Türkî dilde nâm ardaŒ omıŒlar
- 5569.** Bu sözler kâfire hoŒ gele dinmiş
Resûlullâh bunu böyle buyurmuş

Lead câ'eküm resûlün min enfüsiküm**

- 5570.** İ küffâr ben size peamber oldum
Dimek üzre murâdı böyle buldum

---

* "Medyen'e de kardeŒleri Œuayb'i (gönderdik)." (Hûd 11/84)

5568 aî: aû (İÜ) // omıŒlar: dimiŒler (BL)

** "Andolsun size kendinizden bir peamber gelmiştir..." (et-Tevbe 9/128)

5571. O küffâr dilleri dir nerm olalar
Giderüp küfri İslâm'ı bulalar

145^b İÜ

5572. Medîne kavmi İbrâhîm dînin
O 'âdet üzre bağladılar âyîn
5573. Ki soñra başlamışlar ihtilâle
Dinür ol demde düşmişler dalâle
5574. Şu'ayb anları yıgmış ihtilâlden
Şaқınmış anları cümle belâdan

202^b BL

5575. Hudâ'dan қorkıñuz itmeñ fesâdı
Size қahr eylemeye ta ki Hâdî
5576. Bizi yığma dimişler fi'limüzden
Ki biz dönüp dururuz bil o dînden
5577. Buluruz biz de bir Tañrı dimişler
Deyelüm hâşa biz herze yimişler
5578. Olar kâfir olup puta şaparlar
Қoyup cennâtı dûzağa şaparlar
5579. Şu'ayb da'vetde 'âciz oldı dindi
Olaruñ küfr ü 'inâdı bilindi
5580. Olara beş yıl itmiş dir naşîhat
Müdâmî eylemiş dir dîne da'vet

5577 Buluruz: Bilürüz (İÜ)

5581. Melûl olmuş Şu'ayb kâr itmemiş söz
Durur gözlerine dir nân ile duz

5582. Kıbel-i Hâk'dan irdi dindi Cibrîl
Olara Hâk 'azâb virmekdedür bil

Ķālû yâ Şu'aybü e şal'âtüke *

5583. Dimiş küffâr Şu'ayb'e bunca tâ'at
Gice gündüz idersin sen 'ibâdet

5584. Bizi inana mı dirsın saña sen
Yüri çık aramızdan sağ u esen

5585. Bize ahkâmı sen kandan getürdüñ
Bu sözi kes ki sen kendüñ yitürdüñ

Ķālû yâ Şu'aybü mâ nefkahü keşîren **

5586. Dimişler bir kocasın hem hışımsın
Bizüm ile dîn ucından hışımsın

5587. Yüri tap söyle bize sen yalanı
Seni taş ile depelerüz anı

203^a BL

5588. Şu'ayb el açuban itmiş du'âyı
Hudâ emr itmiş anlara belâyı

5582 irdi: indi (İÜ)

* “Dediler ki: Ey Şuayb! Namazın mı [emrediyor?]” (Hûd 11/87)

** nefkahü: nefaķatü (BL) // “Dediler ki: Ey Şuayb! [Söylediklerinin] çoğunu anlamıyoruz...” (Hûd 11/91)

5589. Haber virür Şu'ayb'e Cebre'îl bil
'Azâb takrîrini şerh itmede dil

5590. Tevâbi'üñ çıkar bunlar içinden
Çeker 'azâbların bunlar suçundan

146^a İÜ

5591. Şu'ayb almış dinür biñ yedi yüz er
Çıkup ortalarından yaptılar der

5592. Olar gitdüğine küffâr güler dir
Yürüñ şahrâlara yiyiñ keler dir

5593. Buyurmuş Cebre'îl'e Hâk nidâyı
Seher vaktinde çıkarmış şadâyı

5594. Helâk olur işitdükde o küffâr
O dem ile tağılmış küfri bâzâr

5595. Şu'ayb dimiş ilâhâ kanda varam
Buyurılmış varup kıl yine ârâm

5596. İmânsız gitdi ol küffâr tamâmı
Yerine vardı yine hâş u 'âmı

5597. Dalâletleri için ağlamış dir
Olur a'mâ baña itmekle ol pîr

5591 ortalarından: üzerlerinden (İÜ)

5598. H y tda oldu dinmiş dağı on yıl
Şu'ayb dağı fevt olmiş anı bil

5599. Sebeb olur cih nda  nsona  Ş r
Du' ya  arc ide g r her ne kim var

5600. Burada oğıya F ti a her kim
A na direm cih n d rında müslim

 ıŐŐa-i Y nus Peyđamber 'aleyhi's-sel m

5601. Y nus'ı dindi H d oğullarından
Diken arıtdı ol d n n yolundan

203^b BL

5602. Őem d  avmine virmiş anı Sul n
Bilür neyi neye gerek o Deyy n

5603. İder kırđ yıl oları d ne da'vet
Kel mına olar  ılmadı rağbet

5604. Dimişler p re p re olavuz biz
Ki söz te'Şirin itd rmeyes z siz

5605. Din r Y nus olardan oldu nevm d
O bildi f 'ide  ılmadı te'k d

 z   le li avmihi el  tette n. Etüd' ne ba'len *

5601 dindi: didi (  )

5605 olardan: olardı (  ) // f 'ide: f yide (BL)

* "Milletine: (All h'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Ba'l'e mi taparsınız? dedi." (es-S ff t 37/124-125)

5606. Dimiş Yûnus tap Allâh'a ko putı
Cehennemde yakarlar size otı
5607. Size rızq virici Rezzâk'ı gözleñ
Döküp göz yaşını ağlayup iñleñ
5608. Muḥâl olmuş olara söz geçürmek
Olar ḥaqqında çekmiş muḥkem emek
5609. Üşenmiş eylemiş dir beddu'âyı
Ḥudâ maḥbûle irgirmiş şenâyı

146^b İÜ

5610. 'Azâb virmek buyurmuş dindi Cebbâr
Çıkar dimeksüzün Yûnus'a Ḳahhâr
5611. Çıkuban kendü gitmiş ilerüye
Dönüben bakmamış dindi girüye
- Ve zennûni iz zehebe mügâdıben ***
5612. Yûnus'ı yutdurur balıga Ğaffâr
Bilür mâhiyyetini yine Cebbâr
5613. Su'âldür Yûnus'ı yutdurduġına
Cevâb bu ki o Ḥaqq'uñ buyruġına
5614. Tevaqquf itmeyüp fuzûli çıkmış
O kavmi arasından naql olunmuş

5608 Muḥâl: Maḥâl (BL)

* “Zünnûn'u da (Yûnus'u da zikret.) O öfkeli bir halde geçip gitmişti...” (el-Enbiyâ 21/87)

5612 İÜ'de “Ğaffâr” ile “Cebbâr” yer deġiştirmiş.

204^a BL

5615. Benümle olan ile olurum ben
Dimiş Cebbâr-ı 'âlem bilesin sen

5616. Benüm buyruğuma şabr itmedi ol
Balık karnında açdım ben aña yol

Fe-zanne en len nağdire 'aleyhi fenâdâ fi'z-zulümât*

5617. Yûnus kavminden ayrılduğda ol kavm
Melûl olmuşlar imiş bundan aqdem

5618. 'Îtâb Yûnus'a olmuş bunuñ için
Bilür hikmetüni taḥkîk o bî-çûn

5619. Yûnus deryâ kenârına gelür dir
Gemiye binmege eyledi tedbîr

5620. Girüp gemiye gitdiler dir üç gün
İder dördünci gün furtuna sükûn

5621. Belürdi bahruñ içre dindi balık
Ne hâle gönderüpdür diñle Hâlîk

5622. Hücûm eyler gemi üstine balık
Bunu itdürici-dürür o Hâlîk

---

* nağdire: yağdire (BL) // "Bizim kendisini aslâ sıkıştırılmayacağını
zannetmişti. Nihâyet karanlıklar içinde niyâz etti..." (el-Enbiyâ 21/87)

5620 BL'de "dir" yok. // sükûn: sukûn (BL)

5621 İÜ'de ikinci mısra "Bunu itdüricidürür o Hâlîk" şeklinde.

5622 balık: mâhî (İÜ) // İkinci mısra İÜ'de "Meger emr eylemişdür pâdişâhı"
şeklinde.

5623. Hücûm eyler gemi üstine mâhî
Meger emr eylemişdür pâdişâhî
5624. Gemi ehli kemâl-i havfe düşmüş
Biri birisi ile dir danışmış
5625. Günehkâr kim var ise anı ister
Yûnus dir ben günehkârı da göster
5626. Dimişler sen ulumuzsın olur mı
Balık hamlesine kimse durur mı
5627. Gemi halkı birer birer görünün
Kime hamle iderse anı virün
5628. Varur bir bir balık bakmaz olara
Yûnus dahı varur soñra kenâra

204^b BL

5629. Yûnus vardıkda balık ağzın açar
Dehen-i balığa Yûnus da kaçar

147^a İÜ

Fe'l-tekamehü'l-hûtu ve hüve mülîm*

5630. Melâmet eylemiş kendüyi Yûnus
Balıkla karnı içre oldu me'nûs
5631. Dimiş Yûnus'a balık olğıl âgâh
Seni şakla buyurdı baña Allâh

5627 hamle iderse: hamli ider ise (İÜ)

* “(Yûnus) kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu.” (es-Sâffât 37/142)

5632. Neremde durmak istersen gör imdi
Ki kalbim cümleden pâkdür dur imdi
5633. Nazargâh-ı Hudâ'dur bil anı sen
Didiler bu kelâma cümle ahsen
5634. Oradan dâ'imâ tesbîh iderem
Rızâ-yı Hakk'ı ben anda güderem
5635. Göñül bu demde secdegâhuñ olsun
Senüñ ezkâruñ ile sîne dolsun
5636. Ne müzdi bildi mâhî ne günâhı
Bilür birdür muhakkağ ol İlâh'ı
5637. Göñül Hakk'uñ nazargâhıdur añlar
Günâh işleyici insânı tañlar
- Fenâdâ fi'z-zulümâtî***
5638. Hitâb kılmış dinür Yûnus'a Cebbâr
Çehâr karanlığında didi Ğaffâr
5639. Kodum ben seni iy Yûnus bilesin
Benüm 'ibretüme şâkir olasın
5640. Biri günâh karanlığıdur anuñ
Biri deryâ karanlığı bil anuñ
-
- 5634 dâ'imâ: dâyimâ (BL)
* "Nihâyet karanlıklar içinde niyâz etti..." (el-Enbiyâ 21/87)
5638 karanlığında: karanlıkda (BL) // Ğaffâr: Cebbâr (İÜ)
5640 karanlığı bil anuñ: karanlığımı bilüñ (İÜ)

5641. Biri balık karañusu bil anı
Biri karında ki olduñ nihânı

205^a BL

5642. Durur kırık gün balık karında Yûnus
Olur ol emr ile ol hâle me'nûs

5643. O balık yememiş ü içmemiş şu
Ve açık dutmuş ağızın diñle yâ hû

5644. Hareket itmeyüp bir yerde durur
Balık karında Yûnus tesbîh okur

Fe-lev lâ ennehu kâne mine'l-müsebbihîn *

5645. Yûnus tesbîh okumasaydı el-Hak
Balık karında kalay-ıdı muṭlak

5646. Su'âldür balığa yutdurdı anı
Şakındı ğayrı hayvânâtdan anı

5647. Cevâb yazmış ki deryâda balıklar
Niyâz ider Hakḳ'a az ile çoqlar

147^b İÜ

5648. Devâ bulur müdâmî hasta insân
Balıklar hastası bulmadı dermân

---

* BL'de "kâne" yok. // "Eğer Allâh'ı tesbih edenlerden olmasaydı..." (es-Sâffât 37/143)

5645 el-Hak: dir Hak (İÜ)

5646 hayvânâtdan: hayvânından (İÜ)

5649. İlâhâ bize de dermân irişdür
Ki şayruları şihhate yetişdür
5650. Dimiş balıklara Yezdân bilesiz
Çalup tesbîhden ĥasta olasız
5651. Yûnus yutduğı balığı koçulañ
Varup o balığı ziyâret eyleñ
5652. Sizüñ ĥastañuza ol ola dermân
O marzâlar o dem kırtaralar cân

Nükte

5653. Yûnus balığa kırk gün oldu mihmân
O balık ĥastasına oldu dermân
5654. Kıyâmet günine dek nâmı kıaldı
O balık eyü a' mâli kıazandı

205^b BL

5655. İ mü'min sen de Tañrı zıkrin eyle
Nebîler kışşasını durma söyle
5656. Umarum ola tiryâk-i 'ibâdet
Günâh zehrin ala iy ehl-i sünnet
5657. Dimişler ĥikmetünden bir niçeler
Balık Yûnus'ı yutduğımı söyler

5658. Müsebbih mâhîler dimişler iy Hâk
Ki insân tesbîhin işitse kulağ

5659. Hudâ diledi göstere olara
Yûnus tesbîhini Raḥmân bulara

5660. Ğam içre ğuşşada zindânda tesbîh
Bile mâhîler anı dinmiş iy şeyh

5661. Nice tesbîh ider insân bilesiz
İ mâhîler ki cümle işidesiz

5662. Yûnus ol deñlü tesbîh eylemiş dir
Baḥr maḥlûkı cümle diñlemiş dir

Fenebeznâhu bi'l'arâ'i ve hüve saḳîm*

5663. Dinür kırkıncı gün ikindi vaḳti
Balığ Yûnus'ı kuruya bıraḳdı

5664. Hudâ emri ile oldu bu işler
Ķabağ emr-ile tiz bitdi dimişler

5665. Virür yaprağ ḳabağ a'lâ irişür
Za'îf Yûnus anuñ içün dürişür

5666. Çağa et olmuş imiş gevdesi yâr
Ķabağ yaprağını cismine şarar

5660 şeyh: sîh (İÜ)

* "Hâlsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık." (es-Sâffât 37/145)

148^a İÜ

5667. Yatur kırk gün kabağın gölgesinde
Gıdâ ider kabağın kendüsünde
5668. Buyurmuş Hâk Te'âlâ yirüne var
Senün-çün guşşada kavm eyelüğe var

206^a BL

5669. Kabîlesine dir Yûnus kavuşur
O kavme didiler 'azâb irişür
5670. İner gökden bulut gibi bir ot dir
Olara oldı böyle emr-i taqdîr
5671. Ol ot başları üzerinde durur
O kabîle dinür üç bölük olur
5672. Çıkar şahrâya cümle er u 'avrat
Kocalarla yigitler ehl-i miñnet
5673. Açarlar başların nâliş idüben
O cümle gözlerini yaş idüben
5674. İnanduk iy Kerîmâ tevbe olsun
Saña kim ki inanmaz oda yansun
5675. Yûnus'ı artuk üşendürmeyelüm
Seni iy Kâdir Allâh birleyelüm

5671 ot: od (İÜ)

5676. Bizüm 'işyânımız setr eyle Settâr
Bu âteş eyledi cânımıza kâr

5677. Bu hayvânlar yüzi şuyına 'afv it
Kemâl-ile irişdi bize te'kîd

5678. Deyüben ağlaşurlar zârı zârı
Teraḥḥüm eylemiş ol demde Bârî

5679. 'Azâbı ref' ider ol demde Raḥmân
Maḥallinde irer anlara dermân

5680. Qabûl olur olarıñ tevbesi çün
Olara dindi 'îd olmuşdı ol gün

**Felevlâ kânet qaryetün âmenet fe-nefe'ahâ îmânühâ
illâ qavme Yûnus***

5681. Yûnus qavmine Ḥaḳ îmân müyesser
İdüp müslim olurlar 'avrat ü er

5682. Taleb eyledi Yûnus'ı o qavmi
Bize bildirsün ol secdeyi şavmi

5676 âteş: iş (İÜ)

5677 Kemâl-ile: Kemâliñe (İÜ)

* illâ qavme: el-qavmü (BL) // "Yûnus'un kavmi müstesnâ, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azâb gelmeden) îmân etse de bu îmânları kendilerine fayda verseydi." (Yûnus 10/98)

206^b BL

5683. Deyu kılmış tazarru' Hakk'a anlar
Yûnus'ı cân u dil ile dilerler
5684. Yûnus Hakk emriyle anlara geldi
O cümle kavmi anı karşıladı
5685. Getürmişler anı i'zâzla şehre
Sadâ dolmuş bu iş dir berr u bahre
5686. Olur ol kavm temâmen şâd u hurrem
Bir olmaz bu cihânda bil ki her dem

148^b İÜ

5687. Durur Yûnus otuz yıl içlerinde
Bile olurdu dâ'im güçlerinde
5688. Şerî'at râhını açmış olara
Cihân hiç kalmadı bil ululara
5689. Cihânı terk idüp Yûnus beķāya
İdüp rihlet sezâ olur du'âya
5690. Du'â ile hatm bulsun hikâyet
Du'â itmek gidişte oldu 'âdet

Fâtiha*

5685 berr u bahre: bahr u berre (İÜ)

5687 dâ'im: dâyim (BL)

* BL'de yok.

Kıssa-i Eyyûb Peygamber 'aleyhi's-selâm

5691. Bu Eyyûb peygamber ola ezber
Ki Ya'kûb'ın oğullarından ol er
5692. Yemenî idi vü Hûd aşlı idi
Ziyâde zâhid u hem mâllî idi
5693. Yimek yimezdi aç doyurmayınca
Yetîm olanları geyirmeyince
5694. Ferişteler 'ibâdâtını görmüş
Kemâl-i kudretinden böyle kılmış
5695. Mâlî vü davâr u evlâdı çokdur
Anuñ akrânı kimse dahı yokdur
5696. Hudâ dimiş ki zannıñuz olanı
Elinden alayım görüñüz anı

207^a BL

5697. Didi vü virdi dir aña belâyı
Deñer Haq derde düşen mübtelâyı
5698. O derdde olmadı fâriğ Hudâ'dan
Ferişteh bulmadı eşer cüdâdan
5699. Dimiş Eyyûb belâya lâyıq idüm
Anuñ üçün bu derdi bende buldum

5691 oğullarından: oğullarındandır (BL)

5695 davâr u: davârı (İÜ)

5700. Bu sözi Hâlîk'a hoş gelmedi dir
Belâya düşdi anuñ için ol pîr
5701. Belâ vechini böyle de dimişler
Maḥallinde ḥikâyet eylemişler
5702. Dimişler saña Yezdân virdi ni'met
Kemâli ile bilgil itdi 'izzet
5703. Dimiş dir ben de iderüm 'ibâdet
İşüm gücüm müdâmî aña tâ'at
5704. Bu söz Tañrı'ya hoş gelmemiş iy cân
Belâ irişdi dir sen buña inan
5705. Olur emvâli zâyi' daḥı evlâd
Ve kırk süri koyunun aldı dir bâd

149^a İÜ

5706. Ki her sürüsü kırk biñ koyun imiş
Olaruñ cümlesini dir sel almış
5707. Dinür miḥrâbda Eyyûb otururken
Koyun helâkini dir niçe çoban
5708. Ḥaber virmeseñüz de kırılurdu
Viren aldı deyu secdeye vardı

5702 itdi: imdi (İÜ)

5707 helâkini: yaylağını (BL)

5709. Dimişler çift deve cümlesi yandı
Dimiş ol virdi idi yine aldı

5710. ‘İbâdetine yine oldu meşğul
Hudâ emründe olmaklık gerek kul

5711. Dimiş anbarcı bit gendüme üşdi
Yanup ol cümle terke dutuşdı

207^b BL

5712. Dimiş ki kendüme de üşecekdür
Ne kim yazıldı bu ser görecekdür

5713. Dimiş el bağlamış tâ‘at için ol
Görür eylük yavuzluk bay u yohsul

5714. Yeñi ekini yıl çaldı dimişler
Emr anuñ Hudâ bildügin işler

5715. Deyüp ol demde dir oğurdı evrâd
Bu çoklıktan Hudâ eyledi âzâd

5716. Evine ot düşüp eşkâlî yanmış
Hudâ’ya hamd ile secdeye varmış

5717. Hazînesinde zer sîm her ne kim var
O cümle taş olur dir eyle efkâr

5712 İÜ’de “üşdi” kelimesi derkenâr olarak kayıtlı. Mısra içinde “düşdi” yazıyor.

5716 ot: od (İÜ)

5717 zer sîm: zer u sîm (İÜ)

5718.   Gidüp kırtulmuşuz dir eyü olmış
            Hudâ'nuñ emri dir yerini bulmuş
5719.   Dinür dört oğlı üç kıızı var imiş
            Olar dir h̄ocada oqurlar imiş
5720.   Mu'allim-h̄âne yıkılmış dinildi
            Oğul kıız kıalup altında dir öldi
5721.   Mu'allim dir haber virdükde aña
            Bükâ eylemeyüp şabr itdi buña
5722.   Naşihat eyledi h̄âtûnına dir
            İrişür her ne ise emr-i taqdîr
5723.   Bu vâkı'ât yedişer günde oldı
            Yedi gün içre dir burnı tamurdı
5724.   'İbâdet üzre geçdi günü dinmiş
            Beden şişmek ile baş oldı bilmiş
5725.   Ve şişmiş gevdesi cümleden anuñ
            'İbâdet idememiş siz inanuñ
5726.   Müdâm tesbîh idermiş Hakk'a şâkir
            Dili her demde oldı dindi zâkir

208^a BL; 149^b İÜ

5718   Gidüp: Görüp (İÜ)

5724   Beden: Yeri (İÜ)

5727. Döşege düşüben dört yıl yatur dir
Teninden kırd düşe yine getir dir
5728. Olan dostları yüz çevirmiş andan
Kimesne gelmemiş ihsân yüzinden
5729. Ve hem menkûhası üç dindi anuñ
İkisi boşanur ol bî-vefânuñ
5730. Raḥîme durup aña kılluk itdi
Ev düzetmek ḥaqqını özge gütdi
5731. O Yûsuf peygamber kızlarından
Ḥudâ şâkir ola deyelüm andan
5732. Dimiş döndürmezem senden yüzümi
Senüñ ḥıdmetiñe kıdum özümü
5733. Ki ni'metüñde bile ḥâzır idüm
Sa'âdetüñ günine nâzır idüm
5734. Bugün miḥnet güninde bil i yoldaş
Şadâkat üzre ḥıdmetde-dürür baş
5735. Müdâm Eyyûb'a dermâna çaluşır
Anuñ ḥıdmetine dâ'im duruşur

5728 yüzinden: gözinden (İÜ)

5729 Ve hem: Anuñ (İÜ)

5730 Ev: O (BL)

5735 dâ'im: dâyim (BL)

5736. Dinür ki on sekiz yıl şöyle kalmış
Teninde lahmi cümleten dökülmüş
5737. Yemiş kırtlar etini bilün anuñ
Muqarrer hâli yok-durur zamânuñ
5738. Kıovarlar durduğı köy halkı anı
İki şâkirdi gelür gör zamânı
5739. Kıoyup bir zenbile dir götürürler
Anı bir gayri köye yitürürler
5740. Raḥîme ağladı dir muḥkem anda
Kıanı ol gün ki 'izzetle cihânda
5741. 'Azîz olup iderdük bezl-i ni'met
Virildi bâda dir ol cümle devlet

208^b BL

5742. Kıovarlar-idi köye dek oları
Bu devrân gör nice eyler buları
5743. O şâkirdler daḥı 'âciz olurlar
Beyâbân içre bir gölge bulurlar
5744. O gölge içre kıoyuban giderler
Raḥîme ile Eyyûb gör n'iderler
5745. Dimiş Eyyûb'a senden dönmeye yüz
Meger hıdmet iderken yumıla göz

5737 kırtlar: kırdlar (İÜ) // yokdurur zamânuñ: yokdur rûzigâruñ: (İÜ)

5743 şâkirdler: şâkirdleri (İÜ); olurlar: olur (İÜ) // bulurlar: yapılır (İÜ)

5746. Varup köylülerüñ işin görürdi
Ol Eyyûb'a nafağa getürirdi

5747. Aşıldan aydını gör hâtûnı sen
Eyü hûlı olur bil nesl-i ahsen

150^a İÜ

5748. Dinür iş bulamadı Raḥme bir gün
Yüreginde bu iş dir oldı düğün

5749. Ḥudâyâ Eyyûb açdur sen bilürsin
Yilerüm yıl gibi durmam bilürsin

5750. Ne hâl ile varam dir ki elüm boş
İder gayret ḥamiyyet sîneden cûş

5751. Bilür bir mün'ime hâtûn var idi
Varup ol hâtûna Raḥme de didi

5752. Bugün ḥastam içün baña ta'âm vir
Geleyim ḥidmetüñe çîn seḥer dir

5753. İşüm yok bir bölük saçuñ kesüp vir
Vireyüm ben de saña yeycek dir

5754. Meger saçın teberrüken dilerdi
Yâḥûd bûyını dâ'im yiylere idi

5747 aydını: ideni (BL)

5754 dâ'im: dâyim (BL)

5755. Ya 'âriyeti saç ideydi kendi
O Yûsuf neslinüñ saçın begendi

5756. Dimiş hastam o saçına yapışur
Tayanmağa saçum ile duruşur

209^a BL

5757. Saçumıñ bu bölügin sever erüm
Beni neye irürdi gör ki yolum

5758. Deyu ağladı dir Raḥme ziyâde
Ta'âm virmez özi varmış 'inâde

5759. Ki Raḥme eylemiş envâ'-ı minnet
O Raḥme'yi esirgemez o 'avrat

5760. Dilemiş tehî gide hastasına
Cefâ vü derd ile pür dindi sîne

5761. Tehî varmağı görmemiş sezâ ol
Saçın virdükde şeytân buldı dir yol

5762. Girür insân şekline o İblîs
Varup Eyyûb'a söyler ehl-i telbîs

5763. Dutuldu er ile 'avraduñı bil
Saçını keddiler hep bildiler il

5764. Bu sözi ki o şeytân anda didi
İşidüp dertlü Eyyûb iniledi

5756 Tayanmağa: Dayanmağa (İÜ)

Ennî messeniye'd-đurru ve ente erhamü'r-râhimîn *

5765. Şabr itdüm İlâhâ her belâya
Şabrsızlık irişdi mübtelâya
5766. Ben işitmekden ise bu kelâmı
Saña teslîme âsân idi cânı
5767. Gele Raḥme uram dir yüz degenek
Anuñla ҡurtulabilsün hemân tek

150^b İÜ

5768. Meger ol iki şâkird hâzır imiş
Bu telbîsi o şeytân anda dimiş
5769. Günâh ehli degil imişse Eyyûb
Bu işler ile olmazdı o ma'yûb
5770. Deyu söyler orada ol iki er
Cihânda eyü yavuz görmede ser

209^b BL

5771. Olardan 'âr idüben inledi dir
Görüñ ki neye irer emr-i taḫdîr
5772. Dimişler ba'zılar cismünde ҡurtan
İki ҡurt düşmiş aşğa o yurtdan

---

* Ennî: İnnî (BL) // "Başıma bu dert geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin." (el-Enbiyâ 21/83)

5767 ҡurtulabilsün hemân: ҡurtula imiş dimiş (İÜ)

5769 olmazdı: olmaz idi (BL)

5772 ҡurt: ҡurd (İÜ)

5773. Ki ya'nî gevdesinden yire düşmiş
O kırtları alup yirine kıomış
5774. Olar Eyyûb'ı dir muhkem ısırmış
Cihân vece'ini dir anda görmüş
5775. Anuñ-çün inlemiş dinildi Eyyûb
Ele gire mi âsân hâlde maqlûb
5776. Gelüp Cibrîl şorar inildiden hâl
Dimiş ma'lûm a Hakk'a cümle aqvâl
5777. Bu iki kırt vece' virdi ziyâde
Dimiş koduñ elüñle hark-ı 'âde
5778. Hudâ emri var iken 'abdüñ işi
Hebâdur eylese erkek ü dişi
5779. Saña müjde ki geçdi vaqt-i miñnet
İrişdi yine şıhhat ile 'izzet

F'estecebna lehu fe-keşefna mâ bihi min đurriñ*

5780. Dutup Cibrîl elini đurdu Eyyûb
Aña gösterdi Cebre'il âyîn üslûb

5773 kırtları: kırdları (İÜ)

5777 kırt: kırd (İÜ)

* "Biz de duâsını kabul ettik, başına gelen belâların hepsini giderdik..." (el-Enbiyâ 21/84) (Bekir Sadak meâli)

5780 đurdu: durdu (İÜ)

5781. Dimiş Eyyûb'e ayağın yire ko
Yire kodukda çıkar anda bir şu

5782. Nice şu bil anı âb-ı hayâtdur
Ki dertlü dillere bil ki necâtdur

Ürkuğ bi-riclike hâzâ muğteselün bâridün ve şerâb *

5783. Dimiş gir bu şuya Cibrîl aña
O Yezdân kudretin göstere saña

210^a BL

5784. Girüp Eyyûb o şuya yundı dinmiş
Gidüp emrâz tamâm şihhate irmiş

5785. İçüp şudan gelür kuvvetle beñzi
O sâ'at içre dir açıldı geñzi

5786. Gelür ol anda dir uçmak libâsı
İrişür luğf-ile Hakk'ın 'atâsı

151^a İÜ

5787. Geyüp kuşanup Eyyûb eylemiş hamd
Kulağında ola yârâ bular pend

5788. Çıkup Eyyûb oturmuş yüce yirde
Gelür Rağme bulamaz dir yirinde

---

* Ürkuğ: Erkaş (BL) // "Ayağımı yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su (dedik.)" (Sâd 38/42)

5787 İÜ'de "Eyyûb" yok.

5788 İÜ'de "Eyyûb oturmuş" kelimeleri "oturmuş Eyyûb" şeklinde yazılmış. Ancak, kelimelerin altında takdim - tehir işâreti (ع/ع) var. // Rağme: Rağime (BL); bulamaz: bulımaz (İÜ)

5789. İdüp feryâd dimiş ki kanı şayrum
Benüm zâyi' mi oldu bunca hayrüm
5790. Dimiş Eyyûb ne istersin iy 'avrat
Erüm vardı çekerdi derd ü miñnet
5791. Dimiş Eyyûb nice kişi idi ol
Şanurdım şagımışsaydı seni ol
5792. O Tañrı peygamberi idi bil
Size teşbihe sevķ eyledi bu dil
5793. Gele Raħme benüm ol didüğüñ gel
Yügürüp Raħme öpmüş ayağ u el
5794. Kocarı Eyyûb'ı olur hâmid ol zen
Görür Eyyûb'da kâmil vech-i aħsen
5795. Dimiş Cibrîl yine mekânına var
Yine orada virür saña el kâr
5796. Gelür Eyyûb yine evi içine
Dimiş Cibrîl yıķılan yire yine
5797. Varup eyle du'â oğullarıña
Olar kıala yine senüñ soñuña
5798. Varup eyler du'â Eyyûb o hinde
Görür evlâdını ol cümle zinde

5792 Size: Sizi (İÜ)

5794 Kocarı: Koħar (İÜ)

210^b BL

5799. Ve cümle terke esbâb u eşkâl
Gelür yirine yine cümle emvâl
5800. Taş olan sîm ü zer cümle cevâhir
Olur ol demde dir cümlesi zâhir
5801. Muṭallaḳa olan ol iki ḥâtûn
Tazarru' eylemiş 'ırzı ala şatun
5802. Nikâḥ-ı şer'-ile almış oları
Ki Raḥme'ye yüz ağaç ura bârî
5803. Şehâdet kıldı pâklığına Cibrîl
Ḥaber viren saña şeytân idi bil
5804. Yüz ağaç urmağa vardur yemînüñ
Şaḥîḥ bil ki Raḥîme'dür emînüñ
5805. Ki yüz buğday şapını eyle deste
O cümleyi alup ol demde deste
5806. Urasın Raḥme'ye bir kerre anı
Ki ref' ola yemînüñ anda ânî
5807. Deyu ta'lîm ider Eyyûb'e Cibrîl
'İlim oḳı ma'ârif eyle taḥşîl

5801 'ırzı: 'arz (BL)

5807 ta'lîm: ta'zîm (İÜ)

151^b İÜ

5808. Bu hâlden sağ olur dir kırk sekiz yıl
Şerî'at öğrenürler cümle ol il
5809. Hudâ rahmetine vâşıl olur dir
Bilürsin ecele olmaya tedbîr
5810. Du'âdır lâzım olan bil gidişte
Olara irmedeyüz biz de işte
5811. Du'â olsun müdâmî saña 'âdet
Refîkuñ ola du'â vü 'ibâdet

Kışsa-i Hazret-i Dâvud Nebî 'aleyhi's-selâm

5812. Dâvud İsrâ'îl'den nesl-i Hûd'dan
Olalar dört birâder cümle Hûd'dan

211^a BL

5813. Hudâ lâyıq görür Dâvud'ı dinür
O Yezdân emriyle peygamber olur

Yâ Dâvudu innâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arzi fe'ḥküm beyne'n-nâsi bi'l-ḥaḳḳ*

5814. Buyurmuş Haḳ seni ḥalîfe kılduḳ
Ki ḥalk arasına sen eyle buyruḳ

5812 Olalar: Olalardür (BL)

5813 lâyıq: lâik (İÜ)

* BL'de "bi'l-ḥaḳḳ" yok. Âyet İÜ'de derkenâr olarak yazılmış. // "Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adâletle hükmet." (Sâd 38/26)

5815. 'Adâlet üzre ol uyma hevâña
Kelâm-ı Hâk işit dinildi saña
5816. Ziyâde kuvvet ehli idi Dâvud
Hudâ halk içre anı kıldı mes'ûd
5817. Karındaşları koyunun güderdi
O tağda muttaşıl tesbîh iderdi
5818. O Câlût ile şavaşa irince
Hudâ fermânı yirine gelince
5819. Dinür Câlût'a bilün nesl-i İmlâk
Virür kişiye revnak hüsn-i ahlâk
5820. Benî İsrâ'îlî'den peygamber
Olagelmiş-dürür dâ'im niçe er
5821. Olar askerle dâ'im oldı manşûr
Olupdur anlaruñ a'dâsı mağhûr
5822. Bularuñ nâşır olmasın bil imdi
Dinür anlarda bir tâbût var idi
5823. O tâbûtıñ kerâmâtı var imiş
Muqâbele olan çeri şınarmış
5824. Benî İsrâ'îl'e tâbût virildi
Havâşşı tâbûtıñ niçe görüldi

5820 dâ'im: dâyim (BL)

5821 dâ'im: dâyim (BL)

En ye'tiyekümü't-tâbûtü fihi sekînetün min
rabbiküm*

Hikâyet-i Tâbût

211^b BL

5825. Mûsâ 'ömri tamâma irdügi vaqt
Tazarru' kıldı Hakk'a itdi minnet

152^a İÜ

5826. Benî İsrâ'îl'ün dir düşmeni çok
Muqâbeleye hiç kudretleri yok

5827. Bular içre qoyasın bir kerâmet
Bula a'dâya anuñ ile nuşret

5828. Revâ ola anuñla dir 'ibâdet
Cemî'i işler âsân ola tâ'at

5829. Dimiş Mûsâ'ya şandık yap elüñle
Benüm adımı oqu sen dilüñle

5830. Benüm ismüm ki şandık içre dura
Benî İsrâ'îlî kuvvete ire

5831. Mûsâ altun u gümüşle qalaydan
Dağı kurşun ile harca kolaydan

5832. Buları cem' idüp eritdi dinmiş
Ve tahta eyleyüp şandığı düzmiş

---

* "... [Onun hükümdarlığının alâmeti] Tâbût'un size gelmesidir. O Tâbût'un içinde size ferahlık ve sükûnet vardır." (el-Bakara 2/248)

5826 Benî İsrâ'îl'ün dir: Benî İsrâ'îlinün (İÜ)

5833. Ve altun mîhler ile mîhlamışlar
Ve Tevrât levhin içine kômişlar
5834. ‘Aşâ-yı Mûsâ’yı bile kôdılar
Ve Hârûn’ın ‘amâmesin didiler
5835. Begetmiş şandüğün ağzını muhkem
Dimiş ki ne ola Allâhu a‘lem
5836. Benî İsrâ‘îl’e irse zarûret
Çıkarup şandüğü bulurdu ‘izzet
5837. ‘Adû gelse muzaffer olmuş anlar
Ve şandukdan zuhûr ider eşerler
5838. Benî İsrâ‘îl’e peygamber olan
O şandüğü ider zabt dimiş inan
5839. Benî İsrâ‘îl’i şandıkda Câlût
O şandüğü alur darb-ile nâsût

212^a BL

5840. Yedi yıl kaldı ‘İmlâkî’de şandık
Dimişdür dir halk Benî İsrâ‘îl’de şandık
5841. Fûrûmânde kalur İsrâ‘îlî dir
O peygamberi yanına dirilür

5836 ‘izzet: hikmet (İÜ)

5839 nâsût: nâsûd (İÜ)

5841 Fûrûmânde: Fûrûmende (BL)

5842. Melik dile Hüdâ'dan bizüm için
Melik virile bize bu dem için

5843. Bölük bölük olup baş çekdiler dir
Olar melik dilemek kıldı tebdîr

5844. Olar cem' oluban bilgil ne itdi
Olara ol peygamber ayıtdı

Ḳāle hel 'aseytüm in kütibe 'aleykümü'l-ḳıtâlü*

5845. Melik virürse Yezdân ḳorḳu vardur
Biri biriñüze uymayırsardur

152^b İÜ

5846. Melik sözün dutalum dimiş anlar
Du'â ider o demde peğamber

5847. Hüdâ Ṭâlût'ı melik buyurır dir
Boyı ölçüsine ḳamuş virüp dir

5848. Benî İsrâ'îl içre gezdürürler
Boy irüşmez dinür ḳamuşa dirler

5849. Dinür Ṭâlût atını yavu ḳılmış
O şehre atını arayı gelmiş

5850. Ḳıgırmış peygamber yanına bil
Bile cem' oldılar dir yanına il

5842 virile: vire (İÜ); için: o bî-çün (İÜ)

* kütibe: ketebe (BL) // “Ya size savaş yazılır da savaşmazsanız, dedi.” (el-Bakara 2/246)

5848 İsrâ'îl: İsrâ'îli (İÜ)

5851. Kamuşı Tâlût'ın kaddine ölçer
Gelür boynına kemiş dir berâber
5852. Benî İsrâ'îli'yi dir okumuş
Melik virildi Tâlût size dinmiş
5853. O Tâlût 'İş oğullarından idi
Dinür gâyetde kuvvetlü er idi
5854. Aralarında melik oğlu var dir
Melik bizüz didiler niçe er dir

212^b BL

5855. Olara güç gelür Tâlût olıcağ
Bular Tâlût'a dir karşı durıcağ
5856. Dimişler Tâlût için bu faķirdür
Bu halkımız arasında haķirdür

**Ve ķale lehüm nebiyyühüm innellâhe ķad be'aşe
leküm Tâlûte meliken***

5857. Dimiş dir peygamber eyle dimeñ
Hudâ'nuñ buyruğı emrini eyleñ
5858. Melik olmağı Tâlût Haķ buyurdı
Aña tâbi' olıñuz Haķ ki didi

5852 İsrâ'îli'yi: İsrâ'îli (İÜ)

* "Peygamberleri onlara: Bilin ki Allâh Tâlût'u size hükümdâr olarak gönderdi, dedi." (el-Bakara 2/247)

İnnellâhe'ştafâhu 'aleyküm ve zâdehu beşâten*

5859. Melik kıldı Hudâ Tâlût'ı taḥkîk
Hudâ emrini eyleñ siz de taşdıķ

5860. O kuvvetde vü kâmetde uludur
Şavaş 'ilmünde daḥı bililüdü

Vallâhu yü'tî mülkehu men yeşâ' **

5861. Hudâ yardımcı olıcaķ ne guşşa
Görelüm ne yire irer bu kışşa

Ve lemmâ berezû li Câlûte ve cünûdih ***

5862. Müselmânlar dimiş şabr it müyesser
O küffârı helâke irgöriser

153^a İÜ

Hikâyet-i Tâlût ****

5863. 'Asâkir ile Tâlût gider idi
O Dâvud tağda koyun güder idi

5864. Dâvud ihvânı ḥâzır oldu yola
Dâvud diledi ol da bile ola

---

* zâdehu: zâde (BL) // "Allâh sizin üzerinize onu seçti. Ona üstünlük verdi."
(el-Bakara 2/247)

** mülkehu: milkehu (BL) // "Allâh mülkünü dilediğine verir." (el-Bakara
2/247)

5861 yardımcı: yarıcı (İÜ)

*** "Câlût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında..." (el-Bakara 2/250)

5862 it müyesser: itmeyiser (İÜ)

**** İÜ'de "Tâlût" yok.

5863 'Asâkir: 'Asker (İÜ)

213^a BL

5865. arındaşları sen gitme didiler
Dimiş yoldaş ola kırlar yediler
5866. Gelüp Dâvud ağa oyunu görür
O oyunları bir obana virür
5867. Gider ağdan ağa ‘askeri gözler
şavaşda bile olmalığı zler
5868. Giderken mınaıs aşına irer
Hudâ emriyle aş Dâvud’a söyler
5869. Benümle olısar Câlût lmi
Hudâ emriyle didüm ben bilmi
5870. Ki benden al senünle olayım ben
Alur Dâvud hemânc aşı aşsen
5871. Gelüp Dâvud iki ‘askeri görür
İkisi birbirine arşu durur
5872.  Câlût âlût’ı ol anda gördi
Ki ‘asker azlığını cümle bildi
5873. Bulara ben yeterm siz duruñ dir
Yalıñuz kendü meydân ire girür

5867 şavaşda: şavaşda (BL)

5872 gördi: görür (İÜ) // bildi: bilür (İÜ)

5874. Çağırup dir ki cenge gir beru gel
Haberı yoğ ki el üzre olur el
5875. Cihângîr pehlevân dinildi Câlût
Dönüben ‘askerine didi Tâlût
5876. Bunıñ her kim ki meydânına gire
Ki mülk üç bağş olup biri virile
5877. Güveygim ola virem kıızım aña
Bu dem göstere merdlik bunda baña
5878. Girür Dâvud çeri içine ol an
Çarındaşları görür anı iy cân
5879. Neye geldüñ dimişler aña anlar
Dimiş Câlût’ı öldürmege erler

213^b BL

5880. Dimişler sen herîfi olımazsın
Yürı taşra anı öldüremezsın
5881. Dimiş Tâlût ki bunu öldüresin
Benüm ‘ahd itdigümi sen alasın
5882. Dâvud Câlût’a karşı aldı meydân
Görür Dâvud’ı ol anda o hayvân

153^b İÜ

5874 İÜ’de “cenge” kelimesi yok.

5875 Dönüben: Dutuban (İÜ)

5883. Dimiş Câlût aña kanı çoğaluñ
Ya niçün tehîsin kanı yarağuş
5884. Dimiş saña ne çoğal u ne yarak
Bre mel'ûn beri gel durma ırâk
5885. Şapanın elüne almış komış taş
Hudâ'ya hamd ile dir gözlemiş baş
5886. Urup alınına beynisin tağıtmış
İkinci taşda anuñ işi bitmiş
5887. Üçünci irmedin olmuş helâk ol
Cehennemden açılır dir aña yol
5888. Câlût 'askerine koyuldu 'asker
Zebûn olur kaçan-kim alın ser
5889. Hudâ kime dilerse aña virür
O hizmet müsteħakkını o bilür
- Vallâhu vâsi'ün 'alîm***
5890. Meliklige Hudâ virsün nişanı
Du'â ile Hudâ'dan dile anı
5891. Dimişler Benî İsrâ'îl bu sözi
Peygamber dutar Yezdân'a yüzi

5886 alınna: alında (İÜ)

5888 kaçan-kim: kaçan-ki (İÜ)

* "Allâh'ın lutfu geniştir. O her şeyi bilir." (el-Bakara 2/261)

İnne âyete mülkihî en ye'tiyekümü't-tâbûtu*

5892. Dimiş Yezdân ola tâbût nişâne
Girüp Câlût eline râygâne

214^a BL

5893. İşitdiler melik Tâlût oldu
O geç giden gelüp yolunu buldı

5894. Çıkar Tâlût ile şahrâya kavmi
İder terk ol gice cümlesi nevmi

5895. Hudâ'ya el açup ider niyâzı
Hudâ maqbûl idici çoğı azı

5896. Dilerler tâbûtı Perverdigâr'dan
Görürler bir bulut gelür havadan

5897. Bulut arasına girmiş o şandık
Dimişler zâyi' olmuş idi bulduk

5898. Hudâ'ya hamd idüp handân olurlar
Aluban şandığı şâdân olurlar

5899. Buyurdı Tâlût ola cenge yarağ
Olur bu vech-ile 'askere yasağ

5900. Ki Câlût cengine hâzır oluna
O Tâlût emrine nâzır oluna

---

* “Onun hükümdârlığının alâmeti Tâbût'un size gelmesidir.” (el-Bakara 2/248)

**Felemmâ faşşale Tâlûtü bi'l-cünûdi kâle innellâhe
mübteliküm bineher***

154^a İÜ

5901. Dimiş Hâk 'asker ırmağa iricek
O cümlesi o ırmağı göricek
5902. Birer avucdan artıķ içmeyeler
Bu sözden ötesine geçmeyeler
5903. O şudan içmeyüp bir avuç içen
Benümdür bilem ol râh üzre geçen
5904. Çeri cem' oluban yürüdi râha
İrişdi gerd-i râh dinildi mâha
5905. İrerler nâgehân ırmağa 'asker
Dir ol emri olara peygamber
5906. Dimiş bir avuç içüñ artıķ içmeñ
Hudâ buyurduğından girü kaçmañ

214^b BL

İllâ meniğtarefe ğurfeten biyedih**

5907. O sözi dutmayanlar içdiler dir
Ve yetmiş ile üç yüz içmedi dir

---

* BL'de "kâle" kısmen silinmiş. // "Tâlût askerlerle berâber (cihâd için) ayrılınca: Biliniz ki Allâh sizi bir ırmakla imtihân edecek." (el-Bakara 2/249)

** "Eliyle bir avuç içen müstesnâ." (el-Bakara 2/249)

5908. Bu minvâl üzre geçerler o şuyı
Emir dutmağ-durur bil yahşî hûyı

Felemmâ câvezehu hüve ve'İlezîne âmenû ma'ahu *

5909. Pegamber sözini kim dutmamışdı
Olar Câlût'a varmağ istemedi

5910. Dimişler kudretimüz aña yitmez
O kırk biñ 'askere bu tâkat itmez

5911. Dönerler girüye ol şaf biliñüz
Muñî' olmayanı bakup görñüz

**Kem min fi'etin kaliletin ğalebet fi'eten keşîreten
bi'iznillâh ****

5912. Şıya Hâğ emriyle az çeri çoğı
Odur emr idici var itdi yoğı

5913. Şıdılar 'asker-i Câlût'ı Tâlût
O Câlût Dâvud elinde olur mevt

5914. Dâvud'a geydürürler hil'at-i hâş
'Azîz ider kişiyi bil ki ihlâş

---

* câvezehu: câvezâhu (BL) // "Tâlût ve îmân edenler berâberce ırmağı geçince..." (el-Bakara 2/249)

5909 sözini: sözün (İÜ)

** "Nice az sayıda bir birlik Allâh'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir." (el-Bakara 2/249)

5914 geydürürler: geyürürler (İÜ)

5915. Virür Tâlût milküñ bir bölügin
Bulur va' de dinilmiş yirin ol gün
5916. Benî İsrâ'îlî Dâvud'a dönmüş
O Dâvud hazreti anlardan imiş
5917. Ölür Tâlût kalur Dâvud'a yeri
Biri gide geçer yerine biri
5918. Olur dir pâdişâh Dâvud muqaddem
Peygamber olur dir soñraki dem

215^a BL; 154^b İÜ

5919. Getürmiş Hazret-i Cibrîl Zebûr'ı
Buluruz cümlemiz âhir kubûrı
5920. Yürütmiş halk içinde hükmi Dâvud
Sa'âdetle irişüp oldı mes'ûd
5921. Hudâ Dâvud'a üç haşlet müyesser
İdüpdür naql olınur diñle bî-ser
5922. Ki evvel hûb nefes virmiş o Yezdân
Zebûr okusa halk olurdı handân
5923. Havada şaf dutup diñlerdi her murğ
Yoluna vire cân dilerse Sîmurğ

5918 soñraki: soñrağı (BL)

5924. İkinci virdi kuvvet Hayy u Kayyûm
Demür elinde anuñ oldu dir mum

5925. Üçüncü korğu virmemiş aña Hak
Niçe şehleri katl itmişdür el-hak

5926. O Tevrât hükmi üzre 'adl ider dir
Bu minvâl üzre olmuş emr-i taqdîr

5927. Anuñ toksan toköz hâtûnı olur
Birisin dahı gör ne hâlle bulur

5928. O hâtûnlarla her şeb cem' olur dir
Yine tâ'ate tekbîrle durur dir

**Dâvud Peygamber 'aleyhi's-selâmuñ Uryâ Hâtûn'a
'alâkasıdur***

5929. Dimiş Raḥmân'a Dâvud guşsa yirem
Cenâbuñdan bu dem anı şoraram

5930. Hudâ ma'lûmı iken şor buyurmış
Kitâb İbrâhîm u İsmâ'il yazmış

5931. Dahı İshâk u Ya'kûb zıkr olundu
Bile añlamadım ben guşsa yindi

5924 Hayy u Kayyûm: Hayy Kayyûm (BL)

* Dâvud Peygamber 'aleyhi's-selâmuñ: Dâvud Peygamberüñ 'aleyhi's-selâm
(İÜ)

5930 İsmâ'il: İsmâ'il'i (İÜ)

5932. Beni de mübtelâ eyle belâya
Devâ virici sensin mübtelâya

215^b BL

5933. Ki şabr idem belâya nite anlar
Bile olam olarla añılanlar
5934. Hüdâ Dâvud'a dir virdüm belâyı
İder 'ışk ehline ol dem şalâyı
5935. İlâhâ duyamazsam sen bilürsin
Dimiş bir gün belâyı sen görürsin
5936. Dimiş-kim râzıyam bir gün belâya
O günü bildire ben mübtelâya
5937. Nidâ irmiş ki bu gündür o gün dir
Ki derdi istedüñ Dâvud döğün dir
5938. Kitâbın cem' idüp mihrâba girür
Şanur kendin 'ibâdet üzre olur

155^a İÜ

5939. Giderdi kimse kıomadı yanında
Kıapu yapıp diler ola hâlinde
5940. Gelür bir kıuş görünür ileyine
Kıonar ol demde Dâvud'ın öñine

5935 duyamazsam: duyamazam (BL)

5936 Dimiş-kim: Dimiş ki (İÜ)

5941. 'Acebler göricek diler ki duta
Uçuban revzeneden çıkdı öte
5942. Dâvud diledi kuş ardınca bağa
O dem çatladı başında tırağa
5943. Gözi râst geldi Uryâ 'avradına
Yunur imiş o dem bakmış tenine
5944. Görüp hâtûn saçı ile bürinür
Dâvud ol hâtûnıñ hüsniñi görür
5945. Güzelligine dir akrân bulunmaz
Anuñ resminde bir servî şalınmaz
5946. O saç ki gördi Dâvud'ı ider bend
Göñül kâküline dir oldı peyvend
5947. Alur bakışı Dâvud göñlüni bil
Anuñ vaşfını nice eyleye dil

216^a BL

5948. Olur 'âşık u şûrîdesi Dâvud
Yağar 'ışk âteşi dir başına od
5949. Gider zühd ile takvâ nice tâ'at
Gidüben kendüden tâğ oldı tâkat

5948 'âşık u şûrîdesi: 'âşık-ı şûrîdesi (İÜ) // dir başına: başına dir (İÜ)

5950. Sekiz gün kendüyi bilmez u yimez
Gelür başına 'aklı n'oldı bilmez
5951. Nice gire elüme dir bu hâtûn
Nicesi ala idüm 'ırzı şatun
5952. O hâtûn eri Uryâ'yı kığırdı
Tâlâk vir hâtûna luţf eyle didi
5953. Benî İsrâ'îlî'den nice zen sen
Dilerseñ alıvireyim saña ben
5954. Dimiş ol er anuñ saçını bil sen
Ki bir mûyına degmez cümle-i zen
5955. Yûsuf aşlı-durur hâtûn-ı devrân
Ölürem görmesem ben anı bir an
5956. Urûyâ İbnyâmin aşlı imiş
Dimiş Dâvud ki müşkil oldu bu iş
5957. İder te'sîr-i 'ışk Dâvud'a muhkem
O anda Cebre'îl geldi dinür hem
5958. Dimiş belürdi küffârûñ çerîsi
Gerek 'askere baş ola birisi

5950 n'oldı: ne oldu (BL)

5959. Çerî gönder helâk olına düşmen
Tedârük üzere olgıl dimiş sen

155^b İÜ

5960. Urûyâyı ki serdâr kıldı Dâvud
Depesinden çıkardı 'ışk-ıla od

5961. O kâfir 'askeriyle uğraşurlar
Urûyâ dir gazâ içinde düşer

5962. Şehîd olur nice gâzi müselmân
Dîn uğurına anlar virdiler cân

216^b BL

5963. O hâtûnı dilemiş dindi ol dem
Dimiş hâtûn bile ben aña varmam

5964. Dinür Dâvud'ın artdı iştiyâkı
Nigârdan çünkü işitdi şikâkı

5965. Gelüp Dâvud'a Cebrâ'ıl dimiş dir
Belâñ görmedi gayri bilesin bir

5966. Ve İbrâhîm u İshâk uğramadı
Dâvud bilür ki dermân bulamadı

5967. Yine deryâ-yı 'ışk kıllur temevvüc
Ki 'âşık vuşlata irmeye ne güç

5965 bir: pîr (İÜ)

5968. Yine Dâvud dilettdi anı tekrâr
Ki ʿışk erine perde ola mı ʿâr
5969. Dimiş varur isem şartla varuram
Dimiş Dâvud dağı ʿahde dururam
5970. Benüm oğlum toğa milk aña dege
Hükûmet yaraşur beg oğlı bege
5971. Ve her gice benüm ile olasın
Bu kavlı üzere maşşûdı bulasın
5972. Zihî devlet ki maţlûb eyle deye
Müdâm yanmağda ʿâşık gam mı yeye
5973. Nikâh olur bu şart üzere muhaqqak
Murâd her kişiye viricidür Hağ
5974. Toğuz ay geçecek bir oğlı olmuş
Anuñ nâmına Süleymân konulmuş
5975. Dinür Dâvud'ı mihrâb içre idi
İki ferişteh insân şekli geldi
5976. Dâvud bunları görüp korğdı dinmiş
Görelüm ne me'âl göstere bu iş

5972 yanmağda: yatmağda (İÜ)

5975 Dâvud'ı: Dâvud (BL)

Ḳālû lâ teḥaf ḥaşmâni begâ ba'ḍunâ 'alâ ba'd*

217^a BL

5977. Dimişler korkma biz da'vâya geldük
Senün ḥükmiñ şahîhdür anı bildük

Ḳäle leḳad ḳalemeke bi-su'âli na'cetike ilâ ni'âcih **

5978. Biri dir bu ḳarındaşum-durur bil
Bunıñ ḳudretini cümle bilür il

156^a İÜ

5979. Bunıñ toḳsan toḳuz ḳoyunu vardur
Benüm bir ḳoyunım var baña eydür

5980. Baña vir bu ḳoyunu sen birâder
Deyübeni baña virmekde keder

**İnne hâzâ ehî lehu tis'un ve tis'üne na'ceten ve liye
na'cetün vâḥidetün *****

5981. Dimiş Dâvud inşâfsız imişsin
O deñlü var iken ala birisin

5982. Dâvud'dan bu ḥaber ki şâdır olmuş
Ol iki kimse dinür gâyib olmuş

---

* “Korkma! Biz birbirine hasım iki dâvâcıyız... dediler.” (Sâd 38/22)

** “(Dâvûd): Andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur.” (Sâd 38/24)

*** “Bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var.” (Sâd 38/23)

5982 olmuş: olur (İÜ)

Ve zanne Dâvudu ennemâ fetennâhu *

5983. Bilür Dâvud ki Rûyâ hâtûn-içün
Ta'n kıldurdı Dâvud'a o bî-çün

5984. Düşer şahrâya kırk gün dindi Dâvud
Tazarru' eyledi 'afv ide ma'bûd

5985. Vezîrine kodı dir her umûrı
Belürür her işüñ âhir zuhûrı

5986. Düşüp tağlara ağlar idi dâ'im
Yemez içmez dinülür aña şâ'im

5987. Dimiş bir kimse bile ağlayaydı
Bu dertlü yüregimi tağlayaydı

5988. Hudâ-yı Rabb-ı 'izzet dir buyurdu
Ki dört yüz kişi bile ağlar idi

217^b BL

5989. Benî İsrâ'îlî'den dindi erler
Hudâ emriyle anlar bile ağlar

Yâ cibâlü evvibî ma'ahu **

5990. İdermiş tağ u ağaç bile tesbîh
Ve kuşlar da ider tesbîhi taşrîh

---

* "Dâvud, kendisini denediğimizi sandı." (Sâd 38/24)

5986 ağlar idi: ağlardı (**BL**) // şâ'im: şâyim (**BL**)

** "Ey dağlar! Onunla berâber tesbîh edin." (Sebe' 34/10)

5990 tesbîhi: tesbîh-i (İÜ)

5991. Gelürmiş vakthâ aña Süleymân
Tesellî virmek için aña ol cân

5992. Anam dir sizün için guşsa çeker
Süleymân'ı kocup ağlar dir ol er

Ve sahhernâ ma'a Dâvude'l-cibâle yüsebbihne *

5993. İdermiş tağ u taş kuşlar da tesbîh
İşiden şu döker olur idi mîh

5994. Süleymân görüben işidür idi
On iki yılda Dâvud şöyle kaldı

5995. Dâvud bir taşı başıra ururken
Hiţâb irişüp aña dir ki irken

156^b İÜ

5996. Dile hâcât revâ olına Dâvud
Bugün dilemeye maĥlûk i Ma'bûd

5997. Bugün benüm ola dir cümle hâcât
Daĥı ĥayrılar itmeye münâcât

5998. Du'âdan kimse men' itmez Hudâ dir
Meger Dâvud'a virmişdür rızâ dir

5999. Dinür Dâvud o dem depeye çıkup
Depede başını secdeye koyup

---

* "Tesbîh eden dağları da Dâvud'a boyun eğdirdik." (el-Enbiyâ 21/79)

5993 döker: deger (BL)

6000. Didiler secdede kalmışdı kırk gün
Akıtmış gözyaşını gündüz u dün

6001. Anuñ gözi yaşından bitmiş otlar
Anuñ-çün ağlamış dindi bulutlar

218^a BL

6002. Yemek yimedi vü içmedi ol şu
Olupdur secde yiri aña puşu

6003. Ot örter Dâvud'ın başı belürmez
Bu aralıkda diñle ne ola remz

6004. Gelür dergâh-ı Hâk'dan dir ferişte
İ Dâvud ne dilerseñ hâzır işte

6005. Aç iseñ virelüm saña ta'âm yi
Yeycek ister iseñ iç bu şuyı

6006. Dâvud bir kerre dinür eyledi âh
Ol âh âteşi göyündürdi giyâh

F'estağfere rabbehu ve ħarre râki'an ve enâb^{*}

6007. Gelüben Cebre'îl Dâvud'a didi
Ĥudâ luşf-ile seni yarlıgadı

6008. Dimiş Dâvud'a ol-dem dur yuğarı
İnâyet eyledi saña o Bârî

6001 dindi: dinmiş (İÜ)

* F'estağfere: V'estağfır (BL), V'estağfere (İÜ) // "Ve Rabbinden mağfired
dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allâh'a yöneldi." (Sâd 38/24)

6008 dur: tur (BL)

6009. Zebûn oldum baña dermâna iriş
Yapışdı bile andan kalkdı dinmiş
6010. Oturup dahı on gün itdi tesbîh
Haţâsın luţf idenler kıla taşhîh
6011. Gelüp Cibrîl dimiş Dâvud'a işit
İcâzet oldı durğıl eviñe git
6012. İde da'vâ yarınki günde Rûyâ
Varayım Haqq'a dimiş ne buyura
6013. Gelüp Cibrîl dimiş buyurmuş Allâh
Virem Rûyâ eline ola âgâh
6014. Yapışup getüre baña Rûyâ dir
'Ivaż virile oldı emr-i taqđır
6015. 'Ivażum ile ol hoşnûd ola bil
Anuñ 'izzetini göre kamû il

218^b BL; 157^a İÜ

6016. Anı işitdi şükr eyledi Dâvud
Sa'âdetdür mu'înuñ ola Ma'bûd
6017. Gelüp evine hük m itdi yerinde
'İbâdet üzre tesbîhi dilinde

6011 durğıl: turğıl (BL)

6015 'Ivażum: 'Ivâżum (İÜ)

6018. Var imiş Dâvud'ın on oğlu kâmil
Süleymân cümlesinden idi 'âkil
6019. İki şahs Dâvud'a da'vâya gelmiş
Koyun şaldı bu taḥılıma dimiş
6020. Dimiş Dâvud koyun şal taḥılına
Senün de koyunın bunu ki yeye
6021. Süleymân dir ki ben ḥâkim olaydım
Bunu bu vech-ile ḥükm itmeyeydim
6022. İşidüp bu sözi Dâvud kıgırmış
Süleymân'a ne ḥükm olsa yeg imiş
6023. O koyundan bu yıl ḥâşıl olanı
Taḥıl şâhibine virürdüm anı
6024. Taḥıl ıssı ala ḥaḳḳın tamâmen
Begendiler bu ḥükmi ḥâş u 'âmen
6025. Süleymân ḥükümüni begendi Dâvud
Yerüme ḳâ'im olmañ oldu maḳşûd
6026. Dâvud milki anuñ eline virmiş
Bu aralıḳda işler dindi bir iş

6018 Süleymân cümlesinden idi: Süleymân idi cümlesinden (İÜ)

6019 dimiş: dinmiş (İÜ)

6024 Begendiler: Negendiler (BL)

6025 ḳâ'im: ḳâyim (BL)

6027. Getürmiş idi âdem taşı hâtem
Bile almış cinândan çıktığı dem
6028. O taşta 'Ibrî dili yazılıydı
Dâvud oğullarına okı didi
6029. Bu taşı kankıñuz ki okıyasız
Cihân içinde peygamber olasız
6030. Olardan kimse dinür okumadı
Çalışmakta olar kuşûr komadı

219^a BL

6031. Süleymân okumış hâtem yazusın
Okur gayrıları mâtem yazusın
6032. Süleymân aldı yüzük kaçını dir
Gözet burada Yezdân işini dir
6033. Olur Dâvud 'ibâdete müdâvim
Gice gündüz olur tâ'ate kâ'im
6034. Gözin açmışdı ğaflet uykusından
Hudâ emrinde idi cân ile ten
6035. Süleymân'a dimiş 'ahd itmişimdür
Gözüm mihrâbda dâ'im döke dir dür

6033 kâ'im: kâyim (BL)

6035 dâ'im: dâyim (BL); İÜ'de "dir" yok.

6036. Yerüme kâ'im olğıl uyuyayum
O 'ahdümi senüñle ben bulayım

157^b İÜ

6037. Bu gice tâ'at için yirüme dur
Süleymân emriñüz baş üzre durur

6038. Ne miqdâr durayım vaqtin beyân it
Baña iy baba buyruğıñ 'ayân it

6039. Dimiş Dâvud şubh vaqtin kılınca
Ki ben uyğudan ol vaqtin durunca

6040. Dâvud uyğuya meşğül oldı ol şeb
Süleymân dutdı İbrâhîmî mezheb

6041. 'İbâdet üzre dindi oldı kâ'im
Uyandı gördi tâ'ate müdâvim

6042. Du'â itmişdi Dâvud göricegiz
'İbâdet üzre anı bulıcağız

6043. Dimiş ki sen benüm sözümi dutdıñ
Ki va'demi benüm bu demde gütdüñ

6044. Cihân maḥlûkı dir emrüñde olsun
Sözüñe râm olup karşıña dursun

6036 kâ'im: kâyim (BL)

6037 üzredurur: üzredür dir (İÜ)

6038 durayım: durayın (İÜ) // buyruğıñ: buyuruğıñ (BL, İÜ)

6039 vaqtin: vaqtde (İÜ)

6041 kâ'im: kâyim (BL)

6045. Hüdâ Dâvud du'âsın kıldı maqbûl
Hayır du'â ala atadan oğul

219^b BL

6046. Süleymân hükmine virmiş o Mennân
Cemî'i halk kılduğın o Deyyân

6047. Zırh işlerdi Dâvud tevbe itmiş
Süleymân diñlegil ki neler itmiş

Ve 'allemnâhu şan'ate lebûsin leküm *

6048. Dâvud'a zırh öğretdik dimiş Hâk
Di Hâk'ın emrünü dutmayan aħmak

6049. Dimiş Dâvud vezîrüm kim cinânda
Buyurmuş Lâ-yezâl Anṭakiya'da

6050. Şıgırtmacdur vezîrûñ bil ki taħkık
Benüm emrüm müdâmî eyle taşdık

6051. Dâvud çobanı aramağa gider
Görüñ ki emr-i Hâk ile o n'ider

6052. Arayup bulur Anṭaki'de anı
Konuğ olur mısın dir bu zamânı

---

* 'allemnâhu: 'allemnâ (BL) // "Ona, sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik." (el-Enbiyâ 21/80)

6048 öğretdik: öğrendiñ (BL)

6053. Dimiş benden faķır kimesne yoķdur
Ķanâ'at ider iseñ ħayrı çoķdur
6054. Dimiş Dâvud Ķanâ'at iderüm ben
Ķanâ'at ile mu'tâd cân ile ten
6055. İledür Dâvud'ı evine ol cân
Virür Dâvud'ın eline o bir nân
6056. SeĦerden yine řıĦır güdeĦitdi
Gör imdi Dâvud ol arada n'itdi

158^a İÜ

6057. ŞıĦır gütmege bile Ħitdi dinmiş
Olar řıĦırla bir çayıra irmiş
6058. Oturmişlar biraz şu vaķtı olur
Oradan Ķalķuban evine gelür
6059. Çoban bir nânını virür řadaķa
Birin Dâvud'a virür diñle baķa

220^a BL

6060. Dimiş Dâvud ki taĦķıķ beni bilgil
Dâvud peyĦamberem bilür Ķamû il
6061. ŞıĦırtmac dir neye Ħeldiñ ya bunda
Benüm vezîrim olursın cinânda

6060 peyĦamberem: peĦamberi (İÜ)

6062. Hudâ emriyle geldim seni gördüm
Ne hâl üzeresin ben seni bildüm
6063. Şıgırtmac işidüben oldu handân
Hudâ dir eylemiş gör baña ihsân
6064. Dâvud esenleşüben döndi giri
Hudâ gerek kişinüñ dest-gîri
6065. Dâvud egri yola iletmeyedyüñ
Beni derde giriftâr itmeyedyüñ
6066. Hiţâb irmiş ki evvel beg gibi sen
Gelürdüñ mescide iy vech-i ahsen
6067. Belâdan-şoñra miskîn gibi geldüñ
Şuç itmiş suçlular hükümünde oldüñ
6068. Dâvud'ın yaklaşur va'desi çünkim
Gelür 'Azrâ'il âdem şekli bil kim
6069. Oturur Dâvud'ın hâtûnı ile
Süleymân anesi şorar ki bile
6070. Ne kişisin neye geldiñ buraya
Kelâmuñ hoş gelür dostum bu râya

6065 Dâvud: Dâvud'ı (İÜ)

6066 evvel: ol (BL)

6071. Baña hoş gelmemişdür dir bu vaz'ın
Kelâmum yâd ile yok nedür aşluñ
6072. Ki yâd kişiyle ben söyleşmedüm hiç
Buraya geldigüñ gelür baña güç
6073. Dimiş yüri ki Dâvud gelmedin git
Dimiş ki korkmazam sen virme ögüt
6074. Bu söz üzerine Dâvud gelür dir
Duruban Dâvud'a selâm virür dir

220^b BL

6075. O dem kabz itdi Dâvud rûhını ol
Bilür 'Azrâ'il'i böyle bulur yol
6076. Haber eyler oğullarına evvel
Dimiş babañuz öldi cümleñüz gel
6077. Süleymân'ı muqaddem geldi dinmiş
Babasın göricek feryâda irmiş

158^b İÜ

6078. Buyurur kuşlara geriñ kanadı
Ki halka gölge ide anı Hâdî

6072 kişiyle: kişi ile (İÜ) // gelür baña: baña gelür (İÜ)

6073 yüri ki: ki yüri (İÜ) // ki korkmazam: ben korkmazam (İÜ)

6076 evvel: ol (BL)

6078 geriñ: garıñ (BL)

6079. Nice murg dahı Hind'den misk getirür
Kefenine koyarlar bûyı durur
6080. Dinür kabrinde el-ân bûy-ı misküñ
Dimâğı per idüp deprene 'ıŝkuñ
6081. Tüketdi eşki çeşminden anuñ-çün
Anuñ rûhını şâd eyleye bî-çün
6082. Cihân bâkî degil kimseye taḥkîk
Bulara eylegil ḥâliñi taṭbîk

Beyt

6083. Oқuna Fâtiḥa rûhına anuñ
Açıla üstüñe bâbı cinânuñ

Fâtiḥa*

6080 Dimâğı: Tımâğı (BL)

6081 Tüketdi: Tükendi (İÜ)

* BL'de yok.

KıŖŖa-i Süleymân Nebî ‘aleyhi’s-selâm

6084. Süleymân’a irer irŖ ile Ŗâhlık
İrer maĥlûka cümle Ŗâdmânlık

Ve veriŖe Süleymânü Dâvude*

6085. Süleymân taĥtına oturdı ol gün
Ki bildiler o günü il ile gün

6086. Benî İsrâ’îl’i eyledi iĥzâr
Gelüben cem’ olurlar yâr u aġyâr

221^a BL

6087. Babam milkiñüze peygamber idi
Cihân dolusı taĥkîk bir er idi

6088. Beni ki pâdiŖâĥ itdi o Mennân
Baña akrânı göstermeye devrân

6089. Ki benden evvel ü Ŗoñra gelenler
Benüm ĥudretimi bulmaya bir er

6090. Ĥudâ iĥsânı ki bendeye oldı
Ne bulacaĥ-durur kimse ne buldı

6091. Süleymân idinübdı murġı câsûs
Tecessüsde idi Kıpçaĥ ile Rûs

** Dâvude: Ve Dâvude (BL) // “Süleymân Dâvud’a vâris oldu.” (en-Neml 27/16)

6092. Ne iş olsa cihân rûyında bir an
Haber getirür idi murğ-ı perrân

6093. Süleymân dir İlâhâ milkim arttır
Du'â ile ire maqşûdına tîr

6094. Cihânuñ şehlerin ref' eylemişem
O şâhlıklar senüñdür cümlesi hem

159^a İÜ

6095. Ki senden gayrı şâh yokdur cihânda
Ferîd-i 'âlem eyledüm zamânda

6096. Dimiş ki yâ İlâhî dahı artur
Buyurmuş dîvler olsun bile mestûr

6097. Buyurmuş Haq ki yil emründe olsun
Ve yir üstündeki maḥlûk da olsun

6098. Süleymân'a nebâtât söylesün dir
Neye dermân ise 'arz eylesün dir

6099. Hudâ lâyıq görüp virdi buları
Süleymân çünkü oldı tâcdârı

6092 murğ-ı: kır (BL)

6093 milkim: hüküm (İÜ)

6096 dîvler: devler (BL)

6097 yil: bil (İÜ)

6099 lâyıq: lâ'ık (İÜ)

6100. Ğurûr çekmedi dir ol şâhlığına
Müdâvim oldı Yezdân kulluğına

6101. İder cem'ıyyeti kuvvetlü dıvler
Olara yapdurur hânlar u evler

221^b BL

6102. Buyurmuş dıvlere bir gün Süleymân
Döşeñ on yedi ferseng didi meydân

6103. Biri altun u gümüş ola kerpiç
Berâber yapıla olunmaya pîç

6104. Zemîni şâfi gümüşden döşene
Aña hiç kimse bulmaya bahâne

6105. Buyurmuş dıv ü perfiye o sultân
Yapalar şırçadan bir şehri ol an

6106. Dinür on iki biñ arşun uzunı
Kimi yetmiş biñ ola dimiş eni

6107. Anuñ dir dört bucağında birer köşk
Yapıla balçığı anuñ ola mişk

6108. Üzeri kubbe ola şırçadan dir
Dizile yer yerin dürr ü cevâhîr

6100 Ğurûr: Ğurû (BL)

6101 dıvler: devler (BL)

6102 dıvlere: devlere (BL) // on yedi: on on yedi (BL); “ferseng” kelimesi İÜ’de
mısra içinde “fersah” yazılmış, derkenârda “fersah” olarak düzeltilmiş.

6107 ola: o (İÜ)

6109. Dikile kıbbeye la'lı 'alemler
Şu'â'ından o şehre ola münevver
6110. Çerâğ yanmaya ol şehre şeb içre
Şu'â'ı görine dinmiş meh içre
6111. Bular olur müheyyâ gör ne işler
Yapar bir taht bu arada dimişler
6112. O şehre önünde bir taht kıldı bünyâd
Muraşsa' şîr-i mâhî 'ûd ile 'âd
6113. Dizilmiş bunlara 'ûd üzre cevher
Ne deñlü var ise şan'atda her er
6114. Eger perrî vü dîvdür murğ u insân
Hünerler harc iderler bilüp inan
6115. Dinür tûlı vü 'arzi dört ferseng
Yürür dîvâne sağlar ü dahı leng

159^b İÜ

6116. Konur eyvâna dört yüz kürsî dinmiş
İki yüzi zer u ikisi gümüş

222^a BL

6117. Benî İsrâ'il'ün 'âlimleri hep
Oturup kürsîlerde dutdı mezhep
6118. Ve taht etrâfına bir bağçe olur
Taşı altun gümüş ile yapılır

6119. Dökerler kum yerine dürr ü cevher
Şanâyi' h̄arc ider ehl-i hün̄erler
6120. İki yanına tahtuñ iki ağaç
Diñilür zer degildür bil ki ol 'âc
6121. Yeşil zümürüd olmuş yaprağı bil
Anuñ vaşfin idemez bilesin dil
6122. Ol ağaçlarda konar murg-ı t̄avus
Birer kerkesle itmişler olar üns
6123. T̄avusuñ perri müzeyyen muraşsa'
Kaşır yüksekde görünür murabba'
6124. Zümürüdden budagı zer ağacuñ
Bahâsı yitmeye cümle h̄arâcuñ
6125. Yine zümürüd üzüm çubuğı dir
Cevâhirden üzümüñ tıpkıdur dir
6126. Ve tahtuñ altmış ayak nerdübânı
Mücevher mîh-ile olmaz beyânı
6127. Süleymân tahta kaçan otururdu
O taht ol demde çerh urup dönerdi

6119 Dökerler: Dökülür (İÜ)

6120 'âc: gâc (BL)

6123 perri: biri (İÜ)

6128. Açar imiş o kuşlar kanadını
Gerer arslan pençeyle tenini
6129. Ve dört yaña bakup ükrerdi arslan
Gören da'vâcı söylemezdi yalan
6130. Süleymân tahta çıkup oturacak
O t̄avuslar o dem cevlân kılıcağ
6131. Dinür iki gögercin rahle ile
Getürürler o dem Zebûr'ı bile

222^b BL

6132. Zebûr'ı oğur idi dir Süleymân
Kulak dutardı maḥlûk deng ü ḥayrân
6133. Dîvânda bağladı şaf dört biñ âdem
Olar ardında dört biñ dir çeker dem
6134. Gelüp evde ider eyle edâsın
Ḥudâ maḥbûle irgirmiş du'âsın
6135. Yedi yüz 'araba tuz maḥbahında
Ki her rûz ḥarca sürerlermiş anda
6136. Dinür dört biñ tağı bir bir kodurur
Olar üstine dir tılsım urur

160^a İÜ

6132 Kulak dutardı: Ağız açardı (İÜ)

6137. Kaçan kim çıkup anda otururdu
Kanat gerüp o kuşlar dir dururdu

6138. O tahtı yıl götürüp gider imiş
Bir aylık yola öyleye irermiş

6139. Yine aḥşama bir ay yola irer
Eser âheste ol bâd şanma yiler

Ġudüvvühâ şehrün ve revâḥuhâ şehrün *

6140. Bile gezdürdi kudret çeşmesin Ḥaḳ
Süleymân'a 'inâyet itdi el-ḥaḳ

Ve eselnâ lehu 'ayne'l-ḳıtrı **

6141. Ḳıtr çeşmesi Ḥorâsân tağından
Ḥavâşşı çıkmaya dir ḳulağundan

6142. Ki marzâ cânavâr içse o şudan
Devâ irişdürür Yezdân puşudan

6143. Ve Ḳıtr'dan bakır ḳalay aḳardı
Aḳar altun deyu maḥlûḳ bakardı

6138 götürüp: getürüp (İÜ)

* Ġudüvvühâ: Nemüddühâ (BL) // “Sabah gidişi bir aylık mesâfe, akşam dönüşü yine bir aylık mesâfe...” (Sebe’ 34/12)

** eselnâ: erselnâ (BL) // “Ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık.” (Sebe’ 34/12)

Ve mine'l-cinni men ya'melü beyne yedeyhi *

223^a BL

6144. Süleymân diledügin hâzır eyler
Cihânda çâr eşer kor gör ki neyler

6145. Biri hâmmâm degirmendür birisi
Kirec pişmek demür pişmek ikisi

6146. Niçe yüz dîvleri dir bağlamışdı
Olar işden kaçardı añlamışdı

Ve mine'ş-şeyâfîni men yegüşüne lehu **

6147. Süleymân dir İlâhâ hazretüñden
Tazarru' olunur ki 'izzetüñden

6148. Bu maḥlûka virem bir gün ğidâsın
Umaram ben bunıñ senden 'atâsın

6149. Dimiş Hâk iy Süleymân benden artık
Rızık virmeye maḥlûka az u çok

6150. Bu ni'met pâdişâhlıkla virildi
Ḳamû maḥlûk ḳapumuza dirildi

---

* "Cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı." (Sebe' 34/12)

6146 BL'de "dir" yok.

** yegüşüne: yegüdüne (BL) // "Şeytanlar arasından da onun için dalgıçlık edenler vardı." (el-Enbiyâ 21/82)

6148 ğidâsın: ğitâsın (BL) İÜ'de mısra içinde de "ğitâsın" şeklinde yazılmış, ancak kenarda düzeltilmiş.

6149 BL'de "rıziq" kelimesinin "re"si yok.

6151. Müyesser eyle rızıklarını virmek
Senüñdür cümleden almağ u virmek

6152. Buyurur ol Kerîm destûr virilür
Nidâ olur o maħlûkât dirilür

6153. Filân gün rızkıñuz virsün Süleymân
İşidüp bu nidâyı ins-ile cân

160^b İÜ

6154. Sekiz aylık yol uzunı yer itmiş
Ta'âm pişmek için görgil ne itmiş

6155. Buyurdi orada pişe ta'âmı
Ziyâfet ide idi hâş u 'âmı

6156. Yite meşrıka mağribe ta'âmı
Ki toylaya o gün cümle enâmı

6157. Yedi yüz yetmiş arşun boylu çölmek
'Adedde yedi yüz biñ ola gelmek

223^b BL

6158. Buyurdi hâzır itdiler yemekler
Çekerler dîv ile insân emekler

6159. Dimişler yâ Süleymân oldu hâzır
O cümle aç olanlar oldu nâzır

6152 o: vü (BL)

6154 yer itmiş: yaratmış (BL) // görgil ne itmiş: görgil ki n'itmiş (İÜ)

6157 'Adedde: 'Adede (BL)

6159 oldu hâzır: hâzır oldu (İÜ) // oldu nâzır: nâzır oldu (İÜ)

6160. Buyurmuş mağrib ü meşrika i'lân
Toyuna oradan öyünün alan
6161. Deñizden baş çıkarur bir balık dir
Hudâ şaldı beni nafaşamı vir
6162. İversin dir Süleymân yi ucından
Deyüben var yerüñe yine bundan
6163. Çıkarmış yarısın yir üzre balık
Yarısı baħr içinde gör ki Hâlîk
6164. Ne kudret gösterür 'ibret-nümâyı
Balık yimiş kamû hâzır olanı
6165. Ve cümle çölmegi yutmuş bile dir
Süleymân'a yine ider gile dir
6166. Süleymân görüben hayrân olur dir
Zuhûr ider burada emr-i taqâdir
6167. Süleymân'a dimiş üç böyle rızķum
Virür dir Haķ bugün ben aç kaldum
6168. Süleymân işidüp dir gitdi 'aklı
Yine başına gelür oldu naķli
6169. Varup secdeye tevbe itdi dinmiş
Kemâl-i kudret-i Haķķ'ı o bilmiş

6164 Yarısı: Yarısını (İÜ)

6170. Dimiş ben yoĥsulam sensin ġanî Ĥaġ
Ġunâh ‘afvidici fâ‘il-i muılaġ

Ĥattâ izâ etev ‘alâ vâdi’n-nemli *

6171. Süleymân taĥtını yil ġötürür dir
Dimişler ba‘zılar ata binüp dir

224^a BL

6172. Giderken ‘askeriyle dir Süleymân
Ĥarınca deresine uġrar ol an

6173. Ĥarıncanuñ begi çağırdı dinmiş
Süleymân ‘askeriyle yâd u biliş

161^a İÜ

6174. Gelürler iniñüze giriñüz siz
Sözümü esleyüben durıñuz siz

6175. Emân bulun u olmañ pâymalı
Bile emr eylemiş Ĥaġ bu me‘âli

6176. İrişdüre Süleymân ġulaġına
Ra‘iyyet nice ġözlenür biline

6177. Ki maġrûr olmaya ĥâline dindi
Süleymân emr-i ġarıncayı bildi

Fetebesseme đâĥiken min ġavlihâ**

---

* “Nihâyet ġarınca vâdisine geldikleri zaman...” (en-Neml 27/18)

** “(Süleymân) onun sözünden dolayı ġülümsedi.” (en-Neml 27/19)

6178. Süleymân geldi qarınca sözine
Tazarru' a du'â aldı diline
6179. İlâhâ bu qarincanuñ lisânun
Baña bildür bularuñ hâsb-i hâlün
6180. Dağı bir hâşşa virgil baña yâ Rab
Rızâñ üzere idem işleri hep
6181. Hâşirde peygamber olunam yâd
Rızâñ üzre ola her işler âbâd
6182. Qarincanuñ begini kıldı da'vet
Nidâñla bu qarınca kıldı 'avdet

**Hâzret-i Süleymân Nebî 'aleyhi's-selâm qarınca ile
mükâlemesidür**

6183. Niçün kıldıñ nidâ qarınca kaçdı
İnine girmek için yolın açdı
6184. Beni zâlim mi şanduñ böyle itdüñ
Qarincalaruñ ile neye gitdüñ

224^b BL

6185. Qarınca begi virür dir cevâbı
Süleymân'a dimiş kaçıma anı

6182 'avdet: da'vet (iÜ)

6184 zâlim: tâlîm (iÜ)

6186. Te'ennî üzre eylegil kelâmuñ
Elem virdükde ben dahı selâmuñ
6187. Beni de sencileyin pâdişâh bil
Beyân ola taşarrufda olan il
6188. Henüz kırk biñ mevâzi' şâhıyam ben
Ve her mevzi'de kırk biñ âşafi ten
6189. Vezîrimdür benüm bil tâcdârı
Dutubdur 'askerim cümle diyârı
6190. Hüdâ kudret viripdür diñle şâhım
Baña ki emr ide ol pâdişâhım
6191. Şıyam ne deñlü çokluk 'asker ola
Benüm cismüm za'îf oldıysa n'ola
6192. Niçün kaçduñ dimiş aña Süleymân
Dimiş bu yerde zer var bilüp inan

161^b İÜ

6193. Bilürem ki tama'kâr olur âdem
Çazarlar yiri altun için ol dem
6194. Kırıla ayak altında 'asâkir
Baña 'itâba ola emr-i taqdîr

6186 üzre eylegil: üzere eyle (İÜ)

6194 'itâba ola: 'itâb ola dem-i (BL)

6195. Re'âyaya gerek müşfik şehinşâh
Su'âl itmeye yarınki gün Allâh
6196. Neye sen kaçmaduñ dimiş Süleymân
Re'âya gözlemekdür vâcib olan
6197. Belâ vaktinde şâh kaçmaz durur dir
Süleymân bunda vardur hüsni-i tedbîr
6198. Süleymân dir ki bu 'ilmi ne bildiñ
Bu ta'lîmi baña di nirden aldıñ
6199. Dimiş ki iy Süleymân 'ilm eyesi
Hemân kendüñi şanmağıl deyesi

225^a BL

6200. Hüdâ bir kişiye virmedi 'ilmi
Müdâm kendüñe 'âdet eyle hilmî
6201. Dilerseñ şorayım saña mesâ'il
Saña da öğredeyim anı da bil
6202. Benüm de 'ilmümi ol an bilesin
Beni de hayr ile yâd eylesin
6203. Süleymân dir aña eyle su'âliñ
Ne idi Hâzret-i Hâk'dan murâdıñ

6199 Dimiş ki: Dimiş dir (İÜ)

Rabbi[’ğfirlî ve] heb lî mülken *

- 6204.** Süleymân dir diledüm pâdişâhlık
Ki benden ğayrı bulmaya ululuk
- 6205.** Hased bûyî gelür dir bu kelâmdan
Peğamber olan kaçınur andan
- 6206.** N’olaydı her kişi sultân olaydı
Bunı dilemiş olmasañ n’olaydı
- 6207.** Süleymân’a gelür güç bu hıfâbı
Aña gösterdi dir vech-i ’ikâbı
- 6208.** Kelâm-ı Hâk katı gelür kişiye
Ki inşâf yegdir irkege dişiye
- 6209.** Qarınca dir ki dağı ne diledüñ
Diledügiñ me’âlini bileydüñ
- 6210.** Diledüm hâtemüm taşını andan
Cihân milki elümde ola ol an
- 6211.** Qarınca dir bunıñ ma’nâsını bil
Zemîn ile zamânda cümle tekmîl
- 6212.** Olan mağlûk bir taşın bahâsı
Ki taşca dutmağ olur ünâsı

---

* “Rabbim! Beni bağışla ve bana hükümrânlık ver.” (Sâd 38/35)

6206 İÜ’de ikinci mısraın başına sehven “N’olaydı” kelimesi yazılmış.

6208 yegdir irkege: yegdürür erkek (**İÜ**)

162^a İÜ

6213. Dimiş qarınca dağı ne diledüñ
Yilüñ emrimde olmasını bilüñ

225^b BL

6214. Bilür misin bu ma'nîyi de andan
Dimekdür ol Kerîm'ün 'ibretünden
6215. Geçer devrânda yıl gibi olan câh
Elüñden gidicek sen çekmegil âh
6216. Dağı ne diledüñ Perverdigâr'dan
Ne işşı eyledüñ bu cümle kârdan
6217. Süleymân dir ki dîv perî ola râm
Tedârük üzere dinilmedi kâm
6218. Bular hakkında olmayaydı evhâm
Melekler olaydı saña huddâm
6219. Gele âhîr zamânda peygamber
Buları dilemeye hîç o gevher
6220. Ferişteler anuñ emrinde ola
Bu ihsânı Hudâ aña buyura
6221. Süleymân dir ki ol nice kişidür
Dimiş âhîr zamânuñ serveridür

6214 ma'nîyi de: ma'nî de (BL)

6217 dîv perî: dîv ü perî (İÜ)

6222. Anuñ nâmı **Muhammed Muştafâ**'dur
Anuñ aşhâbı bil ehl-i şafâdur
6223. Bu cümle peygamberüñ o mihri
Ki memhûrdur anuñ taḥkîk zahrı
6224. Anuñ 'ışkına ḥalk oldu bu maḥlûk
Anuñ muḥabbetine az ile çok
6225. Süleymân dir qarınca it naşîhat
Dimiş ki eylegil sen ḥayre niyyet
6226. Elüñ altında olana 'adl kııl
Egilmeye olarda zûlm-ıla kııl
6227. Dimiş qarınca her gice çıkaram
Elüm altında olana baqaram
6228. Görürem birbirine zûlmı var mı
Var ise ref' iderem anda zûlmı

226^a BL

6229. Eger şayru olurlarsa şorarum
Giceler içre dir ben böyle kârüm
6230. Süleymân göçmek ister ol aradan
Qarınca dir konuqlan göç buradan
6231. Süleymân dir konuqluğın ne ile
Qarınca dir Hudâ'nuñ virdigiyle

6229 olurlarsa: olursa (İÜ)

6232. Süleymân dir getürgil ni‘metüñi
Getürdür bir çekirgenüñ budunu

6233. Süleymân anı görüp güldi didi
Bu deñlü ‘askere bu bud ne idi

162^b İÜ

6234. Dimiş berekete baķ aza baķma
Yiter bu ‘askerüñe bil bu loķma

6235. Di **bismillâh** şunğıl loķmaya sen
Ki besmeleyle ol loķmayı yeyen

6236. Deyüben qalmamış aç ‘askerinde
Zevâda da götürürler belinde

6237. Süleymân anı gördi secde itdi
Ki benüm gibi yüz biñ bende gitdi

6238. Ki sensin pâdişâh-ı Lâ-yezâlî
Zelîldür ğayrılar yoķlukda varı

6239. Oradan dir Süleymân eve geldi
Dinür kırķ gün ‘ibâdet üzre oldı

6232 Getürdür: Getürür (İÜ)

Hikâyet-i Belkîs

6240. Süleymân Nebî dir sefer itdi
O cümle murğ kıanadın açdı durdı

6241. Süleymân kıondı gördi hüdhüdi yok
Anı dört yaña bakup gözledi çok

**Feķâle mâ-liye lâ ere'l-hüdhüde em kâne mine'l-
ġâ'ibîn ***

226^b BL

6242. Dimiş ki ne ola hüdhüd görünmez
Ki hüdhüd olmasa dir şü bulunmaz

6243. O hüdhüdde iki ĥaşlet var imiş
Süleymân'a iderdi gölge dinmiş

6244. Şü kıanda var ise bulur imiş ol
Nazar ile yer altına irer yol

6245. Süleymân'a şü ĥâcet olmuş ol an
Bulunmamış aranmış hüdhüd iy cân

6246. Süleymân kıakımış ol anda aña
Görelüm ĥâl-i hüdhüd ne bu yaña

**Le-ü'azzibennehu 'azâben şedîden ev le-
ezbeħannehu ****

---

* "Hüdhüdü niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı kıarıştı, dedi." (en-Neml 27/20)

** "Ya onun canını iyice yakacağım, yahut onu boğazlayacağım!" (en-Neml 27/21)

6247. ‘Azâb idem ben aña gāyet ile
O hâl içinde kendin oda bile

Fe-mekeşe ğayre ba’îd *

6248. Birazdan geldi hüdhüd durdı karşı
Süleymân dir ki kadayduñ yaman hû

6249. Dilemiş ki ‘azâb eyleye fevrî
Dimiş ki eyledüm ‘âlemde devri

6250. Ki bir nesneyi bildüm bilmedüñ sen
Çağıdı görmedi bu sözi ahsen

163^a İÜ

Ve ci’tüke min Sebe’in bi-nebe’in yakîn **

6251. Dimiş hüdhüd bilüñ melik seyrden
Gelürem biliñüz yahşi haberden

6252. Getürdüm size bir dostuñ selâmun
İşit imdi bu ednânuñ kelâmun

**Ve ci’tüke min Sebe’in bi-nebe’in yakîn. İnnî
vecedtü’mre’eten *****

227^a BL

---

* “(Hüdhüd) çok geçmeden geldi.” (en-Neml 27/22)

6248 kadayduñ: kanda idüñ (İÜ)

** “Sebe’den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim.” (en-Neml 27/22)

*** **BL**’de sadece “İnnî vecedtü imre’eten” kısmı var. // “Sebe’den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim. Bir kadınla karşılaştım...” (en-Neml 27/22-23)

6253. İrişdüm bir zene kim pâdişâhdur
Ve ni'metlü şanuram kendü mâhdur

6254. Tapar çerîsi ile ol güneşe
Görüben kılmışam hayrân bu işe

6255. Süleymân işidüp durdı yerinden
Tamâm haz eyledi hüdhüd dilünden

Ķāle senenzuru e şadaĶte em kunte mine'l-kāzibîn*

6256. Süleymân didi göreyin kelâmuñ
Eger doğruyısañ añıla nâmuñ

6257. Dinilmiş âşafı kığırdı anı
Açar âşafa bu râz-ı nihânı

6258. Ne dirsın bu kelâmuñ şıĶhatine
Nihâyet yok o Yezdân kudretine

6259. Dilerse pâdişâh eyler gedâyı
Dirîğ itmez o maĶlûĶdan 'atâyı

6260. Murâd ise bunıñ aşlını bilmek
Kemâli üzre gavırına irişmek

6261. Yazıñ nâme virüñ hüdhüde anı
Ulaşdurur anı gerekse cânı

---

* “(Süleymân Hüdhüd’e dedi ki): Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız.” (en-Neml 27/27)

6262. Anı nâmede eyleñ dîne da'vet
Ne vech-ile ider görüñ itâ'at
6263. Müselmân olmaz ise vara 'asker
Döküle üzerine dîv ile er
6264. Helâk eyle kamûsın kıoma kimse
Ditirer murğ u mâhî nâmuñ aña
6265. Dimiş ki imdi aña nâmeyi yaz
Ma'ânisi çok ola yazısı az
6266. Dimiş Tevrât'da bir nâm var yazayım
Muqaddem sizüñ ismiñüz añaayım

227^b BL

**İnnehu min Süleymâne ve innehu bismillâhi'r-
rahmâni'r-rahîm. Elâ ta'lû 'aleyye ve'tûnî
müslimîn ***

6267. Süleymân Nebî'yi ki sen bilesin
Ki Belkîs'sin bu nâmeyi göresin
6268. Güneşe tıpar imişsin günâhdur
Güneş devr itdürici bir ilâhdur

6263 dîv ile: dîvle (BL)

6264 Ditirer: Ditrer (İÜ)

6265 nâmeyi: nâmei (BL)

* "Mektup Süleymân'dandır, rahmân ve rahîm olan Allâh'ın adıyla (başlamakta)dır. Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır.)" (en-Neml 27/30-31)

6267 nebîyi ki: nebî ki (İÜ) // nâmeyi: nâmei (BL)

163^b İÜ

6269. Beni bil peygamber Hakk'ı bil bir
Müselmân olmağa sen eyle tedbîr
6270. Yazıldı nâme hüdhüd aldı gitdi
Dinür ki varuban Belkîs'e yitdi
6271. Su'âldür ki Süleymân kendü adın
Muqaddem yazdı naql eyle murâdın
6272. Hudâ nâmından evvel neye kıldı
Bu hâl için göre ne nükte buldı
6273. Cevâb budur ki küffâr idi ol kavm
Sögerler bilürem ki baña ol cem
6274. Hudâ nâmını te'hîrden murâd ol
Buradan zâhir oldı bil ki medlûl
6275. Alup hüdhüd yürüdi Belkîs'e dek
Bu yolda biline ki çekdi emek
6276. Dehene nâmeyi alup o hüdhüd
Girür sarayına ol dökmedin süd
6277. Kômış ol nâmeyi Belkîs öñine
Bağar dir Belkîs'i mühr-i nigîne

6276 nâmeyi: nâmei (BL)

6277 nâmeyi: nâmei (BL)

6278. Ta' accüb eylemiş gördükde Belķīs
Baķup hüdühüdi dir eyledi teşhīs
6279. Uçup hüdühüd ķonup giride durur
Tevakķufda durur ki ne buyurur
6280. Aķuban oķumış nâm-ı Süleymân
Dimiş hüdühüde aķız aķup ol an

228^a BL

6281. Seni bu araya kim gönderüpdür
Ĥudâ hüdühüde ol an dil virüpdür
6282. Dimiş ki âdem ü perî vü dîvüñ
Ve ĥayvânât-ı vahşî daĥı bilüñ
6283. Ve cümle murġlaruñ ü daĥı maĥlûķ
Muťî'dür emrine anda ĥilâf yok
6284. O şâh-ı kâmkâruñ nâmesidür
Bunu yazan o kâtib ĥâmesidür
6285. İşidür hüdühüdüñ Belķīs kelâmuñ
Getürür dir o beglerüñ olanın

6278 İÜ'de "eylemiş"deki "şın"ın noktaları yok.

6279 giride: giri yiride (İÜ)

6280 aķız: aķır (İÜ)

6285 İşidür: İřidüñ (İÜ) İkinci mısraın başı her iki nüshada da "Getürür dur dir" şeklindedir. Ancak bu okuyuş vezni bozmaktadır.

6286. Dimiş ki ulu şâhdan nâme geldi
O nâmeyi bilün ki kuş getürdi
6287. İder mefhûm-ı nâmeyi beyân ol
Buña ma'kûl tedbîr ile bulıñ yol
6288. Sizün benden ziyâde 'aqlıñuz dir
Süleymân nâmesidür 'aqlıñı dir
6289. Deyu eyler hiţâbı anlara hoş
Anuñ deryâ-yı 'aklı eylemiş cûş

164^a İÜ

6290. Dimiş begler ki kudret var ziyâde
Ne fermân ide ol albi küşâde
6291. Muţî'uz emrine fermân anuñdur
Cevâhir ma'denidür kân anuñdur
6292. Gelür ise Süleymân bunda taħķîķ
Çekersiz cümleñüz biline taźyîķ
6293. H ar b olur elim z her ne kim var
Ted r kle gerekdür buña  ş r
6294. Rev dur ilçi göndermek o ş ha
Rev n eyleñ hem n ilçiyi r ha

6286 n meyî: n mei (BL)

6287 n meyî: n mei (BL)

6290 albi k ş de: alb-i k ş de (İÜ)

6291 Muţî'uz: Muţî'um (İÜ)

6293 elim z: elim z (BL)

6295. Eger mâl ile bulursa tesellî
Bu tedbîrden olunur hâli belli

228^b BL

6296. Eger mâl almaya peygamber ola
Anuñ nûrânî vechi albe dola

6297. Düzüp pîşkeş tedârük eyleñüz dir
Çaır gözlü biñ at biñ ul yede dir

6298. Muraşsa' her atun eyer uyanı
Ve altun tellidür elik olanı

6299. Ve dört altun kerpiç bile virmiş
Kemâl-i 'izzet üzre nâme yazmış

6300. Dimiş ilçi süricek işige yüz
Hediye ola mabûl bendeyüz biz

6301. Süleymân bildi evvel bu me'âli
Diledi eyleye Belis'e âlı

6302. O an kesirdi dört yüz zerdî kerpiç
Cihân rûyında bu olmadı dir hiç

6303. Ve dört bin ul muraşsa'dur libâsı
Muraşsa' dutdı evgânı havâşşı

6297 Düzüp: Diyüp (İÜ)

6303 muraşsa'dür: muraşsa' dir (İÜ)

6304. Girüp meydâna devürdi oları
Göre tâ kim gelen ilçi buları
6305. Gelüp Belķis'ün ilçisi görür dir
Işırup barmağın hayrân alur dir
6306. onur dîvânda dört kerpiç alur yir
O dört kerpici ilçi anda or dir
6307. Ki biñ getürdügi adar görürler
Biraz eyyâm dembeste alurlar
6308. Görür ilçi Süleymân heybetini
Kemâli ile añlar udretini
6309. Görürler taht havâ üzre mu'allak
Ve dört biñ uş anadın germiş el-ak
6310. Süleymân'a iderler gölge anlar
Ve durmuşlardı şâf şâfın erenler

229^a BL; 164^b İÜ

6311. Ve dîvler perîler yirince durmuş
Dîvân maħlû-ıla dopdolu olmuş
6312. Süleymân taht üzere şavlet ile
Başında tâc oturur devlet ile

6307 adar: âdir (BL)

6309 “germiş” kelimesi İÜ’de mısra içinde “gümüş” olarak yazılmış, kenarda düzeltilmiş.

6310 durmuşlardı: dumuşlardı (BL)

6311 dopdolu: toptolu (İÜ)

6313. Süleymân ilçiyeye dir mâl gerekmez
Cihân mâlî virilse te'sîr itmez
6314. Baña Yezdân o deñlü virdi mâlî
Baña ma'lûm-durur mâlîñ me'âli
6315. Sizi Tañrı'ya da'vet iderem ben
Getürürseñüz îmân buluñ eymen
6316. Eger ki Tañrı'ya dönmeysesiz siz
'Asâkîrüm elünde kırılırsız
6317. Çü Belkîs'üñ yanına irer elçi
İder Belkîs'e edeble keleci
6318. Ne kim görmîş hikâyet eylemiş dir
İder Belkîs'e te'sîr emr-i taqđır
6319. Cevâbîña muqâbele olunmaz
Anuñ re'yinde hîç noqşân bulunmaz
6320. Anuñ dînine girmekdür şavâbı
Gider sen dîdeden ğafletle hâbı
6321. Yarağ idüñ Süleymân'a varula
Anuñ emri üzerine oluna

6319 bulunmaz: olunmaz (İÜ)

6320 Gider sen: Gide tâ (İÜ); hâbı: h'âbı (İÜ)

6322. Süleymân dahı hüdhüdi revâna
İder ki tâ anuñ yanına yana
6323. Ne yire onalar ne söyleşeler
Oları göricek ne deye iller
6324. Varup hüdhüd olarla bile olmış
Olaruñ cümle esrârını bilmiş
6325. Dinür Belķis tedârükle bezemiş
Olar dört yüz aravaş idi dinmiş

229^b BL

6326. Ve dört yüz deve yükiyle hediyye
Ve dört yüz atlu bindi dindi bile
6327. Ve Belķis begridi yürüdi yola
Şikârını diler getüre ula
6328. O Belķis tahtını hüdhüd hikâyet
Süleymân'a o ılmışdı rivâyet
6329. ulakdan 'aşığı oldu Süleymân
Anı görmeklige iver idi cân

Vaşf-ı taht-ı Belķis

6330. O tahtı oldu dirler hâm gümüşden
Ve dört yanında dört arslan da andan

165^a İÜ

6328 hikâyet: hikâye (İÜ)

6331. Ve dört bucağda dört tâvus olmuş
Gözinüñ birine yâkût konmuş
6332. Ve altmış arşun uzun kırk da eni
'Acâ'ib kışşalardur diñle bunı
6333. O taht ardına sırça perde olmuş
Kulağ dut bunda üstâdlar ne kılmış
6334. O perdeye diker beş yüz direk dir
Otuz arşun direk kalıñı yir
6335. Direkler üzre itmiş sırça evler
Her evi birbirine bend iderler
6336. O evler üzre kıbbeler yapılmış
Biri altun biri gümüşden olmuş
6337. O kıbbe üzre yâkütler konulmuş
O şehrüñ üzerine şu'le virmiş
6338. Dinür Fir'avn u Nemrûd'dan ziyâde
O Belkîs kudreti kılmış ihâta
6339. On iki biñ şu başısı yürür dir
On iki biñ kişi her şu başı bir

230^a BL

6331 Gözinüñ: Görinüñ (BL)

6332 'Acâ'ib: 'Acâyib (BL)

6334 kalıñı: falığı (BL)

6340. Taşarruf ider-imiş gice gündüz
Şanasın âsmân yüzünde yıldız
6341. Dinür Belķīs ki bir menzil yürüdi
Süleymân-ı zamân da anı bildi
6342. Diledi Belķīs'ün tahtını evvel
Getürmesine huddâm uralar el
6343. Aña getürmege olmaya minnet
Aña ızhâr olına özge kudret
6344. Didiler kim getüre bunı andan
Tetebbü' olına ins-ile cinden

Ķāle 'ifrîtün mine'l-cinni ene âtîke *

6345. Olur cinler ulusu anda hâzır
Bu hıdmete göz açdı oldu nâzır
6346. Dimiş bunda getürsin anı fevrî
Dağıtmadın bu dem siz iş bu devri

Yâ eyyühe'l-mele'ü eyyücum ye'tînî bi-'arşihâ **

6347. Süleymân dir ki bu dem ola bahtı
Getüre bu aralığa o rahtı

6341 Belķīs: Belķīs'a (BL)

* "Cinlerden bir ifrit, sana getiririm dedi." (en-Neml 27/39)

6346 bunda: bende (İÜ)

** ye'tînî: ye'tiyenî (BL) // "Ey ulular! Hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?" (en-Neml 27/38)

6347 Süleymân dir ki bu dem: Süleymân gene dir ki (İÜ)

6348. Dimiş 'ifrît yine ben getürürem
Bugün meydânda 'ahdüme dururam

6349. Dimiş âşaf gözüñ yum yâ Süleymân
Dimiş açgıl 'inâyet kıldı Yezdân

165^b İÜ

6350. Gözin açar Süleymân Nebî gör
O tahtı ol araya geldi görür

6351. Süleymân âşafuñ görür işini
Eliyle oğşadı dinür başını

6352. Kerâmâtından imiş âşafuñ ol
O anda çünkü hâşıl oldu medlûl

230^b BL

6353. O âşaf hûb okur Tevrât'ı dinmiş
O Yezdân'ıñ ulu adın okumış

Bismillâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm

Felemmâ re'âhu müsteķirren 'indehu*

6354. Süleymân tahtı ol an gördi didi
Bu Tañrı'nuñ 'ağası baña geldi

6355. Gelüp Belķis dahı irişdi dinmiş
Dilemiş ol Süleymân'a gireymiş

6348 dururam: ıruram (İÜ)

* "(Süleymân) onu (melikenin tahtını) yanbaşına yerleşmiş olarak görünce..." (en-Neml 27/40)

Ḳāle nekkirû lehâ 'arşehâ nenzur etehtedî *

- 6356.** Süleymân buyurur ol taḥtî örtüñ
Nice 'ibret-nümâ işleri gördüñ
- 6357.** Muraşsa' tâc başında ol nigâruñ
Muraşsa' yaşmak ile rûzigâruñ
- 6358.** Ferîdi çeşm-i fettân zülfi 'ayyâr
Hezâr dilleri bend iderdi her târ
- 6359.** Hırâm-ı serviyi ḳomış yabanda
Lebünden mürde cânlar ola zinde
- 6360.** İcâzet oldı girdi taḥt öñüne
O dem bakdı Süleymân dir nigîne
- 6361.** Ḳodı şâh taḥtınıñ pâyine ol baş
İder ḳaddin ḥamîde gör o ḳallâş
- 6362.** Du'â itdi o demde murğ u insân
Nüvaḥt eyledi başın gör Süleymân
- 6363.** Dimiş ki taḥt-ı eyvânuñ yücelsin
Bu cismüm içre taḥḳîḳ bil ki cânsın

---

* “(Süleymân) dedi ki: Onun tahtını bilemeyeceği bir hâle getirin. Bakalım tanıyacak mı...” (en-Neml 27/41)

6357 yaşmak: paşmak (BL)

6359 Hırâm-ı serviyi: Hırâm servi (İÜ)

6364. Saña ol vire dâyim rûzigârũ
Müdâmî pâyiñe düşe şikârũ

6365. Deyüp hâmuş olup durdı orada
Şorar tahtını dir âşaf burada

231^a BL

6366. Zekâsın bilmek isterdi Süleymân
O tahta eyledi Belķis nazarân

6367. Müşâbihdür dimiş taht-ı za'ife
İrişmiş rûzigâr dir bu naḥîfe

6368. Süleymân dir meleklikden nişân var
Eger İslâm müyesser ide Settâr

166^a İÜ

6369. Bunı Belķis işidüp dimiş ol an
Niçün ben olmayam bu dem müselmân

Ve ûtîne'l-'ilme min ḳablihâ*

6370. Seni ben bilmedin bildüm ki ol Hâḳ
Seni vü hem beni yaratdı muṭlaḳ

6371. Aña secde idüp inanmışımdur
Anuñ emriyle yek ḳatre olur dür

6372. Ki bir ma'nî daḥı budur ki iy yâr
Ḳanı tahtuñ deyu söylendi aḥbâr

6369 olmayam: bilmeyem (İÜ)

* “Bize daha önce (Allâh'tan) bilgi verilmişti.” (en-Neml 27/42)

6371 idüp: itmeyen (BL) // emriyle: emri ile (BL)

Ḳālet ke-ennehu hüve *

6373. Dimiş Belḳīs şanasın bu benümdür
Süleymân alıñuz tîz örtisin dir

6374. O anda örti alındıḳda görür
Hemân baḳdıḳda Belḳīs taḥtı bilür

6375. Dimiş nice getürdüñüz buraya
İder dir âferin taḥsîn bu râya

6376. Benüm taḥtum var idügin bilesiz
Bu an içinde bunda getüresiz

Ve ûtîne'l'ilme **

6377. Süleymân dir Hudâ peygamber itdi
Baña 'ilm virüben gör ki ne itdi

231^b BL

6378. O dem Belḳīs dimiş ki iy Süleymân
Ki taḥḳîḳ bilesin benven müselmân

6379. Süleymân dir ki ne ḥâl bâ'ış oldı
Dimiş ki nâmeñüz ḳalbime doldı

---

* “(Belkıs) şöyle cevap verdi: Tıpkı o!” (en-Neml 27/42)

6375 rāya: re'ye (BL)

** “Bize (Allâh'tan) bilgi verilmişti.” (en-Neml 27/42)

6377 ne itdi: nitdi (BL)

6378 İÜ'de “bilesin”den önce sehven “bil ki” yazılmış.

6380. Yazılmış anda **bismillâh** gördüm
Hürûfindan bu ma'naları buldım
6381. **Be** birdür eyledüm aña şükür ben
Ki **sîn** 'ışkuñ nişânun gözledi ten
6382. Ki **mîm** milkdür müyesser itdi Yezdân
Delîl oldı bunıñla baña iz'ân
6383. Süleymân Belkîs'üñ sözine hayrân
Olup ol anda 'arz eyledi î mân

Ve şaddehâ mâ kânet*

6384. Peşîmân oldı geçmiş 'ömre Belkîs
Dögündi taşlar ile dindi İblîs
6385. Süleymân Belkîs'i eve getürmiş
Dilemiş şer'-ile idine ol iş

166^b İÜ

6386. Ve yetmiş dört hâtûn-ı Süleymân
Ve dört yüz câriye de buña inan
6387. Süleymân'a dimişler Belkîs için
Pür itmiş baldırın mûlarla bî-çûn
6388. Bunı bilmek için görmek diler ol
Dinür dîvler iderler şırçadan yol

---

* "Onu [Allâh'tan başka taptığı] şeyler alıkoymuştu." (en-Neml 27/43)

6389. Bir ırmağ şeklini gösterür anlar
Dîvâr ardında Süleymân'ı korlar

6390. O Belkîs'e küçük ırmağ dinilür
Açık topuğ ile Belkîs yürür

6391. Süleymân da görür ki ğayr-ı vâkı'
Bu hîle halk içinde oldı şâyi'

**Ķile leha'dhuli's-şarha felemmâ ra'ethu hasibethu
lücceten ve keşefet 'an sâkeyhâ***

6392. Bilür Belkîs dahı bu hîle imiş
Dimiş bundan murâdıñuz ne imiş

232^a BL

Ķālet rabbî innî zalemtü nefsi**

6393. Dimiş Belkîs nefsüme zulüm çok
Olunmuş luğf u ihsân-ı Hudâ çok

6394. Süleymân'a inandum müslümânım
Şahîh Tañrı'ya dönmişim i cânım

6395. Süleymân Belkîs'i şer'-ile aldı
Murâda vâsıl olup hâtûn oldı

6391 Son iki beyit (6389-6390) BL'de yok.

* “Ona, köşke gir, dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti.” (en-Neml 27/44)

** İÜ'de “innî” yok. // “Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim.” (en-Neml 27/44)

6396. Ri'âyet üzre Belkîs'i sürûrda
Ve tahtı üzre zerre yok gurûrda

6397. Şafâ üzre geçirür gice gündüz
Oğur Tevrât'ı sürerdi yire yüz

Mühr-i Süleymân'ı Dîv Alduğı Maḥaldür*

Ve'ttebe'û mâ tetlü's-şeyâfînü 'alâ mülki
Süleymân**

6398. Süleymân ḥâtem ile ḥükm iderdi
O âbdest alıcağ diñle n'iderdi

6399. Çıkarup ḥâtemi ḥâdime virür
Bu ḥâlden işit imdi kim ne görür

6400. Getürmiş ḥâtemi cennetden Âdem
Cinândan ol zemîne indügi dem

6401. O cümle ḥâşşa ol ḥâtemde imiş
Buradan görelüm neye irer iş

6402. Yine âbdest alurken dindi ḥâdim
Bulunmaz ol arada bil o nâdim

167^a İÜ

6396 İÜ'de "zerre" yok.

* alduğı maḥaldür: alduğıdur (İÜ)

** "Süleymân'ın hükümrânlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tâbî oldular." (el-Bakara 2/102)

6403. Girür bir dîv o hâdim şekline tîz
Süleymân'dan alur hâtemi hûn-rîz

6404. Dağup engüştine tahta oturmuş
Süleymân anı bu hâl üzre görmüş

232^b BL

6405. Süleymân'um dimege aña korçar
Zarûretde tedârükde gerek er

6406. Çıkar şehrüñ içine dir Süleymân
Süleymânüm dise gülerdi insân

6407. Süleymân dir kenâr-ı bahre irdi
O gün içinde dir kırmı acıkdı

6408. Balık şayyâdına ol oldı şâkird
Aña bir aqçe bir balıkdı 'âid

6409. İder şayyâda hîdmet hem 'ibâdet
Ve kırk günde bulur nekbet nihâyet

6410. Dimiş âşaf Süleymân vaşfi yokdur
Buniñ evzâ'-ı 'acîbesi çokdur

6411. Bilür ol kendüniñ bilindüğini
Bırağur deñize dir ol nigîni

6412. Hudâ emri ile balık yudar dir
Görelüm neye irer emr-i taqdîr

6408 'âid: 'âyid (BL)

6413. Düşer balık o şayyâdlar ağına
Yine devlet gelür dir ayağına
6414. Süleymân'a buçuk akçeyle balık
Naşb ider o dem içinde Hâlîk
6415. Balıguñ yardı kırnını Süleymân
Bulur dir hâtemi kırnında ol an
6416. Hudâ'ya hamd idüp eyledi secde
Şafâsından gelür dir anda vecde
6417. Alur hâtemi engüşte Süleymân
Hudâ bağışladı şâhlığı ol an
6418. Geçüp tahta oturdu mâcerâyı
Deyüp beglere âşafa bu râyı
6419. Süleymân'ın yedi oğlu üç kıızı var
Bunu böyle dimişler ehl-i aḥbâr

233^a BL

6420. İbâdete olur meşgûl Süleymân
Buyurur dîvlere hizmetler ol an
6421. Dimiş deryâ yüzinden getirüñ şu
Tevakkuf eylemeñ zinhâr yaman hû

6412 emri ile: emriyle bir (İÜ)

6419 Birinci mısradâ vezin bozuk.

6422. Kaşımış deñize dinmiş Süleymân
Deñiz bir gemi ğarķ itdükde inan

6423. Buyurmuş yile kim tahtı getürün
Fülân tağuñ üzerine yitürün

167^b İÜ

6424. Ve dimiş dıvlere bu tağı kesün
O deryânuñ şuyını bunda dökün

6425. Mübârek başı aĝrıdı didiler
Olur dört ay yedi gün şayru dirler

6426. Ża'if olup dayandı dir 'aşâya
Bu cümle işler âsândur Hudâ'ya

6427. 'Aşâ üstünde 'Azrâ'il alur rûh
Oķur ol anda dir esmâ-ı şubbûh

6428. 'Aşâda yedi yıl durmuş Süleymân
Dayanup anı şaĝ şanurlar ol an

6429. Hudâ ölümünü bildürmedi dir
Anı kudretüm-ile bekledüm dir

6430. Kırınca yer 'aşâyı çüridür gör
'Aşâ ile Süleymân düşdi dinür

6424 İÜ'de "vü" yok.

6426 dayandı: tayandı (İÜ)

6427 esmâ-ı şubbûh: esmâ u rûh (İÜ)

**Fe-lemmâ ħarre tebeyyenetî'l-cinnü en lev kânû
ya'lemûn ***

- 6431.** Vuĥûş ile tıyûr insân bilürler
Süleymân'ı kamûsı öldi dirler
- 6432.** Burada oldu ma'lûm dîv ü perî
Ġayb bilmez doĥunmaz dindi Şerri
- 6433.** Eger bileydi kesmeyeydi taĥı
İtâ'at itmeye idi o bâĥî

233^b BL

- 6434.** Süleymân meyyitin Şâm'a iledür
Tarâvet üzerine yine durur
- 6435.** Benî İsrâ'îlî'den peygamber
Dinür biñ kimse var sözleri 'anber
- 6436.** Zekerıyyâ'yı peygamber ider Ĥaĥ
Olar üstine ta'yîn kıldı el-ĥaĥ
- 6437.** Süleymân rûĥına oĥuñ du'âyı
Beĥâ üzre degildür bil fenâyı

---

* en lev: in lev (BL) // "(Sonunda yere) yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilselerdi..." (Sebe' 34/14)

6432 oldu ma'lûm dîv ü perî: itdi ma'lûm dîv perrî (BL)

6433 o bâĥî: o yaĥı (BL)

6434 iledür: iletür (İÜ)

6437 fenâyı: bu fânî (BL)

**Kışşa-i Zekerıyyâ Peyğamber ‘aleyhi’ŝ-şal’âtü ve’s-
selâm ***

6438. Zekerıyyâ’yı bil Dâvud kıızından
İşid imdi olarıñ da sözünden
6439. Ziyâde ‘âbid ü vâ’iz idi dir
Hudâ vaşfına fem açmışdı ol pîr
6440. Dimiş **kâf-hâ-yâ-‘ayn-şâd** İbn ‘Abbâs
Buyurmuş ol Kerîm ki bileler nâs
6441. Hürûf-ı **kâf** rızka ben yiterüm
Hâ azmıŝa yolın göstericiyüm
6442. ‘Ayn maħlûkımuñ ħâlin bilen ben
Ve **şâd** va’ dimde ŝâdıķam di aħsen

168^a İÜ

6443. Zekerıyyâ benüm maķbûl ķulumdur
Gerek olan kişiye bil ‘ulûmdur
6444. Buyurmuş Raħmeten li’l-‘âlemîn bil
‘Ulûmı sa’y idüben eyle taħŝil

İz nâdâ rabbehu nidâ’en ħafıyyâ **

6445. Zekerıyyâ ider du’âyı ihfâ
Başın secdeye ķordı eyle şafâ

---

* ‘aleyhi’ŝ-şal’âtü ve’s-selâm: ‘aleyhi’s-selâm (BL)

6440 kâf-hâ-yâ-‘ayn-şâd: kâf-hâ-‘ayn-şâd (BL)

** “Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyâz etmişti.” (Meryem 19/3)

Ķāle rabbi innî vehene'l-'azmu minnî [ve'ste'ale'r-re'sü] şeybâ*

234^a BL

6446. İlâhâ dir saçum ağardı cümle
Süñügüm köhnedi dir pîrligümde

Ve kâneti'mre'etî 'âķirâ**

6447. Benüm hâtûnım itmez oldu evlâd
Velî senden bir oğıl isterem şâd

Yerişünî ve yerişü min âli Ya'ķube ve'c'alhu rabbi raķıyyâ***

6448. Dimiş Ya'ķûb nesli ile benden
Yeye mîrâş-ı şer'î vech-i aħsen

6449. Bile hikmet ü peygamber ola dir
Du'âsın Hâķ kabûle irgöre pîr

Yâ Zekerıyyâ innâ nübeşşirüke bi-ğulâmini'smuhu Yahyâ****

---

* Her iki nüshada “ve'ste'ale'r-re'sü” yok; İÜ'de “şeybâ” yok. // “Rabbim! dedi, benden (vücudumdan), kemiklerim zayıfladı, saçım başım ağardı.” (Meryem 19/4)

** Ve kâneti'mre'etî: Ve kâne imre'etî (BL) // “Karım da kısırdır.” (Meryem 19/5)

*** “Ki o bana vâris olsun. Ya'ķub hânedânına da vâris olsun. Rabbim, onu rızana lâıyk kıl.” (Meryem 19/6)

6449 pîr: dir (BL)

**** “(Allâh şöyle buyurdu): Ey Zekerıyyâ! Biz sana bir oğıl müjdeleriz ki onun adı Yahyâ'dır.” (Meryem 19/7)

6450. Zekerıyyâ'ya Hâk virdi oğul bil
Anuñ nâmına sen Yahyâ di gil
6451. Geçer kırk gün olur hâmile hâtûn
Zuhûra geldi Yahyâ gözün aydın
6452. Yigirmi yedi yıl dahı olur şağ
Temâşâ eyledi şahrâ ile bâğ
6453. İrişdi va'de gör neye irişür
Yazılmışdı ezelde aña menşûr
6454. Zekerıyyâ'ya Yehûdâ ider kaçd
Ola tâ ellerinde kabz ile baş
6455. Kaçar dir anlaruñ şerrinden ol dem
Zarûrete ire çaluşır âdem
6456. Kaçar ilerü kovarlar Yehûdâ
Maħal olur düşülür şuya oda
6457. İrişür bir ağaca dir beni al
Yarılur ağaç alur gör nedür âl

234^b BL

6458. 'Amâmesinüñ ucu taşra kalmış
Yehûdâ ol nişânını ki bulmuş

168^b İÜ

6459. Ağacı testere ile biçerler
Zekerıyyâ'yı dü nîme iderler

6455 Zarûrete: Zarûreye (İÜ)

6459 testere: destere (İÜ)

6460. Zekerıyyâ ıder cânını teslîm
Hudâ'ya bilesin iy 'âlî müslim

6461. Zekerıyyâ içün okı du'âyı
Saña da rahmet eyleye o Bârî

Fâtiha*

Kıssa-i Yahyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm

6462. Hudâ Kur'ân'da seyyid dimemiş dir
Dinür Yahyâ'ya Kur'ân'da dimiş dir

Ve seyyiden ve haşûren ve nebiyyen mine's-şâlihîn**

6463. Nice gelmişdür İbrâhîm 'aķebince
Nihâyetde bu Yahyâ'ya irince

6464. Benî İsrâ'îl'den seksen biñ
Peygamber gelüpdür bunu bilüñ

6465. Ki Yahyâ'dan şaġiri yok idi dir
Azacıķ 'ömr içünde emr-i taķdîr

6466. Aña çokluk 'ibâdet itmek oldu
'Ulûm u hikmet ile ħalbi doldı

---

* **BL**'de yok.

** "Efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak..." (Âl-i İmrân 3/39)

6463 Birinci mısradâ vezin bozuk.

6464 İsrâ'îl'den: İsrâ'îl'den (**BL**)

Yâ Yahyâ huzî'l-kitâbe bi-kuvve *

6467. Kitâbuñ dut buyurdi kuvvetüñle
Ki dört yaşında irdüñ 'izzetüñle
6468. Peğamber oluban hükme irişdüñ
Budur inşâf ki sen özge dürüşdüñ
6469. Ve müsellere kırk yaşında geldi
Ve Yahyâ'ya ki dört yaşında dindi

235^a BL

6470. Oğumuş Yahyâ dir Tevrât'ı ezber
Ma'ânîsine vâkıf dindi gevher

Ve âteynâhü'l-hükme şabiyyâ **

6471. Dağı oğlan-iken Yahyâ'ya hikmet
Virür Yezdân müdâmî aña minnet
6472. Anası rahmi içre Yahyâ dindi
Îlâha şanasın-kim ol tapındı
6473. Zekerıyyâ'ya dimiş zevcesi dir
'Aceb olmaya dir peygamber olır
6474. Didiler bil ki ol hâzrete Meryem
O Yahyâ anası hemşîredür hem

---

* "Ey Yahyâ! Kitâba vargücünle sarıl!" (Meryem 19/12)

** âteynâhü'l-hükme: âteyne'l-hükme (BL) // "Ve henüz sabi iken ona hikmet verdik." (Meryem 19/12)

6472 tapındı: tayandı (İÜ)

6475. Sürer Yahyâ 'ömür otuz toköz yıl
Kelâm olmaya bu arada tatvîl

169^a İÜ

6476. Tamu havfindan ağlar didi dâ'im
Olurmuş ol 'ibâdet üzre kâ'im
6477. Neye ağlarsın iy Yahyâ dimişler
Cihânda işlemedüñ yaman işler
6478. 'İbâdetde muķımsın gice gündüz
Dimiş şeytân 'ibâdet kıldı dümdüz
6479. Racîm oldu şöñunda kórku vardur
Gurûr çekmez cihânda ol kim erdür
6480. O cümle enbiyâ güftârla da'vet
İderler idi halka pend ü rağbet
6481. Çü Yahyâ ağlamakla kıldı da'vet
Bükâdan almış idi küllî lezzet
6482. Benî İsrâ'îl'ñüñ 'âleminde
Aña tâbi' idi yetmiş neferden
6483. Palas geyüp bile yürürler idi
Kitâb yazan kitâbda böyle didi

235^b BL

6476 dâ'im: dâyim (BL); kâ'im: kâyim (BL)

6478 İÜ'de "dümdüz" kelimesinin yanında, derkenâra "düpdüz" de yazılmış.

6480 enbiyâ: evliyâ (İÜ)

6484. Ta'âm üç günde bir yir idi Yahyâ
Şorarsañ bu su'âli dimiş ol ya

6485. Buniñ hikmetini bilmek dilerseñ
Kemâl-i sırrına irmek dilerseñ

6486. Hudâ babama beni virdüğinde
Babama muştulamışlar o günde

6487. Babam üç güne dek şavm üzre olmuş
Oğul peygamber olmasını şormuş

6488. Dimiş dir iy Kerîm baña 'ayân kıl
Baña ma'lûm ola tâ hâl-i oğul

Âyetüke ellâ tükellime'n-nâse selâşe leyâlin seviyyâ *

6489. Dinür Yahyâ şerî'atünde üç gün
Oruç dutan u söylemezdi ol gün

6490. Hudâ medh itdi Yahyâ'yı Kelâm'da
Yer itsün bu kelâm işit ki cânda

Ve hanânen min ledünnâ **

6491. Buyurmuş Hağ ki Yahyâ şefkat ehli
Ata hürmetine kılmışdı meyli

6484 su'âli: su'âl (BL)

6485 Kemâl-i sırrına: Kemâli sırrına (İÜ)

6488 İÜ'de "dir" derkenâr olarak yazılmış.

* "Sana işâret, sapasağlam olduğun hâlde (üç gün) üç gece insanlarla konuşamamandır." (Meryem 19/10)

** "Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı (verdik)." (Meryem 19/13)

6492. Baña 'isyân yüzünü açmamışdur
Edâ-i hizmetünden kaçmamışdur

**Ve selâmün 'aleyhi yevme vülide ve yevme yemûtü
ve yevme yüb'aşü hayyâ***

6493. İzid dimiş selâm Yahyâ'ya benden
Şahîh bil aña ki doğduğı günden

169^b İÜ

6494. Ve şol günde selâm ki anda ola
Yine olsun selâm ki yine kıpa

6495. Zihî 'izzet zihî luţf-ı İlâhî
Kuluna 'izzet ide pâdişâhı

236^a BL

6496. Dimişler ulular yevmü'l-kıyâmet
İdeler peygamberler iķâmet

6497. Yalñuz duralar dinür hisâbda
Bunı böyle yazar bilgil kitâbda

6498. Ve Yahyâ peygamber çevresinde
Melâ'ik hâzır ola dir bil anda

---

* vülide: vülidehu (BL); yemûtü: temûtü (BL); yüb'aşü: yeb'aşü (BL) //
"Doğduğı gün, öleceğı gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün ona
selâm olsun!" (Meryem 19/15)

6493 bil aña ki: bilün anı (İÜ)

6499. ‘Adedde ola yetmiş biñ melek bil
Hudâ kurbîyyetünden oldı taḥşîl
6500. Atası izni ile ola güftâr
Anı eylece hıfz eyleye Settâr
6501. Zekerîyyâ dimiş bir gün iy oğıl
Seni sevmeye açmış Tañrı dir yol
6502. Baña dâyim kelâmuñ söylemezsin
Dimiş Yahyâ ki baba diñlemezsın
6503. Saña hoş gelmeye direm kelâmum
Ki müşkil ola ol âhirde hâlüm
6504. Ata ana yanında olsa dindi
Dizi üzre müdâmî otururdı
6505. Kime söylese nâmın kılmadı yâd
Ri’âyet gördiler bende vü âzâd
6506. Kadem başdıkda dir dünyâya Yahyâ
Hudâ’dan izn olunur mülke âyâ
6507. Gelüp görmege izn olur olara
Selâm-ı Haq getürmişler o yâra
6508. Zekerîyyâ kaçan va’za çıkardı
O kürsîde cevânîbe bakardı

6503 âhirde: uhrâda (İÜ)

6508 cevânîbe: cevâbına (İÜ)

6509. Bile Yahyâ ki hâzır degil anda
Cehennem vaşfını ider o hâlde

6510. Eger hâzır ola cennetden aḥbâr
Açardı diñler idi cümle-i yâr

236^b BL

6511. Dimiş yârân bir gün vaşf-ı dûzah
Olunsa şu olurdı kórqudan yah

6512. Zekerıyyâ dimiş ihvâna yârân
Bilürsüz virdi Yahyâ'yı o Sübhân

6513. Bilürsüz aña gâlib havf-ı bî-çün
Cehennem vaşfin itmeme anun için

6514. İşdürse helâk eyleye kendin
İşitdiler o halk ol anda pendin

170^a İÜ

6515. Meger Yahyâ o gün olmaya anda
Cehennem vaşfını nakl ide bende

6516. O 'âlimler durup Yahyâ'ya varur
Bugün luḫ üzre tâ'at ile buyur

6517. Babañ vaşf-ı cehennem kıla bize
O luḫ ehli o demde uydı söze

6511 olurdı: olaydı (İÜ)

6512 ihvâna yârân: ihvân-ı yârân (BL)

6513 itmeme: itmezem (İÜ)

6516 luḫ üzre tâ'at ile: luḫ ile tâ'at üzre (İÜ)

6518. Gidüben tâ'ate dir oldı meşgûl
Cehennem vaşfına dir açılır yol
6519. İşidüp halk kamûsı ağlaşurlar
Cehennemün 'azâbın tañlaşurlar
6520. Çıkar âbdest için taşraya Yahyâ
O halkuñ nâlesi dir âh ile vâ
6521. İrer sem'ine Yahyâ'nuñ vü diñler
İder taqrîr gayyâ kuyusını er
6522. Halâş olan Hudâ havfiyle ağlar
Yüregin âteş-i havf-ile dağlar
6523. Didükde palasın yırtmışdı Yahyâ
Var imiş biliñüz dere-i gayyâ
6524. Deyu feryâd ider yürür cihânda
Ararlar anı tâ biline qanda
6525. Atası anası feryâda düşmiş
Oğulları o demde tağa düşmiş

237^a BL

6526. Ararken çobana şoralar anı
Bir oğlan görmedüñ mi ağlar anı

6522 âteş-i: itmiş (İÜ); dağlar: tağlar (BL)

6523 Didükde palasın yırtmışdı: Yididükde balasın yırtmışdı (İÜ)

6525 Atası anası: Anası atası (İÜ)

6527. Dimiş ki görmedüm bu tağda bir zâr
İder göynüklü gönüllere ol kâr
6528. Didükde tağa çıkar vâlideyni
Görür dizünde başı dir ki ânî
6529. Elin başına kuduğda anası
Unutmuş kendüyi dahı atası
6530. Çağırup Yahyâ dimiş yâ melâ'ik
'Azâba emr ile mi oldı sâlik
6531. Anası dir ki bil oğlum ki benven
Ki 'aqluñ başıña divşiresin sen
6532. Dimiş 'azâb feriştehleri şandum
İşidüben 'azâb cândan uşandum
6533. Anası dir hakum üstünde çokdur
Var iki hâcetüm dime ki yokdur
6534. Dimiş Yahyâ ne mümkün söz şınıla
İtâ'atdeyim aña mümkün ola
6535. Ve ammâ dilerüm destûr bu tağdan
Bu hayvânlar yeridür bend u bâğdan

6528 ânî: ini (İÜ)

6529 atası: anası (BL)

6531 oğlum: oğul (İÜ) // divşiresin sen: divşir sen sen (BL)

6535 destûr: destû (BL) // yeridür: biridür (BL)

170^b İÜ

6536. Bularla yürüsem bu taş içinde
Baña yegdür ki olam bâg içinde
6537. ‘İbâdet eylesem Perverdigâr’a
‘Azâb havfı gidüp biteydi yara
6538. Anası dir bu def’a gel gidelüm
Bu luğf-ı Hâk-durur saña n’idelüm
6539. Benî İsrâ’îlî’ler seni görsün
Deyeler senüñ için loğma yisün
6540. Ki birkaç loğma yidürem saña ben
Yine diledigüñ eyleyesin sen

237^b BL

6541. O dem Yağyâ anası atasıyla
Gelürler evlerine cümle bile
6542. Görüp kavmi olurlar cümle handân
Pişirürler ta’âm yer loğma andan
6543. Uyur ol yatsudan-şoñra dinilmiş
Yaturken kulağına bir ün irmiş
6544. Hudâ tâ’atini korkuyı kodun
Bu an vahdet ile uyğuya uyduñ

6542 yer: bir (BL)

6545 korkuyı: korkutı (BL)

6545. O dem Yaḥyâ işidür bu nidâyı
İdüp na'ra uyandırdıñ gedâyı
6546. Durup şahrâya düşdi âh ile dir
Ki saz beñizli olan dertlüdür dir
6547. Bu maḥal idi Zekerıyyâ öldi
O dem Yaḥyâ peygamber olundu

Bâ'ış-i şehâdet-i Yaḥyâ Peygamber 'aleyhi's-selâm

6548. Var imiş pâdişâh Şayḥûn isimli
O küffâr âyînin dutmaḫ resimli
6549. O Yaḥyâ'yı ziyâde sever imiş
Danışurmuş müdâmî aña her iş
6550. O key kızına 'âşık olmuş ol şâh
İdermiş durmayuban derd-ile âh
6551. Dilermiş aluban 'avrat idine
Bu fi'line diler ḥelâl dinile
6552. Dimiş Yaḥyâ ḥarâmdur saña bu iş
Ferâgat eyle gayrı ḥâle düriş
6553. Buyur Yaḥyâ alayım kızını dirdi
O men' itdükce artar idi derdi

6546 dertlüdür dir: dertlüdür bil (İÜ)

6554. Kız anası bilür Yahyâ'yı mâni'
Dimiş fi'limüze mâni' o kâni'

238^a BL

6555. İder meclis o beg gelür o kız yâr
Tağıdur ruhlarına hîle-i târ

171^a İÜ

6556. Gelür bâde kadeh destünde kızuñ
Muhaşşalı buña irer ki sözüñ

6557. Kıza vuşlat diler ol beg dinilmiş
Kıza fitne fesâd ta'lîm olunmuş

6558. Dimiş vardur murâdum anı eyle
Dağı maşşûd ne ise anı söyle

6559. Dimiş señ söylegil baña murâdıñ
Ola maşşûd müdâm söylene adıñ

6560. Kesüp Yahyâ başı sîniye kınsun
O an içinde maşşûdıñız olsun

6561. O dem Yahyâ başını kesmiş anlar
Nice virür görüñ cân baş erenler

6562. Kesik başında Yahyâ dili söyler
Harâmdur dir bu işi kimler eyler

6555 Tağıdur: Dağıdur (İÜ)

6560 O an: Ol an (İÜ)

6563. O gice geçübeni şubh irişdi
O Yahyâ kanı kaynadı vü taşdı
6564. Aña toprak saçup yeñmedi il
O şehr içine aqđı oldı dir sil
6565. Göl oluban çıkar burcına şehrüñ
Revîşin diñlegil yârâ bu dehrüñ
6566. İrişür şâh-ı Bâbü'l'e bu aħbâr
Cihâna şâyi' olur gizlü esrâr
6567. Şu başı imiş ol Buhtnaşır dir
Anı serdâr kılmak kıldı tedbîr
6568. Aña 'asker қоşup göndermiş anı
Kimesnede қomaz gör Hақ zamânı
6569. Gelür Beyt-i Muқaddes'e o 'asker
O şehri almağa zahmet çekerler

238^b BL

6570. Alamayup olar dönmeк dilerler
Ve bir hâtûn dimiş gitmeñüz erler
6571. Dimiş ol Naşr'a didüğümi idüñ
Bu şehri aluban maқşûdla gidüñ

6563 İÜ'de "kanı" kelimesi derkenârda.

6566 Bâbü'l'e: yayula (İÜ)

6569 Beyt-i Muқaddes'e: Beytü'l-muқaddes'e (İÜ)

6572. Benüm öldür didügümi sen öldür
Ve ҡo didügümi daһl itmeyüp dur

6573. Olur râzı bu ҡavle dir o serdâr
Dimiş һâtûn ki bu 'askeri dürt yâr

6574. Açırñuz eliñüz gökden yaña dir
Du'â oқuñ göresiz emr-i taқdîr

**Allâhümme innâ nestenḥikü bi-demi Yahyâ bin
Zekeriyyâ 'aleyhi's-selâm ***

6575. Bunı oқuñ yıқıla burcı şeһrüñ
Bulalar cür'etini sizde ҡahruñ

171^b İÜ

6576. O һâtûn didügi gibi iderler
O burç dir yıқılur şeһre girürler

6577. Dimiş һâtûn ki mevcûdını kıruñ
Ve yetmiş biñ kişi kıırıldı bilüñ

6578. Dem-i Yahyâ olur sâkin o anda
Daһı kıırmañ dimiş ol һâtûn anda

6579. Çü peygamber demi kıılmaz ҡarârı
Dimiş ҡâtiller ölmeyince ҡarı

---

* nestenḥikü: nestenḥikü (BL); BL'de "'aleyhi's-selâm" yok. Âyet olmayan bu cümle "Ya Rabbi, biz (haksız yere öldürülen) Yahyâ b. Zekeriyyâ'nın kanı ile hareket edip sorguluyoruz." mânâsına gelmektedir.

6576 dir yıқılur: yıқıluban (İÜ)

6579 Çü peygamber: Pegamber (İÜ)

6580. Hârâb olur dinür Beyt-i Muḳaddes
Türâbla dolduruban didiler bes
6581. Dinür Şayḫûn yeri olur cehennem
Geçer Būḫtñaşır yirine dir hem
6582. Cihânı zabt ider ol şehryârî
Taşarrufına alur ol diyârî
6583. Cihân kimseye olmaz pâydâr bil
‘Adl ile du‘â eyler bilüñ il

239^a BL

6584. Du‘â ḫatmiyle yâd olına Yaḫyâ
Mükâfâtı ola anda müheyyâ

Fâtiḫa*

Ḳıṣṣa-i İskender-i Zü’l-ḳarneyn ‘aleyhi’s-selâm

6585. Dimek dir aña Zü’l-ḳarneyn ḫikmet
Cihâna ser-te-ser ḳıldı ḫükûmet
6586. Ḳarn-ı ‘Arab dilinde bil ki boynuz
Bu dünyâ içre âdem bil gerek öz
6587. Dinür gün toḫduḫı yire de dinmiş
Ve batduḫı yire ḳarn dinilmiş

---

* BL’de “Fâtiḫa” yok.

Hattâ izâ belâğa matlı'a's-şemsi *

6588. İrişür toğduğı batduğı yire
Anuñ-çün aña Zü'l-ķarneyn dinile

Ve âteynâhu min külli şey'in sebebâ **

6589. Buyurur Hâķ diledüđiñ yire var
Ne hikmet gösteriser diñle Cebbâr

6590. Dinür evvelde ol mağribe vardı
Şoñunda gezerek meşriķa irdi

6591. Ki gün dolunduğı yir bir ķuyu dir
Ķuyı ķazana diñ ire boyı dir

6592. Mehâbet üzre Zü'l-ķarneyn görünür
O mağrib halkı aña tâbi' olur

Yâ Ze'l-ķarneyn ***

172^a İÜ

6593. Hüdâ dir dilesen bunları öldür
Dilerseñ 'afv idüp kendüñi bildür

Emmâ men zaleme fe-sevfe nu'azzibü ****

239^b BL

6594. Müselmân olmayanı dir kıraram
Müselmân olanı ola baña râm

* "Nihâyet güneşin doğduğu yere ulaşınca..." (el-Kehf 18/90)

** "Ve ona her şey için bir sebep verdik." (el-Kehf 18/84)

*** "Ey Zülkarneyn!" (el-Kehf 18/86)

**** "Haksızlık edeni cezalandıracağız." (el-Kehf 18/87)

6595. İmân getürene ben eylik idem
Tarîk-i şer'-ıla ben anı güdem

**Beyân-ı Hâzret-i İbn 'Abbâs rağıyallâhu Te'âlâ
'anhümâ***

6596. O Zü'l-karneyn dutar dir cümle mülki
Taşarruf eyledi deryâda fülki

6597. Olur mağribde bir kişi müselmân
Kalanın kırdı dir Karneyn inan

6598. İrer mağribde bu şehre dimiş ol
Kapusı olmayup bulunmamış yol

6599. O şehrüñ burcına kemend atarlar
Bir âdem çıkarup yoğa şatarlar

6600. Bir âdem dahı çıkar o da gelmez
O şehrüñ hâli nicedür bilinmez

6601. Oradan Hind iline itdi 'azmi
Burada diñle nice ola rezmi

6602. Melik-i Hind'e haber gönderür dir
Baña tâbi'liğe sen eyle tedbîr

6603. Muḥâlefet olursa yok olursın
Muḥî' olur iseñ eylik bulursın

---

* rağıyallâhu Te'âlâ 'anhümâ: rağıye 'anhâ (BL)

6602 Melik-i: Melik-i (İÜ)

6604. Olur Hind pâdişâhı aña tâbi'
Ol istikbâle gelmiş yevm-i râbi'

6605. O Zü'l-karneyn kondurmuş mekâna
O sulţân kalmadı dir bâş u câna

6606. İder tekrîm i'zâz ile hürmet
Bulur ikrâm ile ol dahı devlet

6607. Gidüp dir gün çıkan yire irişür
Cihânda ulu sevdâya dürüşür

240^a BL

Vecedehâ taţlu'u*

6608. O meşriķ kavmi yanında olurmuş
Libâs geymeyüben 'uryân dururmuş

6609. Ta'âmları yabandan geldi dirler
Biri biri yanında cem' olurlar

6610. Olar hayvân-şifat mezhepleri yok
Hudâ'nuñ nev'-ile maḥlûkıdur çok

172^b İÜ

Ve kad eḥaţnâ bi-mâ ledeyhi ḥubrâ**

6611. İrer şarkda bir yerde ki kimler
İki dere arasında ḥakîmler

---

* "Onu (güneşi) doğar buldu." (el-Kehf 18/90)

** "Onunla ilgili her şeyden haberdârdık." (el-Kehf 18/91)

- 6612.** Gelüp karşı olar olur müselmân
O Zü'l-karneyn-ile buldılar î mân
- 6613.** Ri'âyet itdi Zü'l-karneyn oları
Didiler dir olarıñ uluları
- 6614.** Bu tağ ardında bir tâ'ife vardır
Olar 'ucbe şûretdür tuhfe yârdur
- 6615.** Olardur bilesiz ki nesl-i âdem
Hikâyâsın olaruñ şimdi idem
- 6616.** Olara dindi Ye'cûc-ile Me'cûc
Olara oldı mesken bilesiz uc
- 6617.** Olaruñ çoqluğın Allâh bilür dir
Olara eyle olmuş emr-i taqdîr
- 6618.** Olar Yâfeş oğullarından olmuş
Kitâb naklinde eylece bulunmuş
- 6619.** Olar tûfânda tağ ardına düşer
Aç arı gibi ilimüze üşer
- 6620.** Dışisinden biñ oğlan getirür dir
Kimi irkek kimisini dişi dir

6612 olar olur: olur olar (İÜ)

6614 tâ'ife: tayife (BL)

6619 İÜ'de "düşer" kelimesi mısra içinde "düşmüş" şeklinde. "düşer" derkenâr olarak kayıtlı.

240^b BL

6621. Birer arşundi kâmet şûret âdem
Kulakları sürünür yerde dir hem
6622. Kamû 'uryân yürür gıdâsı simsim
İçine düşen âdem oldu dir kem
6623. Olar bilmezler aşlâ dîn diyânet
Şekâvetdür müdâm anlara 'âdet
6624. Tağı aşup bu illere irerler
Bu yer halkını katl idüp kırarlar
6625. Olan eşkâlini tâlân iderler
Dolu evleri için kan iderler
6626. Oların zulmı ile kan yudaruz
Bu dem luţfiñla iy şâhum umaruz
6627. Aramızda çekile idi bir sed
Olurdık ol keremle biz de es'ad
6628. Bize ta'yîn idesiz siz harâcı
Olardan çekmeyevüz biz de acı

Fe-hel nec'elü leke harcâ*

6621 arşundi: arş-ıdı (İÜ)

6622 kem: küm (İÜ)

* "Sana vergi verelim mi?" (el-Kehf 18/94)

6629. Ki anlar bize zaḥmet virmeyeler
Murâdlarına dâyim irmeyeler

173^a İÜ

Fe-e'înûnî bi-ḳuvvetin ec'al beyneküm *

6630. O Zü'l-ḳarneyn dimiş ki seyr idelüm
Mu'âvenet idüñ anda gidelüm

Âtûnî zübere'l-ḥadîd **

6631. Dimiş her biriñüz demür getürüñ
Bu fitneyi bu aradan götürüñ

6632. Ola tâ arañuzda bir cebel ḥad
Yapalum üzerine bir ulu sed

241^a BL

Ḳāle'nfühû ḥattâ ***

6633. Demür kerpiç mişâlinde yapulur
Berâberini ṭaḡuñ ol ki bulur

6634. Ḳalay döküp demürle eridürler
O ṭaḡ arasını pür oldı dirler

6635. Ḳalur Ye'cûc u Me'cûc dere içre
Muḥâl olmuş ki berüye geçile

---

* “Siz bana kuvvetinizle destek olun aranızda [bir engel yapayım.]” (el-Kehf 18/95)

6630 anda: andan (İÜ)

** “Bana demir kütleleri getirin.” (el-Kehf 18/96)

6631 bu aradan: bir aradan (İÜ)

*** “Üfleyin (körükleysin!)” dedi, tâ ki...” (el-Kehf 18/96)

6636. Müselmânlar hâlâş olur belâdan
Du'â alındı derde mübtelâdan
- Feme'stâ'û en yazharûhü***
6637. Dimiş bu sed degildür kuvvetümle
Hudâ kıldı müyesser kudret-ile
6638. O seddi cümle ol kavm yalarlar
Seher gelüp yine kâmil bulurlar
6639. Dinür seddi şogan kabınca kalur
Seher yıkıla deyu arzu kıılır
6640. Kemâ kân muhkem olmuş bulur anlar
Duruşurlar yalamağa kamûlar
6641. Deyemez inşâallâh hîç birisi
Eger ufağ-durur eger irisi
6642. Kıyâmet yakınına dek bu işi
Yalarlar seddi erkek ile diş
6643. Ola izn-i Hudâ delüp geçeler
Cihân içinde yeyüben içeler
6644. Tamâmet dutısarlar yeryüzünü
Kâlalar kaht cihâmı aç gözünü

---

* Feme'stâ'û: Feme'steâ'û (BL) // "Bu sebeple, onu ne aşmaya muktedir oldular..." (el-Kehf 18/97)

6641 Deyemez: Dimez (İÜ); İÜ'de "hîç" yok. // ufağdurur: ufağdur (İÜ)

Zü'l-ķarneyñ ķaranlıķa teveccüh eyledügidür

241^b BL

6645. Olur Zü'l-ķarneyñ'e bir melek dost
Gelür ziyâretine dinülür ost

173^b İÜ

6646. Feriŝtenüñ adı Ruķâyıl idi
O Zü'l-ķarneyñ sözüne ķā'il idi
6647. Ruķâyıl'a dimiş gökde Ĥudâ'ya
Ne vech-ile olur ĥidmet ĥikâye
6648. İdüben bizi ĥandân eyle bu dem
Buniñ-ķün dökmededür dîdeler dem
6649. Ruķâyıl dir ki bil iy peygamber
Ki siz ki deyesiz Allâhu ekber
6650. 'İbâdât-ı melâ'ikden bu râciĥ
İderler dir melâ'ik buni terciĥ
6651. İşidüp buni Zü'l-ķarneyñ aĥlar
Aķar şular gibi göz yaşı ķaĥlar
6652. Dilerem uzun olayıdı 'ömrüm
Müdâm Ĥaķķ'a 'ibâdet ola ŝuĥlum
6653. Ruķâyıl dir ki 'ömrüñ uzun olmaķ
Dilerseñ deyim âsân anı bulmaķ

6648 dîdeler dem: dîdeler nem (İÜ)

6650 'İbâdât-ı: 'İbâdet-i (İÜ); râciĥ: râciĥ (BL) // terciĥ: terciĥ (BL)

6654. arañulıda dirler bir biñar var
Ki andan kim ki ie lmez iy yâr
6655. alur bâî mü'ebbed bu cihânda
O Şudan kim ie dir ola zinde
6656. Murâdı adar ola dünyede Şağ
TemâŐa eyleye ol bâğ ile râğ
6657. Bil r misin o biñarı i yâr m
Senüñle gedi amd lillâh kâr m
6658. Dimiş söyler melekler bu kelâmı
arañulıda yâd olmuşdı nâmı
6659. Aña hi varmamıŐdur dindi insân
arañulıda-durur taħı inan

242^a BL

6660. İder dir 'âlim-i dünyâyı ol cem'
Kitâblarda peyğamberlere sem'
6661. Olup midur 'aceb âb-ı ayâtı
Őaħı midür o red ide memâtı
6662. aber virüñ baña iş bu su'âlden
aberiñ z var ise bu aberdan

6655 kim ie dir: kim ki ie (İ )

6660 peyğamberlere: peğambere (BL)

6663. O ‘âlimler dimişler bilemezüz
Buniñ sırrına aşlâ iremezüz
6664. Aradan birisi dir deyem aḥbâr
İcâzet virür ise baña Cebbâr
6665. Bu âdemüñ vaşiyetünde vardur
Bu maḥalde o meşrûḥ yazılupdur
6666. Aña irmedi âdem oğlanı hîç
Ḳarañulıḳda bulur ir eger giç

174^a İÜ

6667. Ḳarañulıḳ ne yirdedür şorar ol
Aña gün doğusına açılur yol
6668. Deyüp virmiş o ‘âlimler cevâbı
Bilürsin pâdişâhum sen şavâbı
6669. O Zü’l-ḳarneyn o ‘âlimler ile dir
Ḳarañulıḳ arayı kıldı tedbîr
6670. On iki yıl gezer dir cümle anlar
Ḳarañlık deyüben müdâm ararlar
6671. Ḳarañulıḳa irişdi dimişler
Ḳarañulıḳ tütün resminde ḳaynar

6665 yazılupdur: yazıludur (BL)

6667 doğusına: batısına: (İÜ)

6668 sen: rây-ı (İÜ)

6672. Dimiş ‘âlimler ile ‘askeri bil
Karañlıqda bilinmez ‘asker u il
6673. Dilemiş gire karañlığa ol merd
Dimişler itme bu tedbîri her ferd
6674. Muqaddem peygamber itmemişdür
Olardan biri bunda gitmemişdür

242^b BL

6675. Revâ oldur ki sen de gitmeyesin
Olaruñ itmedügin itmeyesin
6676. İrişe nâgehâni olmaz işler
Fesâda ‘âlem ire bil dimişler
6677. O Zü’l-karneyn dir elbette girürem
Yazım ne ise bu yolda görürem
6678. Geceyle kankı hayvân eyü görür
Haber virsün baña anı ki bilür
6679. Dimişler at u kısrak eyü görür
Ve aygır görmemiş kısrak ne görür
6680. Dimişler kısrğa varmamış aygır
Geceyle cümlesinden eyü görür

6672 ‘askeri: ‘asker (İÜ)

6674 BL’de beyit “Muqaddem hiç peygamber” şeklinde başlamsaydı da
“hiç”in üstü iki çizgiyle karalanmıştır.

6676 ‘âlem ire: vara ‘âlem (İÜ)

6681. O Zü'l-karneyn 'asâkirden güzîde
Cihânda hâl bilür umûr-dîde
6682. İderler intiḥâb dir altı biñ er
Bu cümle cümle kırsrağa binerler
6683. Vesâ'ir 'askeri ḳomışlar anda
Eger gelmezsevüz biz iki yılda
6684. Varuban illerüñüze gidesiz
Ve siz de bildügüñüzi idesiz
6685. Deyu ḳılmış sıfâriş 'askerine
Vedâ' eylediler dir birbirine
6686. Olar ḳalmış yürümiş altı biñ er
Girür ḳarañlığa Hızır ola rehber
6687. O Zü'l-karneyn dir Hızır'a orada
Eger yol azar iseḳ biz burada

174^b İÜ

6688. Nice cem' oluna ḳarañlıg içre
Bizi biri birimüze geçüre
6689. Virür Hızır'a dinür bir cevher-i ḥâş
Oḳudur üzerine üçer ihlâş

243^a BL

6683 Vesâ'ir: Vesâyir (BL)

6689 Oḳudur: Oḳu dir (İÜ)

6690. Bırağ yire o demde çıķa ataş
Vire şu'leyi bilũñ şebde ol taş
6691. Bulavuz birbirimũzi anuñla
Ola ki şurtulasın cãnuñ ile
6692. Deyũp yũrũdi dir Hızır ilerũye
Dinũr şalmışdı Zũ'l-ķarneyn gerũye
6693. Hızır ķalkar ķonar yirine ol řãh
Gõrelũm ne buyurur bunda Allãh
6694. Giderler bir zamãn bu âyın ũzre
Hayãt âbını õzlemegi gõzle
6695. İrer Hızır'ũñ yolu bir gũn dereye
Gõzetgil sõzũmi varur nereye
6696. Dũřer ķalbine Hızır'ũñ âb-ı hayvãn
Burada ola dir idindi iz'ãn
6697. Atar ol taşı ol dere iķine
řadã virũr o taş řan irdi Ćin'e
6698. Duruñ dir 'askere siz bu arada
Hudã ne vech-ile olur rızãda
6699. řadãsına yũrũr taşuñ o ģazret
Gõrũr taş bir biñara virdi şevket

6700. Hızır şoyundı ol bıñara girdi
Şovuk südden ü baldan tatlu idi
6701. Doyunca şudan içmiş almış âbdest
İrişdürdi o şuya dir Hudâ dest
6702. ‘İbâdet eyleyüp hamd itdi Hakk’a
İrer görüñ bu devlet gayrı şıkka
6703. Libâsını geyüp ol taşu alur
Yine atup taşu yoldaşı bulur
6704. Şadâ virür o taş şuleyle varur
O şule şems kamer rengini alur

243^b BL

6705. Tûrâb rengidür anuñ şulesi bil
Anı vaş idemez aşlı ile dil
6706. Kıızıl toprak mişâlünde dinilmiş
Anı Hazret-i Hızır anda bilmiş
6707. Ol arada göründi dindi bir köşk
Meşâmına irer Hızır’uñ dinür müşk
6708. Birer ferseng o köşküñ tûl u ‘arzu
Anuñ kapusu meftûh şâha ‘arzu

175^a İÜ

6709. İderler anda gelür Zü’l-karneyn
Kadem başduğda **Bismillâh** dimek deyn

6700 südden: şudan (İÜ)

6710. Ve köşkũn iki dıvârında görür
İki uçlu demür dir bağlu durur
6711. O demür ortasında arauş da
O demür ucu mîhlü dir burunda
6712. Yuğaru iki ayak baş aşağa
Dutulmiş şanki ol murđdur duzağa
6713. ağırup uş şu gelen kim-dürür dir
O Zü'l-arneyn dimiş bilgil benüm dir
6714. Dimiş uş dünya milki yetmedi mi
Su'âlimden aber vir baňa imdi
6715. Ne şorarsın şor imdi dimiş ol şâh
Kiremidle kireç yir üzre iy mâh
6716. Binâlar oluban oldu mı ma'mûr
Dimiş ol şâh ki mevcûddur o mezkûr
6717. İşidüp silkinüp ol uş orada
Alur menzîli ol uş dir burada
6718. Demürũn üç bölükden birisine
Yağın alur dimişler yarısına

6710 bağlu: mîhlü (İÜ)

6713 şu gelen kimdürür: dimiş kimdür gelen (İÜ)

6717 burada: orada (BL)

6718 bölükden: bölükde (BL)

6719. Dimiş kuş peygamber yeryüzünde
Nifâk hased yürür mi birbirinde

244^a BL

6720. Dimiş dir vâki' olmuşdur bu işler
O kuş tekrâr silkindi dimişler

6721. Demürüñ nişfina gelür o demde
Dağı kuş şormada vü özge gamda

6722. Yine şorar yalan şahid yalan söz
Çogaldı mı cihân içinde düpdüz

6723. Dimişler didüğüñ hâlde o 'âlem
Su'âliñ bu ola Allâhu a'lem

6724. İşidüp yine silkindi dimiş kuş
Yine silkinüben eyledi dir cüş

6725. Büyüyüp doldı demüre tamâmen
O dem korçar o Zü'l-ķarneyñ haķâ'en

6726. Nidâ irmiş ki şeytândur o korķma
Dilâver görünüp kendüñ bırakma

6727. Dimiş kuş korķma söyle dir cevâbı
Di lâ ilâhe illallâh hiķâbı

6723 Allâhu: vallâhu (İÜ)

6726 görünüp kendüñ: görinü vü kendüñ (BL)

6727 "kuş" kelimesi İÜ'de kenarda kayıtlı.

6728. Bu halk dilinde söylenür mi dâyim
Dimiş aña müdâvimdür o kâyim

6729. İşidüp dirdi kendüsini ol kuş
İki bahşı geçüp siñdi nice muş

175^b İÜ

6730. ‘İbâdet üzere farz kılınur mı
Dimiş ansız cihân rûyı durur mı

6731. Yine deprey o kuş demür açılır
Demürün nişfi yirince seçilür

6732. Dimiş insân gusül ider mi dağı
‘İbâdetdür dimiş anuñ güvâhı

6733. Müdâmî gusl ü âbdest ü ‘ibâdet
Olupdur ehl-i İslâm’a o ‘âdet

6734. İşidüp kuş bayağı gibi olmuş
Yine ol eski qarârını bulmuş

244^b BL

6735. Dimiş kuş nerdübândan berî çık sen
Çıkar anda görür bir vech-i ahsen

6736. Libâsı aq oturur bir yigit dir
İki eli dehende gökde göz dir

6729 BL’de “geçüp” yok.

6734 İÜ’de “ol” kelimesinden önce sehven “evvelki” yazılmış.

6736 gökde göz dir: gözde bir (BL)

6737. Dimiş kimsin dimiş Zü'l-ķarneyn'üm
Dimiş ya sen dimiş İsrâfil benüm
6738. Kıyâmete degin bunda dururum
Tâ ki fermân ola şûrı ururum
6739. Önünde bir kuzı başı kadar taş
Atuban dimiş aña kim ķarındaş
6740. Bu taşı al doyasın taş doyucaķ
Acıķduġuñ bilesin acıġıcaķ
6741. Gelür taş ile Zü'l-ķarneyn ķeriye
O 'âlimlere gelüñ dir berîye
6742. O taşuñ vaşfını kıldı beyân dir
O 'ilmân kılmadı sırdan 'ayân dir
6743. Nedür hikmeti anı bilmediler
Anuñ esrârına hîç irmediler
6744. Dimişler vezn idelüm taşı bu dem
Terâzu keffine taş ķondı dir hem
6745. Berû keffine ķonmuş anca taşlar
Cihân taşları ķekmeye dimişler

6737 benüm: benven (BL)

6740 doyasın: toyasın (BL)

6741 ķeriye: ķeruya (BL) // berîye: berûya (BL)

6744 dir: der (BL)

6745 keffine: keffeye (İÜ)

6746. Dinür Hâzret-i Hıızr ilerü gelür
Terâzu kabzasın eline alur
6747. Berâber taş kômîş ol taşa akrân
Biraz toprak da kor tâ ola yeksân
6748. Berâber geldi dinür iki keffe
Tamâm hayret gelür dir cümle şaffa
6749. Sorar Zü'l-karneyn hikmetini
İder harc Hıızr dinmiş minnetini

245^a BL

6750. Dimiş eyle 'ayân sırrın bu remzün
Şafâ vire bize 'âlemde bezmün

176^a İÜ

6751. Benüm kalbüme dinmiş bu koyulur
Senün gözüni dir toprak doyurur
6752. İşidüp girdi 'askerle siyâha
Düşürdi dinmiş ol 'askeri âha
6753. Karañluğa giderken gör ne buldı
Zeberced deresine dir irildi
6754. Dimiş 'asker bu çığşayan ne ola
Alan almayan ile nâdim ola

6751 doyurur: toyurur (İÜ)

6755. Deyu virmiş cevâbı Zü'l-ķarneyn
Di dünyâda o merdân gibi er eyn
6756. Kimi almadı almış kimi taşu
Tama' ehli belâya virdi başu
6757. Olar ki almadılar oldu nâdim
Alanlar da dimiş dağı alaydım
6758. Bu kışşa aydına çıkdıkda olmuş
Ne idügi ol arada bilinmiş

Beşâret

6759. Bil iy mü'min o dere bu cihândur
Karañluk ğaflet üzre bil ki kândur
6760. Gözüñ aç ğaflet uykusından uyan
Ki 'Azrâ'il senden almadın cân
6761. 'İbâdet üzre ol leyl ü nehârda
Sen işler işlemegil ħark-ı 'âde
6762. Bulasın elüñi boş ħasret-ile
İşirup barmagıñı ħayret ile
6763. İrişmişken bu kâna yüküñi dut
Kânâ'at virse ħoşdur kişiyeye küt

6758 çıkdıkda: çıkdâ (İÜ)

6761 Sen: Misin (İÜ)

6763 İrişmişken: İrişmiş iken (İÜ)

245^b BL

6764. Naşihatdur bu olan kışşalar hep
Günâhdan key şaşın toğru yola şap
6765. O Zü'l-karneyn'e nâm İskender idi
O Zü'l-karneyn laķabdı söylenürdi
6766. Cihândan rihlet itdi rahmetullâh
Olaruñ cümlesin hoş duta Allâh
6767. Karamlıķdan çıkup evine geldi
Anasınuñ yanında defn olundu
6768. Bu vech-ile beyân olmış kitâbda
Du'â rûhı-çün okunsun hitâbda

Fâtiha*

Kışşa-i Hazret-i Loķmân 'aleyhi's-selâm

6769. Dinür Loķmân'ı Habeşî kul imiş
Anı mevlâsı bil âzâd kılmış

176^b İÜ

6770. Olur üç biñ ü beş yüz yıl 'ömri
Bilürmiş yine ol Zeyd ile 'Amr'i
6771. İki ferişte gönderdi Hudâ dir
Buyurmuş ola elinde rızâ dir
6772. Nübüvvet ile hikmet ihtiyârı
Dimiş kabûlüne mevķûf o Bârî

---

* BL'de yok.

6773. abl itmiş dinür hikmeti Lomn
Dimişler ehl-i hikmet bile yrn
6774. Dinr Lomn'ı hikmet nal idermiş
Biri dir bu kermet neden irmiş
6775. Dimiş Lomn iki hlden irdüm
Őıynet ile toğrı sözde buldum

Hikyet

6776. Dinr Lomn'a dir bir kimse geldi
BiŐ ae arz-ı hasen deyu aldı

246^a BL

6777. Anı dir virmemege niyyet itdi
Ya böyle mi gerekdür erde indi
6778. Giderken bir Şuya uğradı yolu
Kişiye oğredr devrn uŐlı
6779. Ol aeyi düşürür Şuya ol er
Bu tarrimi luf idüp ıl ezber
6780. O Şu Lomn evinden geer imiş
O Lomn aeyi Şu ire bulmiŐ
6781. Yine gelmiş o kişi biŐ daı dir
ıkarup aŐa tekrr biŐi virür

6773 bile: böyle (I)

6780 aeyi: aei (BL)

6782. Bu def'a virmege niyyet ider ol
Bu niyyetüñ mükâfâtın bulur ol

6783. O kimse üç biñ aqçe kâr ider dir
İki biñini Loqmân'a getürür

6784. Yine Loqmân biñini aña virür
Şuda bulduğunu hem deyu virür

6785. İrişdürmiş eyü niyyeti hayra
Şaķıngıl eyleme niyyeti şerre

Hikâyet-i diğeri

6786. O Loqmân kul iken çelebîsi dir
Koyun boğazla getür eyü yir dir

6787. Getürür yüregi ile dilini
Burada diñle olan revlerini

6788. Yine boğazla dir getür keminden
Getürür yine yürekle dilünden

177^a İÜ

6789. Eyü yirin getür didimdi evvel
Getürdiñ dil yürek yapışmadı el

6790. Didüm şoñra ki kem yirin getüren
Getürdiñ dil yürek di hikmetin cân

6785 niyyeti: niyyet (BL) // niyyeti: niyyet-i (BL)

246^b BL

6791. Cevâb virür dinür Loqmân'ı bunda
Dimiş her ne ki var yürekde dilde

6792. Bulunur dir feraḥ bu ikisinde
Ki dil tek durıcaḥ baş ola zinde

Ḥikâyet-i uhrâ*

6793. Alımlar almağa göndermiş oğlın
Bilün Loqmân ile oğlanı şuglın

6794. Eger yoldaş ola yolda saña pîr
Sözünden çıkmamağa eyle tedbîr

6795. Aḡaç dibinde yatma saña direm
Oğul sözümi dut diñle ki pîrem

6796. Alım olan köy içre 'avrat alma
Alım olduğı kendde daḥı yatma

6797. Naşîhat aldı oğlı yola girmiş
Görür bir kıoca gider aña dimiş

6798. Refıkuñ olayım iy pîr baña gel
Baña söyle ki ne yerdensin evvel

6799. Deyüp olmuş refik yürüdi yola
Vaşiiyetlere meyl üzre ki n'ola

---

* uhrâ: âḡer (BL)

6796 kendde: köyde (İÜ)

- 6800.** Giderken irdiler ağaç dibine
Murâd oldu ki yatup diñlenile
- 6801.** Dimiş yigit babam yatma dimişdür
Ağaç dibinde müşkildür bu iş dir
- 6802.** Dir ol pîr yatalum hayr ola bunda
Muhaşşal dir yatur ikisi anda
- 6803.** Meger ki bir yılan varmış orada
Diler oğlanı şokmaqlık burada
- 6804.** O pîr ol demde öldürür yılanı
Kesüp dişini şakladı dir anı

247^a BL

- 6805.** Uyanup ol yigit yine giderler
Alımlu oldığı kende yiterler
- 6806.** Yigide gösterürler ‘avrat anda
Dinür şer‘-ile al bunı bu anda
- 6807.** Babam dimiş-dürür dir almazam ben
Dimiş ol pîr bunı almağdur ahsen
- 6808.** Cimâ‘ itmeyesin ben dimeyince
Didüğüm an açılır gül u gönca

6800 diñlenile: diñlenine (BL)

6804 O pîr: Ol pîr (İÜ)

177^b İÜ

- 6809.** Alur ʿavradı ol yigit ki işit
Buña göre dilerseñ sen de iş it
- 6810.** O dem pîr oğlana tîz od getüdür
Yılan başın yakup ol dem tütüdür
- 6811.** Haşâ ol hâtûnıñ fercine tütsi
İrişür ol maħalle ıssı ıssı
- 6812.** Meger ki hâtûnıñ ƣarnında yılan
Var imiş dimegil sen anı yalan
- 6813.** Düşer yılan şahîh ol tütsi ile
Çeker imiş belâyı gögsi ile
- 6814.** Halâş buldukda hâtûn ol yilandan
İşitmişler bu kışşayı bil andan
- 6815.** Muƣaddem ki o hâtûn ere varmış
Ƙaçan hâtûna ki yakınlık olmış
- 6816.** Yılan ƣarnında şoƣmış câmiʿi bil
O câmiʿleri oldılar dimiş il
- 6817.** Ol oğlan hâtûna oldukda vâşıl
O hâtûndan niçe mâl oldı hâşıl

6810 getüdür: getir dir (İÜ) // dem: an (İÜ); tütüdür: tütündür (İÜ)

6812 yılan: ilan (İÜ)

6814 kışşayı: kışşayı (BL); andan: anda (BL)

6818. O pîr ile yine oğlan varurlar
Bir alımlınuñ evinde olurlar

6819. O ıssı pîr ider oğlana yat dir
Muḥâlif söylemez oğlan da yatur

247^b BL

6820. Leb-i deryâda medd ü cezr olurmuş
Refîk pîr bu me'âli de bilürmiş

6821. Zamân irdükde oğlanı uyarur
O yigidi berü yanına alur

6822. O ıssı oğlı yatur yirine bil
O ıssı oğlunu gelüp alur sil

6823. Alım ıssını diler öldüreydi
Alumın virmeyüben siñdireydi

6824. Yaramaz niyyeti irer başına
Ne şansañ başıña şan yoldaşıña

6825. Alur alımların dir İbn Loḫmân
O pîr rehber oluban ḳurtarur cân

6826. O pîr ile yine ḫâtûnı bile
Aluban girdiler dir yine yola

6819 pîr: yir (BL); yat dir: yatur (İÜ)

6820 Refîk pîr: Refîk-i pîr (İÜ); me'âli de: me'âli (İÜ)

6822 BL'de "O ıssı"lar "Ev ıssı" şeklinde.

6827. Dimiş pîr bunca mâl taḥşîl oldı
Anı cem' itmek-ile kîse doldı

6828. Ol aḳçeden baña da ḥiṣṣe vir dir
Kîseyi mühri ile öñine ḳor

6829. Murâd olduğı miḳdârı alıñuz
Dimiş pîr şınamaḳ-durur biliñüz

178^a İÜ

6830. Bilesin beni Hızır'um iy oḡul sen
Bitürdüm beyle işler ḳalıñ esen

6831. Deyüben ḡâ'ib olur ol arada
Ḳula Hâḳ'dan irer dâyim irâde

**Ḳıṣṣa-i Ḥazret-i Hızır u İlyâs 'aleyhima's-şal'âtü
ve's-selâm ***

6832. Yesa' dinürdi Hızır'uñ adına dir
Ve bir nev' üzre daḥı oldı taḳrîr

6833. Dinür dir Urmiyân bin Ḥalfiyâ
Nice mürdeyi Yezdân ḳıldı ihyâ

248^a BL

6828 Kîseyi: Kîsei (BL)

6829 İÜ'de "pîr" yok.

6830 beyle: bile (BL)

6831 ḡâ'ib: ḡâyib (BL) // irâde: arada (BL)

* 'aleyhima's-şal'âtü ve's-selâm: 'aleyhime's-selâm (BL)

6833 mürdeyi: mürdei (BL)

6834. Hızır dimege bâ'ış hâzır olur
Ve müşkil işler içinde bulunur
6835. Dinür Hızır-ile İlyâs zinde olur
Zebûna haşre dek anlar bulunur
6836. Olar dir içdiler âb-ı hayâtı
Görür rûz-ı kıyâmetde memâtı
6837. Hızır deñizde vü İlyâs kıuruda
İrişdi bir haber dağı bu yurda

Rivâyet

6838. Dinür İlyâs'dan evvel on iki er
O bedbahtlar iderler herze ezber
6839. Dimişler anda peygamberlerüz biz
Gerekdür merd olan dñinde perhîz
6840. Fesâd ilkâ iderler halka anlar
Sefere gitse anda dimiş erler
6841. Yatur 'avratları bunlarla dinmiş
O şehrûñ beginüñ ol putı imiş
6842. Baçal dinürmiş ol putıñ adına
Me'âlsiz işler itmenüñ tağı ne

6835 bulunur: bilünür (BL)

6839 Gerekdür: İdeler (İÜ)

6842 Baçal: Ba'l (İÜ)

6843. Benî İsrâ'îlî'den dinmiş anda
Ki bir hasnâ zenûñ adını bunda
6844. O putıñ nâmıdur deyu yazarlar
O putlara taparlar bil erenler
6845. Üzerine puta tapar gibi ikişer
Taparlar dinmiş anda 'avrat u er
6846. Dinür Hâzret-i İlyâs dimiş iy nâs
Ki dutmuş kalbiñüzi küfr ile pas
6847. Gelüñ Hâk dîne girüñ bâtlı koñ
Yaman işi gider eylükde oluñ

Ve inne İlyâse lemine'l-mürselîn *

248^b BL; 178^b İÜ

6848. Bil İlyâs'ı ki mürsel peygamber
Dinür Hârûn oğullarından ol er
6849. Mûsâ şerî'ati üzre imiş ol
Dimiş ol kavme azmışsız-durur yol
6850. O şehriñ halkı ile beglerini
Olara dir beyân eyledi dîni
6851. Oları Tañrı'ya da'vet ider ol
Açıñuz göziñüzi toğrıdur yol

6845 ikişer: iki-şîr (İÜ)// Taparlar: Tapılır (İÜ) Birinci mısradâ vezin bozuk.

6847 Bu beyit BL'de yok.

* "İlyâs da şüphe yok ki peygamberlerdendi." (es-Sâffât 37/123)

6852. O Őehrũn begi dir oldı mũselmãn
Şehir aqvãmı olmaz buña inan
6853. Yine mũrted olur ol beg dũnũben
Dũner aŐlına ol ħanãzĩrĩ ten
6854. Dimiş Őehrũn ahãlĩsi o bege
Bu İlyãs lãzım oldı dũgmege
6855. Eger peygamber ise bize aŐãr
İde bu aralıķda kudret ızhãr
6856. O beg getũrdũr İlyãs ile Ĥızr'ı
Bize mu'ciz gerek gũrine fevri
6857. Bu dem peygamberi da'vã idersiz
Gũrelũm mu'cize ne gũsterũrsiz
6858. Benũm kızum ki fevt oldı bilesiz
Du'ãñuzla anı diri kılasız
6859. O kıız ide Őehãdet sizũn ićũn
Sizi peygamber idiser o bĩ-ćũn
6860. Size de i'tikãd eyleyevũz hep
Dutavuz emriñũz ũzere mezheb

6853 ol: o (İÜ); ħanãzĩrĩ: ol ħanãzirĩ (BL)

6854 dũgmege: degmege (BL)

6857 idersiz: idersin (İÜ) // gũsterũrsiz: gũsterũrsin (İÜ)

6859 idiser: idiyse (BL)

6861. Şehirde taşra çıkar ol iki yâr
Dimişler el açuban anda Settâr

6862. Ki sensin fâ'il-i muṭlaḳ muḥaḳḳaḳ
Saña inkâr idenler-dürür aḥmaḳ

249^a BL

6863. Bular maḳşûd idindi imtiḥânı
Dilerüz mürdeye virile cânı

6864. Ḥayât bulur o kız bâ emr-i Ḳâdir
O kızdân bu kelâm dir oldı şâdır

6865. Kelâmı bunlaruñ ḥaḳḳur i baba
Bular sözüden olunmaya îbâ

6866. Getür îmân bulara ol müselmân
Cehennemden şaḥîḥ bil ḳurtılur cân

6867. İnanmamış aña kız begi yine
Görürler ki olar gelmedi dîne

6868. Yine itmiş du'â ol iki merdân
Açuban destlerin ol demde lertzân

179^a İÜ

6869. Tazarru' kıldılar Bârî Ḥudâ'ya
Olurlar muntazır ol dem du'âya

6863 imtiḥânı: imtiḥânı (BL)

6865 îbâ: ibâ (İÜ)

6867 gelmedi: girmede (İÜ)

6870. Helâk olmasına emr itdi ahhâr
Bilür anlaruñ ahyâlini Cebbâr
6871. Bulutla yili râm kılmış olara
‘Azâb ola olarıñla olara
6872. Buluda didiler bârân virme
Dimişler yile de sevdâya yilme
6873. Dimişler yere hâşıl virme zinhâr
İde aht tâ bularuñ cânına kâr
6874. Olara aht irer gâyetde dinmiş
O küffâr dir bir araya dirilmiş
6875. Bezerler bütlerin zerle ol itler
Çıkar şahrâya kocayla yigitler
6876. Büte secde idüp yağmur dilerler
Hem ağlaşubanı gözler silerler
6877. Bulutdan emr-i Hâ’la zerre irmez
Zemîn dağı olara habbe virmez

249^b BL

6878. Melik dir Hâ’a uymadığ bu şûmluğ
Anuñdur dutalum biz imdi buyruğ

6872 Buluda: Bularda (BL)

6873 Dimişler yire: Dinilmiş yile (İÜ)

6874 gâyetde: gâyetle (İÜ)

6879. Hızır İlyâs ider tağda 'ibâdet
Çeker küffâr o hâlden derd ü miñnet
6880. Melik göndermiş âdemler olara
Tazarru' ideler tağda bulara
6881. Varuban eylemişler i'tizârı
Zarûret viridi size kañt-ı kârı
6882. Zarûrî oldıñuz bunda gelürsüz
Gınâ üzre dururduñuz bilürsüz
6883. Gelüñ îmâna siz şimdi burada
Olar da olalar soñra orada
6884. Dimişler melik emr itmedin olmaz
'Înâdıñuz henûz yanıña qalmaz
6885. Du'â ider orada Hızır u İlyâs
Helâke vardı dinmiş ol gelen nâs
6886. Birisi kırtulur bâ emr-i Yezdân
Haber virür melike dinür ol an
6887. Melikle ol kabîle dir müselmân
Olalum tâ bulavuz emn ü emân

6883 soñra orada: anda burada (İÜ)

6885 orada Hızır: orada ol Hızır (BL)

6887 emân: âmân (BL)

6888. Deyüp cümlesi müselmân olurlar
Sa'âdet-i ebediyye bulurlar

6889. Hüdâ yağmur virüp ni'met irişür
Yeyüp ni'met olar hayre dürişür

179^b İÜ

6890. O dem Hızır ile İlyâs şehre gelür
Olar şehir içre bir qarıyı bulur

6891. O hâtûndan ta'âm dilemiş anlar
Dimiş hâtûn ta'âmum yok i cânlar

6892. Dimişler kepegüñ var-ise getür
Du'â ile kepegüñ ne ola gör

250^a BL

6893. Kepek vardur deyu varmış getürmiş
Du'â ile o kepek bil un olmuş

6894. O hâtûn göricek dimiş o halka
Kepek unın pişirüp yedi halka

6895. O demde zâhir olur anda mu'ciz
Ki İslâm râhına açıldı dir iz

6896. Gelüben Hızır u İlyâs'uhn yanına
Girürler cümlesi anuñ dînine

6890 Hızır ile İlyâs: Hızır u İlyâs (İÜ)

6895 râhına: rehine (BL)

6897. Hüdâ tevfiğini kılmış refik bil
Ki İslâm âyînini bildiler il
6898. Refik eyle İlâhâ Hızır u İlyâs
Diler dâ'im anı bu cümle-i nâs
6899. Cihân içre oları zinde kılduñ
Cihânda buña ireni kayırduñ

Kıssa-i Aşhâbü'l-Kehf

6900. Var imiş bir melik Taqyânus adlı
Ki Rûm vilâyetünden niçe atlu
6901. Gelüp ol şâha anlar hâzır ol dir
Gelür üstüne 'asker eyle tedbîr
6902. O Taqyânus çerîye karşı varur
Şavaşup anlara dir gâlib olur
6903. Gelen begüñ var imiş altı oğlu
Dutarlar cümlesin dir boynu bağı
6904. Dönüp sâlim dinür şehrine gelür
Ol altı oğula da dirlik olur
6905. Dinür Aşhâb-ı Kehf altı yigitdi
Tarîk-i müstaķim üstine gitdi

6898 dâ'im: dâyim (BL)

6902 Taqyânus: Taqyânus (BL)

6905 İÜ'de birinci mısra "Dimiş Aşhâb-ı Kehf'e altı yigit" şeklinde. // üstüne gitdi: üzerine git (İÜ)

6906. Birisin kendü kulluğına omış
Ve kendüsi be-gāyet semiz imiş

250^b BL

6907. Tahāret virür imiş ol yigit dir
O hālden açmağa eyledi tedbîr

6908. İdermiş tañrılık da'vâsını ol
Dimiş halka ki secdeye açuñ yol

6909. Helâk itmiş o secde itmeyeni
Bulur zaħmet doñuzı gütmeveni

180^a İÜ

6910. Dinür ol altı ihvân cem' olurlar
Bu Takyânus olmaz herze söyler

6911. Diler tañrı didürmek kendüsini
O bilmez hem özüni hem sözüni

6912. Gelüñ Hallâk'ı arayı gidelüm
Bu hınzîri dimiş niçe güdelüm

6913. O Takyânus dop oynar idi bilde
Bu iş şâyi' olurmiş bilde ilde

6906 Ve: O (İÜ)

6909 doñuzı: toñuzı (İÜ)

6910 ihvân: ihvâna (İÜ) // Takyânus: Takyânus (İÜ)

6913 Takyânus: Takyânus (İÜ) // bilde: yilde (İÜ)

6914. Dimişler çıka dop oynamağa
Dağı dağılmayalum bâğ u râğa
6915. İdelüm oynamağ dopı bahâne
Ola ki çıkadık cümle yabâna
6916. Deyüp bir lu'b-ıla şehri çıkarlar
Hemân kaçmağa yüz dutar erenler
6917. Giderek râst gelürler dir çobana
Şoralar yol niredür Yaradan'a
6918. Çoban dimiş ki ben de bilmezem dir
Olur yoldaş olmağ emr-i taqdîr
6919. O çoban dir sizünle Hâk arayam
Ne işlerüm ya bunda bir gedâyam
6920. Bulavuz bizi halk iden Hudâ'yı
İde luftı ile bize 'atâyı
6921. Deyüben yüridi çoban bile yâr
Dinür ol çobanuñ bir kelbi de var

251^a BL

6922. O kelb uyup olaruñla gider dir
Giderek ol köpecik gör n'ider dir

6914 çıka dop: çıkalum top (İÜ)

6915 dopı: topı (İÜ)

6916 bir: bu (İÜ)

6921 kelbi de: kelb de (BL)

6922 köpecik gör: gör neler gör (BL)

6923. Dimişler çobana ҡo bu köpegi
Bizümle gitmemek olına yegi
6924. Şadâsından bunıñ bizi bulalar
O hâl üzre yolumuzı uralar
6925. Çoban urduķda dinür gitmemiş kelb
Hudâ emriyle kelb dir depredür leb
6926. Beni urmañ ararum sizüñ ile
O Yezdân ki getürdi beni dile
6927. İşidicek olar hayrân olurlar
Hudâ'nuñ emrine tãña ҡalurlar
6928. Ol itcegizi götürmişler anlar
İt arķasında Hãķ arar erenler
6929. İrişür bir mağaraya bu cümle
O Tãqyânus ider meydânda hãmle
6930. Gözedür ol yigitleri göremez
O dir bir âdeme sen ara bu kez

180^b İÜ

6931. Ol âdem izleyürek anda varur
Mağara içre dir anları bulur

6929 Tãqyânus: Tãqyânus (İÜ)

6930 ara bu kez: arayu gez (İÜ)

6932. Dimiş ki neye girdüñüz oradan
Nedür maşşûd durmağda buradan
6933. Dimişler yiri gögi yaradanı
Ölünceye dek araruz biz anı
6934. Dimiş ol kimse ben dağı ararum
Sizüñle bilesiz ki ben de yârum
6935. Mağarada uyurlar emr-i Hâk'la
Emâneti oñat dut özge şağla
6936. Gidüben rûhları ten kaldı dirler
Dinür tekrâr niçe âdem ararlar

251^b BL

6937. Bulamazlar olardan dir nişâne
Yine Taqyânus'a olur revâne

**Ve lebişû fî kehfihim şelâşe-mi'etin sinîne ve'zdâdû
tis'â***

6938. Yaturlar dindi üç yüz u tokuz yıl
Üzerlerine dağı esmemiş yıl
6939. Gelür Cibrîl her yıl emr-i Sübhân
Oları döndürür şağ u şol iy cân

6933 yiri gögi: yir ü gögi (İÜ)

6934 İÜ'de "ki" yok.

6936 Gidüben: Gidüp dir (İÜ)

6937 Taqyânus'a: Taqyânus'a (İÜ)

* "Onlar mağaralarında üç yüzyıl ve buna ilâveten dokuz yıl kalmışlardır."
(el-Kehf 18/25)

Ve tera's-şemse izâ tala'at *

6940. Mağaranuñ sağından gün toğardı
Ve şolından yine taşra çıkardı
6941. Dem-â-dem bâd eylermiş ziyâret
Hudâ anları eylerdi ri'âyet
6942. Bedenlerin çürütmedi o Yezdân
Cesede girecek idi yine cân
6943. İrişüp va'de çün irdi tamâma
Hudâ gösterdi 'ibret dir enâma
6944. Olar uyandılar Yezdân buyurdu
Hudâ emri ile kılqup oturdu
6945. Biri birine dirler çok mı yatduq
Hele elhamdülillâh ki uyandık

Qâlû lebişnâ yevmen ev ba'de yevmin **

6946. Dimişler iki gün ola mı yatmaq
Ölüm ahvâlini uyquda tıatmaq

Qâlû rabbüküm a'lemü ***

---

* “(Resûlüm! Orada bulunsaydın) güneşi görürdün, doğduğı zaman...” (el-Kehf 18/17)

** “Bir gün ya da günün bir parçası kadar kaldık, dediler.” (el-Kehf 18/19)

6946 tıatmaq: datmaq (İÜ)

*** BL'de “a'lemü” yok. // “Rabbimiz daha iyi bilir, dediler.” (el-Kehf 18/19)

6947. Hüdâ bilür dimişler yatdıgumuz
Ölüm lezzetlerini tatdıgumuz

252^a BL; 181^a İÜ

Fe'b'aşû ehadüküm *

6948. Biri bir altun ile sûka gitmiş
Eteklerin beline şoğagitmiş
6949. Ta'âm almağa göndermişler anı
Buradan diñlegil imdi beyânı
6950. Girüp şehre dilemiş ki ala nân
Virür etmekçiye altunı ol an
6951. Ol altunı göricek bunda habbâz
Dağı var mı dimiş bundan çoğ u az
6952. Defîne bulmuşa beñzersin iy yâr
Eger baña da virseñ duymaz ağıâr
6953. O yigit adı Yemlîhâ idi bil
Cihân halkı o boydan oldu tebdîl
6954. Muhaşşal beglerine ilti habbâz
Açılmış beg huzûrında kamû râz
6955. O Yemlîhâ ider taqrîr taḥkîk
İder bir 'âlim o taqrîri taşdıḳ

---

* “Şimdi siz içinizden birini gönderin...” (el-Kehf 18/19)

6955 taqrîri: taqrîr (BL)

6956. Kitâbda görmişemdür bu şahîhdür
Dimiş beg mağaraya varalum dur
6957. Mağara apusına gelür anlar
O Yemlîhâ dimiş duruñ erenler
6958. Girüben ben haber vireyim evvel
Haber virdükde anlar aldırur el
6959. Tazarru' eylemişler dir Hudâ'ya
Virelüm cân bulardan biz cüdâya
6960. O Yezdân virmiş uyku yine anda
Hudâ göstere anları cinânda
6961. O beg vâkıf olıcağ dir bu hâle
Hudâ emrini kim görür muhâle

252^b BL

6962. Mağara apusına hâne yapmış
Ziyâretgâh olmasın düzeltilmiş
6963. Du'â mabûldür el-ân ol maâmda
'Aceb haşlet omışdur Hağ enâmda
6964. Hudâ'nuñ 'ibret-âmîz işleri çok
Aña inkâr idenler oldılar yok

6956 dur: ur (İÜ)

**KıŖŖa-i ‘Uzeyr Peygamber ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal’âtü ve’s-
selâm ***

6965. ‘Uzeyr peygamber-i aŖlı imiŖ
O Tevrât’ı dinür ezber oqumıŖ

6966. Hıkâyet oldı Yahyâ demi evvel
Hıkâyâ-yı ‘Uzeyr’e konulur el

181^b İÜ

6967. O BuhtnaŖ almıŖ idi ol ili
‘Uzeyr oqlancık imiŖ dir o güli

6968. Sever BuhtnaŖ ‘Uzeyr’i besler
Kerâmet gösterür iriŖür ol er

6969. Benî İsrâ’îli’den aldı ‘avrat
O BuhtnaŖ aña eyledi ‘izzet

6970. O hâtün minnet itmiŖ ol emîre
‘Uzeyr’i yerlerine Ŗalıvire

6971. Sözin dutar Ŗalıvirür ‘Uzeyr’i
Gelür evlerine ‘Uzeyr-i velî

6972. ‘Uzeyr itmiŖ te’ehhül olmiŖ evlâd
Varır bir gün bağına ferağ u Ŗâd

---

* ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal’âtü ve’s-selâm: ‘aleyhi’s-selâm (BL)

6966 Hıkâyâ-yı: Hıkâyâyı (BL)

6967 BuhtnaŖ: Puhte NaŖır (BL)

6968 BuhtnaŖ: Puht-ı NaŖır (BL)

6969 BuhtnaŖ: Puht-ı NaŖır (BL)

6973. Biraz incir yeyüben dirmiş andan
Ve merkebini bağlamışdı ol an
6974. Baqıp gördükde dir âdem kemügin
Dimiş kendüsine dir gire mü'min
6975. 'Aceb halk olsa cismi yine bunıñ
Ne vech-ile bilineydi vuķūfiñ

253^a BL

6976. Deyu hâtıra idinmiş orada
O Yezdân uyķu virmiş dir burada
6977. Uyur yüzyıl muķarrer ol arada
Uyandı bir şadâ irişdi anda

Ve'nzur ilâ himârike ve li-nec'aleke âyeten li'n-nâsi*

6978. Nidâda baķ himâruñ gör süñügin
Nice taķılmış anı eyleme kîn
6979. 'Uzeyr işidicegiz ol nidâyı
Görür merkeb süñüklerini ânî
6980. Çürümiş u daķılmış cümle a'zâ
Hudâ nice gözedür diñle arza

6972 ferah: hurrem (İÜ)

* "Eşegine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik)." (el-Bakara 2/259)

6979 Görür: Gör (İÜ)

6981. Feriştah emriyle kılmış şadâyı
Kılur âgâh murâd itse gedâyı
6982. Çürümüştse süñükler deprenür dir
'Uzeyr emr-i Hâk'dur bunı bilür
6983. Dirilür bir araya ol süñükler
Gerilür dir tamarlarla siñirler
6984. Deri bitmiş ü lahm irmiş o cisme
Eşek rûh buluban gözleri çeştme
6985. Dirilüp ol gözi yaşını döker
'Uzeyr anı görüp dizini çöker
6986. Tazarru' rûyını dutar Hudâ'ya
Nihâyet yok İlâhâ dir 'atâya

182^a İÜ

6987. Günâhum 'afv idüp tevbem kabûl it
Nidâ irmiş ki dorğıl eviñe git
6988. Varup evine kapu dağ ider ol
Açılur kapu selâma açar yol
6989. Nedür hâliñ oğıl dir ol çıkana
Bağar yüzüne anuñ 'âşıkâne

253^b BL

6990. Dimiş oğıl didügiñ özge hâlet
Sözünde yok-durur senüñ halâvet

6991. Niçün dirsın bunı sen babañam bil
Dimiş ki bunı işitse güler il
6992. Ki ben pîrüm civânsın iy tûvânâ
Bunı ma'kûl görür mi ola dâna
6993. 'Uzeyr naql ider ol dem hikâyet
Niçe pîr cem' olur diñler rivâyet
6994. Dimişler oqlı Tivrât'ı sen ezber
İnavuz saña hep 'avrat ü er
6995. 'Uzeyr oqladı Tivrât'ı kemâ kân
Dimiş anlara kim taħkîkdür inan
6996. Dimişler bir kişi ölüp dirilmek
Müyesser olmadı bu işi görmek
6997. 'Uzeyr'e dimezüz biz buña taħkîk
Bu taħrîr olınur Qur'ân'da taşdıq

Ve kıaleti'l-yehûdu 'Uzeyrünü'bnullâh*

6997 'Uzeyr'e: 'Uzeyr (BL)

* "Yahudiler, Uzeyir Allâh'ın oqludur, dediler." (et-Tevbe 9/30)

**KıŖŖa-i Dânyâl Peygamber ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal’âtü ve’s-
selâm ***

6998. Hârâm-zâde imiŖ BuhtnaŖr dir
Bilür hikmetle anı Dânyâl pîr

6999. İde Beyt-i Muqaddes’i harâb ol
Anı aramağı idindi medlûl

7000. Bulur dir Dânyâl Bâbil’de anı
Konar evlerine bulduğda anı

7001. Görür BuhtnaŖr odun getürmiŖ
Anı Ŗırtı ile tağdan taŖırmıŖ

7002. Görür evlerine mihmân vardur
NaŖr dir gerinübeni Ŗorudur

254^a BL

7003. Virüp üç aqçe BuhtnaŖr’a mihmân
Ta’âm getür yeyelüm dimiŖ ol an

7004. Alur bir aqçe et birine dir nân
Ŗarâb almıŖ birine bilüp inan

7005. GetürmiŖ dinür anı Dânyâl’a
Yeyüben içdiler hoŖ râygâne

---

* Dânyâl : Dâniyâl (BL); ‘aleyhi’Ŗ-Ŗal’âtü ve’s-selâm: ‘aleyhi’s-selâm (BL)

6998 BuhtnaŖr: Puht-ı NaŖır (BL) // Dânyâl: Dâniyâl (BL)

7001 BuhtnaŖr: Puht-ı NaŖır (BL)

7003 BuhtnaŖr: Puht-ı NaŖır (BL)

7005 Dânyâl’a: Dâniyâl’e (BL)

182^b İÜ

7006. Bu minvâl üzre geçdiler nice gün
İçerken Dânyâl dimiş ki bir gün
7007. Senüñ yanıñda vardur bir murâdum
Dimiş Buhtnaşır yokdur 'inâdum
7008. Şu kim mümkün ola red olmaya söz
Senüñ buyruğına hiç dönmeye yüz
7009. Emân kâğıdı yazasın baña sen
Ki sen şâh olasın baş ola esen
7010. Zaruñ degmeye ol vaqtde baña
Ki virdüm şâhlık aḥbârını saña
7011. Dimiş Buhtnaşır gülmek şakala
Köpege yal dökmekdür sıfâle
7012. Bizi maşharaya alma kerem kııl
Bu dem olduk senüñ ni'metüne kul
7013. Dimiş âgâh oluñ gerçek sözüm bil
Senüñ emründe olurlar kamû il
7014. Neñ eksilür dimiş aña anası
Diledüğini vir ol okuyası

7006 Dânyâl: Dâniyâl (BL)

7007 Buhtnaşır: Puhte Naşır (BL)

7008 dönmeye: duymaya (BL)

7011 Buhtnaşır: Puht-ı Naşır (BL) // sıfâle: şifâla (BL)

7015. Eger gerçek eger yalan diler bu
Temessük vir yaz evveline yâ hû

7016. Temessük virdi aldı Dânyâl dir
Senüñ yanuña çok 'asker dirilir

7017. Bunı saña nicesi gösterem ben
Uzun kamuşa bağla göster ahsen

254^b BL

7018. Anı görem dileyem gelesin sen
Murâduñı ne ise alasin sen

7019. Vedâ' eyledi gitdi Dânyâl yâr
Oluban âşinâ çün aldı ikrâr

7020. Odun çekmek neden şâh olacağum
İder beglere hıdmet çekmeyüp gam

7021. O hıdmet ile meşhûr oldı anda
Ne ile bulınur gör câh zamânda

7022. Bu şâhuñ kethudâsı olmış anda
Belürmiş kethudâluğ şânı anda

7023. Ki Yahyâ kışşasında dinmiş idi
Naşr saltanata hod irmiş idi

7016 Dânyâl dir: Dâniyâl pîr (BL)

7019 Dânyâl: Dâniyâl (BL)

7021 İkinci mısra BL'de "Belürmiş kethudâlık şânı anda" şeklinde.

7022 Bu beyit BL'de yok.

7024. Kâmiş ile bilür ol Dânyâl'ı
Halâş bulur o kendüsi 'ayâlı
7025. Olur maqbûl yanında dâyim anuñ
Mecûsîler hased kılmış inanuñ
7026. Dimişler Naşr'a evvel ol pelîdler
Müdâmî Dânyâl yirine işer

183^a İÜ

7027. Şarâb içse muqarrerdür bu hâlet
Bu hâllüyi iderlermiş melâmet
7028. Naşr diler deñeye Dânyâl'ı
Getürdüp meclis itmiş râygânı
7029. Bilüp gavırına irmek oldı maqşûd
Eger vâkı' ise kılaydı merdûd
7030. Dimiş bevvâblara hâzır oluñ siz
Burada kim ki çıқа öldürüñ tîz
7031. Eger ben de çıқarsam öldüresiz
Eger öldürmeyesiz siz ölesiz
7032. Deyu te'kîd ider anlara muhkem
Oturup meclis itmişler eyü kem

7024 Dânyâl'ı: Dâniyâl'ı (BL)

7026 Dânyâl: Dâniyâl (BL)

7028 Dânyâl'ı: Dâniyâl'i (BL)

7033. Gice de oturlar hâş u ‘âmı
Hudâ hıfz eyledi dir Dânyâl’ı

255^a BL

7034. Ve Buhtnaş’a bol eyler teķāza
Çeker bu hâl için ol anda taşa
7035. Çıkar taşraya bevvâblar görürler
O tenbîh ile anı öldürürler
7036. Kazâ irse kimesne mâni’ olmaz
Tama’lu göz turâb girmeye doymaz

Kışsa-i ‘Îşâ Peyğamber vü Meryem Ana ‘aleyhime’s-selâm

7037. Hikâyet naql idelüm burada hem
Ne hâlât ile toğdı bil ki Meryem

Kâlellâhu Te‘âlâ: İz kâleti’mre’etü ‘İmrâne Rabbi innî *

7038. Melik Medîme ‘İmrân ‘avratıdır
Olur hâmile dirler doğradur
7039. Dimiş Medîme qarındağı oğlan
Ma‘âşı dünyeden ‘afv ola ol an

7033 Dânyâl’ı: Dâniyâl’ı (BL)

7034 Buhtnaş’a: Puhtnaş’a (BL) // anda: hinde (İÜ)

* İÜ’de “Kâlellâhu Te‘âlâ” yok. // “İmrân’ın karısı şöyle demişti: Rabbim, ben...” (Âl-i İmrân 3/35)

7038 doğradur: toğradur (İÜ)

7040. Muḳaddes Beyt'e dâyim ide ḳulluḳ
Dilemeye cihân içre ululuḳ

7041. Doĝar Meryem dinilmiş ittifâḳa
Düşer ol ḥalk o an içre Őikâḳa

7042. Dimiş Medîme oĝlan toĝa şandum
O 'ahdümden bu dem içre uşandum

7043. Dilerdüm toĝa oĝlum 'âbid ola
O Tevrât'ı oḳuya zâhid ola

7044. Bu dem ḳız oldu deyu ĝuřşalanur
Ḥudâ neyi gerekdür neye bilür

**Feteḳabbelehâ Rabbühâ bi-ḳabûlin ḥasenin ve
enbetehâ nebâten ḥasenâ***

183^b İÜ

7045. Görür rü'yâda ḥâtûn ĝuřşa yime
Ḳız oldu deyu zinhâr anı yirme

255^b BL

7046. Ḳabûl itdün anı vir mescide sen
Budur taḥḳîḳ bilesin vech-i aḥsen

7047. Zekeriyâ getür yanuma didi
O an Meryem'i mescide getürdi

7041 Doĝar: Toĝar (İÜ)

* "Rabbi, Meryem'e hüsn-i kabul gösterdi. Onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi." (Âl-i İmrân 3/37)

7048. Zekerıyyâ görür dir yaz u kışda
Ki tâze mîve Meryem yanı uşda

7049. Deyu gösterür imiş ‘âbidîne
Hudâ virür ‘aţâyı zâhidîne

Qāle yâ Meryemü ennâ leki hâzâ*

7050. Dimiş Meryem’e kandan geldi bunlar
Su’âl itmek münâsib miydi anlar

Qālet hüve min ‘indillâh**

7051. Dimiş Meryem Hudâ virdi buları
Gözedür kulların dâyim o Bârî

7052. Ta’allukât-ı Meryem yetmiş imiş
Olur Meryem’e tâlib yâd u biliş

7053. Olar da dir gözedürüz biz anı
Deyu da’vâ ider aqvâm olanı

7054. Zekerıyyâ dimiş bir iş kılalum
Sizüñ ile birer kalem yunalum

7055. İşâretlü olına cümle aqlâm
Şuya bırağıla görüle iy cân

---

* **BL**’de “Qāle yâ Meryemü” yok. // “Ey Meryem, bu sana nereden geliyor, dedi.” (Âl-i İmrân 3/37)

** “Bu Allâh tarafındandır, dedi.” (Âl-i İmrân 3/37)

7052 Olur: Olar (İÜ)

İz yülküne aqlâmehüm *

7056. Yatırsa kaçkımızuñ kalemî yâr
Ala ol Meryem'i bâ emr-i Settâr

7057. Zekerıyyâ'ya Raĥmân dir bunı yaz
Ma'ânî çok-durur taĥrîrde dir az

256^a BL

Bismillâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm **

7058. Bu kavle râzı olmış cümle yârân
Batar kalem-i Zekerıyyâ ol an

7059. Olaruñ kalemî Şu üzre kalmış
Zekerıyyâ'ya Meryem dir inanmış

KışŞa-i ĥaml-i Meryem Ana 'aleyhe's-selâm ***

7060. Çıkar kavmi arasından çü Meryem
Başım tenhâda yuyam dimiş ol hem

184^a İÜ

7061. Gelüp tenhâda başın yumıŐ evvel
Geyer esbâbını ber-vech-i eshel

7062. Görür Meryem ki durur ĥûb yigit
Göñülden didi baĥma girüye git

---

* yülküne: yelkavnehu (BL // “(Kur'a çekmek için) kalemlerini atarlarken...”
(Âl-i İmrân 3/44)

7056 Yatırsa: Batırsa (İÜ)

** “Raĥmân ve raĥîm olan Allâh'ın adıyla.” (en-Neml 27/30)

*** ĥaml-i: ĥıml-i (BL); BL'de “‘aleyhe's-selâm” yok.

İnnî e'ûzü bi'r-rahmâni minke in künthe tekıyyâ*

7063. Şıgındum Hakk'a sen ne kaydda olsañ
Dimiş Meryem ki ben durmayam uşañ

7064. Meger Cebrâ'ıl imiş ol gözükten
Görünmiş şekl-i insânda melek-ten

**İnnemâ ene resûlü rabbiki li-ehebe leki ğulâmen
zekıyyâ****

7065. Bilesin saña oĝlan viridi Sübhân
Beni muştucı göndermişdür inan

7066. Dimiş Meryem ki irgörmedüm aşlâ
Bilürem nesli kim çekilür aşla

7067. Oĝul virmek atasuz Hakk'a âsân
Ba'îd görme ki toĝa senden oĝlan

7068. Toĝan oĝlan olur 'İbrî bilesin
Anuñ eyliklerini sen göresin

256^b BL

7069. Niçe dertlülere dermân ola ol
Bula mürdeler ihyâsına ol yol

---

* e'ûzü: a'raða (BL) // "Senden, çok esirgeyici olan Allâh'a sığınırım. Eğer Allâh'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma)." (Meryem 19/18)

7063 ne kaydda: taĝayyüdde (İÜ)

** "Melek: Ben yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim, dedi." (Meryem 19/19)

7070. Dutup Meryem yegin üfürdi Cibrîl
Dimiş ki emr-i Hâk-durur bunı bil
7071. Olur hâmile emr-i Hâk'la diñle
Ne hâlet gösterür Hâk diñle bekle
7072. Dinür bir kavlı üzere hadd-i bî-had
Hudâ emrine olunmaya hiç 'ad
7073. Vuķû'ından o hamlüñ soñra üç ün
Hudâ emri ile seyr itmede gün
7074. İy 'Îsâ ben kimem dimiş o Mennân
Anası rahmi içre söyler ol an
7075. Benüm u cümle 'âlem hâlîkîsan
Bu cümle halk olanuñ râzîkîsan
7076. Deyüp secdeye varur rahm içinde
Bilüp Meryem kalupdur guşşasında
7077. Ki haml üzere Meryem bilürler
O anda Cebre'îl'e didi dirler

**İnnallâhe'stafâki ve tahhareki ve'stafâki 'alâ
nisâ'i'l-'âlemîn ***

7071 bekle: yegle (İÜ)

7075 hâlîkîsan: hâlîkîsın (İÜ) // râzîkîsan: râzîkîsın (İÜ)

7077 haml: hıml (BL)

* "Allâh seni seçti. Seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti." (Âl-i İmrân 3/42)

7078. Havâtûndan seni yegledi dir Hâk
Bilesin seni pâk eyledi muṭlak

184^b İÜ

7079. O Meryem şâd olup kıldı 'ibâdet
Dimiş Cibrîl ziyâde ola tâ'at

7080. Tevâzu'uhn Hudâ artura dâyim
Olasın hıdmet-i Yezdân'a kâyim

İz kâleti'l-melâ'iketü *

7081. Ferişteler dimişler Meryem'e hep
Mesîh adlu oğul dir duta mezheb

257^a BL

7082. Doğunduğı marîz bula şifâyı
Ve görmez gözlü bula rûşenâyı

7083. İrişmiş haml-i Meryem vaz'a taḥkîk
Varur tenhâya Qur'ân ide taşdîk

Ve hüzzî ileyki bi-ciz'i'n-naḥleti tûsâkıṭ 'aleyki rûṭaben cenıyyâ **

7084. Qurı ḥurmâ ağacı dibi imiş
Gögerüp virdi ḥurmâ anda dimiş

7080 BL'de "Tevâzu'uhn" kelimesinin "elif"i yok.

* "Hani melekler demişlerdi..." (Âl-i İmrân 3/42)

7082 rûşenâyı: rûşinâyı (BL)

** ileyki: ileyke (BL); 'aleyki: 'aleyke (BL) // "Hurma dalını kendine doğru silkele ki üzerine taze, olgun hurma dökülsün." (Meryem 19/25)

7085. O hürmâya yapışur Meryem anda
Toğar ‘Îsâ dinür hürmâ dibinde

7086. Dimiş ba’zı güpegündüz toğurmuş
Ve ba’zılar dimiş ağızından olmuş

7087. İkisinden de câ’izdür dinildi
Çü ‘Îsâ hazreti toğdı bilindi

Fenâdâhâ min tahtihâ*

7088. Gelüp Cebrâ’îl eydür ‘Îsâ için
Yâ Meryem guşşalanma dir o bî-çûn

Ve hüzzî ileyki bi-ciz’i’n-naḥleti**

7089. Kırn ağacı ıraladı Meryem
Dökülmüş tâze hürmâ dinmiş ol dem

7090. Gıdâ idüp şükür itdi Hudâ’ya
Gelüp Cibrîl haber virdi ‘aḥâya

Fe-külî ve’srebî ve kırrî ‘aynâ***

7091. Ve hürmâdan yi südden iç buyurdı
Kırn hürmâ dibindekin kıyırdı

7087 câ’izdür: câyizdür (BL)

* “Aşağısından ona şöyle seslendi...” (Meryem 19/24)

** ileyki: ileyke (BL) // “Hurma dalını kendine doğru silkele.” (Meryem 19/25)

7089 ıraladı: ayraladı (BL)

*** “Ye, iç. Gözün aydın!” (Meryem 19/26)

7091 hürmâdan yi südden: hürmâdan u südden (İÜ)

Feimmâ tereyinne mine'l-beşeri ehadâ*

257^b BL

7092. Seni kimse görüp bunda şorarsa
Söze nezr eyledüm di üç gün olsa

İnnî nezertü leke mâ fi baṭnî muḥarrarâ**

185^a İÜ

7093. Oruç dutan ol eyyâm söylemezdi
Ḥaber şoran cavâbın alamazdı
7094. Kelâm olmasa şavm üzre 'ibâdet
Yerine geçer imiş özge tâ'at
7095. Alup 'Îsâ'yı Meryem gördi aḳvâm
Olaruñ arasına düşdi evhâm
7096. Zekerıyyâ'ya serzeniş iderler
Yalıñuz ḳor-ımişsin anı dirler
7097. Zinâ itmiş dinildi anı ḥaşâ
Şorar Meryem'den anı dindi paşa

---

* “Eğer insanlardan birini görürsen...” (Meryem 19/26)

** “Karnımdakini âzatlı bir kul olarak sırf sana adadım.” (Âl-i İmrân 3/35)
Müellifin Meryem Sûresi 26. âyetteki “İnnî nezertü li'r-raḥmâni şavmen felen ükellime'l-yevme insıyyâ (Ben, çok merhametli olan Allâh'a oruç adadım. Artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım.)” kısmı yerine sehven Âl-i İmrân Sûresi 35. âyetteki bölümü aldığı kanaatindeyiz. Zira âyeti takip eden beyitlerde Meryem 19/26. âyet izah ediliyor.

7097 paşa: başa (BL)

Leḳad ci'ti şey'en ferıyyâ*

- 7098.** Atañ anañ eyü kişiler idi
Bu eliñdeki nirdendür ne idi

Keyfe nükellimü men kâne fi'l-mehdi şabiyyâ**

- 7099.** Cevâb mı vire beşikdeki oğlan
Dimiş Meryem bunı viren o Yezdân

- 7100.** Buña dil vire söyleye kelâmı
Bileler neydüğini ḥâş u 'âmı

- 7101.** Ḥudâ 'Îsâ'yı güftâra getürdi
Dimiş Allâh birdür bilüñ imdi

- 7102.** Beni peygamber itdi Meryem'i pâk
Buña inanmayanlar gözine ḥâk

- 7103.** Zekerıyyâ'yı şâdıḳdur bilesiz
Şehâdetüme benüm inanasız

258^a BL

Ḳâle innî 'abdullâhi âtâniye'l-kitâb***

- 7104.** Kitâb geldi baña Tañrı ḳuluyam
Ana raḥminde anı oḳumuşam

---

* “Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın.” (Meryem 19/27)

7098 nirdendür: niredendür (İÜ)

** nükellimü: tükellimü (BL) // “Beşikteki bir sabi ile nasıl konuşuruz?”
(Meryem 19/29)

*** “(Çocuk) şöyle dedi: Ben Allâh'ın kuluyum. O, bana Kitâb'ı verdi.”
(Meryem 19/30)

Ve ce'alenî mübâreken *

7105. Dağı peygamber itdi kıanda varsam
Ki 'ilmüm ile Haq yolunu bulsam

7106. Oları Haq dîne irşâd idem ben
Dîne uyanlarıñuz şâd idem ben

Ve evşânî bi'ş-şal'âti ve'z-zek'âti mâ dümtü hayyâ**

7107. Bu halk atasız oğlanı ki gördi
Anuñ bunca kerâmâtını bildi

7108. Şikâka düşdi dir üç fırka olup
Dimişler Tañrı üçdür fürce bulup

185^b İÜ

7109. Hudâ-yı Zü'l-celâl'ün kudretini
Anuñ añlamayanlar 'izzetini

7110. Dalâlete düşüp şirk üzre ola
Anuñ gözleri toprak ile dola

7111. O fırkanuñ biri dir tañrı birdür
Şadâkat üzre dîn erleri oldur

7112. Biri dir 'Îsâ tañrı yalıñuzdur
'Azâb olmağa ol dûzağa girür

---

* "Beni mübârek kıldı." (Meryem 19/31)

** ve'z-zek'âti: ve'z-zekâti (BL); dümtü: dâmet (BL) // "Yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti." (Meryem 19/31)

7109 'izzetini: hikmetini (İÜ)

7112 yalıñuzdur: yalıñuz dir (İÜ)

7113. Dimiş bir fırça Meryem Ana için
Yaratdı anları luğf ile bî-çûn
7114. Bu nev' ile irişürler fesâda
Düşerler her birisi bir 'inâda
7115. Bir aylık oldu 'Îsâ hazreti dir
Anası Mısr'a iltmek kıldı tadbîr

258^b BL

7116. Sebeb yazmış o Mısr'a gitmesine
O hazreti o yire iltmesine
7117. Bulur Tevrât'da tâ'if-i Yehûdâ
Senesi ayı sâ'atiyle bile
7118. Atasız bir oğul kıla zuhûrı
Anuñ yüzinde şu'le vire nûrı
7119. Mübârek ola ol zâtuñ kudûmı
Duta şöhreti Kıpçaq ile Rûm'ı
7120. Gören hasta bula ânî şifâyı
Ve gözsüzler bulalar rûşenâyı
7121. Ve mürde nefesiyle bula ihyâ
Cefâyâ ireler cümle Yehûdâ

7117 tâ'if-i: tâyif-i (BL)

7120 Gören: Göre (İÜ) // rûşenâyı: rûşinâyı (BL)

7122. Göge ide 'urûcî 'âkıbet ol
Göge bula cihân içinde ol yol
7123. Bilürler geldi dünyâya o merdân
Varur beglerine Yehûdâ ol an
7124. Ol oğlan geldi dünyâya dimişler
Anı öldürmege herze yemişler
7125. Olur ilhâm Meryem albine dir
Alup 'Îsâ'yı yûri Mışır'a ir

Ve âveynâhümâ ilâ rabvetin zâti arârin ve ma'în *

7126. Virür 'Îsâ'yı Meryem'e o Ramân
Olur 'âlem içinde özge destân
7127. Mu'allime virür Mışır içre Meryem
Buña az vir u çok ögret urur dem
7128. Yazar 'Îsâ'ya ebcedi mu'allim
Diler 'Îsâ'ya anı ide ta'lîm

186^a İÜ

7129. Dimiş 'Îsâ nedür ma'nâ-yı ebced
Dimiş h'âce okı şorma degil ad

259^a BL

7130. Dimiş ma'nâyı bilmege ouram
Ki ma'nâ bilmeyem neye dururam

---

* rabvetin: ebvetin (BL); ve ma'în: ma'în (BL) // "Onları, yerleşmeye elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirdik." (el-Mü'minûn 23/50)

7131. Döger ḥâcesi anı sen okı dir
Ma'ânî şormağı sen baña ıo dir
7132. Gelüp 'Îsâ dimiş Meryem'e ana
Ögüp ḥâce mi didüñ idi dâna
7133. Ve az virüp çok ögret dimiş idüñ
Ki datlu sözle sükker yimiş idüñ
7134. Ḥâce ögretmeyüp çokluk döger dir
'Aceb kişi bu ḥâce deyen er dir
7135. Mu'allime varup 'Îsâ dimiş ki
Ḥâce ebced ma'ânîsini bil ki
7136. Ki ebced harfi dördür ma'nî'i al
Elif Allâh'ın ululuğuna dâl
7137. **Be** bâkîliğidür ol Muste'ân'ın
Ki **cim** celâletün gösterdi anıñ
7138. Ve **dâl** dâyimliğinedür işâret
Dimiş Meryem'e ḥâce zî sa'âdet
7139. Ki bu ma'sûm beyân kıldı ma'ânî
Hudâ gönderdi müşkil keşfe anı

7133 datlu: tatlu (iÜ)

7140. Olur 'Îsâ'ya emr-i lâ-yezâlî
İde Beytü'l-Muqaddes'de su'âlî

7141. İde Tañrı'ya da'vet halkın anuñ
Gele revnaqı emriyle cihânuñ

**Nübüvvet-i Hazret-i 'Îsâ Peygamber 'aleyhi's-
şal'âtü ve's-selâm***

7142. Gelüp Beyt-i Muqaddes'e Mısr'dan
İrişür Benî İsrâ'il'e andan

Ennî kad ci'tüküm bi-âyetin min rabbiküm**

259^b BL

7143. Dimiş peygamberüm nişân getürdüm
Dimişler kimse dir mi anı gördüm

7144. Dimiş ki cümleñüz görñüz anı
Giderüñ şüpheyi dağı gümânı

Ennî ahluku leküm mine't-ıñni ke-hey'eti't-ıayri***

7145. Düzem ben balçığı ile şekl-i murğı
Ki isnâd itmeñüz baña durûğı

7146. Du'âm ile uça ol murğ göresiz
Benüm da'vâma siz de inanasız

7140 Beytü'l-Muqaddes'de: Beyt-i Muqaddes'de (İÜ)

* 'aleyhi's-şal'âtü ve's-selâm: 'aleyhi's-selâm (BL)

** "Size Rabbinizden bir mucize getirdim." (Âl-i İmrân 3/49)

7144 şüpheyi: şüphei (BL)

*** "Size çamurdan bir kuş sureti yaparım." (Âl-i İmrân 3/49)

7145 balçığı: balçık (İÜ)

186^b İÜ

7147. Yarasadur bilesiz cismi uçar
Vesâ'ir murğ uçıcağ k̄anat açar

7148. Dimişler dahı neñ var bize H̄ağ'dan
Bize göster olanın az u çokdan

Ve übri'ü'l-ekmehe ve'l-ebraşa ve uhyi'l-mevtâ bi-iznillâh*

7149. Anadan toğa gözsüz açam anı
H̄udâ emr ide öli bula cânı

7150. Dimişler yâ 'Îsâ ulu 'alâmet
Getürdiñ çekmezüz artık nedâmet

7151. Bugün Nûh oğlı Sâm'ı eyle diri
Bilürüz k̄almadı sũñükde deri

7152. İdevüz biz de saña i'tikâdı
Dimiş 'Îsâ müyesser ide Hâdî

7153. Çıkar 'Îsâ mezârâta olarla
İder k̄avl ü k̄arârı dir bularla

7154. Çıkar mezârı üstine o Sâm'uñ
Dimiş yâd eyledüm bu demde nâmun

7147 Vesâ'ir: Vesâyir (BL) // k̄anat: k̄anad (İÜ)

* BL'de "bi-iznillâh" yok. // "Yine Allâh'ın izniyle körü ve alacalıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim." (Âl-i İmrân 3/49)

7155. Hüdâ emriyle iy Sâ'm dur yukarı
İki şak oldu sin çıkardı Bârî

260^a BL

7156. Şakalı ak görünmüş anda Sâ'm' uñ
Dimişler dir şahîh degil me'âlûñ

7157. Muqaddem ola İbrâhîm'den anlar
Şakal aklığını görmedi bunlar

7158. Şakalı ak-durur bu Sâ'm degildür
Saña maşşûş bu sözler 'âm degildür

7159. Dimiş 'Îsâ ki söyle ne kişisin
Dimiş peygamber-i Hâk'sın velîsin

7160. Bilesiz beni ki Nûh oğlu Sâ'm'um
Baña şâhid-durur tâcum 'amâmum

7161. Bilesin yâ nebiyyallâh 'Îsâ
Şakalum kara idi şimdi tasa

7162. Ağartdı şakalum şandım kıyâmet
Kopar ağardı şakal gitdi tâkat

Ve ünebbi'üküm bimâ te'külûn*

7163. Dimişler dañı neñ vardur nişânuñ
Muhaşşalına biz irelüm anuñ

7158 Sâ'm: Şâm (BL)

7159 velîsin: nebîsin (BL)

* Bu âyet BL'de yok. // "Yediklerinizi size haber veririm." (Âl-i İmrân 3/49)

Ve mâ teddehirûne fî buyûtiküm*

7164. Gice ne yeyesiz bâķī ne ala
Gelüp bilmek dileyen aber ala

187^a İÜ

7165. Buları bildiler eyledi anı
Yine ol câhilân itdi gümânı
7166. Buniñ üzerine on sâl geer dir
Görür uymadılar andan göer dir
7167. Sefer ider ‘Îsâ mağribe dinmiş
On iki kimsesini bile almış
7168. avâriyyûndan imiş ol kişiler
Kelâm yüzinde sözleri ışılar
7169. avâriyyûn bez ağardana dirler
Göñül ağıardı kâzürler didiler

260^b BL

7170. Bilüp işidüben bile ol iller
Ki İslâm âyininden yol bulurlar
7171. Gelürler Endülüs şehri iline
a‘âm avâli ‘Îsâ’ya dinile

---

* BL’de “Ve âtiküm te’külûnehû mâ tûherûn” yazılı. // “Evlerinizde ne biriktirdiğimizi de...” (Âl-i İmrân 3/49)

7169 kâzürler: kâzürdi (İÜ). İÜ’de mısra içinde “kâzürdi” yazılmış, sonra kenarda tashih edilmiş.

7171 yol bulurlar: bu didiler (İÜ)

**İz kâle'l-havâriyyûne yâ 'Îse'bne Meryeme hel
yesteftî'u Rabbüke en yüezzile 'aleynâ mâ'ideten
mine's-semâ'i***

7172. Havâriyyûn demişler hâzrete bil
Ta'âm virmek olur mı bize kâbil
7173. Hudâ'dan isteñüz virsün ta'âmı
Ki şofra ile gökden ine anı
7174. Yeyüben ol ta'âmdan halk duyalar
Dirile yanımıza nice erler
7175. Müzeyyen ola şofra ol ta'âmla
Kala dünyâ yüzünde eyü nâmla
7176. Deyu eyler tazarru' ol Kerîm'e
Bular âsân-durur taḥkîk Raḥîm'e

**İnnî münezzilühâ 'aleyküm femen yekfür ba'dü
minküm fe-innî ü'azzibühu 'azâbâ****

7177. Hiṭâb irmiş ki virdüm diledügiñ
Zuhûr bulur bu an içre didügiñ

---

* yesteftî'u Rabbüke: testeftî'u Rabbike (BL) // “Hani havârifler: Ey Meryem oğlu Îsâ, Rabbin bize gökten, donatılmış bir şofra indirebilir mi, demişlerdi.” (el-Mâide 5/112)

7176 Raḥîm'e: Kadîm'e (İÜ)

** ba'dü: ba'dehû (BL); ü'azzibühu 'azâbâ: ü'azzibüküm (BL) // “Ben onu size şüphesiz indireceğim. Ama bundan sonra içinizden kim inkâr ederse [kâinâтта hiç kimseye etmediğim] azâbı ona edeceğim!” (el-Mâide 5/115)

7178. İnanmayanlara idem 'azâbı
İnananlar bula dâyim şevâbı
7179. Du'â kıılır 'Îsâ âmîn didiler
Bile hâzır olur kırklar yediler
7180. Gelür dir âsmândan pâre bulut
Du'â idenler anda cümle mes'ûd
7181. Bulut içinde şofra üzre mendil
İçinde var ni'am vaşf idemez dil
7182. Dinür pişmiş balık zeytûn ü sirke
Cemî'i nuql içinde vardı bile

261^a BL

7183. Ve kendene vü şarımşak yoğ idi
Vesâyir e't'ime anda çoğ idi

187^b İÜ

7184. Ta'âmdan şayru yise şağalurdı
Yeyen lezzetine hayrân kalurdı
7185. Ne deñlü çoklık ola halk duyarlar
Gice gündüz olar ne deñlü yirler
7186. Dimiş münkir olan bu câdûlıkdur
Oları kırmağı bil gâzîlıkdur

7180 bulut: bulud (BL)

7183 şarımşak: şarımşak (İÜ)

7186 câdûlıkdur: câzûlıkdur (BL)

7187. Tâ'âm münkir kelâmıyla kesildi
Olaruñ kimi hınzır u meymun oldu
7188. Zamân geçer bunıñ üzerine bil
Bu devrân geçmededür nitekim yıl
7189. Gelür Beyt-i Muğaddes'e o ğazret
Ne vech-ile görünür bunda ğıket
7190. Cühûdlar beglerine söyler ol an
Du'â eylese 'Îsâ olur insân
7191. Melik ğavf eyledi dir bu kelâmdan
İşidicek bu sözi dir enâmdan
7192. Dilemiş öldüre 'Îsâ'yı ol kelb
Ne lu'b ile olur gör birisi şalb
7193. Olur 'Îsâ'ya ma'lûm kaçır ol dem
Girür eve cühûddan biri direm
7194. Cühûd adına Ağustos dimişler
Ve Üşbü' deyu de nâm söylemişler
7195. Gelüp emr-i Hudâ ile ki Cibrîl
O 'Îsâ ğazretün alur dinür bil
7196. Evüñ içine girmiş dindi Astos
Arar 'Îsâ'yı bulmaz dir Ma'arrûs

7187 hınzır u meymun: hınz meymun (BL) // İkinci mısraın vezni bozuk.

7196 Astos: Ağustos (İÜ) // dir: dindi (BL)

7197. Hüdâ anı ‘Îsâ şekline koymış
O giren Yehûdâ’yı anı şanmış

261^b BL

7198. Yehûdâ dir aşar kendü eşini
‘Îsâ şanur o demde yoldaşını
7199. Murâd idine hıfz itmegi Hâfız
Bulamaz biñ Yehûdâ ola kavız
7200. Düşer birbirine soñra Yehûdâ
İkinüñ birisi vardur puşuda
7201. Deyu eyler tefahhüş birisini
Birin öldürdi arar dirisini
7202. Dimiş bu ‘Îsâ’dur kanı Ağustos
Bu Ağustos’dur ki aşduñ hey Ma’rûs
7203. Dinür ‘Îsâ gelüp eve irişür
Anası vü havâriyyûn görüşür
7204. ‘İbâdet-çün beni halk itdi Hallâk
Göge çıkmağa emr itdi o Rezzâk

188^a İÜ

7198 koymış: komış (İÜ)

7199 itmegi: idinmegi (İÜ) // kavız: kavuz (İÜ)

7201 tefahhüş: tetebbu’ (İÜ)

7202 kanı Ağustos: ya kanı Astos (BL) // Ağustos’dur: Astos’dur (BL)

7205. Vaşiyetüm budur size işidüñ
Benüm sözüme göre siz iş idüñ
7206. Fenâyı koyuban bâķīyi özleñ
Şerî'atüm 'ibâdet üzre gözleñ
7207. 'İbâdeti idüñ ta'lîm bu ħalka
Ve dahı sâlik oluñ ħüsn-i ħulķa
7208. Şaķın olmayasız dünyâya tâlib
Hemân uĥrâ ola dâyim meţâlib
7209. Olup şâyim ħalâş ol mekr-i zenden
Yaramazlığa eylik ola sizden
7210. Varuñ her biriñüz bir şehre dinmiş
Ki ħalk da'vetini siz idinüñ iş
7211. Ki Ĥaķ'dan ne gele şabr idiñüz dir
Bulur yerlü yerini emr-i taķdîr
7212. İrüp vaşiyeti bunda tamâma
Vedâ' eylemiş ol dem ħâş u 'âma
- 262^a BL**
7213. Virür 'İsâ'ya Ĥaķ nûrdan ķanatlar
Melâ'ikle olalar ķat ķat anlar
7214. Aķuban per olar göge uķarlar
Ta'âm yimeķ gider andan ķaķarlar

7210 Varuñ: Varup (iÜ)

7214 andan: anlar (iÜ)

7215. Gök ehli içredür Hâzret-i 'Îsâ
Bu kurbîyyeti bil bulmadı Mûsâ
7216. Dinür kim altı ay diri oldu Meryem
Ve dinür 'Îsî yirde olduğı dem
7217. Hâdîş naklınce nakl olundu dinür
Lebistân cebeline defn olunur
7218. Cihân içinde bir eşer kônula
Burada dahı Fâtiha okuna
7219. Havâriyyûn tağılur tağlara yâr
Seherde anlar uyuduğda Settâr
7220. Olaruñ her birin bir şehre ilter
Olar da halkı dâyim dîne yilter
7221. 'Îsâ erkânını hoş güder idi
Bu halkı dîne da'vet ider idi

**Hikâyet-i Hâzret-i 'Îsâ 'aleyhi's-selâmdan soñra
kavmi azduklarıdur***

7222. Panus adlu var imiş bir yahûdî
'Îsâ kavmini azdurmağda oldu

7215 bil: bile (BL)

7216 Birinci mısram vezni bozuk.

7218 eşer: âşâr (BL)

* Hâzret-i 'Îsâ: 'Îsâ (BL)

7222 Panus: Banus (BL)

7223. Varup beglerine dir ħud'a idem
Bu ħavmũñ arasında fitne idem

7224. Ziyâde ħile-kâr kâfirdi mel'ûn
Degirmensüz ögidür didiler un

188^b İÜ

7225. 'Îsâyî ile dâyim ceng idersiz
Bularıñ ile cengi siz n'idersiz

7226. Olara ħud'a bâbın açayım ben
Olar dînini bozmağ ola aĥsen

262^b BL

7227. İzin vir baña varup azdurayın
Baña şeytân ider ta'lîm kolayın

7228. Melik virmiş icâzet ibn-i kelbe
Bu daĥı müsteĥağ olmuş o şalbe

7229. Ķara sürer yüzine ehl-i telbîs
Aña rehber olur ol demde İblîs

7230. Gelür dir ħavm-i 'Îsâ arasına
Anuñ 'âr ile nâmûs ya nesine

7231. Ķavm içinde yuvalanur o üç gün
Doñuzuñ ölüsi köpege düğün

7224 ħile-kâr: ħile-bâz (İÜ) // didiler: dinülür (İÜ)

7231 o üç gün: dir üç gün (İÜ) // Doñuzuñ: Doñuz (İÜ)

7232. Dimiş ol kavme ol mel'ûn behteg
Benüm hâlim işiden kala dil-teng
7233. Ya niçün böyle oldıñ dinmiş aña
Hikâyâsın deyem kaluna taña
7234. Baña dün gice dir Hazret-i 'Îsâ
Tabanca urdı Fir'avn'e ki Mûsâ
7235. İrişdükte tabanca dir yüzüme
Zarar irişdi ol demde gözüme
7236. Cühûdlikdan dönüp 'Îsâyî oldım
Gözümü eyü eyledi vü gördüm
7237. Yüzümdeki kara desti nişânı
'Îsâ eşeridür siz bilüñ anı
7238. Size döndüm dilerseñüz helâki
Beni öldür ki buldum dîn-i pâki
7239. Kabûl iderseñüz âzâd idesiz
'Îsâ dînini özge yâd idesiz
7240. İşidüben kelâmun inanurlar
Aña durmağ için bir yer bulurlar
7241. Tağ içinde yaparlar aña mesken
İnanmağıl şaķıngıl her söze sen

263^a BL

7242. Karâr eyler biraz gün hîle bâzâr
Görelüm neye irer âhîr-i kâr
7243. Dimiş dün gece ‘Îsâ yine geldi
Doñuz etin yemekligi buyurdu
7244. Yediler dir söziyle lahm-i hınzîr
Ki it dişi toñuz derisine dir
7245. Biraz zamân olur hâmûş o şeytân
O telbîs eylemekle aldı meydân

189^a İÜ

7246. Biraz günden dimiş dir yine geldi
Oğullar sünnet olunmaya dindi
7247. Yehûdâ gibi dir itmesün anlar
Didügüm işleye baña uyanlar
7248. Oları hac suyuyla ide efsûn
Uyar bu âyîne dir işiden dîn
7249. Yine dimiş güneş yanımda doğar
Didi ‘Îsâ tapalar aña bular
7250. Güneşe secde itsünler kâmûsı
Oları yakmaya Yezdân tamusı

7244 derisine: darısına (BL)

7248 İÜ’de “ide” yok. // âyîne: ite (BL)

7249 doğar: toğar (İÜ)

7251. Güneş selâm getürür dir olardan
Bunı görmedi câyiz ululardan
7252. Yine dir 'Îsâ itdügin kim itdi
Cihân içinde toğrı yola gitdi
7253. Ölüyi diri kıldı köri açdı
İnüp gökden ana ıarnına kaçdı
7254. Arı yir buldı sâkin oldı anda
Karâr itmeyüben göründi bunda
7255. Şerî'at râhın açdı 'adl-ile ol
Göge 'azm eyleyüben buldı dir yol
7256. Şikâka düşüp ol kavm ıopdı gavğa
İleşlerün niçenüñ yedi qarğa

263^b BL

7257. Kılıç baş kesdi meydân içre girdi
Şadâsı kılıcuñ 'ayyuğa irdi
7258. Olar kırmış biri birin didiler
Olaruñ leşlerin kelpeler yediler
7259. Kılıçdan geçmiş âdem niçe sâl dir
Panus boynınadur cümle vebâl dir
7260. Bunı taħkîk bilüp düşme gümâna
Bağıyyesi irer âhir zamâna

7259 boynınadur: boynına dir (İÜ)

7260 Bu beyit BL'de yok.

KıŖŖa-i Hâzret-i Resûl-i Ekrem Ŗallallâhu ‘aleyhi ve sellem

**7261. Muğammed MuŖtafâ AĞmed ü Mağmûd
Resûl-i müctebâ mağbûb-ı Ma‘bûd**

7262. Selâmum irgöre Ėayrû‘l-enâmı
Saña kıble kılan Beytü‘l-Ėarâm‘ı

7263. Ki ‘Abdü‘l-muğtalib cedd-i Resûl‘dür
Beyân kılmak muğaddem bil uŖûldür

7264. O Ėâzret gice vâkı‘a görür dir
Kim ola ki o Ėâli kıla ta‘bîr

7265. DimiŖler Ka‘be‘yi bunlardan arıt
ÇıkarĖıl bütleri anları tağıt

189^b İÜ

7266. Ve Zemzem‘i dağı sen eylegil pâk
İŖâret-i Ėudâ‘dur eyle idrâk

7267. Mütevâli bu düŖi gördi üç Ŗeb
O Ka‘be Ėavmini cem‘ eyledi hep

7268. Mu‘âvin oluñuz Ka‘be arınsun
O tâbi‘ idemedi dir birisin

7269. Ėudâ emri ile kendü arıdur
O ŖâdıĖ bil ki sözünüñ eridür

7265 Ka‘be‘yi: Ka‘be‘i (BL); bunlardan: bütlerden (İÜ)

7270. İder ‘ahd Tañrı’ya oğlum olursa
İdem kırbân eger anlar durursa

264^a BL

7271. Olur tokuzı ol hâtûndan inan
Ve bir hâtûndan olur biri iy cân

7272. O ‘Abdullâh’dur bil iy muvaḥḥid
O tokduğı gün aña oldu dir ‘îd

7273. İledür tokuzı kırbân yerine
Rızâ virmemiş aqvâmı birine

7274. Varup ‘âlîme ‘Abdü’l-muḥḥalib dir
Bu vâkı’ olana ne ola tedbîr

7275. Hudâ’ya itmiş idüm ‘ahd ileri
On oğlum ola kırbân ola biri

7276. Kıomazlar beni iy ‘âlim ne dirsın
‘Ulûm-ı enbiyâyı sen bilürsın

7277. O ‘âlîme dimiş luḥf eyle söyle
Oğullara develer kıur’a eyle

7278. On oğluñ ile on deveyi kıur’a
Bırağıl daḥı falıñ baña söyle

7279. O kıur’a düşdi ‘Abdullâh’a dinmiş
Onar onar yüze dek eyle olmuş

7275 Bu beyit BL’de yok.

7278 deveyi: devei (BL)

7280. Ve yüzden şoñra devede bulunur
Ve yüz deve o dem kırbân olunur
7281. O nûr 'ışkına 'Abdullâh'da idi
O nûrîñ şu'lesi diñle ne idi
7282. Gelüp nûr Âmine Hâtûn'a irer
Ki 'Abdullâh bekâ milkine gider
7283. Cihâna geldi ol faħrı cihânuñ
Sürûrı nice taķrîr ola anûñ
7284. O şeb ki geldi dünyâya **Muħammed**
Cihânu dutdı dindi nûr-ı Aħmed
7285. Münevver oldu 'âlem ol ziyâdan
Bilür vaşfını ancak ol Yaradan
7286. Dolar 'anberle misk kâfûr hâne
Şafâlar nice irer gör ki câna

264^b BL; 190^a İÜ

7287. Ferişteler dolar tağ ile şahrâ
Ve murğ u mâhî deryâ ile nehrâ
7288. Nidâ idüp **Muħammed** toğdı dirler
Bu cümle 'âlemüñ halkı bilürler

7282 gider: irer (İÜ)

7285 Yaradan: Yezdân (İÜ)

7286 Dolar: Tolar (İÜ)

7289. Neşât irdi behâyim ü nebâtât
Bilüp iz'ân idindi anı her zât

7290. Şafâlar irdi 'âlem oldu rûşen
Bulunur igne olsa gice düşen

7291. Buyurmuş Âmine Hâtûn anası
Şefâ'at-ile doylaya ünâsı

7292. **Muhammed** toğdı secde itdi ol dem
Yazılmış arkasında görmişem hem

Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh

7293. Nübüvvet mühri cismünde Resûl'ün
Olur şânına şâhid ol ulunuñ

7294. O şeb geçdi yere dir şehr-i Fâris
Görür ol gice nûr yaya vü fâris

7295. Dağı İbrâhîm atıldığı âteş
Yanuban çatladı dinülür ol taş

7296. Ol âteş ol gicede sövinür bil
Cihân putları düşdi bildiler il

7289 behâyim ü nebâtât: behâyim-i nebâtât (BL)

7291 doylaya: toylaya (IÜ)

7295 çatladı dinülür: çatla dir dinürdi (BL)

7297. Yüzünüñ üstüne düşmiş o putlar
Kilîsâdan hezâr kilîse çatlar
7298. Yıkılır biñ kilîsa bu muhaqqak
Ki bâtil ref` olur geldügi dem haq
7299. Olur dir cümle sehhar sihri bâtil
Bilür buflânını ol demde Bâbil
7300. Resûlullâh kadem başmış cihâna
Çıkar bir nûr ol dem âsumâna

265^a BL

7301. Şu`â`ından münevver nûr-ı dünyâ
Görürler bay ile cümle gedâyâ
7302. Göbegin kesmege mâderi varmış
O an içinde kesilmiş bulunmuş
7303. Yumaq kaşd itdügümde bir nidâ dir
İrişdi sem`ime bir hoş şadâ dir
7304. Yuyup virdüñ cihâna nûr-ı pâki
Zuhûrından bulur küffâr helâki
7305. Olur günden güne gün gibi rûşen
Münevver nûr ile ol vech-i ahsen
7306. Olalar şeb u rûz maħbûb-ı Hallâk
Görünür mu`ciz âşârıyla ahlâk

7297 putlar: bütler (İÜ) // kilîse: kelse ki (BL)

190^b İÜ

7307. Virür bu hâle şükâne için cân
Resûl vâlidesi maqbûl-i Raḥmân
7308. Civâr-ı Hakk'a cân olduḡda anlar
Cinân içinde açılır mekânlar
7309. Yetîm kaldıḡda ol dürr-i yetîmi
O mergûbını hoş dutdı Raḥîm'i
7310. Var evlâd-ı 'Arab içre kavâ'id
Naşîb-i halk olur burûcla 'âbid
7311. Kişi evlâdı geldükde cihâne
Olur gayruñ ma'âşına bahâne
7312. Gelür dir tâyeler emzürmek için
Levâzımlarını hep görmek için
7313. Benî Sa'd adlu efkârden cemâ'at
O hıdmet ile eylerler kanâ'at
7314. Gelürler Ka'be'ye emziri ol an
Olar besler imiş cân üstüne cân
7315. Olardan birine irer sa'âdet
Ḳonar başına ol dem murğ-ı devlet

7310 olur: olar (BL)

7312 Levâzımlarını: Anun lâzımların (İÜ)

265^b BL

7316. Dinür bir hâtûn ismine Hâlîme
Anuñ ma'lûmdur aḥvâli 'Alîm'e
7317. Hudâ 'izzete lâıyık göre kılın
Anuñ âsânluk ile açâ yolın
7318. Gelür Ka'be'ye ol hâtûn evinden
Hudâ ismini kıomazdı dilinden
7319. Görür Hâlîme 'Abdü'l-muḥḥalib'i
Dimiş ben ğonceñüzüñ 'andelîbi
7320. Resûli diler emzirmek Hâlîme
Ki şefkat virmek âsândur Raḥîm'e
7321. Muḥammed'i alup evine gelür
O an içinde özge genci bulur
7322. Hudâ'ya ḥamd ider yüz yire sürer
O dem ki ol meh-i tâbâne irer
7323. Nice meh andan alur nûr-ı ḥurşîd
Hâlîme'nüñ evinde oldu dir 'îd
7324. Muḥammed'e ider hâtûn muḥabbet
İder cân u dil ile aña ḥidmet

7323 nûr-ı: nûrı (İÜ)

7325. Nice sevmeye ol ma'şûm-ı pâki
Olur tâc-ı İlâhî pâ-y-ı hâki

7326. O tâc ile olanlar tâcdârı
Mu'azzez eyledi anları Bârî

7327. Hâlîme'nün sağ emcegi şogulmuş
Nice yıllar imiş süd virmez olmuş

191^a İÜ

7328. Resûlullâh'ı görüñ emmemiş şol
Hudâ virmiş şağına südi dir bol

7329. Hâlîme bu kerâmâtı ki görmüş
Evinün içi hep nûr-ıla dolmuş

7330. Bereket irişür dir hânesine
Du'âlar ider idi anesine

266^a BL

7331. Şadef olmuş o dürr-i Lâ-yezâl'e
Ki bed nazar iden irer zevâle

7332. Deyu ider du'âyı gice gündüz
Olur nûrıyla rûşen gice gündüz

7333. Olan hayvânı semirür Hâlîme'nün
Ki buğday aşî kâfi Hâlîme'nün

7328 Resûlullâh'ı: Resûlullâh (İÜ) // “emmemiş” kelimesi her iki nüshada da “emmiş” olarak okunacak şekilde yazılmıştır.

7334. Anuñla beslemiş ol kâm-kârı
Şahîh bil nûr idi şâfi 'izârı
7335. Hâlîme'nüñ koyunları virür süd
Oğullarına virür idi ögüt
7336. Muhammed uğurıdur bu kerâmet
İdüñ oğullarım buña ri'âyet
7337. İrişmiş ol risâlet hîdmet-içün
Hudâ hîdmete komış 'izzet içün
7338. Hâlîme'ye dimiş iy vâlide ben
Koyun güdem icâzet viresin sen
7339. Karındaşlarum ile bile varam
Koyunı bile güdüben şuvaram
7340. N'ola dimiş benüm çeşmüm çerâğı
Göreyüm saña çobanlık yarağı
7341. Beliñe bağlayayım bir şapanı
Ki düşmen kırmağa şaklağıl anı
7342. Tağarcık hâzır idüben koyam nân
Bile қоşam oğullarımla inan
7343. Oğullarına dir cânım oğullar
Uğuruñuza açık ola yollar

7335 ögüt: ögüd (BL)

7337 hîdmet-içün: hîdmeti içün (BL) // hîdmete: hîdmetine (İÜ)

7344. Muḥammed refîk olsun sizüñ-ile
Ağırlañuz anı tatlu sözüñle

7345. Koyun gütsün sizüñle bile olsun
Hasûd cânı cihânda oda yansun

266^b BL

7346. N'ola deyu oğullar sevinürler
Muḥammed ḥazretini ḥoş görürler

7347. Olur çün ol Ḥudâ maḥbûbı çoban
Meh ü ḥâver olur dir cesede nân

7348. Olurlar ol çobanuñ pâsbânı
Gözedürler idi nevbetle anı

191^b İÜ

7349. Kevâkib görünür şapan için taş
Niçeler şevkına açıp-durur baş

7350. Yürür çobanlığa koyun için ol
Nebâtât ile dolar yürinen yol

7351. Koyunlar ni'mete irüp doyarlar
Kamûsı ḥazret ardına uyarlar

7352. Mübârek kademi başdıkda ol yir
Nebâtât ü çiçek ızhâr ider dir

7353. Koyunlar semirüp güzellenür hep
Olur âsân nazâr eylediği şa'b

7354. Yine koyun güderken ol risâlet
Şefî'ü'l-müznibîn yevme'l-қыyâmet
7355. Gelüp üç kimse alur ol habîbi
O dertlü dillerüñ hâzık tabîbi
7356. Cüdâ olduqda ol râ'î refîkden
Olar nâlân olur dir ayrılıqdan
7357. Hâlîme'ye haber virürler anı
Segirdür Hâlîme arayı cânı
7358. Görür ol nûr-ıla dolmışdur ol yol
Meger qarşu gelürdi şâhib-i nûr
7359. Görür Hâlîme maĥbûb-ı Hudâ'yı
Añup ağladı ol demde cüdâyı
7360. Görür ruĥsâr-ı gülde var taĥayyür
Resûl-i Zü'l-celâl eyler tefekkür

267^a BL

7361. Hâlîme dir i nûr-ı dîde n'olduñ
Taĥayyür levni bu dem qanda bulduñ
7362. Dimiş ol raĥmeten li'l-'âlemîn dir
Beni üç kişi göge iledüp dir

7361 n'olduñ: ne olduñ (BL)

7363. Yararlar gögsümi göbegime dek
Yüregüm yardılar bildüm ki melek
7364. Getürdiler bir altun ilgen hûr
Biri dutar yüregüm ikisi yur
7365. Yine anlar yüregüm yirine kor
‘İlm-i hikmetle şimdi toptoludur
7366. Diküben urdılar mühr üzerine
Yüregüm geldi el-ân dir yerine
7367. Yürekden çıkarur bir kara pâre
Atarlar dir anı ol dem yabâne
7368. Ne ağrıdı vü ne acıdı yürek
Olupdur ol ezelkiden dahı pek
7369. Hâlîme işidüp kıldı ta’accüb
Evine getirüp artdı didi hûb

192^a İÜ

7370. Hêlâlîne bunı ider hikâyet
Dimiş **Muhammed**’i evine ilet
7371. Hâlîme iledüben falcıya dir
Bu oğlı Mekke’den getürmişem pîr

7365 toptoludur: topdoludur (İÜ)

7368 pek: berk (BL)

7372. ‘Acâyib hâle irmiş bize söyler
‘Aceb üşendürür mi bunu devler
7373. Dimiş falcı o hâli kendü disün
Bu tûtî sükkeri kendüsi yisün
7374. İder taqrîr Resûl dir vâkı‘âtı
Bilür falcı dir ol demde o zâtı
7375. Düşer pâyine durup ayak üzre
O pâyı hâkini sürer yüz üzre

267^b BL

7376. Hâlîme’ye dimiş kim cümle ‘âlem
Buniñ için olupdur bilesin hem
7377. Bu-durur fahr-ı ‘âlem aç gözüñi
Sa‘âdete irişmiş bil özüñi
7378. Budur maḥbûb-ı Raḥmân iy Hâlîme
İdüpdür secde toğduḡda Raḥîm’e
7379. Durur Hâlîme ile dir **Muḥammed**
Ziyâ virmekde dâyim nûr-ı **Aḥmed**
7380. İledür Mekke’ye Raḥîme bir gün
Toğar Mekke üzerine o gün gün
7381. Çü ‘Abdü’l-muttalib görür o cânı
Cesdede talbınur kuş gibi cânı

7372 irmiş: irer (İÜ)

7382. Hâlime naql ider ol mâcerâyı
Arayup bulmazlar dir yarayı
7383. Ve falcı naqlini eyledi taqrîr
Cihân hâtmine dek oluna taqrîr
7384. Beyâna kâdir olmaya Ferîdûn
Hurûfda gör ki iki bükülür nûn
7385. Hâlime'ye o 'Abdü'l-muṭṭalib dir
Buña ireni sen bil emr-i taqdîr
7386. Ki hâşâ buña dîv perî irişe
İnanmağıl cihân içre bu işe
7387. Anası didi baña hâmileydüm
Diledüm bir maḥal kim uyuyaydum
7388. Görürem bir kişiyi uyuduḡda
İner gökden yüzi nûrı ufuḡda
7389. Çıkup gün gibi 'âlem oldu rûşen
Baña ma'lûm bu cihân içre gülşen
7390. Didi raḥmüñde olan bil ki oğlan
Anuñ-çün halk idüp dünyâyı Raḥmân

7387 didi baña hâmileydüm: baña didi hâmil idüm (BL)

7390 bil ki: bil-kim (İÜ)

268^a BL; 192^b İÜ

7391. Dü kevnüñ ulusı faḥrı-durur ol
Cihân içre ol açar şer'-ıla yol
7392. Cihâna kim gele ol kâşifü'd-dîn
Muḥammed kıoyasın sen anuñ adın
7393. Deyu iş'âr kıılur rü'yâda baña
'Alâyimden daḥı didi bu yaña
7394. Cihâna geldi çün oḡlum Muḥammed
İrişdi gökyüzine nûr-ı Aḥmed
7395. O nûr çıkmış idi dir arḳasından
Göründi Şâm tarafları o nûrdan
7396. Yatup şırtı üzere dir Muḥammed
'Acâyib remz gösterdi bu Aḥmed
7397. Yaturken şırtı üzre dir beşâret
İder barmaḡ-ıla göge işâret
7398. Buniñ gibi kışi mecnûn degildür
Hezâr söz söyleşinilür bu ildür
7399. Deyüp almışdı 'Abdü'l-muḥṭalib bil
Degil dille Muḥammed vaşfa kıâbil

7396 gösterdi bu: gösterürdi (İÜ)

7400. Ebû Tâlib ticâretten gelür dir
Muḥammed'i görüp ol an bilür dir
7401. Alup evine gelür ol Resûl'ı
Mübârek boynına doladı qolı
7402. Dimiş ki nûr-ı dîdem 'ammuñam ben
Qarındaşımuñ oğlı sevgüli sen
7403. Deyu geyürdi fâhırce libâsı
Şefâ'atle 'azîz iden ünâsı
7404. Muḥakkak sen olıarsın Muḥammed
Cemâlũnde işâret nûr-ı Aḥmed
7405. Deyu ikrâm-ıla getürdi ni'met
Aña i'zâz ile eyledi ḥürmet

268^b BL

7406. Dimiş maqşûd ne ise söyle cânım
Senũñ yoluña olsun cümle mâlım
7407. Dimiş râzı olıursa ta'âmuñ
Yalıñuz yimeyem dir bunda nânuñ
7408. Dimiş nerde dilerseñ aluban var
Senũñ yoluña mebzûldür kamû kâr
7409. Deyu virmiş biraz aqçe de ol an
Ta'âm ile alur aqçeyi sultân

7408 nerde: nerede (İÜ); aluban: alup (İÜ) // mebzûldür: mebzûldür (BL)

7409 aqçeyi: aqçei (BL)

7410. Getürür cecdi ‘Abdü’l-muṭṭalib’e
Dimiş dir ƣanda bulduñ ol ḥabîbe

7411. Dimiş bir pîr virdi bunı baña
Getürdüm ben daḥı bunları saña

193^a İÜ

7412. O ‘ammıñdur senüñ bilgil iy oğlum
Senüñle bile olmaƣ özge şuğlum

7413. Durur cecdi ile dir yine dört sâl
İder andan Ebû Ṭâlib’e irsâl

7414. Ebû Ṭâlib sefer itdükçe anı
Bile alup gider imiş o cânı

7415. Aña Fettâḥ o deñlü feth ider kâr
Ḥisâbını yine bilen o Ğaffâr

7416. Yine bir def’a Şâm’a ƣıldı ‘azmi
Anuñ mâl cem’ine olmışdı rezmi

7417. Ebâ Bekr Resûl-i Ekrem ile
İkisi ol seferde oldu bile

7418. Giderken bir kilisâya irerler
Kilisâ içre bir ‘âbid bulurlar

7415 o deñlü: küllî (BL)

7418 kilisâya: kelisâya (BL) // kilisâ: kelifâ (BL)

7419. Civârında qonarlar kilsenüñ dir
İder da'vet buları 'âbid-i pîr

7420. Varurlar ehl-i kervân da'vetine
Dinilmiş yükle duruñ hazretine

269^a BL

7421. Papas gözden geçürür ol virânı
Arar idi o cân u dille anı

7422. Çıkup taşra bakar qonaq yerine
Gözi düş oldu bulut sâyesine

7423. O 'âbid İncîl içre görmiş idi
Resûl'üñ mu'cizin hep bilmiş idi

7424. Bilür ki sâye altındağı sultân
İdiser kendüye ol 'arz-ı îmân

7425. Girüp içerüye dir dağı âdem
Buraya gelmemiş ola o bu dem

7426. Dimişler bir civân qalmışdur anda
Dimiş ki her ne var ise duranda

7427. Benüm maqbûl maqşûdım ki oldur
Gübâr-ı pâye yüz sürmege yoldur

7428. Deyu varur Resûl'e râhib ol dem
Buyuruñ luğf idüñ dir nûr-ı dîdem

7419 kilsenüñ: kelsenüñ (BL)

7429. Getürdi yanlarına ol Resûl'i
Ayağ üzre gözlerdi ol uşûlî
7430. Muḥammed'de gözedür mühr-i 'izzet
Ḥicâbı ref' ider yâd ki nübüvvet
7431. Mübârek zahrı üstünde o mührü
Göre arta muḥabbet üzre mihri
7432. Görür 'avn-i Hudâ ile o râhib
Ḥicâb ref' olunur çeşm ola tâlib

193^b İÜ

7433. Yazılmış anda görür ism-i Yezdân
Bilesin iy müselmân budır îmân

Lâ ilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh

7434. Yüzin sürmüş o 'âbid bil ki mührü
Cihân içre o 'âbid buldı şöhre

269^b BL

7435. Odur ol mühr-i nûrân mühr-i Sübhân
O mührüñ 'âşıkıdur ehl-i îmân
7436. Odır mühr-i nübüvvet mühr-i 'izzet
'Ukkâşe gördügi an buldı devlet

7429 üzre: üzere (İÜ); gözlerdi ol: gözlerdi (İÜ)

7431 Ḥicâbı ref': Ḥicâb-ı ref' (BL)

7437. İlâhâ **Hindî**'nün âhir deminde
O mührün hattın okutdur dilünde
7438. Murâdın viricisin her 'ibâduñ
Meded kıl hürmetine biñbir aduñ
7439. Livâ-ı hamdde haşr eyle İlâhî
Dilerem pâdişâhlar pâdişâhı
7440. Dimiş Hazret-i Ebâ Bekr'e 'âbid
Bunu Haq peygamber bil i zâhid
7441. Bu sultânun vezîri olacağsın
Budur ızhâr iden 'âlemde Haq dîn
7442. Ebû Tâlib'e dir ki şakla buni
Budur gafletten açdıran 'uyûnı
7443. Yehûdâ duymasun bu râzı zinhâr
Ki hîle itmeye ol ehl-i mekkâr
7444. Varup Mısr'a metâ'ların şatarlar
Olan sermâyeye aşşı katarlar
7445. Ve yük dutub irerler Mekke'ye dir
Oları karşılamış tâze vü pîr
7446. Ebû Tâlib dimiş ki yâ Muhammed
Evermek isterem ben seni Aḥmed

7443 râzı: râz (BL)

7447. Saña sermâye bulmak isterem ben
Bu def'a da ticâret idesin sen

7448. Olanca nef'î şarf idevüz aña
Alavuz küfvüni şer' ile saña

7449. Hâdîce itdürür dâyim ticâret
İder merdümleri dâyim ri'âyet

270^a BL

7450. Saña dileyelüm sermâye andan
Murâd hâşıl ola vech-i hasenden

7451. Deyu Hâdîce Ana'ya varurlar
Ebû Tâlib'le Muhammed görürler

7452. Dimişler hayre maqdem feth idüñ bâb
Ne maqşûda gelüpdür pîr ile şâb

194^a İÜ

7453. Ebû Tâlib buyurmuş bu Muhammed
Ticâret kârına niyyetde Aḥmed

7454. Mübârekdür kudümü her seferde
Niçe eylük görüldi baḥr u berde

7455. Dilerüz buña sermâye viresin
Şevâb-ı dü cihânîyi bulasın

7455 viresin: viresiz (İÜ) // bulasın: bulasız (İÜ)

7456. Mübârek mâlîñuzdan aşşı ide
Nikâh-ı şer'a ol mâl şarfe gide
7457. N'ola dimiş başım üzre bu hıdmet
Buña hıdmet bu dem cânıma minnet
7458. Deyu virmiş dir iki yük kumaşı
Mübeşşir adlu kul devletlü başı
7459. Bile koşup Hâdîce dimiş aña
Sa'âdet irdi bu dem bil ki saña
7460. Gözet Muhammed'i sen eyle 'izzet
Bulasın dü cihânda sen de devlet
7461. Deyu kılmış sıfârîş ol kerîme
Gelür hoş hayr ü ihsân ol rahîme
7462. Yidüp deveyi ol hayrû'l-halâ'ik
Mübeşşir dir degildür size lâyıq
7463. Piyâde yürıyesiz râh içinde
Görünür niçe yiri mâ' içinde
7464. Edeb ta'lîmidür bize işâret
Binüñ bu deveye ehl-i sa'âdet

7457 Buña: Size (İÜ)

7458 virmiş dir: virmişdür (İÜ)

7460 sen de: tâ ki (İÜ)

7461 hayr: hayr (İÜ); ol rahîme: rahîme (İÜ)

7462 deveyi: devei (BL); hayrû'l-halâ'ik: hayrû'l-halâyık (BL)

7464 bu deveye: deveye siz (İÜ)

270^b BL

7465. Deyüp ta'zîm-ile eyler hîfâbı
Cemâl görmekte diñle çağlar âbı
7466. Resûl'i bindürür deveye ol dem
Mübeşşir yeydi yük devesini hem
7467. Piyâde yürüdi şâhuñ öñünce
Açıldı güldi ol an içre gonca
7468. Dimiş dinür Mübeşşir yâ Muhammed
Bu falımdur bu yük senüñdür Aħmed
7469. Deyüp dir ol gulâm virür neşâtı
Anı söyletdi ol demde o Hâdî
7470. Muhammed nûrıyla rûşen olup Şâm
Metâ'a tâlib olur hâş ile 'âm
7471. Şatılup aķmişe kâr oldı zâhir
Niçe ol kadar oldı mâl-ı tâhir
7472. Metâ'a virüben yük bağladılar
Yine Ka'be rehine yürüdiler
7473. Alup menzili Ka'be'ye irerler
Dimiş ol kul Resûl'e ki i server

7466 yeydi: yetdi (İÜ)

7469 Deyüp dir: Deyüben (İÜ)

194^b İÜ

7474. Binüp bu deveye Hâdîce'ye var
Ki müjde bu deve size ola kâr
7475. Deveye bindi dir maḥbûb-ı Raḥmân
Gelüp Cibrîl deveyi yitmiş ol an
7476. Dinür Mîkâ'il'i bir nûr ḳubbe
Deve üzre dutardı daḥı cübbe
7477. Geyürür ol Resûl-i Zü'l-celâl'e
İşâret eylemiş ḳaşı hilâl'e
7478. Hilâl olmuş işârâtından ol meh
Ġubâr-ı pâye yüz sürmek diler şeh
7479. Hâdîce muntazır revzenede göz
O gün olmuşdur aña 'îd ü nevrûz

271^a BL

7480. Görür nûr ḳubbe içre Muştafâ'yı
Virür nûr şu'lesi ol dem şafâyı
7481. Muḥammed'dür bilür şâḥib-cemâli
Didi memdûḥ maḥbûb-ı Lâ-yezâlî
7482. Yügürüp feth-i bâb kılmışdur ol an
Resûl'i görmege tâlâbımış cân

7475 Cibrîl deveyi: Cebre'il devei (BL)

7483. Görüp dir hayra maqdem yâ Muhammed
İhâta itmiş anı nûr-ı Ahmed
7484. Ki müjde cümle yüki saña virdüm
Bihamdillâh bu an yüzüni gördüm
7485. Varup kârvâna şâhim bile gel-gil
Saña yüz dutdı varum ile bil-gil
7486. Resûl hazreti varmış kârbâna
Beden idi o halk irişdi câna
7487. Gelüp yüklerle şehre şehir-i yârî
Şeşilür yük oturur tâcdârî
7488. Resûl geldügi şükrâneye ni'met
Hadîce bezl idüp eyledi hürmet
7489. Kığırdı hâne a'yânı Hadîce
İşidesin neye irer netîce
7490. İkisi 'ammûların kıldı hâzır
Hudâ hod işlerine cümle nâzır
7491. Gelüp halk yindi envâ'-ı ni'am bil
O ni'met şükrini eyleye mi dil

7483 hayra: hayr-ı (İÜ)

7485 kârvâna: kârbâna (İÜ)

7489 Hadîce: Hatîce (BL)

7491 yindi: yidi (İÜ) // eyleye mi: yâd ide mi (İÜ)

7492. Hâdîce ‘ammûsına dir Muḥammed
Kâdemi kütîludur ‘ammum bu Aḥmed
7493. Mübârekdür cemâli cümle ḥâli
Alur ‘ammu kelâmından me’âli
7494. Resûl de ‘ammûsıyla bile tenhâ
Girür içerye ‘ammûsı dir hâ

271^b BL; 195^a İÜ

7495. Muḥammed sevgüsi ‘aqlımı aldı
Muḥabbeti derûnum içre doldı
7496. Hâdîce şâkiriñdür yâ Muḥammed
Sa’âdetüñ ola ‘âlemde sermed
7497. Murâduñ her ne ise söyle baña
Dilersen Hâdîce virile saña
7498. Muḥaşşal ‘ağd olur o şemse o mâh
Revâ görür biri birine Allâh
7499. Hâdîce Ana ḥandân duya başlar
Bu sırrı dost u düşmen duya başlar
7500. Neşât için çalındı dir nağara
Bu luḫfi görmemişdür bint-i Dârâ

7492 İÜ’de ikinci mısra “Kudümü kütîludurur ‘ammum Aḥmed” şeklinde.

7499 düşmen duya başlar: düşmen duya leşler (BL)

7500 nağara: nağara (BL)

7501. Tamâmen 'ağd halka oldu i'lân
Şerî'at hânesine girdi sultân
7502. Hazîne kufımı açdı Hadîce
Yığılmış mâl ortaya o gice
7503. Resûlullâh'a bağışlar kamûsın
Dimiş ki cümle maḥlûḳdan ulusın
7504. Degil zerre cihân mâlı yanıñda
Şefâ'atüñ Hudâ komış dilüñde
7505. Deyüben eyledi dir i'tizârı
Hicâbından kızardı gül-'izârı
7506. Risâlet on beşine irmiş imiş
İrişmiş ol nihâlden niçe yemiş
7507. İki oğul u üç kızını Resûl'üñ
Hadîce Ana'dan ızhârı nûrını
7508. Muṭahher Hâşim imiş bil ki tıflân
Ve Ümmü Gülşûm u Ruḳıyye iy cân
7509. Birinüñ Zeyneb olmuş idi ismi
O cümleñ bilüñ nûr idi cismi

7507 oğul: oğlu (İÜ)

272^a BL

‘Alâmet-i vahy-i Resûlillâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem

7510. Yalñuz yürüdügi yerde Aḥmed
Şadâ irüp dinür ki yâ Muḥammed
7511. Cevâbına nazâr idüp o sulṭân
Görünmez ol arada cinn ü insân
7512. Ḥadîce Ana’ya dimiş bu râzı
Dimiş ki Ḥaḳḳ’a eylegil niyâzı
7513. Saña keşf olına bu gizlü esrâr
Seni peygamber itmek var o Settâr
7514. Cebel-i Ebû Ḳubeys’de yürürdi
Gelüp Cibrîl şıfâtıyla göründi

195^b İÜ

7515. Ḳanadınıñ biri şarḳda vü ğarbda
Görür ḥazret ki ol makâm-ı ğarbda
7516. Selâm virmiş Resûlullâh’a ol dem
‘Aleykümü’s-selâm Cibrîl-i ekrem
7517. Buyurmuş ol Resûl-i Zü’l-celâl’i
Bu ḥâlden diñle imdi sen me’âli

7518. Dimiş Cibrîl **ikra'** ya'nî okı
Buyurdi okumaklık Hıyy ü Bâkî

7519. Dimiş Cibrîl'e ne okuyayın
Yapışmış kollarına okudayın

**İkra' bi'smi Rabbike'l-lezî halek. Haleka'l-insâne
min 'alak***

7520. Okı bu demde Tañrı adını sen
Uyuşmış kandan halk itdi ol ten

7521. Hudâ peygamberisin saña irdüm
Ki ben Cebrâ'il'üm Kur'an getürdüm

7522. Bu halkı Tañrı'ya sen da'vet eyle
Hudâ birliğini anlara söyle

272^b BL

7523. Didi vü gâ'ib oldı dindi Cibrîl
Resûl ululığın vaşf idemez dil

7524. Resûlullâh Hadîce Ana'ya dir
O Cebrâ'il imiş bâ emr-i taqdîr

7525. Baña Kur'an getürdi itdi tefhîm
Bu halkı Tañrı'ya da'vete ta'lîm

7518 Hıyy ü Bâkî: Hıyy Bâkî (BL)

* İÜ'de âyetin sonunda "ilâ âhirihi" tabirinin kısaltması olan "ilâ âh" var ("h"
"h" şeklinde yazılmış). // "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir
aşılanmış yumurtadan yarattı." (el-Alak 96/1-2)

7523 gâ'ib: gâ'yib (BL)

7526. İdüp gitdi yine ol hıdmetine
Bu halk lâzım ki da'vet ola dîne
7527. Hâdîce 'ammusı Varğa'ya varur
Kişinüñ itdügi a'mâli qalur
7528. Kitâbda var mıdur âhir zamânda
Peygamber gele ola beyânda
7529. Dimiş Varğa ki 'Îsâ göge çıka
Peygamber geliser didi Varğa
7530. O peygamber-dürür cümleden efdal
Kitâblarda yazılmışdur mufaşşal
7531. Anuñ vaşfin beyân eylemeye dil
Anuñ-çün halk olundı bu cihân bil
7532. Anuñ alnında olan nûr kadîmdür
Aña inkâr ideni bil saqîmdür
7533. Kitâb nâzil ola gökden aña dir
İrişe bu zamânda emr-i taqdîr
7534. Muhammed'de nişân vardur o hâle
Kulaq dut didi Hâdîce me'âle

196^a İÜ

7535. Görünmiş Cebre'îl hazreti aña
Dimiş Kur'ân getürdüm işte saña
7536. Muhaqqak bil ki sen peygamber olduñ
Ma'ârif-i İlâhî ile dolduñ
7537. Bu halkı da'vet eyle Tañrı'ya dir
Bu vâkı' olmuş işdür diñle iy pîr

273^a BL

7538. Yine Cibrîl gelicegiz Muhammed
Saña ol demde haber vire Aħmed
7539. O demde aç başuñı yâ Hadıce
Orada zâhir olur bil netıce
7540. Eger kaçarsa tahkik bil melekdür
Başuñ ört yine gele emr-i Haq'dur
7541. Deyu haber virür ol demde 'âlim
Oñat zabt ola su'âle cevâbım
7542. Resûl'e dir Hadıce bu cevâbı
İde merd u dişi re'y-i şavâbı
7543. Gelür Cibrîl ol dem dimiş Aħmed
Hadıce geldi Cibrîl dir Muhammed
7544. Açar başın Hadıce gitdi dimiş
Başın örter bu demde geldi dimiş

7535 işte: işde (BL)

7544 gitdi dimiş: gitdi dinmiş (BL)

7545. Hâdîce bildi Cibrîl geldüğünü
Varup Varğa'ya didi bildüğünü
7546. Muhammed'dür muhaqqak peygamber
Sa'âdetden açıldı üstüne der
7547. Hâdîce'ye ider peygâmı Varğa
Sa'âdet demi yayılır 'urûğa
7548. Hâdîce Ana dir îmân getürdi
Hudâ küfr u dalâletin götürdi
7549. Havâtûndan muqaddem dîne geldi
Hâdîce Anamuz nûr ile doldı
7550. VaHY geldükde on üç yıl ikâmet
İder Ka'be'de ol ehl-i sa'âdet
7551. Geçürür üç yılın ihfâda anlar
Ve on yıl da'vet olunmuş erenler
7552. Erenlerden Ebû Bekr oldı müslim
Resûl'e eylemiş kendüyi teslîm

273^b BL

7553. Resûlullâh buyurmuş da'vetümde
Terddüdsiz dîne girmede zinde

7545 Hâdîce: Hâfîce (BL)

7554. Ebû Bekr oldı bile ehl-i İslâm
Cihân içinde ¼omıřdur eyü nâm

7555. Gelüben Cebre'îl dir yâ Muḫammed
Bu ḫalkı da'vet it dîne iy Aḫmed

196^b İÜ

7556. Kim inanur baña dir Cebre'îl'e
Kimi görseñ getür da'vet diliñe

7557. Gelür Ḥazret-i 'Alî dir oraya
O Tañrı arslanı irer o râya

7558. Resûlullâh buyurmış vaḫy irişdi
Ki ¼ur'a bil ki tâli'iñe düşdi

7559. Getür îmân müselmân ol 'Alî sen
İşidüp ins ü cin didiler aḫsen

7560. Varuban atama danışayım dir
Gidicek ol aradan üç adım yir

7561. Dönüben geldi dir îmân getürdi
Gümânı şirki ol anda götürdi

7562. Müdâvim oldı da'vete Resûl çün
¼ureyř uluların râm itdi bî-çün

7555 Cebre'îl: Cibrîl (İÜ)

7560 yir: dir (İÜ)

7563. Kureyş eşrâfi çün oldı müسلمân
Belürdi yüzlerinde nûr-ı îmân

7564. Bilâl-i Hâbeşî Şuheyb-i Rûmî
Kâbûl-i dîn idüp ref' itdi şûmı

7565. Müسلمân olmağa rağbet olundı
Şuâ'-ı nûrdan dir gün dolundı

7566. Otuz toktuza irdi çün müسلمân
Ebû Cehl'e haber irüşdügi an

7567. O Mekke ulularını getürdüp
Muhammed'ün olısar kapu vü dip

274^a BL

7568. Ki dînin eyledi ol âşikâre
Ne vech-ile ola diñ buña çâre

7569. Ebû Cehil dimiş kim öldürürse
Virem yüz deve yüzün dönderürse

7570. Ve yüz nâfe de misk mişkâl ile zer
Vireyim anı öldürürse her er

7571. Kimesne itmemiş iqdâm ü illâ
'Ömer iqdâm ider ki mâlı ala

7572. Burada diñle mu'ciz-i Resûl'i
Ne lu'b-ile bulur 'Ömer vuşûlı

7573. Alur oltuğına ‘uryân kılıç ol
Resûl’üñ hânesine buldı dir yol

7574. Resûl’i göricek kuvvet kesilür
Göricek er eri nazarda bilür

7575. Ditirer dir ‘Ömer yaprak mişâli
Zebûnlığa irişdi bildi cânı

7576. Dîne girgil berû gel yâ ‘Ömer dir
Baña vahy indi gel sen olma dilgîr

197^a İÜ

7577. Seni gördükde dutmaz oldu cismüm
Îmâna mâ’il oldu cümle resmüm

7578. Gözüm kamaşdı nûrından Muḫammed
Senüñ âşâruña hîç ola mı ‘ad

7579. Diline geldi ol anda şehâdet
İrişdi vechine nûr-ı ‘ibâdet

Lâ ilâhe illallâh Muḫammedün Resûlullâh

7580. Otuz toḫuzda ol kırlardan oldu
O küfri terk idüp îmânı buldı

7581. Şeref buldılar ol dem ehl-i îmân
‘İbâdet üzre oldılar kemâ kân

274^b BL

7577 mâ’il: mâyil (BL)

7582. ‘Ömer demiş ki imdi Hâk Resûl’i
‘İbâdet vaqtidür bula zuhûrî
7583. Ezân buyur okunsun âşikâre
Ma‘ânide kılıç ola müdâra
7584. ‘İbâdete ki kimse ola mâni’
Kılıcum eyleye anları kâni’
7585. O günde oldı ızhâr dir ‘ibâdet
Ebû Cehil helâke irdi gâyet
7586. Hemân fitneye başlamış o mel‘ûn
‘İbâdet-i Muḥammed ile maḥzûn
7587. Dinür İblîs ‘aleyhi’l-la‘ne ol dem
Koca şeklinde ol pîr-i cehennem
7588. Ebû Cehl olduğu meclise girür
Aña yer gösterürler dir oturur
7589. Sorarlar ne kişisin niredensin
Dimiş ki Necdiyem yârân bilsün
7590. Bu anda danışık üzre irişdüm
Sizüñ ile bu arada görışdüm
7591. Disün efkârımı her yâr burada
Bilüñ beni de bu hâlde burada

7584 ‘İbâdete ki: ‘İbâdetüñe (İÜ)

7590 danışık: tanışık (İÜ) // görışdüm: bilişdüm (İÜ)

7592. Bu hâlde cümleden keşf ola esrâr
Neye varur me'âl-i âhîr-i kâr
7593. Orada bendeden de açıla râz
Uşûl ile çalınur bilesiz sâz
7594. Deyu İblîs dehen açmış orada
Olaruñ şeyhidür biluñ orada
7595. Olaruñ her birisi bir kelâm dir
O Necdî eylemez maqbûl iy pîr
7596. Ebû Cehil dimiş Muhammed'i biz
Evinde öldürelüm örtüle iz

275^a BL; 197^b İÜ

7597. Qabûl ider bunı İblîs-i Necdî
Ebû Cehl'üñ bu sözünü begendi
7598. İderler ittifâkı bu söz üzre
Caîme sürünürler yüzi üzre
7599. Gelüp Cibrîl dimiş ki yâ Muhammed
Hudâ emri-dürür bilgil sen Ahmed
7600. Medîne'ye bu şeb sen hicret eyle
Hudâ emr eylemişdür bunı böyle
7601. Ebû Bekr'e Resûl açar bu râzı
İkisi de ider Hakk'a niyâzı

7602. O küffâr dolamış beyt-i Habîb'i
Ne dermân irgirisir gör tabîbi
7603. Hudâ uyku virür küffâra ol şeb
Ölü gibi yaturlar cümlesi hep
7604. Cihânda uyumamış idi İblîs
O şeb uyudu dinmiş ehl-i telbîs
7605. Resûlullâh 'Alî'yi kor yerinde
İder bir kabza toprağı elinde
7606. Şaçar toprağı küffâr üzerine
Dağı şeytân-ı la'îne de bile
7607. Binüp deveye başa başa geçer
Yatur küffâr şanasın yirlü hâcer
7608. Resûl ile Ebû Bekir dutar râh
O şeytân uyanuban eylemiş âh
7609. Dimiş ki tırîñuz gitdi Muḥammed
Belâ irdi bize yine mücedded
7610. Ki toprak saçmış üzerimize ol
Olar Medîne râhına açar yol
7611. Girürler eve görürler 'Alî'yi
Muḥammed kanı dir şorar velîyi

7609 tırîñuz: tırîñuz (İÜ)

275^b BL

7612. Ebâ Bekr-ile gitmişler dimiş ol
Resûl'i iledür bir gâra dir yol
7613. Ebâ Bekir'le girürler o gâra
Olur nûr-ıla pür ol dem mağara
7614. O gâr ağzına örümcek çeker ağ
Yumurtlayup gögercin yaptı turağ
7615. Bular bil emr-i Hağ'la durur ihvân
O 'ankebûtla kebûteri yârân
7616. Hudâ kılmış hitâb Cebrâ'il'e dir
İriş maḥbûbıma olmaya tağşîr
7617. İrer peyk-i Hudâ gâr kapusına
Örümcek ḥâzır olur tapusına

198^a İÜ

7618. Dimiş Cebrâ'il'e sen neye geldüñ
Resûlullâh'ı dir gözedi geldüñ
7619. Kapusunda duram faḥr-ı cihânuñ
'Adû gelse kesem başını anuñ
7620. Örümcek dir za'ifliğime bakma
Firâk-ile yürecigimi yakma

7614 turağ: durağ (İÜ)

7615 kebûteri: kebûter (İÜ)

7618 gözedi geldüñ: gözedebildüñ (İÜ)

7621. Girü dur ki benümdür perde-dârlık
Bu sözden çekmeñüz dir şimdi darlık
7622. Hudâ emri ile ben perde-dârem
Bu hıdmet üzerinde ber-devâmem
7623. Dimiş Cibrîl senüñ ne kudretüñ var
Burada gösteresin zerre âşâr
7624. Hudâ'nuñ kudretine kıl nazar sen
Bu perdeyi ki yapdum emriyle ben
7625. Ki senüñ zûrbâzuñ yok cihânda
Bilem tâ kudretüñi bunda ben de
7626. Bu perdenüñ yapış bir târına kır
Burada zâhir olur emr-i taqdîr

276^a BL

7627. Yapışur Cebre'îl yek târına dir
Kemâl-i kudretün şarf itdi dir pîr
7628. O târı kırmağa olmadı qâdir
O demde Cebre'îl'den oldu şâdir
7629. Dimiş ki kudret Allâh'ıñ-durur bil
Şer iş te'hîrle olur hayra tebdîl

7627 Cebre'îl yek: Cibrîl biñ (İÜ)

7630. Gelür küffâr dinür gâr apusına
Örümcek ağ ile germişdi sine
7631. Dönerler bunda yok deyu o küffâr
Olur mesken Resûl'e üç gün ol gâr
7632. Mübârek başını omış dizine
Resûl bakmış Ebû Bekr'ün yüzine
7633. Uyumuş dir Resûl-i Ekrem anda
Çıkar ilan mağaradan o anda
7634. Yine girür delüğe mâr-ı ef'î
Umar yılan göre ol demde nef'i
7635. Ebâ Bekir dutar ökçe delüğe
şoğar yılan bağar dir yire göge
7636. Ebâ Bekr'ün dökilür dîdeden yaş
Resûl vechine irer aldırur baş
7637. Buyururlar bükâ itmek ne hâlden
Yılan şoğduğı açılır su'âlden
7638. Mübârek ağzı yarından sürerler
Vece'i ân vağitte gitdi dirler

198^b İÜ

7639. Ebû Cehil haber bilür Resûl'den
Medîne râhına açdı o yoldan

7640. Sürâdîk'a virür dir yüz deveyi
İriş ardından eylegil devâyı

7641. Suvâr olup yürüdi ol Sürâka
Nice çatlar başında gör tırağa

276^b BL

7642. Sürâka irişür dimiş Resûl'e
Mu'în ol dir İlâhî sen bu kıla

7643. Dutar Sürâka'yı yir emr-i Hâk'la
Devesin de bile emr oldı şakla

7644. Sürâka çün dimiş kim yâ Muhammed
Ki Hâk peygamberisin bildüm Aḥmed

7645. Hüdâ'yı birledüm dîniñe girdüm
Ki Hâk peygamberisin özge bildüm

7646. İşıtdi bu kelâmun hûb-ı Hallâk
Kemâlinde Resûl'ün ḥüsn-i aḥlâk

7647. Du'â eyledi buldı ol ḥalâşı
Şefâ'at-ile yarlıgana 'âşî

7648. Deyu düşer deve pâyine ol dem
Döker dir dîdesinden dem ile nem

7644 Sürâka: Sürâkî (BL); çün: dir (İÜ)

7646 İşıtdi: İşıtdüm (İÜ)

7649. Ebû Bekr'e virür terkeşden oķı
Şıkılcımdan oķa dönmiş 'urûķı
7650. Sürâķa dönüben Mekke'ye gitmiş
Bitiser vaķtı ile bil ki her iş
7651. Resûlullâh Medîne'ye yürürler
Medîne hâķı hep karşı gelürler
7652. Durur üç gün Medîne karşıusunda
Bilürseñ hikmeti şükr eyle anda
7653. Girür dördünci gice şehir içine
Ahâl-i Medîne cümle bile
7654. İder her kişi hânesine da'vet
Resûl de buyurur iy ehl-i şefķat
7655. Bu cümlenüñ murâdı hânesidür
Bu nûr şu'lesinüñ pervânesidür
7656. Revâ olmaz ki maħzûn ola yârân
Deve gerdânına yuları bu an

277^a BL

7657. Dolayalım ne yire varur ise
Ki ķankı ķapuda ol durur ise

7650 Bitiser: Yitiser (BL)

7656 gerdânına: gerdenine (BL)

7658. O menzilde idelüm biz qarârı
Tesellî eyledi bunıñla Bârî

7659. Qabûl eylediler cümle kelâmı
Bu re'y üzre olundu hâş u 'âmı

199^a İÜ

7660. Deve boynuna şarıldı yuları
Dimiş Cebrâ'il'e ol demde Bârî

7661. Yapış yularına bu dem devenüñ
'Azîmetüñ ola emrümle senüñ

7662. Yürür Câbir-i Enşârî evine
O dem Eyyûb-i Enşârî sevine

7663. Çöker deve o hânenuñ öñünde
Du'â idi cemî'i halk dilünde

7664. Bu hâli göricek şâd oldı Câbir
Murâdına irer elbette şâbir

7665. Faqîr kimesne imiş gâyet ile
Gınâya irdi bil ol rif'at ile

7666. Resûl inmiş deveden girmiş eve
O demde yüz sürer pâyine deve

7658 Bârî: yârı (BL)

7660 Cebrâ'il'e: Cebrâ'il'e (BL)

7667. Küçicek ev imiş bulmuş o vüs'at
Ve içi dopdolı olmuşdı ni'met
7668. Resûl Hâzreti anda sâkin olmuş
O şehriñ içi nûrı ile dolmuş
7669. Bihamdillâh ki Enşârî-i Sulţân
Olupdur hâke İslâmbol'da mihmân
7670. Livâ-ı hamd'de bile haşr olavuz
Bize uhrâda ol hâzret kulavuz
7671. Oluban hâzrete vâsıl oluna
Fedâ kıl cânıñı Hâk'ıñ yoluna

277^b BL

7672. Resûl'üñ mu'cizi şerhi ne mümkin
O mu'ciz ile bil dîn dutdı temkîn
7673. Anuñdur cümle âşâr dü cihânda
Kodı âşârı Hâk âhir zamânda
7674. Şalavât ile hatm olsun kitâbum
Şalavât vire işiden hitâbum

7669 hâke İslâmbol'da: hâk-i İstanbul'da (İÜ)

7670 uhrâda: uhrâya (İÜ)

7671 Fedâ: Fidâ (BL)

7672 şerhi: şerhe (İÜ)

Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ ve nebiyyinâ
Muhammedin ve ‘alâ âli Muhammed ve sellim
teslîmâ*

Na‘t-i h̄atmi‘l-enbiyâ ‘aleyhi‘ş-şal‘âtü ve‘s-selâm**
[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

7675. İy şefi‘ü‘l-müznibîn âh̄ir zamân peygamberi
Sevgili maḥbûb-ı H̄allâk enbiyânuñ serveri
7676. Kâ‘inâtüñ mu‘cizisin eşref-i maḥlûksın
Ḥamd añâ zâtıñ-durur esrâr-ı Ḥaḳḳ’uñ mazharı
7677. Medḥüñ evrâdın oḳumağa melâ‘ik şubḥ u şâm
‘Arş-ı a‘lâda ḳurulmışdur olaruñ minberi
7678. Çâr-yâr-ı bâ-şafâ cem‘ oldılar i‘câz ile
Müşrikîne oldılar emrüñ ile dîn rehberi

199^b İÜ

7679. Cem‘ olur rûz-ı ḳıyâmetde livâña enbiyâ
Nefsî nefsî deyüben feryâd ideler her biri
7680. Cennet içre ref‘ ide ehl-i ‘aṭaş iḥsân ola
Nûş idenler luṭfiñ elünden o demde Kevşer’i

---

* **BL**’de salavât şu şekilde: Allâhümme şalli ‘alâ seyyidinâ ve nebiyyinâ
Muhammedin ve ‘alâ âlihî ve şaḥbihî ve sellim.

** ‘aleyhi‘ş-şal‘âtü ve‘s-selâm: ‘aleyhi‘s-selâm (**BL**)

7676 Kâ‘inâtüñ: Kâyinâtüñ (**BL**); mu‘cizisin: meḥarisin (**İÜ**)

7678 i‘câz: a‘câz (**BL**)

7679 “Nefsî nefsî” ibaresi iki nüshada da “Nefse nefsi” şeklindedir. her biri:
serserî (**İÜ**)

7681. Cümlesi uma şefâ'at senden iy Hıyırü'l-beşer
Merhametle anlara ire sa'âdet gevheri
7682. Tâc-ı rif'atle Burâk getürdi ol dem Cebre'il
Leyle-i mi'râcda ehl-i semâ açdı deri
7683. Merhabâ gel yâ Muhammed deyu ta'zîm itdiler
Emr-i Hâk'la nûr tabakla saçı saçdı her biri
7684. Mu'cizâtuñla kamer şak oldu iy fahr-ı cihân
'Âleme günden ziyâde gösterensin enveri

278^a BL

7685. **Hindî** bendeñ kışşadan hişşe umar iy şâh-ı dîn
Zerre şefkat kılasın ire sa'âdete seri

Na't-ı Dîger

[Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ilün]

7686. Maḥbûb-ı Hudâ iy şeh-i sultân-ı enbiyâ
Hâk-ı rehiñe yüz süreydi cümle etkîyâ
7687. Halk eyledi Hudâ-yı kadîm nûr-ı zâtıñı
Kevn-i mekâna nûr-ı şerîfüñ virür ziyâ
7688. Şiddik şadâkat üzre olupdur refik-i gâr
İzhâr-ı ezân itdi 'Ömer şâdikân uya
7689. Cem' itdi Hazret-i 'Osmân kelâm-ı Hâk
Yayıldı cihân rûyına andan edeb ü hayâ

7690. H̄aydar kopardı đarble H̄ayber k̄apusını
P̄âyı ğub̄ârı ç̄eşmimüze ulu t̄ütüyâ
7691. Bir k̄al'aya da mancılık ile atıldı ol
Zab̄t eyledi ol k̄al'ayı da burc-ı evliyâ
7692. Mu'ciz-nümâñ cümle bular iy Resûl-i dîn
Vaħy ile olanı kim ola kim anı şıya
7693. Bula bu demde iki cihânuñ şevâbını
Ümmü'l-Kitâb'ı burada her kim ki oқыya

Fâtiħa*

7694. Varup riyâz-ı cennete yüz sür ğubârına
Hindî irişdi sürdi yüzün buldı kîmyâ

**Ve şalli 'alâ cemî'i'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve'l-
ħamdü lillâhi rabbi'l-'âlemîn ve hüve'l-mu'în****

Temme***

7691 mancılık: mancılık (İÜ)

7692 olanı kim: ola anı ki (İÜ); kim anı şıya: kim şıya (İÜ)

* BL'de yok.

** "ve hüve'l-mu'în" BL'de yok.

*** Bu ifade İÜ'de yok.

278^b BL

Medḥ-i Pâdişâh-ı Zıllullâh
[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün]

7695. İrişdüm bir şeh-i kişver-güşâya
Hezârân ḥamd-i bî-ḥad ol Hudâ'ya

200^a İÜ

7696. Harem-i Ka'be'yi eyledi ma'mûr
Hudâ 'arş üzre yaza aña menşûr
7697. 'Aşâ virildi çüb-ı Ka'be aña
Yed-i beyzâşına halk kaldı tâña
7698. Eli gölgesin alan aç u çıplak
Gınâya irişür âşârdur el-ḥak
7699. Bu şâh-ı kâm-kârda olan âşâr
Cihâna şâh olanlar görmedi yâr
7700. Cem ü Cemşîd u Dârâ Keykubâd'ı
Olaruñ yerlerini gör ki Hâdî
7701. Virüpdür pâdişâhuñ kullarına
Ki ḥükm iderler anlar illerine
7702. Murâdudur Hudâ'nuñ şeh-i yârî
Müsaḥḥar eylemişdür her diyârı

7696 Ka'be'yi: Ka'be'i (BL)

7703. H̱udâ eyleye a'dâsını maḳhûr
Ola dâ'im 'adûsı üzre manşûr
7704. Anuñ devrinde ḳalb irdi neşâta
Ki baḡlu ḳapular oldu küşâde
7705. Beni kırḳ müslümânla ḳıldı âzâd
H̱aberimüz irişdürmiş meger bâd
7706. Süleymân şavlet ol şâh-ı cihâna
Meger ister imiş luḡfa bahâne
7707. Bizi küffâr elinden aldı ol ân
Mu'în ola müdâmî aña Yezdân
7708. Sürûr irişdi ḳalbe H̱aḳḳ'a ma'lûm
Ḳıṣaş-ı Enbiyâ gösterdi mefhûm

279^a BL

7709. Ki nazma eyledi dil murgı cevân
Diledüm medḡ ola Sulṡân Murâd H̱ân
7710. Ḳıṣaş-ı enbiyâ nazmına Rûm'da
Dehen açılmamış meger ki Ḳum'da
7711. H̱udâvend-i 'azîmü's-şân-ı 'âdil
Ki şâhlarda aña olmaz mu'âdil

7703 dâ'im: dâyim (BL)

7705 irişdürmiş: irişdür (BL)

7707 elinden: ilinden (İÜ)

7712. Şalâh ü zühd ü takvâ virmiş Allâh
Dolanur tahtgâhun mihr ile mâh
7713. Kışâş-ı enbiyâ nazmını Yezdân
Zamânında baña feth itdi Sübhân
7714. Za'îfüñ nesne yok sermâyesinde
Bu şâh-ı heft iklîm sâyesinde
7715. Zuhûr itdi Hudâ'nuñ vâridâtı
Niçe halk itdi evvel kâ'inâtı
7716. Oradan ibtidâsı intihâya
İrişdi tâ ki hatm-i enbiyâya

200^b İÜ

7717. Şalavât ü selâm olsun Resûl'e
Naşb oldı hikâyâtı bu kula
7718. Bular mefhûm-ı Qur'ân-ı 'Azîm'dür
Beyân iden hikâyâtı Kerîm'dür
7719. Bula *Muhammediyye* gibi 'izzet
Buña 'izzet iden başında devlet
7720. İde rahmet Yazıcıoğlu'na Hâk
Vilâyet ehli imiş ol muhakkağ
7721. Şehinşâhum irişdür her diyâra
Ki her vech-ile lâyıq i'tibâra

7715 kâ'inâtı: kâyinâtı (BL)

7722. Oğuyup müslimîn ide du'âyı
Qabûl ide Hudâ olan şenâyı

7723. Devâm-ı devletünde oldı zâhir
Buña her kim yapışur ise tâhir

279^b BL

7724. Bula âşârını ol dü cihânda
Mekânına irişe ol cinânda

7725. 'Azîz eyler 'azîzi ulu 'izzet
Ziyâde ola şâhım 'ömr ü devlet

Beyân-ı Vaţan-ı Hindî Maħmûd el-Faķır

7726. Qaraşîşâr-ı Şâhib mevlidim yâr
İde rahmet o vâlideyne Ğaffâr

7727. Qomışlardur benüm nâmımı Maħmûd
Mu'inüm ola âħir demde Ma'bûd

7728. Qaraşî-zâde merhûm aqrabâmdur
Anuñ fazlın bilenler hâş u 'âmdur

7729. Qudâtuñ eşrefi idi o fâzıl
'Ulûm-ı enbiyâyı kıldı hâşıl

7730. Dehrde eylük ile qaldı nâmı
Du'â ile añılmaq idi kâmı

7731. İrişdüm hıdmetünden Şehr-i yâr'a
Yürütdi sikkesini her diyâra
7732. Odur Sultân Selîm-i Şânî bil yâr
Anı uhrâda sultân kıla Cebbâr
7733. Kıla rûhını şâd ol pâdişâhuñ
Ki kullarına luftı çok İlâh' uñ
7734. Benüm maḥlaşıma **Hindî** buyurdu
Ma'ârif ehline serdâr kıldı
7735. Kodı hayrû'l-halef şâhib-kırânı
Anuñla halk-ı 'âlem buldı cânı
7736. Ziyâde eyle 'adlin 'ömrin anuñ
Anuñla geldi revnaķı cihânuñ

201^a İÜ

7737. Haremeyn hâdimidür Şehr-i yârî
Du'âsını ider maḥbûl o Bârî

280^a BL

7738. Bu cümle enbiyâ vü evliyânuñ
Tevâbi'-ile cümle etkıyânuñ
7739. Resûl-i Zü'l-celâl-i Lâ-yezâl' uñ
Çehâr-yâr-ı ahıyâr-ı 'ızâmuñ
7740. Du'âda yâd olunur Âl-i 'Oğmân
Olar dünyâ yüzine oldu sultân

7741. Ğazâ üzre mücidd oldı o hâkân
Ki feth-i dîn üzere virdiler cân

7742. Bu cümle rûhına Ümmü'l-Kitâb'ı
Okuyanlar bula çokluk şevâbı

Fâtiha*

**Münâcât-ı Hindî Maḥmûd el-fakîr ileyhi
sübḥânehu****

7743. Dilerem senden iy luṭf ıssı Hâdî
Üzerimde olan ḥaḳḳ-ı 'ibâdı

7744. Mükâfâtıñla 'afv olmaḳ recâdur
Müdâm 'abdüñ işi sehv u ḥaṭâdur

7745. Beni şermende kıılma luṭfa irgir
Olur şâd luṭfıñ ile niçe dilgîr

7746. Resûl'üñ ḥürmetine eyle iḥsân
Ḥudâyâ luṭfıñ ile zinde insân

7747. İre üstâdlaruma raḥmetüñden
Ola şâd âşinâlar 'izzetüñden

7748. Cemî'-i müslimîne eyle in'âm
Ḳamû raḥmete muḥtâc ḥâş ile 'âm

---

* BL'de yok.

** BL'de başlık "Münâcât-ı Hindî el-Fakîr" şeklinde.

7749. Benüm âhîr demümde it ‘inâyet
Beni hıfz itmede senden hidâyet
7750. Livâsında Resûl’ün eyle hâdim
Ki **Maḥmûd** eyledün dünyâda adım
7751. Beni kıl dü cihân içinde maḥmûd
Du‘âm kıl müstecâb iy Ḥayy ü Ma‘bûd

280^b BL

Beyân-ı Târîḥ-i Kitâb

7752. Toḡuz yüz dahı seksen yedi târîḥ
Bu târîḥde yazar nazmını râsiḥ
7753. Muḥarrem ġurresidür ibtidâsı
Evâḥîr-i Cümâzeyn intihâsı
7754. Bu şeş mâh içre sekiz biñdür ebyât
Güneşden ḳapdı **Hindî** bil ki zerrât

201^b İÜ

7755. ‘Uyûbın setr idenler bula devlet
Eger taḫḫîḥ oluna ulu ‘izzet
7756. Şular ki ibtidâdan intihâyâ
Nazâr ḳıla *Ḳıṣaṣ-ı enbiyâ*’ya
7757. İrişe cismine vü ḳalbine nûr
Ola âṣâr-ı ervâḥ ile mesrûr

7753 Cümâzeyn: Cemâdeyn (İÜ)

7758. Bula dünyâda vü uhrâda i'zâz
Aña mekşûf ola pinhân niçe râz

7759. Du'â ile idenler **Hindî'**yi yâd
Hudâ eyleye anlar gönlin âbâd

7760. Şular ki bu du'âda deye âmîn
Hudâ ihsânına irişe yarın

7761. Dilümde eyle âhîr demde Raḥmân
Tezekkür üzerine virile cân

Lâ ilâhe illallâh Muḥammedün Resûlullâh

Beyt

7762. Kişiyi aınduran dâyim eşerdür
Bu devrân bâd-veş durmaz eserdür

Beyt

7763. Ḥatm-i kitâbda luḫf ideler cümle etkîyâ
İde şefâ'atün bu kula Ḥatem-i Enbiyâ

Beyt-i Dîger

7764. Oқuyup ḫatm idenler bu kitâbı
Bula her ḫarfine yüz biñ şevâbı

Bi-'avnillâhi Te'âlâ

Sene

993*

7759 gönlin âbâd: gönlini şâd (İÜ)

7764 BL'de bu beytin her iki kenârında "Muḥammed" yazılı.

Qad vaqa'a'l-ferâgu min tahrîri hâzihi'n-nushati's-serîfeti'l-
laîfeti'l-mevsûmeti
bi-kışaşı'l-enbiyâ'i'l-'ızâm 'aleyhim şalavâtü'l-meliki'l-'allâm
elletî nazzamaha
el-'ârifü'l-kâmilü ve'l-'âlimü'l-fâdılu mevlânâ Maḥmûd eş-şehîr
bi-Hindî
Maḥmûd tegammedehüllâhu bi-gufrânihi ve eskenehu fi ferâdîsi
cinânihi ma'a'n-nebiyyîne
ve's-şiddikîne ve's-şühedâ'i ve's-şâlihîn 'alâ yedi'l-'abdi'l-
faķîrû's-seyr sübhânehu
Aḥmed bin Nebî ḥalîfetü ibn Seyfullâh ibn Dâvud bin Muḥammed
setterrallâhu
Te'âlâ bi-fazlihi 'uyûbehu ve ğafere bi keremihi zünûbehu
Qable zuhri'l-erba'a'l-ḥâmis
ve'l-'aşer min şehri muḥarremi'l-ḥarâm
ba'dehu
'aşer
sene
elf

---

* **BL** nüshası burada bitiyor. Tarihin altında British Müzesi'nin damgası ve müzenin adının baş harfleri mevcut. Yanında da bugün kullandığımız rakamlarla nüshanın toplam varak sayısını ifade eden 299 rakamı ve 21/11/57 tarihi var.

SONUÇ

Türk-İslâm edebiyâtının beslendiği en mühim kaynakların başında gelen kısas-ı enbiyânın ana malzemesini Kur'an, hadis, İsrâiliyyât, çeşitli kavimlerin şifâhî rivâyetleri ve an'aneleri oluşturmaktadır. Şâir ve edipler bu malzemeye içinde yaşadıkları toplumun da kültürel unsurlarını ve inanışlarını ilâve etmek sûretiyle edebiyâtımızın zenginleşmesine katkı sağlayan müstakil kısas-ı enbiyâ metinleri meydana getirmişlerdir. Bu tür eserlerin başında Kisâî'nin *Kitâbu Bed'i'd-dünyâ ve kısasi'l-enbiyâ* ve Sa'lebî'nin *Kitâbu Arâisü'l-mecâlis fi kısasi'l-enbiyâ* adlı eserlerinin tercümeleri gelmektedir. Çeşitli ilâveler, çıkarmalar, farklı eserlerden alınan rivâyetlerin karşılaştırılması ve değerlendirmeler sûretiyle telif-tercüme hüviyetine bürünen bu eserleri Türk-İslâm edebiyâtının ilk mensur telif kısas-ı enbiyâsı Rabgûzî'nin *Kısas-ı Rabgûzî* adıyla meşhur olmuş eseri takip etmiştir.

Türk-İslâm edebiyâtının bilinen ilk manzum kısas-ı enbiyâsını XVI. asrın mesnevî şâirlerinden Hindî Mahmûd kaleme almıştır. Osmanlı kaynaklarında Hindî Mahmûd'un hayatıyla ilgili yeterli malûmât tespit edilememiştir. O, esirken kaleme aldığı manzum *Sergüzeştname*'sinde ve ömrünün sonlarına doğru yazdığı *Kısas-ı Enbiyâ*'sında kendisine dâir bazı bilgiler vermektedir. Buna göre, Osmanlı'nın kitâbet kaleminde ahkâm-ı şer'iyeye ve dîvân kâtipliğinin yanısıra, müteferikalık, kapıcıbaşılık ve defterdârlık gibi vazifelerde bulunmuş, İnebahtı Deniz Savaşı'na iştirâk etmiş, burada Müttefik Kuvvetler'e esir düşmüş, dört yıllık esâretten sonra 1575'te Sultân III. Murad'ın Papa XIII. Gregory ile yaptığı mübâdele antlaşmasıyla kurtulmuştur.

Hindî Mahmûd'un esâret hâtıralarını ihtivâ eden *Sergüzeştname*'si türünün ilk ve en önemli örneklerinden biridir. Hindî, *Kısas-ı Enbiyâ*'da *Sergüzeştname*'nin sekiz bin beyit tuttuğunu söylemekteyse de eserin bilinen yegâne nüshası eksik olup (1114 beyit) Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Yakın zamana kadar “kayıp” olarak nitelendirilen bu eser sebep ve sonuçlarıyla İnebahtı Savaşı'nı konu edinmesi, müellifinin dört yıllık esâret hayatını geçirdiği Sicilya/İtalya bölgesindeki Messina, Napoli ve Roma hapisanelerinde görüp yaşadıklarından bahsetmesi, hıristiyanların günlük hayatına dâir gözlemlerini aktarması, Papalar ve Papalık müessesesine bakışını, onların Papalık ve cenâze merâsimlerini, savaş esirlerinin dinî hayatı ve hapisane şartlarını teferruatlı bir şekilde anlatması bakımından önemlidir.

7852 beyitlik *Kısas-ı Enbiyâ*, iki bölümden oluşmaktadır. “Fihrist” başlığını taşıyan birinci bölüm eserin mensur özetinden ibârettir. Hindî Mahmûd bu özeti kısa ama faydalı bilgilerle yetinmek isteyen “irfân ehli” okuyucusu için kaleme aldığını söylemektedir. İkinci bölüm eserin manzum kısmını oluşturmaktadır. Yaklaşık 215 başlığın bulunduğu *Kısas-ı Enbiyâ* mesnevisinde Kur'an'da isimleri zikredilen yirmi beş peygamberden Hz. Elyesâ ve Zülkifl dışındaki yirmi üç peygamberin, isimleri Kur'an'da geçtiği hâlde peygamberlikleri ihtilâflı olan Hz. Lokmân, Uzeyr ve Zülkarneyn'in ve Kur'an'da isimlerinden bahsedilmeyen Hz. Şît, Hızır ile Dânyâl'in kıssaları anlatılmıştır. *Kısas-ı Enbiyâ*'da böylece toplam 29 “peygamber”in Ashâb-ı Kehf ve Hz. Meryem'in kıssaları anlatılmıştır. Eserde 440 âyet bulunmakta olup, bir çoğunun meâli nazmen verilmiştir. Bugün bir kısmı kullanılmayan atasözü ve deyimler ile çok miktarda eski Anadolu Türkçesi'ne âit kelimelerin mevcudiyeti eserin edebî kıymetini arttırmaktadır. Eserin vezni Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Fe‘ûlün’dür. Hindî, eserini doğrudan san’at gâyesiyle yazmamasına rağmen aruzu Türkçe’ye başarıyla uygulamıştır.

Kısas-ı Enbiyâ’da âyetler dışında hadisler ve çeşitli rivâyetlere telmihler, peygamberlerle ilgili dikkat çekici teşbih ve mecâzlar bulunmaktadır. Hindî, san’atkâr kimliğini tasannua düşmeden edebî san’atlarla, zengin kafiyelerle, Arapça, Farsça ve Türkçe’nin birtakım dil hususiyetlerini de kullanmak suretiyle eserine taşımış görünmektedir.

Eserin kaynakları arasında Kurân-ı Kerîm, hadis-i şerîfler, Ka’bü’l-Ahbâr, Vehb b. Münebbih gibi râvîlerden aktarılan rivâyetler, esâtîr, Taberî *Târîh*’i ve çeşitli kısas-ı enbiyâ eserleri sayılabilir. Hindî bu kaynaklara birtakım mahallî unsurları da katmış, eserini bilgi, tecrübe ve hüneri ile zenginleştirmiş; böylece muhkem, akıcı, dinî-edebî bir eser ortaya koymuştur. Türk-İslâm edebiyâtı tarihinde bu şekilde hacimli, hem bilgi hem nasihat içeren başka bir kısas-ı enbiyâ mesnevîsinin bulunmaması eserin ehemmiyetini daha da arttırmaktadır.

Netice itibariyle Hindî Mahmûd birbirinden değerli ve önemli iki eser kaleme almış olmasına rağmen edebiyât tarihimizin unutulmuş şâirlerinden biridir. Türk-İslâm tarihinin en ağır mağlubiyetlerinden olan İnebahtı Deniz Savaşı’na iştirâk edip orada yaşananları ve savaş sonrası İtalya’daki esâret hayatını teferruatlı bir şekilde aktarması edebî kimliği yanında onun tarihî şahsiyetini de incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada Hindî Mahmûd’un hayatı ve kişiliği geriye bıraktığı *Sergüzeştname* ve *Kısas-ı Enbiyâ*’sı ışığında ele alınmaya çalışılmış, *Kısas-ı Enbiyâ*’sı ayrıca çeşitli yönlerden incelenerek tenkidli neşirle ilim dünyasının istifâdesine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- ABAY, Muhammed,** *Kur'an Kıssaları*, İstanbul 2007.
- Abdi Beg Şirâzî,** *Tekmiletü'l-ahbâr* (haz. Abdülhüseyn Nevâî), Tahran 1369 (ş).
- ABDURRAHMAN, Münir,** *Papaların Tarih Boyunca İslâm-Türk Düşmanlığı*, İstanbul 1967.
- ABDÜLVÂSÎ ÇELEBİ,** *Halilnâme*, Millî Kütüphâne, nr. A5191.
- ACAR, Abdullah,** *Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları* (doktora tezi, 2005), Selçuk Üniversitesi SBE.
- , "Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'an Kıssaları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 9 (İstanbul 2007), s. 97-152.
- ACLÛNÎ, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Muhammed,** *Keşfü'l-hafâ*, I-II, Beyrut 1988.
- AFYONCU, Erhan - AHISKALI, Recep,** "Kâtip", *DİA*, Ankara 2002, XV, 53-55.
- AFYONCU, Erhan,** "Müteferrika", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 183-185.
- ÁGOSTON, Gábor,** "Avrupa'da Osmanlı Savaşları 1453-1826", *Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815* (ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan), s. 128-153.
- AHMED b. HANBEL,** *Müsned*, I-XVI, İstanbul 1982.
- AHMED ZİYÂEDDİN GÜMÜŞHÂNEVÎ,** *Râmûzü'l-ehâdis* (trc. Abdülaziz Bekkine), I-II, İstanbul 1982.

- AKBIYIK, Ali,** *Abdullah b. Abbâs Hayatı ve Şahsiyeti* (yüksek lisans tezi, 2007), Selçuk Üniversitesi SBE.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet,** *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, I-IX,* İstanbul 1996.
- AKDOKUR, Fatma,** *Tehzîbü'l-âsâr Bağlamında et-Taberî'nin Hadisçiliği* (doktora tezi, 2010), Ankara Üniversitesi SBE.
Âlem-ârâ-yı Şâh Tahmâsb (nşr. İrec Afşar), Tahran 1370.
- ALPAY, Günay,** “Abdülvâsî Çelebi'nin Eseri ve Nüshaları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten: 1969*, Ankara 1989, s. 201-226.
- ALTUNEL, İbrahim,** “Kıssahan”, *DİA*, Ankara 2002, XXV, 501-502.
- AND, Metin,** *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, İstanbul 1998.
- , *Osmanlı Tasvir Sanatları I: Minyatürler*, İstanbul 2002.
- ARPAGUŞ, Hatice K.,** “Mitoloji, Kur'ân-ı Kerîm Kıssaları ve Kültürel Miras”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XXV/2 (İstanbul 2003), s. 5-24.
- Âşık Mehmed,** *Menâzirü'l-Avâlim* (haz. Mahmut Ak), I-III, Ankara 2007.
- ATA, Aysun,** “Rabgûzî'nin *Kıssasü'l-Enbiyâ*'sında Nazmın Gücü”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, V/2 (Ankara 2008), s. 123-124.
- , *Nâsirüddîn bin Burhânüddîn Rabgûzî, Kıssasü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları)*, I-II, Ankara 1997.
- ATALAR, Münir,** *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Ankara 1999.

ATMACA, Veli, “Hadisde İsrâiliyâta Bakış II: Ka’bü’l-Ahbâr”, *Harran Üniversitesi İlähiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (Şanlıurfa 1997), s. 163-180.

Avram Galanti, “Lepant (İnebahtı) Muhârebe-i Bahriyyesi”, *Târîh-i Osmânî Encümeni*, sy. 58 (İstanbul 1340), s. 58-64.

AYDEMİR, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, İstanbul ty.

AYDIN, Bilgin- GÜNALAN, Rifat, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyalet Defterdarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXX (İstanbul 2007), s. 145-228.

AYDIN, Bilgin, *Osmanlı Brokrasisinin Divan-ı Hümâyün Defter Formlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (XV-XVI. Yüzyıl)* (doktora tezi, 2003), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

-----, “XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Bürokrasisinde Divan-ı Hümâyün Katipleri”, *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları*, sy. XXXI/I (Cambridge 2007), s. 41-49.

BABAİE, Sussan ve dgr., *Slaves of the Shah: New Elites of Safavid Iran*, London-New York 2004.

BABAYAN, Kathryn, “The ‘Aqâid al-nisâ’: A Glimpse at Safavid Women in Local Isfahani Culture”, *Women in the Medieval Islamic World* içinde (chapter 16) (ed. Gavin R. G. Hambly), New York 1998, 349-381.

-----, *Mystics, Monarchs and Messiahs: Cultural Landscapes of Early Modern Iran*, London 2002.

BAĞCI, S.- ÇAĞMAN, F.- RENDA, G.- TANINDI, Z., *Osmanlı Resim Sanatı*, Ankara 2006.

BAKKALZÂDE, Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995.

BALLI, Feriât, *İnebahtı Deniz Seferi'nin Akdeniz Dünyasındaki Önemi* (yüksek lisans tezi, 2004), İstanbul Üniversitesi SBE.

BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I-II, İstanbul 1998.

BARKAN, Ömer Lütfi, “Timar”, *İA*, İstanbul 1979, XII/1, 286-333.

“Batılılar İnebahtı Yıldönümünü Büyük Törenle Kutlayacak”, *Milliyet*, 22. 11. 1968, 3. sayfa.

BATISLAM, Hanife Dilek, “Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Haller”, *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, sy. 22 (Niğde 2007), s. 29-42.

BAYAR, Fatih, *Taberî'nin Tefsir Metodolojisi* (doktora tezi, 2008), Uludağ Üniversitesi SBE.

BAYRAKTAR, Nesrin, *Ebu'l-Fazl Musa bin Hacı Hüseyin el-İznikî Kasasü'l-Enbiya Tercümesi (Metin-Dizin)*, Ankara 2008.

BAYSUN, M. Cavid, “Lepanto”, *İA*, İstanbul ty., VII, 32-45.

BEECHING, Jack, *The Galleys at Lepanto*, Scribner 1983.

BEKKİ, Salahaddin, “Anadolu Sahası Halk Şiirinde Kafiye: Tespitler ve Öneriler”, *Millî Folklor*, sy. 78 (Ankara 2008), s. 55-67.

Belgelerle Osmanlı Devrinde Hicaz (ed. Mustafa Güler), I-II, İstanbul 2008.

- BEYATLI, Yahya Kemal,** *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul 1999.
- BİLGİN, Mehmet,** *Abdullah İbn-i Abbas'ın Siyasi Hayatı* (yüksek lisans tezi, 2007), Cumhuriyet Üniversitesi SBE.
- BİNGÖLÇE, Filiz,** *Kadın Argosu Sözlüğü*, İstanbul 2001.
- BONO, Salvatore,** *Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler* [trc. Betül Parlak], İstanbul 2003.
- , "Yeniçağda İtalya'da Türk-Müslüman Tutsaklar" (trc. Mahmut H. Şakiroğlu), *Erdem*, III/9 (Ankara 1987), s. 839-848)
- BOSTAN, İdris,** "İnebahtı Deniz Savaşı", *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 287-289.
- BOZKURT, Nizam,** "Dörtlüklerle Peygamberler Tarihi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sy. 28 (Ankara 2003), s. 193-210.
- BROCKELMANN, Carl,** "Kisâî", *İA*, İstanbul 1977, VI, 823-824.
- , *Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)*, I-II, Leiden 1937.
- , "Sa'lebî", *İA*, İstanbul 1979, X, 125.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl,** *el-Câmiu's-sahîh*, I-IV, İstanbul 1315.
- BUHL, Fr.- Jomier, J.,** "Mahmal", *EF²* (ing.), Leiden 1991, VI, 44-46.
- BUHL, Fr.,** "Mahmel", *İA*, Ankara 1988, VII, 151-152.

BUZPINAR, Şit Tufan, “Surre”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII, 567-569.

Calligraphers and Painters (A Treatise By Qādī Ahmad, Son of Mīr Munshī) (orj. *Gülistân-ı Hüner*, notlarla trc. V. Minorsky), Washington 1959.

CAMBON, Henri, *Don Juan d'Autriche: le Vainqueur de Lépante*, Paris 1952.

CAMPBELL, D. R., “Gregory XIII, Pope”, *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, VI, 779-781.

CAPPONI, Niccolò, *Lepanto 1571: La Lega Santa Contro L'impero Ottomano*, Milano 2010.

-----, *Victory of the West, The Story of the Battle of Lepanto*, Macmillan 2006.

CEMİLOĞLU, İsmet, “Kıyas-ı Enbiyâ ve Türkiye Kütüphanelerindeki Kıyas-ı Enbiya Nüshaları”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXVI/2 (Ankara 1988), s. 235-242.

-----, *14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Ankara 1994.

CEVHERÎ, İsmâil b. Hammâd, *es-Sıhah Tâcü'l-lüğa ve sıhâhu'l-Arabiyye*, I-VI, Kahire 1956.

CEYLAN, Ömür- YILMAZ, Ozan, *Bir Sürgün Şaheseri Mihnet-keşân*, İstanbul 2007.

CHESTERTON, G. K., “Lepanto”, *Modern British Poetry* (ed. Louis Untermeyer), New York 1920.

CİN, Ali, “Rabguzi'nin Kıyasü'l-Enbiya'sının Tahran Nüshası”, *Turkish Studies*, V/1 (İstanbul 2010), s. 237-245.

- CİRİT, Hasan,** *Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları: Vaaz ve Kıssacılık*, İstanbul 2002.
- COLOMA, Luis,** *The Story of Don John of Austria* (trs. Lady Moreton), London 1912.
- CROWLEY, Roger,** *Empires of the Sea: The Siega of Malta, the Battle of Lepanto and the Contest for the Center of the World*, UK 2009.
- ÇAĞLAR, Yusuf-GÜVEN, Salih,** *Dersaâdet'ten Haremeyn'e Surre-i Hümayun*, I-II, İstanbul 2008.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet,** *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul 2001.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil,** *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul 1994.
- , *Muhammediye*, I-II, İstanbul 1996.
- ÇELİK, Ahmet,** “Birey ve Toplumun Islahı Açısından Kur'an Kıssaları”, *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 22 (Erzurum 2004), s. 55-88.
- ÇETİN, Nihad M.,** “Ahbâr”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 486-489.
- ÇİFTÇİ, Cemil,** *Macuncuzâde Mustafa Efendi: Malta Esirleri*, İstanbul 1996.
- ÇOBAN, Bekir Zakir,** *Geçmişten Günümüze Papalık*, İstanbul 2009.
- ÇORBACIOĞLU, Mesude,** “Osmanlı Devlet Teşkilâtında Mevcut Kalemler ve Görevleri”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 71-84.

- DANIŞMAN, Zuhuri,** *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* I-XIV, İstanbul 1966.
- DANIŞMEND, İsmail Hami,** *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* I-VI, İstanbul 1948.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl,** *Sünen,* I-II, Beyrut 1987.
- DAVIS, H. H.,** “Pius V, Pope, St.”, *New Catholic Encyclopedia,* Washington 1967, XI, 396-398.
- DE LEON, Lorenzo van der Hammen Gómez,** *Don Juan de Austria: Historia,* Madrid 1627.
- DEMİR, Şehmus,** *Mitoloji, Kur’an Kıssaları ve Tarihî Gerçeklik,* İstanbul 2003.
- DEMİRAYAK ÖZSOY, Betül,** *Sergüzeştname-i Zihni* (yüksek lisans tezi, 1997), Pamukkale Üniversitesi SBE.
- DEYLEMÎ, Ebû Şücâ’ Şîreveyh b. Şhredâr b. Şîreveyh,** *el-Firdevs bi me’sûri’l-hitâb* [thk. Muhammed Zaglul], I-V, Beyrut 1986.
- DİKMEN, Melek,** *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1221 nolu Siyer-i Nebî’de Metin Minyatür İlişkisi* (doktora tezi, 2009), Ankara Üniversitesi SBE.
- DUMESNİL, Alexis,** *Histoire de Don Juan d’Autriche,* Bruxelles 1827.
- DURİ, A. A.,** “The Iraq School of History to the Ninth Century- a Sketch”, *Historians of the Middle East* (ed. Bernard Lewis), London 1962, s. 46-53.
- Düstûru’l-inşâ,* Süleymaniye Ktp., Es’ad Efendi Blm., nr. 3332.
- Edirne Bâdî Ahmed Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Fihristi,* İSAM Ktp.,Yazmalar, nr. 11954.

- el-AZZÂVÎ,** Abbâs, *Târîhü'l-edebi'l-Arabî fi'l-Îrâk*, I-II, Irak 1960.
- el-KETTÂN, Mennâ Halil,** *Mebâhis fi ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut 1993.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as b. İshâk,** *Kitâbü's-sünen*, I-V, Cidde 1998.
- EMECEN, Feridun,** "Selim II", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 414-418.
- Emir Mahmud Handmîr,** *Târîh-i Şâh İsmâîl ü Şâh Tahmâsb-ı Safevî: Zeyl-i Târîh-i Habîbü's-siyer*, Tahran 1375 (ş).
- ERASLAN, Kemal,** "Kisâî'nin Kitâbu bed'id-dünyâ ve kısasi'l-enbiyâ Adlı Eserinin İstanbul'daki Tercümelere", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sy. 18 (İstanbul 1970) s. 125-132.
- ERAVCI, H. Mustafa,** "Kitâb-ı Cem Sultan ve Güneybatı Avrupa (Frengistan)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, IX/1 (Afyonkarahisar 2007), 1-10.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet,** *Neşâtî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1933.
- ERSÖZ, Faik,** *Manzum Şekliyle Peygamberler Tarihi ve Ahirete Ait Konular*, İzmir 1992.
- ERŞAHİN, Seyfettin,** "Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarından Kısas-ı Enbiyalar: Kısas-ı Rabguzi Örneği", *Diyanet İlmî Dergi (Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayı)*, Ankara 2003, s. 197-224.
- ESHRAĞÎ, E.,** "Persia During the Period of the Safavids, the Afshars and the early Qajars", *History of Civilizations of*

Central Asias (ed. Chahryar Adle-İrfan Habib) içinde, Paris 2003, V, 247-272.

eş-ŞEVKANÎ, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr min ehâdis-i seyyidi'l-ahyâr*, IV, Kahire 1391.

EVLİYÂ ÇELEBİ, *Seyahâtnâme*, I-X, İstanbul 1310-1938.

EYÜP SABRİ PAŞA, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I-II, İstanbul 1301.

EYÜPOĞLU, Osman, “Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları (Sosyolojik ve Pedagojik Açıdan)”, *XI. Kur'an Sempozyumu: Kur'an ve Risalet (2008)*, Ankara 2009, s. 103-120.

FABRIS, Maria Pia Pedani, *Inventory of the 'Lettere e Scritture Turchesche' of the Venetian State Archives*, Brill 2010.

FAYDA, Mustafa, “Abdullah b. Selâm”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 134-135.

FELEK, Burhan, “Papa VI. Paul Öldü!”, *Milliyet*, 12.08.1978, 2. sayfa.

FLEMMING, B., “Kıssa (In Older Turkish Literature)”, *Encyclopaedia of Islam*, Leiden 1979, V, 193-194.

FRAZEE, Charles A., *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire: 1453-1923*, New York 2006.

Genel Türk Tarihi (ed. Hasan Celal Güzel-Ali Birinci), I-X, Ankara 2002.

GODDARD, Gloria, *The Last Knight of Europe: The Life of Don John of Austria*, Montana 2011.

GÖKALP, Haluk, *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*, İstanbul 2009.

GÖKALP, Ziya, *Kızılelma*, İstanbul 1941.

- GÖKBİLGİN, M. Tayyib,** “Müteferrika”, *İA*, İstanbul 1979, VIII, 853-865.
- ,
1992. *Kanuni Sultan Süleyman*, Ankara
- ,
III, 61-63. “Celal-zâde”, *İA*, İstanbul 1988,
- ,
(*İA*), İstanbul 1994, IX, 299-302. “Nişancı”, *İslâm Ansiklopedisi*
- GÖRDÜK, Yunus Emre,** *İmam Cafer es-Sâdık’a İsnat Edilen Tasavvufî Tefsir ve Metodu*, doktora tezi 2010, Harran Üniversitesi SBE.
- GÖRGÜN, Tahsin,** “Kur’an Kıssalarının Neliği (Mahiyeti) Üzerine”, *IV. Kur’an Haftası Kur’an Sempozyumu (1998)*, Ankara 1998, s. 19-40.
- GÖRMEZ, Hatice,** *Hz. Âişe’nin Tefsir Rivâyetleri* (yüksek lisans tezi, 2006), Ankara Üniversitesi, SBE.
- GÖYÜNÇ, Nejat,** “XVIII. Yüzyılda Türk İdaresinde Nauplia (Anadolu) ve Yapıları”, *Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı’ya Armağan*, Ankara 1976, s. 461-485.
- ,
III, 105-106. “Anadolu”, *DİA*, İstanbul 1991,
- GÖZÜTOK, Avni,** “Rabguzî, Kısasü’l-enbiyâ: XIX. Yüzyıla Ait Bir Kazan Yazması”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, XV/37 (Erzurum 2008), s. 1-30.
- Gravière, Jean Pierre Edmond Jurien,** *La Guerre de Chypre et la Bataille de Lépante*, Paris 1888.
- Gülbeden,** *Hümâyunnâme* (Farsça’dan trc. Abdürrab Yelgar, yay. haz. [Y.] Hikmet Bayur), Ankara 1987.

- GÜLDAŞ, Ayhan,** *Abdülvasi Çelebi, Halilnâme,* Ankara 1996.
- GÜLEÇ, İsmail,** “İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhü'l-Mesnevî*'sinde Geçen Hadisler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Mevlana Araştırmaları Dergisi*, I/1 (Konya 2007), s. 121-142.
- GÜLER, Mehmet Nuri,** “Kıssa ve Hukuk”, *IV. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu (1998)*, Ankara 1998, s. 113-144.
- GÜLTEKİN, Emine Dalkılıç,** *Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları*, Isparta 2010.
- GÜNALTAY, M. Şemseddin,** *İslâm Tarihinin Kaynakları*, İstanbul 1991.
- GÜNDÜZ, Şinasi,** *Mitoloji ile İnanç Arasında*, Samsun 1998.
- GÜRER, Dilaver,** *Fususü'l-hikem ve Mesnevî'de Peygamberlerin Öyküleri*, İstanbul 2002.
- , *Fususü'l-hikem ve Mesnevî'de Peygamber Öyküleri II*, Konya 2007.
- HACIYEVA, Naile,** “Rabguzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ Eserinin Bakü Yazması”, *Türk Dili*, sy. 514 (Ankara 1994), s. 292-296.
- HACIZADE, Naile,** “Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'i ve Nasireddin Rabguzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ İsimli Eserinin Karşılaştırmalı Dil Özellikleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 3 (Konya 1997), s. 11-18.
- , “Nasireddin Rabguzî'nin ‘Kısasü'l-Enbiyâ’ Adlı Eseri ve Onun Azerbaycan Türkçesi ile Münasebeti”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 1 (Konya 1994), s. 67-77.

HÂKİM en-NİSÂBURÎ, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn fi'l-hadîs*, I-IV, Haydarâbâd 1342.

HALAÇOĞLU, Yusuf, “Klâsik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilâtı”, *Genel Türk Tarihi* (ed. Hasan Celal Güzel-Ali Birinci), Ankara 2002, VI, 149-225.

HALEFULLAH, Muhammed Ahmed, *Kur'an'da Anlatım Sanatı* (trc. Şaban Karataş), Ankara 2002.

Halikarnas Balıkcısı, *Uluç Reis*, İstanbul 1962.

Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi: <http://www.tercuman.com>, 13.07.2006.

HASAN ENVERÎ, *Ferheng-i Füşürde-i Sühan*, I-II, Tahran 1382.

HATİBOĞLU, İbrahim - BİRİŞİK, Abdülhamit, “İsrâiliyât”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIII, 195-202.

HAZER, Dursun, “Kur'ân-ı Kerîm Kıssalarının Edebî Değeri”, *İslâmî İlimler Dergisi: I. Kur'an Sempozyumu (2006)*, Çorum 2007, s. 205-218.

HEFFERNAN, J.B., “Leoanto”, *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, VIII, 665-666.

HOCA SÂDEDDİN EFENDİ, *Tâcü't-tevârih*, II, İstanbul 1862.

<http://saintpetersbasilica.org/index.htm>

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/413403.asp>

[http://dutchrevolt.](http://dutchrevolt.leiden.edu/Dutch/personen/j/Pages/juan%20van%20oostenrijk.aspx)

[leiden.edu/Dutch/personen/j/Pages/juan%20van%20oostenrijk.aspx.](http://dutchrevolt.leiden.edu/Dutch/personen/j/Pages/juan%20van%20oostenrijk.aspx)

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haberler.aspx?id=2161&tarih=2007-07-08>

http://www.bautz.de/bbkl/j/juan_d_austria.shtml; <http://lindacarlino.com/bibliography.aspx>.

http://www.prdd.org/index.php?option=com_content&view=article&id=216:sea-power-nebahti-savai&catid=45:denizcilikkulturukategorisi&Itemid=37.

HÛFÎ, Ahmed Muhammed, *et-Taberî*, Kahire 1970.

Hürriyet, 05.03.1998, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-8692>.

Hürriyet, 08.02.2006, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=3906155>.

Hürriyet, 12.10.2004, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=264204>

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=100214keyfield=696E6562616874C4B1>

HÜSEYİN VASSÂF, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), I-V, İstanbul 2006.

ISOM-VERHAAREN, Christine, *Allies With the Infidel: The Ottoman and French Alliance in the Sixteenth Century*, New York 2011.

-----, “Barbarossa and His Army Who Came to Succor All of Us: Ottoman and French Views of Their Joint Campaign of 1543-1544”, *French Historical Studies*, XXX/3 (Durham 2007), s. 395-425

İŞILTAN, Fikret, “Taberî”, *İA*, İstanbul 1979, XI, 594-598.

“İade Edilen Sancak”, *Milliyet*, 06.03.1965, 1. sayfa.

İBN ABDİRABBİH, *Bedevî Arapların Özdeyiş ve Âdetleri* (çev. Erkan Avşar), İstanbul 2004.

İBN CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemâleddîn Abdurrahmân b. Alî, *el-Kussâs ve 'l-müzekkirîn* (thk. Ebû Hacer Muhammed Zaglul), Beyrut 1986.

İBN EBÎ ÂSİM, *el-Evâil* (thk. Ebû Hacer Muhammed Zaglul), Beyrut 1987.

İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef fi 'l-ehâdis ve 'l-âsâr* (thk. Kemâl Yûsuf el-Hût), V, Beyrut 1989.

İBN KESÎR, *Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr* (ihtisar ve tahkik Muhammed Ali es-Sâbûnî), I-III, Beyrut 1981.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed, *Sünenü İbn Mâce*, I-IV, Riyâd 1404.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemâleddin Abdurrahmân b. Ali, *el-İlelü 'l-mütenâhiye fi 'l-ehâdisi 'l-vâhiye*, I, Beyrut 1403/1983.

İBRÂHİM PEÇEVÎ, *Târîh-i Peçevî*, I-II, İstanbul 1283.

İBRAHİM RİF'AT PAŞA, *Mir'âtü 'l-Haremeyn er-rihleti 'l-Hicaziyye ve 'l-hac*, I-II, Kahire 1344.

İLGÜREL, Mücteba, “Zirveden Dönüş: II. Selim'den III. Mehmed'e”, *Genel Türk Tarihi* (ed. Hasan Celal Güzel-Ali Birinci), Ankara 2002, VI, 41-80.

İMÂM MÂLİK, Ebû Abdillâh el-Asbahî, *el-Muvatta'*, I-IV, Dubai 2003.

İNALCIK, Halil, “Reisülküttab”, *İA*, İstanbul 1964, IX, 671-683.

-----, “Mühimmelere Göre İnebahtı Deniz Savaşı: Osmanlı Belgelerinde İnebahtı (Lepanto)”, *Türk Denizcilik Tarihi*, Ankara 2002, s. 145-149.

-----, “Osmanlı Deniz Egemenliği”, *Türk Denizcilik Tarihi*, Ankara 2002, s. 49-66.

“İnebahtı Savaşında Kaybettiğimiz Bayrağı Papa İade Edecek”,
Milliyet, 29.01.1965, 1. sayfa.

İPEKTEN, Haluk, *Fuzulî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara 1973.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Elçi”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 3-15.

İrşâdî Bayburdî-Ağlarbaba Bayburdî, *Kıyas-ı Enbiyâ* (yay. haz. Kalender Battal), Bayburt 2007.

İSKİT, Server Rifat, *Resimli Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, III, İstanbul 1963.

İSMAİL HAKKI BURSEVÎ, *Tefsîrü Rûhu'l-Beyân*, IX, İstanbul 1389.

İSMAİL RUSÛHÎ ANKARAVÎ, *Minhâcü'l-fukarâ* (haz. Safi Arpaguş), İstanbul 2008

İZ, Fahir, “Macuncuzâde Mustafa'nın Malta Anıları: Sergüzeşt-i Esiri-i Malta”, *TDAY Belleten* (1970), s. 69-122.

-----, “Makale-i Zindancı Mahmud Kapudan”, *Türkiyat Mecmuası*, XIV (İstanbul 1965), s. 111-150.

KAFADAR, Cemal, “Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First-Person Narratives in Ottoman Literature”, *Studia Islamica*, sy. LXIX (Paris 1989), s. 121-150.

-----, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken*, İstanbul 2009.

Kānun-nāme-i Âl-i Osmân (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 2003.

Kānun-nāme-i Âl-i Osmân (Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası ilâvesi, haz. Mehmed Ârif), İstanbul 1328.

- KAPAR, Mehmet Ali,** “Eyyâmü’l-Arab”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 14-16.
- KAPLAN, Mahmut,** “Neşâtî’nin Hilye-i Enbiyâsı”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II/2 (Van 1991), s. 149-166.
- KARATAŞ, Ahmet,** “Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd”, *Osmanlı Araştırmaları*, sy. 37 (İstanbul 2011), s. 17-48.
- KÂTİB ÇELEBİ,** *Keşfu’z-zunûn an esâmi’l-kütüb ve ’l-fünûn*, I-II, Ankara 1972.
- , *Tuhfetü’l-kibâr fi esfâri’l-bihâr*, Matbaa-i Bahriyye, 1329.
- KAYA, Bayram Ali,** *XVII. Asır Şairlerinden Neşati: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Hilye-i Enbiya'sının Tenkidli Metni* (yüksek lisans tezi, 1991), Trakya Üniversitesi SBE.
- KAYA, Remzi,** “Kurân-ı Kerîm Kıssaları ve Düşündürdükleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/2 (Bursa 2002), s. 31-58.
- KERSLAKE, Celia J.,** “Celâlzâde Mustafa Çelebi”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 260-262.
- KILIÇ, Remzi,** *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-İran Siyasi Antlaşmaları*, İstanbul 2001.
- , *Kanuni Devri Osmanlı - İran Münasebetleri: 1520-1566*, İstanbul 2006.
- KILIÇ, Sadık,** “Kur’an ve Hadislerde Temsilî Anlatım Örnekleri”, *İslâmî İlimler Dergisi*, V/1 (Çorum 2010), s. 11-40.

- KIRBIYIK, Mehmet,** *Filibeli Avnî: Tuhfetü'l-Hükkâm*, Konya 2008.
- KİREMİT, Mehmet,** *Seydi Ali Reis: Mir'atü'l-memâlik*, Ankara 1999.
- KOÇU, Reşat Ekrem,** *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar: 1300-1920 ve Lozan Muahedesi 24 Temmuz 1923*, İstanbul 1934.
- KOZANOĞLU, Aptullah Ziya,** *Kızıl Kadirga*, İstanbul 1965.
- KÖKSAL, M. Âsım,** *Peygamberler (Manzum)*, İstanbul 1999.
- KUMRULAR, Özlem,** “1571 İnebahtı Deniz Savaşının Etkileri: Savaş Sonrasında Venedik’in İmajı”, *Toplumsal Tarih*, sy. 158 (İstanbul 2007), s. 46-52.
- KUNDÛZÎ, Süleyman b. İbrahim el-Hüseynî,** *Yenâbiu'l-mevedde* (nşr. Alâüddin el-A'lemî), Beyrut 1418/1997.
- KURNAZ, Cemal,** *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul 1996.
- KURT, Hasan,** “Taberî'nin Tarih Anlayışı”, *İslâmî İlimler Dergisi*, sy. 2 (Çorum 2008), s. 89-103.
- , *Taberî'nin Hayatı ve Tarihçiliği* (yüksek lisans tezi, 1991), Ondokuz Mayıs üniversitesi SBE.
- KURU, Selim S.,** “Mesnevi Biçiminde Aşk Hali: Birinci Tekil Şahıs Anlatılar Olarak Fûrkat-nâme, Heves-nâme Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4: Nazımdan Nesire Edebî Türler*, İstanbul 2009, s. 169-183.
- KURUL, Mustafa,** *İslâm Resim Sanatında Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl* (yüksek lisans tezi, 2007), Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.

- KUT, Günay,** “Esirî ve Sergüzeşt-nâmesi”, *Hürriyet Gösteri*, sy. 24 (İstanbul 1982), s. 79.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir,** “Lala Mustafa Paşa”, *DİA*, Ankara 2003, XXVII, 73-74.
- , “Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler* (ed. Mübahat S. Kütükoğlu), İstanbul 1988, s. 169-176.
- , “Tahmasp I”, *İA*, İstanbul 1979, XI, 637-647.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.,** “Defterdâr”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 94-96.
- LEVEND, Âgah Sırrı,** *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul 1984.
- LEWIS, B.,** “Diwân-ı Humâyûn”, *EF²*, Brill 1991, II, 337-339.
- M. Arif ibn Ahmed Müneyyir- Landau, Jacob M.,** *The Hejaz Railway and the Muslim Pilgrimage*, Wayne State University Press 1971.
- MACDONALD, D. B.,** “Kıssa”, *İA*, İstanbul 1977, VI, 771-774.
- MAURAND, Jérôme,** *Itinéraire d'Antibes à Constantinople 1544* (ed. Leon Dorez), Paris 1901.
- MAXWELL, William Stirling,** *Don John of Austria or Passagers from the History of the Sixteenth Century 1547-1578*, I-II, London 1883.
- MEHMED CEMÂLEDDİN,** *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri Âyine-i Zurefâ* (haz. Mehmet Arslan), İstanbul 2003.

MEHMED MECDÎ, *Tercüme-i Şekâiku'n-nu'mâniyye,*
İstanbul 1269.

MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmânî Yâhûd Tezkire-i*
Meşâhir-i Osmâniyye, I-IV, İstanbul 1308.

MEREDITH-OWENS, G. M., “Traces of a Lost Autobiographical
Work by a Courtier of Selim II”, *Bulletin of the School of Oriental*
and African Studies, XXIII/3 (London 1960), s. 456-463.

MUHAMMED B. TÂHİR MAKDÎSÎ, *Zahîretü'l-huffâzi'l-muharric*
ale'l-hurûfi'l-elfâz (nşr. Abdurrahmân b. Abdülcebbâr el-Ferivâî), II,
Riyad 1416/1996.

MUHAMMED FUÂD ABDÛLBÂKÎ, *el-Mu'cemü'l-müfehres li*
elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, yy., 1994.

MUHİBBÜDDİN et-TABERÎ, *el-Kırâ li kâsidi Ümmi'l-kurâ*
(nşr. Mustafa es-Sekkâ), Kahire 1390.

MUSTAFA b. ŞEMSEDDİN KARAHİSÂRÎ, *Ahterî-i Kebîr,*
İstanbul 1242.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî, *Sahîh-i Müslim,* I-V, Kahire
1955.

Necati Beg Divanı (hz. Ali Nihat Tarlan), İstanbul 1997.

NATANZÎ, Muhammed b. Hidâyetullah, *Nukâvetü'l-âsâr fî zikri'l-*
ahyâr der Târih-i Safeviyye, Tahran 1373 (ş).

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Ali, *es-Sünenü'l-kübrâ,* I-VI,
Beyrut 1991.

NEWMAN, Andrew J., *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire,*
London-New York 2009.

OCAK, Ahmet Yaşar, “Osmanlı Kaynaklarında ve
Modern Türk Tarihçiliğinde Osmanlı-Safevî Münâsebetleri (XVI.-
XVII. Yüzyıllar), *TTK Belleten,* LXVI/246 (Ankara 2002), s. 503-516.

-----, *İslam Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*, İstanbul 2007.

OLGUN, İbrahim, “Anı Türü ve Türk Edebiyatında Anı”, *Türk Dili Anı Özel Sayısı*, XXV/246 (Ankara 1972), s. 403-427.

OMİD SAFİ, *Progressive Muslims*, Oxford 2003.

Osmanlı (ed. Güler Eren), I-XII, Ankara 1999.

Osmanlı Belgelerinde Surre Alayları (proje yön. Yusuf Sarınoy), Ankara 2010

ÖKTEN, Meriç, *Sa’lebî’nin Kıyasü’l-enbiyâsı’nın XIV. Yüzyılda Türkçe Tercümesi Metin-Sözlük* (doktora tezi, 2000), İstanbul Üniversitesi SBE.

ÖZ, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (doktora tezi, 2006), Ankara Üniversitesi SBE.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Kapıcı”, *DİA*, Ankara 2001, XXIV, 345-347.

ÖZÇELİK, Sadettin, “Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi’ndeki Türkçe Yazmalar Katalogu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, V/2 (İzmir 2005), s. 247-255.

ÖZDEMİR, Fatih, “Kızıl Elma’yı Arayan Üç Yazar: Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ragıp Şevki Yeşim”, *Turkish Studies*, III/5 (2008), s. 503-515.

ÖZDEMİR, Sema, *Tasavvuf Kültüründe Peygamberler* (yüksek lisans tezi, 2004), Uludağ Üniversitesi SBE.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*, I-XIV, İstanbul 1983.

-----, *Devletler ve Hanedânlar: Türkiye (1074-1990)*, I-V, Ankara 2005.

- ÖZTÜRK, Mustafa,** *Kıssaların Dili*, Ankara 2010.
- , “Bilge Kul-Musa Kıssası ve İslam Kültüründe Hızır Mitosu”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14-15 (Samsun 2003), s. 245-280.
- ÖZYILDIRIM, Ali Emre,** “Sergüzeşt-nâmeler Üzerine Hasbihâl veya Hasbihâlin Sergüzeşti”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4: Nazımdan Nesire Edebî Türler*, İstanbul 2009, s. 135-165.
- PAKALIN, M. Zeki,** *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1971.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet,** “Bir Türk Kadısının Esâret Hatıraları”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, V/8 (İstanbul 1953), s. 77-84.
- PELLAT, Ch.,** “Kıssa (The Semantic Range of Kıssa in Arabic)”, *EI*, Leiden 1979, V, 185-187.
- PETRIE, Charles,** *Don John of Austria*, London 1967.
- PFEFFERMANN, Hans,** *Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği* (çev. Kemal Beydilli), İstanbul 2003.
- PÎRÎ REİS,** *Kitâb-ı Bahriye* (ed. Bülent Arı), Ankara 2002.
- PRESBITERO, D. Miguel Sanchez,** *Felipe II La Liga de 1571: Contra el Turco*, Madrid 1868.
- PRESCOTT, William H.,** *History of the Reign of Philip The Second, King of Spain* (ed. John Foster Kirk), Philadelphia 1891.
- PURGSTALL, Joseph Freiherr von Hammer,** *Devlet-i Osmaniye Tarihi* (trc. Mehmed Atâ), VI, İstanbul 1332.
- RÂGİB el-İSFAHÂNÎ,** *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, Kahire 1970.

- RİZVİ, Kishwar,** *The Safavid Dynastic Shrine: Architecture, Religion and Power in Early Modern Iran*, London-New York 2011.
- RİZVİ, Kishwar,** “Gendered Patronage: Women and Benevolence during the Early Safavid Empire”, *Women, Patronage and Self-Representation in Islamic Societies* içinde (ed. D. Fairchild Ruggles), New York 2000, s. 123-154.
- ROSELL, Don Cayetano,** *Historia del Combate Naval de Lepanto*, Madrid 1853.
- ROXBURGH, David J.,** *Prefacing the Image: The Writing of Art History in Sixteenth-Century Iran*, Leiden 2001.
- Safvet,** “Singin Donanma Harbi Üzerine Bazı Vesîkalar”, *Târîh-i Osmânî Encümeni*, sy 9 (İstanbul 1329), s. 558-562.
- SAYI, Ali,** “Kur’an’da Kıssa Kavramı Üzerine”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (İzmir 1995), s. 145-196.
- SEFERCİOĞLU, Nejat,** *Nev’î Divanı’nın Tahlili*, Ankara 2001.
- SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ,** *Târîh-i Selânikî*, İstanbul 1281.
- SERTOĞLU, Midhat,** *Osmanlı Tarih Lugati*, İstanbul 1986.
- SEYYİD MUHAMMED es-SEYYİD MAHMUD,** *XVI. Asırda Mısır Eyâleti*, İstanbul 1990.
- SLOCOMBE, George,** *Don John of Austria: The Victor of Lepanto (1547-1578)*, Chicago 1936.
- SOFUOĞLU, Mehmet,** *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, I-XVII, İstanbul 2004.

- , *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*, I-VIII, İstanbul 1988.
- SOUCEK, S.**, “İnebahtı Savaşı (1571) Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sy. 4-5 (İstanbul 1974), s. 35-48.
- SOUDAVAR, Abolala**, “A Chinese Dish from the Lost Endowment of Princess Sultanum (925-969/1519-1562)”, *Iran and Iranian Studies: Essays in Honor of Iraj Afshar* içinde (ed. Kambiz Eslami), Princeton 1998, s. 125-136.
- SOYKUT, Mustafa**, *Papalık ve Venedik Belgelerinde Avrupa Birliği ve Osmanlı Devleti (1453-1683)*, İstanbul 2007.
- SÖNMEZSOY, Selahattin**, “İletişim Açısından Kur’an Kıssaları”, *IV. Kur’an Haftası Kur’an Sempozyumu (1998)*, Ankara 1998, s. 97-112.
- SUNGUR, Necati**, *Tâcizâde Câfer Çelebi, Hevesnâme*, Ankara 2006.
- SÜMER, Faruk**, “Ağa”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 451-452.
- ŞAH TAHMASB-I SAFEVÎ**, *Tezkire* (haz. Hicabi Kırlangıç), İstanbul 2001.
- ŞAKİROĞLU, Mahmut H.**, “Napoli”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 383-385.
- ŞENER, H. İbrahim**, “Neşâtî’nin Hilye-i Enbiyâsı” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (İzmir 1983), s. 285-301.
- ŞENGÜL, İdris**, *Kur’an Kıssaları Üzerine*, İzmir 1994.

-----, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara 2002, XXV, 498-501.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, *Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler (Burçlar)*, İstanbul 1994.

ŞERÂFEDDİN DAĞISTÂNÎ, *Menâkıb-ı Şerefiyye* (haz. H. Hasan Burkay), I-IV, Ankara 1995.

ŞEREF HÂN el-BİDLİSÎ, *Şerefnâme* (Arapça’ya trc. Muhammed Ali Avnî), II, yy, 1962.

ŞEVİK, İsa, *Şah Tahmasb (1524-1576) ile Osmanlı Sarayı Arasında Teati Edilen Mektupları İçeren “Münşeât-ı ‘Atık”ın Edisyon Kritiği ve Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi, 2008), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.

ŞİMŞEK, M. Sait, *Kur’an Kıssalarına Giriş*, İstanbul 1993.

ŞİRİN, İbrahim, *Osmanlı Seyahatnâmelerinde Avrupa* (doktora tezi, 2004), Ankara Üniversitesi SBE.

TABERÂNÎ, *el-Evâil*, Beyrut 1986.

TANYU, Hikmet, “Martin Luther’in Türkler Hakkındaki Sözleri”, *A.Ü. İlâhiyât Fakültesi Dergisi*, XXIV (Ankara 1981), s. 151-161.

Tarihçilerin Kutbu Halil İnalcık Kitabı (söyleşi: Emine Çaykara), İstanbul 2005.

TAŞDELEN, İshak, *Peygamber Kıssalarının Klasik Türk Şiirine Yansımaları* (yüksek lisans tezi, 2008), Dumlupınar Üniversitesi SBE.

TATAR, Burhanettin, “Kur’an’da Kıssaların Temel Anlamları Üzerine Felsefi Notlar”, *Milel ve Nihal*, VI/1 (İstanbul 2009), s. 99-111.

TAVUKÇU, Orhan Kemal, “Ayrılığın Terennümü: Türk Edebiyatında Firâknâmeler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/10 (İstanbul 2007), s. 197-220.

-----, “Sergüzeştname”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 559-560.

TEMİRTAŞ, Bünyamin, *Evâil ile İlgili Hadislerin Tespit ve Tenkidi* (yüksek lisans tezi, 2008), Çukurova Üniversitesi SBE.

TİRMİZİ, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *el-Câmiü'l-kebir (Sünenü't-Tirmizî)*, I-VI, Beyrut 1998.

TOLASA, Harun, *Kendi Kalemile Temeşvarlı Osman Ağa: Bir Osmanlı Türk Sipahisinin Hayatı ve Esirlik Hatıraları*, Ankara 1986.

TOLEDO, Paulino, “İnebahtı: Dünya Egemenliği İçin Akdeniz’de Yapılan Son Deniz Savaşı” (çev. Özlem Şakiroğlu), *ERDEM*, VI/18 (Ankara 1992), s. 861-876.

TURAN, Şerafettin, “Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar”, *TTK Belleten*, XXII/88 (1958), s. 551-593.

-----, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, Ankara 1961.

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, *Sultanların Aşkı: Büyük Tarihî Roman*, İstanbul 1950.

TÜMER, Günay, “Arâisü'l-Mecâlis” *DİA*, İstanbul 1991, III, 265-266.

-----, “Bir Türkçe Kasas-ı Enbiya”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII (Ankara 1978), 397-404.

TÜTÜN, Sevgi, “Taberî Tefsiri’nde Hz. Âişe’nin Rivâyetleri ve Tefsir Metodu”, *İSTEM: İslâm San’at, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi*, VIII/16 (Konya 2010), s. 99-111.

UÇAR, Melike, *Klasik Türk Şiirinde Peygamberler* (yüksek lisans tezi, 2006), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE.

UĞUR, Mücteba, “Va’z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVIII (Ankara 1986).

ULUNAY, Refii Cevad, “İade Edilen Bayrak”, *Milliyet*, 19.02.1965, 3. sayfa.

UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1968.

UYSAL, Muhittin, “Bazı Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 22 (Konya 2006), s. 33-58.

UZUN, Mustafa, “Hilye”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 44-47.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Kıbrıs Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devleti ile Venedik ve Müttefiklerinin Faaliyetine Dâir Bazı Hazine-i Evrak Kayıtları”, *Türkiyat Mecmuası*, sy. 3 (İstanbul 1935), s. 257-292.

-----, “On Altıncı Asır Ortalarında Yaşamış İki Büyük Şahsiyet: Tosyalı Celalzâde Mustafa ve Salih Çelebiler”, *Belleten*, XXII/87 (1958), s. 391-441.

-----, *Mekke-i Mükerrerme Emirleri*, Ankara 1972.

-----, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1948.

-----, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1983.

-----, “İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzade Bayezid’in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Tarafından Şah’a Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler”, *TTK Belleten*, XXIV/93 (Ankara 1960), s. 103-110.

-----, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1945.

ÜÇEL-AYBET, Gülgün, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul 2003.

ÜÇOK, Coşkun, “Osmanlı Devleti Teşkilâtında Tımarlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, II/1 (Ankara 1944), s. 73-95.

ÜNAL, Saliha, *Hemmâm b. Münebbih ve Vehb b. Münebbih’in Hadis İlmindeki Yeri* (yüksek lisans tezi, 2008), Selçuk Üniversitesi SBE.

ÜZÜMCÜ, Mehmet Ali, *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Zaîfi* (yüksek lisans tezi, 2008), Kocaeli Üniversitesi SBE.

WATTS, Tim J., “Don Juan de Austria”, *Ground Warfare: an International Encyclopedia* (ed. Standley Sandler), I, USA 2002.

YARDIM, Ali, “Türk’ün Şeref Madalyası: Fetih Hadisi”, *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, VIII/3 (İstanbul 1979), s. 63-64.

YAVUZ, Hulusi, *Kâbe ve Haremeyn İçin Yemen’de Osmanlı Hâkimiyeti*, İstanbul 1984.

YAYLA, Yasemin, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Yapı (1520-1566)* (yüksek lisans tezi, 2001), Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.

YAZICI, Hüseyin, “Hikâye (Arap Edebiyatı)”, *DİA*, Ankara 2004, XVII, 480-485

YAZIR, Elmalı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-IX, İstanbul 1935.

YILDIRAN SARIKAYA, Meliha, *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali* (doktora tezi, 2004), Marmara Üniversitesi SBE.

YILDIRIM, Suat, “Kur'ân-ı Kerîm'de Kıssalar”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sy. 3 (Ankara 1979), s. 37-63.

YILMAZ, Emine- DEMİR, Nurettin, “Kısas-ı Enbiya'dan Eski Anadolu Türkçesinin Sözvarlığına Katkılar I”, *International Journal of Central Asian Studies (Talat Tekin Armağanı)*, sy. 13 (Korea 2009), s. 495-517.

-----, “Özer, Şerife (2008), Die nominale Wortbildung im Altosmanischen. Am Beispiel der Übersetzung von Talabis Qisas al-Anbiya aus dem 14. Jahrhundert (Turcologica 73). Wiesbaden: Harrassowitz-Verlag”, *Bilig*, sy. 49 (Ankara 2009), s. 231-240.

-----, “Sa'lebî'nin Kitâbu arâisi'l-mecâlis fî kısasi'l-enbiyâ'sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri”, *Journal of Turkish Studies (Cem Dilçin Armağanı)*, XXXIII/II (Cambridge 2009), 357-370.

YILMAZ, Emine, “Bir Sa'lebî Çevirisi: Kısas-ı Enbiya TDK Nüshası”, *International Journal of Central Asian Studies (Mustafa Canpolat Armağanı)*, sy. 10/1 (Seoul [Korea] 2005), s. 1-8.

YILMAZ, Mehmet Şakir, “*Koca Nişancı*” of *Kanuni: Celalzade Mustafa Çelebi, Bureaucracy and “Kanun” in the Reign of Suleyman the Magnificent (1520-1566)* (doktora tezi, 2006), Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University.

ZAVOTÇU, Gencay, *Divan Edebiyatı: Kişiler, Kişilikler Sözlüğü*, Ankara 2006.

ZEBÎDÎ, Muhibbüddîn Ebü'l-feyz Muhammed Murtazâ, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, IV, Kahire 1306.

ZUHAYLÎ, Muhammed, *el-İmâm et-Taberî*, Dımaşk 1990.

ZÜBEYDÎ, Zeynüddîn Ahmed b. Abdillatîf, *Muhtasaru Sahihi'l-Buhârî*, I-II, Beyrut 1985.

***Kısas-ı Enbiyâ* Nüshalarından Örnek Varaklar**

والتواكل والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

الابتداء والالتفات

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

حسبنا ذرره من عسل و عسل من ذرره حنظل

۴۰

۴۱

۴۲

۴۳

۴۴

صفتی بر عتق بنده است که در حق او است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

و در حق او است که در عتق بنده است

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا
حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

۶۴

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

۶۵

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

حسین بن علی علیه السلام در روز دهم در صومعه کربلا

<p> خجسته خندانان کشته شده ازین در زندان کلاه و کلاه مدینه را همه ازین کلاه و خندان و خندان کشته شده ازین صحنه و خندان کشته شده رسول را همه ازین کلاه صوفی ازین کلاه و خندان او همه ازین کلاه و خندان خجسته ازین کلاه و خندان رسول را همه ازین کلاه ازین کلاه و خندان او خندان ازین کلاه سایه ازین کلاه و خندان او همه ازین کلاه و خندان خندان ازین کلاه و خندان </p>	<p> خجسته خندانان کشته شده ازین در زندان کلاه و کلاه مدینه را همه ازین کلاه و خندان و خندان کشته شده ازین صحنه و خندان کشته شده رسول را همه ازین کلاه صوفی ازین کلاه و خندان او همه ازین کلاه و خندان خجسته ازین کلاه و خندان رسول را همه ازین کلاه ازین کلاه و خندان او خندان ازین کلاه سایه ازین کلاه و خندان او همه ازین کلاه و خندان خندان ازین کلاه و خندان </p>
---	---

روا و بزرگوار بودی و اولی	دو و بزرگوار بودی و اولی
بوی خلدان کجای است	بوی خلدان کجای است
آید که چینی است	آید که چینی است
تو در دور دوری	تو در دور دوری
دو در دور دوری	دو در دور دوری
رسول الله صلی الله علیه و آله	رسول الله صلی الله علیه و آله
سورایه و بودی	سورایه و بودی
انوار و بودی	انوار و بودی
دو و بودی	دو و بودی
دعا اولی بودی	دعا اولی بودی
استاد بودی	استاد بودی
صدا بودی	صدا بودی
سورایه بودی	سورایه بودی
دو بودی	دو بودی
سورایه بودی	سورایه بودی

بمنه مني في الدنيا والآخرة
وإنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله

بمنه مني في الدنيا والآخرة
وإنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله

بسم الله الرحمن الرحيم

بمنه مني في الدنيا والآخرة
وإنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله

بمنه مني في الدنيا والآخرة
وإنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله
وأنه لا اله الا الله

	<p>از تو بود که این همه را بر ما نوشتی و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>	
<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>	<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>	<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>
<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>	<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>	<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>
<p>و چون در آن روز که ما را از تو دیدی در آن روز که ما را از تو دیدی</p>		

الحمد لله رب العالمين . والعاقبة للمتقين . ولا عدوان الا على الظالمين
 والصلوة والسلام على سيدنا محمد واله اجمعين **باب** بعد بيغور
 مرسلين عليه صلوات سلام حكايا تندب قرن عظيمه مسطور اول
 فحوای شریف وزره نثر ایله بیان ایدن فضلا تحریر نیدن بونیده
 قلیل البضاعه هندی محمود دو جهانه محمود اولوق امیده نصیر
 ایله نظمه کتوروب ساسی شریفان آثار قدر نلندن فخرت
 وارسیانه اقدام اولمشده تاکه مختصر مفید ایله عامل اولان
 اخوان هارفران بوحالدک استفا ده ایدوب بوحقیر خیر ایله
 یاد ایدوب نواب دو جهانی حاصل ایله لر ونقصا ننی آثار لطفا
 تصحیح ایدن اهل عرفان نواب واجر حاصل ایله لر انشاء الله تعالی
قصیده و توجیه ذوالجلال الاله الهو

شور که ویرد ایدینه لر ابراهیم صبح و
 نور یوحیدکی یوزده کوره انام
 خا ذبه ابریشنه حاصل لر عامه
 هر کیم که د یلنده اوله بونام
 کندویه ایلیه دو عالمی سام
 اولیه نلکه بوندک ایلرو کام
 ذکر ایدیه لر جماعت ایله امام
 د یلینکر که حاصل ایله مرام
 شور که ویره رسوله بیله سلام
 اوله بار بار شفا عتبه نوکلرام
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله
 ديه لر الا اله الا الله

ویور مشکر رضا سیلنده اولسون د یلر سه نبوت و ذر یوشه حکمت قول
 ایسون فرما اولندن قدره حکمت قبول ایلنار ملدی حکمت نقل ایدن لر انجمن کسسه
 لغا ز سوال ایدن بوکر امته نه فعلدر ابرشد کوز دیکده صیانت ایله طوع ترک
 بولدف یور مشکر **قصه حضرت خضر و الیا علیهما السلام**
 حضرت خضر علیه السلام اسم قدیمی سیغ اعش ارضیا بون خلیفه
 دینش حضرت نیک ضرورته اولنره حاضر اولوب مشکال ایلنره بول
 دیمش خضر بیغور ایله حضرت الیا علیهما السلام تا قیامت دیک
 زنده اولوب بولک لر زینده امر خلا ایله ابر شوب حضرت در یاده والیا
 حضرت تری حورو ده یوردمش و دایما امر حق ایله بولک لر زینده ایشور
 دینشدن کچی اولدوقده حضرت الیا سهدا اسکندره متلا اولدو عبادت
در بیان قصه اصحاب الک هف

اناطولی بقا سنده تقیما نوس آلور پادشاه و ارامش وزندینه بر غیر
 پادشاه عسکر چکوب خنک ایلنکر زنده اولدو کله کلان نهضت اولوب
 التي نفر و غلی تقیما نوس لینه مکر تقیما نوس لحم صاحبی سیمز کسند
 بولنر ک برین طهارت خدمتند قیوب و تقیما نوس ختار لوق نا جنم قور
 کندویه سبکه ایتمیلری اولدو کده بوقر ندا اشلر صحیح تکراری ایلوب
 بولالوم دیوان تقیما ایلنچوب کیدر لکین بر چوبان راست کلوت حمل
 عالمی خلق ایدن خلافتده دردی بولر سلمزم اما بنده سیز کلر نیلچر ایلوب
 کیدم دیوبیلر کیدر و چوبانک بر کوبه چکی بلچر ایلوب قور قدره
 حق تقالی د یل و یوروب بنده سیز و ایله حق ایلر کیدم دیوبیلر
 بی سولدن ایستورم دیوبیلر کور بر مغاره به ایشون اولر عطله

تقيا نوس طرفزند بونوری اریو بر کسنه کلوب بونلر وک لحوالز بانق حمله
اوله خار به کیروب یا بقلو امر خلیله اوچونیز نیال ناما اوله خار به اوزده
صکوه او یانوب بوخاله واقفلدیجی حقه تضرع ایله تسلیم روح ایدر ادر یوزده
قصه ۴ حضرت عمر پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام

عزیر پیغمبر علیه السلام پیغمبر صلی ولوب بخت تضرع بیت المقدسی
عزیری اوغلینجی بولوب غایبله بخت وزده اولشلار ابرشکنده قومی راسنه
کوند مشلر انده واروب کهنه نبوب باغده واردر کهن نظر کورد که بر
سوک جوری طاش غاش عجب بوینه اعضا سی بر کوب حیات ویرمک
قل خقدن میسرا اولور می اوله دیوخا طرو ایدوب باغده یا توپ امر الله
ایله تاما یوزمیل دیویب مرکب دخی اولب سکوکری جور یوز طاعت
امر حق ایله عزیرا ویا نوب کورد اشک اولمش سکوکری دا غاش را یوز
حق تقالی امر ایله سوک کلری بر بری جمع اولوب عزیر نظر ایدر ک
مرکب اعضا لری بر لوب بر یوب در یسی توپ قوی کلوب امر الله ایله
بولوب مرکب یاغ اوزدینه دوروب حضرت عزیر بوکلکی کورور عبودیت
یوزین بری سوروب کاهنه نوبه ایلیوب عبادت اوزدینا اولور
قصه ۵ دانیال پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام

دانیال پیغمبر علیه السلام علم ایله چوق سنیه واقف اولوب بخت تضرع
ظهور بیت المقدسی الماسین علم ایله سلوب بخت نصران اولد
شهر واروب کمال فخر اوزده ارقاسی ایله اوردون طاشیوب معاش
ایدنور فقیر بولوب بر ایکی کور کچیک بوکا ستر ی آجوب ستر ایدر شا
اولوب و قدس شریفی لوب حا کرا اولک با علم ایله معلوم اولغله

سکا بوخیری و یروب و بکا امان کا غدی ویره سینی اولر ناما
انکده اولد و زدیوانان کا غدین الوب میدی اولر نازنده بوکا غدی
بر اوزون قامشه بغلایوب بکا کندک انکله سیدره سینی دیودا
ایله ابریلوب زان ایله بخت تضرع او طال ایسی اولوب پتلفکنده
الدقه بو حال ایله شننا اولوب تمام مقبولی اولدقه سائر صق بلر
حسد ایله دانیال دانیال برینه ایشر بولین مساکه قادر کلدر بر
امتحان لجه بخت تضرع حمله اشرا فرج ایله اولکجه عیشیه مشغول
اولوب بوالبرینه تنبیه ایدر که زنه ابر کوجک بو مجلسدن طشره
چقار میسرا اولدوره سزنده چقار سم بنی ده اولدوره سزنده
که اولدوره سز سزنی اولدوم مقررد دیوب اتفاق اولکجه حق
دانیال حضرت تارینه امسال بول میسرا ایدوب بخت تضرع افرار
بول طاری اولوب لیختیا رطشره چقوب بوالبر طشره ده کورد
تنبیه اوزده بخت تضرعی قتل ایدر دیو مسطور در نظر تمام بقصد
قصه ۶ عیسی بنی مریم انا علیهما الصلوٰة والسلام

مریم انابوکون بر تنها یزده واروب مبارک باشین یویب لاسین کویب
بقدر لنده مبارک کوز لرینه بر کوز شکل کورینور اولنده **اعوذ بان**
منک انکنت تقیبا بوردو مکرکه امر حق ایله جبرئیل علیه السلام
انصار صورتنده کورنشلر بوردو کورکه **انا انا رسولک لاهلک**
غلاما نکیا بوردو کورکه رب الغرة عترتانه سزه اوغل و یوری
مشیحی کونددر یلر دیکلر نده مریم انادیشکر که بزرگوردیم پنجه
اوغلان اولدو بیکده خدایه ارسز اوغلان و بویک آساند سوز

محبوب خدا محمد مصطفی علیه الصلوة والسلام دنیا به کلاری دیوندا
 اولندان بروجر مخلوقی آگاه اولوب نشاطه ایروب مینه خاتون
 رضایتی عنها رسول الثقلین سعادت نیلله دنیا به قدم بصدقه
 اولان باری تعالی عزت شانه به سجده ایله میارک لوقه لونه یا نش اول
 محله کوردم **لا اله الا الله محمد رسول الله** یا نش اول آسمانه
بروردنک مثال نور عظیم حقیق شعا عنده عالم منور اولور قاری
 شهری اول کچه بیره کجوب و ابرهیم علیه السلام اچون نرود مرد
 یا قدری آتش هوند اول کچه ده سویش اول سارک کچه ده عالمده
 اولون بتلر جمله سی یوزلری اوزرینه دو شمشلر و کلیسا ارجلر
 بیک عدد کلیسا بیره کجوب و جمله سهار لری سحر لری باطل اولور آثار
 لطف الهینک و معجزات رسول اکرم صلی و قیاسی یوقدر و تقریر
 نخریایله بیانه کلک متمتع ایروکی کوندک رو شندک و سعادت ایلجوب
 اله محمد رسول الله ایشوب خلق دینه دعوت اوزده اولد قلر نه
 کعبه مشر کلری ارا سنده شفاق عظیم واقع اولدقه مدینه سنوده
 هجرت قران اولدقه حضرت ابکر رضی الله عنه ایله غاره کیرد
 حق سبحانه و تعالی امری ایله اورمچک غار غزینه پرده چکوب و کوجوب
 یوا یا یوب فوی یور دیوب اول آرزو رسول الله صلی الله علیه و سلمی
 حفظ اچوب خلدی باریک بربنا علیک السلام حضرت لرینه قران ایله
 بیورده قلر نه غار قاروسنه کلک لرنه اورمچک دیشک یا جبرائیل
 حصار تلری کیرود و دیوب کون پرده دارلق مخر ایله بوضعیفه قران
 دیکله سنک فدنک واردرک بکامانغ اوله سیس دیوب ورمچک

اول اولغان عسری اولوب نیمه در نالورک در دینه در بار ابرو کور و سار
 نفسیله مرده لراحیا ایلیک کدر دیوب امر حق ایله جبرائیل قران
 یکلرینه یایشوب اوغور او نفسدر مریم انا حمله اولور امر حق ایله
 محل خلدن اوج کون کچه کده خدای باریک عالمین یا عیسی بر کیم دیوب
 عالمی خواتین خلق سیرخ کور انا رخنده سجده ایشلر دیوب نفال اولد شدر
ان اللقا صطفیک و طهرک و ا صطفیک علی نساء العالمین
 خواتقدن حنسی یکلدی و یال قلدی مطلق مریم ناشاد اولور عباده
 مشغول اولدقه حضرت جبرائیل علیه السلام طاعتک زیاده
 اولوب خداد اعم و قائم ایلیه دیود عالمیشلر دیوب مسطور
محمد مصطفی احمد محمود رسول عجبی محبوب محبوب
 سلامم ابرو کور خیر الانامی سکا قبله قیلان بیت الحرامی
قصه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه و علی اله و صحبه وسلم
 خدای رب العالمین نور حضرت محمدی علیه السلام جمله در مقدم طوق
 ایدر و جمله مخلوقاتی محمد مصطفی یوزی صومینه یارزدی دیوب عظام
 بیان قیلنلورد اول نور مصطفی علیه الصلوة والسلام مقنا آدم بر
 علیه السلام آئینه انتقال ایله عبدالمطلب و علی عبدالله آئینه
 ابریشوب ندر خاتون عظمی امینه انام آئینه ابروب رسالت
 پناه صلی الله علیه وسلم دنیا باریک و شریف قدری ایله مشرف
 انوار الهی ایله عالم منور اولوب جمله مخلوقات که مالک و انور و جبر
 و حیوانات و ایشلر و نباتات آگاه اولوب محبوب حق **محمد مصطفی علیه و سلم**
 صلوة الله علیه وسلم دنیا به کلاری دیوب برینه مشیت دیوب مالک قران

دیش که بنم یک تارمه قوت ایله آکر قیرلرسک بوخده منده کیوردور
دیوب حضرت جبرائیل ودرمچک برده سنک یک تارمه یا پیشو کمال
قدت ایله اقدام ایله برتارون قیوه غه قادر وایوب امر حقدرد
معجز رسول اکرم دردیو فارغ اولمشلر دیومسست طودرد

نعت رسول ذوالجبار

ای رسول ذوالجبار اسم شریف صطفا
امر حقدرد وحق سیم اولدودر حدک
جهه که نور قیوم ایردی وایلدی قرار
اولکجه بدت المقدسه ایبدرد حدک
ایلدن عمر جبریل حضرت ایله عروج
آلینور عینک حقد وصال سنک
اسهل کمال جلال ودرمچو در سنک
آیو وزده بیک ایو کله اوکون او جبار
آشفقتک ایوه رفو اولونر جماله عجلش
شوعکل انجمن سنک اولونر سلطان
یارا باکو عمر عثمان علی المرتضی
اولدی اولدم برده دارغا غر زانور
امر بریشو جبرئیل کله اولغا غر
عبور التو بیک سنک قوت تنک تارمه
ایله شوق تمام تاقی قیوت وولک
ابتدا ظاهره او قوتی آذانی عمر

محبوب حقدرد کمال

ایشکون قیلدک طواف نلر در راه صفا
اولکجه نیم قند ویزو لطفکده ویتلم
اهل سارمه سعادت کیوردی کفار جهه
انیا واولیا اذک قیلدی اقتدا
ظاهر وکشر ایذات پاک کجه خفا
آفریندینر قودی جماله اهار و
ذره شفقتک برنده ای رسول مجتبا
اضطرالین بنی قیناده اولدمه
ذره لطفک ایله بورد خدام عرفا
شکلا تفسیه لری شعورک ایله بورد
اولدی اصف سکا سلطان شاه انیا
غاره اولدک فوق اولصا قوصد صفا
عکلتی دیر کیورد ودر غزایر آشنا
بوضیف و تارنیک حکمک ایله سنده
امر حقدرد عجزک اولدی و تاره آشنا
رفع اولتک اول شجیعک قوت ایله خفا

اول شریف عثمانی کورک جمع قرآن کده
ایردی رسلا نضلا اولدور علی المرتضی
اوردی صندکده انفقار کورک عین
اولدی جمله خلف بوردده جلایله
سن قویساری نینا بندک لواء جلایله
وصلی الله علی جمیع الانبیاء والمرسلین والحمد لله رب العالمین

نظره کتوردی قصه لری عیب دیبا

دلومح ایکل ظل الهی
خليفة اله سلطان اعظم
صالح وزهد و تقویله مانوس
بولور یول قلب عرفان و خصلت
ایریشوب ذره شمد بیکد ایله
کد شاه کامکار درنده بوآرت
قیلوب قلبونه الهام قیلدی قادر
جهل الله ایرشدم دولته بن
خدای رب عززت یا دشاهی
ضیای عالم فروردی محقق
قصص انبیا کیویم او قویب
قلوبه لطفی فیض ایله رحمان

عاقلا اولونر اول قرآن ایدر کانتقا
نیجه ودری علمه دین جمده درده
هیبتننگ کورک بوزنده او جازایله
رضوان الله علیهم جمعین ضلالتا
اولدوسول چار یاره اولدی هندی
مستاد

اولدی رفیق جملاک ارواح انبیا

که اولددر معسکون یادش
بارکد لری الله اعلم
بوخصلت لطف حقله شاه مخصوص
میترو اولنه کی اولودر ولت
خدا کورمش سنرا ذره عطایه
قصص انبیا نظمین احسان
دلندن لطف رحمان قیلدی صا در
مراد خان وری وچم وچد حسن
شکره تاج ادب بوذره الهی
علل نورانی ایله دیضدیوت
خدا عبرت لری بنده دویب
میسرایه قولدر سینه سبحان

دیه لوم بسمیلله الحمد لله اولواتادله ثابت لفظه الله
اوله نظم قصص انبیا در شکره نقل اولندی تقیاد در
اوله لطیفله رهبر شرع احمد رسول مجتبی محمد
شفا عتایلیه یوم القیامت کنه کارامته ایره سعادت
صلوات ویره لمر روح رسوله ملائک خدمت الکر ووصوله
چهار یاره واتباع و آل چهار صلوات وسلام آل ورفعال
که ذره نقل اولونه قدت الله بیان ولقنه مکن حکمت الله

مدح پادشاه ظلال الله

خلیفه اله اسلامه سلطان بندد خلقه لمر اولددر جان
سزا واکووردی زدن تخت و تاج ویرور کفارقاران ایله خراجی
عدلکسترد اولخورشید همت انجور ویردی رحماز که رفعت
خداوند خدا اوله نکهبان همان دیونک عدلیله خدان
دعا فرض اولدی اولصاحب قرانه قومشدا آنجه آثار عارفانه
مراد خا رن همان خاقان اعظم فریدی عالمک ذات مخم
خدا و انا یسور اولنا جدا که همان خمینه دیکلیسون قراری
ایشید نلر یوتخیر درون خطابی اوقویه دولته ام الکتابی

باعث نظم قصص انبیا عظام علیهم الصلوٰه والسلام

سبب بوظنه نه ایلدی الله گمنه یه دکلی قی کند کاه
نددینه ایرشدم سال و ماهه کچرم عمری خدمت شاه هده
جهانده شاه ایدی سلطان سلیمان انک روحی شادایلیه رحمان
زماننده اولیدی قاضی سعکر ایرشدی دولته لطفی ایله سر

اوقطب الیف ناده قطب محسن اولد زاده ایدی توقیعی اولدم
صقب قونیا به شهراده سلیم خان اولوب ونه سیریل ول خدمته قائم
متفرقه قیلدی بنی سلطان اطهها سینه ایدی اولد زانده
دخاوج دفعه حج اولدی سیریمین الینه حجاج ایله واردیم
اولوب ورح محله خدمت جهانده کونا هتیا به کلک شهر یار لره
قابوچی باشی قیلدی بنده سیدی اوچخی آیده اولدی شهر یاری
آچوب آمده و مر عشته دفتر متفرقه اولدم وحدت اچون
جهانده سکه قودی شاه سلیم خان غل یولنده دریا ده دولتم
قرن الیاده پایانک لسنده عبادت وورده ایدک قرق سلا
که یازدم انه جمله سر کد شتم سکر نیک پت ایله یازدم کتابم
هدیه دیم آدینه آنک بر

یازدم شری حکامی و لا زمان دعا سنه دره دائم انک فم
حقیری ایدر کار کاتب دیوان رعایا بر سر ایدر کدی دایم
کوردی ایلکلکله شاه شرفان ادای خدمت قیلدی مسانده
کوردی بوسعا ددی دخی سر اویرلده پنجه چراغ اویردم
اول آتاری و مارم جناننده مشرف ایلدی ول کله زار لره
اوکون از مردمی سکر کلکله سیدی مسخر قیلدی یوزدان هر یاری
چراغ اولدی عالمه هزار ار بکا آجلدی قابوچنت اچون
ایده رحمت کالطف سستی سجا ایدی جوق وینادم ایدی اولانده اولدم
اولوب دورت سیرا و کفار ایدر بری حفظ ایدی لطفی ایله متان
ایده جوشانده دریا کی طمشتم نصیحت ایدی یاران خطایم
ارتدم اول کتاچون جان ایدر

قلم خلق اولدی چو هر در محقق
قلم شوق اولدی نو چو هر در هر بار
نه کم اولشند و در اول جفند
او خمر بود که می نیک بختا و لایکا
دبر اولو لوح در ولدی قلم قورد
اورونوغینی بشو زیلر بدی
نمک امر بند می حق لوح اوزده یار
یا زو سینه هر کسند کوره جکدر
شقا و تله کی بد بختا ولدی
قومه الدنک کوع ایله سبجوردی

الماخلق ایدن سترن سون و جان
بیان خلق المساء

یار تندرک حق براقی بجمه دور
یدی قات بیرو کویجه اولو لایکا
او بتمش پاید لایله حقی سیم
اید جمد اول کرم ذول لایله
نداق لیدقه اول کوهه برزدان
اریوب صوا اولو کوهه نردان
اولو بایب صوح اودورا اولو کوهه
کیجه کوندن صام چفاده آت
مدای می کوهه آب جاری
صوده اولو رضی صلیت غیری
جان کل شینک صوبیه در
سور صمد و حدو یو خویله در

وجعلنا من الماء کل شیء حی
صوکی چغلامقه بالک دل اول
کلاله همنشین اولماق کل اول

بجمل الله کتور دم یاد شاهه
بیری کفارا لاندن الی اولو لایر
مکافات ایلیه حق کاسکاره
یتشدی چو تکلا التمش کزه یاش
صلاح ایله اولونه بر عساده
قصص انبیا اوله انیسدر
قلم و درم صفقدم بن خدایه
اومارم صقلیه سهو و خطا دن
رسول الیه و امارم شفاعت
بو نظر که خطا ستریده تصحیح
عیوب انلر و کسترایه دتار
که یعنی ایله نقصا یندی تکمیل
اکرجه نثرله اولمشدی قصه
المها ایله آسان بو کتانی
دخی ناظینه و کابینه

بیان اللوح والقلوب
ایده لهر حقله ابتدای
روایت ایلدی دیر ابن قیاس
یارتدی یدی اولو حق تعالی
یارتدی که اولدی اولو جقدر
قزلبا قوت لوط چوره یانی

انک لطفی ایله تمشدی یاره
ویروب کفاری لطف اهل خونا
نظام عدلیله ویرو زور کاره
اجل صید و غنم قنلرین باش
سورش اولو انکله خاتمده
مشایخ عظام اوله جلیسه
بهانه استرا اولوزان عطایه
دریغ ابقیه لطیفی کما در
لوا سنده قویم یوم القیامت
اودر انسان جهان چنده نضرح
بنم عیسم ستر ایله اول جبار
ایکونیا نثار ابن یاره تحصیل
فقیره نظم و زده ایره حصه
اوقون یاره ابرشدر ثوابی
نوا بلر حاصل ایله سامعینه

مدام ذکر ایله لوباری خدای
رضی الله عنه دیه هر ناس
که اولو لوح محفوظ طول و بلا
انی حق و زوره بیلرین بن حقد
بیان ایلیه نر انسان زبانی

بیان خلق العرش

یشیال جوهر در ابتدای عرشى الله ملائک کوروى دیدى احسن الله
اولو لوى او عرشك وصف اولونو که اول عرش و اولونو قونلوند
کتاب انبیاده عرش بیانون که هر پوزنده یا زمشکریا نون
دیشلار عرشى بتمش پیکسرى وار که هر پوزنده بتمش پیکسرى وار
وهر غزنده بتمش پیکسرى وار ویش پیک لغنت که هر زبانی
ایدلر حقه تسبیح ایله تجلیل عبادت ایله سنده ایله تحصیل
خدا امر ایله عرش و اولونو دودک وکان العرش على الماء پوردی
روایت ایله ابراهیم عباس بن ابی یوسف بن ابی یوسف بن ابی یوسف
مقدم اولقل و در زینت درک او در بسیار ایله مینه
دو زلد سقفی اندر جمله استاد بونوعه او لوکلدی بنیاد
خدای رب عزت عزو حبل مقدم عرشى سقفی ایتدی مختصر
بیانند خلق ایدوبد بضع سماوی بازیدی بیلی او لوکلود مایه
که دودک عرش و اولونو صویله دوزن جوهر خرمه راه و بیل اولوزده
کلامنه پوردی و حق تعالی کیمک نه زهره سی وار دودیه لا

و عجل عرشى بک فوقه صمد یومئذ یثابنا نیا

یار تندی و درت فرشته رب عزت اولو عرشى کونوره و پردی قدرت
قیامت قوت پودم دورت فرشته اولونو دیورلوب اولور اشته
او دورت فرشته دورت جنس نور ایله اکلور هر پوزی سیرت ایله
برینک شکل آدم آدم اچون شفا عت هر دم ایلا اولو آدم اچون

دیگر ذقنی آدم او غل نینک برینک صورتی او کوز مشال سد
اولو ذک ذقنی استو کوزید بری بری حیوان شکلید بسیار
برینک شکلید دوزم کوز کوز الوب بوبینونه عرشى دورت فرشته
ضعیف اولو عتی ایا مد ملائک ایدر قدر تلزی زیدان زیاد
صودر ساک کوسى عرشک اولکند دیشلور دم رسول و اللاد لک
پوروش آیت الکوسى رسالت پوروشلور خمی محبوب خلات
قتله کوز سینگ بر طلقه کوز کوز اوقا در قدرتون کیم اید تقریر
ینه نقصا زایلدر بیل محقق رسول الله معلوم حسب له اسرار

بیان کوسى

بیان بود را بوغفار دلنده اکامشغول و اولونو سعاد
بدیفات بیرو کوز کوز سیه باق اوطلقه عرشى ایتدی کوز سیددی
انک یونیکه بری اولو عجز کالیده سلور اچون حق
دو عرشى جمله دوزان پوردی

عرشى حاظه ایدک بیان اولونو

روایت اولونو حضور کعبه یار ایدی بریلان دیر حق تعالی
دو عرشى جمله دوزان پوردی

باشی قانچوردن کوده سی زرد
او ییلانک اولولیفین پلن حق
وقربیک قانکی واردر یلانک
وهرقنا دینک هر بر یو ککنده
نه وقتیکم اول یلان ایده تسبیح
قچن اولار در بر اغرینی اچر
رسول حضرتنه معراج اولما
دیش کیم سنده در خیر استکده

رسول حقه مارا یتدی شهادت
حدیث ابتداء خلق الارض والمجرب
رسولدن کعبه قیلمشده روایت
پورد مشرکه حق امری یله بیله
صوبوج اورا غلر طقندی اولما
قرار طوما یوبن اوینادی بیله
اولاشق قاندر بر طرا غلر طاک

بیان مجور هفت

یارا یتدی ول کیم یدی دیکری
مقدم خلق پیدا ولکی جبرک
انک آدینه بنطش دیدی رحمان
دینو صدم و چینی دیکری یار

بشینی عجز آردی ولدی ماس
دیه لر حلیه بدخیه پاک
ودر یاده اولون مخلوق رحمان
ایده بخلور ز قلمنی حق و دانا

بیان زمین هفت

روایت برنما سدن اولنور
دینورا ولکی بر آدینه رنگا
انک بندلی پیمش پیک دینک
دو تر هر بندنی بکچی بلانک
خدا در بیل محقق مالک الملک
اورا رض سا کلرینه دیندی بوسم
ایرشه بعضیاری دیر نوابه
ایکجی ارضه دارالخلد اولونام
اورا بر قومنه بکل نام طمسد
او چینی بره نام عده دینلش
قانر صورت ویشی سوکویه کوز
دینو کم او چیز التمش رولور
که بر زه سی بر اوروزد قونیک
اورا بر اهلانک آدینه قنس دیر
دیدکی دوردی بر آدینه حیا
اولار جنته سی طرا غلر کسید

دینورا التجیه سا کر ابله ناس
بولور که کور مشرف قیلدی خاک
یارا یتدی اوج کون اچرم دنگد
عذابینی بولور ضعیف توانا
یدی قات بر که مشهور در
عقیم سیلی اولید اذنه عنقا
ویش پیک ملانک و تکی بندک
هلانک یتددی عار قومینی مالک
انک اربله در یاده یورد فالک
غذایله یوده بعضیاری ستم
عده حاضر اولغلر سن جوا به
طامو اهلیم ابله چکلر جام
طعالمی کلای بر یجیه ناسد
اورا رض وزره عقرب لر قونلش
اولارک جمله سینده دیدکی کسک
اولارک قوم ووغی و خنده قهرک
اورا بر ابله بر اول اهل یا یتدی
خل خلق ایلشده بر عیب بر
اورا رض وزره یلان لر در مهیا
ودیشلر بی صا نور سین سکید

او در دیشگاه طغاری وریک
او بر قومینک آدینه دی جملها
قنداری دارانک دیندی
بیلک مکتا بشنخی بیرون دی
انکله اولیسر کفار عذاب

وَقَدْ هَمَّتْهَا النَّاسُ وَالْحَبَابُ

او بر قومینک آدینه عجله یا زشر
اولوب التخی بیرون دی سحیحین
دو تر دیوانی آند طامو هلی
پور شد کلامند او حبتار
قطا طدر باند و از غونک آدی
ایدلر حضرت حقه عبادت

کَلَامَاتُ كُنُتَابِ الْحَبَابِ بِمَعْنَى سَحَابٍ

اولدی بیرون دی عجب دیر
چسوم اولو اولو دیر بر کوه ار
حواله درا اولو یا جوجه دینک
یدنجی بیرون دی بورد ختمه اوردی
زهر و تللو باشلرا اید طاعت
اولدی اولو ایلر ایلر ایلر

مصراع

کریم اقدت استی پادشاه سین

بیان وهب بن منبه رضی الله تعالی عنہ

تعالی الله بر آندی بر فرشت ۸۸
کیوب بیرون الله او سر و نه آدی
پوردی که کم اوله بر آشت ۸۸
ایلی مغربله مشرقه چیقاردی

بیری محکم دو یوب بولدی قراری
طقف بیلک لوکی واردر او طاش
ظاشک هر کوی دریا اولدی
فرشته ناک یاغی الله طاش
قراراتی طاش لاندی یزد
او کوزک بو نیوزی قره پیک نندک
دینویشیوز سیللقدر اراسی
قولدی دیر او کوزک لندینک
قرارد و تادی او کوزک یاغی
اوبالغاک هوس قولدی آدی
بالغاک بوردن بوجله دریا
بالیق یاغی او کوزک پای کپی
دور دیر او صو اوندو صوهو
بولدان اوند سینی بولور الله

حدیث العقلم

بولور دین صکره حوق علی یازنک
تعالی الله پور مش غر تجورن
عذاب که انوره اولونه اولان
شرفی بوند عقلک اولدی طاش
بیان السموات والارض والشمس والقمر
روایت ایلدی بر ابن عباس
نه یورد کوزک اولدی ناس

حدیث العقلم

یار آندی دیندی یا شاطشی بار
اکاشا هدر در کوزک فاشک
انک وصفقینه خلوق سیلور
قدم بصدی فرشته اولدی بولدی
بر آندی بر او کوزک اولدمه رحمان
که هر یونوز آراسینی بیلر لمدک
کواهدر آدی کوزک یاغی قراسی
بیان اولندی خود بو نیوزی
یار آندی بالغی اولدمه بارک
انک جنسندو معلوم اولدی طاش
کیورسه دویمیه دیدیلر آری
چاندو بالیق انسان پای کپی
هواده ظلمت اوزدو در رض
بلنر علمله دیر اولغل آگاه
کلور لمر به هم کوریه کندی
نواب سنکله اوله دیدی بیچون
سنکله اولونه پوردی بریزان
بو عقلی قولنا انما اولدی طاش
بیان السموات والارض والشمس والقمر
روایت ایلدی بر ابن عباس
نه یورد کوزک اولدی ناس

سنگه سبيله اولوق وركه شغفلم
ايدراندن ابوطالبه ارسال
بيله آلوب كيدر ايش و جانى
حسابينى بيه بيلن اوغفار
انك مال جمعنه اولشدرى زنى
اكيلى اول سفره اولدى بيله
كليسا اچرم بر عابيد بولور
ايدر دعوت بولدى عابيد
دينلش بولكله دورك حضرتيه
ارار ايدى و جان دالده آغش
كوزى دوش اولدى بولت سايه
سولك عجزن هب بيلش ايدك
ايديسى كندويه اول عرض ايدك
بورايه كلمش اول او بورد
دعش كه هره واريسه درانده
غبار يايه يوز سوزمك بولور
بيورك لطف بلك برونور ايدك
اياغ اوزره كوزلردى صولك
جبابي رفع ايد يادك بنوت
كوره اتره عجت و زره مهر
جباب رفع اولور چشم اولر

او نمكند سنك بيكل اى اخلور
دور جدى ايله درينده دورت
ابوطالب سفر ايتدكجه آنى
اكافتاح او دكلو فتح ايدركا
نيه بر رفعه شامه فيلده غزى
اياكر رسول اكرم ايله
كيدكلى بركليسايه ابرد لور
جوارنده فوز لر كلسه نك برب
وارد لر اهل كر وان دعوتيه
پا پاس كوزدر كچور اول و زان
چيقوب طشو با فرقوق برين
او عايد ايجال اچره كوزوش ايدك
بيور كه سايه التداغى سلطانه
كبروب اچر و ب دور اچى دم
ديتلر بر جوان قالمشدرانده
بنم مقبول مقصود مكر اولور
ديور ادر رسول راهيل ولور
كوزدى يانلرينه اولد سولك
مهرده كوز ادر مهر عجزش
بارك ظهري اولستنده او نه
كوزدر عون خدا ايله او راهب

دوكونك اولوسى خنزير در اول
جهانه كوكله اول كاشف الدين
ديوشا قار قنور در و ياده باك
جهانه كلدى چون او غلوم محمد
اونوز چيقتش ايدى بر ارقه سنك
ياقوب صيرتى اوزره در محمد
ياقوب كين صيرتى اوزره در بشارت
بولك كيبى كيشى مجنون دكلد
ديوبالمشكف عبدالمطلب
ابوطالب تجارتنه كلور اولد
الوربا وينه كلور اولد سولك
دعش كه بوزد بيم عمو كدر
ديوكيوردي فاخرجه لباسى
محقق سن اولسر سبن محمد
ديور اكر امله كوزدى نعت
دعش مقصود نرايسه سولك جان
دعش راضى اولنور سه طلعامك
دعش بزه ده ديورك لور و ر
ديوروشن بر از اچره ده اولر ان
كوزدر جدى عبدالمطلب
دعش بر و بولدى بولدى ساكا
جهان اچره اول اچر شرع ايله
محقق سبن انك ادرين
عابيدن دعوى بدي بورياك
ايرشك كوك بوزينه نوز اجد
كوزندى شام طرفلرى او نوزدرن
عجايب ر عمر كوز سوزدى احمد
ايدر بر اغله كوكه اشارت
هزار سوز سويله شينيلور بولور
دكلر ياله محمد وصفه قايله
مخدرى كوزدوب اولن بيلور دير
مبارك بويينه دوردى قولك
قرنداشنك او غلى سولكى سبن
شفا عتله عز ايدك اناسى
جاكده اشارت نوز احمد
اكا اعزاز ايله ايدكى حرمت
سنك بولك اولسون جلد مالم
يا ليكوز بيم در بونده نانك
سنك بولوكه ميندولدر قوكار
طعام ايله الور اچرى سلطان
دعش بر قنك بولك اول جيبه
كوزدم سن دعوى نوزدى ساكا

تجارت کارنه نیتنه احمد
 نیچا ایلاک کوردلری عجب و برده
 ثواب د و جهایی بولر سبب
 نکاح شرع اولد الصوفیه کیده
 سزه خدمت بوردم جانومش
 مبشر اولد قول و نللو بابی
 سعادت بوردی بوردم سیکد ساک
 بولر سبب د و جهاند تا که دولت
 کلور خوش خیر و احسان جسمه
 مبشر بورد کلدر سبزه اریق
 کور نور نیچه بری ماء اچینده
 بونک ووه به سیز اهل سعادت
 حال کور مکده دکلر جعفر آبی
 مبشر تیدی بونک ووه سنی هم
 اجدلی کلدی اولد انچه غنیچه
 بوفالمد بونک سنکدر احد
 انی سولتدی اولد مده اوهاد
 متاع طایله اولور خاص لیدعا
 نیچه اول قدر اولدی اظواهر
 یننه کعب رهینه بورد بولر
 دیش اول قول سول که ای سوز

ابوظالب بوردش بو محمد
 مبارکدر قدری هر سفرده
 دیلر ووز که سوا به ویزه سبب
 مبارک مال کفوزن اصی ایله
 نولدیش شمش ووزو بو خدمت
 دیورر مشد ایکی بونک قاشی
 بیله قوشوب خدیجه دیش آک
 کوزن محمدی سن ایله عزت
 دیو قلمش سفارش اول کریم
 دیوب دوشی ولخیز الخاد توت
 پیاده بوریه ستر راه اچینده
 ادب تعلیم بیره اشارت
 دیوب تعظیم ایله ایگر خطابی
 رسولی نندورد دوه به اولم
 پیاده بوردی شاهرک لوکنجه
 دیش دیوب مبشر یا محمد
 دیوبن اول غلام ویرر نشاطی
 محمد بوردیلد روشن اولوب شام
 صایتلوب اقمشه کار اولدی ظاه
 متاع و برون بونک بخلدی کور
 الوب منزی کعبه به اسپر لر

یازمش انده کورر اسم بوزات

الحمد لله

یوزین سوزش او عابد ایلاک هر
 او در اول مهر نوزان مهر سبحان
 او در مهر نبوت مهر عزت
 القاهند نیک کورد خدمت
 مراد بون و بر عیسی هر عبادت
 لواء جمده ه حشر ایله الهی
 دیش حضرت یا بیکره عبادت
 بوسلطانک و نیری و نوحی سن
 ابوظالب بوردی که طقه بونک
 یهور او و عیسی بوزانی زنها
 واروب حصره متاعین طایر لر
 دیوبک ووقوب ابر لر کتیه دور
 ابوظالب بونک که سبب اجمد
 سکا سوا به بولق استرم بونک
 او در نفعی صوفی ایله و زاک
 خدیجه ایتدورد در ایم تجارت
 سکا بولوم سوا به اندک
 دیوب خدیجه انایه وار لر سر
 دیش خدیجه مقدم فتح ابدک باب

بیله سببی ای مسلمان زور ایمان

الحمد لله

جهان انچه او عابد بولدی شهره
 او مهرک عاشقیدر اهل ایمان
 عکاشه کوردی که از بولدی دولت
 او مهرک خطن او قوردر در دانه
 مدد قلمش هر نیتنه بونک بر ادک
 دیوبلم پیاد شاهر پارادش
 بونی حق پیغمبر سیلای زاهد
 بوزر اظهاریله عالمه حق
 بوزر عقلمش اچیزین عیون
 که جمله انیمیه اول اهل مککار
 او از سوا به به آستی قور لر
 اواری قار شوار مش تازه ویر
 او زعمک استرم بنی محمد
 بوزر خدمده تجاره ایله سبب
 او ز کفونکی شو عیله ساک
 ایتدورد ملکی دایم رعایت
 مراد حاصل اولد وجه حسنه
 ابوظالب ایله محمد کورد لر
 نه مقصوده کلور بورد بولدی شاک

بوروب بود و نه خدیجه به واد
 دوه به بندی پر مجبور بد جان
 دینور مسکا نکی بر نور قبت
 کیور راور رسول و الحابل
 هلا لولمش اشرا اندک اوله
 خدیجه منتظر روزنده کوز
 کور در نور قبت اچرم مصطفای
 محمد ریلور صاحب جامی
 یوکور خدیجه باب قیظهد اولان
 کوروب دیر خیر مقدم یا محمد
 که مرده جلد بوی ساک و دردم
 واروب کارانه شام سیر کل کل
 رسول حضرتی واروش کارانه
 کلوب یو کلر شهر شهر یاری
 رسول کلدو کی شکران زید نعمت
 قیغری خواند اعیان خدیجه
 ایکسی عمولین قلبی حاضر
 کلوب خلق بیدی انواع نعم سیر
 خدیجه عمق سینه دیر محمد
 مبارکد جامی جلد جامی
 رسول عمق سینه بیده تنها

که مرده بود و سپزه اوله کا
 کلوب صبر بیلر دوه بی تمنا اولان
 دوه او زده دوتزدی دغی جبه
 اشارت ایلش قاشی هلال
 غبار یاه یوز سور ملر دیکر شه
 اوکون اولمشدا کا عید و نوز
 ویر نور شعلای اولم صفا
 دیدی ممدوح محبوب لایزال
 رسولی کور که طالو پیش خیابان
 احاطه ایش آفرینوا احمد
 جلاله یوان یوز کی کور د
 سکا یوزد و تندی واریم ایل سیر
 بده ایدی و خلق ایشدی جان
 ششیلور یوکون و نور زاجدار
 خدیجه بذل ایدوب ایلدی حرم
 اشیه سپن نیه ابر نیجه
 خدا خوز اشله نه جمله ناظر
 اونعت شکر کنی یا ایددی دل
 قدوی قتلود و در عتم احمد
 الورد عمی کلامندک متکالی
 کیور اچیر و به عمی دیرها

محمد سوکوسی عقلموی الدی
 خدیجه شاکر کدر سیاحمد
 مراد هر نه اینه سوبله باک
 محصل عقدا ولور او شمس و ماه
 خدیجه آنه خندان دوه بشلر
 نشاط اچون چالندی دیر نفا را
 تمام عقده خلقه اولدی علا
 خزینه قفلی اچدی خدیجه
 رسول الله با غشلی قوسین
 دکوز و هجانالی یا نکهده
 دیوبن ایلدی دیر اعتداری
 رسالت و زبینه ایشیش
 اکی او علی و اوج قیزی رسول
 مطهر هاشم ایش بیلکه طفلان
 بر نیک ذنب اولمش ایدی سمی
علامت و حقی رسول الله
 یا لیکوز یورود کی برده احمد
 جوانیمه نظر ایدو اولسطا
 خدیجه آنه به دیش بورازی
 سکا کشف اولیند بولکوز اوسرا
 جبال بوقیسده یورود کی

محبتی درونم اچرم دولدی
 سعادت ناک اوله عالمه سرمد
 د بارسک خدیجه ویر بیلکه ساک
 روا کور بری پرینه الله
 بوسری دوست و دشمنی وید
 بولطفی کور مشد ربت دارا
 شریعت خانه سپنه کپوری سلطان
 بغش مال ورتایه او کچبه
 دیش که جمله مخلوقدن اولوس
 شفا عاتک خدا قوش دکنه
 جبابندن قیزاردی کلر عذار
 ایشیش اولها لند نیجه
 خدیجه آنه دن اظهاری نمود
 وام کلثوم و رقیه ای جانت
 او جمله نیک بیلک یوز ایدتی
صلی الله علیه وسلم
 صلا ابروب دینود که یا محمد
 کور نیز اولار اده جز و انس
 دیش که حقه ایلکل نیاز
 سنی پیغمبر اتک وارا وستار
 کلوب حور بیل صفا بیلد کوزنه

دیش قرآن کتورد م اشته ساکه
معارف الهی ایله دولدوک
بو واقع اولمش اشده کلده ای
سکا اولد مد خبر ورو احد
اوراده ظاهر اولدوسیل نیجه
باشک لورت پینه کلده ام حقله
اوکات ضبط اولد سوال جوابم
ایده مردوشی ای صوابی
خدجه کلده جبریل بر محمد
باشین ورتور مد کلده ای
واروب و رقاب دینی بیلدی
سعاد تنده اچلدی و سکا کد
سعادت دی بایلو عروقه
خدا کم وضو لاق کونوردی
خدجه آنه مزور یله دولدی
ایده کعبه ده اول اهل عباد
واو بیلد عورت اولمش ارنه
رسوله ایش کندوی تسلیم
ترد سیز دینه کپرمه زنده
جهان اچده قوم شد یونام
بو خلق دعوت است دینه ای عهد

کورنش جبریل حضرتی که
حقوق بیک سن پیغمبر اولدک
بو خلق دعوت ایله تکریر دیر
ینه جبریل کلیج کون محبت
اورده اچ باشوکی یا خدجه
اکر اچر سه تحقیق بیل ملکده
دیو خبر و پرورد مدد عالمه
رسوله دیر خدجه بو جواب
کلور جبریل اولد م دیش احد
اچر باشین خدجه کندوی
خدجه بیلدی کلور کینی
محمد رح حقوق پیغمبر
خدجه ایدر پیغمبی و رفقه
خدجه آنه دیر ایمان کوردی
خواتوند مقدم دینه کلده
و عی کلده اون اوج بیل قات
کچور اوج بیلین اخفاده انور
ارنوردن ابوبکر اولدی مسلم
رسول الله بوردش دعوتده
ابوبکر اولدی بیل اهل اسلام
کلور جبریل بر ربیا محمد

قنا دینک بری شوقده و غریبه
سلام و بوش رسول الله اولد
بیورمش اول رسول و الجلالی
دیش جبریل اقتراب یعنی اونوقت
دیش جبریل نه او قویا این
افزایه باسم بیک الذی خلق خلق انسان من علق الحیة
اوقی بود مدد تکرر آدی سن
خدا پیغمبر پس ساکه ایروم
بو خلق تکرر یسن دعوت ایلد
دیدکی و غاشو اولدی دندی جبر
رسول الله خدجه انا یه دیر
بکا قرآن کوردی یتدی تفهیم
ایدوب کندکینا اول خدجه پینه
خدجه عمتی و رفقه وارر
کتابه وار مدد آخر زمانده
دیش ورفا که عسی کو کچقه
او پیغمبر د رحله دن افضل
انک وصف بیان ایلله دل
انک لنده اولونور قدید
کتاب نازل اولد کونکون کادیر
محمد نشانه واردر او حاله
کور خدش کونک اوله مقام غریبه
علکم السلام جبریل کرم
بو خالده دکله امده شیش آلی
بیوردی او فوا خلق حقی و بیانی
یا شمش قوالینه او قود این
علق الحیة
او یوشمش قانده خلق ایدی اول
کدین جبرائلم قرآن کتورد م
خدا بر کندی نلاره مسویله
رسول اولوغین وصف ایدر مرد
او جبرائیل ایش امر تقصدیر
بو خلق تکرر دعوت تعلیم
بو خلق اوزم که دعوت اولد
کشینک یتدی وکی عالی قالود
پیغمبر کله اوله بیانده
پیغمبر کلیس دردی ورفقا
کتابلر ده یا زلشده مفصل
آنکون خلق اولندی بو جهان بیلر
اکا انکار اندی بیلر پیغمبر
اوشه بو زمانده امر تقصدیر
قولوع ورت دینی خدجه نماله

ستی کو در کده دو تازا اولدی ۳
کوزم قاشدی یوز کدن محمد
دینه کلدی اول آنده شهادت
اولاد الله
اونوز طوقوزه اول قورقون اولدی
شرف بولدی اولم اهل ایمان
عمر پیش که امدی حق رسولی
اذان نورا و قنسون آشکاره
عبادت کو کسه اولد ما نغ
او کونده اولدی اظهار عبادت
همان قتیبه بتلا مشرا و ملعون
دیور ابلیس علیه لعنه اولم
ابوجهل اولدی غی مجلسه کبرور
صورد لر نه کشی پیش نینه دین
بو آنده طاشق ورزه ایرشد
دیبون فکارتی هر یار بوراده
بو حالده جمله دن کشف و لاسور
اوراده بئنه کده آچاره راند
بو ابلیس هن چمش و دراده
اولدی هر برسی بر کلام دپر
ابوجهل پیش محلامی سپر

ایمانه مانا اولدی جمله رسم
سنک آثار و کهریح اولدی
ایرشدی و جهنه یوز عبادت
محمد رسول الله
او کم ترک ایتر ایمانی بولدی
عبادت و زنده اولدی کلکان
عبادت و قنید بولدی ظهور
معاینه قلیله اوله مداره
قلیچم ایلیه آنلاری قانیغ
ابوجهل هله که اوردی غایت
عبادات محمل ایله محزون
قوجه شکلده اولدی هر هینم
اکا بر کو ستر لر دیرا و بورد
دیش که نجیم یاران بلیسون
سوزک ایله بو اراده بیلشدم
سیلک بیله بو حالده بوراده
ینه وارر مثالی احقر کار
اصول ایله چا بیلدیله سوزسا
اولدی شخیچید سیلک اولاد
اونجی یانر مقبول ای پیبر
اونده اولدی اولر اولر تکر ایبر

که اینا نوره بکا دپر جبر شاه
کلور حضور علی دینا و رایه
رسول الله بیور مش وحی ایرشد
کوز ایمان سلمان اولدی سوز
وار و بنی آتمه دانشیم دپر
دو نوبن کلدی دیر ایمان کوز
مداوم اولدی دعوت رسول چوخ
قریش اشرفی چون اولدی مسلمان
بازل حبشی صهبی روی
مسلمان اولغدر رعنت اولدی
اونوز طوقوزه اوردی چون مسلمان
او مکده اولو اربی کوز دوروب
که دین ایلدی اول آشکاره
ابوجهل پیش کیم اولدی سبه
ویوز نافده مسک مثقال ایله
کسنده تمش اقدام و اتلا
بوراده دکله محضر رسولی
الور قوتوغند عریان قلیله اول
رسولی کوز پیک قوت کسکیور
دیر در بر عمر پیراق مثالی
دینه کبر کل بود کل با عمر دپر
کیمی کوز سنک کوز دور عورت دلوک
اونکوزی ارسلانی بورا و رایه
که قرمه بیلک طالعیکه دوسک
اشیدوب انور چون بیلکوس
کیدیجک اول اولد اوچ آدم
کافی شرفی اول آنده کوز دور
قریش اولو اربی رام ایندی بیچون
تلوردی یوز زنده نوز ایمان
قبول برین ایدوب دفع ایلدی
شعاع نوز در دیر کوز دور اولدی
ابوجهل خیر ایرشد و کی آرد
مهلک اولیستر قابور دوروب
نزهجهله اولد دیرک بوک حرام
پیرم یوز دوه یوزین دوندی
ویزه اخی اولدور سر هرار
عمر اقدام ایدم که مالی
نه تعیبه بولور عمر و صول
رسول خاند سینه بولدی دیر
کوز عجل اولدی نظره بیلور
زونیله ایرشدی بیلدی چای
بکادی ایندی کل سن اولدی

قول پند بونی ابلیس بخند
 اید لواتفاق بوسوز او زره
 کلوب جبریل دیش که یا خد
 مدینه به بوشب سن هجر تا یله
 ابوبکره رسول آجر بود از ی
 او کفار در ولش بیت حبیبی
 خدا او یقو ویر کتاره اولش
 جهانده او یوما مش ایدی بلسر
 رسول الله علی فی خود سیر زده
 صاحب طبر اغی کفارا او زرنه
 بنوب دوه به با صد یا صد حجر
 رسول الله ابوبکر در سوره
 دیش که تو کون کندی محمد
 که طبراق صاحبش وز غیزه اول
 کپور لراوه کور لر علی فی
 ابابکره که شکر عیش اول
 ابابکره کپور و لراوه غاره
 او غارا غریزه او رجحان کپور آغ
 بولریل امر حمله در دوا خوان
 خدا قلش خطا جبرائیل دهر
 ابر پیلک خدا غارا بوسینه

ابو جهلک بوسوزنی بکن در
 حجه سوز سوز لوروزی او زره
 خدا مرید بیلکل سن حمد
 خدا امر ایله بونی بویله
 ایکسیدک ایدر حقه نیازی
 نه در ایا بکره سیر کور طیبی
 اولو کپی بوند عملی سی هب
 او شبا بودی دشمن حال طیسر
 ایدر بوقضه طبر اغی انده
 دخی شیطان لعینه ده بیله
 یا تو کفارا صناسین بر لوجر
 او شیطان او یانوب ابلیس آه
 بلو ابردی بزه مدینه محمد
 اولو مدینه راهینه اجر بول
 محمد قانی بر صور و لوی فی
 رسول ایله تو غار و دیر بول
 اولو بونریله بر اولو مغانه
 یوز تار بونری کور کپور ایدی وور
 او عکس بونریله کپور یاران
 ابرش محبوبه اولو به نقضه
 او رجحان صرا اولو طابوسینه

دیش جبرائیل نه کلدرک
 قوسنده در دم خنرها ناک
 او رجحان بر صغیف ایغه بقمه
 کپور دود که بنمدرده دارلق
 خدا امری ایله بن برده دارم
 دیش جبریل سنک نه قدر تک اول
 خدا تک قدر تینه قیلنظر سن
 که سنک زوز باز و ک بوق جهانده
 بپورده ناک یا ش تار نه قهر
 یا پیشور جبریل بک تار نه در
 او تار نه قهر مغه اولادی قاردر
 دیش که قدرنا لله کدر بیل
 کلور کفارا دینور غارا بوسینه
 دوزنر بوند بوق دیوا و کفارا
 مبارک باشی قوش دیرینه
 او بوش بر رسول کرم آند
 نینه کپور و دلو که مارا فحی
 ابابکره و ترا و کجه دلو که
 ابابکره و کلور دینه دنیاش
 بیور لور کاتک نه حالند
 مبارک اغری یا زنده سوزدر

رسول الله بر کوزه دوه بیلدرک
 عدو کلمسه کسم باشینی ناک
 قراقله بود جیکیمی بقمه
 بوسوزدن چکاکوز بر شندی
 بو خدمت او نندند برده و امم
 بوراده کوسه سوز سوز زده آثار
 بپورده بی که یا دم امر ایله بن
 بیل تا قدر توکی بوند بنده
 بوراده ظاهر لور لور امر تقید
 کمال قدرت صوفی تندی بر پیر
 او دمه جبرئیلده اولدی صفا
 شراش تا خیر اولور خیره ندر
 او رجحان اغ ایله کور شکر سینه
 اولور مسکن رسول لوج کونول
 رسول باقش ابوبکر بوزنیله
 حیفار یارون مغانه دن او آند
 او میران کوره اولد مده بقم
 صورق یارون باقر بیری کور که
 رسول و هجینه بر قالددرش
 یازن صور قدر غی چیلور رسول
 و جعی و قند کندی بول

دوه بويينه صاردي يوراك
 ياپش يوردينه بوم دوه نك
 يوردي جابرا نضاري او يني
 چو كروه او خانه نك و كنده
 بو حالي كور چك شاندا و لدي جا
 فقير كرسندينش غايت ايست
 رسول بخش وه دن كير مشاوه
 كو چيكل و ايش بولش او سعت
 رسول حرضي نك ساكن و لش
 بجهل الله كه انضاري سلطان
 لواي حمله بيله حشر اولوز
 اولون حضرت واصل اولينه
 رسولك مجري شرحه نه ممكن
 آنكد جمله آثار دوه جانده
 صلوات ايلد ختم اولسون كايم
 اللهم صل على سينا و نبينا محمد و علي آل محمد و سلم تسليمها
تخت ختم الانبياء عليه الصلوة والسلام
 اي شفيغ لذنين خزان بغيري
 كائنا نك غميرين اشرف مخلوق
 مدحك و زاد تو باغ ملائكت
 چار بار با صفا جمع ولد ابرار عجا ز ايله
 ديش چير الله اولدمه ناري
 عزيمت اوله امر مله سنك
 اودم ايوب انضاري سوي
 دعا ايلدي چيبي خلق د لنده
 مرادينه ابرار البت صابر
 غنايه ايردي بيل اولد و فعت ايله
 اودمك بوز سورر يابينه دوه
 وايچي و پيدل اولمشدي نعمت
 او شهر لايح يوزي ايله دور
 اولد خالك سنا بنولده مها
 بيوه اخرايه اول حضرت قلاوز
 فدا قيار جانكي حفق بولس
 او مجز ايله بيلين د و تدري
 قودي آثار حق آخر زمانده
 صلوات و بزه ايشدن خطابم
 رسوله
 سوكلي محمود خلاق انبياءك سوي
 حمد كاذا آنكد در سوار حقا
 عرش علاوه قورلشد اولوز ايلدي
 مسكنه اولدي ايرك ايله دين بيري

ابو جهل خبر بيلور رسولك
 سورا ديقه ويرور ديريوز و
 سورا اولوب يوردي اولموقه
 سورا ابريشور ديش رسوله
 دوتوشور قذقي نير امر حقله
 سورا قذقي ديش كيم يا محمد
 خدائي بولدم ديفيكه كيردم
 اشتهم بولكل من خوب خلاق
 دعا ايلدي بولدي اول خلاص
 ديوروشور و پايينه اولدم
 ابوكوره ويرور كشدن او ق
 سورا قذقي ديش مكره كتمش
 رسول الله مدينه به يوردر
 دور رواج كون مدينه قارشو
 كيرور دور ديشي كيش ايرچينه
 ايلد هر كشي خانه سينه دعوت
 بوجله نك مادي خانه سينه
 روا اولوز كه محزون اوله ناران
 دولايا لهر پيره و ادر ايسه
 او متزله ايله لهر يتر قرار
 قبول ايلدي كير جمله كلامي
 مدينه راهنه اچدي و بولدي
 ايرش اوردن ايلكل و وايچ
 بغيره چنكل باشنده كور طر اوقه
 معينا اولد يرا لهي سن بو حقه
 دوه سنده بيله مرادني صقله
 كه حق بغير پيرين بيلمم حمد
 كه حق بغير پيرين اوزك بيلم
 كالنده رسولك حسن اخلاق
 شفاعتيله يار ليغانه عاصي
 دو كور ديدك سنده دم ايلدم
 صيقلورن او قده و شوع و وقت
 تيسسي وقتي ايله بيلكه مر ايش
 مدينه خلقي هپ قارشو كور
 بيلور سنك حكمتي شكر ايلدانه
 اهالي مدينه جمله بيله
 رسولك بولور اي اهل شفقت
 بونور شعله سنك پروا نيسله
 دوه كره نانه بولور يور اير
 كه قنقي قا يوده اولد و در ايسه
 تسلي ايلدي بونكله بارك
 بور اي اوزره اولد اي خا صوعا

خدای عز و جل و زوره یازده آگوشود
 دیدیضا سنه خلق الدی طاکا
 غنایه ابرشور آنا در الحوت
 همان شاه اولنگور مدی یار
 اور در یک سیرینی کور که هارک
 که حکم اید لر انکر پلایریند
 مسخر ایلیند هر ر یاری
 اولد اتم عدوسی و زوره
 که بغلو قاپور اولدی کشاده
 خیر یوز اوشد مش کوباد
 مکر استر ایش لطف بهمان
 معنی اولد مدامی که بیزان
 قصص انبیا کوستردی مفهوم
 دیلدم مدح اولد سلطان مدحا
 دهن چلم مشر کر که قوند
 که شاهلرده اکا اولنر معادل
 دو اولون تختکاهن مهر ایلد ما
 زاننده بکافتی سیدی سجان
 بوشاه هفت قلم سایریند
 نیجه خلق ابتدی اول کائافی
 ابرشدی تاک ختم انبیا

جمع اولد روز قیامتده اولک انبیا
 حقتا بجز رفیع به اهل عظم حسنان
 جلدی او ماشفاغت سنه ای خیر
 تابع رفعتله بر اکی توردی اولد خبر
 مرجا کلایله یوز تعظیم تیدیکر
 منجر تکله قوشق اولدی فرخها
 هتکدنک قصدن حصه و مرای شاه
نفت دیگر
 محبوب خدا ای شه سلطان انبیا
 خلق اولدی خدی قدیم نور ذاک
 صدیقی صداقت و زره اولدی فرخ
 جمع تیدی حضرت عثمان کلام حوت
 حیدر قوردری صریح خیر قیوسی
 بر قلعه به ده پنجینق اولد اولدی اول
 منجر ناک جلد بولکرای رسولین
 بوله بودمه اکی جهانک ثوابی
فاتحه
 وارید یا ضحینه یوز سور غبار
وصلع علی جمیع الانبیاء و المرسلین و الحمد لله رب العالمین
مدح پادشاه ظل الله
 ابرشدم بر شه کسور کشای
 هزاران حمد بجا اولد خدای

حرمین خا د سید شهنشاهی
بوجهله انبیا و اولیائک
رسول و اولاد اولاد اولاد
دعاده یاد اولیور آل عثمان
غز اولاد محمد اولاد اولاد
بوجهله روحناتم الکافی

مناجات هندی محمود الفقیه الیه سبحانہ

دیکرم سندی لطفی هادی
مکانا تکلہ عفو اولوقراطر
بنی شرمند قیلہ لطف ابریکر
رسولک حرمینہ ایله احسان
ابره استاد لر و مر رحمتکون
جمیع مسلمینہ ایله انعام
بنم خرد ممد ایت عنایت
لوا سنده رسولک ایله خاد م
بخی قیلہ و هجانا چنده محمود

بیان تاریخ کتاب

طغوز یوز داخی سکسان یکتا ریغ
محررین سید ایت سید اسی
بوششاه اچر سکونیکدا ایست
کنشده قاپدی هندی سیکلکون

صلوات و سلام اولور سور اولور
بولور مفهوم قرآن عظیمده
بولور محمد کیبی عزت
ایده رحمت یا زحی و غلور و حق
شهنشاه ابرشده هر یاره
او قویوب مسلمان ایله دعا
دوام دور اولور اولور
بولور آثار بنی اولور و هجها نده
عزیز الیر عزیزی اولور عزت

بیان و طرف هندی محمود الفقیه

قره حصار صاب اولور یار
قوملور در بنم نامی محمود
قره صی زاده مرحوم اقر با مده
قضا تانک ایشوغلی و فاضل
دهر ده ایلاک ایله قالدی نامی
ابرشده خند متندک شهر یاره
اودر سلطان سلیم ثانی پلریار
قوله روحینی شادا اولور ایلاک
بنم مخلصه هندی بیوردی
قوری خیر الخلف صاحب قرانی
زیاده ایله عدل بن عمر بن آنک

عیون ستر ایدنلر بولر دولت
شولر که ابتدادن اتتهایه
ایریشه جسمنه و قلبنه نور
بولدینا ده و اخرا ده اعزاز
دعا ایله ایدنر هندی قی یاد
شولر که بود عاده ویده آهین
دلده ایله آخر مده رحمان
لا اله الا الله محمد رسول الله

کشتی کدودک دایم ائردد
بودوران بادوشن قدر مناسر
نماز نماز اولماق اولدو
ایله شفاعتن بوقول ختم انبیا
دیگر دیکر دیکر دیکر

او قویو ختم لیدر بو کاتب
قدوقم الغراغ من بحر هذه النسخة الشريفة للطيفة الموسوية
بقصص الانبياء العظام عليهم صلوات الملك العلام التي نظها
العارف الكامل والعالم الفاضل مولانا محمود الشهير ببندي
محمود توفه الله بغفرانه واسكننا فخر اديس جنات مع النبيين و
الصديقين والشهداء والصالحين على يد العبد الفقير اليتيم
احمد بن خليف بن سيف الله ابن اود بن محمد بن
تقاضي
صلاطه لرب العالمين